

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΚΑΡΒΕΛΗ-ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

**ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑΡΙΑ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Διδασκόμενα κείμενα, σχολικά προγράμματα,
διδασκτικές μέθοδοι
Συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής παιδείας

Διδακτορική διατριβή

Ἀθήναι 1989

**ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑΡΙΑ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Ἐποπεύων Καθηγητής: Χρίστος Πατρινέλης

«Ἡ ἔγκριστις διδακτορικῆς διατριβῆς ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, δὲν ὑποδηλοῖ ἀποδοχὴν τῶν γνωμῶν τοῦ συγγραφέως» Νόμος 5343, ἀρθρον 202, * 2 (ΦΕΚ, τεύχος πρῶτον, ἀρ. φύλ. 86/23 Μαρτίου 1932, σελ. 577).

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΚΑΡΒΕΛΗ-ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

**ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑΡΙΑ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Διδασκόμενα κείμενα, σχολικά προγράμματα,
διδασκτικές μέθοδοι
Συμβολή στην ιστορία της νεοελληνικής παιδείας

Διδακτορική διατριβή

Άθηναι 1989

*Στους γονείς μου
Στόν Παναγιώτη*

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή Σελ. α'-ιδ'

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Τὰ διδασκόμενα κείμενα	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.	Ἀσματικοὶ Κανόνες
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.	Στίχοι παραινετικοὶ ἢ «γνώμαι» καὶ ἀποφθέγματα
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.	Μῦθοι
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.	Παρωδίες
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.	Κάτοπτρα ἡγεμόνων
	Ἴσοκράτης
	Συνέσιος Κυρήνης
	Ἀγαπητὸς Διάκονος
	Βασίλειος βασιλεὺς Ῥωμαίων
	Φώτιος Πατριάρχης
	Θεοφύλακτος Βουλγαρίας
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ.	Ἡ Χρηστοθήβεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ.	Ἐπιστολογραφία
	Συνεσίου Ἐπιστολάριο
	Ἐπιστολές διαφόρων
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ.	Ρητορικὰ μαθήματα
	Θύραθεν ρήτορες
	Ἴσοκράτης
	Λυσίας
	Δημοσθένης
	Δημηγορίες
	Λιβάνιος
	Θεμιστιος
	Συνέσιος Κυρήνης
	Χριστιανοὶ ρήτορες
	Ἀθανάσιος ὁ Μέγας

	Βασίλειος ὁ Μέγας	93
	Γρηγόριος ὁ Θεολόγος	99
	Γρηγόριος Νύσσης	108
	Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος	109
	Ἀστέριος Ἀμασειάς	112
	Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως	112
	Βασίλειος Σελευκείας	113
	Θεοδόρητος Κύρου	113
	Ἀναστάσιος Ἀντιοχείας	114
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ.	Πλούταρχος	115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ.	Λουκιανός	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ.	Ποιητικά κείμενα	129
	Ὅμηρος	130
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ.	Ἡσίοδος	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ.	Πίνδαρος	143
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.	Οἱ δραματικοὶ ποιητές	145
	Αἰσχύλος	146
	Εὐριπίδης	151
	Ἀριστοφάνης	154
	Χριστὸς πάσχων	156
	Ἐπιγράμματα	159
	Θεόκριτος	162
	Λυκόφρων	163
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ.	Πλάτων	164
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ.	Ἡρώδιανός	167
Συμπεράσματα		169

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ὁ Προγραμματισμός τῆς διδακτέας ὕλης	172
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ. Πρῶτες ἐνδείξεις	174
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ. Προγραμματισμός τῆς ὕλης κατὰ τό ΙΖ' αἰ.	177
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ. Προγράμματα σχολείων κατὰ τό ΙΗ' αἰ.	182
Τό πρόγραμμα τοῦ 1707 τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου	182
Τό πρόγραμμα τοῦ 1776 τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου	187
Τό πρόγραμμα τοῦ 1810 τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου	190
Τό πρόγραμμα τοῦ 1766 τῆς σχολῆς Ἰασίου	192
Τό πρόγραμμα τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου Σμύρνης	194
Τό πρόγραμμα τῆς σχολῆς Χίου	199

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.	Ειδήσεις για τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν ἀπὸ ἔγγραφα ἰδρυτικά σχολείων 202
	Σχολή Σωτήρη (Ἀθηνῶν) 202
	Σχολή Σκοπέλου 203
	Σχολή Μυτιλήνης 204
	Σχολή Βατοπεδίου (Ἀθωνιάδα) 205
	Πατριαρχική Σχολή 205
	Σχολεῖα Μεσολογγίου, Ἀγ. Ἰωάννου, Τριπολιτσᾶς, Παλαιῶν Πατρῶν, Ψαρρῶν, Μυστρά 206
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.	Πληροφορίες λογίων τοῦ ΙΗ΄ αἰ. 209
	Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου 209
	Ἀθανασίου Βουθροντέως 211
	Κωνσταντίνου Κούμα 213
	Δαμασκηνοῦ Παναγιωτοπούλου 215
	Ἀδαμαντίου Κοραῆ 216
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ.	Μαθηματάρια καὶ προγραμματισμός τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων 219
	Μαθηματάρια ΙΕ΄ καὶ ΙΖ΄ αἰ. 220
	Τὰ δεδομένα τοῦ ΙΖ΄ αἰ. καὶ τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ ΙΗ΄ αἰ. 223
	Ἡ συμβολή τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινήτη 223
	Μαθηματάρια τοῦ ΙΖ΄ αἰ. σχολῶν Ἰωαννίνων 228
	Ποντιακά μαθηματάρια τοῦ ΙΖ΄ αἰ. 229
	Μαθηματάρια ἐπωνύμων διδασκάλων καὶ μαθητῶν 230
	Χρονολογημένα κείμενα 232
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ.	Τό περιεχόμενο τῶν μαθηματῶν μετά τό 1710 καὶ μέχρι τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰ. 235
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ.	Τό περιεχόμενο τῶν μαθηματῶν τῆς περιόδου 1750-1821 254

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Οἱ διδακτικές μέθοδοι	284
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.	Ἡ ψυχαγωγική μέθοδος 285
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.	Ἡ μονολεκτική μέθοδος 290
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ.	Ἡ ὁρολογία 296
	Ἡ γλωσσική μορφή τῶν ἐξηγήσεων 302
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.	Περί τῆς ἀντιγραφῆς τῶν κειμένων 305

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ.	Ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων	314
	Περὶ τεχνολογίας	314
	Περὶ συντάξεως	316
	Περὶ ἀποστηθίσεως	321
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ.	Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν καὶ τῶν παραδόσεων	325
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ.	Ἀπόψεις τῶν λογίων γιὰ τὴν διδασκτικὴν μεθόδον	331
Γενικά συμπεράσματα		339

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ἡ παρουσίαση τοῦ ὅλικοῦ		342
ΑΓΓΛΙΑ. Λονδίνο. British Library		344
ΑΙΓΥΠΤΟΣ. Πατριαρχικὴ Βιβλιοθήκη Ἀλεξανδρείας		344
	Ἰ.Μ. Ἀγ. Αἰκατερίνης τοῦ ὁρους Σινᾶ	346
ΑΥΣΤΡΙΑ. Βιέννη. Nationalbibliothek		359
ΓΑΛΛΙΑ. Παρίσι. Bibliothèque Nationale		360
ΕΛΛΑΣ. Ἀθῆναι.	Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη	367
—	Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων	448
—	Γεννάδειος Βιβλιοθήκη	466
—	Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος	469
—	Βιβλιοθήκη Λοβέρδου (πρ. Ἀλεξίου Κολυβά)	476
—	Μουσεῖο Μπενάκη (Συλλογὴ ἀνταλλαξιμῶν)	478
—	Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν (Σπουδαστήριον Βυζαντ.-Νεοελλ. Φιλολογίας)	480
—	Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (Βιβλιοθήκη Ξεν. Σιδερίδου)	480
	Ἰ.Μ. Βατοπεδίου	482
—	Ἰ.Μ. Γρηγορίου	500
—	Ἰ.Μ. Διονυσίου	503
—	Ἰ.Μ. Δοχειαρίου	507
—	Ἰ.Μ. Ἐσφιγμένου	512
—	Ἰ.Μ. Ζωγράφου	513
—	Ἰ.Μ. Ἰβήρων	514
—	Ἰ. Σκήτη Ἰωασαφαίων	540
—	Ἰ.Μ. Καρακάλλου	541
—	Ἰ. Σκήτη Καυσοκαλυβίων	544
—	Ἰ.Μ. Κουτλουμουσίου	545
—	Ἰ.Μ. Κωσταμονίτου	546
—	Ἰ.Μ. Μεγίστης Λαύρας	546
—	Ἰ.Μ. Ξενοφώντος	557
—	Ἰ.Μ. Ξηροποτάμου	560

—	—	Ι.Μ. Παντελεήμονος	567
—	—	Ι.Μ. Παντοκράτορος	583
—	—	Ι.Μ. Σίμωνος Πέτρας	584
—	—	Ι.Μ. Σταυρονικήτα	585
—	—	Ι.Μ. Χιλανταρίου	586
—	Άνδρος.	Ι.Μ. Άγίας	588
—	—	Έλληνικόν Σχολείον Κορθίου	590
—	—	Ι.Μ. Βουλκάνου	590
—	Δημητσάνα.	Δημοσία Βιβλιοθήκη	591
—	—	Ι.Μ. Ζάβορδας	608
—	Ζαγορά.	Δημοσία Βιβλιοθήκη	609
—	—	Ι.Μ. Θεραπνών	612
—	Ίωάννινα.	Συλλογή Άρχαιολογικοῦ Μουσείου	616
—	Καλάβρυτα.	Ι.Μ. Μεγάλου Σπηλαίου	617
—	Κοζάνη.	Δημοτική Βιβλιοθήκη	624
—	Λέσβος.	Ι.Μ. Αειμῶνος	633
—	—	Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Μυτιλήνης	634
—	—	Ι.Μ. Παναγίας Άγιάσου	635
—	—	Ι. Ναός Μεταμορφώσεως Πλωμαρίου	636
—	Μετέωρα.	Ι.Μ. Μεταμορφώσεως	637
—	Μηλίές.	Δημοσία Βιβλιοθήκη	638
—	Νάουσα.	Χ/φα Έλληνικοῦ Φροντιστηρίου	
—	—	Άργυρουπόλεως	644
—	—	Χ/φα Ι.Μ. Άγ. Γεωργίου Χουτουρά	651
—	—	Χ/φα Ι.Μ. Άγ. Γεωργίου Χαλιναρά	654
—	—	Χ/φα Ι.Μ. Γουμεράς	654
—	—	Χ/φα Ι.Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ	
—	—	Άργυρουπόλεως	655
—	—	Χ/φα Βιβλιοθήκης Γ.Θ. Κανδηλάπτου	656
—	—	Ι.Μ. Όλυμπιώτισσας	657
—	Πάρος.	Ι.Μ. Λογγοβάρδας	666
—	Πάτμος.	Ι.Μ. Ίωάννου τοῦ Θεολόγου	667
—	—	Ι.Μ. Προυσοῦ	682
—	Σάμος.	Βιβλιοθήκη Ίερᾶς Μητροπόλεως	684
—	Σιάτιστα.	Δημοτικό Σχολεῖο Γερανείων	688
—	—	Δημοσία Βιβλιοθήκη	690
—	Σκιάθος.	Ι.Μ. Εὐαγγελισμοῦ	690
—	Τύρναβος.	Βιβλιοθήκη Πεζάρου	691
ΙΣΡΑΗΛ.	Ίεροσόλυμα.	Κυρίως Πατριαρχική Βιβλιοθήκη	696
—	—	Ι.Μ. Άγ. Σάββα	706
—	—	Ι.Μ. Τιμίου Σταυροῦ	722
—	—	Νέα Συλλογή τοῦ Πατριαρχείου	723
ΚΥΠΡΟΣ.	Λευκωσία.	Άρχιεπισκοπή	724
—	—	Παγκύπριο Γυμνάσιο	726
ΡΟΥΜΑΝΙΑ.	Βουκουρέστι.	Βιβλιοθήκη τῆς Ρουμανικῆς	
—	—	Άκαδημίας	727
—	Ίάσι.	Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη	770

ΡΩΣΙΑ.	Ὁδησσός.	Ἑλληνικὴ Σχολή	777
ΤΟΥΡΚΙΑ.	Ἄγκυρα.	Μουσεῖο τοῦ Κάστρου	778
—	—	Συλλογὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου	778
—	Ἀδριανούπολη.	Γυμνάσιο	785
—	Κωνσταντινούπολη.	Ζωγράφειο	788
—	—	Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολή	791
—	—	Οἰκουμενικὸ Πατριάρχειο	792
—	—	Μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου	795
—	—	Μετόχι τῆς Ἱ.Μ. Σινᾶ	811
—	Σμύρνη.	Εὐαγγελικὴ Σχολή	819
—	—	Ἱ.Μ. Παναγίας Σουμελά	823
—	Τραπεζοῦς.	Φροντιστήριον	826
ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ			828
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ			841
ΠΕΡΙΛΗΨΗ			870
ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ			893
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ			924
ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ			928

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠ:	Ἀρχεῖον Πόντου
ΒΒ:	Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων
ΒΗ:	Bibliographie Hellénique (Ἐμ. Legrand)
ΒΝJ:	Byzantinische Neuegriechische Jarbücher
ΒΧ:	Βυζαντινά Χρονικά
ΒΖ:	Byzantinische Zeitschrift
ΔΙΕΕ:	Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας
ΔΧ:	Δωδεκανησιακά Χρονικά
ΕΑ:	Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια
ΕΒ:	Ἑλληνική Βιβλιογραφία (Δ. Γκίνη - Β. Μέξα)
ΕΒΕ:	Ἑθνική Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος
ΕΕΒΣ:	Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν
ΕΙΕ:	Ἑθνικό Ἴδρυμα Ἑρευνῶν
ΕΕΚΜ:	Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν
ΕΜΑ:	Ἐπετηρίς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου
ΕΦ:	Ἐκκλησιαστικός Φάρος
ΕΦΣΚ:	Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως
ΕΕΦΣΠΑ:	Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
ΗΕ:	Ἡπειρωτική Ἔστια
ΗΧ:	Ἡπειρωτικά Χρονικά
ΘΗΕ:	Θρησκευτική καὶ Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία
ΙΒ:	Ἱεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη
ΙΒΑ:	Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας (Κ. Κρουμπάχερ - Γ. Σωτηριάδου)
ΙΕΕΕ:	Ἱστορική καὶ Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος
ΜΒ:	Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη (Κ. Σάθα)
ΜΠΤ:	Μετάχι τοῦ Παναγίου Τάφου
ΝΕ:	Νέος Ἑλληνομνήμων
ΝΦ:	Νεοελληνική Φιλολογία (Κ. Σάθα)
ΡΓ:	Patrologia Graeca
ΡΕΒ:	Revue des Études Byzantines
ΡΕΣΕΕ:	Revue des Études Sud-Est Européennes
ΤΧΟ:	Τμήμα Χειρογράφων καὶ Ὁμοιοτύπων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος
φύλ. σελ.:	φύλλο, φύλλα, σελίδα, σελίδες
χ/φ:	χειρόγραφο

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐκπόνηση διδακτορικῆς διατριβῆς εἶναι μιά ἐνδιαφέρουσα περιπέτεια, μιά ἐμπειρία μοναδική, ἄσκηση στήν ὑπομονή καί στή ἐπιμονή, δοκιμασία τῶν πνευματικῶν καί ψυχικῶν δυνάμεων, ἰσχυρή πρόκληση, κάτι πού ἀξίζει νά τό ζήσει κανείς. Ὅμως εἶναι κάτι πού χρειάζεται κίνητρο, καθοδήγηση, πνεῦμα ὑπακοῆς καί κατανόησης. Γι' αὐτό ὁ ὑποψήφιος διδάκτορας δέν μπορεῖ νά πορευθῇ μόνος του, κι ἄς εἶναι τελικά ὁ μόνος καί μέγας ὑπεύθυνος, γι' αὐτό κάθε διατριβή ὀφείλει πολλά σέ πολλούς. Ὅχι μόνο σέ ὅσους προηγήθηκαν καί ἀνοίξαν τό μονοπάτι, ἀλλά καί σέ ἐκείνους πού μέ γνώση καί συμπάθεια βοήθησαν τό νέο ἐπιστήμονα στήν προσπάθειά του. Αὐτά ἰσχύουν καί γιά τήν παρούσα ἐργασία. Τό κίνητρο ἐδῶ ὑπῆρξε διπλό: ἄφ' ἑνός ἡ ὁμαλή ἐπαναλειτουργία τοῦ Τμήματος Χειρογράφων καί Ὁμοιοτύπων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, στό ὁποῖο φυλάσσεται σημαντικότερος ἀριθμός μαθηματαρίων, πού δέν εἶχαν μελετηθῇ συστηματικά καί ἄφ' ἑτέρου ἡ προτροπή τοῦ καθηγητῆ κ. Φαίδωνος Μπουμπουλίδη, ὁ ὁποῖος καί μέ ἔπεισε νά ἀσχοληθῶ μέ τά σχολικά βιβλία τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας, θέμα πού ἀνταποκρινόταν στίς ἐφέσεις μου. Τοῦ ἐκφράζω καί ἀπό τή θέση αὐτή τίς εὐχαριστίες μου.

Κατά τό χρονικό διάστημα τῆς ἔρευνας ἡ πρόθυμη ἐξυπηρέτηση πού συνάντησα τόσο στίς ἑλληνικές, ὅσο καί στίς ξένες βιβλιοθήκες, ὑπῆρξε γιά μένα ἀποκαλυπτική. Μέ πολλή συγκίνηση ἡ σκέψη μου στρέφεται στόν κ. *Gabriel Strempel*, Προϊστάμενο τοῦ Τμήματος Χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας καί στούς συνεργάτες του, πού τόσο διευκόλυναν τήν ἐργασία μου κατά τήν παραμονή μου στό Βουκουρέστι. Τούς εὐχαριστῶ ἀπό ψυχῆς.

Ἰδιαίτερα εὐχαριστῶ τό Σεβασμιώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Σινᾶ, Φαράν καί Ραϊθῶ κ. Δαμιανό, πού μοῦ ἐπέτρεψε νά ἐργασθῶ μέ κάθε ἄνεση στή βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης. Παράλληλα χωρίς τήν εὐγενική συμπαράσταση τοῦ βιβλιοθηκαρίου πατρός Δημητρίου, πού πολλαπλᾶ μέ ἐξυπηρέτησε, ἡ ἐργασία μου θά ἦταν ἑλλιπής.

Στή βιβλιοθήκη της Ί. Μ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου ἐργάστηκα ἀποτελεσματικά χάρι σὸν Ἠγούμενο κ. Ἰσίδωρο καὶ σὸν βιβλιοθηκάριο πατέρα Χρυσόστομο, στοὺς ὁποίους ἐκφράζω θερμές εὐχαριστίες. Μὲ ἀκούραστη προθυμία ἀνταποκρίθηκε πάντοτε στίς ἀπαιτήσεις τῆς μελέτης μου ἡ κ. Καίτη Κορδούλη, Προϊσταμένη τοῦ Τμήματος Χειρογράφων καὶ Ὁμοιοτύπων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Τὴν εὐχαριστῶ θερμά.

Ἐξ Ἰσου ὑποχρεωμένη αἰσθάνομαι ἀπέναντι στοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, στοῦ ὁποῖο ἐκφράζω τίς ἰδιαίτερες εὐχαριστίες μου.

Δέν λησμονῶ τὴ φιλική καὶ ἀποτελεσματική συμπεριφορά τῶν Προϊσταμένων καὶ τῶν συνεργατῶν τους στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, στὴ Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, στὴν ἔδρα τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, στοῦ Μουσείου Μπενάκη, στὴν Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἰασίου, στὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τοῦ Βρασου καὶ ὅπου ἄλλοῦ. Ὅφειλω πολλὰ σέ ὅλους. Ἀλλὰ δέν χρεωστῶ μικρότερη χάρι καὶ σέ μακρινούς φίλους, πού πρόθυμα μέ ἐφοδίασαν μέ μικροταινίες καὶ μοῦ ἔδωσαν χρήσιμες πληροφορίες. Δέν εἶναι δυνατόν νά τοὺς ἀναφέρω ὅλους ὀνομαστικά, ὅμως τοὺς σκέπτομαι ξεχωριστά.

Μέ τό πέρασ τῆς ἔρευνας ἔφθασε ἡ κρίσιμη στιγμή τῆς ἀξιοποίησης τοῦ ὕλικου. Στὴ δύσκολη ὥρα τῆς συνθετικῆς ἐργασίας μοῦ στάθηκε ὁδηγός καὶ βοηθός ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Χρῖστος Πατρινέλης, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν καλwsύνη καὶ τὴν ὑπομονή νά διαβάσει τὴ διατριβή μου χειρόγραφη. Χάρι στίς ὁδηγίες καὶ στίς ὑποδείξεις του ἡ ἐργασία μου ἐμπῆκε στὴν τελικὴ εὐθεία. Καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ τοῦ ἐκφράζω τὴν ἀπεριόριστη εὐγνωμοσύνη μου γιὰ τὸν κόπο καὶ τὸν πολýτιμο χρόνο πού ἀφιέρωσε στὴ δουλειά μου, καθὼς καὶ γιὰ τό γενικότερο ἐνδιαφέρον του.

Εὐχαριστῶ ἐπίσης καὶ τὰ μέλη τῆς τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς, καθηγητὲς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Εὐδοξο Τσολάκη καὶ κα Ἀρτεμὴ Ξανθοπούλου-Κυριακοῦ πού ἐνέκριναν τὴ δημοσίευση τῆς διατριβῆς μου. Παραδίδοντας στοῦ κοινὸ τὴ διατριβή αὐτὴ ἔχω τὴν ἐπίγνωση ὅτι δέν παραδίδω ἔργο τέλειο, παρά τό μόχθο τοῦ ὁποῖου εἶναι ἀποτέλεσμα. Ἡ πρόθεσή μου ἦταν νά συμβάλω στὴν πληρέστερη γνωριμία τῶν σχολικῶν μας πραγμάτων σέ μιὰ περίοδο χαλεπὴ γιὰ τό Ἔθνος, ἀνατρέχοντας στίς ἄμεσες πηγές, πού εἶναι κατὰ κύριο λόγο τὰ μαθηματάρια.

Τό ενδιαφέρον για τήν ἑλληνική παιδεία τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας ἔχει ἐκδηλωθῇ ἀπό τόν περασμένο αἰῶνα καί συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Ὁ Ἰακωβάκης Ρίζος-Νερουλός¹, ὁ Μ. Γεδεών², ὁ Μ. Παρανίκας³, ὁ Γ. Παπαδόπουλος⁴, ὁ G. Chassiotis⁵, ὁ Θ. Ἀθανασίου⁶, ὁ Ἐπ. Κυριακίδης⁷, ὁ Β. Μυστακίδης⁸, μᾶς ἔδωσαν χρήσιμες ἐργασίες ἀναφερόμενες σέ διδασκάλους, σχολεῖα, μαθήματα καί βιβλία, φωτίζοντας ἔτσι πολλές πτυχές τῆς παιδείας τῶν χαλεπῶν ἐκείνων καιρῶν καί ἀνοίγοντας τό δρόμο στούς νεώτε-
ρους. Σέ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς τελευταίους ὀφείλομε σημαντικά ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν στήν ἱστορία συγκεκριμένων σχολῶν, στή δρᾶση διδασκάλων, στήν κατὰ τόπους ἐκπαιδευτική κίνηση ἢ σέ ἐπὶ μέ-
ρους ἐκπαιδευτικά θέματα. Ἡ Πατριὰς σχολή (1911) τοῦ Μ. Ἡλ. Μα-
λανδράκη, τοῦ Τ. Γριτσοπούλου ἢ Σχολή Δημητσάνης (1962) καί ἡ Πατριαρχική Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή (1966), τῆς Α. Camariano-

1. JAKOVAKY RIZOS-NEROULOS, Cours de littérature grecque moderne. Genève-Paris 1828.
2. Μανουήλ ΓΕΔΕΩΝ, Σχολεῖα καί βιβλία κατὰ τό ΙΗ' αἰ. ΕΑ, τόμ. 8(1888), σελ. 318-321, 329-330, 334-338 καί 343-345. Τοῦ Ἰδίου, Ἡ πνευματική κίνηση τοῦ Γένους ἡμῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ ΙΘ' αἰ. ἔτη. ΕΑ, τόμ. 8(1888), σελ. 359-361, 374-378, 382-384, τόμ. 9(1889), σελ. 2-4, 53-55, 61-64, 68-71, 204-205, 212-213, 275, 285-288, 290-293, 298-304, 314-316, 338-340, 346-347, 354-359, 370-376. Τοῦ Ἰδίου, Παιδεία καί πτωχεῖα παρ' ἡμῶν κατὰ τοὺς τε-
λευταίους αἰῶνας. Κωνσταντινούπολις 1893.
3. Ματθαίου Κ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδίασμα περί τῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἔθνει καταστάσε-
ως τῶν γραμμάτων ἀπὸ Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι
τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἐκατονταετηρίδος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει
1867. Καί φωτοτυπική ἀνατύπωση, Ἀθήνα MCMLXIX. Τοῦ Ἰδίου, Ἱστορία τῆς
Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης ἐκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις 1885.
4. Γ.Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Λόγος περί τῶν προγενεστέρων ἑλληνικῶν σχολείων. Παν-
δώρα, τόμ. 8(1857), σελ. 169 καί ἐξῆς.
5. G. CHASSIOTIS, L'instruction publique chez les grecs depuis la prise de
Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours. Paris 1881.
6. Θ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Περί τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν Ρουμανίᾳ ἀπὸ τοῦ 1644-
1821 καί περί τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τε τοῦ θρησκευτικοῦ καί τοῦ πολιτι-
κοῦ ἐδάφους. Ἀθήναι 1898.
7. Ἐπαμεινώνδα Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος καί τῆς περί αὐ-
τὴν χώρας ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρις ἡμῶν ἀκμασάντων λογίων μετὰ σχεδιάσματος
ἱστορικοῦ περί τοῦ ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου τῶν Τραπεζοῦντινῶν. Ἐν Ἀθήναις
1897. Καί φωτοτυπική ἀνατύπωση, Ἀθήνα MCMLXXXV.
8. Βασιλείου ΜΥΣΤΑΚΙΔΟΥ, Ὁκτώ κεφάλαια ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν scho-
λείων κατὰ τὸν ΙΗ' καί ΙΘ' αἰ. (Τεσσαρακονταετηρίς καθηγησίας Κ.Σ.Κόντου)
Ἀθήναι 1909, σελ. 390-407 καί αὐτοτελῶς. Τοῦ Ἰδίου, Σχολεῖα μετὰ τὴν Ἀλω-
σιν κατὰ τοὺς κώδικας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. ΕΕΒΣ, τόμ. 13(1937),
σελ. 143-154.

Cioran Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs (1974)¹, του Κ. 'Αμάντου Τά γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (1946), του Τρ. Εὐαγγελίδου Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1936) κ.ἄ.² ἀποτελοῦν πλέον σημεῖα ἀναφορᾶς γιὰ τὸ σύγχρονο ἐρευνητὴ. Σέ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα, καθὼς καὶ σέ εἰδικότερες μελέτες, οἱ συγγραφεῖς προσεγγίζουν καὶ τὸ ζήτημα τοῦ περιεχομένου τῶν σπουδῶν³, τὸ ὁποῖο ὁμως τοὺς ἀπασχολεῖ εἴτε στὸ πλαίσιο συγκεκριμένης σχολῆς εἴτε πολὺ γενικά. Εἰδικὰ τὸ θέμα τῶν διδασκομένων κειμένων, καθὼς καὶ τὰ συναφῆ μετὰ τὴ διδασκαλία προβλήματα, ὅπως ὁ προγραμματισμὸς τῆς διδασκτέας ὕλης, ἡ ἐπιλογὴ τῶν κειμένων, οἱ διδακτικὲς μέθοδοι, δὲν ἔχουν ἀκόμη μελετηθῇ ἱκανοποιητικὰ καὶ σέ εὐρεῖα κλίμακα. Μετὰ τὴ διατριβὴ αὐτή, τῆς ὁποίας ἀντικείμενο εἶναι τὰ διδασκόμενα στὴ μέση βαθμίδα τῶν ἐλληνικῶν σχολειῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας κείμενα τῆς "θύραθεν" καὶ τῆς χριστιανικῆς γραμματείας, πιστεύομε ὅτι καλύπτομε ἓνα κενό. Στηριχθῆκαμε στὰ χειρόγραφα ἐγχειρίδια, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ ὡς μαθηματάρια, ἐπειδὴ παραδίδουν "μαθήματα"⁴. Μελετώντας τὰ μαθηματάρια προσπαθήσαμε νὰ ἐξακριβώσουμε ὄχι μόνον ποιοὶ συγγραφεῖς ἐδιδάσκοντο, ἀλλὰ καὶ ποιά ἀκριβῶς ἔργα ἐπέλεγαν οἱ διδάσκαλοι, ποιά διδα-

1. Στὴν ἀρχικὴ του μορφή τὸ ἔργο ἔχει γραφῆ στὴ ρουμανικὴ μέ τίτλο *Academii-le domnesti din Bucuresti si Iasi*. Bucuresti 1971.
2. Στὰ ἀνωτέρω μποροῦν νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ ἀκόλουθα: Νικ.Α.ΒΟΥΤΑΝΤΖΗ, Ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἰωάννινα 1955, Ἀπ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, Ἡ ἐλληνικὴ παιδεία κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. ΕΦΕΣΠΑ, τόμ. 8 (1957-58), σελ. 274 καὶ ἐξῆς, Βόρτζε ΚΝΟΣ, *L'histoire de la littérature néo-grecque. La période jusqu'en 1821*. Uppsala 1962, Ἰω. ΕΠΙΡΩΤΥΡΗ, Τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Θεσσαλονίκη 1963, Νίκου Γρ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Παιδεία στὴν Τουρκοκρατία. Θεσσαλονίκη 1983 καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα μνημονεύομε ὡς ἀκριβῶς ἀναφερόμεθα σὲ συγκεκριμένα πρόσωπα, σχολεῖα καὶ θέματα.
3. Βλ. τῆς Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies princières*, κεφ. IV, τοῦ Τ. ΓΡΕΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολὴ Δημητσάνης, σελ. 101 καὶ ἐξῆς, Gheorghe CRONȚ, *L'Académie de Saint-Sava de Bucarest au XVIIIe siècle. Le contenu de l'enseignement*. RESESE, τόμ. 4 (1966, σελ. 437-473, Γ. ΜΠΑΡΑ, Ἡ διδασκόμενη ὕλη εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τόμ. 11 (1962), σελ. 465-475. Τὸ ἴδιον ἄρθρο καὶ στὸν τόμο Τὸ Δέλβινο τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ οἱ γειτονικὲς του περιοχὲς. Ἀθῆναι 1966, σελ. 257-272.
4. Ὁ ὅρος ἀπαντᾷ στὰ μαθηματάρια. Ἐνδεικτικὰ βλ. Βατοπ. 342 (ἀρ. 248), φύλ. 148, ὅπου ἡ σημείωσις "ἐτελειώθη τὸ παρὸν μάθημα εἰς διδάσκαλον κύρ λογιώτατον Κοσμῶν ἐξ Ἀρτης ἐν ἔτει φφνς", Ξηροποτ. 9 (ἀρ. 400), σελ. 68 "Ἐσῶσα ἐγὼ ὁ Ἰωάννης αὐτὸ τὸ μάθημα ἡμέρα...". κ.ἄ.

κτική μέθοδο έχρησιμοποιοῦσαν, πῶς ἐπρογραμματίζαν τίς παραδόσεις τους, πόσο διαρκοῦσαν οἱ σπουδές, ποιοί οἱ δεσμοί τῆς παιδείας μας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία μὲ τὸ Βυζαντινὸ παρελθόν, ἂν ὑπῆρξαν ἀνανεωτικές τάσεις στὶς διδακτικές μεθόδους καὶ στὴν ἐπιλογή τῶν κειμένων. Ὅσακις ἦταν ἀπαραίτητο, καταφύγαμε καὶ σὲ ἄλλες πηγές, κυρίως ἀρχειακές.

Προτοῦ προχωρήσουμε, θεωροῦμε ἀπαραίτητο νὰ διευκρινίσουμε ὅτι σὲ πολυάριθμα χειρόγραφα σχολικῆς χρήσεως παραδίδονται καὶ μαθήματα Ρητορικῆς, Φιλοσοφίας (κυρίως Λογικῆ καὶ Μεταφυσικῆ), Ἐπιστολογραφίας, Μαθηματικῶν, Φυσικῆς καὶ Ἀστρονομίας, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ.

Μὲ τὴ διδασκαλία τῶν κειμένων σχετίζονται καὶ τὰ σχολικῆς χρήσεως ἐγχειρίδια, στὰ ὁποῖα παραδίδονται Γραμματικὴ, Συντακτικὸ καὶ Θεματογραφία, πού ἐδιδάσκοντο παράλληλα μὲ τὰ κείμενα καὶ συντελοῦσαν στὴν ἐκμάθηση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἀναφέρομε ἐνδεικτικὰ τὰ ΕΒΕ 1102 (Ἐξήγηση εἰς τὸ τέταρτον τῆς Γραμματικῆς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ), ΕΒΕ 1104 (Γραμματικὴ κατ' ἐρωταποκρίσιν), ΕΒΕ 1105 (Κανόνες περὶ συντάξεως τῶν ὀκτώ τοῦ λόγου μερῶν), ΕΒΕ 1106 (Γραμματικῆς μεθόδου τὸ περὶ συντάξεως), ΕΒΕ 1100 καὶ 1112¹ (Κατάλογοι κατὰ στοιχεῖον τῶν μεταβατικῶν καὶ ἀμεταβάτων ρημάτων). Τῶν ΕΒΕ 1121, 1173, 1179, 1180, 1298, 1325 κ.ἄ. ὁλόκληρα τετράδια παραδίδουν θέματα. Ἡ θεματογραφία κατεῖχε σημαντικὴ θέση στὸ πρόγραμμα διδασκαλίας. Ἀπὸ τὰ σωζόμενα χειρόγραφα συνάγεται ὅτι ἡ διδακτικὴ τοῦ μαθήματος αὐτοῦ ἀκολουθοῦσε τὴν ἐξῆς διαδικασίαν: ὁ διδάσκαλος ἔδινε σύντομο κάθε φορά κείμενο ποικίλου περιεχομένου στὴν "κοινὴ" δηλ. στὴ δημώδη, τὸ ὁποῖο ὁ μαθητὴς ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἀποδώσει στὴν "ἑλληνικὴ" δηλ. στὴν ἀρχαία. Τὰ κείμενα ἀντιστοιχοῦσε σὲ κάποια διδακτικὴ ἐνότητα τῆς Γραμματικῆς π.χ. "εἰς τὸ α' εἶδος τῶν ἐνεργητικῶν".

Βοηθητικὰ τῆς θεματογραφίας ἦταν τὰ "φρασάρια" ἢ "φρασεολόγια". Πρόκειται γιὰ συναγωγές φράσεων ἀνθολογημένων ἀπὸ ἀρχαί-

1. Ἰωάννου ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ - Ἀλκιβιάδου ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 198-199, 199 καὶ 200 ἀντίστοιχα.

2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ, Κατάλογος, σελ. 203, 213, 214, 236 καὶ 240 ἀντίστοιχα.

ους συγγραφείς, τίς όποιες οί μαθητές έγραφαν σέ ξεχωριστό τετραδίο, παραθέτοντας σέ κάθε φράση τήν έξήγησή της στήν "κοινή". Συέβαινε όμως καί τό αντίστροφο δηλ. γράψιμο φράσεων στήν "κοινή" μέ τήν απόδοσή τους στήν άρχαία. Τυπικά "φρασάρια" είναι τά ύπ άρ. 2121 καί 2151 χειρόγραφα τής ΕΒΕ¹, καθώς καί τό 'Ιεροσολ. 43².

Έχρησιμοποιούντο καί "λεξικά" ή "λεξιλόγια". Έννοοούνται έξ τετράδια στά όποία οί μαθητές έγραφαν μέ άλφαβητική τάξη άρχαίες λέξεις καί παραπλεύρως τήν έξήγησή τους στήν "κοινή" ή καί αντίστροφα. 'Απαντήσαμε τέτοια "λεξιλόγια" συσταχωμένα μέ τετράδια στά όποία παραδίδονται άλλα μαθήματα (βλ. ΕΒΕ 1128, 1180³, κ.ά.)

Παρά τή στενή σχέση τών γραμματικού καί θεματογραφικού περιεχομένου χειρογράφων μέ τή διδασκαλία τών κειμένων διευκρινίζουμε ότι δέν άσχολούμεθα ούτε μέ αυτά.

Όπως ήδη άναφέραμε, στόχος τής μελέτης μας είναι τά μαθηματάρια δηλ. τά χειρόγραφα έκείνα, τά όποία παραδίδουν κείμενα "θύραθεν" καί χριστιανικά, έξηγημένα μέ τή ψυχαγωγική ή τή μονολακτική μέθοδο ή μέ πλατύτερη άνάπτυξη τών νοημάτων τών κειμένων. Πρόκειται γιά σχολικά βιβλία χειρόγραφα, πού άντιπροσωπεύουν τό σποιδαιότερο τμήμα τής εκπαιδεύσεως τής έποχής τής Τουρκοκρατίας δηλ τή διδασκαλία τής έλληνικής γραμματείας καί γλώσσας, χωρίς τή γνώση τής όποίας κανείς δέν μπορούσε νά θεωρηθί μορφωμένος, "λογιώτατος", "σπουδαίος"⁴.

Ό όρος "μαθηματάριο" άπεδίδετο συνήθως στά μουσικά χειρόγραφα, τά όποία παραδίδουν "καλοφωνικά μαθήματα"⁵, χρήσιμα τότε γι

1. Φωτεινής ΤΑΣΙΟΥ, Οί κώδικες 2121 καί 2151 τής 'Εθνικής Βιβλιοθήκης τής Έλλάδος. Έλληνικά, τόμ. 28(1975), σελ. 171-173.

2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, 'Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη ήτοι Κατάλογος τών έν ταύς βιβλιοθήκαις τοϋ άγιωτάτου, άποστολικού τε καί καθολικού όρθοδόξο πατριαρχικού θρόνου τών 'Ιεροσολύμων καί πάσης Παλαιστίνης άποκειμένων έλληνικών κώδικων. Έν Πετρούπολει 1891-1915, τόμ. Α', σελ. 425-426.

3. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Κατάλογος, σελ. 205 καί 214 αντίστοιχα.

4. Γιά τή σημασία τοϋ όρου βλ. Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, 'Αθήνα 1980², σελ. 84 καί 461.

5. 'Αναφέρουμε ένδεικτικά περιπτώσεις όπου ή χρήση τοϋ όρου. 'Ιβήρ. 967, τοϋ Ι αί., όπου "άρχή...καλοφωνικών...μαθημάτων" καί 'Ιβήρ. 1122, ΙΖ' αί., όπου σημείωση "έτελειώθη τό παρόν βιβλίον τό καλούμενον μαθηματάρι διά χειρός Κοσμά έερομονάχου έν τής μονής τών 'Ιβήρων". Σπυρίδωνος Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατά

τήν ἐκπαίδευση τῶν ὑποψηφίων ψαλτῶν. Ἀπό τὰ μουσικά ὁ ὅρος ἐπέ-
 ρασε, ὅπως πιστεύουμε, στὰ σχολικῆς χρήσεως χειρόγραφα, πού παρα-
 δίδουν κείμενα προσριζόμενα γιὰ τοὺς μαθητὲς καὶ μάλιστα τῆς μέ-
 σης βαθμίδας. Ἐνῶ τὰ σωζόμενα μαθηματάρια εἶναι πολυάριθμα, ὁ ὅ-
 ρος δέν ἀπαντᾷ συχνά, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι δέν ἦταν σέ χρή-
 ση παράλληλα μέ τοὺς συνηθέστερους ὁρους βίβλος, βιβλίον. Ἐνδει-
 κτικές εἶναι οἱ ἀκόλουθες σημειώσεις: Σουμελᾶ 6 (ἀρ. 961), φύλ. 1' "
 ἔγγραφε τὸ παρόν μαθηματάρι διὰ χειρὸς ἐμοῦ Καλλινίκου ἱερομονά-
 χου τοῦ Φυτιάνου ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς νήσου Πάτμου...". Τραπεζ. 71
 (ἀρ. 973), φύλ. 257' "Τοῦτο τὸ μαθηματάριον γέγραπται ὑπὸ τοῦ δι-
 δασκάλου Χατζῆ Ἰωάννου υἱοῦ Ἰωάννου Δομνηνοῦ καὶ χαρτοφύλακος
 Τραπεζοῦντος". Ἱεροσολ. ἀγ. Σάββα 465 (ἀρ. 733), φύλ. 257' "τὸ
 παρόν μαθηματάριον ὑπάρχει κάμου τοῦ ταπεινοῦ Αὔξεντίου μοναχοῦ".

Τὰ μαθηματάρια εἶναι πηγὴ πολύτιμη γιὰ τὴ μελέτη καὶ τὴν ὁρ-
 θή ἐκτίμηση τῶν παιδευτικῶν μας πραγμάτων σέ μιὰ ἐποχὴ δυσχερῆ
 γιὰ τὸ Γένος, ἐπειδὴ ἐκπροσωποῦν τὴ σχολικὴ πραγματικότητα. Ἐκ-
 τὸς ἀπὸ τὰ κείμενα περιέχουν σχόλια, χρονολογίες, σημειώσεις ἀνα-
 φερόμενες σέ πρόσωπα, τόπους καὶ γεγονότα. Τὰ στοιχεῖα αὐτά, συν-
 δυάζονται κατὰ περίπτωσιν μέ εἰδήσεις καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές, βοηθοῦν
 δὲ νὰ συνθέσουμε τὴν πραγματικὴ εἰκόνα τῆς παιδείας μας ἀπὸ τὴν
 ἀπὸψη τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων στὴ μέση βαθμίδα ἐκπαιδεύσεως.

Μαθηματάρια φυλάσσονται σήμερα σέ βιβλιοθήκες, μονές, ἱδρύ-
 ματα καὶ ἰδιωτικές συλλογές διάσπαρτες στὸν ἀπέραντο γεωγραφικὸ
 ὥρο, στὸν ὅποιο ἐδέσποζε κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἡ ἐλληνικὴ παιδεία.
 Ἡ προσέλασή τους ἦταν γιὰ μᾶς ἄλλοτε εὐκολὴ ἢ τοῦλάχιστον ἐφι-

λογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐλληνικῶν κωδίκων. Τόμ. Α',
 ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας 1895, ἀρ. 5087 καὶ 5242 ἀντίστοιχα. Ἐπίσης Ἀθα-
 νασίου ΚΟΜΝΗΝΟΥ-ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βι-
 βλίον Η', Θ' καὶ Ι ἡτοι τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν (1453-1789), ἐκδιδόντος ἀρχιμ. Γερ-
 μανοῦ Ἀφθονίδου Σιναΐτου. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870, σελ. 555, ὅπου διαβά-
 ζομε' "Σχολεῖον μουσικῆς συνεκροτήθη· ὑποσχέθησαν τῷ πρωτοφάτῃ Δανιὴλ γρ.
 400 τὸν χρόνον διὰ νὰ παραδίδῃ μαθητάρια, προσετάγησαν καὶ ὁ λαμπαδάριος Πέ-
 τρος καὶ ὁ δομέστικος τοῦ δεξιοῦ χοροῦ Γρακουμάκης νὰ παραδίδουν παπαδικὴν
 καὶ στιχηράρι". Βλ. καὶ Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Πρωτοφάται, λαμπαδάριοι καὶ δομέ-
 στικοὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (1453-1821). Μνημοσύνη, τόμ. 2 (1968-69), σελ.
 78. Γρ.Θ. ΣΤΑΘΗ, Τὰ χειρόγραφα βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἅγιον Ὄρος. Κατάλογος
 περιγραφικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων βυζαντινῆς μουσικῆς τῶν ἀποκειμένων ἐν
 ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν Μονῶν καὶ Σκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, Τόμ. Α'. Ἀθῆ-
 ναι 1975, σελ. 14 καὶ 64. Μανόλη Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗ, Μουσικά χειρόγραφα Τουρκο-
 κρατίας (1453-1832). Τόμ. Α', Ἀθήνα 1975, σελ. 23, 27, 117.

κτη, όπως συνέβη με τὰ μαθηματάρια τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τῆς Ρουμανίας, τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Σινᾶ, ἄλλοτε ἀδύνατη γιὰ διαφόρους λόγους¹. Ἐπομένως τὸ πλούσιο ὕλικό, στὸ ὁποῖο βασίσθηκε ἡ ἐργασία μας μελετήθηκε ἐν μέρει ἐξ αὐτοψίας καὶ ἐν μέρει ἀπὸ μικροταινίες καὶ καταλόγους. Στούς τελευταίους τὰ μαθηματάρια περιγράφονται συνοπτικά. Ἐπειδὴ τὰ περισσότερα εἶναι τοῦ ΙΗ' αἰ., δὲν ἐξεωροῦντο ἄλλοτε ἄξια ἰδιαίτερης προσοχῆς. Ὡς παρατηρηθῇ ὅτι παλαιότερα ἐπροκαλοῦσαν τὴν εἰρωνεία τοῦ Κ. Κρουμπάχερ². Σέ μερικές περιπτώσεις πάλι ἡ περιγραφή τους ἐγινε πρόχειρα, εἴτε ἀπὸ ἀμέλεια εἴτε ἀπὸ ἀπειρία. Ἀναπόφευκτα λοιπὸν δυσκολεύτηκε ἡ ἐρευνά μας, ἀλλὰ ὅπου εἶχαμε τὴν εὐχέρεια νὰ μελετήσουμε τὰ μαθηματάρια ἐξ αὐτοψίας τὰ περιγράψαμε ἐκτενῶς καὶ στὴν πορεία τῆς μελέτης ἐλάβαμε ὑπ' ὄψη τὴ δική μας περιγραφή.

Τὸ μαθηματάριο διαφέρει ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Κατὰ κανόνα εἶναι χαρτῶ, μὲ συνήθεις διαστάσεις 220 X 160³ καὶ ἀριθμὸ φύλλων πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίς γραμμένες κόλλες⁴, τίς ὁποῖες ἤθελε νὰ συσταχῶσι ὁ κτήτορας. Φαίνεται ὅμως ὅτι συχνά οἱ σταχωτές δὲν ἐτήροῦσαν τὴ σειρά τῶν γραμμένων φύλλων, ὅπως τὴν εἶχαν ὀρίσει οἱ παραγγελιοδότες τους. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀκόλουθη σημείωση στὸ φύλ. 571^v τοῦ Πατμιακοῦ χειρογράφου 529(ΦΚΘ')· "καθὼς σοῦ τὰ ἔχω ταλργιασμένα καὶ μὲ τὰ φράγκικα νοῦμερα ἔτσι νὰ τὰ δέσετε μὲ τὴν τάξιν τους. Καλὰ καὶ εὐμορφα μὲ μαῦρον καὶ δυνατὸν τομάρι καὶ μὲ τὰ θηλύκια. Τὸ βάψιμον ἀπ' ἔξω τοῦ βιβλίου νὰ εἶναι ἡ κόκκινον ἢ ἄλλο τι ὁποῦ νὰ ταλργιάξῃ μὲ τὸ μαῦρον τομάρι καὶ παρακαλῶ καθὼς σὰς ἐπαρήγγελα ἔτσι νὰ φερθῇτε". Ἀντιμετωπίσαμε καὶ ἐμεῖς δυσκολίες ἀφελόμενες στὸ ἀκατάστατο δέσιμο.

1. Ἀναφερόμεθα στίς ἀγιορειτικές βιβλιοθήκες, στή βιβλιοθήκη τοῦ Κάστρου Ἀγκόρας καὶ στήν Πατριαρχική τῶν Ἱεροσολύμων. Στὴν τελευταία δὲν μπορέσαμε νὰ ἐργασθοῦμε, ἐπειδὴ ἀπουσίαζε ὁ βιβλιοθηκᾶριος. Ἐπίσης ἡ ἀπουσία τοῦ Μητροπολίτη δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ μελετήσουμε τὰ μαθηματάρια τῆς Μητροπόλεως Ἰασίου κι ἔτσι ἀρκεσθῇκαμε στὰ τῆς Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης.
2. Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου. Τόμ. Β'. Ἐν Ἀθήναις 1900 καὶ φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση 1974, σελ. 369, ὅπου τὰ ἀκόλουθα· "Ἀτεχνοτέρα ἔτι εἶναι ἡ λεγομένη ψυχγωγία, ἥτις εὐρύσκεται ἐν ἀπειραρίθμοις τετραδίοις ἐλληνικῶν σχολείων τοῦ ιη' αἰῶνος, ἅτινα ἐν τοῖς καταλόγοις φέρουσι τὸ ὑπερήφανον ὄνομα "ἐλληνικοὶ κώδικες".
3. Ἡ διακρίσιμη ὁφείλεται στὴ δική μας ἐρευνα.
4. Τὸ χαρτί "διὰ γράψιμον" πωλεῖται σὲ κόλλες καὶ ἔτσι τὸ ὑπολογίζουν οἱ μαθητές ἢ ἄλλοι γραφεῖς. Γιὰ τὸ BB 23 (ἀρ. 187) ἀπαυτήθηκαν 108 κόλλες.

Τὰ μαθηματάρια ἡ γραφή δέν εἶναι τυποποιημένη. Ἀντίθετα εἶναι καί οἱ ἑσπεραϊστές, οἱ ποῖοι ποῦ ἀναγκάζει τόν ἐρευνητή νά προσαρμόζεται κάθε φορά σέ διαφορετικό γραφικό χαρακτήρα. Πολύ κοπιαστική ὑπῆρξε ἐπίσης ἡ ἀνάγνωση τῶν διαστίχων ἐξηγήσεων, ψυχωνογικῶν ἢ μονολεκτικῶν καί σέ μερικές περιπτώσεις ἀδύνατη ἀκόμη καί μέ τή χρησιμοποίηση φακοῦ.

Τὰ μαθηματάρια, μάρτυρες μιᾶς παιδείας ἡ ὁποία παρείχετο κάτω ἀπό ἰδιάζουσες συνθῆκες, ὑφίσταντο τίς περιπέτειες τῶν κτητόρων ἢ τῶν σχολείων τῆς προελεύσεώς τους ἢ ἐγίνοντο καί αὐτά θύματα γενικότερων ἀναστατάσεων. Δέν εἶναι λοιπόν ἐκπληκτική ἡ συχνή ἀλλαγὴ κτητόρων¹, ἡ μετακίνησή τους ἀπό τόπο σέ τόπο², οἱ φθορές, οἱ ἀπώλειες ἢ προσθῆκες φύλλων ἐνίοτε καί ὁλοκληρῶν τετραδίων. Ὅμως στό σύνολό τους ἀντιπροσωπεύουν ὅλο τό χώρο ποῦ διατελοῦσε κάτω ἀπό τήν εὐεργετική ἐπίδραση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας δηλ. τόν κυρίως ἐλλαδικό κορμό, τίς βαλκανικές χώρες, τή Μ. Ἀσίαν, τήν Ἑγγύς Ἀνατολή καί τήν Αἴγυπτον. Δέν ἐπεκτείναμε τήν ἐρευνά μας σέ μαθηματάρια προερχόμενα ἀπό τὰ σχολεῖα τῶν ἐλληνικῶν παροικιῶν τῆς Δύσεως, ὅμως περιλάβαμε στή μελέτη μας τὰ λίγα ἐκεῖνα ποῦ μαρτυροῦν "κατ'οἶκον" διδασκαλία.

Τό χρονικό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο κινεῖται ἡ διατριβή αὐτή ὀρίζουν δύο σημαντικές γιά τόν Ἑλληνισμό χρονολογίες: 1453 καί 1821, τό τέλος μιᾶς ἐποχῆς, ἡ ἀρχή μιᾶς ἄλλης. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὰ μαθηματάρια, τὰ ὁποῖα ἐλάβαμε ὑπ'ὄψην μας, δέν ὑπερβαίνουν, ἀπό τήν ἀποψη τοῦ χρόνου τῆς συγκροτήσεως τους, αὐτά τὰ χρονικά ὅρια.

Ἡ παρουσίαση τῶν μαθηματαρίων μᾶς προβλημάτισε ἰδιαίτερα, ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τους. Ἀνέρχονται σέ 1000 περίπου. Κρίθηκε πρακτικότερο νά τεθοῦν στό τέλος τῆς ἐργασίας, ταξινομημένα κατὰ χώρες, στίς βιβλιοθήκες τῶν ὁποίων φυλάσσονται σήμερα. Διατηρήσαμε φυσικά τόν ἀριθμό ποῦ τοὺς ἔχει δοθῇ ἀπό τήν κατὰ περίπτωση βιβλιοθήκη, προτάξαμε ὅμως καί ἓνα δικό μας αὔξοντα ἀριθμό,

1. Βλ. ἐνδεικτικά τό Ὀλυμπιωτ. 45 (ἀρ. 616) στό ὁποῖο ἀναφέρονται τρεῖς κτήτορες, ὁ Γεράσιμος Σπαρμιώτης, ὁ Ἀλέξανδρος Τυρναβύτης καί ὁ Γερμανός Σπαρμιώτης, τό Μεγ. Σπηλαίου 69 (ἀρ. 524) διαδοχικά κτῆμα Ἀγαθαγγέλου Ἱερομονάχου καί Νικολάου Ἱερέως.

2. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τό Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 228 (ἀρ. 694) τό ὁποῖο προέρχεται ἀπό τό σχολεῖο τῆς Βυτίνας, ἀλλά κατέληξε στή Ἱεροσόλυμα, τό ΕΒΕ 1120 (ἀρ. 60) τοῦ ὁποῖου ἓνα τμήμα ἔχει γραφῇ στή Ἰωάννινα καί τό ὑπόλοιπο στό

στον οποίο πάντοτε παραπέμπομε για τή διευκόλυνση του ἀναγνώστη.

Λαμβάνοντας λοιπόν ὑπ' ὄψη τὸ ὕλικό μας καὶ τὰ ἐρωτήματα ποῦ ἐκθέσαμε στὴν ἀρχὴ ἐπροχωρήσαμε στὴ σύνθεση αὐτῆς τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα μέρη, ποῦ χωρίζονται σὲ κεφάλαια καὶ ὑποκεφάλαια.

Μέρος Α'. Στὸ μέρος αὐτὸ παραθέτομε τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα παραδίδονται στὰ μαθηματάρια ἐξηγημένα ψυχαγωγικά ἢ μονολεκτικά, συν-οδευόμενα σὲ πολλές περιπτώσεις ἀπὸ ποικίλα σχόλια. Τὸ κάθε κείμενο μᾶς ἀπασχολεῖ ξεχωριστὰ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν λόγων ποῦ ὡδήγησαν στὴν ἐπιλογὴ του, τῶν ἐνδεχομένως γνωστῶν ἐρμηνειῶν του ἀπὸ ἐπωνύμους ἐρμηνευτές, τῆς πορείας του στὸ σχολικὸ χῶρο στὸ διάστημα τῶν τεσσάρων αἰώνων τῆς δουλείας, τῆς σχέσεώς του μέ συγκεκριμένα σχολεῖα, διδασκάλους καὶ μαθητές, καθὼς καὶ μέ τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογικὴ τοῦ Ἰωάννου Πατουῦσα.

Μέρος Β'. Ἐδῶ παρατίθενται τὰ "προγράμματα" σπουδῶν, τὰ ὁποῖα εὗρήκαμε σὲ πατριαρχικά σιγίλλια, σὲ ἔγγραφα ἱδρυτικὰ σχολείων, σὲ ἐπιστολές καὶ ἔργα λογίων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὰ ὁποῖα ἀντιπαρατίθενται πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν μαθηματαρίων, τὰ ὁποῖα, ὅπως πιστεύομε, ἀντιπροσωπεύουν τὴ σχολικὴ πράξη.

Μέρος Γ'. Στὸ μέρος αὐτὸ ἀσχολούμεθα μέ τίς διδακτικὲς μεθόδους: τὴν ψυχαγωγικὴν, τὴν μονολεκτικὴν, τὴν πλατύτερη ἐρμηνεία καὶ τὰ σχόλια, ὅπως ἐμφανίζονται στὰ μαθηματάρια, σὲ συνδυασμό, ὁσάκις εἶναι ἀπαραίτητο, μέ εἰδήσεις καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές. Ἐξετάζομε τὴν προέλευσίν τους, τὴ συνήθη κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὀρολογία καὶ τὴ διδακτικὴ διαδικασίαν (ἀντιγραφή τῶν κειμένων, τεχνολογία, παράδοση, διάρκεια τῶν σπουδῶν καὶ τῶν παραδόσεων, κρίσεις τῶν λογίων γιὰ τίς διδακτικὲς μεθόδους). Στὸ τέλος κάθε μέρους διατυπώνονται τὰ σχετικὰ συμπεράσματα, ἀκολουθοῦν ὁμως καὶ γενικὰ συμπεράσματα.

Βουκουρέστι, ὅπου συνέχισε τίς σπουδές του ὁ κτήτορας, τὰ Σιναῖτ. 1359 (ἀρ. 11), 1617 (ἀρ. 18), 1702 (ἀρ. 23) καὶ 1920 (ἀρ. 28) ποῦ ἔχουν γραφῇ στὴν Πατριάδα, ἀλλὰ οὐ Σιναῖτες κτήτορες τους τὰ μετέφεραν στὴ μὴνί τους.

Μέρος Δ'. Όπως ήδη αναφέραμε, στο τελευταίο μέρος παρουσιάζομε 1000 περίπου μαθηματάρια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τό ὕλικό πάνω στό ὁποῖο στηρίξαμε αὐτή τή διατριβή. Διευκρινίζομε ὅτι δέν ἐκπονήσαμε κατάλογο ἀνταποκρινόμενο στίς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης καταλογωγραφίσεως χειρογράφων, ἐπειδὴ δέν μᾶς ἦταν ἀπαραίτητο κάτι τέτοιο. Παρουσιάζοντας τὰ μαθηματάρια θελήσαμε κυρίως νά προβάλλομε τὰ παραδιδόμενα κείμενα καί νά ἐπισημάνομε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού θά μᾶς βοηθοῦσαν στήν κατανόηση τῶν γενικῶν ἢ τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων καί στήν τεκμηρίωση τῶν δικῶν μας θέσεων. Ἐτσι γιά κάθε μαθηματάριο δίδεται ὁ αἰώνας ἢ τό ἔτος γραφῆς του, ὁ ἀριθμός τῶν φύλλων ἢ τῶν σελίδων του, τὰ κείμενα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν καί πολύ συνοπτικά ὅτιδήποτε ἄλλο παραδίδεται σ'αὐτό. Εὐθύς ἀμέσως παρατίθενται οἱ σημειώσεις πού μᾶς ἐνδιαφέρουν πλὴν τῶν κτητορικῶν, πού τίθενται σέ ὑποσημείωση. Παρέχομε, φυσικά, διευκρινίσεις γιά σχολεῖα καί πρόσωπα πού ἀπαντοῦν στά μαθηματάρια.

Στήν πορεία τῆς ἐργασίας μας προσπαθήσαμε νά δώσομε ικανοποιητικές ἀπαντήσεις στά ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα ἐθέσαμε στήν ἀρχή. Στίς περιπτώσεις πού δέν εἶχαμε ἐπαρκῆ στοιχεῖα, περιοριστήκαμε στήν ἐπισημάνση τῶν προβλημάτων, μέ τή σκέψη ὅτι καμιά ἐρευνα δέν μπορεῖ νά θεωρεῖται ποτέ ὀριστικά τελειωμένη καί ὅτι ἴσως οἱ λύσεις στά προβλήματα αὐτά δοθοῦν στό μέλλον.

Ἐμνημονεύσαμε προηγουμένως τήν ἰδιομορφία τῆς παιδείας μας κατά τήν Τουρκοκρατία. Θεωροῦμε χρήσιμο νά παρουσιάσομε κάπως πλατύτερα τίς διάφορες ὀψεις αὐτῆς τῆς ἰδιομορφίας, ὥστε νά κατανοηθοῦν πολλά σημεῖα αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

α') Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ πραγματικοί φορεῖς τῆς παιδείας, οἱ διδάσκαλοι, ἦταν συνήθως ἱερωμένοι, ὅμως δέν ἔλειπαν καί οἱ λαϊκοί, ὅπως ὁ Σεβαστός Κυμνήτης, ὁ Διαμαντῆς Ρύσιος, ὁ Μανασσῆς Ἡλιάδης, ὁ Λάμπρος Φωτιάδης κ.ἄ. Ἱερωμένοι ἦταν καί πολλοί μαθητές, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα παραδίδονται στά μαθηματάρια: ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης ἦταν ἱεροδιάκονος ἀπό τὰ μαθητικά του χρόνια, ὁ Νεόφυτος Καλούτζης, μαθητῆς τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου, ἦταν Ἐκκλησιάρχης Κυθήρων, ὁ ἱερομόναχος Κοσμᾶς Λήμνιος ἐφοίτησε στήν Πατριάδα, κ.ἄ. Ἐπομένως οἱ δεσμοί σχολείου καί Ἐκκλησίας ἦταν στενοί, χωρίς βέβαια νά ἀποκλείεται καί ἡ συμμετοχή στά σχολικά πράγματα καί ἄλλων παραγόντων λ.χ. συντεχνιῶν, προκρίτων, πλουσιῶν

εμπόρων¹ κ.λ.π. Πάντως ή μέριμνα τής 'Εκκλησίας πέρα από τά ύλι-
κής φύσεως προβλήματα, άφορούσε καί στά πνευματικής ύφης θέ-
ματα, στό ήθος καί στή γνήσια 'Ορθοδοξία τών διδασκάλων², σέ
ύποδείξεις γιά τή διδακτέα ύλη κ.λ.π.³. "Ας μή λησμονούμε ότι
έπρόκειτο γιά όργανωμένη δύναμη, ή όποία άσκούσε ούσιαστική
έποπτεία.

β') 'Η λειτουργία τών σχολείων δέν ήταν πάντοτε άπρόσκοπη. 'Η ά-
πρόβλεπτη διακοπή τών χρηματικών πόρων⁴, ό θάνατος ή ή άποχώ-
ρηση κάποιου διδασκάλου, πού άφηνε πίσω του δυσαπλήρωτο κενό⁵,

1. 'Ο πρώην "Αρτης Νεόφυτος Νανταράκης έφρόντισε γιά τήν έδρυση σχολείου
στή Εκόπελο, τό όποιο έπρούκισε μέ 1000 γρ. από τούς τόκους τών όσών
έμισθοδοτεΐτο ό διδάσκαλος. Βλ. 'Ιωάνειμ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγραφα έκ τοϋ Πατρι-
αρχικοϋ 'Αρχιεπισκοπικού. ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 239-241. 'Ο πλούσιος έμπορος
Μανολάκης Καστοριανός ένύσχυε οικονομικά τή Μεγάλη τοϋ Γένους Σχολή. Βλ. Τ.
ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 214 καί έξής. 'Ο ύδους έχορήγη-
σε χρήματα γιά τήν έδρυση τής σχολής "Αρτης. 'Ιω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγραφα,
ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 93-95. 'Ο έμπορος Νικόλαος Καραγιάννης προτρέπο-
μενος από τό Χρύσανθο Νοταρά διέθεσε χρήματα γιά τήν έδρυση σχολείου στά
Τρούκαλα Κορινθίας. 'Ιω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900) σελ. 202-
204. Βλ. καί Γ.Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, Σχολεία στήν Ελλάδα συντηρούμενα από κληροδο-
τήματα 'Ελλήνων τής Βενετίας (1633-1797). Θησαυρίσματα, τόμ. 3(1972), σελ.
236-249.
2. Κα ά τήν έπαναλειτουργία τής Πατριαρχικής Σχολής τό 1663 τονύζεται ότι ού
διδάσκαλοι πού θά διδάσκουν πρέπει νά είναι εύσεβεΐς καί πιστοί στά δόγμα-
τα τής 'Εκκλησίας "... καί μήτε διά τερατολογία, παπολατρεία, διά σκαιολα-
τρεία, καλβινολουτεροφρονεΐν, αλλά βασιλικήν όδόν όρθοδόξων είναι βαδίζον-
τας, έφ' ή μή ύπούλως τό ύπό τούότων ανθρώπων μύθος τοϋς φοιτῶσι προστρέ-
βειν...". Κυρίλλου ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ, Τά πρῶτα έν Νεκτάριε Πατριάρχη τών 'Ιε-
ροσολύμων. Σωτήρ, έτ. 13(1890), σελ. 147.
3. Βλ. τό Β' μέρος αύτῆς τής έργασίας, όπου λόγος περί προγραμμάτων διδασκα-
λίας.
4. 'Ο θάνατος τοϋ πατῆ Θωμᾶ λ.χ., πού είχε χορηγήσει ποσό χρημάτων γιά τή λει-
τουργία τοϋ σχολείου Σιατίστης, γίνεται αίτία νά κλείσει τό σχολείο. 'Ιω.
ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 299.
5. 'Η άναχώρηση τοϋ διδασκάλου Θεοδώρου Συμεῶνος γιά τό Βουκουρέστι προκάλεσε
τή διακοπή τής λειτουργίας τοϋ φροντιστηρίου τών Τραπεζουντίων γιά ένα διά-
στημα. 'Επαμ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία, σελ. 206. 'Η άποχώρηση τοϋ Νικηφό-
ρου Θεοτόκη από τό φροντιστήριο Κερκύρας έκλόνησε τόσο τή λειτουργία του,
ώστε έκλεισε γιά μία διετία. Ζωής ΜΟΥΡΟΥΤΗ-ΓΚΕΝΑΚΟΥ, 'Ο Νικηφόρος Θεοτόκης
(1731-1800) καί ή συμβολή αύτοϋ είς τήν παιδείαν τοϋ Γένους. 'Αθήναι 1979,
σελ. 100-101. Φυσικά ού περιπτώσεις αύτές δέν είναι ού μοναδικές.

ή ανάρμοστη συμπεριφορά των μαθητών¹, πόλεμοι², επιδημίες³ και άλλα δεινά οδηγούσαν στη διακοπή της λειτουργίας των σχολείων. Αλλά και η φοίτηση των μαθητών συχνά δεν ήταν κανονική, είτε εξ αίτιας της πενίας⁴, είτε για άλλους λόγους. Η χορήγηση υποτροφιών δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο⁵, πάντως μικρό ποσοστό μαθητών ολοκλήρωναν τις σπουδές τους.

1. Τήν κακή συμπεριφορά των μαθητών αντιμετώπισε ο Σεβαστός Κυμνήτης, όταν έδιδασκε στην Πατριαρχική Σχολή. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 253. Καί μετά τήν αναχώρηση τοῦ Κυμνήτη γιά τήν Τραπεζούντα ἡ κατάσταση στή σχολή εξακολουθοῦσε νά εἶναι ἔκρυθμη. "Ἡ ἐνταῦθα σχολή κραδαίνεται συνεχῶς ἀστατεῖ γάρ ὁλόκληρος" ἔγραφε ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης στόν Κυμνήτη. Βλ. Ἰωάννης ΚΟΛΙΑ, Ὁ Σεβαστός Κυμνήτης καί ἡ ἔδρευση τοῦ φροντιστηρίου τῆς Τραπεζούντας. Ἑλληνικά, τόμ. 30(1977-78), σελ. 294. Παρόμοια στάση αντιμετώπισε καί ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης στήν Ἀθωνιάδα. Βλ. προχειρῶς Ἰω.Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Εὐγένιος. Ὁ Βούλγαρης. ΘΗΕ, τόμ. 5(1964), στήλ. 1007-1013. Ὁ Νεόφυτος Δούκας ὑπῆρξε θῦμα ἐπιθέσεως τοῦ μαθητῆ Ἀντωνίου Ζακυνθίου. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 507.
2. Μετά τό 1707 ἡ σχολή Βουκουρεστίου ἐλειτούργησε μέ συχνές διακοπές ἐξ αἰτίας τῶν πολέμων καί διεδήχθησαν στό ἔδαφος τῆς Βλαχίας. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 40. Τῇ λειτουργίᾳ τῆς σχολῆς Δημητσάνης διέκοψαν τά Ὁρλωφικά. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 34. Ἡ σχολή τῆς Χίου ἐκλείει μετά τήν καταστροφή τοῦ νησιοῦ τό 1822. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Τά Γράμματα εἰς τήν Χίον, σελ. 42.
3. Τό 1536 ἐπιδημία βουβωνικῆς πανώλους ἀνάγκασε πολλούς κατοίκους τῆς Πόλης νά ἐγκαταλείψουν τίς ἐστίες τους. Μεταξύ ἐκείνων καί οἱ διδάσκαλοι τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Μανουήλ Γαλησιώτης. "Ἐτσι ἡ λειτουργία τῆς σχολῆς διεκόπη. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Οἱ Μεγάλοι Ρήτορες Μανουήλ Κορίνθιος, Ἀντώνιος, Μανουήλ Γαλησιώτης καί ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς αὐτῶν. ΔΙΕΕ, τόμ. 16(1962) σελ. 17 καί ἐξῆς. Ἡ ἐπιδημία πανώλους τοῦ Μαΐου 1756 ἀνάγκασε πολλούς κατοίκους τοῦ Βουκουρεστίου νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τήν πόλη. Τότε διεκόπησαν καί τά μαθήματα. Διαφωτιστικός εἶναι ἐν προκειμένῳ ὁ διδάσκαλος Μανασσῆς Ἡλιάδης. Σχετικά βλ. Φωτεινῆς Γ. ΤΑΣΙΟΥ, Ἐνα σημειωματάριο τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδη. Ἀφιέρωμα στόν Καθηγητή Λύνο Πολίτη. Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 61-78.
4. Ὁ διδάσκαλος Ἀδριανουπόλεως Ἀθανάσιος Βουθροντεύς ἔγραφε στό Χρῦσανθο Νοταρά ὅτι οἱ γονεῖς ἀπέσυραν ἐνωρίς τά παιδιά τους ἀπό τό σχολεῖο καί τά ἔβαζαν "σέ τέχνη". Μ. ΓΕΔΕΩΝ, Γράμματα ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ πόλεως. Κωνσταντινούπολις 1913, σελ. 67. "Ἄλλοι μαθητές ἦταν "δουλωμένοι" σέ ἀρχοντικά καί δέν μποροῦσαν νά φοιτήσουν κανονικά. Βλ. Ἀρχεῖο Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, φακ. DCLXXXVI/57.
5. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά: τή χορηγία τοῦ Μανολάκη Καστοριανοῦ γιά τή δωρεάν φοίτηση δώδεκα μαθητῶν στήν Πατριαρχική Σχολή. Κυρίλλου ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ, Τά περὶ τόν Νεκτάριον, ἐνθ' ἄνωγ. σελ. 146. Ὁ ἴδιος χορηγός συντηροῦσε τό διδάσκαλο καί τοὺς μαθητές τῆς σχολῆς Ἀρτης. Ἰω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 93-94. Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ὄρισε στή διαθήκη του νά δίδονται ἀνά 20 δουκάτα σέ δύο συγγενικά του παιδιά καί ἀνά 15 δουκάτα σέ "ἄλλα δέκα ὀρφανὰ παιδιά" γιά νά σπουδάζουν στή σχολή Καστοριάς. Euđ. de HURMUZAKI, Documente grecești la Istoria Românilor. Τόμ. XIV/1, σελ. 406-407. Κατά τήν ἀναδιοργάνωση τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου τό 1776 ὁ ἡγεμόνας Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐχορηγοῦσε, μέ σχετικό διάταγμα, δωρεάν τροφή καί ἐνδυμασία σέ 75 πτωχοὺς μαθητές. Βλ. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/2, σελ. 1270-1278. Οἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις δέν ἐξαιτοῦν τό θέμα τῶν υποτροφιών.

γ') Ἡ φοίτηση δέν ὑπέκειτο σέ κανονισμούς. Ὁ μαθητής μπορούσε νά ἀρχίσει τίς σπουδές του σέ ὁποιαδήποτε στιγμή καί ἡλικία. Συχνά μᾶς ἐκπλήσσει ἡ γιά τά σημερινά δεδομένα προχωρημένη ἡλικία τῶν μαθητῶν¹. Φυσικά καί ἡ διακοπή τῶν σπουδῶν μπορούσε νά συμβῇ ὅποτεδήποτε. Αὐτή ἡ ἐλαστικότητα ἦταν ὅπως-δήποτε ἀποτέλεσμα τῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν κατά τήν Τουρκοκρατία. Ἐνᾶ αὐστηρά καθορισμένο σύστημα σπουδῶν θά ἦταν προφανῶς ἀνέφικτο. Συνεπῶς ἡ παιδεία προσαρμόσθηκε στίς δυνατότητες τῆς ἐποχῆς.

δ') Τή σχολική ζωή χαρακτηρίζει ἡ συνήθεια τῶν μαθητῶν νά μή ἀρκοῦνται στά μαθήματα μιᾶς μόνο σχολῆς, ἀλλά ἡ τάση νά φοιτοῦν καί σέ ἄλλες², παρακολουθώντας ἔτσι τίς παραδόσεις διαφόρων διδασκάλων. Οἱ φημισμένοι διδάσκαλοι προσεέλκυαν μαθητές, ὅπως συνέβη λ.χ. μέ τόν Εὐγένιο Βούλγαρη, τοῦ ὁποίου ἡ σχολαρχία ἐλάμπρυνε τήν Ἀθωνιάδα. Ἐξ ἄλλου αἱ ἱερομόναχοι σπουδαστές μέ τό πέρασ τῶν σπουδῶν τους συνήθιζαν νά ἐπιστρέφουν στίς μονές τους καί τοῦτο ἐξηγεῖ τήν ὕπαρξη μαθηματάρων σέ μοναστηριακές βιβλιοθήκες. Παρόμοια κινητικότητα παρατηρεῖται καί στούς διδασκάλους² γιᾶ λόγους διαφορετικούς. Μιά πρόσκληση οἰκονομικά δελεαστική

1. Ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης π.χ. ἐσπούδαζε στήν Πατριάδα σέ ἡλικία 26 ἐτῶν. Ἀγγελ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τά ἔτη σπουδῶν Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Πρακτικά Α' Διεθνοῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν. Τόμ. 3(1976), σελ. 377-380. Πλησιέστερη πρὸς τά σημερινά δεδομένα φαίνεται ἡ ἡλικία τῶν Ἀποστολάκη (Βουκουρ. 413 ἀρ. 797) καί Ἰσιδώρου Μελεγιάννη (Πατρ. 168 ἀρ. 637), οἱ ὁποῖοι ἀρχισαν τίς σπουδές τοῦ μέσου κύκλου σέ ἡλικία 15 ἐτῶν. Ἀντίθετα ὁ Νεόφυτος Καλούτζης φοιτοῦσε στόν ὕλο κύκλο ἔχοντας ἤδη τό ἀξίωμα τοῦ Ἐκκλησιαρχῆ Κυθήρων (ΕΒΕ : 120 ἀρ. 60).

2. Ὁ Ἰγνάτιος Κεμίζος ἐσπούδαζε στήν Πατριάδα καί ἀκολούθως στά Ἰωάννινα καί στόν Ἀθῶνα. Ἀγγελ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἰγνατίου τοῦ Κεμίζου λόγος ἐπιτάφιος στό Διαμαντή Ρύσιο. Πρακτικά Α' Πακωνικοῦ Συνεδρίου. Ἐν Ἀθήναις 1980, σελ. 257-270. Ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης ἐφοίτησε στήν Πατριάδα, στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία, στά Ἰωάννινα, ὥστε καί στή Βλαχία. Τῆς ὕδρας, Τά ἔτη σπουδῶν, σελ. 377-380. Ὁ Νεόφυτος Καλούτζης ἐφοίτησε στά Ἰωάννινα καί στό Βουκουρέστι (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60). Οἱ ἀνωτέρω περιπτώσεις εἶναι ἐνδεικτικές.

3. Ὁ Σεβαστός Κυμνήτης ἐδίδαξε διαδοχικά στήν Πατριαρχική Σχολή, στό Φροντιστήριο Τραπεζοῦντος καί στήν "αὐθεντική" Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372. Ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης ἐδίδαξε στά Ἰωάννινα, στήν Κοζάνη, στόν Ἀθῶνα καί στήν Κωνσταντινούπολη. Ἰω.Χ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Εὐγένιος. Ὁ Βούλγαρης, ΘΗΕ, τόμ. 5(1964), στήλ. 1007-1013. Ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας ἐδίδαξε στή Λάρισα, στήν Τσαρίτσανη, στά Ἀμπελάκια, στή Σμύρνη. Βλ. προχέτως Κ. ΣΑΘΑ, Νεοελληνική Φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπό τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐθνεγερσίας (1453-1821). Ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 676 - 678. Ἐννοεῖται ὅτι καί ἄλλοι διδασκαλοὶ ἀλλάξαν σχολεῖα.

Κεραμεύς¹, ὁ Γρηγόριος κατόπιν Εἰρηνουπόλεως², ὁ Νικόλαος Μπάρκο-
σης³ κ.ἄ. ἐχρημάτισαν καί οἰκοδιδάσκαλοι. Ὁ ἡγεμόνας τῆς Μολδα-
βίας Γρηγόριος Γκίκας ἐκάκιζε αὐτὴ τὴ συνήθεια τῶν ἀριστοκρατῶν,
μέ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ "κατ'οἶκον" ἐκπαίδευση ἦταν ἐλλιπής⁴, ἀλ-
λά ἡ κατάσταση δέν ἄλλαξε.

Εἶναι λοιπὸν τὰ μαθηματάρια προϊόντα αὐτῆς τῆς ἰδιόμορφης
παιδείας. Μέ τὴ μελέτη τους δέν ἐξαντλεῖται τὸ θέμα τῶν ἐκπαιδευ-
τικῶν μας πραγμάτων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἀντιμετωπίζεται μόνο
μιὰ ὀψη τοῦ ὅλου θέματος, ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων στὴ μέση βαθμί-
δα καί τὰ συναφῆ μέ αὐτὴ ζητήματα.

-
1. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ διδάσκαλος τῆς Πατριάρχης Δανιὴλ Κεραμεύς καί τὰ ἔργα αὐ-
τοῦ. ΕΕΒΣ, τόμ. 33(1964), σελ. 281.
 2. Σοφοκλέους Κ. Οἰκονόμου, Βίος Γρηγορίου Μητροπολίτου Εἰρηνουπόλεως
καί Βατοπεδίου. Ἀθῆναι 1860 καί ἄρθρο τοῦ Ν.Α. Φ(ΩΡΟΠΟΥΛΟΥ), Γρηγόριος ὁ
Εἰρηνουπόλεως καί Βατοπεδίου. ΘΗΕ, τόμ. 4(1964), στήλ. 804.
 3. Γεωργίου Ἰ. ΖΑΒΙΡΑ, Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικὸν θέατρον. Ἀθήνησι 1872. Φωτο-
τυπικὴ ἀνατύπωση. Ἀθῆναι 1972, σελ. 488-489.
 4. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 280.

ήταν ή συνηθέστερη αίτία μετακινήσεώς τους. Ή κατά κανόνα πεινιχρή άμοιβή τών διδασκάλων¹ έπροκαλούσε τήν έπιθυμία γιά άναζήτηση καλύτερης τύχης σέ άλλο σχολείο. Άλλά καί οι έπεμβάσεις τών Ισχυρών, οι άνταρσίες τών μαθητών, ή διακοπή τής μισθοδοσίας άνάγκαζαν τούς διδασκάλους νά έγκαταλείψουν ένα σχολείο γιά χάρη άλλου. Έδημιουργείτο λοιπόν μιά κίνηση, ή όποία κατά κάποιο τρόπο ήταν πνευματική. Οι μετακινούμενοι διδάσκαλοι καί μαθητές συναπεκόμιζαν τίς γνώσεις, τίς ιδέες καί τά βιβλία τους καί συντελοούσαν έτσι στήν άνακύκλωση κάποιων ιδεολογικών ρευμάτων. Άν λάβομε ύπ' όψη τήν κίνηση αύτή, δέν μās έκπλήσσει ή παρουσία Πελοποννησίων μαθητών στή σχολή τής Χίου ή ή ύπαρξη πατμιακών μαθηματάρων στήν Ί. Μονή Σινά καί στό Βουκουρέστι.

ε') Παράλληλα μέ τήν παιδεία, τήν όποία παρείχαν τά κατά τόπους σχολεία, δέν έλειπε καί ή "κατ'οίκον" διδασκαλία. Οι εύπορες οίκογένειες καί μάλιστα όσες άνήκαν στήν κατά κανόνα έλληνικής μορφώσεως άριστοκρατία, συνήθιζαν νά προσλαμβάνουν οίκοδιδασκάλους γιά τήν παίδευση τών βλαστών τους. Είναι γνωστό ότι ό Ίάκωβος (Γιακουμής) Άργεΐος ήταν οίκοδιδάσκαλος τών γιών του Άλεξάνδρου Μαυροκορδάτου², ό παπάς κύρ Σεραφεΐμ έδίδασκε "κατ' οίκον" τό γιό του Νικολάου Μαυροκορδάτου³. Ή οίκογένεια Ζαρίφη είχε προσλάβει τό Βασίλειο Ρωμαντζά⁴. Ό πλούσιος έμπορος του Βρασσοβού Ίωάννης Λέκκας είχε οίκοδιδάσκαλο τό Σίλβεστρο Κολόμβο⁵, γιά νά διδάσκει τόν άνεψιό του, Δημητράκη Λέκκα. Ό Δανιήλ

1. Ή άμοιβή τών διδασκάλων έποίκιλλε όχι μόνο ανάλογα μέ τά καθήκοντα πού άνελάμβαναν, αλλά καί άνάλογα μέ τή φήμη τους ή τίς οικονομικές δυνατότητες τής σχολής. Τό 1766 ό διδάσκαλος τών γραμματικών τής σχολής Ίασίου εισέπραττε 600 γρ. τό χρόνο, ενώ ό τής "έγχωρίας διαλέκτου" 120 γρ. δηλ. όσα καί ό βιβλιοθηκάριος τής σχολής. Όμως ή άμοιβή του ψάλτη ήταν 250 γρ. Ίω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Έγγραφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 35. Περί τό 1805 τό ήμερομίσθιο ενός έπαρχιακού διδασκάλου έκυμαίνετο από 1,5-2 γρ. Τήν ίδια έποχή μία όκά σιτάρι έστοίχιζε 8 παράδες, δηλ. 1/5 του γροσίου. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΝ, Τό έλληνικό βιβλίο, σελ. 41. Ή ύπέρογκη γιά τήν έποχή άμοιβή του Έυγενίου Βούλγαρη στήν Πατριαρχική Σχολή (1000 γρ. τό χρόνο) δέν άποτελεεί κανόνα Κ. ΣΑΘΑ, Νεοελληνική φιλολογία, σελ. 567.

2. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 295-296.

3. ΗΥΜΟΥΖΑΚΙ. Documente, τόμ. XIV/1, σελ. 670-671

4. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ή Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 33.

5. Κρατικά Άρχεία Βρασσοβού(Braşov). Acte Ioan LECA, έγγρ. 77, 78, 79.

ἡ διδασκόμενα κείμενα

Κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας στό μέσο κύκλο σπουδῶν ὡν ἑλληνικῶν σχολείων ἐδιδάσκοντο ποικίλα κείμενα, ἐπιλεγμένα ὅσο ἀπό τή "θύραθεν", ὅσο καί ἀπό τή χριστιανική γραμματεία. Τά εἴμενα αὐτά παραδίδονται στά μαθηματάρια καί ἀποτελοῦν τό ἀντικείμενο ἐρεῖνης αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Ψυχαγωγημένα, παραφρασμένα ἢ ἐξηγημένα κατ'ύπερ¹, ἀπετέλεσαν τόν κορμό τῆς μέσης παιδείας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, συνδυασμένα μέ τή διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς, τοῦ Συντακτικοῦ αἰ τῆς Θεματογραφίας. Σκοπός μας εἶναι νά ἐντοπίσουμε τά κείμενα αὐτά, νά ἀνιχνεύσουμε, ὅσάκις εἶναι δυνατόν, τοὺς λόγους αἱ ὁποῖοι ἐπέβαλαν τή διδασκαλία τους καί νά παρακολουθήσουμε τήν πορεία τους στό διάστημα τῶν τεσσάρων αἰώνων τῆς δουλείας. Ἐπιχειροῦμε ἐπίσης νά ἀνακαλύψουμε τίς σχέσεις τῶν κειμένων μέ σχολεῖα καί διδασκάλους, τίς μεταβολές πού ἐνδεχομένως ἐπῆλθαν στήν ἐπιλογή τους μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου, τοὺς πιθανοὺς δεσμούς μέ τό βυζαντινὸ παρελθόν, τοῦ ὁποῖου ἡ Τουρκοκρατία ἀποτελεῖ, γιὰ τόν Ἑλληνισμό, συνέχεια κάτω ἀπὸ διαφορετικὲς κοινωνικὲς καί πολιτικὲς συνθῆκες.

Ἡ παρουσίαση τῶν κειμένων ἀκολουθεῖ βασικά τή δομὴ τοῦ προγράμματος τῆς μέσης βαθμίδας, τό ὁποῖο ἐξετάζεται διεξοδικά στό δεύτερο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Ἐδῶ ἀρκεῖ νά ἀναφέρομε ὅτι τά κείμενα πού ἐδιδάσκοντο στή βαθμίδα αὐτή, ποιητικά καί πεζά, εἰδολογικά ἀποτελοῦσαν τρεῖς κύκλους μαθημάτων: ἐπιστολογραφία, ρητορική καί ποίηση. Τό σχῆμα εἶναι ὅπως ὁποῖοτε γενικό. Σέ αὐτό πρέπει νά προστεθῇ ἡ Χρηστοθήθεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου², ἡ ὁποία δέν ὑπάγεται σέ κανένα ἀπὸ τά τρία προηγούμενα εἴδη. Ἀλλά καί ἡ ποίηση, τήν ὁποία ἀντιπροσωπεύει ἓνα εὐρὺ φάσμα κειμένων,

1. Οἱ διδακτικὲς μέθοδοι ἐξετάζονται στό τρίτο μέρος αὐτῆς τῆς διατριβῆς.

2. Γιὰ τό ἔργο καί τό συγγραφέα βλ. τό εἰδικό κεφάλαιο, σελ. 56 καί ἐξῆς.

δέν ήταν δυνατόν νά παρουσιασθῇ σέ μιά ένότητα, ἐξ αἰτίας τῶν ἰδιομορφιῶν πού παρουσιάζει. Τά ἐπη, τά δράματα, οἱ γνωμικοὶ στίχοι, οἱ παρωδίες καί οἱ ἀσματικοὶ Κανόνες λ.χ. ὄχι μόνο ἀνήκουν σέ διαφορετικὸ ποιητικὸ εἶδος, ἀλλὰ εἶχαν καί διαφορετικὴ θέση στὴ δομὴ τοῦ προγράμματος. Ἀνάγκη ἐπομένως νά ἐξετασθοῦν χωριστά. Ἀνάλογη εἶναι καί ἡ περίπτωση τῶν ρητορικῶν κειμένων, μερικά ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι "κάτοπτρα ἡγεμόνων"¹. Τὸ περιεχόμενό τους ἐπέβαλε ἰδιαίτερη κατάταξη. Προβλήματα προέκυψαν καί ἐξ αἰτίας κειμένων τῶν ὁποίων ἡ μορφή δέν μπορεῖ νά θεωρηθῇ ἀκριβῶς καθορισμένη, ὅπως π.χ. τὸ Περὶ παίδων ἀγωγῆς ἔργο τοῦ Πλουτάρχου ἢ τὸ Ἐνύπνιον τοῦ Λουκιανοῦ κ.ἄ. Πρόκειται γιὰ λόγους ἢ γιὰ δοκίμια; Γι'αὐτὸ ἐπροτιμήσαμε νά παρουσιάσουμε ἔργα τῶν δύο συγγραφέων ἀμέσως μετὰ τὰ ρητορικὰ κείμενα. Μὲ τοὺς μύθους ἀσχολούμεθα ἀμέσως μετὰ τὴ γνωμικὴ ποίηση, ἐπειδὴ ἀνήκουν οὐσιαστικὰ στὸ εἶδος τῶν ἠθικοδιδασκτικοῦ περιεχομένου ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐσπούδαζαν οἱ ἀρχαριοὶ μαθητὲς.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν ἀρχὴ τὴν ὁποία ἐτηρήσαμε, τὰ διδασκόμενα κείμενα παρουσιάζονται μὲ τὴν ἀκόλουθη σειρά: ἀσματικοὶ Κανόνες, γνωμικοὶ στίχοι καί ἀποφθέγματα φιλοσόφων, μῦθοι, παρωδίες, Κάτοπτρα ἡγεμόνων, Χρηστοθήεια, ἐπιστολογραφικὰ κείμενα, ρητορικὰ κείμενα, Πλουτάρχου ἔργα, Λουκιανοῦ ἔργα, Ὀμηρικὰ ἐπη, διδασκτικὸ ἔπος, λυρικὴ ποίηση, δραματικὴ ποίηση, ἐπιγράμματα, πλατωνικοὶ διάλογοι, Ἡρωδιανοῦ ἱστορία καί Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα.

Τὰ ἀνωτέρω κείμενα ἦταν ἐκδεδομένα "τύποις" ἤδη κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰ.² μὲ ἐξαίρεση τὴ Χρηστοθήεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου, ἡ ὁποία τυπώθηκε μόλις τὸ 1780³. Ἄν κατὰ τὴν ἀντιγραφή

1. Βλ. τὸ σχετικὸ ὑποκεφάλαιον, σελ. 36 καί ἐξῆς.

2. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ Βατραχομουμαχία ἦταν ἐκδεδομένη τὸ 1486, οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους τὸ 1493, Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον τὸ 1494, Λουκιανοῦ διάλογοι τὸ 1496, Ἀριστοφάνους Κωμῳδίαὶ ἐννέα τὸ 1498, Ἀγαπή-τοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν τὸ 1509 κλπ. Λεπτομέρειες καί βιβλιογραφικὲς ἐνδείξεις βλ. στὰ ἀντίστοιχα μὲ τὰ κείμενα κεφάλαια.

3. Περιελήφθη στὴν ἔκδοσιν τοῦ 1780 τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας Φιλολογικῆς τοῦ Ἰωάννη Πατούσα. Βλ. Ἀθανασίας Κ. ΑΒΔΑΛΗ, Ἡ "Ἐγκυκλοπαιδεὶα Φιλολογικὴ" τοῦ Ἰωάννη Πατούσα. Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τῆς Παιδείας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ (1710-1839). Ἀθήνα ΜСМLXXXIV, σελ. 315.

τῶν κειμένων στά μαθηματάρια μαθητές καί διδάσκαλοι εἶχαν στή διάθεσή τους ἔντυπες ἐκδόσεις ἢ χειρόγραφα, εἶναι ἓνα θέμα ποῦ ἀπομένει νά ἐρευνηθῇ. Δέν ἀποτελεῖ ὅμως στόχο αὐτῆς τῆς μελέτης. Θεωροῦμε ὥστόσο ἀπαραίτητο νά ἐπισημάνουμε ὅτι πολλά κείμενα ἀντεγράφοντο ἀπό τήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογική τοῦ Ἰωάννη Πατούσα, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη ἐκδοση ἐκυκλοφόρησε τό 1710¹. Πρόκειται γιά μιά τετράτομη συλλογή κειμένων, ἐρανισμένων ἀπό τή "θύραθεν" καί τή χριστιανική γραμματεία, τά ὁποῖα ὁ συλλογέας κατέταξε ἔτσι, ὥστε ἀφ' ἑνός νά τηρεῖται "τό διάφορον τῶν συγγραφέων" καί ἀφ' ἑτέρου γιά νά "ὑποδείξῃ τάξιν τινά τοῦ μαθεῖν"². Ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα, προορισμένη νά ἐξυπηρετήσῃ τά ἑλληνικά σχολεῖα, ἐγνώρισε ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καί ἐπηρέασε τή μέση βαθμίδα ὡς πρός τά διδασκόμενα κείμενα, γι' αὐτό θά ἀναφερθοῦμε σέ αὐτήν σέ πολλά σημεῖα αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Ἀθ. ΑΒΔΑΛΛΗ, ἔνθ' ἄνωτ.

2. Ἑγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογική, τόμ. Α', Εἰσαγωγή.

Ἀσματικοὶ Κανόνες

Οἱ ἀσματικοὶ Κανόνες, οἱ ὅποιοι παραδίδονται στὰ μαθηματάρια, ἀναφέρονται στίς Δεσποτικές ἑορτές (Χριστούγεννα, Φῶτα, Ὑπαπαντή, Μεταμόρφωση, Βαΐφόρο, Ἀνάσταση, Κυριακή τοῦ Θωμᾶ, Ἀνάληψη, Πεντηκοστή, Ὑψωση τοῦ Σταυροῦ), στίς Θεομητορικές (Εἰσοδία, Εὐαγγελισμός, Κοίμηση), καί στό Θεῖο Πάθος, τό ὅποιο ἐμπνέει τοὺς Κανόνες τῆς Μ. Ἑβδομάδας. Ἐνίοτε διδάσκονται οἱ Παρακλητικοὶ Κανόνες στή Θεοτόκο τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως καί τοῦ Θεοστηρίκτου μοναχοῦ, σπανίως δέ ὁ Μέγας Κανὼν τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης.

Οἱ Κανόνες εἶναι οἰκεῖοι στοὺς μαθητές ἐπειδὴ ψάλλονται σπὴν ἐκκλησίᾳ. Ἀσφαλῶς οἱ περισσότεροί εἶναι ἐξοικειωμένοι καί μέ τό μέλος¹ εἴτε ἐπειδὴ εἶναι ἱερωμένοι² εἴτε ἐπειδὴ ἔχουν ἐπαφή μέ τήν ἐκκλησίᾳ χρησιμοποιοῦμενοι σάν ψάλτες, ἀναγνώστες κλπ. Ἐπομένως ἡ διδασκαλία τῶν Κανόνων δέν ἔρχεται μόνο σάν φυσική συνέχεια τῆς διδασκαλίας τοῦ Ὁρολογίου, τῆς Ὁκτωήχου καί τοῦ Ψαλτηρίου, πού διδάσκονται στὰ σχολεῖα τῶν κοινῶν γραμμάτων³, ἀλ-

1. Ἡ στενὴ ἐπαφή τῶν μαθητῶν μέ τήν ἐκκλησιαστικὴ τάξη καί ζωὴ ὀφείλεται καί στὸν τακτικὸ ἐκκλησιασμό τους, γιὰ τὸν ὅποιο ὑπεύθυνοι ἦταν οἱ διδάσκαλοι. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ πρὸς τὸ διδάσκαλό Τριτάλων Κορινθίας: "... κατὰ χρέος ἀπαραίτητον ἐν ταῖς Κυριακαῖς καί ἀγίαις ἑορταῖς νὰ λαμβάνῃ ὁ διδάσκαλος ὅλους τοὺς μαθητὰς του καί νὰ ἀπέρχεται εἰς τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν ἐπ' ἀκρόασι τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας καί τῆς λουπῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας..." Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ 20(1900), σελ. 202-204. Ἐξ ἄλλου πολλὰ σχολεῖα ἐστεγάζοντο μέσα σέ μονές ἢ κοντὰ σέ ναοὺς.
2. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρομε τοὺς: Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη, Γρηγόριο Κανᾶ, Ἱεροδιακόνους, μαθητὲς τῆς Πατριάρχης, τὸν Εὐγένιο Σουμελιώτη, Ἱερομόναχο, μαθητὴ τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου, τὸν ἐκκλησιάρχην Κυθήρων Νεόφυτο Καλούτση, μαθητὴ τῶν σχολῶν Ἰωαννίνων καί Βουκουρεστίου, τὸν Ἱερομόναχο Διονύσιο Σθλατινιώτη, μαθητὴ τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου, κ.ἄ. Βλ. τὰ χ/φ ὑπ' ἀρ. 800,656, 201,60 καὶ 795 ἀντίστοιχα.
3. Γιὰ τὴ διδακτέα ὕλη στὰ σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαίδευσως ἡ κοινῶν γραμμάτων βλ. Alexandri HELLADII, Status praesens Ecclesiae Graecae in quo etiam causae exponuntur cur graeci moderni Novi Testamenti editiones in graeco-barbara lingua factas acceptare recusent. Praeterea additus est in fine status nonnullarum controversiarum ab A... H... Nat. Graec. Impressus A.R.S. MDCCXIV, σελ. 27. Βλ. καί τό πρόγραμμα τῆς σχολῆς Τριτάλων Κορινθίας, στὸ δεῦτερο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας. Ἐπίσης τὴν ἐξῆς σημείωση στὸ χ/φο Ἰ.Μ. Παντελ. 186: "1718 Ἀπριλλίῳ 16 ἤρξατο καί ὁ Ἰωάννης ἀδελφός μου διδάσκεισθαι τὴν Ὁκτωήχον, Αὐγούστου πρώτη τὸ Ψαλτήριον". Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος, τόμ. Β', σελ. 315, ἀρ. 5693.

τῶν κειμένων στά μαθηματάρια μαθητές καί διδάσκαλοι εἶχαν στή διάθεσή τους ἔντυπες ἐκδόσεις ἢ χειρόγραφα, εἶναι ἓνα θέμα ποῦ ἀπομένει νά ἐρευνηθῇ. Δέν ἀποτελεῖ ὅμως στόχο αὐτῆς τῆς μελέτης. Θεωροῦμε ὥστόσο ἀπαραίτητο νά ἐπισημάνομε ὅτι πολλά κείμενα ἀντεγράφοντο ἀπό τήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογική τοῦ Ἰωάννη Πατούσα, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη ἐκδοση ἐκυκλοφόρησε τό 1710¹. Πρόκειται γιά μιὰ τετράτομη συλλογή κειμένων, ἐρανισμένων ἀπό τή "θύραθεν" καί τή χριστιανική γραμματεία, τά ὁποῖα ὁ συλλογέας κατέταξε ἔτσι, ὥστε ἀφ' ἑνός νά τηρεῖται "τό διάφορον τῶν συγγραφέων" καί ἀφ' ἑτέρου γιά νά "ὑποδείξῃ τάξιν τινά τοῦ μαθεῖν"². Ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα, προορισμένη νά ἐξυπηρετήσῃ τά ἑλληνικά σχολεῖα, ἐγνώρισε ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καί ἐπηρέασε τή μέση βαθμίδα ὡς πρός τά διδασκόμενα κείμενα, γι' αὐτό θά ἀναφερθοῦμε σέ αὐτήν σέ πολλά σημεῖα αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Ἀθ. ΑΒΔΑΑΗ, ἔνθ' ἄνωτ.

2. Ἑγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογική, τόμ. Α', Εἰσαγωγή.

λά και διευκολύνει μαθητές και διδασκάλους με την προσφορά κειμένων για τα όποια υπάρχουν όποσδήποτε προσλαμβάνουσες παραστάσεις. Με οποιαδήποτε ερμηνευτική μέθοδο και αν παραδίδονται, οι Κανόνες γίνονται πιο κατανοητοί, συντελούν στην τόνωση του θρησκευτικού συναισθήματος και εξυπηρετούν τους μαθητές εκείνους που προορίζονται για το εκκλησιαστικό στάδιο, αλλά και εκείνους που είναι κιόλας ιερόμενοι.

Είναι γνωστό ότι και πριν από το ΙΒ' αί. οι Κανόνες σχολιάζονται, ερμηνεύονται πλατύτερα και διδάσκονται στα σχολεία¹. Αναφέρομε ένδεικτικά τις ερμηνείες του Ευσταθίου², του Θεοδώρου Προδρόμου³, του Γρηγορίου Πάρδου⁴, του Μιχαήλ Ψελλού⁵ κ.ά.

Κατά την Τουρκοκρατία δύο ποιητές Κανόνων έλκύουν κυρίως την προτίμηση των διδασκάλων, ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός και ο Κοσμάς ο Μελωδός, των οποίων οι Κανόνες είναι σε λειτουργική χρήση. Η απουσία του Ρωμανού του Μελωδού μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι αρκετά ένωρίς οι Ύμνοι του έπαυσαν να χρησιμοποιούνται ολόκληροι στην εκκλησία⁶, επομένως η διδασκαλία τους δεν είχε και πρακτικό αντίκρουσμα.

Η απουσία των Κανόνων από την Εγκυκλοπαιδεία του Πατούσα εξηγείται, κατά τη γνώμη μας, από το γεγονός ότι τα κείμενα των

-
1. Ph. DEMETRACOPOULOS, The exegeses of the Canons of the twelfth century as school texts. Δίπτυχα, τόμ. Α' (1979), σελ. 143-157 και Τριανταφυλλίτσας Θ. MANIATH, Ανέκδοτο έργο του Μιχαήλ Ψελλού: η παράφραση του Κανόνα στη Μεγάλη Πέμπτη Κοσμά του Μαΐουμα. Δίπτυχα, τόμ. Α' (1979), σελ. 194-236.
 2. Ο Ευστάθιος έδίδαξε στην Πατριαρχική Σχολή. Robert BROWNING, The Patriarchal School at Constantinople in the twelfth century. Byzantion, τόμ. 32 (1962), σελ. 186.
 3. Ο R. BROWNING θεωρεί και το Θεόδωρο Πρόδρομο διδάσκαλο της Πατριαρχικής Σχολής. Ένθ' άνωτ., τόμ. 33 (1963), σελ. 22-23, αλλά η έρευνα δεν έχει καταλήξει σε όριστικά συμπεράσματα σχετικά με το θέμα αυτό. Βλ. και Κωνσταντίνου Α. ΜΑΝΑΦΗ, Θεόδωρου του Προδρόμου λόγος εις τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ιωάννην Θ' τον Άγαπητόν. ΕΕΒΕ, τόμ. 41 (1974), σελ. 223-242.
 4. Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, Γρηγορίου του Κορινθίου εξηγήσεις εις τούς ιερούς λειτουργικούς κανόνες Ιωάννου του Δαμασκηνού και Κοσμά του Μελωδού. Akten des XI Intern. Byzantinisten Kongress. München 1960, σελ. 248.
 5. Τρ. MANIATH, Ένθ' άνωτ.
 6. Νικολάου Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Είσαγωγή εις την Βυζαντινήν Φιλολογίαν. Αθήναι 1965³, τόμ. Β', σελ. 98.

Κανόνων μπορούσαν εύκολα νά αντιγράψουν οι μαθητές από τὰ Μηναῖα, τὰ Πεντηκοστήρια καί τὰ Τριώδια, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχαν στούς ναούς καί στίς μονές, κοντά στίς ὁποῖες ἐλειτουργοῦσαν τὰ σχολεῖα.

Ἀπό τή μελέτη τῶν μαθηματαρίων διαπιστώνεται ἡ συνεχῆς καί συστηματική διδασκαλία τῶν Κανόνων ἀπό τό Ις' αἰ. (ἔτος 1562)¹, ὁπότε ἔχομε τήν πρώτη σαφῆ μνεῖα, μέχρι τίς δύο πρώτες δεκαετίες τοῦ ΙΘ' αἰ.

Τά μαθηματάρια πού παραδίδουν Κανόνες εἶναι πολυάριθμα, χρονολογημένα καί μή, προερχόμενα ἀπό διάφορα σχολεῖα. Τά περισσότερα ἀνήκουν στό ΙΗ' αἰ. καί τοῦτο εἶναι φυσικό: κατά τόν αἰῶνα αὐτόν οἱ προϋποθέσεις γιά τήν ἐξάπλωση τῆς παιδείας εἶναι πολύ εὐνοϊκές, ὄχι μόνο ἐπειδὴ οἱ συνθῆκες διαβιώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ βελτιώνονται αἰσθητά², ἀλλά καί ἐπειδὴ ἡ μόρφωση ἀρχίζει νά γίνεται αἷτημα καθολικότερο καί πολλοί παράγοντες, παράλληλα μέ τήν Ἐκκλησία (ἔμποροι, κοινότητες, συντεχνίες κλπ.), προθυμοποιοῦνται νά ὑποστηρίξουν τήν παιδεία.³

Τό συνεχές τῆς διδασκαλίας τῶν Κανόνων διαπιστώνεται κυρίως ἀπό τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια, ἀλλά καί ἀπό τὰ ἀχρονολόγητα. Ἡ πρώτη ἔνδειξη εἶναι τοῦ Ις' αἰ., τοῦ ἔτους 1562, κατά τό ὁποῖο μαρτυρεῖται ἐξήγηση "κατά λέξιν καί κατά πόδας" τριῶν Κανόνων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Κατά τόν ἴδιο αἰῶνα διδάχθηκαν οἱ Κανόνες τοῦς ὁποίους παραδίδουν τὰ μαθηματάρια Paris. (suppl. gr.) 1170 καί 1247 (ἀρ. 7 καί 9 ἀντίστοιχα,⁴ EBE 1062 (ἀρ. 52), τό ὁποῖο προέρχεται ἀπό τή Μονή Δουσίκου, καί Μεγ. Σπηλ. 79[63] (ἀρ. 525).

Χρονολογημένα μαθηματάρια τοῦ ΙΖ' αἰ. πού παραδίδουν Κανόνες μᾶς πληροφοροῦν γιά τή διδασκαλία τους κατά τὰ ἔτη: 1641 (Βα-

1. Paris. (suppl. gr.) 1146, (ἀρ. 8), ἔτ. 1562 φύλ. 2-34, ὅπου ἐξήγηση "κατά λέξιν καί κατά πόδας" τριῶν Κανόνων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

2. Ἀποστόλου Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Θεσσαλονίκη, 1973, τόμ. Δ', σελ. 467-549.

3. Γ.Σ. ΠΛΟΥΜΙΔΗ, Σχολεῖα στήν Ἑλλάδα συντηρούμενα ἀπό κληροδοτήματα Ἑλλήνων τῆς Βενετίας (1603-1797). Θησαυρίσματα, τόμ. 9(1972), σελ. 236-249, ἀπ' ὅπου προκύπτει ὅτι χάρις στήν οἰκονομική ἐνίσχυση Ἑλλήνων τῆς Βενετίας ἐλειτουργοῦσαν σχολεῖα στή Χίο, στά Ἰωάννινα, στήν Ἀθήνα, στό Δέλβινο, στήν Καστοριά καί στά Σάλλωνα.

4. Στό Δ' μέρος, Ἡ παρουσίαση τῶν μαθηματαρίων, ἐδώσαμε στά μαθηματάρια καί δική μας συνεχεῖ ἀρίθμηση, στήν ὁποία παραπέμπομε κάθε φορά γιά νά διευκολύνουμε τόν ἀναγνώστη.

τοπεδ. 192, αρ.980), 1653 (Σιναΐτ. 1391, αρ. 16), 1671 (EBE 2156 αρ. 97). Πιθανώς τό 1689 έχουμε διδασκαλία Κανόνων σιά 'Ιωάννινα (Βατοπ. 219, αρ. 242). Στο τέλος τοῦ αἰῶνα, ὥσως τό 1700, ἐπισημαίνεται διδασκαλία δύο παρακλητικῶν Κανόνων στή Θεοτόκο (Μεγ. Λαύρ. Μ 26, αρ. 378). Τά ἀχρονολόγητα μαθηματάρια τῆς ἑ-
δίας ἐποχῆς, τά ὁποῖα παραδίδουν Κανόνες εἶναι ἐπίσης λίγα, ἐ-
πειδή βέβαια ἡ παιδεία μόλις ἀνακάμπτει.

Οἱ μαρτυρίες διδασκαλίας πυκνώνουν κατά τό ΙΗ' αἰ. γιά τοὺς λόγους πού ἤδη ἀναφέραμε. Οἱ ἀκόλουθες χρονολογίες ἐπιβεβαιώ-
νουν τήν ἀνθησι: 1705 (EBE 1119, αρ. 59), 1706 (EBE 1132, αρ. 72), 1707 (EBE 1131, αρ. 71), 1708 ('Ιβήρ. 670, αρ. 347), 1715 (Κοζάν. 74, αρ. 551), 21η Αὐγ. 1717 ('Ιβήρ. 154, αρ. 323), 1726 (Βουκουρ. 208, αρ. 779), 1728 (Μεγ. Λαυρ. Κ92, αρ. 374), 1730 (Βουκουρ. 511, αρ. 807), 1731-1732 ('Αργυρ. 37, αρ. 596), 1736 (Βουκουρ. 69, αρ. 775), 1737 (Παντελ. 503, αρ. 420), 1738 (Παντελ. 502, αρ. 419), 1739 (Χουτουρ. 20, αρ. 606), 1740 (Σιατ. 3, αρ. 679), 1743-1744 (Σιναΐτ. 1669, αρ. 20), 1746 (Σιατ. 3, αρ. 679), 1747-1748 (Δο-
χειωρ. 270, αρ. 296), 1749 ('Ιεροσολ. 485, αρ. 753), 1749-1751 ('Ιεροσολ. 468, αρ. 736), 1751 ('Ιβήρ. 101, αρ. 306), 1754 ('Ιεροσολ. 459, αρ. 727), 1756 (Βατοπ. 342, αρ. 248), 1757 ('Ιεροσολ. 473, αρ. 741), 1760 ('Ιεροσολ. 474, αρ. 742), 1765-1767 (Παντελ. 545, αρ. 425), 1766 (B. B. 215, αρ. 201), 1769 ('Ιεροσολ. 465, αρ. 733), 1771-1780 ('Ιεροσολ. 182, αρ. 692), 1774 ('Αρχ. Τυρν. P 1213, αρ. 173, P 1217, αρ. 176, P 1219, αρ. 178), 1777 ('Αδριαν. 1145 [126], αρ. 879), 1781 (Ζάβορδ. 73, αρ. 501), 1782-1783 ('Αδριαν. 1105, αρ. 878) 1784-1787 (EBE 1122, αρ. 62), 1788 (Paris. Suppl. gr. 1141, αρ. 33), 1788-1789 (Πατρ. 168, αρ. 637, 'Ιεροσολ. 479, αρ. 747, καί Μεγ. Λαυρ. Μ 40, αρ. 379), 1794 (ΒΔΣΚ 73, αρ. 867), 1797 (Σιναΐτ. 1657, αρ. 19) 1799 (EBE 1128, αρ. 68). Τά ἀχρονολόγητα μαθηματάρια τοῦ ΙΗ' αἰ., τά ὁποῖα παραδίδουν Κα-
νόνες, ἀνέρχονται σέ 40 περίπου καί ἐνισχύουν ὅσα ἔχουν ἀναφερθῇ
σχετικά μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας κατά τόν αἰῶνα αὐτό.

Κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του ΙΘ' αἰ. διδασκαλία τῶν Κανόνων ἐπισημαίνεται κατὰ τις ἀκόλουθες χρονολογίες: 1803 (Παντελ. 506, ἀρ. 421, Παντελ. 643, ἀρ. 432 καὶ ΕΒΕ 1128, ἀρ. 68), 1804 (ΕΒΕ 2909, ἀρ. 117), 1805 (ΕΒΕ 1128, ἀρ. 68), 1807 (ΕΒΕ 2909, ἀρ. 117), 1808 (Δημητρ. 81, ἀρ. 489) καὶ 1820 (ΕΦΣΚ 73, ἀρ. 867).

Ἀπὸ τῆ μελέτη τῶν μαθηματαρίων διαπιστώνουμε ἐπίσης καὶ τὰ ἀκόλουθα:

- α') ὑπάρχουν μαθηματάρια στὰ ὁποῖα παραδίδεται μεγάλος ἀριθμὸς Κανόνων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα παραθέτομε ἐνδεικτικὰ τὰ ἑξῆς:
- ΕΒΕ 2156, (ἀρ. 97) ἔτ. 1671. Δώδεκα Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν
- ΕΒΕ 1131, (ἀρ. 71) ἔτ. 1707-1708. Ἐξὶ Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ ἕξι τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος
- ΕΒΕ 1124, (ἀρ. 64) ΙΗ' αἰ. Ἐννέα Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τέσσερις ἀπὸ τὸ Τριώδιο
- ΕΦΣΚ 73, (ἀρ. 867) ἔτ. 1820 Δέκα Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἕξι τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος καὶ ἕνας στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου
- Γυμν. Ἀδριανουπόλεως 1105 [115], (ἀρ. 878) ἔτ. 1782-1783. Ἐννέα Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἕνας τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος καὶ ἕνας στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου.
- β') ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὰ στὰ ὁποῖα παραδίδονται ἕνας ἕως τέσσερις Κανόνες, ὅπως στὰ ἀκόλουθα, τὰ ὁποῖα παρατίθενται ἐνδεικτικὰ:
- Μεγ. Σπηλαίου 66, (ἀρ. 523), ἔτ. 1776-1784. Ὁ Κανὼνας τῆς Πεντηκοστῆς
- ΜΠΤ 361, (ἀρ. 907) ΙΖ' αἰ. Ὁ Κανὼνας τῆς Πεντηκοστῆς
- ΜΠΤ 767, (ἀρ. 917) ΙΗ' αἰ. Δύο Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν
- Γερανείων (Σιατίστης) 3, (ἀρ. 679) ἔτ. 1740-1748. Δύο Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν
- Τραπεζοῦντος (Δομνηνοῦ) 71, (ἀρ. 973) ἔτ. 1742-1745. Δύο Κανόνες δεσποτικῶν ἑορτῶν

EBE 1117, (άρ. 57) έτ. 1784. Τρεῖς Κανόνες δεσποτικῶν έορτῶν
καί ένας τῆς Μεγ. Έβδομάδος.

EBE 1122 (άρ. 62) έτ. 1784-1787. Δύο Κανόνες δεσποτικῶν έορ-
τῶν

EBE 2376, (άρ. 105) ΙΗ' αί. Τέσσερις Κανόνες δεσποτικῶν έορ-
τῶν

Όλυμπιωτ. 41, (άρ. 615) ΙΗ' αί. Τρεῖς Κανόνες δεσποτικῶν έορ-
τῶν.

Κατά τή γνώμη μας ὁ ἀνισος ἀριθμός τῶν Κανόνων στό μαθηματά-
ρια σημαίνει ὅτι οἱ διδάσκαλοι δέν παρέλειπαν μέν τή διδασκαλία
τους, ἀλλά σέ πολλές περιπτώσεις ἐμείωναν τόν ἀριθμό τους. Έπ'
αὐτοῦ μποροῦν, νομίζουμε, νά διατυπωθοῦν μερικές ὑποθέσεις' α')

ὁ μαθητής δέν εἶχε τά οἰκονομικά μέσα γιά ὀλοκληρωμένες σπουδές,
πού ἦταν μακροχρόνιες καί δαπανηρές. Στήν περίπτωση αὐτή ὁ δι-
δάσκαλος ἐπροτιμοῦσε νά τοῦ προσφέρει μιὰ γεύση ἀπό ποικίλα κεί-
μενα, ἀποφεύγοντας τή διδασκαλία ἐνός μόνο εἴδους κειμένων, στήν
προκειμένη περίπτωση τῶν Κανόνων. Τοῦτο φαίνεται καθαρά σέ μα-
θηματάρια στό ὁποῖα παραδίδεται μικρός ἀριθμός Κανόνων, μαζί μέ
ἄλλα κείμενα π.χ. λόγους Πατέρων, ἐπιστολές, κλπ. ὅπως στό Όλυμπ.

41 (άρ. 615), Βουκουρ. 208 (άρ. 779), Ἀργυρουπ. 37 (άρ. 596)
κ.ἀ. β') οἱ προσωπικές προτιμήσεις τοῦ διδασκάλου στρέφονται σέ
ἄλλα κείμενα, ἐπομένως παραδίδει τόσους Κανόνες, ὅσους θεωρεῖ ἀρ-
κετούς. γ') λόγοι κωδικολογικοί¹ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων μᾶς παρα-
δίδονται λιγότεροι ἢ περισσότεροι Κανόνες στό συγκεκριμένο κάθε
φορά μαθηματάριο. Αὐξομειώσεις θά διαπιστώσουμε καί σέ ἄλλα κεί-
μενα.

Οἱ χρονολογίες καθῶς καί οἱ ποικίλες σημειώσεις, τίς ὁποῖες
ἀπαντοῦμε στό μαθηματάρια, ἐπιτρέπουν νά συνδέσουμε τή διδασκαλία
τῶν Κανόνων μέ σχολεῖα, διδασκάλους καί μαθητές, σέ ὅσες περιπτώ-
σεις εἶναι τοῦτο ἐφικτό.

Ένῳ λοιπόν τά στοιχεῖα πού μᾶς παρέχουν τά μαθηματάρια τοῦ Ις'
αί. εἶναι ἀνεπαρκῆ καί ἐπομένως οἰοσδήποτε συσχετισμός μεταξύ δι-

1. Έννοοῦμε τήν πιθανή διάσπαση τετραβίων, ἀποκοπή φύλλων, ἀκαταστασία κατά
τή στάχωση, φθορά φύλλων στήν ἀρχή ἢ στό τέλος τοῦ χ/φου.

δασκαλίας Κανόνων καί συγκεκριμένων ατόμων ή σχολείων είναι αδύνατος, τά στοιχεῖα τῶν μαθηματῶν τοῦ ΙΖ' αἰ. προσφέρουν ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες. Χάρη σ' αὐτές μαθαίνομε ὅτι ὁ Βησσαρίων Μακρῆς, διδάσκαλος στά Ἰωάννινα κατὰ τό δεύτερο ἡμισυ τοῦ αἵω-¹να, ἐξήγησε τά Ἐξαποστειλάρια καί τά Ἑωθινά (Ἰβήρ. 203, ἀρ. 335), ὁ Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός² ἐξήγησε "κατά λέξιν" δύο Κανόνες τῆς Κοιμήσεως (Ἰβήρ. 203, ἀρ. 335) προφανῶς στή σχολή τῶν Βρανιανῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ Σεβαστός Κυμινήτης, φημισμένος διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, τοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος καί τῆς Σχολῆς Βουκουρεστί³ υ³, εἶχε στήν κατοχή του τό χ/φο Τραπεζ. 36 (ἀρ. 971), τό ὁποῖο παραδίδει ἐξήγηση τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου στούς Κανόνες τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἀσφαλῶς χρήσιμο στό διδακτικό του ἔργο. Ἀλλά καί ὁ λόγιος Σουμελιώτης μοναχός Μελέτιος κατεῖχε τό χ/φο Ἀργυρ. 6 (ἀρ. 609) χρησιμοποιώντας το προφανῶς γιά τόν ἴδιο σκοπό⁴.

Κατά τό ΙΗ' αἰ. ἡ διδασκαλία Κανόνων ἐπισημαίνεται σέ διάφορες σχολές, ὅπως μαρτυροῦν τά μαθηματάρια. Ἔτσι, στή σχολή Βουκουρεστίου διδάχθηκαν Κανόνες οἱ Ἱερομόναχοι Διονύσιος (Βουκουρ. 208, ἀρ. 779) καί Ματθαῖος (Βουκουρ. 511, ἀρ. 807). Ὁ πρῶτος εἶχε διδάσκαλο τό Γεώργιο Τραπεζοῦντιο, ποιητή⁵ Κανόνων. Ἐπίσης ὁ Φιλόθεος Περιστεριώτης (Βουκουρ. 69, ἀρ. 775) καί λίγο ἀργότερα ὁ Διονύσιος Κουζάνος, Γουμεριώτης (Ἀργυρ. 20, ἀρ. 592). Ἀπό τό διδά-

1. Ἐσπούδασε στήν Πατριαρχική Σχολή καί ἐδίδαξε στά Ἰωάννινα μεταξύ 1674/1675 καί 1683. Ε. ΣΑΒΡΑΜΗ, Βησσαρίων Μακρῆς. ΗΧ, τόμ. 5 (1930), σελ. 30-49, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία.
2. Παναγιώτου Κ. ΒΛΑΧΟΥ, Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός καί τό φερώνυμον Ἑλληνομουσεῖον. Ἀθήναι 1976, ὅπου καί ἐκτενής βιβλιογραφία.
3. Τ. ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. Ἐν Ἀθήναις 1966, τόμ. Α', σελ. 250 καί ἐξῆς. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363 καί ἐξῆς.
4. Καί τό Χρονικό τῶν Σερρῶν μᾶς διαφωτίζει σχετικά μέ τά κείμενα πού ἐπικρατοῦσαν στή διδασκαλία στίς ἀρχές τοῦ ΙΖ' αἰ. (1619). Συγκεκριμένα γράφει: "ἐπῆγα εἰς τόν παπᾶ κῦρ Παρθένιον ἐπάνου εἰς τήν Μητρόπολη καί ἔμαθα τήν γραμματικὴν τὸ γράψιμον καί ἀπό τούς ποιητάδες τόν Κάτονα, τόν Πυθαγόρα, τόν Ἀριστοφάνη καί τόν κανόνα τῶν Χριστουγέννων καί τοῦ φώτων". Π. ΠΕΝΝΑ, Τό Χρονικό τῶν Σερρῶν, σελ. 31-32.
5. Ὁ Καυσάριος Δαπόντες μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Γεώργιος "ἐσύνησε κανόνας καί τροπάρια εἰς τινες τῶν ἁγίων καί ἀκολουθεῖας τελείας εἰς τόν ἅγιον Χαράλαμπον, διά τήν ἁγίαν κίραν... Ἐτυπώθη δέ καί εἰς τά μηνῆα, ὅπου ὁ Γεώργιος ὁ τυπογράφος ἐτύπωνεν...". Κ. ΣΑΒΑ, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', σελ. 192-193.

σκαλο Μανασσή 'Ηλιάδη¹ διδάσκεται Κανόνες τό 1767 ὁ Εὐγένιος Σου-
μελιώτης² (Β Β 215, ἀρ. 201).

Στήν Πατμιάδα ὁ γνωστός σχολάρχης Μακάριος Καλογεράς³ ἐδίδαξε
Κανόνες τό μαθητή του Καλλίνικο τό Αἰμνιο (Μ. Λαύρ. Κ92 ἀρ. 374).
'Ο διάδοχός του, Γεράσιμος ὁ Βυζάντιος⁴, ἐρμήνευσε τά πρῶτα ἐννέα
τροπάρια τοῦ Κανόνα τῶν Χριστουγέννων. Σάν καλός φιλόλογος ἀνέ-
τρεχε καί σέ παλαιούς ἐρμηνευτές, τό Συμεῶνα Θεσσαλονίκης, τό
Βαλαμῶνα, τό Θεόδωρο Πρόδρομο καί τό Νικόλαο Βούλγαρη⁵. Πολύ
ἀργότερα, τό 1789, θά μελετήσει Κανόνες ὁ μαθητής 'Ισιδώρος Μελι-
γιάννης (Πατμ. 168, ἀρ. 637), κατόπιν ἡγούμενος τῆς 'Ι.Μ. 'Ιωάν-
νου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου⁶, ἐπὶ σχολαρχίας Δανιήλ Κεραμέως⁷. Κα-
νόνες θά διδάξει τό 1808 καί ὁ Κύριλλος Σγουρομαλλινός (Πατμ. 178,
ἀρ. 638).

'Ανώνυμος μαθητής μαρτυρεῖ ('Ιβήρ. 101, ἀρ. 306) ὅτι τόν Κα-
νόνα τῆς 'Αναστάσεως τοῦ 'Ιωάννου Δαμασκηνοῦ τοῦ ἐξήγησε ὁ "καθη-
νητής" του Σταμάτιος Παππᾶς⁸, ὁ "γυμνασιάρχης" τῆς σχολῆς 'Αδρια-
νουπόλεως.

-
1. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 397-407.
 2. 'Επ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 132, ὅπου ὅμως ἀγνοοῦνται οἱ σπουδές
τοῦ Εὐγενίου στό Βουκουρέστι.
 3. Νικ. Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καλογεράς Μακάριος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 268-271,
ὅπου καί βιβλιογραφία.
 4. Νικ. Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Γεράσιμος. 'Ο Βυζάντιος. ΘΗΕ, τόμ. 4(1964), στήλ. 338-
339, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία.
 5. "Πόθεν δέ καί τροπάρια καί κανόνες ἤκουσαν, εὐρήσετε τήν ἐρμηνείαν παρά
πολλοῖς, μάλιστα δέ παρά Συμεῶνι τῷ Θεσσαλονίκης ἀρχιερεῖ καί παρ' αὐτῶ τῷ
προρρηθέντι Νικολᾷ Βούλγαρη καί Βαλαμῶνι καί ἄλλοις ... καί ἐρμηνεία
τινός τῶν ἐλλογίμων εὑρηται ἐπὶ τούτοις τοῖς κανόσι, τοῦνομα Θεοδώρου τοῦ
πτωχοῦ Προδρόμου· ἀλλά διὰ τοὺς μεταγράψαντας ἀμελῶς σφαλμάτων γέμει ἡ
τούτου παρ' ἡμῶν οὔσα βίβλος". Μ. 'Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, Γερασίου Βυζαντινοῦ ἐρμη-
νεία Κανόνος τῶν Χριστουγεννίων ΕΑ' 21 (1901), σελ. 6.
 6. Ἀρσινόου Γ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον τῆς 'Ιερᾶς Μονῆς 'Αγ. 'Ιωάννου τοῦ Θεο-
λόγου Πάτμου. 'Αθήναι 1980, σελ. 101.
 7. Νικ. Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ο διδάσκαλος τῆς Πατμιάδος Δανιήλ Κεραμεύς καί τά
ἔργα αὐτοῦ. ΕΕΒΣ, 33 (1964), σελ. 280 καί ἐξῆς. Τοῦ ὕδου, Δανιήλ
Κεραμεύς, ὁ Διδάσκαλος καί Σχολάρχης τῆς Πατμιάδος Σχολῆς. ΔΧ, τόμ. 7
(1979), σελ. 297-363.
 8. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 42, Κ. ΣΑΘΑ, Ν.Φ., σελ. 605 καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙ-
ΔΟΥ, 'Η Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 58-59.

Ὁ Γεράσιμος Μάνεσης¹ ἐδίδαξε στό Αἰτωλικό τά τροπάρια τῆς Μ. Ἑβδομάδος (ΕΒΕ 392, ἀρ. 974), ἐνῶ στήν Ἄρτα ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος, προφανῶς ὁ Νικόπουλος², ὁ διάδοχος τοῦ Χρυσάνθου, ἐδίδαξε Κανόνες τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν (Σιναῖτ. 1669, ἀρ. 20) περίπου τήν ἴδια ἐποχή. Ἀναφέρεται ἐπίσης διδασκαλία Κανόνων ἀπό "τόν λογιώτατον Κοσμᾶν ἐξ Ἄρτης" τό 1756 (Βατοπ. 342, ἀρ. 248). Ἄγνωστος διδάσκαλος παραδίδει στά Ἰωάννινα, τό 1744, τόν Κανόνα τοῦ Σταυροῦ (Σιναῖτ. 1669, ἀρ. 20).

Στή Μύκονο, ὅπου λειτουργεῖ ἐλληνικό σχολεῖο³, ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος ὁ Πάτριος δέν παραλείπει τή διδασκαλία τῶν Κανόνων (Ζωγραφ. 26, ἀρ. 887)

Ἀπό τό διδάσκαλο Ματθαῖο⁴ χαρίζεται τό ὑπ' ἀρ. 182 χ/φο τῆς Πατριαρχ. Βιβλιοθήκης τῶν Ἱεροσολύμων (ἀρ. 692) "εἰς τόν θεράποντα αὐτοῦ κύρ Κοσμᾶν", προφανῶς γιά νά μελετήσῃ τοὺς Κανόνες καί τά ἄλλα κείμενα πού περιέχονται σ' αὐτό.

Ὁ Ἰγνάτιος Σαράφογλου⁵, διδάσκαλος στήν Καισάρεια⁶ καί κατόπιν ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, ἐδίδαξε Κανόνες τόν ἀνεψιό του Γρηγόριο Ἱεροδιάκονο (Ἀδριαν. 1105 [115], ἀρ. 878).

1. Πιστεύομε ὅτι ταυτίζεται μέ τόν κατά κόσμον Γρηγόριο Μάνεση, μαθητή τοῦ Εὐγενίου Γιαννουῦ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὁ ὅποιος ἐδίδαξε στό Αἰτωλικό. Τήν ἀπόφῃ μας στηρίζομε σέ σημείωση τοῦ χ/φου ΕΒΕ 392, ὅπου ὁ Γεράσιμος Μάνεσης καλεῖται σοφώτατος "ἐν Ἱεροδυδασκάλοις" δηλ. ἦταν ἱερωμένος. Ἄλλος Μάνεσης διδάσκαλος δέν μᾶς εἶναι γνωστός.
2. Ὁ Ἀθανάσιος ἐδίδαξε στήν Ἄρτα ὥσως ἀμέσως μετά τό θάνατο τοῦ Χρυσάνθου (26 Ἀπριλίου 1711), ὅπως ὅποτε ὅμως ἐδίδασκε ἐκεῖ τό 1722, σύμφωνα μέ σημειώσεις τοῦ Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779). Στοιχειώδης βιογραφία ὑπό Παναγιώτου ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφική συλλογή λογίων τῆς Τουρκοκρατίας. Εἰσαγωγή-ἐπιμέλεια Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ. Ἰωάννινα 1960, σελ. 148-149 καί Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 74, ὅπου ὁ Ἀθανάσιος ἀναφέρεται ὡς Νικολόπουλος.
3. Περικλέους ΖΕΡΑΕΝΤΗ, Περί τοῦ ἐν Μυκόνῳ σχολείου τοῦ Ἀγίου Λουκά. Ἀθήναι 1917 καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 57-61.
4. Πρόκειται ὥσως γιά τό Ματθαῖο Γανοχωρίτη, ὁ ὅποιος ἐδίδαξε στά Γανόχωρα, στό Μυριόφυτο καί στήν Πατριαρχική Σχολή. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 445.
5. Ἰ(ωάννου) Κ(ΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΔΟΥ), Ἰγνάτιος. Ὁ Σαράφογλου. ΘΗΕ, τόμ. 6 (1965), στήλ. 726-727, ὅπου καί βιβλιογραφία.
6. Γιά τή σχολή Καισαρείας βλ. προχείρως Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 118-124 καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 59-60 καί τόμ. Β', σελ. 276-277.

Ὁ "παιδαγωγός" καί "ἱεροθυτιάδης" Γεώργιος Παπαϊαννόπουλος ἢ Παπαϊωάννου, ὁ γραφέας τοῦ ΕΒΕ 1128 (ἀρ. 68), περιέλαβε στό χ/φο του δέκα Κανόνες τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν καί τρεῖς τῆς Μ. Ἑβδομάδος ἀσφαλῶς γιά διδακτικούς σκοπούς.

Στό σχολεῖο τῆς Σύμης¹ οἱ μαθητές Μιχαήλ Συκαλλιός καί Μιχαήλ Χρυσόχοδος σπουδάζουν Κανόνες πού τούς παραδίδει ὁ ὑποδιδάσκαλος Γεώργιος Κυπριώτης (ΕΒΕ 2909, ἀρ. 117).

Καί στή σχολή Δημητσάνης² δέν παραλείπεται ἡ διδασκαλία τῶν Κανόνων, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ μαθητής Κανέλλος Κατσορχόπουλος (Δημητσ. 81, ἀρ. 489).

Στό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως³ τοῦ Πόντου διδάχθηκε Κανόνες ὁ μαθητής Φίλιππος, υἱός Χατζῆ Ἀνδρέου Καλαῦτζῆ (Ἀργυρ. 37, ἀρ. 596). Λίγο ἀργότερα, τό 1739 παρέδωσε Κανόνες ὁ διδάσκαλος τοῦ Φροντιστηρίου Καλλίνικος Φυτιάνος⁴, παλαιός μαθητής τῆς Πατιμάδας καί κατόπιν ἡγούμενος τῆς Μονῆς Σουμελά.

Στό Φροντιστήριο Τραπεζοῦντιος ἐφοίτησε καί διδάχθηκε Κανόνες ὁ Ἰωάννης Δομνηνός⁵ (Τραπεζ. 71, ἀρ. 973).

Ἀναφέρομε ἀκόμη τούς διδασκάλους Πέτρο Ἰθακήσιο⁶ (ΕΒΕ 2813, ἀρ. 975), Ἰωάννη Μαμάκη⁷ (Ἑθνολογ. Ἑταιρ. 144,

1. ΜΕΛΕΤΙΟΥ Ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Χίου, Συναῖς ἢ Ἱστορία τῆς ἐν Σύμῃ Ἀπολλωνιάδος Σχολῆς. Ἀθήνησι, 1845 καί I.M. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, Τό χρονικό τῆς Σχολῆς Ἀγίας Μαρίας Σύμης (1765-1821). Ἀθήναι 1966.

2. Τάσου Ἀθ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης. Ἐν Ἀθήναις 1962.

3. Γεωργίου Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ πνευματικός φάρος τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας ἤτοι ἡ ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ Φροντιστηρίου τῆς Ἀργυροπόλεως τοῦ Πόντου καί ἐν παραρτήματι ἡ ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ Παρθεναγωγείου τῆς Ἀργυροπόλεως. Θεσσαλονίκη 1970.

4. Ἐπαμ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία, σελ. 86 καί Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Γεωγραφική καί ἱστορική περιγραφή τῆς κατὰ τήν ἐπαρχίαν Χαλδίας τοῦ Πόντου ἐνδόξου πόλεως τῆς Φυτιάνα μετὰ λεξικοῦ βιογραφικοῦ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδειχθέντων ἐνδόξων ἀνδρῶν καί μετὰ παραρτήματος τῆς ἱστορίας τῆς ἐν αὐτοῖς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 48-49. Τοῦ ἴδιου, Ὁ πνευματικός φάρος, σελ. 39-40.

5. Ἐπαμ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία, σελ. 138-139.

6. Πρόκειται γιά τόν Πέτρο Βουλυσμά; Βλ. ΕΑ, 9 (1888-1889), σελ. 332 καί 21 (1901), σελ. 161-162.

7. Ἔως τώρα ἦταν γνωστό ὅτι ὁ Ἰωάννης Μαμάκης ἐδίδαξε στό σχολεῖο τῆς κωμοπόλεως Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Ἀστροῦς καί στό σχολεῖο Ὑδρας Βλ.

άρ. 216) καί τόν "Ανθιμο¹, διδάσκαλο τῆς σχολῆς Ἱεροσολύμων (Ἱεροσολ. 465, ἀρ. 733) καί κατόπιν Πατριάρχη τῆς Ἀγίας Πόλεως (1798-1808), οἱ ὅποιοι περιέλαβαν καί Κανόνες στίς παραδόσεις τους.

Στά μαθηματάρια μνημονεύονται καί ἄλλα ὀνόματα, κυρίως μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἄλλοτε μέν εἶναι γραφεῖς τους, ἄλλοτε δέ οἱ κτήτορες. Δέν εἶναι δυνατόν νά συσχετισθοῦν μέ συγκεκριμένα σχολεῖα ἢ διδασκάλους παρά μόνο σέ ἐλάχιστες περιπτώσεις, πάντως ὅλοι, ὅπουδήποτε καί ἂν ἐφοίτησαν, διδάχθηκαν Κανόνες. Γιά τή διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη παραθέτομε τά ὀνόματά τους ἀλφαβητικά: Ἀβράμιος Σμυρναῖος (Ἱεροσ. 468, ἀρ. 736). Ὑποθέτομε ὅτι ἐφοίτησε στή σχολή Ἱεροσολύμων, ἐπειδή ἦταν Ἀγιοταφίτης. Αὐξέντιος μοναχός, ὑπηρέτης τοῦ διδασκάλου Ἀνθίμου (Ἱεροσολ. 465, ἀρ. 733), Δαβίδ Ἰωαννίδης, Κύπριος (ΕΦΣΚ [30] 73 868), Δαμιανός Σπαρμιώτης (Ὀλυμπ. 41, ἀρ. 615), Θεόδωρος Μπογδιάνος (Ἰβήρ. 154, ἀρ. 323), Θεοχάρης (Ἱεροσ. 459, ἀρ. 727), Ἰωάννης Καλλιάρχης, Χῖος (ΕΒΕ 1119, ἀρ. 59), Ἰωάννης Μελατιανός (ΕΒΕ 1132, ἀρ. 72), Κυριάκος Βαρναῖος ἢ Βάρναλης (Ἱεροσολ. 459, ἀρ. 727), Κωνσταντῖνος Γεωργίου Λάζαρης (Σιατ. 3, ἀρ. 679), Νικηφόρος μοναχός (Ὀλυμπ. 60, ἀρ. 618), Νικόλαος Ἀναγνώστης (Paris. Suppl. gr. 1141, ἀρ. 33), Παῖσιος τοῦ Μάμολη υἱός (Βουκουρ. 1209, ἀρ. 838), Παρθένιος ἱερομόναχος (Ἱεροσολ. 479, ἀρ. 747), ὁ ὅποιος ἐγράψε τή μετάφραση τῶν Κανόνων "ἐνδον τοῦ θεῖου ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως", ὅπου ἐνδεχομένως ἐκτελοῦσε κάποια ὑπηρεσία. Πρόκειται ἴσως γιά μαθητή τῆς σχολῆς Ἱεροσολύμων. Σωφρόνιος Ραιδεστηνός, πρωτοσύγκελλος, Ἀγιοταφίτης (Ἱεροσολ. 474, ἀρ. 742). Ἐπισημαίνομε τέλος παράφραση

¹ Ἀντωνίου ΑΙΓΝΟΥ, Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, 1778-1832, τόμ. 5 (1924), σελ. 286-288 καί τόμ. 6 (1925), σελ. 391-392, ὅπου ἡ πρόσληψη καί ἡ ἀπόλυσή του ἀντίστοιχα. Ὅμως τόσο ἀπό τό χ/φο Ἐθν. Ἐταιρ. 144 (ἀρ. 216), ὅσο καί ἀπό ἐπιστολή τοῦ Κωνσταντίνου Νικολόπουλου πρὸς τό Σχινᾶ (ἀπό 24 Μαρτίου 1806) προκύπτει ὅτι ἐδίδαξε καί στή Σμύρνη. Βλ. Σταμ. Κ. ΚΑΡΑΤΖΑ, Κοραῆς καί Νικολόπουλος, Collection de l'Institut Français d'Athènes, ἀρ. 23. Ἀθήνα 1949, σελ. 19.

1. Ὑπῆρξε μαθητής καί διάδοχος τοῦ Ἰακώβου Πατριῶτη στή σχολή τῶν Ἱεροσολύμων. Εὐντομη βιογραφία ὑπὸ Ἰω. Χ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝ, Ἀνθιμος, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ΘΗΕ, τόμ. 2 (1963), στήλ. 775-776, ὅπου καί βιβλιογραφία.

τοῦ Μεγ. Κανόνος ἀπὸ τὸ λόγιον Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Παρθένιον¹ (1737-1766). Τὴν ἐλθοντα ὀφείλομε στὸν ἱεροδιάκονον Νεκτάριον, ὁποῖος ἀποκαλεῖ τὸν Παρθένιον εὐεργέτην του (Ἱεροσολ. 489, ἀρ. 757). Ἡ διδασκαλία τῶν Κανόνων ἦταν ὅπωςδήποτε πολὺ πλεονεκτήματα, ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν ἀντιπροσωπεύουν ὅλα τὰ σχολεῖα τὰ ὅποια ἀποδεδειγμένα ἐλειτουργοῦσαν στὸ χωρὶς, τὸν ὅποιο ἐπηρέαζε ἡ ἑλληνικὴ παιδεία. Ἐξ ἄλλου δὲν ἀναφερθήκαμε σὲ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὅποια παραδίδουν μὲν Κανόνες, δὲν παρέχουν ὅμως τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια θὰ ἐπέτρεπαν τὸ συσχετισμὸν τοὺς μὲ κάποιον σχολεῖον ἢ διδάσκαλον.

Ἀπὸ ὅσα ἐκθέσαμε στὸ κεφάλαιον αὐτὸ συνάγεται ἀφ' ἑνὸς ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν Κανόνων στὰ σχολεῖα κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν εἶχε τὴν ἀφετηρίαν τῆς στὴ βυζαντινὴν παιδείαν καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη παραμένει συνεχὴς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ἐπίσης ὅτι οἱ Κανόνες ἀποτελοῦν κοινὴν διδακτέαν ὕλην σὲ ὅσα σχολεῖα ἐντοπίσαμε, χάρις στὰ στοιχεῖα πού μᾶς ἐπρόσφεραν τὰ μαθηματικά. Τὰ σχολεῖα αὐτά, τὰ ὅποια ἐλειτουργοῦσαν σὲ ἓνα ἐκτεταμένον γεωγραφικὸν χωρὶς (Ἡγεμονίαις, κυρίως ἑλλαδικὸς χωρὶς, Μ. Ἀσία, Παλαιστίνη) ἀκολουθοῦσαν κοινὴν παράδοσιν.

1. Ταυτίζεται μὲ τὸν Ἀθηναῖον Παρθένιον Γεράνιον. Σύντομη βιογραφία ὑπὸ Γεωργ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Παρθένιος. Ὁ Γεράνιος, ΘΕΣ, τόμ. 10 (1967), στήλ. 58-59 καὶ γιὰ τὴν δράσιν τοῦ Χρυσοστόμου ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων. Ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ Ἀλεξανδρείᾳ. 1910, σελ. 268 καὶ ἐξῆς.

Στίχοι παραινετικοί ἢ γνωμικοί ἢ "γνώμαι" καὶ ἀποφθέγματα

Οἱ παραινετικοὶ στίχοι καὶ τὰ ἀποφθέγματα συνιστοῦν σημαν-
 τικό μέρος τῆς διδακτέας ὕλης. Ὁ συμβουλευτικός χαρακτήρας τους
 καὶ ἡ σχετικὰ εὐκόλη ἀπομνημόνευσή τους καθιστοῦσε τὰ κείμενα
 αὐτά κατάλληλα γιὰ σχολικὴ χρῆση, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀρκετὰ
 ἀπὸ τὰ διδασκόμενα "γνωμικά" δέν ἦταν δυνατό νὰ συντελοῦν στὴ
 διαμόρφωση ὀρθῆς ἀντιλήψεως γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ ζωὴ. Ὁ Κο-
 ραῖς εἶχε ἀντιληφθῇ πόσο ἀντιπαιδαγωγικοὶ ἦταν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς
 γνωμικούς στίχους. Στούς Στοχασμούς αὐτοσχεδίου, ἀναφερόμενος
 στίς μονόστιχες γνώμες τοῦ Χρυσολωρᾶ, γράφει τὰ ἑξῆς: "τὸ εἰς
 τὴν γυναῖκα κεφάλαιον τοῦ Χρυσολωρᾶ, ὃν ἐξαιρέσης ὀλίγας τινὰς γνώμας χρη-
 σίμους, περιστάνει τὰς γυναῖκας ὡς θηρία παντάπασιν ἀρετῆς καὶ παιδείας
 ἀνεπίδεκτα... Ὅταν χωρὶς αἰτίας ἢ πάθους, ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας
 ἦσυχά καθήμενος, διδάσκη τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ διδάσκαλος, ὅτι, Ζῆν οὐκ ἔδει
 γυναῖκα κατὰ πολλοὺς τρόπους· ὅτι, θηρῶν ἀπάντων ἀγριωτέρα γυνή· ... τί ἄλ-
 λο σπουδάζει παρὰ νὰ διαφθεύρῃ τὴν κρίσιν αὐτῶν; τί ἄλλο παρὰ νὰ τοὺς κάμη
 ψεύτας, συκοφάντας καὶ διαβόλους;"¹.

Στὰ μαθηματάρια οἱ "γνώμες" παραδίδονται συνήθως "κατ'ἀλ-
 φάβητον" ἢ "κατὰ στοιχεῖον".

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τέτοιου εἴδους κείμενα ἦταν πολὺ δημοφι-
 λῇ κατὰ τοὺς βυζαντινούς χρόνους². Εἶναι ποικίλα στὴ μορφή,
 στήν ἑκταση καὶ στὸ περιεχόμενο, γνωστὰ ὡς "κατανυκτικαὶ ἀλφά-
 βητοι" ποὺ ἡ ἀρχὴ τους, κατὰ τὸν Κρουμπάχερ³, πρέπει νὰ ἀναζητη-
 θῇ στίς "κατὰ στοιχεῖον" συλλογὰς τῶν θύραθεν "γνωμῶν".

1. Ἀδ. Κοραῖ, Αὐτοσχέδιοι στοχασμοί... σελ. ρδ'-ρς'.

2. Γιὰ τὴ θέση τους στήν Ἑλληνικὴ Γραμματεία καὶ τὴ γενικώτερη ἐπίδρασή
 τους βλ. Drag. Anastasijewic, Die parännetischen alphabete in der Grie-
 chischen Literatur. München 1905. Καὶ Alexandru DUTU, Un livre de che-
 vet dans les Pays Roumains. Les dits des philosophes. RESEE, τόμ. 4
 (1966), σελ. 513-533.

3. Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τόμ. Β' (1900), σελ. 636-637.

Στά μαθηματάρια παραδίδονται παραινετικοί στίχοι

- α') Γρηγορίου του Θεολόγου, από τό ποιητικό έργο του οποίου έδιδάσκοντο τά μονόστιχα, τά δίστιχα καί τά τετράστιχα¹.
- β') 'Ιγνατίου, Σκευοφύλακος τής Μεγ. 'Εκκλησίας. Κατά τόν Κ. Κρουμπάχερ² ό 'Ιγνάτιος, κατόπιν μητροπολίτης Νικαίας (άρχή Θ' αί.), έγραψε μεταξύ άλλων καί είκοσι τέσσερις λαμβικές "γνώμες" θρησκευτικού περιεχομένου, οί όποιες, όπως έχομε διαπιστώσει, στά μαθηματάρια αρχίζουν μέ τό στίχο "άκουσον, ω παϊ, τής έμης συμβουλής".
- γ') άββα Νεΐλου, άσκητή του Δ'-Ε' αί.³, του οποίου οί νουθεσίες αρχίζουν ως έξης: "άρχή σωτηρίας ή έαυτοϋ κατάγνωσις". Όμως είναι σήμερα γνωστό ότι οί νουθεσίες αυτές έχουν γραφή από τόν Εϋάγγριο Ποντικό, συγγραφέα Δ'-Ε' αί.⁴
- δ') Γενναδίου Σχολαρίου, του πρώτου μετά τήν Άλωση Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, του οποίου οί γνωμικοί στίχοι, δέν διαφέρουν ούσιαστικά από τών άλλων. "Αρχ. "άκουσον, υιέ, πατρικών διδασμάτων"⁵.
- ε') έπίσης "γνώμαι μονόστιχοι κατά στοιχεΐον έκ διαφόρων ποιητών". Πρόκειται για μιá συλλογή γνωμικών στίχων χωρισμένων σέ τμήματα μέ διαφορετικό τίτλο, όπως π.χ. εις άναθούς άνδρας, εις άμαρτίαν, εις βίον κλπ. 'Η συλλογή άπεδίδετο στό Μανουήλ Χρυσολωρά, λόγιο του ΙΔ'-ΙΕ' αί., γνωστό κυρίως από τά 'Ερωτήματα, έργο γραμματικού περιεχομένου. Τά μαθηματάρια παραδίδουν τά γνωμικά μονόστιχα άλλοτε μνημονεύοντας τό όνομα του Χρυσολωρά καί άλλοτε όχι. Αρχ. "άνήρ δέ χρηστός χρηστόν οϋ μισεΐ ποτέ". Τό έργο έδιδάσκετο εύ-

1. Έκδοσόμενα στή Βιβλιοθήκη 'Ελλήνων Πατέρων καί 'Εκκλησιαστικών συγγραφέων. Τόμ. 61(1981), σελ. 208-221.

2. Κ. ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, IBA, τόμ. Β' (1900), σελ. 634-635.

3. Γεωργ. ΜΠΕΜΠΗ, Νεΐλος. 'Ο Άσκητικός. ΘΗΕ, τόμ. 9(1966), στήλ. 333 - 336.

4. Maritii GEERARD, Clavis Patrum Graecorum, τόμ. II (1974), σελ. 85 όπου καί βιβλιογραφία.

5. Louis PETIT -X.A. SIDERIDIS-Martin JUGIE, Oeuvres complètes de Gennade Scholarios (Γενναδίου του Σχολαρίου άπαντα τά εύρισκόμενα), τόμ. Δ' (1935), σελ. 383-384.

ρύτατα σιά ἑλληνικά σχολεῖα καί τυπώθηκε ἐπανειλημμένα εἴτε αὐτοτελῶς εἴτε μαζί μέ ἄλλα ἔργα¹.

- ς') Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη. Πρόκειται γιά γνωμικούς στίχους, πού γράφηκαν κατά τόν Α' αἰ. π.Χ. καί ἀποδίδονται στόν Πυθαγόρα².
- ζ') Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικών. Πρόκειται γιά ἔργο πού ἀποδίδεται στό Φωκυλίδη. Ἔχει γραφῇ μεταξύ Α' καί Β' αἰ. μ.Χ. καί περιέχει κανόνες βίου, παραινέσεις καί τά παρόμοια.
- η') Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα. Τό ἔργο ἔχει συντεθῇ ἀπό ἄγνωστο ποιητή τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καί εἴτε σκόπιμα εἴτε κατά λάθος ἀποδόθηκε στόν Κάτωνα. Σιά σχολεῖα ἐδιδάσκετο ἡ ἑλληνική μετάφρασή του, τήν ὁποία εἶχε ἐκπονήσει ὁ λόγιος μοναχός τοῦ ΙΓ' αἰ. Μάξιμος Πλανούδης³.
- θ') Θεόγγιδος Μεγαρέως γνῶμαι ἐλεγειακαί. Εἶναι ἓνα μέρος μόνο ἀπό τήν ἐλεγεία πού ἀπευθύνει ὁ Θεόγγις πρὸς τόν Κύρνο⁴.
- ι') Ἐκ τῶν Σόλωνος ἐλεγείων γνωμικά⁵.

1. "Γνῶμαι μονόστιχοι ἐκ διαφόρων ποιητῶν κατά στοιχεῖον συντεταγμένοι" ἐκδίδονται στή Φλωρεντία τό 1494 μέ τήν ἐπίβλεψη τοῦ Ἰανοῦ Λάσκαρη. Ἐμ. LEGRAND, BH, 15e-16e s., τόμ. I, Paris 1885. Réimpression anastatique, Bruxelles 1963, σελ. 41. Τό 1517 τυπώνεται στή Βενετία ἀπό τόν Ἀλδο Μανούτιο ἓνας τόμος, στοῦ ὁποίου τίς σελ. 273-296 περιλαμβάνονται "γνῶμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν". Στόν ἴδιο τόμο ὑπάρχουν τά ἑρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ, τά δίστιχα τοῦ Κάτωνος καί ἔργα γραμματικά (E.B.E., ΕΦ ἀρ. 4094). Στίς δύο προηγούμενες ἐκδόσεις τίποτε δέν μαρτυρεῖ ὅτι ἡ συλλογή τῶν γνῶμῶν εἶναι ἔργο τοῦ Χρυσολωρᾶ. Παρατηροῦμε ἐπίσης ὅτι μεταξύ τῶν ἔργων τοῦ Χρυσολωρᾶ δέν περιλαμβάνεται ἡ ἐν λόγῳ συλλογή. Βλ. Em. LEGRAND, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. XXIX-XXX. Ὅμως στίς ἐκδόσεις τοῦ ΙΗ' αἰ. ἡ συλλογή ἀποδίδεται στό λόγιό μας. Βλ. ἔκδ. 1760, 1766, 1777, 1778. Ἐμ. LEGRAND, BH, 18^e s. τόμ. I, σελ. 46, 237, 268 ἀντίστοιχα. Καί θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑλληνική Βιβλιογραφία, ἀρ. 2499.
2. Τό 1507 τυπώνεται Βίβλος ἡ γνωμαγυρική, στήν ὁποία ὁ ἐκδότης περιέλαβε τά ἀποφθέγματα τῶν ἐπτά σοφῶν, τά Χρυσᾷ ἔπη τοῦ Πυθαγόρα, τό νουθετικό ποίημα τοῦ Φωκυλίδου κ.ἄ. S.F.W. HOFFMANN'S, Bibliographisches Lexicon der Gesamten Litteratur der Griechen, τόμ. 3, σελ. 246.
3. M. BOAS, Planudes' Metaphrasis der sog. Disticha Catonis. BZ, τόμ. 31 (1931), σελ. 241-257. Ἐπίσης Luisos L. LUISIDES, Catonis Disticha et translatio eorum planudea. Athenis MCMLXXII, ὅπου τό λατινικό κείμενο, ἡ μετάφραση τοῦ Πλανούδη καί μετάφραση τῆς μεταφράσεως, ὁποία ἐκδίδεται ἀπό τό χ/φο Ἰ.Μ. Διονυσ. 357. Στόν πρόλογο τοῦ ἔργου διατυπώνονται οἱ περὶ τῆς πατρότητος τῶν διστίχων ἀπόψεις.
4. Ἐκδεδομένες ἀπό τό 1512. HOFFMANN'S, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 246.
5. HOFFMANN'S, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 246, ὅπου ἔτος ἐκδόσεως 1512.

ια') Ἀποφθέγματα φιλοσόφων ἐκ Διογένους Λαερτίου συλλεχθέντα. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐπιλογή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου "Βίοι φιλοσόφων" ἢ "Περὶ βίων, δογμάτων καὶ ἀποφθεγμάτων πῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων βιβλία δέκα", τὸ ὁποῖο ἐγνώρισε μεγάλη ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία¹, προφανῶς ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενό του, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων παρομοίων κειμένων, ἔθεωρεῖτο κατάλληλο γιὰ παιδευτικούς σκοπούς.

ιβ') Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν. Μολονότι δὲν θεωρεῖται πλεον γνήσιο ἔργο τοῦ Πλουτάρχου, στὴν ἐποχὴ πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐκυκλοφόρησε εὐρύτατα καὶ ἐδόθηκε ἐπανειλημμένα².

Ἐνίοτε διδάσκεται καὶ ἡ Σοφία Σευράχ.

Κέβητος Θηβαίου Πίναξ³.

Τὸ ἔργο, λόγῳ τοῦ περιεχομένου του, ἐντάσσεται στὰ παραινετικά κείμενα. Ὁ συγγραφέας δὲν ἔχει σχέση με τὸν ὁμώνυμο μαθητὴ τοῦ Σωκράτη. Ὁ Πίναξ ἔχει γραφῇ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ εἶναι μία ἀλληγορία. Οἱ καλὲς καὶ οἱ κακὲς ὁψεις τῆς ζωῆς παριστάνονται σὲ ἓνα ζωγραφικὸ πλῖνακα. Ὁ νέος ἄνθρωπος, μελετώντας τὸν πλῖνακα, καλεῖται, ὅπως ὁ μυθικὸς Ἡρακλῆς, νὰ ἐπιλέξει μετὰ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Στὸν πρῶτο τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα ἔχουν περιληφθῇ τοῦ Πλουτάρχου τὰ Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν, τὰ Ἀποφθέγματα φιλοσόφων ἀπὸ τὸ Διογένη Λαέρτιο καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου δίστιχα καὶ τετράστιχα.⁴ Στὸν τεταρτο τόμο τοῦ Θεόγνιδος οἱ γνῶμες, τὸ Ποίημα νουθετικόν τοῦ Φακυλίδου, τὰ Χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρα καὶ τὰ γνωμικά τοῦ Σόλωνος.⁵ Ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι στὰ μαθηματάρια παραδίδονται παραινετικοὶ στίχοι περισσότεροι ἀπὸ ὅσους περιέχει ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ χρονολογίες πού παρέχουν τὰ μαθηματάρια ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἐντάχθη-

1. Ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις S.F.W. HOFFMANN'S, Bibliographisches Lexicon, τόμ. I, σελ. 565.

2. A. LESKY, Ἱστορία, σελ. 1114-1115.

3. Ἐκδεδομένος τὸ 1496 ἀπὸ τὸν Ἰ. ΛΑΣΚΑΡΗ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἀνωτ., ἀρ. 3097. Ἐπίσης τὸ 1502, μαζί με τὰ Χρυσᾶ ἔπη καὶ τὸ ποίημα νουθετικόν.

4. Σελ. 299, 359, 415 τῆς πρώτης ἐκδόσεως, στήν ὁποία θά ἀναφερόμεθα σὲ ἐξῆς.

5. Σελ. 253, 268, 276 καὶ 279 ἀντίστοιχα.

καν στήν 'Εγκυκλοπαιδεία έδιδάσκοντο πολύ πριν από τήν έκδοσή της. Τοῦτο, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια, συμβαίνει καί μέ ἄλλου εἶδους κείμενα.

Οἱ 'γνώμες 'καί ὁ Πίναξ ἐσυμπλήρωναν, ὅπως καί τά ἄλλα κείμενα, τή διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς καί τοῦ Συντακτικοῦ, ἀλλά, μέ τίς ιδέες πού περιέχουν, ἐβοηθοῦσαν παράλληλα καί τό ἔργο τῆς ἀγωγῆς, τῆς ὁποίας στόχος ἦταν ἡ διάπλαση χρηστῶν ἀνθρώπων.

Οἱ πρώτες ἐνδείξεις γιά τή διδασκαλία τῶν παραινετικῶν κειμένων στά σχολεῖα μας ἀνάγονται στό ΙΕ' - Ις' αἰ.¹. 'Επειδή κατὰ τόν αἰῶνα αὐτό δέν εἶναι δυνατόν νά γίνει λόγος γιά ὀργανωμένη ἐκπαίδευση σέ εὐρεία κλίμακα (λειτουργεῖ βέβαια ἡ Πατριαρχική Σχολή), ὑποθέτομε ὅτι τά μαθηματάρια αὐτά ἀντιπροσωπεύουν μᾶλλον στενοῦς μαθητικούς κύκλους, πού εἶχαν δημιουργηθῇ γύρω ἀπό λίγους διδασκάλους², τοῦτο ὅμως δέν μειώνει τή σημασία τους. Κατά τό ΙΖ' αἰ. οἱ μαρτυρίες πυκνώνουν, ἰδιαίτερα πρὸς τό τέλος του. Μὲ ἀφειρητά τά χρονολογημένα μαθηματάρια ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων αὐτῶν ἐπισημαίνεται κατὰ τίς ἐξῆς χρονολογίες: 1625³

1. Βλ. 'Ιβήρ. 1378 (ἀρ. 357), Paris. (Suppl. gr.) 1247 (ἀρ. 39), EBE 1062 (ἀρ. 52) κ.ἄ.

2. 'Η ἀπαιδευσία τοῦ Γένους κατὰ τοὺς ΙΕ' καί Ις' αἰ., ἀποτέλεσμα τῆς ἐλλείψεως σχολείων καί διδασκάλων, μαρτυρεῖται σέ κείμενα τῆς ἐποχῆς. 'Ενδεικτικά ἀναφέρουμε συντομώτατο ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῆς 'Ερμοδώρου Ἀρσάρχου πρὸς τόν 'Ιωάννη Ζυγομαλά "..." ὣς γάρ ὣς, σὺν θεῷ δ' εἰρήσεται, τῆς οὕτω δεινῆς ἀλογίας καί ἀπαιδευσίας τό ταλαίπωρον ἡμῶν γένος ἀπαλλάξῃ (ἐννοεῖται ὁ Πατριάρχης 'Ιωσάφ Β') βιοῦς ἐπὶ χρόνον μακρόν." Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Περὶ 'Ιωάννου Ζυγομαλά καί Μιχαῆλ 'Ερμοδώρου. ΕΦΣΚ, τόμ. 11 (1876-77), σελ. 40. 'Ο Ζυγομαλᾶς καί ὁ Ἀρστανος ἐδίδασκαν σέ στενὸν κύκλον μαθητῶν, ὁ πρῶτος στό Ναύπλιο, ὁ δεῦτερος στή Χίο. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 95 καί 101 ἀντίστοιχα. 'Αλλά καί ὁ Νικόλαος Σοφιανός, στήν Εἰσαγωγή τῆς Γραμματικῆς του, γράφει τὰ ἐξῆς "..." ἐπειδὴ εἰς τέτοιαν κακὴν τύχην κατήντησε τό πάσαι ποτὲ μακαριστὸν γένος ἡμῶν τῶν Γραικῶν, ὅτι μόλις εὐρίσκεται τῶρ διδάσκαλος ὁποῦ νᾶναι ἱκανὸς νά διδάσκῃ τοὺς νέους κᾶν τήν γραμματικὴν τέχνην...". Νικολάου ΣΟΦΙΑΝΟΥ τοῦ Κερκυραίου, Γραμματικὴ τῆς κοινῆς τῶν 'Ελλήνων γλώσσης νῦν τό πρῶτον κατὰ τό ἐν Παρισίοις χειρόγραφον ἐκδοθεῖσα ἐπιμελεία καί διορθώσει Αἰμυλίου Λεγρανδίου, ἐν Παρισίοις, 1870. Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue Néo-hellénique. Paris. 1870, ἀρ. 6, σελ. 79.

3. 'Ακόμη παλαιότερη (ἔτ. 1619) εἶναι ἡ μνεῖα τοῦ Χρονικοῦ τῶν Σερρών γιά τή διδασκαλία τῶν διςτίχων τοῦ Κάτωνος καί τῶν Χρυσῶν ἐπῶν τοῦ Πυθαγόρα. Βλ. σελ. 10.

(Βουκουρ. 692, άρ. 818), 1647 (Διονυσ. 357¹, άρ. 289), 1671 (ΕΒΕ 2156, άρ. 97 καί 'Αργυρ. 12, άρ. 590), 1674 (Κουτλουμ. 478, άρ.984), 1674-1675 ('Αργυρ. 10, άρ. 589, καί Κανδηλ.2, άρ. 612), 1683 (Βουκουρ. 167, άρ. 777), 1688 (Μ.Π.Τ. 539, άρ. 910), 1694 (Σιναΐτ. 1929, άρ. 29), 1698 ('Ιβήρ. 91, άρ.309); 1699-1701 (Χουτουρ. 7, άρ. 604 καί 'Ιβήρ 141, άρ. 315). Έχουν επισημανθῆ καί λίγα άχρονολόγητα μαθηματάρια πού άνήκουν στον ίδιο αιώνα.

Πολυάριθμα είναι τά μαθηματάρια του ΙΗ' αί. Τό πλήθος τους εξηγείται από τούς λόγους οι όποιοι έχουν ήδη έκτεθῆ στο περί άσματικών Κανόνων κεφάλαιο. Από αυτά, τά χρονολογημένα μās προσφέρουν σαφή ιδέα της συνεχείας της διδασκαλίας των παραινετικών στίχων στη διάρκεια του αιώνα. Η πρώτη μνεία είναι πιθανώτατα του έτους 1708 ('Ιβήρ. 670, άρ. 347). Άλλες μνείες: 1713-1714 (Σουμελ. 29, άρ.965), 1717 ('Ιβήρ. 154, άρ. 323), 1719 ('Ολυμπ. 60, άρ. 618), 1725 (Μεγ. Λαύρ. 237, άρ.384), 1727 ('Ιεροσ. 488, άρ. 756), 1728 (ΕΒΕ 2876, άρ. 112), 1729 (Βουκουρ. 511, άρ. 807), 1730 ('Ιεροσ. 454, άρ. 722), 1731 - 1732 ('Αργυρουπ. 37, άρ. 596 καί 'Ιεροσολ. 454, άρ. 722), 1733 ('Αργυρουπ. 33, άρ. 594), 1734 ('Ιεροσολ. 460, άρ. 728, Χουτουρ. 11, άρ. 605), 1736 (Β.Β. 19, άρ. 185), 1737 (ΕΒΕ 2290, άρ. 102, καί ΕΒΕ 2901, άρ. 115), 1738 (Βουκουρ. 451, άρ. 801), 1739 (Μ.Π.Τ. 492, άρ. 908), 1740 ('Ιεροσ. 453, 454, άρ. 721, 722 καί Σιατ. 3, άρ. 679), 1742-1743 (Τραπεζ. 71, άρ.973), 1745 ('Ιασίου IV-89, άρ. 856), 1747 (Δοχειαρ. 270, άρ. 296), 1749 ('Ιεροσ. 468, 470, άρ. 736, 738), 1750 ('Ιεροσ. 489, άρ. 757) 1754 ('Ιεροσ. 459, άρ. 727), 1756 (Βατοπεδ. 445, άρ. 250), 1757 (Μηλ. 52, άρ. 579), 1758 (Σάμου 19, άρ. 666), 1760 ('Ιεροσ. 476, άρ. 744) 1766 (Τραπεζ. 29, άρ.970), 1771 ('Ιεροσ. 182, άρ. 692 καί Μετ. Σινά 68, άρ.^{1,2} 1776 (Βουκουρ. 1516, άρ. 846), 1779 ('Ιεροσ.

1. Από τό χ/φο αυτό έξεδόθη ή εξήγηση των διιστίχων του Κάτωνος από τό Luiso Luisides, ένθ' άνωτ.

455, άρ. 712 καί Δημητσ. 35, άρ. 473), 1783 (ΕΒΕ 1125, άρ. 65) Όλυμπ. 196, άρ. 630, Δημητσ. 51, άρ. 479 καί Έθνολ. Έταιρ. 242, άρ. 224), 1785 (Έασίου ΙΙΙ-115, άρ. 851), 1786 (Έηροπ. 6, άρ. 399), 1793 (ΕΒΕ 1122, άρ. 62), 1795 (Έβήρ. 499, άρ. 342), 1798 (Βουκουρ. 64, άρ. 774), 1799 (Έβήρ. 360, άρ. 338). Τά άχρονολόγητα μαθηματάρια, τά όποία έντάσσονται στό ΙΗ' αί., εΐναι περίπου 100.

Γιά τό ΙΘ' αί. τά μαθηματάρια παρέχουν τίς ακόλουθες χρονολογίες: 1803 (ΕΒΕ 2909, άρ. 117), 1805 (Δημητσ. 36, 65, 79, άρ. 474, 486, 488 άντίστοιχα), 1811 (Έθνολ. Έταιρ. 180, άρ. 218), 1817-1818 (ΕΒΕ 2939, άρ. 119 καί Δημητσ. 105, άρ. 497).

Μέ τή διδασκαλία τών παραινετικών στίχων συνδέονται σχολεΐ, καί διδάσκαλοι. Από τούς παλαιότερους άναφέρουμε τό Σεβαστό Κυμινήτη, στόν όποίο όφείλομε έρμηνείες τών μονοστίχων καί τετραστίχων του Γρηγορίου του Θεολόγου (Έεροσ. 441, άρ. 710, Συμελ. 84, άρ. 967 καί Μ.Π.Τ. 290, άρ. 904) καί τών Χρυσών έπών του Πυθαγόρου (Βουκουρ. 167, άρ. 777) τό 1683 στό Φροντιστήριο Τραπεζούντος, καθώς καί τό Μάρκο Πορφυρόπουλο, διδάσκαλο τών σχολών Τυρνάβου καί Βουκουρεστίου. Στό μαθηματάριο Μ.Π.Τ. 539 (άρ. 910), αυτόγραφο του Πορφυροπούλου, παραδίδονται γνωμικά δίστιχα του Γρηγορίου του Θεολόγου έτ. 1688 καί στό Μεγ. Λαύρ. 109 (άρ. - παραδίδεται του Ίδίου έξήγηση του Νουθετικού ποιήματος του Φωκυλίδη. Μέ τή Σχολή Βουκουρεστίου συνδέεται ό μαθητής Παΐσιος, Ίερομόναχος (Χουτουρ. 7, άρ. 604), ό όποίος παρακολούθησε παραδόσεις τόσο του Κυμινήτη, όσο καί του Γεωργίου Τραπεζουντίου. Στήν Ίδια σχολή έδιδάχθηκαν παραινετικούς στίχους οί: Διονύσιος Σθατεινιώτης (Βουκουρ. 406, άρ. 795), Ματθαΐος Ίερομόναχος (Βουκουρ. 511, άρ. 807), Έλευθέριος Χατζή Δημητρίου "έξ έπαρχίας Έαγυροκάστρου" (Έασ. IV-89, άρ. 856), Νεκτάριος "έκ χώρας Δημητζάνης", Ίεροδιάκονος, (Δοχειαρ. 270, άρ. 296) καί ό Γεώργιος Μαυροδής ή Μαυροειδής (Βουκουρ. 402, άρ. 794).

Στήν Πατριαρχική Έακαδημία έφοίτησε ό Λάμπρος Έαρτηνός τό 1728 (ΕΒΕ 2876, άρ. 112), ό όποίος έμελέτησε Κάτωνα, Φωκυλίδη, Πυθαγόρα μέ τόν τρίτο διδάσκαλο Γεώργιο Δασκαλάκη. Στήν Ίδια Σχολή βρίσκομε πολύ άργότερα (1750) τόν Ίεροδιάκονο Νεκτάριο,

μαθητή τοῦ Ἀνανία Ἀντιπαρίου, ὁ ὁποῖος διδάσκεται μεταξύ ἄλλων γνωμικά τοῦ Χρυσολωρᾶ καί στίχους τοῦ ἄββᾶ Νείλου (Ἰεροσ. 489, ἀρ. 757). Ἐξηγήσεις τοῦ Ἀρσενίου "διδασκάλου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς" παραδίδει τὸ μαθηματάριο Ἀνδρόν. 82 (ἀρ. 464).

Σέ μιά ἀπό τὶς παλαιότερες σχολές τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, τῇ Σχολῇ τοῦ Τυρνάβου, ἐφοίτησε ὁ Νεόφυτος Χριστόπουλος, Ἰβηρίτης, μαθητὴς τοῦ Μάρκου Πορφυροπούλου καί ἄλλων. Κάτοχος τοῦ Ἰβήρ. 91 (ἀρ. 305), μελετᾷ ἀσφαλῶς τὸ περιεχόμενό του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δὲν λείπουν οἱ γνωμικοὶ στίχοι.

Ἐνδιαφέρουσα εἰδηση μᾶς παρέχει τὸ μαθηματάριο Ζωγραφείου 1[19] (ἀρ. 882) ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ σχολεῖου τὸ ὁποῖο μνημονεύεται. Πρόκειται γιὰ τὸ σχολεῖο τῆς Ἀγχιάλου, στὸ ὁποῖο ὁ Κώνστας, προφανῶς μαθητὴς, ἔγραψε γιὰ νὰ μελετήσῃ διόστιχα καί τετράστιχα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Στόν Πόντο, ὅπου ἐλειτουργοῦσαν δύο Φροντιστήρια, τῆς Ἀργυρουπόλεως καί τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ διδασκαλία παραινετικῶν στίχων ἀποτελοῦσε ἐπίσης μέρος τοῦ προγράμματος. Στὸ πρῶτο, ὁ γνωστός μας ἀπὸ τῇ διδασκαλίᾳ Κανόνων Φίλιππος Καλαϊτζῆς, Ἰμεραῖος, (Ἀργυρουπ. 37, ἀρ. 596), ἐσυνέχισε τὶς σπουδές του μέ Χρυσολωρᾶ, Κάτωνα καί Πυθαγόρα μεταξύ 1731-1732. Ἄλλος μαθητὴς, περλίπου σύγχρονός του, ὁ Ἀπόστολος τοῦ Ἀλεξάνδρου "ἐκ χώρας Τσίτης" μελετᾷ ἐπίσης Πυθαγόρα (Ἀργυρουπ. 33, ἀρ. 594), ἐνῶ τὸ 1734 ὁ Κοσμᾶς Φυτιάνος ἀκούει τὶς παραδόσεις τοῦ διδασκάλου Δαβίδ, στίς ὁποῖες περιλαμβάνονται καί τετράστιχα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. (Χουτουρ. 11, ἀρ. 605).

Στὴν Τραπεζοῦντα ἐδίδαξε Χρυσᾶ ἔπη τὸ 1683 ὁ Σεβαστός Κυμινήτης, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, θεμελιώνοντας κατὰ κάποιον τρόπο τῇ διδασκαλίᾳ τῶν παραινετικῶν στίχων, τοὺς ὁποῖους συνεχίζουν νὰ διδάσκουν οἱ ἀπώτεροι διάδοχοί του. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐπισημαίνομε τὸ Χατζῆ Ἰωάννη Δομνηνό, χαρτοφύλακα Τραπεζοῦντος καί διδάσκαλο, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καί ἀσφαλῶς ἐδίδαξε τοὺς γνωμικοὺς στίχους πού παραδίδει τὸ μαθηματάριό του (Τραπεζ. 71, ἀρ. 973), τὸ ὁποῖο περιῆλθε ἀργότερα στὴν κατοχὴ τοῦ γιοῦ του Γερασίμου, πρωτοσυγκέλλου τοῦ Παρθενίου Τραπεζοῦντος, καί τὸ Νικόδημο Περιστεριώτη (Μ.Π.Τ. 492, ἀρ. 908), ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε στὸ Φροντι-

στήριο της ποντιακής πρωτεύουσας πιθανώτατα μετά το 1720.

Για τη διδασκαλία τετραστίχων του Γρηγορίου του Θεολόγου στη σχολή της Χίου, για την οποία ελάχιστες ελδήσεις αντλούμε από τα μαθηματάρια, μάς πληροφορεί το Μετ. Σινά 68 (άρ. 942) κατά το οποίο ο μαθητής Νικόλαος Χρυσοβελόνης του Ζαννή φοιτά το 1771 στο σχολείο του Κυρίλλου και διδάσκεται τα τετράστιχα. Σέ άλλο τετράδιο του ίδιου μαθηματάρου αναφέρεται ο ιεροδιάκονος Μεθόδιος, προφανώς συμμαθητής του προηγουμένου, ο οποίος γράφει επίσης τετράστιχα του Γρηγορίου του Θεολόγου.

Οι ελδήσεις μας για τη διδασκαλία παραινετικών στίχων στην Πατριάδα είναι σχετικά λίγες, αν ληφθή υπ' όψη η μακροχρόνια λειτουργία της σχολής. 'Επί σχολαρχίας Βασιλείου Κουταληνού ο 'Ιωάννης Νεγρεπόντης έμελέτησε μεταξύ άλλων και δίστιχα Γρηγορίου του Θεολόγου (Πατρ. ΦΠΓ', άρ. 645). Στο μαθηματάριο Βουκουρ. 1090 (άρ. 835) μνημονεύεται παράδοση του Νουθετικού ποιήματος του Φωκυλίδη από τό Δανιήλ Κεραμέα.

Στη σχολή Δημητσάνης, όπου έφοίτησαν οι Νικόλαος Διγενόπουλος (ΕΒΕ 1125, άρ. 65), ο 'Ιωάννης ('Ιερόθεος) Σπηλιωτόπουλος (Ξηροποι. 6, άρ. 399), ο 'Ονούφριος Κουντουρόπουλος ('Ιβήρ. 499, άρ. 342) και ο Δημήτριος Ζυγοβιστηνός, έδιδάχθηκαν παραινετικοί στίχοι από τό διδάσκαλο 'Αγάπιο τό 1783, 1786, 1795, 1805, άσφαλώς δέ και πριν και μετά τίς χρονολογίες αυτές.

'Εξ άλλου τό μαθηματάριο Δημτσ. 35 (άρ. 473) μάς πληροφορεί ότι ο 'Αγάπιος πρεσβύτερος, ο Λεονάρδος, ο ίδρυτής της σχολής Δημητσάνης, έδίδαξε τό 1779 στην Πάργα τίς νουθεσίες του άββά Νείλου. 'Ο ίδιος έδίδαξε γνωμικά και στην 'Αρετσού (Ρύσιο), όπου φαίνεται ότι κατέφυγε κατά τά 'Ορλωφικά (Σκιάθ. 37, άρ. 683).

Στόν πελοποννησιακό χώρο έπισημαίνεται επίσης η διδασκαλία αποφθεγμάτων τών έπτά σοφών από τόν 'Ιωάννη Μαμάκη στο σχολείο άγίου 'Ιωάννου Κυνουρίας ('Εθνομλ. 'Εταιρ. 180, άρ. 218).

Στη Σχολή Μεσολογγίου, επί σχολαρχίας Παναγιώτη Παλαμά, έδιδάχθηκαν τό 1787 γνωμικά μονόστιχα (ΕΒΕ 1122, άρ. 62).

Στή σχολή Σύμης ὁ Μιχαήλ Χρυσόχοδος (ΕΒΕ 2909, ἀρ. 117) ἐμελέτησε ὁλόκληρο σχεδόν τὸ φάσμα τῶν παραινετικῶν στίχων τὸ 1803. Τέλος ἀναφέρεται ὅτι ὁ Χριστόφορος Ἐμποροκωμῆτης ἐδίδαξε τὸ μαθητὴ του Στυλιανὸ Μουλιανὸ γνῶμες μονόστιχες (Paris. Suppl. gr. 1307, ἀρ. 40).

Ἐκτός ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω συγκεκριμένους διδασκάλους καὶ μαθητές στὰ μαθηματάρια ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι, τοὺς ὁποίους δὲν μπορούμε πάντοτε νὰ συσχετίσουμε μὲ σχολές, ἐπειδὴ μᾶς λείπουν τὰ σχετικὰ στοιχεῖα. Πρόκειται γιὰ τοὺς ἑξῆς: Ἰωσήφ τὸν Τραπεζούντιο, Σουμελιώτη (Ἀργυρουπ. 10 καὶ 12, ἀρ. 589 καὶ 590 ἀντίστοιχα), Εὐστάθιο Ἱεροδιάκονο (Κανδηλ. 2, ἀρ. 612), Παρθένιο πρωτοσύγκελλο (Κουτλουμ. 478, ἀρ. 984), Ἱεροδιάκονο Θεοδόσιο Ἀδριανουπόλιτη (Ἰβήρ. 141, ἀρ. 315), Νικηφόρο (Ὀλυμπ. 60, ἀρ. 618), Παρθένιο Λίνδιο, Ἱεροδιάκονο (Μ. Λαύρ. Ω 37, ἀρ. 384), Μιχαήλ Εὐσταθίου (F B 19, ἀρ. 185), Κυριακὸ Εὐθυμίου τοῦ Καλλιστράτου (Ἱεροσ. 454, ἀρ. 722), Παρασκευᾶ τοῦ Χατζῆ Κωνσταντᾶ (ΕΒΕ 2290, ἀρ. 102), Ἀβράμιο Σμυρναῖο, Ἀγιοταφίτη, προφανῶς μαθητὴ τῆς σχολῆς Ἱεροσολύμων (Ἱεροσ. 468, ἀρ. 736), Κυπριανὸ Κρήτια (Βατοπεδ. 445, ἀρ. 250), Ἰωάννη (Ἱεροσ. 453, 454, ἀρ. 721, 722), Σωφρόνιο Ραιδεστηνὸ, Ἀγιοταφίτη, προφανῶς μαθητὴ τῆς σχολῆς Ἱεροσολύμων (Ἱεροσ. 474, 474, 476, ἀρ. 742 καὶ 744), Κοσμᾶ μοναχὸ (Ἱεροσ. 182, ἀρ. 692), Γερμανὸ μοναχὸ (Ὀλυμπ. 196, ἀρ. 630), Ἰάκωβο Ἱεροδιάκονο ἀπὸ τὸ Μυριόφυτο (Μ.Π.Τ. 98, ἀρ. 900), Μανουῆλο (Δημητσ. 36, ἀρ. 474), Γεώργιο Ἰθακήσιο (Σκιάθ. 33, ἀρ. 682).

Τὰ συμβουλευτικὰ αὐτὰ κείμενα ἔγιναν, φαίνεται, δημοφιλῆ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολικὸ χῶρο. Τὸ 1708 προσφέρεται στὸ Στέφανο Καντακουζηνό, τότε Μέγα Ποστέλνικο, χειρόγραφο γραμμένο ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο "ἐκ Τρίκκης τῆς Θετταλίας" ὅπου, ἐκτός ἀπὸ κείμενο λατρικοῦ περιεχομένου, παραδίδεται ὁ περί πλεονεξίας λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου μεταφρασμένος ἀπὸ τὸ Μ. Πορφυρόπουλο, γνῶμες τετράστιχες τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (κείμενο καὶ ἐξήγηση) καὶ ὅλη βοτανικὴ¹. Τὸ 1713 ἐκδίδεται στὸ Tîrgoviște τῆς

1. Πρόκειται γιὰ τὸ ΕΒΕ 1897 (ἀρ. 87).

Βλαχίας ένα βιβλίο, με έντολή του Ήγεμόνα Κωνσταντίνου Brincoveanu, που περιέχει "Γνωμικά παλαιών τινων φιλοσόφων"¹ μεταφρασμένα από τό γνωστό λόγιο Ιερέα Ιωάννη Αβράμιο². Στόν Καισάριο Δαπόντε όφείλομε μεταφράσεις τών γνωμικών Κάτωνος, Φωκυλίδου, Πυθαγόρα καί στόν Ιωάννη (Ιερόθεο) Κομνηνό, μητροπολίτη Δρύστρας, μετάφραση τών Αποφθεγμάτων βασιλέων καί στρατηγών καί τών Αποφθεγμάτων του Λαερτίου, προορισμένη γιά τόν Κωνσταντίνο Μπραγκοβάνο³.

Τό ένδιαφέρον γιά τά κείμενα του είδους αυτού παραμένει ζωηρό καθ'όλο τό ΙΗ' αί καί μέσα στό σχολικό χώρο αλλά καί στό ευρύτερο κοινό, όπως μαρτυρούν οι άλληπάλληλες έκδόσεις (1760, 1766, 1777, 1778, 1780)⁴ καί μεταφράσεις στη Ρουμανική, οι όποίες έκκυκλοφόρησαν τό 1783, 1808, 1814, 1864⁵ κλπ.

Από τά προηγούμενα λοιπόν συνάγεται ότι ή γνωμική ποίηση άποτελοῦσε, όπως καί οι άσματικοί Κανόνες, βασική διδακτέα ύλη, τήν όποία είχαν υίοθετήσει όλα τά ελληνικά σχολεία. Επειδή ή ύλη αυτή ήταν στό σύνολό της έκτεταμένη, κατά τή διδασκαλία έγίνετο κάποια έπιλογή μέ τήν πρωτοβουλία του διδασκάλου⁶. Δέν είναι δυνατόν νά καθορίσομε μέ ακρίβεια τίς προτιμήσεις καί τά κριτήρια έπιλογής.

-
1. J. BIANU - N. HODOS - D. SIMONESCU, Bibliografia românească veche. Τόμ. Α' (1903), σελ. 489-490.
 2. Δημητρίου ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Ιωάννης Αβράμιος ό Κρής. Αθηνά, τόμ. 54 (1950), σελ. 59-93. Επίσης Γ. ΖΑΒΙΡΑ, Νέα Ελλάς, σελ. 348, όπου αναφέρονται επανεκδόσεις: στη Λειψία τό 1732 καί στη Βενετία τό 1758.
 3. Κ. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ' (1872), σελ. 100.
 4. Em. LEGRAND, BH, 18^e s., t. I, p. 506, t. II, p. 46, 237, 268 καί 323-324 αντίστοιχα.
 5. Δημητρίου ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 73-74
 6. Ένδεικτικά βλ. ΕΒΕ 1122 (άρ. 62), 1123 (άρ. 63), 1125 (άρ. 65), 1128 (άρ. 68), Βατοπεδ. 223 (άρ. 244), 342 (άρ. 248), 405 (άρ. 249) 445 κ.ά.

ΜΥΘΟΙ

Στά μαθηματάρια παραδίδονται οί μύθοι τοῦ Αἰσώπου, τοῦ Βαβρίου (Γαβρίου) καί σπανιώτατα οί μύθοι τοῦ Νικηφόρου Βασιλάκη.

Οί μύθοι τοῦ Αἰσώπου θεωρήθηκαν κατάλληλοι γιά διδασκαλία ἤδη ἀπό τοὺς ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους¹. Κατά τήν ἐποχή τῶν Παλαιολόγων ὁ λόγιος μοναχός Μάξιμος Πλανούδης ἔγραψε Βίον Αἰσώπου καί ἐπεξεργάσθηκε τοὺς αἰσωπεῖους μύθους² προφανῶς γιά διδακτικούς σκοποὺς, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστό ὅτι εἶχε συνθέσει σχολική Γραμματική καί πραγματεία περὶ συντάξεως.

Ἀναφέρεται ἐπίσης παράφραση τῶν αἰσωπεῶν μύθων ἀπὸ τόν Ἰγνάτιο διάκονο (Ἰγνατίου διακόνου τετράστιχα εἰς μύθους αἰσωπικούς)³. Ὅμως καί πρὶν ἀπὸ τόν Πλανούδη μεταξύ θ' αἰ. καί ΙΔ' αἰ. ἐκυκλοφοροῦσαν καί ἄλλες συλλογές αἰσωπεῶν μύθων, γεγονός πού μᾶς ὁδηγεῖ στή σκέψη ὅτι ἦταν δημοφιλές ἀνάγνωσμα⁴.

Ἐπανελημμένες ἐκδόσεις⁵ καί μεταφράσεις ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ αἰσώπειοι μύθοι ἐπροκάλεσαν τό ἐνδιαφέρον καί κατὰ τοὺς μεταγενέστερους χρόνους. Ἀπὸ τίς παλαιότερες μεταφράσεις εἶναι

1. Μωχάμετ- Χαμντί ΤΜΗΡΑΧΜ, Ἡ Ἑλληνορρωμαϊκὴ παιδεία ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Α' ἕως τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος κατὰ τοὺς καπύρους. Ἐν Ἀθήναις 1972, σελ. 96 καί 183. Ἐπισημαίνομε ἀκόμη ὅτι στὸ Φαῖδωνα τοῦ Πλάτωνος ὁ Σωκράτης ὁμολογεῖ ὅτι γνωρίζει καλά τοὺς αἰσωπεῖους μύθους καί ἡ ὁμολογία αὐτὴ εἶναι μᾶ ἐνδειξη γιά τὴ διὰδοσή τους καί κατὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα.
2. Κ. ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, IBA, τόμ. Β' (1900), σελ. 273.
3. Κ. ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, IBA, τόμ. Β' (1900), σελ. 635.
4. Francisco RODRIGUEZ ADRADOS, Sur une rédaction byzantine des fables ésoptiques. Περαιγμένα τοῦ θ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. Γ' (1958), σελ. 208.
5. Ἦταν ἐκδεδομένοι ἀπὸ τό 1476 ἑλληνικά μέ λατινικὴ μετάφραση. Τό 1506 ὁ Ἄλδος ἐτύπωσε Βίο καί μύθους τοῦ Αἰσώπου μέ λατινικὴ μετάφραση, 43 μύθους τοῦ Γαβρίου καθὼς καί ἔργα ἄλλων συγγραφέων. Τό 1550 τυπώνονται στή Βασιλεῖα οἱ ΜΥΘΟΙ τοῦ Αἰσώπου "græce et latine". Βλ. Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, Ἀρχέτυπα καί ἐκδόσεις ΙΕ' καί Ις' αἰῶνος. Τόμ. Α' (1971), σελ. 231. Ἐκδόσεις τῶν Μύθων ἔχομε ἐπίσης τό 1610 καί 1699. Em. LEGRAND, BH, 17^{es}, τόμ. I, σελ. 70 καί τόμ. III, σελ. 77. Πολλές εἶναι καί οἱ ἐκδόσεις τοῦ ΙΗ' αἰ. 1780, 1782, 1784. Em. LEGRAND, BH, 18^e s., τόμ. II, σελ. 318-372. Ἐπίσης 1791, 1795. Γ. ΛΑΔΑ-ἈΘ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ, Ἑλληνικὴ Βιβλιο-

Τὴν παιδευτικὴ ἀξία τῶν αἰσωπειῶν μύθων δὲν παρέβλεψε οὕτε ὁ Κοραΐς, στὸν ὁποῖο ὀφείλομε Συναγωγὴ Αἰσωπειῶν μύθων⁴. Τὸ 1815 ὁ διδάσκαλος Δαμασκηνὸς Παναγιωτόπουλος περιέλαβε τὸ βίβλ. καὶ τοὺς Μύθους τοῦ Αἰσώπου καθὼς καὶ τοὺς Μύθους τοῦ Γαβρίου σὲ μιὰ συλλογὴ κειμένων προορισμένη νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς μαθητὲς τῶν ἐλληρικῶν σχολείων⁵. Πολὺ ἀργότερα ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος θὰ τυπώσῃ "Μαθήματα ἐκ τῶν Αἰσωπειῶν μύθων"⁶. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι ὁ Ἰωάννης Πατούσας παρέλειψε τοὺς μύθους στὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ, ὅμως τὸ 1752 τυπώνονται στὴ Βενετία "Αἰσώπου μῦθοι καταπολλὰ σκεπτικώτατοι μεταγλωττισθέντες εἰς κοινὴν γλῶσσαν... παρὰ τοῦ ἱεροδιδασκάλου Ἰωάννου Πατούσα"⁷, σαράντα χρόνια μετὰ τὸν θάνατό του.

1. Έμ. LEGRAND, BH, 15^ε σ., τόμ. I, σελ. 241-243. Κατά τόν Β. ΚΝΟΣ "c'est une version de 150 fables ésopiques de la collection de Planudes". Β. ΚΝΟΣ, L'histoire, σελ. 316.
2. Έμ. LEGRAND, BH, 17^ε σ., τόμ. I, σελ. 479.
3. Έμ. LEGRAND, BH, 18^ε σ., τόμ. I, σελ. 346, τόμ. II, σελ. 201-202 καί 399 αντίστοιχα.
4. Ο Κοραΐς έδημοσίευσε 36 μύθους μέ τό ψευδώνυμο Ζ.Α. (= Ζήων Λογικόν). Διηγητήριου Σ. ΓΚΙΝΗ. Τά άνώνυμα έργα του Κοραΐ. Αθήνα 1948, σελ. 20.
5. Δαμασκηνού Ίερομονάχου, παπα ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Αϊσώπου του Φρυγός Βίος καί Μύθοι, Γαβριίου Έλληνος τετράστιχα, Όμήρου Βατραχομουμαχία καί Άγαπητού διακόνου Κεφάλαια παραινετικά. Έν Βενετία, 1815, σελ. 3-75, 1-92 καί 93-108.
6. Κ. ΒΑΡΔΑΛΑΧΟΥ, Μαθήματα έκ των αϊσωπειών μύθων συλλεχθέντα καί μεταφρασθέντα υπό Κ... Β... Έν Όδessa 1830.
7. Έμ. LEGRAND, BH, 18^ε σ., τόμ. I, σελ. 402-403. Έπανέκδοση τό 1766. Ένθ' άνωτ., τόμ. II, σελ. 39-40. Ό Γ. ΖΑΒΙΡΑΣ άναφέρει έκδοση τό 1786. Νέα Έλλάς, σελ. 329. Βλ. καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, άρ. 56, 58, Έπίσης Αθ. ΑΒΔΑΛΗ, ένθ' άνωτ., σελ. 97-99.

Από πλευράς μαθηματάρων μία ένδειξη, ή παλαιότερη, μαρτυρεῖ διδασκαλία κατὰ τὸ ΙΒ' αἰ.¹ Περιέργως δὲν ἔχομε μαρτυρίες ἀπὸ μαθηματάρια γιὰ διδασκαλία τῶν μύθων κατὰ τὸ Ις' αἰ. Ὅμως εἶναι γνωστὸ ὅτι κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸ δύο διδάσκαλοι τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ὁ Συμεὼν Καβάσιλας² καὶ ὁ Γεώργιος Αἰτωλὸς³ κατέγιναν μὲ τὴ μετὰφραση αἰσωπειῶν μύθων. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. μαρτυρεῖται ἡ διδασκαλία τους καὶ πιθανῶς τὸ 1699⁴.

Κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. οἱ χρονολογίες, οἱ ένδεικτικὲς τῆς συχνότητος τῆς διδασκαλίας τῶν αἰσωπειῶν μύθων στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: 1700-1710 (Μ.Π.Τ. 556, ἀρ. 911), ἕως 1708 (Ἰβήρ. 141, ἀρ. 357), 1718 (Ὀλυμπ. 60, σελ. 107-168, ἀρ. 618), 1727 (Ἰε-ροσ. 488, ἀρ. 756), 1729 (Βουκουρ. 511, ἀρ. 807), 1730-1732 (Ἰεροσ. 454, ἀρ. 722), 1738 (Σιατίστ. 2, ἀρ. 678), 1752 (Ἰε-σολ. 489, ἀρ. 757), 1778 (Βουκουρ. 1024, ἀρ. 831), 1784 (Βου-κουρ. 242, ἀρ. 783), 1788 (Par. Suppl. gr. 1141, ἀρ. 33), 1821 (Βουκουρ. 864, ἀρ. 824).

Ἡ εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τῶν μύθων, τὴν ὁποία οἱ διδά-σκαλοι ἐσυμπλήρωναν συχνὰ διδάσκοντας τὸ βίο τοῦ Αἰσώπου⁵, γίν-νεται σαφέστερη, ἂν λάβομε ὑπ' ὄψη ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη 25 ἀχρονο-λόγητα μαθηματάρια ποὺ παραδίδουν τοὺς μύθους.

Στὰ μαθηματάρια παραδίδονται, ὅπως εἴπαμε, "Γαβρίου Ἑλ-ληνος τετραστίχα"⁶. Πρόκειται γιὰ ἔμμετρη διασκευὴ τῶν αἰσω-

1. Ἰβήρ. 1378 (ἀρ. 357).

2. Κατὰ τὸ Γ. ΖΑΒΙΡΑ "ἀποδίδωσιν αὐτῶ τινες τὴν εἰς τὸ ἀπλοῦν ἰδίωμα με-τάφρασιν τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου ἥτις ἐτυπώθη τῷ ἔτει 1603 καὶ 1644.... ἐνετίησιν". Νέα Ἑλλάς, σελ. 125-126. Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Μεταβυζαντινὰ φιλολογικὰ. Ἀθῆναι 1965, σελ. 5' 70 καὶ Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχι-κή, τόμ. Α', σελ. 116-122.

3. Em. LEGRAND, Recueil de fables ésoptiques mises en vers par Georges l'Étolien. Ἐν Παρισίοις 1856 καὶ Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Γεωργίου τοῦ Αἰτωλοῦ μῦθοι νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενοι. ΑἴΕΕ, τόμ. 5 (1896-1900), σελ. 8-102.

4. Ἐχομε ὑπ' ὄψη τὸ Ἰβήρ. 141 (ἀρ. 315) ποὺ ἔχει γραφῇ μεταξύ 1699 καὶ 1708. Μὲ ἐπιφύλαξη ἀναφέρομε διδασκαλία τῶν μύθων τὸ 1699.

5. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ μαθηματάρια στὰ ὅποια ὁ βίος τοῦ Αἰσώπου παραδίδε-ται ἐξηγημένος, γεγονός ποὺ μαρτυρεῖ σχολικὴ ἐργασία. Ἐνδεικτικὰ ἀνα-φέρουμε τὰ ΕΒΕ 1123 (ἀρ. 63) καὶ 3040 (ἀρ. 124), Ξηροποτ. 83 (ἀρ. 408), Σταυρονικ. 150 (ἀρ. 455), Καρακάλ. 241 (ἀρ. 366), Μεγ. Λαύρ. Ω 37 (ἀρ. 384), Ζαγορ. 69 (ἀρ. 506), Κύπρου 58 (ἀρ. 765).

6. Τὸ 1505 ἐξέδωκε ὁ "Ἄλδος ΜΑΝΟΥΤΙΟΣ 43 μύθους τοῦ Γαβρίου μαζί μὲ τοὺς αἰσωπειῶν μύθους καὶ ἔργα ἄλλων συγγραφέων. Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν

πείων μύθων από τό Βαβρία (Γαβρία) ή Βάβριο μυθογράφο, ό όποιος εικάζεται ότι έζησε μεταξύ Α' καί Γ' μ.Χ. αί. Τά τετράστιχα έγιναν δημοφιλή όπως καί τά πρότυπά τους καί στά μαθηματάρια παραδίδονται σπανίως μαζί μέ τούς μύθους τοῦ Αίσώπου¹.

Σέ ένα μαθηματάριο τοῦ Ις' αί., τό 'Ιβήρ. 146 (άρ. 318), άπαντοῦμε μύθους τοῦ Βαβρία. Διδασκαλία τους στό διάστημα τοῦ ΙΖ' αί. δέν έπισημαίνεται. 'Η διαδρομή τους μέσα στό ΙΗ' αί. έμφανίζει περίπου τήν εικόνα τών αίσωπειών. 'Ενδεικτικές τής συχνότητας τής διδασκαλίας είναι οί άκόλουθες χρονολογίες:πιθανώς 1708 ('Ιβήρ. 670, άρ. 347), 1738-1744 (Βουκουρ. 274, άρ. 786), 1758-1760 ('Εθνολ. 'Εταιρ. 242, άρ. 224), 1767 (Βατοπ. 218, άρ. 241), 1786 (Ξηροπ. 6, άρ. 399), 1787-1798 (Βατοπ. 225, άρ. 246), 1788-1789 ('Ιβήρ. 140, άρ. 314), 1799-1805 (ΕΒΕ 1128, άρ. 68), 1803-1807 (ΕΒΕ 2909, άρ. 117). 'Εδῶ πρέπει νά περιληφθοῦν καί τά άχρονολόγητα μαθηματάρια, 20 περίπου.

Ο Νικηφόρος Βασιλάκης έδίδαξε στήν Πατριαρχική Σχολή τό ΙΒ' αί.². Μεταξύ τών έργων τά όποία έγραψε, για νά καλύψει τίς άπαιτήσεις τοῦ διδακτικοῦ του έργου, περιλαμβάνονται καί μῦθοι οί όποιοι, παραδόξως, δέν έγνώρισαν τή διάδοση τών μύθων τοῦ Αίσώπου καί τοῦ Γαβρία³, παρά τό γεγονός ότι ό 'Ιωάννης Πατούσας τούς περιέλαβε στόν Α' τόμο τής 'Εγκυκλοπαιδείας του⁴. Πιστεύομε ότι ή σχεδόν όλοκληρωτική άπουσία τών μύθων τοῦ Βασιλάκη από τά μαθηματάρια δέν είναι άνεξήγητη. Κατά τή γνώμη μας όταν κάποιος διδάσκαλος τής έποχής έπρογραμματίζε τή διδασκαλία μύθων, ήταν φυσικό νά άνατρέξει στους μύθους τοῦ Αίσώπου ή τοῦ Γαβρία, σχεδόν ποτέ καί στών δύο συγχρόνως. Οί δύο μυθογράφοι ήταν γνωστοί καί καθιερωμένοι. 'Η έμφάνιση τών μύθων τοῦ

¹ Έλλήνων, 'Αρχέτυπα καί έκδόσεις ΙΕ' καί Ις' αἰῶνος. Τόμ. Α' (1971), σελ. 231. Νεώτερη έκδοση από τόν BOISSONADE τό 1844. 'Επίσης βλ. Α. DAIN, Un recueil byzantin des Fables de Babrios. Πεπραγμένα τοῦ Θ' Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. Γ' (1958), σελ. 106 καί έξης.

1. Τούς άπαντήσαμε μαζί μόνο στά Βουκουρ. 542 (άρ. 812) καί 591 (άρ. 815).

2. Robert BROWNING, The Patriarcal School at Constantinople in the Twelfth Century. Byzantion, τόμ. 32 (1962), σελ. 181.

3. Μύθους τοῦ Βασιλάκη παραδίδουν τά έξης μαθηματάρια: ΕΒΕ 2939 (άρ. 119) καί Σιναΐτ. 1669 (άρ. 20).

4. Σελ. 307 καί έξης.

Νικηφόρου Βασιλάκη τό 1710, μέ τήν πρώτη Έκδοση τής Έγκυκλο-
παιδείας, δέν έπηρέασε τίς προτιμήσεις τών διδασκάλων ούτε τό-
τε, ούτε άργότερα. Ο βυζαντινός λόγιος, έκπροσωπούμενος στή συλλογή
του Πατούσα από πέντε μύθους, ήταν άγνωστος στους διδασκάλους
τής Τουρκοκρατίας, οι όποιοι κατά παράδοση έστρέφοντο σταθερά
πρός τον Αΐσωπο και τό Γαβρία.

Η διδασκαλία τών μύθων, σύμφωνα μέ τίς πληροφορίες τών
μαθηματορίων, μαρτυρείται από τον Ιερομόναχο Μαθαίο, μαθητή
τής σχολής Βουκουρεστίου (Βουκουρ. 511, άρ. 807), από τον Κυ-
ριακό, υίο του Εϋθυμίου του Καλλιστράτου (Ίεροσ. 454, άρ. 722),
τον όποιο δέν μπορούμε νά συνδέσουμε μέ συγκεκριμένο σχολείο,
από τό Σταμάτιο υίο Δημητρίου (Έθνολ. Έταιρ. 215, άρ. 220),
μαθητή ήπειρωτικής σχολής, ίσως τής Άρτας, τον Ιεροδιάκονο
Κυπριανό (Βατοπ. 445, άρ. 250), από άνώνυμο μαθητή και τό συμ-
μαθητή του Παναγή (Ίβήρ. 129, άρ. 312) και από τον Άναστάσιο
(Μ. Αύρ. Ω54, άρ. 386).

Διδασκαλία μύθων στήν Πατριαρχική σχολή μαρτυρεί τό Ίε-
ροσ. 489 (άρ. 757), πιθανόν από τον Άνανία τον Άντιπάριο.

Στό Βουκουρ. 242 (άρ. 783) τών μύθων του Αΐσώπου προηγεί-
ται είσαγωγή, ή όποία αποδίδεται στό Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη¹,
διδάσκαλο τής "αϋθεντικής" Άκαδημίας.

Έπί σχολαρχίας Παναγιώτη Παλαμά διδάσκεται τά τετράστιχα
του Γαβρία ο Μιχαήλ Φραγκούλης στή σχολή Μεσολογγίου (Ίβήρ.
140, άρ. 314).

Στή σχολή Δημητσάνης διδάχθηκε αΐσωπέλους μύθους ο Ίωάν-
νης (Ίερόθεος) Σηλιωτόπουλος (Μ. Αύρ. Μ 91, άρ. 381).

Δύο μαθητές τής Πατριάδας, ο Κύριλλος Ρωμανίτης και ο Μι-
κάριος υίος Νατάλη (Βατοπεδ. 225, άρ. 246) έμελέτησαν τά τε-
τράστιχα του Γαβρία πιθανώτατα στήν τάξη του ύποδιδασκάλου Μι-
χαήλ.

Στή σχολή Σύμης, επί σχολαρχίας Γερασίου Κερκυραίου, έδι-
δάσκοντο οι μύθοι του Γαβρία (ΕΒΕ 2909, άρ. 117).

1. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 155.

Ἐκ τῶν ὁσῶν ἐκθέσαμεν γίνεται φανερόν ὅτι οἱ μῦθοι τοῦ Αἰσώπου καί τοῦ Γαβρίου εἶχαν υἱοθετηθῆναι ἀπό τῶν διδασκάλων ὡς διδακτέα ὕλη κυρίως ἀπό τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΗ' αἰ. Παρατηροῦμε βέβαια ὅτι οἱ μαρτυρίαι γιά τή διδασκαλίαν εἶναι σχετικά ὀλιγάριθμες, παραβαλλόμενες πρός τό πλῆθος τῶν μαθηματῶν τά ὁποῖα ἐξετάσαμε. Διευκρινίζομε ὅμως ὅτι δέν ἐδιδάσκοντο καί οἱ δύο μυθογράφοι συγχρόνως, ἴσως ἐπειδή ὁ ἓνας ἐκάλυπτε τόν ἄλλο καί ὁ σκοπός τῆς διδασκαλίας, δηλ. ἡ ἠθική διαπαιδαγώγησις μέ τή βοήθειαν μύθων, παράλληλα μέ τήν τῆς Γραμματικῆς, τῆς Συντάξεως καί τῆς Θεματογραφίας, ἐπετυγχάνετο μέ τή μελέτη μιᾶς μόνο συλλογῆς.

αρωδίες

Στά μαθηματάρια παραδίδονται δύο παρωδίες, ή Βατραχομου-
αχία καί ή Γαλεομουμαχία ή Κατομουμαχία.

Τό γεγονός ότι ή Βατραχομουμαχία συγκαταλέγεται μεταξύ
ων ποικίλων κειμένων, πού διδάσκονται στά σχολεία μας κατά
ήν Τουρκοκρατία, δέν εξηγείται μόνο από τό ένδιαφέρον καί τή
άρη τοῦ περιεχομένου της, αλλά καί από τό γεγονός ότι διδά-
σκεται εύρύτατα από τό ΙΓ' κιόλας αἰώνα¹. Έξ άλλου λίγα χρό-
νια πρίν από τήν "Αλωση ό Θεόδωρος Γαζής μεταφράζει τή Βατρα-
χομουμαχία σέ αρχαίζουσα έλληνική². Τό παράδειγμα του ακολου-
ιοῦν άργότερα άλλοι, όπως ό Δημήτριος Ζήνος³, ό 'Αντώνιος Στρα-
τηγός⁴, ό Γεώργιος "Οστοβηκ⁵ κ.ά. 'Αξίζει νά σημειωθῇ ότι ή
βατραχομουμαχία τυπώνεται τό 1486 μέ διάστιχα "γλωσσήματα"⁶,

1. Βασιλείου Φρ. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Νεοελληνικά μεταφράσεις, παραφράσεις καί
διασκευαί τῆς Βατραχομουμαχίας. Έν 'Αθήναις 1973, σελ. 15.
2. Τή μετάφραση εξέδωκε ό Franciscus FONTANI, 'Ομήρου Βατραχομουμαχία
σύν τῇ μεταφράσει. Florentiae et Lipsiae 1804.
3. Βατραχομουμαχία. Μετάφρασις τοῦ Δημητρίου ΖΗΝΟΥ ἐκ Ζακύνθου. Έm. LE-
GRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, όπου ή μετάφραση θεωρεῖται τοῦ ἔτους
1539 καί ἐπαινεῖται ή γλώσσα τοῦ μεταφραστῆ. Μεταγενέστερες ἐκδό-
σεις ἔγιναν από τήν Turcograeciam τό 1707, 1791, 1829, 1837. Λεπτο-
μέρειες βλ. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, ἔνθ' άνωτ., σελ. 29-30.
4. 'Ομήρου Βατραχομουμαχία μεταγλωττισμένη διά στίχου από τό 'Ελληνικόν
εἰς τό Κρητικόν ἀπλοῦν ἔδωμα ... παρά 'Αντωνίου ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ τοῦ Κρη-
τός ... Ένετίησιν 1745. EM. LEGRAND, BH, 18^e s., τόμ. I, σελ. 337-
338 καί Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, 'Αντώνιος Στρατηγός. 'Ο Έρανιστής, τόμ. 5 (1967)
σελ. 5-6.
5. 'Ο πόλεμος τῶν ποντικοβατράχων ἐκ τοῦ 'Ομήρου μεταγλωττισθεὺς καί εὐ-
ξυνθεὺς (sic) παρά τοῦ Αἰδεσιμωτάτου καί Λογιωτάτου Δόν Γεωργίου 'Ο-
στοβήκ εἰς ἀπλὴν ὁμοιοτέτευτον (sic) φράσιν. Ένετίησιν 1746. 'Ανατύ-
πωση από τόν Έm. LEGRAND στήν Collection de monuments pour servir à
l'étude de la langue néo-hellenique. N°4. Paris, 1869. 'Ο Β. ΚΝΟΣ πι-
στεύει ότι δέν πρόκειται γιά μετάφραση, αλλά γιά μίμηση τῆς Βατραχο-
μουμαχίας. Γιά περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, ἔνθ' άνωτ., σελ.
51 καί ἑξῆς.
6. 'Εκδότης ό Κρητικός ΛΑΟΝΙΚΟΣ, πρωτοπαπᾶς Χάνδακος, μαθητής τοῦ Μιχαήλ
'Αποστόλη. Κ.Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Έλληνες λόγιου εἰς τήν Βενετίαν.
Μετάφραση Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, 'Αθήναι 1965 σελ. 61.

δυό μόλις χρόνια πριν από την πρώτη μνημειώδη έκδοση του 'Ομήρου. 'Ο 'Ιωάννης Πατούσας την περιέλαβε στον Δ' τόμο της 'Εγκυκλοπαιδείας του¹, όμως η Βατραχομουμαχία είχε ήδη δημιουργήσει παράδοση.

Τήν τύχη τῆς Βατραχομουμαχίας στό σχολικό χώρο μπορούμε νά παρακολουθήσουμε μέ τή βοήθεια τῶν σημειώσεων καί τῶν χρονολογιῶν πού μᾶς παραδίδουν τά μαθηματάρια. Οἱ πρώτες ἐνδείξεις ἀνάγονται, μέ κάθε ἐπιφύλαξη, στό ΙΕ² καί Ις' αἰ.³ Δύο χρονολογίες μαρτυροῦν τή διδασκαλία τῆς παρωδίας στή διάρκεια τοῦ ΙΖ' αἰ.: 1627 (ΕΒΕ 1063, ἀρ. 53) καί 1690-1700 (Paris-Suppl. gr. 1348, ἀρ. 41). Κατά τό ΙΗ' - ΙΘ' αἰ. οἱ μαρτυρίες πυκνώνουν ἐφ' ὅσον καί τά σχολεῖα πολλαπλασιάζονται: 1734 ('Ιεροσ. 460, ἀρ. 728), 1739-1750 (Μ.Π.Τ. 492,⁴ ἀρ. 908), 1758-1761 (ΕΒΕ 1120, ἀρ. 60), 1753-1769 ('Ιεροσ. 283, ἀρ. 698), 1783 (ΕΦΣΚ [82] 71, ἀρ. 866), 1786 ('Ισθ. 124, ἀρ. 309) 1788 (ΕΒΕ 3541 ἀρ. 143) 1806 (ΕΒΕ 2909, ἀρ. 117), 1817-1818 (ΕΒΕ 2939, ἀρ. 119). Στά ἀνωτέρω πρέπει νά προστεθοῦν καί 15 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, τά ὁποῖα παραδίδουν Βατραχομουμαχία.

'Η Γαλεομουμαχία⁵ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου διδάσκεται σέ περιορισμένη κλίμακα. Τό γεγονός ὅτι ὁ 'Ιωάννης Πατούσας δέν τήν περιέλαβε στήν 'Εγκυκλοπαιδεία του, ἐξηγεῖ ἴσως γιατί οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς ἐστράφησαν κυρίως πρός τή Βατραχομουμαχία. 'Η διδασκαλία ἐντοπίζεται πρός τό τέλος τοῦ Ις' αἰ.⁶, πρός τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ.⁷ καί σποραδικά μέσα στό ΙΗ' αἰ.-ΙΘ' αἰ.⁸.

1. Σελ. 282 καί ἐξῆς.

2. 'Εχομε ὑπ' ὄψη τό χ/φο Par. Suppl. gr. 912, τοῦ ΙΕ' αἰ. περγαμηνό, ὅπου ἡ Βατραχομουμαχία μέ διάστιχο παράφραση. Δέν νομίζομε ὅτι πρόκειται γιά μαθηματάριο. Ch. ASTRUC-M-L. CONCASTY, Catalogue, σελ. 10.

3. ΕΒΕ 1062 (ἀρ. 52), ἀπό τή Μονή Δουσίου.

4. 'Επισημάνομε τήν ἀρχή καί λατινικῆς μεταφράσεως τῆς Βατραχομουμαχίας παράλληλα μέ τήν ἑλληνική.

5. 'Εκδεδομένη περί τό 1494/1495 στή Βενετία μέ πρόλόγο τοῦ 'Αριστοβούλου 'Αποστολίου. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s. τόμ. I, σελ. 18. Καί θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἀνωτ., ἀρ. 5575. Ἄλλη ἐκδοση τό 1518 μαζί μέ τή Βατραχομουμαχία καί τά κεφάλαια παραινετικά τοῦ 'Αγαπητοῦ διακόνου. 'Ενθ' ἀνωτ., ἀρ. 2751. Βλ. καί H. HUNGER, Der Byzantinische Katz-Mäuse-Krieg. Theodoros PRODROMOS Katomyomachia. Einleitung, Text und Übersetzung. Graz-Wien-Köln 1968.

6. Paris. (Suppl. gr.) 1247 (ἀρ. 39).

7. Paris. (Suppl. gr.) 1348 (ἀρ. 41).

8. Βατοπ. 225 (ἀρ. 246), ΕΒΕ 2909 (ἀρ. 117).

Γιά τή διδασκαλία τῶν παρωδιῶν σέ σχολεῖα τά μαθημα-
τάρια μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ μαθητής Εὐστάθιος Λάμπρου, ἀπό
τά Ἰωάννινα, ἐσπούδασε τή Βατραχομυομαχία στήν "αὐθεντική"
Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου κοντά στό Σεβαστό Κυμινήτη (Pa-
ris. Suppl. gr. 1348, ἀρ. 41). Πολύ ἀργότερα θά σπουδάσει
στήν ἴδια σχολή τό ἴδιο κείμενο ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος Κα-
λούτζης (EBE 1120, ἀρ. 60).

Τήν ἴδια ἐποχή (τέλος ΙΖ' αἰ.) ὁ Βησσαρίων Μακρῆς πα-
ραδίδει, στά Ἰωάννινα προφανῶς, τή Γαλεομυομαχία (M.Π.Τ.143,
ἀρ.902).

Στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ. στή σχολή τῆς Σύμης θά διδαχθῇ
τίς δύο παρωδίες ὁ μαθητής Μιχάλης ἀπό τόν ὑποδιδάσκαλο Βα-
σίλειο (EBE 2909, ἀρ. 117).

Τήν ἴδια ἐποχή (ἀρχές ΙΘ' αἰ.) ὁ μαθητής τῆς σχολῆς Δη-
μητσάνης Σταμάτιος Ψαρούλης παίρνει δῶρο τίς ἐξηγήσεις τῆς
Βατραχομυομαχίας ἀπό τόν Ἀναγνώστη Καραβελόπουλο (Δημητσ.53,
ἀρ. 481).

Ἡ διδασκαλία τῆς Βατραχομυομαχίας στό Στρυμόνα (EBE
1063, ἀρ. 53) ἀντιπροσωπεύει ἴσως μαθήματα "κατ'οἶκον" ἢ
μαθήματα "κατ'ἰδίαν" σέ κάποια μονή.

Ἀπό τά προηγούμενα διαπιστώνεται ὅτι οἱ δύο παρωδίες
διδάχθηκαν σέ περιορισμένη κλίμακα.

"Κάτοπτρα ήγεμόνων"

Πρόκειται για μία ομάδα κειμένων τὰ ὁποῖα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ καὶ τὸν τόπο ὅπου ἐγράφησαν, ἔχουν κοινὸ θέμα: τὴν ἀγωγή τοῦ ἡγεμόνα. Πηγὴ ἐμπνεύσεως τῆς συγγραφῆς τοὺς ὑπῆρξαν οἱ δύο λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους (Ψευδοῖσοκράτους), ὁ πρὸς Δημόνικον καὶ ὁ πρὸς Νικοκλέα, ποὺ παραδίδονται σὲ πλῆθος μαθηματαρίων.

Μὲ στόχο λοιπὸν τὴν κατὰ τὴν ἀντίληψη τῶν συγγραφέων καλύτερη ἀγωγή τοῦ ἡγεμόνα ἐγράφησαν, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο ψευδοῖσοκρατικούς λόγους, ὁ λόγος πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας τοῦ Συνεσίου Κυρήνης, τὰ Κεφάλαια παραινετικά τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου, γνωστά καὶ ὡς Βασιλικὴ σχέδη, τὰ ὁποῖα ὁ δημιουργὸς τοὺς ἀπευθύνει πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸ τὸν Α', τὰ Κεφάλαια παραινετικά πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Λέοντα, ποὺ ἀποδίδονται σὲ Βασίλειο τὸν Α' τὸ Μακεδὸνα, τοῦ Φωτίου ἢ Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας καὶ τοῦ Θεοφυλάκτου, κατόπιν Ἀχρίδος τῆς Βουλγαρίας, ἢ Παιδεία βασιλική; ἢ ὁποῖα ἀπευθύνεται σὲ μαθητὴ τοῦ Κωνσταντῖνο Δούκα, συμβασιλέα τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Α' τοῦ Κομνηνοῦ.

Τὰ κείμενα αὐτά, ποὺ ἀπευθύνονται σὲ ἡγεμόνες ἢ ἐπιδόξους ἡγεμόνες, παραδίδονται σὲ πλῆθος μαθηματαρίων, γεγονός τὸ ὁποῖο μαρτυρεῖ διδασκαλία σὲ εὐρεῖα κλίμακα.

"Ἄν λάβομε ὑπ' ὄψιν τὴν κοινωνικὴ προέλευση τῶν μαθητῶν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, οἱ ὅποιοι ἀντιπροσωπεύουν ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα¹, ὁδηγούμεθα στὴ

1. Ἡ Α. CAMARIANO-CIORAN, ὑποστηρίζει ὅτι στίς ἡγεμονικὲς σχολές τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου ἐφοιτοῦσαν ἀδιακρίτως παιδιὰ ἀρχόντων, ἀσπῶν καὶ χωρικῶν καὶ καταρρίπτει τὴν παλαιότερη ἀντίληψη ὅτι οἱ σχολές αὐτές ἦσαν ἀπρόσιτες στίς κατώτερες κοινωνικὲς τάξεις. *Les Académies*, σελ. 277-288. Ἀλλὰ καὶ στὸν κυρίως ἐλλαδικὸ χῶρο καὶ σὲ μικρασιατικὸ τὰ σχολεῖα εἶναι ἀνοικτὰ σὲ ὅλους. Ὑπενθυμίζομε τίς ὑποτροφίες μὲ τίς ὁποῖες ἐνισχύοντο οἱ σπουδές τῶν παιδιῶν τῶν ἀπορωτέρων τάξεων. Βλ. Εἰσαγωγή.

σκέψη ότι τα κείμενα του τύπου αυτού, γνωστά ως "miroirs des princes", διδασκόμενα στα σχολεία της εποχής, δεν είχαν σαν κύριο στόχο τους τον προβληματισμό γύρω από την ύπαρξη ή τα καθήκοντα του ηγεμόνα, αν και έχει διατυπωθεί η άποψη ότι τα κείμενα αυτά αποσκοπούσαν στη διαμόρφωση μιας νοοτροπίας που απέβλεπε στη δικαίωση του θεσμού της απολυταρχίας.

Υποστηρίζεται δηλαδή ότι μέσα από τα κείμενα προβάλλεται ο ιδανικός άρχοντας και εξυπηρετείται η ιδέα της απόλυτης μοναρχίας¹. Όταν μάλιστα ο ίδιος ο ηγεμόνας συμβαίνει να μεριμνά για τη μετάφραση και την έκδοση τέτοιων κειμένων², άφ' ενός μόν προσφέρει στον έαυτό του ένα "κάτοπτρο", στο οποίο αντανακλάται η εικόνα του, άφ' άλλου διαθέτει στο λαό του κείμενα χρήσιμα, επειδή οι κανόνες της όρθης συμπεριφοράς, που άρμόζουν στον ηγεμόνα, ταιριάζουν έξ ίσου καλά και σε κάθε άνθρωπο, σε κάθε ύπηκοο.

Την τελευταία αυτή αντίληψη υποστηρίζει ο Σεβαστός Κυμνήτης στα εισαγωγικά σημειώματα των έρμηνειών του λόγου προς 'Αρκάδιον του Συνεσίου, της Έκθέσεως του 'Αγαπητού διακόνου και της Παιδείας Βασιλικής του Θεοφυλάκτου³. Συγκεκριμένα μετά την Είσαγωγή στα Κεφάλαια παραινετικά του 'Αγαπητού άπευθύνεται "πρός τούς έντυγχάνοντας" και διατυπώνει τις ακόλουθες άπόψεις: "... και έν καλά και ή παράνεσις αυτή δέν εύναι τοις πᾶσι κοινή, ώς άν βασιλική όποι εύναι, μέ τοϋτο όλον μέ όλήγην παραλλαγήν και διαφοράν ήμπορεϊ νά γένη και δι' όλους κοινή, καθώς εκάμαμεν και εις την του Θεοφυλάκτου προς τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνου τον Πορφυρογέννητου παραινετικήν διδασκαλίαν· άνύσως και ευγάλωμεν από τό μέσον

1. Alexandru DUȚU, Les livres de sagesse dans la culture Roumaine. Bucarest 1971, σελ. 104 και έξής. Για την εξέπλωση των κειμένων αυτών στην Μολδοβλαχία, τα χειρόγραφα, τις εκδόσεις και τις μεταφράσεις στα ρουμανικά βλ. Ar. CAMARIANO-CIORAN, Parénèses byzantines dans les Pays Roumains. Etudes byzantines et post-byzantines. Τόμ. 1(1979), σελ. 117-133.

2. Έπευθυμίζομε ότι ο ηγεμόνας της Βλαχίας Κωνσταντίνος Μπραγκοβάνος παράκλινσε τό Χρυσάνθο Νοταρά νά μεταφράσει και νά εκδώσει τά Κεφάλαια παραινετικά του Βασιλείου Μακεδόνας.

3. Χ/φο Μ.Π.Τ. 672, γραμμένο από τον άδελφό του Χρυσάνθου Νοταρά Νεόφυτο, ήγούμενο της Μονής 'Αγ. Σάββα Βουκουρεστίου, μεταξύ 1692 και 1701. Τό χ/φο έμελέτησα έξ αυτοψίας.

ἐκεῖνα ὅπου ἀρμόζουν μόνον τοῦ βασιλέως καί β^{ου} νά ἀλλάξωμεν τά ὀνόματα μόνον καί ἀντί τοῦ βασιλέως νά βάλωμεν ἄν(θρωπ)ου καί ἀντί τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος νά ἐνοήσωμεν τό φυσικόν ἀξίωμα τοῦ ἀν(θρώπ)ου, ὅπου ἐχειροτονήθηκεν ὑπό τοῦ θεοῦ βασιλεὺς τῶν ἐπιγείων ἀπάντων· καί τότε δ-λας ἡ παραίνεσες ἐφαρμόζουν εἰς κάθε ἄν(θρωπ)ον καί μάλιστα τῶν ἄλλων εἰς κάθε Χριστιανόν...". (φ. 37^V). Τίς ἴδιες ἀπόψεις ἐκφράζει καί στήν εἰσαγωγή τῆς Παιδείας βασιλικῆς (φ. 91).

Κατά τόν Κυμινήτη λοιπόν τά κείμενα τοῦ τύπου αὐτοῦ πρέπει νά διαβάζονται ἀπό τό εὐρύ κοινό καί ὄχι μόνο ἀπό τόν περιορισμένο κύκλο τῆς ἀριστοκρατίας.

Παρόμοιες ἀπόψεις εἶχαν διατυπωθῇ καί στήν Ἀγγλία τό 1^η αἰ. ἀπό τόν ἐκδότη τοῦ Ἀγαπητοῦ Διακόνου Thomas Paynell¹ καί ἀπό ἄνώνυμο Ἱταλό μεταφραστή τό 1545, φυσικά γιά λόγους καθαρά ἐμπορικούς. Ἄν οἱ ἀπόψεις αὐτές ἐπηρέασαν τόν Κυμινήτη εἶναι ἄγνωστο, ὅμως ὅτι ὁ Κυμινῆτης ἐπηρέασε τόν Κωνσταντῖνο Μπραγκοβάνο, στήν αὐλή τοῦ ὁποῦ ἦταν δεκτός μέ εὐμένεια, φαίνεται πιθανώτερο.

Πάντως γεγονός παραμένει ἡ υἱοθέτηση τῶν κειμένων αὐτῶν ἀπό τοὺς διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι τά ἐδίδαξαν τόσο γιά ἠθική ἀγωγή, ἐφ' ὅσον τό περιεχόμενό τους ἀνταποκρινόταν στά πρότυπα τῆς ὀρθῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων, ὅσο καί γιά νά ἐμπεδώσουν μέ τή βοήθειά τους τή Γραμματική καί νά συμπληρώσουν τό μάθημα τῆς Ρητορικῆς, ὅπως πιστεύει ὁ Ihor Ševčenco³. Οἱ

1. Thomas PAYNELL, The precepts teachyng a prynce or a noble estate his dutie, written by Agapetus in Greke to the emperour Justinian and after translated into Latin and nowe into Englysshe by Th... P... Ἡ χρονολογία ἐκδόσεως δέν ἔχει ἐξακριβωθῇ. Πιθανά θεωροῦνται τά ἔτη 1528-1530. Τῇ βιβλιογραφικῇ ἐνδειξῇ ἀπό τοῦ Ihor ŠEVČENCO, Agapetus East and West: the fate of a Byzantine "Mirror of Princes". RESEE, τόμ. 16 (1978), σελ. 12-13.
2. Opusculo di Agapeto Diacono del Ufficio del Re al Divino et pientissimo Imperatore Giustiniano Cesare sempre Augusto... Stampata in Venetia per Giovanni Padoano del MDXLV. I. ŠEVČENCO, ἐνθ' ἄνωγ.
3. J. ŠEVČENCO, Agapetus, σελ. 15.

προβληματισμοί, οι οποίοι ήταν πιθανόν να προκύψουν έξω από τη μνήμη των ιδεών που περιέχουν τα "κάτοπτρα", ήρχοντο σέ δευτέρη μοίρα.

Στήν Έγκυκλοπαιδεία του δ' Ιωάννης Πατούσας περιέλαβε την προς Δημόνικον παραίνεση και τον προς Νικοκλέα λόγο του 'Ισοκράτους, καθώς και το λόγο του Συνεσίου προς 'Αρκάδιον¹.

Η τύχη των κειμένων αυτών είναι ενδιαφέρουσα και μπορούμε να την παρακολουθήσουμε άνετα, έφ' όσον οι μαρτυρίες άφθονούν.

α') 'Ι σ ο κ ρ ά τ η ς

Στό τέλος του ΙΕ' αλ. (1493) πραγματοποιείται ή πρώτη έντυπη έκδοση ίσοκρατικών λόγων². Η δεύτερη, του 1517, περιλαμβάνει την παραίνεση προς τό Δημόνικο, τον προς Νικοκλέα περί βασιλείας λόγο και τον έπιγραφόμενο "Νικοκλής ή συμμαχικός", που από τον έκδότη χαρακτηρίζονται "έπιτήδεια τοίς είσαγομένοις"³. Είναι άξιοσημείωτο ότι αυτοί οι τρεις λόγοι παραδίδονται κυρίως στά μαθηματάρια. Είναι άκόμη γνωστό ότι κατά τό ΙΣ' αλ. ο Συμεών Καβάσιλας, διδάσκαλος της Πατριαρχικής Σχολής, έπεχείρησε μετάφραση λόγων του 'Ισοκράτους προφανώς για διδακτικούς σκοπούς⁴, φαίνεται δέ ότι είναι ο πρώτος που σκέφθηκε να είσαγάγει τον 'Ισοκράτη στά σχολεία της έποχής. Τό 1779 είδε τό φώς ή "Παραλλαγή του προς Νικοκλέα λόγου περί βασιλείας του 'Ισοκράτους" από τον 'Ιώσηπο Μοισιόδακα, για την όποία όμως γίνεται ιδιαίτερος λόγος στό περί διδακτικής μεθόδου μέρος.

Από την πλευρά των μαθηματάρων, κυρίως των χρονολογημένων, ή διαχρονική πορεία της διδασκαλίας των ίσοκρατικών "κατόπτρων" έμφανίζει την άκόλουθη συχνότητα: 1586 (Ξηροπ. 93, άρ. 41υ), 1671-1705 (Μ.Π.Τ. 539, άρ. 910), 1674 (Αργυρ.

1. Τόμ. Γ', σελ. 18, 28 και 21 αντίστοιχα.

2. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 16-17. 8. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, άρ. 2932.

3. Em. LEGRAND, ένθ' άνωτ., σελ. 162-163.

4. Σέ έπιστολή του προς τό Μ. Κρούσιο αναφέρει "... δι' όν κάγωγε κατά λέξιν ιδιωτικώς άπαν τό του Αίσώπου ή και τινας των ίσοκρατικών λόγους ποιήσω μαθεΐν ρήστως την ιδιωτικήν διάλεκτον". Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Μεταβυζαντινά, σελ. 65 και Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 122.

10[31], άρ. 589), 1677-1699 (Μ.Π.Τ. 290, άρ. 903), 1690-1700 (Κοζ. 88, άρ. 552), 1700 (Μ.Π.Τ. 556, άρ. 910), 1707 (΄Αδριαν. 1091[109], άρ. 876), 1707-1708 (ΕΒΕ 1131, άρ. 71), 1717 (΄Ιβήρ. 154, άρ. 323), 1722-1727 (Βουκουρ. 208, άρ. 779), 1726-1728 (ΕΒΕ 2876, άρ. 112), 1732 (΄Αργυρ. 57, άρ. 601), 1734 (΄Ιεροσ. 460, άρ. 728), 1738 (ΒΒ 19, άρ. 185 καί Βουκουρ. 274, άρ. 786), (΄Αργυρ. 7[21], άρ. 610), 1740 (ΕΒΕ 1133, άρ. 73 καί Σιατ. 3, άρ. 679), 1740-1743 (΄Ιεροσ. 453-454, άρ. 711), 1745 (Ξηροπ. 49, άρ. 401), 1751 (΄Εσφιγμ. 309, άρ. 302), 1756 (Βατοπ. 445, άρ. 250) 1767 (Μ. Σπηλ. 103, άρ. 528 καί ΄Ιασίου ΙΙΙ-286, άρ. 854), 1771 (Β Β 187, άρ. 200), 1774 (Βουκουρ. 672, άρ. 817), 1777-1781 (΄Αδριαν. 1145[126], άρ. 879), 1778 (Προυσοῦ 4, άρ. 660 καί Κοζάν. 56, άρ. 548), 1781 (΄Ολυμπ. 131, άρ. 626), 1782 (Ξηροπ. 9, άρ. 400 καί Σιναΐτ. 1702, άρ. 23), 1783 (Δημητσ. 51, άρ. 479) 1784 (Β Β 21, άρ. 186), 1787, (Διονυσ. 351, άρ. 287), 1788 (΄Ιεροσ. 329, άρ. 702) 1789-1790 (Βουκουρ. 15, άρ. 769, Θεραπν. 64, άρ. 515, ΕΒΕ 3049, άρ. 125, ΄Ιασίου ΙΙΙ-107, άρ. 843, Μ. Λαυρ. Ω 23, άρ. 383), 1793 (ΕΒΕ 3977, άρ. 976), 1798 (Δημητσ. 41, άρ. 476), 1802 (Κοζάν. 18, άρ. 536), 1806 (΄Ιβήρ. 125, άρ. 310), πρό τοῦ 1811 (΄Αργυρουπ. 9, άρ. 608).

Ἡ εἰκόνα καθίσταται σαφέστερη, ἂν ληφθοῦν ὑπ΄ ὄψη καί τὰ 75 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματικά, τὰ ὁποῖα παραδίδουν τοὺς λόγους τοῦ ΄Ισοκράτους πού μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ.

Μέ τή διδασκαλία τῶν ἀνωτέρω λόγων συνδέονται σχολεῖα καί διδάσκαλοι. Ἐκτός ἀπό τό Συμεῶνα Καβάσιλα, γιά τόν ὁποῖο ἔγινε ἤδη λόγος, τήν παραίνεση πρὸς τό Δημόνικο ἐδίδαξε ὁ Βησσαρίων Μακρῆς στά ΄Ιωάννινα (Μ.Π.Τ. 290, άρ. 904). Ὁ Σεβαστός Κυμινήτης κατέγινε μέ τοὺς "τρεῖς πρῶτους λόγους τοῦ ΄Ισοκράτους"¹ (Σουμελά 84, άρ. 967). Γνωρίζομε δέ ἀπό τό μαθητὴ του Εὐστάθιο Λάμπρου, ΄Ιωαννίτη, ὅτι ἐδίδαξε στή σχολή Βουκουρεστίου τήν παραίνεση πρὸς τό Δημόνικο (Κοζάν. 88, άρ. 552). Τή διδασκαλία τῶν τριῶν ἰσοκρατικῶν λόγων συνεχίζει στήν ἑξοχὴν σχολή ὁ Μάρκος Κύπριος Πορφυρόπουλος (Μ.Π.Τ. 539, άρ. 930).

1. Ἡ προεργασία τῆς ἐρμηνείας τῶν ἰσοκρατικῶν λόγων παραδίδεται στό χ/φο Μ.Π.Τ. 299, τό ὁποῖο καί ἐμελετήσαμε.

Μέ την Πατριαρχική Σχολή καί μέ τό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως συνδέεται ὁ Θεόδωρος Φυτιάνος, μαθητής τοῦ Κυμινήτη στήν Πόλη καί κατόπιν διδάσκαλος στήν Ἀργυρούπολη. Τό μαθηματάριό του (Ἀργυρ. 7[21], ἀρ. 610), γραμμένο ἀπό τόν ἴδιο, πρίν ἀπό τό 1738, ἔτος τοῦ θανάτου του, παραδίδει λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, τοὺς ὁποίους εἶτε ἐμελέτησε κονιά στό διδάσκαλό του, εἶτε ἐδίδαξε στή διάρκεια τῆς διδασκαλικῆς του θητείας. Μαθητής τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς ὑπῆρξε καί ὁ Λάμπρος ἀπό τήν Ἄρτα, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε τήν παραίνεση πρὸς τό Δημόνικο καί τό Νικοκλέα ἢ συμμαχικό λόγο (ΕΒΕ 2876, ἀρ. 112).

Ὁ Ἰωάννης Τρικούπης¹, μαθητής τῆς σχολῆς Μεσολογγίου, διδάσκεται τήν παραίνεση πρὸς τό Δημόνικο ἐπὶ σχολαρχίας Παναγιώτη Παλαμᾶ (Προυσοῦ 4, ἀρ. 660).

Ὁ Ἰωάννης Λετοχωρίτης Ἀθανασιάδης εἶχε στήν κατοχή του μαθηματάριο (Κοζάν. 56, ἀρ. 548) τό ὁποῖο, μεταξὺ ἄλλων, παραδίδει καί τήν πρὸς Δημόνικον παραίνεση. Ἀπὸ τήν ἀλληλογραφία του γνωρίζομε ὅτι ἦταν μαθητής τοῦ Ἰωάννη Πέζαρου².

Στή σχολή Δημησιάνης ὁ Ἰωάννης (Ἱεροθέος) Σπηλιωτόπουλος διδάσκεται τήν παραίνεση πρὸς τό Δημόνικο καί τό λόγο πρὸς Νικοκλέα (Ξηροπ. 9, ἀρ. 400). Ἄλλος μαθητής τῆς σχολῆς, ὁ Ἀναγνώστης, σπουδάζει λίγα χρόνια ἀργότερα τοὺς ἰσοκρατικούς λόγους (ΕΒΕ 3049, ἀρ. 125). Τό μαθηματάριο τοῦ Ἀναγνώστη κατέληξε στά χέρια τοῦ διδασκάλου Κωνσταντίνου Λουλουδάκη. Σύγχρονος τοῦ προηγουμένου μαθητῆ ὁ Ἀναγνώστης ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους σπουδάζει ἀκριβῶς τοὺς ἰδίους λόγους μέ τό συμμαθητή του (.Μ. Λαυρ. Ω 23, ἀρ. 383). Νεώτερος στή σχολή σέ σχέση μέ τοὺς προηγούμενους ὁ μαθητής Ἀναστάσιος τοῦ παπᾶ Καρατζᾶ θά σπουδάσει τήν παραίνεση πρὸς τό Δημόνικο (ΕΒΕ 3977 ἀρ. 976).

Στή γειτονική Βυτίνα ὁ διδάσκαλος Παρθένιος Γαβράς, ἀπὸ τοὺς ἰδρυτές τῆς σχολῆς τῆς κωμοπόλεως, ἀκολουθώντας προφανῶς

1. Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη. Ὁ Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ, Σχεδιάσμα, σελ. 96, θεωρεῖ τόν Ἰωάννη Τρικούπη μαθητὴ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὁ δέ Κ. ΣΑΒΑΣ, Βιογραφίαι, σελ. 578, θεωρεῖ τὸ Σπυρίδωνα Τρικούπη μαθητὴ τοῦ Γρηγορίου, πράγμα πιθανώτερο. Ἐξ ἄλλου στό μαθηματάριο δηλώνεται σαφῶς ἀπὸ τόν Ἰωάννη Τρικούπη ὅτι ἐμαθήτευσε "παρὰ Παναγιώτη Παλαμᾶ" (φύλ. 285).

2. Βλ. Ἀρχεῖο Τυρνάβου, ΤΧΟ/ΕΒΕ, ἔγγραφο Ρ 15.

τό πρόγραμμα τῆς σχολῆς Δημητσάνης, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε τρόφιμος, περιέλαβε στό πρόγραμμά του καί τούς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους (Ἱεροσ. 228, ἀρ. 694)

Στήν Πατριάδα ὁ Δανιήλ Κεραμεύς ἐδίδαξε ἐπανελημμένα λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τά τρία "κάτοπτρα" (Συναῖτ. 1702, ἀρ. 23 Ἱασίου ΙΙΙ-107, ἀρ. 849, Μητρ. Σάμου 73, ἀρ. 674). Στό μαθηματάριο Β Β 21 (ἀρ. 186) μνημονεύεται ἔρμηνεῖα λόγου τοῦ Ἰσοκράτη "τοῦ κύρ Νεοφύτου" (φ.257), τήν ὁποία ὁμως τελικά δέν ἔγραψε ὁ μαθητής. Ἐπειδή τά κείμενα τοῦ μαθηματάρου ἔχουν γραφῇ μεταξύ 1784-1785, ὑποθέτομε ὅτι ὁ μνημονευόμενος διδάσκαλος κύρ Νεόφυτος εἶναι ὁ Καυσοκαλυβίτης, καί ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου του, τό 1784, ἔμεινε ἄγραφη ἡ ἔρμηνεῖα.

Ἀναφέρομε ἐπίσης τόν Ἰωάννη Μαμάκη, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τό λόγο πρός Δημόνικο στή Σμύρνη (Ἱστ. Ἑθν. Ἑταιρ. 144, ἀρ. 216).

Μέ τό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως συνδέεται ὁ διδάσκαλος Βασίλειος Κυριακοῦ, ὁ λογιότατος (Ἀργυρουπ. 43, ἀρ. 597), παλαιός μαθητής τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου.

Τέλος χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἐλδση πού ἀντλοῦμε ἀπό τό μαθηματάριο Κοζάνης 18 (ἀρ. 536), κατὰ τό ὁποῖο ὁ διδάσκαλος Πέστης Χαρίσιος Πόποβιτς ἐδίδαξε ἰσοκρατικούς λόγους, γεγονός πού σημαίνει ὅτι καί τά σχολεῖα τῶν παροικιῶν ἀκολουθοῦσαν τό πρόγραμμα τῶν σχολείων τοῦ ἑλλαδικοῦ κορμοῦ.

Τά μαθηματάρια μᾶς παραδίδουν ἐπίσης ὀνόματα μαθητῶν, τούς ὁποίους δέν μποροῦμε νά συσχετίσουμε μέ βεβαιότητα μέ ὁποιοδήποτε σχολεῖο ἢ διδάσκαλο. Τέτοιοι εἶναι ὁ Ἀβραάμ Χατζῆ, (Ἀγ. Γεωργ. Χαλιν. 11, ἀρ. 607), ὁ Δημήτριος Μεγαριτάκης (ΕΒΕ 1133, ἀρ. 73), ὁ Ἱερομόναχος Θεοδόσιος ἀπό τήν Τσίτη τῆς Χαλδίας (Γουμερ. 9, ἀρ. 608), ὁ Ἱεροδιάκονος Κυπριανός (Βατοπ. 445, ἀρ. 250), ὁ Κυριαζῆς, ἀνεψιός τοῦ ἀγίου Ρόδου Καλλινίκου (ΒΒ 187, ἀρ. 200), ὁ Μακάριος οἰκονόμος (Μ. Σπηλ. 103, ἀρ. 528), ὁ Μανολάκης υἱός Νεντάλτζου (ΒΒ 19, ἀρ. 185), ὁ Παναγιώτης τοῦ παπᾶ Παναγιώτου (Ἀργυρ. 57, ἀρ. 601), ὁ Πανάγος Ἀγγελῆς "ἐκ κώμης Λαγκαδίου" (Ἱβήρ. 125, ἀρ. 310) καί ὁ Φιλόθεος Περιστεριώτης (Ἀργυρ. 53, ἀρ. 600).

β') Συνέσιος Κυρήνης

Υπήρξε συγγραφέας ιδιαίτερα δημοφιλής και κατά τους βυζαντινούς χρόνους και κατά την Τουρκοκρατία, τόσο για την αττικίζουσα γλώσσα που χρησιμοποιεί, όσο και για τη χάρη του ύφους του. Στο μεταίχμιο του χριστιανικού και του ειδωλολατρικού κόσμου, με λαμπρή μόρφωση και ήγαιτικές ικανότητες, αντιπροσώπευσε τό 395 τους συμπατριώτες του επικεφαλής πρεσβείας προς τον αυτοκράτορα Άρκάδιο. Τό αίτημα της πρεσβείας ήταν ή ελάττωση τών φόρων, έπειδή ή Κυρήνη και ή περιοχή της υπέφεραν από βαρβαρικές επιδρομές, κακοδιοίκηση και θεομηνίες. Όταν μετά ένα έτος άναμονής ή πρεσβεία έγινε δεκτή από τον αυτοκράτορα, ό Συνέσιος έξεφώνησε τόν περισπούδαστο περί βασιλείας λόγο του¹.

Η διδασκαλία του λόγου προς τόν Άρκάδιο στά ελληνικά σχολεία έπισημαίνεται από τό Ις' αί.² Στο διάστημα του ΙΖ' αί. δύο χρονολογίες μαρτυρούν διδασκαλία του λόγου. Η πρώτη, τό έτος 1670³. Η δεύτερη τό έτος 1675, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία του μοναχού Νεκταρίου Σιναΐτου, ό όποιος ήταν μαθητής του Σεβαστού Κυμινήτη στην Πατριαρχική σχολή, όπου διδάχθηκε τό λόγο (Μηλ. 43, άρ. 578). Χάρη στην έιδηση αυτή διαπιστώνομε ότι ό Κυμινήτης είχε άρχίσει νά άσχολεΐται μέ τό Συνέσιο προ-

1. Πρώτη έκδοση από τόν D. PETAVIUS (Petau), Συνεσίου Κυρήνης άπαντα τά εύρισκόμενα. *Synesii episcopi Cyrenes opera quae extant omnia, nunc primum graecè et latinè conjunctim edita, subsidio et liberalitate Reverendiss. episcoporum et cleri universi Franciae Regni. Interprete Dionysio Petavio, Aurelianensi, Societatis Jesu Presbytero, cuius opera eadem illa ex veterum praesentiumque Bibliothecae Regiae codicum fide recensita ac notis illustrata prodeunt. Lutetiae typis regiis apud Cl. Morellum, via Iacobea ad insigne Fontis. MDCXII, σελ. 1-32.* Έπισημαίνομε ότι τό αντίτυπο τό όποιο κατέχει ή ΕΒΕ (Ε.Φ. 12086) άνήκει στό γνωστό διδάσκαλο της σχολής Βουκουρεστίου Μανασσή Ήλιόδη. Άναδημοσίευση του λόγου από τόν J.-P. MIGNE, PG, 66, 1053. Βλ. και τή διατριβή του Christian LACOMBRADÉ, *Le discours sur la royauté de Synésios de Cyrène à l'empereur Arcadius*. Paris 1951.
2. Μ.Π.Τ. 29 (άρ. 921).
3. Βουκουρ. 517 (άρ. 808). Η έξήγηση του λόγου περί βασιλείας αλλά και τό χ/φο στό σύνολό του δέν μπορεί νά συσχετισθί μέ όποιοδήποτε σχολείο ή διδάσκαλο, έπειδή δέν υπάρχουν ένδείξεις.

του μεταβῆ στήν Τραπεζοῦντα καί ἀπό ἐκεῖ στό Βουκουρέστι. Συγ-
κεκριμένα ἐξεπόνησε ἐρμηνεία τοῦ περί βασιλείας λόγου "Ἰδιὰ τήν
κοινήν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων"¹, τήν ὁποία ὁμοῦς ὁ ἴδιος καί ἄλ-
λοι διδάσκαλοι εἰσήγαγαν στό σχολικό πρόγραμμα. Κατά τό ΙΗ'
αἰ. ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ λόγου ἐμφανίζει τήν ἀκό-
λουθη εἰκόνα: 1700 ('Ιβήρ. 1363, ἀρ. 353), 1710 (Μ.Π.Τ. 556,
ἀρ. 911), 1726-1728 (ΕΒΕ 2876, ἀρ. 112), 1734 ('Ιεροσ. 460,
ἀρ. 728), 1738 (Βουκουρ. 274, ἀρ. 786), 1745 ('Ιβήρ. 362, ἀρ.
340), 1749 (Βατοπ. 741, ἀρ. 272), 1760 ('Ιεροσ. 474, ἀρ. 742),
1764 ('Ιεροσ. 382, ἀρ. 708), 1766 (Βουκουρ. 1023, ἀρ. 830),
1768-1775 ('Αργυρ. 34 [65], ἀρ. 595), 1769 (Πατμ. 586, ἀρ. 648),
1778 (Σουμελ. 20, ἀρ. 962), 1782 (Σιναῖτ. 1702, ἀρ. 23), 1783
(Βουκουρ. 242, ἀρ. 783), 1784 (Βουκουρ. 726, ἀρ. 820), 1786 (Μετ.
Σινᾶ 28, ἀρ. 927), 1789 (Βουκουρ. 423, ἀρ. 798), 1790 ('Ιασίου
III-107, ἀρ. 849), 1791 (Σιναῖτ. 1358, ἀρ. 10), 1792 (Δημητσ.
93, ἀρ. 492, Μετ. Σινᾶ 91, ἀρ. 949), 1795 (Πατμ. 700, ἀρ. 657),
1801 (Μ.Π.Τ. 55, ἀρ. 897), 1802-1803 (Μ.Π.Τ. 655, ἀρ. 914), 1821
(Βουκουρ. 864, ἀρ. 824).

Στά ἀνωτέρω πρέπει νά προστεθοῦν 50 περίπου ἀχρονολόγητα
μαθηματάρια, τά ὁποῖα παραδίδουν τόν ὑπ' ὄψη λόγο.

Ἐκτός ἀπό τό Σεβαστό Κυμινήτη, τοῦ ὁποίου ἡ ἐνασχόληση
μέ τόν περί βασιλείας λόγο τοῦ Συνεσίου καθώς καί μέ ἄλλα "κά-
τοπτρα ἡγεμόνων" δέν ἀπέβλεπε μόνο στήν ἱκανοποίηση σχολικῶν
ἀναγκῶν, ἀλλά καί σέ εὐρύτερους στόχους, καί ἄλλοι διδάσκαλοι πε-
ριέλαβαν τό λόγο στό πρόγραμμά τους, ὅπως προκύπτει καί ἀπό τό
μαθηματάριο τοῦ Λάμπρου Ἀρτηνοῦ (ΕΒΕ 2876, ἀρ. 112), πού ἐφοί-
τησε στήν Πατριαρχική Σχολή.

Ἀπό τίς ἄλλες σχολές ἀναφέρομε τήν Πατμιάδα, ὅπου ἡ δι-
δασκαλία τοῦ λόγου ἐπισημαίνεται ἀπό τό 1745 ('Ιβήρ. 362, ἀρ.
340). Ἀργότερα ὁ Δανιήλ Κεραμεύς θά διδάξει συστηματικά τό
Συνέσιο (Σιναῖτ. 1702, ἀρ. 23, Βουκουρ. 423, ἀρ. 798 'Ιασίου
III-107, ἀρ. 848 Μ.Π.Τ. 55, ἀρ. 897, Βατοπ. 215, ἀρ. 238, Δο-

1. Μ.Π.Τ. 672 φ. 185-221.

χειαρ. 264, άρ. 293, Ζωγράφ. 6, άρ. 304, ΒΦΣΚ 19, άρ. 861. και 69, άρ. 865, Μετ. Σινά 86, άρ. 948, Πατμ. 583, άρ. 645).

Στό μαθηματάριο 'Αργυρ. 34[65](άρ. 595) ό περί βασιλείας λόγος συνοδεύεται από τή σημείωση "έκ τής κατά διδάσκαλον Θεόδωρον". Από άλλες σημειώσεις προκύπτει ότι γραφέας του είναι ό Τραπεζούντιος Παναγιώτης Σερβάνου, μαθητής τής σχολής Βουκουρεστίου μεταξύ 1768-1775. Ό μνημονευόμενος διδάσκαλος ταυτίζεται μέ τό Θεόδωρο Δρύστριο, από τόν όποιο ό Σερβάνος διδάχθηκε τόν ύπ'όψη λόγο. 'Επίσης στό Βουκουρ. 242 (άρ. 783) ό λόγος πρός 'Αρκάδιον αρχίζει ως εξής: "έξήγησις του σοφώ-τάτου κυρίου Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου του και έξ 'Εβραίων εις τόν του Συνεσίου περί βασιλείας λόγον. 1783 Νοεμβρίου 15". Στά άνωτέρω προσθέτομε ότι τό 1783 ό Νεόφυτος έδίδασκε στή σχολή Βουκουρεστίου¹. 'Εξήγηση του Νεοφύτου στον ίδιο λόγο παραδί-δει και τό Βουκουρ. 1023 (άρ. 830).

Τό μαθηματάριο του Γεωργίου Μαυροειδή (Βουκουρ. 424, άρ. 799), προερχόμενο από τή σχολή αγίου Σάββα δηλ. τή σχολή Βου-κουρεστίου, παραδίδει μεταξύ άλλων και τόν ύπ'όψη λόγο. Από τά θέματα πού προηγούνται του λόγου, τά όποια ό μαθητής έγρα-ψε τό 1783, μπορούμε νά υποθέσομε ότι τόσο τό κείμενο όσο και ή εξήγηση του λόγου, έγράφησαν στή διάρκεια του 1783. Πάντως ή εξήγηση δέν είναι του Καυσοκαλυβίτη, αλλά άνωνύμου διδασκάλου. 'Η ίδια εξήγηση του άνωνύμου παραδίδεται και στό Βουκουρ. 233 (άρ. 781)². 'Επισημαίνομε ακόμη ότι δύο τούλάχιστον από τά μέ-λη τής οικογενείας Σούτσου, ό Κωνσταντίνος και ό Σκαρλάτος, έχρη-σιμοποίησαν κατά τίς σπουδές τους τό Βουκουρ. 460 (άρ. 802), ό-που ό λόγος περί βασιλείας ψυχαγωγημένος. Δέν είναι άσχετη μέ τή διάδοση του ύπ'όψη λόγου ή ειδηση ότι τό Βουκουρ. 726 (άρ. 820) άνήκε τό 1784 στό Γρηγόριο Μπραγκοβάνο, γνωστό λόγιο και βιβλιόφιλο³, μαθητή-άκροατή του Αάμπρου Φωτιάδη.

Και στό Φροντιστήριο Τραπεζοῦντος ό περί βασιλείας λόγος του Συνεσίου άποτελοῦσε μέρος του προγράμματος, όπως μαρτυρεί

1. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 416.

2. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Parénèses*, σελ. 120.

3. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 452 και 458.

τό μαθηματάριο τοῦ Σουμελιώτη μοναχοῦ Ἰωακεῖμ (Σουμ. 20, ἀρ. 963). Ὁ Ἰωακεῖμ ἐσημείωσε ὅτι "μόλις τό ἡμῖς" τοῦ λόγου διδάχθηκε ἀπό τό διδάσκαλο Θεοφάνη, τό δέ ὑπόλοιπο ἔγραψε "σύν σπουδῇ πολλῇ κατὰ τό αῦσον" Δεκεβ. 8". Ὁ Θεοφάνης, μαθητής τοῦ Νικοδήμου Περιστεριώτη, ἐσχολάρχησε στήν Τραπεζοῦντα μετὰ τό 1752¹.

Στή σχολή Δημητσάνης ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου ἐπισημαίνεται τό 1792 στό μαθηματάριο τοῦ Πολυχρονίου Καρακάλλου² (Δημητσ. 93, ἀρ. 492), ἀσφαλῶς ὅμως ἡ διδασκαλία εἶχε ἀρχίσει ἐνωρίτερα καί ὅπωςδήποτε δέν ἐσταμάτησε τό 1792.

Τό 1786 ὁ Γρηγόριος Κανᾶς, γραφέας πολλῶν πατριακῶν μαθηματάρων³ καί ὁ Γαβριήλ Σιναΐτης γράφουν τό Μετ. Σινᾶ 28 (ἀρ. 927), στό ὁποῖο παραδίδονται ἀποκλειστικά ἔργα τοῦ Συνεσίου, γιά χάρι τοῦ διδασκάλου Ἰλαρίωνος, ὁ ὁποῖος ἐχρειάζετο κείμενα, γιά νά καλύψει τίς ἀνάγκες τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου, τό ὁποῖο διηύθυνε στό νησάκι τῆς Ἰου.

Ἀλλά καί τό Σιναΐτ. 1358 (ἀρ. 10), γραμμένο τό 1791 ἀπό δύο γραφεῖς, ἀπό τοὺς ὁποῖους γνωρίζομε μόνο τόν ἕνα, Βασίλειο τό Συμαῖο, περιλαμβάνει μόνο ἔργα τοῦ Συνεσίου. Ὁ Βασίλειος τό ἀφιέρωσε στό διδάσκαλό του Γεράσιμο τόν Κερκυραῖο, τό γνωστό σχολάρχη Σύμης, ἀσφαλῶς γιά νά τόν ἐξυπηρετήσῃ στά διδακτικά του καθήκοντα.

Τέλος δέν μποροῦμε νά ἀποκλείσουμε τή διδασκαλία τοῦ λόγου στή σχολή Σμύρνης ἀπό τόν Ἀγάπιο Πελοποννήσιο. Τό μαθηματάριο, στοῦ ὁποῖου τή μαρτυρία στηρίζομεθα (Βατοπ. 153, ἀρ. 237), δέν παρέχει στοιχεῖα ἀπόλυτα ἀκριβῆ, τὰ θεωροῦμε ὅμως ἐπαρκῆ γιά νά στηρίξομε τήν ὑπόθεσή μας.

Μέ τόν περί βασιλείας λόγο συνδέονται ἀκόμη ὁ Παναγιώτης Χατζῆ Θεοδώρου (Ἰβήρ. 1363, ἀρ. 353), ὁ Μανολάκης υἱός Νεντάλτζου (Β Β 19, ἀρ. 185), ὁ πρωτοσύγκελλος Σωφρόνιος Ραιδεστηνός (Ἱεροσ. 474, ἀρ. 742), ὁ Ἰωακεῖμ (Ἱεροσ. 382, ἀρ. 708),

1. Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 125-126 καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παυδεΐα, τόμ. Β', σελ. 268.

2. Γιά τόν Καρακάλλο βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 177.

3. Βλ. τό περί ἀντιγραφῆς κεφάλαιο, στό τρίτο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

ὁ Ἱερομόναχος Κύριλλος ὁ Ρόδιος (Πατμ. 586, ἀρ. 648), ὁ Δοσίθεος, κατὰ τὰ ἄλλα ἄγνωστος (Κοζ. 20, ἀρ. 538), ὁ Κωνσταντῖνος Γκίκας ἐκ Μοισίας (Κοζ. 63, ἀρ. 550), τοῦ ὁποίου τὸ μαθηματάριο περιῆλθε ἀργότερα στοῦ λόγιου Θεόφιλου τοῦ Βερροιέα, ὁ Κοσμᾶς Παναγιωτιάδης (ΕΦΣΚ 19, ἀρ. 861) καὶ ὁ Παναγιώτης ὁ Λέσβιος (Ίασ. III-107, ἀρ. 849), γιὰ τοὺς ὁποίους ὑποθέτομε ὅτι ἐσπούδασαν στὴν Πατριάδα ὅπως καὶ ὁ Παναγιώτης Πελοποννήσιος (Σμύρν. Β-7, ἀρ. 954).

γ') Ἀ γ α π η τ ὁ ς Δ ι ἄ κ ο ν ο ς

Ἡ Βασιλικὴ Σχέδη ("Εκθεις) τοῦ Ἀγαπητοῦ, τὴν ὁποία ὁ δημιουργὸς της ἀπευθύνει στὸν Ἰουστινιανὸ τὸν Α', ἀποτελεῖται ἀπὸ 72 κεφάλαια παραινετικά, ποὺ ἔχουν τὴν ἀκόλουθη ἀκροστιχίδα: "τῷ θειοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν Ἰουστινιανῷ Ἀγαπητός ὁ ἐλάχιστος διάκονος".

Ἡ νομιμοφροσύνη καὶ ἡ εὐσέβεια, ἡ καθαρὸτητα τῆς γλώσσας καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ρητορικῶν σχημάτων ποὺ διακρίνουν τὸ ἔργο, τὸ κατέστησαν κατάλληλο γιὰ τὰ σχολεῖα. Ὁ Ihor Šenčenko παρατηρεῖ ὅτι ἡ "Εκθεσις δὲν διδάσκεται μόνο σὰν κάτοπτρο τοῦ ἡγεμόνα, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐφαρμογὴ τῶν γραμματικῶν κανόνων καὶ γιὰ ἠθικὴ ἀγωγή¹. Προσθέτομε ὅτι διδάσκεται καὶ γιὰ τὰ ρητορικά της χαρίσματα, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Ρητορικὴ ἦταν βασικὸ μάθημα στὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς.

Ἡ πρώτη ἐντυπὴ ἐκδοσις ἐκυκλοφόρησε τὸ 1509². Ὅμως ἡ "Εκθεσις χρησιμοποιεῖται στὰ σχολεῖα ἀπὸ τὸ ΙΕ' αἰ.³ χειρόγραφη καὶ περιλαμβάνεται στὴ διδασκομένη ὕλη μέχρι τέλους τῆς Τουρ-

1. I. ŠENČENKO, Agapetus, σελ. 15. Καὶ Δημ. ΑΕΤΣΙΟΥ, Ἡ "Εκθεις κεφαλῶν παραινετικῶν" τοῦ διακόνου Ἀγαπητοῦ. Μιά σύνοψη τῆς ἰδεολογίας τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ γιὰ τὸ αὐτοκρατορικό ἀξίωμα. Δωδώνη, 14 (1985), σελ. 175-202.

2. Em. LEGRAND, BH, 15e-16e s., τόμ. I, σελ. 95. Τὸ ἔργο ἐγνώρισε μεγάλη ἐπιτυχία στὴ Δύση. Μεταξὺ 1509 καὶ 1549 εἶδαν τὸ φῶς στὴν Εὐρώπῃ δέκα ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις. Λεπτομέρειες βλ. στὸν I. Šenčenko, ἔνθ' ἄνωτ., καὶ A. CAMARIANO-CIORAN, Parénèses, σελ. 6. Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸν J.-P. MIGNÉ, FG, 86, 1164-1185.

3. Ἐχομε ὑπ' ὄψιν τὸ Ἰβήρ. 1378, ὅπου καὶ ἡ "Εκθεσις μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ τεχνολογία τῶν λέξεων. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος, τόμ. Β', σελ. 278-279, ἀρ. 5498.

κοκρατίας. Διδάσκεται φυσικά και κατά τό Ις' αί.¹ για τόν όποιο όμως δέν έχομε συγκεκριμένες χρονολογίες.

Γιά τό ΙΖ' αί. οί μαρτυρίες τών χρονολογημένων μαθηματάρων παρέχουν τίς ακόλουθες χρονολογίες: 1653 (Σιναΐτ. 1391, άρ. 16), 1691-1700 (Σουμελά 84, άρ.968).

Ο ΙΗ' αί. είναι πλούσιος σέ μαρτυρίες χάρη στή βελτίωση τών όρων τής ζωής τών Έλλήνων, όπως ήδη αναφέραμε. Η συχνότητα τής διδασκαλίας εμφανίζει τήν ακόλουθη εικόνα: 1708 (Ίβήρ. 670, άρ. 347), 1725 (Μ. Λαύρ. Q37, άρ. 384), 1726-1743 (Βουκουρ. 406, άρ. 795), 1727 (Ίεροσ. 475, άρ. 743), 1729 (Βουκουρ. 511, άρ. 807), 1734 (Ίεροσ. 460, άρ. 728), 1736 (Χουτουρ. 20, άρ. 606), 1738 (Σιατ. 2, άρ. 678), 1739 (Β Β 19, άρ. 185), 1740 (ΕΒΕ 1133, άρ. 73) 1747 (Δοχειαρ. 270, άρ. 296, 1749-1751 (Ίεροσ. 469, άρ. 737), 1756 (Βατοπ. 445, άρ. 250 και Άργυρ. 18, άρ. 591), 1757 (Ίεροσ. 473, άρ. 741), 1760 (Ίεροσ. 476, άρ. 744), 1765 (Ίασ. ΙΙΙ-286, άρ.855), 1765-1767 (Β Β 215, άρ. 201), 1771 (Β Β 187, άρ. 200), 1777-1779 (Ίεροσ. 455, άρ. 723), 1783 (Δημητσ. 51, άρ. 479), 1786-1789 (Ίβήρ 124, άρ. 309), 1788-1789 (Βουκουρ. 15, άρ. 769), 1788-1790 (ΕΒΕ 3065, άρ. 128), 1793 (Ζωγραφείου 1[19], άρ.882), 1796 (Βατοπ. 225, άρ. 246). Κατά τίς δύο πρώτες δεκαετίες τοῦ ΙΘ' αί. ή διδασκαλία τών Κεφαλαίων παραινετικῶν συνεχίζεται και μαρτυρεΐται συγκεκριμένα κατά τά έτη 1804 (ΕΒΕ 3040, άρ. 124), 1805 (Δημητσ. 36, άρ. 474 και 65, άρ. 486), 1806 (Δημητσ. 110 άρ. 498), 1813-1816 (Μ.Π.Τ. 58, άρ.898). Στά άνωτέρω πρέπει νά προστεθοῦν και 45 περίπου άχρονολόγητα μαθηματάρια, ώστε νά άντιληφθοῦμε καλύτερα τήν έκταση, τήν όποία είχε προσλάβει ή διδασκαλία τοῦ ὑπ'όψη έργου.

Από τούς παλαιότερους διδασκάλους οί όποιοι έρμήνευσαν τήν Έκθεση τών παραινετικῶν κεφαλαίων τοῦ Άγαπητοῦ διακόνου εΐ-

1. Μεγ. Σπηλ. 79[63] (άρ. 525), όπου ή Έκθεση χωρίς έρμηνεία. Όμως στό χ/φο παραδίδονται κανόνες και τροπάρια έρμηνευμένα και τοῦτο αποτελεί σαφή ένδειξη ότι έχρησίμευε σάν σχολικό βιβλίο.

ναι ὁ Σεβαστός Κυμνήτης. Ἀφιερωμένη στὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνο Μπραγκοβάνο, ἡ ἐρμηνεία τοῦ Τραπεζουντίου σχολάρχη συνοδεύεται ἀπὸ ἕνα πρόλογο προορισμένο γιὰ τοὺς ἀναγνώστες καὶ ἕνα "προοίμιον εἰς τὴν βίβλον"¹, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ὁ Κυμνήτης ἀπέβλεπε στὴ διάδοση τῶν Κεφαλαίων παραινετικῶν στὸ εὐρύτερο κοινό. Πάντως ἡ ἐρμηνεία του ἐπέρασε καὶ στὸ σχολικὸ χῶρο. Μαθητές καὶ διδάσκαλοι τὴν ἀντέγραψαν γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιοῦσαν ὡς μάθημα καὶ ὡς ἀφέλιμο ἀνάγνωσμα (Σουμελ. 84, ἀρ. 968, Μ.Π.Τ. 95, 299, 612, 672, ΕΦΣΚ 62, ἀρ. 864, Βιέννης (Suppl. gr.) 87.

Τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκθέσεως συνεχίζουν καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Κυμνήτη, ὅπως διαπιστώνουμε ἀπὸ τὸ μαθηματάριο τοῦ Διονυσίου Σθαλατεινιώτη (Βουκουρ. 406, ἀρ. 795), ὁ ὁποῖος ἐφοίτησε στὴ σχολὴ Βουκουρεστίου ἐπὶ σχολάρχιας Γεωργίου Τραπεζουντίου² καὶ τὸ ΒΒ 215 (ἀρ. 201) ποὺ περιέχει παραδόσεις τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδη³, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε στὴ σχολὴ σέ δύο περιόδους, 1757-1768 καὶ 1775-1782. Γραμμένο στὴ μονή τῶν Εἰσοδίων "ἐν Κατσόραις" ἀπὸ τὸ Διονύσιο Κουζάνο, τὸν κατόπιν ἐπίσκοπο Χαλδίας, ὁ ὁποῖος ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι ἐξ αἰτίας τοῦ λοιμοῦ τοῦ 1756, τὸ Ἀργυρ. 18 (ἀρ. 591) ἀντιπροσωπεύει, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, τοὺς μαθητικὸς κύκλους τῆς "αὐθεντικῆς ἀκαδημίας".

Μνεία τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκθέσεως στὴν Πατριαρχικὴ Σχολὴ ἀπαντοῦμε στὸ μαθηματάριο Ἀνδρου 82 (ἀρ. 464), τὸ ὁποῖο παραδίδει ἐξηγήσεις τοῦ διδασκάλου τῆς σχολῆς Ἀρσενίου.

Στὴν Πατριάδα τὴν Ἐκθεσὴ διδάσκει ὁ Δανιὴλ Κεραμεύς⁴ (Ἰασ. III - 107, ἀρ. 849, Suppl. Paris. gr. 1144, ἀρ. 35 καὶ Βατοπ. 225, ἀρ. 246).

Στὴ Σχολὴ Ἱεροσολύμων ὁ διδάσκαλος Ἀνθιμος, ὁ κατόπιν Πατριάρχης τῆς Ἀγίας Πόλεως, κάτοχος τῶν βιβλίων τοῦ Ἱερο-

1. Μ.Π.Τ. 672, φ. 37-38

2. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 381-387.

3. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 397-407.

4. Ἀπὸ τὸ Paris. (Suppl. gr.) 1144 ἐξέδωκε τὴν ἐξήγηση τοῦ Δανιὴλ Κεραμεύς ὁ R. ROMANO, *Un'inedita parafrasi metabizantina della Schedi a regia di Agapeto Diacono*. *Atti Acad. Pontaniana*, 22(1973), σελ. 235-249.

μονάχου Χρυσάνθου Τραπεζουντίου ('Ιερ. 475, άρ. 743), διδάσκει τήν 'Εκθεση, ακολουθώντας προφανώς τό παράδειγμα του προκατόχου καί διδασκάλου του 'Ιακώβου Πατμίου¹, όπως μπορεί νά υποθέσει κανείς από τό μαθηματάριο του 'Αβραμίου Σμυρναίου ('Ιεροσ. 469, άρ. 737), πού είναι προγενέστερο τής θητείας του 'Ανθίμου στην Ιεροσολυμιτική σχολή.

'Η διδασκαλία τής 'Εκθέσεως μαρτυρείται καί στη σχολή Δημητσάνης, τόσο από τό μαθηματάριο του Σταματίου Ψαρούλη (Δημητσ. 36, άρ. 474), όσο καί από τό Θεραπνών 64 (άρ. 515).

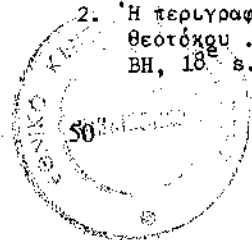
Στό Φροντιστήριο 'Αργυρουπόλεως ό διδάσκαλος Καλλίνικος Φυτιάνος, παλαιός τρόφιμος τής Πατμιάδας καί κατόπιν ήγούμενος τής Μονής Σουμελά, διδάσκει τό έργο του 'Αγαπητού (Χουτουρ. 20, άρ. 606).

Μέ τή διδασκαλία τής 'Εκθέσεως σχετίζονται επίσης οι ακόλουθοι: ό διδάσκαλος 'Αντώνιος ('Ιβήρ. 670, άρ. 347), ό Ιεροδιάκονος Παρθένιος Λίνδιος (Μ. Λαύρ.² 37, άρ. 384), ό Ιερομόναχος Ματθαίος (Βουκουρ. 511, άρ. 807), ό Δημήτριος Μεγαριτάκης (ΕΒΕ 1133, άρ. 73), ό πρωτοσύγκελλος Σωφρόνιος Ραιδεστηνός ('Ιεροσ. 476, άρ. 744), ό Κυριαζής, άνεψιός του Ρόδου Καλλινίκου (Β Β 187, άρ. 200), ό 'Ιωάννης Ραιδεστηνός ('Ιεροσ. 455, άρ. 723), ό Νικόλαος Κουριώτης (Βουκουρ. 15, άρ. 769), ό Φιλόθεος Περιστεριώτης ('Αργυρ. 53, άρ. 600), ό Δημήτριος (Σάμου 20, άρ. 667) καί ό 'Αγγελάκης του παπα 'Ιωάννη (ΕΒΕ 1121, άρ. 61).

'Αναφέρουμε τέλος τή μετάφραση του Σεραφείμ Πισσιδείου², λογίου, μητροπολίτου 'Αγκύρας, τήν όποία έδημοσίευσε στό τέλος περιγραφής τής μονής του Κύκκου, ή όποία βέβαια άπευθύνεται σέ ευρύτερο κύκλο άναγνωστών καί άποτελεϊ τεκμήριο τής άπληξέσεως τήν όποίαν είχαν τά κείμενα του τύπου τής 'Εκθέσεως του 'Αγαπητού διακόνου στην κοινωνία τής εποχής.

1. Μαθητής του Μακαρίου Καλογερά, ό 'Ιάκωβος 'Αναστασίου ό Πάτριος έδίδαξε στό Χαλέπι, στην Τρίπολη καί στά 'Ιεροσόλυμα. ΚΑ. ΚΑΡΝΑΠΑ, 'Ιάκωβος ό Πάτριος ως διδάσκαλος έν τω 'Αντιοχεια καί τω 'Ιεροσολυμιτικω θρόνω κατά τον ΙΗ' αί. 'Επ' τή βάσει άνεκδότων πηγών. 'Ιερουσαλήμ. 1906. Καί Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ιάκωβος. 'Ο 'Αναστασίου. ΘΗΕ, τόμ. 6 (1965) στηλ. 643-645.

2. 'Η περιγραφή τής 'Ιερής Σεβασμίας καί Βασιλικής Μονής τής 'Υπεραγίας Θεοτόκου ... Κύκκου Κύπρου. 'Ενετίησι 1782, σελ. 89-107. 'Εμ. LEGRAND, ΒΗ, 18^ο ε., τόμ. ΙΙ, σελ. 381. Καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, άρ. 4772.

δ') Β α σ ι λ ε ί ο υ, βασιλέως Ρωμαίων, "Κεφάλαια παραινετικά πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱόν"¹

Πρόκειται γιὰ συμβουλευτική πραγματεία, χωρισμένη σέ 66 κεφάλαια, πού ἀποδίδεται στὸν ἰδρυτὴ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας Βασιλεῖο τὸν Α', ἡγεμόνα ὄχι σημαντικῆς παιδείας, προστάτη ὅμως ἀξιολόγων ἀνδρῶν. Τὸ ἔργο δέν διαθέτει πρωτοτυπία. Μὲ τρόπο τετριμμένο προσφέρει συμβουλές γιὰ τὴν ἠθική καὶ τὴ θρησκεία, τὴν παιδεία, τὴν ἐλεημοσύνη κλπ.

Οἱ παραινέσεις ἀπευθύνονται στὸ Λέοντα τὸν ς' τὸ Σοφὸ, συμβασιλέα καὶ διάδοχο τοῦ Βασιλείου τοῦ Α'.

Τὸ 1691 ὁ Χρῦσανθος Νοταρᾶς ἐτύπωσε στὸ Βουκουρέστι τὰ Κεφάλαια Παραινετικά τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνα μετὰφραση στὴν ἀπλοελληνική, ὕστερα ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ ἡγεμόνα Κωνσταντίνου Μπραγκοβάνου². Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ σημασία πού ἔχει ἡ κυκλοφόρηση παρομοίου βιβλίου στίς παραδουνάβιες χῶρες³ καὶ πού δέν ἐνδιαφέρει τὴ μελέτη μας, ἡ μετὰφραση τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ, λογίου μὲ φήμη, θά ἔπρεπε νὰ συντελέσει στὴν εὐρύτερη διάδοση τοῦ ἔργου στὸ σχολικὸ χῶρο, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἀνάλογα ἔργα ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸ ΙΕ' αἰ. Ὅμως ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν μαθηματῶν συμπεραίνομε ὅτι ἡ ἀπήχησή του στὰ σχολεῖα ὑπῆρξε περιορισμένη. Ἐπισημάναμε διδασκαλία τῆς παραινέσεως σέ ἓνα μαθηματῆριο τοῦ ΙΖ' αἰ. (Μ. Ἀβραάμ 55)⁴. Στὸ διδάστημα τοῦ ΙΗ' αἰ. ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας, μὲ κριτήριο τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια, εἶναι ἡ ἀκόλουθη: 1738-1750 (Μ.Π.Τ. 492, ἀρ. 908), 1749-1751 (. 469, ἀρ. 737), 1775 (Λειμῶν. 102, ἀρ. 557), 1778 (Β Β 88, ἀρ. 196), 1795 (Ἀκαδ. Ἀθην. 12, ἀρ. 233), 1796 (Βατοπ. 225, ἀρ. 246). Μαζί μὲ τὰ ἀνωτέρω πρέ-

1. Πρώτη ἔκδοση τὸ 1584 μὲ λατινικὴ μετὰφραση.

2. Em. LEGRAND, BH, 17e s., τόμ. III, σελ. 5 καὶ ἐξῆς. Ἐπίσης J. BIANU-N. HODOS, Bibliografia Românească veche, τόμ. Α', σελ. 324-325 καὶ J.-P. MIGNE, PG, 107, XXI-LVI.

3. Alex. DUȚU, Les livres de sagesse, σελ. 103 καὶ ἐξῆς. Ἐπίσης A. CAMARIANO-CIORAN, Parénèses, σελ. 127 καὶ ἐξῆς.

4. Κλεόπα ΚΟΙΚΥΛΙΑΟΥ, Κατάλοιπα χειρογράφων Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης. Ἱερουσαλήμ 1899, σελ. 152-155.

πει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καί δέκα περίπου ἀχρονολόγητα μαθημα-
τάρια, στά ὁποῖα παραδίδονται οἱ Παραινέσεις. Ἀναφέρομε τέ-
λος ἓνα μαθηματάριο τό ὁποῖο κατεῖχε ὁ Δ. Ἡ. Οἰκονομίδης.
Προέρχεται ἀπό τή σχολή Βουκουρεστίου καί παραδίδει παράφρα-
ση τῶν Παραινέσεων σέ λογία γλῶσσα, τήν ὁποία ἔγραψε τό 1753
ὁ διδάσκαλος Θεόδωρος Δρύστριος¹.

Ἡ διδασκαλία τῆς Παραινέσεως συνδέεται ἀφ' ἑνός μέ scho-
λεῖα, ὅπως τή σχολή Ἱεροσολύμων, στήν ὁποία ἐφοίτησε πιθανώ-
τατα ὁ Ἀβράμιος Σμυρναῖος (Ἱεροσ. 469, ἀρ. 737), τήν Πα-
τιμιάδα, ὅπως προκύπτει ἀπό τό μαθηματάριο τοῦ Παναγιώτου Ἀγι-
ασιώτου καί τοῦ Κυρίλλου Ρωμανίτου (Βατοπ. 225, ἀρ. 246) καί
(Λειμ. 102, ἀρ. 557), τή σχολή Ἀγχιάλου στήν ὁποία ἐφοίτησε
καί ἐδίδασκε ὁ Χρυσοβέργης Κουροπαλάτης (B B 88, ἀρ. 196), μέ
τόν Ἀμβρόσιο Σιναῖτη (Ἀκαδ. Ἀθην. 12, ἀρ. 233), τό Δανιήλ
Σπαρμιώτη ἀπό τήν Τσαρίτσανη (Ὀλυμ. 36, ἀρ. 614) καί τόν
Κωνσταντῖνο (B.B. 34, ἀρ. 977).

ε') Φωτῖοῦ Πατριάρχου πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλ-
γαρίας ἐπιστολή

Τό 864 ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Βόγορις βαπτίζεται χρι-
στιανός καί παίρνει τό ὄνομα Μιχαήλ, τό ὄνομα τοῦ Βυζαντινοῦ
αὐτοκράτορα. Πρὸς τό νεοφώτιστο ἄρχοντα ὁ Πατριάρχης Κωνσταν-
τινουπόλεως Φώτιος ἀπευθύνει νουθετική ἐπιστολή², τῆς ὁποίας
τό πρότυπο εἶναι ἡ πρὸς Νικοκλέα παραίνεση τοῦ Ἰσοκράτους.

Τό κείμενο τῆς ἐπιστολῆς παραδίδεται σέ ἄρκετά μαθηματά-
ρια τοῦ ΙΗ' αἰ. καί ΙΘ' αἰ., ὅχι ὅμως σέ παλαιότερα. Ἡ διδα-
σκαλία, σύμφωνα πάντοτε μέ τά δεδομένα τῶν μαθηματάρων, ἐμ-
φανίζει τήν ἀκόλουθη συχνότητα: 1737 (EBE 2901, ἀρ. 115), 1758-

-
1. A. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 393-397. Τρεῖς κεφάλαια (πε-
ρὶ ἐλεημοσύνης, περὶ συκοφαντῶν καί περὶ εὐεργεσίας) ἐδημοσίευσε ὁ Δ.
Η. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Περὶ τοῦ τρόπου τῆς λύσεως τοῦ παρ' ἡμῶν γλωσσικοῦ ζη-
τήματος. Ἑλλάς, Περιοδικόν τοῦ ἐν Ἀμστελσδάμ Φιλελληνικοῦ Συλλόγου,
τόμ. Γ', Leiden 1891, σελ. 125-145. Ἀπό τό χ/φο E.B.E. 535 ἐξέδωκε
μετάφραση στήν ἀπλῇ ἐλληνικῇ ὁ Γεράσιμος Γ. ΖΩΡΑΣ, Βασιλείου Κεφάλαια
παραινετικά. Παρνασσός, τόμ. 25' (1983), σελ. 106-124.
 2. Ἐκδοσις τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Φωτίου ἀπὸ τό Μαργούριο τό 1651. Βλ. Θ. ΠΑΠΑ-
ΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 4834. Καί Ἰωάννου Ν. ΒΑΛΕΤΑ, Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καί
ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολαί, αἷς δύο τοῦ αὐτοῦ
παρήρτηται πονημάτια... ὑπὸ Ἰω... Β... Ἐν Λονδίνῳ ... 1864. Καί J.-P.
MIGNE, PG, 102, 585.

1751 (ΕΒΕ 1120, άρ. 60), 1764 (Μηλ. 63, άρ. 580), 1771 (Β.Β. 187, άρ. 200), 1775 (Λειμών. 102, άρ. 557), 1783 (ΕΒΕ 1125, άρ. 65 καί 'Ιεροσ. 335, άρ. 704), 1786 ('Ιεροσ. 373, άρ. 707 καί Ξηροπ. 6, άρ. 399), 1788-1790 (ΕΒΕ 3065, άρ. 128) 1804 (Σάμου 18, άρ. 665 καί Δημητσ. 56, άρ. 483), 1804-1809 (Κολυβᾶ 121, άρ. 227).

Έκτός από τά άνωτέρω τήν έπιστολή τοῦ Φωτίου παραδίδουν καί εΐκοσι περίπου άχρονολόγητα μαθηματάρια.

Από τήν εξέταση τῶν μαθηματάρων συνάγεται ότι κυρίως δύο σχολές εΐχαν έντάξει στό πρόγραμμα τους τήν έπιστολή, ή Πατριάδα καί ή σχολή Δημητσάνης, χωρίς νά αποκλείονται καί άλλες.

Από τήν Πατριάδα προέρχεται τό μαθηματάριο άνωνύμου μαθητῆ (ΕΒΕ 2901, άρ. 115) τοῦ Μακαρίου, ό όποιος τό έγραψε τό 1737, έτος τοῦ θανάτου τοῦ διδασκάλου του. Απο ιδιόγραφη σημείωση τοῦ μαθητῆ καί από τή σειρά, μέ τήν όποία έχουν γραφῆ τά κείμενα τοῦ μαθηματάριου, συμπεραίνομε ότι ό Μακάριος δέν έπρόφθασε νά διδάξει τήν έπιστολή τοῦ Φωτίου. Τή διδασκαλία της στην Πατριάδα μετά τό Μακάριο μαρτυροῦν τά μαθηματάρια τῶν Καλλινίκου Φυτιάνου (Σουμελ. 36, άρ. 966), Παναγιώτη 'Αγιασιώτη (Λειμών. 102, άρ. 557), Κυρίλλου Ρωμανίτου (Βατοπ. 225, άρ. 246) καί Κωνσταντίνου (Σάμου 18, άρ. 665). 'Ο τελευταίος μᾶς βεβαιώνει ότι τήν έπιστολή τοῦ Φωτίου διδάχθηκε από τόν Κυρίλλο Σγουρομαλλινό¹.

Οί μαθητές τῆς σχολῆς Δημητσάνης Νικόλαος Διγενόπουλος (ΕΒΕ 1125, άρ. 65), Φιλόθεος Παπαγεωργόπουλος ('Ιεροσ. 335, άρ. 704), 'Ιωάννης ('Ιερόθεος) Σπηλιωτόπουλος (Ξηροπ. 6, άρ. 399), καί Δημήτριος Παπᾶ Καραντζόπουλος (Κολυβ. 121, άρ. 227) διδάχθηκαν τήν έπιστολή τοῦ Φωτίου άσφαλῶς επί σχολαρχίας 'Αγαπίου τοῦ νεωτέρου².

1. 'Εδίδαξε στην Πατριάδα μετά τόν Παΐσιο Καραπατᾶ, μόνο για ένα έτος. Μ. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, 'Η Πατριάς, σελ. 30-31.

2. Τοῦ Παπαντωνοπούλου (1753-1812). Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 93-96

Ὁ Νεόφυτος Καλούτζης, ὁ ὁποῖος ἀρχισε τὶς σπουδές του στὴ σχολὴ Βουκουρεστίου τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1759 (ΕΒΕ 1120, ἀρ. 60), διδάχθηκε ἐκεῖ τὴν ἐπιστολὴ, ἴσως ἀπὸ τὸ διδάσκαλο Θεόδωρο Δρύστριο¹.

ς') Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία Βασιλική.

Τὸ ἔργο ἔγραψε ὁ Θεοφύλακτος γιὰ τὸ μαθητὴ του καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Δούκα. Χωρὶς νὰ εἶναι ἰδιαίτερα πρωτότυπο, μᾶς δίνει μιὰ εἰκόνα τῆς ἐποχῆς καὶ συμβουλές πού ταιριάζουν σ' αὐτήν, ἐφ' ὅσον ὁ συγγραφέας γνωρίζει καλὰ τοὺς πειρασμούς καὶ τοὺς κινδύνους πού διατρέχει ἕνας πρίγκιπας τοῦ καιροῦ ἐκείνου².

Ὁ Σεβαστὸς Κυμινήτης ἐπεχείρησε ἐρμηνεῖα τῆς Παιδείας "εἰς ἀπλὴν καὶ κοινὴν διάλεκτον"³, τὴν ὁποία ὀλοκλήρωσε πρὶν ἀπὸ τὸ Μάρτιο τοῦ 1700⁴ καὶ τὴν ὁποία παραδίδουν μερικὰ χειρόγραφα⁵, ἀπὸ τὰ ὁποία διαπιστώνομε ὅτι εἶχε διαδοθῇ στοὺς κύκλους τῶν λογίων τῆς Βλαχίας⁶ καὶ εἶχε εἰσαχθῇ τούλάχιστον

1. A. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 393-397, ὅπου περὶ Θεοδώρου.

2. Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρός ἡμῶν Θεοφυλάκτου Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική. S. Patris nostri Theophylacti Archiepiscopi Bulgariae Institutio Regia ad Porphyrogenitum Constantinum. Interprete Petro Possino Soc. Jesu. Parisiis e Typographia Regia MDCLII. Βλ. Πύσσας ΤΣΑΚΩΝΑ, Μουσεῖο Μπενάκη. Παλαιὰ ἐντυπα τῆς βιβλιοθήκης. Ἀθήνα 1985, σελ. 70-71. Ἐπίσης J.-P. MIGNE, PG, 126, 253-285. Νεώτερη μελέτη ἀπὸ τὸν B. LEIB, *La Pαιδεία βασιλική de Théophylacte, archevêque de Bulgarie et sa contribution à l'histoire de la fin du XIe siècle*. Mélanges Martin Jugie. REB 11(1953), σελ. 197-204.

3. Χ/φο Μ.Π.Τ. 672, φύλ. 89* "... καὶ ἐγὼ ... ἐρμηνεύοντάς την εἰς ἀπλὴν καὶ κοινὴν διάλεκτον δὲν ἐφύλαξα τὴν στενὴν καὶ ξηράν καὶ κατὰ λέξιν αὐτῆς ἐρμηνεύαν".

4. Τοῦτο συμπεραίνομε ἀπὸ σημείωση στὸ τέλος τῆς Παιδείας τὴν ὁποία παρέχει τὸ Χ/φο Μ.Π.Τ. 672, φύλ. 104* "ἔγραψεν ἐν βίᾳ διὰ χειρὸς ἐμοῦ Νεοφύτου ἱερομονάχου καὶ ἡγουμένου τοῦ ἀγίου Σάββα τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὸ φθ' ἔτος Μαρτίου 24. ἐτελειώθη εἰς ἡμέρας τρεῖς".

5. Βουκουρ. 557, (ἀρ. 814) καὶ Μ.Π.Τ. 95, 299, 672 στὸ ὁποῖο ἤδη ἀναφερθήκαμε. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, IB, τόμ. 4, σελ. 98-99 καὶ 270, τόμ. 5, σελ. 224-227 ἀντίστοιχα. Ἐπίσης ΕΦΣΚ 62 (ἀρ. 864), πού εἶναι μαθηματάριο.

6. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρομε τὸ Μ.Π.Τ. 672, τὸ ὁποῖο ἀντέγραψε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ Νεόφυτος. Ἀντίγραφο τῆς ἐρμηνείας ὑπῆρχε καὶ στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Μαυροκορδάτου. Βλ. A. CAMARIANO-CIORAN, *Parénèses*, σελ. 127, ὑποσ. 35. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐρμηνεῖα ἀφιερώνεται ἀπὸ τὸν Κυμινῆτη στὸν Κωνσταντῖνο Μπραγκοβάνο, ἄνδρα μέ παιδεία ἐλληνική.

στή σχολή Βουκουρεστίου. Πάντως τό ἔργο δέν ἐγνώρισε συστηματική διδασκαλία στά σχολεῖα, ὅπως ἕως θά ἐπερίμενε κανείς. Ἐντοπίσαμε δύο μαθηματάρια τοῦ 12' αἰ., τό ὑπ'ἀρ. 55¹ τῆς Μ. Ἀβραάμ καί τό ΕΦΣΚ 62 (ἀρ. 864), τό ὁποῖο παραδίδει τήν ἐρμηνεῖα τοῦ Κυμινήτη. Κατά τό 1Η' αἰ. ἡ διδασκαλία τῆς Παιδείας βασιλικῆς εἶναι ἐμφανῶς περιορισμένη. Συγκεκριμένα ἐπισημαίνεται κατά τά ἔτη 1739-1750 (Μ.Π.Τ. 492, ἀρ.908), 1749-1751 (Ἱεροσ. 469, ἀρ. 737), 1760 (Ἱεροσ. 474, ἀρ. 742) καί σχετίζεται μᾶλλον μέ τή σχολή Ἱεροσολύμων, ἐφ'ὅσον δύο ἀπό τά τρία ἀνωτέρω μαθηματάρια ἀνήκουν σέ ἀγιοταφίτες μοναχοῦς, τόν Ἀβράμιο Σμυρναῖο (Ἱεροσ. 469, ἀρ. 737) καί τό Σωφρόνιο Ραιδεστηνό (Ἱεροσ. 474, ἀρ. 742). Στά ἀνωτέρω προστίθενται δύο ἀκόμη, τά Βατοπ. 642 καί 686.

Ἀπό ὅσα ἐκθέσαμε σχετικά μέ τά "κάτοπτρα ἡγεμόνων" συνάγεται ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῶν διδασκάλων στρέφεται κυρίως πρός τόν Ἰσοκράτη, τό Συνέσιο καί τόν Ἀγαπητό διάκονο καί κατά δεύτερο λόγο πρός τό Φώτιο, τό Βασίλειο τό Μακεδόνα καί τό Θεοφύλακτο.

Στά μαθηματάρια τά "κάτοπτρα ἡγεμόνων" παραδίδονται συνήθως μαζί μέ ἄλλα κείμενα. Σέ ἀριθμό κυμαίνονται κανονικά ἀπό ἓνα ἕως τρία, πολύ σπανίως περισσότερα, κατά τήν κρίση τοῦ διδασκάλου.

1. ΚΑ. ΚΟΙΚΥΛΙΑΟΥ, Κατάλοιπα, σελ. 152-155.

Ἡ Χρηστοθήθεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου

Πρόκειται γιὰ ἕνα ἐγχειρίδιο στό ὁποῖο συνυπάρχουν ἠθικά διδάγματα καί ὁδηγίες γιὰ κόσμια κοινωνική συμπεριφορά.

Ἡ Χρηστοθήθεια δέν εἶναι ἔργο πρωτότυπο. Ἀπό τά μαθηματάρια καί τίς ἐκδόσεις πληροφορούμεθα βέβαια ὅτι ἔχει συντεθῆ από τό διδάσκαλο τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Ἀντώνιο τό Βυζάντιο¹, παράλληλα ὅμως μαθαίνομε ὅτι τό πρότυπό του εἶχε γραφῆ στά λατινικά², "μετενήνεται δέ ὑπό τινος ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς ἀπλῆν φράσιν. Μετωχετεύσατο δ' αὖθις εἰς τήν ἐλληνικήν ὁ ἐλλόγιμος καί ἐν σπουδαίοις ἀρίστος Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος, ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Σχολῆς τῶν γραμματικῶν μαθημάτων καθηγητής, ὃ μὲν προσθεῖς, ὃ δέ ἀφελόμενος, τοῦ ἀπλοῦ ἀτελοῦς καί ἀνόσμου τυγχάνοντος".

Δέν θά ἐπεκταθοῦμε ἐδῶ σέ λεπτομέρειες σχετικές μέ τό συγγραφέα, τό πρότυπο, τίς μεταφράσεις καί τά λοιπά συναφῆ προβλήματα, τά ὁποῖα ἔχουν ἤδη μελετηθῆ³.

Ἐδῶ θά μᾶς ἀπασχολήσει τό πρόβλημα τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τῆς Χρηστοθήειας, διότι συνδέεται μέ τά μαθηματάρια. Παλαιότερα ὁ Περ. Ζερλέντης ὑποστήριξε ὅτι ἡ Χρηστοθήθεια σχεδιάσθη-

1. Βλ. ἐνδεικτικά στό Βουκουρ. 402 (ἀρ. 794) ὅπου τῆς Χρηστοθήειας προηγούνται τὰ ἑξῆς· "Τοῦ λογιστάτου καί σωφιστάτου διδασκάλου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς καί λογοθέτου γενικοῦ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Ἀντωνίου πόνος", καί στό Σμύρνης Β-6 (ἀρ. 953)· "Χρηστοθήθεια συντεθεῖσα παρά τοῦ ἐντυπωτάτου καί λογιστάτου ἀρίστου τε ἐν τε γραμματικῇ καί φιλοσοφίᾳ καί πάσῃ ἄλλῃ παιδείᾳ διδασκάλου τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς κυρίου Ἀντωνίου Βυζαντίου". Στήν ἐκδόση τοῦ 1780 τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ἰωάννη Πατούσα ἀναφέρεται ὅτι τό ἔργο "...ἠύξηθη ἐν τισιν ὑπερτό πρώτον, ἅτε ὅη προσετέθη τό ἄχρη νῦν ἀνέκδοτον φιλοπόνημα τοῦ κυρίου Ἀντωνίου Βυζαντίου καλούμενον Χρηστοθήθεια, πρὸς παραίνεσιν ἡθῶν τῶν νέων...". Εἶναι ἡ πρώτη ἐντυπη ἐκδόση τοῦ ἔργου.

2. Ἀπό τόν Ἑρασμο, μέ τόν τίτλο *De civilitate morum puerilium*, πού ἐκυκλοφόρησε τό 1526 στήν Ἀμβέρσα, D. RUSSO, *Studi critici*, București 1910, σελ. 27 καί ἐξ. Ὁ Giovanni della Casa διασκεύασε τό ἔργο στά Ἰταλικά. Ἡ πρώτη ἐκδόση τῆς Ἰταλικῆς διασκευῆς μέ τόν τίτλο *Il Galateo* ἔγινε στή Βενετία τό 1558.

3. D. RUSSO, ἔνθ' ἄνωτ.

κε τό Νοέμβριο τοῦ 1720 καί παράλληλα δέχεται ὅτι ὁ Ἀντ. Βυζάντιος ἀπέθανε τό 1710 ἔτος¹. Ὅμως ὁρισμένες σημειώσεις μαθηματῶν μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Ἀντώνιος ἀπέθανε τό 1711 ἢ τό 1700. Ἀναφέρομε πρῶτο τό ὑπ'ἀρ. 17 (ἀρ. 925) μαθημάτριο τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου Κων/πόλεως, τό ὁποῖο παραδίδει τή Χρηστοθήκη καί στοῦ ὁποῦ το φ. 5 διαβάζομε: "ὁδτος δέ (ἐν. ὁ Ἀντ. Βυζάντιος) τῆς μακαρίας ἐγένετο λήξεως ἐν ἔτει αψία' Ἰουνίου ἡμέρα Β', ὥρα ἐνδεκάτη, ἔγνωκε δέ τήν ἐναλλαγὴν τοῦ βίου, ὅλον ἐποίησεν τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ Ἰνα εὐτρεπίσῃ τὰ πρὸς κηδεῖαν". Τό χ/φο εἶναι αὐτόγραφο τοῦ γνωστοῦ Ἀδριανουπολίτη διδασκάλου Σταματίου Παππά², ὅμως δέν γνῶρίζομε ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ ὁ Παππᾶς τήν εἰδηση γιὰ τό θάνατο τοῦ Ἀντωνίου. Πάντως ἡ ἀκμὴ τοῦ Παππά μπορεῖ νά τοποθετηθῇ στό πρῶτο ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰ.³, γεγονός πού τόν φέρνει χρονικά πλησιέστερα πρὸς τό θάνατο τοῦ Ἀντωνίου.

Τό δεύτερο μαθημάτριο εἶναι τό Βουκουρεστίου (Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας) ἀρ. 172 (Litz. 672), ἔτ. 1783 - 1785. Στό φ. 99 ὁ μαθητής ἐσημείωσε: "μέχρι τοῦδε εἰσὶ τοῦ διδασκάλου κύρ'Αντωνίου, ἀπέθανε δέ κατὰ τό αψ' Ἰουνίου ἡμέρα δέ λουπά τοῦ κύρ Χουρμαζίου(γρ. Χουρμουζίου)". Ἐντύπωση προκαλεῖ ἡ ἀκρίβεια μέ τήν ὁποία καί στά δύο χ/φα καθορίζεται ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου (ἡμέρα Ἰουνίου). Ἀπέθανε πάντως μετὰ τό 1700, ἐπειδὴ στά χ/φα ὑπάρχουν μνεῖες πού βεβαιώνουν ὅτι ἐζοῦσε ὁπωσδήποτε τό 1709⁴.

1. Περ. ΖΕΡΑΕΝΤΗ, Δύο διδασκαλοὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, Ἀντώνιος Βυζάντιος καί Χρύσανθος ὁ Αἰτωλός. Πλάτων, τόμ. 7 (1885) σελ. 289 καί ἐξῆς. Τοῦ ΙΔΙΟΥ, Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος διδασκαλὸς τῆς ἐν Κων/πόλει Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ΒΖ τόμ. 16 (1907) σελ. 241 καί ἐξῆς. Τοῦ ΙΔΙΟΥ, Προσθήκες καί εἰς τὰ περὶ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου. ΔΙΕΕ, τόμ. 7 (1910-1918) σελ. 470 καί ἐξῆς.
2. Μετ. Σινᾶ 17 (ἀρ. 925), φ. 5 "καί τότε πρὸς τοὺς ἄλλους εἰς χρῆσιν τοῦ πονήσαντος Σταματίου" καί φ. 7 "Γραφεὺς ἐγὼ μὲν τῆςδε τῆς βίβλου πέλω, Σταμάτης πάντων ἀσθενής ἐξ Ἀδριανουπόλεως...".
3. Κατὰ τόν Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 42 ὁ Παππᾶς ἀπέθανε τό 1763. Μέ τή χρονολογίαν αὕτη συμφωνεῖ καί ὁ Κ. ΣΑΘΑΣ, Ν.Φ., σελ. 605.
4. Ὁ Περ. ΖΕΡΑΕΝΤΗΣ ἀναφέρει τήν ἀκόλουθη σημείωση ἀπὸ ἰδιόγραφο κώδικα τοῦ Ἀντωνίου: "ἡμέρ' ἔτει Φεβρουαρίῳ γ' ἄρχισα τήν λατινικὴν παρὰ τῇ ἐνδοξοτάτῃ καί σοφωτάτῃ μεγάλῃ ἐρμηνεῖ τῆς κραταιᾶς βασιλείας κυρίῳ Νικολάῳ Μαυροκορδάτῃ..." Δύο διδασκαλοὶ, σελ. 289. Ἐξ ἄλλου τό 1710

Πιστεύουμε ότι το έτος του θανάτου του είναι το 1711, όχι μόνο επειδή αναφέρεται στη σημείωση του υπ'άρ.17 χ/φου του Σιναΐτ. Μετοχίου, αλλά επειδή κατά το ίδιο έτος ο αδελφός του Χουρμούζιος διακόπτεται απότομα τής σπουδές του στο Πατάβιο, καίτοι ήταν υπότροφος του Χρυσάνθου Νοταρά¹. Καί ακόμη επειδή κανένα έργο του 'Αντωνίου δεν φαίνεται μεταγενέστερο του 1711². Έπομένως το 1711 πρέπει να θεωρηθεί ως ένας πρώτος terminus ante quem για τη σύνθεση της Χρηστοθείας. Έξ άλλου στο μαθηματάριο Μεγ. Λαύρας Μ 26 (άρ. 378), στο φ. 60, έχουν σημειωθεί τα εξής: "Τέλος της Χρηστοθείας" εις τό ιερόν σχολεζόν της Σίφνου 'Απριλίου θ' 1700"³. "Αν ή περιγραφή του μαθηματαρίου είναι προσε-

έκδίδεται στο Τερговίστε ή Δογματική Πανοπλία του Εύθυμίου Ζυγαδηνού, όπου και τρία επιγράμματα του 'Αντωνίου Βυζαντίου, που ήταν τότε "λογοθέτης γενικού της Μεγάλης 'Εκκλησίας και διδάσκαλος της εν Κωνσταντινουπόλει σχολής". Για την έκδοση βλ. 'Ανδρέου Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Εύθυμιος-Ιωάννης Ζυγαδηνός, Βίος-συγγραφαί. 'Εν Λευκωσί 1979, σελ. 77 και έκδοση θ', 1986.

1. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 319-320. Πρβλ. και τη σημείωση του χ/φου Μετ. Σινά 17 (άρ. 925). Βλ. επίσης την ακόλουθη σημείωση από το χ/φο αρ. 146 της Θεολογικής Σχολής Χάλκης, επειδή είναι διαφωτιστική: "έν έτει ρφια' έν μηνί Δεκεμβρίω άναχωρουντος του άρχιμανδρίτου κυρίου 'Αγαρίου εκ της σχολής καθέστηκεν ό έν λογιστάτοις έξοχωτάτος κύρ-Χουρμούζιος εισηγητής έν τη αύτη 'Ακαδημία, όστις υπήρχε του προρηθέντος μακαρίτου κύρ-'Αντωνίου ομαύμων". Είναι σαφές ότι τό Δεκέμβριο του 1711 ό Χουρμούζιος βρίσκεται στην Πόλη καίτοι είχε άναχωρήσει για τό Πατάβιο στίς αρχές του ίδιου έτους μέ την οικονομική ένίσχυση του Χρυσάνθου Νοταρά. Η πρόωπη επίστροφή του σχετίζεται άσφαλώς μέ τό θάνατο του αδελφού του, ό όποιος κατά την άνωτέρω σημείωση είναι μακαρίτης στό τέλος του 1711. Χαρακτηριστική είναι και άλλη σημείωση στό ίδιο χ/φο, που έχει ως εξής: "θέματα δοθέντα παρά 'Αντωνίου διδασκάλου ρφια' Φεβρουαρίου β'". Έξοσε λοιπόν τό Φεβρουάριο του 1711 ό 'Αντώνιος, αλλά τό Δεκέμβριο του ίδιου έτους έχει πεθάνει.
2. Βλ. χ/φο Θεολ. Σχολ. Χάλκης 146, όπου "θέματα δοθέντα παρά 'Αντωνίου διδασκάλου τφ 1706". Πατρ. 22, όπου "θέματα των ούδετέρων ρημάτων" έτους "ρφς" 'Ιανουαρίου λ'", "παρά 'Αντωνίφ διδασκάλφ". 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, Πίνακες ... σελ. 53, όπου τά θέματα αποδίδονται στον 'Αντώνιο Σπαντωνή. Όμως τό 1706 ό Σπαντωνής δεν διδάσκει στην Πατριαρχική Σχολή. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 330. Επίσης στό 'Ιβήρ. 670 (άρ. 347) παραδίδεται εξήγηση των 'Επιστολών του Συνεσίου "παρά του λογιστάτου 'Αντωνίου" γραμμένη τό Μάιο του 1708. Στόν κώδικα του Περ. ΖΕΡΑΕΝΤΗ, σελ. 67-73 παραδίδεται "προσφώνημα" του 'Αντωνίου πρός τόν Πατριάρχη Κυπριανό του έτους 1708. Διον. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ, Κατάλογος της συλλογής Περικλέους Ζερλέντη. ΕΕΒΣ, τόμ. 13 (1937) σελ. 293.
3. Τό σχολείο της Σίφνου ιδρύθηκε περί τό τέλος του ΙΖ' αί. και έλειτούργησε μέχρι την Έκανάσταση. Βλ. αρ. χ/φου 378. Διαπιστώνουμε επίσης ότι σέ λίγα μαθηματάρια που θεωρούνται του ΙΖ' αί. (Μηλεβν 41, αρ. 577, Β Β. 57, ΙΖ'-ΙΗ' αί. αρ. 192, ΕΒΕ 2775, αρ. 107) παραδίδεται ή Χρηστοθέεια.

γμένη, ή σημείωση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, έπειδή μάς προσφέρει τό δεύτερο *terminum ante quem* τής συνθέσεως τής Χρηστοθήειας. Έφ' όσον δέ, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τοῦ μαθηματικού, τό έργο διδάσκεται σέ σχολείο, τοῦτο σημαίνει ότι έχει ολοκληρωθῇ ή σύνθεσή του.

Η Χρηστοθήεια, εισάγεται ένωρίς στό σχολικό πρόγραμμα καί άρχικά στήν Πατριαρχική σχολή, άν καί γιά πολλά χρόνια κυκλοφορεῖται χειρόγραφη. Τυπώνεται γιά πρώτη φορά τό 1780, όχι άνεξάρτητα, αλλά ως προσθήκη στήν Έγκυκλοπαίδεια τοῦ Ίω. Πατούσα¹. Έκδίδεται επανειλημμένα² καί διδάσκεται συστηματικά, όπως προκύπτει από τά πολυάριθμα μαθηματικά στα όποια παραδίδεται. Γνωρίζει επίσης μεγάλη έπιτυχία καί έξω από τό σχολικό χώρο³. Ο Κ.Θ. Δημαράς παρατηρεῖ ότι ή Χρηστοθήεια διεισδύει βαθιά στήν ελληνική κοινωνία τής εποχῆς παράλληλα μέ άλλα άνάλογα έργα⁴. Η δημοτικότητα τοῦ κειμένου αὐτοῦ εἶναι εύεξηγήτη: ή συγγραφή καί ή διάδοσή του συμπύκνουν μέ τήν άνατολή τοῦ ΙΗ' αἰ., όταν τά συμπτώματα τής άναγεννήσεως τοῦ δούλου Έλληνισμοῦ εἶναι πιά καταφανή. Τοῦτο δέν σημαίνει μόνο άνοδο στόν παιδευτικό τομέα, αλλά καί παράλληλη εμφάνιση μιᾶς άστικής τάξεως καθώς καί άδιάκοπη έπαφή μέ τή Δύση. Τώρα πλέον δέν ενδιαφέρει μόνο ή άγωγή τοῦ ήγεμόνα, αλλά ή άγωγή τοῦ καθενός. Παράλληλα μέ τό "ζήν"

1. Έμ. LEGRAND, BH, 18^e s., τόμ. II, σελ. 326-327 καί 'Αθ. ΑΒΔΑΛΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 275.

2. Περιλαμβάνεται στίς εκδόσεις τής Έγκυκλοπαίδειας τών έτών 1795, 1802, 1804, 1805. Βλ. 'Αθ. ΑΒΔΑΛΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 316, 318, 319, 320. Έκδίδεται τό 1791 μαζί μέ τούς μύθους τοῦ Αἰσώπου καί άλλα έργα, αὐτοτελώς δέ τό 1792 καί 1794. Γ. ΑΔΔΑ-Αθ. ΧΑΤΖΗΔΗΜΟΥ, Έλληνική Βιβλιογραφία τών έτών 1791-1795. Αθήνα 1970. Ο Έμ. LEGRAND, BH, 18e s., τόμ. II, σελ. 406, άναφέρει έκδοση έτους 1783, στή σελ. 7 τής όποίας δημοσιεύεται "un nouvel avis en guise de préface sur les changements apportés par Antoine de Byzance à la première traduction grecque de cet ouvrage". Επίσης έκδοση έτους 1788, Ένθ' άνωτ., σελ. 486. Τό 1786 εκδίδεται στή Βιέννη σλαβονικά από τό Δημήτριο ΔΑΡΒΑΡΗ. Η έκδοση στόν Έρμη τό Λόγιο, 1811, σελ. 79.

3. Σέ τοῦτο συνετέλεσε ή μετάφρασή της από τόν Καίσαριο ΔΑΠΟΝΤΕ, ή όποία τυπώνεται στή Βενετία τό 1770, προτοῦ τυπωθῇ τό κείμενο τοῦ Αὐτωνόλου Βυζαντίου. Έμ. LEGRAND, BH, 18^e s., τόμ. II, σελ. 132.

4. Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, Αθήνα 1980², σελ. 252.

άναζητείται καί τό "εὐ ζῆν", ἡ πολιτισμένη συμπεριφορά στίς ποικίλες ἀνθρώπινες σχέσεις. Ἡ ἐκδοτική δραστηριότητα τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ ΙΗ' αἰ. εἶναι δηλωτική τῆς νέας αὐτῆς τάσεως, καθὼς βιβλία μέ ἀνάλογο πρὸς τὴ Χρηστοθήεια περιεχόμενο βλέπουν τό φῶς καί κυκλοφοροῦνται σέ εὐρύτερα κοινωνικά στρώματα¹. Ὅμως μόνο ἡ Χρηστοθήεια καθιερώνεται σάν σχολικό ἐγχειρίδιο. Καί ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα πού ἐχρησιμοποίησε ὁ Ἀντ. Βυζάντιος εἶναι δυσνόητη, τό ἔργο ἐξηγεῖται στοὺς μαθητές, ὅπως ἀκριβῶς καί τὰ ἄλλα κείμενα. Ἐπισημαίνουμε ἐπίσης τό γεγονός ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς εἰσάγουν στέ πρόγραμμα ἔργο σύγχρονο, πού τό περιεχόμενό του ἀποβλέπει στή μετάδοση γνώσεων, οἱ ὁποῖες ἀνυψώνουν καί βελτιώνουν τὴν ποιότητα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, πρᾶγμα πού φανερώνει εὐρύτητα ἀντιλήψεων καί κατανόηση τῶν αἰτημάτων τῆς ἐποχῆς.

Μέ κριτήρια τίς χρονολογίες πού παρέχουν τὰ μαθηματάρια παρακολουθοῦμε τὴ συχνότητα τῆς διδασκαλίας τῆς Χρηστοθείας, πού ἐμφανίζει τὴν ἀκόλουθη εἰκόνα: 1700 (Μ. Λαύρ. Μ 26, ἀρ. 378), 1710 (Μετ. Σινᾶ 36, ἀρ. 929), 1725 (Μ. Λαύρ. Ω 37, ἀρ. 384), 1727 (Ἱεροσ. 475, ἀρ. 743), 1730-1734 (Χουτουρ. 11, ἀρ. 605 καί Πατρ. 590, ἀρ. 652), 1732 (Ἱεροσ. Ἀγ. Σάββα 462, ἀρ. 730 καί 460, ἀρ. 728), 1736-1740 (Χουτουρ. 20, ἀρ. 606), 1738 - 1744 (Βουκουρ. 274, ἀρ. 786), 1740 (Σιατίσκι 2, ἀρ. 678), 1743 (Ἱεροσολ. 453 - 454, ἀρ. 711), 1745 (ΕΒΕ 2124, ἀρ. 91), 1748 (Βουκουρ. 1514, ἀρ. 845), 1750 (Ἱεροσολ. Ἀγ. Σάββα 483, ἀρ. 751), 1751 (Ἰβήρ. 101, ἀρ. 306), 1757 (Μ.Π.Τ. 109, ἀρ. 901), 1758 - 1760 (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 242, ἀρ. 224), 1758-1751 (ΕΒΕ 1120, ἀρ. 60), 1764 (Βουκουρ. 44, ἀρ. 773), 1768 (Σμύρν. Β-6, ἀρ. 953), 1769 (Ἱεροσ. 465, ἀρ. 733), 1771 (ΒΒ 187, ἀρ. 200), 1774 (Βουκουρ. 672, ἀρ. 817 καί Σουμελ. 20, ἀρ. 963), 1775 (Λειμων. 102, ἀρ. 55), 1779 (Ἀημητο. 35,

1. Ἀναφέρομε ἐνδεικτικὰ τὰ ἀκόλουθα πού ἔγραψε ὁ Δημήτριος ΔΑΡΒΑΡΗΣ: Χειραγωγία εἰς τὴν καλοκάγαθίαν (1790), Ἀσφαλὴς ὁδὸς εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀνθρώπου (1795), Ἀληθὴς ὁδὸς εἰς εὐδαιμονίαν (1796) Κ. ΣΑΘΑ, Ν.Φ. σελ. 564. Ἐπίσης Χειραγωγία τῶν παίδων ἥτοι πραγματεία περὶ χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου (1810, 1813, 1831) τοῦ Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θεσσαλοῦ. Κ. ΣΑΘΑ, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 711. Βλ. καί Δημ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Τὰ ἐλληνικά δημόδη βιβλία καί ἡ ἐπύδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ. ΕΛΛΑ τόμ. 6 (1951), σελ. 31-33.

άρ. 473), 1780 (Ίεροσ. Πατρ. Βιβλ. 182, άρ. 692 και Βουκουρ. 402, άρ. 794), 1783 (ΕΒΕ 1125, άρ. 65), 1784-1787 (ΕΒΕ 1122, άρ. 62), 1785 (Ίεροσ. Πατρ. Βιβλ. 463, άρ. 714), 1788 (Ίβήρ. 140, άρ. 314), 1789-1790 (Θεραπν. 64, άρ. 515), 1801 (Μπενακ. 5, άρ. 228), 1803-1807 (ΕΒΕ 2909, άρ. 117), 1810 (Σάμου 24, άρ. 670).

Στά άνωτέρω πρέπει νά περιληφθοῦν 45 ακόμη μαθηματάρια άχρονολόγητα, στά όποία παραδίδεται τό ύπ'όψη κείμενο.

Μέ τή διδασκαλία τής Χρηστοθηείας συνδέονται διδάσκαλοι, σχολεία και μαθητές.

Φυσικό είναι νά υποθέσουμε ότι ή πρώτη σχολή στην όποία διδάχθηκε τό έργο τοῦ Βυζαντίου ήταν ή Πατριαρχική. Όμως ή παλαιότερη μνεία για τή διδασκαλία του άναφέρεται στό σχολείο τής Σίφνου και είναι τοῦ έτους 1700 (Μ. Λαύρ. Μ 26, άρ. 378).

Σημείωση στό μαθηματάριο τοῦ Έλευθερίου Χατζή Δημητρίου από τό Άργυρόκαστρο (Ίασίου IV-89, άρ. 856) μαρτυρεί διδασκαλία τής Χρηστοθηείας στην Πατριαρχική Σχολή από τό Δωρόθεο τό Λέσβιος.

Σύγχρονος τοῦ Δωροθέου Λεσβίου είναι ό Σταμάτιος Παππας, διδάσκαλος στην Άδριανούπολη μεταξύ 1738 και 1763, έτος τοῦ θανάτου του, κατά τόν Τρ. Ευαγγελίδη. Τρία μαθηματάρια μās πείθουν ότι ό έν λόγῳ διδάσκαλος είχε περιλάβει τή Χρηστοθήεια στό πρόγραμμά του: Ίβήρ. 101 (άρ. 306), πού ανήκε σέ άνώνυμο μαθητή του, Μετ. Σινᾶ 17 (άρ. 925) αυτόγράφό του και Μετ. Σινᾶ 36 (άρ. 929), τοῦ όποίου ήταν κτήτορας.

Τό έτος 1727 ή Χρηστοθήεια είχε ήδη γραφή στό μαθηματάριο τοῦ Χρυσάνθου Τραπεζουντίου (Ίεροσ. 475, άρ. 743), τό όποιο κατέληξε στά χέρια τοῦ διδασκάλου Ίεροσολύμων Άνθίμου, τοῦ κατόπιν Πατριάρχου τής Αγίας πόλεως.

Για τήν επόμενη δεκαετία οι μαρτυρίες τών μαθηματάρίων μās οδηγούν στό Φροντιστήριο Άργυρουπόλεως. Συγκεκριμένα τό Χουτοῦρᾶ 11 (άρ. 605) και 20 (άρ. 606), στα όποια ή διδασκαλία τής Χρηστοθηείας συνδέεται μέ τούς διδασκάλους Καλλίνικο Φυτιάνο και Δαβίδ.

Στήν Τραπεζοῦντα ἐπισημαίνουμε διδασκαλία τῆς στό σχολεῖο τοῦ ἱερομονάχου Νικοδήμου Περιστεριώτη τό 1774¹, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τοῦ μαθητῆ Ἰωαννικίου Σουμελιώτη (Σουμελ. 20, ἀρ. 96). Μποροῦμε βέβαια νά ὑποθέσουμε ὅτι τό ὑπ' ὄψη κείμενο ἐδιδάσκετο καί ἐνωρίτερα.

Ἡ Χρηστοθήεια εἶχε εἰσαχθῆ καί στή σχολή Βουκουρεστίου, ὅπως προκύπτει ἀπό τά μαθηματάρια Βουκουρ. 44 (ἀρ. 786), 402 (ἀρ. 794), τοῦ Γεωργίου Μαυρο(ει)δῆ, 672 (ἀρ. 817) καί ΕΒΕ 1120 (ἀρ. 60), τοῦ Νεοφύτου Καλούτζη, μαθητῆ τῆς σχολῆς.

Στό Δανιήλ Κεραμέα ὀφείλομε παράφραση τῆς Χρηστοθείας σέ λαμβικούς στίχους. Ἡ παράφραση αὐτή σέ γλῶσσα ἀρχαῖζουσα², παραδίδεται σέ μερικά μαθηματάρια (ΕΒΕ 1117, ἀρ. 57, Σιναῖτ. 1836, ἀρ. 26, Κοζάν. 37, ἀρ. 544, Παντελ. 648, ἀρ. 437, Λειμῶν. 102, ἀρ. 557) ἐξηγημένη ψυχανωγικά ἢ μονολεκτικά, ὅπως καί τά κείμενα ἄλλων συγγραφέων. Αὐτονόητο εἶναι ὅτι στήν Πατριάδα, ἐκτός ἀπό τήν παράφραση τοῦ Κεραμέως, ἐδιδάσκετο καί τό κείμενο τῆς Χρηστοθείας (βλ. Πατμ. 586, ἀρ. 648 καί 590, ἀρ. 652).

Μαρτυρίες γιά τή διδασκαλία τῆς Χρηστοθείας στή σχολή Δημητσάνης προσφέρουν τά μαθηματάρια ΕΒΕ 1125 (ἀρ. 65) τοῦ Νικολάου Διγενοπούλου, Θεραπνῶν 64 (ἀρ. 515), Δημητσ. 53 (ἀρ. 481) τοῦ Σταματίου Ψαρούλη καί ἄλλα ἀνωνύμων μαθητῶν, ὅπως τά Δημητσ. 30 (ἀρ. 471) καί 91 (ἀρ. 491).

Μνημονεύεται ἀκόμη ἡ διδασκαλία τῆς Χρηστοθείας στή σχολή Μεσολογγίου ἐπὶ σχολαρχίας Παναγιώτη Παλαμᾶ (ΕΒΕ 1122, ἀρ. 62 καί Ἰβήρ. 140, ἀρ. 314, τοῦ Μιχαήλ Φραγκούλη ἀπό τό Αἰτωλικό).

Τό Μάρτιο τοῦ 1779 βρίσκεται στήν Πάργα ὁ ἓνας ἀπό τοὺς ἰδρυτές τῆς σχολῆς Δημητσάνης, ὁ Ἀγάπιος Πελοποννήσιος (Δημητσ. 35, ἀρ. 473), ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων ἐδίδαξε καί τή Χρη-

-
1. Ὁ Νικοδήμος Περιστεριώτης ἐσχολάρχησε στό φροντιστήριο τῆς Τραπεζοῦντος ἀπὸ τό 1720 ἢ τό 1743 γιά μεγάλο διάστημα καί γι' αὐτό τό λόγο τό φροντιστήριο ἐλέγετο καί κοσμική σχολή Νικοδήμου ἀκόμη καί μετὰ τήν ἀπομάκρυνση του. Ἐπαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 109 - 110 καί 209.
 2. Παραδίδεται μέ τόν τίτλο "στίχοι ἑαμβοὶ χρηστοθείας πλήρεις παραφρασθέντες Δανιήλ τῷ Πατμίῳ χάριτι μέτρου εἰσαγωγικῶν χάριν". ΕΒΕ 1117, φ. 1 (ἀρ. 57).

στολήθεια . Ἡ παραμονή τοῦ Ἀγαπίου στήν Πάργα δέν ἦταν προσωρινή, ἀλλά διήρκεσε ἀρκετά ἔτη, εἶναι ὁμως περίεργο ὅτι ἡ παρουσία του ἐκεῖ δέν ἐπισημαίνεται σέ ἄλλο μαθηματάριο.

Τέλος τό ὑπ' ὄψη ἔργο βρῖσκομε διδασκόμενο καί στή σχολή Σύμης στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ. (ΕΒΕ 2909, ἀρ. 117). Ὑποθέτομε ὅτι ἡ Χρηστοθήεια ἀποτελοῦσε καί ἐνωρίτερα μέρος τῆς διδασκείας ὕλης τῆς σχολῆς, ἐπειδὴ ἦταν κείμενο πολύ δημοφιλές καί διαδεδομένο εὐρύτατα.

Τέλος μέ τή διδασκαλία τῆς Χρηστοθηείας συνδέονται ὁ διδάσκαλος Κύριλλος (Μ.Π.Τ. 58, ἀρ.898), ὁ Κοσμάς, "θεράπων" τοῦ διδασκάλου Μαθαίου (Ἱεροσ. 182, ἀρ. 692), ὁ ἱεροδιάκονος Παρθένιος Λίνδιος (Μ. Λαύρ. 37, ἀρ. 384), ὁ Σάββας (Βουκουρ. 1514, ἀρ. 845), ὁ Βασίλειος υἱός Αὐγερινοῦ (Μ.Π.Τ.109, ἀρ. 901), ὁ Ἀναστάσιος Πάνου (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 242, ἀρ. 224), ὁ Καλλίνικος (Σμύρν. Β-6, ἀρ.953), ὁ Κυριαζῆς, ἀνεψιός τοῦ ἀγίου Ρόδου (Β Β 187, ἀρ. 200), ὁ μοναχός Αὐξέντιος (Ἱεροσ. 465, ἀρ. 733), ὁ Ἰωάννης "ἐκ Ραιδεστοῦ" (Ἱεροσ.455,ἀρ.723), ὁ Σάββας (Μπενακ. 5, ἀρ. 228), ὁ Δανιήλ Σπαρμιώτης (Ὀλυμπ. 36, ἀρ. 614), ὁ Γιάγκος Σταματῆνος (Ἱασίου ΙΙ-131 ἀρ.848), ὁ Γεώργιος Νταλόπουλος (Ξηροπ. 83, ἀρ. 408).

Ἀνακεφαλαιώνοντας ὅσα ἐκθέσαμε γιά τή διδασκαλία τῆς Χρηστοθηείας, καταλήγομε στό συμπέρασμα ὅτι τό κείμενο αὐτό διδάχθηκε χωρίς διακοπή ἀπό τό ἔτος τῆς συγγραφῆς του μέχρι καί τό ΙΘ' αἰ. σέ ὅλα τά γνωστά σχολεῖα, τά ὁποῖα ἐλειτουργοῦσαν στό χώρο πού ἐπηρέαζε ἡ ἐλληνική παιδεία καί τά ὁποῖα ἀναφέρονται στά μαθηματάρια. Τό γεγονός ὅτι ἀργήσε νά τυπωθῇ δέν ἐπηρέασε τή διάδοσή της μέσα καί ἔξω ἀπό τό σχολικό χώρο,καί τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐγίνε ἀποδεκτή, ἐπειδὴ ἱκανοποιοῦσε τά αἰτήματα τῆς ἐποχῆς.

Ἐπιστολογραφία

Τό μάθημα τῆς ἐπιστολογραφίας κατέχει σημαντική θέση στό πρόγραμμα τῶν ἐλληνικῶν σχολείων τῆς Τουρκοκρατίας. Τό θεωρητικό μέρος καλύπτεται κυρίως μέ τή διδασκαλία τῶν ἐπιστολικῶν τύπων τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως¹.

Βέβαια στό διάστημα τοῦ ΙΗ' αἰ. ἐκυκλοφόρησαν καί ἄλλα ἐπιστολάρια, ὅπως τό Ἐπιστολάριον ἦτε Ἐπιστολικός χαρακτήρ τοῦ Σπυρίδωνος Μίλια² καί τό Νέον ἐπιστολάριον³ "ὅτι ἐπιμελείας καί διορθώσεις" Γεωργίου Κωνσταντίνου, τό Ἐπιστολάριον ἐκ διαφόρων τυπωθέν καί ἐρανισθέν⁴, πού εἶδε τό φῶς τό 1804 ἀπό τό Πατριαρχικό τυπογραφεῖο. Ὅμως στά μαθηματάρια κυριαρχοῦν οἱ Ἐπιστολικοί τύποι τοῦ Κορυδαλέως.

1. Πρώτη ἐκδόση τό 1625 μέ τόν τίτλο: Τοῦ σοφωτάτου κυρίου Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως περί ἐπιστολικῶν τύπων. Londini 1625. Ἀκολούθησαν οἱ ἐκδόσεις τῆς Μοσχοπόλεως (1744), τῆς Ἀλλης (1768), τῆς Βενετίας (1786). Σέ ὅλες περιλαμβάνεται καί ἡ Ἐκθεση περί ῥητορικῆς, τοῦ Ἰδίου. Ἐμ. LEGRAND, BH, XVIIe, σ., τόμ. I, σελ. 194-200. Βλ. καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 3203, 3204, 3205, 3206.
2. Ἐπιστολάριον ἦτε Ἐπιστολικός χαρακτήρ περιέχων ἐρμηνείας καί παραδείγματα εἰς διάφορα εἶδη ἐπιστολῶν. Συντεθείς παρά τοῦ αἰδουμένου καί ἐρολογιστάτου κυρίου Σπυρίδωνος Μιλίου τοῦ ἐν ταῖς κλείναῖς Ἐνετίαις περιβλέπτου τῶν Ἑλλήνων γένους ἱεροκήρυκος καί κοινοῦ διδασκάλου ... Νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖς συνδρομῇ καί ἀναλώμασι τοῦ Κυρίου Πολυζῶη Λαμπαντιζιώτη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐνετίησιν ἀφνρ', 1757. Ἐμ. LEGRAND, BH, XVIIIe σ., τόμ. I, σελ. 473-474. Τό 1759 ὁ Μίλιας τυπώνει τή β' ἐκδόση, πού στόχο της ἔχει νά καθοδηγήσει τοὺς φιλομαθεῖς "πῶς νά συνθέτουν μέ καλὴν τάξιν τὰς ἐπιστολάς". Ἐμ. LEGRAND, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 497-498. Καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 3833, 3834.
3. Νέον Ἐπιστολάριον περιέχον διαφόρους χαρακτήρας καί ὑποδείγματα ἐπιστολῶν πρὸς οἰονδήποτε πρόσωπον ἀξιωματικόν, ἐκκλησιαστικόν καί κοσμικόν μέ τοὺς τίτλους τῶν αὐτῶν, κατὰ τόν κοινόν τρόπον, ὡς τήν σήμερον συνηθίζεται... Δι' ἐπιμελείας καί διορθώσεως Γεωργίου Κωνσταντίνου ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐν Αἰφίᾳ τῆς Σαξονίας ἔτει φφξδ', 1764. Ἐμ. LEGRAND, BH, XVIIIe σ., τόμ. II, σελ. 26. Εὐρῆκε μεγάλη ἀπῆχηση, ἃν κρίνομε ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως πού ἀκολούθησαν: 1768, 1774, 1778, 1782, 1785, 1796, 1797, 1803, 1808, 1811, 1816 κ.ἄ. Καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 2142-2153.
4. Ἐπιστολάριον ἐκ διαφόρων ἐρανισθέν καί τυπωθέν Πατριαρχεύοντος τοῦ Παναγιωτάτου ... κυρίου Καλλινίκου, προσφωνηθέν δέ τοῖς τῶν Ἑλλήνων φιλομαθεῖς νέοις ... ἔτει 1804. Δ. ΓΚΙΝΗ-Β: ΜΕΕΑ, ΕΒ, τόμ. Α', σελ. 42. Γιά τίς μετὰ τό 1816 ἐκδόσεις Ἐπιστολαρίων βλ. Νικολάου Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Βυζαντινὴ Ἐπιστολογραφία ἥτοι Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν, τόμ. Γ', Ἀθῆναι³, 1969-1970, σελ. 13-15.

Παράλληλα οί μαθητές άσκοϋνται στή γραφή έπιστολών όλων τών τύπων, μιμούμενοι βέβαια τά πρότυπα του έγγχειριδίου. Στά μαθητικά τετράδια άνακαλύπτει κανείς τήν προσπάθειά τους νά συμμορφωθούν πρός τούς έπιστολικούς κανόνες, προσπάθεια πού συνήθως άποβαίνει σέ βάρος του άϋθορμητισμού. Παραθέτομε ένδεικτικά δύο σύντομα άποσπάσματα από τό χ/φ Μ.Π.Τ. 567,

τό όποιο περιέχει μαθητικές άσκήσεις έπιστολογραφίας:

α') φύλ. 50^v "... ήκεν ή βίβλος ώς έν καιρώ καί σου άγαμαι ού μόνον τής φιλίας τό ειλικρινές αλλά καί τό επιρρέπές πρός οΰκτον. Πάντα κάλων, ο φασίν, έκίνησα, όπως τοιαύτην κησαίμην βίβλον καί ούδείς μ'άπήλλαξε τών δοκούντων φύλων του άντιγράφειν τούούτον πυξίον τήν χεΐρα οΰτω βαρεΰαν έχοντα...". β') φύλ. 55^v "... τής τε τών μαθημάτων άρδείας υφεσιν ούδεμίαν επιδεξαμένης, μάλλον δέ καθ'ήμέραν επιδιδούσης, τήν του Ειφυλί-νου πληρώσας βίβλον, του Ξενοφώντος τήν φιλοκαλίαν μέτεμι νυν, παρήμι τον του Λουκιανού Ύμητόν καί τάς του Άλεξάνδρου θεματογραφίας, ένα μή σου τάς άκοάς βαρύνω..."¹.

Ο σκοπός τής διδασκαλίας τής έπιστολογραφίας είναι κυρίως πρακτικός. Οί μαθητές έξοικειώνονται μέ τούς τίτλους τών όφφικιαλίων τών Πατριαρχείων, τών Μητροπόλεων καί τών Ήγεμονικών αύλών, μέ τον τύπο τών έπιστολών πού άρμόζουν σέ κάθε περίσταση, είτε πρόκειται για έπίσημη είτε για ιδιωτική άλληλογραφία. Έτσι προετοιμάζονται, όσοι ένδεχομένως θά ύπηρετήσουν άργότερα σάν γραμματεΐς.

Πάντως είναι άξιοπρόσεκτο ότι τό μάθημα τής έπιστολογραφίας ολοκληρώνεται κυρίως μέ τή μελέτη του έπιστολαρίου του Συνεσίου Κυρήνης καί έπιστολών του Ίσιδώρου Πηλουσιώτου, τών έπιστολών Μ. Βασιλείου, Ίω. Χρυσοστόμου καί Λιβανίου, Γρηγορίου του Θεολόγου, καθώς καί τών έπιστολών άλλων έπιστολογράφων, κυρίως έκείνων πού περιλαμβάνονται στον πρώτο τόμο τής Έγκυκλοπαιδείας του Πατούσα².

1. Παρόμοιες άσκήσεις παραδίδουν τά χ/φα Μ.Π.Τ. 75 (τών μαθητών Δημητρίου καί Νικολάου Άλβανιτοχωρίτου, Βατοπ. 216 (γυμνάσματα Μαναρίου στους Έπιστολικούς τύπους), Ίβήρ. 521, Βουκουρ. 1209, Εϋαγγελ. Σχολής Β-9. Άλλά καί ή συλλογή έπιστολών διαφόρων τύπων ή σχεδίων έπιστολών είναι φαινόμενο συνηθισμένο κατά τό ΙΗ' αί. Βλ. Μετ. Συνά 22 καί 29, όπου συλλογές έπιστολών από τον Ίλαρίωνα Σιναΐτη καί τον άρχεδιάκονο του θρόνου Άντιοχείας Νικηφόρο Καντουνιάρη ή Ναυτουνιάρη, Χζο.

2. Σελ. 138 καί έξης.

Από τή μελέτη τών μαθηματάρων προκύπτει ότι τό ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου κατέχει τήν πρώτη θέση μεταξύ τών ἄλλων ὁμοειδῶν κειμένων. Πρόκειται γιά μιὰ συλλογή 156 ἐπιστολῶν¹, συντόμων ἢ ἐκτενῶν, οἱ ὁποῖες ἀπευθύνονται σέ σαράντα περίπου πρόσωπα, μεταξύ τών ὁποίων ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος καί ἡ φιλόσοφος Ὑπατία. Στίς ἐπιστολές αὐτές θίγονται θέματα ἐκκλησιαστικά, ζητήματα πολιτικά ἢ στρατιωτικά σχετιζόμενα κυρίως μέ τίς βαρβαρικές ἐπιδρομές, πού ἐταλαιπωροῦσαν τήν Κυρήνη κατά τούς χρόνους τοῦ Συνεσίου. Ἡ χάρη τοῦ ὕφους κατέστησε τίς ἐπιστολές δημοφιλές ἀνάγνωσμα, γι' αὐτό καί ὁ Ἰωάννης Πατούσας ἔκρινε σκόπιμο νά περιλάβει στήν Ἑγκυκλοπαιδεία του 44 ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου.

Ἡ συστηματική διδασκαλία τών ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου ἀρχίζει περί τά μέσα τοῦ ΙΖ' αἰ. Ὅμως πολύ ἐνωρίτερα, ἕνας ἀπό τούς πρώτους διδασκάλους τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς, ὁ Ματθαῖος Καμπριώτης², ἐπεχείρησε μετάφραση τών ἐπιστολῶν³ προφανῶς γιά διδακτικούς σκοπούς, πρὶν ἀπό τό 1490, ἔτος τοῦ θανάτου του.

Στό διάστημα τοῦ ΙΖ' αἰ. λοιπόν διδάχθηκε τό ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου καί συγκεκριμένα κατά τά ἔτη 1647-1648 (Μ. Σπηλ. 86, ἀρ. 526), 1674 (Ἀργυρ. 10, ἀρ. 589), 1675 (Μηλ. 43,

1. Ἐπιστολαί διαφόρων φιλοσόφων, ρητόρων σοφιστῶν ... ἐξ πρὸς τοὺς εὐχοσ. Venetus 1499. Ὁ ἐπιμελητής τῆς ἐκδόσεως Μάρκος ΜΟΥΣΟΥΡΟΣ, ἔχει προτάξει τό Συνέσιο. Ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου ἐκδίδονται τό 1605 στό Παρίσι μέ λατινική μετάφραση καί σχόλια τοῦ φραγκίσκου Πόρτου. Em. LEGRAND, BH, XVIIe s., τόμ. I, σελ. 42-43. Στήν ἐκδοση τοῦ Denis PETAU (Petavius) Synesii episcopi Cyrenes opera quae extant omnia..., ἔτ. 1612, στίς σελ. 159-294 ἔχουν περιληφθῇ 115 ἐπιστολές. E.B.E. ΕΦ 12086. Τό 1782 ἐκδίδει τίς ἐπιστολές ὁ Κύπριος Ἀνθίμος ΒΕΡΑΣ. Em. LEGRAND, BH, XVIIIe s., τόμ. II, σελ. 379. Γιά τήν ἐκδοση τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντῆ βλ. κατωτέρω. Ἐπιστολάριον ἑλληνικόν τοῦ σοφωτάτου... Συνεσίου... μετά τῶν ἐξηγήσεων εἰς τό ἀπλοῦν ἐξέδωκε τό 1815 ὁ ἱερομόναχος καί διδάσκαλος Δαμασκηνός Παναγιωτόπουλος ὁ Δημητσαναῖος. Δ. ΓΚΙΝΗ-Β. ΜΕΒΑ, EB, τόμ. Α', σελ. 137. Ὁ R. HERCHER, Epistolographi graeci. Parisiis 1873, στίς σελ. 638-739, ἔχει περιλάβει τό Ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου. Ἐπίσης J.-P. MIGNE, PG, 66, 1321-1560. Ἐκδοση τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου ἐτοιμάζει ἀπό ἐτῶν ὁ κ. Antonio GARZIA.

2. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 74-77.

3. Τήν εἴδηση παρέχουν ὁ Γ. ΖΑΒΙΡΑΣ, Νέα Ἑλλάς, σελ. 71-72 καί ὁ Κ. ΣΑΘΑΣ, Ν.Φ., σελ. 61.

άρ. 578), 1680 (Πατμ. 582, άρ. 644), 1689 (Βατοπ. 219, άρ. 242), 1700 (Ίβήρ. 1363, άρ. 353).

Ο ΙΗ' αϊ. μās προσφέρει τήν ακόλουθη συχνότητα διδασκαλίας, όπως αυτή διαμορφώνεται από τά στοιχεΐα πού παρέχουν τά χρονολογημένα μαθηματάρια: 1705 (ΕΒΕ 1119, άρ. 59), 1708 (Ίβήρ. 670, άρ. 347), 1721 (Γρηγορ. 106, άρ. 278), 1724 (Ίεροσ. Άγ. Σάββα 462, άρ. 730), 1738-1740 (Βουκουρ. 451, άρ. 801), 1749 (Βατοπ. 741, άρ. 272), 1750-1751 (Ίεροσ. 467, άρ. 735), 1755 (Μ. Λαύρ.*Κ 97, άρ. 375, Πατμ. 581, άρ. 643), 1758 (ΕΒΕ 1126, άρ. 66), 1767 (Ζαγορ. 65, άρ. 503 καί Μ. Σπηλ. 103, άρ. 528), 1768 (Άργυρουπ. 34, άρ. 595 καί ΕΒΕ 2836, άρ. 109), 1774 (Πατμ. 954, άρ. 659), 1781 (Πατμ. 589, άρ. 651 καί Παντελ. 694, άρ. 444), 1783 (Μ. Σπηλ. 63, άρ. 521), 1784 (Βουκουρ. 726, άρ. 820), 1786 (ΕΒΕ 3005, άρ. 121, Ίεροσ. 373, άρ. 707, Β Β 21, άρ. 186, Μετ. Σινά 28, άρ. 927), 1789 (Βουκουρ. 423, άρ. 798), 1791 (Σιναιτ. 1358, άρ. 10), 1795 (Πατμ. 700, άρ. 657), 1797 (Κορθίου 3, άρ. 465), 1800 (Βουκουρ. 1397, άρ. 844).

Η διδασκαλία τών επιστολών του Συνεσίου συνεχίζεται καί τό ΙΘ' αϊ. Για τίς δύο πρώτες δεκαετίες τά χρονολογημένα μαθηματάρια παρέχουν τίς δύο ακόλουθες χρονολογίες: 1802 (Μ.Π.Τ. 655, άρ. 914) καί 1822 (Βουκουρ. 16, άρ. 792). Στα άνωτέρω πρέπει νά προστεθούν καί 90 περίπου άχρονολόγητα μαθηματάρια τά όποΐα παραδίδουν τίς επιστολές του Συνεσίου.

Από τήν εξέταση τών μαθηματάρων συνάγεται ότι τό ΊΕπιστολάριο του Συνεσίου δέν διδάσκεται πάντοτε ολόκληρο, έπειδή τό μάθημα της ΊΕπιστολογραφίας συμπληρώνεται μέ τή μελέτη επιστολών καί άλλων επιστολογράφων. Παραθέτομε τίς ακόλουθες περιπτώσεις, οι όποιες είναι ένδεικτικές του τρόπου μέ τόν όποΐο οι διδάσκαλοι έκαναν χρήση του ΊΕπιστολαρίου: Πατμ. 591 (άρ. 653), όπου όλο τό ΊΕπιστολάριο, Πατμ. 593 (άρ. 655) όπου οι έξηγήσεις όλων τών επιστολών γραμμένες από τόν Κύριλλο Σγουρομαλλινό¹, Πατμ. 594 (άρ. 656), όμοίως, από τό χέρι του

1. Μαθητής του Δανιήλ Κεραμέως καί επί ένα έτος σχολάρχης της Πατμιάδας μετά τόν Παΐσιο Καραπατά. Μ. Ή. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, ΊΗ Πατμιάς, σελ. 30-31.

Γρηγορίου Κανᾶ¹, Πατμ. 954 (άρ. 659), όπου ὅλο τό 'Επιστολάριο, Σιναΐτ. 1357 (άρ. 9) όπου 155 ἐπιστολές, Σιναΐτ. 1358 (άρ.10), όπου ὅλο τό 'Επιστολάριο ψυχαγωγημένο ἀπό τό Βασίλειο Συμαῖο μαθητή τοῦ Γερασίου Κερκυραίου², στό ΕΦΣΚ 79 (άρ.871) μόνο 138 ἐπιστολές, στό ΕΒΕ 1126 (άρ. 66) μόνο 59, στό 'Ολυμπιωτ. (άρ. 620) μόνο ἡ πρώτη ἐπιστολή, στό Μ.Π.Τ. 556 (άρ. 911) οἱ ἐπιστολές παραδίδονται "κατ'ἐκλογήν" δηλ. παραδίδονται μερικέες ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου καί μία ἐπιλογή ἐπιστολῶν διαφόρων ἐπιστολογράφων, 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου, Φαλάριδος, Μ.Βασιλείου, Βρούτου κ.ἄ., ὅπως περιλαμβάνονται στόν πρῶτο τόμο τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας.

Δέν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο τό γεγονός ὅτι τά μαθηματάρια στά ὁποῖα παραδίδεται ὁλόκληρο τό 'Επιστολάριο προέρχονται ἀπό τήν Πατριάδα καί εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ Δανιήλ Κεραμέως. Πάντως ὁ Δανιήλ δέν παραμελοῦσε καί τοὺς ἄλλους ἐπιστολογράφους, ὅπως διαπιστώνομε στά 'Ιεροσ. Πατρ. Βιβλ. 373 (άρ.707), ΕΒΕ 3039 (άρ. 123), Μ.Π.Τ. 556 (άρ. 911) κ.ἄ.

Ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου ἐπισημαίνεται, ὅπως εἶδαμε, κατὰ τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰ. 'Από τοὺς παλαιότερους διδασκάλους πού ἀσχολήθηκαν μέ τίς ἐν λόγῳ ἐπιστολές εἶναι ὁ Σεβαστός Κυμινήτης. Δύο μαρτυρίες μαθηματάρων (Μηλ. 43, ἄρ. 578 καί Πατμ. 582, ἄρ. 644) μᾶς πληροφοροῦν ὅτι ὁ Κυμινήτης ἐρμήνευσε τίς ἐπιστολές στήν Πατριαρχική Σχολή τό 1675 καί τό 1680. Τίς ἐρμηνεῖες του παραδίδει ἐπίσης καί τό Μ.Π.Τ. 290 (άρ. 904).

'Από τήν Πόλη ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιστολῶν μεταδίδεται, πιθανώτατα χάρις στόν Κυμινήτη, στήν ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου. Ἦδη στό αὐτόγραφο μαθηματάριο τοῦ Μάρκου Πορφυροπούλου (Μ.Π.Τ. 539, ἄρ. 910), τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰ. καί τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰ., ἔχουν περιληφθῇ οἱ ἐν λόγῳ ἐπιστολές. 'Ακολουθώντας τό

1. Μαθητής τῆς Πατριάδας, ἀντιγραφέας πολλῶν πατμιακῶν μαθηματάρων.

2. Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς γραφῆς τοῦ μαθηματάρου τό Σεπτέμβριο τοῦ 1791 γιά νά προσφερθῇ στό Γεράσιμο ἀποτελεῖ σημαντικό στοιχεῖο γιά τόν προσδιορισμό τοῦ ἔτους ἀφίξεως τοῦ Γερασίου στή Σύμη.

παράδειγμα τῶν προκατόχων τους οἱ διδάσκαλοι τοῦ ΙΗ' αἰ. ἐξακολουθοῦν νά τίς παραδίδουν. Ἀναφέρομε τίς ἀκόλουθες μαρτυρίες: α') τοῦ Διονυσίου Σθαλατεινιώτη (Βουκουρ. 406, ἀρ. 795), πού θύκουσε τίς παραδόσεις δύο διδασκάλων, τοῦ Γεωργίου Τραπεζοῦντιου καί τοῦ Μιχάλη. Ἀπό τό μαθηματάριό του δέν γίνεται σαφές ποιός τόν ἐδίδαξε τίς ἐπιστολές 'β') τοῦ Ἰωάννη Σερβάνου ('Αργυρουπ. 34, ἀρ. 595), πού ἐσπούδασε στό Βουκουρέστι, ἀλλά δέν μᾶς ἀναφέρει τό δάσκαλό του.

Πρός τό τέλος τοῦ αἵωνα θά περιληφθοῦν στό πρόγραμμα "Ἐπιθεωρεῖται τινές εἰς τάς ἐπιστολάς τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου" (Βουκουρ. 1376, ἀρ. 843) γραμμένες ἀπό τό Νεόφυτο Καυκαλυβίτη¹, διδάσκαλο τότε τῆς "αὐθεντικῆς" ἀκαδημίας. Ἀσφαλῶς καί ἄλλοι διδάσκαλοι, προγενέστεροι καί μεταγενέστεροι, ἀσχολήθηκαν μέ τό ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου στήν ὑπ' ὄψη σχολή².

Ἡ διδασκαλία τῶν ἐν λόγῳ ἐπιστολῶν πρὸς τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. ἐπισημαίνεται καί στά Ἰωάννινα (Βατοπ. 219, ἀρ. 242) καί συγκεκριμένα τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1689. Στό μαθηματάριο δέν ἀναφέρεται ὄνομα διδασκάλου ἢ μαθητῆ. Πάντως πρέπει νά ἀποκλεισθῇ ὁ Βησσαρίων Μακρῆς, ὁ ὁποῖος, κατὰ τοὺς βιογράφους του³, ἐδίδαξε στήν ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα μέχρι τό 1683. Ἐπομένως πρόκειται γιά διδασκαλία κάποιου ἀπὸ τοὺς διαδόχους του στή σχολή Γκιούμα.

Τό ἔτος 1708 ἐδίδαξε τίς ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου ὁ "λογιώτατος" Ἀντώνιος ('Ιβήρ. 670, ἀρ. 347). Εἶναι βέβαια δύσκολο νά ἐξακριβωθῇ ἡ ταυτότητά του, ἐκφράζομε ὅμως τὴν ὑπόνοια ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐδείξαμε στό περί Χρηστοθεΐας κεφάλαιο, τό 1708 βρῖσκε-

1. "Ἐκδοσὴ τους ὑπὸ Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Δημητρίεως τοῦ Κωνσταντᾶ, Αὐτῶν ἐπιστολῶν Συνεσίου τοῦ Κυρηναίου μετὰ σχολίων τοῦ διδασκάλου Νεοφύτου Ἱεροδιακόνου τοῦ Πελοποννησίου ἐκδοθεῖσα ... Ἐν Βιέννῃ ... φψ4β'.

2. Ἡ CAMARIANO-CIORAN ἀναφέρει καί τοὺς Ἀλέξανδρο Τυρναβίτη, Κύριλλο Λαυριώτη καί Λάμπρο Φωτιάδη. Les Académies, σελ. 172-173.

3. Εὐαγγ. ΣΑΒΡΑΜΗ, Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς. ΗΧ, 5(1930), τευχ. Α' καί Β', σελ. 30-49, ὅπου καί ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία.

ται ακόμη στη ζωή και διδάσκει στην Πατριαρχική Ἀκαδημία.

Τό 1715 ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος ὁ ἐξ Ἀγράφων, ἀδελφός τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, τελειώνει στό σχολεῖο τοῦ Αἰτωλικοῦ τόν πίνακα "τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου". Ἡ ὀ-
τεία του στό ἀνωτέρω σχολεῖο προσδιορίζεται μεταξύ τῶν ἐτῶν
1712-1717¹.

Στήν Πατριάδα ἡ συστηματική διδασκαλία τῶν ἐπιστολῶν
τοῦ Συνεσίου παρατηρεῖται κυρίως ἐπὶ τῆς μακρᾶς σχολαρχίας
τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως, ὅπως μαρτυροῦν ἀρκετά μαθηματάρια (ΕΒΕ
3005, ἀρ. 121, καί 3039, ἀρ. 123, Βουκουρ. 1201, ἀρ. 837,
1360, ἀρ. 842, καί 1397, ἀρ. 844, Μ.Π.Τ. 55 (ἀρ. 897) καί 655
(ἀρ. 914), Ἰασίου ΙΙΙ-107 (ἀρ. 849) Πατμ. 954 (ἀρ. 659), ὅ-
μως καί οἱ προκάτοχοί του εἶχαν περιλάβει τίς ὑπ' ὄψη ἐπιστο-
λές στό πρόγραμμά τους, ὅπως προκύπτει ἀπό σημείωση τοῦ ἱε-
ρομονάχου Ἰακώβου Ἀναστασίου (Ἱεροσ. 455, ἀρ. 712), μαθητῆ τῆς
Πατριάδας καί μάλιστα τοῦ Μακαρίου Καλογερά καί ἀργότερα διδα-
σκάλου τῆς σχολῆς Ἱεροσολύμων καί ἀπό ἄλλη τοῦ Ἀναστασίου,
ἀνεψιοῦ τοῦ διδασκάλου τῆς Πατριάδας Βασιλείου Κουταληνοῦ
(Leningr. F-π° 287 ἀρ. 995), τόν ὁποῖο διαδέχθηκε ὁ Δανιήλ. Παραθέ-
τομε ἐπίσης τή μαρτυρία ἄλλου μαθητῆ, τοῦ ἱερομονάχου Κυρίλλου
(Μ. Λαύρ. * Κ 97, ἀρ. 375), ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τό 1745
γιά τή διδασκαλία τῶν ἐπιστολῶν ἀφιερώθηκαν εἴκοσι μῆνες. Ἡ
μαρτυρία τοῦ Κυρίλλου ἐνισχύεται ἀπό ἀνάλογες σημειώσεις τῶν
ἐτῶν 1745-1763 ἀνωνύμων μαθητῶν (Πατμ. 581, ἀρ. 643). Ἀπό τά
ἀνωτέρω γίνεται φανερό ὅτι στήν Πατριάδα ἀπέδιδαν ιδιαίτερη
σημασία στίς ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου, οἱ ὁποῖες ἐσπουδάζοντο
τοῦλάχιστον ἐπὶ μία διετία, παράλληλα, φυσικά, μέ ἄλλα κείμε-
να.

Μέ τήν Πατριάδα καί τίς ἐπιστολές συνδέεται καί ὁ Διαμαν-
τῆς Ρύσιος. Στό Πατμ. 581 (ἀρ. 643), φύλ. 152-153^v, παραδίδεται
αὐτόγραφη ἐπιστολή τοῦ Ρυσίου² "τῷ κύρ Βασιλεῖ μοναχῷ ἀπό

1. Βλ. τήν πρόσφατη μελέτη μας Ἀθανάσιος ἱερομόναχος ὁ ἐλάχιστος ὁ ἐξ
Ἀγράφων. Τυπώνεται.

2. Ἀντίγραφα τῆς ἐπιστολῆς παραδίδονται στά Ἱβήρ. 157 (ἀρ. 325) καί
Βουκουρ. 1376 (ἀρ. 843).

Σμύρνης αψμα^{ον} μηνός "Οκτωβρίου" στην οποία διασαφηνίζει 'μία περικοπή έπιστολής του Συνεσίου ύστερα από σχετικό αίτημα του Βασιλείου (Κουταληνοῦ). Τοῦτο σημαίνει ότι καί οί δύο διδάσκαλοι ήσυχολοῦντο μέ τίς έν λόγῳ έπιστολές.

Στό όρεινό Καρπενήσι, όπου έλειτουργοῦσε σχολείο από τό ΙΖ' αί., μάς μεταφέρει τό μαθηματάριο ΕΒΕ 2836 (άρ. 109), στό οποῖο έπίσης έπισημαίνεται ή διδασκαλία τῶν έπιστολῶν.

Παράδοση τῶν έπιστολῶν "έξηκριβωμένη παρά Εὐγενίου τοῦ 'Ιθακησίου" μνημονεύεται στό Πατμ. 700 (άρ. 657). Ὑποθέτομε ότι ὁ άναφερόμενος Εὐγένιος εἶναι ὁ Καραβίας¹, ὁ κατόπιν μητροπολίτης Ἀγχιάλου καί έθνομάρτυρας, ὁ οποῖος άσκησε καί τό διδασκαλικό έπάγγελμα.

Τό μαθηματάριο τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου ('Ιεροσ. 467, άρ. 735), προερχόμενο από τή σχολή 'Ιεροσολύμων, μάς πείθει ότι καί έκεῖ ή μελέτη τῶν έπιστολῶν είχε ένταχθῇ στό πρόγραμμα.

Ἀπό τό Βασίλειο τό Συμαῖο έχει άντιγραφῇ τό 1791 ή έξηγήση τῶν έπιστολῶν τοῦ Συνεσίου στό Σιναῖτ. 1358 (άρ. 10), γιά νά άφιερωθῇ στό Γεράσιμο τόν Κερκυραῖο, διδάσκαλό του καί σχολάρχη Σύμης. Εἶναι φανερός ὁ προσορισμός τοῦ χειρογράφου.

Ἡ σπουδή τῶν έπιστολῶν είχε έπίσης περιληφθῇ στή διδακτέα ὅλη τῆς σχολῆς Δημητσάνης, ὅπως διαπιστώνομε από μαθηματάρια τῆς σχολῆς Δημητσ. 21 (άρ. 468) καί Ξηροπ. 215 (άρ. 411) τοῦ μαθητῆ 'Ιωάννου ('Ιεροθέου) Σπηλιωτοπούλου.

Τό μαθηματάριο Παντελ. 694 (άρ. 444), παραδίδει "έξηγήσεις τῶν έπιστολῶν τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου παρά τοῦ διδασκάλου κυρίου Γαβριήλ Βουρλιώτου". Εἶναι γνωστό ότι τό γέροντα διευθυντή τῆς σχολῆς Σμύρνης Χρῦσανθο Καραβία άναπλήρωνε στά καθήκοντά του "ὁ Γαβριήλ εκ Βριούλων"², τρόφιμος τῆς σχολῆς καί προϊστάμενός της μεταξύ 1809 καί 1811. Επειδή τό άνωτέρω μαθηματάριο έχει γραφῇ πιθανώτατα τό 1781, πιστεύομε ότι οί έξηγήσεις τῶν έπιστολῶν έδιδάχθηκαν κατά τήν περίοδο πού ὁ

1. 'Ιω. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, Εὐγένιος. 'Ο Καραβίας. ΘΗΕ, τόμ. 5 (1964), στήλ. 1013-1015, όπου καί βιβλιογραφία.

2. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, 'Ιστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης εκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις 1885, σελ. 23-24. Τά Βριούλα έλέγοντο καί Βουρλά.

Γαβριήλ ἐμαθήτευσεν στή σχολή Σμύρνης.

Τέλος μέ τή διδασκαλία τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου συνδέονται καί πρόσωπα τά ὁποῖα ἀδυνατοῦμε νά συσχετίσουμε μέ συγκεκριμένους διδασκάλους καί σχολές, ὅπως ὁ Λουκάς Πιτζιπιδός (Μ. Σπηλ. 86, ἀρ. 526), πού ἔγραψε τήν ψυχαγωγία τῶν ἐπιστολῶν τό 1648 ἴσως στή Χίο, γιά νά τή μελετήσῃ 135 χρόνια ἀργότερα ὁ ἀπόγονός του Λουκάς Μιχαήλ Πιτζιπιδός. Καί ἐφ' ὅσον ἀναφερθήκαμε στή Χίο, μνημονεύομε καί τόν Ἰωάννη Καλλιάρχη, τό γραφέα τοῦ ΕΒΕ 1119 (ἀρ. 59), ὁ ὁποῖος μαζί μέ ἄλλα κείμενα ἀντέγραψε καί ἀσφαλῶς ἐμελέτησε τίς ἐπιστολές. Συνδέονται ἀκόμη οἱ Σπαρμιῶτες μοναχοί Δαμιανός (Ἰολυμπ. 64, ἀρ. 619) καί Γερμανός (Ἰολυμπ. 143, ἀρ. 628), ὁ Χρήστος Παπάζονγλη ἀπό τήν Ἄρτα (Γρηγορ. 106, ἀρ. 278) καί ὁ Γεώργιος Μιχαήλ Γιαλάς (Μ. Σπηλ. 103, ἀρ. 528).

Ἐκτός ἀπό τίς ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου τά μαθηματάρια παραδίδουν καί ἐπιστολές ἄλλων ἐπιστολογράφων, Χριστιανῶν καί ἐθνικῶν. Ἀπό τοὺς πρῶτους ἐπισημαίνονται οἱ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Θεοφύλακτος Σιμοκάτης. Ἀπό τοὺς δεύτερους οἱ Αἰνείας, Ἀλέξανδρος, Ἀλκίφων, Ἀριστέναιτος, Ἀριστοτέλης, Βροῦτος, Διονένης, Διονύσιος, Ἰουλιανός, Κράτης, Λιβάνιος, Προκόπιος ὁ σοφιστής, Φάλαρις, Φίλιππος, Φιλόστρατος, πολὺ σπάνια δέ Αἰλιανός, Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεύς, ὁ Σψίπατρος καί ὁ Χίων. Ἡ συλλογή τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχει στὸν πρῶτο τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα, εἶναι δέ φανερό ὅτι ἡ πηγή τῆς εἶναι ἡ ἔκδοσις ἐπιστολῶν "διαφόρων φιλοσόφων, ρητόρων, σοφιστῶν" πού εἶδε τό φῶς τό 1499 μέ τήν ἐπιμέλεια τοῦ Μάρκου Μουσούρου¹. Αὕτη ἡ "ἐπιστολῶν ἄθροισις ἀνδρῶν πανσόφων"² διευρύνει τό φάσμα τῶν ἐπιστολῶν τίς ὁποῖες

1. Ἐπιστολαὶ διαφόρων, σελ. 138 καί ἐξῆς.

2. Εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπιγράμματος πού τυπώθηκε στήν ἔκδοσι τοῦ 1499, τό ὅποιο ὁ Πατούσας ἐπρόταξε στίς ἐπιστολές τοῦ πρώτου τόμου τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας καί τό ὅποιο οἱ μαθητές ἀντέγραψαν στά μαθηματάρια.

ἐμελετοῦσαν οἱ μαθητές, περιοριζόμενοι μέχρι τό 1710 σχεδόν αποκλειστικά στό Συνέσιο.

Ἀπό τή μελέτη τῶν μαθηματαρίων διαπιστώνεται ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἐπιλέγουν, συνήθως κατά τήν κρίση τους, ἀπό τό σύνολο τῶν ἐπιστολογράφων, τοὺς ὁποίους βρίσκουν συγκεντρωμένους στήν Ἐγκυκλοπαιδεία, ἐκείνους τῶν ὁποίων τίς ἐπιστολές θά διδάξουν. Παραθέτομε ἐνδεικτικά τέτοιες περιπτώσεις ἐπιλογῆς: EBE 1121 (ἀρ. 61), ὅπου Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Ἰουλιανός καί Συνέσιος. EBE 2836 (ἀρ. 109), ὅπου Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Μ.Βασίλειος, Φάλαρις, Θεοφύλακτος Σιμοκάτης, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί Συνέσιος. Μ.Π.Τ. 841 (ἀρ. 919), ὅπου δηλώνεται ὅτι οἱ παραδιδόμενες ἐπιστολές ἔχουν ληφθῇ "ἐκ τοῦ πρώτου τόμου". Πρόκειται γιά ἐπιστολές τῶν: Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Μ. Βασιλείου, Ἰουλιανοῦ καί Ἀριστοτέλους. Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779), ὅπου Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Μ. Βασίλειος, Λιβάνιος, Θεοφύλακτος Σιμοκάτης, Διονύσιος σοφιστής. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. 144 (ἀρ. 216), ὅπου Ἰωάννης Χρυσόστομος, Ἰσίδωρος Πηλουσιώτης, Συνέσιος.

Δέν λείπουν οἱ περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες διδάσκονται ὅλοι οἱ ἐπιστολογράφοι πού ὑπάρχουν στήν Ἐγκυκλοπαιδεία, ὅπως στά μαθηματάρια EBE 3039¹ (ἀρ. 123), ὅπου ἡ ἀντιγραφή τῶν ἐπιστολῶν ἀκολουθεῖ τή σειρά τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Μ.Π.Τ. 556 (ἀρ. 911), Ἱεροσολ. 373 (ἀρ. 707), Βουκουρ. 1090 (ἀρ. 835) καί 1210 (ἀρ. 839).

Ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιστολῶν τῆς συλλογῆς τοῦ Πατούσα ἐπισημαίνεται ἤδη ἀπό τό 1710 (Μ.Π.Τ. 556, ἀρ. 911) καί συνεχίζεται καθ' ὅλη τή διάρκεια τοῦ ΙΗ' αἰ. Τά χρονολογημένα μαθηματάρια παρέχουν τίς ἀκόλουθες χρονολογίες, οἱ ὁποῖες βοηθοῦν νά ἀντιληφθοῦμε καί τή συχνότητα τῆς διδασκαλίας: 1722-1726 (Βουκουρ. 208, ἀρ. 779) στή σχολή Ἀρτῆς ἀπό τό διδάσκαλο Ἀθανάσιο Νικόπουλο καί ἐν συνεχείᾳ στή σχολή Βουκουρεστίου. 1739 (B B 17, ἀρ. 184) γραμμένες ἀπό τόν ἱερομόναχο Νικόδη-

1. Τό μαθηματάριο σώζεται ἀκέφαλο. Εἰκόταμε ὅτι στά φύλλα πού ἔχουν ἐκπέσει, εἶχαν γραφῇ οἱ ἐπιστολές Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

μο, 1750 (Ίεροσ. 483, άρ. 751), 1758-1761 (ΕΒΕ 1120, άρ. 60) γραμμένες από τό Νεόφυτο Καλούτζη, μαθητή τής σχολής Βουκουρεστίου. Κατά τά έτη 1767-1768 (ΕΒΕ 2836, άρ. 109) ή διδασκαλία τών ύπ' όψη έπιστολών μαρτυρεΐται στή σχολή Καρπενησί-ου. 1775 (Πατρ. Κων/πόλ. 162, άρ. 894) γράφονται από τόν έ-ερομόναχο Μακάριο, 1786 (Ίεροσ. 373, άρ. 707) διδάσκονται στήν Πατμιάδα από τό Δανιήλ Κεραμέα. "Σχολική έπίστασις" Άθανασίου τοϋ Παρίου σέ έπιστολή Ίσιδώρου τοϋ Πηλουσιώτου έχει άντιγραφή από τό Νεόφυτο Καλούτζη στό ΕΒΕ 1202¹, ποικί-λου περιεχομένου.

1. Ίω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Κατάλογος, σελ. 218-219, όπου όμως ή "έπίστασις" παραλείπεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Ρητορικά μαθήματα

Σπουδαίο μάθημα στά ελληνικά σχολεία κατά τό διάστημα τής Τουρκοκρατίας ήταν ή Ρητορική. Τό θεωρητικό μέρος του μαθήματος έξυπηρετείτο από τά ποικίλα έγχειρίδια, τά όποια είχαν συγγραφή από διακεκριμένους διδασκάλους, όπως ή "Σύνοψις τέχνης ρητορικής" του 'Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου¹, ή "Εκθεσις περί ρητορικής" του Θεοφίλου Κορυδαλέως², του Γερασίμου Βλάχου "Περί τέχνης Ρητορικής" καί "Περί ρητορικής δυνάμεως"⁴, "Περί του πώς δεί όμιλίαν συγγράφειν" του Γεωργίου Σουγδουρή⁴, "Λευχειμονούσα Ρητορική εΐτουν 'Αρθόνλου Προγυμνάσματα έκ τής Λατίνων άνθολογηθέντα φωνής καί έν ελληνική διαλέκτω ύποστρωθέντα σπουδής καί πόνω 'Αναστασίου Παπαβασιλοπούλου του έξ 'Ιωαννίνων, έν τή κωμοπόλει Τυρνάβω τής Θετταλίας διατρίβοντος χάριν τών ύπ' αυτού διδασκομένων πρωτοπέλων μαθητών"⁵, του Βικεντίου Δαμοδού ή "'Επίτομος Λογική καί Τέχνη Ρητορική"⁶, του Μακαρίου

1. 'Απ' όσο γνωρίζομε παραμένει άνέκδοτη. Σώζεται σέ πολλά χ/φα, άσφαλώς έπειδή άντεγράφετο από μαθητές καί διδασκάλους. Βλ. ΕΒΕ 1202, του μαθητή Νεοφύτου Καλούτση, 'Αρχ.επ. Κύπρου 32 κ.ά.
2. 'Εκδομένη μαζί μέ τούς 'Επιστολικούς τύπους τό 1625. Έπ. Legrand, BH, XVIIe s., τόμ. I, σελ. 194-200. Βλ. καί τό 7ο κεφάλαιο, όπου περί 'Επιστολογραφίας.
3. Β. ΤΑΤΑΚΗ, Γεράσιμος Βλάχος ό Κρής (1605/7 - 1685). Βενετία 1974, σελ. 66-95.
4. Σύντομη άνάλυση του έργου από τον Κωνστ. ΚΟΥΡΚΟΥΛΑ, 'Η θεωρία του κηρύγματος κατά τούς χρόνους τής Τουρκοκρατίας. 'Αθήναι 1957, σελ. 45-49. 'Αθ.Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, 'Η έκκλησιαστική ρητορική στον 'Αγιο Γεώργιο τών 'Ελλήνων τής Βενετίας (1534-1788). Θησαυρίσματα, τόμ. 9(1972), σελ. 158-159. Για τήν παρότητα του έργου βλ. Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, Μελετίου 'Αθηνών περί του πώς δεί όμιλίαν συγγράφειν. 'Εκκλησιαστικός θάρος, τόμ. 19 (1920), σελ. 326-341.
5. Εύλογίου ΚΟΥΡΙΑ, 'Αναστάσιος Ίερεύς Παπαβασιλόπουλος 'Ιωαννίτης καί ή άνέκδοτος άλληλογραφία του. 'Ηπειρωτική 'Εστία, τόμ. 4(1955), σελ. 996 - 1003 καί 1096-1100, όπου δημοσιεύεται τμήμα του έργου.
6. Βασιλικής ΜΠΟΜΠΟΥ-ΣΤΑΜΑΤΗ, 'Ο Βικέντιος Δαμοδός, βιογραφία-έργογραφία (1700-1752). 'Αθήνα 1982, σελ. 60 καί έξής.

Καλογερά "Ρητορική τέχνη καί "Εκθεσις ρητορικῶν τινων κανόνων ἱεροκήρυξι μάλιστα συμβαλλομένων, οὗς ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς ὁ ἐν ἱεροδιακόνοις Μακάριος εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἀπανθισάμενος τοῖς φιλολόγοις προὔθηκεν"¹ καί τοῦ Ἀθανασίου Παρίου "Ρητορική πραγματεία"². Παράλληλα οἱ μαθητές ἡσκούντο στή σύνθεση λόγων³ καί μελετοῦσαν τὰ ἔργα μεγάλων ρητόρων, "θύραθεν" καί χριστιανῶν.

Τό πεδίο ἀσκήσεως τῆς Ρητορικῆς κατὰ τὴν περίοδο τῆς δουλείας ἦταν κυρίως τὸ κήρυγμα, μέ τὸ ὁποῖο τὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα ἐνουθετεῖτο καί ἐστηρίζετο στήν πίστι. Δέν ἐλείπαν ὁμως καί οἱ εὐκαιρίες γιά τή σύνθεση λόγων ἐγκωμιαστικῶν, ἐορταστικῶν, ἐπικηδείων κ.ἄ. Τά σχολεῖα λοιπόν κατήρτιζαν τοὺς τροφίμους τοὺς ἔτσι, ὥστε νά εἶναι ἱκανοί στή συγγραφή καί ἐκφώνηση λόγων, καθῆκον πού ἐπωμίζοντο ἀργότερα ὡς κληρικοί ἢ διδάσκαλοι⁴. Μέ τὰ διδασκόμενα ρητορικά κείμενα ἐσπουδάζοντο ὄχι μόνο οἱ ιδέες, ἀλλά καί ἡ ἐπιχειρηματολογία, τὸ λεξιλόγιο, ἡ κομψή φράση, τὰ σχήματα τοῦ λόγου, κάθε τι μέ τὸ ὁποῖο ὁ ρήτορας κατορθώνει νά πείσει, νά συγκινήσει, νά ἐνθουσιάσει.

1. Τυπώθηκε στή Βενετία τὸ 1755 μαζί μέ τὴν ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου... Χριστοδοῦλου... σπουδῇ Ἰακώβου... Ἀναστασίου... Ἑνετίησι... 1755, σελ. 1-82.
2. Ρητορική πραγματεία, ἥτοι Ἑρμογένους τοῦ Ταρσεῶς... ρητορικῆς τέχνης ἐξήγησις... Ἑνετίησι... 1799.
3. Τέτοιες μαθητικὲς συνθέσεις παραδίδονται σέ χ/φα. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὰ ἐξῆς: Μ.Π.Τ. 75, ὅπου "Διήγημα τὸ κατὰ τὴν ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου" καί "Ἀνασκειὺ" ὅτι οὐν καλῶς εἴρηται τὸ γάμος γὰρ ἀνθρώπων εὐκταῖον κακόν" τοῦ μαθητῆ Γεωργίου Δρυστρίου. Συναῖτ. 1378, ὅπου ἀντίγραφα δύο λόγων τοῦ Στεφάνου Μπραγκοβάνου, γιου τοῦ Ἡγεμόνα Κωνσταντίνου. Ὁ πρῶτος εἶναι πανηγυρικός στόν ἅγιο Κωνσταντῖνο. Ὁ δεῦτερος, ἐπίσης πανηγυρικός, ἀναφέρεται στή Μετάσταση τῆς Θεομήτορος. Οἱ γιοὶ τοῦ Ἡγεμόνα εἶχαν ἑλληγες διδασκάλους, τὸ Γεώργιο Μαῦτα καί τὸν Ἀναστάσιο Μπουνέλη, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους διδάχθηκαν, ἐκτός τῶν ἄλλων, καὶ Ρητορική. Οἱ λόγοι τυπώθηκαν σὲ Βουκουρέστι τὸ 1701 καί τὸ 1703 ἀντίστοιχα. Θ. Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ἀρ. 1465 καί 1466.
4. Ὁ διδάσκαλος τῶν παιδιῶν τοῦ Κωνσταντίνου Μπραγκοβάνου Γεώργιος Μαῦτας ἦταν συγχρόνως καί αὐλικὸς ἱεροκήρυκας. Τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτη, σχολάρχῃ τῆς "αὐθεντικῆς" Ἀκαδημίας Βουκουρεστίου, σώζονται λόγοι ἐγκωμιαστικοῦ στόν Κωνσταντῖνο Μπραγκοβάνο (χ/φα Βουκουρ. 179 καί ΕΦΕΚ 19). Ὁ διδάσκαλος Σταμάτιος Παπᾶς ἐ χρημάτισε ἱεροκήρυκας στήν Ἀλεξάνδρεια (Ἰβήρ. 101, Λάμπρου 4221). Συνήθως κατὰ τὸ διορισμό του ὁ διδάσκαλος ἀναλάμβανε καί τὴν ὑποχρέωση νά κηρύττει. Βλ. ἱδρυτικὸ ἔγγραφο σχολῆς Ψαρῶν, ὅπου ὁ διδάσκαλος Γρηγόριος ὀφεῖλει "κηρύσσειν ἑσθ' ὅτε ἐπ' ἐκκλησίᾳ τὸν λόγον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου" Ἰωαννὲς ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑγγραφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 123.

Ἀπό τούς "θύραθεν" ρήτορες στά μαθηματάρια παραδίδονται: ὁ Ἰσοκράτης, τοῦ ὁποίου ἐδιδάσκοντο ὁ Πανηγυρικός, τό Ἐγκώμιον εἰς Εὐαγόραν, ὁ Πλαταῖκός καί ὁ Νικοκλῆς, σπανιώτερα δέ ὁ Βούσιρις, ὁ Περί εἰρήνης, ὁ Φίλιππος καί ὁ Κατά σοφιστῶν. Ἐπίσης ὁ Δημοσθένης, τοῦ ὁποίου παραδίδονται στά μαθηματάρια οἱ τρεῖς Ὀλυνθιακοί καί οἱ τρεῖς κατά Φιλίππου λόγοι, σπανιώτατα δέ οἱ λόγοι κατ' Ἀνδροτίωνος, κατά Μειδίου καί πρὸς Λεπτίνην, σποραδικά δέ ὁ Περί τοῦ στεφάνου καί ὁ περὶ τῆς παραπροσβείας. Ἀπό τούς λοιπούς ἀττικούς ρήτορες τὰ μαθηματάρια παραδίδουν ἐνίοτε τόν κατὰ Κτησιφῶντος λόγο τοῦ Αἰσχίνη καί τόν κατὰ χορευτοῦ τοῦ Ἀντιφῶντος. Στούς "θύραθεν" κατατάσσεται καί ὁ Θεμιστίας, τοῦ ὁποίου ὁ Περί φιλίας λόγος διδάσκεται εὐρύτατα, ἐνῶ σέ περιορισμένη κλίμακα διδάσκονται ὁ Προτρεπτικός Νικομηδεῦσιν εἰς φιλοσοφίαν καί ὁ Περί τῆς φιληκοῖας τοῦ βασιλέως. Τοῦ Λιβανίου διδάσκονται "μελέτες", κυρίως οἱ Πρεσβευτικοί πρὸς τούς Τρῶας ὑπέρ τῆς Ἑλένης. Τέλος παραδίδονται δημηγορίες ἀπὸ τό ἔργο τοῦ Θουκυδίδη καί ἀπὸ τὴν Κύρου Παιδεία τοῦ Ξενοφῶντος.

Ἰ σ ο κ ρ ᾶ τ η ς. Ὅρισμένοι λόγοι τοῦ κομψοῦ Ἀθηναίου ρήτορα ἔχουν ἤδη ἐξετασθῇ στό κεφάλαιο "mœurs des Princes", λόγῳ τῆς ἰδιομορφίας τοῦ περιεχομένου τους. Ἐκρίναμε σκόπιμο νά ἐξετάσουμε ἐδῶ σάν καθ' αὐτό ρητορικά κείμενα τό Ἐγκώμιον στόν Εὐαγόρα, τόν Πανηγυρικό, τόν Πλαταῖκό καί τό Νικοκλέα ἢ συμμαχικό¹, οἱ ὅποιοι παραδίδονται στά μαθηματάρια καί πού, ὅπως πιστεύομε, ἐδιδάσκοντο ἐπειδὴ ἀνταποκρίνονται στά κυριότερα ρητορικά εἶδη (ἐγκωμιαστικό, ἐπιδεικτικό, συμβουλευτικό), συγχρόνως δέ ἐκρίνοντο κατάλληλοι καί γιὰ τὴν ἠθική διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων.

Ἀπὸ τούς λόγους αὐτοὺς στήν Ἐγκυκλοπαιδεία ἔχουν περιληφθῇ τό Ἐγκώμιον στόν Εὐαγόρα καί ὁ Πλαταῖκός², ἐνῶ ὁ Πανηγυ-

1. Οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους ἦταν ἐκδοσμένοι ἀπὸ τό 1493 μέ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Δημητρίου ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 16-17 καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 2932.

2. Τόμος τρίτος, σελ. 43 καί ἐξῆς, σελ. 59 καί ἐξῆς ἀντίστοιχα.

ρικός καί ὁ Νικοκλῆς διδάχθησαν ἀσφαλῶς ἐπειδή ἐγίναν ἀντικείμενο προτιμήσεως ὀρισμένων διδασκάλων, ὅπως συνέβη καί μέ ἄλλα κείμενα.

Οἱ ἀνωτέρω λόγοι κυριαρχοῦν στό πρόγραμμα διδασκαλίας κυρίως κατά τό ΙΗ' αἰ. Τό γεγονός ὅτι σέ τρία μαθηματάρια, θεωρούμενα τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰ. (Μ.Π.Τ. 290 ἀρ. 904, 539 ἀρ. 910) καί Ἀργυρουπ. 10[31] ἀρ. 589) παραδίδονται ὁ Πανηγυρικός καί ὁ Νικοκλῆς δέν ἀναιρεῖ τήν προηγουμένη διαπίστωση. Ἀναλυτικότερα οἱ λόγοι πού ἐξετάζομε ἐδῶ παρουσιάζουν τήν ἀκόλουθη συχνότητα διδασκαλίας, σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού μᾶς παρέχουν τά χρονολογημένα μαθηματάρια.

Ἐγκώμιον εἰς Εὐαγόραν: 1707 (Ἀδριανουπ. 1091[109] ἀρ. 876), 1717 (Ἰβήρ. 154 ἀρ. 323), 1722-1727 (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), 1726 (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795), ἕως 1766 (Βουκουρ. 1023 ἀρ. 830), 1771 (Β.Β. 187 ἀρ. 200), 1784-1786 (ΕΒΕ 3005 ἀρ. 121), 1787 (Διονυσ. 351 ἀρ. 287), 1788 (Ξηροπ. 83 ἀρ. 408), 1789 (Βουκουρ. 15 ἀρ. 769), 1790 (ΕΒΕ 3049 ἀρ. 125), Θεραπν. 64 ἀρ. 515, Ἰασίου ΙΙΙ-107 ἀρ. 849), 1798 (Δημητσ. 41 ἀρ. 476). Ὁ ὑπ' ὄψη λόγος παραδίδεται ἐπίσης καί σέ 20 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, διαπίστωση πού ὁδηγεῖ στή σκέψη ὅτι ἐδιδάσκετο συχνότερα ἀπ' ὅσο δελχνοῦν οἱ χρονολογίες.

Πανηγυρικός: ἡ διδασκαλία του ἐπισημαίνεται κατά τά ἔτη 1707-1708 (ΕΒΕ 1131 ἀρ. 71 καί Ἰβήρ. 670 ἀρ. 347), 1734 (Ἰεροσ. 460 ἀρ. 728), 1740 (Βουκουρ. 460 ἀρ. 802), 1771 (Ἰασίου ΙΙΙ-126 ἀρ. 852), 1774 (Βουκουρ. 672 ἀρ. 817), 1784-1786 (Β.Β. 21 ἀρ. 186) καί 1802 (Κοζάν. 18 ἀρ. 536). Ἄν συνυπολογίσουμε καί 18 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, στά ὁποῖα παραδίδεται ὁ Πανηγυρικός, ἔχομε ἕνα σύνολο 26 μαθηματάρων ἔναντι 34 πού παραδίδουν τό Ἐγκώμιο στόν Εὐαγόρα.

Πλαταϊκός: παραδίδεται σέ 25 περίπου μαθηματάρια ἀπό τά ὁποῖα τά 10 εἶναι ἀχρονολόγητα. Ἀπό τά χρονολογημένα βεβαιωνόμεθα ὅτι ὁ λόγος διδάχθηκε κατά τά ἔτη: 1722-1727 (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), 1726 (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795), 1749 (Βατοπεδ. 741 ἀρ. 272), 1782 (Σιναῖτ. 1702 ἀρ. 23), 1784-1786 (ΕΒΕ 3005 ἀρ. 121), 1787 (Διονυσ. 351 ἀρ. 287), 1789 (Βουκουρ. 15 ἀρ. 769), 1789-1792 (ΕΒΕ 3049 ἀρ. 125), 1790 (Ἰασίου ΙΙΙ-107 ἀρ. 849),

1798 (Δημητ. 41 άρ. 476), 1804 (Έθνολ. Έταιρ. 144 άρ. 216) και 1806 (Έβήρ. 125 άρ. 310).

Νικοκλής ή συμμαχικός: τόν παραδίδουν 45 περίπου μαθηματάρια χρονολογημένα και άχρονολόγητα. Από στοιχεΐα τά όποΐα άντλήσαμε από τά χρονολογημένα, συνάγεται ότι διδάχθηκε όπωσδήποτε κατά τΐς ακόλουθες χρονολογΐες: 1707 (Άδριανουπ. 1091 [109] άρ. 876), 1707-1708 (ΕΒΕ 1131 άρ. 71), 1726-1728 (ΕΒΕ 2876 άρ. 112), 1739 (Β Β 19 άρ. 185), 1740 (Βουκουρ. 460 άρ. 802), 1774 (Βουκουρ. 672 άρ. 817), 1784-1786 (ΒΒ 21 άρ. 186) και 1802 (Κοζάν. 18 άρ. 536).

Από τΐς χρονολογΐες τΐς όποΐες παραθέσαμε διαπιστώνομε ότι οΐ τρεΐς από τούς τέσσερις ύπ' όψη λόγους δηλ. τό Έγκώμιο στόν Εΰαγόρα, ό Πανηγυρικός και ό Νικοκλής διδάσκονται και πρίν από τήν πρώτη έκδοση (1710) τής Έγκυκλοπαιδείας του Πατούσα.

Δέν πρέπει νά νομισθΐ ότι ό μαθητής όποιουδήποτε σχολείου σπουδάζει όπωσδήποτε και τούς τέσσερις λόγους πού μās άπασχολοΐν έδω. Η μελέτη τών μαθηματάρΐων άποδεικνύει ότι συνήθως δύο από τούς λόγους αυτούς θεωροΐνται άρκετοΐ, έπειδή σχεδόν πάντοτε ή διδασκαλία περιλαμβάνει και ένα τουλάχιστον ίσοκρατικό "κάτοπτρο ήγεμόνος", τήν παραίνεση πρός τό Δημόνικο ή τό λόγο πρός Νικοκλέα.

- Ό ακόλουθος πίνακας καθιστά σαφέστερη τή διαπίσωσή μας
- α') Έβήρ. 670 (άρ. 347): Πανηγυρικός-Νικοκλής και πρός Δημόνικον
 - β') Βουκουρ. 208 (άρ. 779): Εΰαγόρας-Πλαταΐκός και πρός Νικοκλέα
 - γ') Βουκουρ. 460 (άρ. 802): Πανηγυρικός-Νικοκλής
 - δ') ΕΒΕ 1180 (άρ. 77): Εΰαγόρας-Πλαταΐκός
 - ε') ΕΒΕ 2149 (άρ. 94): Εΰαγόρας και πρός Δημόνικον και πρός Νικοκλέα.
 - ς') ΕΒΕ 2876 (άρ. 112): Νικοκλής και πρός Δημόνικον και πρός

- ζ') ΕΒΕ 3049 (άρ. 125): Εὐαγόρας-Πλαταῦκός καί πρὸς Δημόνικον καί πρὸς Νικοκλέα
 η') Κοζάν. 35 (άρ. 543): Εὐαγόρας
 θ') Δημητσ. 41 (άρ. 476): Εὐαγόρας-Πλαταῦκός καί πρὸς Δημόνικον καί πρὸς Νικοκλέα
 ι') Εὐαγγ. Σχολ. Β-48 (άρ. 958): Εὐαγόρας-Πλαταῦκός-Νικοκλῆς, πρὸς Νικοκλέα, Βούσιρις.

Ὅπως εἶναι φυσικό, πολλοὶ διδάσκαλοι περιέλαβαν στίς παραδόσεις τους τοὺς ἀνωτέρω λόγους.

Ἀναφέρουμε πρῶτο τὸν "κύριον Μιχάλην", διδάσκαλο τοῦ Διονυσίου Σθαλατεινιώτη στή σχολή Βουκουρεστίου (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795), ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε τὸ 1726 τὸ Ἐγκώμιο στὸν Εὐαγόρα καί τὸν Πλαταῦκό.

Μιά μικρὴ ὁμάδα μαθηματῶν, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὴν Πατμιάδα καί εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ Δανιήλ Κεραμέως, μᾶς προσφέρει τὴ δυνατότητα νὰ ἀντιληφθοῦμε τίς ἐπιλογές τοῦ Πατμίου σχολάρχου. Πρόκειται γιὰ τὰ Σιναῖτ. 1702 (άρ. 23), Δοχειαρ. 263 (άρ. 292), Ἰασίου III-107 (άρ. 849), Paris. Suppl. gr. 1144 (άρ. 35), Εὐαγγελ. Σχολ. Β-10 (άρ. 956) καί Β-48 (άρ. 958), ΕΒΕ 3005 (άρ. 121), Διονυσ. 325 (άρ. 282), στὰ ὁποῖα, ἐκτός ἀπὸ τίς δύο παραινέσεις δηλ. πρὸς Δημόνικον καί πρὸς Νικοκλέα, παραδίδονται τὸ Ἐγκώμιο στὸν Εὐαγόρα, ὁ Πλαταῦκός, ὁ Πανηγυρικός, ὁ κατὰ σοφιστῶν, πρὸς Φίλιππον καί ὁ Βούσιρις. Διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ὁ Δανιήλ ἐδίδαξε ἓνα εὐρύτατο φάσμα ἰσοκρατικῶν λόγων, ὑπερβαίνοντας τόσο τὴν παλαιότερη παράδοση, ἢ ὁποῖα ἱκανοποιεῖτο μὲ τὰ "κάτοπτρα", ὅσο καί τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα.

Στὴ σχολή Δημητσάνης, ἀπὸ τὴν ὁποῖα προέρχονται τὰ μαθηματάρια Θεραπῶν 64 (άρ. 515), ΕΒΕ 3049 (άρ. 125), Μ. Λαύρας Ω 23 (άρ. 383), Δημητσ. 41 (άρ. 476) 44 (άρ. 477) καί 105 (άρ. 497), παρατηρεῖται διδασκαλία τῶν δύο ἰσοκρατικῶν "κατόπτρων" καί στή συνέχεια τὸ Ἐγκώμιο στὸν Εὐαγόρα, ἐνῷτε δέ καί ὁ Πλαταῦκός. Ἐδῶ ὁ διδάσκαλος ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖα.

Στὴ Σμύρνη ἐδίδαξε τὸν Πλαταῦκό ὁ Ἰωάννης Μαμάκης (Ἔθνολ. Ἑταιρ. 144 ἀρ. 216) πιθανώτατα τὸ 1804.

Μέ τή σπουδή τῶν ὑπ' ὄψη λόγων συνδέονται ἐπίσης τά ἀκόλουθα πρόσωπα: Κυριαζῆς, ἀνεψιός τοῦ ἀγίου Ρόδου (B B 187 ἀρ. 200), ὁ Γεώργιος Νταλόπουλος (Ξηροπ. 83 ἀρ. 408), ὁ Κωνσταντῖνος Σοῦτζος (Βουκουρ. 460 ἀρ. 802) καί ὁ Μανολάκης υἱός Νεντάλιτzu (B B 19 ἀρ. 185)¹.

Ἀπό ὅσα ἐκθέσαμε προηγουμένως προκύπτει σαφῶς ὅτι τόσο τό Ἐγκώμιο στόν Εὐαγόρα ὅσο καί ὁ Πλαταῖκός λόγος υἱοθετήθηκαν ἐνωρίς ἀπό τοὺς διδασκάλους. Ὁ Πανηγυρικός καί οἱ ἄλλοι λόγοι (κατά σοφιστῶν, πρὸς Φίλιππον, Βούσιρις), πού δέν περιλαμβάνονται στήν Ἐγκυκλοπαιδεία, εἰσάγονται στή διδασκαλία χάρις στήν πρότοβουλία ὀρισμένων διδασκάλων, κυρίως δέ τοῦ Δανιήλ Κεραμέως.

Λ υ σ ί α ς: Στόν τρίτο τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας² ὁ Πατούσας ἔχει περιλάβει τρεῖς λόγους τοῦ Λυσία: τήν ὑπέρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία, τόν κατά τοῦ Ἐρατοσθένους καί τόν Ἐπιτάφιον τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς³. Ἡ ἀπλότητα, ἡ σαφήνεια καί ἡ ἀφηγηματική ἱκανότητα τοῦ λογογράφου δέν εἴλκυσαν τοὺς διδασκάλους τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας, ἴσως ἐπειδὴ τό δικανικό εἶδος, στό ὁποῖο ἀνήκουν οἱ δύο πρῶτοι λόγοι, δέν εἶχε, γιά τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, πρακτικό ἀντίκρουσμα. Ἀλλά καί ὁ Ἐπιτάφιος, παρά τίς ἀναμφισβήτητες ἀρετές του, εἶχε τήν ἴδια τύχη, ἀν καί εἶναι λόγος ἐγκωμιαστικός, δηλ. τοῦ εἵδους πού ἐκτιμοῦσαν ἰδιαίτερα οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς. Κατά συνέπεια τά μαθηματάρια στό σύνολό τους δέν παραδίδουν Λυσία. Ἡ ἐρευνά μας ἐντόπισε μόνο τρεῖς περιπτώσεις διδασκαλίας λόγων του, στό Βουκουρ. 737 (ἀρ. 821), ἔτ. 1820, ὅπου ὁ λόγος κατά σιτοπωλῶν, ὁ Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς καί ἡ ὑπέρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία, τήν ὁποία παραδίδει καί τό Βουκουρ. 864 (ἀρ. 824), τό Τυρνάβου 8 (ἀρ. 686), ὅπου ὁ Ἐπιτάφιος τοῖς

1. Ἐδῶ δέν μνημονεύομε τόν Ἰώσηφο Μουσιόδακα, στόν ὁποῖο ὀφείλομε "Παραλαγή τοῦ πρὸς Νικοκλέα λόγου περὶ βασιλείας", ἐπειδὴ ἀφ' ἐνός δέν τόν ἀπαντοῦμε σέ μαθηματάρια καί ἀφ' ἑτέρου ἀσχολούμεθα μέ αὐτή στό Περί δικαστικῆς μεθόδου μέρος αὐτῆς τῆς διατριβῆς.

2. Σελ. 111, 119, 136 ἀντίστοιχα.

3. Ἐκδόσεις τοῦ Λυσία ἐπισημαίνονται κατὰ τὰ ἔτη 1513, 1575, 1615, 1683, 1739, 1740 κλπ. S.F.W. Hoffmann's Bibliographisches Lexicon, τόμ. III, σελ. 69.

Κορινθίων βοηθοίς. Είναι φανερό ότι δεν μπορεί να γίνει σοβαρά λόγος για διδασκαλία λόγων του Λυσία στα σχολεία μας επί Τουρκοκρατίας.

Δ η μ ο σ θ έ ν η ς: 'Ο μεγαλύτερος ρήτορας της αρχαιότητας παραδίδεται στα μαθηματάρια κυρίως κατά τό ΙΗ' αί.

Είναι βέβαια γνωστό ότι ο διδάσκαλος της Πατριαρχικής Σχολής 'Ιωάννης Ζυγομαλάς είχε περιλάβει στη Γραμματική του "γνωμικά τινα θαυμαστά του Δημοσθένους εκ τών αυτού λόγων συλλεγόντα"¹, προφανώς για να χρησιμεύσουν για διδακτικούς σκοπούς. 'Επίσης στο 'Ιβήρ. 193, ΙΕ'-Ις' αί. (άρ.328), παραδίδονται οι τρεις 'Ολυνθιακοί και ό περί του στεφάνου λόγος μαζί μέ ποιητικά του Γρηγορίου του Θεολόγου και "μελέτες" του Λιβανίου. Όμως κανένα από τά κείμενα αυτά δεν συνοδεύεται από έξηγήσεις ή σχόλια, καίτοι πρόκειται για μαθηματάρια. Παρατηρούμε επί πλέον ότι ό Δημοσθένης απουσιάζει έντελώς από τή σχολική ύλη του ΙΖ' αί. 'Επομένως ό μεγάλος ρήτορας εισάγεται ουσιαστικά στα σχολεία κατά τό ΙΗ' αί. χάρη στην 'Εγκυκλοπαιδεία του Πατούσα, στον τρίτο τόμο της όποίας έχουν περιληφθή τρεις 'Ολυνθιακοί λόγοι (Α', Β', Γ') και δύο κατά Φιλίππου (Α' και Γ')². 'Η άποψη της 'Αθ. 'Αβδάλη ότι λόγοι του Δημοσθένη έδιδάσκοντο και πριν από τήν πρώτη έκδοση της 'Εγκυκλοπαιδείας³ δεν εύσταθεϊ. Στηρίζεται στο πρόγραμμα του 1707 της σχολής Βουκουρεστίου, στο όποιο ό Χρύσανθος Νοταράς συνιστά να διδάσκει ό δεύτερος διδάσκαλος μεταξύ άλλων και λόγους του Δημοσθένη, όμως ή σύσταση αυτή δεν έφαρμόσθηκε. Τουλάχιστον αυτό μαρτυρούν τά μαθηματάρια, στα όποια παραδίδονται συνήθως οι τρεις 'Ολυνθιακοί και οι τρεις κατά Φιλίππου λόγοι, οι όποιοι άντιγράφονται από τήν 'Εγκυκλοπαιδεία, σπανίως δέ άλλοι (πρός Λεπίνην, κατά Μειδίου, περί παραπρεσβείας, κατ' Άνδροτίωνος, περί του στεφάνου, περί ειρήνης).

1. Κ. ΣΑΘΑ, Ν.Φ., σελ. 177 και Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ.105.

2. 'Από τούς λόγους του Δημοσθένη πρώτος τυπώθηκε ό 'Ολυνθιακός Α' τό 1471, μεταφρασμένος από τό Βησσαρίωνα στα λατινικά. Epistolae et orationes. Paris 1471, φ. 30 και έξης. 'Επίσης Demosthenis orationes duae et sexaginta... Venetiis... 1504. Άλλες εκδόσεις τό 1532, 1541, 1543, 1544, 1547, 1549, 1554, 1570, 1564, 1750, κλπ. HOFFMANN'S ένθ' άνωτ. τόμ. Ι, σελ. 506, 508-509 και 513.

3. 'Η "Εγκυκλοπαιδεία φιλολογική", σελ. 192.

Κατά τή διδασκαλία τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένη παρατηρεῖται κάποια ἀνισότῃτα ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν λόγων ποὺ παραδίδονται. Ἡ ἀνισότῃτα αὐτὴ κυμαίνεται ἀπὸ τὸν Ὀλυνθιακὸ Α' ἕως ὀλόκληρο τὸ φάσμα τῶν λόγων ποὺ περιέχει ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Ὁ κατωτέρω πίνακας εἶναι, νομίζομε, ἐνδεικτικὸς τόσο ἀπὸ τὴν ἀποψη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διδασκομένων λόγων, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν προτιμήσεων τῶν διδασκάλων.

α')	Ἰβήρ.	1371	(ἀρ. 355)	Ὀλυνθιακὸς Α'
β')	Βατοπ.	736	(ἀρ. 269)	Ὀλυνθιακὸς Α'
γ')	Μ.Π.Τ.	841	(ἀρ. 919)	Ὀλυνθιακὸς Α'
δ')	Μ.Σπηλ.	66	(ἀρ. 523)	Ὀλυνθιακοὶ Α' καὶ Β'
ε')	Κοζαν.	63	(ἀρ. 550)	Ὀλυνθιακοὶ Α' καὶ Β', κατὰ Φιλίππου Α'
ς')	Ε Β Ε	3058	(ἀρ. 127)	Ὀλυνθιακοὶ Α', Β', Γ', κατὰ Φιλίππου Α'
ζ')	Εὐαγγ.Σχολ.Β-10	(ἀρ. 956)		Ὀλυνθιακοὶ Α, Β', Γ'
η')	Βουκουρ.	208	(ἀρ. 779)	Ὀλυνθιακοὶ Α', Β', Γ', κατὰ Φιλίππου Α'
θ')	Παντελήμ.	543	(ἀρ. 423)	Ὀλυνθιακοὶ Α', Β', Γ', κατὰ Φιλίππου Α', Γ'
ι')	Δοχειαρ.	263	(ἀρ. 292)	Ὀλυνθιακοὶ Α', Β', Γ', κατὰ Φιλίππου Α', Γ'
ια')	Διονυσ.	325	(ἀρ. 282)	Ὀλυνθιακοὶ Α', Β', Γ', κατὰ Φιλίππου Α', Γ'
ιβ')	Ἰβήρ.	145	(ἀρ. 317)	Ὀλυνθιακοὶ Α', Β', Γ', κατὰ Φιλίππου, περὶ εἰρήνης.

Ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας κυρίως μέσα στὸ ΙΗ' αἰ. διαφαίνεται ἀπὸ τρεῖς ἀκόλουθες χρονολογίες: 1723-1727 (Μ.Π.Τ. 144 ἀρ. 903), 1726 (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), 1734 (Ἱεροσ. 462 ἀρ. 730), 1762 (Βατοπεδ. 729 ἀρ. 263), 1776-1784 (Μ. Σπηλ. 66 ἀρ. 523), 1782 (Σιναιτ. 1702 ἀρ. 23) 1783 (Διονυσ. 325 ἀρ. 282 καὶ Ξενοφ. 75 ἀρ. 390), 1786 (Ἱεροσ. 373 ἀρ. 707 καὶ Μετ. Σινᾶ 22 ἀρ. 926), 1787 (Βατοπεδ. 225 ἀρ. 246), 1788 (Ξηροποτ. 9 ἀρ. 400), 1789-1792 (ΕΒΕ 3049 ἀρ. 125 καὶ Βουκουρ. 423 ἀρ. 798), 1794 (Σιναιτ. 1920, ἀρ. 28), 1796-1797 (Κορθίου 3 ἀρ. 465 καὶ ΕΒΕ 3977 ἀρ. 976), 1801 ΒΒ 23 ἀρ. 187), 1804-1809 (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 144 ἀρ. 216), 1816 (Μ.Π.Τ. 58, ἀρ. 898) καὶ 1821 (Κοζαν. 112 ἀρ. 553).

Ἡ ἰδέα ποὺ σχηματίζομε γιὰ τὴ συχνότητα διδασκαλίας ὀλοκληρώνεται μὲ τὴν προσθήκη, στὰ ἀνωτέρω μαθηματάρια, καὶ ἄλλων 40 περίπου ἀχρονολογήτων.

Ἀπό τήν ἀποψη τῆς διδασκαλίας τῶν ὑπ' ὄψῃ λόγων σέ συγκεκριμένα σχολεῖα ἢ ἀπό συγκεκριμένους διδασκάλους, τά στοιχεῖα τά ὅποια ἀντλούμε ἀπό τά μαθηματάρια μᾶς ἐπιτρέπουν ὀρισμένες διαπιστώσεις.

Στή Βλαχία ὁ Δημοσθένης εἰσάγεται στό πρόγραμμα ἄρκετά ἔωρὶς σέ σχέση μέ τά ἄλλα σχολεῖα. Τό μαθηματάριο Μ.Π.Τ. 144 (ἀρ. 903), γραμμένο μεταξύ 1723 καί 1727, προέρχεται ἀπό τό Φροντιστήριο Βακαρέστι καί παραδίδει τούς Ὀλυνθιακοὺς λόγους, τῶν ὁποίων προηγεῖται ἡ ὑπόθεση τοῦ Λιβανίου, δηλ. ὅπως ἀκριβῶς τούς ἀπαντοῦμε καί στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Τό 1726 ὁ μαθητής Διονύσιος διδάσκεται τούς τρεῖς Ὀλυνθιακοὺς καί τόν πρῶτο κατὰ Φιλίππου λόγο στήν "αὐθεντική" ἀκαδημία. Στό μαθηματάριό του (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779) βρίσκουμε σαφεῖς παραπομπές στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Ὅμως τά στοιχεῖα πού ἔχομε στή διάθεσή μας, δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά παρακολουθήσουμε τήν ἐξέλιξη τῆς διδασκαλίας τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένη μετά τό 1727. Στό Βουκουρ. 64 (ἀρ. 774) οἱ τρεῖς Ὀλυνθιακοί καί οἱ δύο Φιλίππικοί διδάχθηκαν στό τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ., ἴσως τό 1798, ὅμως δέν εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο ὅτι τό μαθηματάριο προέρχεται ἀπό τήν σχολή τῆς Βλαχίας. Τό γεγονός ὅτι κατέληξε στό Βουκουρέστι δέν σημαίνει ἀναγκαστικά ὅτι εἶναι προϊόν τῆς αὐθεντικῆς ἀκαδημίας. Ὑποθέτομε ὅτι ὁ Ἰσοκράτης καί οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὑποσκέλισαν τόν Ἀθηναῖο ρήτορα. Μόλις τό 1801 ὁ μαθητής Γεώργιος Σίφωνος μᾶς ἀναφέρει ὅτι διδάχθηκε ἀπό τό Λάμπρο Φωτιάδη τό λόγο κατὰ Μειδίου. Τό μαθηματάριο τοῦ Γεωργίου Σίφωνα (Β Β 23 ἀρ. 187) εἶναι ἀπό τά ἐλάχιστα τά ὅποια, ὡς πρὸς τούς λόγους τοῦ Δημοσθένη, δέν ἀκολουθοῦν πιστά τήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Τοῦτο ὀφείλεται προφανῶς στό Λάμπρο Φωτιάδη, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε, φαίνεται, ὅχι μόνο νά ἀνανεώσει τά ρητορικά κείμενα, τά ὅποια ἐδιδάσκοντο στή σχολή Βουκουρεστίου, ἐπαναφέροντας τό Δημοσθένη, ἀλλά καί νά τά ἐμπλουτίσει, ὅπως δείχνει τό ὑπ' ὄψῃ μαθηματάριο.

Στήν Πατμιάδα ὁ Δημοσθένης εἰσάγεται στό πρόγραμμα ἀπό τό Δανιήλ Κεραμέα, ὁ ὁποῖος συνήθιζε νά παραδίδει ὅλους τούς λόγους τοῦ μεγάλου ρήτορα, τούς ὁποῖους τοῦ ἐπρόσφερε ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Μία ὁμάδα 14 μαθηματάρων τά ὅποια ἔχουν γραφῇ ἀπό μαθητές του

(Βατοπ. 225 άρ. 246, Β Β 106 άρ. 198, Βουκουρ. 423, άρ. 798, Διονυσ. 325 άρ. 282, Δοχειαρ. 263, άρ. 292, 'Ιασίου ΙΙΙ-107, άρ. 849, Κορθίου 3 άρ. 465, Paris. Suppl. Gr. 1144 άρ. 35, Πατμ. 700 άρ. 657, Σιναΐτ. 1669 άρ. 20, 1702 άρ. 23, 1920 άρ. 28, Μετ. Σινά 22 άρ. 926 καί Σμύρν. Β-10 άρ. 956) μάς άποδεικνύουν ότι επί σειρά έτών, τουλάχιστον από τό 1782 μέχρι καί τό 1797, ό Δανιήλ δέν παρέλειπε νά διδάσκει Δημοσθένη.

Καί ή σχολή Δημητσάνης περιέλαβε στό πρόγραμμά της τούς λόγους του Δημοσθένη, τουλάχιστον από τό 1788. Καί έδω χρησιμοποιείται ή 'Εγκυκλοπαιδεία. 'Επτά μαθητές, ό 'Ιωάννης ('Ιερόθεος) Σπηλιωτόπουλος (Ξηροπ. 9, άρ. 400) οί 'Αναγνώστης καί Παναγιώτης (ΕΒΕ 3049 άρ. 125), ό Σταμάτιος Ψαρούλης (Δημητσ. 33, άρ. 472), Πολυχρόνιος Καράκαλλος (Δημητσ. 44 άρ. 477), ό Ιεροδιάκονος Καλλίνικος, προφανώς ό Καστόρχης (Δημητσ. 99 άρ. 494) καί ό 'Αναστάσιος του παπα Γεωργίου Καρατζά (ΕΒΕ 3977 άρ. 976), οί όποιοι έφοίτησαν στή σχολή σέ διαφορετικά χρονικά διαστήματα, διδάχθηκαν 'Ολυνθιακούς καί κατά Φιλίππου λόγους προφανώς από τό σχολάρχη 'Αγάπιο Παπαντωνόπουλο.

Τό μαθηματάριο Μ. Σηλ. 66 (άρ. 523), όπου οί 'Ολυνθιακοί Β' καί Γ', προέρχεται από τήν 'Αθωνιάδα καί είναι από τά έλάχιστα μαθηματάρια, τά όποια μάς προσφέρουν κάποια στοιχεΐα για τά κείμενα πού έδιδάσκοντο στήν άγιορειτική σχολή.

'Από σημείωση του μαθηματαρίου Μ.Π.Τ. 58 (άρ. 898) πληροφορούμεθα ότι ό Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος έδίδαξε στή σχολή τής Χίου λόγους του Δημοσθένη τό 1816.

Τόν 'Ιούλιο του 1821 ό Κωνσταντίνος Στεφάνου, σχολάρχης Κοζάνης, αντιγράφει τόν περί του στεφάνου λόγο (Κοζάν. 112 άρ. 553) άσφαλώς για νά τόν χρησιμοποιήσει στίς παραδόσεις του.

'Από τούς λοιπούς άττικούς ρήτορες ό μέν 'Αντιφών παραδίδεται στό μαθηματάριο Βουκουρ. 737 (άρ. 821) του ΙΘ' αΐ., όπου ό λόγος κατά χορευτού, ό δέ Αΐσχίνης στό Βατοπ. 736 (άρ. 269) έπίσης του ΙΘ' αΐ., όπου ό λόγος κατά Κτησιφώντος.

Δημηγορίες από τίς 'Ιστορίες του Θουκυδίδη καί τήν Κύρου Παιδεία του Ξενοφώντος.

Θ ο υ κ υ δ ί δ η ς. Ἀπό τό ἔργο τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ συνήθως ἀπομονώνονται οἱ δημηγορίες, οἱ ὁποῖες διδάσκονται σάν δείγματα ρητορικοῦ λόγου.

Παρ' ὅλον ὅτι ἦταν ἐκδεδομένος ἀπό τό 1594¹, ὁ Θουκυδίδης εἰσ-
ήχθη στά σχολεῖα μας κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας μόλις
τό ΙΗ' αἰ. χάρη στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα, στόν τρίτο τό-
μο τῆς ὁποίας ἔχουν περιληφθῇ δύο δημηγορίες ἀπό τό πρῶτο βιβλί-
ο τῶν Ἱστοριῶν, ἡ τῶν Κερκυραίων (Α', 32-36) καί ἡ τῶν Κορινθίων
(Α', 37-43)², οἱ ὁποῖες ἐκφωνήθηκαν στήν Ἀθήνα, μπροστά στήν
ἐκκλησία τοῦ δήμου.

Ἀπό τῆ μελέτη τῶν μαθηματῶν συνάγεται ὅτι οἱ διδάσκαλοι,
οἱ ἐδίδασαν Θουκυδίδη, ξεπέρασαν κατά πολύ τίς δύο δημηγορίες
στίς ὁποῖες τοὺς περιόριζε ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα καί ἀναζήτησαν ἄλ-
λοι μὲν καί τίς ὑπόλοιπες δημηγορίες τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν
Ἱστοριῶν (Πελοποννησίων, Ἀθηναίων, Ἀρχιδάμου, Σθενελαΐδα, Κοριν-
θίων καί Περικλέους), ὅπως παρατηροῦμε στό Τυρνάβου 46 (ἀρ. 690),
ἄλλοι δέ ἐπροχώρησαν στίς δημηγορίες τοῦ δευτέρου καί τοῦ τρί-
του βιβλίου (Παντελ. 692 ἀρ. 443 καί ΕΒΕ 2871 ἀρ. 111). Ὁ δέ Ἰ-
λαρίων ὁ Σιναΐτης ἔχει γράψει στό μαθηματῶν τοῦ καί τίς δημη-
γορίες τοῦ ἑβδόμου βιβλίου (Μετ. Σινᾶ 22 ἀρ. 926).

Τά μαθηματῶν πού παραδίδουν Θουκυδίδη δέν ὑπερβαίνουν τά
20 (χρονολογημένα καί ἀχρονολόγητα) ἐπὶ συνόλου χιλίων περίπου
τά ὁποῖα ἔχομε ὑπ' ὄψη μας. Τοῦτο βέβαια σημαίνει ὅτι ὁ ἱστορι-
κός μας δέν ἐγνώρισε τήν ἐπιτυχία ἄλλων συγγραφέων, τοῦ Ἰσο-
κράτους λόγου χάρη, πού ἐδιδάσκετο σέ ὅλα τά σχολεῖα. Ὅμως,
παρά τόν περιορισμένο ἀριθμό τους, τά μαθηματῶν πού παραδίδουν
τίς δημηγορίες, μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἐπισημάνομε ὅτι ὁ Θουκυδίδης
διδάχθηκε στή σχολή Κωνσταντινουπόλεως ἀπό τό Δωρόθεο τό Λέ-
σβιο (ΕΦΣΚ 16 ἀρ. 860), στήν "αὐθεντική" ἀκαδημία Βουκουρεστίου
(Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), στό Φροντιστήριο Βακαρέστι (Μ.Π.Τ. 144
ἀρ. 903), καί στήν Πατριάδα ἀπό τό Δανιήλ Κεραμέα (Πατμ. 439 ἀρ.
639, Εὐαγγ. Σχολ. Β-7 ἀρ. 954, Σιναΐτ. 1359 ἀρ. 11, 1669 ἀρ. 20,
1920 ἀρ. 28 Μετ. Σινᾶ 22 ἀρ. 926, Βατοπ. 215 ἀρ. 238). Ὁ τελευ-

1. Περὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου βιβλία δικά... Francofurti 1594. Ἀλλη
ἐκδοσις τό 1696. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 5635 καί 5637.

2. Σελ. 383 καί ἐξῆς.

ταῖος μάλιστα ἔγραψε "σχόλια εἰς τό προοίμιον καί τās ἀνά πᾶσαν τήν συγγραφὴν Θουκυδίδου δημηγορίας φιλοπονηθέντα χάριν τῶν φιλομαθῶν" (Πατμ. 439, φύλ. 1, ἀρ. 639)¹.

Ἐκτός ἀπό τοὺς ἀνωτέρω μέ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν δημηγοριῶν συνδέεται καί ὁ Ματθαῖος Γανοχωρίτης, ὁ ὁποῖος ἔγραψε μέρος τοῦ ΕΒΕ 2871 (ἀρ. 111), στό ὁποῖο παραδίδονται 19 δημηγορίες. Ὁ Ματθαῖος ἐδίδαξε στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία, στά Γανόχωρα καί στό Μυριόφυτο, ἐπειδὴ ὅμως ὁ χρόνος γραφῆς τοῦ μαθηματαρίου δέν μπορεῖ νά προσδιορισθῇ ἀκριβῶς, δέν εἶναι δυνατόν νά ποῦμε μέ βεβαιότητα σέ ποιὰ ἀπό τίς ἀνωτέρω σχολές χρησιμοποιοῦντο.

Προσθέτομε ἀκόμη ὅτι ὁ Κ. Σάθας ἀναφέρει σχόλια στό Θουκυδίδη τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτη². Ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι Θουκυδίδη ἐδίδαξε καί ὁ Λάμπρος Φωτιάδης στή σχολή Βουκουρεστίου³. Ὁ Σάθας ἀντλεῖ τήν πληροφορία ἀπό τόν Ἑρμῆ τό Λόγιο τοῦ 1811, ἀπ' οὗ καί ἡ Α. Camargo⁴. Δυστυχῶς στά μαθηματάρια τὰ ὁποῖα ἔχομε ὑπ' ὄψιν μας δέν ἀπαντήσαμε οὔτε τὰ σχόλια τοῦ Καυσοκαλυβίτη, οὔτε ἐρμηνευτική ἢ ἄλλη ἐργασία τοῦ Φωτιάδη σχετιζόμενη μέ τό Θουκυδίδη. Τέλος ὁ Νεόφυτος Δούκας ἐξέδωκε στή Βιέννη (1805 - 1806)⁵ τό Θουκυδίδη. Μετέφρασε τό κείμενο, ἐπρόσθεσε σημειώσεις καί χάρτη τῶν πεδίων τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων γιά νά διευκολύνει τοὺς μαθητές. Ἡ διάδοση τῆς ἐκδόσεως τοῦ Δούκα στά σχολεῖα δέν ἐμπλῖνται στά πλαίσια αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Παραθέτομε δεῦγμα τῶν σχολίων ἀπό τό Πατμ. 439, φύλ. 1: "Ἰστέον ὅτι καί στρατηγήσας ὁ Θουκυδίδης ἐν Ἀμφιπόλει καί δόξας βραδέως ἀφικέσθαι καί προλαβόντος αὐτόν τοῦ Βρασίδου ἐφυγαδεύθη ὑπ' Ἀθηναίων ἐν τῇ Θράκῃ καί τό κάλλος ἐκεῖ τῆς συγγραφῆς συνέθηκε ὑποσημειούμενος μόνος ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου χάριν μνήμης ἅπαντα τὰ λεγόμενα καί πραττόμενα· ἔστι δέ τήν ἰδέαν τοῦ λόγου καί τόν χαρακτήρα τοῦ λόγου μεγαλοπρεπῆς· ἐμβριθῆς τήν φράσιν, ἀσαφῆς τήν διάνοιαν καί διὰ τό ὑπερβατοῦς χαίρειν λακωνικός ἥτοι ὀλίγοις ὀνόμασι πολλά πράγματα δηλῶν κλπ.

2. Ν.Φ., σελ. 512.

3. Ν.Φ., σελ. 589, ὅπου διαβάζομε: "μεθρημήνευσε δέ ... Θουκυδίδου συγγραφάς πέντε ...".

4. Les Académies, σελ. 455.

5. Θουκυδίδου Ὁλόρου περί τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου βιβλία ὀκτώ μεταφρασθέντα σχολιασθέντα τε καί ἐκδοθέντα τύποις παρὰ Ν... Α... εἰς τόμους δέκα. Ἐν Βιέννῃ 1805-1806.

Ξ ε ν ο φ ῶ ν. Ἀπό τήν Κύρου Παιδεία¹ ὁ Ἰωάννης Πατούσας ἐπέλεξε δύο δημηγορίες τοῦ Κύρου ἀπό τά βιβλία Ζ' (κεφ. 72-86) καί Η' (κεφ. 6-28), μέ τίς ὁποῖες κλείνει τόν τρίτο τόμο τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας². Ἡ πρώτη ἀπευθύνεται ἀπό τόν Κύρο, μετὰ τήν κατάκτηση τῆς Βαβυλώνας, στούς Πέρσες ἐκείνους πού συμμερίστηκαν τούς κόπους καί τούς κινδύνους τοῦ πολέμου. Στή δεύτερη ὁ Κύρος, γέρος πλέον, συμβουλεύει τούς γιούς του. Οἱ δύο αὐτές δημηγορίες παραδίδονται συνήθως στά μαθηματάρια κατὰ τό ΙΗ' αἰ. Ὅμως ἡ διδασκαλία συχνά ὑπερβαίνει τίς δύο δημηγορίες ἢ τίς ἀγνοεῖ καί ἀσχολεῖται μέ τά βιβλία Α'-Δ' τῆς Κύρου Παιδείας, γεγονός πού μᾶς ἀποδεικνύει γιά μιᾶ ἀκόμη φορά ὅτι ἡ ἐπίδραση τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, ὅσο σημαντική καί ἂν ὑπῆρξε, δέν ἀνέστειλε τίς ἀναζητήσεις καί τήν πρωτοβουλία τῶν διδασκάλων.

Ἡ Κύρου Παιδεία δέν διδάχθηκε στά σχολεῖα σέ εὐρεῖα κλίμακα. Εἶχε τήν τύχη τῶν δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδη. Σέ σύνολο χιλίων περίπου μαθηματάρων 25 σχεδόν παραδίδουν τό ὑπ' ὄψῃ κείμενο, τοῦ ὁποῦ ἡ διαδρομή καί ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας, μέ ἀφετηρία τά χρονολογημένα, ἐμφανίζεται ὡς ἀκολουθῶς: 1713 (Ἀδριανουπ. 398 [84] ἀρ. 874), 1723; (ΕΒΕ 1123 ἀρ. 63), 1727 (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), 1745 (Βατοπ. 447 ἀρ. 252), 1749 (Βατοπ. 741 ἀρ. 272), 1755 (Μ. Λαύρας Κ 56 ἀρ. 373), 1756 (Βουκουρ. 373 ἀρ. 994), 1765 (Πατμιακ. 178 ἀρ. 638), 1766-1767 (Μηλεῶν 81 ἀρ. 585), 1770-1778 (Σουμελά 20 ἀρ. 963), 1780 (Παντελ. 253 ἀρ. 416).

Ἡ σπουδή τῶν ἀνωτέρω 25 μαθηματάρων μᾶς ὁδηγεῖ σέ ἐνδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Κατ' ἀρχήν διαπιστώνομε ὅτι τέσσερα ἀπό αὐτά προέρχονται ἀπό τήν Πατριάδα: τό Μ. Λαύρας Κ 56 (ἀρ. 373) τοῦ μαθητῆ Κυρίλλου Πελοποννησίου, τό ΕΦΣΚ [31] 74 (ἀρ. 869) τοῦ μαθητῆ Ἰακώβου Πουλάκη τοῦ Πατμίου, τό Πατμ. 178 (ἀρ. 638) καί τό Σμυρν. Β-7 (ἀρ. 954), τοῦ μαθητῆ Παναγιώτη Πελοποννησίου. Ἡ Πατριάδα λοιπόν εἰσήγαγε στό πρόγραμμά της τήν Κύρου Παιδεία ἤδη ἐπὶ Βασιλεῖου Κουταληνοῦ, ὁ δέ συνδιδάσκαλος καί κατόπιν διάδοχός του Δανιήλ Κεραμεύς συνέχισε τή διδασκαλία της, ἐπεκτάθηκε δέ καί σ' ὅ βιβλ. Δ' τῶν Ἀπομνημονευμάτων (Βατοπ. 215 ἀρ. 238, Δοχειαρ. 263 ἀρ. 292), τό ὁποῖο ἐπίσης περιλαμβάνεται στήν Ἑγκυκλοπαιδεία³.

1. Ἐκδόσεις: 1547, 1572, 1613, 1619, 1727, 1738 κλπ. Θωμᾶ Ι. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ἀρ. 5946, 5947, 5948, 5950, 5951 καί 5952 ἀντίστοιχα.

2. Σελ. 390 καί ἐξῆς.

3. Τόμ. Α', σελ. 74 καί ἐξῆς.

Διαπιστώνομε ακόμη ότι και η σχολή Βουκουρεστίου είχε περιλάβει στη διδακτέα ύλη της τήν Κύρου Παιδεία τουλάχιστον από το 1727 (Βουκουρ. 208 αρ. 779), αν όχι και ενωρίτερα, ή διδασκαλία δέ εντοπίζεται στη σχολή αυτή και κατά το δεύτερο μισό του ΙΗ' αί. όπως μαρτυρεί το μαθηματάριο του Στεφάνου Ίωάννου (Μηλεών 81 αρ. 585)¹.

Η διδασκαλία της Κύρου Παιδείας μαρτυρείται και στη σχολή της Τραπεζούντας (Σουμελά 20 αρ. 963).

Στους "θύραθεν" ρήτορες κατατάσσομε το Λιβάνιο (314-393 μ.Χ.) και το Θεμιστιο (320-390 μ.Χ.), οι οποίοι, καιτοι έζησαν τόν 4ο μ.Χ. αιώνα, παρέμειναν έθνικοί στό θρήσκευμα και στίς ιδέες τους.

Λι β ά ν ι ο ς. Τοῦ διασήμου ρητοροδιδασκάλου παραδίδονται στά μαθηματάρια οί ακόλουθες "μελέτες"², δηλαδή άσκήσεις ρητορικής, τίς οποίες προόριζε γιά τούς μαθητές του: πρεσβευτικός Α' πρός τούς Τρῶας υπέρ τής Έλένης. Μενέλαος. Πρεσβευτικός Β' πρός τούς Τρῶας υπέρ τής Έλένης. Όδυσσεύς. Άποκηρυτιτόμενος και περί τοῦ δυσκόλου άνδρός. Τίς "μελέτες" αυτές έχει περιλάβει ο Πατούσας στόν τρίτο τόμο τής Έγκυκλοπαιδείας³, άπ' όπου επέρασαν στά μαθηματάρια. Τό γεγονός ότι στά χ/φ ΕΒΕ 1062 (αρ. 52) τοῦ Ις' αί., Ίβήρ. 193 (αρ. 328) ΙΕ'-Ις' αί. παραδίδονται οί δύο πρεσβευτικοί λόγοι, φανεράνει βέβαια ένδιαφέρον γιά τά έν λόγω κείμενα, όμως ή άπουσία έξηγήσεως τόσο στό ΕΒΕ 1062, πού είναι σαφώς μαθηματάριο, όσο και στό Ίβήρ. 193 προκαλεί έπιφυλάξεις ως πρός τή χρήση τους

1. Η Α. CAMARIANO-CIORAN. υποστηρίζει ότι ο Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος μετέφρασε τήν Κύρου Άνάβαση και τήν Κύρου Παιδεία, όταν ήταν σχολάρχης στην "αυθεντική" άκαδημία Βουκουρεστίου. Οί μεταφράσεις αυτές τυπώθηκαν μετά τό θάνατό του, τό 1845 και τό 1846 αντίστοιχα. Η Ϋδια άναφέρει ότι και ο Λάμπρος Φωτιάδης, επίσης φημισμένος σχολάρχης, μετέφρασε όλόκληρο τό έργο τοῦ Ξενοφώντος. Les Académies, σελ. 480 και 455 αντίστοιχα. Σχετικές μαρτυρίες δέν σώζονται στά μαθηματάρια.

2. Έκδοδομένες από τό 1517. Μελέται, λόγοι τε και έπιφράσεις... Ferrariae ... 1517.

3. Σελ. 265, 273, 297 και 308 αντίστοιχα.

στή διδασκαλία κατά τήν εποχή αὐτή. Παρατηρεῖται ἄλλωστε ἡ ἀπουσία τοῦ Λιβανίου καί ἀπό τὰ μαθηματάρια τοῦ 12' αἰ. Ἐμφανίζεται συχνότερα κατά τό 11' αἰ. ὑπό τήν ἐπίδραση τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας.

Ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας μέ ἀφειρητά τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια ἐμφανίζεται ὡς ἐξῆς: 1729-1730 (Βουκουρ. 511 ἀρ. 807), 1748 (Σιατιστ. 3 ἀρ. 679), 1762(;) (Βατοπ. 729 ἀρ. 263), 1766 (Ἱεροσίου 11-130 ἀρ. 847), 1772 (Πατμ. 103 ἀρ. 635), 1777-1779 (Ἱεροσολ. 455 ἀρ. 723), 1778 (Προυσοῦ 4 ἀρ. 660), 1784-1787 (ΕΒΕ 1122 ἀρ. 62), 1796 (Μ. Λαύρ. Ω 23 ἀρ. 383), 1809 (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 144 ἀρ. 216), 1811 (Γουμερᾶς 9 ἀρ. 608). Στά ἀνωτέρω πρέπει νά προστεθοῦν 30 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, ὥστε νά ἀντιληφθοῦμε σωστά ὅχι μόνο τή συχνότητα, ἀλλά καί τή διάδοση τῶν "μελετῶν" στά ἑλληνικά σχολεῖα τῆς ἐποχῆς.

Καί οἱ τέσσερις "μελέτες" σπανίως παραδίδονται στό ἴδιο μαθηματάριο, ἀσφαλῶς ἐπειδὴ οἱ διδάσκαλοι ἐπέλεγαν μιά ποικιλία ρητορικῶν κειμένων καί ἀπέφευγαν νά περιορισθοῦν σέ ἓνα μόνο ρήτορα. Προκειμένου γιὰ τό Λιβάνιο δύο "μελέτες" ἔθεωροῦντο ἀρκετές καί φυσικά τήν ἐπιλογή τους καθόριζε ὁ διδάσκαλος.

Ἀπό τὰ μαθηματάρια προκύπτει ὅτι παρέδιδαν συνήθως τοὺς δύο Πρεσβευτικούς (ΕΒΕ 1122 ἀρ. 62 ΕΦΣΚ [52] 95 ἀρ. 873, Θεραπν. 52 [60] ἀρ. 512, Δοχειαρ. 264 ἀρ. 293, Ἰβήρ. 129 ἀρ. 312, Παντελ. 543 ἀρ. 423 κ.ἄ.) καί σέ πολύ λίγες περιπτώσεις τοὺς δύο Πρεσβευτικούς καί ἓνα ἄλλο λόγῳ, ὅπως π.χ. στό Καρακάλ. 239 (ἀρ. 365). Ὁταν ὁ ἓνας ἀπό τοὺς δύο Πρεσβευτικούς παραλείπεται, στή θέση του ἐδιδάσκετο μιά ἀπό τίς ἄλλες "μελέτες" (Κορθίου 3 ἀρ. 465, Προυσοῦ 4 ἀρ. 660, Μηλεῶν 80 ἀρ. 584). Ἐχομε καί περιπτώσεις παραδόσεως μιᾶς μόνο "μελέτης", ὅπως στά Σιατιστ. 3 (ἀρ. 679), ΕΦΣΚ [26] 69 (ἀρ. 865), Ἱεροσολ. 455 (ἀρ. 723), Βατοπ. 225 (ἀρ. 246) κ.ἄ.

Ἡ διδασκαλία τῶν λόγων καί τῶν "μελετῶν" τοῦ Λιβανίου ἐπισημαίνεται στή σχολή Βουκουρεστίου, ὅπου ἐφοίτησε ὁ Ἱερομόναχος Ματθαῖος (Βουκουρ. 511 ἀρ. 807), στήν Πατμιάδα (Σιναῖτ. 1669 ἀρ. 20, ΕΦΣΚ [26] 69 ἀρ. 865), στίς σχολές Μεσολογγίου (ΕΒΕ 1122 ἀρ. 62), Δημητσάνης (Μ. Λαύρ. Ω 23 ἀρ. 383) καί Ἀγ. Ἰωάννου Ἀστρους (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 144 ἀρ. 216), συνδέεται δέ μέ τοὺς διδασκάλους

Δανιήλ Κεραμέα, (ΕΦΣΚ 69 άρ. 865), Ἀθανάσιο Πάριο (Πατμ. 103 άρ. 635), Παναγιώτη Παλαμά, (ΕΒΕ 1122 άρ. 62), Ἰωάννη Μαμάκη (Ἐθνολογ. Ἑταιρ. 144 άρ. 216) καί τούς μαθητές Ἰωάννη Ραιδεστηνό (Ἱεροσ. 455 άρ. 723), Γρηγόριο Κανᾶ (ΕΦΣΚ 69 άρ. 865 καί Δοχειαρ. 264 άρ. 293) καί Ἰωάννη Τρικούπη (Προυσοῦ 4 άρ. 660).

Θ ε μ ῖ σ τ ι ο ς. Σύγχρονος τοῦ Λιβανίου, ὁ Θεμιστίος ὁ εὐφραδής εἰσάγεται στό πρόγραμμα διδασκαλίας οὐσιαστικά κατά τό ἸΗ' αἰ. ὑπό τήν ἐπίδραση τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα, στόν τρίτο τόμο τῆς ὁποίας ἔχει περιληφθῇ ὁ περί φιλίας λόγος του¹. Οἱ διδάσκαλοι, ἐκτιμώντας προφανῶς τά ρητορικά του χαρίσματα, ἐπεκτάθηκαν καί σέ ἄλλους δύο λόγους του, τόν περί φιληκοῦας τοῦ βασιλέως καί τόν προτρεπτικό Νικομηδεῦσι. Παρατηροῦμε μάλιστα ὅτι στό μαθηματάριο Ἰβήρ. 141 (άρ. 315), τό ὁποῖο εἶναι προγενέστερο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, ἔχουν περιληφθῇ οἱ δύο αὐτοί λόγοι, γεγονόςς πού σημαίνει ὅτι δέν ἀγνοοῦσαν τό ρήτορά μας.

Ὁ περί φιλίας λόγος, ὁ ὁποῖος διδάσκεται συχνότερα, παραδίδεται σέ 40 περίπου μαθηματάρια, χρονολογημένα καί μή, ἀπό τά ὁποῖα παλαιότερο εἶναι τό ΕΒΕ 1123 (άρ. 63) ἔτ. 1723. Μετά τό 1723 ἡ διδασκαλία τοῦ ὑπ' ὄψη λόγου ἐμφανίζει τήν ἀκόλουθη συχνότητα: 1727 (Μ.Π.Τ. 144 άρ. 903), 1734 (Μ. Σπηλ. 97 άρ. 527), 1751 (Βουκουρ. 1209 άρ. 838), 1756 (Βατοπ. 445 άρ. 250), 1765-1767 (Παντελ. 545 άρ. 425), 1771 (Ἱασίου ΙΙΙ-126 άρ. 852), 1778 (Προυσοῦ 4 άρ. 660), 1781 (Ὀλυμπ. 131 άρ. 626), 1783-1784 (ΕΒΕ 1329 άρ. 84), 1786-1789 (Βουκουρ. 423 άρ. 798), 1787 (ΕΒΕ 1122 άρ. 62 καί Δημητσ. 39 άρ. 475), 1788 (Ἱεροσολ. 329 άρ. 702), 1788-1789 (Βουκουρ. 15 άρ. 769), 1793 (Σάμου 73 [36] άρ. 674), 1795 (Πατμ. 700 άρ. 657), 1797 (ΕΒΕ 3977 άρ. 976), 1803 - 1807 (ΕΒΕ 2909 άρ. 117), 1819 (Ἰβήρ. 129 άρ. 312) καί 1821 (Βουκουρ. 864 άρ. 824).

Ἀναζητώντας τίς σχολές καί τούς διδασκάλους οἱ ὁποῖοι εἰσήγαγαν τούς λόγους τοῦ Θεμιστίου στό πρόγραμμά τους, ἐντοπίσαμε ὁμάδα μαθηματορῶν, τά ὁποῖα προέρχονται ἀπό τήν Πατμιάδα καί ἀνήκουν στήν περίοδο τῆς σχολαρχίας τοῦ Δανιήλ Κεραμέως. Πρόκειται γιά τά Βουκουρ. 423 (άρ. 798) καί 1201 (άρ. 837), Δοχειαρ. 263 (άρ.

1. Σελ. 354. Ἐκδομένος μαζί μέ ἄλλους λόγους τοῦ Θεμιστίου τό 1542, μεμωμένος στά λατινικά τό 1633. HOFFMANN'S, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 3, σελ. 469-471.

292) καί 264 (άρ. 293), Παντελ. 688 (άρ. 439), Πατμ. 700 (άρ. 657), Σάμου 73 [36] (άρ. 674), Σιναΐτ. 1669 (άρ. 20). Δέν υπάρχει αμφιβολία ότι ὁ Δανιήλ ἐδίδαξε κατ'ἐπανάληψη τό Θεμιστίο.

Παρατηρήσαμε ἀκόμη ότι μιὰ ἄλλη ομάδα μαθηματῶν ἀντιπροσωπεύει τή σχολή Δημητσάνης. Ἐννοοῦμε τὰ Δημητσ. 36 (άρ. 474), 39 (άρ. 475), 85 (άρ. 490), Ξηροποτ. 2 (άρ. 398), καί EBE 3977 (άρ. 976). Ὅλα ἀνήκουν στήν περίοδο τῆς σχολαρχίας τοῦ Ἀναπίου τοῦ νεωτέρου.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Θεμιστίου ἐντοπίζεται ἐπίσης στή σχολή Σύμης (EBE 2909 άρ. 177) ἐπί σχολαρχίας Γερασίου Κερκυραίου, Μεσολογίου (EBE 1122 άρ. 62 καί Προυσοῦ 4 άρ. 660) ἐπί σχολαρχίας Παναγιώτη Παλαμά καί στό Φροντιστήριο Βακαρέστι (Μ.Π.Τ. 144 άρ. 903).

Μέ τή διδασκαλία τῶν ὑπ'ὄψῃ λόγων μπορούμε ἐπίσης νά συνδέσουμε τό Δούκα Θάσιο (Μ. Σπηλ. 97 άρ. 527), τόν Παναγῆ ('Ιβήρ. 129 άρ. 312), τό Νικόλαο Ἀναγνώστου Κουριώτη (Βουκουρ. 15 άρ. 769) καί τόν Παῖσιο Μάμολη, ἀνεψιό τοῦ Ἀνθίμου Μυτιλήνης (Βουκουρ. 1209 άρ. 838). Εἰκάζομε ότι ὁ Θεμιστίος εἶχε εἰσαχθῇ καί σέ ἄλλα σχολεῖα, ἀλλά τὰ μαθηματάρια δέν μᾶς παρέχουν τίς σχετικές ἀποδείξεις.

Σ υ ν ἑ σ τ ῖ ο ς. Ὁ ἐπίσκοπος Κυρήνης Συνέσιος βρίσκεται στό μετα-χρῖστο δύο κόσμων, τοῦ ἐθνικοῦ καί τοῦ χριστιανικοῦ.

Ἀπό τὰ ἔργα του ἐξετάσαμε ἤδη τό λόγο πρὸς Ἀρκάδιον περί βασιλείας καί τίς Ἐπιστολές του. Ἐδῶ θά μᾶς ἀπασχολήσῃ τό Φαλάκρας ἐγκώμιον¹, τό ὁποῖο ὁ Συνέσιος ἔγραψε γιά νά ἀνατρέψῃ τὰ ὑπέρ τῆς κόμης ἐπιχειρήματα τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου (40-117 μ.Χ.).

Στά 24 κεφάλαια τοῦ ἔργου ὁ Συνέσιος, μέ πολύ πνεῦμα καί βάθος, ἐπιχειρεῖ νά παρουσιάσῃ μιὰ φυσική ἀτέλεια, τή φαλάκρα, σάν θεία εὐλογία. Πρόκειται γιά ἓνα πρωτότυπο στό θέμα του ρητορικό γύμνασμα, ἀπό τό ὁποῖο δέν λείπουν κάποιοι πλατειασμοί καί κάποια ἐλευθεροστομία. Εἶναι ὅμως ρητορικῶτατο καί σάν τέτοιο φαίνεται ότι

1. Ἐκδεδομένο τό 1553 στό Παρίσι ἀπό τόν Α. TURNEBUS, Synesius, episcopus Cyrenensis. Opuscula, σελ. 43-60. Ἐπίσης τό 1612 στό Παρίσι ἀπό τόν Dion. PETAU (Petavius), Συνεσίου ἐπισκόπου Κυρήνης. Ἀπαντα τὰ εὐρισκόμενα, μέ λατινική μετάφραση καί σχόλια. Τό ἔργο ἐγνώρισε μεγάλη ἐκτιμήσιμη στή Δύση. Ἐκυκλοφόρησε μεταφρασμένο στήν ἰταλική, γαλλική, γερμανική, ἀγγλική, τσεχική. Νεώτερη μελέτη καί ἀπό τό Γεώργιο ΜΕΤΑΛΛΗΝΟ, Φαλάκρας ἐγκώμιον. Εἰσαγωγή-μετάφρασις-σχόλια. Ἀθήναι, χ.χ.

τό εξέτιμήσε ο Δανιήλ Κεραμεύς, ο οποίος είναι σχεδόν ο μόνος από τους διδασκάλους της περιόδου της Τουρκοκρατίας, ο οποίος τό έδίδαξε. Τοῦτο συνάγεται από τήν έρευνά μας. Διαπιστώσαμε δηλαδή ότι σέ σύνολο χιλίων περίπου μαθηματαρίων 15 σχεδόν παραδίδουν τό Φαλάκρας έγκώμιον καί από αὐτά τά περισσότερα προέρχονται από τήν Πατριάδα¹ καί παραδίδουν έξηγήσεις τοῦ λόγου, οἱ ὁποῖες ὀφείλονται στό Δανιήλ. Τό έργο δέν περιλαμβάνεται στήν 'Εγκυκλοπαιδεία, ὅμως, ὅπως είδαμε, ήταν έκδομένο από τό 1553. Τό έργο λοιπόν αὐτό δέν έγνώρισε στήν εκπαίδευση τήν εύρεία διάδοση πού είχαν άλλα δημιουργήματα τοῦ Συνεσίου, ὅπως π.χ. οἱ 'Επιστολές. 'Η διδασκαλία του δέν εξέπέρασε τά ὅρια τῆς Πατριάδας. 'Εξ άλλου οἱ διάδοχοι τοῦ Δανιήλ τό παρέβλεψαν καί οἱ σύγχρονοί του διδάσκαλοι άλλων σχολείων δέν ἀκολούθησαν τό παράδειγμά του.

Β'. Χριστιανοί ρήτορες

Ἀ θ α ν ἄ σ ι ο ς ὁ Μ έ γ α ς, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (296-373 μ.Χ.)

Στό δεύτερο τόμο² τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας ὁ Πατούσας περιέλαβε πέντε λόγους τοῦ μεγάλου τούτου εκκλησιαστικοῦ ἀναστήματος (εἰς τήν Μ. Παρασκευήν, εἰς τό Ἅγιον Πάσχα, εἰς τήν Καϊνήν Κυριακήν, εἰς τήν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου λόγος Α' καί λόγος Β'). Ὅμως τά μαθηματάρια μαρτυροῦν ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Μ. Ἀθανασίου δέν κατέλαβαν σημαντική θέση στά προγράμματα τῶν σχολείων. 'Επί συνόλου χιλίων μαθηματαρίων, πού ἀποτελοῦν τό ἀντικείμενο έρευνας αὐτῆς τῆς έργασίας, τά ἀκόλουθα έπτά, ΕΒΕ 1122 (ἀρ. 62), 1295 (ἀρ. 80), 2371 (ἀρ. 104), ΕΒΕ 3243 (ἀρ. 133), Βουκουρ. 322 (ἀρ. 791) καί 1230 (ἀρ. 840), 'Ιβήρ. 145 (ἀρ. 317) παραδίδουν ἕνα ἢ δύο λόγους, ἀντιγραμμένους, φυσικά, από τήν 'Εγκυκλοπαιδεία.

Μ έ γ α ς Β α σ ί λ ε ι ο ς, ἐπίσκοπος Καισαρείας (330-379 μ.Χ.)

Στά μαθηματάρια παραδίδονται συνήθως οἱ ἀκόλουθοι λόγοι τοῦ μεγάλου Ιεράρχη: πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λό-

1. Βατοπ. 215 (ἀρ. 238) καί 731 (ἀρ. 265), Ζωγρ. 6 (ἀρ. 304), Παντελ. 691 (ἀρ. 442), ΕΦΕΚ 19 (ἀρ. 861), 74 (ἀρ. 869), Συναῦτ. 1669 (ἀρ. 20) καί 1920 (ἀρ. 28), Βουκουρ. 423 (ἀρ. 798), Πατμ. 591 (ἀρ. 653) καί 593 (ἀρ. 655).

2. Σελ. 129, 134, 139, 145, 149 ἀντίστοιχα.

γων, εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα, εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας, κατὰ τῶν ὀργιζομένων, εἰς τὸ "καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας" εἰς τὸ πρόσ-
εχε σεαυτῷ, ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός, κατὰ μεθυόν-
των, περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιοτικοῖς, εἰς τὴν μάρτυρα Ἰ-
ουλίτταν. Σπανιώτατα ἀπαντοῦμε τοὺς λόγους στήν Ἑξαήμερο, περὶ
φθόνου, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Α' ψαλμοῦ, εἰς τὸν Ζ' ψαλμόν, περὶ κρι-
μάτων θεοῦ, περὶ πλεονεξίας, περὶ νηστείας, περὶ παρθενίας, εἰς
τὸν μεγαλομάρτυρα Γόρδιον¹.

Ἄν λάβομε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἱω. Πατούσας περιέλαβε στήν Ἑγκυκλο-
παιδεῖα² του τοὺς ἔξι πρώτους ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, παρατηροῦ-
με ὅτι τὰ μαθηματάρια ἐμφανίζουσιν εὐρύτερο φάσμα λόγων. Μιὰ ἐξή-
γηση γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ ἀκόλουθη: ὁρισμένοι λόγοι τοῦ με-
γάλου Βασιλείου ἐδιδάσκοντο ἤδη πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη ἔκδοση (1710)
τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, ὅπως οἱ πρὸς τοὺς νέους, ὅτι οὐκ ἔστιν αἷ-
τιος τῶν κακῶν ὁ θεός, περὶ νηστείας, περὶ εὐχαριστίας, εἰς τὸ
πρόσεχε σεαυτῷ, εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τὸν Α' ψαλμόν³.
Ὑπῆρχε ἐπομένως μιὰ παράδοση ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴν τῶν λόγων, ἡ ὁ-
ποία δὲν ἀτόνησε ὅλως δι' ὅλου μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς Ἑγκυκλοπαι-
δείας. Ἡ τελευταία ἐπέβαλε ἀναμφισβήτητα μιὰ ἄλλη ὁμάδα λόγων,
χωρὶς νὰ ἐκτοπίσει ἐντελῶς τὴν παλαιά. Ἀκόμη παρατηροῦμε ὅτι οἱ
διδάσκαλοι ἀναζητοῦν καὶ ἄλλους λόγους, ὅπως τὸν περὶ τοῦ μὴ προσ-
ηλῶσθαι τοῖς βιοτικοῖς καὶ τὸν κατὰ μεθυόντων, ὁ ὁποῖος περιελή-
φθη στήν ἔκδοση τοῦ 1780 τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας καὶ ἔκτοτε ἄρχισε
νὰ διδάσκεται εὐρύτερα⁴.

Ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Μ. Βασιλείου οἱ ὁποῖοι ἀναφέρθηκαν προηγου-
μένως δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἴδια διὰδοση στὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς. Ἡ
προτίμηση τῶν διδασκάλων γιὰ τὴν παραίνεσιν πρὸς τοὺς νέους εἶναι
ἐμφανής. Παραδίδεται σὲ 95 περίπου μαθηματάρια εἴτε μεμονωμένα,
εἴτε μαζὶ μὲ ἄλλους λόγους τοῦ Ἱδίου ἱεράρχη, ἐνῶ ὁ λόγος εἰς τὸ
πρόσεχε σεαυτῷ μόνο σὲ 60 περίπου, ὁ κατὰ τῶν ὀργιζομένων σὲ 55, ὁ

1. Ἔργα τοῦ Μ. Βασιλείου τυπώθηκαν μὲ τὸν τίτλο Opera... Paris, 1520. Ἀκολού-
θησαν οἱ ἐκδόσεις τοῦ 1523, 1531, 1535, 1540, 1618. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωγτ.
ἀρ. 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979 ἀντίστοιχα.

2. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 80, 84, 94, 105, 115.

3. Ἐνδεικτικὰ βλ. Ἰβήρ. 670 (ἀρ. 347), Μ. Σπηλ. 135 (ἀρ. 530), ΕΒΕ 1119
(ἀρ. 59), Σουμελᾶ 55 (ἀρ. 967).

4. Ὁ λόγος ἐδιδάσκετο καὶ προτοῦ περιληφθῇ στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Βλ. Κοζάνης
54 (ἀρ. 547).

εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας σέ 30, ὁ εἰς τό ὅτι οὐκ ἔστιν αἰ-
τιος τῶν κακῶν ὁ θεός σέ 32, καίτοι ὁ λόγος αὐτός ἀντιπροσωπεύει,
ὅπως εἶπαμε, τήν παλαιότερη ομάδα, ὁ περὶ τοῦ μή προσηλωθῆαι τοῖς
βιοτικοῖς ἐπίσης σέ 30, ἐνῶ ὁ εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα περίπου σέ 25,
ὁ δέ εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα σέ 20. Οἱ ἄλλοι λόγοι παραδί-
δονται σέ πολύ λιγότερα.

Ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας τῶν λόγων τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅπως
καταφαίνεται ἀπὸ τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια, δείχνει ὅτι κατεῖ-
χε σημαντικὴ θέση στὸ πρόγραμμα διδασκαλίας. Ἡ πρώτη μνεῖα εἶναι
τοῦ ἔτους 1653 (Σιναῖτ. 1391 ἀρ. 16) καὶ ἀναφέρεται "εἰς τόν λό-
γον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ὁποῦ γράφει εἰς τὰ παιδία
πῶς ἤθελαν ὠφελῆσθαι ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα". Τὰ στοιχεῖα ποὺ
διαθέτομε ἐμφανίζουν ἓνα κενό σέ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸ δεῦτερο ἡμῖς τοῦ
12' αἰ. Ἡ πρώτη μνεῖα γιὰ τὸ 11' αἰ. εἶναι τοῦ 1705 (ΕΒΕ 1119
ἀρ. 59) καὶ ἀκολουθοῦν τῶν ἐτῶν 1707-1708 (Ἰβήρ. 670 ἀρ. 347),
1719 (Πατμ. 587 ἀρ. 649), 1723 (ΕΒΕ 1123 ἀρ. 63) 1723-1727 (ΜΠ
144 ἀρ. 903), 1725 (Μ. Λαύρ. Ω 37 ἀρ. 384), 1726-1728 (ΕΒΕ 2876
ἀρ. 112), 1734 (Ἰεροσ. 460 ἀρ. 728), 1736-1740 (Χουτουρά 20 ἀρ.
606), 1737 (Ζωγρ. 5 ἀρ. 303), 1744 (Βουκουρ. 274 ἀρ. 786), 1745
(Ξηροπ. 49 ἀρ. 401), 1747-1748 (Ἰεροσ. 485 ἀρ. 753), 1750-1751
(Ἰεροσολ. 467 ἀρ. 735), 1751-1754 (Κοζάν. 54 ἀρ. 547), 1758 -
1761 (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60 καὶ Ἑθνολ. Ἑταιρ. 243 ἀρ. 978), 1763 (ΕΒΕ
2775 ἀρ. 107), 1765-1767 (Μηλ. 63 ἀρ. 580), 1766-1767 (Μηλ. 81
ἀρ. 585), 1768 (Ἀργυρ. 34 ἀρ. 595), 1769 (Ἰεροσολ. 465 ἀρ. 733),
1773 (Ἰβήρ 199 ἀρ. 332), 1774 (Βουκουρ. 274 ἀρ. 786), 1775 (Λει-
μῶν. 102 ἀρ. 557), 1777 (Μ. Σπηλ. 66 ἀρ. 523), 1778 (Προυσοῦ 4
ἀρ. 660), 1779 (Βατοπ. 732 ἀρ. 266 καὶ Βουκουρ. 242 ἀρ. 783), 1781
(Ὀλυμπ. 131 ἀρ. 626 καὶ Πατμ. 589 ἀρ. 651), 1783 (Βουκουρ. 402
ἀρ. 794, Διονυσ. 325 ἀρ. 282, ΕΒΕ 1494 ἀρ. 86 καὶ Ὀλυμπ. 192 ἀρ.
629), 1783-1784 (ΕΒΕ 1329 ἀρ. 84), 1784 (ΕΒΕ 1117 ἀρ. 57 καὶ 3005
ἀρ. 121) 1784-1787 (ΕΒΕ 1122 ἀρ. 62), 1786-1787 (Paris.Suppl.gr.
1143 ἀρ. 34), 1787 (Παντελ. 697 ἀρ. 445 καὶ Δημήτσ. 39 ἀρ. 475),
1788 (ΕΒΕ 3065 ἀρ. 128 Βουκουρ. 15 ἀρ. 769, Ξηροπ. 83 ἀρ. 408 καὶ
Ἰεροσ. 329 ἀρ. 702), 1789 (Ἰβήρ. 124 ἀρ. 309), 1790 (ΕΒΕ 3065

άρ. 128 καί 'Ιβήρ. 200 άρ. 333), 1792 (ΕΒΕ 3049 άρ. 125 καί Πατμ. 529 άρ. 640), 1793 (ΕΒΕ 1295 άρ. 80 καί Σάμου 73 [36] άρ. 674), 1794 (ΕΒΕ 2908 άρ. 116), 1795 - 1796 (ΕΒΕ 3977 άρ. 976), 1798 (Δημητσ. 41 άρ. 476), 1799 - 1801 (Βουκουρ. 1397 άρ. 844), 1801 (ΕΒΕ 2910 άρ. 118), 1803 (ΕΒΕ 2908 άρ. 116), 1804 ('Ιβήρ. 360 άρ. 338), 1817-1818 (Δημητσ. 105 άρ. 497) 1818-1820 (ΕΒΕ, ν.πρ. 6 άρ. 3181) 1819 (Σιναΐτ. 1680 άρ. 21) καί 1822 (Βουκουρ. 16 άρ. 992).

Τά μαθηματικά, χρονολογημένα καί μή, χάρη στά ποικίλα στοιχεΐα τά όποΐα περιέχουν, μās επιτρέπουν νά διαπιστώσουμε τήν έκταση τήν όποΐα έλαβε ή διδασκαλία τών λόγων του Μ. Βασιλείου. 'Η έκταση αύτή σχετίζεται άμεσα μέ τά σχολεία πού έλειτουργούσαν στό γεωγραφικό χώρο τόν όποΐο εκάλυπτε ή ελληνική παιδεία, καθώς καί μέ διδασκάλους καί μαθητές, συχνά επώνυμους. 'Από τήν άποψη αύτή διαπιστώνομε ότι οί λόγοι τούς όποΐους αναφέραμε προηγουμένως είχαν είσαχθῆ στό πρόγραμμα τών έξῆς σχολείων: τῆς Πατριαρχικῆς ακαδημίας (ΕΒΕ 2876 άρ. 112), τῆς του Βουκουρεστίου ('Αργυρ. 34 [65], άρ. 595, Βουκουρ. 672 άρ. 817, ΕΒΕ 1120 άρ. 60, Μηλεών 81 άρ. 585) καί του Φροντιστηρίου Βακαρέστι (Μ.Π.Τ. 144 άρ. 903) τῆς 'Αθωνιάδας (Μ. Σπηλ. 66 άρ. 523), του Τυρνάβου (Κοζάν. 56 άρ. 548), του Μεσολογγίου (ΕΒΕ 1122 άρ. 62 καί 3115 άρ. 129, Προυσοῦ 4 άρ. 660), του Καρπενησίου (ΕΒΕ 1494 άρ. 86), τῆς Δημητσάνης (Δημητσ. 39 άρ. 475, 44 άρ. 477, 53 άρ. 481, 99 άρ. 494, 105 άρ. 497, ΕΒΕ 3977 άρ. 976, 'Ιβήρ. 499 άρ. 342, Μ. Λαύρ. Ω 23 άρ. 383), τῆς Βυτίνας ('Ιεροσ. 228 άρ. 694), τών Λαγκαδίων ('Ιβήρ. 360 άρ. 338), τῆς Πατμιάδας (Βουκουρ. 1397 άρ. 844, Διονυσ. 325 άρ. 282, ΕΒΕ 3005 άρ. 121, ΕΦΣΚ [26] 69 άρ. 865, 'Ιασίου ΙΙΙ-107 άρ. 849, 'Ιωσαφ. 121^α άρ. 367, Λειμῶν. 102 άρ. 557, Σάμου 73 [36] άρ. 674), τῆς Σύμης (ΕΒΕ 2908 άρ. 116 καί 2910 άρ. 118), τῆς 'Αργυρουπόλεως (Χουτουρά 20 άρ. 606), τῆς Σμύρνης (Πατμ. 529 άρ. 640) καί τών 'Ιεροσολύμων ('Ιεροσ. 467 άρ. 735).

Όπως είναι φυσικό μέ τά άνωτέρω σχολεία συνδέονται οί διδασκαλοι Μάρκος Κύπριος (ΕΒΕ 1897 άρ. 87)¹, Καλλίνικος Φυτιάνος

1. 'Η μετάφραση του λόγου πού παραδίδεται έγινε για τό Στέφανο Καντακουζηνό, μέγα Ποστέλνικό, γι' αυτό καί διατηρούμε κάποιες επιφυλάξεις για τό ρόλο του χ/φου.

(Χουτουρά 20 άρ. 606), Βασίλειος Κυριακού (Άργυρουπ. 43 άρ. 597), Δανιήλ Κεραμεύς (Βουκουρ. 1397 άρ. 844, Άιαίου ΙΙΙ-107, άρ. 849, ΕΦΣΚ [26] 69 άρ. 865, κλπ.), Άϊωάννης Μαρκονής-Φωτιάδης (ΕΒΕ 2908 άρ. 116), Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης (Βουκουρ. 672 άρ. 817), Παναγιώτης Παλαμάς (Προυσοῦ 4 άρ. 660, ΕΒΕ 1122 άρ. 62), ό ύποδιδάσκαλος Άναγνώστης (Θεραπν. 52 [60] άρ. 512) καί ό Δημήτριος Όλλανδός (Πατμ. 529 άρ. 640), οί όποιοι έδίδαξαν ένα ή περισσοτέρους από τούς άνωτέρω λόγους.

Τή διδασκαλία τών λόγων του Μ. Βασιλείου παρακολούθησαν οί ακόλουθοι μαθητές: Αάμπρος Άρτηνός, πιθανώτατα στην Πατριαρχική Σχολή (ΕΒΕ 2876 άρ. 112), οί Νεόφυτος Καλούτζης, Γεώργιος Μαυρο(ει)δής, Στέφανος Άϊωάννου, Παναγιώτης Σερβάνου πιθανώτατα δέ καί οί Ρουμάνοι Νικόλαος Γεώργια Αιπανέσκουλου καί Ραδουλάνος (ΕΒΕ 1120 άρ. 60, Βουκουρ. 402 άρ. 794, Μηλεών 81 άρ. 585, Άργυρ. 34 [65] άρ. 595, Βουκουρ. 1024 άρ. 831 καί Μηλεών 80 άρ. 584) στη σχολή Βουκουρεστίου. Οί άδελφοί Άϊωακείμ καί Κυπριανός, Κρήτες, στην Άθωνιάδα (Μ. Σπηλ. 66 άρ. 523 καί 169 άρ. 532), ό Άϊωάννης Αιτοχωρίτης παπā Άθανασιάδη (Κοζ. 56 άρ. 548) στη σχολή Τυρνάβου, οί Άϊωάννης Τρικούπης καί Κύριλλος Καστανοφύλλης στη σχολή Μεσολογγίου (Προυσοῦ 4 άρ. 660, ΕΒΕ 3115 άρ. 129), οί Άναστάσιος παπā Γεωργίου Καρατζά, Γεώργιος Νταλόπουλος, Δημήτριος παπā Καραντζόπουλος, Καλλίνικος Καστόρχης, Όνούφριος Κουντουρόπουλος, Σταμάτιος Ψαρούλης καί Φιλόθεος Παπαγεωργόπουλος στη σχολή Δημητσάνης (ΕΒΕ 3977 άρ. 976, Ξηροπ. 83 άρ. 408, Κολουβά 121 άρ. 227, Δημητσ. 99 άρ. 494, Άϊβήρ. 499 άρ. 342, Δημητσ. 53 άρ. 481, καί 39 άρ. 475), ό Πανάγος Παπαγιαννόπουλος¹ στη σχολή Ααγκαδίων (Άϊβήρ. 360 άρ. 338), ό Παναγιώτης Άγιασιώτης, ό Γρηγόριος Κανās, ό Μακάριος του Νατάλη, οί άδελφοί Κοσμάς καί Καλλίνικος Αήμνιοι στην Πατριάδα (Λειμ. 102 άρ. 557, Άιαίου ΙΙΙ-107 άρ. 849, ΕΦΣΚ 69 άρ. 865, Βατοπ. 225 άρ. 246, Μ. Ααύρ. Ω 116 άρ. 388), ό Μιχαήλ Συκαλλιός στη σχολή Σύμης (ΕΒΕ 2908 άρ. 116), ό Παναγιώτης Φυτιάνος στο Φροντιστήριο Άργυρουπόλεως (Χου-

1. Εῦναι ό Πανάγος Δεληγιάννης, τής ιστορικῆς οἰκογενείας τών Ααγκαδίων Γορτυνίας.

τουρά 20 άρ. 606), ό άγιοταφίτης 'Αβράμιος Συμωναίος στή σχολή τών 'Ιεροσολύμων ('Ιεροσ. 'Αγ. Σάββα 467 άρ. 735), ό 'Ιωάννης θέμελης στή σχολή Κυθωνιών (ΕΒΕ 3181 άρ. 131). 'Αναφέρομε τέλος καί άλλα πρόσωπα, τά όποία μνημονεύονται στά μαθηματάρια, συνδέονται άμεσα μέ τή διδασκαλία τών άνωτέρω λόγων του Μ.Βασιλείου, αλλά δέν μπορούμε νά τά συσχετίσουμε μέ βεβαιότητα μέ συγκεκριμένο σχολείο. Πρόκειται γιά τούς 'Αναστάσιο Πάνου ('Ιστ. 'Εθνολ. 'Εταιρ. 243 άρ. 224), 'Αγάπιο καί 'Αναστάσιο Γεωργιάδη (Βουκουρ. 1209 άρ. 838), 'Ανδρέα Εύσταθίου Σουγδουρή (Βουκουρ. 322 άρ. 791), Βενιαμίν Πελοποννήσιο (ΕΒΕ 2371 άρ. 104), Γαβριήλ, Ιεροδιάκονο Συμωναίο (Βουκουρ. 482, άρ. 805), Δημήτριο Σπαντωνή (Κοζάν. 35 άρ. 543), 'Ελευθέριο Χατζηδημητρίου καί Μαργαρίτη ('Ιασίου IV-89 άρ. 856), 'Ιωακείμ Κουταληνό, Ιεροδιάκονο (Πατμ. 587 άρ. 649), 'Ιωάννη Καλλιάρχη¹ (ΕΒΕ 1119 άρ. 59), Κωνσταντίνο Λάζαρη (Σιατ. 3 άρ. 679), Κωνσταντίνο Γκίκα καί Θεόφιλο του Βερροίας (Κοζάν. 63 άρ. 550), Κωνσταντίνο Σιναίτη (Σιναίτ. 1680 άρ. 21), Λουκά Πιτζιπιό (Κοζάν. 54 άρ. 547), Μανουήλ Δρύστριο τόν επιλεγόμενο Ούρούμ όγλου (Β Β 62 άρ. 193), Νικόλαο 'Αναγνώστου Κουριώτη (Βουκουρ. 15 άρ. 769), Πάνο Τραπεζούντιο ('Ιεροσ. Πατρ. Βιβλ. 248 άρ. 695). Προσθέτομε τέλος τό Σάββα γραφέα του Μπενακ. 5 (άρ. 228), στό όποιο μερικά κείμενα έχουν μεταφρασθῇ στά караμανλídика, στοιχείο ένδεικτικό τῆς προελεύσεώς του.

Όπως είδαμε προηγουμένως, οί λόγοι του Μ. Βασιλείου, τούς όπούς παραδίδουν τά μαθηματάρια, άνέρχονται σέ 19. Τοϋτο δέν σημαίνει ότι ό μαθητής έσπούδαζε καί τούς 19 λόγους. 'Εγίνετο επιλογή είτε άπό τήν όμάδα λόγων πού ύπῆρχαν στήν 'Εγκυκλοπαιδεία, είτε άπό έκδόσεις ἢ χ/φα, ό δέ αριθμός τών λόγων πού έδιδάσκοντο έποίκιλλε, κατά τήν κρίση του διδασκάλου. 'Από τήν έρευνά μας διαπιστώσαμε ότι έδιδάσκοντο ένας μέχρι δέκα λόγοι. 'Ενώ όμως ἡ περίπτωση διδασκαλίας ενός μόνο λόγου δέν είναι κάτι άσυνήθιστο (βλ. π.χ. ΕΒΕ 1133 άρ. 73, 1134 άρ. 74, 1494 άρ. 86, 2775 άρ. 107, Μ. Αύρας Μ 40 άρ. 379, Ω 23 άρ. 383, Σάμου 21 άρ. 668, Μ. Σπηλ. 169 άρ. 532, κ.ά.), ἡ παράδοση δέκα λόγων (ΕΒΕ 2371 άρ. 104) άποτελεῖ άκραία περίπτωση. Συνήθως άρκοϋσε ἡ μελέτη τριών λόγων,

1. 'Ισως μαθητή τῆς σχολῆς Χίου.

τούς οποίους επέλεγαν είτε από τούς ἑξι τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (Βατοπ. 217 ἀρ. 240, ΕΒΕ 1117 ἀρ. 57, Ἑθνολ. Ἑταιρ. 243 ἀρ. 203 Ἰβήρ. 200 ἀρ. 333, Ὀλυμπιωτ. 117 ἀρ. 624 καί 131 ἀρ. 626 κ.ά.) είτε από τήν Ἐγκυκλοπαιδεία καί συγχρόνως από ἐκδόσεις ἢ χειρόγραφα (ΕΒΕ 2123 ἀρ. 90, καί 2908 ἀρ. 116, Μ. Λαύρας Ω 37 ἀρ. 384, Μ. Σπηλ. 66 ἀρ. 523 κ.ά.), γεγονός πού ἀποδεικνύει γιά μιᾶ ἀκόμη φορά ἀφ' ἑνός τή συμβολή τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας στόν ἐμπλουτισμό τοῦ προγράμματος καί ἀφ' ἑτέρου τήν ἀνεξαρτησία τῶν διδασκάλων κατά τήν ἐπιλογή τῶν πρὸς διδασκαλία κειμένων.

Γ ρ η γ ὁ ρ ι ο ς ὁ θ ε ο λ ὁ γ ο ς (329-390 μ.Χ.)

Τά μαθηματάρια παραδίδουν ἓνα εὐρύ φάσμα λόγων τοῦ¹ τοῦ ὁποῦ μποροῦσε νά ἱκανοποιήσει ὅλες τίς ἀπαιτήσεις τοῦ μαθήματος τῆς Ρητορικῆς. Συγκεκριμένα οἱ μαθητές ἐσπούδαζαν λόγους ἐορταστικούς-θεολογικούς: εἰς τὰ θεοφάνεια, εἰς τήν Καينὴν Κυριακὴν, εἰς τὰ Φῶτα, εἰς τὸ Πάσχα, εἰς τήν Πεντηκοστήν. Ἠθικολογικούς-κοινωνιολογικούς: περί φιλοπτωχίας, εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τήν πληγὴν τῆς χαλᾶξης, εἰς τούς λόγους καί εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν, πρὸς τούς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ. Ἀπολογητικούς: κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός Α' καί Β'. Ἐγκωμιαστικούς: εἰς τούς Μακκαβαίους, εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον, εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανόν Ἐπιταφίους: εἰς Μ. Βασίλειον, εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν, εἰς Γοργονίαν, εἰς τὸν πατέρα. Λόγους πού ἀναφέρονται στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση: περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας, πρὸς τούς καλέσαντας καί μὴ ἀπαντήσαντας, εἰς τούς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας, εἰρηνικὸ Β', κατ' Ἀρειανῶν, εἰς Εὐλάλιον καί ἄλλους πού ἀφοροῦν στίς προσωπικὲς του περιπέτειες: τὸν Ἀπολογητικὸ τῆς εἰς Πόντον φυγῆς, τὸν εἰς ἑαυτὸν καί πρὸς τούς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Συντακτῆριον, τὸν Ἀπολογητικὸ εἰς πατέρα καί Βασίλειον καί τὸν εἰς Ἡρώνα φιλόσοφον².

1. Ἡ πρώτη συλλογικὴ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου πραγματοποιήθηκε τὸ 1550 στὴ Βασιλεῖα. Ἐπανεκδόθηκε στὸ Παρίσι τὸ 1609. Ἐπαναλήψεις τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς τὸ 1630 καί 1690. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 17. Ἀλλὰ ἤδη τὸ 1516 ὁ Μάρκος Μουσοῦρος εἶχε ἐκδόσει 16 λόγους. Βλ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ἀρ. 2544.

2. Ἡ κατάταξις ἀπὸ τοῦ τόμου 58, Γρηγόριος ὁ θεολόγος, μέρος Α', Ἀθῆναι, 1982, σελ. 126, τῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλήνων Πατέρων καί Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

Στήν 'Εγκυκλοπαιδεία ὁ Πατούσας ἀρκέσθηκε σέ πέντε μόνο λόγους (εἰς τοὺς λόγους καί εἰς τόν ἐξισωτήν 'Ιουλιανόν, εἰς τοὺς Μακκαβαίους, εἰς Καισάριον, εἰς Μ. 'Αθανάσιον καί εἰς τὰ Θεοφάνεια)¹, οἱ ὅποιοι ἀπαντοῦν πολύ συχνά στά μαθηματάρια.

Λόγοι τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐδιδάσκοντο πολύ πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη ἔκδοσι τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας. Ὁ δημοφιλέστερος ὑπῆρξε ὁ 'Επιτάφιος σὺν Μ. Βασίλειο, πού τόν βρῖσκομε ἐξηγημένο τόν 'Ιούλιο τοῦ 1655 (Σιναῖτ. 1391 ἀρ. 16). 'Επίσης τὸ 1671 ὁ Σουμελιώτης ἱερομόναχος 'Ιωσήφ ἀντιγράφει ἀπὸ βιβλίο ἄλλου ἐξ ἑλ λόγους ἀπὸ ἐκείνους ἀκριβῶς πού μεταγενέστερα θεωρήθηκαν πρόσφοροι γιὰ διδασκαλία ('Αργυρουπ. 12 ἀρ. 590). 'Αλλά καί ὁ Σεβαστός Κύμινῆτης, τοῦ ὁποῦ ἡ διδακτικὴ δραστηριότητα καλύπτει σχεδὸν μὴ τριακονταετία (1674-1702), περιέλαβε σὺν πρόγραμμά του ἑπτὰ λόγους ('Απολογητικὸν, εἰς τὴν βραδυτῆτα, εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν, εἰς τὴν Πεντηκοστήν, εἰς τὰ Φῶτα, εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα καί τόν 'Επιτάφιο εἰς Μ. Βασίλειον), τοὺς ὁποῖους ἐρμήνευσε καί τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία συνεχίσθηκε καί κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. (Μ.Π.Τ. 290 ἀρ. 904).

'Η συχνότης τῆς διδασκαλίας τῶν λόγων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐξακριβώνεται, ὅπως καί στήν περίπτωσιν τῶν ἄλλων κειμένων, ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού παρέχουν τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια. Εἶδαμε ἤδη ὅτι λόγοι τοῦ μεγάλου Ναζιανζηνοῦ εἶχαν εἰσαχθῇ σὴν διδασκαλία κατὰ τὸ ΙΖ' αἰ. 'Η πρακτικὴ αὐτὴ συνεχίσθηκε καί στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες καί συγκεκριμένα κατὰ τὰ ἔτη 1708 ('Ιβήρ. 670 ἀρ. 347), 1712 (Βουκουρ. 253 ἀρ. 785), 1715 (Σιατ. 1 ἀρ. 677 καί 2 ἀρ. 678), 1722 (Πατμ. 161 ἀρ. 636), 1723-1727 (ΜΠΤ 144 ἀρ. 903), 1727 (Ξενοφ. 78 ἀρ. 393), 1726-1728 (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112), 1726-1729 (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795), 1730-1731 (Παγκ. Γυμν. Λευκωσ. 8 ἀρ. 768), 1732 (Κοζάν. 61 ἀρ. 549), 1734 ('Ιεροσ. 'Αγ. Σάββα 460 ἀρ. 728), 1735 ('Όλυμπ. 99 ἀρ. 622), 1736 (ΕΒΕ 2152 ἀρ. 96), 1737 (ΕΒΕ 2901 ἀρ. 115 καί Ζωγραφελοῦ 5 ἀρ. 883), 1745 ('Ιβήρ. 362 ἀρ. 340), 1748 (Σταυρονιγ. 148 ἀρ. 454), 1749-1751 ('Αργυρουπ. 20 ἀρ. 592), 1754 ('Εθνολ. 'Εταιρ. 247 ἀρ. 979), 1756 ('Αργυρουπ. 18 ἀρ. 591), 1757 ('Ιεροσ. 'Αγ. Σάββα 473 ἀρ. 741), 1762 (Βατοπ. 729 ἀρ. 263), 1765

1. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 232, 243, 254, 272, 295.

(Παντελ. 545 άρ. 425), 1768 - 1775 (Άργυρ. 34 άρ. 595), 1770 (ΕΒΕ 2122 άρ. 89), 1775 (Δημητσ. 95 άρ. 493), 1778 (Σμύρνης Β-6 άρ. 953), 1779 (Μ. Σπηλ. 66 άρ. 523) 1776-1778 (Λειμ. 75, άρ. 556) 1780 (Βουκουρ. 413 άρ. 797), 1781 (Πατρ. 589 άρ. 651), 1781-1782 (Σταυρον. 206 άρ. 987), 1782 (Βουκουρ. 364 άρ. 793), 1782-1783 (Όλυμπιωτ. 175 άρ. 989), 1783 (Ξενοφ. 75 άρ. 390, Διονυσ. 325 άρ. 282, ΕΒΕ 1494 άρ. 86), 1783-1784 (ΕΒΕ 1329 άρ. 84), 1783 - 1785 (Όλυμπιωτ. 196 άρ. 630), 1785 (ΕΒΕ 3005 άρ. 121 καί Ήεροπ. 67 άρ. 405), 1786-1787 (Paris Suppl. gr. 1143 άρ. 34), 1787 (Βουκουρ. 233 άρ. 781, Δημητσ. 39 άρ. 475 καί Όλυμπ. 36 άρ. 614), 1789 (Όβήρ. 200 άρ. 333 Παντελ. 692 άρ. 443, Σιναΐτ. 1920 άρ. 28), 1790 (Όασίου ΙΙΙ-107 άρ. 849), 1797 (Βουκουρ. 1021 άρ. 828), 1799 (Βατοπ. 732 άρ. 266), 1802 (ΕΒΕ 2910 άρ. 118), 1803-1804 (Δημητσ. 52 άρ. 480), 1804 (Δημητσ. 53 άρ. 481), 1807 (Ξενοφ. 247 άρ. 986), καί 1816 (Όβήρ. 363 άρ. 341 καί Όλυμπ. 228 άρ. 631).

Στά άνωτέρω πρέπει νά περιληφθοϋν καί 120 περίπου άχρονολόγητα μαθηματάρια, μέ τά όποια όλοκληρώνεται κατά κάποιο τρόπο ή εικόνα τής συχνότητας τής διδασκαλίας.

Όπως είδαμε, τά μαθηματάρια παραδίδουν συνολικά 29 λόγους τοϋ μεγάλου ποιμενάρχη, όμως σέ καμιά περίπτωση δέν έσπουδάζοντο όλοι. Στίς παραδόσεις τους οί διδάσκαλοι περιορίζοντο συνήθως σέ ένα έως τρεις λόγους τής έπιλογής τους (Άργυρουπ. 20 άρ. 592, ΕΒΕ 1121 άρ. 61 καί 1122 άρ. 62, Έθνολ. Έταιρ. 63 άρ. 215, ΕΦΣΚ [26] 69 άρ. 865, Όλυμπ. 36 άρ. 614, 99 άρ. 622, 175 άρ. 989) Προυσοϋ 9 άρ. 661 καί 28 άρ. 663, Σουμελά 7 άρ. 962, 36 άρ. 966, Μ. Σπηλ. 119 άρ. 529 κ.ά.), χωρίς τοϋτο νά σημαίνει ότι δέν έδίδασκαν καί περισσότερους (ΕΒΕ 116 άρ. 56, 1118 άρ. 58, 1924 άρ. 88, Κύπρου 8 άρ. 768, Άρχ. 46 άρ. 762, Μ. Λαύρας Ω 116 άρ. 388, Ξενοφώντ. 247 άρ. 986, κ.ά.). Έχομε μάλιστα έπισημάνει καί άκραίες περιπτώσεις, κατά τίς όποίες έμελετήθηκαν 13 λόγοι (ΕΒΕ 2149 άρ. 94 καί 2152 άρ. 96), σέ μία δέ λόγοι 21 (ΕΒΕ 2122 άρ. 89).

Όλοι οί λόγοι οί όποιοι άπαντοϋν στά μαθηματάρια δέν έγνώρισαν τήν ίδια διάδοση. Έκτιμήθηκε ό Έπιτάφιος εις Μ. Βασίλειον, ό όποιος, μόνος ή μαζί μέ άλλους λόγους τοϋ Γρηγορίου τοϋ θεολόγου, παραδίδεται σέ πλήθος μαθηματάρων. Σέ γενικές γραμμές μπο-

ροῦμε νά ποῦμε διὰ τὴν προτίμηση τῶν διδασκάλων, ἐκτός ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο, συγκέντρωνε ἢ ἀκόλουθε ὁμάδα λόγων, ἢ ὅποια ἐπαναλαμβάνεται στὰ μαθηματάρια μὲ ἐλαφρὲς παραλλαγές: Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς, εἰς τὰ θεοφάνεια εἰς τὸν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος, εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα, εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα, εἰς τὸ Πάσχα, εἰς τὴν Καρινὴν Κυριακὴν, εἰς τὴν Πεντηκοστήν, εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανόν, εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶζης. (Ἀργυρ. 8 ἀρ. 611, 12 ἀρ. 590, 30 ἀρ. 593, ΕΒΕ 1116 ἀρ. 56 1118 ἀρ. 58, 1298 ἀρ. 82, 2122 ἀρ. 89, 2149 ἀρ. 54 Μ. Λαυρ. Ω 116 ἀρ. 388 Μ.Π.Τ. 539 ἀρ. 910 κ.ἄ.). Σὲ πολλὰς περιπτώσεις οἱ λόγοι συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ βίου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τὸν ὅποιο ἔγραψε ὁ πρεσβύτερος Γρηγόριος (ΕΦΣΚ 4 ἀρ. 859, Σουμελᾶ 6 ἀρ. 961, κ.ἄ.).

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια παρέχουν τὰ μαθηματάρια συνάγεται ὅτι ἡ σπουδὴ τῶν λόγων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καθιερώθηκε στὰ σχολεῖα.

Μετά τὸν Κυμινῆτη, γιὰ τὸν ὅποιο ἔγινε ἤδη λόγος καὶ ἄλλοι διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου, ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμά του, περιλαμβάνουν στίς παραδόσεις τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου ἱεράρχη.

Ἀναφέρουμε πρῶτο τὸ Μάρκο Κύπριο Πορφυρόπουλο. Στὸ αὐτόγραφο μαθηματάριό του (Μ.Π.Τ. 539 ἀρ. 910) παραδίδονται ἐπὶ λόγους ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ ἔξι εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού ἐρμήνευσε ὁ προκατόχος του δηλ. ὁ Κυμινῆτης. Ὁ διάδοχος τοῦ Μάρκου Γεώργιος Τραπεζούντιος ἐδίδαξε τὸ Διονύσιο Σθλατεινιώτῃ τὸ λόγο στὸ Ἅγιο Βάπτισμα (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795) πιθανώτατα δὲ καὶ τὸ λόγο στὰ Φῶτα. Μὲ τὴν ὑπ' ὄψιν σχολή πρέπει νά συνδεθῇ καὶ τὸ μαθηματάριο Ὁλυμπ. 99 (ἀρ. 622), τὸ ὅποιο ὁλοκληρώθηκε τὸ 1735 καὶ ἀνῆκε ἀρχικὰ στὸν Ἀλέξανδρο Τυρναβίτη, διάδοχο τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου, κατόπιν δὲ στὸ Γεράσιμο Τυρναβίτη, ἀδελφὸ τῆς μονῆς τοῦ Σπαρμοῦ¹. Ὑποθέτομε διὰ τὸ ἐν λόγω διδάσκαλος τὸ ἐχρησιμοποίησε στίς παραδόσεις του. Ἀργότερα ὁ Θεόδωρος Δρύστριος, ἀκο-

1. Τὸ μοναστήρι τοῦ Σπαρμοῦ ἢ Τσιπινίου, χτισμένο στὸ δυτικὸ Ὀλυμπο, ἤχμασε κατὰ τὸ ΙΗ' αἶ'. Ἀνέδειξε πολλοὺς λογίους μοναχοὺς καὶ διδασκάλους, ὅπως τὸ Γερμανὸ Κρητικὸ, τὸ Γερμανὸ Σπαρμιώτη, τὸν Ἰωάνη Κοντό, τὸ Δανιὴλ κ.ἄ. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, Σπαρμοῦ, Μονή. ΘΕΕ, τόμ. 11(1967) στήλ. 353-354.

λουθώντας τούς προγενεστέρους του, θά διδάξει τούς λόγους εἰς τόν ἔξιλωτὴν Ἰουλιανόν καί εἰς τόν ἱερομάρτυρα Κυπριανόν, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ μαθητὴς του Παναγιώτης Σερβάνου (Ἑλλην. Φροντ. Ἀργυρουπ. 34 [65] ἀρ. 595). Τέλος ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, μετὰ ἀπὸ σύντομη θητεία στὴ Χίο (1763-1766;), θά ἔλθῃ στὴν "αὐθεντικὴ" ἀκαδημία καί θά διδάξει τόν Ἀπολογητικόν, τόν Ἐπιτάφιο στό Μ. Βασιλεῖο καί τὸ λόγο στὴ Γέννηση τοῦ Χριστοῦ (Βουκουρ. 276 ἀρ. 788 καί Ξενοφ. 211 ἀρ. 985). Μὲ τὴν ἀνωτέρω σχολή συνδέονται ἐπίσης οἱ μαθητὲς Νεόφυτος Καλούτζης (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60) καί Διονύσιος Ἱερομόναχος ὁ Κουζάνος (Ἑλλ. Φροντ. Ἀργυρουπ. 20 ἀρ. 592).

Στὸ σχολεῖο τοῦ "Λογιωτάτου Μπαλάνου" ἔγραψε τὸ 1727 ὁ Δημήτριος Μπητζακτζῆς τίς ἐρμηνεῖες τοῦ Νικήτα Σερρών σέ λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (Ξενοφ. 78 ἀρ. 393). Ἡ μαρτυρία τοῦ Μπητζακτζῆ εἶναι δυστυχῶς ἀπὸ τίς ἐλάχιστες πού ἀναφέρονται στὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, πού ἦταν ἀπὸ τὰ παλαιότερα τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου.

Μὲ τὴ σχολή τοῦ Θεσσαλικοῦ Τυρνάβου, ἡ ὁποία ἐλειτουργοῦσε ἀπὸ τὸ ΙΖ' αἰ., συνδέεται πιθανώτατα τὸ μαθηματάριο τοῦ μοναχοῦ Γερμανοῦ Σπαρμιώτη (Ὁλυμπ. 196 ἀρ. 630) γραμμένο, ὅπως πιστεύομε, κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῶν σπουδῶν του¹.

Στὴν Πατμίδα δύο σχολάρχες, ὁ Μακάριος Καλογεράς καί ὁ Δανιήλ Κεραμεύς, εἶχαν περιλάβει στὸ πρόγραμμα τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Ὁ Μακάριος εἶχε ἐπεκταθῇ σέ ἓνα εὐρὺ φάσμα λόγων ἀσφαλῶς δικῆς του ἐπιλογῆς (Ἀργυρ. 30, ἀρ. 593, ΕΒΕ 2901 ἀρ. 115 καί 3058 ἀρ. 127, Ζωγραφ. 5 ἀρ. 883, Ἰβήρ. 362 ἀρ. 340, Μ. Λαύρας Ω 116 ἀρ. 338, Πατμ. 588, ἀρ. 650 καί Σουμελᾶ 6 ἀρ. 961). Λόγιος μὲ καλὴ φιλολογικὴ κατάρτιση ὁ Μακάριος ἀνέτρεχε σέ παλαιούς ἐρμηνευτὲς ὅπως στὸν Ἠλία Κρήτης καί στὸ Νικήτα τοῦ Δαβίδ γιὰ νὰ ἐρμηνεύσει δυσνόητα χωρία τῶν λόγων (ΕΒΕ 3058 ἀρ. 127 καί Ζωγρ. 5 ἀρ. 883). Ἀπὸ τοὺς λαμπρό-

1. Ὁ Γερμανὸς ἐφοίτησε ἀρχικὰ στὴ σχολή Τυρνάβου, ὅπου εἶχε διδάσκαλο τὸ Ματθαῖο καί κατόπιν στὴ Λάρισα κατὰ τὸ χρόνο τῆς σχολαρχίας τοῦ Κ. Κούμα. Τὸ 1798 ἐδίδασκε στὴν Τσαρίτσανη. Βλ. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, Σπαρμιώτης Γερμανός. ΘΗΕ, τόμ. 11 (1987) στῆλ. 352-353.

τερους μαθητές του υπήρξε ο Καλλίνικος Φυτιάνος ('Αργυρ. 30 άρ. 593 και Σουμελά 6 άρ. 961). Κοντά του έσπούδασαν επίσης οι Αήμνιοι άδελφοί Κοσμάς και Καλλίνικος¹ (Μ. Λαύρ. Ω 116 άρ. 388). Άνωνύμου μαθητή του είναι τό ΕΒΕ 2901, (άρ. 115), τό όποιο έγράφετο τό 1737, έτος τοϋ θανάτου τοϋ σχολάρχη. Παραδίδει, έκτός από στίχους και όκτώ λόγους τοϋ μεγάλου Γρηγορίου, έντελώς διαφορετικούς από τοϋ Μ. Λαύρ. Ω 116 (άρ. 338). Ήταν άσφαλώς οι τελευταίοι, τούς όποιους έδίδαξε ο Μακάριος.

Μετά τό Μακάριο τά ήνία τής Πατριάδας ανέλαβε ο Γεράσιμος ο Βυζάντιος², άντάξιός τοϋ προκατόχου του. και άκολουθως ο Βασίλειος Κουταληνός³. Τής εποχής του είναι τό 'Ιβήρ. 362 (άρ. 340), στό όποιο διακρίνει κανείς έντονη και τήν επίδραση τοϋ Μακαρίου.

Τή σχολαρχία τοϋ Δανιήλ καλύπτουν τά έξής μαθηματάρια: 'Ι. Μ. 'Αγίας Άνδρου 75 (άρ. 463), Βατοπ. 225 (άρ. 246) και 731 (άρ. 265), Διονυσ. 325 (άρ. 282), Δοχειαρ. 263 (άρ. 292), ΕΒΕ 1924 (άρ. 88), 2901 (άρ. 115) και 3005 (άρ. 121), ΕΦΣΚ 4 (άρ. 859), 69 (άρ. 865) και 74 (άρ. 869), 'Ιασ. III-107 (άρ. 849) 'Ιεροσολ. 87 (άρ. 991), 'Ιωασαφ. 121^α (άρ. 367), Paris. Suppl. gr. 1143 (άρ. 34), Σιναϊτ. 1920 (άρ. 28) και Σμύρνης Β-10 (άρ. 956). Από αυτά πληροφορούμεθα ότι ο υπ' όψη διδάσκαλος είχε έντάξει στις παραδόσεις του όκτώ λόγους, από τούς όποιους τρεις μόνο (εις τόν έξισωτήν 'Ιουλιανόν, εις τούς Μακκαβαίους, εις τά θεοφάνεια) συμπίπτουν μέ τούς τής Εγκυκλοπαιδείας. Τά κείμενα τών άλλων πέντε ('Απολογητικοϋ, 'Επιταφίου στό Μ. Βασίλειο, στηλιτευτικοϋ Α', εις τά Φῶτα και εις τόν έαυτοϋ πατέρα) βρήκε προφανώς σέ έκδόσεις ή χειρόγραφα. Όπως φαίνεται από τά μαθηματάρια έπωνύμων και άνωνύμων μαθητών του. ο Δανιήλ δέν έδίδασκε και τούς όκτώ λόγους στους

1. Σέ έπιστολή τοϋ Μακαρίου πρός τόν 'Εμμανουήλ 'Υψηλάντη αναφέρονται τά άκόλουθα: "Όμως ήμεϊς μέσα διαβάζομεν και κατοικοϋσιν οϋτοι, παπᾶ Κοσμάς Αήμνιος ... Ίεροδιάκονος Καλλίνικος Αήμνιος ... ήτον και άλλου, αλλά τούς έδωκεν ο λυμός". Μ.Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, 'Η Πατριάς, σελ. 173-174.
2. 'Ο Γεράσιμος έσχολάρχησε από τό 1737 μέχρι τό 1740, έτος τοϋ θανάτου τοϋ. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Γεράσιμος. 'Ο Βυζάντιος. ΘΗΕ, τόμ. 4 (1964), στήλ. 338-339, όπου και βιβλιογραφία.
3. Ν. Φ(ΟΡΟΠΟΥΛΟΥ), Κουταληνός Βασίλειος. ΘΗΕ, τόμ. 7 (1965), στήλ. 945.

ἴδιους σπουδαστές, ἀλλά ἐπέλεγε κάθε φορά δύο ἢ τρεῖς, ἀκόμη καί πέντε λόγους. Ἐξ ἄλλου πρέπει νά ληφθῇ ὑπ'ὄψη ὅτι διέθετε εὐρύτατο φάσμα ρητορικῶν κειμένων, τό ὅποιο τοῦ ἐπέτρεπε νά παραδίδει ποικιλία λόγων διαφόρων ρητόρων¹. Τήν ἀποψη μας στηρίζουμε ὄχι μόνο σέ μαθηματάρια πού μαρτυρημένα ἔχουν γραφῇ στήν Πατμιάδα ἐπὶ τῆς σχολαρχίας του (Βατοπ. 731 ἀρ. 265, Διονυσ. 325 ἀρ. 282, Ἱεροσολ. 87 ἀρ. 991), ἀλλά καί σέ μαθηματάρια ἐπωνύμων μαθητῶν του, τῶν ὁποίων τά ὀνόματα παραθέτομε μέ ἀλφαβητική σειρά: Βασιλείου Πουλάκη (ΕΦΣΚ 74, ἀρ. 869), Δαμianoῦ Σιναΐτου (Σιναΐτ. 1920 ἀρ. 28), Ἰακώβου Πουλάκη (ΕΦΣΚ [31] 74 ἀρ. 869), Ἰωακείμ Νικολαΐδου, Ἱεροδιακόνου (Ἱ.Μ. Ἀγίας Ἀνδρου 75 ἀρ. 463), Καλλινίκου Σίφνου (;) (ΕΒΕ 3005 ἀρ. 121), Κυρίλλου Ρωμανίτου (Βατοπ. 225 ἀρ. 246), Μακαρίου υἱοῦ Νατάλη (Βατοπ. 225 ἀρ. 246), Νεοφύτου Χατζῆ Σταμάτη Καρανικολάου Εὐφημιανούση (ΕΦΣΚ 4 ἀρ. 869) καί Παναγιώτη Λεσβίου (Ἱασίου ΙΙΙ-107 ἀρ. 849).

Ὁ Ἱεροδιάκονος Κυπριανός, ὁ ὁποῖος ἐφοιτοῦσε, ὡς φαίνεται, στήν Ἀθωνιάδα, ἔγραψε στό Μεγ. Σπηλ. 66 (ἀρ. 523) τόν Ἀπολογητικό. Διδασκαλία τοῦ λόγου στή Γέννηση τοῦ Χριστοῦ στήν ἴδια σχολή τό 1760 μαρτυρεῖται καί στό Βουκουρ. 276 (ἀρ. 788). Ὁ γραφέας μάλιστα ἐσημείωσε ὅτι ὁ λόγος "κεῖται τόμῳ β' κυκλοπαιδείας".

Στό Ὀλυμπ. 175 (ἀρ. 989) ὁ Ἰωάννης Ἐλασσονίτης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στή σχολή τοῦ Λιβαδίου (Βλαχολίβαδου)² διδάχθηκε δύο λόγους τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τό 1783, ἀπό τόν Ἰωάννη Πέζαρο, ἂν εἶναι ὀρθά ὅσα ἀναφέρει ὁ Εὐαγγελίδης³. Ὑποθέτομε ὅτι σέ κάποιο ἀπό τά σχολεῖα τῆς Θεσσαλίας, ἴσως στῆς Τσαριτσάνης, διδάχθηκε Γρηγόριο Θεολόγο ὁ Σπαρμιώτης μοναχός Δανιήλ (Ὀλυμπ. 36 ἀρ. 614).

1. Ἐδίδαξε Δημοσθένη, δημηγορίες τοῦ Θουκυδίδου, Συνέσιον, Ἀγαπητό διάκονο κλπ. Βλ. σχετικά ὑποκεφάλαια.

2. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 222-223.

3. Κατά τόν Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΝ ὁ Πέζαρος σχολαρχεῖ στό Βλαχολίβαδο τό 1783 γιά δεύτερη φορά. Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 222. Ὅμως στό Ἀρχεῖο Τυρνάβου τοῦ ΤΧΟ/ΕΒΕ τά ἔγγραφα P8, P11, P13 ἀποδεικνύουν ὅτι ἀπό τόν Ἀπρίλιο μέχρι τό Σεπτέμβριο τοῦ 1783 ὁ Πέζαρος ἦταν στόν Τύρναβο. Μήπως ἡ θητεία του στό Βλαχολίβαδο διήρκεσε μόνο τούς πρώτους μήνες τοῦ 1783;

Μαθητής τοῦ Παναγιώτη Παλαμᾶ στή σχολή Μεσολογγίου ὁ Κύριλλος Καστανοφύλλης διδάχθηκε τρεῖς λόγους (ΕΒΕ 3115 ἀρ. 129).

Στή σχολή τοῦ Καρπενησίου ὁ ἱερέας Δημήτριος ἀπό τό Κεράσοβο ἐχρησιμοποίησε στή διδασκαλία του "σημειώματα", δηλ. ἐξηγήσεις λέξεων καί φράσεων, παρατηρήσεις καί παραπομπές τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου, τοῦ περιφήμου διδασκάλου τῶν Βρανιανῶν (ΕΒΕ 1494 ἀρ. 86).

Γιά τή διδασκαλία στή σχολή Δημητσάνης διαθέτομε μαρτυρίες γιά τοὺς λόγους πού μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ τῶν Φιλοθέου Παπαγεωργοπούλου (Δημητσ. 39 ἀρ. 475), Σταματίου Ψαρούλη, Ἀναγνώστη Καραβελοπούλου (Δημητσ. 53 ἀρ. 481), καί Ἀναστασίου Καρατζᾶ (ΕΒΕ 3977 ἀρ. 976), οἱ ὅποιοι ἀσφαλῶς εἶχαν διδάσκαλο τόν Ἀγάπιο τό νεώτερο¹.

Ὁ Ἀγάπιος ὁ πρεσβύτερος, συνδιδάσκαλος τοῦ Χρυσάνθου Καραβία στήν Εὐαγγελική Σχολή τῆς Σμύρνης², ἐδίδαξε λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τό Δανιήλ Σμυρναῖο (Βατοπ. 153 ἀρ. 237 καί 446 ἀρ. 251).

Στό Φροντιστήριο τῆς Τραπεζοῦντος, ἐπὶ σχολαρχίας Θεοφάνους Περιστεριώτου, ὅπως νομίζομε, ὁ Σουμελιώτης ἱερομόναχος Ἰωαννῆς ἐγράψε τό 1770 τό λόγο εἰς Μακκαβαίους (Σουμελ. 20 ἀρ. 963) ἀσφαλῶς γιά νά τόν μελετήσει, ἐνῶ μέ τό γειτονικό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως συνδέεται τό μαθηματάριο τοῦ διδασκάλου Θεοδώρου Φυτιάνου (Μητρ. Ναοῦ Ἀργυρ. 8 ἀρ. 611).

Ὅσον ἀφορᾷ στά σχολεῖα τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδας, μᾶς ἀπασχόλησε ἤδη ἡ Πατιμάδα. Ἐρχόμεθα τώρα στή Σύμη, στό ἐλληνομουσεῖο τῆς ὁποίας ἐδίδαξε στό τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. καί ὁποσδήποτε μέχρι τό 1802 ὁ Γεράσιμος ὁ Κερκυραῖος. Τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ἐρμηνεῖα τοῦ λόγου εἰς τὰ Φῶτα παραδίδεται στό ΕΒΕ 2910 (ἀρ. 118).

1. Ἡ σχολαρχία του διήρκεσε ἀπό τό 1781 ἕως τό 1812, ἔτος τοῦ θανάτου του. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 93-96.

2. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης, σελ. 20.

Στό Δημητσ. 95 (άρ. 493) μαρτυρείται παράδοση του 'Επιταφί-
ου στο Μ. Βασίλειο στην Κέρκυρα τό 1775.

Μέ τή διδασκαλία λόγων του Γρηγορίου Ναζιανζηνού συνδέεται
έπίσης ό διδάσκαλος 'Αγαθόνικος Μιλτιάδης¹, στον όποιο όφείλονται
έρμηνείες τεσσάρων λόγων (Ξενοφ. 247 άρ. 986), όμως δέν διαθέτο-
με έπαρκή στοιχειά, για νά προσδιορίσουμε τό σχολείο στο όποιο τίς
έδίδαξε.

'Αλλα πρόσωπα πιθανώτατα μαθητές, στών οποίων τά μαθηματάρια
παραδίδονται λόγοι του Γρηγορίου Ναζιανζηνού καί για τά όποια
δέν έχομε στοιχειά περισσότερα από αυτά πού παρέχουν τά μαθημα-
τάρια, είναι τά ακόλουθα: 'Αποστολάκης (Βουκουρ. 413 άρ. 797),
Γεώργιος Νταλόπουλος ('Ιβήρ. 200 άρ. 333), 'Εμμανουήλ του Στε-
λιανού (Παντελ. 545 άρ. 425), ό 'Ιωάννης Πετριάδης Ψωμάς (Σταυ-
ραν. 206 άρ. 987), Κωνσταντίνος παπά Λαζάρου από τή Σιάτιστα
(Γεραν. Σιατ. 2 άρ. 678), Νικόλαος 'Ιωάννου από τά 'Ιωάννινα
(Βουκουρ. 253 άρ. 785), Παρθένιος Θωμά (ΕΒΕ 2152 άρ. 96), Χρί-
στος Παπάζογλη από τήν "Αρτα (Γρηγορ. 106 άρ. 278) καί Χριστό-
δουλος Πουζουκίδης από τά 'Ιωάννινα ('Εθνολ.'Εταιρ. 247 άρ. 979).

Προσθέτομε τέλος ότι ό Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, παρά τήν
ένασχόλησή του μέ τή Φυσική καί τή Ρητορική², είχε παραφράσει
καί έρμηνεύσει από τό 1806 τά έργα του Γρηγορίου του Θεολόγου.
'Εγγραψε μάλιστα στον Κοραή παρακαλώντας τον νά αναλάβει τήν εκ-
δοση του έργου του³. Αύτή ή φροντίδα του Βαρδαλάχου για τό έρ-
γο του μεγάλου ιεράρχη έπιτρέπει νά υποθέσουμε ότι δέν τον είχε
ίσως αποκλείσει από τίς παραδόσεις του.

'Από τά προηγούμενα καταφαίνεται, νομίζομε, ή σημαντική θέση
τήν όποία κατείχε στο πρόγραμμα τών σχολείων ή μελέτη τών λόγων
του Γρηγορίου του Θεολόγου.

1. Χαρακτηριστικό της σταδιοδρομίας του 'Αγαθονίκου είναι ή μετακίνησή του
από τό ένα σχολείο στο άλλο. 'Εδίδαξε στο Νέοφυτο τής Ούγγαρίας, στη Δρά-
κα καί στη Ζαγορά του Πηλίου, στον Τύρναβο, στη Λαμία καί στην Κόρινθο.
'Η διδασκαλική του δραστηριότητα όριοθετείται μεταξύ 1812 καί 1829. Τρ.
ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, 'Η Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 215, 228, 335 καί τόμ. Β', σελ. 381.

2. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 467-468.

3. 'Ο Κοραής σέ έπιστολή του από 4 Μαΐου 1806 στον 'Αλέξανδρο Βασιλείου ανα-
φέρει ότι έλαβε μέσφ του Κωνσταντίνου "Νικολοπώλου" γράμμα του Βαρδαλά-
χου, μέ τό όποιο ό τελευταίος τον παρακαλεϊ νά αναλάβει τήν έκδοση τής έρ-
μηνευτικής αύτης εργασίας του. 'Ο Κοραής άρνείται. Βλ. 'Αλληλογραφία, τόμ. Β'
(1966), σελ. 325.

Τοῦ Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης οἱ λόγοι εἰσάγονται στὰ σχολεῖα κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. χάρις στὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα, στήν ὁποία περιλαμβάνονται τρεῖς ἐπιτάφιοι λόγοι (εἰς Πουλχερίαν, εἰς Πλακίλλαν τὴν βασίλισσαν καὶ εἰς Μελέτιον Ἀντισχείας), τὸ ἐγκώμιο εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας καὶ λόγος προτρεπτικός περὶ μετανοίας¹.

Ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν μαθηματῶν συνάγεται ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Γρηγορίου Νύσσης δὲν ἐγγώρισαν τὴν εὐρεῖα διάδοσιν τῶν λόγων τῶν προηγουμένων Πατέρων, ἴσως ἐπειδὴ ὁ ἐν λόγῳ ἐκκλησιαστικός ἄνδρας δὲν διέθετε τὴ δική του ρητορικὴ δεινότητα.

Σὲ σύνολο 12 περίπου μαθηματῶν τὰ 6 παραδίδουν τὸν ἐπιτάφιο στὴν Πουλχερίαν καὶ τρία τὸν ἐπιτάφιο στὴν Πλακίλλα. Τὸ παλαιότερο (Βουκουρ. 511 ἀρ. 807) ἔτ. 1729-1730, ἔχει γράψει ὁ ἱερομόναχος Ματθαῖος στὴ σχολή τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀπὸ τὴν ἴδια σχολή φαίνεται ὅτι προέρχεται καὶ τὸ Βουκουρ. 472 (ἀρ. 804) ἀχρονολόγητο, καθὼς καὶ τὸ 1024 (ἀρ. 831) ἔτ. 1778, τοῦ Νικολάου Λιπανέσκουλου, ὅπου ὁ προτρεπτικός εἰς μετάνοιαν. Νεώτερο εἶναι τὸ Ἰβήρ. 125 (ἀρ. 310) ἔτ. 1806, γραμμένο προφανῶς ἀπὸ τὸν Πανάγο Ἀγγελῆ "ἐκ κώμης Λαγκαδίου".

Ἀπὸ τῆς σχολῆ Σύμης προέρχεται τὸ ΕΒΕ 2908 (ἀρ. 116), ὅπου ὁ ἐπιτάφιος στὴν Πουλχερίαν πιθανώτατα ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ Μιχαὴλ Συκαλλιοῦ, ὁ ὁποῖος ἀρχισε νὰ γράφει τὴν 29η Ὀκτωβρίου 1803.

Ἀναφέρουμε ἀκόμη τὸ Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 455 (ἀρ. 712) ἔτ. 1777-1779 τοῦ Ἰωάννη Ραιδεστηνοῦ, τὸ Μετ. Σινᾶ 48 (ἀρ. 933) ἔτ. 1779 καὶ τὰ ἀχρονολόγητα Βουκουρ. 322 (ἀρ. 791), Πατμ. 529 (ἀρ. 640) τοῦ μοναχοῦ Ἀμβροσίου Πατμίου, ὅπου οἱ λόγοι πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς τὸ βάπτισμα καὶ εἰς τὸ ὁ δὲ πορνεύων, οἱ ὁποῖοι δὲν περιέχονται στὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Στὰ ἀνωτέρω πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ Ἰβήρ. 669 (ἀρ. 346).

1. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 156, 166, 176, 185, 196. Ὁ προτρεπτικός περὶ μετανοίας προσγράφεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Πατούσα στὸ Γρηγόριο Νύσσης. Σήμερα γνωρίζουμε ὅτι εἶναι τοῦ Ἀστερίου Ἀμασειας. Βλ. Cornelis DATEMA, Asterius of Amasea. Homilies I-XIV. Text, introduction and notes. Leiden 1970, σελ. 183-194.

Καίτοι ρητορικώτατος καὶ εὐκολονόητος, ὁ μέγας αὐτός κήρυκας δὲν εἰσάγεται σὲ σχολικὸ πρόγραμμα πρὶν ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰ. καὶ συγκεκριμένα πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκδοσὴ (1710) τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα. Ἡ Ἑγκυκλοπαιδεία φέρνει τὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο μέσα σὲ σχολεῖο μέ μιὰ δμάδα πέντε λόγων του (περὶ προσευχῆς, εἰς Εὐτρόπιον, εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, εἰς τοὺς ἁγίους πάντας, περὶ τοῦ ἀσώτου¹), στοὺς ὁποίους ἀρκοῦνται οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς. Σπανιώτατα ἐπεκτείνονται σὲ ἄλλους λόγους ὅπως τὸν εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Βαβύλαν (Ξενοφ. 211 ἀρ. 985), τὸν ὁποῖο μετέφρασε ὁ διδάσκαλος Δούκας Ἀποστολίδης², τὸν εἰς τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον (Ἀδριαν. 1043 [104] ἀρ. 876), τὸν πρὸς Στελέχιον (ΕΒΕ 2371 ἀρ. 104), τὸν εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Χριστοῦ (Δοχειαρ. 262 ἀρ. 291), τὸν περὶ ἐπιτιμίας τῶν ἁμαρτανόντων (Ἰασίου ΙΙΙ-285 ἀρ. 854) καὶ τὸν διὰ τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται (Βατοπ. 218 ἀρ. 241 καὶ Καρακάλ. 62 ἀρ. 359).

Ἡ προτίμηση τῶν διδασκάλων στράφηκε κυρίως στοὺς λόγους πρὸς τὸν Εὐτρόπιο καὶ περὶ προσευχῆς. Γενικὰ ἡ συχνότης τῆς διδασκαλίας τῶν λόγων τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου ἐμφανίζει χρονολογικὰ τὴν ἀκόλουθη εἰκόνα: 1723-1727 (Μ.Π.Τ. 144 ἀρ. 903), 1725 (Μ.Λαύρ. Ω 37 ἀρ. 384), 1729-1730 (Βουκουρ. 511 ἀρ. 807), 1740-1748 (Γεραν. Σιατίστ. 3 ἀρ. 679), 1747-1748 (Δοχειαρ. 270 ἀρ. 296 καὶ Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 485 ἀρ. 753), 1756 (Βατοπ. 445 ἀρ. 250), 1758 - 1760 (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 243 ἀρ. 978), 1758-1761 (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60), 1767 (Ἰασίου ΙΙΙ-286 ἀρ. 855), 1771-1780 (Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 182 ἀρ. 692), 1777-1781 (Ἀδριαν. 1145 126 ἀρ. 879 καὶ Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 455 ἀρ. 723), 1778 (ΕΒΕ 3115 ἀρ. 129), 1779-1780 (Βουκουρ. 408 ἀρ. 796), 1781 (Ὀλυμπ. 131 ἀρ. 626), 1782 (ΕΒΕ 2163 ἀρ. 98), 1784 (ΕΒΕ 1122 ἀρ. 62), 1786 (Παντελ. 697 ἀρ. 445), 1788-1790 (ΕΒΕ 3065 ἀρ. 128), 1789 - 1792 (ΕΒΕ 3049 ἀρ. 125) 1793 (ΕΒΕ

1. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 1,8,16,21,30.

2. Γνωστός καὶ ὡς Βενιαμίν. Πιθανῶς μαθητὴς τοῦ Ἀθανασίου Παρίου στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου καὶ ὁ ἕδρις ἐδίδαξε ἀπὸ τοῦ 1806-1821. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ἡ Πατρίδα, τόμ. Α', σελ. 116 καὶ τόμ. Β', σελ. 37.

1295 άρ. 80), 1794 (Άκαδ. Άθην. 12 άρ. 233), 1802-1803 (ΕΒΕ 2908 άρ. 116 και Παντελ. 643 άρ. 432), 1805 (Δημητ. 36 άρ. 474), 1806 (Άβήρ. 125 άρ. 310), 1811 (Άθην. Άταιρ. 180 άρ. 218), 1817-1818 (Δημητ. 105 άρ. 497).

Τά άχρονολόγητα μαθηματάρια, στα όποια παραδίδονται οί λόγοι του Άϊωάννου Χρυσσοστόμου, πού άναφέρθηκαν προηγουμένως, άνέρχονται σέ 40 περίπου.

Τά μαθηματάρια μās παρέχουν άρκετά στοιχεΐα, από τά όποια προκύπτει ότι οί λόγοι του Άϊωάννου Χρυσσοστόμου είχαν είσαχθί στο πρόγραμμα διδασκαλίας πολλών σχολείων.

Άπό τά ΕΒΕ 1120 (άρ. 60), Βουκουρ. 511 (άρ. 807) και 1024 άρ. 831), Δοχειαρ. 270 (άρ. 296) πληροφορούμεθα ότι τέσσερις μαθητές, οί Νεόφυτος Καλούτζης, Ματθαΐος Ιερομόναχος, Νικόλαος Γεώργια Λιπανέσκουλου και Νεκτάριος έφοίτησαν στην άκαδημία του Βουκουρεστίου, όπου έσπούδασαν και λόγους του Χρυσσοστόμου. Στα άνωτέρω πρέπει ίσως νά προστεθούν και τά Βουκουρ. 408 (άρ. 796) του Άντωνίου Γεωργίδου από την Άγκυρα και Βουκουρ. 540 (άρ. 811), τό όποιο προέρχεται από τή σ'χολή του άγίου Σάββα δηλ. τή σ'χολή Βουκουρεστίου. Άπό τό φροντιστήριο Βακαρέστι προέρχεται τό Μ.Π.Τ. 144 (άρ. 903), όπου και ό λόγος εις Εϋτρόπιον.

Τό μαθηματάριο Άισίου ΙΙΙ-286 (άρ. 855) έτ. 1765-1767 άνήκε στον Κωνσταντίνο Μπαλανίδη, άδελφό του Κοσμά Μπαλάνου. Ό Κωνσταντίνος, κατά τον Π. Άραβαντινό "έξεπαιδεύθη και έτελειοποιήθη έν Άιωαννίνους υπό τον γεννήτορα και υπό τον αϋτάδελφόν του Κοσμάν"¹ και δέν άποκλείομε τή σχέση του υπ'όψη μαθηματάριου μέ τή Μπαλαναΐα σ'χολή των Άιωαννίνων, τής όποιας τή σ'χολαρχία ανέλαβε ό Κοσμάς τό 1758 και διατήρησε μέχρι τό 1799, διάστημα κατά τό όποιο έσπούδασε εκεί ό Κωνσταντίνος.

Στό μαθηματάριο Άθην. Άταιρ. 215 (άρ. 220), τό όποιο έγραψε ό Σταμίος ή Σταμάτιος υΐός του Δημητρίου, μνημονεύονται παραδόσεις του διδασκάλου "κύρ Κοσμά έν Άρτης", μεταξύ άλλων δέ ό Σταμάτιος έγραψε και τό λόγο περί προσευχής. Τό μαθηματάριο, του ΙΗ' αϊ., είναι άχρονολόγητο, γι'αϋτό δέν μπορούμε νά πούμε μέ

1. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφία, σελ. 132.

βεβαιότητα ἄν ὁ ἀναφερόμενος διδάσκαλος εἶναι ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός.

Γιὰ τὴ διδασκαλία λόγων τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου στὴ σχολή τοῦ Μεσολογγίου μᾶς περὶ οἱ σημειώσεις τῶν μαθητῶν Εὐσταθίου καὶ Κωνσταντίνου Ναουσαίου (ΕΒΕ 1122 ἀρ. 62). Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀναφέρει ρητὰ τὸ διδάσκαλό του, Παναγιώτη Παλαμᾶ, ἐνῶ ὁ Εὐστάθιος παρακολούθησε καὶ μαθήματα "τοῦ καθηγεμόνος Πέτρου Ἰθακησίου". Στούς ἀνωτέρω προστίθεται καὶ ὁ γνωστός μας ἤδη Κύριλλος Καστανοφύλλης (ΕΒΕ 3115 ἀρ. 129).

Στὴ σχολή Δημητσάνης, ὅπου ἐφοίτησαν, διδάχθηκαν λόγους τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου ὁ Σταμάτιος Ψαρούλης (Δημητσ. 36 ἀρ. 474), ὁ Ἀναγνώστης Παπαγγελίδης ἐπὶ σχολαρχίας Δανιήλ Γεωργοπούλου (Δημητσ. 105 ἀρ. 497) καὶ οἱ Ἀναγνώστης καὶ Παναγιώτης (ΕΒΕ 3049 ἀρ. 125).

Ἀπὸ τὴ σχολή Βυτίνης προέρχεται τὸ Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 228 (ἀρ. 694), ὅπου καὶ οἱ λόγοι περὶ προσευχῆς καὶ εἰς Εὐτρόπιον, διδασκόμενοι προφανῶς ἐπὶ Παρθενίου¹.

Στὸ σχολεῖο τῆς Σύμης ὁ Μιχάλης Συκαλλιδὸς καὶ ὁ Κώνστας Ρεῖση ἔγραψαν στὸ ΕΒΕ 2908 (ἀρ. 116) λόγους τοῦ Χρυσοστόμου γιὰ νὰ τοὺς μελετήσουν.

Ἄλλα πρόσωπα πού σχετίζονται μὲ τοὺς λόγους τοῦ ὑπ' ὄψῃ ἱεράρχη εἶναι ὁ Ἀναστάσιος Πάνου (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 242 ἀρ. 224), ὁ Ἀρσένιος (Παντελ. 697 ἀρ. 445), ὁ Βενιαμὶν Πελοποννήσιος (ΕΒΕ 2371 ἀρ. 104), ὁ Γεώργιος Νταλόπουλος (Ἰβήρ 200 ἀρ. 333), ὁ Ἐλευθέριος Χατζῆ Δημητρίου ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο (Ἰασίου IV-89 ἀρ. 856), ὁ Ἰωάννης Ραιδεστηνός (Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 455 ἀρ. 712), ὁ Κοσμάς Γανοχωρίτης, ὁ ὁποῖος ἔλαβε δῶρο τὸ Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 182 (ἀρ. 692) ἀπὸ τὸ διδάσκαλο Ματθαῖο, ὁ Κωνσταντῖνος Γεωργίου Λάζαρης (Σιατ. 3 ἀρ. 679), ὁ Κωνσταντῖνος Σιναΐτης (Σιναΐτ. 1680 ἀρ. 21) καὶ ὁ Πανάγος Ἀγγελῆς (Ἰβήρ. 125 ἀρ. 310).

Ἐπισημαίνομε τέλος ὅτι στὸ ΕΒΕ 2977 (ἀρ. 120) ὁ λόγος περὶ προσευχῆς ἐξηγεῖται στὴν ἀπλή ἐλληνικὴ καὶ στὰ караμανλικά.

1. Ἐννοοῦμε τὸν Παρθένιο Γαβρά, ὁδότη τῆς σχολῆς. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 176.

Μᾶς προβληματίζει ἡ διαπίστωση ὅτι ὁ Δανιήλ Κεραμεύς δέν εἶχε περιλάβει στό πρόγραμμά του διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ ἴδια διαπίστωση, μέ κάποια ἐπιφύλαξη¹, ἰσχύει καί γιά τά μαθηματάρια τῶν σχολῶν τοῦ Πόντου (Φροντιστήριο Τραπεζοῦντος καί Ἀργυρουπόλεως), χωρίς νά μπορούμε σέ καμιά περίπτωση, νά προβάλλουμε κάποια ἱκανοποιητική ἐξήγηση. Ἡ διαπίστωση ἐνισχύει πάντως τήν ἀποψη ὅτι ὁ βασικός φορέας τῆς παιδείας, ὁ διδάσκαλος, ἦταν οὐσιαστικά ὁ μόνος ἀρμόδιος γιά τήν ἐπιλογή τῶν κειμένων.

Ἀστέριος Ἀμασείας (330/335 - 400/425 μ.Χ.)

Παρά τό γεγονός ὅτι ἦταν ἑξοχος κήρυκας καί τούς λόγους του διακρίνει ρητορικό κάλλος, ὁ Ἀστέριος ἀπουσιάζει ἀπό τά μαθηματάρια σχεδόν ὁλοκληρωτικά. Ἐνα μόνο, τό Μ. Σπηλ. 97 (ἀρ. 527), παραδίδει τόν κατά πλεονεξίας λόγο, γραμμένο τό 1734 στό Γήρυγβο τῆς Βλαχίας ἀπό τό Δούκα Θάσιο, ὁ ὁποῖος, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς σημειώσεις του, ἐμαθήτευσε κοντά στόν ἀρχιερέα Σεραφεῖμ. Ἐπισημαίνομε ὅτι ὁ κατά πλεονεξίας λόγος εἶναι ὁ μόνος τοῦ Ἀστερίου Ἀμασείας τόν ὁποῖο ὁ Πατούσας περιέλαβε στήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα².

Πρόκλος Κωνσταντινουπόλεως (; -446 μ.Χ.)

Ὁ Ἰωάννης Πατούσας περιέλαβε στήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα πέντε λόγους τοῦ Πρόκλου (ἐγκώμιον εἰς πρωτομάρτυρα Στέφανον, λόγος εἰς τά Θεοφάνεια, εἰς τό πάθος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τό ἅγιον Πάσχα καί ἐγκώμιον εἰς τήν Παναγίαν)³, ὅμως τά μαθηματάρια μαρτυροῦν ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς δέν ἐνδιαφέρθηκαν νά τούς διδάξουν. Μόνο στίς περιπτώσεις τῶν Βουκουρ. 322 (ἀρ. 791) καί Ὀλυμπιωτ. 131 (ἀρ. 626), οἱ ἀνώνυμοι μαθητές, ἀντιγράφοντας λόγους Πατέρων ἀπό τήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα, ἀντέγραψαν καί τοῦ Πρόκλου τό ἐγκώμιον στήν Παναγία καί τό λόγο στό Πάθος τοῦ Χριστοῦ.

1. Ἡ ἐπιφύλαξή μας ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι οἱ κατάλογοι τῶν ποντιακῶν χειρογράφων δέν εἶναι συστηματικοί καί λεπτομερεῖς.

2. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 307. Ὁ προτρεπτικός περί μετανοίας λόγος τοῦ Ἀστερίου, ὁ ὁποῖος παραδίδεται σέ πολύ λίγα μαθηματάρια, ἀπεδίδετο στό Γρηγόριο Νύσσης. Βλ. Cornelis DATEMA, ἐνθ' ἄνωτ., καθώς καί τό ὑποκ. Γρηγόριος Νύσσης.

3. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 209, 215, 219, 222 καί 225.

Βασίλειος Σελευκείας (; -458 μ.Χ.)

Παρ' ὅλο πού οἱ λόγοι του χαρακτηρίζονται ἀπό ὑπερβολικό ρητορισμό καί παλιλλογία, ἡ διδασκαλία τους στά σχολεῖα ἦταν ἀρκετὰ διαδεδομένη. Συγκεκριμένα οἱ διδάσκαλοι ἐπιλέγουν ἓνα ἢ περισσότερους ἀπό τούς ἑξι λόγους πού ἀπαντοῦν στήν Ἑγκυκλοπαιδεία (εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός, εἰς τόν Ἀδάμ, εἰς τόν Νῶε, εἰς τόν Ἀβραάμ, εἰς τόν πάγκαλον Ἰωσήφ, εἰς τόν Μωϋσῆν)¹. Ἀπό τὰ εἴκοσι περίπου μαθηματάρια, τὰ ὁποῖα παραδίδουν Βασίλειο Σελευκείας, μόνο τὰ ἑξι εἶναι χρονολογημένα. Μέ ἀφετηρία αὐτά, ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας ἐμφανίζει τήν ἀκόλουθη εἰκόνα: 1710 (Μ.Π.Τ. 556 ἀρ. 911), 1757 (Μ. Λαύρ. Μ 41 ἀρ. 380), 1765-1767 (Παντελ. 545 ἀρ. 425), 1774 (Βουκουρ. 672 ἀρ. 817), 1777-1779 (Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 455 ἀρ. 712) καί 1789 (Σιναῖτ. 1920 ἀρ. 28).

Ὡς πρός τούς διδασκάλους πού ἐδίδαξαν Βασίλειο Σελευκείας, τὰ μαθηματάρια Ἰασίου ΙΙΙ-107 (ἀρ. 849) καί Σιναῖτ. 1920 (ἀρ. 28) μαρτυροῦν ὅτι ὁ Δανιήλ Κεραμεύς εἶχε εἰσαγάγει στό πρόγραμμα του καί τούς ἑξι λόγους τοῦ ὑπ' ὄψῃ Λεράρχη πού περιέχονται στήν Ἑγκυκλοπαιδεία.

Ἄλλα πρόσωπα τὰ ὁποῖα συνδέονται μέ τή διδασκαλία τοῦ Βασιλείου Σελευκείας εἶναι ὁ Ἀναστάσιος Μπέρκος (ΕΦΣΚ 7 ἀρ. 996), ὁ Ἰωάννης Ραιδεστηνός (Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 455 ἀρ. 712), ὁ Μανουήλ Δρύστριος Οὐρούμ Ὀγλοῦ (Β Β 57 ἀρ. 192), ὁ Ἱερομόναχος Νεόφυτος, μαθητής τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου (Ἱασίου ΙV-89 ἀρ. 856). Τέλος στό ΕΒΕ 2977 (ἀρ. 120) οἱ λόγοι παραδίδονται ἐξηγημένοι στήν ἀπλή ἑλληνική καί στά караманλίδικα.

Ἀξίζει νά σημειωθῇ ὅτι οἱ λόγοι πού μᾶς ἀπασχολοῦν ἐδῶ ἄρχισαν νά διδάσκονται ἤδη ἀπό τό πρῶτο ἔτος (1710) τῆς κυκλοφορίας τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας (Μ.Π.Τ. 556 ἀρ. 911).

Θεοδωρήτος ἐπίσκοπος Κύρου (368-458 μ.Χ.)

Στήν Ἑγκυκλοπαιδεία ὁ Πατούσας περιέλαβε δύο περί Προνοίας λόγους τοῦ Θεοδωρήτου² καί ἔτσι ἐπέρασαν σέ μιά δεκάδα περίπου μαθηματαρίων. Ἀπό αὐτά δύο, τό ΕΒΕ 2371 (ἀρ. 104) τοῦ Βενιαμίν Πε-

1. Ε.Φ., τόμ. Β', σελ. 41, 47, 54, 60, 66 καί 73.

2. Ε.Φ. τόμ. Β', σελ. 392 καί 405.

λοποννησίου καί Μ. Λαύρ. Ω 23 (άρ. 383) τοῦ Ἀναγνώστη ἀπό τοῦς Παργαλιάνους, προέρχονται ἀπό τή σχολή Δημητσάνης, τό δέ Κοζάν. 56 (άρ. 548) ἀνῆκε στόν Ἰωάννη Λιτοχωρίτη Ἀθανασιάδην, μαθητή τοῦ Ἰωάννη Πεζάρου. Ἐπειδή τό 1784 ὁ Ἰωάννης Λιτοχωρίτης βρίσκεται στό Ἰάσι¹, πιστεύομε ὅτι τό Κοζάν. 56 (άρ. 548) ἐγράφη ἐνωρίτερα, πιθανώτατα στή σχολή τοῦ Τυρνάβου, ὅπου ὁ Πέζαρος ἐθάρτευε ἀπό τό 1783³.

Τά ὑπόλοιπα δέν περιέχουν στοιχεῖα τά ὁποῖα θά μᾶς ἐπέτρεπαν νά τά συνδέσουμε μέ σχολεῖα, διδασκάλους ἢ μαθητές.

Ἀναστάσιος Ἀντιοχείας (; -599 μ.Χ.).

Στήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα ἔχει περιληφθῇ ὁ λόγος του εἰς τόν Εὐαγγελισμόν⁴, τόν ὁποῖο ἀνώνυμος μαθητής ἀντέγραψε στό Βουκουρ. 322 (άρ. 791).

Στήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα περιλαμβάνονται λόγοι καί ἄλλων Πατέρων, ὅπως τοῦ Θεοδότου Ἀγκύρας, τοῦ Γερμανοῦ Κων/πόλεως, τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Ἀκακίου Μελιτηνῆς, κ.ἄ. τοῦς ὁποίους δέν υἱοθέτησαν οἱ διδάσκαλοι.

1. Σώζεται ἐπιστολή του "ἀπό Γιάσι τῆς Μολδαβίας" μέ χρονολογία 26 Ἰουνίου 1784 πρὸς τὸ διδάσκαλο "τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς". Ἀρχεῖο Τυρνάβου, ΤΧΟ / ΕΒΕ, ἔγγραφο Ρ 15.

2. Ἀρχεῖο Τυρνάβου, ΤΧΟ/ ΕΒΕ, ἔγγραφο Ρ8.

3. ΕΦ, τόμ. Β', σελ. 338.

Πλούταρχος

Έχει υποστηριχθῇ ὅτι ὁ Πλούταρχος ἐδημιούργησε στήν παγκόσμια λογοτεχνία τό εἶδος πού ὀνομάζουμε δοκίμιο ἢ διατριβή¹, δηλ. σύντομη πραγματεία ἐπάνω σέ συγκεκριμένο θέμα, ἡ ὁποία ἀπευθύνεται στό εὐρύτερο κοινό.

Δέν μπορούμε νά ἱσχυρισθοῦμε ὅτι κατὰ τήν Τουρκοκρατία ὁ Πλούταρχος² σπουδάζεται σάν δοκιμιολόγος. Δέν σπουδάζεται οὔτε σάν ἱστορικός. Τό βέβαιο εἶναι ὅτι τόν θεωροῦν καταλληλότερο γιά τήν ἠθική διαπαιδαγώγηση τῶν νέων καί αὐτός ὁ λόγος ἐξηγεῖ τή μεγάλη διάδοση τῶν Ἠθικῶν του στά σχολεῖα τῆς ἐποχῆς, ἐνῶ οἱ Βίοι Παράλληλοι διδάσκονται σέ πολύ περιορισμένη κλίμακα.

Τήν ἀξία τοῦ Πλουτάρχου γιά τήν ἀγωγή τῆς νεότητος διαπιστώνει κατὰ τό Ις' αἰ. ὁ Νικόλαος Σοφιανός³, ὁ ὁποῖος τυπώνει στή Βενετία τό 1544 μετάφραση τοῦ Περί παίδων ἀγωγῆς ἔργου. Στόν πρόλογο ἀναφέρεται στήν ἀπαιδευσίαν τοῦ Γένους τῶν Ἑλλήνων καί στήν ἐπιθυμία του νά θεραπεύσει τό κακό. Παρακινούμενος δέ καί ἀπό τοῦς Ἑλληνες λογίους πού ζοῦν στήν Ἰταλία ἀποφασίζει νά μεταγλωττίσει καί "πεζεύσει" ἔργα τῶν ἀρχαίων "... ὁπού νά εἶναι χρήσιμα καί ὠφέλιμα εἰς τό νά ἀνακαινισθῇ καί νά ἀναπερυγιασῇ ἀπό τήν τόσην ἀπαιδευσίαν τό ἐλεεινόν γένος" καί διὰ τοῦτο μάλιστα ἠθέλησα νά ποιήσω τήν ἀρχήν ἀπό τό βιβλίον τοῦτο τοῦ Πλουτάρχου, ὅπουον λέγεται περί παίδων ἀγωγῆς καί ἡμεῖς τό ὀνομάσαμεν παιδαγωγόν..."⁴. Ἡ πρόθεσή του νά μεταφράσει καί ἄλλα ἔργα τοῦ Πλουτάρχου δέν ἐγίνε πράξη.

1. Θησέως Στ. TZANNETATOU, 'Ο Πλούταρχος ὡς ἄνθρωπος καί ὡς συγγραφεύς. Παρνασσός, τόμ. 2(1960), σελ. 21-41. Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗ, Πλούταρχος ὁ Χαίρωνεύς. Ἡ ζωή καί τό ἔργο του. Ἀθήναι 1966, σελ. 47-48.
2. 'Ο Πλούταρχος ἐκδόθηκε γιά πρώτη φορά τό 1509. Έπ. LEGRAND, BH, 15e-16e s. τόμ. I(1985), σελ. 89-93 καί ἔκτοτε τυπώθηκε ἐπανειλημμένα. Βλ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἀρ. 4869-4879 καί 4885, 4886.
3. Γιά τό λόγιο αὐτό βλ. προχεύτως Κ. ΣΑΘΑ, ΝΦ. σελ. 141-143, καί Μ. VITTI, Nicolà Sofianos e la commedia dei Tre tirani di A. Ricchi. Napoli 1966.
4. Πλουτάρχου φιλοσόφου παιδαγωγός. Έτυπώθηκε εἰς τήν βενετίαν... φημι, μὴνός Ἰανουαρίου β'. Έπ. LEGRAND, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 246-258. 'Ο LEGRAND ἐδημοσίευσε τή μετάφραση τοῦ Παιδαγωγοῦ στήν Collection de monuments ... τόμ. 2(1874), β' ἐκδ., σελ. 91-123.

Κατά τόν Β. Κηδς¹ πρόκειται γιά τό πρώτο σέ πεζό λόγο έργο τής άρχαιότητας τό όποιο μεταφράζεται στή δημόδη, τή δέ μετάφραση του Σοφιανού κρίνει έπιτυχημένη, άπλή καί πιστή.

Μετάφραση "άκριβεστάτην" τών Βίων Παραλλήλων "είς άπλήν διάλεκτον", έξεπώνησε ό Κωνσταντίνος, γιός του 'Ηγεμόνα τής Βλαχίας Κωνσταντίνου Μπραγκοβάνου². 'Ο νεαρός πρίγκιπας είχε διδάσκαλο τό Γεώργιο Μαλώτα³. 'Η μετάφραση τυπώνεται τό 1704⁴ στό Βουκουρέστι καί είναι όπωσδήποτε καρπός τών "κατ'όλκον" σπουδών του Κωνσταντίνου, ό όποιος, όπως καί ό πατέρας του καί όπως καί τό μεγαλύτερο μέρος τής άριστοκρατίας τών παραδουναβίων περιόχων, είχε έλληνική μόρφωση⁵.

Τό ένδιαφέρον γιά τόν Πλούταρχο δέ μειώνεται κατά τούς χρόνους του Διαφωτισμού. Παράλληλα μέ τήν εύρεία διάδοση τών έργων του στή Δύση⁶, "Έλληνες λόγιοι έπιχειρούν νά μεταφράσουν έργα του στή δημόδη, ώστε νά καταστή προσιτός στό εύρύτερο κοινό καί νά προκληθί μεγαλύτερη ώφέλεια. 'Ετσι τό 1796 τυπώνεται τό Περί παιδων άγωγής δοκίμιο, μεταφρασμένο άπό τό Χιώτη 'Αντώνιο Κορωνιό, στό τυπογραφείο Μαρκιδών Πούλιου⁷. Τό ίδιο έτος ό Δημήτριος Δάρβαρης εκδίδει τό πόνημά του "Αληθής όδός εις εύδαιμονίαν", στό όποιο μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει καί "Πλουτάρχου Χαιρωνέως περί άνατροφής τών τέκνων⁸". Καί ό 'Αδαμάντιος Κοραής έκπονεϊ τή λαυποή έκ-

1. Β. ΚΝΟΣ, Histoire, σελ. 295.

2. Ε. LEGRAND, BH, 16e s., τόμ. I (1918), σελ. 36-38 καί J. BIANU - Ν. HODOS, Bibliografia Romaneasca Veche, τόμ. 1, σελ. 460-461. 'Επίσης Marie MARINESCU-HIMU, Plutarque dans la Littérature Roumaine. Balkan Studies, τόμ. 102 (1969), σελ. 251-262.

3. Κ. ΣΑΘΑ, ΝΦ, σελ. 595.

4. Em. LEGRAND καί J. BIANU - Ν. HODOS, ένθ' άνωτ.

5. Ath. KARATHANASSIS, Des Grecs à la Cour de Brîcoveanu, Voévod de Valachie (1688-1714). Balkan Studies, τόμ. 16/1 (1975), σελ. 56-69.

6. 'Εκδίδεται τό 1543, 1548, 1549, 1559, 1560, 1567, 1598 κλπ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, άρ. 4866, 4869, 4870, 4871, 4873, 4874, 4875, 4877, 4878.

7. Γ. ΖΑΒΙΡΑ, Νέα Έλλάς, σελ. 198.

8. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, "ένθ' άνωτ., άρ. 198. Στόν πρόλογο τής εκδόσεως ό Δάρβαρης εκδηλώνει τήν άγανάκτησή του γιά τό χαμηλό πνευματικό επίπεδο τών 'Ελλήνων καί δυσφορεϊ έπειδή δέν υπάρχουν σχολεΐα "εις όλας τάς μετρίας πολιτείας". "Όμως, όπως παρατηρεϊ ό 'Απ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, "ή εκπαιδευτική έκρηξη τής δεκαετίας 1790-1800 ήταν μοναδικό φαινόμενο μέσα στά σκλαβωμένα έθνη τής Χερσονήσου του Αΐμου, ώστε νά άποροΐν καί οί Έδριοι οί "Έλληνες λόγιοι". 'Ιστορία του Νέου Έλληνισμού, τόμ. 4. σελ. 658

δοση τῶν Βίων Παραλλήλων μέ τά σοφά Προλεγόμενα, ἡ ὁποία προσφέρεται αὐτῇ δημοσιότητα τό 1811¹.

Παρατηρεῖ βέβαια κανεῖς ὅτι οἱ μεταφράσεις πού προαναφέραμε ἀπέχουν χρονικά μεταξύ τους καί προέρχονται ἀπό πρόσωπα τά ὁποία ἔχουν παιδεία, ἐνδιαφέρονται γιά τή μετάδοσή της καί στούς ἄλλους, ἀλλά δέ σχετίζονται ἄμεσα μέ τή σχολική πράξη. Ἡ μέν προσπάθεια τοῦ Σοφριανοῦ συμπίπτει μέ ἐποχή δυσχερῆ γιά τά ἑλληνικά παιδευτικά πράγματα, ὁ ἴδιος δέ ζῇ καί δρᾷ ἔξω ἀπό τόν κυρίως ἑλληνικό χῶρο. Ὁ νεαρός Μπραγκοβάνος λόγω τῆς κοινωνικῆς του θέσεως δέν φοιτᾷ στή σχολή τοῦ Βουκουρεστίου. Ἀλλά καί ἡ περίοδος τοῦ Διαφωτισμοῦ, πλούσια σέ ἰδεολογικές ζυμώσεις, στρέφει τό ἐνδιαφέρον περισσότερο πρὸς τίς θετικές ἐπιστῆμες. Ἐπομένως, ὅσο καί ἂν ἡ μελέτη τοῦ Πλουτάρχου ἐμφανίζει κάποια προῖστορία, οἱ ἀνωτέρω προσπάθειες δέν ἄσκησαν ἐπίδραση στό σχολικό χῶρο, στόν ὁποῖο ὁ Πλουτάρχος διδάσκεται εὐρύτατα. Ἡ προτίμηση τῶν διδασκάλων στρέφεται κυρίως σέ τρία δοκίμια: στό Περὶ παίδων ἀγωγῆς, στό Περὶ πολυπραγμοσύνης καί στό Περὶ τοῦ ἀκούειν. Στήν ἐπιλογή τους συντελεῖ οὐσιαστικά ἡ Ἑγκυκλοπαιδεία, στῆς ὁποίας τόν τρίτο τόμο ἔχουν περιληφθῇ². Στό πρῶτο ἐκτίθενται οἱ ἀπόψεις γιά τήν ἀνατροφή ἡ ὁποία ἀρμόζει στά παιδιά τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν καί ἀναφέρονται οἱ βασικοί παράγοντες πού ἐπηρεάζουν τήν ἀγωγή: κληρονομικότης, μάθηση καί ἀσκησις. Στό δεύτερο οἱ νέοι προτρέπονται στή μελέτη τῆς φιλοσοφίας. Στό τρίτο ψέγεται ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖται μέ τίς ὑποθέσεις τῶν ἄλλων ἀπό φθόνο καί καλεῖται νά διορθώσῃ τό χαρακτῆρα του. Τά ὑπ' ὄψῃ δοκίμια δέν παραδίδονται στά μαθηματάρια πρὶν ἀπό τό ΙΗ' αἶ.

Μέ ἀφετηρία τά χρονολογημένα μαθηματάρια ἔχομε τήν ἀκόλουθη συχνότητα διδασκαλίας: 1700 Ἔως (Μ. Λαύρ. Μ 26 ἀρ. 378), 1706 (ΕΒΕ 1132 ἀρ. 72), 1717 (Ἰβήρ. 154 ἀρ. 323), 1725 (Μ. Λαύρ. Ω 37 ἀρ. 384), 1732 (Ἱεροσολ. Ἀγ. Σάββα 462 ἀρ. 730), 1734 (Μ. Σπηλ. 97 ἀρ. 527), 1745 (Ξηροπ. 49 ἀρ. 401), 1749 (Βατοπ. 741 ἀρ. 272 καί

1. Ἑλληνική Βιβλιοθήκη, τόμ. 5. Ἐν Παρισίοις, 1811.

2. Σελ. 210, 232 καί 251 ἀντίστοιχα.

Ἱεροσόλ. Ἀγ. Σάββα 469 ἀρ. 737), 1751 (Κοζάν. 54 ἀρ. 547), 1753 (Κοζάν. 54 ἀρ. 547) 1754 (Κοζάν. 54 ἀρ. 547), 1756 (Ἀργυρουπ. 18 ἀρ. 591), 1758 (BB 243 ἀρ. 203), 1764 (EBE 1180 ἀρ. 77), 1766 - 1767 (BB 215 ἀρ. 201), 1767 (Μηλ. 81 ἀρ. 585), 1768-1775 (Ἀργυρ. 34 ἀρ. 595), 1771 (BB 187 ἀρ. 200 καὶ Ἱασίου ΙΙΙ-126 ἀρ. 852), 1777-1779 (Ἱεροσόλ. Ἀγ. Σάββα 455 ἀρ. 723) 1778 (Προυσοῦ 4 ἀρ. 660), 1787-1790 (EBE 1120 ἀρ. 67), 1781 (Ὀλυμπ. 131 ἀρ. 626), 1783 (EBE 1494 ἀρ. 86, Ἑθνολ. Ἑταιρ. 242 ἀρ. 224), 1784 (EBE 1329 ἀρ. 84), 1785 (Ἱεροσόλ. Πατρ. Βιβλ. 463 ἀρ. 714), 1786 (Σιναῦτ 1359 ἀρ. 11), 1788 (Ἱεροσόλ. Πατρ. 329 ἀρ. 702), 1789-1792 (EBE 3049 ἀρ. 125), 1790-1796 (Μ. Λαύρ. Ω 23 ἀρ. 383), 1791 (EBE 3049 ἀρ. 125), 1793-1794 (EBE 1181 ἀρ. 78), 1794 (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 33 ἀρ. 214), 1794-1795 (EBE 3977 ἀρ. 976 καὶ Ἰβήρ. 499 ἀρ. 342), 1799 - 1804 (Ἰβήρ. 360 ἀρ. 338), 1801 (Μ.Π.Τ. 55 ἀρ. 897), 1803 (EBE 2910 ἀρ. 118), 1807 (EBE 2910 ἀρ. 118), 1821 (Βουκουρ. 16 ἀρ. 992).

Στά προηγούμενα πρέπει νά προστεθοῦν καὶ 65 περίπου ἀχρονο-λόγητα μαθηματάρια, προερχόμενα ἀπὸ διάφορα σχολεῖα, ὥστε νά δι-αμορφωθῇ ὀρθότερη εἰκόνα τόσο τῆς συχνότητος, ὅσο καὶ τῆς ἐκτά-σεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Πλουτάρχου.

Παρατηρήσαμε προηγουμένως ὅτι κυρίως τὰ τρία δοκίμια, τὰ ὁ-ποῖα ὑπάρχουν καὶ στὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖα, εἴλκυαν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διδασκάλων. Πράγματι σέ ἀρκετὰ μαθηματάρια παραδίδονται καὶ τὰ τρία μαζί, ὅπως π.χ. στὰ Βατοπ. 216 (ἀρ. 239), EBE 1127 (ἀρ. 67), 1180 (ἀρ. 77), 2910 (ἀρ. 118), Ἰβήρ. 360 (ἀρ. 338), Κοζάν. 54 (ἀρ. 547), 63 (ἀρ. 550) κλπ. Ὅμως οἱ διδάσκαλοι, ἐπεκτείνον-ται, σέ περιορισμένη κλίμακα, καὶ σέ ἄλλα, ὅπως στὸ Περί κολάκων, τὸ ὁποῖο παραδίδεται σέ πέντε περίπου μαθηματάρια¹, στὸ Πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, τὸ ὁποῖο ἀπαντοῦμε ἐπίσης σέ ἐλάχιστα μαθηματάρια². Τὴν ἴδια περιορισμένη προτίμηση ἐγνώρισαν καὶ οἱ Βίοι Παράλληλοι, τοὺς ὁποίους παραδίδουν πολὺ λίγα μαθηματά-ρια³. Σέ δύο μαθηματάρια παραδίδεται τὸ Περί ὑγιεινῶν παραγγελ-μάτων⁴ καὶ σέ πέντε τὸ Περί ἀδολεσχίας⁵.

1. Βατοπ. 737 (ἀρ. 270), Γρηγορ. 105 (ἀρ. 277), Διονυσ. 351 (ἀρ. 287), Ἑθνολ. Ἑταιρ. 33 (ἀρ. 214), Ξηροπ. 49 (ἀρ. 401), ὥς δέ λανθάνουν καὶ ἄλλα.
2. BB 215 (ἀρ. 201), Ξηροπ. 49 (ἀρ. 401).
3. Βατοπ. 447 (ἀρ. 252), Ἰβήρ. 141 (ἀρ. 315), Μ. Σπηλ. 197 (ἀρ. 533), Σιναῦτ. 1681 (ἀρ. 22), 1920 (ἀρ. 28).
4. Βουκουρ. 519 (ἀρ. 809) καὶ Paris. gr. (Suppl. gr.) 1144 (ἀρ. 35).
5. Κοζάν. 54 (ἀρ. 547), Μ.Π.Τ. 58 (ἀρ. 898), Παναγ. Χάλκης 152 (ἀρ. 893), Σιναῦτ. 1359 (ἀρ. 11), καὶ Μετ. Σινᾶ 55 (ἀρ. 938).

Ἡ ἐρευνά μας ἐντόπισε τή διδασκαλία τοῦ Πλουτάρχου σέ γνωστά σχολεῖα καί διαπίστωσε σχέσεις τῶν ὑπ' ὄψῃ κειμένων μέ συγκεκριμένα πρόσωπα. Οἱ μαρτυρίες, προερχόμενες ἀπό τά μαθηματάρια, ἀφθονοῦν.

Ἀρχίζοντας ἀπό τή σχολή Βουκουρεστίου ἀναφερόμεθα στούς μαθητές Στέφανο Ἰωάννου "ἀπό ἐπαρχίας Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς", Εὐγένιο Σουμελιώτη καί Γήτζα δηλ. Γεώργιο "ἐκ Βουκουρεστίου". Ὁ πρῶτος, σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα πού παρέχει τό μαθηματάριό του, ἐφοίτησε στή σχολή ὅποσδήποτε τό 1767 (Μηλ. 81 ἀρ. 585). Ὁ δεύτερος ἦταν μαθητής τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδῃ (B. B. 215 ἀρ. 201) καί ὁ τρίτος ἐσπούδαζε ἐπὶ διδασκάλου Θεοδώρου (Βουκουρ. 242 ἀρ. 783), κατὰ τή γνώμη μας τοῦ Δρυστρίου¹. Καί οἱ τρεῖς διδάχθηκαν Πλούταρχο καί ἀσφαλῶς δέν εἶναι οἱ μόνοι. Θά μνημονεύσουμε καί τό κτήτορα τοῦ Βουκουρ. 16 (ἀρ. 992) Κωνσταντῖνο Δημητρίου Στούρτζα. Παρ' ὅλον ὅτι τά στοιχεῖα αὐτά εἶναι πενιχρά, εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ Πλούταρχος διδάχθηκε συστηματικά στήν "αὐθεντική ἀκαδημία". Ὁ Κ. Σάθας μάλιστα ἀναφέρει ὅτι δέν ἔλειψε ἀπό τίς παραδόσεις τοῦ Λάμπρου Φωτιάδῃ². Ὅμως στά μαθηματάρια δέν εὗρήκαμε τίς σχετικές ἀποδείξεις.

Ἡ ἐμμεση σχέση μέ τή σχολή Βουκουρεστίου ἔχει τό μαθηματάριο ΕΒΕ 1181 (ἀρ. 78). Γραφῆας καί κτήτορας εἶναι ὁ γιός τοῦ διδασκάλου Μανασσῆ Ἡλιάδῃ, Γεώργιος. Τό μαθηματάριο ἔχει γραφῇ στή Βιέννη ἀπό 17 Ὀκτωβρίου 1793 - 6 Μαΐου 1794. Εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι ὁ Μανασσῆς παρέμεινε στή Βιέννη ἕως οἰκογενειακῶς μεταξὺ 1792 καί 1797(;) ³. Ἐκτός ἀπό τό δοκίμιο περὶ πολυπραγμοσύνης, τό ὁποῖο ἐδιδάσκετο σέ ὅλα τά σχολεῖα τῆς ἐποχῆς, τό ὑπ' ὄψῃ μαθηματάριο παραδίδει καί τά Περί εὐθυμίας καί Περί δυσωπίας, τά ὁποῖα δέν ἀπαντοῦμε σέ ἄλλα μαθηματάρια. Πρόκειται ἕως γιά "κατ' οἶκον" παραδόσεις τοῦ Μανασσῆ στό γιό του;

Ἡ ἐμμεση εἶναι καί ἡ σχέση τοῦ Κοζάν. 35 (ἀρ. 543) μέ τήν Πατριαρχική σχολή. Ἀπό σχετική σημείωση φαίνεται ὅτι ἀνῆκε στό Δη-

1. Οἱ χρονολογίες τοῦ μαθηματάρου καί τῆς θητείας τοῦ Θεοδώρου στή σχολή Βουκουρεστίου συμφωνοῦν. Α. CAMARIANO-CIORAN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 393-397.

2. Ν.Φ., σελ. 589. Ὁ ΣΑΘΑΣ ἀντλεῖ τήν πληροφορία ἀπό τόν Ἑρμῆ τό Λόγιο ἔτ. 1811. Βλ. καί Α. CAMARIANO-CIORAN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 403.

3. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 292 καί 403.

μήτριο του Χατζή-Σπαντωνή του Βυζαντίου. Ο Δημήτριος είναι έγγονός του διδασκάλου της Πατριαρχικής σχολής Αντωνίου Σπαντωνή και έδωρεσε τό μαθηματάριο στον Αθανάσιο Κουτλουμουσιανό.

Στήν Πατριάδα ο Πλούταρχος διδάσκεται επανειλημμένα από τό Δανιήλ Κεραμέα, ο οποίος παραδίδει όχι μόνο τά τρία δοκίμια, τά οποία περιέχονται στήν Έγκυκλοπαιδεία, αλλά και τό Περί άδολεσχίας, Περί ύγείας και Τά περί τούς βασιλεΐς και στρατηγούς. Μαθήματα του Δανιήλ άπαντούμε στα Βατοπ. 216 (άρ. 239), ΒΒ 106 (άρ. 198), Δοχειαρ. (άρ. 293), ΕΒΕ 3005 (άρ. 121) του Καλλινίκου Σίφνου, Μ.Π.Τ. 55 (άρ. 897), Πατμ. 700 (άρ. 657), Σάμου 73 [36] (άρ. 674 Σιναΐτ. 1359 (άρ. 11), 1702 (άρ. 23), 1920 (άρ. 28) του Δαμιανού Σιναΐτη και Paris. gr. (Suppl. gr.) 1144 (άρ. 35). Μερικά από αυτά έγραψε ο Γρηγόριος Κανάς. Αναφέρομε τέλος τήν έκδοση ότι τό Μάρτιο του 1815 "έν τή Πάτμω" ο μαθητής Σταυρής, "μαθητευόμενος" στή σχολή του Κουρούτζεσμε¹ έξήγησε τόν Περί άδολεσχίας λόγο (Μ.Π.Τ. 58 άρ. 898).

Στή γειτονική μέ τήν Πάτμο Σύμη διδάσκονται τά γνωστά μας τρία δοκίμια (ΕΒΕ 2910 άρ. 118).

Στήν ήπειρωτική Ελλάδα ή διδασκαλία του Πλουτάρχου έπισημαίνεται στή σχολή Μεσολογγίου επί σχολαρχίας Παναγιώτη Παλαμά (Προυσοΰ 4, άρ. 660) και στή σχολή Καρπενησίου (ΕΒΕ 1494 άρ. 86). Μία σημείωση στό Μ. Σπηλ. 228 (άρ. 534) μās πληροφορεί ότι τουτο ήταν κτήμα του Ιερομονάχου Δανιήλ, μαθητή των σχολών Ιωαννίνων. Τό μαθηματάριο περιέχει θεμίστιο και τό Περί παιδων άγωγής δοκίμιο.

Τά στοιχεΐα άφθονοΰν προκειμένου περί της σχολής Δημητσάνης. Οι μαθητές της Αναγνώστης από τούς Γαργαλιάνους (Μ. Λαυρ. Ω 23 άρ. 383), Αναγνώστης και Παναγιώτης (ΕΒΕ 3049 άρ. 125), Αναστάσιος του παπᾶ Γεωργίου Καρατζᾶ (ΕΒΕ 3977 άρ. 976), Ιωάννης Σπηλιωτόπουλος (Ξηροπ. 2 άρ. 398), Νικόλαος Διγενόπουλος (ΕΒΕ 1127 άρ. 67) και Ονούφριος Κουντουρόπουλος (Ιβήρ. 499 άρ. 342), όλοι άκροατές του Αγαπίου του νεωτέρου, σπουδάζουν τά τρία δοκίμια του Πλουτάρχου από τήν Έγκυκλοπαιδεία.

1. Από τό 1804 και έφεξής ή Πατριαρχική σχολή έλειτουργούσε στό Κουρούτζεσμε. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 479.

Στό σχολείο Λαγκαδίων της Γορτυνίας ('Ιβήρ. 360 άρ. 338), όπου φοιτά ο Πανάγος Παπαγιαννόπουλος (Δεληγιάννης), διδάσκονται μεταξύ άλλων και τὰ τρία δοκίμια του Πλουτάρχου. Τὴν ἴδια τακτική ἀκολουθεῖ και ὁ διδάσκαλος Παρθένιος (Γαβράς) στό φροντιστήριο της Βυτίνας ('Ιεροσ. 228 άρ. 694).

Μέ τή σχολή 'Ιεροσολύμων μπορούμε νά συνδέσουμε τόν ἀγιοταφίτη μοναχό 'Αβράμιο Σμυρναῖο ('Ιεροσ. 469 άρ. 737).

Τό μαθηματάριο 'Αργυρουπ. 43 (άρ. 597) κτῆμα του Βασιλείου Κυριακοῦ "του ἐκ Χαλδίας" μάς ὁδηγεῖ στό φροντιστήριο 'Αργυρουπόλεως, στό ὁποῖο ὁ Βασίλειος ἐδίδαξε. Δέν πρέπει φυσικά νά παραβλέπομε ὅτι ὁ Βασίλειος θεωρεῖται ἀπό τούς βιογράφους του ἀπόφοιτος τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου. 'Επειδή τό μαθηματάριό του εἶναι ἀχρονολόγητο και δέν παρέχει ἄλλα στοιχεῖα, δέν μπορεῖ νά ἀποκλεισθῇ ἡ προέλευσή του ἀπό τήν "αὐθεντική" ἀκαδημία.

Μέ τή διδασκαλία του Πλουτάρχου συνδέονται και ἄλλα πρόσωπα, γιά τὰ ὁποῖα δυστυχῶς δέν διαθέτομε στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θά ἐπέτρεπαν τή σύνδεσή τους μέ σχολεῖα ἢ διδασκάλους. 'Υποθέτομε ὅτι πρόκειται γιά μαθητές, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα παραθέτομε ἀλφαβητικά: 'Αγγελάκης του παπᾶ 'Ιωάννου (ΕΒΕ 1121 άρ. 61), 'Αναστάσιος Πάνου (ΒΒ 243, άρ. 203), 'Αντώνιος Μελατιανός (ΕΒΕ 1132 άρ. 72), Γρηγόριος υἱός Γεωργίου Ζάλα (Παντελ. 644 άρ. 433), Θεόφιλος του Βερροίας (Κοζάν. 63 άρ. 550), 'Ιωάννης Ραιδεστηνός (Ιεροσολ. 'Αγ. Σάββα 455 άρ. 723), 'Ιωάννης Σερβάνου ('Αργυρουπ. 34 άρ. 595), Ἰωάννης μαθητής τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου, Κωνσταντῖνος Στάμος (Κοζάν. 25 άρ. 540), Κωνσταντῖνος Φουρναῖος ('Εθνολ. 'Εταιρ. 33 άρ. 214), Λουκάς Πιτζιπιός (Κοζάν. 54 άρ. 547), Νικόλαος 'Αναγνώστου Κουριώτης (Βουκουρ. 15 άρ. 769) και Φιλόθεος Περιστεριώτης ('Αργυρουπ. 53 άρ. 600).

Λουκιανός

Ὁ Λουκιανός δέν εἶναι βέβαια μεγάλο ἀνάστημα¹. Ὅμως διαθέτει ζωηρό πνεῦμα, παρατηρητικότητα καί εὐστοχία. Ἐχει ἕνα στοιχεῖο διαχρονικό. Σατιρίζοντας μέ ἐπιτυχία τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς του, καταργεῖ τὰ ὄρια τῆς καί ἀποβαίνει κατάλληλος γιά ὅλες τίς ἐποχές. Τό περιεχόμενο λοιπόν τῶν ἔργων του, συνδυασμένο μέ τό ἀπλό καί ζωντανό του ὄφος, τόν καθιστοῦσε ἐνδιαφέροντα καί κατάλληλο, μέσα σέ κάποια ὄρια, γιά τοὺς μαθητές. Ἄν στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ. χαρακτηρίσθηκε "βρωμερός καί κατὰ πτυστος"², τοῦτο ὀφείλεται σέ λόγους πού θά μᾶς ἀπασχολήσουν στή συνέχεια. Πάντως ἀπό τήν ἔρευνά μας διαπιστώσαμε ὅτι ἔργα του παραδίδονται σέ πολυάριθμα μαθηματάρια καί ὅτι πολὺ ἐνωρίς ἐπιβλήθηκε στό σχολικό χῶρο.

Κατά τό Ις' αἰ. ὁ Νικόλαος Σοφιανός³ ἐκδήλωσε τήν πρόθεση νά μεταφράσει διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ. Τοῦτο φαίνεται καθαρά στήν προσφώνηση πρὸς τόν ἐπίσκοπο Μυλοποτάμου καί Χερσονήσου Διονύσιο, ἡ ὁποία προηγεῖται τοῦ κειμένου τῆς μεταφράσεως τοῦ Παιδαγωγοῦ, ὅπου γράφει: "... καί ἂν οὕτω ποιήσουσιν⁴... θέλομεν τοὺς δώσει καί τὰ ἐπίλοιπα τοῦ Πλουτάρχου βιβλία καί πολλοὺς καί χαριεστάτους διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ". Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Σοφιανοῦ νά προσφέρει στό ἑλληνικό κοινὸ ἕνα χαριτωμένο συγγραφέα δέν ἐγίνε πραγματικότητα. Πολύ ἀργότερα, κατά τό ΙΗ' αἰ. καί συγκεκριμένα τό 1770, ὁ Καيسάριος Δαπόντες περιέλαβε στή Χρηστοθήειά

1. Ἦταν ἐκδοδόμενος ἀπὸ τό 1496. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I (1885) "Ἀλλες ἐκδόσεις: 1522, 1644, 1743, 1746 κλπ.

2. Στό ἔργο Ἀπολογία Χριστιανική συντεθεῖσα μὲν ἀνωνύμως ὑπότινος θεοσεβοῦς καί ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ εἰς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν. Νῦν δέ τό δευτέρον τύπος ἐκδοθεῖσα διὰ φιλοτίμου δαπάνης τινός φιλοχρίστου καί εὐσεβοῦς Χριστιανοῦ. Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας φωε', 1805, σελ. 134. Γνωρίζομε ὅτι ἡ πρώτη ἐκδοσις εἶδε τό φῶς τό 1798, ὅμως ἔχομε ὑπ' ὄψιν μας τήν τοῦ 1805. Συγγραφέας πιθανώτατα ὁ Ἀθανάσιος Πάριος. Βλ. Κ.Θ.ΔΗΜΑΡΑΣ, Νεοελληνικός διαφωτισμός. Ἀθήνα, 1980², σελ. 157.

3. Γιά τό λόγιον αὐτό βλ. Κ. ΣΑΘΑ, ΝΦ, σελ. 141-143 καί Μ. Vittì, ἔνθ' ἄνωγ.

4. Δηλ. ἂν οἱ ἀναγνώστες δεῖξουν ἐνδιαφέρον γιά τόν Παιδαγωγό.

του καί μετάφραση τεσσάρων διαλόγων τοῦ Λουκιανοῦ, παρ' ὅλο πού δέχεται ὅτι ὁ δημιουργός τους εἶναι "πλήρης πάσης κακίας καί ραδιουργίας"¹. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπό τό δεύτερο ἡμῖσι τοῦ ΙΖ' αἰ., ὁ Λουκιανός ἄρχισε τή δική του πορεία μέσα στά ἑλληνικά σχολεῖα, ὅπως θά τή δοῦμε παρακάτω.

Ἀπό τήν ἔρευνα συνάγεται ὅτι ἐδιδάσκοντο συνήθως τά ἑξῆς ἔργα του: Ἐνύπνιον, Νεκρικοί διάλογοι, Τίμων ἢ μισάνθρωπος, Τόξαρις ἢ περί φιλίας, Τυραννοκτόνος, Περὶ τοῦ μή ραδίως πιστεῦν τῇ διαβολῇ, Προμηθεύς ἢ Καύκασος, Πρὸς τόν εἰπόντα Προμηθεύς εἶ ἐν λόγοις, Δίκη φωνηέντων, Πατρίδος ἐγκώμιον, Ἐπιστολή πρὸς Νιγρίνον, Νιγρίνος ἢ περί φιλοσόφου ἡθους, Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, Περὶ πένθους λόγος, Ἀποκηρυττόμενος. Σέ περιορισμένη κλίμακα ἐδιδάσκοντο Διάλογοι θεῶν, Εἰκόνες, Σκύθης ἢ πρόξενος, Πρὸς ἀπαίδευτον καί πολλά βιβλία ὠνούμενον, Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, Ἀλκυὼν ἢ περί μεταμορφώσεως, Ψευδοσοφιστής ἢ σολοικιστής, Κυνικός ἢ Λυκῖνος, Φιλοψευδής ἢ ἀπιστῶν, Δημῶναξ, Θεῶν κρίσις καί Βίων πρᾶσις.

Ἀπό τά παραπάνω ἔργα τό Ἐνύπνιον, τοὺς Νεκρικοὺς διαλόγους καί τόν Τίμονα περιέλαβε ὁ Πατούσας στὸν πρῶτο² τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας του, ἐνῶ τό Πατρίδος ἐγκώμιον, τόν Τυραννοκτόνο, τόν Ἀποκηρυττόμενο καί τό Περὶ τοῦ μή ραδίως πιστεῦν τῇ διαβολῇ ἐνέταξε στὸν τρίτο³ τόμο, τόν τόμο τῶν ρητόρων, κρίνοντας προφανῶς ὅτι ἔχουν τά γνωρίσματα πού χαρακτηρίζουν τό ρητορικό λόγο.

Μία παραβολή μαθηματῶν καί Ἐγκυκλοπαιδείας μᾶς πείθει ὅτι τά μαθηματάρια παραδίδουν εὐρύτερο φάσμα ἔργων. Εἶναι φανερό ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἀναζήτησαν ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ καί ἐκτός Ἐγκυκλοπαιδείας, μέ κριτήρια πού δέν ἀνιχνεύονται πάντοτε.

Δέν πρέπει νά νομισθῇ ὅτι ὁ μαθητὴς ἐξαντλοῦσε ὅλο τό φάσμα τῶν κειμένων, τά ὁποῖα ἀναφέραμε προηγουμένως. Τρία ἔργα ἐκρίνοντο συνήθως ἄρκετά καί κατὰ τό ΙΗ' αἰ. ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία

1. Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Νεοελληνικός διαφωτισμός, σελ. 256.

2. Σελ. 1, 8-36 καί 52 ἀντίστοιχα.

3. Σελ. 69, 73, 83 καί 100 ἀντίστοιχα.

διευκόλυνε τήν ἐπιλογή¹. Δέν λείπουν καί οἱ περιπτώσεις διδασκαλίας ἑνός μόνο ἔργου², ἀλλά καί πέντε³. Ἡ ὑπέρβαση τοῦ ὀρίου αὐτοῦ σπανίζει⁴. Ἡ πλούσια παράδοση τοῦ Λουκιανοῦ ἀφ' ἑνός καί ἡ ὕπαρξη τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας ἀφ' ἑτέρου ἐπέτρεψαν στοὺς διδασκάλους νά κάνουν τίς ἐπιλογές τους μέ δική τους πρωτοβουλία, χωρὶς δεσμεύσεις καί περιορισμούς, ὅπως συμβαίνει καί μέ κείμενα ἄλλων συγγραφέων. Τοῦτο διαπιστώνεται στά μαθηματάρια, σέ πολλά ἀπό τὰ ὁποῖα παραδίδεται τόσο ὁμάδα ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ πού περιέχονται στήν Ἑγκυκλοπαιδεία, ὅσο καί ὁμάδα ἔργων ἐντελῶς διαφορετικῆς⁵.

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ὁ Λουκιανὸς εἶχε εἰσαχθῆ στά σχολεῖα ἀπὸ τό ΙΖ' αἰ. δηλ. πρὶν ἀπὸ τήν ἐμφάνιση τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας (1710). Οἱ διδασκαλοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς διαμόρφωσαν μιὰ δική τους ἐπιλογή, πού τήν ἀποτελοῦν, ὅπως μαρτυροῦν τὰ μαθηματάρια⁶, τὰ ἐξῆς ἔργα: Ἐνύπνιον, Τίμων ἢ μισάνθρωπος, Δίκη φωνηέντων, Ἐπιστολή πρὸς Νιγρῖνον, Νιγρῖνος ἢ περὶ φιλοσόφου ἡθους, Νεκρικοὶ διάλογοι, Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, Πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ ἐν λόγοις, Θεῶν κρίσις. Παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι ὁρισμένα ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτά (Ἐνύπνιον, Νεκρικοὶ διάλογοι, Τίμων) θά ἐνταχθοῦν ἀργότερα στήν Ἑγκυκλοπαιδεία.

Τῇ συχνότητῃ τῆς διδασκαλίας μποροῦμε νά παρακολουθήσουμε στηριζόμενοι στά στοιχεῖα τῶν χρονολογημένων μαθηματαρίων. Ἡ παλαιότερη μνεία εἶναι τῶν ἐτῶν 1697-1698 (Ἱεροσ. Ἀγ. Σάββα 426 ἀρ. 717). Σῶζονται καί ἄλλα μαθηματάρια τοῦ ΙΖ' αἰ.⁷ τὰ ὁ-

1. Ἐνδεικτικὰ βλ. Βουκουρ. 1201 (ἀρ. 837), EBE 2836 (ἀρ. 109), Ἰβήρ. 521 (ἀρ. 343), Μ. Λαύρ. Μ 40 (ἀρ. 379) κ.ἄ.
2. Ἐνδεικτικὰ βλ. Ἀργυρουπ. 57 (ἀρ. 601), Δημητσ. 105 (ἀρ. 497), Ζαγοράς 64 (ἀρ. 502), Ἱεροσ. 182 (ἀρ. 692) καί 284 (ἀρ. 699), Ὀλυμπ. 230 (ἀρ. 633) κ.ἄ.
3. Ἐνδεικτικὰ βλ. Βουκουρ. 322 (ἀρ. 791), Ἰασίου ΙΙΙ-107 (ἀρ. 849), Κοζάν. 54 (ἀρ. 547) καί 88 (ἀρ. 552), Μ.Π.Τ. 539 (ἀρ. 910), Ὀλυμπ. 41 (ἀρ. 615) κ.ἄ.
4. Ἐνδεικτικὰ βλ. Βουκουρ. 460 (ἀρ. 802), EBE 1072 (ἀρ. 54), Ἰβήρ. 141 (ἀρ. 315), Μ.Π.Τ. 290 (ἀρ. 904), Ξηροπ. 63 (ἀρ. 404), Χουτουρ. 11 (ἀρ. 605) κ.ἄ.
5. Ἐνδεικτικὰ βλ. Βουκουρ. 1201 (ἀρ. 837), Μ. Λαύρ. Κ122 (ἀρ. 376), Μ.Π.Τ. 669 (ἀρ. 916), Ἀργυρουπ. 33 (ἀρ. 594), EBE 1173 (ἀρ. 76) καί 2124 (ἀρ. 91) Ὀλυμπ. 41 (ἀρ. 615) κ.ἄ.
6. Γρηγ. 101 (ἀρ. 276), EBE 1173 (ἀρ. 76), Μ.Π.Τ. 290 (ἀρ. 904) καί 539 (ἀρ. 910) κ.ἄ.
7. Γρηγορ. 101 (ἀρ. 276), EBE 1173 (ἀρ. 76), Μ.Π.Τ. 290 (ἀρ. 904) καί 539 (ἀρ. 910) καί Ἰβήρ. 141 (ἀρ. 315) ΙΖ'-ΙΗ' αἰ.

ποῖα παραδίδουν Λουκιανό, ὅμως εἶναι ἀχρονολόγητα. Γιά τό ΙΗ' αἰ. ἔχουμε τίς ἀκόλουθες χρονολογίες: 1705-1707 ('Ιβήρ. 234 ἀρ. 337), 1707-1708 (ΕΒΕ 1131 ἀρ. 71), 1719 ('Ολυμπ. 60 ἀρ. 618), 1722-1727 (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), 1725 (Μ. Λαύρ. Ω 37 ἀρ. 384) καί 'Ιεροσολ. 'Αγ. Σάββα 466 ἀρ. 734), 1726 (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112), 1730-1734 ('Αγ. Γεωργ. Χουτ. 11 ἀρ. 605), 1733 ('Αργυρουπ. 33 ἀρ. 594), 1738 (Βουκουρ. 275 ἀρ. 787), 1740 (ΕΒΕ 1133 ἀρ. 73), 1748 (ΕΒΕ 2124 ἀρ. 91), 1749 (Βατοπ. 741 ἀρ. 272), 1750 ('Ιερ. 483, ἀρ. 751), 1751-1755 (Κοζάν. 54 ἀρ. 547), 1758-1760 (ΒΒ 243 ἀρ. 203), 1758-1761 (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60), 1761 (Μετ. Σινᾶ 75 ἀρ. 943), 1764 (Χιλαντ. 13 ἀρ. 460), 1765-1768 (ΕΒΕ 2836 ἀρ. 109 καί 'Ιασίου ΙΙΙ-286 ἀρ. 855), 1766 (Μηλ. 81 ἀρ. 585), 1767 (Βατοπ. 218 ἀρ. 241), 1769 (Μετ. Σινᾶ 45 ἀρ. 930), 1771 (ΒΒ 187 ἀρ. 200 καί Πατρ. Σπάρ. ἀρ. 659), 1776 (Βουκουρ. 413 ἀρ. 797), 1780-1783 (ΕΒΕ 3115 ἀρ. 129 καί Βουκουρ. 402 ἀρ. 794), 1781 ('Ολυμπ. 131 ἀρ. 626), 1782 (Βατοπ. 446 ἀρ. 251), 1783 (Βατοπ. 153 ἀρ. 237 καί ΕΒΕ 1329 ἀρ. 84), 1783-1785 ('Ολυμπ. 196 ἀρ. 630), 1784 (ΕΒΕ 1117 ἀρ. 57), 1785 (Παντελ. 646 ἀρ. 435 καί 'Ιασίου ΙΙΙ-128 ἀρ. 853), 1786 ('Ιβήρ 124 ἀρ. 309 καί Κοζάν. 19 ἀρ. 537), 1788-1789 Βουκουρ. 15 ἀρ. 769 καί 'Ιβήρ. 140 ἀρ. 314), 1790 ('Ιασίου ΙΙΙ-107 ἀρ. 849), 1791 (Μ. Λαύρ. Μ 40 ἀρ. 379), 1792-1793 (ΕΒΕ 1295 ἀρ. 80). Κατά τό ΙΘ' αἰ. ἡ συχνότητα διδασκαλίας ἐπισημαίνεται ἀπό τίς ἀκόλουθες χρονολογίες: 1801 (Μπενακ. 5 ἀρ. 228), 1804 ('Εθνολ. 'Εταιρ. 144 ἀρ. 216), 1811 (Γουμερ. 9 ἀρ. 608), 1813 (ΕΒΕ 2812 ἀρ. 108), 1814 (Ι.Ν. Μεταμορφ. Πλωμαρίου ΜΕ' ἀρ. 566), 1821 (Βουκουρ. 864 ἀρ. 824).

Πληρέστερη εἰκόνα γιά τή διάδοση τῆς διδασκαλίας τοῦ Λουκιανοῦ στά σχολεῖα σχηματίζομε, ἐάν λάβομε ὑπ'ὄψη ὅτι παραδίδεται καί σέ 85 ἀχρονολόγητα μαθηματάρια.

Ἀπό τά ἀνωτέρω καθίσταται σαφές ὅτι οἱ διδάσκαλοι υἱοθέτησαν ἀνεπιφύλακτα τό Λουκιανό. Ἡ ἄποψη ὅτι κατά τοὺς χρόνους τοῦ Διαφωτισμοῦ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κύκλοι¹ ἀντιμετώπιζαν τά ἔργα του μέ καχυποψία, δέν ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴ σχολικὴ πραγματικότητα. Ἡ ἐπίσημη Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶχε κάθε δυνατότητα νά ἀπο-

1. C. Th. DIMARAS, *La Grèce aux temps des lumières*, σελ. 53-54.

κλείσει τό Λουκιανό από τά σχολεία, αν πραγματικά τό περιεχόμε-
νο τῶν ἔργων του τήν ἐνοχλοῦσε. Ὅμως από τό ΙΖ' αἰ. μέχρι καί
τό ΙΘ' αἰ. ἡ διδασκαλία του δέν συνάντησε ἐπισημη ἀποδοκιμασία.
Ἡ Ἐκκλησία στράφηκε κατά τῶν ἀθεϊστικῶν ἰδεῶν, τῶν ὁποίων ἐκπρό-
σωπος ἐθεωρεῖτο ὁ Βολταῖρος. Τό ἀκόλουθο παρασελίδιο σχόλιο
στό χ/φο Τυρνάβου 46 εἶναι ἐνδεικτικό τῆς ψυχραιμης καί μετρη-
μένης ἀντιμετωπίσεως τοῦ συχνά τολμηροῦ συγγραφέα: "ὅτι μέν ὕψι-
λός τήν φράσιν καί τήν λέξιν ἀνθρώπος καί θαυμάσιος τήν σύνταξιν ὁ Λουκιανός
μαρτυροῦν οἱ κρυτικοί τῶν γραμματικῶν... πλὴν ἔχει τι καί τῶν οὐκ ἐπαινετῶν
Ἀλλά σύ, ὦ φιλότης, τήν φιλεργόν μέλισσαν ζήλωσον, ἥτις ἐκ πάντων τῶν ἀν-
θρώπων τό χρήσιμον δρέπεται καί φέρων αἰετὶ μετὰ αὐτοῦ τό πτύον τῆς διακρίσεως,
τῶν μὲν καλῶν ἀντέχου, τά δέ μή οὕτως ἔχοντα ἀποδοκίμαζε. Ἀλλ' ὅρα προσεκτι-
κῶς μή ἀποβάλλους ἐκ τῆς ἐμμέλειας σὺν τῇ ἀχυρῇ καί τόν σῦτον" (φ. 364).
Ἄν ὁ συγγραφέας τῆς Χριστιανικῆς Ἀπολογίας χαρακτηρίζει τό
Λουκιανό "κατάπτυστον καί βρωμερόν", ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τοῦτο
γίνεται εὐκαιριακά, ἀφοῦ τό ἔργο στρέφεται σαφῶς κατά τοῦ Βολ-
ταίρου. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἀθανάσιος Πάριος γράφει σέ ἐποχή ὀξείας
διαμάχης καί ἡ στάση του ἀπέναντι στό Λουκιανό ἐξηγεῖται, ἂν σκε-
φθοῦμε ὅτι ὁ Βολταῖρος ἐθεωρεῖτο μιμητής τοῦ Λουκιανοῦ¹. Ἡ ἀν-
τίδραση κατά τοῦ πρώτου προεκτείνεται καί στό δεύτερο. Ἀλλά
κατά πόσον ἡ Χριστιανική Ἀπολογία μποροῦσε πλέον νά ἐπηρεάσει
τά σχολικά πράγματα; Τό ἔργο τυπώθηκε τό 1798, τό 1800 καί τό
1805, πολύ ἀργά γιά νά ἐπιδράσει ἀποτελεσματικά στούς διδασκά-
λους, οἱ ὁποῖοι οὐσιαστικά ἀποφάσιζαν καί διάλεγαν τά πρός δι-
δασκαλία κείμενα.

Ἡ εὐρεία διάδοση τοῦ Λουκιανοῦ στά σχολεῖα μᾶς ἐπιτρέπει
νά ἐντοπίσομε σέ ποιά ἀπ' αὐτά καί ἀπό ποιούς διδασκάλους διδά-
χθηκαν τά ἔργα του καί ποιοί μαθητές τά ἐμελέτησαν.

Γιά τή διδασκαλία του στήν Πατριαρχική Ἀκαδημία διαθέτο-
με μόνο τή μαρτυρία τοῦ μαθητῆ Λάμπρου "ἐξ Ἀρτης", ὁ ὁποῖος
ἐφοίτησε ἐκεῖ τό 1728 (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112).

1. Γιά τίς ἀντιδράσεις πού προκάλεσαν οἱ ἰδέες τοῦ Βολταίρου βλ. ἀναλυτικά
Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Νεοελληνικός διαφωτισμός, σελ. 145 καί ἐξῆς.

Στή σχολή Βουκουρεστίου ὁ Λουκιανὸς εἶχε εἰσαχθῆ ἀπὸ τὸ 12' αἰ., ὅπως μπορούμε νὰ συμπεράνομε ἀπὸ τὸ αὐτόγραφο τοῦ σχολάρχου Μάρκου Πορφυροπούλου τοῦ Κυπρίου (Μ.Π.Τ. 539 ἀρ. 910). Ἡ διδασκαλία του συνεχίσθηκε καί κατὰ τὸ 11' αἰ., ὅπως μαρτυροῦν τὰ μαθηματάρια τῶν Διονυσίου Σθλατεινιώτη (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779 καί 406 ἀρ. 795), Νεοφύτου Καλούτζη (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60) καί Στεφάνου Ἰωάννου "ἀπὸ ἐπαρχίας Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς" (Μηλ. 81 ἀρ. 585). Γνωρίζομε ἀκόμη ὅτι ὁ Τραπεζούντιος Ἱερομόναχος Θεοδόσιος ἐσπούδασε τὸ 1810 στὴ Βλαχία, σὺν προστατευόμενος τοῦ Ἐμμανουὴλ Μπραγκοβάνου. Κτῆμα του ἦταν τὸ Γουμερ. 9 (ἀρ. 608).

Ἀπὸ τίς παλαιότερες σχολές τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου ἦταν ἡ τοῦ Τυρνάβου, στὴν ὁποία πρὸς τὸ τέλος τοῦ 12' αἰ. καί τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 11' αἰ. ἐφοίτησε ὁ Νεόφυτος Χριστόπουλος, Ἰβηρίτης, στὸ μαθηματάριο τοῦ ὁποίου παραδίδεται Λουκιανὸς (Ἰβήρ. 234 ἀρ. 337). Στὸ θεσσαλικὸν χωρὸν ἐσπούδασε καί ὁ λόγιος μοναχὸς Γερμανὸς Σπαρμιώτης, τεκμήριο δὲ τῶν σπουδῶν του εἶναι τὸ Ὀλυμπ. 196 (ἀρ. 630), αὐτόγραφόν του.

Μαρτυρίες γιὰ διδασκαλία τοῦ Λουκιανοῦ σὲ ἄλλα σχολεῖα τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδας ἔχομε τίς ἀκόλουθες γιὰ τὴ σχολή Μεσολογίου τῶν μαθητῶν Κυρίλλου Καστανοφύλλη (ΕΒΕ 3115 ἀρ. 129) καί Μιχαὴλ Φραγκούλη "ἐξ Αἰτωλικοῦ" (Ἰβήρ. 140 ἀρ. 314). Καί οἱ δύο παρακολούθησαν τίς παραδόσεις τοῦ Παναγιώτη Παλαμᾶ. Γιὰ τὴ σχολή Καρπενησίου τίς σημειώσεις τοῦ μαθηματάρου ΕΒΕ 2836 (ἀρ. 109).

Στὴ σχολή τῆς Δημητσάνης τὰ ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ προγράμματος, ὅπως διαπιστώνομε ἀπὸ τὰ μαθηματάρια τῶν Ἰωάννου (Ἱεροθέου) Σπηλιωτοπούλου (Μ. Λαύρ. Μ 91 ἀρ. 381), Πολυχρόνιου Καρακάλλου (Δημητσ. 41 ἀρ. 476) καί Ἀναγνώστη Παπαγγελίδου (Δημητσ. 105 ἀρ. 497).

Στὴν Πατριάδα ὁ Δανιὴλ περιέλαβε στίς παραδόσεις του Λουκιανόν (Βατοπ. 225 ἀρ. 246). Τῆς ἐποχῆς του εἶναι καί ἄλλα δύο μαθηματάρια, τὸ ἓνα γραμμένον ἀπὸ τὸ Γρηγόριο Κανᾶ (Σάμου 73 ἀρ. 674) καί τὸ ἄλλο ἐν μέρει ἀπὸ τὸν Κανᾶ καί ἐν μέρει ἀπὸ τὸν μαθητὴ Παναγιώτη Λέσβιο (Ἰασίου ΙΙΙ-107 ἀρ. 849).

Τέσσερα μαθηματάρια συνδέονται μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Λουκιανοῦ στὴ σχολή τῆς Χίου. Τὸ Κοζάν. 54 (ἀρ. 547) ποῦ ἀνήκε

στό γνωστό μας καί ἀπό τίς ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου Λουκά Πιτζι-
πιό καί τῶν Μετ. Σινᾶ 45 (ἀρ. 930) καί 75 (ἀρ. 943), ποῦ
ἐγγραψαν ἀντίστοιχα ὁ Μεθόδιος Ἱεροδιακόνος, Χίος καί ὁ Ἀντώνιος
Πετροκόκκινος. Τοῦ Ἱεροδιακόνου Μεθοδίου εἶναι καί τό Μετ.Σινᾶ
76 (ἀρ. 944), τοῦ ὁποῦ μέρους ἐγγραψε κάποιος Σάμιος, γιά τόν
ὁποῖο δέν ἔχομε ἄλλες πληροφορίες.

Στή γειτονική μέ τή Χίο Σμύρνη ἐδίδαξε γιά ἕνα διάστημα,
στήν Εὐαγγελική Σχολή ὁ Ἀγάπιος ὁ πρεσβύτερος, ὁ Ἰδρυτής τῆς
σχολῆς Δημητσάνης. Μαθητής του ἦταν ὁ Δανιήλ Σμυρναῖος, τοῦ ὁ-
ποῦ σῶζονται δύο μαθηματάρια, τὰ Βατοπ. 153 (ἀρ. 237) καί 446
(ἀρ. 251), στά ὁποῖα παραδίδεται ὁ Ψευδοσοφιστής. Στή Σμύρνη ἔ-
χει γραφῇ καί τό Μ. Λαυρ. Μ 40 (ἀρ. 379). Στή Σμύρνη ἐδίδαξε
Λουκιανό στίς ἀρχές τοῦ 10' αἰ. καί ὁ διδάσκαλος Ἰωάννης Μαμά-
κης, ὅπως δηλώνεται σαφῶς στό Ἑθνολ. Ἑταιρ. 144 (ἀρ. 216).

Γιά τή διδασκαλία τοῦ Λουκιανοῦ στό Φροντιστήριο Ἀργυρου-
πόλεως μαρτυροῦν τὰ μαθηματάρια τῶν Κοσμᾶ Φυτιάνου (Χουτουρᾶ 11
ἀρ. 605), μαθητῇ καί ἀργότερα διδασκάλου τοῦ Φροντιστηρίου καί
Ἀποστόλου Ὑλίου Ἀλεξάνδρου ἐκ χώρας Τσίτης" (Ἀργυρ. 33 ἀρ. 594).
Δέν γνωρίζομε σέ ποιά σχολή ἐδίδαξε ὁ Χρῆστος Δημητρίου, διδά-
σκαλος τοῦ τέλους τοῦ 12' αἰ. Πάντως ὁ μαθητής του Ἀθανάσιος
Ἱεροδιακόνος ἀπό τό Βυθηκούκι διδάχθηκε Λουκιανό, σύμφωνα μέ τό
Ἱεροσολ. Ἀγ. Σάββα 426 (ἀρ. 717).

Μέ τή διδασκαλία τοῦ Λουκιανοῦ συνδέονται ἐπίσης καί τὰ ἀ-
κόλουθα πρόσωπα, γιά τὰ ὁποῖα δέν ἔχομε ἐπαρκῆ στοιχεῖα, ὥστε νά
τά συσχετίσουμε μέ σχολεῖα Ἀναγνώστης Μήχου (ΕΒΕ 2812 ἀρ. 108),
Ἀποστολάκης (Βουκουρ. 413 ἀρ. 797), Γεώργιος Μαυρο(ει)δής (Βου-
κουρ. 402 ἀρ. 794), Δημήτριος Μεγαριτάκης (ΕΒΕ 1133 ἀρ. 73), Διο-
νύσιος Ἱερομόναχος (Μ. Λαύρ. Κ 122 ἀρ. 376), Ἱερώνυμος (Βουκουρ.
451 ἀρ. 801), Κύριλλος Λαυριώτης (Μ. Λαύρ. Ι 36 ἀρ. 372), Κωνσταν-
τῖνος Γεωργίου Λάζαρης (Σιατ. 3 ἀρ. 679), Κωνσταντῖνος Σιναΐτης
(Σιναΐτ. 1680 ἀρ. 21), Νικηφόρος μοναχός (Ὁλυμπ. 60 ἀρ. 618),
Νικόλαος Ἀναγνώστου Κουριώτου (Βουκουρ. 15 ἀρ. 769), Νικόλαος
Γεώργια Λιπανεσκούλος (Βουκουρ. 1024 ἀρ. 831), Προκόπιος Δενδρι-
νός, ἀρχιμανδρίτης (Παντελ. 688 ἀρ. 439), Σάββας (Μπεν. 5 ἀρ. 228),
καί ὁ Σάββας Δημητρίου ἀπό τό Σαμοκόβι τῆς ἐπαρχίας Βιζύης (Ἰθέρ.
124 ἀρ. 309).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Ποιητικά κείμενα

Τά ποιητικά κείμενα όλων τῶν εἰδῶν (ἔπος, δράμα, ἐπὶ γράμμα, λυρική καὶ γνῶμική ποίηση) ἀποτελοῦσαν σημαντικό τμήμα τῶν σπουδῶν. Ἡ διδασκαλία τους ἐσυμπληρώνετο καὶ μέ θεωρητικά μαθήματα περὶ τῆς ποιητικῆς τέχνης, γιὰ τὰ ὅποια τὸ βασικὸ ἐγχειρίδιο ἦταν ἡ Μετρικὴ τοῦ Γερασίου Βλάχου¹. Φαίνεται δὲ ὅτι σὲ κάποια στιγμή τῶν σπουδῶν οἱ μαθητὲς ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ παρουσιάσουν δείγματα ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας. Καρπὸς αὐτῆς τῆς ἐφαρμογῆς εἶναι τὰ "Ἀθη Εὐλαβείας"², τὰ ὅποια ὀφείλομε στοὺς σπουδαστὲς τοῦ Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐπιγράμματα περισσότερο ἢ λιγότερο ἐπιτυχημένα, πονήματα διδασκάλων καὶ μαθητῶν, τῶν ὁποίων ἡ σύνθεση δέν θά ἦταν δυνατὴ χωρὶς τὴ γνώση τῶν κανόνων τῆς μετρικῆς. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐξ ἄλλου καὶ ἡ μαθητικὴ σημείωση στὸ I. E. E. E. 32³, στὴν ἀρχὴ ἐπιγραμμάτων: "1734 Ἰουνίου γ' ἡρξάμην στιχοποιεῖν". Ἐπισημαίνομε ὅτι στὸ μαθηματάριο αὐτὸ παραδίδεται καὶ τὸ ἐγχειρίδιο μετρικῆς τοῦ Γερασίου Βλάχου.

Ἡ σπουδὴ τῶν ποιητικῶν κειμένων ἔφερεν τοὺς μαθητὲς σὲ γνωριμία μέ ἐκλεκτὰ δημιουργήματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Ἡ τελευταία ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τοὺς ἀσματικούς Κανόνες, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔχει ἤδη γίνει λόγος καὶ ἀπὸ τὸ δράμα "Χριστὸς πάσχων", τὸ ὅποιο μᾶς ἀπασχολεῖ σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο. Ἡ διαπραγμάτευση τῶν ποιητικῶν ἔργων γίνεται κατὰ χρονολογικὴ καὶ εἰδολογικὴ τάξη.

1. Ἐγχειρίδιον ἀπάσης τῆς μετρικῆς τέχνης παρὰ Γερασίου Βλάχου τοῦ Κρητὸς συντεθέν. Παραμένει ἀνέκδοτο. Παραδίδεται σὲ πολλὰ χειρόγραφα, ἐπειδὴ βέβαια οἱ μαθητὲς ἀντέγραφαν τὸ περιεχόμενό του. Β.Ν. ΤΑΤΑΚΗ, Γεράσιμος Βλάχος ὁ Κρῆς (1605/7 - 1685). Βενετία 1973, σελ. 41.

2. Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Εἰσαγωγικά στὴν μελέτη τῆς συλλογῆς "Ἀθη εὐλαβείας". Μνημόσυνον Σοφίας Ἀντωνιάδη. Βενετία 1974, σελ. 336-349.

3. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος, ΝΕ, τόμ. 5', σελ. 345-346.

Τά ὁμηρικά ἔπη¹, κατὰ τὸν Κρουμπάχερ², ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν τὸ κατ'ἐξοχὴν σχολικὸ ἀνάγνωσμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦταν τὸ βασικὸ μορφωτικὸ κείμενο καί, παρὰ τίς ἀντιρρήσεις τοῦ Πλάτωνος³, παρέμειναν τὸ θεμέλιο τῆς ἀρχαίας παιδείας. Ἡ ἐξόρμηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς τὴν Ἀνατολή μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου συντελεῖ στὴν ἐξάπλωση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, τῆς ὁποίας σημαντικὸς ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ Ὅμηρος. Μαθητικές ἀσκήσεις ἐπάνω σὲ ὁμηρικοὺς στίχους βρῖσκομε στὴν Αἴγυπτο κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνες⁴. Μὲ τὴ ρωμαϊκὴ κατάκτηση ἡ ἑλληνικὴ παιδεία εἰσδύει στὴ Ρώμη. Ἀπὸ τίς παλαιότερες μεταφράσεις Ἑλλήνων συγγραφέων στὴ λατινικὴ εἶναι ἡ τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπὸ τὸ Λίβιο Ἀνδρόνικο, ἡ ὁποία χρησιμοποιοῦντο γιὰ μεγάλο διάστημα σὰν σχολικὸ βιβλίο⁵.

Στὸ Βυζάντιο ὁ Ὅμηρος παραμένει βασικὸς σχολικὸς συγγραφέας⁶. Ἰδιαίτερα κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰ., πού χαρακτηρίζονται γιὰ τὴν πνευματικὴ τους ἀνθηση καί μάλιστα γιὰ τὴν ἐνασχόληση τῶν λογίων μὲ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ ὁμηρικά ἔπη ἀδικοπα ἐσπουδάζοντο καί ἐσχολιάζοντο⁷. Στὴν ἐποχὴ αὕτῃ ἀνήκει ἡ ἐξήγηση τῶν ραψωδιῶν Α - Ε, ἡ ὁποία ἀνακαλύφθηκε πρόσφατα ἀνάμεσα στὰ νέα εὐρήματα χειρογράφων τῆς Ἰ. Μ. Ἀγ. Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ⁸. Πρόκειται γιὰ διάστιχο μονολεκτικὴ ἐξήγηση.

1. Πρώτη ἔκδοση τὸ 1488 ἀπὸ τὸ Δημήτριο Χαλκοκονδύλη. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ἀρ. 2741. Ἀκολούθησαν ἐκδόσεις τὸ 1504 τοῦ Ἀλδου, τὸ 1508 τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου, κ.ά.
2. Ἡ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ ἡ καθόλου τῶν λογίων περὶ τοὺς κλασικοὺς ἐνασχόλησις περιελάμβανε τὸν Ὅμηρον, ὅστις οὐδέποτε ἐπαυσεῖν ὦν τὸ σχολειακὸν ἀνάγνωσμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. ΙΒΛ, τόμ. Β', σελ. 192.
3. Πολυτείας Β, 377 c καὶ ἐξῆς.
4. Μωχάμετ-Χαμνιτὶ ΙΜΠΡΑΧΗΜ, Ἡ Ἑλληνορρωμαϊκὴ Παιδεία ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Α' ἕως τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος κατὰ τοὺς παπύρους. Ἐν Ἀθήναις 1972, σελ. 97 καὶ ἐξῆς.
5. Ludwig BIELER, Ἱστορία τῆς ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας. Μετάφρ. Ἀριστοξένου Δ. ΣΚΙΑΔΑ. Ἀθήναι 1965, σελ. 44.
6. Κ. ΚΡΟΥΜΠΑΧΕΡ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 542.
7. P. LEMERLE, Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle. Paris 1971, σελ. 161, 166-167, 226-227. Καὶ ἑλληνικὴ μετάφραση ἀπὸ τὴ Μ. ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΠΕΛΕΚΙΔΟΥ, Ἀθήνα 1981 καὶ β' ἔκδοση 1985.
8. Χ/φο μὲ τὰ στοιχεῖα ΜΓ26. Ὁ σχετικὸς κατάλογος τυπώνεται.

ή οποία αποδίδεται στον ήγούμενο Σωφρόνιο και κατόπιν Πατριάρχη 'Αλεξανδρείας, γνωστό γραμματικό των μέσων του θ' αϊ. Κατά το IB' αϊ., παράλληλα με τα "ιερά γράμματα", παρέχεται και "ἐγκύκλιος παιδεία", πού ἐδράζεται στους ἀρχαίους "Ἕλληνες συγγραφείς"¹. Βασικό κείμενο εἶναι και πάλι τὰ ὁμηρικά ἔπη, τὰ ὁποῖα παραφράζονται, ἀποδίδονται περιληπτικά, χρησιμεύουν σάν πηγή γιά τή σύνθεση σχεδῶν, ἐξηγοῦνται μέ συνώνυμα (ψυχαγωγία), σχολιάζονται. Ὁ Ὅμηρος ἐπηρεάζει τούς συγγραφείς τῆς ἐποχῆς². Ἀλλά και κατά τούς ἐπόμενους αἰῶνες, ΙΓ' και ΙΔ', τὸ ἐνδιαφέρον γιά τούς ἀρχαίους "Ἕλληνες συνεχίζεται και φυσικά ὁ Ὅμηρος δέν παραμελεῖται³.

Μέ τήν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ πνευματική ζωὴ στήν Ἀνατολή μαραίνεται, ὅμως στή Δύση ἔχει κιόλας ξυπνήσει τὸ ἐνδιαφέρον γιά τὰ ἑλληνικά γράμματα⁴. Ὁ Ὅμηρος θαυμάζεται ἰδιαίτερα. Ἐπιχειροῦνται μάλιστα μεταφράσεις, παραφράσεις και σχολιασμός⁵ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Οἱ μέχρι σήμερα γνωστότερες εἶναι: τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ⁶, λογίου τοῦ ΙΕ' αἰ., πού ἐζησε στήν Ἰταλία, ὅπου παρέφρασε τήν Ἰλιάδα. Τήν παράφραση ἐξέδωκε τὸ 1821 ὁ Νικόλαος Θησεύς, Κύπριος⁷. Τὸ 1526 τυπώνεται ὁ Ὅμηρου Ἰλιάς μεταβληθεῖσα πάλαι εἰς κοινὴν γλῶσσαν, νῦν δέ διορθωθεῖσα και διατεθεῖσα συντόμως και κατά βιβλία, καθὼς ἔχει ἡ τοῦ Ὁμήρου βίβλος, παρὰ Νικολάου τοῦ Λουκάνου...⁸. Ἡ μετάφραση τοῦ

1. Ἀγνῆς ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, Ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων κατά τὸν IB' αἰῶνα εἰς τὸ Βυζάντιον και ὁ Ὅμηρος. Ἐν Ἀθήναις 1971-1972, σελ. 55.

2. Ἀγνῆς ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 73 και ἐξῆς.

3. C.N. CONSTANTINIDES, *Higher Education in Byzantium in the thirteenth and early fourteenth centuries (1204-ca. 1310)*. Nicosia 1982, σελ. 62, 64, 107 κ.ἄ.

4. Κ. Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (D.J. GEANAKOPOLOS), "Ἕλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν. Μετάφρασις Χ.Γ. Πατρυνέλη. Ἀθήναι 1965.

5. Ὑπενθυμίζομε τὰ "Σχόλια παλαιὰ τῶν πάνυ δοκίμων εἰς τὴν Ὁμήρου Ἰλιάδα" πού ἐκδόθηκαν τὸ 1517 ἀπὸ τὸν Ἰανό Λάσκαρη και τούς μαθητὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τῆς Ρώμης. Ε. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 159-162.

6. Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΝ, Γαζῆς Θεόδωρος. ΘΗΕ, τόμ. 4(1964), στῆλ. 141-143.

7. Ὁμήρου Ἰλιάς μετὰ παλαιᾶς παραφράσεως ἐκ ἐδιοχεύρου τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ ὑπὸ Νικολάου Θησεύς. Φλωρεντία 1811.

8. Ε. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 188-192.

Λουκάνου τυπώνεται για δεύτερη φορά τό 1640¹. Κατά τό Le-
grand ό Λουκάνης μιμείται δουλικά τόν Έρμονιακό² καί κατά τόν
Κηδς ή μετάφρασή του στερεείται λογοτεχνικής άξίας, θεωρείται
όμως δείγμα μιās προσπάθειας για τήν έκλαίτευση ένός άρι-
στουργήματος³. Οί μεταφράσεις τοῦ Γαζή καί τοῦ Λουκάνου γίνον-
ται άντικείμενο συζητήσεων μεταξύ τών Έλλήνων λογίων τών άρ-
χών τοῦ Ιθ' αϊ. μέσω τών περιοδικών τής έποχής, τοῦ Λογίου
Έρμου⁴ καί τοῦ Έλληνικοῦ Τηλεγράφου⁵.

Τό 1603 έκδίδεται ή 'Ιλιάδα στή Βενετία "εις κοινήν
γλώσσαν", χωρίς νά αναφέρεται ό μεταφραστής⁶. Τό 1702 έκδι-
δονται στό 'Αμστελόδαμο "σχόλια παραφραστικά εις τήν 'Ιλιάδα
τοῦ 'Ομήρου", μέ τά όποια συνεκδίδεται "τεχνολογία καί ανάπτυ-
ξεις τών λέξεων τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ 'Ομήρου. Τοῦ αὐτοῦ τε-
χνολογία καί ανάπτυξεις τοῦ β' στοιχείου τοῦ 'Ομήρου" τοῦ Έμ-
μανουήλ Μοσχοπούλου⁷. Αναφέρεται επίσης μετάφραση τής 'Ιλιά-
δας από τό Δημήτριο Ζήνο⁸.

Η αλγλη τοῦ 'Ομήρου θά ώθήσει άργότερα τόν 'Αθανάσιο
Χριστόπουλο νά μεταφράσει τήν πρώτη ραψωδία τής 'Ιλιάδας σέ
δεκαπεντασυλλάβους στίχους⁹. Μέσα στήν πρώτη δεκαετία τοῦ Ιθ'
αϊ. ό Γεώργιος Ρουσιάδης, Καστοριανός, άναλαμβάνει τό τε-
ράστιο έγχείρημα νά μεταφράσει τά όμηρικά έπη στή νεοελληνική.
Η μετάφραση τοῦ Ρουσιάδη άπασχόλησε επανειλημμένα τό Λόγιο
Έρμη. Η άπόδοση τοῦ όμηρικοῦ άριστουργήματος σέ όμοιοκατάλη-

1. Έm. LEGRAND, BH, 17e s., τόμ. I, σελ. 408.

2. Έm. LEGRAND, 'Ομήρου 'Ιλιάς μεταβληθεῖσα πάλαι εις κοινήν γλώσσαν παρά
Νικολάου τοῦ Λουκάνου έκδίδοντος Αίμυλίου Αεγρανδίου. 'Αθήναις 1870.
Collection de monuments, n° 5, Paris-Athènes 1870.

3. L'histoire de la littérature, σελ. 315.

4. "Έτος 1812, σελ. 127-128, 149-150. "Έτος 1813, σελ. 81-84. "Έτος 1819,
σελ. 697.

5. "Έτος 1813, σελ. 508 καί 524.

6. Έm. LEGRAND, BH, 17e s., τόμ. V, σελ. 77.

7. Γ. ZABIPA, Νέα Έλλάς, σελ. 77.

8. Ρήγα ΚΑΜΗΛΑΡΗ, Γρηγορίου ΚΩΝΣΤΑΝΤΑ βιογραφία, λόγος, έπιστολή, μετά πε-
ρυγραφής τών Μηλεών καί τής σχολής αὐτών. Έν 'Αθήναις 1897, σελ. 63,
όπου άναφέρεται ή ύπαρξη άντιτύπου τής μετάφράσεως στή βιβλιοθήκη Μηλεών.

9. 'Ιλιάδος ραψωδίας Α μεταφρασθεῖσα εις δημοτικούς στίχους υπό 'Αθανασίου
ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΥ έκδίδοντος Αίμυλίου Αεγρανδίου. Collection de monuments...
n° 11. Paris MDCCCLXX. 'Ο LEGRAND χρησιμοποιεῖ τό κείμενο τής έκδόσεως
Τριανταφύλλου Μάρτα τοῦ 1853.

κτους δεκαπεντασυλλάβους προκάλεσε σχόλια όχι πάντοτε εύμενη¹.
'Αναφέρουμε τέλος την περίφημη Βολισσία έκδοση "μετ'έξηγήσεων
παλαιών και νέων"².

'Από τά προηγούμενα γίνεται φανερό ότι τό ενδιαφέρον για
τόν Όμηρο υπήρξε ανά τους αιώνες αδιάπτωτο και, όπως είναι
φυσικό, τά σχολικά προγράμματα, ακολουθώντας τή μακρά παράδο-
ση, περιλαμβάνουν τήν 'Ιλιάδα και τήν 'Οδύσσεια καθώς και τή
Βατραχομουμαχία, για τήν όποία έχει ήδη γίνει λόγος³.

'Εντύπωση προκαλεί τό γεγονός ότι ό 'Ιωάννης Πατούσας δέν
περιέλαβε Όμηρο στην 'Εγκυκλοπαιδεία του⁴. 'Η παράλειψη αυτή
δέν είναι εύκολο νά έρμηνευθῇ. 'Η υπόθεση ότι ό Πατούσας έθεω-
ροῦσε σκόπιμη τή διδασκαλία όλοκληρών τών έπών⁵, τά όποία, φυ-
σικά, δέν μπορούσαν νά ένταχθούν στην 'Εγκυκλοπαιδεία, δέν μάς
φαίνεται πειστική.

'Από τή μελέτη τών μαθηματάρων διαπιστώνει κανείς τή σα-
φή προτίμηση τών διδασκάλων για τήν 'Ιλιάδα. 'Εκατό περίπου
μαθηματάρια παραδίδουν 'Ιλιάδα, ένώ 15 περίπου 'Οδύσσεια. 'Υπο-
θέτομε ότι στην προτίμηση αυτή συνετέλεσε όχι μόνο τό ήρωικό
στοιχείο, πού είναι διάχυτο στην 'Ιλιάδα, αλλά και τό γεγονός
ότι υπήρχαν διαθέσιμα ήδη από τους Βυζαντινούς χρόνους σχόλια
και έρμηνείες, εκδόσεις και μεταφράσεις⁶, πού διευκόλυναν τή
διδασκαλία. ΟΙ διδάσκαλοι άρκοῦνται συνήθως στην παράδοση τών
ραψωδιών Α-Ε, συχνά δέ παραδίδουν και λιγότερες, κάποτε και πε-
ρισσότερες. Σέ σύνολο 94 μαθηματάρων ό αριθμός τών ραψωδιών
οί όποιες παραδίδονται κατά μαθηματάρια κατανέμεται ως εξής:

1. Τήν έκδοση τῆς μεταφράσεως άνήγγειλε ό 'Ερμής ό Λόγιος τοῦ έτους 1816,
σελ. 267-269 και 292-293. Κρίσεις για τή μετάφραση δημοσιεύθηκαν στόν
τόμο τοῦ 1819, σελ. 93-95 και στόν τόμο τοῦ 1820, σελ. 118. 'Αντίτυπο
τῆς μεταφράσεως στην ΕΒΕ, Νφ 6415.
2. 'Εν Παρισίοις 1811.
3. Τήν απέδιδαν στόν Όμηρο. Βλ. τό κεφάλαιο Παρωδίες.
4. 'Η υπόθεση και μέρη τών στοιχείων Ζ και Λ έχουν ένταχθῇ στην έκδοση τοῦ
1741, ή όποία τυπώθηκε για τους φοιτητές τῆς 'Ακαδημίας τῆς Νεαπόλεως.
'Αθ. ΑΒΑΑΛΗ, ένθ'άνωτ., σελ. 311.
5. 'Αθ. ΑΒΑΑΛΗ, ένθ'άνωτ., σελ. 244.
6. 'Αναφέρουμε ένδεικτικά τους Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης, 'Ιωάννη Τζέτζη, Θεόδω-
ρο 'Υρτακηνό, Γεώργιο Παχυμέρη, Μανουήλ Μοσχόπουλο κ.ά. πού άσχολήθηκαν
μέ τόν Όμηρο. 'Αναλυτικότερα βλ. 'Αγνῆς ΒΑΣΙΛΙΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ, 'Η
άναγέννησις τών γραμμάτων και C.N. CONSTANTINIDES, Higher Education.

ραψωδία 1 (Α) μαθηματάρια 12	ραψωδίες 8 (Α-Θ) μαθηματάριο 1
ραψωδίες 2 (Α-Β) μαθηματάρια 18	ραψωδίες 9 (Α-Ι) μαθηματάριο 1
ραψωδίες 3 (Α-Γ) μαθηματάρια 14	ραψωδίες 11 (Α-Λ) μαθηματάριο 1
ραψωδίες 4 (Α-Δ) μαθηματάρια 12	ραψωδίες 18 (Α-Σ) μαθηματάριο 1
ραψωδίες 5 (Α-Ε) μαθηματάρια 20	ραψωδίες 24 (Α-Ω) μαθηματάρια 2

Έχομε ακόμη 1 μαθηματάριο όπου οι ραψωδίες Α-Γ και Ζ, ένα όπου Γ-Ε.

Προκειμένου για τὰ χειρόγραφα EBE 1055 (άρ. 45) IE' - Iς' αί. και Paris. gr. (Suppl. gr.) 1352 (άρ. 42) IE' αί., τὰ ὅποια παραδίδουν τὰ στοιχεῖα Α-Ω με διάστιχο ἔρμηνεῖα, διατηροῦμε πολλές ἐπιφυλάξεις σχετικά με τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἐγράφησαν. Πιστεύομε δηλαδή ὅτι δέν προορίζοντο γιὰ σχολικὴ χρῆση, ἀλλὰ γιὰ τὴν προσωπικὴ χρῆση κάποιου λογίου τῆς ἐποχῆς. Εἰδικὰ μάλιστα τὸ EBE 1055 (άρ. 45) λόγῳ τοῦ μεγάλου σχήματός του (290 X 210) καὶ τῆς ἐπιμελημένης ἐμφανισέως του (καλλιτεχνικά πρωτογράμματα, ἐξαιρετικὰ ὁμοιόμορφη γραφὴ, ἐρυθρόγραφη διάστιχος ἔρμηνεῖα) δέν ἀνταποκρίνεται στὸν τύπο τοῦ μαθηματάρου. Ἐξ ἄλλου οὔτε κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνες, ΙΖ' καὶ ΙΗ', παρουσιάζεται ἀνάλογη περὶπτωση διδασκαλίας καὶ τῶν 24 στοιχείων, διαπίστωση πού ὁδηγεῖ στὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ διδασκαλία ὁλοκλήρου τοῦ ἔπους δέν ἐσυνήθιζετο κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Ὅταν τὸ EBE 1055 (άρ. 45) περιήλθε στὴν κατοχὴ τοῦ Ἀνθίμου Σαλῶνων, "διδασκάλου", τὸ 1784, ὁ Ἀνθίμος τὸ ἐχρησιμοποίησε. Πιθανῶτα στὸ χέρι του ὀφείλονται οἱ κάθετες γραμμὲς μετὰ τίς ὁποῖες, σὲ ὁρισμένες ραψωδίες, χωρίζονται οἱ πόδες τοῦ ὁμηρικοῦ κειμένου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δέν ἐδίδαξε ὁλόκληρη τὴν Ἰλιάδα καὶ ὅτι παράλληλα μετὰ τὸ κείμενο ἐδίδαξε καὶ μετρικὴ.

Ὁ Ις' αἰ., παρ' ὅλο πὺ δέν χαρακτηρίζεται γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ λειτουργία πολλῶν σχολείων, δέν στερεῖται κάποιων μαρτυριῶν. Ἀναφερόμεθα στὰ EBE 1062 (άρ. 52), Ἰβήρ. 146 (άρ. 318) καὶ Paris. (Suppl. gr.) 1247 (άρ. 39), τὰ ὅποια εἶναι μαθηματάρια καὶ παραδίδουν Ἰλιάδα.

Ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας κατὰ τὸ ΙΖ' αἰ. ἀνιχνεύεται ἀνετώτερα, καθὼς τὰ μαθηματάρια προσφέρουν κάποιες χρονολογίες: 1627-1628 (EBE 1063 ἀρ. 53), 1678 (Πατμ. 834 ἀρ. 658), 1687 (EBE 2289 ἀρ. 101), 1689 (Μητρ. Ναοῦ Ἀργυρ. 6 ἀρ. 609), 1699 -

1701 (Χουτουρ. 7 άρ. 604)¹. Κατά τό ΙΗ' αί., καθώς ό 'Ελληνισμός ανακάμπτει σέ όλους τούς τομείς καί τά σχολεία πολλαπλασιάζονται, οί μαρτυρίες πληθαίνουν: 1707-1708 (ΕΒΕ 1131 άρ.71), 1713-1714 (Σουμελ. 29 άρ. 965), 1721 (Γρηγορ. 106 άρ. 278), 1723 (ΕΦΣΚ 78 άρ. 870), 1726 ('Ιβήρ. 1365 άρ. 354), 1727 (Μ.Π.Τ. 144 άρ. 903), 1729 (Ζαγορ. 64 άρ. 502), 1730-1732 ('Ιεροσολ. 454 άρ. 722), 1731 ('Αργυρουπ. 37 άρ. 596), 1732 ('Αργυρουπ. 57 άρ. 601), 1733 ('Αργυρ. 33 άρ. 594, Βατοπ. 591 άρ. 259 καί 'Ιεροσολ. 'Αγ. Σάββα 462 άρ. 730), 1734-1737 (Μ. Σπηλ. 97 άρ. 527), 1740-1743 ('Ιεροσ. Πατρ. 453+454 άρ. 711), 1742-1744 (Τραπεζ. 71 άρ. 973), 1753 ('Ιεροσ. 283 άρ. 698), 1760 (ΕΒΕ 1120 άρ. 60), 1764 (ΕΒΕ 1180 άρ. 77), 1765-1766 (Β Β 215 άρ. 201), 1768-1769 (Τραπ. 27 άρ. 969), 1769 ('Ιεροσ. 437 άρ. 718), 1782 (Βουκουρ. 427 άρ. 800), 1783 (Βουκουρ. 24 άρ. 770 καί 424 άρ. 799, ΕΒΕ 1297 άρ.81), 1784 (Βουκουρ. 242 άρ. 783), 1785 (Ξηροπ. 67 άρ. 405), 1787 ('Ιεροσ. 301 άρ. 700). Μολονότι τά μαθηματάρια τοῦ ΙΗ' αί., τά όποια παραδίδουν 'Ιλιάδα, εἶναι πολυάριθμα, ώστόσο κανένα από τά χρονολογημένα δέν ανήκει στήν τελευταία δεκαετία τοῦ αἵωνα. Φυσικά δέν μπορούμε νά δεχθοῦμε διακοπή τῆς διδασκαλίας τοῦ ἔπους επί μία δεκαετία, ἐπειδή τίποτε δέν τή δικαιολογεῖ. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά σύμπτωση, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ διδασκαλία συνεχίζεται καί κατά τό ΙΘ' αἰ., γιά τόν όποιο τά μαθηματάρια παρέχουν τίς ἀκόλουθες χρονολογίες: 1803 ('Αγιάσου ς' άρ. 564) 1803 - 1804 (ΕΒΕ 2719 άρ. 106), 1805 (Δημητσ. 52 άρ. 480) 1814 (Πλωμαρ. ΜΕ' άρ. 566) καί 1815-1816 (ΕΒΕ 2888 άρ. 114).

Ἄλλα 55 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια συμπληρώνουν τήν ὅλη εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τῆς 'Ιλιάδας.

Σχετικά μέ τή διδασκαλία τῆς 'Οδύσσειας ἡ ἔρευνά μας ὁδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι τό ἔπος αὐτό διδάχθηκε μᾶλλον εὐκαιριακά. Δέν ἀπετέλεσε ὀργανικό μέρος τοῦ σχολικοῦ προγράμματος, καίτοι ἡ διδασκαλία του ἀνιχνεύεται ἀπό τό Ις' αἰ., ἀλλά στά ἴδια μαθηματάρια πού παραδίδουν καί τήν 'Ιλιάδα (ΕΒΕ 1062 άρ. 52 καί 'Ιβήρ. 146 άρ. 318), στό ἕνα μάλιστα (ΕΒΕ 1062 άρ. 52) χωρίς ἐξήγηση. Χαρακτηριστικό εἶναι ὅτι στό μαθηματάριο αὐτό παραδίδεται μόνο μία ραψωδία τῆς 'Οδύσσειας, ἡ δ, ἐναντι ὀκτώ τῆς 'Ιλιάδας (Α-Θ). Ὅμως στό 'Ιεροσολ. 457 (άρ. 725), τοῦ ΙΖ' αἰ. ἔχομε 14 ραψωδίες

1. Ἀχρονολόγητα τοῦ ΙΖ' αἰ. εἶναι τά Γρηγορ. 101 (άρ. 276), Διονυσ. 323 (άρ. 281), ΕΦΣΚ 20 (άρ. 862), 'Ιεροσ. 'Αγ. Σάββα 457 (άρ. 725).

τῆς Ὀδύσσειας καί πέντε τῆς Ἰλιάδας. Ἀπό μία ἕως πέντε ραψωδίες τῆς Ὀδύσσειας παραδίδουν 6 μαθηματάρια τοῦ ΙΗ' αἰ. μέ ἐξαίρεση τό Ἰβήρ. 158 (ἀρ. 326), στό ὁποῖο ὑπάρχουν τά στοιχεῖα α-ξ. Ὁ ἀριθμός τῶν μαθηματάρων πού παραδίδουν Ὀδύσσεια εἶναι ἐντυπωσιακά μικρός καί δέν παρέχει τή δυνατότητα καθορισμοῦ τῆς συχνότητος τῆς διδασκαλίας. Ἀποδεικνύει ὅμως τήν ἐκδηλη προτίμηση τῶν διδασκάλων γιά τήν Ἰλιάδα, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε.

Ἀπό τά στοιχεῖα πού μᾶς προσφέρουν τά μαθηματάρια ἐντοπίζουμε συγκεκριμένα σχολεῖα, διδασκάλους, μαθητές καί ἄλλα πρόσωπα, τά ὁποῖα σχετίζονται μέ τή διδασκαλία τοῦ Ὀμήρου.

Στήν ἑαυθεντική ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου ἡ διδασκαλία τοῦ Ὀμήρου ἐπισημαίνεται πρὸς τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. (Χουτουρ. ἄρ. 604) καί συνεχίζεται καί κατά τό ΙΗ' αἰ., ὅπως διαπιστώνομε ἀπό τά μαθηματάρια τῶν Διονυσίου Σθατεινιώτη, μαθητῆ τοῦ Γεωργίου Τραπεζουντίου (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795), Γήτζα (Γεωργίου), μαθητῆ τοῦ Θεοδώρου Δρυστρίου (Βουκουρ. 242 ἀρ. 783), Εὐγενίου Σουμελιώτη, μαθητῆ τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδη (ΒΒ 215 ἀρ. 201) καί Νεοφύτου Καλούτζη (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60). Διαπιστώνομε ἀκόμη ὅτι ὁ Νεόφυτος Κουσκοκαυβίτης κατά τή θητεία του στήν ὑπ' ὄψη ἀκαδημία ἐξήγησε τίς δύο πρῶτες ραψωδίες τῆς Ἰλιάδας, ὅπως συνάγεται ἀπό τά μαθηματάρια Βουκουρ. 24 (ἀρ. 770) καί 427 (ἀρ. 800) ΕΒΕ 1297 (ἀρ. 81), τοῦ Πυλεμαίνη, Κοζάν. 21 (ἀρ. 539), Ὁδησσοῦ Ζ' (ἀρ. 857). Ἀναφέρομε τέλος καί τό Βουκουρ. 424 (ἀρ. 799) τοῦ Γεωργίου Μαυροειδῆ. Μέ κάποια ἐπιφύλαξη μεταξύ τῶν μαθητῶν τῆς σχολῆς μποροῦμε νά περιλάβομε καί τό Μιχαήλ Ἀθανασίου (Ζωγραφέου 13 ἀρ. 884).

Ἐπίσης διδάχθηκε ὁ Ὅμηρος στό φροντιστήριο Βακαρέστι, σύμφωνα μέ τό ΜΠΤ 144 (ἀρ. 903). Καί ἐφ' ὅσον ὁ λόγος γιά τή Βλαχία, μνημονεύομε ἐπίσης τό Δούκα Θάσιο, ὁ ὁποῖος σχετίζεται μέ τό Γήργεβο καί μέ τό Βουκουρέστι (Μ. Σπηλ. 97 ἀρ. 527).

Τίς ραψωδίες Α-Γ ψυχαγωγημένες ἀπό τό διδάσκαλο Ματθαῖο Γανοχωρίτη παραδίδει τό Ἱεροσολ. (Πατρ. Βιβλ.) 301 (ἀρ. 700). Ἐπειδή ὁ Ματθαῖος ἐδίδαξε στήν Πατριαρχική Σχολή μεταξύ 1787-1789 καί τό ἐν λόγῳ μαθηματάριο ἔχει πιθανώτατα γραφῇ τό 1787, πιστεύο-

με ότι αντιπροσωπεύει παραδόσεις της περιόδου της εκεί θητείας του. Δυστυχώς για την παλαιότερη σχολή του Έλληνισμού δεν διαθέτομε άλλα στοιχεία.

Στή Νάουσα της Μακεδονίας, όπου υπήρχε σχολείο από το 1750, ο Κωνσταντίνος Μπαλαούτας διδάχθηκε Όμηρο (ΕΒΕ 2719 αρ. 106) με σχόλια του Διδύμου, άγνωστο από ποιό διδάσκαλο.

Ο διδάσκαλος Φώτιος έδίδαξε Όδύσσεια στο σχολείο της Ζαγοράς (Ζαγορ. 64 28 αρ. 502), ενώ με άλλο σχολείο του θεσσαλικού χώρου, πιθανώτατα του Τυρνάβου, συνδέεται ο μοναχός Γεράσιμος Σπαρμιώτης (ΕΦΣΚ 78 αρ. 870).

Καί στη σχολή Δημητοάνης ο Όμηρος συμπεριλαμβάνεται στη διδακτέα ύλη, όπως μαρτυρούν τά μαθηματάρια 'Ιβήρ, 123 (αρ.308), τό όποιο περιέχει παραδόσεις του διδασκάλου 'Αγαπίου του νεωτέρου, Δημητσ. 52 (αρ. 480) του Σταματίου Ψαρούλη, Δημητσ. 100 (αρ. 495) του Καλλινίκου Καστόρχη, μαθητών της σχολής.

Στήν Πατριάδα ο Όμηρος δεν είχε ποτέ ξεχωριστή θέση στο πρόγραμμα. Τά μαθηματάρια που προέρχονται από τή σχολή, τά όποια είναι πολλά, δεν μαρτυρούν διδασκαλία όμηρικων έπών. 'Εάν στο Πλωμαρ. ME' (αρ. 566), κτήμα του διδασκάλου Φιλοθέου έξ 'Ανδρου, μαθητή της Πατριάδας, περιέχεται Όμηρος, τούτο δεν σημαίνει ότι ο Φιλόθεος τό διδάχθηκε στη σχολή αυτή, δεδομένου ότι δεν είναι ο γραφέας του μαθηματάρλου, αλλά ο κτήτορας.

Ός πρός τά σχολεία του Πόντου τά στοιχεία,τά όποια διαθέτομε,μās πείθουν ότι ο Όμηρος είχε περιληφθή στο πρόγραμμα του φροντιστηρίου 'Αργυρουπόλεως. Τούτο προκύπτει από τά μαθηματάρια τών: 'Αποστόλου "υίου 'Αλεξάνδρου εκ χώρας Τσίτης" ('Αργυρ. 33 αρ. 594), Φιλίππου "υίου Χατζή 'Ανδρέου Καλατζή από χώραν Γίμεραν" ('Αργυρ. 37 αρ. 596). Διδάχθηκε επίσης καί στο φροντιστήριο της Τραπεζούντος κατά τό ΙΗ' αί., όπως φαίνεται από τό μαθηματάριο του 'Ιωάννου Δομνηνού (Τραπεζ. 71 αρ. 973), ενώ ο Ιδρυτής του φροντιστηρίου, Σεβαστός Κυμινήτης, δεν άσχολήθηκε με τόν Όμηρο.

'Από τό 'Ιεροσ.νέα συλ.33(αρ. 760) πληροφορούμεθα ότι έδίδαξε 'Ιλιάδα ο Ιεροδιδάσκαλος Κύριλλος, τόν όποιο όμως δεν μπορούμε νά ταυτίσουμε με κανένα από τούς όμωνύμους του διδασκάλους,έπειδή δεν διαθέτομε άλλα στοιχεία.

"θαυμασιωτάτη" παράφραση τῆς Ἰλιάδας ἀνακάλυψε τὸ 1787 ὁ μοναχὸς Ἰωακεῖμ ὁ Κρής καὶ τὴν ἀντέγραψε "πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων" (Μ. Σπηλ. 54 ἀρ. 520). Ὁ Ἰωακεῖμ ἦταν λόγιος καὶ ἴσως ἐδίδαξε στὴν Πατριαρχικὴ σχολή.

Σὰν ἐνδειξὴ γιὰ τὴ διδασκαλίαν τοῦ Ὀμήρου στὴ σχολή τῶν Ἱεροσολύμων μνημονεύομε τὸ μαθηματάρειο τοῦ ἀγιοταφίτη μοναχοῦ Ἀβραμίου Συμυρναίου (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 471 ἀρ. 739).

Μέ τὴ διδασκαλίαν τοῦ Ὀμήρου συνδέονται ἀκόμη ὁ διδάσκαλος Ἀκίνδυνος, ἱερομόναχος, ὁ Γρηγόριος (ΕΒΕ 2888 ἀρ. 114), ὁ Δημήτριος Σπαντωνῆς (Κοζαν. 35 ἀρ. 543), ὁ Κυριακὸς τοῦ Εὐθυμίου τοῦ Καλλιστράτου (Ἱεροσ. 454 ἀρ. 722).

Τέλος σχέσεις μέ τὴ Φιλιππούπολιν μαρτυρεῖ τὸ Ἀγιάσου ς' (ἀρ. 564), ὅπου καὶ Ὀμηρος.

¹ Ησιόδος

Ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἡσιόδου¹ ἐπιλέγονται γιὰ διδασκαλία, κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, τὰ "Ἔργα καὶ Ἡμέραι". Ἡ προτίμηση αὕτη ἀνάγεται ἰσως στὴν ἔκδοση τοῦ Δημητρίου Τρικλινίου, φιλολόγου τοῦ ΙΓ'-ΙΔ' αἰ., στὴν ὁποία τὰ "Ἔργα καὶ Ἡμέραι" προτάσσονται, ἐπειδὴ, κατὰ τὸν ἐκδότη, εἶναι ἀδύνατο στοὺς ἀπαιδεύτους νὰ κατανοήσουν τὸ μεγαλεῖο τῆς θεογονίας, προτοῦ ἐκπαιδευθοῦν μὲ τὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα περιέχονται στὰ "Ἔργα"².

Δὲν γνωρίζομε κατὰ πόσον ἡ ἀποψη τοῦ Τρικλινίου ἐπηρέασε τοὺς διδασκάλους τῆς ἐποχῆς του, πάντως ἡ ἔκδοσή του εἶχε ἐπιτυχία. Καὶ ἄλλοι Βυζαντινοὶ φιλόλογοι (Τζέτζης, Πλανούδης, Μοσχόπουλος κ.ἄ.) ἔγραψαν ἐρμηνευτικές ἐργασίες στὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου³.

Τὸ ἐνδιαφέρον τόσο τῶν Βυζαντινῶν, ὅσο καὶ τῶν διδασκάλων τῆς Τουρκοκρατίας, μπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ στὸ συμβουλευτικὸ χαρακτῆρα τῶν Ἔργων καὶ Ἡμερῶν. Σὲ ἀρκετὰ χειρόγραφα τοῦ ΙΕ' αἰ.⁴ παραδίδονται, μαζὶ μὲ διάστιχες "γλῶσσες", καὶ ἐξηγήσεις. Ἡ διαπίστωση αὕτη ἐπιτρέπει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι σὲ κάποια στιγμή χρησιμοποιήθηκαν στὴ διδασκαλία. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ περισσώτερα χ/φα τοῦ Ις' αἰ.⁵, στὰ ὁποῖα τὸ κείμενο συνοδεύεται ἀπὸ "γλῶσσες" καὶ σχόλια τῶν Βυζαντινῶν φιλολόγων καὶ κυρίως τοῦ Ἐμμανουὴλ Μοσχοπούλου.

1. Ἐκδοσμένο πιθανῶς τὸ 1471 καὶ 1493, ἐπανειλημμένα δὲ κατὰ τὸ Ις' αἰ. HOFFMANN, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 2, σελ. 252-253.
2. Νικολάου Α. ΛΙΒΑΔΑΡΑ, Ἱστορία τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου τοῦ Ἡσιόδου. Ἐν Ἀθήναις, 1963, σελ. 203.
3. Ν.Α. ΛΙΒΑΔΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 159-163.
4. Διονυσ. 334 (ἀρ. 283), Μ. Ασύρας Κ 51, τὸ ὁποῖο ὁ Ν. ΛΙΒΑΔΑΡΑΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 320, θεωρεῖ τοῦ ΙΕ' αἰ. καὶ ὅχι τοῦ ΙΔ' αἰ. ὅπως ὁ Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ, Κατάλογος, σελ. 224, Μ. Ασύρας Μ125, Μετεώρων 345, Paris. gr. (Suppl. gr.) 1229, Vat. Gr. 946 τῶν ΙΔ'-ΙΕ' αἰ., στὰ ὁποῖα ὁ Ἡσιόδος παραδίδεται μὲ σχόλια τοῦ Μανουὴλ Μοσχοπούλου. Ν. ΛΙΒΑΔΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 230-242.
5. Μ. Ασύρας Α 23, ἔτ. 1560, Paris gr. (Suppl. gr.) 683, καὶ 1254, Πατρ. Ἀλεξανδρ. 214 ἔτ. 1575. Ν. ΛΙΒΑΔΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 227-230.

Ὁ ΙΖ' αἰ. προσφέρει τὶς πρῶτες σαφεῖς μαρτυρίες γιὰ τὴν εἰσαγωγή τοῦ Ἑσιόδου στὸ σχολικὸ πρόγραμμα. Τὴν παλαιότερη μαρτυρία ἀπαντήσαμε στὸ χ/φο Βουκουρ. 692 (ἀρ. 818) καὶ εἶναι τοῦ ἔτους 1625. Τὸ χ/φο αὐτὸ εἶναι μαθηματάριο, γραμμένο στὴ μονὴ τῆς ἀγίας Ἀναστασίας "ἐν τῷ νησίῳ". Πιστεύομε ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια μονὴ ποὺ ἀναφέρεται καὶ στὸ χ/φο Μ. Λαύρας Κ 22¹ καὶ ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ αὐτό, ἦταν μεταξὺ Πύργου καὶ Ἀγχιάλου, κοντὰ στὴ Σωζόπολη. Δὲν γνωρίζομε ἂν μέσα στὴ μονὴ ἐλειτουργοῦσε σχολεῖο. Τὸ Βουκουρ. 692 (ἀρ. 818) εἶναι πιθανώτατα πόνοϋ κάποιου λογίου μοναχοῦ. Οἱ ἄλλες μαρτυρίες, τὶς ὁποῖες ἔχομε ὑπ' ὄψη μας, εἶναι τῶν ἐτῶν 1674 (Ἀργυρουπ. 10 ἀρ. 589), 1676 (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902), 1690-1691 (Μ.Π.Τ. 322 ἀρ. 906), 1694 (Μ.Π.Τ. Benth. 2 ἀρ. 920). Ἐντοπίσαμε ἐπίσης καὶ 8 ἀχρονολόγητα μαθηματάρια τοῦ ΙΖ' αἰ.

Ὁ Ἰωάννης Πατούσας περιέλαβε στὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ τὰ Ἔργα², ὅμως τοῦτο δὲν συνετέλεσε στὴν ἰδιαίτερη ἐξάπλωσή τους στὰ σχολεῖα, ὅπως φαίνεται στὴ συνέχεια. Κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἑσιόδου διαγράφεται ὡς ἑξῆς: 1705-1707 (Ἰβήρ. 234 ἀρ. 337), 1721 (Ζαγορ. 64 ἀρ. 502), 1723 (ΜΠΤ 144 ἀρ. 903), 1728 (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112), 1733 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 453 ἀρ. 721), 1734 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 460 ἀρ. 728), 1739 (Ἀργυρουπ. 46 ἀρ. 598), 1740 (Χουτουρ. 20 ἀρ. 606), 1749 (Ἱεροσολ. ἀγ. Σάββα 468 ἀρ. 736), 1760 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 474 ἀρ. 742), 1769 (Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 283 ἀρ. 698), 1788-1789 (Βουκουρ. 15 ἀρ. 769). Περίπου 20 ἀχρονολόγητα μαθηματάρια συμπληρώνουν τὴν εἰκόνα τῆς συχνότητος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἑσιόδου γιὰ τὸ ΙΗ' αἰ.

Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἐδίδαξαν Ἑσίοδο, εἶναι ὁ Σεβαστὸς Κυμινήτης. Οἱ παραδόσεις τοῦ ὑπάρχουν στὰ μαθηματάρια ΕΦΣΚ 62 (ἀρ. 864), τοῦ ὁποῦ πρῶτος κτήτορας ἦταν ὁ Ἰωάννης Θεοδώρου Τραπεζοῦντιος, ΜΠΤ 143 (ἀρ. 902) τοῦ

1. φύλ. 39^v, "Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα εἰς τοὺς 1696 Φεβρουαρίου Ις' ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ἰωαννίμου ἱερομονάχου ὄντος μου εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀγίας Ἀναστασίας εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν ἀνάμεσα τοῦ Πύργου καὶ τῆς Ἀγχιάλου καὶ πλησίον τῆς Σωζοπόλεως". Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, Κατάλογος, σελ. 219. Τὸ χ/φο ποικίλου περιεχομένου.

2. Τόμ. 4ος, σελ. 240 καὶ ἐξῆς.

μαθητή του Χρυσάνθου Νοταρά, ΜΠΤ 322 (άρ. 906) και Paris.gr. (Suppl. gr. 1348 άρ. 41) τών μαθητών του Γεωργίου Ὑπομενά και Εὐσταθίου Λάμπρου ἀντίστοιχα. Ἐπειδή ὁ Χρυσάνθος Νοταρᾶς ἐφοίτησε στήν Πατριαρχική Σχολή ἐπὶ σχολαρχίας τοῦ Σεβαστοῦ, πιστεύομε ὅτι ὁ Τραπεζούντιος διδάσκαλος ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορά εἰσήγαγε στοὺς πρόγραμμά του τὸν Ἡσίοδο, τὸν ὁποῖο ἐδίδαξε ἀργότερα καὶ στήν "αὐθεντική" ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου, συνεχίζοντας ἔτσι τὴν ἴδια παράδοση.

Διακεκριμένος μαθητὴς του ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἰγνάτιος Φυτιάνος, πού ἀργότερα χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Χαλδίας. Στὸ μαθηματάριό του, Μ. Σηλ. 161 (άρ. 531) παραδίδονται "Ἔργα καὶ Ἡμέραι", πού ἐξήγησε ὁ ἴδιος.

Μέ ἐπιφύλαξη συνδέομε μέ τὸν Κυμινῆτη τὸ Σουμελιώτη μοναχὸ Ἰωσήφ Τραπεζούντιο, ὁ ὁποῖος "ἐξεργάστηκεν" τὸ μαθηματάριό του (Ἀργυρ. 10 άρ. 589) στὸ διάστημα ἐνός ἔτους (1674-1675), κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Κυμινῆτης σχολαρχεῖ στήν Πόλη, περιέλαβε δέ σ' αὐτὸ μαθήματά του. Τίποτα φυσικά δέ μᾶς βεβαιώνει ὅτι ὁ Ἰωσήφ ἐφοίτησε στήν Πατριαρχική σχολή, ὅμως τὰ στοιχεῖα τοῦ μαθηματάρου του, ἡ καταγωγή του, ἡ μονή τῆς μετανόας του, ὅλα ὁδηγοῦν σέ κάποια σχέση μέ τὸ φημισμένο συμπατριώτη του. Ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Κυμινῆτη ὁ Μάρκος Πορφυρόπουλος, στοῦ ὁποῖου τὸ αὐτόγραφο μαθηματάριο ΜΠΤ 539 (άρ. 910) παραδίδονται "Ἔργα καὶ Ἡμέραι", ἀκολούθησε πιθανώτατα τὴ γραμμὴ τοῦ πρώτου σχολάρχου τῆς "αὐθεντικῆς" ἀκαδημίας.

Διδασκαλία τοῦ Ἡσιόδου ἀπὸ τὸ διδάσκαλο Ἀντώνιο στὸ φροντιστήριο Βακαρέστι μαρτυρεῖται στὸ Μ.Π.Τ. 144 (άρ. 903).

Ὁ μαθητὴς Λάμπρος Ἀρτηνός (ΕΒΕ 2876 άρ. 112) μᾶς πληροφορεῖ ὅτι διδάχθηκε Ἡσίοδο τὸ 1728 στήν Πόλη, στήν Πατριαρχική σχολή. Δέν ἔχομε στοιχεῖα πού νά μᾶς δείχνουν ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀσκραίου ποιητῆ συνεχίστηκε καθ' ὅλο τὸ ΙΗ' αἶ., στήν παλαιότερη καὶ πιὸ φημισμένη σχολή τοῦ Γένους.

Ὁ Νεόφυτος Χριστόπουλος, Ἰβηρίτης, μαθητὴς τῆς σχολῆς Τυρνάβου στὸ τέλος τοῦ ΙΖ' καὶ στίς ἀρχές τοῦ ΙΗ' αἶ., διδάχθηκε Ἡσίοδο, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ μαθηματάριό του (Ἰβήρ. 234 άρ. 337).

Στὴ Ζαγορά τὸν Ἡσίοδο ἐδίδαξε ὁ διδάσκαλος Φώτιος (Ζαγορ. 64 άρ. 502). Τὸ Μηλεῶν 88 (άρ. 586), ἀφοῦ ἄλλαξε δύο φορές κτή-

τορα, κατέληξε στά χέρια τοῦ διδασκάλου Ζαχαρία.

Στό φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως τοῦ Πόντου ὁ Ἡσιόδος εἶχε περιληφθῇ στή διδακτέα ὕλη, ὅπως συνάγεται ἀπό τά μαθηματάρια Ἀργυρ. 46 (ἀρ. 598), τοῦ Θεοδώρου Φυτιάνου, διδασκάλου τοῦ φροντιστηρίου καί κατὰ τοὺς βιογράφους του μαθητῇ τοῦ Κυμινήτη καί ἀγ. Γεωργίου Χουτουῤῃ 20 (ἀρ. 606) τοῦ Παναγιώτου Λαζάρου Φυτιάνου. Καί τά δύο μαθηματάρια ἀνήκουν στό πρῶτο ἡμῖσι τοῦ ΙΗ' αἰ. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἡσιόδου στό φροντιστήριο αὐτό καί κατὰ τό δεύτερο ἡμῖσι τοῦ αἵωνα δέν τεκμηριώνεται.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἡσιόδου στή σχολή Ἱεροσολύμων συνδέεται κατ' ἀρχήν μέ τόν Τραπεζούντιο πρωτοσύγκελλο τοῦ Παναγίου Τάφου Χρῦσανθο, ὁ ὁποῖος ἄφησε τά βιβλία του ἐνέχυρο στό διδασκαλο Ἀνθιμο, τόν κατόπιν Πατριάρχη τῆς Ἀγίας Πόλεως. Μεταξύ τῶν βιβλίων συγκαταλέγεται καί τό Ἱεροσ. (ἀγ. Σάββα 457 ἀρ. 725), ὅπου καί Ἡσιόδος, τόν ὁποῖο πιστεύουμε ὅτι ἐδίδαξε ὁ Ἀνθιμος. Τήν ἀποψή μας στηρίζουμε σέ μία σημείωση τοῦ μοναχοῦ Αὐξεντίου, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ἦταν στήν ὑπηρεσία τοῦ Ἀνθίμου καί ὅτι "ἀναψυχαγῶγησε" Ἡσιόδο (Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 283 ἀρ. 698). Ἀγιοταφίτης μοναχός ἦταν καί ὁ Ἀβράμιος Σμυρναῖος, στοῦ ὁποῖου τό αὐτόγραφο μαθηματάριο (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 471 ἀρ. 739) παραδίδονται "Ἔργα καί Ἡμέραι". Κτῆμα του ἦταν καί τό Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 468 (ἀρ. 736), ὅπου ἐπίσης "Ἔργα καί Ἡμέραι". Ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς ἀναφέρει ὅτι τά περιεχόμενα στό ὑπ' ἀρ. 468 μαθήματα διδάχθηκαν στήν σχολή τῶν Ἱεροσολύμων. Ἄλλος ἀγιοταφίτης, ὁ πρωτοσύγκελλος Σωφρόνιος Ραιδεστηνός, εἶχε στήν κατοχή του τό Ἱεροσολ. ἀγ. Σάββα 474 (ἀρ. 742), ὅπου καί Ἡσιόδος. Φυσικά ὑποθέτομε μόνο ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μοναχός συνδέεται μέ τή σχολή τῶν Ἱεροσολύμων.

Ἄλλα πρόσωπα σχετιζόμενα μέ τή διδασκαλία τοῦ Ἡσιόδου εἶναι τά ἀκόλουθα: ὁ Ἰάκωβος Χατζῆ Ἡλίου, Πάτριος (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 480 ἀρ. 748), ὁ Κοσμᾶς ἀπό Γάνου (Ἱεροσ. Πατρ. Βιβλ. 394 ἀρ. 709), ὁ Κυριακός (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 453 ἀρ. 721) καί οἱ Μητροφάνης Ἱερομόναχος καί Κωνσταντῖνος Παπαστένου (Βουκουρ. 472 ἀρ. 804).

Πίνδαρος

Πολύ λίγα μαθηματάρια παραδίδουν Πίνδαρο. Ὁ μεγαλύτερος λυρικός ποιητής τῆς ἀρχαιότητος διδάχθηκε, ὅπως θά δοῦμε, πολύ περιορισμένα. Ἄν καί ἀπασχόλησε τοὺς φιλολόγους τοῦ ΙΓ' αἰ., οἱ ὅποιοι πραγματοποίησαν ἐκδόσεις του¹, ἂν καί εἶδαν τό φῶς ἐπανελημμένα ἐντυπες ἐκδόσεις², οὐσιαστικά δέν ἐντάχθηκε στό πρόγραμμα τῶν σχολείων. Μερικά χ/φα τοῦ ΙΕ' καί τοῦ Ις' αἰ.³ παραδίδουν Ὀλυμπιονίκους μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα, γι' αὐτό ὑποθέτομε ὅτι χρησιμοποιήθηκαν γιά διδακτικούς σκοπούς. Μετά τό δεύτερο ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰ. οἱ μαρτυρίες γίνονται σαφέστερες. Ἡ παλαιότερη εἶναι τοῦ ἔτους 1670 καί ὑπάρχει στό μαθηματάριο τοῦ Γεωργίου τοῦ Μουσελῆ (Βουκουρ. 546 ἀρ. 813), γιά τόν ὅποιο δέν ἔχομε ἄλλα στοιχεῖα. Ἡ ἐπόμενη εἶναι τοῦ ἔτους 1676 (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902) καί προέρχεται ἀπό τήν Πατριαρχική σχολή, στήν ὁποία τό ἔτος αὐτό ἐσχολαρχοῦσε ὁ Σεβαστός Κυμινήτης, ὁ ὅποιος ἀργότερα, τό 1690 καί 1691, ἐδίδαξε τήν ἴδια ὅλη στή σχολή τοῦ Βουκουρεστίου (Μ.Π.Τ. 322 ἀρ. 906 καί Σουμेल. 84 ἀρ. 968).

Τήν ἴδια ἐποχή καί πιθανώτατα τό 1689 ἀνώνυμος διδάσκαλος παρέδωσε στά Ἰωάννινα 14 Ὀλυμπιονίκους (Βατοπ. 219 ἀρ. 242). Δύο ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, τά ΕΒΕ 2289 (ἀρ. 101) καί Μ.Π.Τ. 597 (ἀρ. 912) συμπληρώνουν τήν εἰκόνα τῆς συχνότητος τῆς διδασκαλίας τοῦ Πινδάρου κατὰ τό ΙΖ' αἰ.

Ἀλλά καί ὁ ΙΗ' αἰ. εἶναι πτωχός σέ μαρτυρίες. Ἐπισημάναμε δύο μαθηματάρια τοῦ Θεοδώρου Φυτιάνου (Ἀργυρ. 46 ἀρ. 598 καί 47 ἀρ. 599), ὁ ὅποιος συνδέεται ἀφ' ἐνός μέ τόν Κυμινήτη, τοῦ ὁποίου

1. J. IRIGOIN, Histoire du texte de Pindare. Paris 1952, σελ. 270-286.

2. Τό 1515 ἐκδίδει Πίνδαρο ὁ Ζαχαρίας ΚΑΛΑΙΕΡΓΗΣ, τό 1542 ὁ Petrus Brubaccij, τό 1560 ὁ Ἑρζκος Στέφανος, τό 1598 ὁ Αἰμίλιος Πόρτος, κλπ. Ἐμ. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. Ι, σελ. 129-131 καί Ἀρχέτυπα καί Ἐκδόσεις ΙΕ' καί Ις' αἰ. Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, τόμ. Α' (1971), σελ. 254-255.

3. Ἰβήρ. 147 (ἀρ. 319) ΙΕ' αἰ. καί 150 (ἀρ. 322) Ις' αἰ., Paris. gr. (Suppl. Gr.) 1229 (ἀρ. 38) Ις' αἰ. καί 1247 (ἀρ. 39) Ις' αἰ.

θεωρείται μαθητής καί ἀφ' ἑτέρου μέ τό φροντιστήριο Ἀργυρουπό-
λεως, στό ὁποῖο ἐδίδαξε. Ἀναφέρομε ἀκόμη τό Ἱεροσολ. ἀγ.Σάβ-
βα 453 (ἀρ. 721) τοῦ Κυριακοῦ, γιά τόν ὁποῖο δέν ἔχομε ἄλλες
εἰδήσεις καί τό ΕΒΕ 1076 (ἀρ. 55) στό ὁποῖο τά "Ὀλύμπια" ἔγρα-
ψε ὁ Χουρμούζιος, κατά τά ἄλλα ἄγνωστος. Στό Βουκουρ. 1289 ἡ
ἐρμηνεία τοῦ Πινδάρου δέν ἔχει γραφή. Ἡ Α. Camariano-Cioran ἀ-
ναφέρει ὅτι ὁ Λάμπρος Φωτιάδης, ὁ σχολάρχης τῆς σχολῆς Βουκου-
ρεστι¹, παρέφρασε Πίνδαρο, ἀλλά μαθηματάρια μέ παραδόσεις τοῦ
Φωτιάδη δέν ἐντοπίσαμε.

Ἀπό τά προηγούμενα καθίσταται φανερό ὅτι κυρίως ὁ Κυμινῆτης
εἰσήγαγε τόν Πίνδαρο στό πρόγραμμά του, ἀλλά οἱ μεταγενέστεροι
διδάσκαλοι τόν παραμέρισαν. Ὁ Πατούσας βέβαια δέν παρέλειψε νά
περιλάβει στόν τέταρτο τόμο τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τήν ὥδή στόν
Ἱέρωνα τό Συρακούσιο², ἀλλά, παρά τήν εὐρεῖα διάδοσή της, ἡ Ἑγκύ-
κλοπαιδεία δέν προώθησε τή διδασκαλία τοῦ Πινδάρου. Τό φαινόμε-
νο αὐτό δέν ἐξηγεῖται εὐκόλα, ἐπειδή οἱ ἀρετές τοῦ ποιητῆ εἶναι
ἀναμφισβήτητες.

1. Les Académies, σελ. 455.

2. Σελ. 416.

Οἱ δραματικοὶ ποιητές

Ἡ δραματικὴ ποίηση, δημιούργημα ἀποκλειστικὰ ἑλληνικόν, δὲν λείπει ἀπὸ τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας τῶν σχολείων μας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης καὶ Ἀριστοφάνης διδάσκονται στὰ σπουδαιότερα σχολεῖα. Περιορισμένη ἐμφανίζεται ἡ διδασκαλία τοῦ Αἰσχύλου.

Ἡ ἐπιλογή τῶν δραμάτων, ποὺ παραδίδονται στὰ μαθηματάρια, σχετίζεται μὲ τὴ φιλολογικὴ δραστηριότητα ποὺ παρατηρεῖται στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰ. Τὴν ἐποχὴ αὕτὴ κάνει τὴν ἐμφάνισή του ἕνας νέος τύπος ἐκδόσεως τῶν ποιητῶν: τὸ χ/φο εἶναι μεσαιῶν μεγέθους, τὸ κείμενο γράφεται στὸ κέντρο τῆς σελίδας. Τὰ διαστήματα μεταξὺ τῶν στίχων εἶναι πλατύτερα ἀπὸ τὸ κανονικόν, γιὰ νὰ γραφοῦν οἱ "γλῶσσες", συνήθως μὲ μελάνη διαφορετικοῦ χρώματος. Τὰ περιθώρια προορίζονται γιὰ τὰ σχόλια. Αὐτὸς ὁ τύπος ἐκδόσεως ἐπικρατεῖ ἐπὶ τρεῖς αἰῶνες¹.

Ὡς πρὸς τοὺς δραματικούς ποιητές, τὴν ἴδια ἐποχὴ πραγματοποιεῖται καὶ ἡ ἐκλογή τριῶν δραμάτων τοῦ καθενός, μὲ κριτήρια ποὺ δὲν εἶναι ποιοτικά. Οἱ φιλόλογοι τῆς ἐποχῆς, Μανουὴλ Μοσχόπουλος, Μάξιμος Πλανούδης, Θωμᾶς Μάνιστρος καὶ Δημήτριος Τρικλίνιος, ἐκδίδουν τὰ τρία πρῶτα δράματα τοῦ κάθε ποιητῆ μὲ τὴ σειρά ποὺ ἐτηροῦσε ἡ ἀρχαία παράδοση. Οἱ ἐκδόσεις αὐτές, μὲ τὰ τεχνικά χαρακτηριστικά ποὺ ἀναφέραμε, ἐγνώρισαν μεγάλη ἐπιτυχία, ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν χ/φων ποὺ τίς ἐκπροσωποῦν. Ἦταν εὐχρηστες χάρις στὸ σχῆμα τους, κατάλληλες γιὰ τὰ σχολεῖα. Φυσικὰ δὲν λείπουν καὶ οἱ ἐκδόσεις ποὺ περιλαμβάνουν ὅλα τὰ γνωστὰ δράματα τῶν μεγάλων ποιητῶν, στίς ὁποῖες προτάσσονται τὰ τρία ἔργα κάθε δραματουργοῦ μὲ τὴ σειρά ποὺ παραδίδονται στὴν ἔκδοσιν τοῦ προηγουμένου τύπου². Ἡ σειρά

1. A. DAIN, *Les manuscrits*. Paris 1975³, σελ. 151-152.

2. R. AUBRETON, *Démétrius Triclinius et les révisions médiévales de Sophocle*. Paris 1949. Alex. TURYN, *The manuscript tradition of the tragedies of Aeschylus*. Polish Institute Series, N°2. New York 1943. Τοῦ Ἰδίου, *The Sophocles recension of Manuel MOSCHOPOULOS*. Transactions of the American

αυτή θά τηρηθῇ ἀργότερα καί στίς ἐντυπες ἐκδόσεις¹. Ποιά εἶναι τὰ δράματα αὐτά, τὰ ὅποια ἐπιλέγονται γιά τή διδασκαλία κατά τήν Τουρκοκρατία, θά δοῦμε εὐθύς ἀμέσως.

Αἰσχύλος²

Τά χειρόγραφα πού παραδίδουν Αἰσχύλο καί πού πιστεύομε ὅτι εἶναι μαθηματάρια ἀνήκουν στό ΙΕ'-ΙΣΤ' αἰ. Παραδίδουν Προμηθεά δεσμώτη καί Ἑπτά ἐπὶ Θήβας³. Ἐντοπίσαμε ἀκόμη δύο χ/φα τοῦ ΙΗ' αἰ., τὸ Βιβλ. Βουλ. 133 (ἀρ. 199) ὅπου, μεταξύ ἄλλων κειμένων, καί σχόλια στόν Προμηθεά δεσμώτη, καί τὸ Μ.Π.Τ. 604 (ἀρ. 913), ὅπου καί οἱ δύο τραγωδίες. Τοῦ ΙΘ' αἰ. εἶναι τὸ Βατοπεδ. 736 (ἀρ. 269).

Εἶναι φανερό ὅτι κατά τήν ἐποχὴ πού ἡ παιδεία ἀρχίζει νά ἐξαπλώνεται στό χῶρο τοῦ τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ καί ὀργανώνονται σχολεῖα, δηλ. πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ., ὁ Αἰσχύλος δέν περιλαμβάνεται στό πρόγραμμα, ὅπως δέν περιλαμβάνεται καί κατά τὸ ΙΗ' αἰ., παρ' ὅλο πού στόν τέταρτο τόμο τῆς Ἑγκυκλοπαίδειας ὁ Ἰωάννης Πατούσας εἶχε ἐντάξει τὸν Προμηθεά δεσμώτη⁴.

Σοφοκλῆς

Τοῦ Σοφοκλέους διδάσκονται κυρίως ὁ Αἴας μαστιγοφόρος καί ἡ Ἥλέκτρα. Ἡ ἐκλογή τους ἐξηγεῖται εὐκόλα. Τὸ 1290 ὁ Μανουήλ Μουσχοπούλος πραγματοποιεῖ μιὰ ἔκδοση, στήν ὁποία περιλαμβάνει τὸν Αἴαντα, τήν Ἥλέκτρα καί τὸν Οἰδῖποδα τύραννο⁵. Λίγο ἀργότερα ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος ἐμφανίζει τή δική του ἔκδοση, πού περιλαμβάνει

Philological Association, τόμ. 80 (1949). Τοῦ Ὑδίου, The Byzantine manuscript tradition of the tragedies of Euripides. Illinois Studies in Language and Literature, τόμ. 43, Urbana 1957.

1. Γιά τίς ἐκδόσεις βλ. στό οἰκεῖο γιά κάθε ποιητὴ ὑποκεφάλαιο.
2. Ἐκδομένος τὸ 1552 ἀπὸ τὸ Μιχαήλ ΣΟΦΙΑΝΟ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ἀρ. 40.
3. Βατοπ. 33 (ἀρ. 235), Βιβλ. Λοβέρδου 108 (ἀρ. 226), ΕΒΕ 1056 (ἀρ. 46), ΜΠΤ 143 (ἀρ. 902), Πατρ. Κων/πόλ. [136] 145 ἀρ. 896.
4. Σελ. 153 καὶ ἐξῆς.
5. Alex. TURYN, Studies in the manuscript tradition of the tragedies of Sophocles. Illinois Studies in Language and Literature, τόμ. 36, Urbana, 1952. σελ. 15-16.

νει Αἴαντα, Ἡλέκτρα, Οἰδίποδα τύραννο καί Ἀντιγόνη¹. Ἀκολουθεῖ μιὰ ἔκδοση μέ δύο δράματα, τόν Αἴαντα καί τήν Ἡλέκτρα. Ἀλλά καί στίς ἔντυπες ἐκδόσεις πού βλέπουν τό φῶς ἀπό τό 1502 καί μετά², ὁ Αἴας καί ἡ Ἡλέκτρα προτάσσονται. Ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς Τουρκοκρατίας, εἴτε ἔχουν ὑπ' ὄψη χειρόγραφα εἴτε ἔντυπες ἐκδόσεις, διδάσκουν τά δύο πρῶτα δράματα. Δέν πρόκειται δηλαδή γιά ἐπιλογή πού γίνεται μέ βάση τό περιεχόμενο τῶν δραμάτων καί τήν καταλληλότητά τους γιά σχολική χρήση. Προκειμένου νά διδαχθῇ ὁ Σοφοκλῆς, ἀκολουθεῖται ἡ παράδοση. Ἀπό τόν κανόνα δέν παρεκκλίνει καί ὁ Πατούσας, ὁ ὁποῖος ἐπέλεξε τόν Αἴαντα γιά νά ἐκπροσωπήσει τό Σοφοκλῆ στόν τέταρτο τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας³.

Ἀπό τήν ἀποψη τῶν μαθηματαρίων διαπιστώνονται τά ἑξῆς: ἀρκετά χειρόγραφα τοῦ ΙΕ' αἰ. - Ις' αἰ.,⁴ μέ τά χαρακτηριστικά τῆς ἐκδόσεως πού ἐγκαινιάζεται τό ΙΓ' αἰ., τά ὁποῖα παραδίδουν ἐξηγήσεις καί σχόλια εἴτε τοῦ Μανουήλ Μοσχοπούλου εἴτε τοῦ Θωμᾶ Μαγίστρου, χρησιμοποιήθηκαν πιθανώτατα σάν σχολικά βιβλία. Τοῦτο βέβαια δέν μπορεῖ νά ἀποδειχθῇ γιά ὅλα αὐτά τά χειρόγραφα, ἐπειδή λείπουν τά πρόσθετα ἐκεῖνα στοιχεῖα (χρονολογίες, σημειώσεις κλπ.), τά ὁποῖα θά ἐνίσχυαν τήν ἀπόψή μας. Ὅμως στό χειρόγραφο Βιέννης 161 (ἀρ. 31) μαρτυρεῖται ὅτι ὁ Μανουήλ Γαλησιώτης ἐδίδαξε ἰδιωτικά τραγωδίες τόν ἀνεψιό τοῦ Πατριάρχῃ Ἱερεμία τό 1537⁵ καί τό γεγονός ὅτι τό χειρόγραφο, δῶρο τοῦ Γαλησιώτη στό μαθητή του, παραδίδει Εὐριπίδη ἀλλά καί Σοφοκλέους Αἴαντα, Ἡλέ-

1. Ἡ ἔκδοση τοῦ Μαγίστρου πραγματοποιήθηκε πρὶν ἀπὸ τό 1301. Alex. TURYN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 31.

2. Ἡ πρώτη ἔκδοση (1502) περιλαμβάνει ἑπτὰ δράματα. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 77-79. Τό ἔδωλο συμβάλνει καί στίς ἐκδόσεις τῶν ἐτῶν 1547, 1557, 1567 1568 κλπ. Ἀξίζει νά σημειωθῇ ὅτι ὁ Σεβαστός Κυμνήτης εἶχε στήν κατοχή του ἀντίτυπα τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1547. Βλ. N. BEH, Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτη. ΑΠ, τόμ. 13(1948), σελ. 214.

3. Σελ. 99 καί ἐξῆς

4. Ἔχομε ὑπ' ὄψη τά Βατοπ. 33 (ἀρ. 235), Βιέννης 161 (ἀρ. 31), EBE 1056 (ἀρ. 46) καί 1059 (ἀρ. 49), Ἰσῆρ. 132 (ἀρ. 313) καί 185 (ἀρ. 327), Λοβέρδου 108 (ἀρ. 226), Μετεώρ. 345 (ἀρ. 568), Πατρ. Κων/πολ. [136] 145 (ἀρ. 896), Μ. Σπηλ. 64 (ἀρ. 522), Paris gr. (Suppl. gr.) 1229 (ἀρ. 38) καί 1247 (ἀρ. 39).

5. Φύλ. 340^v "ταύτας τὰς τραγωδίας ἐδιδάχθην παρὰ τοῦ φιλοσοφώτατου κύρ Μα-

κτρα, Οίδιποδα τύραννο καί Ἀντιγόνη ἀποτελεῖ μιά ἐνδειξη ὅτι χειρόγραφα αὐτοῦ τοῦ τύπου ἦταν κατάλληλα γιά διδακτική χρήση. Ἀλλωστε ὁ Γαλησιώτης ἐδίδασκε στήν Πατριαρχική σχολή, οἱ δέ παραδόσεις στόν ἀνεψιό τοῦ Πατριάρχη ἐγίνοντο "κατ' ἰδίαν", ἐπειδή οἱ περιστάσεις ἦταν ἐξαιρετικές· στήν Πόλη ὑπῆρχε ἐπιδημία πανώλους καί πολλοί κάτοικοι, ἀνάμεσα στούς ὁποίους ὁ Γαλησιώτης καί ὁ μαθητής του, εἶχαν καταφύγει στά προάστια¹. Γιατί νά μήν ὑποθέσουμε ὅτι κάτω ἀπό κανονικές συνθῆκες ὁ Γαλησιώτης δέν ἐδίδασκε τούς δραματικούς ποιητές στή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή;

Πάντως οἱ πρῶτες συγκεκριμένες μαρτυρίες γιά διδασκαλία τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους ἀνάγονται στό ΙΖ' αἰ. Ἡ παλαιότερη εἶναι τοῦ ἔτους 1674 (Ἀργυρ. 10 ἀρ. 589), οἱ δέ νεώτερες τῶν ἐτῶν 1676 (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902) καί 1690 (Μ.Π.Τ. 322 ἀρ. 906). Κατά τό ΙΗ' αἰ. ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας ἐμφανίζει τήν ἀκόλουθη εἰκόνα: 1701 (Χουτουρ. 7 ἀρ. 604) 1712 (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 217 ἀρ. 222), 1726 (Ἰβήρ. 1365 ἀρ. 354), 1728 (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112), 1733 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 453 ἀρ. 721), 1736-1740 (Χουτουρ. 20 ἀρ. 606), πρό τοῦ 1739 (Ἀργυρ. 46 ἀρ. 598), 1793 (Ζωγραφείου 1[19] ἀρ. 882). Γιά τό ΙΘ' αἰ. μία χρονολογία: 1819 (Ἀρχ. Τυρν. Ρ 1211 ἀρ. 171).

Στά ἀνωτέρω πρέπει νά προστεθοῦν 10 ἀκόμη ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, τά ὁποῖα παραδίδουν Αἰαντα.

Ἀπό τή μελέτη τῶν μαθηματάριων διαπιστώνομε ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἐπροτίμησαν σαφῶς τόν Αἰαντα, παραμερίζοντάς μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου τήν Ἥλέκτρα. Ἐνῶ δηλαδή τά χειρόγραφα τοῦ ΙΕ' αἰ. τοῦ τύπου πού περιγράψαμε, παραδίδουν καί τά δύο δράματα (ΕΒΕ 1056 ἀρ. 46, 1059 ἀρ. 49, Ἰβήρ. 132 ἀρ. 313, 185 ἀρ. 327, Μετewp. Μεταμ. 345 ἀρ. 568, Μ. Σπηλ. 64 ἀρ. 522), καθῶς προχωροῦμε πρός τό Ις' αἰ. καί τούς ἐπομένους ἡ Ἥλέκτρα βαθμιαίως ἐγκαταλείπεται (ΜΠΤ 597 ἀρ. 912, Paris. Suppl. gr. 1247 ἀρ.

νουήλ τοῦ Γαλησιώτου ... ἐν ἔτει 'ρμε' (=1537) ἰθύνοντος τόν πατριαρχικόν θρόνον κυροῦ Ἱερεμίου τοῦ μακαρίτου μου πρός πατρός θείου..." Λεπτομέρειες γιά τή σημείωση καί τό Μ. Γαλησιώτη βλ. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΝ, Οἱ μεγάλοι Ρήτορες Μανουήλ Κορίνθιος, Ἀντώνιος, Μανουήλ Γαλησιώτης καί ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς των. ΔΙΕΕ, τόμ. 16 (1962), σελ. 34 καί ἐξῆς.

1. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 87-88.

39, 'Ιεροσ. άγ. Σάββα 487 άρ. 755, 'Εθνολ. 'Εταιρ. 217 άρ. 222). 'Ο παλαιότερος γνωστός εκπρόσωπος αὐτῆς τῆς τάσεως εἶναι ὁ Σεβαστός Κυμινῆτης, ὁ ὁποῖος μαρτυρημένα ἐδίδαξε στή σχολή τοῦ Βουκουρεστίου Αἴαντα τὸ Γεώργιο 'Υπομενᾶ (ΜΠΤ 322 άρ. 906) τὸ 1690 καί τὸν Εὐστάθιο Λάμπρου "ἐξ 'Ιωαννίνων" (Paris. Suppl. gr. 1348 άρ. 41). Κοντά στό συνεργάτη καί διάδοχό του Γεώργιο Τραπεζοῦντιο διδάχθηκε Αἴαντα ὁ Παῖσιος (Χουτουρ. 7 άρ. 604). Τὸ ἴδιο δρᾶμα διδάσκεται στήν Πατριαρχική Σχολή ὁ Λάμπρος 'Αρτηνός (ΕΒΕ 2876 άρ. 112) τὸ 1728, άγνωστο ἀπό ποιο διδάσκαλο. Μὲ τὸ φροντιστήριο 'Αργυρουπόλεως συνδέεται τὸ μαθηματάριο τοῦ Θεοδώρου Φυτιάνου ('Αργυρ. 46 άρ. 598), ὁ ὁποῖος μὲ τὴ σειρά του σχετίζεται μὲ τὸ Σεβαστό Κυμινῆτη¹. Στό σχολεῖο τῆς Χίου ἐδίδαξε τὸ 1712 τὴν 'Ηλέκτρα ὁ Διαμαντῆς Χαλκηδόνιος ('Εθνολ. 'Εταιρ. 217 άρ. 222), ὁ ὁποῖος δέν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ Διαμαντῆ Ρύσιο, τὸν παππού τοῦ 'Αδαμαντίου Κοραῆ².

'Απὸ τὸ σχολεῖο τῆς 'Αγχιάλου προέρχεται τὸ Ζωγραφ. 1 [19] (άρ. 882), ὅπου καί ὁ Αἴας. "Ἄλλα πρόσωπα πού συνδέονται μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ ποιητῆ μας εἶναι ὁ Σουμελιώτης μοναχός 'Ιωσήφ Τραπεζοῦντιος ('Αργυρ. 10 άρ. 589), ὁ Μᾶρκος Κύπριος ὁ Πορφυρόπουλος, σχολάρχης τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου (ΜΠΤ 539 άρ. 910), ὁ Κυριακός ('Ιεροσ. άγ. Σάββα 453 άρ. 721) καί ὁ 'Αλέξανδρος 'Θαλασσηνός (Μ.Σπηλ. 161 άρ. 531), ὁ ὁποῖος σχετίζεται μὲ τὸν κύκλο τοῦ Κυμινῆτη.

'Απὸ τὰ προηγούμενα συνάγεται ὅτι τὰ δύο δράματα, ὁ Αἴας καί ἡ 'Ηλέκτρα, τὸ δεύτερο σέ πολύ περιορισμένη κλίμακα, διδάχθηκαν σέ σχολεῖα μὲ τὰ ὁποῖα συνδέθηκε ὁ Κυμινῆτης, οἱ συνεργάτες καί οἱ μαθητές του. 'Όταν αὐτοὶ ἔλειψαν, ἡ διδασκαλία τῶν δραμάτων ἀτόνησε. 'Η περίπτωση τοῦ Διαμαντῆ Χαλκηδονίου (Ρυσίου), ὁ ὁποῖος ἔδρασε σέ γεωγραφικό χῶρο διαφορετικό ἀπὸ τὸν Κυμινῆτη δέν εὗρηκε μιμητές. Οὔτε ἡ 'Εγκυκλοπαιδεῖα ἐπηρέασε οὐσιαστικά τὰ πράγματα.

'Η διδασκαλία τοῦ Αἴαντα στίς Μηλιές τὸ 1819 ('Αρχ. Τυρν. Ρ 1211 άρ. 171) ὀφείλεται ἀσφαλῶς στήν πρωτοβουλία τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ³ καί πιστεύομε ὅτι τείνει νά ἀναζωογονήσει τὴν

1. 'Ο Γ. ΚΑΝΑΔΗΛΑΠΤΗΣ, Τὰ φυτῶνα, σελ. 55-57, τὸν θεωρεῖ μαθητὴ τοῦ Κυμινῆτη.

2. 'Η ταύτιση ἀπὸ τὸν Κ. ΑΜΑΝΤΟ, Τὰ Γράμματα εἰς τὴν Χίον, σελ. 13.

3. 'Ο Κωνσταντᾶς ἐγκαταστάθηκε σάν διδάσκαλος στίς Μηλιές τὸ 1811 καί παρέμεινε ἐκεῖ μέχρι τὸ 1821. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 435.

παράδοση μέσα στο πνεῦμα τῆς ἀρχαιολατρείας, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. καὶ στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ.¹. Ἀλλωστε ἡ ἐνασχόληση μὲ τὸ Σοφοκλῆ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν αὐστηρὰ σχολικὸ χῶρο αὐτὴ τὴν τάση φανερώνει. Ἐννοοῦμε τὴ μετάφραση τοῦ Αἰ-αντα καὶ τὸ "μετασχηματισμό" του, τὸ 1817, σὲ πράξεις καὶ σκηνές², προκειμένου, ὅπως νομίζομε, νὰ παρασταθῇ στὸ θέατρο. Καθόλου ἀπίθανο, ἀφοῦ, ἓνα χρόνο ἀργότερα, ἀνέβηκε ὁ Φιλοκτήτης στὸ θέατρο τῆς Ὁδησοῦ κατὰ μετάφραση καὶ διασκευή τοῦ λογίου Νικολάου Πίγκολου³. Τὸν ἴδιο χρόνο, 1818, ἀναφέρεται στὸ Λόγιο Ἑρμῆ ἔμμετρη μετάφραση ἐπὶ τραγῳδιῶν τοῦ Σοφοκλέους ἀπὸ τὸν Παναγιώτη Γεωργίου, Ρόδιο⁴. Αὐτὸ τὸ ζῶηρό ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ Σοφοκλῆ καὶ γιὰ ἄλλους μεγάλους δημιουργούς, οἱ ὅποιοι ἐκπροσωποῦν τὸ λαμπρὸ παρελθόν, γιὰ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ περηφανεύεται τὸ Γένος, συντηρήθηκε βέβαια μέσα στοὺς κόλπους τῆς παιδείας καὶ δὲν εἶναι παρὰ ἡ φυσικὴ προέκτασή της.

-
1. Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ., Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἀθήνα 1968⁴, σελ. 160-162.
 2. Τραγῳδία μεταφρασθεῖσα ... εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμιλουμένην γλῶσσαν καὶ μετασχηματισθεῖσα ... εἰς πράξεις καὶ εἰς σκηνάς ... ἐκδοθεῖσα ... φιλοτίμῃ δαπάνῃ ... κυρίου Μάρκου Γεωργίου Κάρτζα ... ἐν τῇ τέλει δὲ περιέχουσα παράρτημα τῆς κρίσεως τῶν σχολίων καὶ μεταφράσεως τῆς Συγγραφῆς τοῦ Θουκυδίδου παρὰ Νεοφύτου Δούκα. Βιβλίου Α', ἐν Βιέννῃ, 1817.
 3. Ε.Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ, Ὁ Νικόλαος Πίγκολος καὶ τὸ ἔργον του. Ἀθηνᾶ, τόμ. 68 (1965), σελ. 83-84.
 4. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτ. 1818, σελ. 570-571. Κατὰ τὸν Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΗ, ὁ Παναγιώτης Γεωργίου ἐφοῦτησε στή σχολή Κυδωνιῶν. Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 261.

Ἀπό τίς τραγωδίες τοῦ Εὐριπίδη στά μαθηματάρια παραδίδονται ἡ Ἑκάβη καί ὁ Ὀρέστης. Καί ἐδῶ ἡ ἐπιλογή τῶν ἔργων ἀνάγεται στό ΙΓ' αἰ. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Alex. Turyn, οἱ φιλόλογοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, Μανουήλ Μουσχοπούλος, Δημήτριος Τρικλίνιος καί Θωμάς Μάγιστρος ἐκδίδουν τρία δράματα, Ἑκάβη, Ὀρέστη, Φοίνισσες, τά ὁποῖα συνοδεύονται ἀπό καλὰ σχόλια. Ἡ ἔκδοση γίνεται γρήγορα δημοφιλῆς¹. Κατά τό ΙΕ' αἰ. καί μάλιστα κατά τό δεῦτερο μισό του ἐμφανίζεται νέα ἔκδοση, στήν ὁποία περιλαμβάνονται δύο μόνο δράματα, ἡ Ἑκάβη καί ὁ Ὀρέστης². Ὃταν φθάνει ἡ ὥρα τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων³, οἱ ἐκδότες, ἀκολουθώντας τήν παράδοση, προτάσσουν συνήθως τά δύο αὐτά δράματα. Οἱ διδάσκαλοι τῆς Τουρκοκρατίας, τῶν ὁποίων τά κριτήρια δέν εἶναι πάντοτε ποιοτικά, τά ἐπιλέγουν καί τά διδάσκουν.

Στήν περίπτωση τοῦ Εὐριπίδη ὁ Ἰωάννης Πατούσας ἐπέλεξε τήν Ἑκάβη καί τή Μήδεια⁴. Ἡ τελευταία δέν ἐισήχθη στά σχολεῖα⁵. Παρ' ὅλο πού τά κριτήρια ἐπιλογῆς, δέν εἶναι, ὅπως εἴπαμε, ποιοτικά, ἡ τραγωδία αὐτή, γεμάτη ἔνταση καί πάθος, περιέχει στοιχεῖα, τά ὁποῖα τήν καθιστοῦν ἀκατάλληλη γιά διδασκαλία. Οἱ διδάσκαλοι τήν παραμέρισαν καί ἀκολούθησαν τήν παράδοση τῶν βυζαντινῶν ἐκδόσεων, στίς ὁποῖες περιλαμβάνοντο ἡ Ἑκάβη καί ὁ Ὀρέστης.

1. The select or commented plays comprise the so-called "triad" Hecuba, Orestes, Phoenissae, plays which were a very popular chosen group in the Middle Ages. Alex. TURYN, *The Byzantine manuscript tradition of the tragedies of Euripides*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 19.
2. A striking common feature of the three tragic texts is a late Byzantine reduction of the triad to a dyad consisting of the first two plays of the triad ... It seems that possibly the late Byzantine dyad of Euripides was established not earlier than the 15th century, because we do not find manuscripts of that dyad prior to the second half of the 15th century. Alex. TURYN, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 206.
3. Τό 1494 ὁ Ἰανός Λάσκαρης πραγματοποίηε ἔκδοση ὅπου τέσσερις τραγωδίες: Μήδεια, Ἰππόλυτος, Ἀλκίσις, Ἀνδρομάχη.. Τό 1503 ὁ Ἄλδος ἐκδίδει δεκάεπτά τραγωδίες. Προτάσσονται Ἑκάβη, Ὀρέστης, Φοίνισσαι. Καί θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ἀρ. 2265, 2266. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 79, 82. Στήν ἔκδοση τοῦ 1551 προτάσσονται οἱ ὅδες τραγωδίες. Βλ. Π. ΤΣΑΚΩΝΑ, Παλαιά ἔντυπα, σελ. 61.
4. Ἑγκυκλοπαίδεια φιλολογική, τόμ. 4, σελ. 1 καί 48 ἀντίστοιχα.
5. Ἀπό τήν ἔρευνά μας διαπιστώσαμε ὅτι παραδίδεται σέ δύο μαθηματάρια, τά Βατοπ. 738 (ἀρ. 271) καί BB 133 (ἀρ. 199).

Ἐντοπίσαμε ἀρκετά χειρόγραφα τῶν ΙΕ'-Ις' αἰ.¹, τὰ ὅποια ἐκπροσωποῦν αὐτές τίς ἐκδόσεις καί τὰ ὅποια, μέ τὰ ποικίλα σχόλια καί τίς διάστιχες "γλῶσσες", τὰ στερεοτύπως ἐπαναλαμβανόμενα κείμενα, τό ὁμοιόμορφο σχῆμα τους, πού τὰ καθιστᾷ εὐχρηστα, θυμίζουν σχολικά ἐγχειρίδια. Ὑπενθυμίζομε δέ καί τήν περίπτωση τοῦ Βιέννης 161 (ἀρ. 31), τό ὅποιο χρησιμοποιήθηκε σάν σχολικό βιβλίο ἀπό μαθητή τοῦ Μανουήλ Γαλησιώτη.

Κατά τό ΙΖ' αἰ. οἱ μαρτυρίες γιά τή διδασκαλία τῶν δύο δραμάτων τοῦ Εὐριπίδη γίνονται πιό συγκεκριμένες, συχνά δέ συμπιπτουν μέ τή διδασκαλία τοῦ Αἰαντα², γιά τόν ὅποιο ἐγινε λόγος προηγουμένως. Ἡ παλαιότερη εἶναι τοῦ ἔτους 1674 ('Αργυρ. 10 ἀρ. 589), οἱ δέ νεώτερες τῶν ἐτῶν 1693 ἢ ἐνωρίτερα (Μετ. Σινᾶ 33 ἀρ. 928), 1699-1701 (Χουτουρ. 7 ἀρ. 604).

Ἡ διδασκαλία τῶν δύο δραμάτων συνεχίζεται καί κατά τό ΙΗ' αἰ., ἀλλά μέ φανερό πλέον τήν προτίμηση γιά τήν Ἑκάβη. Ὁ Ὁρέστης βαθμυδόν παραγκωνίζεται. Ἐπὶ 32 μαθηματῶν, τὰ ὅποια παραδίδουν Ἑκάβη, μόνο 8 παραδίδουν καί Ὁρέστη. Ἀπό τήν ἀποψη τῆς συχνότητος τῆς διδασκαλίας οἱ χρονολογίες μᾶς παρέχουν τήν ἀκόλουθη εἰκόνα: 1706 (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902), 1707-1708 (ΕΒΕ 1131 ἀρ. 71), 1718-1723 ('Ολυμπ. 60 ἀρ. 618), 1726-1728 (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112), 1727 (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795), 1732-1733 ('Ιεροσ. ἀν. Σάββα 462 ἀρ. 730), 1733-1735 ('Ιεροσ. ἀν. Σάββα 453, ἀρ. 721), 1739 ('Αργυρ. 46 ἀρ. 598), 1793 (Ζωγραφ. 1 [19] ἀρ. 882), 1819 ('Αρχ. Τυρν. Ρ1211 ἀρ. 171). Μέ τὰ ἀνωτέρω πρέπει νά συνυπολογισθοῦν καί 20 περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια.

Ἀπό τήν ἀποψη τῶν συγκεκριμένων διδασκάλων καί σχολείων στά ὅποια διδάχθηκαν οἱ ὑπ' ὄψη τραγωδίαι, ἰσχύουν περίπου ὅσα εἴπαμε καί γιά τόν Αἰαντα. Γιά μέν τό Ις' αἰ. ὑπενθυμίζομε τό Μανουήλ Γαλησιώτη, διδάσκαλο τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς καί τίς ἐδίδασκες περιστάσεις κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἐδίδασκε τόν ἀνεψιό τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία (Βιεν. 161 ἀρ. 31).

1. ΕΒΕ 1057 (ἀρ. 47), 1058 (ἀρ. 48), Λοβέρδ. 108 (ἀρ. 226), Μ.Π.Τ. 509 (ἀρ. 909), Μ. Σπηλ. 64 (ἀρ. 522), Paris. gr. Suppl. gr. 1247 (ἀρ. 39), Πατρ. 433 (ἀρ. 990) καί Παναγ. Χάλκης 145 [136], τὰ ὅποια παραδίδουν τήν δυνάδα Ἑκάβη-Ὁρέστη. Τά δέ Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 14 (ἀρ. 234), Βατοπ. 671 (ἀρ. 982) Διον. 334 (ἀρ. 283), Συναῖτ. 1195 καί 1415 παραδίδουν Ἑκάβη, Ὁρέστη καί Φοίνισσες ἀκολουθώντας τόν τύπο τῆς ἐκδόσεως τοῦ ΙΓ' αἰ. Τά ΕΒΕ 1062 (ἀρ. 52) καί Ἰβήρων 185 (ἀρ. 327) μόνο Ἑκάβη. Ἀρχίζει ἤδη νά διαφαίνεται ἡ προτίμηση γιά τήν τραγωδίαν αὐτή.

2. Βλ. τό ὑποκεφάλαιο Σοφοκλῆς.

Κατά τό ΙΖ' αἰ. οἱ μαρτυρίες συγκλίνουν πρὸς τὸ Σεβαστὸ Κυμινῆτη καὶ τοὺς συνεργάτες του. Ὁ μαθητὴς του Εὐστάθιος Λάμπρου "ἐξ Ἰωαννίνων" μᾶς βεβαιώνει μὲ ἰδιόγραφη σημείωση στὸ Paris. Suppl. gr. 1348 (ἀρ. 41) ὅτι ὁ διδάσκαλός του ἐξήγησε τὸν Ὁρέστη στὴ σχολή Βουκουρεστίου. Στὸ ἴδιο μαθηματάριο παραδίδεται καὶ ἡ Ἑκάβη, τῆς ὁποίας ἡ ἐξήγηση ἀποδόθηκε ἄλλοτε ἐσφαλμένα στὸ Λάμπρο Φωτιάδῃ¹, ἐνῶ πρόκειται γιὰ ἑρμηνεία τοῦ Σεβαστοῦ. Στὸν κύκλο τῆς ἴδιας σχολῆς ἀνήκει καὶ ὁ Παῖσιος, στοῦ ὁποίου τὸ μαθηματάριο (Χουτουρ. 7 ἀρ. 604) παραδίδονται ὁ Αἶας καὶ τὰ δύο δράματα τοῦ Εὐριπίδου. Μὲ τὸν Κυμινῆτη μπορούμε ἀκόμη νὰ συνδέσουμε τὸ Θεόδωρο Φυτιάνο ('Αργυρ. 46 ἀρ. 598) καὶ μὲ κάποια ἐπιφύλαξη τὸ Σουμελιώτη μοναχὸ Ἰωσήφ ('Αργυρ. 10 ἀρ. 589). Ἀργότερα θὰ σπουδάσει στὴν ἴδια σχολή τὴν Ἑκάβη ὁ Διονύσιος Σθαλατεινιώτης κοντὰ στὸ διδάσκαλο Μιχαήλ (Βουκουρ. 406 ἀρ. 795). Ἐνα χρόνο ἀργότερα ὁ Λάμπρος Ἀρτηνὸς μελετᾷ ἐπὶ τὴν Πατριαρχικὴ σχολή τὴν Ἑκάβη καὶ τὸν Ὁρέστη (ΕΒΕ 2876 ἀρ. 112). Τὴν Ἑκάβη διδάχθηκαν ὁ Εὐθύμιος Λέκας ('Ιεροσ. 462 ἀγ. Σάββα ἀρ. 730) καὶ ὁ Κυριακὸς ('Ιεροσ. ἀγ. Σάββα 453 ἀρ. 721), ἀγνωστο σὲ ποῖο σχολεῖο. Πιθανώτατα ἀπὸ τὴ σχολή Ἀγχιλάου προέρχεται τὸ Ζωνραφ. 1 [19] (ἀρ. 882), ὅπου, μετὰξὺ ἄλλων κειμένων καὶ ἡ Ἑκάβη.

Ἡ διδασκαλία τῆς Ἑκάβης, ὅπως καὶ τοῦ Αἶαντα, "ἐν τῇ Μηλιωτικῇ σχολῇ" τὸ 1819 ('Αρχ. Τυρν. Ρ 1211 ἀρ. 171) ὀφείλεται καὶ πάλι, ὅπως πιστεύομε, στὴν πρωτοβουλία τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ².

Ἄλλα πρόσωπα τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴ διδασκαλία τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου εἶναι ὁ παπᾶ Γεώργιος, πρωτοπαπᾶς Κυζίκου (Μετ. Σινᾶ 33 ἀρ. 928), οἱ μοναχοὶ Νικηφόρος καὶ Γεράσιμος Σπαρμιώτης ('Ολυμπ. 60 ἀρ. 618), ὁ Ραδουλάνος (Μηλ. 80 ἀρ. 584), πιθανῶς μαθητὴς κάποιας ἀπὸ τῆς σχολῆς τῆς Μολδοβλαχίας καὶ ὁ Σπαντωνάκης (Κοζάν. 35 ἀρ. 543).

1. Ν.Γ. ΔΟΣΙΟΥ, Εὐριπίδου Ἑκάβη μετὰ ψυχαγωγίας ἐξ ἰδιογράφου Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου καὶ νεωτέρων ἐξηγητικῶν σχολίων καὶ σημειώσεων. Ἐν Γαλαζίῳ 1884. Ὁ Δόσιος συγχέει τὸν Εὐστάθιο Λάμπρου μὲ τὸ Λάμπρο Φωτιάδην, κατὰ πολὺ μεταγενέστερο.

2. Βλ. ὑποκεφάλαιον Σοφοκλῆς.

Ἐκ τῶν ἄλλων δράματων τοῦ ποιητῆ μας ὁ Ἰππόλυτος παραδίδεται στό Βουκουρ. 90 (ἀρ. 993), τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰ.

Ἀριστοφάνης

Στά μαθηματάρια παραδίδονται δύο κωμωδίες τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ Πλοῦτος καί οἱ Νεφέλες. Καί ἐδῶ ἡ ἀναζήτηση τῶν λόγων τῆς ἐπιλογῆς μᾶς ὁδηγεῖ στή φιλολογική δραστηριότητα τῶν βυζαντινῶν λογίων τοῦ ΙΓ' αἰ. καί μάλιστα στό Θωμᾶ Μάγιστρο καί στό Δημήτριο Τρικλίνιο¹. Στήν ἐποχή τους ἐκυκλοφόρησε μιᾷ ἐκδοσῇ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ ὁποία περιεῖχε τρεῖς μόνο κωμωδίες, Πλοῦτο, Νεφέλες καί Βατράχους. Ἀργότερα οἱ κωμωδίες αὐτές, μέ τήν ἴδια σειρά, θά προταχθοῦν στίς ἐντυπες ἐκδόσεις. Ἀξίζει νά σημειωθῇ ὅτι ἡ editio princeps τῶν κωμωδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους τό 1498² ὀφείλεται στό σπουδαῖο λόγιο Μάρκο Μουσούρο³, συνεργάτη τοῦ Ἄλδου. Ἀκολούθησαν καί ἄλλες ἐκδόσεις (1517⁴, 1518⁵, 1525, 1547, 1607, 1608, 1710⁶ κλπ.), στίς ὁποῖες ἡ σειρά τῶν κωμωδιῶν παρέμεινε ἀπαράλλακτη καί αὐτό, φυσικά, ἐξηγεῖ τήν προτίμηση τῶν διδασκάλων τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας γιά τόν Πλοῦτο καί τίς Νεφέλες. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ διδασκαλία περιορίζεται στήν πρώτη κωμωδία, τόν Πλοῦτο, τοῦ ὁποῦ το περιεχόμενο, πάντοτε ἐπικαίρο, συνέπεσε νά εἶναι καί παιδαγωγικό. Στήν πορεία τῆς ἐρευνᾶς μας διαπιστώσαμε ὅτι σέ 20 μαθηματάρια τοῦ ΙΗ' αἰ., πού παραδίδουν Πλοῦτο, μόνο 3 παραδίδουν καί Νεφέλες, ἐνῶ σέ 6 μαθηματάρια τῆς ἴδιας ἐποχῆς πού παραδίδουν Νεφέλες, τᾶ 3 περιέχουν καί Πλοῦτο. Στήν ἐπιλογή τοῦ τελευταίου κατά τό ΙΗ' αἰ. συνετέλεσε καί ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία

1. N.G. WILSON, The Triclinian edition of Aristophanes. Classical Quart. 12(1962) σελ. 32-47.

2. Em. LEGRAND, BH, 15^e-16^e s., τόμ. I, σελ. 45-50 καί Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ἀρ. 577.

3. K.I. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑλληνες λόγιοι, σελ. 112.

4. HOFFMANN'S, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 1, σελ. 258-259.

5. HOFFMANN'S, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 261-262.

6. Γιά τίς ἐκδόσεις τίς μεταξύ 1525 καί 1710 βλ. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ἀρ. 578, 579, 580, 581 καί 582 ἀντίστοιχα.

του Ἰωάννου Πατούσα, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνέταξε στὸν τέταρτο τόμο της, μὲ τὸ χαρακτηρισμὸ "δρᾶμα πρῶτον"¹.

Σέ χειρόγραφα τοῦ ΙΕ' αἰ.² οἱ ὑπ' ὄψη κωμωδίες παραδίδονται μὲ σχόλια καὶ διὰστιχες "γλῶσσες". Τὸ σχῆμα τῶν χειρογράφων αὐτῶν καὶ ἡ διὰταξη κειμένου-σχολίων μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ πιστεύομε ὅτι χρησιμοποιήθηκαν σὰν σχολικά ἐγχειρίδια³. Ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἀπεκλείετο ἀπὸ τῆς διδασκαλίας καὶ κατὰ τὸ Ις' αἰ. προκύπτει ὅχι μόνον ἀπὸ χειρόγραφα τῆς ἐποχῆς⁴, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ 1560 ὁ διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς Ἰωάννης Ζυγομαλᾶς ἐζήτησε ἀπὸ τὸ λόγιο Μιχαήλ Ἑρμοδωρὸ Ἀἰσταρχο νὰ τοῦ στείλει ἓνα Ἀριστοφάνη γιὰ τὸ γιό του Θεοδόσιο⁵.

Κατὰ τὸ ΙΖ' αἰ. οἱ μαρτυρίες γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν δύο κωμωδιῶν εἶναι περισσότερες καὶ σὲ μερικές περιπτώσεις συγκεκριμένες. Ἔτσι στὸ Ὀλυμπιωτ. 66 (ἀρ. 620) παραδίδεται ὁ Πλούτος γραμμένος τὸ 1611, στὸ δὲ ΕΒΕ 1063 (ἀρ. 53) ἡ Ἱδία κωμωδία ἔχει γραφῇ "εἰς τὸν Στρώμονα τῆς Μακεδονίας" τὸ Μάρτιο τοῦ 1628. Ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴ Σχολὴ προέρχεται τὸ Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902), τὸ ὁποῖο ἀνῆκε στὸν τρόφιμό της Χρυσάνθο Νοταρᾶ καὶ τὸ ὁποῖο, μετὰξὺ ἄλλων κειμένων, παραδίδει καὶ Πλούτο. Τὸ ἴδιο ἔργο καὶ στὸ αὐτόγραφο μαθηματάριο τοῦ Μάρκου Κυπρίου, τὸ Μ.Π.Τ. 539 (ἀρ. 910), ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε διαδοχικὰ στὸν Τύρναβο καὶ στὸ Βουκουρέστι καὶ ἦταν σύγχρονος καὶ γνώριμος τοῦ Χρυσάνθου. Ἐντοπίσαμε ἀκόμη ἕξι μαθηματάρια ποὺ ἀνήκουν

1. Σελ. 193 καὶ ἐξῆς.

2. Ἔχομε ὑπ' ὄψη τὸ Βατοπ. 33 (ἀρ. 235), British Mus. 12182 (ἀρ. 2), ΕΒΕ 2252 (ἀρ. 100), Πατρ. Κωνστ.-Χάλκης 156 (ἀρ. 844).

3. Βλ. καὶ τὴν εἰσαγωγή τοῦ κεφαλαίου Οἱ δραματικοὶ ποιητές.

4. ΕΒΕ 1062 (ἀρ. 52), Μ.Π.Τ. 824 (ἀρ. 918), Ξηροπ. 93 (ἀρ. 410), Paris gr. Suppl. gr. 1247 (ἀρ. 39), Ἀλεξανδρ. 207 (ἀρ. 5).

5. Τὸ αἷτημα τοῦ Ζυγομαλᾶ διαφαίνεται στὴν ἀκόλουθη ἀπόκριση τοῦ Ἀἰσταρχοῦ "... Θεοδοσίῳ τῷ φιλιτάτῳ τὸν Ἀριστοφάνην οὐ πέμπω, οὐ γὰρ ἔχω...". Ἡ ἐπιστολὴ "ἀπὸ Χίου τοῦ ἀφ' ἑτοῦς Μουνυχιδᾶνος τρίτη". Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Περὶ Ἰω. Ζυγομαλᾶ καὶ Μιχαήλ Ἑρμοδωροῦ. ΕΦΣΚ, τόμ. 11 (1876-1877), σελ. 40.

στην περίοδο αυτή, αλλά η απουσία στοιχείων δεν μᾶς επιτρέπει νά τά συσχετίσουμε μέ σχολεία, διδασκάλους καί μαθητές¹.

Ἡ συχνότητα τῆς διδασκαλίας κατά τό ΙΗ' αἰ. ἐμφανίζει τήν ἀκόλουθη εἰκόνα: 1707-1708 (ΕΒΕ 1131 ἀρ. 71), 1722 (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), 1732 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 462 ἀρ. 730), 1740 (ΕΒΕ 1133 ἀρ. 73), 1745 (Βατοπ. 447 ἀρ. 252), 1770 (ΒΒ 17 ἀρ. 184). Δώδεκα περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, τά ὁποῖα ἔχουν γραφή στή διάρκεια τοῦ αἰώνα, συμπληρώνουν τήν εἰκόνα αὐτή.

Πρόσωπα τά ὁποῖα κατά τό ΙΗ' αἰ. σχετίζονται μέ τή διδασκαλία τοῦ Ἀριστοφάνους εἶναι τά ἑξῆς: ὁ Δημήτριος Μεγαριτάκης (ΕΒΕ 1133 ἀρ. 73), ὁ Ἱερομόναχος Διονύσιος, μαθητής τῶν σχολῶν Ἀρτας καί Βουκουρεστίου (Βουκουρ. 208 ἀρ. 779), ὁ Εὐθύμιος Λέκας (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 462 ἀρ. 730), ὁ Ἱερομόναχος Ματθαῖος (Βουκουρ. 511 ἀρ. 807), ὁ μὲναχος Νικηφόρος (Ὀλυμπ. 60 ἀρ. 618) καί ὁ Σκαρλάτος Μαυροκαρδᾶτος (Βατοπ. 447 ἀρ. 252).

Ἀπό τά προηγούμενα συνάγεται ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης δέν ἀπουσίασε ἀπό τό πρόγραμμα διδασκαλίας, ὅμως τά μαθηματάρια στά ὁποῖα παραδίδεται, δέν ὑπερβαίνουν τά 40. Οἱ διδάσκαλοι ἦταν προφανῶς ἐπιφυλακτικοί ἐξ αἰτίας τῆς ἐλεύθεροστομίας του. Ἀκόμη καί ὁ Κοραῆς, ὁ ὁποῖος συνιστᾷ τή διδασκαλίᾳ τοῦ Πλούτου, τόν θέλει "καθαρισμένον ὅμως ἀπ' ὅλας τὰς αἰσχρολογίας"².

Χριστός πάσχων

Ἡ τραγωδία Χριστός πάσχων, τήν ὁποῖα ἡ χειρόγραφη παράδοση ἀποδίδει στό Γρηγόριο τό Θεολόγο, εἶναι ἓνα κέντρο κατά μίμνηση τοῦ Εὐριπίδη. Ἀποτελεῖται ἀπό 2602 ἱαμβικούς στίχους καί χωρίζεται στά ἑξῆς τρία μέρη: τό Πάθος καί ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου, ὁ Κύριος στόν τάφο καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Πρόκειται γιά ἔρ-

1. Προσθέτομε καί μία εὐδήση ἀπό τό Χρονικόν τῶν Σερρών· "ἐπῆγα εἰς τόν παπᾶ κὺρ Παρθένιον ἐπάνου εἰς τήν Μητρόπολιν καί ἔμαθα τήν γραμματικὴν· τό γράψιμον· καί ἀπό τούς ποιητάδες τόν Κάτονα, τόν Πυθαγόρα, τόν Ἀριστοφάνη καί τόν καυόνα τῶν Χριστουγέννων καί τοῦ Φώτων", Ζηρς' (1619). Π. ΠΕΝ-ΝΑ, Χρονικόν τῶν Σερρών. Σερραϊκά Χρονικά, τόμ. 1 (1938) σελ. 31-32.

2. Πρόδρομος Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, σελ. ρκα'.

γο τό ὁποῖο ἔχει συντεθῇ μετὰ τόν ΙΑ' αἰ.¹ καί τυπώθηκε γιά πρώτη φορά τό 1542².

Ὁ Χριστός πάσχων παραδίδεται σέ 30 περίπου μαθηματάρια. Ὁ ἀριθμός δέν εἶναι ὁπωσδήποτε ἐντυπωσιακός, ἂν δέ λάβομε ὑπ' ὄψη διὰ τό θέμα τῆς τραγωδίας αὐτῆς προσφέρεται γιά σχολική χρήση, διερωτώμεθα γιατί διδάχθηκε σέ τόσο περιορισμένη κλίμακα. Πιστεύομε διὰ τήν περιορισμένη διάδοση τοῦ ἔργου στή σχολεῖα συνετέλεσαν δύο κυρίως παράγοντες: πρῶτα ἡ κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῆς διδασκαλίας τῆς δραματικῆς ποιήσεως ἀπό τά ἔργα τῶν μεγάλων ἀρχαίων τραγικῶν καί δεύτερον ἡ ἀπουσία τοῦ Χριστοῦ πάσχοντος ἀπό τήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Ἰωάννη Πατούσα.

Στά μαθηματάρια τό ἔργο ἐπισημαίνεται πρὸς τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. καί μάλιστα στό Μ.Π.Τ 143 (ἀρ. 902), κτῆμα τοῦ Χρυσάνθου Νοταρά, μαθητῆ τῆς Πατριαρχικῆς σχολῆς. Ἡ πορεία του κατὰ τό ΙΗ' αἰ. διαγράφεται, κατὰ τά χρονολογημένα μαθηματάρια, ὡς ἑξῆς: 1708 (Ἰβήρ. 1330 ἀρ. 350), 1730 (Πατμ. 590 ἀρ. 652), 1745 (ΕΒΕ 2148 ἀρ. 93), 1747-1749 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 470 ἀρ. 738), 1754 (ΕΒΕ 2163 ἀρ. 98 καί Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 459 ἀρ. 727) 1785 (Ξηροπ. 67 ἀρ. 405), 1799 (Βατοπ. 732 ἀρ. 266), 1807-1810 (ΕΒΕ 2910 ἀρ. 118).

Ἀπό τά στοιχεῖα τά ὁποῖα προσφέρουν τά χρονολογημένα καί τά λίγα ἀχρονολόγητα μαθηματάρια διαπιστώνομε διὰ τὸν Χριστόν πάσχων διδάχθηκε στό Φροντιστήριον τῆς μονῆς Βακαρέστι (Μ.Π.Τ 144 ἀρ. 903), στή σχολή τῆς Ἀρτας (Ἑθνολ. Ἑταιρ. 215 ἀρ. 220), τῆς Δημητσάνης (Δημητσ. 33 ἀρ. 472 καί 99 ἀρ. 494), τοῦ Μεσολογγίου (Προυσοῦ 9 ἀρ. 661), τῆς Πάτρμου (Σιναῦτ. 1617 ἀρ. 18), τῆς Σύμης (ΕΒΕ 2910 ἀρ. 118) καί πιθανώτατα τῶν Ἱεροσολύμων (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 470 ἀρ. 738).

Ἀνακεφαλαιώνοντας ὅσα ἐκθέσαμε γιά τὴν δραματικὴν ποίησιν διαπιστώνομε διὰ τὸν πρὸς τὴν ἐπιλογὴν τῶν δραμάτων ἡ Τουρκοκρατία

1. André TUILIER, *La passion du Christ. Tragédie. Introduction, texte critique, traduction, notes et index.* Paris 1969. Βιβλιοκρισία ἀπὸ τὸν Π. Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟ στήν ΕΕΒΣ, τόμ. 37 (1969-1970), σελ. 504-508, ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι τό ἔργο δέν πρέπει νὰ ἀποδίδεται στό Γρηγόριο τό Θεολόγον ἀλλὰ σέ συγγραφέα ποὺ ἔζησε μετὰ τόν ΙΑ' αἰ.

2. A. BLADUS, *Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ τραγωδία Χριστός πάσχων. Sancti Gregori Nazianzeni... tragoedia Christus Patiens, Romae impressus per A... B... 1542.* A. TUILIER, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 117.

συνεχίζει τή Βυζαντινή παράδοση. Τήν ύψηλή αὐτή ποίηση ἀντιπροσωπεύει ἀριθμός μαθηματαρίων μικρός, συγκρινόμενος πρὸς τὸν ἀριθμὸν μέ τὸν ὁποῖο ἐκπροσωποῦνται κείμενα ἄλλων εἰδῶν, ὅπως λ.χ. τὰ ἐπιστολογραφικά ἢ τὰ ρητορικά. Ὑποθέτομε ὅτι τοῦτο συμβαίνει, ἐπειδὴ τὰ δράματα ἐδιδάσκοντο στὸ τελευταῖο στάδιο τῶν σπουδῶν τῆς μέσης παιδείας, στὸ ὁποῖο δέν ἔφθαναν συνήθως πολλοὶ μαθητές. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ αὐτό, πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. παρατηρεῖται κάποια κάμψη στὴ διδασκαλία τῶν δραματικῶν ποιητῶν.

Πρός τό τέλος τοῦ ΙΓ' αἰ. ὁ Βυζαντινός λόγιος Μάξιμος Πλανούδης συγκρότησε τήν Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων¹, πού εἶναι γνωστή καί σάν Πλανούδειος Ἀνθολογία. Ἡ συλλογή αὕτη τοῦ Πλανούδη ἐγνώρισε μεγάλη ἐπιτυχία καί μέ τήν ἐμφάνιση τῆς τυπογραφίας ἐκδόθηκε ἐπανειλημμένα². Ὁ Ἰωάννης Πατούσας περιέλαβε στόν τέταρτο τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας του "Ἐπιγράμματα ἐκλεκτά"³, ἐρανισμένα καί ἀπό τά ἐπτά βιβλία τῆς Ἀνθολογίας, μέ κριτήρια ὄχι πάντοτε αὐστηρά. Ἐνῶ δηλαδή προόριζε τό ἔργο του γιά σχολική χρήση, κατά τήν ἐπιλογή τῶν ἐπιγραμμάτων ἀγνόησε βασικές παιδαγωγικές ἀρχές⁴. Φυσικά δέν ἦταν ὁ μόνος, ἀφοῦ ὅπως καί σέ ἄλλο σημεῖο⁵ αὐτῆς τῆς ἐργασίας ἐτονίσαμε, ἡ καταλληλότητα τῶν κειμένων δέν ἀποτελοῦσε τό βασικό γνώμονα ἐπιλογῆς.

Ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιγραμμάτων στά σχολεῖα κατά τήν Τουρκοκρατία ἀνιχνεύεται ἀπό τό τέλος τοῦ Ις' αἰ.⁶, ἐπιβεβαιώνεται ὁμως κατά τό ΙΖ' αἰ. καί συμπέτει μέ τή διδακτική δραστηριότητα τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινῆτη καί τῶν συνεργατῶν του. Μαθηματάρια πού περιέχουν ἐπιγράμματα καί συνδέονται μέ τόν κύκλο τοῦ Τραπεζουντίου σχολάρχῃ εἶναι τά ἐξῆς: Μ.Π.Τ 143 (ἀρ. 902), κτῆμα τοῦ Χρυσάνθου Νοταρά, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἦταν μαθητῆς τοῦ Κυμινῆτη στήν Πατριαρχική σχολή. Μ.Π.Τ 539 (ἀρ. 910), αὐτόγραφο τοῦ Μάρκου Κυπρίου, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε στόν Τύρναβο καί στό Βουκουρέστι. Στό μαθηματάριό του τό πρῶτο τμήμα τῶν ἐπιγραμμάτων λήγει

1. Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, IBA, τόμ. 2, σελ. 656-657 καί R. AUBRETON, L'archétype de la tradition planudéenne de l'Anthologie grecque. Scriptorium, τόμ. 23 (1969), σελ. 69-87.
2. Πρώτη ἔκδοση τό 1494 ἀπό τόν Ἰανό Λάσκαρη. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ἀρ. 361. Ἐπανεκδόσεις τό 1503, 1521, 1550, 1566. Βλ. Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 657 καί ἐξῆς.
3. Σελ. 293 καί ἐξῆς.
4. Βλ. ἐνδεικτικά τό ἀκόλουθο: "Πᾶσα γυνή χόλος ἐστίν. ἔχει δ' ἀγαθὰς δύο ὥρας, / τήν μίαν ἐν θαλάμῳ, τήν μίαν ἐν θανάτῳ". Ἀπό τό β' βιβλίον τῆς Ἀνθολογίας.
5. Βλ. τό κεφάλαιο Στίχοι παραινετικοί ἢ "γυνῶμαι".
6. Paris. (Suppl. gr.) 1247 (ἀρ. 39).

τό 1684, 1η 'Ιουνίου. Μ.Π.Τ. 322 (άρ. 906) τοῦ Γεωργίου Ὑπομενά, ἐπίσης μαθητῆ τοῦ Κυμινήτη στή σχολή Βουκουρεστίου. Ἐδῶ ἡ μελέτη "ἐπιγραμματαρίου" ἀρχίζει τή 16η Σεπτ. καί λήγει τή 18η Μαρτίου 1691. Ἄλλος μαθητής του, ὁ ἱερομόναχος Παΐσιος, μαρτυρεῖ ὅτι διδάχθηκε τὰ ἐπιγράμματα τό 1701 (Χουτουρ. 7, ἀρ. 604). Ὑποθέτομε ὅτι μέ τόν ἴδιο κύκλο συνδέεται καί ὁ Σουμελιώτης μοναχός Ἰωσήφ, ὁ γραφέας τοῦ Ἀργυρ. 10 (ἀρ. 589), ἔτους 1674.

Μέχρι τὰ μέσα τοῦ 1Η' αἰ. οἱ διδάσκαλοι, τοῦλάχιστον στή Βλαχία καί στό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως, συνεχίζουν νά διδάσκουν ἐπιγράμματα, ἐπηρεασμένοι προφανῶς ἀπό τόν Κυμινήτη. Τοῦτο συνάγεται ἀπό τὰ μαθηματάρια Βουκουρ. 406 (ἀρ. 795) τοῦ Διονυσίου Σθλατεινιώτη, Μ. Σπηλ. 97 (ἀρ. 527) τοῦ Δούκα Θασίου, ΕΒΕ 1120 (ἀρ. 60) τοῦ Νεοφύτου Καλούτζη καί Ἀργυρ. Μητρ. Ναοῦ 7 (ἀρ. 610) καί Φροντ. 47 (ἀρ. 599) τοῦ Θεοδώρου Φυτιάνου. Στά ἀνωτέρω πρέπει νά προστεθῇ καί τό Μ.Π.Τ 144 (ἀρ. 903), πού προέρχεται ἀπό τό Φροντιστήριο Βακαρέστι. Ἐντοπίσαμε καί δέκα περίπου ἀχρονολόγητα μαθηματάρια, ἀπό τὰ ὁποῖα ἕνα, τό Βουκουρ. 451 (ἀρ. 801), ἀνῆκε στόν ἱερέα Κωνσταντῖνο Πάνου, ἴσως τόν Κοτσελένη.

Ἀπό τὰ ἀνωτέρω γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν ἐπιγραμμάτων ὑπῆρξε περιορισμένη. Ἐπισημαίνεται κυρίως στίς δύο μεγάλες σχολές, τήν Πατριαρχική καί τοῦ Βουκουρεστίου. Στά ἄλλα σχολεῖα τὰ ἐπιγράμματα δέν ἐμφανίζονται στό πρόγραμμα, τοῦλάχιστον ἀπό τήν ἀποψη τῶν σωζομένων μαθηματαρίων. Ἐπομένως καί στήν περίπτωση αὐτή ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία δέν συνετέλεσε στή εὐρύτερη διάδοση τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ εἴδους. Καί ἐδῶ οἱ ἐκτιμήσεις καί οἱ προτιμήσεις τῶν διδασκάλων παίζουν καθοριστικό ρόλο.

Εὐρύτερη ἐμφανίζεται ἡ διάδοση τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου, τὰ ὁποῖα στά μαθηματάρια παραδίδονται μέ τόν τίτλο "τετράστιχα ἱαμβεῖα καί ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ"¹. Πρόκειται γιά τετράστιχα ἐμπνευσμένα ἀπό περυσιατικά πού ἀναφέρονται στήν Παλαιά Διαθήκη (ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἡ ἐξορία τοῦ Κάιν, ἡ μάχη ποιμένων Ἀβραάμ καί Λώτ, ἡ γέννηση τοῦ Μωϋσέως κ.λ.π.), ἀλλά καί στά τέσσερα Εὐαγγέλια (ἡ γέν-

1. Ἐκδόθηκαν γιά πρώτη φορά στή Βασιλεῖα τό 1536.

νηση τῆς Θεοτόκου, ἡ ἀνάστασις τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἡ Βαῖσφόρος κ.λ.π.). Τὰ ὑπ' ὄψῃ ἐπιγράμματα παραδίδονται σέ 45 περίπου μαθηματάρια, ἀπό τὰ ὁποῖα δύο μόνο εἶναι τοῦ ΙΖ' αἰ. (Μηλεῶν 41 ἀρ. 577 καί Σουμελ. 55 ἀρ. 967), τὰ δέ λοιπὰ τῶν ΙΗ'-ΙΘ' αἰ.

Ἡ διδασκαλία τους, μέ ἀφετηρία τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια, ἐμφανίζει τήν ἀκόλουθον συχνότητα: 1747-1749 (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 470 ἀρ. 738), 1757 (Ἱεροσολ. ἀγ. Σάββα 473 ἀρ. 741), 1780-1790 (ΕΒΕ 1127 ἀρ. 67), 1783 (Ὀλυμ. 192 ἀρ. 629), 1789 (Σκιάθου 19 ἀρ. 681), 1797-1798 (Paris. Suppl. gr. 902 ἀρ. 32), 1798 (ΕΒΕ 2719 ἀρ. 106), 1804 (ΕΒΕ 3040 ἀρ. 124), 1804-1808 (Δημητ. 56 ἀρ. 483), 1808 (Δημητ. 81 ἀρ. 489). Στά ἀνωτέρω πρέπει νά προστεθοῦν καί 34 ἀχρονολόγητα μαθηματάρια.

Τά τετράστιχα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου διδάχθησαν στή σχολή Δημητσάνης ἐπανειλημμένα, ὅπως συνάγεται ἀπό τὰ μαθηματάρια τῶν Ἱεροθέου Σπηλιωτοπούλου (Ξηροπ. 92 ἀρ. 409), Νικολάου Διγενεοπούλου (ΕΒΕ 1127 ἀρ. 67), Σταματίου Ψαρούλη (Δημητ. 33 ἀρ. 472), Κανέλλου Κατζορχοπούλου (Δημητ. 81 ἀρ. 489) καί Πολυχρονίου Καρακάλλου (Δημητ. 66 ἀρ. 487). Ἐπίσης στή σχολή Μεσολογγίου ἐπὶ σχολάρχιας Παναγιώτη Παλαμᾶ, ὅπως μαρτυροῦν τὰ μαθηματάρια τοῦ Μιχαήλ Φραγκοῦλη, "Ἀνατολικιῶτου" (Ἰβήρ. 140 ἀρ. 314 καί Σκιάθου 19 ἀρ. 681) καί στή σχολή Σύμης (ΕΒΕ 2910 ἀρ. 118).

Στό ΕΒΕ 3040 (ἀρ. 124) ἀπαντοῦμε παράδοση τῶν τετραστίχων ἀπό τό διδάσκαλο Κύριλλο Σγουρομαλλινό τό 1804. Μέ τὰ τετράστιχα καί τή διδασκαλία τους συνδέονται ἀκόμη οἱ Ἀθανάσιος Παρασκευᾶ καί Ἀναστάσιος Σουγδουρῆς (Ὀλυμπ. 47 ἀρ. 617), ὁ Ἀβράμιος Σμυρναῖος, ἀγιοταφίτης (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 470 ἀρ. 738), ὁ Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης, λόγιος μοναχός (Ὀλυμπ. 74 ἀρ. 621), ὁ Ἰωάννης Λιτοχωρίτης παπᾶ Ἀθανασιάδης (Κοζάν. 56 ἀρ. 548), ὁ Νικόλαος Χατζῆ Τριανταφύλλου, μαθητής τοῦ Στεφάνου Σταμκίδου (Κοζάν. 136 ἀρ. 555), ὁ Κωνσταντῖνος Μπαρλαούτας, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τό μαθηματάριό του στή Νάουσα τῆς Μακεδονίας (ΕΒΕ 2719 ἀρ. 106), ὁ Βασίλης, γραφέας τοῦ Σιναῦτ. 1617 (ἀρ. 18) καί ὁ Προκόπιος Δενδρινός (Παντελ. 688 ἀρ. 439).

Τά ἐπιγράμματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν δέν περιλαμβάνονται στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα, ὥστόσο εἶχαν στά σχολεῖα διάδοση μεγαλύτερη ἀπό ὅση τὰ ἐπιγράμματα τῆς Ἀνθολογίας τοῦ Πλανοῦδη, τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα, ὅπως εἶδαμε.

Τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου, παρά τὸ συνδυασμὸ χάριτος καὶ ρεαλισμοῦ ποὺ τὰ διακρίνει, παρά τὴν ἀρτιότητα τῆς μορφῆς, δὲν παραδίδονται σὲ περισσότερα ἀπὸ δέκα μαθηματάρια. Καὶ ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ λόγιοι τοῦ ΙΓ' αἰ.¹ εἶχαν ἀσχοληθῇ μὲ αὐτὰ, τόσο ἀπὸ φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον, ὅσο καὶ ἐπειδὴ ἐδιδάσκοντο στὰ σχολεῖα². Ὅταν δὲ ἦλθε ἡ ὥρα τῆς τυπογραφίας, ἐκδόθησαν ἐπανειλημμένα³. Ὁ Ἰωάννης Πατούσας περιέλαβε στὸν τέταρτο τόμο⁴ τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ δύο εἰδύλλια (θύρσις, εἰς νεκρὸν Ἀδωνιν).

Ἡ διδασκαλία τοῦ Θεοκρίτου ἐπισημαίνεται ἀπὸ τὸ Ις' αἰ.⁵. Γιὰ τὸ ΙΖ' αἰ., τὰ μαθηματάρια παρέχουν δύο συγκεκριμένες χρονολογίες: 1627-1628 (ΕΒΕ 1063 ἀρ. 53) καὶ 1671 (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902), ἡ πρώτη ἀναφέρεται σὲ παράδοση ὀκτὼ εἰδυλλίων, τὰ ὅποια, μαζί μὲ ἄλλα κείμενα, ἔχουν γραφῇ "εἰς τὸν Στρυμόνα τῆς Μακεδονίας". Ἡ δευτέρα σχετίζεται μὲ τὸ Χρυσάνθο Νοταρᾶ καὶ τὴν Πατριαρχικὴ Ἀκαδημία. Στὴν ἴδια ἐποχὴ (τέλος ΙΖ' αἰ.-ἀρχὴς ΙΗ' αἰ.) ἀνήκει καὶ τὸ Ἰβήρ. 91 (ἀρ. 305), τοῦ Νεοφύτου Χριστοπούλου, μαθητῆ τῆς σχολῆς Τυρνάβου.

Οἱ μαρτυρίες τοῦ ΙΗ' αἰ. στηρίζονται κατὰ τὸ πλεῖστον σὲ 5 ἀχρονολόγητα μαθηματάρια. Μόνο τὸ Πατρ. Ἱεροσολ. ἀγ. Σάββα 437 (ἀρ. 718) φέρει τὴ χρονολογία 1769.

Διαπιστώνει λοιπὸν κανεὶς ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν εἰδυλλίων ὑπῆρξε πολὺ περιορισμένη τόσο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα, ὅσο καὶ μετὰ.

1. Ἐννοοῦμε τὸ Μάξιμο Πλανούδη καὶ τὸ Μανουήλ Μοσχόπουλο. Βλ. C.N. CONSTANTINIDES, Higher Education, σελ. 79 καὶ 107.

2. C.N. CONSTANTINIDES, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 151.

3. Τὸ 1481 ἐκδόθηκε ὁ θύρσις μαζί μὲ τὰ Ἔργα καὶ Ἡμέρες τοῦ Ἡσιόδου. Τὸ 1515 ὁ Μᾶρκος Μουσοῦρος ἐξέδωκε τὰ Βουκολικά, τὸ 1516 ὁ Ζαχαρίας Καλλιέργης Εἰδύλλια καὶ Ἐπιγράμματα μὲ σχόλια. Ἄλλες ἐκδόσεις τὸ 1539, 1541, 1543, 1545, 1553, 1558. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ἀρ. 5586, 5578, 5579, 5580, 5581, 5582, 5583, 5584, 5585 ἀντίστοιχα.

4. Σελ. 406 καὶ 412.

5. Paris. gr. (Suppl. Gr.) 1229 (ἀρ. 38).

Όπως παρατηρεί ο Κ. Κρουμπάχερ², "ή έν τοῖς σχολείοις καί ή καθόλου τῶν λογίων³ (έν. τῶν Βυζαντινῶν) περί τούς κλασικούς έν-ασχόλησις περιελάμβανε ... παραδόξως τόν Λυκόφρονα". Καί από τούς Βυζαντινούς ή μελέτη τοῦ Λυκόφρονος ἐπέρασε στήν Τουρκοκρατία. Στήν πραγματικότητα τό ἔργο του Ἀλεξάνδρα ή Κασσάνδρα παραδίδεται σέ μιά δωδεκάδα περίπου μαθηματαρίων. Πρόκειται γιά ἕνα ποίημα δυσνόητο, μέ ήρωίδα τήν κόρη τοῦ Πριάμου Κασσάνδρα, τῆς ὁποίας τίς προφητείες δέν ἐπίστευε κανεῖς⁴. Ὁ Ἰωάννης Πατούσας δέν τό περιέλαβε στήν Ἑγκυκλοπαιδεία του. Ἀπό τό μικρό ἀριθμό τῶν μαθηματαρίων πού τήν παραδίδουν ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ὅτι ή Ἀλεξάνδρα δέν ὑπῆρξε ποτέ βασικό κείμενο τοῦ σχολικοῦ προγράμματος. Οἱ πρῶτες ἐνδείξεις γιά τήν περίοδο πού μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι τοῦ Ις' αἰ. (ΕΒΕ 1062 ἀρ. 52, Ἰβήρ. 147 ἀρ. 319, Σάμου 52 [15] ἀρ. 673, Μετ. Σινᾶ 3 ἀρ. 998). Γιά τό ΙΖ' αἰ. τά μαθηματάρια παρέχουν τίς ἀκόλουθες μαρτυρίες: 1671 (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902), ἕως 1680 (Πατμ. 582 ἀρ. 644), 1689 (Ἀργυρ. Μητρ. Ναοῦ 6 ἀρ. 609). Στό ΙΗ' αἰ. ἀνήκουν τά ἀκόλουθα: Βουκουρ. 726 (ἀρ. 820), ΕΒΕ 1061 (ἀρ. 51, Ἱεροσ. Πατρ. βιβλ. 469 (ἀρ. 715), ἀγ. Σάββα 477 (ἀρ. 745) ἔτ. 1723, ἀγ. Σάββα 462 (ἀρ. 730) ἔτ. 1732-1734. Ἐλάχιστα πρόσωπα μποροῦμε νά συνδέσουμε μέ τή σπουδή τῆς Ἀλεξάνδρας. Ἀναφέρομε τούς Χρύσανθο Νοταρά, κτήτορα τοῦ Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902), τόν ἱεροδιάκονο Μελέτιο (Ἀργυρ. 6 ἀρ. 988), τό Γρηγόριο Μπραγκοβάνο (Βουκουρ. 726 ἀρ. 820), τό Νικόλαο Κουνούπη (Σάμου 52 15 ἀρ. 673) καί τό Γεώργιο Ψιακῇ (Ἱεροσ. ἀγ. Σάββα 477 ἀρ. 745).

1. Ἡ Ἀλεξάνδρα τοῦ Λυκόφρονος πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἐκδόθηκε τοῦλάχιστον δέκα φορές κατά τό Ις' αἰ., τρεῖς τό ΙΖ' αἰ. καί ἀρκετές τό ΙΗ' αἰ. Συγκεκρυμένα τό 1513 μαζί μέ τόν Πίνδαρο, τό 1546, 1547, 1566, 1584, 1590, 1592, 1596, 1597, 1599, 1601, 1614, 1697, 1702 κλπ. Βλ. HOFFMANN'S ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 3 (1836), σελ. 64-65.
2. Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, IBA, τόμ. 2 (1900), σελ. 193.
3. Τήν Ἀλεξάνδρα τοῦ Λυκόφρονος ἐσχολίασε ὁ Ἰωάννης ΤΖΕΤΖΗΣ, τά σχόλια ὁμῶς ἀποδύδονται συνήθως στόν ἀδελφό του Ἰσαάκ Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, IBA, τόμ. Β', σελ. 251.
4. Albin LESKY, Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας. Μετάφραση Ἀγαπητοῦ Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ. Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 1013-1014.

Πλάτων¹

Ἡ ἀπουσία τοῦ Πλάτωνος² ἀπὸ τῆ διδακτέα ὕλη τῶν σχολείων μας κατὰ τὴν Τουρκοκρατία ἔχει διαπιστωθῇ ἀπὸ καιρὸ³. Σέ μιὰ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία κυριαρχεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ διδάσκαλοι, οἱ βασικότεροι φορεῖς ἰδεῶν, κατὰ κανόνα ἀριστοτελικοί, παραμελοῦσαν τὸν Πλάτωνα. Οἱ πολὺ λίγες περιπτώσεις διδασκαλίας πλατωνικῶν ἔργων, οἱ ὁποῖες ἀπαντοῦν στὰ μαθηματάρια, ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις καὶ ὀφείλονται, κατὰ τὴ γνώμη μας, στὸ προσωπικὸ ἐνδιαφέρον κάποιου διδασκάλου.

Ὁ Ἰωάννης Πατούσας περιέλαβε στὸν πρῶτο τόμο⁴ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ τὸν Εὐθύφωνα καὶ τὸν Κρίτωνα ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς πλατωνικῆς δημιουργίας.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν μαθηματάρων παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι ἡ διδασκαλία πλατωνικῶν διαλόγων, σποραδικὴ βέβαια, δέν ἐπισημαίνεται πρὶν ἀπὸ τὸ ΙΗ' αἰ. Καὶ πάλι ἡ παλαιότερη μαρτυρία εἶναι τοῦ ἔτους 1726 (Βουκουρ. 406⁵, ἀρ. 795) καὶ ἀναφέρεται στὴ διδασκαλία τοῦ Κρίτωνος στὴ σχολὴ Βουκουρεστίου ἀπὸ τὸ Γεώργιο Τραπεζοῦντιο. Ὁ μαθητὴς Διονύσιος Σθατεϊνιώτης, ἱερομόναχος, στὸν ὁποῖο ὀφείλομε τὴ μαρτυρία, μᾶς πληροφορεῖ ἀκόμη ὅτι τὸ κεῖμενο τοῦ διαλόγου ὑπάρχει "εἰς τόμον α^{ον}, φύλ. 123". Ἀντιλαμβανόμεθα, φυσικά, ὅτι παραπέμπει στὸν πρῶτο τόμο τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας Φιλολογικῆς, στὴν πρώτη ἐκδόση (1710). Τὸ ἐπόμενο

-
1. Θεωρήσαμε σωστὸ νὰ ἀφιερῶσαμε ἰδιαίτερο κεφάλαιο στὸν Πλάτωνα, ὅχι μόνο ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ σπουδαῖο ἀνάστημα, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τονισθῇ ἡ ἀπουσία του ἀπὸ τὸ σχολικὸ χῶρο.
 2. Ἔργα τοῦ Πλάτωνος ἦταν ἐκδοσμένα ἀπὸ τὸ 1491. Βλ. ΕΒΕ, ΕΦ 9889. Ἀναφέρομε ἐπίσης τὴν ἐκδόση τῶν Ἀπάντων ἀπὸ τὸ Μάρκο Μουσοῦρο τὸ 1513. Βλ. ΕΒΕ, ΕΦ 10374, τὴν ἐπανάληψή της τὸ 1534.
 3. Ἀλκὴ ΑΓΓΕΛΟΥ, Πλάτωνος τύχαι (Ἡ λόγια παράδοση στὴν Τουρκοκρατία). Ἀθήνα 1963.
 4. Σελ. 106 καὶ 123 ἀντίστοιχα.
 5. Τὸ χ/φὸ ἔχει ἐπισημάνει καὶ ὁ Ἀ. ΑΓΓΕΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 14 καὶ 68, τὸ γνωρίζει ὁμως μόνο ἀπὸ τὸν κατάλογο τοῦ C. LITZICA.

έτος 1727, στην ίδια σχολή, διδάσκεται ο Φαίδων (Βουκουρ. 208,¹ άρ. 77) ίσως από τον ίδιο διδάσκαλο. Προσθέτομε και τό Βουκουρ. 316 (άρ. 790), μέ τό όποιο συμπληρώνεται ό αριθμός των μαθηματάρων πού παραδίδουν Πλάτωνα και συνδέονται μέ την "αύθεντική" άκαδημία. Είναι φανερό ότι ή προσπάθεια του Γεωργίου Τραπεζουντίου δέν είχε συνέχεια, έπειδή, όπως έχει ήδη παρατηρηθ², δέν έστηριζετο σε κάποια παράδοση.

Παραθέτομε άκόμη τρία μαθηματάρια, τά όποια παραδίδουν Κρίτωνα: Βατοπ. 738 (άρ. 271), Γρηγορ. 100³ (άρ. 275) και Ξενοφ. 75⁴ (άρ. 390).

Τήν 'Απολογία παραδίδει τό Παντελ. 254 (άρ. 417). 'Αποσπάσματα της καθώς και του Φαίδωνος έντοπίσαμε και στό 'Αρχείο Τυρνάβου (Ρ 705 άρ. 147). Τά Βατοπ. 733 (άρ. 267) και Ξηροπ. 68 (άρ. 406) παραδίδουν Μενέξενο και 'Αλκιβιάδη β', ένώ τό Παντ. 255 (άρ. 418) Θεάγη, 'Εραστές, Θεαίτητο και Σοφιστή.

'Αναφέρομε τέλος τό Μηλ. 32 (άρ. 575), τό όποιο περιέχει άνάλυση του Φαίδωνος από τό Γρηγόριο Κωνσταντά⁵.

'Αντιλαμβάνεται κανείς ότι ό αριθμός των μαθηματάρων, τά όποια παραδίδουν Πλάτωνα, είναι δυσανάλογος πρός τή σπουδαιότητα του 'Αθηναίου φιλοσόφου. 'Οσάκις έγινε άπόπειρα είσαγωγής του στό σχολικό πρόγραμμα, δέν εύδοκίμησε. Ούτε ή 'Εγκυκλοπαιδεία του Πατούσα, ούτε άργότερα ή 'Εγκυκλοπαιδεία ελληνικών μαθημάτων του Στεφάνου Κομμητά⁶ κατόρθωσαν νά μεταβάλουν τή νοοτροπία των διδασκάλων, πού ήταν άφοσιωμένοι στον άριστοτελισμό. Δέν έλειψαν βέβαια οι λόγιοι, οι όποιοι άσχολήθηκαν από προσωπικό έν-

1. Καί ό 'Α. ΑΓΓΕΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 68, από τον κατάλογο του C.LITZICA.

2. 'Α. ΑΓΓΕΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 14.

3. Καί 'Α. ΑΓΓΕΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 115

4. Καί 'Α. ΑΓΓΕΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 115.

5. Καί 'Α. ΑΓΓΕΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 115.

6. Ο Στ. ΚΟΜΜΗΤΑΣ περιέλαβε στην 'Εγκυκλοπαιδεία του (τόμ. Δ') Εϋθύφωνα, 'Απολογία, Κρίτωνα, 'Αλκιβιάδη β' και Μενέξενο. Τό έργο εκδόθηκε στη Βιέννη τό 1812-1814. Κάποια επίδρασή του ανακαλύπτομε στα μαθηματάρια Βατοπ. 733 (άρ. 267) και Ξηροπ. 68 (άρ. 406).

διαφέρον μέ τό πλατωνικό ἔργο, ἀπό τόν ἡγεμόνα Νικόλαο Μαυροκορδάτο¹ μέχρι τό Σαμουήλ Χαντζερή² καί τόν Κοραή³, ἀλλά συστηματική διδασκαλία του στά σχολεῖα δέν ἔγινε κατὰ τήν Τουρκοκρατία.

1. Ἰ. ΑΓΓΕΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 66.

2. Jacovaky RIZO-NEROULOS, Cours de Littérature grecque moderne donné à Gènéve. Gènéve 1828, σελ. 36 καί 175, ὅπου ὁ Σαμουήλ ἀναφέρεται ὡς μεταφραστής πλατωνικῶν ἔργων.

3. Ὁ Κοραῆς ἐξέδωκε τό Γοργία μαζί μέ τά Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφώντος, Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τόμ. ΙΕ', Παρίσι 1825.

Ἡρωδιανός

Τό γνωστό ἔργο τοῦ ἱστορικοῦ τούτου, πού ἔζησε τόν Γ' αἰ. μ.Χ., "τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστορίαι", χωρισμένο σέ ὀκτώ βιβλία, περιλαμβάνει τά γεγονότα ἀπό τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου μέχρι τῆς ἀνόδου στήν ἐξουσία τοῦ Γορδιανοῦ τοῦ Γ'¹. Ὁ συγγραφέας διακρίνεται γιά τή σαφήνεια καί τή χάρη τοῦ ὕφους του.

Τό ὑπ' ὄψη ἔργο δέν ἐντοπίζεται στά μαθηματάρια πρὶν ἀπό τό ΙΗ' αἰ., οὔτε περιλαμβάνεται στήν Ἑγκυκλοπαιδεία τοῦ Πατούσα. Ἡ ἔρευνά μας μᾶς ὁδηγεῖ στή διαπίστωση ὅτι οἱ ἱστορίες τοῦ Ἡρωδιανοῦ, οἱ ὁποῖες ἐγνώρισαν ἐντυπωσιακό ἀριθμό ἐκδόσεων², δέν ἀπετέλεσαν οὐσιαστικό τμήμα τοῦ προγράμματος σπουδῶν τῆς μέσης βαθμίδας. Παραδίδονται σέ πολύ μικρό ἀριθμό μαθηματάρων (σέ 15 περίπου), ἀπό τά ὁποῖα τρία, Μ. Λαύρ. Ω2 (ἀρ. 194) ἔτ. 1782, Σιναῖτ. 1920 (ἀρ. 28) ΙΗ' αἰ. καί Ἱεροσ. (Πατρ. βιβλ.) 373 (ἀρ. 707) ἔτ. 1786 συνδέονται μέ τό Δανιήλ Κεραμέα καί τή σχολarchία του στήν Πατμιάδα. Ὁ Δανιήλ, ὅπως συνέβη καί μέ τό Φαλάκρας Ἐγκώμιον τοῦ Συνεσίλου, δέν ἐδίωταζε νά εἰσάγει στό πρόγραμμα του ἔργα τά ὁποῖα, κατὰ τήν κρίση του, ἐθεωροῦσε πρόσφορα γιά διδασκαλία, ἔστω καί ἂν δέν τά εἶχε καθιερώσει ἡ παράδοση. Ἐνα, τό Μ.Π.Τ. 58 (ἀρ. 897) παραδίδει παράφραση τοῦ προοιμίου τῶν ἱστοριῶν ἀπό τό διδάσκαλο Εὐστράτιο³. Τό Δημητσ. 36 (ἀρ. 747) ἔτ. 1805, τοῦ μαθητῆ τῆς σχολῆς Δημητσάνης Σταματίου Ψαροῦλη εἶναι τό μοναδικό σχεδόν ἀπό τά μαθηματάρια τῆς σχολῆς τό ὁποῖο παραδίδει Ἡρωδιανό. Τέλος τό Βατοπ. 447 (ἀρ. 252) ἔτ. 1745 ἔγραψε ὁ Σκαρλάτος Μαυροκορδοῦτος, τό δέ Βουκουρ. 893 (ἀρ. 827)

1. Α. LESKY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 1149-1150.

2. Πρώτη ἔκδοση τό 1503 μέ λατινική μετάφραση τοῦ Ἀγγέλου Πολυτιανοῦ, "Ἄλλες ἐκδόσεις τό 1524, 1525, 1530, 1535, 1543, 1544, 1549, 1563, 1568, 1581, 1590, 1593, 1608, 1611, 1627, 1630, 1639, 1644 κλπ. HOFFMANN'S, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 2(1833), σελ. 362-364.

3. Ἄν μποροῦμε νά ταυτίσουμε τόν Εὐστράτιο μέ κανένα ὁμώνυμό του διδάσκαλο, ἐπειδή δέν διαθέτομε ἐπαρκῆ στοιχεία.

ΙΗ' αλ. άνηκε στό λόγιο Γρηγόριο Μπασσαράμπα. Άναφέρομε άκόμη
τά Β Β 40 (άρ. 190) ΙΗ' αλ. Βουκουρ. 31 (άρ. 772) έτ. 1796,
γραμμένο στή σχολή τής Μολδαβίας, 242 (άρ. 783) έτ. 1784, 16
(άρ. 992) έτ. 1822 καί Μετ. Σινᾱ 87 (άρ. 949) ΙΗ' αλ.¹.

1. Άπό τόν Κ. ΚΟΥΜΑ πληροφορούμεθα ὅτι ὁ διδάσκαλός του Ἰωάννης Πέζαρος
εἶχε περιλάβει τόν Ἡρώδιανό στis παραδόσεις του. Ἱστορίαι, τόμ. 12,
σελ. 569.

Από όσα έκθέσαμε στό μέρος αυτό, συνάγεται ότι τά διδασκόμενα κατά τήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας κείμενα άντιπρόσώπευαν τόσο τήν άρχαία έλληνική γραμματεία όσο και τή χριστιανική. Ή έλληνορθόδοξη παράδοση, τής όποίας έκφραση ήταν οί συγγραφείς και τά έργα τους, άπετέλεσε τή σπονδυλική στήλη τών σπουδών στή μέση βαθμίδα. Ο έπιτυχής συνδυασμός τών καρπών του ένδόξου μακρινού παρελθόντος και τών έργων του χριστιανικού πνεύματος,τό όποιο είχε χρησιμοποιήσει τήν έλληνική γλώσσα και σκέψη, ήταν τό θεμέλιο, στό όποιο οί διδάσκαλοι τής έποχής έστήριξαν τή μόρφωση τών μαθητών τους. Είναι πολλά τά μαθηματικά,στά όποια διαπιστώνει κανείς τή συνύπαρξη τών δύο παραδόσεων και άντιλαμβάνεται τήν άνεση μέ τήν όποια έδιδάσκοντο τά κείμενα και τής μιās και τής άλλης.

Ή έπιλογή τών κειμένων δέν είναι άσχετη μέ τήν ύστερη βυζαντινή περίοδο και μάλιστα μέ τή φιλολογική δραστηριότητα,ή όποια παρατηρείται κατά τό ΙΓ' αί. Ή διδασκαλία τών συγκεκριμένων δραμάτων και τών έπιγραμμάτων π.χ. δέν θά μπορούσε νά έρμηνευθί χωρίς άναφορά στό βυζαντινό ΙΓ' αί. Έξ άλλου δέν άγνοούνται και έργα βυζαντινά, όπως οί λόγοι τών μεγάλων Πατέρων τής Έκκλησίας, ή Έκθεση του Άγαπητού διακόνου, οί άσματικοί Κανόνες, ή Έπιστολή του Φωτίου στον άρχοντα Βουλγαρίας Μιχαήλ κ.ά.

Σέ μερικές περιπτώσεις διδάσκαλοι μέ ιδιαίτερη άκτινοβολία και μακροχρόνια θητεία στήν εκπαίδευση συνετέλεσαν στήν καθιέρωση κάποιων κειμένων. Τέτοια είναι ή περίπτωση του Σεβαστού Κυμινήτη, του Δανιήλ Κεραμέως, του Άγαπίου του νεωτέρου, και άλλων,οί όποιοι,μέ τίς προσωπικές τους έπιλογές έπηρέαζαν ουσιαστικά τίς σπουδές, προσανατολίζοντάς τις σύμφωνα μέ τίς άπόψεις τους.

Ή Έγκυκλοπαίδεια του Πατούσα, στήν όποια άναφερθήκαμε επανειλημμένα, συνέβαλε στον εμπλουτισμό τής διδακτέας ύλης. Έδώ πρέπει νά διευκρινίσουμε ότι ή Έγκυκλοπαίδεια περιέλαβε κυρίως καθιερωμένα κείμενα, στα όποια ό συλλογέας έπρόσθεσε και άλλα διευρύνοντας έτσι τό φάσμα τών πρός διδασκαλία κειμένων. Οί διδάσκαλοι δέχθηκαν τό βοήθημα αυτό,άλλά δέν τό άκολούθησαν δουλικά.Διαπιστώνει

κανείς ότι πολλά κείμενα της Έγκυκλοπαιδείας δεν βρήκαν ανταπόκριση, όπως ο Προμηθεύς δεσμώτης, ή Μήδεια και αρκετά έργα του Β' τόμου, ασφαλώς έπειδή δεν άνήκαν σέ εκείνα πού έδιδάσκοντο κατά παράδοση. Υπάρχουν δέ περιπτώσεις, μετά τό 1710, διδασκαλίας έργων πού δεν υπάρχουν στην Έγκυκλοπαιδεία (Ίλιάδα, Βασιλική σχέδη, Φαλάκρας έγώμιον, κλπ.), γεγονός πού φανερώνει ότι ή πρωτοβουλία των διδασκάλων στην έπιλογή των κειμένων ήταν παράγων καθοριστικός.

Η ποικιλία των κειμένων πού παραδίδονται στα μαθηματάρια είναι έντυπωσιακή. Φυσικά μέσα στην ποικιλία αυτή άνακαλύπτει κανείς τό στόχο του διδασκάλου: θέλει νά προσφέρει κείμενα ανταποκρινόμενα σέ είδη για τά όποία ό μαθητής είχε κάποιες θεωρητικές γνώσεις δηλ. Έπιστολογραφία, Ρητορική, Ποίηση. Τά κείμενα ήταν ό οδηγός για την έφαρμογή της θεωρίας. Παράλληλα ήταν τό μέσον μέ τό όποιο έμπεδώνετο ή καθαυτό γλωσσική διδασκαλία, ή Γραμματική και τό Συντακτικό. Έπιτελούσαν όμως και τόν ήθοπλαστικό τους προορισμό, άν και σέ μερικές περιπτώσεις παρατηρήσαμε την άκαταλληλότητά τους. Έδώ πρέπει νά μνημονευθί ή διδασκαλία της Χρηστοθείας του Άντωνίου Βυζαντίου. Τό έργο, όπως είδαμε στό οίκείο κεφάλαιο, δεν είναι παλαιότερο των άρχών του ΙΗ' αί. Ό δημιουργός του πέθανε ένωρίς, έπομένως ή εύρεία διάδοση του έργου δεν έσχετιζετο μέ αυτόν, αλλά μέ τό περιεχόμενό του, τό όποιο ίκανοποιούσε τίς άπαιτήσεις της καινοφανούς τότε άστικής κοινωνίας. Η Χρηστοθήεια εκτιμήθηκε, έπειδή περιέχει στοιχεία πού μπορούν νά συντελέσουν στή διαμόρφωση του χαρακτήρα, όπως και οι γνωμικοί στίχοι, οι μύθοι, οι παραινήσεις κ.ά. Άνεξάρτητα από την παιδαγωγική άξία των διδασκομένων κειμένων, δεν μπορούμε νά παραβλέψουμε ότι έστόχευαν στή διάπλαση ενός ανθρώπινου τύπου. Δεν ήταν δηλαδή μόνο εργαλεία για την εκμάθηση της γλώσσας, παρ'όλο πού και αυτός ό ρόλος τους δεν ήταν λιγότερος σημαντικός. Έπρόσφεραν πρότυπα και ιδέες πού έπήγαν από τή διπλή παράδοση του Γένους.

Κατά τή μακρά περίοδο της Τουρκοκρατίας ή έπιλογή των κειμένων δεν χαρακτηρίζεται από ουσιώδεις μεταβολές. Ό χρόνος συνετέλεσε στή διαμόρφωση κάποιας παραδόσεως, ή όποία άποδεχθηκε ίσχυρή. Δεν παρατηρούμε έντυπωσιακό παραμερισμό κειμένων για

χάρη άλλων. Διαπιστώνομε διεύρυνση τῆς διδακτέας ὕλης μέ τήν υἱοθέτηση νέων κειμένων, ὅπως π.χ. τῶν λόγων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Λιβανίου, τοῦ Θεμιστίου κ.ἄ. καί κάμψη, ὅχι διακοπή, τῆς διδασκαλίας άλλων, ὅπως πχ. τῶν Ἔργων καί ἡμερῶν τοῦ Ἡσιόδου, τῶν Ὀλυμπιονίκων τοῦ Πινδάρου, τῶν δραμάτων κλπ.

Ἡ ποικιλία τῶν διδασκομένων κειμένων καί ἡ ἔκτασή τους ἀπαιτοῦσε, λογικά, πολυετεῖς σπουδές. Στήν πραγματικότητα ὁ μαθητής σπανίως ἐξαντλοῦσε ὅλο τό φάσμα τῶν κειμένων, τά ὁποῖα ἐντοπίσαμε στά μαθηματάρια, ἐπειδή πολύ λίγοι μαθητές ὀλοκλήρωναν τίς σπουδές τους ἀκόμη καί κάτω ἀπό ὁμαλές συνθῆκες λειτουργίας τοῦ σχολείου. Πολύ περισσότερο ὅταν οἱ περιστάσεις (πόλεμοι, λοιμοί, ἔλλειψη πόρων κλπ) ἐπηρέαζαν δυσμενῶς τή σχολική ἐργασία. Ἡ σύμμεικτη ὕλη, τήν ὁποία παραδίδουν πολλά μαθητάρια, δείχνει ὅτι οἱ περισσότεροι σπουδαστές ἐγεύοντο κείμενα ὅλων τῶν εἰδῶν, συνήθως δέ λίγους ἀσματικούς Κανόνες, "γνώμες", Ἐκθεση τοῦ Ἀγαπητοῦ, λόγους ἀρχαίων συγγραφέων καί Πατέρων τῶν Ἐκκλησίας, Ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου, τή Χρηστοθήθεια, τόν Ὅμηρο. Ἡ δραματική ποίηση, τά Ἐπιγράμματα, ὁ Πίνδαρος, μέ τά ὁποῖα ἔκλεινε ὁ κύκλος τῶν σπουδῶν τῆς μέσης βαθμίδας, ἐδιδάσκοντο σ' ἐκείνους πού εἶχαν τίς δυνατότητες νά ὀλοκληρώσουν αὐτό τό στάδιο.

Μέ τά κείμενα πού μᾶς ἀπασχόλησαν στό μέρος αὐτό οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπετέλεσαν ἔργο σημαντικό, ἐπειδή ὁ συνδυασμός διδασκαλίας κειμένων, Γραμματικῆς καί Συντακτικοῦ ἐσυντήρησε καί διέσωσε τήν ἐλληνική γλῶσσα καί τήν ἐθνική συνείδηση.

Ο προγραμματισμός της διδακτέας ύλης

Από την έρευνα των πηγών συνάγεται ότι αναλυτικά προγράμματα διδασκαλίας, με τό περιεχόμενο και τή μορφή πού έχουν σήμερα, υπάρχουν ελάχιστα κατά τήν Τουρκοκρατία. Έντοπίζονται κυρίως πρός τό τέλος του ΙΗ' αϊ. και τίς πρώτες δεκαετίες του ΙΘ' αϊ. Όστόσο δέν λείπει όλωσδιόλου κατά τούς προηγούμενους αιώνες ή αντιμετώπιση του βασικού, για τή λειτουργία κάθε σχολείου, ζητήματος του προγραμματισμού της διδακτέας ύλης. Πρόσωπα τά όποια σχετίζονται κατά κάποιο τρόπο με τήν παιδεία (Πατριάρχες, διδάσκαλοι, ιδρυτές και δωρητές σχολείων, ήγεμόνες, κοινότητες κ.λ.π.) χαράζουν συνήθως τίς γενικές γραμμές τίς όποιες, κατά τήν άποψή τους, πρέπει νά ακολουθήσουν οί σπουδές στό συγκεκριμένο σχολείο, για τό όποιο ενδιαφέρονται. Τέτοιου είδους κατευθυντήριες γραμμές, άλλοτε πολύ γενικές και άλλοτε πιο συγκεκριμένες, άπαντούμε σέ πατριαρχικά σινίλλια, ήγεμονικά χρυσόβουλλα, έγγραφα ιδρυτικά σχολείων, έπιστολές και έργα λογίων.

Έξ άλλου σέ συγγράμματα και περιοδικά, κυρίως του ΙΘ' αϊ., δημοσιεύονται σκέψεις, εισηγήσεις, άναμνήσεις, οί όποιες άναφέρονται άμεσα στά σχολικά πράγματα της εποχής και, από μιά άποψη, είναι πολύτιμες ελδήσεις για τόν προγραμματισμό και τή πορεία των σπουδών καθώς και για τή διάρθρωση της παιδείας.

Έπειδή οί πληροφορίες πού μās παρέχουν οί προαναφερθεϊσες πηγές είναι όχι μόνο σημαντικές, αλλά άποτελοϋν, κατά κάποιο τρόπο, τό θεωρητικό πλαίσιο μέσα στό όποιο διεξάγεται ή διδασκαλία των μαθημάτων και μάλιστα των κειμένων των "θύραθεν" και χριστιανών συγγραφέων, παραθέτουμε στή συνέχεια όσες κατορθώσαμε νά συγκεντρώσουμε ύστερα από προσωπική έρευνα, ή όποια δέν πρέπει νά θεωρηθῇ έξαντλητική¹. Όμως τά μαθηματάρια είναι εκεί-

1. Συστηματική μελέτη για τά προγράμματα διδασκαλίας κατά τήν Τουρκοκρατία δέν έχει ακόμη έκπονηθῇ.

να πού αντιπροσωπεύουν σέ πλάτος καί βάθος τή σχολική πράξη, αὐτά μᾶς προσφέρουν τό πραγματικό ἀναλυτικό πρόγραμμα καί σ' αὐτά κυρίως θά στηριχθοῦμε γιά τή συναγωγή συμπερασμάτων σέ ὅ,τι ἀφορᾷ στούς "θύραθεν" καί χριστιανούς συγγραφεῖς πού διδάσκονται στά ἑλληνικά σχολεῖα κατὰ τήν Τουρκοκρατία.

Πρῶτες ἐνδείξεις

Οἱ πρῶτοι αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας, ΙΕ' αἰ. καὶ ΙΣ' αἰ., εἶναι οἱ πτωχότεροι σέ παιδευτική κίνηση. Πρόκειται γιὰ μιὰ περίοδο πολὺ δύσκολη, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἑλληνισμὸς ἀποβλέπει κυρίως στὴν ἐπιβίωση καὶ στὴν ἀνασυγκρότησή του, μέσα στὸ πλαίσιο πού τοῦ ἐπιβάλλει ὁ δυνάστης. Συνεπῶς τὰ περιθώρια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας εἶναι πολὺ στενά, καθὼς οἱ ὑλικές συνθήκες εἶναι δυσμενέστερες καὶ τὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ ἀνεπαρκές.

Ἡ λειτουργία τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς στὴν Κωνσταντινούπολη συντηρεῖ κάποια πνευματικὴ φλόγα καθὼς, μετὰ τὴν Ἀλωση καὶ μέχρι τὸ τέλος τοῦ ΙΣ' αἰ., ἀξιόλογοι ἄνδρες, ὅπως ὁ Ματθαῖος Καμαριώτης, ὁ Μανουὴλ ὁ Κορίνθιος, ὁ Ἀντώνιος Καρμαλίκης, ὁ Μανουὴλ Γαλησιώτης, ὁ Θεοφάνης Ἐλεαβοῦλκος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Θεοδόσιος, οἱ Ζυγομαλάδες, προσφέρουν τίς γνώσεις τους σέ ὅσους ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ φοιτήσουν στὴ Σχολή ἢ νὰ πληρώσουν μαθήματα "κατ'οἶκον"¹.

Οἱ λόγιοι αὐτοὶ διδάσκουν ὅπωςδὴποτε ὅ,τι καὶ ὅσα εἶναι σέ θέση νὰ γνωρίζουν, συνήθως δέ Γραμματικὴ καὶ Ρητορικὴ, ἐνίοτε καὶ ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς. Ὁ προγραμματισμὸς τῆς ὕλης καθορίζεται, φυσικά, ἀπὸ τοὺς ἰδίους, ἀφ' ἐνός ἐπειδὴ ὁ καθένας ἐπωμίζεται διαδοχικὰ μόνος του τὸ βάρος τῆς διδασκαλίας στὴ Σχολή καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπειδὴ τὸ Πατριαρχεῖο τοὺς ἐμπιστεύεται ἀπόλυτα, ἀφοῦ οἱ περισσότεροι κατέχουν, παράλληλα μέ τὴ διδασκαλικὴ ιδιότητα καὶ κάποιο ἐκκλησιαστικὸ ἀξίωμα².

1. Τάσου Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 74-88, 91-94 καὶ 99-116.

2. Συνήθως ἔχαν τὸ ὀφφίκιο τοῦ Μεγάλου Ρήτορος, τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξάρχου κ.ἄ. Ἐνθ' ἄνωγτ.

Λογικό είναι νά υποθέσουμε ότι, μέχρι τό τέλος τοῦ Ις' αἰ., τό σπουδαιότερο ἐκπαιδευτήριο τῆς τουρκοκρατουμένης Ἀνατολῆς φέρει τή σφραγίδα τοῦ ἐκάστοτε σχολάρχου, ὁ ὁποῖος, ἀνάλογα μέ τήν πνευματική του κατάρτιση, ἀνυψώνει ἢ υποβαθμίζει τή Σχολή, καθὼς δέν εἶναι ὑποχρεωμένος νά τηρήσει κάποιο πρόγραμμα σπουδῶν ἐπιβαλλόμενο "ἄνωθεν". Ὁ ρεαλισμός τοῦ Πατριαρχείου ἐπιτρέπει ἔτσι τήν ἐπιβίωση τῆς Σχολῆς, ἐπειδὴ τή στηρίζει στό διαθέσιμο ἀνθρώπινο δυναμικό, ἀπό τό ὁποῖο ζητεῖ τό "κατά δύναμιν".

Τό 1593 ὁ Πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β' ὁ Τρανός¹ συγκαλεῖ τοπική Σύνοδο στήν Κωνσταντινούπολη, στήν ὁποία μετέχουν καί ἄνδρες λόγιοι, ὅπως ὁ Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων καί ὁ Μελέτιος Ἀλεξανδρείας (ὁ Πηγᾶς).

Θά ἀναφερθοῦμε σέ ἓνα ἀπό τοὺς ὁρισμούς τῆς Συνόδου, ἐπειδὴ τό περιεχόμενό του προσφέρει τό γενικό πλαίσιο, μέσα στό ὁποῖο θά κινηθῇ ἡ παιδεία τοῦ Γένους. Ὅριζει λοιπόν ἡ Σύνοδος "ἕκαστον ἐπίσκοπον ἐν τῇ ἑαυτοῦ παρειακῇ φροντίδᾳ καί δαπάνῃ τήν δυναμένην ποιεῖν, ὥστε τά θεῖα καί τά ἱερά γράμματα δύνασθαι διδάσκεισθαι ..."².

Ὁ ὁρισμός εἶναι σημαντικός γιά δύο λόγους· α') ἐπειδὴ συνιστᾶται ἡ ἱδρυση σχολείων ἐκτός τοῦ κέντρου, δηλ. ἐκτός τῆς Κωνσταντινούπολεως, μέ τή φροντίδα τῶν κατά τόπους ἐπισκόπων. Πρόκειται γιά μιᾶ προσπάθεια πού ξεκινᾷ ἐπίσημα καί ἀποβλέπει στήν ἐξάπλωση τῆς παιδείας σέ ὅλο τό χώρο πού διατελεῖ κάτω ἀπό τήν ἄμεση ἐπίβλεψη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας· καί β') ἐπειδὴ καθορίζεται καί τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν. Θά διδάσκονται

1. Κ. ΣΑΘΑ, Βιογραφικόν σχεδιάσμα περί τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' (1572-1594).· Ἐν Ἀθήναις 1870, σελ.91(καί φωτοτυπική ἐπανέκδοσις, Θεσσαλονύκη 1979). Ἡ εἰσήγησις γιά τήν ἱδρυση σχολείων ὀφείλεται, κατά τόν καθηγητή κ. Χρῆστο Πατρινέλη, στό Μελέτιο Πηγᾶ.

2. Κ. ΣΑΘΑ, ἔνθ' ἄνωτ.

"τά θεῖα καί τά ἱερὰ γράμματα". Ἐδῶ ἔχομε ἕνα γενικότατο καί εὐρύτατο πλαίσιο, ἀπό τό ὁποῖο φαινομενικά ἀποκλείονται οἱ "θύραθεν" συγγραφεῖς. Ἡ Σύνοδος δέν προσδιορίζει τή διδακτέα ὕλη, ὅμως ἐννοεῖται ὅτι θά πρέπει νά ἐπιλέγεται ἀπό "τά θεῖα καί τά ἱερὰ γράμματα".

Δυσκολεῦεται κανεῖς νά δεχθῇ ὅτι ἄνδρες μέ τή μόρφωση ἐνός Πηγᾶ ἢ ἐνός Ἱερεμῖα Β' ἀποκλείουν τή διδασκαλία τῶν ἔργων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ ὅρος αὐτός κατανοεῖται ἂν δεχθοῦμε ὅτι ἡ Σύνοδος ἀποβλέπει στήν ἱδρυση σχολείων τῶν "κοινῶν γραμμάτων" δηλ. σχολείων στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Στά σχολεῖα αὐτά βασικά κείμενα εἶναι ἡ Ὀκτώηχος, τό Ψαλτήριο, τό Ὁρολόγιο καί τό Εὐχολόγιο, γράμματα ὄντως θεῖα καί ἱερὰ¹.

Ἄλλωστε μέχρι τό Ις' αἰ. ἡ ἱδρυση σχολείων ἀνώτερης βαθμίδας καί ἔξω ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη εἶναι προβληματική ἐξ αἰτίας τῆς δυσπραγίας τοῦ Γένους καί τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων διδασκάλων. Ἡ παιδεία συντηρεῖται σέ ἐστῖες διάσπαρτες μέσα στόν ἑλληνικό χῶρο χάρις στούς λίγους λογίους τῆς ἐποχῆς, πού, ἀνεξάρτητα ἀπό ἄλλες ἀσχολίες τους, ἐπωμίζονται μέ δική τους πρωτοβουλία καί διδακτικά καθήκοντα. Ἀναφέρομε ἐνδεικτικά τό Μιχαήλ Ἑρμόδωρο Λήσταρχο², γιατρό, πού διδάσκει στή Χίο σέ ἕνα κύκλο μαθητῶν, τόν Ἰωάννη Ζυγομαλά³ πού κάνει τό ἴδιο στό Ναύπλιο, προτοῦ ἔλθει στήν Κωνσταντινούπολη.

Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν τά Ἰωάννινα, ὅπου ἡ παιδευτική δραστηριότητα ἐμφανίζεται ἀδιάκοπη κυρίως χάρις στήν ὑπαρξη ντόπιων διδασκάλων (Φιλανθρωπῆνοί, Μακάριος Τσεχούλης, Μανασσῆς Πλέσσας)⁴, ἀλλά γενικά ἡ παιδεία κατὰ τούς ΙΕ' καί Ις' αἰῶνες χαρακτηρίζεται ἀπό στασιμότητα.

1. Βλ. παρακάτω τά προγράμματα τῶν σχολείων Καστοριᾶς καί Τρικάλων Κορινθίας.

2. Φαίδωνος ΜΠΟΥΜΠΟΥΑΙΔΟΥ, "Ἕλληνες λόγιοι μετά τήν Ἀλωσιν. Α'. Μιχαήλ - Ἑρμόδωρος Λήσταρχος. Ἀθῆναι 1954.

3. Emile LEGRAND, Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas. Paris. 1889, σελ. 13 καί Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 101.

4. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 62.

Ἐπομένως εἶναι ἀσκοπη ἡ ἀναζήτησις ὁποιουδήποτε ἐπι-
σήμου ἢ ἀνεπισήμου προγραμματισμοῦ τῆς διδακτέας ὕλης, ἀφοῦ,
ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ὁ κάθε διδάσκαλος ἀποφάσισε μόνος, ποιά
καί πόσα μαθήματα θά ἐδίδασκε. Ἀλλωστε δέν γνωρίζομε τί ἀκριβῶς
ἐδίδασκε ὁ καθένας. Οἱ εἰδήσεις γιά τίς παραδόσεις τους εἶναι
ἀνεπαρκεῖς καί συνήθως ἑμμεσες, προσερχόμενες κυρίως ἀπό ἐπιστο-
λές καί σημειώσεις χειρογράφων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Προγραμματισμός τῆς διδακτέας ὕλης κατὰ τό ΙΖ' αἰ.

Τρεῖς μαρτυρίες τοῦ ΙΖ' αἰ., πού παρατίθενται στή συνέ-
χεια, εἶναι σαφέστερες σ' ἐτικὰ μέ τόν προγραμματισμό τῶν σπου-
δῶν καί ἰδιαίτερα διαφωτιστικές ὡς πρός τή διάρθρωση τῆς παι-
δείας.

Ἡ πρώτη προέρχεται ἀπό Πατριαρχική ἐπιστολή καί ἀναφέρε-
ται στό Φροντιστήριον τῆς Χίου καί συγκεκριμένα στή μισθοδοσία
τοῦ διδασκάλου κύρ Γαβριήλ καί στήν πρόσληψη βοηθοῦ του. Ὁ
Πατριάρχης συνιστᾷ στό μητροπολίτη τῆς Χίου νά καταβάλλουν οἱ
"ἐπιτηρηταί" τοῦ Φροντιστηρίου "ἄλλα εἴκοσιν ἀσλάνια κατ' ἔτος
πρός ἕτερον δεῦτερον βοηθόν τόν δυνάμενον νά διδάσκη τά τῆς κυ-
κλοπαιδείας μαθήματα τοῦς μαθητάς", ὥστε νά ἐκτελεῖται καλύτε-
ρα ἡ διδακτική ἐργασία. Ἡ ἐπιστολή εἶναι ἀχρονολόγητη καί ὑπο-
γράφεται ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Παρθένιο. Ὁ πρῶτος ἐκ-
δότης της, Ἰωακείμ Φορόπουλος¹, ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ
τοῦ Παρθενίου τοῦ Δ', τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη πατριαρχεῖα διήρκεσε
μία πενταετία (1657-1662) στό διάστημα τῆς ὁποίας, κατὰ τόν ἐκ-
δότη, ἀπολύθηκε τό γράμμα. Τήν ἴδια ἀποψη ὑποστηρίζει καί ὁ Πε-
ρὶ κλῆς Ζερλέντης². Κατὰ τό Ζερλέντη ἡ πατριαρχική ἐπιστολή
ἔχει γραφῇ τό 1660, ἔτος ἰδρύσεως τοῦ Φροντιστηρίου τοῦ ἀγίου
Βλκτωρος στή Χίο ἀπό τό Μανολάκη τόν Καστοριανό.

1. Ἰωακείμ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγραφα ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπείου",
ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 70.

2. Περ. ΖΕΡΑΕΝΤΗ, Περὶ τῶν ἐν Χίῳ φροντιστηρίων. Ἀθηνᾶ, τόμ. 29(1917),
σελ. 238.

Ἡ ὑπ' ὄψῃ ἐπιστολή μνημονεύει "τά τῆς κυκλοπαιδείας μαθημάτων", πού μᾶς θυμίζουν τήν "ἐγκύκλιο παιδεία"¹ τῶν Βυζαντινῶν, καί ἀσφαλῶς μέ τόν ὅρον αὐτό ἐννοεῖται ἕνας ὀρισμένος κύκλος μαθημάτων, πού τό περιεχόμενό του θά ἐπιχειρήσουμε νά προσδιορίσουμε στή συνέχεια, ἐφ' ὅσον θά τόν ἀπαντήσουμε καί σέ ἄλλες πηγές.

Ἡ δεύτερη μαρτυρία συνδέεται μέ τήν ἀνασύσταση τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς ἀπό τόν εὐεργέτη τῆς παιδείας Μανολάκη τόν Καστοριανό καί μέ τόν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Νεκτάριο. Συγκεκριμένα στίς 6 Ἰανουαρίου 1663, ἡμέρα τῶν Φώτων, ὁ Νεκτάριος ἐκφωνεῖ ὁμιλία στό Ἀγιοταφίτικο Μετόχι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατά τήν ὁποία ἀναγγέλλει στό ἐκκλησίασμα ὅτι

"ἔνευσε ὁ θεός εἰς τούτην δηλ. τήν Κωνσταντινούπολη νά καταστήσῃ διδασκαλεῖον ἐδῶ καί νά βάλῃ διδασκάλους ἐπί μισθῷ κοινῶν γραμμάτων τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καί κυκλοπαιδείας, γραμματικῆς, ρητορικῆς καί λογικῆς καί φιλοσοφίας καί θεολογίας".

Στή συνέχεια ἀναφέρει ὅτι

"ὁ τιμιώτατος καί φιλόχριστος ἄρχων κυρίτζη Μανολάκης ἀφιερώνει τό πρῶτον εἰς αὐτό πληρωμήν τριῶν διδασκάλων, ἑνός διὰ τά κοινά γράμματα ... ἄλλον διδάσκαλον τῆς κυκλοπαιδείας, γραμματικῆς, ρητορικῆς καί λογικῆς ... καί ἕτερον τρίτον διδάσκαλον σοφόν καί ἐπιστήμονα φιλοσοφίας καί θεολογίας· καί ... δίδει εἰσόδημα νά ἔρχεται ἕξοδος νά τρέφονται δώδεκα μαθηταί, νά σπουδάζουσι κυκλοπαιδείαν καί φιλοσοφίαν ... ὥστε νά τελειώσωσι τά μαθήματά των ὅλα, κυκλοπαιδείαν, φιλοσοφίαν καί θεολογίαν".

1. Γιά τήν ἐγκύκλιο παιδεία στό Βυζάντιο βλ. C.N.CONSTANTINIDES, *Higher education in Byzantium in the thirteenth and early fourteenth centuries (1204 - ca 1310)*, Nicosia 1982, σελ. 7,16,40 κ.ἄ.

2. Μ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἐν Κων/πόλει Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Τά κατά τήν ἔδρυσιν τῆς Σχολῆς Μανολάκη τοῦ

Ἡ ἐπικύρωση τῆς ἀνασυστάσεως τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς πραγματοποιεῖται τὴν 1η Ἰουνίου 1663 μὲ σιγίλλιο πού συνυπογράφουν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος ὁ Γ' καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Νεκτάριος. Στό σιγίλλιο προβλέπεται ἡ πρόσληψη διδασκάλων γιὰ νὰ διδάξουν "τὴν κατὰ κυκλοπαιδεῖαν παιδευσιν καὶ τῶν τελειότερων μαθημάτων τὴν ἐκθεσιν". Οἱ Πατριάρχες συνιστοῦν κάποια κλιμάκωση τῶν μαθημάτων, δηλαδὴ νὰ ἀρχίζουν οἱ διδάσκαλοι "ἀπὸ τῆς κυκλοπαιδείας" καὶ νὰ προχωροῦν "ἐπὶ τὰ τέλεια τῶν μαθημάτων"¹.

Οἱ πληροφορίες πού περιέχονται στὴν ὁμιλία τοῦ Νεκταρίου καὶ στό σιγίλλιο εἶναι ἐνδιαφέρουσες γιὰ δύο κυρίως λόγους· α') ἐπειδὴ μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ καθορίσουμε τίς τρεῖς βαθμίδες τῆς ἐκπαιδεύσεως πού προβλέπονται γιὰ τὴν Πατριαρχικὴ Σχολή: κοινὰ γράμματα, κυκλοπαιδεῖα, "τελειότερα" μαθήματα δηλ. φιλοσοφία καὶ θεολογία, μὲ ἄλλα λόγια στοιχειώδη, μέση καὶ ἀνώτερη ἐκπαίδευση· β') ἐπειδὴ μᾶς πείθουν ὅτι ὁ ὅρος "κυκλοπαιδεῖα", πού ἀπαντήσαμε ἤδη, δέν εἶναι μόνο ξεχωριστὴ βαθμίδα ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ ἐκφράζει ἓνα κύκλο μαθημάτων, στὸν ὁποῖο κατὰ τὰ ἀνωτέρω περιλαμβάνονται ἡ Γραμματικὴ, ἡ Ρητορικὴ καὶ ἡ Λογικὴ.

Ἡ τρίτη μαρτυρία συνδέεται μὲ τὴν κατὰ τὸ 1691 ἀναδιοργάνωση τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Καλλίνικος ὁ Β' ἀπολύει τὸν Ἰούλιο τοῦ ἔτους αὐτοῦ σιγίλλιο πού συνυπογράφουν ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης καὶ ἄλλοι ἀρχιερεῖς καὶ ὀφφικιάριοι τοῦ Πατριαρχείου, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποφασίζεται ἡ ἐπαναλειτουργία τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς καὶ πάλι χάρη στὴ γενναιοδωρία τοῦ Μανολάκη Καστοριανοῦ.²

Καστοριανοῦ ἐπὶ τῇ βάσει καὶ νέων ἀνεκδότων πηγῶν. Ἀθηνᾶ, τόμ 54 (1950), σελ. 3-28, ὅπου λόγος καὶ γιὰ τίς ἐκδόσεις τοῦ σχετικοῦ σιγιλλίου ἀπὸ τοὺς Κύριλλο Ἀθανασιάδη, Μ. Γεδεών καὶ Σ. Μανο.

1. Μ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Ἀθ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ-ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ, Τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν (1453-1789), Κων/πολις 1870. Ἀναδημοσίευση καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟ, Πηγές τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1965, ὅπου καὶ ἡ παραπομπή, σελ. 349 καὶ ἐξῆς.

Στό σινίλλιο ἀναφέρονται, μεταξύ ἄλλων, καί τὰ ἀκόλουθα, πού μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ·

"Καί δὴ πρὸς σύστασιν αὐτοῦ τοῦ φροντιστηρίου διετάξα-
μεν εἶναι καί προσεδρεύειν ἐν αὐτῷ διδασκάλους δύο·
τόν μὲν εἶνα διδάσκοντα τὰ ἐπιστημονικά μαθήματα, τόν
δὲ ἕτερον τὰ γραμματικά τῆς κυκλοπαιδείας διερμηνεύ-
οντα ... Κἀντεῦθεν ὀφείλουσιν, ὁ μὲν διδάσκαλος τῶν
ἐπιστημῶν εἰς δύο κλάσεις διδάσκειν τοὺς μαθητάς
τὰ μαθήματα, ὧν μετὰ τὴν παράδοσιν ἐρωτᾶν τε καί λύ-
ειν τὰς ἀπὸ τῶν αὐτῶν μαθημάτων ἀπορίας, καθ' ἡμέραν
τε ἐπιτάττειν ἐνὶ τῶν μαθητῶν ἀναλαμβάνειν τό προει-
λημμένον μάθημα, χωρὶς τοῦ παρέχειν αὐτῷ τινα προλα-
βοῦσαν εἴδησιν· τῇ δὲ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου μαθήματα
μὲν τῆς προκειμένης ἐπιστήμης μὴ διδάσκειν, ἀθροίζειν
δὲ ἐνώπιον αὐτοῦ τοὺς μαθητάς, εἴτα δι' ἑαυτοῦ τε καί
δι' ἀλλήλων ἐκεῖνων ἐπεξεργάζεσθαι τριβὴν τινα καί
ἀναπόλησιν κατὰ νοῦν τῶν παρελθόντων μαθημάτων διὰ
τινων προσαρμοζόντων προβλημάτων, προτρέπειν τε τοὺς
ἐπαΐουσι μαθηταῖς καί συνιστᾶν αὐτοῖς ἐνδελεχῶς δια-
λέξεις ἀλλήλοις, δι' ὧν ἔχωσι γυμνάζεσθαι καλῶς καί
προχωρεῖν εἰς ἐπίδοσιν. Ὁ δὲ διδάσκαλος τῆς κυκλοπαι-
δείας ὀφείλει διορίζειν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένους
εἰς κλάσεις δύο· καί πρὸς μὲν τὴν α' διδάσκειν ἐν τῶν
λογογραφικῶν μαθημάτων, πρὸς δὲ τὴν β' ἐν ποιητικόν
εὐληπτότερον κατὰ τὴν τῶν μαθητευομένων δύναμιν, μά-
λιστα δὲ τόν σχηματισμόν τῶν χρόνων πρὸς τοὺς ἱκανω-
τέρους, ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς συντάξεως τῶν ρημάτων, μετὰ
τεχνολογίας ἀδιαλείπτου, ἃ τε μάλα ἀναγκαίως συμβαλ-
ούσης ταύτης τοὺς πρωτοπείρους εἰς ἔννοιαν καί κα-
τάληψιν τῶν διδασκομένων αὐτοῦς· τῇ δὲ α' κλάσει θέ-
ματα παρέχειν καθ' ἡμέραν ἐφ' ἑκάστου εἰδους τῶν ρημά-
των, καί ὥς ἔνεστι δι' ἐπιμελείας ἔχειν ὅ,τι κλείστης
καί γρηγορούσης φροντίδος εἰς τό παιδεύεσθαι τοὺς αὐ-
τοῦ ἀκροατάς τὴν γραμματικὴν τέχνην μετ' ἐσκεμμένης
ἀσκήσεως".

Είναι φανερό ότι τό σιγίλλιο τοῦτο τοῦ 1691 προβλέπει δύο βαθμίδες ἐκπαιδεύσεως, τή μέση, πού εἶναι πάλι ἡ "κυκλοπαιδεία" καί τήν ἀνώτερη, πού περιλαμβάνει "ἐπιστημονικά μαθήματα". Ἀλλωστε καί ἡ ἀνιση ἀμοιβή πού παρέχεται στούς δύο διδασκάλους (200 γρόσια στό διδάσκαλο τῶν "ἐπιστημονικῶν μαθημάτων", 150 γρόσια στό διδάσκαλο τῆς "κυκλοπαιδείας")¹ δηλώνει διαφορετικά καί ἀνισα διδακτικά καθήκοντα. Ὅμως ἐδῶ μνημονεύονται καί "κλάσεις", τόσο στήν ἀνώτερη, ὅσο καί στή μέση βαθμίδα. Οἱ "κλάσεις", πού θά διατηρηθοῦν μέχρι τό Ιθ' αἰ.,² πρέπει νά ἐννοηθοῦν σάν τμήματα τῆς ἴδιας βαθμίδας. Παρατηροῦμε ἀκόμη ότι τό σιγίλλιο παρέχει κάποιες διευκρινίσεις σχετικά μέ τό περιεχόμενο τῆς "κυκλοπαιδείας". Ἀναφέρει "λογογραφικά μαθήματα" καί ἕνα "ποιητικό", γραμματική, σύνταξη καί θεματογραφία, εἶναι δηλαδή σαφέστερο ἀπό τό σιγίλλιο τοῦ 1663. Ὅμως δέν μᾶς πληροφορεῖ γιά τό περιεχόμενο τῶν "ἐπιστημονικῶν μαθημάτων", πού θά διδάσκονται στήν ἀνώτερη βαθμίδα. Τό 1663 ὁ Νεκτάριος ἔκανε λόγο γιά διδάσκαλο "ἐπιστήμονα φιλοσοφίας καί θεολογίας". Πιστεύομε ότι ἡ φιλοσοφία καί ἡ θεολογία ἀποτελοῦν τά "ἐπιστημονικά μαθήματα" καί τό 1691. Δέν ἔχει φθάσει ἀκόμη ἡ ὥρα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν γιά τήν ἐλληνική παιδεία.

Τό σιγίλλιο θίγει ἐπίσης καί θέματα διδακτικῆς μεθόδου. Συνιστᾶται ἡ κατά Σάββατο ἀνακεφαλαίωση τῆς ὕλης γιά τήν καλύτερη ἐμπέδωσή της, ὁ χωρίς προειδοποίηση ἔλεγχος τῶν μαθητῶν, καί οἱ ἀσκήσεις.

1.. Ἀπ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, ^{ἱερός} τόμ. Α', σελ. 351.

2.. Σέ ἐπιστολή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Ζ' πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς Πατριαρχίας ἀναφέρονται τά ἑξῆς: "οὗ δέ ὁ Μισαήλ τὰς λοιπὰς κλάσεις τῶν μαθητῶν καί τὰς τάξεις τῶν μαθημάτων νά διδάσκη ἐπιμελῶς". Βλ. Μ. Ἡ. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, Ἡ Πατριαρχία, σελ. 169. Τό σύστημα τοῦ χωρισμοῦ τῶν μαθητῶν σέ κλάσεις διατηρεῖται καί μετὰ τόν Ἀγῶνα. Στόν Ὀργανισμό τοῦ 1830 τῶν δύο σχολείων τῆς Δημητσάνης, Ἑλληνικοῦ καί Ἀλληλοδιδακτικοῦ, ἀναφέρεται ότι οἱ μαθητές, προερχόμενοι ἀπό τὴς γειτονικῆς κωμοπόλεως, ἑτάχθησαν ἕκαστος εἰς τὰ ἀνάλογα τῆς δυνάμεως τοῦ μαθήματος". Γ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 56*

Προγράμματα σχολείων κατά τό ΙΗ' αἰ.

α') Τό πρόγραμμα τοῦ 1707 τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου¹

Κατά τήν τελευταία δεκαετία τοῦ ΙΖ' αἰ. ὁ Șerban Καντακου-
ζηνός ἰδρύει ἑλληνική σχολή στό Βουκουρέστι τῆς Βλαχίας. Ὁ
διάδοχός του, Κωνσταντῖνος Brancoveanu, τήν ἀναδιοργανώνει τό
1707 καί ζητεῖ τή συνεργασία τοῦ Χρυσάνθου Νοταῶ², ὁ ὁποῖος
ἐκτός τῶν ἄλλων, ἐκπονεῖ καί τό πρόγραμμα σπουδῶν τῆς σχολῆς³,
πού εἶναι γνωστή καί σάν "αὐθεντική ἀκαδημία τοῦ ἀγίου Σάββα".

Ὁ Χρυσάνθος προβλέπει τρεῖς διδασκάλους, τῶν ὁποίων τά κα-
θήκοντα καθορίζει ὡς ἑξῆς: ὁ πρῶτος καί ἱεραρχικά ἀνώτερος ὁ-
φείλει νά διδάσκει

"κατά τάξιν ταῦτα: α' λογικήν, β' ρητορικήν, γ' τήν φυ-
σικήν ἀκρόασιν, δ' τό περί οὐρανοῦ, ε' τό περί γενέσεως
καί φθορᾶς, ς' τό περί ψυχῆς, ζ' καί τελευταῖον τήν με-
ταφυσικήν. Πρωτῷ μὲν δύο βιβλία ἐρμηνευέτω, τήν λογικήν
τυχόν καί τό περί οὐρανοῦ ἢ τήν φυσικήν καί τό περί φυ-
χῆς ἢ τήν ρητορικήν καί τήν μεταφυσικήν, οὐ τοῦς αὐτοῦς
μαθηταῖς ἀμφοτέρω, ἀλλά τοῦς μὲν τελειοτέρους τά ὑψηλό-
τερα, τοῦς δ' ἀτελέσι τά ἥττονα· οὐ γάρ διδάξει τοῦς οὐ-
πω τήν φυσικήν διεξελεθούσιν ἀκρόασιν τά μεταφυσικά, ἀλλ'
οἱ τήν φυσικήν μετελθόντες, ἐκεῖνοις τό περί γενέσεως
καί φθορᾶς ἐρμηνεύσει καί ἀκολούθως κατά τάς δύο τῶν μα-
θητῶν κλάσεις παραδώσει καί τά μαθήματα".

Ὁ δεῦτερος

"δύο καί αὐτός ἐρμηνευέτω μαθήματα τοῦς μαθητιῶσι πρῶτῳ ἀρ-
χόμενος ἀπό τῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους· μεθ' οὓς τάς τρα-
γῳδίας Σοφοκλέους καί Εὐριπίδου διδάξει· εἷτα λόγους τοῦ
Ναξιανζηνοῦ· ἔπειτα στίχους αὐτοῦ· μετὰ δέ τούτους τάς

1. Δημοσιευμένο στή σειρά Eudoxiu de Hurmuzaki, Documente privitoare la
Istoria Romanilor, τόμ. XIV/1, σελ. 392-394.

2. Γιά τήν ὕδρυσή τῆς σχολῆς βλ. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies...,
σελ. 20 καί ἐξ.

Είναι φανερό ότι το σινίλλιο του 1691 προβλέπει δύο βαθμίδες εκπαίδευσης, τη μέση, που είναι πάλι η "κυκλοπαιδεία" και την ανώτερη, που περιλαμβάνει "έπιστημονικά μαθήματα". Άλλωστε και η άνιση αμοιβή που παρέχεται στους δύο διδασκάλους (200 γρόσια στο διδάσκαλο των "έπιστημονικῶν μαθημάτων", 150 γρόσια στο διδάσκαλο της "κυκλοπαιδείας")¹ δηλώνει διαφορετικά και άνισα διδακτικά καθήκοντα. Όμως έδω μνημονεύονται και "κλάσεις", τόσο στην ανώτερη, όσο και στη μέση βαθμίδα. Οι "κλάσεις", που θα διατηρηθούν μέχρι το ΙΘ' αί.,² πρέπει να έννοηθούν σαν τμήματα της ίδιας βαθμίδας. Παρατηρούμε ακόμη ότι το σινίλλιο παρέχει κάποιες διευκρινίσεις σχετικά με το περιεχόμενο της "κυκλοπαιδείας". Αναφέρει "λογογραφικά μαθήματα" και ένα "ποιητικό", γραμματική, σύνταξη και θεματογραφία, είναι δηλαδή σαφέστερο από το σινίλλιο του 1663. Όμως δεν μās πληροφορεί για το περιεχόμενο των "έπιστημονικῶν μαθημάτων", που θα διδάσκονται στην ανώτερη βαθμίδα. Το 1663 ο Νεκτάριος έκανε λόγο για διδάσκαλο "έπιστήμονα φιλοσοφίας και θεολογίας". Πιστεύουμε ότι η φιλοσοφία και η θεολογία αποτελούν τά "έπιστημονικά μαθήματα" και το 1691. Δεν έχει φθάσει ακόμη ή ώρα των φυσικῶν έπιστημῶν για την ελληνική παιδεία.

Το σινίλλιο θίγει επίσης και θέματα διδακτικής μεθόδου. Συνιστάται ή κατά Σάββατο άνακεφαλαίωση της ύλης για την καλύτερη έμπέδωσή της, ό χωρίς προειδοποίηση έλεγχος των μαθητῶν, και οι άσκήσεις.

1.. 'Ακ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, ¹⁹⁸³τόμ. Α', σελ. 351.

2.. Σέ έπιστολή του Οίκουμενικοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου του Ζ' πρὸς τοὺς διδασκάλους τῆς Πατριάρχας ἀναφέρονται τά ἑξῆς, "οὗ δέ ο Μισαήλ τὰς λοιπὰς κλάσεις τῶν μαθητῶν καί τὰς τάξεις τῶν μαθημάτων νά διδάσκης ἐπιμελῶς". Βλ. Μ. 'Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, 'Η Πατριάρχας, σελ. 169. Τό σύστημα τοῦ χωρισμοῦ τῶν μαθητῶν σέ κλάσεις διατηρεῖται καί μετὰ τόν 'Αγῶνα. Στόν 'Οργανισμό τοῦ 1830 τῶν δύο σχολείων τῆς Δημητσάνας, 'Ελληνικοῦ καί 'Αλληλοδιδασκτικοῦ, ἀναφέρεται ὅτι οἱ μαθητές, προερχόμενοι ἀπό τίς γειτονικές κωμοπόλεις, 'Ετάχθησαν ἕκαστος εἰς τά ἀνάλογα τῆς δυνάμεως τοῦ μαθήματος". Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 56*

Συνεσίου ἐπιστολάς καί τόν περί βασιλείας αὐτοῦ λόγον· καί ἐπομένως τά τοῦ Πινδάρου καί τελευταῖον τοῦς Δημοσθένους λόγους συνάπτων αἰεὶ τά εὐληπτότερα τοῦς δεινότεροις κατὰ τήν τῶν μαθητῶντων δύναμιν. Μετά δέ μεσημβρίαν διδασκέτω τό περί συντάξεως τοῦ κύρ 'Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου μετά παραδειγμάτων διὰ θεματογραφίας ἐντελεστέρας καί διορθούτω τά θέματα. Γινέσθω δέ καί ἀνάγνωσις ἀπό τούτων· α') ἀπό τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου· μεθ' ἧς ἀπό τοῦ Ξενοφῶντος, εἴτα ἀπό τοῦ Πλουτάρχου καί τελευταῖον ἀπό τοῦ Θουκυδίδου, ἀρχόμενος δηλαδή τοῦ β' μετά τήν συμπλήρωσιν τοῦ πρώτου κατὰ διαφόρους καιρούς· γυμναζέσθωσαν δέ καί περί τήν ποιητικὴν οἱ τῆς κλάσεως ταύτης, καί, ὅτε ταῦτα πάντα διέλθωσι, τότε εἰς τόν πρῶτον μεταβαλινέτωσαν".

Ὁ τρίτος διδάσκαλος

"... ἐρμηνευέτω πρῶτ' ταῦτα τά μαθήματα κατὰ τάξιν ἀνά δύο Χρυσολωρᾶ γνῶμας καί Κάτωνος, Φωκυλίδου, Πυθαγόρου, μύθους Αἰσώπου, Ἀγαπητοῦ παραινέσεις, κανόνες τῶν δώδεκα ἑορτῶν, ἐπιστολάς τοῦ Σιμοκράτου καί τά Ὅμηρου· καί τοῦς ἀρχαρίους παῖδας εἰς τά τῆς γραμματικῆς εἰσαγόμενος καί διδάσκων τήν περί προσφδίων καί συμφωνιῶν ὀρθογραφίαν. Μετά δέ μεσημβρίαν τό τεχνολογικόν τῆς γραμματικῆς καί θεματογραφίαν κατὰ τά ἐν τῇ τοῦ Λασκάρεως μόνα εἶδη τῶν ρημάτων, χωρίς ὅμως τῶν ἐν αὐτοῖς σημειώσεων καί ἐξαιρέσεων καί τῶν ἀναγομένων ρημάτων εἰς διάφορα εἶδη συντάξεως, κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν σημασίας (τοῦτο γάρ τοῦ δευτέρου διδασκάλου ἔργον ἔσται)· ἀλλά καί αὐτά ταῦτα τά εἶδη τῶν ρημάτων, ὡς καί πᾶσαν τήν γραμματικὴν, ἐν ἀπλῇ διαλέκτῳ αὐτοῖς ἐκτιθέσθω καί μετὰφράζων παραδιδότω τοῖς μαθητιῶσιν, ὥστε παρὰ τῶν παίδων ἐννοεῖσθαι καλῶς καί μὴ μόνον ἀναγινώσκεισθαι. Γινέσθω δέ καί ἀνάγνωσις ἀπό τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καί τῶν Πράξεων μέχρι τέλους Καί, ὅτε διέλθωσι ταῦτα πάντα μετά καί τῶν εἰδῶν τῶν ρημάτων διὰ θεματογραφίας, τότε μεταβαλινέτωσαν εἰς τόν δεύτερον".

Παρατηρεί κανείς ότι, συγκρινόμενο με τα προηγούμενα, το πρόγραμμα του Χρυσάνθου Νοταρά είναι αναλυτικότερο. Για πρώτη φορά η διδακτέα ύλη προσδιορίζεται με αναφορά σε συγκεκριμένους συγγραφείς. Δεν λείπουν και έδω οι γενικότητες (τά του Πινδάρου, τά Όμηρου, λόγοι του Ναζιανζηνού, τραγωδίες Σοφοκλέους και Εύριπίδου) όμως ο Χρύσανθος, με όλο τό κύρος του, θέτει τό πλαίσιο, μέσα στό όποιο θά κινηθοϋν οι διδάσκαλοι, κατά τρόπο όσο τό δυνατόν πιο σαφή. Και για τή σχολή του Βουκουρεστίου προβλέπονται τρία στάδια σπουδών, όπως παλαιότερα (1663) για τήν Πατριαρχική σχολή. Όμως στό πρόγραμμα του Χρυσάνθου δεν αναφέρονται πουθενά "κοινά γραμματα" δηλ. στοιχειώδης εκπαίδευση. Οι τρεις διδάσκαλοι αντιστοιχοϋν βέβαια σε τρεις κλιμακωμένους κύκλους μαθημάτων και πάντως είναι σαφές ότι ό πρώτος αναλαμβάνει τόν ανώτερο. Ό δεύτερος και άμέσως κατώτερος διδάσκει συγγραφείς τών όποίων ή κατανόηση και ή άφομοίωση προϋποθέτει έξοικείωση με τή Γραμματική και τή Σύνταξη τής αρχαίας ελληνικής, καθώς και με τό λεξιλόγιό της, έξοικείωση πού επιτυγχάνεται έν μέρει στόν άμέσως κατώτερο κύκλο σπουδών, τόν όποιο αναλαμβάνει ό τρίτος διδάσκαλος. Μιά ματιά στην ύλη, πού του ανατίθεται νά διδάξει, μάς πείθει ότι δεν πρόκειται για διδάσκαλο τών "κοινών γραμμάτων". Τό πρόγραμμα δεν μνημονεύει πινακίδια, Ψαλτήριο, Όρολόγιο ή Όκτώηχο. Πιστεύομε ότι ό Χρύσανθος έμπιστεύεται στόν τρίτο διδάσκαλο μαθητές πού έχουν ολοκληρώσει, κατά κάποιο τρόπο, τό στάδιο τής στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, προσδίδοντας στή σχολή του Βουκουρεστίου τό γόητρο ανώτερης σχολής. Άλλωστε παρατηρούμε ότι για τόν κύκλο τών μαθημάτων, πού αναλαμβάνει ό δεύτερος διδάσκαλος, ό Χρύσανθος χρησιμοποιεί τόν όρο "κλάσις", γεγονός πού μάς επιτρέπει νά έννοήσομε ότι ό δεύτερος και ό τρίτος διδάσκαλος παρέχουν τήν έγκύκλιο παιδεία, τήν "κυκλοπαιδεία", πού ό λόγιος Πατριάρχης τή θέλει χρισμένη σε δύο "κλάσεις", όπως και τήν ανώτερη βαθμίδα, τήν τών φιλοσοφικών μαθημάτων. Άποβλέπει δηλαδή στην κατάρτιση προγράμματος σπουδών μέσης και ανωτέρας εκπαιδεύσεως, στό όποιο κυριαρχεί ή διδασκαλία

της ελληνικής γλώσσας, της ελληνικής γραμματείας και σκέψεως, μολονότι πρόκειται να εφαρμοσθῇ σέ σχολή πού θά λειτουργήσῃ στή Βλαχία, κάτω ἀπό τήν προστασία Βλάχου ἡγεμόνα.

Παρατηρεῖ ἀκόμη κανεῖς ὅτι στό στάδιο τῆς ἐγκυκλίου παιδείας ἡ καθ'αὐτό γλωσσική διδασκαλία (Γραμματική, Σύνταξη, Θεματογραφία, Τεχνολογία) συμβαδίζει μέ τή διδασκαλία τῶν ἔργων "θύραθεν" καί χριστιανῶν συγγραφέων καθώς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐπισημαίνεται καί ἐδῶ ἡ ἀπουσία τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

"Ἄν λάβομε ὑπ'ὄψη ὅτι ὁ Χρυσάνθος Νοταρᾶς εἶναι παλαιός σπουδαστής τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, μπορούμε νά ὑποθέσουμε ὅτι τό πρόγραμμα πού καταστρώνει γιά τή Σχολή τοῦ Βουκουρεστίου εἶναι, μέχρις ἐνός σημείου, ἐμπνευσμένο ἀπό τό πρόγραμμα τῆς κατὰ πολύ παλαιότερης Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Γιά νά γίνει ὁμως πιά ἀντιληπτή ἡ διαφορά μεταξύ μέσης καί στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, κρίνομε σκόπιμο νά ἀνοίξομε μιά παρένθεση καί νά παραθέσουμε δύο προγράμματα σχολείων κατώτερης βαθμίδας.

Τό πρῶτο ἀναφέρεται στήν "Ἱεράν ἐκκλησιαστικήν σχολήν" Καστοριᾶς, πού ἱδρύει στίς ἀρχές τοῦ ΙΗ' αἰ. ὁ Γεώργιος Καστριώτης καί τήν ὁποία ἐξασφαλίζει οἰκονομικά μέ συνοδικό γράμμα, τό ὁποῖο οὐσιαστικά εἶναι ἡ διαθήκη του (20 Μαρτίου 1708)¹. Μεταξύ ἄλλων ὁ ἱδρυτής ἀναφέρει:

"Πρός τούτους διορίζω καί τά μαθήματα κατὰ ὄνομα: Α', Ὀκτώηχον ὁλόκληρον· Β', Ψαλτήριον· Γ', Ὁρολόγιον ἀπό τῆς ἀρχῆς τοῦ μεσονυχτικοῦ καί μέ ὅλα τά διὰ μέσου μέχρι καί τοῦ μικροῦ ἀποδείπνου· Δ', εἰς τό Ἱερόν Εὐχολόγιον τάς τρεῖς λειτουργίας· τό μυστήριον τοῦ βαπτίσματος, τοῦ γάμου, τοῦ εὐχελαίου, τήν ἀκολουθίαν μικροῦ τε καί μεγάλου ἀγιασμοῦ, τήν ἀκολουθίαν τῶν τεθνεώτων ἱερωμένων τε καί λαϊκῶν· Ε' τά ὀκτώ μέρη τοῦ λόγου τῆς γραμματικῆς μέ τρεῖς ποιητάς, Χρυσολωρᾶν,

1. Eud. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/1, σελ. 543 καί Γεωργίου ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ, Σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατουμένης Καστοριᾶς. "Τέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλου". Ἀθήναι 1953, σελ. 441-443.

Κάτωνα καί Φωκυλίδην καί ἕν λογογραφικόν σύν τῇ ἀναγ-
καίᾳ τεχνολογίᾳ".

Τό πρόγραμμα τῆς σχολῆς, ὅπως τό καθορίζει ὁ ἰδρυτής του, σέ συνδυασμό μέ τήν πρόσληψη δύο διδασκάλων μέ ἀνιση μισθοδοσία (ἡ διαθήκη ὀρίζει μισθό "τῷ πρώτῳ διδασκάλῳ ἀνά ἕκαστον ἔτος δουκάτα ὀγδοήκοντα, τῷ δέ δευτέρῳ διδασκάλῳ δουκάτα τεσσαράκοντα")¹, μᾶς ὁδηγεῖ στή σκέψη ὅτι ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἰδρύει σχολεῖο μέ δύο κύκλους, ἕνα κύκλο "κοινῶν γραμμάτων" καί ἕνα κύκλο ἐγκυκλίου παιδείας, τοῦ ὁποῦ ἡ διδακτέα ὕλη (Χρυσολωρᾶς, Κάτων, Φωκυλίδης, Γραμματική) ἀντιστοιχεῖ, μέχρις ἐνός σημείου, μέ τήν ὕλη πού προβλέπει ὁ Χρυσάνθος Νοταρᾶς γιά τοὺς "ἀρχαρίους παῖδας", αὐτοὺς πού φοιτοῦν στόν τρίτο διδάσκαλο. Ἄς σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι τά δύο προγράμματα, τοῦ Χρυσάνθου καί τοῦ Καστριώτη, ἀπέχουν μόλις ἕνα ἔτος μεταξύ τους.

Διαφωτιστικό καί ἐνδιαφέρον εἶναι καί τό πρόγραμμα τοῦ σχολείου Τρικάλων Κορινθίας, ἀφ' ἐνός ἐπειδή καί αὐτό εἶναι ἔργο τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ, ἀφ' ἑτέρου ἐπειδή χρονικά ἀπέχει εἰκοσιένα χρόνια ἀπό τά δύο προηγούμενα. Περιλαμβάνεται στό ἰδρυτικό ἔγγραφο τοῦ σχολείου Τρικάλων Κορινθίας, πού εἶναι τοῦ ἔτους 1729². Ἀπό αὐτό μαθαίνομε ὅτι ὕστερα ἀπό προτροπές τοῦ Χρυσάνθου, ὁ ἔμπορος Νικόλαος Καραγιάννης χορηγεῖ 500 γρόσια στά Τρίκαλα "διὰ νά συγκροτηθῇ καί νά κατασταθῇ σχολεῖον καί φροντιστήριον κοινῶν καί ἀπλῶν μαθημάτων...".

Καθορίζοντας τίς ὑποχρεώσεις τοῦ διδασκάλου ὁ Χρυσάνθος συνιστᾷ νά μή δέχεται ὁ διδάσκαλος δῶρα

"... ἢ εἰς τήν ἀρχήν τῆς διδασκαλίας ἢ ὅταν μεταβαίνουνσιν ἐκ τῶν λεγομένων πνευματικῶν εἰς τήν ὀκτώηχον καί ἐξ αὐτῆς εἰς τό φαλτήριον καί ἐφεξῆς εἰς τά ἄλλα μαθήματα".

Στή συνέχεια ὀρίζει ὅτι ὁ διδάσκαλος ὀφείλει

"νά ἀρχίσῃ τοὺς μαθητάς ἐκ τῶν πρώτων στοιχείων ἥτοι τοῦ λεγομένου ἀλφαβήτου (ὅσοι δηλαδή εἶναι ἀμέτοχοι τούτου) καί καθ' ἐξῆς νά μεταβαίνῃ εἰς τά λοιπά κατὰ ἀκολουθίαν βιβλία ...". Συνιστᾶται ἀκόμη ἡ διδασκαλία τῆς καλλιγρα-

1. Ἐνθ' ἄνωγ.

2. Ἰω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα.ΕΑ, 20(1900) σελ. 202-204. Πρβλ. καί Γερ. Η. ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΥ, Κεφαλληνιακά ἔγγραφα παροχῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ Βενετοκρατίας. Παρνασσός, τόμ. 14(1972), σελ. 285-297.

φίας, τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὁ τακτικός ἐκκλησιασμός καί γιά τοὺς ὑποψηφίους κληρικούς ἢ διδασκαλία τῶν ἑπτὰ μυστηρίων καί τῶν ἀκολουθιῶν ποὺ περιέχονται στό Εὐχολόγιο. Διαφοριστική εἶναι καί ἄλλη εἴδηση, ποὺ περιέχεται στό ἴδιο ἔγγραφο καί ποὺ ἀφορᾷ στήν ἀγορά βιβλίων γιά τό σχολεῖο. Ὅρίζει ὁ Χρύσανθος "νά ἀγοράζωσιν οἱ αὐτοὶ ἐπίτροποι τῶν γουναρᾶδων ὀκτωήχους καί ψαλτήρια, εἰς κάθε δέ πέμπτον ἔτος ἀποστόλους καί εὐχολόγια... καί τάς μέν ὀκτωήχους καί τά ψαλτήρια νά τὰ μοιράζουσιν οἱ τοῦ σχολείου ἐπίτροποι δωρεάν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς τῶν μαθητῶν, οἱ δέ ἀπόστολοι καί τά εὐχολόγια νά μένωσιν εἰς τό σχολεῖον καί οἱ μέν ἀπόστολοι νά εἶναι εἰς χρῆσιν ὅλων τῶν μαθητῶν, τά δέ εὐχολόγια εἰς χρῆσιν τῶν μελλόντων ἱερωθῆναι". Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἱδρύεται σχολεῖο "κοινῶν γραμμάτων".

Συνδυάζοντας ὅσα περιλαμβάνονται στό πρόγραμμα τοῦ Γεωργίου Καστριώτη, μέ ὅσα ὀρίζονται στό πρόγραμμα τοῦ σχολείου Τρικάλων, ἐνισχύομε ἀφ' ἐνός τήν ἀποψή μας ὅτι τό σχολεῖο Καστοριάς εἶχε δύο κύκλους σπουδῶν καί ἀφ' ἑτέρου διαπιστώνομε ὅτι καμιᾷ οὐσιαστικῇ ἀλλαγῇ δέν ἐπῆλθε στή διδακτέα ὕλη τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως στό διάστημα μιᾶς εἰκοσαετίας. Ἡ ὅλη αὕτη εἶναι καθορισμένη μέ σαφήνεια (ἀλφάβητος, Ὁκτώηχος, Ψαλτήριο, Ὁρολόγιο, Εὐχολόγιο) καί εἶναι ἐντελῶς διαφορετική ἀπό τή διδακτέα ὕλη τῆς "κυκλοπαιδείας".

β') Τό πρόγραμμα τοῦ 1776 τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου

Μετά τό 1708 ὀρισμένοι ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας, ὅπως ὁ Στέφανος Καντακουζηνός καί ὁ Γρηγόριος Β' Γκίκας ἐπεχείρησαν νά ἀναδιοργανώσουν τήν ἐλληνική Σχολή τοῦ Βουκουρεστίου καί νά βελτιώσουν τόσο τά οἰκονομικά της, ὅσο καί τό ἐπίπεδο τῶν σπουδῶν. Ὅμως σοβαρή ἀνακαινιστική προσπάθεια καταβάλλεται τό 1774 μέ τήν ἀνοδο τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη στό θρόνο τῆς Βλαχίας. Ὁ ἡγεμόνας ἐκδηλώνει ζωηρό ἐνδιαφέρον γιά τή Σχολή. Ἐνῶ ἀρχίζουν οἱ ἐργασίες γιά τήν ἀνέγερση νέου διδακτηρίου πάλι μέσα στή μονή τοῦ ἁγίου Σάββα - "τυτανόκτιστον οἰκοδόμημα" τό χαρακτηρίζει

ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνός-Υψηλάντης¹ - ὁ ἡγεμόνας ἐκδίδει, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1776, χρυσόβουλλο, μέ τὸ ὁποῖο ρυθμίζονται τὰ τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς, καθὼς καὶ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων, τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς ἑξῆς·

"... Τοὺς πρωτοπείρους τῶν μαθητῶν ἔτη τρία κατὰ συνέχειαν γυμνασθέντας περὶ μόνον τὰ γραμματικά, εὔτα ἀρχὴν ποιῆσθαι καὶ τῆς λατινίδος φωνῆς καὶ ἐφεξῆς τρία ἔτη γυμνάζεσθαι ἅμα περὶ τε τὴν ἐλληνικὴν καὶ λατινικὴν, τοὺς ἀρίστους τῶν ἑκατέρας συγγραφέων ἐγκύπτοντας· μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἑξ ἐτῶν ἐφεξῆς τρία ἔτη ἐνδιαιτρίβειν ἔωθεν μὲν περὶ τὰ ποιητικά καὶ ρητορικά μετὰ γυμνασμάτων ἐλληνικῶν τε καὶ λατινικῶν καὶ δὴ καὶ περὶ τὴν μελέτην τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ἡθικῶν· μετὰ δὲ τὸ ἄριστον διδάσκεισθαι τὴν ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν διάλεκτον· οὕτω δ' ἀκριβῶς προγυμνασθέντας ἐν ἔτεσιν ἐννέα καὶ ἐγκρατεῦς γενομένους τῶν τε γραμματικῶν καὶ ἐγκυκλίων μαθημάτων καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διαλέκτων πεῦραν ὅσον ἔνεστι λαβόντας μεταβαίνειν ἔπειτα εἰς τὴν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀκρόασιν. Καὶ πρῶτον ἐν ὅλοις ἔτεσι τρισὶ διδάσκεισθαι ἔωθεν μὲν τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν γεωμετρίαν· μετὰ δὲ τὸ ἄριστον τὰ τῆς ἱστορίας στοιχεῖα μετὰ τῆς ἱστορικῆς γεωγραφίας ἐν ὁποιοῦν τῶν εἰρημένων διαλέκτων· μετὰ δὲ ταῦτα ἔωθεν μὲν ἀκροᾶσθαι τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἀστρονομίας· ἀποχρώντως δὲ γυμνασθέντας περὶ ἐκάστην τῶν ἐπιστημῶν ἐξιέναι τοῦ λοιποῦ τῆς σχολῆς... Ἐνεκα δὲ τῶν ἱερᾶσθαι μελλόντων καθιστῶμεν ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει ἓνα μὲν διδάσκαλον τῆς ἱερᾶς θεολογίας ... ἔνθα φοιτᾶν ἔχωσιν αὐτοῦ τε καὶ ὅσοι ἄλλοι τῶν προγυμνασθέντων μαθητῶν μνηθῆναι ταύτης ἐφίενται, ἄλλον δὲ τῶν μουσικῶν..."

Ὁ ἡγεμόνας προβλέπει καὶ τὴ φοίτηση 75 ἀπόρων μαθητῶν, ὑποτρόφων τῆς Σχολῆς, οἱ ὁποῖοι, ἀνάλογα μέ τίς γνώσεις τους,

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 561 καὶ Hurmuzaki, Documente, τόμ. XIV/2, σελ. 1232-1233.

κατατάσσονται σέ "πέντε τάξεις". Συνοπτικά τά μαθήματα σέ κάθε τάξη εἶναι τά ακόλουθα: Α' τάξη, τῶν ἀρχαρίων, "περιστροφόμενη ἐν μόνοις τοῖς γραμματικοῖς μαθήμασι"· Β' τάξη, τῶν "προβεβηκότων, ἐν ἑτεσιν ἔτι τρισὶν περί τά ἑλληνικά καί λατινικά"· Γ' τάξη τριετοῦς φοιτήσεως στά ἑλληνικά καί λατινικά, "γραμματικά τε καί ποιητικά καί ρητορικά μετά γυμνασμάτων". Παράλληλα διδάσκονται τήν ἰταλική καί τή γαλλική· Δ' τάξη, ἀριθμητική, γεωμετρία καί ἱστορία "μετά γεωγραφίας"· Ε' τάξη "ἡ περί τά φυσικά καί ἀστρονομίαν"¹. Συγκρινόμενο μέ τά προγράμματα τά ὁποῖα παραθέσαμε ὡς τώρα, τό πρόγραμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη εἶναι πραγματικά κάτι νέο. Γιά πρώτη φορά εἰσάγεται τόσο ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς, ὅσο καί ζωντανῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν (ἰταλικῆς καί γαλλικῆς), πού ἡ γνώση τους θά ἐξασφαλίσαι ἀμεση ἐπαφή μέ τό εὐρωπαϊκό πνεῦμα. Εἰσάγονται ἐπίσης οἱ θετικές ἐπιστήμες: Μαθηματικά, Ἀστρονομία, Ἱστορική Γεωγραφία, φυσική. Ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς - τῆς ἑλληνικῆς καί λατινικῆς πλέον- καί ἡ παράλληλη σπουδή τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς ἑλληνικῆς καί τῆς λατινικῆς γραμματείας, ἡ διδασκαλία τῆς ρητορικῆς καί τῆς φιλοσοφίας, ἀλλά καί τῆς θεολογίας, γιά ὅσους πρόκειται νά ἱερωθοῦν, δέν παραμελεῖται, κατέχει μάλιστα πολύ σημαντική θέση μέσα στό πρόγραμμα, ἐφ' ὅσον ἐξασφαλίζει τήν ἐγκύκλιο παιδεία, στήν ὁποία ἀφιερώνονται ἐννέα ὁλόκληρα χρόνια. Ὅμως ἡ διδασκαλία τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν -προβλέπεται τριετῆς φοίτησης- μαρτυρεῖ τοῦς νέους προσανατολισμούς τοῦ προγράμματος. Πρόκειται γιά ἓνα ἀνοιγμα πρὸς τήν Εὐρώπη, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τήν πρόοδο. Ὁ Ὑψηλάντης ἐκσυγχρονίζει πραγματικά τή Σχολή τοῦ Βουκουρεστίου προσφέροντας στοῦς τροφίμους της, πέρα ἀπό τά καθιερωμένα ἀνθρωπιστικά μαθήματα, καί γνώσεις πού ἀνταποκρίνονται στίς νέες ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς.

Ὡς πρὸς τή διάρθρωση τῶν σπουδῶν, ἐδῶ παρατηρεῖται ὁ καταμερισμός τους σέ πέντε κύκλους, ἀπό τοῦς ὁποίους οἱ τρεῖς

1. Ἀθ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ-ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 584-591 καί HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/2, σελ. 1270-1278.

κατώτεροι αντιστοιχούν σε μαθητές "πρωτοπείρους", "προβεβηκότητας" και "έγκρατες των γραμματικών και έγκυκλίων μαθημάτων", σύμφωνα με την όρολογία του χρυσοβούλλου. Πιστεύουμε ότι οι τρεις αυτοί κύκλοι αντιστοιχούν στην "κυκλοπαιδεία" των άλλων προγραμμάτων, δηλαδή στη μέση παιδεία, της οποίας και ο φωτισμένος Ύψηλάντης θεωρεί κορμό τη σπουδή της Γραμματικής και τη μελέτη των άριστων συγγραφέων της αρχαιότητας, Έλλήνων και Ρωμαίων. Βέβαια δεν κατονομάζει τους συγγραφείς. Στο σημείο αυτό, που ενδιαφέρει τη μελέτη μας, ο Ύψηλάντης δεν είναι διαφωτιστικός, όπως ο Χρύσανθος Νοταράς. Αλλά το 1776 η διδασκαλία των κειμένων έχει κατά κάποιο τρόπο διαμορφωθεί, ή επιλογή των έργων είναι λιγότερο ή περισσότερο καθιερωμένη και συνεπώς ο ήγεμόνας δεν θεωρεί απαραίτητη την αναφορά σε συγκεκριμένους συγγραφείς ή έργα.

Υ') Το πρόγραμμα του 1810 της Σχολής Βουκουρεστίου

Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του ΙΗ' αλ. η Σχολή του Βουκουρεστίου αντιμετωπίζει λειτουργικές δυσκολίες, ακόλουθως δε ο ρωσοτουρκικός πόλεμος (1806-1812) αναστέλλει την εκπαιδευτική δραστηριότητα στη Βλαχία¹. Όμως ο μητροπολίτης Ούγγροβλαχίας Ίγνάτιος, ανάλαμβάνει να δώσει νέα πνοή στη Σχολή, που υπολειτουργεί². Για την υποστήριξη του έγχειρήματός του ιδρύει τη "Γραικοδακική Φιλολογική Έταιρεία" (7 Ιουλίου 1810)³, στην οποία μετέχουν εξέχουσες προσωπικότητες της ελληνικής και της ρουμανικής κοινωνίας. Η Σχολή μετονομάζεται "Αύκελο" και με την πρωτοβουλία του Ίγνατίου καταρτίζεται ένα πρόγραμμα σπουδών, που το βρίσκομε δημοσιευμένο στον Έρμη τό Λόγιο του 1811⁴.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό τα μαθήματα κατανέμονται σε τρεις κατηγορίες: Επιστήμες, Φιλολογία, Γλώσσες.

1. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 52-54.

2. Έρμης ό Λόγιος, 1811, σελ. 5-6.

3. NESTOR CAMARIANO, Sur l'activité de la "Société littéraire grécodace du Bucarest". RESEE, 6(1968), άρ. 1.

4. Σελ. 66-69.

Οἱ Ἐπιστῆμες περιλαμβάνουν Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Φυσική Ἱστορία, Γεωγραφία, Μεταφυσική, Λογική καί Ἠθική.

Ἡ Φιλολογία περιλαμβάνει Ρητορική, Ποιητική, Ἱστορία, Μυθολογία καί Ἀρχαιολογία, καθώς καί τίς ἀνάλογες γιά κάθε μάθημα ἀσκήσεις.

Στίς Γλῶσσες περιλαμβάνεται ἡ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς, λατινικῆς, ρωσικῆς, γαλλικῆς καί γερμανικῆς.

Τά καθήκοντα τοῦ διδασκάλου τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας ὀρίζονται ὡς ἑξῆς·

- α' Ὁ διδάσκαλος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας θέλει ἐξηγεῖν ἐν' ἀπό τοὺς ἀρίστους συγγραφεῖς ἀνάλογον μέ τὰς δυνάμεις τῶν μαθητῶν, ὅσον τόν Ξενοφῶντα, τόν Ἰσοκράτην, τόν Λυσίαν, τόν Λουκιανόν κ.λ.π.
- β'. θέλει πύσει ἡ παλαιά συνήθεια, νά ἐξηγῶνται ἐν ταύτῃ δύο πάντῃ διάφοροι συγγραφεῖς, ὁ εἰς μάθημα λεγόμενον καί ὁ ἄλλος ἀνάγνωσις. Ἐνα καλόν συγγραφεῖα πρέπει νά μελετᾷ καί νά μασσᾷ ὁ μαθητής, εἴτα καί ἄλλον βαθμηδόν. Ὁ σκοπός δέν εἶναι ν' ἀναγνώσῃ ὅλους τοὺς συγγραφεῖς εἰς τό σχολεῖον, καταγηράσκων ἐν αὐτῇ...
- γ'. Καί ταύτης τῆς περιόδου ἡ Γραμματική θέλ' εἶσθαι γεγραμμένη εἰς τήν ὀμιλουμένην γλῶσσαν, διδάσκουσα τήν σύνταξιν τῶν ὀκτώ μερῶν τοῦ λόγου· ἀπλῆ, σύντομος, ἐλευθέρα ἀπό προλήψεις ὅσον ἐνδέχεται, ἀποβλέπουσα πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἀρχαρίων· διότι οἱ προβεβηκότες ἔχουσι κανόνα τῶν συγγραφέων τήν χρῆσιν καί τοῦ καλοῦ λεξικοῦ τήν μεταχειρίσιν.
- δ'. Ἡ ἐξήγησις τοῦ συγγραφέως πρέπει νά γίνεται εἰς μίαν γλῶσσαν καταληπτὴν εἰς τόν μαθητήν, ὥστε ἂν εἶναι χρεῖα νά μεταχειρίζηται ὁ διδάσκαλος καί ξένας λέξεις· νά γράφεται ὁμῶς ἡ ἐξήγησις εἰς καθάραν τήν νῦν ἐν χρήσει ἐλληνικὴν γλῶσσαν διὰ νά συνεθίζῃ ὁ μαθητής καί τὰς ἐλληνικὰς λέξεις καί νά γράφῃ καθαρῶς. Ὅσαι λοιπόν λέξεις ἐλληνικαὶ εἶναι καί τήν σήμερον ἐν χρήσει, νά μὴ ἐξηγῶνται δι' ἄλλης λέξεως δῆθεν συνωνύμου, διὰ νά καταλαμβάνῃ ὁ μαθητής τήν συγγένειαν τῆς ὀμιλουμένης γλώσσας μέ τήν ἀρχαίαν". Ἀκολουθοῦν ὁδη-

γίες για την τεχνολογία, όρίζονται τά καθήκοντα τών υποδιδασκάλων καί τών μαθητών. Γίνεται επίσης λόγος για έορτές, διακοπές καί δημόσιες έξετάσεις.

Τό πρόγραμμα τούτο, όπως καί τού 1776, παραχωρεϊ σημαντική θέση στις θετικές έπιστήμες, χωρίς νά υποβαθμίζει την έγκύκλιο παιδεία, την όποία έπιδιώκει νά ζωογονήσει δίνοντας έμφαση στή χρήση τής καθημερινής γλώσσας για την κατάνóηση τών κειμένων καί στην αύτενέργεια τού μαθητή, ό όποιος "πρέπει νά μελετά καί νά νοή"¹. Συνιστάται καί ή κατάργηση τών συνωνύμων κατά την έξήγηση τών κειμένων καί τούτο αποδεικνύει ότι ή ψυχαγωγική μέθοδος, την όποία έξετάζομε διεξοδικά στο τρίτο μέρος αύτης τής έργασίας, δέν έχει έκλείψει ούτε κατά τό ΙΘ' αί.

Από τίς ζωντανές εύρωπαϊκές γλώσσες ό 'Ιγνάτιος εισάγει τή γαλλική, τή γερμανική καί τή ρωσική, πού ή διδασκαλία τους είχε άνατεθι στους Λωραנסών, Νικόλαο Σάββα (γαλλική), Μιχαήλ Κοκκίνη (μαθηματικών καί γερμανικής) καί Μανουήλ Βυζάντιο (ρωσικής)².

δ') Τό πρόγραμμα τού 1766 τής Σχολής 'Ιασίου³

Στό 'Ιάσι τής Μολδαβίας λειτουργεί, από τό 1640, σχολείο στο όποιο ή διδασκαλία γίνεται, κατά μεγάλο μέρος, στην έλληνική. Αλλά οι βάσεις έλληνικοϋ σχολείου τίθενται τό 1707 από τόν ήγεμόνα Αντίοχο Καντεμίρ καί πιθανότατα ύστερα από προτροπή τού Χρυσάνθου Νοταρά. Η Σχολή λειτουργεί άλλοτε κανονικά καί άλλοτε όχι, αλλά τό 1714 αναδιοργανώνεται από τό Χρυσάνθο, πού συνεργάζεται για τό σκοπό αυτό μέ τό λόγιο ήγεμόνα Νικόλαο Μαυροκορδάτο. Δυστυχώς τό πρόγραμμα τού 1714 δέν μάς έχει σωθι, μπορούμε όμως νά υποθέσουμε ότι, σέ γενικές γραμμές, δέν θά ήταν πολύ διαφορετικό από εκείνο τού 1707 τής Σχολής Βουκουρεστίου.

Μέχρι τό 1728 ή Σχολή 'Ιασίου εξακολουθεϊ νά λειτουργεί παρά τίς κατά καιρούς αντιξοότητες. Τόν ίδιο χρόνο ό ήγεμόνας

1. Έρμης ό Λόγιος, 1811, σελ. 69.

2. Ένθ' άνωτ., σελ. 65.

3. Για την ίδρυση καί τή λειτουργία τής Σχολής βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 84-121.

Γρηγόριος Β' Γκίκας αποφασίζει νά ἐνισχύσει τήν παιδεία στήν Μολδαβία μέ τή συνεργασία τοῦ Χρυσάνθου. Ἀποφασίζεται ἡ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς καί τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων. Στό σιγιλλιδες γράμμα τοῦ Χρυσάνθου (Σεπτέμβριος 1728) ἀναφέρονται δύο σχολές ἐλληνικῶν μαθημάτων "ἀπ' ἀρχῆς τῆς γραμματικῆς μέχρι πέρατος καί ἀπαρτισμοῦ τῶν φιλοσοφικῶν". Προφανῶς πρόκειται γιά δύο κύκλους σπουδῶν τῆς ἐλληνικῆς σχολῆς Ἰασίου καί ὅχι γιά δύο ξεχωριστές σχολές¹.

Γιά τήν ἱστορία τῆς Σχολῆς σημαντικό εἶναι καί τό διάταγμα τοῦ 1766 τοῦ ἡγεμόνα Γρηγορίου Ἀλεξάνδρου Γκίκα, πού ἐπικυρώνεται τό Δεκέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ἀπό τόν Πατριάρχη Σαμουήλ καί τή Σύνοδο. Τώρα προβλέπεται "διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν" μέ ἀμοιβή 1500 γρ., "διδάσκαλος τῶν γραμματικῶν" μέ ἀμοιβή 600 γρ., "δεύτερος διδάσκαλος" πού ἀμείβεται μέ 240 γρ. καί διδάσκαλος "τῶν κοινῶν", δηλ. τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, μέ ἀμοιβή 180 γρ., τῆς λατινικῆς μέ 240 γρ. καί "τῆς ἐγχωρίας διαλέκτου" μέ 120 γρ.².

Μέ τό πρόγραμμα αὐτό ἡ Σχολή διαρθρώνεται σέ τρεῖς βαθμίδες: κοινά γράμματα, γραμματικά μαθήματα, τῶν ὁποίων ἓνα μέρος ἀναλαμβάνει ἀσφαλῶς ὁ δεύτερος διδάσκαλος, καί ἐπιστῆμες. Εἰσάγεται ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς, ὅχι ὅμως καί ζωντανῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ πρόβλεψη γιά τή διδασκαλία τῆς "ἐγχωρίας διαλέκτου" δηλ. τῆς μολδαβικῆς. Ἐντύπωση προκαλεῖ ἡ ὑψηλή ἀμοιβή τοῦ "διδασκάλου τῶν ἐπιστημῶν". Τέτοια ἀμοιβή προϋποθέτει ἀνάλογα διδακτικά καθήκοντα καί συνεπῶς πολύ καλή κατάρτιση στίς θετικές ἐπιστῆμες, τίς ὁποῖες εἰσάγει τό πρόγραμμα. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ σχολή Ἰασίου προσπαθεῖ νά συναγωνισθῇ τή σχολή τοῦ Βουκουρεστίου.

1. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/2, σελ. 1004 καί Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 88.

2. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/2, σελ. 1184-1189, ΕΑ, τόμ. 21 (1901), σελ. 34-36 καί Καλλινίκου ΔΕΛΙΚΑΝΗ, Πατριαρχικά ἔγγραφα, τόμ. Γ', Ἐν Κωνσταντινουπόλει, σελ. 465-469.

ε') Τό πρόγραμμα τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου Σμύρνης

Στή Σμύρνη, τήν ἀνθηρή πρωτεύουσα τῆς Ἰωνίας, λειτουργεῖ σχολεῖο ἀπό τίς ἀρχές τοῦ ΙΗ' αἰ., πού ὀνομάζεται Εὐαγγελική Σχολή, στήν ὁποία διδάσκει ἐπὶ δεκαετίες ὁ γνωστός γιά τό συντηρητικό πνεῦμα του Ἱερόθεος Δενδρηνός.

Τό 1808 ἱδρύεται καί δεύτερο σχολεῖο, τό ὁποῖο, ἀπό τήν 1^η Σεπτεμβρίου 1809, λειτουργεῖ ὡς "Φιλολογικόν Γυμνάσιον"¹, μέ σχολάρχην τόν Κωνσταντῖνο Κούμα². Τό "Φιλολογικόν Γυμνάσιον" δίνει νέα πνοή στήν παιδεία τῆς Ἰωνικῆς μεγαλουπόλεως, ὅχι μόνο ἐπειδὴ ὁ Κούμας εἶναι διδάσκαλος μέ ἰδιαίτερη ἀκτινοβολία, ἀλλά καί ἐπειδὴ πλαισιώνεται ἀπό συνεργάτες ἀξιους, ἀπό τόν Κωνσταντῖνο Οἰκονόμο καί τόν ἀδελφό του Στέφανο Οἰκονόμο, γιὰ τρό, καθὼς καί ἀπό πλειάδα ὑποδιδασκάλων. Τό σχολεῖο ἀποκτᾷ σύντομα πανελλήνια φήμη.

Στόν Ἑρμῇ τό Λόγιο τοῦ 1813 δημοσιεύεται "Ἐκθεσις τῶν μαθημάτων, ὅσα σὺν θεῷ ἀγίῳ μέλλουν νά παραδοθῶσιν εἰς τό φιλολογικόν Γυμνάσιον κατὰ τό πέμπτον τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἔτος ..."³. Ἡ "Ἐκθεσις" φέρει τήν ὑπογραφή τοῦ Κούμα καί εἶναι στήν πραγματικότητα τό ἀναλυτικό πρόγραμμα τοῦ σχολείου. Σέ αὐτό ἀναφέρεται ὅτι ὁ "Κ.Μ. Κούμας θέλει παραδίδειν Α'. ἀπό 9½ ἕως 11 πρό μεσημβρίας καθ' ἡμέραν, πλὴν τοῦ Σαββάτου, τά στοιχεῖα τῆς Μαθηματικῆς καί τήν φυσικὴν ἐκ τῆς Σειρᾶς τῶν Μαθηματικῶν καί φυσικῶν πραγματειῶν⁴, κατὰ δέ τό παρόν τόν λογισμόν τῶν ἀπειροστῶν καί τῶν ὁλοκλήρων. Β'. τρίς τῆς ἐβδομάδος, Δευτέραν καί Τρίτην καί Τετάρτην, ἀπό 4-5 ὥρας ἐκ μεσημβρίας, τήν Μεταφυσικὴν καί τήν Αἰσθητικὴν. Κατὰ δέ τό παρόν τήν περὶ Σωμάτων φυσιολογίαν.

1. Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΑ, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης ἐκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα ὑπὸ Μ... Π... Ἐν Ἀθήναις 1885.

2. Κ. ΣΑΘΑ, Ν.Φ., σελ. 676-678 καί Γιάννη ΚΑΡΑ, Θεόφιλος Καῖρης, Κωνσταντῖνος Μ. Κούμας, Δύο πρωτοπόροι δάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἀθήνα 1977.

3. Σελ. 275-277.

4. Σειρᾶς στοιχειώδους τῶν μαθηματικῶν καί φυσικῶν πραγματειῶν ἐκ διαφόρων συγγραφέων συλλεχθεισῶν ὑπὸ Κ.Μ. Κούμα Λαρισσαίου... Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1807, τόμοι 8.

ἐκ χειρογράφων αὐτοῦ συνταγμάτων εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν. Γ'. ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, τὴν Πέμπτην ἀπὸ 4-5 ὥρας, Ἡθικὴν διὰ τοὺς πρωτοπεύρους μαθητὰς ἐκ χειρογράφων συνταγμάτων¹. Δ'. ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, τὴν Παρασκευὴν, ἀπὸ 4-5 ὥρας ἐκ μεσημβρίας, γεωγραφικὰ καὶ ἀστρονομικὰ τινα θεωρήματα χειρόγραφα². Ε'. κατὰ Σάββατον ἀπὸ 11-12 πρὸ μεσημβρίας τὴν Σύνοψιν τῆς Φυσικῆς διὰ τοὺς πρωτοπεύρους μαθητὰς³.

Ὁ Σ. Οἰκονόμος, ὁ ἱατρός, θέλει διδάσκειν: Α'. καθ' ἡμέραν, παρεκτός Τετράδος καὶ Σαββάτου, ἀπὸ 11-12 πρὸ μεσημβρίας, τὰ στοιχειωδέστερα τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἐξ ἰδίων ἑαυτοῦ χειρογράφων συνταγμάτων εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν. Καὶ τὴν Χημεῖαν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδῆτου βίβλου κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Κ.Μ. Κούμα⁴ ἐξηγῶν ἐντάμα καὶ τῶν ἐπιστημῶν τούτων τὴν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον ἐφαρμογὴν καὶ ὠφέλειαν. Κατὰ δέ τὸ παρόν τὴν Χημεῖαν. Β'. τρίς τῆς ἐβδομάδος, Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἀπὸ 2-3 ὥρας ἐκ μεσημβρίας θέλει ἐξηγεῖν τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Κ. Οἰκονόμος ὁ πρεσβύτερος θέλει ἐρμηνεύειν καθ' ἡμέραν, πλὴν τοῦ Σαββάτου, πρὸ μεσημβρίας, ἀπὸ 8 ὥρας καὶ ἐφεξῆς Α'. τὸν Ἡρόδοτον καὶ Ὅμηρον καὶ ἄλλους τινὰς ποιητὰς· τῶρα δέ κατ' ἀρχὰς τὸν Ἡρόδοτον. Β'. τοὺς παραλλήλους τοῦ Πλουτάρχου βίους καὶ λόγους ἐκ τῶν τοῦ Δημοσθένους. Γ'. ἀπὸ 3-4 ὥρας ἐκ μεσημβρίας, τὴν Ρητορικὴν ἐκ τῆς νεοτυπώτου αὐτοῦ ρητορικῆς πραγματείας. Δ'. κατὰ Σάββατον ἀπὸ 9-11 ὥρας πρὸ μεσημβρίας θέλει διορθῶναι τὴν θεματογραφίαν καὶ ἄλλα γυμνάσματα. Ε'. ἀπὸ 4-5 ὥρας ἐκ μεσημβρίας κατὰ Σάββατον θέλει ἐξηγεῖν τὴν ἱερὰν κατήχησιν τῆς ἀμωμῆτου ἡμῶν πίστεως πρὸς ὅλους τοὺς μαθητὰς.

-
1. Ἀσφαλῶς ἀπὸ τοῦ τότε ἀτύπωτο ἔργο Σύνοψις Ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπεύρους περιέχουσα Ἀριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, νέαν Γεωγραφίαν, Ἀστρονομίαν, Λογικὴν καὶ Ἡθικὴν. Συλλεχθεῖσα μὲν εἰς χρῆσιν τοῦ Φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Γυμνασίου ὑπὸ Κ.Μ. Κούμα ... Ἐν Βιέννῃ τῇ Αὐστριακῇ 1819.
 2. Ἀπὸ τοῦ προηγούμενου σύγγραμμά.
 3. Σύνοψις Φυσικῆς εἰς χρῆσιν τῶν πρωτοπεύρων μαθητῶν τοῦ Φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Γυμνασίου ὑπὸ Κ.Μ. Κούμα... Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1812.
 4. Χημεῖας ἐπιτομή, συγγραφεῖσα μὲν γαλλιστί, διὰ προσταγῆς τῆς διοικήσεως, εἰς χρῆσιν τῶν Λυκείων τῆς Γαλλίας, ὑπὸ Πέτρου Αὐγούστου Ἀδῆτου ... μεταφρασθεῖσα δέ καὶ μετὰ τινων προσθηκῶν ἐκδοθεῖσα, ὑπὸ Κ.Μ.Κούμα, Λαρισσαίου ... Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1808. Τόμοι 2.

Εὐστάθιος Ἰωαννίδης διωρίσθη βοηθός τοῦ Κ.Οἰκονόμου εἰς τὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Ὑποδιδάσκαλοι δέ εἶναι οἱ ἑφεξῆς: Α΄. Ἀποστόλιος Σμυρναῖος, Β΄. Μισαήλ Ἰεροδιάκονος, Γ΄. Γερμανός Ἰερομόναχος, Δ΄. Κωνσταντῖνος Ἰθακήσιος. Ε΄. Παῦλος Κύπριος. ς΄. Χριστόδουλος Τρικκεύς. Τίνας δέ συγγραφεῖς πρέπει κατὰ καιρούς νά παραδίδωσιν οἱ εἰρημένοι ὑποδιδάσκαλοι, θέλει διορίζειν ὁ διδάσκαλος Οἰκονόμος.

Τρία μαθήματα, τήν Ἱερὰν Κατήχησιν καί τήν Ἠθικὴν καί τήν Σύνοφιν τῆς Φυσικῆς, εἶναι μέν ὑπόχρεοι χωρὶς ἐξαιρέσεως νά τὰ ἀκροῶνται ὅλοι οἱ μαθηταί. Χρεωστοῦσι δέ νά ἐξετάζωνται οὐ τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ διδασκάλου Οἰκονόμου μαθηταί καί οἱ τῶν τριῶν πρώτων ὑποδιδασκάλων".

Τό πρόγραμμα τοῦ "Φιλολογικοῦ Γυμνασίου" ἀντιπροσωπεύει, ἀναμφισβήτητα, τό νέο πνεῦμα πού ἔρχεται ἀπό τή "φωτισμένη Εὐρώπη" καί τό ὅποιο ὑλοποιεῖ ὁ Κούμας. Ἡ δομή του πλησιάζει περισσότερο ἀπό τή δομή κάθε ἄλλου προγράμματος τὰ σύγχρονά μας ἀναλυτικά προγράμματα, καθὼς ὀρίζει μέ ἀκρίβεια ὄχι μόνο τή διδακτέα ὕλη, ἀλλά καί τόν ἀριθμό ὥρῶν καθ' ἑβδομάδα, στοιχεῖο πού μᾶς ἐπιτρέπει νά ἀξιολογήσαμε τή θέσιν τοῦ κάθε μαθήματος μέσα στήν "Ἐκθεσιν τῶν μαθημάτων".

Σύμφωνα λοιπόν μέ αὐτή, τό "Φιλολογικόν Γυμνάσιον" ἔχει τρεῖς κύκλους σπουδῶν. Τόν ἀνώτερο ἀναλαμβάνουν ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας καί ὁ Στέφανος Οἰκονόμος, πού ἐπωμίζονται τή διδασκαλία τῶν "ἐπιστημονικῶν μαθημάτων". Τόν ἀμέσως κατώτερο, τή δευτέρα τάξιν, ἀναλαμβάνει ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ ὅποιος ὀφείλει νά διδάσκει ἀρχαίους Ἑλλήνες συγγραφεῖς, Ρητορικὴ, Θεματογραφία καί Κατήχησιν, βοηθούμενος ἀπὸ τρεῖς ὑποδιδασκάλους, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι τρεῖς ὑποδιδάσκαλοι ἀναλαμβάνουν τόν κατώτατο κύκλο, στὸν ὅποιο διδάσκονται ὅπωςδήποτε ἡ Γραμματικὴ καί ἡ Σύνταξις καί ὀρισμένοι συγγραφεῖς πού συνηθίζονται στὸν κύκλο αὐτό: Κάτων, Χρυσολωρᾶς, Φωκυλίδης, γνομικοὶ στίχοι κ.λ.π. μολονότι δέν ἀναφέρονται ρητά.

Παρατηρεῖ κανεὶς ὅτι ἐξασφαλίζονται 16 περίπου ὥρες τήν ἑβδομάδα γιὰ τή διδασκαλίαν τῶν Μαθηματικῶν, τῆς Φυσικῆς, τῆς Χη-

μείας, τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, τῆς Ἀστρονομίας, 4 ὥρες γιὰ τή Μεταφυσική καί τήν Αἰσθητική. Ὁ Κούμας καινοτομεῖ καθιερώνοντας τήν ὑποχρεωτική παρακολούθηση Μαθηματικῶν καί Φυσικῆς ἀπό τοὺς ἀρχαρίους, παράλληλα μέ τὰ ἄλλα τοὺς θεωρητικά μαθήματα. Εἰσάγει μάλιστα τὰ δικά του ἐγχειρίδια, τή "Σύνοψιν Φυσικῆς.." πού εἶχε τυπωθῇ τόν προηγούμενο χρόνο (1812) στή Βιέννη καί τή "Σύνοψιν Ἐπιστημῶν διὰ τοὺς πρωτοπείρους", πού θά τυπωθῇ τό 1819, ἀλλά πού τό 1813 τή χρησιμοποιεῖ στίς παραδόσεις του χειρόγραφη. Τήν ἀπόφασή του αὕτη δικαιολογεῖ στόν πρόλογο τῆς Συνόψεως τῆς Φυσικῆς. Γράφει δηλαδή "πρός τοὺς ἀναγινώσκοντας" ὅτι οἱ περισσότεροι μαθητές δέν ὀλοκληρώνουν τίς σπουδές τους, διότι "... μόλις φθάνουναι τὰ μέσα τῶν γραμματικῶν μαθημάτων καί ἀναγκάζονται ν' ἀναχωρήσωσιν ἀπό τό σχολεῖον, διὰ νά ἐνασχολῶνται εἰς τὰς βιοτικὰς φροντίδας ... Ἀλλά δέν εἶναι ἀμαρτία νά μένωσιν οὗτοι ἀνήκουστοι τῶν κυριωτέρων τῆς Φυσικῆς γνώσεων; ... Διὰ τοὺς λοιπόν τοὺς νέους καί διὰ ταῦτα τὰ αὐτὰ ἐκδίδεται ἡ σύνοψις αὕτη τῆς Φυσικῆς". Ἐνῶ ὡς τότε ἡ μύηση τῶν μαθητῶν στίς "ἐπιστήμες" δηλ. Μαθηματικά καί Φιλοσοφία συνήθως, ἐγίνετο μετὰ τήν ὀλοκλήρωση τῆς "κυκλοπαιδείας", ὁ Κούμας τοὺς εἰσάγει σέ αὐτές πολύ ἐνωρίτερα.

Ὅμως ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσας καί τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γραμματείας ἐξακολουθεῖ νά κατέχει σημαντική θέση καί στό πρόγραμμα τοῦ Κούμα, γεγονός πού μᾶς δείχνει ὅτι ὁ κορμός τῆς παιδείας παραμένει πάντοτε αὐτό πού σήμερα ὀνομάζομε "ἀνθρωπιστική παιδεία". Παρατηρεῖ βέβαια κανεῖς ὅτι στό πρόγραμμα δέν ἀναφέρονται πατερικά κείμενα καί ἁσματικοί κανόνες, ὅμως τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι ὀβελίζονται. Ἀπό τήν ἀποψη τῶν ὥρων πού διατίθενται, κατά τοὺς μετριοτέρους ὑπολογισμούς δέν εἶναι λιγότερες ἀπό 25, χωρίς νά συμπεριλαμβάνομε καί τὰ τρίωρα τῶν Λατινικῶν. Ἡ διδασκαλία στήν "ὀμιλουμένην γλῶσσαν", πού συνιστᾷ ὁ Κούμας, δέν εἶναι βέβαια κάτι καινούργιο, ἀφοῦ τήν ἴδια σύσταση ἀπευθύνει στοὺς διδασκάλους καί ὁ Χρύσανθος Νοταρᾶς¹, στίς ἀρ-

1. Ὁ τρίτος διδάσκαλος "καί αὐτά ταῦτα τὰ εἶδη τῶν ρημάτων, ὡς καί πᾶσαν τήν γραμματικὴν ἐν ἀπλῇ διαλέκτῳ αὐτοῖς ἐκτιθέσθω καί μεταφράζων παραδιδότω τοῖς μαθητικῶσιν, ὥστε παρά τῶν παίδων ἐννοεῖσθαι καλῶς καί μὴ μόνον ἀναγινώσκεσθαι". HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/1, σελ. 392-394.

χές του ΙΗ' αί. Όμως ή διδασκαλία στην καθημερινή γλώσσα δέν ήταν φαίνεται, κάτι αυτόνομο ακόμη καί τό 1813, γι'αυτό ό σχολάρχης αίσθάνεται τήν ανάγκη νά γράψει τή σύσταση αυτή δύο φορές. Θέλει νά είναι βέβαιος ότι τά "έπιστημονικά μαθήματα" θά γίνονται κατανοητά.

Είναι δύσκολο νά εξηγήσει κανείς γιατί ό φωτισμένος Κούμας δέν εισάγει τή διδασκαλία ζωντανών ευρωπαϊκών γλωσσών στό Φιλολογικό Γυμνάσιο. Δέν βρίσκει τούς κατάλληλους διδασκάλους; Θέλει νά εξοικονομήσει ώρες πρός όφελος τών θετικών έπιστημών; Δέν έπαρκοῦν τά οικονομικά τής σχολής;

Όποσδήποτε τό Φιλολογικό Γυμνάσιο χάρη στό πρόγραμμα του Κούμα αποβαίνει εκπαιδευτικό ίδρυμα συγχρονισμένο. Αποβαίνει μία ακόμη πύλη από τήν όποία οι θετικές έπιστήμες εισδύουν στην Άνατολή. Σχηματικά τό πρόγραμμα αυτό μπορεί νά πάρει τήν ακόλουθη μορφή:

Τάξη έπιστημονικών μαθημάτων (Κ. Κούμα-Σ. Οικονόμου)

Ώρες	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατο
9-11	Μαθημ.-Φυσική	Μαθημ.-Φυσική	Μαθημ.-Φυσική	Μαθημ.-Φυσική	Μαθημ.-Φυσική	Εύνομες Φυσικής
11-12	Φυσ. Ίστο.-Χημεία	Φυσ. Ίστο.-Χημεία		Φυσ. Ίστο.-Χημεία	Φυσ. Ίστο.-Χημεία	
2-3						
3-4						
4-5	Μεταφ.-Λόγική	Μεταφ.-Λόγική	Μεταφ.-Λόγική	Ήθική	Γεωγρ.-Αστρονομ.	
<u>Τάξη θεωρητικών μαθημάτων (Κ. Οικονόμου)</u>						
8-12	Ευγγραφείς	Ευγγραφείς	Ευγγραφείς	Ευγγραφείς	Ευγγραφείς	Βεβαιότητα
9-11						
11-12						
2-3	Λογική		Λογική		Λογική	
3-4	Ρητορική	Ρητορική	Ρητορική	Ρητορική	Ρητορική	Ίερό Κατήχησης

ς') Τό πρόγραμμα τῆς Σχολῆς Χίου

Τήν 12η Μαΐου 1820 ἔφθασαν στή Χίο ἀπό τή Σμύρνη οἱ διαμαρτυρόμενοι Ἀμερικανοί ἱεραπόστολοι Levi Parsons καί Pliny Fisk, μέ σκοπό νά μάθουν τήν ἑλληνική γλῶσσα κοντά σ' ἕνα διακεκριμένο Ἑλληνα διδάσκαλο. Τό 1820 ὁ λαμπρότερος διδάσκαλος στή Χίο ἦταν ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ ὁποῖος δέχθηκε νά διδάξει τοὺς δύο Ἀμερικανούς. Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ὁ Parsons καί ὁ Fisk ἔμαθαν ἀρκετά ἑλληνικά καί ἦταν πλέον σέ θέση νά παρακολουθοῦν τό πρόγραμμα τῆς Σχολῆς τῆς Χίου. Στήν ἀλληλογραφία τους παρέχουν ἐνδιαφέρουσες εἰδήσεις γιά τήν παιδεία στό νησί. Συγκεκριμένα ὁ Parsons, σέ ἕνα γράμμα του πρὸς τόν καθηγητὴ Hall τοῦ Middlebury College τοῦ Vermont, δίνει πλήρη εἰκόνα τοῦ προγράμματος καί τῆς διδακτικῆς μεθόδου ποὺ ἔσχυε ἐπὶ Βάμβα. Διευκρινίζει ὅτι ἀπὸ τοὺς 700 μαθητὲς τῆς Σχολῆς, ἕνα μεγάλο ποσοστὸ ἦταν πολὺ μικρῆς ἡλικίας καί ἐδιδάσκοντο τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς Γραμματικῆς .

"The scholars in grammar, γράφει, are divided into four classes, according to their improvement and are required to be in their respective recitation rooms two hours and a half in the morning and one hour and a half in the evening of each day ... The lessons of the second class are in ethics and history, selected from the works of Chrysostom, Isocrates, Plutarch, Dionysius and Lucian. The third class, distinction from the first and second, are instructed in poetry - lessons taken from the Iliad - also in different dialects and measures. The fourth class study Demosthenes, Plato, Herodotus, Homer, Sophocles, Euripides and Pindar and are required to translate frequently from the ancient Greek"¹.

1. Richard CLOGG, 'Ο Parsons καί ὁ Fisk στή Χίο τό 1820. 'Ο Ἑρηνιστής, τόμ. 5(1967-68), σελ. 177-193. Μέ τίς εἰδήσεις τῶν Parsons καί Fisk συμφωνοῦν ὅσα γράφει καί ὁ Vicomte de Marcellus, Souvenirs de l'Orient, τόμ. 1(1840), σελ. 155.

Στή σχολή υπηρετούσαν, εκτός από τό Βάμβα, 14 διδάσκαλοι. Σέ άλλη έπιστολή των Ιεραποστόλων¹ αναφέρονται ρητά ένας καθηγητής της Χημείας καί Ρητορικής, ένας των Μαθηματικών, ένας θεολόγας, Γεωμετρίας, ένας της τουρκικής γλώσσας, ένας της λατινικής καί της γαλλικής καί έννέα διδάσκαλοι της αρχαίας καί νέας ελληνικής, δηλαδή σύνολο 14. Τό Σχολείο διέθετε εργαστήριο Χημείας, τυπογραφείο καί βιβλιοθήκη μέ 3000 τόμους, μεταξύ των οποίων έξαίρετες εκδόσεις Όμήρου, Όροδότου, Πλουτάρχου, Ξενοφώντος, Βιργιλίου καί των Πατέρων.

Σύμφωνα μέ όσα γράφουν οί δύο Άμερικανοί, οί οποίοι παρέμειναν στή Χίο μέχρι τήν 23η Όκτωβρίου 1820², τό σχολείο του νησιού μπορεί νά θεωρηθή ως τό πιο έκσυγχρονισμένο της εποχής του. Ό διδασκαλία των θετικών επιστημών φανερώνει τήν επίδραση των αρχών του Διαφωτισμού, όμως ή γλωσσική διδασκαλία μέσω των κειμένων κατέχει βασική θέση στό πρόγραμμα, καθώς καί ή ιερά κατήχηση. Οί Ιεραπόστολοι μάλιστα αναφέρουν ότι ό Βάμβας, όταν τόν συνάντησαν στή σχολή, έδίδασκε Σοφοκλή, ασφαλώς μέ τήν ΐδια άνεση μέ τήν οποία παρέδιδε θετικές επιστήμες. Οί "scholars in grammar", χωρισμένοι σέ τέσσερις τάξεις, είναι ασφαλώς αυτοί που παρακολουθούν τά έγκύκλια μαθήματα δηλ. τήν κυκλοπαιδεία.

Ό άποψη μας ένισχύεται, όπως πιστεύομε, καί από ένα χωρίο της όμιλίας του Βάμβα "εις τήν άνοιξιν της έν Χίψ δημοσίου σχολής τήν 1 Σεπτεμβρίου 1819", στην οποία έξαίρει μέν τήν πρόοδο των μαθητών της σχολής, τονίζει δέ ότι τά άποτελέσματα θά ήταν καλύτερα "άν εΐχαμεν συμβοηθόν καί τήν οικιακήν ανατροφήν καί τά κοινά παιδαγωγεία. Κατά δυστυχίαν όμως αί πρώτισται αδ-ται βάσεις είναι ακόμη άναξίως παρημελημέναί"³. Οί εκτιμήσεις του Βάμβα για τά κοινά σχολεία συμφωνούν μέ όσα, ένα περίπου χρόνο άργότερα, γράφουν ό Parsons καί ό Fisk για τά "common

1. "Ενθ' άνωτ.

2. "Ενθ' άνωτ.

3. Νεοφύτου Βάμβα, Όμιλία εις τήν άνοιξιν της έν Χίψ δημοσίου σχολής τήν 1 Σεπτεμβρίου 1819 παρά Ν..Β.. Έν Χίψ, έν τη τυπογραφία της σχολής, σελ. 6.

schools", τὰ ὅποια ἔτυχε νά ἐπισκεφθοῦν καί τὰ ὅποια λειτουργοῦν χωριστά ἀπό τή "δημόσια σχολή". Εἶχε καί ἡ σχολή αὐτή τό τμήμα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ὅμως τό πρόγραμμα πού παραθέτουν οἱ ἱεραπόστολοι, δέν ἀναφέρεται στά στοιχειώδη γράμματα, ἀλλά στήν ἀμέσως ἐπόμενη βαθμίδα, πού εἶναι ἡ κυκλοπαίδεια.

Παρατηροῦμε ὅτι στήν τετάρτη τάξη διδάσκεται καί Πλάτων. Πρόκειται ἴσως γιά καινοτομία τοῦ Βάμβα, ἐπειδή ὁ Πλάτων ἀπουσιάζει σχεδόν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπό τὰ προγράμματα τῶν σχολείων μας κατά τήν Τουρκοκρατία¹. Κατά τὰ λοιπὰ ὁ χώρισμός σέ τάξεις καί οἱ παραδιδόμενοι συγγραφεῖς ἀκολουθοῦν τή γνωστή τακτική τῶν μεγάλων καί καλά ὁργανωμένων σχολείων τῆς ἐποχῆς.

Τά προγράμματα, πού παραθέσαμε ὡς τώρα, ἔχουν κοινό γνώρισμα τήν ἐπίσημη προέλευσή τους. Ἀπορρέουν ἀπό πρόσωπα τὰ ὅποια κατέχουν κάποια θέση, πολιτική ἢ ἐκκλησιαστική. καί ἐπιθυμοῦν νά συντρέξουν τήν ἐλληνική παιδεία. Ἀναπόφευκτα τὰ προγράμματα αὐτά ἀντανακλοῦν τίς περί παιδείας ἀντιλήψεις τῶν ἐμπνευστῶν τους, πού εἶναι, μέχρις ἐνός σημείου, οἱ ἀντιλήψεις πού ἐπικρατοῦν στοῦ καθενός τήν ἐποχή.

Καθώς τὰ προγράμματα αὐτά ἀφοροῦν σέ μεγάλα σχολεῖα (Πατριαρχική Σχολή, Σχολές Βουκουρεστίου καί Ἰασίου, Σχολή Χίου, Φιλολογικό Γυμνάσιο Σμύρνης), ἀλλά σέ διαφορετικές χρονικές στιγμές, πάντοτε ὅμως σέ ἓνα χώρο πού κυριαρχεῖται ἀπό τήν ἐλληνική παιδεία, μᾶς βοηθοῦν νά διαπιστώσουμε τὰ ἀκόλουθα· α') ὅτι ἡ ἐκπαίδευση παρέχεται σέ τρία διαδοχικά στάδια: τῶν κοινῶν γραμμάτων, τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἢ κυκλοπαιδείας καί τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων· β') ὅτι τό περιεχόμενο τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων ἐμπλουτίζεται μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου. Ἀπό τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰ. εἰσάγονται οἱ θετικές ἐπιστήμες κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν ἰδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ· γ') τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἢ κυκλοπαίδεια κατέχουν σημαντική καί σταθερή θέση μέσα στό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Τό περιεχόμενό τους (Γραμματική, Σύνταξη, Θεματογραφία, Ρητορική, κείμενα) ἀποτελεῖ τόν κορμό τῆς παιδευτικῆς πράξεως· δ') τὰ προγράμματα, ἀκόμη καί τὰ ἀναλυτικώτερα,

1. Ἄλκη ΑΓΓΕΛΟΥ, Πλάτωνος τύχαι. (Ἡ λόγια παράδοση στήν Τουρκοκρατία). Ἀθήνα 1963, σελ. 14.

δέν αναφέρουν ὅλο τὸ φάσμα τῶν κειμένων πού διδάσκονται στὸ στάδιο τῆς κυκλοπαιδείας. Γιά νά ἐξακριβώσουμε ποιοί συγγραφεῖς καί ποιά κείμενα παραδίδονται στὸ στάδιο αὐτό, πρέπει νά ἀνατρέξουμε στὰ μαθηματάρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Εἰδήσεις γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν σπουδῶν ἀπὸ ἔγγραφα
ἰδρυτικά σχολείων.

Κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. τὰ ἑλληνικά σχολεῖα στὴν τουρκοκρατούμενη Ἀνατολή πολλαπλασιάζονται χάρις στὴ βελτίωση τῶν κοινωνικῶν καί οἰκονομικῶν ὁρῶν διαβίωσης τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ αἵωνα παρατηρεῖται ἡ ὁλοένα μὲ ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ ἱδρυση σχολείων σὲ διάφορα μέρη τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ὅχι μόνο ἐπειδὴ ὑπάρχουν οἱ "φιλογενεῖς", οἱ πρόθυμοι νά δαπανήσουν γι' αὐτά, ἀλλὰ καί ἐπειδὴ ἡ ἀνάγκη τῆς μορφώσεως γίνεται ὅλο καί πιὸ συνειδητή¹.

Πολλῶν ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἔχουν σωθῇ τὰ ἰδρυτικά ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὴ λειτουργία τους καί γιὰ τὸ περιεχόμενο τῆς διδασκαλίας. Εἶναι ἀκόμη ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὴν ᾠψη τῆς ὁρολογίας πού ἐχρησιμοποιεῖτο γιὰ νά δηλωθῇ τὸ περιεχόμενο αὐτό. Στὴ συνέχεια παραθέτομε ὁρισμένα πού καλύπτουν περίπου τὸ ΙΗ' αἰ.

α') Σχολὴ Σωτήρη ('Αθηνῶν)

Στὸ ἰδρυτικὸ ἔγγραφο τῆς σχολῆς Σωτήρη τῶν Ἀθηνῶν ἀναφέρεται ὅτι ὁ "κύριος Γρηγόριος, ὁ καὶ Σωτήρης τοῦ Πέτρου", ἀφοῦ ἀγόρασε παλιὸ σπίτι, τὸ ἀνακαίνισε καί τὸ ἔκαμε σχολεῖο "...καὶ φροντιστήριον ἑλληνικῶν ᾧμα τε καὶ κοινῶν μαθημάτων". Σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἐγγράφου ἐπαναλαμβάνεται ὅτι πρόκειται γιὰ "κοινόν καὶ δημόσιον σχολεῖον καὶ φροντιστήριον", ἀφιερωμένο στὴν κοινότητα τῶν Ἀθηνῶν "εἰς τὸ διδάσκεισθαι καὶ παιδεύεσθαι ἐν αὐτῇ τοὺς προσφουτιῶντας χάριν διδασκαλίας καὶ μαθήσεως κοινῶν τε καὶ ἑλληνικῶν μαθημάτων νέους..."².

1. Ἀποστόλου Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. 4ος, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 629 καὶ ἐξῆς.

2. Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 126.

Τό έγγραφο είναι άχρονολόγητο, όμως ό έκδότης του, 'Ιω-
ακείμ Φορόπουλος, υποθέτει ότι έχει γραφή περί τό 1715 δεχό-
μενος τήν άποψη του Μ. Παρανίκα¹, ότι δηλ. τό έτος αυτό ιδρύ-
θηκε ή σχολή Σωτήρη.

Στό ύπ' όψη έγγραφο γίνεται σαφής διαχωρισμός μεταξύ "κοι-
νών" καί "έλληνικών" μαθημάτων. Τά "κοινά" είναι τά στοιχειώ-
δη γράμματα, πού δέν μάς ενδιαφέρουν έδω. Όμως ό όρος "έλλη-
νικά μαθήματα", πού συναντούμε καί σέ άλλα ιδρυτικά έγγραφα,
(βλ. σχολή Βατοπεδίου, Μεσολογγίου κλπ.) έχει ιδιαίτερο περι-
εχόμενο. Από τίς είδησεις πού μάς παρέχουν τά επίσημα προγράμ-
ματα, σέ συνδυασμό καί μέ τίς πληροφορίες άλλων ιδρυτικών έγ-
γράφων, πού παρατίθενται στή συνέχεια, πιστεύομε ότι "έλληνικά
μαθήματα" έννοοϋνται εκείνα πού αποβλέπουν στήν εκμάθηση τής
άρχαιας ελληνικής γλώσσας μέσω των κειμένων Έλλήνων συγγραφέ-
ων. Αποτελοϋν τό ένα από τά δύο βασικά σκέλη τής γλωσσικής
διδασκαλίας. Τό δεύτερο περιλαμβάνει Γραμματική, Σύνταξη καί
Θεματογραφία.

β') Σχολή Σκοπέλου

Έπί τής πρώτης πατριαρχείας του 'Ιερεμία του Γ' (1716 -
1726) ό λόγιος μητροπολίτης πρώην Άρτης Νεόφυτος Μαυρομμάτης²
ιδρύει σχολείο στή Σκόπελο "έπί τῇ διδασκείσθαι καί μανθάνειν
τούς έν αύτῇ νέους καί παιδεύεσθαι εύφυώς πρός πᾶσαν παιδείαν
καί διδασκαλίαν των τε έγκυκλίων καί των φιλοσοφικών μαθημά-
των"³. Ό Νεόφυτος έχει φιλοδοξίες γιά τή σχολή, αφού όρίζει
καί διδασκαλία φιλοσοφικών μαθημάτων, τά όποία, όπως είδαμε
καί σέ άλλα, αναλυτικότερα προγράμματα, αποτελοϋν τόν άνώτερο
κύκλο σπουδών.

Όμως ό ιδρυτής διαχωρίζει τά έγκύκλια μαθήματα από τά φι-
λοσοφικά. Δυστυχώς τό ιδρυτικό έγγραφο δέν διευκρινίζει τό
περιεχόμενο των έγκυκλίων μαθημάτων. Η παράλειψη αύτή, πού
διαπιστώνεται καί σέ άλλα παρόμοια έγγραφα, μπορεί νά σημαίνει

1. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδίασμα, σελ. 99.

2. Τάκη Φ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Νεόφυτος. Ό Μαυρομμάτης.ΘΗΕ, τόμ. 8(1966),
413-414.

3. 'Ιω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Έγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 239.

ὅτι τὸ περιεχόμενο τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως ἦταν κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. γνωστό καὶ καθιερωμένο, ὅποτε ἡ λεπτομερὴς ἀναφορὰ σὲ μαθήματα, συγγραφεῖς ἢ κείμενα ἐθεωρεῖτο περιττή. Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε (βλ. σχολή Σωτήρη), τὰ ἐγκύκλια μαθήματα περιλαμβάνουν κατὰ κύριο λόγο τὴ γλωσσικὴ διδασκαλία καὶ τὴν παράδοση κειμένων "θύραθεν" καὶ χριστιανῶν συγγραφέων. Τὴν ἀποψη αὐτὴ ἐνισχύουν καὶ τὰ ἀναφερόμενα στὸ ἱδρυτικὸ ἔγγραφο τοῦ σχολείου τῆς Μυτιλήνης πού παραθέτομε εὐθύς ἀμέσως.

γ') Σχολή Μυτιλήνης

Σύμφωνα μὲ τὸ ἱδρυτικὸ ἔγγραφο πού ὑπογράφουν τὸν Αὐγούστο τοῦ 1744 ὁ Μυτιλήνης Ἀνθιμος, ὁ καπικεχαγιάς Σταυράκης καὶ πολλοὶ ἀξιωματοῦχοι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ καπικεχαγιάς Σταυράκης "σκοπὸν ἔθετο ... κοινὸν φροντιστήριον συστήσαι ἐν τῇ ρηθείᾳ πολιτείας Μυτιλήνης ἐπὶ τῷ διδάσκεισθαι ἐν αὐτῷ πάντα τοὺς βουλομένους καὶ παιδείας ἐρῶντας δωρεάν καὶ ἀμισθὶ τὰ τε ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεῖα καὶ τὰ θύραθεν καὶ ἑλληνικὰ μαθήματα καὶ διδάγματα". Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἐγγράφου ὁρίζεται τὸ "ὁσπῆτιον" στὸ ὁποῖο θά στεγάζεται στὸ ἐξῆς τὸ "κοινὸν φροντιστήριον καὶ ἐκπαιδευτήριον μαθημάτων καὶ διδαγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ ἑλληνικῶν"¹.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο διατυπώνεται τὸ περιεχόμενο τῆς ἐκπαιδεύσεως στὸ ὑπ' ὄψῃ ἔγγραφο εἶναι ἐνδιαφέρων. Τὰ μαθήματα διακρίνονται σὲ "ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεῖα" καὶ σὲ "θύραθεν καὶ ἑλληνικά". Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ διδασκαλία "θύραθεν" καὶ χριστιανικῶν κειμένων. Καὶ οἱ δύο κατηγορίες μαθημάτων ἀντιστοιχοῦν, κατὰ τὴ γνώμη μας, στὴν ἐγκύκλιο παιδεία, τὴ μέση βαθμίδα ἐκπαιδεύσεως. Καὶ ἐδῶ τὸ περιεχόμενο τῶν σπουδῶν ἀναφέρεται γενικά.

1. Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 300.

δ') Σχολή Βατοπεδίου ('Αθωνιάδα)

Στό σιγίλλιο πού ἀπολύει τό Μάιο τοῦ 1750 ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ὁ Ε', μέ τό ὁποῖο ἱδρύεται ἡ 'Αθωνιάδα σχολή, ἀναφέρεται ὅτι οἱ "ὀσιώτατοι προεστῶτες" τῆς 'Ι.Μ. τοῦ Βατοπεδίου "συνέθεντο φροντιστήριον καταστήσαι ἐλληνικῶν μαθημάτων παιδείας τε καί διδασκαλίας παντοδαποῦς ἐν τε λογικαῖς, φιλοσοφικαῖς τε καί θεολογικαῖς ἐπιστήμας". Σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ σιγιλλίου ἀναφέρεται ὅτι ἀποφασίζουν "διορίσαι ἐν αὐτῷ διδάσκαλον ἔμπειρον καί εἰδήμονα καί ἱκανόν διδάσκειν τήν τε κατὰ γραμματικούς κυκλοπαιδεύαν, λογικάς τε καί φιλοσοφικάς καί θεολογικάς ἐπιστήμας"¹.

'Από τήν ἱδρυση τοῦ λοιπόν ἡ 'Αθωνιάδα περιλαμβάνει δύο κύκλους σπουδῶν, τά "ἐλληνικά μαθήματα" καί τίς λογικές, φιλοσοφικές καί θεολογικές ἐπιστήμες, δηλαδή τή μέση βαθμίδα καί τήν ἀνώτερη. Ἡ μέση μάλιστα προσδιορίζεται καί σάν "κατὰ γραμματικούς κυκλοπαιδεύα", προσδιορισμός πού ἐπιτρέπει νά ἐννοηθῇ ὅπωςδήποτε ἡ γλωσσική διδασκαλία, ἡ ὁποία μέ τή σειρά της δέν ὀλοκληρώνεται χωρίς τή διδασκαλία κειμένων. Καί πάλι ὡς πρός τά ἐλληνικά μαθήματα ὁ συντάκτης τοῦ σιγιλλίου ἐκφράζεται κατὰ τρόπο γενικό, ἴσως ἐπειδή, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τήν ἐποχή αὐτή τό περιεχόμενο τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων εἶναι γνωστό καί παγιωμένο.

ε') Πατριαρχική Σχολή

Τό Μάρτιο τοῦ 1752 ἀπολύεται πατριαρχικό σιγίλλιο, μέ τό ὁποῖο ρυθμίζεται ἡ μισθοδοσία τοῦ διδασκάλου τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς 'Ανανία τοῦ 'Αντιπαρίου². Μεταξύ ἄλλων στό σιγίλλιο ἀναφέρονται τά ἀκόλουθα· α') ὅτι "οἱ πρωτόπαιροι καί ἀρχαριοὶ παιδευόμενοι καί γυμναζόμενοι τά τῆς κυκλοπαιδείας ἐν τῇ τῆς γραμματικῆς τέχνῃ μαθήματα, κἂν τῇ 'Ελλάδι φωνῇ προτελε-

1. 'Ιω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 395. 'Επίσης 'Αλχη ΑΓΓΕΛΟΥ, Τό Χρονικό τῆς 'Αθωνιάδας. Δοκίμιο ἱστορίας τῆς σχολῆς μέ βάση ἀνέκδοτα κείμενα. Νέα 'Εστία, Χριστούγεννα 1963.

2. Γιά τόν 'Ανανία βλ. Θ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΟΥΣ, 'Ανανίας ὁ Πάριος. 'Εν Κωνσταντινουπόλει 1866. Μελέτη δυσεύρετη. 'Επίσης Εὐαγγ. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, Σημειωτικά κείμενα τοῦ ΙΗ' αἰ. ΒΝJ, τόμ. 20(1979), σελ. 91-92 καί Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Β', σελ. 366.

σθέντες καὶ καταρτισθέντες ἐπομένως μεταβαίνουνσιν εἰς τὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεωρίας καὶ διαφόρων ἐπιστημῶν ὑψηλότερα νοήματα" καὶ β') ὅτι "ἐπεὶ δέ τοῦν δυοῖν διδασκάλουιν ὁ τήν τῶν γραμματικῶν μαθημάτων διδασκαλίαν ἀνειλημμένος ὁσιώτατος ἐν ἱεροδιακόνουις κύρ 'Ανανίας ἱκανός ὢν διδάσκειν καὶ γυμνάζειν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ παιδευομένους... ὥς ἡ πείρα ἔδειξε τῆς ἄχρι τοῦδε ἡγησάμενος διδασκαλίας αὐτοῦ ... δεῦν ἔγνωμεν ἀναγκαῖον εἶναι παραμυθῆσθαι ἐκ τῶν ἐνόντων"¹.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι τὸ 1752 ἡ Πατριαρχικὴ Σχολὴ εἶχε δύο διδασκάλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας εἶχε τὴν εὐθύνη τοῦ ἀνωτέρου κύκλου δηλ. τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων καὶ ὁ ἄλλος -στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ὁ 'Ανανίας- εἶχε ἀναλάβει τὰ "γραμματικὰ μαθήματα", δηλ. τὴ μέση βαθμίδα σπουδῶν ἢ κυκλοπαιδεῖα. Οἱ μαθητὲς τῆς βαθμίδας αὐτῆς χαρακτηρίζονται ὡς πρωτόπειροι καὶ ἀρχάριοι. Πρωτοπείρους θὰ χαρακτηρίσει τὸ 1776 τοὺς μαθητὲς τῆς βαθμίδας αὐτῆς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης στὸ πρόγραμμά του². Καὶ στὸ ἔγγραφο τοῦτο γίνεται σαφῶς ἀναφορὰ στὴ γραμματικὴ τέχνη δηλ. στὴ γλωσσικὴ διδασκαλία. Ἡ μετάβαση στὸν ἀνώτερο κύκλο προϋποθέτει τελειοποίησιν στὴν ἐκμάθησιν τῆς ἐλληνικῆς, ἡ ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ χωρὶς τὴν ἐμπέδωσιν πού ἀποκτᾶται μὲ τὴν παράλληλὴ διδασκαλίαν κειμένων. Καὶ πάλι δὲν ἀναφέρονται κείμενα ἢ συγγραφεῖς, προφανῶς γιὰ τοὺς λόγους πού ἤδη ἐκθέσαμε (βλ. Ἀθωνιάδα καὶ σχολεῖο Σκοπέλου).

ς') Σχολεῖα Μεσολογγίου, Ἀγ. Ἰωάννου, Τριπολιτοῦς, Παλαιῶν Πατρῶν, Ψαρρῶν, Μυστρά

Σὲ ἐπιστολὴ τοὺς τῆς 20ης Φεβρουαρίου 1762 οἱ Μεσολογγῖτες Θεόφιλος Κότζικας, Ἰωάννης Ραζῆς, Πέτρος Γουλιμῆς, Ἀπόστολος Καψάλης, Ἀναστάσιος Παλαμάρης καὶ Γεώργιος Σιδέρης ὑπόσχονται στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Ἰωαννίκιόν τὸν Γ' ἀφ' ἐνός νὰ φροντίζουν τὴ μονὴ Ἀγ. Δημητρίου καὶ ἀφ' ἑτέρου "σχολεῖον πρὸς τούτοις συστήσαι τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων ὅπου ἂν δόξειεν αὐτοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ τῶν ἐν τῇ ρηθείᾳ πολιτείᾳ Μεσολογγίου χριστιανῶν"³.

1. Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 345.

2. Βλ. πρόγραμμα Σχολῆς Βουκουρεστίου ἔτους 1776.

3. Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 475-476.

Μέ αναφορά τους στον Οίκουμενικό Πατριάρχη Σαμουήλ τό Χαντζερή (Μάιος 1765) οί κάτοικοι τής ἐπαρχίας Ναυπλίου τόν πληροφοροῦν ὅτι στό "χωρίον" Ἅγιος Ἰωάννης "συνεκροτήθη καί κατεστάθη ἐκ νέου φροντιστήριον καί σχολεῖον ἐλληνικῶν μαθημάτων ... ἐν ᾧ κατέστησαν καί διδάσκαλον ἐλληνικῶν μαθημάτων"¹.

Μέ ἔγγραφό του τό Μάιο τοῦ 1766 ὁ Πατριάρχης Σαμουήλ ὁ Χαντζερής ὁρίζει ἐπιτρόπους "τοῦ ἐν Τριπολιτζᾷ σχολείου τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων"².

Ἀπό συνοδικό γράμμα τοῦ Δεκεμβρίου 1767 πληροφοροῦμεθα ὅτι "ἐν τῇ χώρᾳ Παλαιῶν Πατρῶν μή ὄντος κατά τούσδε τοὺς χρόνους κοινοῦ φροντιστηρίου τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων" οἱ ἀδελφοί Ἰωακείμ, Κοσμάς καί Κύριλλος ἀποφάσισαν, μαζί μέ τόν πατέρα τους, νά ιδρύσουν φροντιστήριον "ᾧστε πολλοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας... διδάσκεσθαι τὰ ἐγκύκλια μαθήματα"³.

Σέ σιγγιλιῶδες γράμμα τοῦ Ἰανουαρίου 1767 ἀναφέρεται ὅτι ὁ "πᾶς καπικεχαγιάς τῆς ἐκλαμπροτάτης αὐθεντίας Μολδοβλαχίας κ. Νικόλαος Σοῦτζος... φροντίζων τῆς κοινῆς ὠφελείας τῶν ἐν τῇ νήσῳ Ψιρρῶν χριστιανῶν... σπουδῇ κατεβάλετο συστήσασθαι ἐν αὐτῇ δέ τῇ νήσῳ διδάσκαλον τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων, ὅπως οὐ ἐν αὐτῇ νέοι τὰ πρῶτα τήν ἐγκύκλιον παιδεύομενοι παιδεύαν ἔχωσι προκόπτειν ἐπ' ἀρετὴν καί εἰς τελειοτέραν ἤδη μεταβαίνειν θεωροῦν, εὐρῶν οὖν τόν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις Γρηγόριον, ἁνδρα πεπαιδευμένον καί κόσμιον τόν τρόπον καί ἱκανῶς ἔχοντα οὐ μόνον διδάσκειν τοὺς ἐκεῖσε νέους τήν ἐγκύκλιον παιδεύαν ἀλλὰ καί τόν λόγον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ὀρθοτομεῖν". Καί σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἔγγραφου γίνεται λόγος γιά τήν "ἐγκύκλιον παιδεύαν"⁴.

Πάλι ἐπὶ Σαμουήλ τοῦ Χαντζερή, τό 1767, ἀπολύεται γράμμα συνοδικό ἀπό τό ὁποῖο μαθαίνουμε ὅτι "ἐν τῇ πολιτείᾳ Μυστρᾷ" ὁ κύρ Ἐμμανουήλ Λεόπουλος διαθέτει "πρόσοδον ἀρκοῦσαν" γιά νά διορισθῇ διδάσκαλος "διδάσκων καί κηρύττων τόν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου λόγον ... καί ἔτι τήν ἐγκύκλιον παιδεύαν τοῖς φοιτῶσι

1. Ἰω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 517.

2. Ἰω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 33-34.

3. Ἰω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 121.

4. Ἰω. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Ἐγγραφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 122.

τῶν νέων εἰς τε κατάρτισμόν τῶν χρηστῶν ἡθῶν καί εἰς γνῶσιν τελευτοτέραν βίου". Καί σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ γράμματος ὁρίζεται σάν ὑποχρέωση τοῦ διδασκάλου τό κήρυγμα καί ἡ διδασκαλία τῆς ἐγκυκλίου παιδείας¹.

Τά ἐγγράφα, ὅπως καί τά προγράμματα, ἔχουν ἐπίσημο χαρακτήρα. Ἡ πηγή τῆς προελεύσεώς τους εἶναι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, τοῦ ὁποῖου μαρτυροῦν τήν ἄμεση σχέση μέ τήν παιδεία. Ἀπό τίς πληροφορίες πού μᾶς παρέχουν, συνάγεται ὅτι ὑπάρχει ἕνας ἰδιαίτερος κύκλος μαθημάτων, πού χαρακτηρίζονται "ἐλληνικά" ἢ ἐγκύκλιος παιδεία ἢ κυκλοπαιδεία. Ὁ κύκλος αὐτός εἶναι ἀνώτερος ἀπό τόν τῶν κοινῶν γραμμάτων καί κατώτερος ἀπό τόν τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ἀφοῦ γιά νά παρακολουθήσει κανεῖς τά φιλοσοφικά μαθήματα, πρέπει νά ἔχει ὁλοκληρώσει τά ἐγκύκλια ἢ κυκλοπαιδεία. Ἀλλωστε αὐτή ἡ διαφορά τοῦ ἐπιπέδου σπουδῶν το-νίζεται καί μέ τή διαφορά τῆς μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων².

Τό περιεχόμενο τῶν "ἐλληνικῶν μαθημάτων" δέν διευκρινίζεται στά ἐγγράφα. Ἀφήνεται νά ἐννοηθῇ ὅτι εἶναι γνωστό, ὥστε οἱ ἀναφορές σέ συγκεκριμένους συγγραφεῖς καί ἔργα νά θεωροῦνται περιττές. Ὑποτίθεται ὅτι οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς, πού ἀναλάμβαναν νά παραδώσουν "ἐλληνικά μαθήματα", ἐγνώριζαν τί ἔπρεπε νά διδάξουν.

Λόγῳ τῆς προελεύσεως τῶν ἐγγράφων μποροῦμε νά δεχθοῦμε ὅτι ἡ ὁρολογία πού χρησιμοποιεῖται -κυκλοπαιδεία, ἐλληνικά μαθήματα, ἐγκύκλιος παιδεία - εἶναι ἡ ἐπίσημη. Πάντως ἡ γενικότητα μέ τήν ὁποία διατυπώνεται τό περιεχόμενο τοῦ μέσου κύκλου σπουδῶν ἐπιτρέπει καί τήν ὑπόθεση ὅτι οἱ λεπτομέρειες τοῦ σχε-λικοῦ προγράμματος ρυθμίζονται ἀπό τόν ἴδιο τό διδάσκαλο.

1. Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγράφα, ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 36.

2. Ἰω. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, "Εγγράφα, ΕΑ, τόμ. 20(1900), σελ. 346, ὅπου ἐκδίδει κατὰ στυλ μέ τίς μισθοδοσίας διδασκάλων τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Κατά τό ἔτος 1751 χορηγοῦνται "γρόσια 500 τῷ διδασκάλῳ κύρ Ἀωροθέῳ· γρόσια 250 τῷ διδασκάλῳ κύρ Ἀνανίᾳ". Κατά τό 1752 "τῷ διδασκάλῳ κύρ Ἀωροθέῳ γρόσια 500· τῷ διδασκάλῳ κύρ Ἀνανίᾳ γρόσια 400". Ἡ ἀναλογία μένει ἀμετάβλητη κατά τά ἔτη 1754 καί 1755. Τό 1760 ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης ἀμείβεται μέ 750 γρ. γιά τή διδασκαλία του στήν Πατριαρχική Σχολή. Μετά τήν ἀποχώρησή τοῦ Βούλγαρη, τό 1761, ὁ Ἀνανίας εἰσπράττει 500 γρ. ὡς διδάσκαλος τῶν γραμματικῶν μαθημάτων. Ἡ αὔξησή τοῦ μισθοῦ του εἶναι αἰσθητή, ἀλλά ὁ μισθός του ποτέ δέν ἐξισώθηκε πρὸς τό μισθό τοῦ διδασκάλου τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων.

Τις λεπτομέρειες αυτές μᾶς ἀποκαλύπτουν τὰ σχολικά βιβλία δηλ. τὰ μαθηματάρια, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν τὴ σχολικὴ πράξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Πληροφορίες λογίων τοῦ ΙΗ' αἰ.

Ὁ ΙΗ' αἰ. χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀναζωογόνηση τῆς παιδείας μας. Κατὰ τίς πρῶτες δεκαετίες ὑπάρχουν ἀκόμη δυσχερεῖς, ὅμως ἔχουν ριφθῇ τὰ σπέρματα γιὰ τὴν ἀνθήση ποὺ οὐά ἐκδηλωθῇ μετὰ τὰ μέσα τοῦ αἵωνα, καθὼς ὁ φωτισμός τοῦ Γένους οὐ προβάλλει σάν αἷτημα ὄχι μόνο ἀνθρωπιστικὸ ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν.

Συνεπῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς γιὰ τὰ παιδευτικὰ πράγματα εἶναι εὐνόητο.

Ἀπὸ τίς ἐπιστολές, τίς ἀναμνήσεις, τίς προτάσεις καὶ γενικά τίς συγγραφές τῶν λογίων μας, στίς ὁποῖες ἐκδηλώνεται αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον, παραθέτομε ἐκεῖνες ποὺ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἐγγίζουν τὸ ζήτημα τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς διδασκαλίας ὕλης, μέ τὴ σκέψη ὅτι περικλείουν πολὺτιμες εἰδήσεις καὶ κατὰ κάποιον τρόπο συμπληρώνουν ὅσα μαθαίνομε ἀπὸ τὰ ἐπίσημα προγράμματα καὶ τὰ ἔγγραφα.

α') Πληροφορίες τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἑλλαδίου

Τὸ 1714 ὁ γνωστός λόγιος Ἀλέξανδρος Ἑλλάδιος¹ δημοσιεύει τὸ ἔργο του *Status praesens Ecclesiae Graecae...*² ὅπου, μέ ἀρκετές λεπτομέρειες, ἐκθέτει τὸ καθιερωμένο πρόγραμμα διδασκαλίας τῶν ἐλληνικῶν σχολείων τῆς ἐποχῆς του. Ἀναφέρει ὅτι ὅσοι μαθητές, μετὰ τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ κύκλου τῶν κοινῶν γραμμάτων ποὺ περιλαμβάνει τὰ γνωστά μας καὶ ἀπὸ τὰ προγράμματα κείμενα (Ὁκτώηχο, Ψαλτήριο, Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Πεντάτευ-

1. Γιά τὸν Ἀλ. Ἑλλάδιον βλ. Ἀγγελικῆς Π. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐπιστολὴ Μάρκου τοῦ Κυπρίου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἑλλάδιον, ΕΕΒΣ, τόμ. 44 (1979-1980), σελ. 331-344, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Ὁ πλήρης τίτλος, *Status praesens Ecclesiae Graecae in quo etiam causae exponuntur cur Graeci moderni Novi Testamenti editiones in graecobarbarā lingua factas acceptare recusent. Praeterea additus est in fine status nonnullarum controversiarum ab Alexandro Helladio Nat. graec. impressus A.R.S. MDCCXIV.* Τὸ ἀπόσπασμα στίς σελ. 42-43 καὶ 155.

χο, Τριώδιο) ἐπιθυμοῦν νά συνεχίσουν τή μόρφωσή τους, μποροῦν νά φοιτήσουν στά Γυμνάσια ὅπου "... primum à Lascaris Grammatica Octo partes orationis trimestri spatio memoriae mandare coguntur ... Interèa tamen temporis dum illas memoriter addiscunt sententiae à Chrysolora collectae iis explicantur. Postquam jam octo partes orationis, quas in Technologia quotidie repetere debent, firmiter memoriae inhaeserint, Isocratis tres priores orationes iis explicantur ubi simul etiam Syntaxin tractant, atque phrasium collectaneum faciunt. Ex hisce ad Homeri Batrachomyomachian, Fabellasque Aesopi ob moralitatis elegantiam et Cebetis Tabulam transeunt. Hisce finitis, Isocratis Panegyricum, Basilii Magni ad juvenes et duas Gregorii Nazianzeni contra Julianum assumunt. Interim hisce Praxin etiam Rhetoricam ex Aphthonii progymnasmatibus, in quibus tota quasi Rhetorica enucleatur, adjungunt... Post haec Epistolas Synesii, Basilii Magni, Gregorii Nazianzeni, Phalaris aliorumque clarorum virorum assumunt, in quibus non tam explicandis, quam imitandis laborant... Huiusmodi igitur exercitiis diligenter peractis ad Aristophanem, Euripidem, Sophoclem, Pindarum, Theocritum, aliosque huius commatis poetas ascendunt, quibus ad illorum versus scandendos atque imitandos Enchiridion Hephaestionis adjungunt. Horum poetarum una alterave Comedia aut Tragaedia peracta, Homeri Iliadem in se suscipiunt, illamque fere totam diligenter absolvunt et quod magis mirandum est, haec omnia spatio trium annorum ad finem perducunt".

Κατά τόν Ἑλλάδιο στόν ἀνώτερο κύκλο παραδίδονται Φιλοσοφία, Μαθηματικά καί Θεολογία.

Ὅσα ἐκθέτει ὁ λόγιός μας γιά τή μέση βαθμίδα, πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, παρουσιάζουν πολλαπλό ἐνδιαφέρον. Πρῶτον ἐπειδή ἀναφέρεται σέ συγκεκριμένους συγγραφεῖς καί συγκεκριμένα κείμενα καί δεύτερον ἐπειδή μᾶς πληροφορεῖ γιά τή σειρά μέ τήν ὁποία τά κείμενα διδάσκονται. Καί ἀκόμη ἐπειδή μᾶς παρουσιάζει σέ ὅλο της τό εὖρος τήν παράλληλη μέ τή διδασκαλία τῶν κειμένων σχολική ἐργασία, δηλαδή τή γλωσσική διδασκαλία, τίς ἀσκήσεις ἐπιστολογραφίας καί τή Ρητορική.

Στό σύνολό τους οἱ πληροφορίες τοῦ Ἑλλαδίου πρέπει νά θεωρηθοῦν ἀξιόπιστες. Εἶναι γνωστό βέβαια ὅτι παρέμεινε γιά

μεγάλο διάστημα στην Εύρωπη, αφού επέρασε και από τη Βλαχία, όπου ήλθε σε επαφή με τόν τότε σχολάρχη Μάρκο Πορφυρόπουλο και άλλες προσωπικότητες¹. Όμως η μακρά απουσία από τόν ελληνικό χώρο δέν φαίνεται νά επηρεάζει τή μνήμη του σέ ό,τι αφορά στά σχολικά πράγματα. Όπωςδήποτε έχει μορφωθῇ και ό ἑ-
διος μέ τά μαθήματα και τούς συγγραφείς πού μᾶς ἀναφέρει, έπο-
μένως ἀποδίδει μιᾶ πραγματικότητα, όσο μπορεῖ πιο ἀντικειμενι-
κά, ἄν ληφθῇ ὑπ'ὄψη ό ἀπολογητικός χαρακτήρας τοῦ ἔργου του.

β' Πληροφορίες τοῦ Ἀθανασίου Βουθροντέως

Τόν ἴδιο χρόνο, στίς 18 Νοεμβρίου 1714, ό Ἡπειρώτης Ἀθανάσιος Βουθροντεύς², πού διδάσκει στήν Ἀδριανούπολη, γρά-
φει στό Χρυσάνθο Νοταρά "..." μαθητάς ἔχω δεκαεπτά εἰς κλά-
σεις διηρημένους τέσσαρες· εἰς τήν α' εἶναι τρεῖς, σπουδάζουν
Ὅμηρον μετά τῆς ποιητικῆς τεχνολογίας και προγυμνάσματα τοῦ
Ἀφθονίου μετά τῶν παρεπομένων αὐτοῖς θεμάτων· εἰς τήν β' τέσ-
σαρες, σπουδάζουν βασιλέων και φιλοσόφων ἀποφθέγματα και τά
κακτεῦδος θεμάτων· εἰς τήν γ' τρεῖς, σπουδάζουν λόγους Ἰσο-
κράτους και τήν ἀνήκουσαν τεχνολογίαν· εἰς τήν δ' πέντε, σπου-
δάζουν Βατραχομουμαχίαν· εἰς τήν γραμματικήν και γράψιμον δύο·
προχωροῦν δι' εὐχῶν σας καλῶς..."³.

Ἡ ἐπιστολή τοῦ Βουθροντέως μᾶς προσφέρει δύο χρήσιμα
στοιχεῖα· α) τούς συγγραφείς πού διδάσκει καθώς και τήν παράλ-
ληλη ἐργασία δηλ. γραμματική, τεχνολογία, θεματογραφία και
β) τή διαίρεση τῶν μαθητῶν σέ κλάσεις. Τόν ὅρο "κλάσεις" ἀπαν-
τήσαμε ἤδη στό πρόγραμμα τοῦ Χρυσάνθου Νοταρά⁴.

Ἀπό τούς συγγραφείς πού παραδίδονται και ἀπό τά ἄλλα μα-
θήματα πού διδάσκονται γίνεται φανερό ότι ό Βουθροντεύς διευ-
θύνει ἓνα σχολεῖο μέσης βαθμίδας μέ 17 μαθητές, τούς ὁποίους

1. Ath.KARATHANASSIS, Des Grecs à la Cour de C. Brîncoveanu Voévod de Vala-
chie (1688-1714), BS 16 (1975) 56-59 και Ἀγγελ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐπιστολή, ἔνθ' ἄνωγ.

2. Παν. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφική συλλογή, σελ. 29.

3. Μ. ΓΕΛΕΓΩΝ, Γράμματα ἐκ τῆς Ἀδριανού πόλεως. Κωνσταντινούπολις 1913, σελ. 67.

4. Βλ. Πρόγραμμα Σχολῆς Βουκουρεστίου ἔτους 1707.

διαιρεί σέ τέσσερις κλάσεις. Τή διαίρεση αὐτή ὑπαγορεύει ἀσφαλῶς ἡ διαπίστωση ὅτι ὅλοι οἱ μαθητές, πού ἀποφασίζουν κάποια στιγμή νά παρακολουθήσουν τά μαθήματα τοῦ Βουθροντέως, δέν ξεκινοῦν ἀπό τήν ἴδια ἀφετηρία. Οἱ γνώσεις τους δέν συμβαδίζουν. Ἡ Ἀδριανούπολη ἔχει παιδευτική παράδοση¹ καί μπορούμε νά ὑποθέσουμε ὅτι οἱ μαθητές ἔχουν γευθῇ τά στοιχειώδη γράμματα -τέτοια δέν μνημονεύονται στήν ἐπιστολή- ἀλλά μετὰ ἀπό αὐτά ἀρχίζει ἡ ἀνομοιογένεια, πού ἀναγκάζει τόν διδάσκαλο νά κατατάξει τούς μαθητές σέ ὁμάδες, τίς κλάσεις, μέ κριτήριο τίς γνώσεις τους. Ἡ πρώτη κλάση διδάσκεται Ὅμηρο καί Ἀφθόνιο. Τοῦ Ὀμήρου διδάσκονται ἀσφαλῶς τά ἔπη, ἐφ' ὅσον ἡ Βατραχομουμαχία εἶναι μάθημα τῆς τετάρτης κλάσεως. Ἡ πρώτη κλάση πρέπει νά θεωρηθῇ ἡ ἀνώτερη, ἐπειδὴ βέβαια τά ὁμηρικά ἔπη καί ἡ Ρητορική (θεωρία καί ἀσκήσεις) προϋποθέτουν ἐπαρκῆ γλωσσική κατάρτιση. Ἡ δεύτερη κλάση σπουδάζει Ἀποφθέγματα καί θεματογραφία. Ἡ τρίτη Ἰσοκράτη καί τεχνολογία δηλ. ἐμπέδωση τῆς γραμματικῆς. Δέν διευκρινίζεται ποιοί λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους παραδίδονται. Ἡ τετάρτη, κατὰ τήν ἐπιστολή, ἀσχολεῖται μόνο μέ τή Βατραχομουμαχία. Ἀπομένουν δύο μαθητές πού δέν ἔχουν περιληφθῇ στίς τέσσερις κλάσεις καί οἱ ὁποῖοι διδάσκονται γραμματική καί γράψιμο. Ὁ Βουθροντέως δέν ἀναφέρει ὅτι οἱ δύο τελευταῖοι ἀποτελοῦν ξεχωριστή κλάση. Πρόκειται προφανῶς γιά μαθητές πού δέν μποροῦν νά ἐνταχθοῦν σέ καμιά ἀπό τίς προηγούμενες ὁμάδες, ἐπειδὴ οἱ γραμματικές τους γνώσεις καί ἡ εὐχέρειά τους στό γράψιμο δέν εἶναι ἀκόμη ἱκανοποιητικές καί δέν τούς ἐπιτρέπουν νά ἀντιμετωπίσουν κείμενα, θεματογραφία καί ἄλλες ἀσκήσεις. Βρίσκονται στό κατώφλι τῆς κυκλοπαιδείας.

Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Βουθροντέως ἔχει προγραμματίσει τή διδακτέα ὕλη κατὰ τήν κρίση του καί πιθανώτατα κατὰ τίς δυνατότητες τῶν μαθητῶν. Ἡ ἀντιμετώπιση προγράμματος μέ τέτοια ποικιλία ἀπό ἓνα καί μόνο διδάσκαλο δέν εἶναι σπάνιο φαινόμενο. Ἀκόμη καί πρὸς τό τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. τά περισσότερα σχολεῖα λειτουργοῦν μέ ἓνα διδάσκαλο, ὁ ὁποῖος ἐργάζεται ὅπως καί

1. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 41-44.

οἱ σύγχρονοί μας ἐκπαιδευτικοί τῆς στοιχειώδους παιδείας, ὅταν τοποθετοῦνται σε μονοθέσια σχολεῖα. Ἡ σχολικὴ πράξη συνήθως ἀπέχει ἀπὸ τὰ θεωρητικὰ σχήματα.

γ') Πληροφορίες τοῦ Κωνσταντίνου Κούμα

Οἱ ἐπόμενες πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ διδάσκαλο μεγάλης ἀκτινοβολίας, τὸν Κωνσταντῖνο Κούμα, Λαρισαῖο, μαθητὴ τοῦ Ἰωάννου Πεζάρου στὴ σχολή τοῦ Τυρνάβου. Στὸ ἔργο του "Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων..."¹ ὁ Κούμας ἀφηγεῖται ὅτι ὁ διδάσκαλός του Πέζαρος "ἐδιαίρει τοὺς μαθητὰς εἰς πολλὰς κλάσεις προβαίνουσας ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς τὰ μεγαλύτερα μαθήματα. Ἡ κλάσις, τὴν ὁποίαν ἐγύμναζεν εἰς τὴν τεχνολογίαν τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου, ἦτο ἡ κατωτάτη· δευτέρα, ἣτις ἤρχιζε νὰ ἀναλύῃ τὴν σύνταξιν τοῦ λόγου· τρίτη, ἣτις ἐσύντασσε θέματα· τετάρτη, ἣτις ἐγυμνάζετο τοὺς ἐπιστολικοὺς χαρακτήρας κατὰ τὸν Κορυδαλέα· ἡ πέμπτη ἐκαταγίνετο εἰς τοὺς ποιητὰς· ἡ ἕκτη ἐγεωμέτρει καὶ ἐφιλοσόφει, ἣτις πολλάκις ἐδιαίρεετο εἰς δύο. Γραμματικὴν δὲν ἠθέλησε ποτέ ἄλλην παρά τὴν τοῦ Λασκάρεως· ἑλληνικὰ μαθήματα παρέδιδε τὰς γνώμας τοῦ Χρυσολωρᾶ, τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου, τὸν Λουκιανόν, ὅσα περιεῖχεν ἡ ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα², πολλοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡρωδιανοῦ, τὰς ἐπιστολάς τοῦ Συνεσίου, τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς σκηνικοὺς ποιητὰς". Ὁ ἀκάματος ἐκεῖνος διδάσκαλος ἐθαύμαζε ἰδιαίτερα τὴν Ἰλιάδα. Ὁ Κούμας ἀναφέρει σχετικὰ "ὅταν ἐξήγει τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου, τὴν ὁποία ἀπήγγελλε πολλάκις ἐκ στήθους, ἐφαιδρύνετο τόσον τὸ πρόσωπόν του, εὗρισκε πάντα στίχον, πᾶσαν λέξιν ὅτι περιεῖχε τι ὑψηλὸν καὶ ἡθικόν, ὥστε ἐφαίνετο καταγοητευμένος ἀπὸ τὰς χάριτας τοῦ μεγάλου ποιητοῦ"³.

1. Κ. Μ. ΚΟΥΜΑ, Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας ἐκ παλαιῶν ἀπανθισθεῖσαι καὶ τὰ νεώτερα ἐξ ἀρίστων Γερμανῶν ἱστοριογράφων ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσαι. Τόμ. 12ος. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1832, σελ. 569.

2. Ἐγκυκλοπαιδεῖα φιλολογικὴ εἰς τέσσαρας τόμους διηρημένη πρὸς χρῆσιν τῶν φιλολόγων καὶ φιλομαθῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώττης συναρμολογηθεῖσα... παρὰ τοῦ ἐν Ἱερεῦσιν Αἰδουσιμωτάτου καὶ Λογιωτάτου Ἰωάννου Πατούσα. Ἐνετίησιν ρφλ'.

3. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 571.

"Αν λάβουμε υπ' όψη ότι ο Πέζαρος έδίδαξε στόν Τύρναβο περισσότερο από μιά είκοσαετία (1782-1806)¹, σέ έποχή άκμής του Διαφωτισμού, οί πληροφορίες πού μάς παρέχει ο λαμπρός μαθητής του άποκτούν ξεχωριστό ένδιαφέρον.

Κατ' άρχήν παρατηρούμε ότι τό σύστημα τών "κλάσεων" εξακολουθεϊ νά ύφίσταται. 'Ο Πέζαρος απέχει από τό Βουθροντέα έννέα περίπου δεκαετίες, όμως καταφεύγει στόν ίδιο τρόπο γιά νά άνταποκριθί στά καθήκοντά του άπέναντι σέ μαθητές, πού τό επίπεδο τών γνώσεών τους διαφέρει αίσθητά. 'Εδω μάλιστα άναφέρονται έξι κλάσεις, έπειδή άσφαλώς ο άριθμός τών μαθητών είναι μεγαλύτερος. 'Η έκτη κλάση, ή όποία "έγεωμέτρει καί έφιλοσόφει", άποί λεϊ βέβαια τό άνώτερο τμήμα τής σχολής, ένω οί πέντε προηγούμενες συνιστούν τή βαθμίδα τής κυκλοπαιδείας. 'Ο Κούμας μάς διαφωτίζει άκόμη σχετικά μέ τό περιεχόμενο του όρου "έλληνικά μαθήματα", όρος, πού όπως είδαμε, δέν διευκρινίζεται στά έγγραφα. Πρόκειται λοιπόν γιά διδασκαλία κειμένων "θύραθεν" καί χριστιανών συγγραφέων από τά όποια άλλα μέν άναφέρονται ρητά καί γιά άλλα ο Κούμας μάς παραπέμπει στήν 'Εγκυκλοπαιδεία του 'Ιωάννου Πατούσα. Πιστεύουμε ότι οί συγγραφείς άναφέρονται μέ τή σειρά μέ τήν όποία παρεδίδοντο. Δηλαδή οί παραδόσεις κειμένων άρχιζαν μέ τά γνωμικά του Χρυσολωρά, γιά νά κορυφωθούν μέ τόν 'Όμηρο καί τούς δραματικούς ποιητές.

'Η μαρτυρία του Κούμα όπως καί του Βουθροντέως πηγάζει κατ' ευθεϊαν από τή σχολική πραγματικότητα. Πρόκειται γιά βίωμα καί όχι γιά θεωρητικό σχήμα. 'Εδω έχομε τόν ίδιο τόν εκπαιδευτικό φορέα, ο όποιος, άνεξάρτητα από τυχόν όδηγίες καί πλαίσια, προγραμματίζει τή διδακτέα ύλη. Προσφέροντας τήν άρχή καί τό τέλος τής σπουδής τών κειμένων, μάς έπιτρέπει νά δούμε τήν πορεία πού άκολουθούσε ή διδασκαλία στόν τομέα αυτό.

Περιέχουν όμως καί οί πληροφορίες του Κούμα κάποιες γενικότητες. 'Η πέμπτη κλάση -γράφει- "έκαταγίνετο είς τούς ποιητάς". Μνημονεύει διδασκαλία σκηνικών ποιητών. "Όμως τίνων; Ποιά από τά έργα τους διδάσκονται; Καί ποιοί λόγοι του Δημοσθένους; Τί

1. Κ. Σάθα, Ν.Φ., σελ. 590-593.

επιλέγει ο Πέζαρος από τό έργο του Λουκιανού; Μέχρι ποίου σημείου ακολουθεῖ τήν 'Εγκυκλοπαιδεία του Πατούσα;

Μᾶς γράφει βέβαια ὁ Κούμας ὅτι ὁ διδάσκαλός του παρέδιδε ὅσα "περιεῖχεν ἡ 'Εγκυκλοπαιδεία", ἀλλά, ὅπως θά δοῦμε, οἱ περισσότεροί διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς κάνουν τή δική τους ἐπιλογή ἀπό τήν 'Εγκυκλοπαιδεία. Τό ἴδιο κάνει πιθανώτατα καί ὁ Πέζαρος.

Ἐπομένως, χωρίς νά ἀμφισβητοῦμε τήν ἀξία τῶν πληροφοριῶν τοῦ Κούμα, πρέπει νά δεχθοῦμε ὅτι τά μαθηματάρια, καί μάλιστα ὅσα προέρχονται ἀπό τή σχολή Τυρνάβου, συμπληρώνουν θετικά ὅσα ὁ Κούμας γράφει ἀπό μνήμης καί ἐκδίδει τό 1832.

δ') Εἰσηγήσεις τοῦ Δαμασκηνοῦ Παναγιωτοπούλου

Εἰδήσεις χρήσιμες ἀντιλοῦμε καί ἀπό τήν εἰσαγωγή τοῦ "Ἐπιστολάρου ἑλληνικοῦ"¹ τοῦ ἱερομονάχου Δαμασκηνοῦ Παναγιωτοπούλου, πού ἐκδίδεται τό 1815.

Ὁ Δαμασκηνός ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα στό σχολεῖο τῆς Μονῆς Φιλοσόφου, συνέχισε τίς σπουδές του στήν Δημητσάνα, στήν Τρίπολη καί στή Σμύρνη. Τελικά κατέληξε στή Ζάκυνθο, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (ἴσως 1815)².

Στό Ἐπιστολάριό του ὁ Δαμασκηνός εἰσηγεῖται συντόμευση τοῦ χρόνου τῶν σπουδῶν προβάλλοντας ἕνα δικό του πρόγραμμα διδασκαλίας τῶν κειμένων. Γιά τό πρῶτο ἔτος τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων προτείνει τή Γραμματική καί παράλληλα "ὅλον τόν Χρυσολωρᾶ καί ὅλον τόν Αἰσώπον καί ὅλην τήν Χρηστοθήθειαν ὁμοῦ μέ τήν τεχνολογίαν". Γιά τό δεύτερο χρόνο προβλέπει τούς Δεσποτικούς καί Θεομητορικούς Κανόνες, καθώς καί τούς Κανόνες τῆς Μ. Ἑβδομάδας,

1. Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου κατὰ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐπιστολάριον ἑλληνικόν τοῦ σοφωτάτου καί πανιερωτάτου Μητροπολίτου Συνεσίου τῆς ἀγιοτάτης Μητροπόλεως Πτολεμαῖδος Πενταπόλεως Κυρήνης μετά τῶν ἐξηγήσεων εἰς τό ἀπλοῦν φιλοπονηθέν μετά κόπου πολλοῦ χάριν τῶν φιλομαθῶν παρὰ τοῦ λογιωτάτου Διδασκάλου κυρίου Δ... ἱερομονάχου κατὰ Π... Πελοποννησίου τοῦ ἐκ Δημητσάνης. Ἐν Βενετίᾳ 1815.

2. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης. Ἐν Ἀθήναις 1962, σελ. 173-174.

τίς δύο Παρακλήσεις, δίστιχα καί τετράστιχα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παράλληλα μέ τό Δ' τοῦ Γαζή καί τή θεματογραφία. Γιά τόν τρίτο τά κείμενα τοῦ πρώτου τόμου τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας "ὁμοῦ μέ τάς ἐξηγήσεις του, ἀπό δύο φύλλα τήν ἡμέραν". Τόν τέταρτο χρόνο ἀνάγνωση τοῦ δευτέρου καί τρίτου τόμου τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, τά ἅπαντα τοῦ Συνεσίου, τόν περί βασιλείας λόγο καί τόν περί Ἱερωσύνης λόγο· κατόπιν τά ποιητικά τοῦ τετάρτου τόμου καί τόν Ὅμηρον¹. Μετά τό τέταρτο ἔτος θά διδάσκονται τά ἀνώτερα μαθήματα: Λογική, Φυσική καί Μεταφυσική, Φιλοσοφία, Θεολογία, Ρητορική, Γεωγραφία, Γεωμετρία κλπ. Καί τοῦ Ἱερομονάχου Δαμασκηνοῦ οἱ πληροφορίες ἔχουν τήν ἀφετηρία τους στή σχολική πράξη. Ἡ ἀναφορά του σέ συγκεκριμένους συγγραφείς καί ὁ κατά ἔτη προγραμματισμός τῆς διδακτέας ὕλης μᾶς βοηθοῦν νά σχηματίσουμε καλή εἰκόνα τῆς πορείας τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων στό μέσο κύκλο σπουδῶν, ὅπως τήν προτείνει ὁ Ἰδιος. Ὁ Δαμασκηνός ἀναφέρεται καί στήν Ἑγκυκλοπαιδεία τοῦ Πατούσα, τήν ὁποία θεωρεῖ κατάλληλη γιά τό τρίτο καί τέταρτο ἔτος σπουδῶν, ὄχι ὅμως καί γιά τά δύο πρῶτα ἔτη.

Στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ., μέ τό Διαφωτισμό στήν ἀκμή του, τά ἐγκύκλια μαθήματα, ὅπως τά βλέπει ὁ Δαμασκηνός, παραμένουν μέσα στά παραδοσιακά πλαίσια.

ε') Οἱ προτάσεις τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ

Ἀνανέωση στήν ἐπιλογή τῶν κειμένων προτείνει καί ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Στούς θαυμάσιους "Αὐτοσχεδίους στοχασμούς περί τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καί γλώσσης" ἐκφράζει τίς ἀπώψεις του γιά ἕνα σχολεῖο ζωντανό, πού δέν θά προσφέρει μόνο ξερές γραμματικές γνώσεις, ἀλλά θά συμβάλλει καί στήν ἀπόκτηση χρηστών ἡθῶν, πού εἶναι ὁ ἀπώτατος σκοπός τῆς παιδείας.

Προτείνει λοιπόν μιᾶ συλλογή κειμένων στήν ὁποία οἱ μαθητές θά ἔχουν τούς μύθους τοῦ Αἰσώπου, χωρίς τό βίο καί τά ἐπιμύθια, ἐκλογή ἀπό τίς μονόστιχες γνώμες τοῦ Χρυσολωῆ, τοῦ Θεόγνιδος ἢ τοῦ Στοβαίου. "Ἄς ἀκολουθῇ μετὰ ταῦτα ἡ πρὸς Δημόνικον πο

1. Δαμασκηνοῦ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐπιστολάριον, σελ. ι' καί ἐξ.

ραίνεσις τοῦ Ἰσοκράτους ὁλόκληρος, γράφει. Ταύτης κατόπιν ὁ θαυμάσιος καὶ θαυμασίως γραμμένος ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα μῦθος τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους". Ὁ Κοραῆς συνιστᾷ νὰ ἀποσπῇ οἱ μαθητὲς τὸ μῦθο "καὶ νὰ τὸν ἀπαγγέλλωσι τού-
λάχιστον μίαν φορὰν τὴν ἐβδομάδα εἰς τὸ σχολεῖν...". Προτείνει ἐπίσης ἐπιλογή ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνος, τὰ Ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, Ἐπιγράμματα ἀπὸ τὴν Ἀνθολογία, λίγους διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ, τρεῖς ἢ τέσσερις χαρακτῆρες τοῦ Θεοφράστου, τὸν Πλού-
το τοῦ Ἀριστοφάνους "καθαρισμένον ὅμως ἀπ' ὅλας τὰς αἰσχρολο-
γίας", τὰ Χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου, ἐκλογή ἀπὸ τὰ Ἀποφθέγματα τοῦ Πλουτάρχου, λίγα ἠθικὰ παραγγέλματα ἀπὸ τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου, τὸν Πίνακα τοῦ Κέβητος, τοῦ Ἡρόδοτου τὰ κεφάλαια περὶ τῶν Περσικῶν πολέμων, λίγες παροιμίαι μὲ τὴν ἐξήγησίν τους, μυθολογία καὶ σύνοψη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. "Δὲν ἐλησμόνησα τὸν Ὅμηρον" προσθέτει "ἀλλὰ δὲν εἶμαι τώρα εἰς καιρὸν νὰ ἐξε-
τάσω, ἂν παρὰ ὁλόκληρον μίαν ῥαψωδίαν δὲν ἐσύμφερε πλέον νὰ τεθῇ εἰς τὴν συλλογὴν συλλογὴ Ὀμηρικῶν ῥήσεων καὶ παραβολῶν ἀπὸ διαφόρους ῥαψωδίας κλπ."¹.

Ὁ Κοραῆς, ὁ κορυφαῖος τῶν διαφωτιστῶν, ἐπιδιώκει μὲ τὴν προτεινομένη συλλογὴν τοῦ τὸ συνδυασμὸ ἡδονῆς καὶ ὠφέλειας. Τὸ κείμενο πρέπει νὰ εἶναι ἐλκυστικόν, εὐχάριστο, γιὰ νὰ προξενή-
σει "σπουδὴν καὶ τῆς σπουδῆς ἀνεσιν καὶ ψυχαγωγίαν"². Δὲν ἐγ-
κρίνει τὴν τόσο διαδεδομένη Ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα. Ἀποφεύ-
γει τὴν εἰσαγωγὴν θρησκευτικῶν κειμένων, συνεπῆς δὲ πρὸς τὴν ἀ-
πέχθεια πού αἰσθάνεται γιὰ τὸ Βυζάντιον, δὲν εἰσηγεῖται κανένα
Βυζαντινὸν συγγραφέα, πεζογράφο ἢ ποιητὴν.

Πάντως ἡ ἀνανέωση τῶν κειμένων πού ὁραματίζεται δὲν εἶναι
ριζικὴ.

Τὰ νέα κείμενα πού εἰσηγεῖται εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Προδίκου,
τὰ Ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, ὁ Ἡρόδοτος, τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ

1. Ἀδαμαντίου ΚΟΡΑΗ, Πρόδρομος Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης περιέχων Κλαυδίου Αἰλίου τὴν Ποικίλην Ἱστορίαν, Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, Νικολάου τοῦ Δαμάσκηου τὰ σωζόμενα, οἷς προσετέθησαν καὶ βραχεῖαι σημειώσεις καὶ Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιου περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης. Ἐν Παρισίοις τῶν 1828, σελ. ριη' - ρκδ'.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. ριδ'.

Ἐπικτήτου, ἐπιλογή ἀπό τό ἔργο τοῦ Πλάτωνος, οἱ παροιμίες, ἡ σύνοψη τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας καί ἡ μυθολογία. Διατηρεῖ πολ-
λά ἀπό τὰ καθιερωμένα κείμενα, ὅπως τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου,
τά γνωμικά τοῦ Χρυσολωρᾶ, τόν πρὸς Δημόνικο λόγο τοῦ Ἰσοκρά-
τους, τόν Ὅμηρο κλπ. γεγονός πού μᾶς ὁδηγεῖ στή σκέψη ὅτι ὁ
Κοραῆς δέν ἀπορρίπτει ἀπὸ τὴν παιδεία τῆς ἐποχῆς παρὰ μόνο ὅ-
σα θεωρεῖ ἀκατάλληλα κυρίως ἀπὸ παιδαγωγικὴ ἄποψη. Ἐξ ἄλλου ἡ
ἀνανέωση στὴν παιδεία θά ἐπέλθῃ ὅχι τόσο μέ τὴν ἀλλαγὴ τῶν
κειμένων, ὅσο μέ τὴν ἀλλαγὴ τῆς διδακτικῆς μεθόδου, σύμφωνα
μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς νέας παιδαγωγικῆς καθὼς καί μέ τὴν εἰσα-
γωγὴ τῆς διδασκαλίας τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Μαθηματάρια καὶ προγραμματισμός τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων

Οἱ ὅπωςδήποτε χρήσιμες πληροφορίες, τίς ὁποῖες ἀντλήσαμε ἀπὸ τὰ προγράμματα, τὰ ἔντυπα καὶ τὰ ποικίλα ἔργα τῶν λογίων μας, δὲν προσφέρουν τὴν ὁλοκληρωμένην εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων στὴ μέση βαθμίδα ἐκπαιδεύσεως. Τοῦτο ὀφείλεται ἄφ' ἑνὸς στὸ γεγονός ὅτι ἀναλυτικὰ προγράμματα, μὲ τὴ σύγχρονη περίπου μορφή, καταρτίζονται πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. καὶ ἐπομένως δὲν μᾶς φωτίζουν ἐπαρκῶς ὡς πρὸς τὸν προγραμματισμὸ τῆς διδακτέας ὕλης κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκπόνηση προγράμματος, ὅσοδήποτε ἀναλυτικοῦ, δὲν συνεπάγεται πάντοτε τὴν πιστὴ καὶ συνεχεῖ ἐφαρμογὴ του, ἐφ' ὅσον ἡ παιδεία πορεύεται κάτω ἀπὸ ἰδιόμορφες συνθῆκες. Ὅμως καὶ τῶν λογίων οἱ προσπάθειες καὶ οἱ προτάσεις γιὰ τὴ βελτίωση καὶ τὴν ἀνανέωση τῶν παιδευτικῶν πραγμάτων δὲν βρίσκουν πάντοτε ἀμεση ἀνταπόκριση. Ἡ δὲ ἔδρυση σχολείων δὲν σημαίνει πάντοτε τὴ συνεχεῖ καὶ ἀπρόσκοπτη λειτουργία τους.

Ἀνάγκη ἐπομένως νὰ ἀνατρέξουμε στὰ σχολικὰ βιβλία, τὰ μαθηματάρια, ἐπειδὴ αὐτὰ ἀντιπροσωπεύουν τὴ σχολικὴ πράξη καὶ καλύπτουν τὴ χρονικὴ περίοδο πού μᾶς ἐνδιαφέρει. Ὅμως μέσα στὴν περίοδο αὕτη, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τέσσερις περίπου αἰῶνες, ἡ παιδεία μας ἐπηρεάζεται ἀναπόφευκτα ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἢ μικρότερες περιπέτειες τοῦ Γένους, γι' αὐτὸ καὶ τὰ μαθηματάρια, πολὺτιμα τεκμήρια αὐτῆς τῆς παιδείας, ἐμφανίζουν, ἀριθμητικὰ, μεγάλη ἀνισότητά τόσο ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν αἰώνων στοὺς ὁποίους ἀνήκουν, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν σχολείων ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται. Ἐνῶ δηλαδή ἡ κατὰ τὸ ΙΗ' αἰ. ἀνῆση τῆς παιδείας ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ μεγάλο ἀριθμὸ μαθηματαρίων, οἱ πρόιμοι αἰῶνες τῆς δουλείας, ΙΒ' αἰ. καὶ Ιζ' αἰ., ἐμφανίζουν πενιχρὴ ἀντιπροσώπηση. Ἐπομένως ἡ ἀναζήτησις κάποιου προγράμματος σπουδῶν κατὰ τοὺς αἰῶνες αὐτοὺς προσκρούει στὴν ἔλλειψη ἐπαρκῶν στοιχείων.

Κατά τό ΙΖ' αἰ. παρατηρεῖται βελτίωση τῶν παιδευτικῶν πραγμάτων, καθὼς, μετὰ τό δεύτερο ἡμισυ, διαπιστώνεται ἡ λειτουργία σχολείων καί ἐκτός τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατά συνέπεια καί τὰ μαθηματάρια, πού ἔχουν γραφή κατὰ τήν περίοδο αὐτή, εἶναι περισσότερα καί διευκολύνουν τήν ἔρευνά μας.

Τό περιεχόμενο τῆς διδακτέας ὕλης ἐμπλουτίζεται αἰσθητὰ μέ τήν ἐκδοση τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας τοῦ Πατούσα τό 1710¹. 'Ἡ χρονολογία αὐτή εἶναι ὅπωςδήποτε μιὰ τομή στήν ἱστορία τῆς παιδείας μας. Τά μαθηματάρια ἀντικατοπτρίζουν τήν ἐπίδραση τήν ὁποία ἔσκησε ἡ 'Εγκυκλοπαιδεία. Γιά νά ἀντιληφθοῦμε ὅμως τήν ἔκταση καί τό βάθος αὐτῆς τῆς ἐπιδράσεως καθὼς καί τίς μεταβολές στή διδακτέα ὕλη, θεωροῦμε σκόπιμο νά ἐξετάσουμε χωριστά τὰ μαθηματάρια πού ἔχουν γραφή πρὶν ἀπό τό 1710. Μέ αὐτό τόν τρόπο θά καταστή δυνατὸν νά παρακολουθήσουμε μέσῳ πλέον τῶν σχολικῶν βιβλίων τήν ὅλη πορεία τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων καί νά ἐπισημάνουμε τίς σημαντικές στιγμές του.

Α'. Μαθηματάρια ΙΕ' αἰ. - Ις' αἰ.

Κατά τοὺς ΙΕ' αἰ. καί Ις' αἰ. ἐμφανίζονται χειρόγραφα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν κοινὰ γνωρίσματα. Εἶναι χαρτῶα καί ἔχουν μέσο ὄρο διαστάσεων 210 x 160. Τό κείμενο κατέχει τό κέντρο τῆς σελίδας, ἐνῶ στό εὐρὺ περιθώριο, πού ἀφήνεται γύρω ἀπὸ αὐτό, γράφονται τὰ σχόλια. Παράφραση ἢ "γλῶσσες" γράφονται στά διόστιχα, συχνά μέ ἐρυθρά μελάνη².

Τά χειρόγραφα αὐτά συγγενεύουν κατὰ τό σχῆμα καί τόν τρόπο διατάξεως κειμένου - σχολίων - παραφράσεως μέ ὁρισμένο τύπο χειρογράφων πού ἀνήκουν στό τέλος τοῦ ΙΓ' αἰ. καί πού συμπλῆπτουν μέ τή δραστηριότητα ἱκανῶν βυζαντινῶν φιλολόγων ὅπως ὁ Θωμᾶς Μάγιστρος, ὁ Δημήτριος Τρικλίνιος, ὁ Μάξιμος Πλανούδης καί ὁ

1. Γιά τίς ἐκδόσεις καί τό περιεχόμενό της βλ. 'Αθανασίας Κ. ΑΒΔΑΛΗ, 'Ἡ 'Εγκυκλοπαιδεία Φιλολογική" τοῦ 'Ιωάννη Πατούσα. Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Παιδείας τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ (1710-1839). 'Αθήνα 1984.

2. Οὐ διαπιστώσεως ὀφείλονται σέ προσωπική μας ἔρευνα.

Μανουήλ Μουσχοπούλος, οί όποιοι άσκοῦσαν συγχρόνως καί διδακτικό έργο¹.

Χάρη στίς διαστάσεις τους τά χειρόγραφα αὐτά τῶν ΙΕ' αἰ. - Ις' αἰ. εἶναι εὐχρηστα, τό δέ περιεχόμενό τους εἶναι συχνά σχολική ὕλη (Γραμματική, Σχεδογραφία, Λεξικογραφία, Ἑρωτήματα) ἀλλά καί κείμενα. Παραδίδουν μάλιστα τά ἐκλεκτότερα δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος: ὁμηρικά ἔπη, Ἔργα καί Ἡμέρες, τραγωδίες τῶν τριῶν μεγάλων δραματικῶν ποιητῶν καί κωμωδίες τοῦ Ἀριστοφάνους, Ὀλυμπιονίκους τοῦ Πινδάρου καί σέ πολύ λίγες περιπτώσεις ἰσοκρατικούς λόγους, Θεοκρίτου εἰδύλλια καί χριστιανικά κείμενα.

Αυστηρῶς δέν παρέχουν πάντοτε τά στοιχεῖα ἐκεῖνα πού διαφωτίζουν τόν ἐρευνητή καί καί τόν ὁδηγοῦν σέ ἀσφαλῆ συμπεράσματα, ὅπως κολοφῶνες γραφέων, χρονολογίες, ἐνθυμήσεις κλπ. Ὅσο δύσκολο εἶναι λοιπόν νά ἰσχυρισθῇ κανεῖς μέ ἀπόλυτη βεβαιότητα ὅτι πρόκειται γιά σχολικῆς χρήσεως χειρόγραφα, δηλαδή γιά μαθηματάρια, ἐξ ἰσου ἀστήριχτη καί ἀνθαίρετη θά ἦταν καί μιᾷ ἀποψη περί τοῦ ἀντιθέτου. Πάντως μερικά στοιχεῖα, σταχυολογημένα ἀπό χειρόγραφα αὐτοῦ τοῦ τύπου, σέ συνδυασμό μέ κάποιες εἰδήσεις ἀπό ἄλλες πηγές, φωτίζουν κάπως τήν πορεία μας.

Ἀναφερόμεθα πρῶτα στό χ/φο Βιέννης, Philolog.Gr.161² (ἀρ.31), τό ὁποῖο παραδίδει Εὐριπίδη καί Σοφοκλέα. Στό φ.340^v ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη σημείωση: "ταύτας τὰς τραγῳδίας ἐδιδάχθην παρά τοῦ φιλοσοφιάτου κύρ Μανουήλ τοῦ Γαλησιώτου... ἐν ἔτει ςμε' (=1537), ἰθύνοντος τόν πατριαρχικόν θρόνον κυροῦ Ἱερεμίου τοῦ μακαρίου μου πρός πατρός θεοῦ...". Ἡ σημείωση παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, ἐπειδή ὁ Μανουήλ Γαλησιώτης ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς³. Παρά τό γεγονός ὅτι ἡ διδασκαλία στήν προκειμένη περίπτωση γίνεται κάτω ἀπό ἐξαιρετικές συνθῆκες καί ἔχει ἰδιωτικό χαρακτῆρα⁴, διαπιστώνομε ἀφ' ἐνός ὅτι τό ὑπ' ὄψη

1. Α. DAIN, Les manuscrits. Paris 1975³, σελ. 151-152 καί C.N. CONSTANTINIDES, Higher Education, σελ. 66-89 καί 104-105.

2. Διστάσεις 220 X 150

3. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Οἱ Μεγάλοι Ρήτορες, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 34 καί ἐξῆς καί Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 87-88.

4. Τό 1537 ἐπιδημία πανώλους ἀνάγκασε τοὺς κατοίκους τῆς Πόλης νά ἐγκαταλείψουν τίς ἐστίες τους καί νά καταφύγουν στά περὶχωρα. Ὁ Γαλησιώτης καί ὁ μαθητής του κατέφυγαν ἐν κώμῃ τινί καλουμένη τοῦ Βρύγγα", ὅπου ὁ πρῶτος παρέδιδε μαθήματα στό δεύτερο. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, ἐνθ' ἄνωτ.

χειρόγραφο χρησιμοποιείται σάν μαθηματάριο καί ἀφ' ἑτέρου ὁδηγούμεθα στή σκέψη ὅτι ὁ Γαλησιώτης παρέδιδε ἴσως τὰ κείμενα αὐτά καί στήν Πατριαρχική Σχολή.

* Ἄλλο χειρόγραφο, πού νομίζομε ὅτι εἶναι μαθηματάριο, εἶναι τό ΕΒΕ 1062 τοῦ Ις' αἰ. Ἀνήκε ἄλλοτε στή μονή Δουσίκου. Ἐκτός ἀπό τὰ κείμενα πού συνοδεύονται ἀπό διάστιχο ἐξήγηση καί σχόλια, παραδίδει Γραμματική, Σύνταξη, Μετρική, Ἀφθονίου προγυμνάσματα. Βέβαια δέν ἔχομε στοιχεῖα γιά τό γραφέα, τή σχολή, τό διδάσκαλο ἢ τό μαθητή πού τό ἐχρησιμοποίησε, ὅμως τόσο τό περιεχόμενό του, ὅσο καί τὰ κωδικολογικά του γνωρίσματα (χαρτί, μέ διαστάσεις 220 X 150) πείθουν ὅτι πρόκειται γιά σχολικό βιβλίο.

Ἀπό ἐσωτερικά καί κωδικολογικά στοιχεῖα (ποικίλα κείμενα μέ διάστιχο ἐξήγηση, ὕλη, σχῆμα) συμπεραίνομε ὅτι γιά διδακτικούς σκοποὺς ἐχρησίμευσαν καί τὰ Paris. Suppl. Gr. 1170 (ἀρ. 38), 1229 (ἀρ. 38), 1247 (ἀρ. 39), ὅλα τοῦ Ις' αἰ. Τό τελευταῖο μάλιστα παραδίδει, μεταξύ ἄλλων ἔργων, Πλοῦτο καί Νεφέλες. Δέν εἶναι ἄσχετη μέ τό θέμα μας ἡ εἰδηση ὅτι τό 1560 ὁ διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς Ἰωάννης Ζυγομαλάς ζητεῖ ἀπό τόν Ἐρμῶδρο Λησιάρχο μιά ἐντυπη ἔκδοση τοῦ Ἀριστοφάνη γιά τό γιό του Θεοδόσιο¹. Πρόκειται ἐπομένως γιά κείμενο πού περιλαμβάνεται στή διδασκαλία. Ἄλλωστε τίς ἀνωτέρω κωμωδίες παραδίδουν καί ἄλλα παρόμοια χειρόγραφα τῆς ἐποχῆς, ὅπως τὰ British Mus. Add. 12182 (ἀρ. 2), ΙΕ'-Ις' αἰ., Βατοπεδ. 33 (ἀρ. 235) ΙΕ' αἰ. καί Ἰβήρ. 149 (ἀρ. 321), ΙΕ' αἰ., Ξηροπ. 93 (ἀρ. 410), ἔτ. 1586 καί ἄλλα³.

Ἀπό τὰ προηγούμενα γίνεται φανερό ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων εἴτε αὐτή γίνεται "κατ' οἶκον" εἴτε σέ σχολεῖο εἴτε ἀπευθύνεται σέ μαθητές, πού συγκεντρώνονται γύρω ἀπό ἕνα διδάσκαλο, ἔχει κεντρικό πυρῆνα τῆς ὁρισμένα ἔργα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γραμματείας, κυρίως τραγωδίες καί κωμωδίες - Ἐκάβη, Ὀρέστη,

1. Ἀρ. 52. Πρβλ. ἀρ. 31.

2. Ὁ Λησιάρχος δέν ἱκανοποίησε τό αἶτημα τοῦ Ζυγομαλά, ἐπειδὴ καί ὁ ὕμιλος δέν διέθετε Ἀριστοφάνη. Βλ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Περὶ Ἰωάννου Ζυγομαλά καί Μιχαήλ Ἐρμῶδρου. ΕΦΣΚ, τόμ. 11 (1876-77), σελ. 40-41.

3. Βλ. ἐπίσης ἀρ. 46, 47, 48, 49, 99, 100, 226, 318, 319, 322, 327, 357 κλπ.

Αἶαντα, Ἡλέκτρα, Πλούτο, Νεφέλες, ραψωδίες ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ποιήματα τοῦ Πινδάρου, Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέρες, Ἀλεξάνδρα τοῦ Λυκόφρονος καὶ σέ πολὺ μικρὴ ἀναλογία χριστιανικά κείμενα (ἀσματικούς Κανόνες). Ὅπωςδήποτε ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων διεξάγεται παράλληλα πρὸς τὴ διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς, τοῦ Συντακτικοῦ καὶ τῆς Θεματογραφίας. Ἀναλυτικὸς προγραμματισμὸς τῆς ἀνωτέρω διδακτέας ὕλης δὲν εἶναι δυνατόν νά διαπιστωθῇ, ἐπειδὴ δὲν διαθέτομε τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα. Πάντως ἡ ὕλη αὕτη στρέφει τὴ σκέψη μας πρὸς τὴ δραστηριότητα τῶν μεγάλων φιλολόγων τοῦ ΙΓ' αἰ. Μ. Μασχοπούλου, Θ. Μαγίστρου, Δ. Τρικλινίου, Μ. Πλανούδη καὶ πρὸς τὴν ἀναγέννηση τῶν παλαιολογείων χρόνων¹, τῶν ὁποίων εἶναι ἴσως ὁ μακρινὸς ἀπόηχος.

Β'. Τὰ δεδομένα τοῦ ΙΖ' αἰ. καὶ τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ ΙΗ' αἰ.

1. Ἡ συμβολὴ τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινῆτη στὴ διαμόρφωση προγράμματος διδασκαλίας.

Τὸ 1671/72 διορίζεται σχολάρχης τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς ὁ Τραπεζούντιος Σεβαστὸς Κυμινῆτης², παλαιὸς τρῶφιμός της, "ἔμπειρος τῆς τε θύραθεν καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς παιδείας, ἀλλὰ πτωχοῦ νοός καὶ ἀγόνου" κατὰ τὸ Δημήτριο Προκοπίου³. Ὁ Κυμινῆτης ἦταν μαθητὴς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου, ἡ δὲ φιλολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ του κατάρτιση, καθὼς καὶ ἡ ὅλη του διδακτικὴ καὶ συγγραφικὴ δράση πείθουν ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Δημητρίου Προκοπίου δὲν εἶναι ἀντικειμενικός. Ὁ Κυμινῆτης δὲν ἐσπούδασε στὴν Εὐρώπη, ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ του ἀπέκτησε φήμη λαμπροῦ διδασκάλου καὶ διηύθυνε διαδοχικά, ἐκτός ἀπὸ τὴν Πατριαρχικὴ Σχολή, τὸ Φροντιστήριον Τραπεζούντος καὶ τὴν "αὐθεντικὴ" Σχολὴ τοῦ Βουκουρεστίου. Ἡ δραστηριότητά του καλύπτει μίαν τριακονταετία (1671-1702), στὸ διάστημα τῆς ὁποίας ἐδίδαξε ποικίλα κείμενα, θεμελιώνοντας ἓνα πρόγραμμα, τὸ ὁποῖο ἀνακαλύπτουμε

1. Παναγιώτου Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Λογοτεχνία. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμ. 9 (1979), σελ. 390-391.

2. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 250 καὶ ἐξῆς.

3. Ἀπαρίθμησις λογίων Γραικῶν. J.A. FABRICIUS, Bibliotheca Graeca, τόμ. 11, (1722), σελ. 782. Καὶ φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση τῶν σελ. 769-808. Ἀθήναι 1966.

σέ μαθηματάρια δικά του καί μαθητῶν του ἢ σέ ἄλλα, τὰ ὅποια προ-
έρχονται ἀπό τίς ἀνωτέρω τρεῖς σχολές καί ἔχουν γραφή ἐπὶ τῆς
ἐποχῆς του. Πρόκειται, κατὰ χρονολογική τάξη, γιὰ τὰ ἑξῆς, τῶν
ὁποίων παραθέτομε συνοπτικά καί τό περιεχόμενον.

- α') Πατρ. 'Ιερ. 441(ἀρ.710) Γρηγορίου Θεολόγου μονόστιχα καί
λόγος περί παρθενίας (πρό 1672)
- β') Μηλ. 43 (ἀρ. 578) Συνεσίου 'Επιστολαί καί λόγος
πρός 'Αρκάδιον (1675)
- γ') Κανδηλ. 2 (ἀρ. 612) Γρηγορίου Θεολόγου 'Υποθήκαι
παρθένους, πετράστιχα, μονόστιχα, βίος (1675)
- δ') Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ.901) Αἶας, "Εργα καί'Ημέραι, 'Ολύμ-
πια (1676)
- ε') Πατμιακ. 582 (ἀρ. 644) Συνεσίου 'Επιστολαί, Αλεξ-
άνδρα (1680)
- ς') Βουκουρ. 167 (ἀρ. 777) Γνώμαι, Χρυσᾶ ἔπη, 'Ιλιά-
δος Α-Ε (1683)
- ζ') Μ.Π.Τ. 322 (ἀρ. 905) Αἶας, "Εργα καί'Ημέραι,
'Ολύμπια, 'Επιγράμματα (1690-1691)
- η') Σουμελ. 84 (ἀρ. 968) Γρηγορίου Θεολόγου τε-
τράστιχα καί μονόστιχα, 'Ολύμπια, πρὸς Δημό-
νικον, πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλῆς, "Εκθεσις (1691-1700)
- θ') Paris.Suppl.gr.1348 (ἀρ. 41) "Εργα καί'Ημέραι,
Αἶας, 'Εκάβη, 'Ορέστης, Γαλεομυομαχία, Βατρα-
χομυομαχία (1690-1700)
- ι') Βουκουρ. 179 (ἀρ. 778) Περὶ τοῦ μή ραδίως...,
λόγοι εἰς Χριστοῦγεννα, εἰς 'Ανάστασιν, Κανόνες,
Γρηγορίου Θεολόγου δίστιχα, μονόστιχα, γνώμαι
Νείλου, Γρηγορίου ἔπη, Παρθενίης ἔπος, 'Υποθή-
και παρθένους, Θρῆνος, λόγοι εἰς βραδυτῆτα, εἰς
Πάσχα, εἰς Καينὴν Κυριακὴν, εἰς Θεοφάνεια, εἰς
Φῶτα (1696)
- ια') 'Αγ. Γεωργ. Χουτ. 7 (ἀρ. 604) Γνώμαι, Κάτωνος
γνωμικά, Χρυσᾶ ἔπη, 'Ιλιάς, Χαιρετισμοί, 'Εκάβη,
'Ορέστης, Αἶας, 'Επιγράμματα (1699-1701)

ιβ') Κοζάν. 88 (άρ. 552) Γνώμαι, Ποίημα νουθετικόν, Κάτωνος γνῶμαι, πρὸς Δημόνικον, πρὸς τὸν εἰπόν-
τα, πρὸς Νιγρῖνον, Δίκη φωνηέντων, Ἀλκυών, Προ-
μηθεύς (πιθανῶς 1690-1700)

ιγ') ΕΦΣΚ 62 (άρ. 863) Ἔργα καὶ Ἡμέραι, Παιδεία
βασιλική, Ἐκθεσις Ἀγαπητοῦ

ιδ') Μ.Π.Τ. 290¹ (άρ. 904) Γρηγορίου Θεολόγου Ἀπο-
λογητικός, μονόστιχα, εἰς βραδυτῆτα, εἰς Και-
νὴν Κυριακὴν, εἰς Πεντηκοστήν, εἰς Φῶτα, εἰς
Βάπτισμα, εἰς Μ. Βασίλειον, Συνεσίου Ἐπιστολαί,
πρὸς Ἀρκάδιον, πρὸς Δημόνικον, πρὸς Νικοκλέα,
Νικοκλής.

Τὰ ἀνωτέρω μαθηματάρια μᾶς βοηθοῦν νὰ παρακολουθήσουμε τὴν
ἐξέλιξη τῆς ἐπιλογῆς τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξε ὁ Κυμινή-
της, αὐτὰ δηλ. πού ἀπετέλεσαν τὸ πρόγραμμά του.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Κυμινῆτης ἐσχολάρχησε στὴν Πατριαρχικὴ
Σχολὴ ἐπὶ μία δεκαετία περίπου (1671/72-1681)². Στὸ διάστημα
αὐτό, σύμφωνα μὲ τὶς χρονολογίες πού μᾶς παρέχουν τὰ μαθηματά-
ρια, ἐπεξεργάζεται καὶ διδάσκει Αἶαντα, Ἔργα καὶ Ἡμέρες, Ὀλυμ-
πιονίκους, Συνεσίου Ἐπιστολές καὶ τὸ λόγο πρὸς Ἀρκάδιον καὶ
ποιητικὰ ἔργα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (μονόστιχα, τετράστι-
χα, Ὑποθῆκαι παρθένους) καθὼς καὶ τὸ βίο του.

Τὸ τελευταῖο τρίμηνο τοῦ 1681 ὁ Κυμινῆτης μεταβαίνει στὴν
Τραπεζοῦντα, γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τοῦ νεοσυστάτου Φρον-
τιστηρίου τῆς πόλεως³. Δυστυχῶς δὲν διαθέτομε ἐπαρκῆ στοιχεῖα
γιὰ τὴ διδακτικὴ του δραστηριότητα στὴν ποντιακὴ πρωτεύουσα,
τουλάχιστον ἀπὸ τὴν ἀποψη πού μᾶς ἐνδιαφέρει. Τὸ μαθηματάριο
Βουκουρ. 167 (άρ. 777)⁴ εἶναι τὸ μόνο, τὸ ὁποῖο μᾶς βοηθεῖ νὰ
σχηματίσουμε κάποια ἰδέα γιὰ τὰ κείμενα πού ἐδίδαξε ἐκεῖ, ἰδέα

1. Τὸ μαθηματάριο παραδίδει καὶ ἄλλα κείμενα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀφοροῦν στὸν
Κυμινῆτη.

2. Ἰωάννης ΚΟΛΙΑ, Ὁ Σεβαστὸς Κυμινῆτης καὶ ἡ ἱδρυση τοῦ Φροντιστηρίου
τῆς Τραπεζοῦντας. Ἑλληνικά, τόμ. 30(1977-78), σελ. 287.

3. Ἰω. ΚΟΛΙΑ, ἔνθ' ἄνωτ.

4. Βλ. ἄνωτ. ἀρ. 5'.

όπωςδήποτε λειψή. Πάντως για τό Φροντιστήριο επιλέγει γνωμικούς στίχους, χρυσά έπη και 'Ιλιάδα. Έπειδή στην Τραπεζούντα παρέμεινε μέχρι τό 1689, είχε όλο τόν απαιτούμενο χρόνο να μορφώσει μαθητές και όχι μόνο μέ γνωμικούς στίχους. Ό καλός φιλολογικός και φιλοσοφικός του έξοπλισμός επέτρεπε την εξέλιξη του Φροντιστηρίου σέ σχολή άνωτέρου επιπέδου.

Όταν, πρós τό τέλος του 1689¹, ό Κυμινήτης έφθασε στό Βουκουρέστι και ανέλαβε τή διεύθυνση της εκεί "αύθεντικής" Ακαδημίας, είχε ήδη ικανή διδακτική πείρα και έτοιμες παραδόσεις κειμένων. Όμως οι φιλοδοξίες του ήγεμόνα Κωνσταντίνου Βrîncoveanu για τή σχολή και οι προσδοκίες του για καλύτερη όργάνωση των σπουδών απαιτούσαν, από μέρους του σχολάρχη, διεύρυνση του προγράμματος διδασκαλίας των κειμένων. Στο διάστημα των 13 χρόνων της παραμονής του στη βλαχική πρωτεύουσα έτοίμασε τούς τρεις ίσοκρατικούς λόγους (πρός Δημόνικον, προς Νικοκλέα, Νικοκλή), τήν Έκθεση κεφαλαίων παραινετικών του Άγαπητού διακόνου και του θεοφυλάκτου Βουλγαρίας τήν Παιδεία βασιλική, τήν Έκάβη και τόν Όρέστη, Έπιγράμματα από τήν Άνθολογία του Μαξίμου Πλανούδη και έπτά λόγους του Γρηγορίου του θεολόγου (Άπολογητικό, εις τήν βραδυτήτα, εις τήν Καϊνήν Κυριακήν, εις τήν Πεντηκοστήν, εις τά Φώτα, εις τό Βάπτισμα, εις Μ. Βασίλειον).

Έκτός των άνωτέρω έρμήνευσε τό "Χριστέ άναξ" και τά καθ' έαυτόν έπη του Γρηγορίου Ναζιανζηνού.

Ό Άθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς² αποδίδει στόν Κυμινήτη έρμηνεία των Άπορρήτων του Γρηγορίου, της τραγωδίας Χριστός πάσχων, καθώς και παράφραση Νεκρικών διαλόγων του Λουκιανού.

Τό πρόγραμμα του Κυμινήτη χαρακτηρίζεται από τό συνδυασμό "θύραθεν" και χριστιανικών κειμένων, τά όποια καλύπτουν τις διδακτικές ανάγκες στην Έπιστολογραφία, στη Ρητορική και στην Ποίηση. Έτοίμασε δηλαδή ένα πρόγραμμα για τή μέση βαθμίδα.

1. A. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 31 και έξης.

2. Ό Άθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΥΣ έδημοσίευσε κατάλογο των έργων του Κυμινήτη στη σειρά *Εκδ. HURMUZAKI, Documente*, τόμ. XIII, σελ. 15-27. Ό κατάλογος και στού T. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, *Πατριαρχική*, τόμ. Α', σελ. 256-260.

Τά κριτήρια τῶν ἐπιλογῶν του δέν ἀνιχνεύονται εὐκολα. Ὑποθέτομε ὅτι ἀκολούθησε κυρίως τήν παράδοση τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Εἶναι γνωστό ὅτι παλαιότεροι διδάσκαλοι τῆς ἐμελέτησαν καί ἐδίδαξαν κείμενα τά ὁποῖα περιέλαβε ὁ Κυμνήτης στό πρόγραμμα του. Ἔχομε ὑπ' ὄψιν ὅχι μόνο τό Μανουήλ Γαλησιώτη¹, ἀλλά καί τό Ματθαῖο Καμαριώτη², ὁ ὁποῖος ἐρμήνευσε τίς Ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου καί τό Συμεῶνα Καβάσιλα³, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε μετάφραση λόγων τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐξ ἄλλου ὁ Κυμνήτης εἶχε καλή βιβλιοθήκη⁴, ἀλλά καί στή Βλαχία δέν ἔλειπαν τά βιβλία ἀπό τά ὁποῖα θά μπορούσε νά ἐπιλέξει τά κείμενα, τά ὁποῖα προορίζε γιά διδασκαλία.

Τό πρόγραμμά του ἐπηρέασε τούς συνεργάτες του, ἀλλά καί τούς ἀμέσους διαδόχους του. Ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, συνδιδάσκαλός του, ἐδίδαξε Αἶαντα τό 1701 στή Σχολή Βουκουρεστίου⁵. Ὁ διάδοχός του Μᾶρκος Πορφυρόπουλος ἔγραψε στό χειρόγραφό του (Μ.Π.Τ. 539, ἀρ.910) Αἶαντα, ἐπτά λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἔργα καί Ἡμέρες, λόγους τοῦ Ἰσοκράτους δηλ. ἀκριβῶς τό πρόγραμμα τοῦ προκατόχου του σχολάρχη. Ἐξ ἄλλου τά ποντιακά μαθηματάρια φέρουν τή σφραγίδα τοῦ Κυμνήτη, ὅπως θά δοῦμε στή συνέχεια.

Ἐπομένως ἡ πολυετής διδακτική του δραστηριότητα καθώς καί τό κύρος του συνέβαλαν στήν καθιέρωση ὀρισμένων κειμένων, τά ὁποῖα κυριαρχοῦν στή σχολεῖα πρὸς τό τέλος τοῦ 12' αἰ. καί τίς ἀρχές τοῦ 18' αἰ.

1. Βλ. χ/φο Βιέννης philol. gr. 161 (ἀρ. 31).

2. Γ. ΖΑΒΙΡΑ, Νέα Ἑλλάς, σελ. 71-72 καί Σωτηρίας ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Καμαριώτης Ματθαῖος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 283-284, ὅπου καί βιβλιογραφία. Ἐπίσης Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 76.

3. Γ. ΖΑΒΙΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 126, Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, Μεταβυζαντινά, σελ. 65 καί Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 122.

4. Νίκου ΒΕΗ, Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτου. ΑΠ, τόμ. 13(1948), σελ. 211-214.

5. Βλ. χ/φο ἀγ. Γεωργίου Χουτουρά 7 (ἀρ. 604).

2. Μαθηματάρια τοῦ ΙΖ' αἰ. τῶν σχολῶν Ἰωαννίνων

Ἡ ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα ἐμφανίζει ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰ. ἀξιόλογη καὶ συνεχὴ παιδευτικὴ κίνησις¹. Γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι διδάσκαλοι συντηροῦν καὶ διαίωνιζον τὴ φλόγα τῆς παιδείας, ὅμως οἱ ἱστορικὲς περιπέτειες ἐγέναν αἰτία νὰ ἐξαφανισθοῦν οἱ κυριότεροι μάρτυρες τῆς σχολικῆς πράξεως, τὰ μαθηματάρια. Σώζονται πολὺ λίγα σὲ σχέση μετὰ τὴν ἀδιάκοπη ἱστορία τῆς παιδείας στὴν Ἠπειρὸ καὶ κυρίως στὰ Ἰωάννινα.

Κατὰ τὸ ΙΖ' αἰ. κυριαρχεῖ στὰ Ἰωάννινα ἡ φυσιογνωμία τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ². Ὁ Βησσαρίων, σύγχρονος τοῦ Κυμινήτη καὶ πιθανώτατα συμμαθητὴς του στὴν Πατριαρχικὴ Σχολή, διορίζεται διδάσκαλος στὴ σχολή Γκιούμα τὸ 1674 ἢ λίγο μετὰ τὸ 1675, δηλ. τὴν ἴδια ἐποχὴ πού ὁ Τραπεζούντιος συμμαθητὴς του διδάσκει στὴν Πόλη. Αὐτο μαθηματάρια, τὰ Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 901) καὶ 290 (ἀρ. 904) περιέχουν παραδόσεις τοῦ Βησσαρίωνος. Συγκεκριμένα:

α') Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 901), φύλ. 866-877 Γαλεομουμαχία. ἔχει γραφῇ ἀπὸ τὸ μαθητὴ του Ἀγάπιο.

β') Μ.Π.Τ. 290 (ἀρ. 904), φύλ. 519 καὶ ἐξῆς: Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον· φύλ. 530^v καὶ ἐξῆς: Λουκιανοῦ Τίμων³.

γ') Ἰβήρ. 203 (ἀρ. 335)⁴ Ἐξηγήσεις εἰς τὰ ἐξαποστειλάρια καὶ τὰ ἔωθινά.

Δὲν γνωρίζομε ἂν ὁ Βησσαρίων εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῶν ἀνωτέρω κειμένων στὸ σχολεῖο τοῦ Γκιούμα. Ὅμως ὑποθέτομε ὅτι ἐδίδασκε περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ λίγα, τὰ ὅποια ἐντοπίσε ἡ ἔρευνά μας.

1. Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 61.

2. Σ. ΣΑΒΡΑΜΗ, Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς. ΗΧ, τόμ. 5 (1930), σελ. 30-49.

3. Ἀπὸ τὸ γραφεὶς τοῦ λόγου πρὸς Δημόνικον.

4. Τὸ χ/φο εἶναι τοῦ ΙΗ' αἰ. Προφανῶς οἱ ἐξηγήσεις ἔχουν ἀντιγραφῇ ἀπὸ παλαιότερο μαθηματάριο.

Μέ τά 'Ιωάννινα συνδέεται τό μαθηματάριο Βατοπεδ. 219 (άρ. 242). 'Από σημείωση στό φύλ. 33 πληροφορούμεθα ότι τόν 'Οκτώβριο τοῦ 1689 διδάσκεται, πιθανώτατα στή σχολή Γκιούμα, τό 'Επιστολάριο τοῦ Συνεσίου. 'Αλλά καί τά ἄλλα κείμενα τά ὁποῖα παραδίδει, ἀσματικοί Κανόνες, 'Ολυμπιόνικοι, Πρόκλου Σφαῖρα, στρέφουν τή σκέψη μας σέ κάποιες συγγένειες μέ τό πρόγραμμα τοῦ Κυμινῆτη, παρά τό γεγονός ὅτι τό 1689 ὁ Βησσαρίων ἔχει ἀποσυρθῆ στή μονή Λυγκιάδων, τή δέ σχολή Γκούμα διευθύνει ὁ Γεώργιος Σουνδουρῆς¹, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει δεσμούς μέ τήν Πατριαρχική Σχολή.

Κατά τά ἔτη 1707 (Σιναῖτ. 1392, ἀρ. 17) διδάσκεται στά 'Ιωάννινα τό Περί ζώων ἰδιότητος ἔργο τοῦ Μανουήλ Φιλῆ, κείμενο τό ὁποῖο δέν ἀπαντοῦμε σέ μαθηματάρια τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, καί σπανιώτατα σέ μεταγενέστερα. Πρόκειται ἴσως γιά πρωτοβουλία κάποιου διδασκάλου. Τά ἀνωτέρω στοιχεῖα εἶναι ἀνεπαρκῆ, γι' αὐτό πρέπει νά θεωρηθοῦν μόνο σάν ἐνδείξεις τῶν προσανατολισμῶν τοὺς ὁποῖους εἶχε ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων στά 'Ιωάννινα πρὸς τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ.

3. Ποντιακά μαθηματάρια τοῦ ΙΖ' αἰ.

Ἡ ἱδρυση τοῦ Φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντος² καί ἡ ἀνάθεση τῆς διευθύνσεώς του στό Σεβαστό Κυμινῆτη ἦταν γεγονός σημαντικό γιά ὁλόκληρη τήν περιοχή τοῦ Πόντου.

Ὅμως προτοῦ λειτουργήσῃ τό Φροντιστήριον τῆς ποντιακῆς πρωτεύουσας, ἀξιόλογο πνευματικό κέντρο ὑπῆρξε ἡ Μονή Σουμελά, ὅπου, ὅσοι μοναχοί διέθεταν κάποια μόρφωση, ἀσκοῦσαν καί διδακτικό ἔργο³. 'Από τοὺς πιό μορφωμένους Σουμελιῶτες μοναχοὺς τοῦ ΙΖ' αἰ. ἦταν ἀναμφισβήτητα ὁ 'Ιωσήφ. Μνημονεύεται σέ τρία

1. Ὁ Σουνδουρῆς ἀπέκτησε τήν ἐγκύκλιο παιδεία στά 'Ιωάννινα, ἀλλά γιά ἀνώτερες σπουδές μετέβη στήν 'Ιταλία. Παν. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφία, σελ. 196-197.

2. 'Ιω. ΚΟΛΙΑ, ἐνθ. ἀνωτ.

3. 'Επαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, 'Ιστορία τῆς παρά τήν Τραπεζοῦντα 'Ιερᾶς Βασιλικῆς Πατριαρχικῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Σουμελά. 'Εν Ἀθήναις. 1898.

μαθηματάρια, τὰ Ἀργυρουπ. 6, 10 καί 12¹ ἀπό τῆς σημειώσεις τῶν ὁποίων μαθαίνομε ὅτι κατήγετο ἀπό τήν Τραπεζοῦντα. Τό περιεχόμενο τῶν μαθηματάρων παρουσιάζει ἐνδιαφέρον, ἀφ' ἐνός ἐπειδή τὰ δύο πρῶτα εἶναι αὐτόγραφα τοῦ Ἰωσήφ καί δηλώνουν τό ἐπίπεδο τῆς μορφώσεώς του καί ἀφ' ἑτέρου ἐπειδή ἔχουν γραφῇ στό διάστημα τό ὅποιο συμπίπτει μέ τή διδακτική δραστηριότητα τοῦ Κυμινῆτη στήν Πόλη. Συγκεκριμένα τό 1671 ὁ Ἰωσήφ γράφει τό Ἀργυρουπ. 12 (ἀρ. 590), ἀντιγράφοντας βιαστικά ἀπό τό χειρόγραφο ἄλλου. Τό περιεχόμενό του εἶναι ἀκριβῶς λόγοι, ἔπη καί τετράστιχα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, δηλ. διδακτέα ὅλη τήν ὁποία ἐρμήνευσε ὁ Κυμινῆτης.

Τό 1674 ὁ Ἰωσήφ γράφει τό Ἀργυρουπ. 10 (ἀρ. 589). Τό περιεχόμενό του, Χρυσᾷ ἔπη, Κάτωνος γνῶμαι, ὁ λόγος πρὸς Νικοκλέα, Αἴας, Ἡλέκτρα, Ἑκάβη, Συνεσίου τό Ἐπιστολάριο καί Ἑπιγράμματα, συμπίπτει καί πάλι μέ τό πρόγραμμα τοῦ Κυμινῆτη. Ἡ σημείωση ὅτι "ἐξεργάστηκεν" τό χειρόγραφο "ἐν ἐνιαυτῷ" ὑποδηλώνει ἴσως παρακολούθηση διδασκαλίας. Διαφορετικοῦ περιεχομένου εἶναι τό Μητρ. Ναοῦ Ἀργυρουπ. 6 (ἀρ. 609), τό ὅποιο τό 1689 ἀνῆκε στόν Ἱεροδιάκονο Μελέτιο, καί ἀργότερα (;) στόν Ἰωσήφ. Τρίτος κάτοχος φέρεται ὁ Ἰγνάτιος Φυτιάνος, πιθανῶτα ὁ μετέπειτα ἐπίσκοπος Χαλδίας.

Κατά τή γνώμη μας τὰ δύο πρῶτα μαθηματάρια σχετίζονται μέ τήν Πατριαρχική Σχολή καί μέ τόν Κυμινῆτη. Ἡ ἀντιγραφή τῶν κειμένων, τὰ ὁποία παραδίδουν, δέν μπορεῖ νά θεωρηθῇ ἐντελῶς συμπωματική. Μποροῦμε νά ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Ἰωσήφ παρακολουθεῖ μαθήματα τοῦ Κυμινῆτη στήν Πόλη ἢ ὅτι ἀντιγράφει στή μονή του παραδόσεις τοῦ φημισμένου συμπατριώτη του γιά χρήση δική του ἢ γιά διδακτικούς σκοπούς.

4. Μαθηματάρια ἐπωνύμων διδασκάλων καί μαθητῶν

Σέ ἀρκετά μαθηματάρια τῆς περιόδου πού μάς ἀπασχολεῖ σέ αὐτό τό κεφάλαιο μνημονεύονται τὰ ὀνόματα τῶν γραφέων ἢ τῶν κτήτόρων, ἄλλοι ἀπό τοὺς ὁποίους εἶναι γνωστοί διδάσκαλοι τῆς

1. Ἀρ. 609, 589 καί 590 ἀντίστοιχα.

ἐποχῆς καί ἄλλοι μαθητές, οἱ ὅποιοι ἀκολούθησαν κάποιο πρόγραμμα σπουδῶν, τό ὁποῖο μᾶς ἀποκαλύπτουν τά βιβλία τους. Κατά χρονολογική τάξη πρόκειται γιά τά ἑξῆς:

α') Μεγ. Σπηλ. 86 (ἀρ. 526) τοῦ Λουκά Πιτζιλιού 1647-1648
Παραδίδει τό Ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου. Τό ἴδιο αὐτό βιβλίο χρησιμοποιήθηκε ἀπό μεταγενέστερο μέλος τῆς οἰκογένειας Πιτζιλιού τό 1783

β') Βουκουρ. 546 (ἀρ. 813) τοῦ Γεωργίου τοῦ Μουσελῆ 1670
Παραδίδει Πίνδαρο

γ') Μ.Π.Τ. 539 (ἀρ. 910) τοῦ διδασκάλου Μάρκου Κυπρίου 1671,
1674, 1688

Ὁ Μᾶρκος Πορφυρόπουλος ὁ Κύπριος ὑπῆρξε διάδοχος τοῦ Κυμινῆτη στή Σχολή Βουκουρεστίου. Τό περιεχόμενο τοῦ μαθηματαρίου του, στό ὁποῖο ἔχομε ἤδη ἀναφερθῆ, ἀναπαράγει τό πρόγραμμα τοῦ Κυμινῆτη. Ἐξ ἄλλου ὁ Μᾶρκος μορφώθηκε στήν Πατριαρχική Σχολή πιθανώτατα μετά τόν Κυμινῆτη καί τό Βησσαρίωνα Μακρή. Καί πάντως παραμένει τό γεγονός ὅτι τόν πνευματικό του ἐξοπλισμό ὀφείλει στήν ἴδια πηγή στήν ὁποία καί οἱ προηγούμενοι¹.

δ') Πατρ. Ἱεροσ. 426 (ἀρ. 717) τοῦ Ἀθανασίου ἐκ Βυθηκουκίου 1697-1698

Ὁ Ἀθανάσιος εἶχε διδάσκαλο τό Χρήστο Δημητρίου ἀπό τόν ὁποῖο διδάχθηκε Λουκιανό ('Ενύπνιον, περί φιλοσόφου ἥθους, Νεκρικούς διαλόγους), ἄγνωστο σέ ποιό σχολεῖο.

ε') Ἱ.Μ. Ἱβήρ. 91 (ἀρ. 305) τοῦ Νεοφύτου Χριστοπούλου -

Ὁ Νεόφυτος ἐφοίτησε στή σχολή Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας καί εἶχε διδάσκαλο τό Μᾶρκο Πορφυρόπουλο. Ἐπειδή τό μαθηματάριο εἶναι ἀχρονολόγητο, δέν μπορούμε νά εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ σχολική ὕλη τήν ὁποία παραδίδει, δηλ. γνωμικούς στίχους καί Γραμματική, διδάχθηκε ὁποσδήποτε ἀπό τόν Πορφυρόπουλο.

ς') Ἱ.Μ. Ἱβήρ. 234 (ἀρ. 337) τοῦ Νεοφύτου Χριστοπούλου 1705-1707

Τό μαθηματάριο ἔχει γραφῇ στόν Τύρναβο καί στή Λάρισα.

1. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 375.

Τά κείμενα πού παραδίδει (Ἔργα καί Ἡμέραι, Νεκρικοί διά-
λογοι), παράλληλα μέ Λογική, Ρητορική, Σύνταξη καί Θεματο-
γραφία, μᾶς ἐπιτρέπουν, σέ συνδυασμό μέ τό περιεχόμενο τοῦ
προηγούμενου μαθηματαρίου, νά σχηματίσουμε κάποια γνώμη γιά
κείμενα πού ἐδιδάσκοντο τήν ἐποχή αὐτή στό σχολεῖο τοῦ Τυρ-
νάβου, τό ὁποῖο εἶναι ἓνα ἀπό τά παλαιότερα τοῦ ἐλληνικοῦ
χώρου.

ζ') ΕΒΕ 1119 (ἀρ. 59) τοῦ Ἰωάννου Καλλιάρχη 1705
Ὁ Καλλιάρχης κατήγετο ἀπό τή Χίο καί μετὰ τά ἐγκύκλια μα-
θήματα ἐσπούδασε Ιατρική στήν Πάδοβα. Τό μαθηματάριό του
ἐκτός ἀπό τίς Ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου παραδίδει λόγους τοῦ
Μ. Βασιλείου καί ἀσματικούς Κανόνες.

η') ΕΒΕ 1132 (ἀρ. 72) τῶν Ἰωάννου Μελατιανοῦ καί Ἀντωνίου
Μελατιανοῦ. 1706

Οἱ ἀδελφοί Μελατιανοί, γραφεῖς καί κτήτορες τοῦ μαθηματαρίου,
ἐδιδάχθησαν ἀσματικούς Κανόνες, ἄγνωστο σέ ποιό σχολεῖο.

5. Χρονολογημένα κείμενα

Σέ πολλά μαθηματάρια τῆς περιόδου πού ἐξετάζουμε παραδίδον-
ται κείμενα, τά ὁποῖα διδάχθησαν ἢ ἀντιγράφηκαν γιά νά διδα-
χθοῦν στή διάρκεια συγκεκριμένου ἔτους. Ἐπειδή οἱ χρονολογίες
πού ἀναφέρονται στά κείμενα αὐτά δέν μποροῦν πάντοτε νά ἀποδο-
θοῦν σέ ὁλόκληρο τό περιεχόμενο τοῦ μαθηματαρίου, ἐκρίναμε σκό-
πιμο νά τά ἀπομονώσουμε. Ἡ ἀναφορά σέ αὐτά, σέ συνδυασμό μέ τό
περιεχόμενο τῶν μαθηματαρίων, τά ὁποῖα παραθέτομε στό Δ' μέρος,
βοηθεῖ νά ἀντιληφθοῦμε τίς ἐπιλογές τῶν διδασκάλων, ὅσον ἀφορᾷ
στά κείμενα. Κατά χρονολογική τάξη εἶναι τά ἀκόλουθα:

α') Πλοῦτος ἔτ. 1611 (Ὀλυμπ. 66, ἀρ. 620) καί 1628 (ΕΒΕ 1063,
ἀρ. 53)

β') Βατραχομουμαχία ἔτ. 1627 (ΕΒΕ 1063, ἀρ. 53)

γ') Ἀσματικοί Κανόνες ἔτ. 1653 (Σιναῦτ. 1391, ἀρ. 16) καί 1671
(ΕΒΕ 2156, ἀρ. 97)

δ') Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον ἔτ. 1655 (Σιναῦτ. 1391, ἀρ. 16)

ε') Λόγος πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας ἔτ. 1670 (Βουκουρ. 517,
ἀρ. 808)

- ς') Γρηγορίου Θεολόγου μονόστιχα καί τετράστιχα έτ. 1694 (Ζι-
ναΐτ. 1929, άρ. 29)
- ζ') Προς Νικοκλέα έτ. 1700 (Μ.Π.Τ. 556, άρ. 911)
- η') Χρηστοθήθεια έτ. 1700 (Μ. Λαύρας Μ 26, άρ. 378) καί 1710
(Μετ. Σινά 36, άρ. 928)
- θ') Ενύπνιον έτ. 1707 (ΕΒΕ 1131, άρ. 71).
- ι') Λόγοι προς Δημόνικον, προς Νικοκλέα, Νικοκλής καί Πανηγυ-
ρικός έτ. 1708 (ΕΒΕ 1131, άρ. 71)
- ια') Συνεσίου 'Επιστολαί έτ. 1708 ('Ιβήρ. 670, άρ. 347)
- ιβ') Χριστός πάσχων έτ. 1708 ('Ιβήρ. 1330, άρ. 350)
- ιγ') Βασιλείου Σέλευκείας Λόγοι έτ. 1710 (Μ.Π.Τ. 556, άρ. 911).

Από όσα έκθέσαμε προηγουμένως, τά όποια άφορούν στα μαθη-
ματάρια του ΙΖ' αϊ. καί της πρώτης δεκαετίας του ΙΗ' αϊ., δια-
πιστώνεται ότι ή μακρά αυτή περίοδος δέν είναι όμοιόμορφη από
τήν άποψη του προγραμματισμού της διδασκαλίας των κειμένων. Μέ
κάποια έλαστικότητα μπορεί νά χωρισθί σε τρία χρονικά διαστή-
ματα μέ κριτήριο τόσο τά κείμενα, τά όποια κυριαρχούν σε κάθε
διάστημα, όσο καί άλλους παράγοντες, κυρίως Ιστορικούς.

Τό πρώτο διάστημα περιλαμβάνεται μεταξύ των έτών 1600 καί
1671 δηλ. μεταξύ της άρχής του ΙΖ' αϊ. καί του διορισμού του
Σεβαστού Κυμινήτη στην Πατριαρχική Σχολή. Κατά την έβδομηκον-
ταετία αυτή λειτουργεί βέβαια ή Πατριαρχική Σχολή, καθώς καί
μικρότερες παιδευτικές έστίες διάσπαρτες μέσα στον τουρκοκρα-
τούμενο έλληνικό χώρο, όπως π.χ. οί σχολές των Βρανιανών, της
Χίου, της Άρτας, της Άδριανουπόλεως, των 'Ιωαννίνων, αλλά συ-
στηματικός προγραμματισμός της διδασκαλίας των κειμένων δέν
διαπιστώνεται. Όμως παρατηρεί κανείς ότι όρισμένα κείμενα έ-
πικρατούν, όπως ο Πλούτος, τό 'Επιστολάριο του Συνεσίου καί οί
άσματικοί Κανόνες.

Τό μεταξύ 1671 καί 1702 διάστημα, χαρακτηρίζεται άφ'ένός
από τή δραστηριότητα του Σεβαστού Κυμινήτη καί άλλων μαθητών
της Πατριαρχικής Σχολής, όπως του Βησσαρίωνος Μακρή καί του
Μάρκου Κυπρίου, άφ'έτέρου δέ από την ίδρυση της Σχολής Βουκου-
ρεστίου καί τή λειτουργία καί άλλων περιφερειακών σχολείων, ό-
πως του Τυρνάβου καί της Τραπεζούντος.

Τά μαθηματάρια τῆς τριακονταετίας αὐτῆς ἀντανάκλουῦν τὴν προσπάθεια γιὰ τὴ συγκρότηση ἑνὸς προγράμματος διδασκαλίας κειμένων καταλλήλων γιὰ τὴ μέση βαθμίδα, τοῦ ὁποῦ βασικός ἐμπνευστής ὑπῆρξε ὁ Κυμινῆτης. Ὅπως εἶδαμε, καὶ ἡ μαθητεία τοῦ στὴν Πατριαρχικὴ Σχολὴ καὶ ἡ θητεία τοῦ σὲ τρία σημαντικὰ σχολεῖα, παράλληλα μὲ τὸν καλὸ φιλολογικὸ τοῦ ἐξοπλισμό, καθορίζουν ὡς ἓνα σημεῖο τὶς ἐπιλογές του. Ἐχοντας ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψιν κάποια παράδοση καὶ ἀντιμετωπίζοντας τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ συγκρότησε ἓνα πυρῆνα κειμένων ἀπὸ ἐκλεκτὰ ἔργα τῆς "Θύραθεν" καὶ τῆς χριστιανικῆς γραμματείας, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε. Τὸν πυρῆνα αὐτὸ ἀνιχνεύομε εὐκολα στὰ μαθηματάρια τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ καὶ στὰ ἀμέσως μεταγενέστερα, πρᾶγμα πού δηλώνει τὴν ἐπίδραση τὴν ὁποία ἤσκησε, παρά τὸ γεγονὸς ὅτι συχνὰ τὰ μαθηματάρια αὐτὰ παραδίδουν ἓνα φάσμα κειμένων εὐρύτερο ἀπὸ αὐτὸ πού ἀποδεδειγμένα ἀποδίδεται στὸν Κυμινῆτη, ἐπειδὴ βέβαια, παρά τὸ κῦρος τοῦ φημισμένου σχολάρχου, ὑπῆρξαν διδάσκαλοι οἱ ὁποῖοι ἀνέπτυξαν καὶ δική τους πρωτοβουλία κατὰ τὴν ἐκλογὴ κειμένων.

Κατὰ τὸ μεταξὺ 1700 καὶ 1710 χρονικὸ διάστημα ἐμφανίζονται δύο ἔργα τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζουν οὐσιαστικὰ τὴ διδασκαλία τῶν κειμένων: ἡ Χρηστοθήθεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου¹ καὶ ἡ Ἐγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογικὴ τοῦ Ἰωάννου Πατούσα². Τὰ ἀνωτέρω ἔργα περιλαμβάνονται ἀμέσως στὴ διδασκαλία καὶ σύντομα γνωρίζουν μεγάλη διάδοση στὰ σχολεῖα. Συγχρόνως μίᾳ ἐξαιρετικῇ φυσιογνωμίᾳ, ὁ Χρύσανθος Νοταρᾶς³, ἱεράρχης μὲ μεγάλη μόρφωση, ἀναμειγνύεται ἐνεργὰ στὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα καὶ καταρτίζει, ὅπως εἶδαμε, τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου.

Ἀνακεφαλαιώνοντας ὅσα ἐκθέσαμε γιὰ τὸ περιεχόμενον τῶν πρὶν ἀπὸ τὸ 1710 μαθηματαρίων, ἐπισημαίνομε τοῦτο: ὅτι ἔχει καθιερωθῇ ἡ ἐσόρροπη διδασκαλία "Θύραθεν" καὶ χριστιανῶν συγγραφέων,

1. Βλ. τὸ πρῶτο μέρος, Τὰ διδασκόμενα κείμενα.

2. Ἀθ. ΑΒΔΑΛΗ, ἔνθ' ἄνωτ.

3. Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΗ, ἔνθ' ἄνωτ.

μέ την έκλογή κειμένων τά ὁποῖα καλύπτουν τίς ἀνάγκες τῆς μέσης βαθμίδας, δηλ. τῆς κυκλοπαιδείας, στόν τομέα τῆς Ἑπιστολογραφίας, τῆς Ρητορικῆς καί τῆς Ποιήσεως. Τά ἴδια κείμενα χρησιμοποιοῦνται ὅπωςδήποτε γιά τήν ἐμπέδωση τῆς Γραμματικῆς καί τοῦ Συντακτικοῦ, παράλληλα μέ τή θεματογραφία. Στήν ἐπιλογή κειμένων ὁ ρόλος τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς εἶναι πολύ σημαντικός. Οἱ τρόφιμοί της καί κυρίως ὁ Σεβαστός Κυμινῆτης, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβαν διδακτικό ἔργο σέ διάφορα σχολεῖα, ἀκολουθοῦν μέχρις ἐνός σημείου τήν παράδοση τῆς Σχολῆς καί παράλληλα ἐμπλουτίζουν τήν διδασκαλία τῶν κειμένων μέ ἔργα τῆς δικῆς τους ἐπιλογῆς. Ἡ ἐπιλογή αὕτη, ὅπως ἐμφανίζεται στά μαθηματάρια τῆς τελευταίας τριακονταετίας τοῦ ΙΖ' αἰ. καί τῆς πρώτης τοῦ ΙΗ' αἰ., στηρίζεται ἀφ' ἐνός στά ἀριστουργήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καί ἀφ' ἑτέρου στά δημιουργήματα τῶν Βυζαντινῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Τό περιεχόμενο τῶν μαθηματάρων μετά τό 1710 καί μέχρι τά μέσα τοῦ ΙΗ' αἰ.

Τά μαθηματάρια τά ὁποῖα ἔχουν γραφῇ μετά τό 1710 καί μέχρι τό τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. καί τίς δύο πρώτες δεκαετίες τοῦ ΙΘ' αἰ. εἶναι πολυάριθμα. Κατά τήν ἐξέτασή τους κρίθηκε σκόπιμη μιά τομή δηλ. ἡ χωριστή μελέτη τῶν μαθηματάρων πού ἀνήκουν στό μεταξύ 1710 καί 1750 χρονικό διάστημα. Τήν τομή ἐπέβαλαν, κατά τή γνώμη μας, οἱ ἀκόλουθοι λόγοι· α') τό 1710, ὅπως ἔχομε ἤδη ἀναφέρει, εἶναι τό ἔτος τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας Φιλολογικῆς τοῦ Ἰωάννη Πατούσα. Πρόκειται γιά μιά συλλογή κειμένων "εἰς τέσσαρας τόμους διηρημένη, ἵνα τό τε διάφορον τῶν συγγραφέων φυλάξῃ καί ἅμα τάξιν τινά τοῦ μαθεῖν ὑποδείξῃ, ὅτε δὴ ἀπό μέν τῶν εὐμαθεστέρων ἀρχομένη, ἐπὶ δέ τά δεινότερα λήγουσα"¹. Μέ τήν Ἑγκυκλοπαιδεία οἱ διδάσκαλοι ἀπέκτησαν ἕνα πολύτιμο βοήθημα. Εἶχαν στή διάθεσή τους ποικίλα κείμενα, καταταγμένα ὄχι μόνο εἰδολογικά, ἀλλά καί μέ τή σειρά πού ἔπρεπε νά ἀκολουθήσῃ ἡ διδασκαλία. Ἦταν δηλαδή ἡ συλλογή αὕτη ἕνα εἶδος προγράμματος. Ἐξ ἄλλου ἐλύτρωνε ἀπό τούς κόπους τῆς ἀντιγραφῆς, ὅσους εἶχαν τήν οἰκονομική δυνατό-

1. Ἑγκυκλοπαιδεία Φιλολογική, τόμ. Α', Εἰσαγωγή, χωρὶς σελιδαρίθμηση.

τητα νά τήν προμηθευθοῦν. Ἐπισημαίνομε ὅτι μέχρι τό 1750 ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα ἐκδόθηκε ἄλλες δύο φορές, τό 1741, τροποποιημένη κατά τό περιεχόμενο, γιά τίς ἀνάγκες τῆς βασιλικῆς ἀκαδημίας τῆς Νεαπόλεως, καί τό 1744, ἀπαράλλακτη κατά τό περιεχόμενο μέ τήν πρώτη ἐκδοση. Τό βοήθημα τοῦτο ἐγίνε συντομα ἀποδεκτό ἀπό τούς διδασκάλους καί, ὅπως ἦταν φυσικό, ἐπέφερε ἀλλαγές στή διδακτέα ὕλη. Οἱ ἀλλαγές αὐτές εἶναι ἐμφανέστερες στά μαθηματικά τῆς περιόδου 1710-1750, γι' αὐτό ἐθεωρήσαμε ἀπαραίτητο νά τά μελετήσουμε χωριστά. Πολλά ἀπό αὐτά εἶναι χρονολογημένα, ἄλλα ἀνήκουν σέ ἐπώνυμους μαθητές ἢ διδασκάλους καί σέ πολλά δηλώνεται ἡ σχολή προελεύσεώς τους. Τήν περίοδο 1710-1750 καλύπτει κυρίως ἡ πρώτη ἐκδοση τῆς Ἑγκυκλοπαιδεῖας. Προβληματίζει ὅπωςδήποτε τό σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα, τό ὁποῖο μεσολάβησε μεταξύ τῆς πρώτης ἐκδόσεως καί τῆς τοῦ 1744, ἡ ὁποία, γιά τό χῶρο τῆς ἐλληνικῆς Ἀνατολῆς, θεωρεῖται οὐσιαστικά ὡς ἡ δεύτερη ἐκδοση. Ἡ ἐμφάνιση τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1744, τριάντα καί τέσσερα χρόνια μετά τήν πρώτη, δέν ὀφείλεται, κατά τή γνώμη μας, μόνο στό θάνατο τοῦ Ἰωάννη Πατούσα, οὔτε σέ ἐπιφυλάξεις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὑποστηρίζεται στή μελέτη τῆς Ἀθαν. Ἀβδάλη¹. Πιστεύομε ὅτι ὀφείλεται σέ λόγους καθαρά πρακτικούς. Τήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα ἀπορροφοῦσαν τά ἐλληνικά σχολεῖα τῆς Ἀνατολῆς, γιά τά ὁποῖα ἄλλωστε τήν προόριζε ὁ δημιουργός της. Ἀλλά γιά πολλά χρόνια ἡ Ἀνατολή αὐτή ἦταν ἀναστατωμένη ἀπό τό βενετοτουρκικό πόλεμο (1714-1718), τοῦ ὁποῦ οἱ συνέπειες (ὕλικές ζημιές, μετακινήσεις πληθυσμῶν κ.λ.π.) τήν ταλαιπώρησαν ἐπὶ δεκαετίες². Ὁ ἀντίκτυπος στήν οἰκονομία καί στήν παιδεία ἦταν αἰσθητός. Ἡ ἐκδοση καί διάθεση ἐνός βιβλίου, ὅπως ἡ τετράτομη Ἑγκυκλοπαιδεῖα, κάτω ἀπό τέτοιες συνθῆκες, ἦταν ὅπωςδήποτε ἀσύμφορη. Ἄς μή λησμονοῦμε ἐξ ἄλλου ὅτι τό ἐντυπο βιβλίο δέν ἦταν φθηνό³. Ἀκόμη καί μετά τό 1750, ὅταν ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα ἐγνώρισε ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις, δέν ἦταν εὐκόλα προσιτή. Τό γεγονός ὅτι ἡ ἀντιγραφή τῶν κειμένων δέν ἐκλείπει οὔτε στίς ἀρχές τοῦ 19^{ου} αἰ.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 261-264.

2. Ἀπ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Α', σελ. 81-86.

3. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Τό ἐλληνικό βιβλίο κατά τήν Τουρκοκρατία (1474-1820). Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 40-41, ὅπου τιμές βιβλίων.

μᾶς πείθει ὅτι μεγάλη μερίδα τῶν μαθητῶν δέν ἦταν σέ θέση νά ἀγοράσουν ἓνα τόσο χρήσιμο βοήθημα· β') Ἡ ἐγκατάσταση μιᾶς ἑλληνικῆς διοικητικῆς ἀριστοκρατίας στίς ἀρχές τοῦ ΙΗ' αἰ. στή Μολδοβλαχία ὑπῆρξε γιά τήν ἑλληνική παιδεία σημαντική, ὄχι μόνο ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἡγεμόνες ἐνίσχυσαν τά ἤδη ὑπάρχοντα ἑλληνικά σχολεῖα, ἀλλά ἐπειδὴ χάρη στό προοδευτικό καί φιλόμουσο πνεῦμα τους, καθώς καί στό ἡμιαυτόνομο καθεστῶς τῶν ἡγεμονιῶν, ἐπικοινωνοῦσαν εὐχερέστερα μέ τή Δύση. Γιά τούς λόγους αὐτούς παραθέτομε στή συνέχεια μαθηματάρια τῆς περιόδου 1710-1750, ἀπό τό περιεχόμενο τῶν ὁποίων ἐπιχειροῦμε νά ἀνακαλύψομε τήν ἔκταση τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, τίς μεταβολές πού ἐνδεχομένως ἐπῆλθαν στή διδακτέα ὕλη καί νά διατυπώσομε τά σχετικά συμπεράσματα.

α') Μ.Π.Τ. 556 (ἀρ. 911)	ἀνωνύμου
ἔτ. 1700	+ ¹ Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα
-	Κάτων - Αἰσωπος
ἔτ. 1710, Ὀκτωβρ. 3	+ Βασιλείου Σελευκείας λόγοι: ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός, εἰς τόν Ἀδάμ, εἰς τόν Νῶε, εἰς τόν Ἀβραάμ
-	Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον
ἔτ. 1710 Δεκεμβρ. 9	+ Ἐπιστολαί διαφόρων
-	θεματογραφία

Τό μαθηματάριο τοῦτο μπορεῖ νά θεωρηθῇ ὁρόσημο. Συνδέει τήν προηγουμένη περίοδο μέ αὐτή πού ἐξετάζομε ἐδῶ. Τά κείμενα τοῦ ἔτους 1710 ἔχουν ἀντιγραφῇ, κατὰ τή γνώμη μας, ἀπό τό δεύτερο καί τόν πρῶτο τόμο τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, ἡ ὁποία, ὅπως

1. Τά βέλη σημαίνουν ὅτι ἡ χρονολογία ἀναφέρεται στό συγκεκριμένο κείμενο.

βλέπομε, είχε εισηλωρήσει στην παιδεία ήδη από τό πρώτο έτος τής έμφανίσεώς της.

β') Ζωγραφείου 36 (άρ. 997)

- Εὐριπίδου Ἑκάβη

έτ. 1711 → Σοφοκλέους Αἴας

Θεόγνιδος Γνῶμαι έλεγειακαί

Τό τελευταῖο κείμενο μαρτυρεῖ επίδραση τής Ἑγκυκλοπαι-
δείας.

γ') Ὀλυμπιωτίσης 60 (άρ. 618) τοῦ μοναχοῦ Νικηφόρου

έτ. 1718, Αὐγουστ. 6 → Στιχηρά ἀναστάσιμα, Αἰσώπου Μῦθοι

έτ. 1718 Αὐγούστ. 21 → Κανόνες τής Ἀναστάσεως καί τοῦ
Σταυροῦ

έτ. 1719 → Γνωμικά μονόστιχα, Φωκυλίδου Ποίη-
μα νουθετικόν, Πυθαγόρου Χρυσᾶ
ἔπη, Λουκιανοῦ Νεκρικοί διάλογοι,
παροιμῖαι

έτ. 1721 Μαρτίου 11 → Κανόνες τῶν Εἰσοδίων, τής Ὑπαπαν-
τής, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ

έτ. 1723 Ἰουλίου 6 → Κάτωνος γνῶμαι

έτ. 1723 Δεκεμβρ. 6 → Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί,
λεξιλογικά σημειώματα

έτ. 1724 Μαΐου 29 → Ἐπιγράμματα ἐκ τοῦ βιβλ. Α' τής
Ἀνθολογίας

έτ. 1724 Νοεμβρ. 18 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου διςτιχα,
ἱamboi παραινετικοί, βίος Αἰσώ-
που, Συνεσίου Ἐπιστολαί

δ') Μ.Π.Τ. 144 (άρ. 903) τοῦ Φροντιστηρίου Βακαρέστι. Διδάσκα-
λος Ἀντώνιος

έτ. 1723 Φεβρουαρ. 2 → Ἡσιόδου Ἔργα καί Ἡμέραι

έτ. 1727 Φεβρουάριος → Ἰλιάδος Α-Β

Ἐπίσης Θεοδωρήτου Κύρου περί Προνοίας λόγοι δύο, Δημοσθέ-
νους Ὀλυνθιακοί, Θουκυδίδου Ἱστοριῶν Α', Κύρου Παιδείας Α'.

Τό Φροντιστήριο Βακαρέστι έλειτούργησε μέσα στην δμώνυμη
μονή, τήν ὁποία ἔδρυσε ὁ Ἠγεμόνας Νικόλαος Μαυροκορδατός

μεταξύ 1716 καί 1722. Ἐκεῖ ἐστέγασε καί τήν πλούσια βιβλιοθήκη του.

Στό μαθηματάριο φαίνεται ἡ ἐπίδραση τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, ἀπό τήν ὁποία εἶναι φανερό ὅτι ἔχουν ἀντιγραφῇ τά μή χρονολογημένα κείμενα, τά ὁποῖα δέν ἀπαντοῦν στά μαθηματάρια πρὶν ἀπό τό 1710.

ε')	Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779)	τοῦ ἱερομονάχου Διονυσίου . Σχολές Ἄρτας καί Βουκουρεστίου
ἔτ.	1722 Μαΐου 13	+ Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
ἔτ.	1722 Αὐγούστου 7	+ Μ.Βασιλείου καί Λιβανίου Ἐπιστολαί
ἔτ.	1723 Αὐγ. 19 -Δεκ. 23	+ Θεοφυλάκτου Σιμοκάτου Ἐπιστολαί, Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα εἰς Εὐαγόραν, Πλαταῖκός
ἔτ.	1724 Μαρτίου 27	+ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί
ἔτ.	1724 Ἀπριλίου 13	+ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί
ἔτ.	1725 Ὀκτωβρίου 23	+ Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον καί Τίμων, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα
ἔτ.	1725 Ὀκτωβρ.24- Ἰαν 6,1726	+ Θεοφυλάκτου Σιμοκάτου Ἐπιστολαί
ἔτ.	1726 Ἰανουαρίου 27	+ Κανόνες τῶν Χριστουγέννων
ἔτ.	1726 Φεβρουαρίου 15	+ Κανόνας Ἰω. Δαμασκηνοῦ
ἔτ.	1726 Ἀπριλίου 10	+ Διονυσίου σοφιστοῦ Ἐπιστολαί, Θουκυδίδου δημηγορίαι Κερκυραίων καί Κορινθίων
ἔτ.	1726 Νοεμβρ. 1-26	+ Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α' & Β', Ὀλυνθιακός Γ' καί κατά Φιλίππου Α'
ἔτ.	1727 Φεβρ. 15-Ἰουν. 20	+ Λουκιανοῦ Τόξαις
ἔτ.	1727 Μαΐου 24	+ Ξενοφῶντος Κύρου Παιδεία (δημηγορίες Κύρου)

Έτ. 1729	Ἰουλίου 9	+	Τοῦ αὐτοῦ εἰς τό Ἅγιον Βάπτισμα
Έτ. 1730	Ἀπριλίου 6	+	Θεματογραφία εἰς τό ἐπιστολάριον τοῦ Κορυθαλέως
Έτ. 1730	Σεπτεμβρ. 18	→	Ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας, Ἰλιάδος Α-Δ, Ἐνύπνιον, Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Ὁ Διονύσιος Σθατεινιώτης μαρτυρεῖ ὅτι ἐσπούδασε στή Σχολή Βουκουρεστίου καί εἶχε διδάσκαλο τό Μιχαήλ καί τό Γεώργιο Τραπεζοῦντιο, τό σχολάρχη.

Τό μαθηματάριό του εἶναι πλουσιώτερο ἀπό τό προηγούμενο ἐπειδὴ περιλαμβάνει παραινετικούς στίχους καί ἓνα "κάτοπτρο ἡγεμόνος", καίτοι ἐμφανίζει κενό ἑνός ἔτους (1728) στίς σπουδές του. Ἀπό τίς χρονολογίες προκύπτει ὅτι κατά τὰ ἔτη 1726 καί 1727 οἱ δύο Διονύσιοι ἐφοιτοῦσαν στήν ἴδια σχολή (Βουκουρεστίου). Καί τοὺς δύο ἐδίδαξε ὁ διδάσκαλος Μιχαήλ σέ διαφορετικές χρονικές στιγμές διαφορετικά κείμενα.

Ἀπό αὐτόγραφες σημειώσεις τοῦ Διονυσίου Σθατεινιώτη πληροφοροῦμεθα ὅτι τὰ κείμενα μεταξύ Ἀπριλίου-Αὐγούστου 1726 καί τὰ πέντε τελευτήρια ἔχουν ληφθῇ ἀπό τήν Ἐγκυκλοπαιδεία.

ζ') Ε Β Ε 2876 (ἀρ. 112) τοῦ Λάμπρου Ἀρτηνοῦ. Σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως

-			Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετράστιχα, Μ. Βασιλείου περὶ τοῦ μή προσηλῶσθαι..., Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον καί Νικοκλῆς.
Έτ. 1726	Φεβρουαρ. 11	→	Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ..., Νεκρικοὶ διάλογοι
Έτ. 1728	Ἀπριλ.-Ἰουν. 6	→	Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
Έτ. 1728	Ἰουνίου 28	→	Κάτωνος δίστιχα
Έτ. 1728	Ἰουλίου 13	→	Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη

1. Ὑποπτευόμεθα μόνο ὅτι πρόκειται γιὰ τό ἴδιο πρόσωπο.

ἔτ. 1728 Αὐγούστου 4	→	Σοφοκλέους Αἶας
ἔτ. 1728 Αὐγούστου 12	→	Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
-		Εὐριπίδου Ἑκάβη καὶ Ὀρέστης
-		Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον, Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους, Ἀπολλιναρίου μετὰφρασς εἰς τὸν ψαλτῆρα

Ἀπὸ ἰδιόγραφες σημειώσεις τοῦ Λάμπρου μαθαίνομε ὅτι ἦλθε στὴν Πόλη ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι. Τὰ μαθήματά του στὴν Πόλη ἀρχίζουν στὶς 29 Ἀπριλίου 1728. Παρακολουθεῖ τὶς παραδόσεις τοῦ τρίτου διδασκάλου Γεωργάκη Διδασκαλάκη, γνωστοῦ ὡς Δασκαλάκη. Ὑποθέτομε ὅτι κάποια κείμενα, τοῦλάχιστον τὰ πρὶν ἀπὸ τὸ 1728, ἐσπούδασε ὁ Λάμπρος στὸ Βουκουρέστι. Πάντως στὴ σχολή τῆς Πόλης ἐντάσσεται στὴν κατώτερη βαθμίδα τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων, ἐφ' ὅσον ἀκροᾶται τὶς παραδόσεις τοῦ τρίτου διδασκάλου καὶ συγκεκριμένα τὸ Φωκυλίδη, πιθανώτατα δὲ Κάτωνα καὶ Πυθαγόρα, πού ἀνήκουν στὸ ἴδιο εἶδος.

η') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα) 454 (ἀρ. 722) τοῦ Κυριακοῦ υἱοῦ Εὐθυμίου τοῦ Καλλιστράτου

ἔτ. 1730 Ἰουλίου 15	→	Κάτωνος δίστιχα
ἔτ. 1730 Αὐγούστου 1 ^η	→	Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
ἔτ. 1730 Σεπτέμβρ. 24	→	Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι εἰς τὴν Κοίμησιν
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα, δίστιχα, τετράστιχα
-		Αἰσώπου Μῦθοι
		Ὅμηρου Ἰλιάδος Α-Ε
ἔτ. 1731 Σεπτέβρ. 7	→	Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
ἔτ. 1732 Ἀπριλίου 17	→	Χρυσολωρᾶ γνῶμαι

Στὸν ἴδιο μαθητὴ ἀνήκει καὶ τὸ ἐπόμενο μαθηματάριο.

θ') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα) 453 (ἀρ. 721) τοῦ Κυρια-
κοῦ υἱοῦ Εὐθυμίου τοῦ Καλλιστράτου

ἔτ. 1736(;) → Εὐριπίδου Ἑκάβη
ἔτ. 1733 Ἰουνίου 22 → Σοφοκλέους Αἴας
ἔτ. 1733 Αὐγούστου 24 → Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
ἔτ. 1733 Δεκεμβρ. 21 → Πινδάρου Ὀλυμπιονικοί
ἔτ. 1735 Φεβρουαρ. 29 → Ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολο-
γίας

Δέν γνωρίζομε σέ ποιό σχολεῖο ἐφοίτησε ὁ Κυριακός. Γνω-
ρίζομε ὅμως ὅτι τοῦ ἀνήκε ἓνα ἀκόμη μαθηματάριο, ἀχρονολό-
γητο, τό Πατρ. Ἱεροσολ., ἀγ. Σάββα 452 (ἀρ. 720), στό ὁποῖο
κατά σειρά ἔγραψε τά ἐξῆς κείμενα: ἀσματικούς Κανόνες, τό
Ἐνύπνιο καὶ μερικούς Νεκρικούς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ καί
ἔπη τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Παρά τά χρονικά κενά τά ὁποῖα ἐμφανίζουν οἱ σπουδές τοῦ
Κυριακοῦ (λείπει ὁλόκληρο τό ἔτος 1734 καί ἀρκετοί μῆνες με-
ταξύ τῶν ἐτῶν 1730 καί 1731 καθώς καί 1731 καί 1732, 1732
καί 1733), τά μαθηματάριά του μᾶς προσφέρουν ἓνα φάσμα κει-
μένων λιγότερο ἢ περισσότερο ὁλοκληρωμένο.

ι') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα) 462 (ἀρ. 730) τοῦ Εὐθυμίου
- Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθή-
θεια

ἔτ. 1732 Φεβρουαρ. 12 → Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν
- Συνεσίου Ἐπιστολαί

ἔτ. 1732 Ὀκτωβρ. 23 → Κεφάλαια παραινετικά διὰ
γνωμολογίας
- Μιχαήλ Ψελλοῦ Ἰαμβοί εἰς ἀ-
ρετάς καί κακίας

ἔτ. 1732 Νοεμβρ. 17-Φεβρ. 5, 1733 → Ἀριστοφάνους Πλοῦτος

ἔτ. 1733 Μαΐου 1^η → Ἰλιάδος Α-Γ

ἔτ. 1733 Σεπτέμβριος → Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν
αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός

ἔτ. 1734 Μαΐου 3-Ἰουνίου 13 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι
εἰς τό Πάσχα καί εἰς τήν Πεν-
τηκοστήν

έτ. 1734 'Ιουνίου 14 → Τοῦ αὐτοῦ στίχοι
 - Λυκόφρωνος 'Αλεξάνδρα, Εὐρι-
 πίδου 'Εκάβη

έτ. 1734 Αὐγούστ. 9 → 'Ολυνθιακοί Α'-Γ'

Δέν γνωρίζομε σέ ποιό σχολεῖο ἐφοίτησε ὁ Εὐθύμιος, πάν-
 τως τό τελευταῖο κείμενο μαρτυρεῖ ἐπαφή μέ τήν 'Εγκυκλοπαι-
 δεία.

ια') 'Αργυρουπόλ. 37 (άρ. 596) τοῦ Φιλίππου Χατζῆ 'Ανδρέου
 Καλαῖτζῆ 'Ιμεραίου. Φροντιστηρίου 'Αργυρουπόλεως.

- Γνώμαι μονόστιχοι
 έτ. 1731 Αὐγούστου 1^η → 'Ιλιάδος Α-Ε

- Κάτωνος δίστιχα, Πυθαγόρου
 Χρυσᾶ ἔπη

έτ. 1732 'Ιούνιος → Στίχοι εἰς τήν Κοίμησιν Δα-
 μασκηνοῦ Στουδίτου

- Στίχοι εἰς τόν Φωκυλίδην, Γρη-
 γορίου τοῦ θεολόγου μονόστιχα,
 εἰς Μ. Βασίλειον 'Επικήδεια.

- 'Ασματικοί Κανόνες

'Από διάφορες σημειώσεις τοῦ Φιλίππου πληροφορούμεθα ὅτι
 ἐφοίτησε στό Φροντιστήριον 'Αργυρουπόλεως τοῦ Πόντου, ὅπου ἐγρα-
 ψε τό μαθηματάριό του. Στό διάστημα τῆς φοιτήσεώς του scho-
 λαρχεῖ ὁ διδάσκαλος Δαβίδ, γνωστός καί ἀπό ἄλλα μαθηματάρια¹.

ιβ') 'Αργυρουπόλ. 33 (άρ. 594) τοῦ 'Αποστόλου υἱοῦ 'Αλεξάν-
 δρου. Φροντιστηρίου 'Αργυρουπόλεως.

έτ. - Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη

έτ. 1733 'Οκτωβρ. 22 → 'Ιλιάδος Α-Δ

- Λουκιανοῦ πρὸς Νιγρίνον, Προ-
 μηθεύς ἢ Καύκασος, Διάλογοι
 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου καθ'
 ἑαυτόν ἔπη, Παρθενίης ἑπαινος,
 εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια,
 περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι
 εἰς τήν Κοίμησιν.

1. Βλ. ἀρ. 605.

Τό μαθηματάριο εἶναι αὐτόγραφο τοῦ Ἀποστόλου, ὁ ὅποιος κατὰ τό Γ. Κανδηλάπη ἐφοίτησε στό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως, ὅπου τό 1733 σχολαρχεῖ ἀκόμη ὁ διδάσκαλος Δαβίδ.

ιγ') Ἀγ. Γεωργίου Χουτουρά 11 (ἀρ. 605) τοῦ Κοσμά Φυτιάνου. Φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως.

- Στίχοι εἰς ἀρετάς
- Κάτωνος δίστιχα, Φωκυλίδου
- Ποίημα νοθετικών
- Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα, καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- ἐτ. 1734 Ἰανουαρ. 24 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
- Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ, Τίμων,
- Ἀλκυὼν, Προμηθεὺς ἢ Καύκασος, ἓνας διάλογος
- Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι εἰς τὴν Κοίμησιν
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπικήδεια, Ὑποθήκαι παρθένους

Σέ ἰδιόγραφη σημείωσή του ὁ Κοσμάς μνημονεύει ρητὰ τό διδάσκαλό του Δαβίδ. Εἶναι γνωστό ὅτι λίγο ἀργότερα (1734 - 1736) διαδέχεται τό Δαβίδ στό ἴδιο Φροντιστήριο.

ιδ') Ἀγ. Γεωργίου Χουτουρά 20 (ἀρ. 606) τοῦ Παναγιώτου Λαζάρου Φυτιάνου. Φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως

- ἐτ. 1736 → Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- ἐτ. 1739 + Ὁ Κανὼν εἰς τὴν Θεοτόκον Θεοδώρου Λασκάρεως, Κανὼν τῶν Βαΐων.
- Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

-	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
-	Γρηγορίου πρεσβυτέρου ἔργα Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός
-	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καθ' ἑαυτὸν ἔπη
-	Σοφοκλέους Αἴας
ἔτ. 1740	→ Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι

Ὁ Παναγιώτης Φυτιάνος μνημονεύει ρητὰ ὅτι ἐφοίτησε στὸ σχολεῖο τοῦ Κανείου (= Ἀργυρουπόλεως) καὶ ὅτι εἶχε διδάσκαλον τὸν Καλλίνικο Φυτιάνο. Ὁ Καλλίνικος διδάσκει στὴν Ἀργυρούπολη ἀπὸ τὸ 1735 μέχρι τὸ 1743, ὕστερα ἀπὸ σπουδὲς στὴν Ἀργυρούπολη καὶ τὴν Πάτμο. Συνεδίδαξε μὲ τὸ Θεόδωρο Φυτιάνο καὶ μὲ τὸ Δαβίδ.

Τὰ τέσσερα μαθηματάρια, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὸ Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως, καλύπτουν κατὰ κάποιον τρόπο τὴ λειτουργία του μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1731 καὶ 1740 δηλ. μίαν δεκαετία, στὸ διάστημα τῆς ὁποίας διδάσκουν ὁ Δαβίδ, ὁ Θεόδωρος Φυτιάνος, ὁ Καλλίνικος Φυτιάνος καὶ ὁ Κοσμάς Φυτιάνος. Ἡ εἰκόνα τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς διδακτέας ὕλης, τὸν ὁποῖο ἀκολουθοῦν οἱ ἀνωτέρω διδάσκαλοι θὰ εἶναι ὅπως οἱ ἐλλειπῆς, ἂν δὲν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν δύο ἀκόμη στοιχεῖα: πρῶτα ἡ πληροφορία ὅτι ὁ Θεόδωρος Φυτιάνος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κυμινῆτη στὴν Πόλη. Τὰ μαθηματάρια του (ἀρ. 598, 610, 611) φέρουν τὴ σφραγίδα τῶν παραδόσεων τοῦ φημισμένου διδασκάλου του. Δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκλείσουμε τὸ ἐνδεχόμενον τῆς χρησιμοποίησώς τους ἀπὸ τὸ Θεόδωρο κατὰ τὴ θητεία του στὸ Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως καὶ μάλιστα κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς σχολαρχίας του (1723-1729), γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔχομε ἄλλα τεκμήρια. Δεύτερον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Καλλίνικος Φυτιάνος εἶναι παλαιὸς μαθητὴς τοῦ Θεοδώρου Φυτιάνου στὴν Ἀργυρούπολη ἀλλὰ καὶ τοῦ Μακαρίου Καλογερά στὴν Πατμιάδα. Ἔχει στὴν κατοχὴ του τὰ χ/φα Σουμελᾶ 84 καὶ Ἀργυρουπ. 30¹, πού περιέχουν παραδόσεις τοῦ

1. Ἀρ. 968 καὶ 593 ἀντίστοιχα.

Κυμινήτη καί δύο ακόμη, τά Σουμελᾶ 6 καί 36¹, πού προέρχονται ἀπό τήν ἐποχή τῶν σπουδῶν του στήν Πάτμο. Στήν κατάρτισή του συντελοῦν ἔμμεσα καί ἄμεσα δύο ἐξέχουσες προσωπικότητες στό χῶρο τῆς παιδείας. Τήν ἐπίδρασή τους ἀνιχνεύει κανεῖς 'στό ὑπ' ὄψη μαθηματάριο, τοῦ ὁποῖου τό περιεχόμενο διαφέρει αἰσθητά ἀπό τῶν ἄλλων καί μαρτυρεῖ προφανῶς κάποια τάση ἀνα- νεώσεως τῆς διδακτέας ὕλης.

ιε') Τραπεζ. 71 (ἀρ. 973) τοῦ Χατζῆ Ἰωάννου Δομνηνοῦ. Φρον- τιστηρίου Τραπεζοῦντος

ἔτ. 1742 Δεκεμβρ. 24	→	Γνωμικά μονόστιχα κατὰ στοι- χειῶν
ἔτ. 1743 Ἰουνίου 11	→	Κάτωνος δίστιχα
ἔτ. 1743 Ἰουλίου 1 ^η	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνω- μικά δίστιχα καί τετράστιχα
-		Κανόνες τῶν Θεοφανείων καί τῆς Πεντηκοστῆς
ἔτ. 1744 Δεκεμβρ. 15	→	Ἰλιάδος Α-Ε
-		Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον καί Νε- κρικοί διάλογοι

Τό μαθηματάριο ἔγραψε ὁ διδάσκαλος Χατζῆ Ἰωάννης Δομνηνός, Τραπεζοῦντιος καί τό ἐχρησιμοποίησε πολύ ἀργότερα καί ὁ γιός του Γεράσιμος, ὁ ὁποῖος ἐπίσης ἐφοίτησε στό Φροντιστήριο τῆς πατρίδας του, γεγονός πού σημαίνει ὅτι μεταξύ δύο γενεῶν ἡ διδακτέα ὕλη δέν διαφοροποιεῖται

ις') Μεγ. Σπηλαίου 97 (ἀρ. 527) τοῦ Δούκα Θασίου

ἔτ. 1734 Ἀπριλίου 10	→	Θεμιστίου περί φιλίας
ἔτ. 1734 Ἀπριλίου 30	→	Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύ- νης
-		Τοῦ αὐτοῦ περί παίδων ἀγωγῆς
ἔτ. 1734 Ἰουλίου 10	→	Ἀστερίου Ἀμασείας κατὰ πλεον- εξίας
-		Γαλεομουμαχία
ἔτ. 1735 Δεκεμβρ. 1 ^η	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καθ' ἐ- αυτόν ἔπη

1, Ἰαρ. 961 καί 966 ἀντίστοιχα.

Τοῦ αὐτοῦ θρήνος περὶ τῶν τῆς
ἑαυτοῦ ψυχῆς παθῶν καὶ Ἐπι-
γράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας.

Ἀπὸ ἰδιόγραφες σημειώσεις τοῦ Δούκα πληροφορούμεθα ὅτι
τὰ ἀνωτέρω μαθήματα διδάχθηκε στὸ Γήρυγεβο τῆς Βλαχίας ἀπὸ τὸν
ἀρχιερέα Σεραφεῖμ. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ "κατ'ἰδίαν" διδα-
σκαλία. Στὸ μαθηματάριο διαπιστώνεται ἡ ἐπίδραση τῆς Ἐγκυ-
κλοπαιδείας, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ τρία πρῶτα κείμενα.

ιζ') Σουμελᾶ 6 (ἀρ. 961) τοῦ Καλλινίκου Φυτιάνου. Σχολῆς
Πάτμου

ἔτ. 1738: Γρηγορίου Βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου καὶ Γρηγο-
ρίου τοῦ θεολόγου λόγοι.

Ἀπὸ ἰδιόγραφη σημείωση τοῦ Καλλινίκου πληροφορούμεθα ὅ-
τι τὰ ἀνωτέρω κείμενα διδάχθηκε σπὴν Πατμιάδα ἀπὸ τὸ Μακάριο
Καλογερά. Τὸ ἔτος 1738 πρέπει νὰ διορθωθῇ σὲ 1737, ἔτος θά-
νάτου τοῦ Μακαρίου.

Τὸ 1789 ὁ Ἰωαννίκιος Σουμελιώτης ἔγραψε στὸ τέλος τοῦ
μαθηματαρίου λόγο Ἰω. Χρυσοστόμου.

ιη') ΕΒΕ 2901 (ἀρ. 115). Σχολῆς Πάτμου

ἔτ. 1737: γνωμικά μονόστιχα, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου μονόστι-
χα, δίστιχα, ἐπιτάφια εἰς Μ.Βασίλειο περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν,
βίων μακαρισμοί, τετράστιχα, κατὰ θυμοῦ, πρὸς Σέλευκον, Παρ-
θενίης ἔπαινος, κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός β', Ἐπιτάφιος
εἰς Μ. Βασίλειον, περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας, πρὸς τοὺς
λέγοντας ἐπιθυμεῖν, εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπιστάντα, περὶ θεο-
λογίας, εἰς τὴν χειροτονίαν Δοαῶν, εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγε-
λίου, Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας.

Ἀπὸ ἰδιόγραφη σημείωση τοῦ ἀνωνύμου μαθητῆ πληροφορούμε-
θα ὅτι καθηγητὴς του ἦταν ὁ Μακάριος Καλογεράς.

ιθ') Ζωγραφείου 5 (ἀρ. 883). Σχολῆς Πάτμου

ἔτ. 1737: Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ὑποθήκαι παρθένους, Παρ-
θενίης ἔπαινος, περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας, πρὸς τοὺς
λέγοντας ἐπιθυμεῖν, περὶ θεολογίας, εἰς τὴν χειροτονίαν
Δοαῶν, εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, Γρηγορίου πρεσβυτέρου

Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Γοργονίαν, εἰς Γρηγόριον Νύσσης, εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος, Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους καὶ Νικήτα τοῦ Σεργῶν ἔξηγήσεις εἰς τὸν Ἐπιτάφιον εἰς Μ. Βασίλειον.

Τὰ ἀνωτέρω τρία πατμιακά μαθηματάρια εἶναι ἀντιπροσωπευτικά τῆς περιόδου τῆς σχολαρχίας τοῦ Μακαρίου Καλογερά. Παρατηρεῖ κανεὶς τὴν ἐκδηλῆ προτίμηση τοῦ σχολάρχου γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου ἱεράρχου ἐπιλέγει ὁρισμένους, ὅπως φαίνεται σαφέστατα στὰ ὑπόδη μαθηματάρια, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν προφανῶς τὸν πυρῆνα τῆς διδασκαλίας του στὴ Ρητορική. Ἡ ἀπουσία τῶν "θύραθεν" συγγραφέων ἀπὸ τῆ διδακτέα ὕλη, τὴν ὁποία καθιέρωσε ὁ Μακάριος, εἶναι χαρακτηριστική.

κ') Ζωγραφείου 26 (ἀρ. 887). Τοῦ Πορφυρίου Σαμίου. Σχολῆς Μυκόνου

ἔτ. 1740 Ἰουνίου 28

Ἀσματικοὶ Κανόνες, παράδοση

Ἀθανασίου τοῦ Πατμίου

-

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

-

Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι

Ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος ὁ Πάτμιος, μαθητὴς τοῦ Μακαρίου Καλογερά, εἶναι φυσικὸ νὰ ἀκολουθεῖ στὴ Μύκονο τὴν παράδοση τῆς Πατμιάδας.

κα') Πατρ. Ἱεροσ. (ἀγ. Σάββα 470) (ἀρ. 738). Τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου.

ἔτ. 1747-1745 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα, Χριστὸς πάσχων, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Κάτωνος δῶστιχα.

κβ') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα 468) (ἀρ. 736). Τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου.

ἔτ. 1749: ἀσματικοὶ Κανόνες, Ὁμηρόκεντρα, Ἔργα καὶ Ἡμέραι, Φακυλίδου Ποίημα νουθετικόν, Σόλωνος γνωμικά.

κγ') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα 469) (ἀρ. 737). Τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου.

Ξτ. 1749-1751: Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια, Βασιλείου Μακεδόνος Παραινήσεις, Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα καί ἔπη, Πλουτάρχου περί παίδων ἀγωγῆς.

κδ') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα 467)(ἀρ. 735). Τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου.

Ξτ. 1750-1751: Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους, ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός, περί τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιοτικοῖς, Συνεσίου Ἐπιστολαί, Μ. Ἀθανασίου εἰς Μελχισεδέκ, Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ὑποθῆκαι παρθένους.

Τὸ μαθηματάριο εἶναι αὐτόγραφο τοῦ Ἀβραμίου.

κε') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα 471)(ἀρ. 739). Τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου.

Κάτωτος δίστιχα, Ἔργα καί Ἡμέραι, Ἰλιάδος Α-Ε.

Τοῦ ΙΗ' αἰ., ἀχρονολόγητο.

κς') Πατρ. Ἱεροσολ. (ἀγ. Σάββα 484)(ἀρ. 752). Τοῦ Ἀβραμίου Σμυρναίου.

Λουκιανοῦ ἔργα.

Αὐτόγραφο τοῦ Ἀβραμίου, ἀχρονολόγητο.

Τὰ χρονολογημένα μαθηματάρια τοῦ Ἀβραμίου καλύπτουν μία τετραετία καί χρονικά τὰ ἓνα συνδέεται ἄμεσα μέ τὸ ἄλλο. Καίτοι δέν προέρχονται ὅλα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Ἀβραμίου, προσφέρουν ἓνα φάσμα κειμένων, πού ἀναφέρεται προφανῶς στή σχολή Ἱεροσολύμων, ἐφ' ὅσον ὁ Ἀβράμιος σέ αὐτόγραφη σημείωσή του (βλ. ἀρ. 735) φέρεται ὡς ἱερομόναχος τοῦ Ἀγίου Τάφου.

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν μαθηματάρων, τὰ ὅποια παραθέσαμε, συνάγεται ὅτι, κατὰ τὸ μεταξὺ 1710 καί 1750 χρονικὸ διάστημα, ὁ προγραμματισμὸς τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων, τὰ ὅποια προορίζονται γιὰ τὴ μέση βαθμίδα σπουδῶν, τὴν κυκλοπαιδεία, ἐμφανίζει στοιχεῖα διευρύνσεως ἀλλὰ καί κάποιας σταθεροποιήσεως συγχρόνως.

Ἡ διεύρυνση ὀφείλεται κυρίως στήν Ἐγκυκλοπαιδεία, ἡ ὁποία εἰσάγεται στή σχολεῖα ἀπό τό πρῶτο κιόλας ἔτος τῆς ἐκδόσεώς της. Μέ τήν Ἐγκυκλοπαιδεία ἐγκαινιάζεται ἡ χρήση τοῦ ἐντύπου βιβλίου στή σχολεῖα, χωρίς τοῦτο νά σημαίνει ὅτι ἐσταμάτησε ἡ ἀντιγραφή κειμένων¹. Ἀπόδειξη οἱ μαρτυρίες τῶν μαθηματαρίων, στή ὁποία ἀπαντοῦμε παραπομπές στούς τόμους τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἢ σημειώσεις ἀπό τίς ὁποῖες ἀποδεικνύεται ἡ χρησιμοποίησή της στή σχολικό χώρο. Ὑποθέτομε μάλιστα ὅτι ἡ σχολή τοῦ Βουκουρεστίου εἶναι ἀπό τίς πρῶτες, ἂν ὄχι ἡ πρώτη, πού υἱοθέτησε ἐνῶρίς τό ἔργο τοῦ Πατούσα.

Τά νέα κείμενα, τά ὁποία εἰσάγονται στή πρόγραμμα, ἐπιλέγονται καί ἀπό τοὺς τέσσερις τόμους. Ἀπό τόν πρῶτο λαμβάνονται "ἐπιστολαί διαφόρων", κυρίως Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Θεοφυλάκτου Σιμοκάτου, Μ. Βασιλείου καί Λιβανίου, ὥστε νά ἀνανεωθῇ τό μάθημα τῆς Ἐπιστολογραφίας, χωρίς βέβαια νά παραμερίζεται ὁ Συνέσιος, ὁ ὁποῖος παραμένει ὁ βασικός ἐπιστολογράφος.

Ὁ δεῦτερος τόμος, ὁ τόμος τῶν Πατέρων, προσφέρει ἀξιόπροσεκτη ποικιλία. Ἐδῶ ἔχομε ἓνα φάσμα πατερικῶν λόγων πού καλύπτουν σπουδαῖες χριστιανικές ἑορτές, μεγάλες μορφές, ἀνάγκες θρησκευτικῆς διαπαιδαγωγήσεως ἱκανοποιώντας τίς ἀπαιτήσεις τοῦ μαθήματος τῆς Ρητορικῆς. Οἱ διδάσκαλοι ἐπιλέγουν τοῦ Βασιλείου Σελευκειᾶς λόγους (στή δημιουργία, στόν Ἀδάμ, στό Νῶε, στόν Ἀβραάμ), τοῦ Θεοδορήτου Κύρου λόγους δύο περί Προνοίας, τοῦ Μ. Ἀθανασίου λόγο στή Πάσχα, τοῦ Ἀσπερίου Ἀμασεῖας κατά πλεονεξίας, τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου στόν ἀπόστολο Παῦλο.

Ὅπωςδήποτε δέν εἶναι δυνατόν νά ἀγνοηθοῦν οἱ ρήτορες τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ὁποῖοι περιλαμβάνονται στόν τρίτο τόμο. Ἐδῶ ἡ διεύρυνση πραγματοποιεῖται μέ λόγους τοῦ Ἰσοκράτους (Ἐγκώμιον εἰς Εὐαγόραν, Πλαταῖκος), μέ τοὺς τρεῖς Ὀλυνθιακοὺς καί τοὺς τρεῖς κατά Φιλίππου λόγους τοῦ Δημοσθένους, δύο δη-

1. Σωχνά ὁ μαθητής κάτοχος Ἐγκυκλοπαιδείας γράφει τήν ἐξήγηση τῶν κειμένων, ψυχαγωγική ἢ μονολεκτική καί τά σχόλια, ἐπάνω στό ἐντυπο. Βλ. ἐνδεικτικά τά ὑπ' ἀρ. ΕΦ 459, ΕΦ 460, ΕΦ 461, ΕΦ 461^Ε ἀντίτυπα τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς ΕΒΕ.

μηγορίες (Κερκυραίων και Κορινθίων) από τό έργο τοῦ Θουκυδίδου και δύο δημηγορίες τοῦ Κύρου από τήν Κύρου Παιδεία τοῦ Ξενοφώντος, μέ τοῦ Πλουτάρχου τά περί παίδων άγωγής, περί τοῦ άκούειν και περί πολυπραγμοσύνης δοκίμια και τοῦ Θεμιστίου τόν περί φιλίας λόγο.

Ἀπό τόν τέταρτο τόμο λαμβάνονται οἱ έλεγειακές "γνώμες" τοῦ Θεόγνιδος.

Ἐνα κείμενο, τό όποιο δέν περιλαμβάνεται στήν Ἑγκυκλοπαιδεία κατά τήν περίοδο πού μᾶς ενδιαφέρει έδῶ, αλλά πού έγνώρισε μεγάλη διάδοση στά σχολεία, εἶναι ἡ Χρηστοθήεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου, ἡ όποία έκυκλοφορεῖτο χειρόγραφο.

Ἡ εἰσαγωγή τῶν άνωτέρω κειμένων στό πρόγραμμα διδασκαλίας δέν σημαίνει ότι οἱ διδάσκαλοι παραμέρισαν όσα μέχρι τότε έδίδασκαν, άφοῦ και αὐτά, πλὴν τῆς Χρηστοθηείας, ὑπῆρχαν στήν Ἑγκυκλοπαιδεία. Ὁ Πατούσας δέν άνακαίνισε ριζικά τό πρόγραμμα διδασκαλίας τῶν κειμένων, αλλά απλῶς τό έπλούτισε μέ τήν προσθήκη και άλλων, προσφέροντας στούς διδασκάλους ένα ευρύτερο φάσμα έπιλογῆς. Πάντως τά κείμενα τά όποια λαμβάνονται από τήν Ἑγκυκλοπαιδεία σύν τῷ χρόνῳ παγιώνονται και άποτελοῦν σταθερά στοιχεῖα τοῦ προγράμματος.

Ἡ έπίδραση τῆς πρώτης έκδόσεως τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας δέν φαίνεται ευρεῖα. Ἡ παράδοση, ἡ όποία δημιουργήθηκε κατά τούς άμέσως πρίν από τό 1710 χρόνους, εἶναι άκόμη ισχυρή. Ἡ άποψη ότι ἡ κυκλοφόρηση τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας προκάλεσε τή δυσπιστία τοῦ έπισήμου φορέα τῆς παιδείας δηλ. τῆς Ἐκκλησίας, έπειδή περιεῖχε πολλά κείμενα από τή "θύραθεν" γραμματεία, τῶν όποίων τό περιεχόμενο ἦταν κάπως "έλευθέριον" και έπομένως αὐτό ἦταν ένας παράγοντας άνασταλτικός τῆς διαδόσεώς της¹, δέν νομίζομε ότι εὔσταθεῖ. Τήν Ἐκκλησία δέν ένοχλοῦσαν τά κείμενα. Ὁ Πλούτος, ό Λουκιανός, τά Ἐπιγράμματα από τήν Ἀνθολογία κ.ά. έδιδάσκοντο πολύ πρίν περιληφθοῦν στήν Ἑγκυκλοπαιδεία. Ἄν έκρίνοντο άκατάλληλα, ἡ Ἐκκλησία εἶχε τή δύναμη και τούς τρόπους νά τά άποκλείσει από τό πρόγραμμα. Ἡ περιορισμένη διάδοση τῆς πρώτης έκδόσεως όφει-

1. Ἀθ. ΑΒΔΑΛΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 262-263.

λεται, όπως πιστεύουμε, στους λόγους που ήδη εκθέσαμε, αλλά και στην ισχύ της παραδόσεως. Τά πράγματα θά μεταβληθοῦν αίσθητά κατά τό δεύτερο ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰ.

Ἡ βασική δομή τοῦ προγράμματος, Ἐπιστολογραφία, Ποίηση, Ρητορική, διατηρεῖται καί κατά τήν περίοδο αὐτή, παραλληλα πάντοτε μέ τή διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς, τῆς Συντάξεως καί τῆς Θεματογραφίας. Πρέπει ὥστόσο νά ληφθῇ ὑπ' ὄψη ὅτι στή βαθμίδα τῆς κυκλοπαιδείας φοιτοῦν μαθητές τῶν ὁποίων οἱ γνώσεις δέν συμβαδίζουν ἀπόλυτα, καί ἐπομένως, ἀνάλογα μέ τό ἐπίπεδο τῶν γνώσεών τους, κατατάσσονται σέ ἀρχαρίους ἢ πρωτοπείρους, σέ προχωρημένους καί πολύ προχωρημένους. Ἡ κατάταξη αὐτή συνεπάγεται καί ἀνάλογη κλιμάκωση τῶν κειμένων μέσα στό πλαίσιο τῶν ἀνωτέρω τριῶν εἰδῶν τοῦ λόγου.

Ἀπό τά μαθηματικά συνάγεται ὅτι ἡ γνωμική ποίηση, οἱ ἀσματικοί Κανόνες καί οἱ μῦθοι ἐκρίνοντο κατάλληλοι γιά τούς ἀρχαρίους. Φυσικά δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποφανθοῦμε μέ βεβαιότητα γιά τή σειρά τήν ὁποία ἐτηροῦσαν κατά τήν παράδοση, ἄν δηλαδή ἀρχίζαν μέ τούς ἀσματικούς Κανόνες ἢ μέ τίς "γνώμες" καί τούς μῦθους ἢ ἀντίστροφα, ἐπειδή ὑπάρχει πολλή ἐλαστικότητα καί ἡ πρωτοβουλία τοῦ διδασκάλου παίζει τό σπουδαιότερο ρόλο. Ἐξ ἴσου δύσκολο εἶναι νά ποῦμε μέ βεβαιότητα ἄν μετά τή γνωμική ποίηση καί τούς Κανόνες ἀκολουθοῦσαν τά ἐπιστολογραφικά ἢ τά ρητορικά κείμενα. Ἄλλωστε τίποτα δέν ἀποκλείει τήν παράλληλη διδασκαλία τους. Τή σκέψη μας αὐτή ἐνισχύουν καί οἱ ὁδηγίες τοῦ Χρυσάνθου Νοταρά στους διδασκάλους, νά παραδίδουν δηλ. ὁ μὲν δεύτερος "δύο... μαθήματα τοῖς μαθητιῶσι πρῶτ'", ὁ δέ τρίτος "... τά μαθήματα κατά τάξιν ἀνά δύο"¹, ὅπου μέ τόν ὅρο μαθήματα ἐξυπακούονται κείμενα πού δίδονται γιά ἐξήγηση. Ἐξ ἄλλου στή "διάταξιν τοῦ ἐν Βουκουρεστίοις Λυκείου", στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ., γίνεται λόγος γιά τήν "παλαιά συνήθεια" νά παραδίδονται συγχρόνως δύο διαφορετικοί συγγραφεῖς "ὁ εἰς μάθημα λεγόμενον καί ὁ ἄλλος ἀνάγνωσις"². Πιστεύουμε ὅτι ἡ συνήθεια αὐτή

1. Βλ. τό πρόγραμμα τοῦ 1707 τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου.

2. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1811, σελ. 66-69.

ἴσχυε καί γιά τήν περίοδο ἡ ὁποία μᾶς ἀπασχολεῖ. Ὡς πρός τά ποιητικά κείμενα, στά μαθηματάρια διαφαίνεται ἡ τάση νά διδάσκονται τελευταῖα, χωρίς καί τοῦτο νά εἶναι ἀπόλυτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Τό περιεχόμενο τῶν μαθηματάρων τῆς περιόδου 1750-1821

Κατά τό δεύτερο ἡμῖσι τοῦ ΙΗ' αἰ. καί τίς δύο πρῶτες δεκαετίες τοῦ ΙΘ' αἰ. οἱ ὕλικές συνθήκες τῆς ζωῆς τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων βελτιώνονται αἰσθητά. Ἡ βελτίωση αὕτη ἔχει εὐεργετική ἐπίδραση στήν παιδεία. Τά σχολεῖα πληθύνουν, ἐπειδή ἰδρύονται νέα, ἐνῶ τά παλαιά συνεχίζουν τή λειτουργία τους¹. Ἡ μόρφωση παρέχεται τώρα σέ περισσότερους. Αὕτη ἡ ἀνοδος τῆς παιδείας γίνεται ἀντιληπτή καί ἀπό τά μαθηματάρια, πού ἔχουν γραφῇ κατά τήν περίοδο τήν ὁποία ἐξετάζομε τώρα. Εἶναι πολυπληθέστερα καί προέρχονται ὄχι μόνο ἀπό τά παλαιότερα γνωστά μας σχολεῖα (Βουκουρεστίου, Πάτμου, Ἀργυρουπόλεως κλπ.) ἀλλά καί ἀπό νέα (Δημητσάνης, Μεσολογίου, Ἱεροσολύμων, Καρπενησίου, Σύμης κλπ.). Πάρα πολλά εἶναι χρονολογημένα, ἀλλά ὄχι. Σέ πολλά ὁ γραφέας μᾶς ἀποκαλύπτει τήν ταυτότητά του, τό διδάσκαλό του ἢ τό σχολεῖο στό ὁποῖο ἐφοίτησε, καθώς καί τή διάρκεια τῶν σπουδῶν του.

Μέ ἀφετηρία τό περιεχόμενο τῶν μαθηματάρων τῆς περιόδου αὐτῆς καί μέ τή βοήθεια τῶν προσθέτων στοιχείων πού παρέχουν, θά προσπαθήσουμε νά ἐξακριβώσουμε ἂν ἡ περίοδος αὕτη ἐμφανίζει γνωρίσματα χαρακτηριστικά, τά ὁποῖα τή διαφοροποιοῦν ἀπό τίς προηγούμενες, πάντοτε ἀπό τή σκοπιά τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς διδασκείας ὕλης.

Ἐπειδή ἡ παράθεση τοῦ περιεχομένου ὅλων τῶν μαθηματάρων, ἔστω καί μόνο τῶν χρονολογημένων, δέν κρίνεται σκόπιμη, λόγῳ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τους, παραθέτομε στή συνέχεια τό περιεχόμενο ὧν κατά τή γνώμη μας συντελοῦν στή διαμόρφωση σαφοῦς ἀντιλήψεως τῶν ἰδιομορφιῶν τῆς περιόδου αὐτῆς, κατανεμημένων κατά σχολές.

1. Ἡ λειτουργία πᾶν σχολείου δέν εἶναι πάντοτε συνεχῆς καί ἀπρόσκοπη, πάντως τά πλεόφημισμένα, ὅπως π.χ. ἡ Πατριαρχική σχολή, ἡ Πατριαδα κ.ἄ. κατορθώνουν καί ἐπιβιώνουν.

α') Πατρ. 'Ιεροσ. 489 (άρ. 757). Τοῦ Νεκταρίου ἱεροδιακόνου.
Πατριαρχικῆς σχολῆς.

-		Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐπι- στολή πρὸς Σέλευκον
-		Πλουτάρχου 'Αποφθέγματα βα- σιλέων καὶ στρατηγῶν
ἔτ. 1750	→	Χρυσολωρᾶ γνωμικά μονόστιχα, παράδοση 'Ανανία 'Αντιπαρίου
-		'Αββᾶ Νεΐλου στίχοι παραινε- τικοί
ἔτ. 1752 Σεπτεμβρ. 27	→	Αἰσώπου Μῦθοι
-		'Ανδρέου Κρήτης ὁ Μέγας Κανὼν, ἐξήγηση Παρθενίου 'Ιεροσολύ- μων

β') Πατμ. 583 (άρ. 645). Τοῦ 'Ιωάννου Νεγρεπόντε. Σχολῆς Πάτμου.

ἔτ. 1750 Φεβρουαρ. 2	→	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τόν πατέρα σιωπῶντα
ἔτ. 1752 'Ιούνιος	→	Βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου
ἔτ. 1753 Μαρτίου 11	→	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου κατὰ 'Ιουλιανοῦ στηλιτευτικός

Τὰ ἀνωτέρω διδάχθηκε ὁ 'Ιωάννης Νεγρεπόντες ἐπὶ σχολαρ-
χίας Βασιλείου Κουταληνοῦ.

γ') Μεγ. Λαύρας Κ 56 (άρ. 373). Τοῦ Κυρίλλου Πελοποννησίου.
Σχολῆς Πάτμου.

ἔτ. 1755 'Οκτωβρ. 24	Ξενοφῶντος Κύρου Παιδείας βιβλ. Α' - Η'

δ') Μεγ. Λαύρας Κ 97 (άρ. 375). Τοῦ Κυρίλλου Πελοποννησίου.
Σχολῶν Πάτμου καὶ 'Ιασίου.

ἔτ. 1755 Δεκέμβριος →	Συνεσίου 'Επιστολαί
ἔτ. 1767 'Ιουνίου 2 →	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους. 'Ιάσι

ε') Πατμιακ. 178 (άρ. 638)

ἔτ. 1765 'Απριλ. 26 →	- Σχολῆς Πάτμου
	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τὸ Πάσχα
	Ξενοφῶντος Κύρου Παιδείας προσίμια

- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου δίστι-
χα
- Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα
- Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος
Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.
- ἔτ. 1808 Δεκεμβρ. 2 + Κανὼν ἀκέφαλος, παράδοση Κυ-
ρίλλου Σγουρομαλλινοῦ
- Ἰσοκράτους εἰς Εὐαγόραν
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ
- Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
- Κανόνες ἁσματικοί
- ς') Πατμιακ. 954 (ἄρ. 659). Τοῦ Μιχαήλ Σκοπελιώτη. Σχολῆς
Πάτμου.
- ἔτ. 1774 Νοεμβρ. 29 + Συνεσίου Ἐπιστολαί, παράδο-
ση Δανιήλ Κεραμέως
- ζ') Μεγ. Λαύρας Ω 2 (ἄρ. 382) - Σχολῆς Πάτμου.
- ἔτ. 1782 + Ἡρωδιανοῦ τῆς μετὰ Μάρκον βα-
σιλείας βιβλία ὀκτώ
- η') Σιναΐτ. 1702 (ἄρ. 23) - Σχολῆς Πάτμου.
- ἔτ. 1782 Σεπτεμβρ. 2 + Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα, εἰς
- Εὐαγόραν, Πλαταϊκός, Βούσιρις,
κατὰ σοφιστῶν, πρὸς Φίλιππον
- Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- περὶ τοῦ ἀκούειν, περὶ πολυ-
πραγμοσύνης
- Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α', Β',
Γ' καὶ κατὰ Φιλίππου Α', Γ'
- Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον.
- Ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶναι παραδόσεις τοῦ Δανιήλ Κεραμέως

- 0') 'Ι.Μ. Διονυσ. 325 (άρ. 282)
 έτ. 1783 Φεβρουαρ. 14 + - Σχολής Πάτμου
 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς
 τὰ θεοφάνεια
 Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί καί
 κατά Φιλίππου Α', Γ'
 Ἰσοκράτους πρὸς Φίλιππον
 Μ. Βασιλείου ὁμιλίαι τρεῖς
 εἰς τὴν Ἑξαήμερον
- ι') Πατρ. Ἱεροσ. 373 (άρ. 707). Τοῦ Γρηγορίου Πατμίου. Σχολής
 Πάτμου.
 - Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα
 Βουλγαρίας
 - Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα βασι-
 λέων καί στρατηγῶν
 - Ἐπιστολαί διαφόρων
 - Ἐπιστολαί Γρηγορίου τοῦ θεο-
 λόγου, παράδοση Δανιὴλ Κερα-
 μέως
 - Συνεσίου Ἐπιστολαί
 - Δημοσθένους κατά Φιλίππου Β'
 έτ. 1786 Ἰανουαρ. 23 + Συνεσίου Ἐπιστολῶν παράφρα-
 ση
 - Ἡρωδιανοῦ Ἱστορίαι, παράφρα-
 ση τοῦ προοιμίου.
- ια') Σιναῖτ 1359 (άρ. 11)
 - Σχολής Πάτμου.
 Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμο-
 σύνης, περὶ ἀδολεσχίας
 - Κανόνες ἀσματικοί
 έτ. 1786 + Θουκυδίδου δημηγορίαι, παρα-
 δόσεις Δανιὴλ Κεραμέως.
- ιβ') Paris. (suppl. gr.) 1143 (άρ. 34) - Σχολής Πάτμου.
 - Κανόνες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
 - Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ
 τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, Ἐπιτάφια
 εἰς Μ. Βασίλειον, τετράστιχα.

-		M. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τόν Α΄ ψαλμόν
ἔτ. 1786 Δεκεμβρ. 16	+	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια, παράδοση Δανιήλ Κεραμέως
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τό Πάσχα, εἰς τὰ Φῶτα
ἔτ. 1787 Μαΐου 2	+	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τό Βάπτισμα
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια, ἐξήγηση Δανιήλ Κεραμέως, εἰς τὰ Φῶτα ἐξήγη- ση, εἰς τό Βάπτισμα ἐξήγηση
ἔτ. 1787 (;) Ἰουνίου 1 ^η	+	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπο- λογητικός καί Ἀπολογητικοῦ ἀνάπτυξη Δανιήλ Κεραμέως
-		M. Βασιλείου καί Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί, ἐξή- γηση Δανιήλ Κεραμέως
-		Ὁ Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετρά- στιχα
-		Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, Ἐπιτάφια εἰς M. Βασίλειον, δίστιχα, πε- ρὶ ἀνθρωπίνου βίου, περὶ τύ- χης καί προνοίας
ιγ΄) Βουκουρ. 423 (ἀρ. 798), Τοῦ Γρηγορίου Πατμίου. Σχολῆς Πάτμου		
ἔτ. 1786 Αὐγουστ. 5- Δεκ. 12	+	Ἰσοκράτους Παναθηναϊκός
ἔτ. 1789 Ὀκτωβρ. 27	+	Συνεσίου Ἐπιστολαί
-		Συνεσίου περὶ βασιλείας, παρά- δοση Δανιήλ Κεραμέως
ἔτ. 1789 Ἰούνιος	+	Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α΄, Β Γ΄ καί κατὰ Φιλίππου Α΄, Β΄, Γ παραδόσεις Δανιήλ Κεραμέως

-		Θεμιστίου περί φιλίας, παρά- δοση Δανιήλ Κεραμέως
Ξτ. 1789 (;)	Ἰουλίου 9	→ Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον
ιδ')	Πατμιακ. 168 (ἀρ. 637).	Τοῦ Ἰσιδώρου Μελιγιάννη. Σχολῆς Πάτμου.
Ξτ. 1788	Ἰουνίου 8	→ Ὁ Κανὼν τῶν Θεοφανείων
Ξτ. 1788	Δεκεμβρ. 9	→ Ὁ Κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας
-		Ὁ Κανὼν τῆς Μ. Τρίτης
Ξτ. 1789	Ἰανουαρ. 4	→ Κανὼν ἀκέφαλος
-		Κανόνες τῆς Μ. Παρασκευῆς
Ξτ. 1789	Μαρτίου 7	→ Ὁ Κανὼν τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ
Ξτ. 1789	Μαρτίου 31	→ Ὁ Κανὼν τοῦ Ἀντίπασχα
-		Γαβρίου Μῦθοι
Ξτ. 1789 (;)	Νοεμβρ. 6	→ Ὁ Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
-		Ὁ Κανὼν τοῦ Σταυροῦ
ιε')	Σιναῖτ 1920 (ἀρ. 28)	Τοῦ Δαμιανοῦ Σιναΐτου. Σχολῆς Πάτμου.
Ξτ. 1789	Σεπτεμβρ. 2	→ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
Ξτ. 1794	Ἀπριλίου 23	→ Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α', Β', Γ' καὶ κατὰ Φιλίππου Α', Β', Γ'
-		Θουκυδίδου δημηγορίαι Κερκυ- ραίων καὶ Κορινθίων
-		Πλουτάρχου Βίοι παράλληλοι
-		Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τόν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν καὶ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
-		Βασιλείου Σελευκείας εἰς Ἰω- σήφ, εἰς Μωϋσῆν
-		Ἡρωδιανοῦ ἱστοριῶν τό προεί- μιον, ἐξήγησις.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶναι παραδόσεις τοῦ Δανιήλ Κεραμέως.

ις') 'Ιασίου ΙΙΙ-107 (άρ.849). Τῶν Γρηγορίου Πατμίου καί Πανα-
γιώτου. Σχολῆς Πάτμου.

- Συνεσίῳ 'Επιστολαί καί λό-
γος περί βασιλείας
 - Δημοσθένους 'Ολυμπιακοί Α',
Β', Γ'
 - Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους,
κατὰ μεθυόντων
 - Λουκιανοῦ περί τοῦ μή ραδίως
πιστεύειν τῇ διαβολῇ
 - Θεμιστίου περί φίλίας
 - Πλουτάρχου περί πολυπραγμο-
σύνης
 - 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον,
πρὸς Νικοκλέα, εἰς Εὐαγόραν,
Πλαταῖκος
- ἔτ. 1790 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς
τοὺς Μακκαβαίους
- Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον,
'Αποκηρυττόμενος
 - Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὴν
δημιουργίαν, εἰς 'Αδάμ, εἰς
Νῶε, εἰς 'Αβραάμ, εἰς 'Ιωσήφ,
εἰς Μωϋσῆν, ἐξηγήσεις
 - Πλουτάρχου 'Αποφθέγματα βασι-
λέων καί στρατηγῶν
 - Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον.

ιζ') Πατμιακ. 700 (άρ. 657). τοῦ Γρηγορίου Πατμίου καί ἄλλων.
Σχολῆς Πάτμου.

- 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον,
πρὸς Νικοκλέα, εἰς Εὐαγόραν
- Πλουτάρχου περί πολυπραγμο-
σύνης

-		Ἐπιστολαί διαφόρων
-		Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἐπιστολαί
-		Λιβανίου Πρεσβευτικός β'
-		Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α', Β', Γ', κατά Φιλίππου Α', Β', Γ'
ἔτ. 1795 Σεπτεμβρ. 15	→	Συνεσίου Ἐπιστολαί, παράδοση Εὐγενίου Ἰθακησίου
-		Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον, λόγος περί βασιλείας
ιη') Κορθίου 3 (ἀρ. 465). Τοῦ Νικολάου Κυδωνιάτου. Σχολῆς Πάτμου.		
ἔτ. 1799	→	Συνεσίου Ἐπιστολαί, παράδοση Δανιήλ Κεραμέως
-		Δημοσθένους περί παραπροσεβείας
-		Λιβανίου Πρεσβευτικός β' καί Μελέτη γ'
-		Λουκιανοῦ Ἀποκηρυττόμενος
-		Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἐπιστολαί
-		Μ. Βασιλείου Ἐπιστολαί
ιθ') Βουκουρ. 1397 (ἀρ. 844). Τῶν Γρηγορίου Πατμίου καί Ἀντωνίου. Σχολῆς Πάτμου.		
ἔτ. 1799 Νοεμβρ. 1 ^η - 1800 Μαρτ. 29	→	Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου
ἔτ. 1800 Ἰουν. 16-1801 Μαρτ. 22	→	Συνεσίου Ἐπιστολαί
-		Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἀπολογητικός
-		Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τόν Ζ' ψαλμόν.

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶναι παραδόσεις Δανιήλ Κεραμέως.

Τά ἀνωτέρω μαθηματάρια μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἀντιληφθοῦμε ποιὰ κείμενα ἀποτελοῦσαν τό πρόγραμμα τῆς Πατμιάδας ἀπό τό 1750 μέχρι τό 1801. Πρέπει νά ληφθῇ ὑπ' ὄψη ὅτι τά τέσσερα πρῶτα ἐγράφησαν ἐπὶ σχολαρχίας Βασιλείου Κουταληνοῦ, ἀλλά τά ὑπόλοιπα ἀντιπροσωπεύουν παραδόσεις τοῦ Δανιήλ Κεραμέως, ὁ ὁποῖος εἶτε ὡς δεῦτερος διδάσκαλος, εἶτε ὡς σχολάρχης ἐδίδαξε στή σχολή αὐτή ἀπό τό 1769 μέχρι τό 1801, ἔτος τοῦ θανάτου του¹. Ἐπομένως ἡ συμβολή του στή συγκρότηση τοῦ προγράμματος τοῦ μέσου κύκλου σπουδῶν εἶναι ἀναμφισβήτητη. Ἀπό τά μαθηματάρια προκύπτει ὅτι ὁ Δανιήλ ἐχρησιμοποίησε τήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα². Εἰσήγαγε στό πρόγραμμα πολλά κείμενα, κυρίως ἀπό τούς τρεῖς πρῶτους τόμους³, χωρίς βέβαια νά παραμελήσει ἄλλα, τά ὁποῖα κατὰ τήν κρίση του ἦταν πρόσφορα γιά διδασκαλία, ὅπως τό Φαλάκρας ἐγκώμιον τοῦ Συνεσίου, τοῦ Ἡρωδιανοῦ τό προσίμιο τῶν ἱστοριῶν, ἡ Ἐκθεση κεφαλαίων παραινετικῶν τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου, ἡ Ἐπιστολή τοῦ Φωτίου πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας. Στούς λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, πού ὑπάρχουν στήν Ἐγκυκλοπαιδεῖα, ἐπρόσθεσε τόν Ἀπολογητικό καί τόν κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικό α'. Ἐνῶ στό πρόγραμμά του εἶναι σαφές ἡ ἰσορροπία συμμετοχῇ "θύραθεν" καί χριστιανῶν συγγραφέων, διαπιστώνεται ἡ ἀπουσία μεγάλων συγγραφέων καί ἀπό τούς μέν καί ἀπό τούς δέ. Χαρακτηριστικά ἀπουσιάζουν ὁ Ὀμηρος καί οἱ δραματικοὶ ποιητές, ὁ Ἰω. Χρυσόστομος καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης, τῶν ὁποίων τά ἔργα τήν ἴδια ἐποχὴ διδασκονται σέ ἄλλα σχολεῖα. Πάντως στό διάστημα τῆς τριακονταετοῦς θητείας του καθιέρωσε ἓνα πρόγραμμα πλουσιώτερο ἀπὸ τῶν προκατόχων του.

κ') Μεγ. Λαύρας Μ 41 (ἀρ. 380). Τοῦ ἱερομονάχου Νεοφύτου. Σχολῆς Βουκουρεστίου.

ἔτ. 1757 Μαρτίου 1^η

→

Βασιλείου Σελευκείας εἰς Μαυροῦν, Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου

1. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

2. Μία πρόχειρη ἐρευνα στή βιβλιοθήκη τῆς Ἱ.Μ. Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου μᾶς ἔδειξε ὅτι ὑπάρχουν ἐκεῖ οἱ ἀκόλουθες ἐκδόσεις τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας: 1710, 1741 (ὁ β' τόμος), 1744, 1758, 1778, 1780, 1784, 1795, 1805, 1811, 1819.

3. Ἐπισημαίνουμε τήν προτίμηση του στό Δημοσθένη καί στό Θουκυδίδη.

κα') Βιβλ. Βουλῆς 215 (ἀρ. 201) Τοῦ Εὐγενίου Σουμελιώτη. Σχολῆς Βουκουρεστίου.

ἔτ. 1765	Ἰανουαρ. 14	→	Ὅμηρου Ἰλιάδος Α
ἔτ. 1765	Σεπτεμβρ. 7	→	Ὅμηρου Ἰλιάδος Β
ἔτ. 1766	Ἰανουαρ. 12	→	Ὅμηρου Ἰλιάδος Γ
ἔτ. 1766	Ἀπριλ. 15	→	Ὅμηρου Ἰλιάδος Δ
ἔτ. 1766	Ἰουλίου 25	→	Ὁ Κανὼν τῆς Κοιμήσεως
ἔτ. 1767	Μαρτίου 25	→	Πλουτάρχου περὶ τοῦ πῶς ἂν τίς ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο
ἔτ. 1767	Ἰουλ. 8	→	Ὁ Κανὼν τοῦ Πάσχα
ἔτ. 1768	Φεβρ. 7	→	Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγω- γῆς
-			Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
-			Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι παραδόσεις τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδη κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς θητείας του (1757-1768) στὴ Σχολή Βουκουρεστίου.

κβ') Μηλεῶν 81 (ἀρ. 585) Τοῦ Στεφάνου Ἰωάννου. Σχολῆς Βουκουρεστίου.

-			Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως
-			Ἰω. Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
-			Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρ- τυρα
ἔτ. 1766	Μαρτίου 5	→	Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
ἔτ. 1766	Μαΐου 22	→	Λουκιανοῦ Δημόνακτος βίος
ἔτ. 1767	Ἀπριλ. 15	→	Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
-			Πλουτάρχου πῶς ἂν τις ὑπ' ἐ- χθρῶν ὠφελοῖτο
ἔτ. 1767		→	Ξενοφῶντος Κύρου Παιδείας βιβλ. Α'
ἔτ. 1767	Ἀπριλ. 25	→	Ξενοφῶντος Κύρου Ἀναβάσεως βιβλ. Α'-Γ'

-		Πλουτάρχου "παράλληλα"
κγ')	Βουκουρ. 672 (άρ. 817). Σχολῆς Βουκουρεστίου (;).	
-		Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
ἔτ. 1774	Νοεμβρ. 28	→ Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς Τοῦ αὐτοῦ εἰς Ἀδάμ, εἰς Νῶε, εἰς Ἀβραάμ
-		Ἰω. Χρυσοστόμου εἰς Εὐτρόπι- ον, εἰς ἀπόστολον Παῦλον, εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
-		Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετρά- στιχα
-		Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοί- ας λόγος α'
-		Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύ- νης
-		Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθή- θεια
-		Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, Νεκρικοὶ διάλογοι
-		Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον, πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλῆς, Πανηγυρι- κός
-		Μ. Βασιλείου εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα, παράδοση Νεοφύ- του Καυσοκαλυβίτου
-		Βασιλείου Σελευκείας εἰς Ἰω- σήφ, εἰς Μωϋσῆν
-		Λουκιανοῦ Τίμων
-		Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοί- ας λόγος β'.

Ἀπὸ τὰ κείμενα γίνεται φανερό ὅτι ὁ μαθητὴς ἔχει ὑπ' ὄψιν τοι-
τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖα, μέ ἐξαίρεση τοὺς λόγους Νικοκλέα καὶ Πανηγυ-
ρικό τοῦ Ἰσοκράτους.

κδ') Βουκουρ. 402 (άρ. 794). Τοῦ Γεωργίου Μαυρο(ει)δῆ. Σχολῆς Βουκουρεστίου.

ἔτ. 1780	Ἰουνίου 26	→	Ἰγνατίου σκευοφύλακος στί- χοι παραινετικοί
ἔτ. 1780	Νοεμβρ. 13	→	Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθή- θεια
ἔτ. 1781	Ἰανουαρ. 17	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς Μακκαβαίους Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, Νεκρι- κοὶ διάλογοι, Τίμων
ἔτ. 1782	Μαΐου 26	→	Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμά- των βιβλ. Δ'
ἔτ. 1783	Ἰανουαρ. 9	→	Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργι- ζομένων Μ. Βασιλείου εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ.

κε') Βουκουρ. 424 (άρ. 799). Τοῦ Γεωργίου Μαυροειδῆ. Σχολῆς Βου-
κουρεστίου.

-	Συνεσίου περὶ βασιλείας
-	Ὁμήρου Ἰλιάδος Α
-	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, δίστιχα
-	Ὁμήρου Ἰλιάδος Β.

Τὰ ἀνωτέρω πιθανώτατα τοῦ ἔτ. 1783.

κς')	Βουκουρ. 364 (άρ. 793)	-	Σχολῆς Βουκουρεστίου.
-			Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπο- λογητικός, παράδοση Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου
-			Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπι- τάφιος εἰς Μ. Βασίλειον
ἔτ. 1782	Ἰουλίου 18	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπο- λογητικός
-			Μαξίμου Ἐκατοντὰς κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

κζ') Ε Β Ε 1297 (άρ. 81). Τοῦ Πυλαιμένου Σπαρτιάτου. Σχολῆς Βουκουρεστίου.

- Ὅμηρου Ἰλιάδος Α' καὶ Β', παραδόσεις Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου
- Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, Ἐπιθεωρήματα Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου.

Τὰ ἀνωτέρω ἐγράφησαν τὸ 1783.

κη') Βουκουρ. 242 (άρ. 783). Τοῦ Γήτζα (Γεωργίου) ἐκ Βουκουρεστίου. Σχολῆς Βουκουρεστίου

- Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α', Β', Γ' καὶ κατὰ Φιλίππου Α'
- ἐτ. 1779 Ἰουλίου 15 → Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ, πρὸς τοὺς νέους
- ἐτ. 1782 Ἰουνίου 15 → Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, παράδοση Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου
- Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν, περὶ πολυπραγμοσύνης
- Λιβανίου πρεσβευτικός α'
- ἐτ. 1783 Νοεμβρ. 15 → Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον, παράδοση Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου
- Ἡρωδιανοῦ βιβλ. Α'
- ἐτ. 1784 Ὀκτωβρ. ; → Ὅμηρου Ἰλιάδος Α καὶ Β, παράδοση Θεοδώρου Δρυστρίου.

κθ') Βιβλ. Βουλῆς 23 (άρ. 187). Τοῦ Γεωργίου Σίφων. Σχολῆς Βουκουρεστίου.

- Λυσίου ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου, κατὰ Ἐρατοσθένους, Ἐπιτάφιος εἰς τοὺς Κορινθίων βοηθοὺς
- Δημοσθένους κατ' Ἀνδροτίωνος, Ὀλυνθιακοί Α'-Γ' καὶ κατὰ Φιλίππου Α' καὶ Γ', κατὰ Μειδίου, παράδοση Λάμπρου Φωτιάδου, περὶ παραπρεσβείας,

Τό περιεχόμενο τῶν ἀνωτέρω μαθηματαρίων ἀντιπροσωπεύει παραδόσεις τριῶν τοῦλάχιστον διδασκάλων τῆς "αὐθεντικῆς" ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου: τοῦ Μανασσῆ Ἡλιάδη, τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτη καί τοῦ Θεοδώρου Δρυστρίου. Κοινό γνώρισμα καί τῶν τριῶν ἀποτελεῖ ἡ χρήση τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, ἀπό τήν ὁποία ἐπιλέγουν κείμενα τῆς "θύραθεν" καί τῆς χριστιανικῆς γραμματείας. Διαπιστώνει κανεῖς ὅτι στή σχολή τοῦ Βουκουρεστίου χρησιμοποιεῖται ἡ Ἑγκυκλοπαιδεία εὐρύτερα παρ' ὅσο π.χ. στήν Πατριάδα· τά ἐκτός Ἑγκυκλοπαιδείας κείμενα εἶναι πολύ λίγα (Ἰλιάς, Ἐκθεση κεφαλαίων παραινετικῶν, πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, ἀσματικοί Κανόνες, Πανηγυρικός, Νικοκλής, Ἀπολογητικός, Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον) σέ σύγκριση μέ ἐκεῖνα πού ἐκλέγονται ἀπό αὐτή.

- λ' γ' Πατρ. Ἱεροσολ. 473 (ἀρ. 741) - Σχολῆς Ἱεροσολύμων
- Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεση κεφαλαίων παραινετικῶν
 - Ἰσοκράτους λόγοι δύο
 - Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α', εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
 - Ἀσματικοί Κανόνες
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Παρθενίης ἔπαινος.

Τά ἀνωτέρω ἐγράφησαν στή σχολή Ἱεροσολύμων τό 1757.

- λα') Πατρ. Ἱεροσ. 476 (ἀρ. 744) τοῦ Σωφρονίου Ραιδεστηνοῦ .Σχολῆς Ἱεροσολύμων;
- Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεση κεφαλαίων παραινετικῶν
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι
 - Ἐπιγράμματα ἀπό τήν πλανοῦδειο ἀνθολογία.

Τά ἀνωτέρω ἐγράφησαν τό 1760.

- λβ') Πατρ. Ἱεροσ. 465 (ἀρ. 733) τοῦ μοναχοῦ Αὐξεντίου. Σχολῆς Ἱεροσολύμων.
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα

- Ἀσματικοὶ Κανόνες
 - Ἀποφθέγματα ἀπὸ τοῦ Ἀνθολόγιου
 - τοῦ Στοβαίου
 - Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 ἔτ. 1769 Δεκεμβρ. 10 Μ. Βασιλείου λόγοι τρεῖς εἰς
 τοὺς ψαλμούς.

λγ') Πατρ. Ἱεροσ. 479 (ἀρ. 747). Τῶν Παρθενίου καὶ Ἱεροθέου.
 Σχολῆς Ἱεροσολύμων.

- Χρυσολωρᾶ γνωμικά μονόστιχα
 - Κάτωνος Ρωμαίου γνώμαι
 - Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 - Φωκυλίδου Ποιήματα νομοθετικόν
 - Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
 - Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 - Ἰσοκράτους λόγοι πέντε
 - Ἀσματικοὶ Κανόνες
 ἔτ. 1789 Αὐγούστ. 17 → Ἀσματικοὶ Κανόνες.

Στὰ ἀνωτέρω Ἱεροσολυμιτικά μαθηματάρια διαβλέπομε τὴν ἐπίδραση
 δύο κυρίως διδασκάλων, τοῦ Ἰακώβου Ἀναστασίου Πατμίου, μαθητῆ τοῦ Μα-
 καρίου Καλογερᾶ καὶ τοῦ Ἀνθίμου, κατόπιν Πατριάρχου Ἱεροσολύμων,
 μαθητῆ τοῦ Ἰακώβου. Κατὰ τὸ περιεχόμενον, λοιπόν, ἀκολουθοῦν
 περισσότερο τὴν πρὶν ἀπὸ τὸ 1710 παράδοση καὶ λιγότερον τὴν Ἐγ-
 κυκλοπαιδεῖα, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδραση μόλις διαφαίνεται.

λδ') Ἱ.Μ. Παντελ. 253 (ἀρ. 416). Τοῦ Ἐλευθερίου Καραβία. Σχολῆς
 Σμύρνης.

ἔτ. 1780 → Σημειώματα πρὸς ἔργα τοῦ Ξενο-
 φώντος

λε') Βατοπεδ. 153 (ἀρ. 237). Τοῦ Δανιὴλ Σμυρναίου. Σχολῆς Σμύρ-
 νης.

- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι
 δύο
 - Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
 - Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α'
 - Λουκιανοῦ Ψευδοσοφιστής
 - Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον.

Τὰ κείμενα ὅλα πιθανότατα τοῦ ἔτ. 1783. Παραδόσεις Ἀγα-
 πίου Πελοποννησίου, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε ἀργότερα στὴ Δημητσάνα.

- λς') Μ. Λάυρας Μ 4υ (άρ. 379)
- Πιθανῶς σχολῆς Σμύρνης.
 - Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, Νεκρικοὶ διάλογοι, Τίμων
 - Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 - Ἰω. Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς, εἰς τὸν Ἀπ. Παῦλον, εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας, εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ Ἀσώτου
- ἔτ. 1789 Ἀπριλίου 2 → Ἀσματικοὶ Κανόνες.
- λζ') Πατμιακ. 529 (άρ. 640). Τοῦ Ἀμβροσίου Πατμίου. Σχολῆς Σμύρνης,
- Ἀσματικοὶ Κανόνες
 - Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί, τετράστιχα, εἰς τὸν ἔξιωτὴν Ἰουλιανόν, εἰς τοὺς Μακκαβαίους, εἰς Μ. Ἀθανάσιον
 - Γρηγορίου Νύσσης πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς τὸ βάπτισμα, εἰς τὸ ὃ δέ πορνεύων
 - Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὴν Γένεσιν, εἰς Ἀδάμ
 - Συμεῶνος Σήθ Ἠθικοὶ λόγοι κδ'
 - Μ. Βασιλείου περὶ ἀγάπης, περὶ ἐλεημοσύνης, περὶ πλούτου καὶ πενίας, περὶ πλεονεξίας
- ἔτ. 1792 Αὐγούστ. 31 → Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυόντων, παράδοση Δημητρίου Ὀλλανδοῦ
- Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων, πρὸς τοὺς νέους, παράδοση Δημητρίου Ὀλλανδοῦ

Γρηγορίου πρεσβυτέρου Βίος
Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

λη')	Ἰστ. - Ἑθν. Ἑταιρ. 144 (ἀρ. 216).	Σχολῆς Σμύρνης.
-		Ἰω. Χρυσοστόμου Ἐπιστολαί
-		Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπι- στολαί
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, εἰς Μ.Βα- σίλειον ἐπικήδεια, δίστιχα
-		Ἀσματικοὶ Κανόνες, παράδοση Ἰωάννου Μαμάκη
-		Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρ- τυρα
-		Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
-		Ἰσοκράτους Πλαταῖκός, παράδο- ση Ἰωάννου Μαμάκη
ἔτ. 1894	Φεβρουαρ. 16	→ Λουκιανοῦ περί τοῦ μή ραδίως πιστεῦν τῇ διαβολῇ
-		Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Α'
ἔτ. 1899	Σεπτεμβρ. 10	→ "Περὶ Λιβανίου λόγος", παράδο- ση Ἰωάννου Μαμάκη
-		Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῶν μαθηματῶν λδ' ἀγίνεται φανε-
ρόν ὅτι τὸ περιεχόμενόν τοις ἀντιπροσωπεύει διδασκαλία κειμένων
στὴν Εὐαγγελικὴ σχολὴ Σμύρνης καὶ ὅχι στὸ Φιλολογικὸ Γυμνάσιον,
τὸ ὅποιο ἱδρύθηκε τὸ 1808. Διαπιστώνει κανεῖς καὶ ἐδῶ τὴν χρῆσιν
τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, τῆς ὁποίας ἡ διάδοσις ἦταν εὐχερὴς σέ
ἓνα ἐμπορικὸ κέντρο ὅπως ἡ Σμύρνη. Ὅμως καὶ στὴν Εὐαγγελικὴ
σχολὴ ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία δὲν ἀποτελεῖ τὴ μόνη πηγὴ ἀπὸ τῆς ὁποίας
οἱ διδάσκαλοι ἀντλοῦν τὰ κείμενά τοις. Οἱ ἀσματικοὶ Κανόνες,
οἱ ραψωδίες ἀπὸ τῆς Ἰλιάδας, ὁρισμένοι λόγοι τοῦ Γρηγορίου Νύσ-
σης, ὁ Βίος τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, μᾶς πείθουν ὅτι οἱ δι-
δάσκαλοι διευκολύνοντο ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Πατούσα, ἀλλὰ δὲν ἦσαν
δουλικά προσκολλημένοι σ' αὐτό.

λθ') Ε Β Ε 3127 (άρ. 130). Τοῦ Νικολάου Παναγιώτου. Σχολῆς Βρα-
σοβοῦ.

ἔτ. 1777 Νοεμβρ. 1 ^η →	Χρυσολωρᾶ γνωμικά μονόστιχα
ἔτ. 1778 Αὐγούστ. 15 →	Ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ
ἔτ. 1778 Νοεμβρ. 20 →	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνω- μικά δίστιχα
ἔτ. 1779 Φεβρουαρ. 1 ^η →	Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων
ἔτ. 1779 Σεπτεμβ. 17 →	Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
ἔτ. 1780 Φεβρουαρ. 17 →	Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων
ἔτ. 1781 Δεκεμβρ. 12 →	Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ "εἰς ἀπλὴν φράσιν"
ἔτ. 1782 Ἰανουαρ. 1 ^η →	Ἰω. Χρυσοστόμου περὶ προσευ- χῆς.

μ') Βιβλ. Βουλῆς 88 (άρ. 196) Τοῦ Χρυσοβέργη. Σχολῆς Ἀγκιάλου.

-	Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοή- θεια
ἔτ. 1778 Φεβρουαρ. 28 →	Βασιλείου Μακεδόνοσ παραινέ- σεις πρὸς Λέοντα

μα') Ζωγράφειου 1[19] (άρ. 882). Τοῦ Κωνσταντος. Σχολῆς Ἀγκιάλου.

ἔτ. 1793 Σεπτεμβρ. 14 →	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετρά- στιχα, δίστιχα
-	Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
-	Εὐριπίδου Ἑκάβη
-	Σοφοκλέους Αἴας.

μβ') Ε Β Ε 1494 (άρ. 86). Τοῦ Δημητρίου Ιερέως. Σχολῆς Καρπενη-
σίλου.

-	Ἰσοκράτους Πανηγυρικός

- Λουκιανού 'Ενύπνιον καὶ Νεκρικοὶ διάλογοι
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός
 - Μ. Βασιλείου περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιοτικοῖς
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον.
- Τὰ ἀνωτέρω κείμενα ἔχουν ἀντιγραφῇ τὸ 1783. Πολλὰ σημεῖωματα ποὺ τὰ συνοδεύουν εἶναι τοῦ 'Αναστασίου Γορδίου.
- μν') Βιβλ. Βουλῆς 91 (ἀρ. 197). Τοῦ 'Ιλαρίωνος Κρητὸς Σιναΐτου. Σχολῶν Πάτμου, Αἰγύπτου, 'Ιου.
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί, παράδοση Δανιήλ Κεραμέως
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον, στή Σχολή Πάτμου
- ἔτ. 1784 'Ιουνίου 2 → Θεοδώρου Προδρόμου ἐπὶ ἀποδήμῳ τῇ φιλίᾳ, στήν Αἴγυπτο
- ; 'Ιανουάρ. 25 → Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί, στήν Αἴγυπτο
- ἔτ. 1792 'Ιουνίου 17 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸ Βάπτισμα καὶ λόγος ἄλλος ἀκέφαλος, παράδοση 'Ιλαρίωνος Κρητὸς Σιναΐτου στὸ σχολεῖο τῆς 'Ιου
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια καὶ παραμυθητικός.
- μδ') Μετ. Σινᾶ 22 (ἀρ. 926), τοῦ 'Ιλαρίωνος Κρητὸς Σιναΐτου. Σχολῆς 'Ιου.
- Θουκυδίδου δημηγορίαι, ἀπὸ τὰ βιβλ. Α', Β', Γ', Δ', Ε'

ἔτ. 1786 Σεπτεμβρ. 20 + Δημοσθένους Ὀλυνθιακοί Α'-Γ'
κατά Φιλίππου Α'-Γ'
Δημοσθένους περί τοῦ στεφάνου.

Τά ἀνωτέρω πιθανώτατα στήν Πατμιάδα, ἀλλά ἐδιδάχθησαν
στήν Ἰο, ὅπου ὁ Ἰλαρίων ἐπῆγε ὡς διδάσκαλος τό 1788.

με') Μετ. Σινᾶ 28 (ἀρ. 927). Τῶν Γρηγορίου Πατμίου καί Γαβριήλ
Σιναΐτου. Σχολῆς Ἰου.

- Συνεσίου Ἐπιστολαί μέ σχό-
λια
ἔτ. 1786 Ἰουνίου 27 + Συνεσίου Φαλάκρας Ἐγκώμιον,
ἐξήγησι Δανιήλ Κεραμέως
ἔτ. 1786 Ὀκτωβρ. 28 + Ἐξηγήσεις τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ
Συνεσίου
ἔτ. 1788 Μάρτιος + Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον
Συνεσίου πρός Ἀρκάδιον περί
βασιλείας, παράδοσι Δανιήλ
Κεραμέως.

Οἱ γραφεῖς Γρηγόριος Πάτμιος καί Γαβριήλ Σιναΐτης ἔγρα-
ψαν στήν Πατμιάδα τά ἀνωτέρω κείμενα γιά νά χρησιμοποιηθοῦν
ἀπό τόν Ἰλαρίωνα Σιναΐτη στό σχολεῖο τῆς Ἰου.

Ἡ ἐπίδρασι τῆς Πατμιάδας εἶναι σαφής στήν ὅλη πού διδά-
σκει ὁ Ἰλαρίων στήν Ἰο.

μη') Ε Β Ε 1 125 (ἀρ. 65). Τοῦ Νικολάου Διγενόπουλου. Σχολῆς Δη-
μησιάνης.

- Ἀββᾶ Νείλου Νουθεσίαι
- Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια
παινετικά
ἔτ. 1783 Ἰουλίου 26 + Φωτίου πρός Μιχαήλ ἄρχοντα
Βουλγαρίας, παράδοσι Ἀγαπίου
μοναχοῦ
- Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθή-
θεια
- Ἰσοκράτους πρός Δημόνικον
θεόγνιδος ἐλεγειακά γνωμικά

μζ') Πατρ. 'Ιεροσ. 335 (άρ. 704). Τοῦ Φιλοθέου Παπαγεωργοπούλου.
Σχολῆς Δημητσάνης.

- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί
τῶν τοῦ βίου ὁδῶν,
καί τετράστιχα
- Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα
Βουλγαρίας
- Θεόγνιδος ἐλεγειακά γνῶμικά

Τὰ κείμενα ἔγραψε ὁ Φιλόθεος στή σχολή Δημητσάνης τὸ 1783.

μη') Δημητσ. 39 (άρ. 475). Τοῦ Φιλοθέου Παπαγεωργοπούλου. Σχολῆς
Δημητσάνης.

- Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζο-
μένων, εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς
ἀποθήκας, εἰς τὸ πρόσεχε σε-
αυτῷ, πρὸς τοὺς νέους
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν
ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν, εἰς Μακ-
καβαίους, εἰς Θεοφάνεια, περί
φιλοπτωχίας
- ἐτ. 1787 'Απριλ. 5 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιτά-
φιος εἰς Καيسάριον
- ἐτ. 1787 'Οκτωβρ. 28 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απο-
λογητικός ἢ περί ἱερωσύνης
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απο-
λογητικός εἰς ἑαυτοῦ πατέρα,
εἰς τὸν πατέρα ἡνίκα ἐπέτρε-
ψεν ...
- Θεμιστίου περί φιλίας, περί
τῆς φιληκοῖας τοῦ βασιλέως,
προτρεπτικός Νικομηδεῦσι.

μθ') Μεγ. Λαύρας Ω 23 (άρ. 383). Τοῦ 'Αναγνώστου Πελοποννησίου.
Σχολῆς Δημητσάνης.

- 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον

ἔτ. 1790 Μαρτ. 1 ^η	→	Ἴσοκράτους πρὸς Νικοκλέα
ἔτ. 1790 Ἰουλ. 1 ^η	→	Ἴσοκράτους πρὸς Εὐαγόραν
-		Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, περὶ πολυπραγμοσύνης
-		Λιβανίου περὶ δυσκόλου ἀνδρός
ἔτ. 1796 Ἰουλ. 5	→	Λιβανίου Πρεσβευτικός ὑπὲρ τῆς Ἑλένης
-		Θεοδωρήτου Κύρου περὶ Προνοίας α', β'
-		Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυόντων
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι
-		Ἀμφιλοχίου πρὸς Σέλευκον
-		Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
-		Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ φιλοπτωχίας, Ἀπολογητικός, περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, περὶ ματαιότητος
-		Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν
-		Λιβανίου πρεσβευτικός β'.
ν ') Ε Β Ε 3977 (ἀρ. 976). Τοῦ Ἀναστασίου Καρατζᾶ. Σχολῆς Δημητσάνης.		
ἔτ. 1793 Αὐγούστ. 26	→	Ἴσοκράτους πρὸς Δημόνικον
ἔτ. 1794 Ὀκτωβρ. 30	→	Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
ἔτ. 1795 Μαρτ. 7	→	Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν
ἔτ. 1795 Ἰουνίου 5	→	Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύνης
ἔτ. 1796 Ἰανουαρ. 4	→	Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
ἔτ. 1796 Αὐγούστ. 14	→	Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
ἔτ. 1796 Ὀκτωβρ. 17	→	Μ. Βασιλείου εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
ἔτ. 1796 Νοεμβρ. 27	→	Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Α'

ἔτ. 1797	Ἰανουαρ. 22	→	Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Β'
ἔτ. 1797	Μαρτίου 26	→	Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Γ'
ἔτ. 1797	Μαΐου 7	→	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
ἔτ. 1797	Ἰουνίου 16	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
ἔτ. 1797	Αὐγούστ. 20	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς Μακκαβαίους
ἔτ. 1797	Σεπτεμβρ. 30	→	Θεμιστίου περὶ φιλίας
ἔτ. 1797	Δεκεμβρ. 17	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπι- τάφιος εἰς Καισάριον.

Οἱ σπουδές τοῦ Ἀναστασίου Καρατζᾶ στὴ Σχολή Δημητσάνης διήρκεσαν ἀπὸ 1^{ης} Ἰουλίου 1790 μέχρι 8^{ης} Ἀπριλίου 1799. Τό μαθηματάριό του ἀντιπροσωπεύει τίς σπουδές του στὴ μέση βαθμί-
δα.

να') Δημητσ. 52 (ἀρ. 480). Τοῦ Σταματίου Ψαρούλη. Σχολῆς Δημητσά-
νης.

-			Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα
ἔτ. 1803	Ἰουνίου 20	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
ἔτ. 1804		→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς Μακκαβαίους, Ἐπιτάφιος εἰς Καισάριον, εἰς τὰ Θεοφά- νεια
ἔτ. 1804	Ἰουνίου 28	→	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ φιλοπρωχίας
-			Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπο- λογητικός
ἔτ. 1805	Ἰανουαρ. 25	→	Ὁμήρου Ἰλιάδος Α, Β, Γ.

νβ') Δημητσ. 53 (ἀρ. 481). Τοῦ Σταματίου Ψαρούλη. Σχολῆς Δημητσά-
νης.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ
τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, Ἐπιτάφιος
εἰς Μ. Βασίλειον

- 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθή-
θεια
- 'Ασματικοί Κανόνες
- 'Ομήρου Βατραχομουμαχία.

Τά άνωτέρω κείμενα έχάρισε τό 1804 στό Σταμάτιο Ψαρούλη
ό συμμαθητής του 'Αναγνώστης Καραβελόπουλος.

νγ') Δημητσ. 56 (άρ. 483). Τοῦ 'Ιωάννου Σακελλαρίου. Σχολῆς Δη-
μητσάνης.

Ξτ. 1804 Δεκεμβρ. 2	+	Φωτίου πρός Μιχαήλ άρχοντα Βουλγαρίας
Ξτ. 1806	+	Θεοδώρου Προδρόμου τετράστι- χα ίαμβεία, παράδοση 'Αγαπίου Παπαντωνοπούλου
-		'Ερμηνεία τών 'Αναβαθμών κατ' ήχους
Ξτ. 1807	+	'Ασματικοί Κανόνες
Ξτ. 1807 Δεκεμβρ. 20	+	'Ο Κανών τών Βαζων
Ξτ. 1808 Φεβρουαρ. 31 (;)	+	'Ο Κανών τῆς Μ. Πέμπτης
Ξτ. 1808 Μαΐου 17	+	'Ο Κανών τοῦ Πάσχα
Ξτ. 1808 'Ιούνιος	+	Οί Κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς καί τῆς Κοιμήσεως

νδ') Δημητσ. 81 (άρ. 489). Τοῦ Κανέλλου Κατζορχοπούλου. Σχολῆς
Δημητσάνης

-		Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα ίαμβεία
-		'Αναβαθμοί τῆς 'Οκτωήχου
-		'Ασματικοί Κανόνες
Ξτ. 1808 'Οκτωβρ. 1 ^η	+	'Ο Κανών τῆς Κοιμήσεως.

'Από τά άνωτέρω μαθηματάρια τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, τά ό-
ποία παραθέσαμε ένδεικτικά (στήν πραγματικότητα εἶναι πολύ πε-
ρισσότερα), προκύπτει ότι καί στή σχολή αὐτή ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ
'Εγκυκλοπαιδεία τοῦ Πατούσα, από τήν όποία ἐπιλέγοντο κείμενα
"θύραθεν" καί χριστιανικά, γιά τήν κάλυψη τών διδακτικῶν άναγ-

κῶν τοῦ μέσου κύκλου δηλ. τῆς κυκλοπαιδείας. Ὅμως καί στή σχολή αὕτῃ διδάσκονται κείμενα πού δέν περιέχονται στήν Ἑγκυκλοπαιδεία, ὅπως τά Κεφάλαια παραινετικά τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου, τοῦ Φωτίου ἢ Ἐπιστολή πρὸς τόν Μιχαήλ Βουλγαρίας, ραψωδίες ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα, ἀσματικοὶ Κανόνες, τετράστιχα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου. Χαρακτηριστικό τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν ἐλεγείων τοῦ Θεόγνιδος, οἱ ὁποῖες δέν συνηθίζοντο σέ ἄλλα σχολεῖα.

νε') Ἰ.Μ. Προυσοῦ 4 (ἀρ. 660). Τοῦ Ἰωάννου Τρικούπη. Σχολῆς Μεσολογγίου.

-	Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
-	Ἡσαίου ἀποσπάσματα
-	Μ. Βασιλείου εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα
-	Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
-	Μ. Βασιλείου εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
-	Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας
-	Λιβανίου περὶ δυσκόλου ἀνδρός
-	Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
ἐτ. 1778	→ θεμιστίου περὶ φιλίας, παράδοση Παναγιώτη Παλαμᾶ.

νε') Ε Β Ε 3115 (ἀρ. 129). Τοῦ Κυρίλλου Καστανοφύλλη. Σχολῆς Μεσολογγίου

-	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Ἑρῶνα τὸν φιλόσοφον
-	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Καيسάριον
-	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς
-	Μ. Βασιλείου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Α' ψαλμοῦ
-	Ἰω. Χρυσοστόμου εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας

- Ἰω. Χρυσοστόμου εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
 ἔτ. 1778 Δεκεμβρ. 17 → Λουκιανοῦ Σκύθης ἡ Πρόξενος.
 νζ') Σιναῖτ. 1358 (ἀρ. 10) τοῦ Βασιλείου Συμαίου. Σχολῆς Σύμης.
 - Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον, Φαλάκρας ἐγκώμιον
 ἔτ. 1791 Σεπτεμβρ. 1^η → Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τὰ ἀνωτέρω ἐγράφησαν γιὰ τὸ διδάσκαλο Σύμης Γεράσιμο Κερκυραῖο.

- νη') ΕΒΕ 2910 (ἀρ. 118)
 ἔτ. 1798 Σεπτεμβρ. 15 → - Σχολῆς Σύμης.
 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὴν γέννησιν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, εἰς τὸν βίον Μ.Βασιλείου, εἰς τὸν βίον Ἰω. Χρυσοστόμου
 ἔτ. 1801 Σεπτεμβρ. 18 → Μ. Βασιλείου περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς
 ἔτ. 1802 Ἰανουαρ. 28 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν Πεντηκοστήν
 ἔτ. 1802 Ἰουνίου 6 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Φῶτα, παράδοσις Γερασίμου Κερκυραίου
 ἔτ. 1803 Ἰανουαρ. 12 → Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 ἔτ. 1803 Ἀπριλ. 27 → Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν
 ἔτ. 1807 Ἰανουαρ. 27 → Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστὸς πάσχων
 ἔτ. 1807 Ἰουνίου 22 → Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύνης
 - Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια

νθ') ΕΒΕ 2909 (ἀρ. 117), τῶν Μιχαήλ Συκαλλιοῦ καὶ Μιχαήλ Χρυσόχου. Σχολῆς Σύμης.

- Ἰγνατίου σκευοφύλακος στίχοι παραινετικοί

-			Γενναδίου Κων/πόλεως στίχοι παραινετικοί
-			Γρηγορίου τοῦ θεολόγου μονό- στιχα καὶ δίστιχα
ἔτ. 1803 Μαΐου 11	→		Διογένους Λαερτίου Ἀποφθέ- γματα φιλοσόφων
ἔτ. 1803 Ἰούλιος (;)	→		Γαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα
ἔτ. 1803 Σεπτέμβρ. 28	→		Φωκυλίδου Πόημα νοητικόν
ἔτ. 1803 Νοεμβρ. 17	→		Πυθαγόρου Χρυσᾶ Ἐπη
-			Σόλωνος ἔλεγειακαὶ γνῶμαι
ἔτ. 1804 Μαΐου 16	→		Ὁ Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως
ἔτ. 1804 Ἰουνίου 15	→		Ὁ Κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς, παρά- δοση Γεωργίου Κυπριώτη
ἔτ. 1804 Ὀκτωβρ. 3	→		Ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ, παράδοση Γεωργίου Κυπριώτη
ἔτ. 1806 Μαΐου 3	→		Ὁμήρου Βατραχομουχία
-			Γαλεομουχία, παράδοση Βασι- λείου
ἔτ. 1807 Ἰανουαρ. 24	→		Ὁ Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
ἔτ. 1807 Φεβρουαρ. 4	→		Ὁ Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
ἔτ. 1807 Φεβρουαρ. 13	→		Ὁ Κανὼν τῶν Θεοφανείων
-			Κανὼν εἰς τὴν Θεοτόκον, ἄλλος εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν
-			Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
-			Θεμιστίου περὶ φιλίας.
Τρίτος μαθητής, ὁ Μιχαήλος Νικολαάδης ἔγραψε λόγο Γρηγορίου τοῦ θεολόγου καὶ ἴσως ὁ ἴδιος τοῦ Ἰω. Χρυσοστόμου.			
Ξ')	Ἰστ.-Ἑθν. Ἐταιρ. 180 (ἀρ. 218)	-Σχολῆς Ἀγ. Ἰωάννου Κυνουρίας.	
-			Γνωμικά μονόστιχα
ἔτ. 1811 Μ. (;) 21	→		Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τοὺς ἀγίους Πάντας
ἔτ. 1811 Ἰουνίου 22	→		Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τοῦ ἁσώτου
-			Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσ- ευχῆς, εἰς τὸν ἀπόστ. Παῦλον
ἔτ. 1811 Σεπτέμβρ. 23	→		Ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ σοφῶν
-			Γαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα, παράδοση Ἰωάννου Μαμάκη

- Ὁ Κανὼν τῆς Θεοτόκου, παράδο-
- ση Ἰωάννου Μαμάκη
- Κανὼν παρακλητικὸς δεύτερος
- Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια πα-
- ραινετικά.

ξα') Ε Β Ε 3181 (ἀρ. 131) Τοῦ Ἰωάννου Θέμελη. Σχολῆς Κυ-
δωνιῶν.

ἔτ. 1818	Ἰούλιος	→	Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσ- ευχῆς. Εἰς Γαλάτσι
ἔτ. 1819	Σεπτέμβρ. 1 ^η	→	Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζο- μένων
ἔτ. 1819	Νοεμβρ. 1 ^η	→	Μ. Βασιλείου εἰς τὸ καθελῶ μου τάς ἀποθήκας
-			Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
ἔτ. 1820	Φεβρουαρ. 11	→	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
ἔτ. 1820	Ἀπριλίου 19	→	Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυόντων.

Κατὰ τὸ δεύτερο ἡμῖς τοῦ Ἠ' αἰ. καὶ τὶς δύο πρώτες δεκαετίες τοῦ
Ιθ' αἰ. τὸ φάσμα τῶν κειμένων, τὰ ὅποια διδάσκονται στή βαθμί-
δα τῆς κυκλοπαιδείας, ἐμφανίζεται εὐρύτερο σέ σχέση μέ τήν προ-
ηγούμενη πεντηκονταετία. Δέν παρουσιάζονται βέβαια συγκλονιστι-
κές μεταβολές, παρατηρεῖται ὅμως μιά ροπή πρὸς παγιοποίηση τῶν
κειμένων πού προσφέρονται στό μέσο κύκλο σπουδῶν. Τά κείμενα
αὐτά ἐξακολουθοῦν νά ἀντλοῦνται καί ἀπό τήν Ἐγκυκλοπαιδεία, ὅπως καί
προηγουμένως. Ἀνακαλύπτουμε μάλιστα ὅτι κάποιοι συγγραφεῖς, ὅπως
ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καί ὁ Γρηγόριος Νύσσης, καθώς καί ὁ Λι-
βάνιος, σταθεροποιοῦνται μέσα στό πρόγραμμα τῆς διδακτέας ὕλης,
ἐνῶ κατὰ τήν προηγούμενη περίοδο ἡ παρουσία τους δέν ἦταν τόσο
ἐμφανής. Ὅμως ἡ ἐπιλογή κειμένων καί ἀπό ἄλλες πηγές, χειρόγρα-
φα ἢ ἐκδόσεις, εἶναι ἀναμφισβήτητη καί ὀφείλεται βέβαια στίς
προσωπικές ἐκτιμήσεις καί προτιμήσεις τῶν διδασκάλων, οἱ ὅποιοι
ὅπωςδήποτε διατηροῦν τήν πρωτοβουλία τους. Ὁ Δανιήλ Κεραμεύς
π.χ. εἰσάγει στήν Πατμιάδα τὸ Φαλάκρας ἐγκώμιον καί τήν Ἱστορία
τοῦ Ἡρωδιανοῦ, ἐνῶ παράλληλα χρησιμοποιεῖ καί τήν Ἐγκυκλοπαί-
δεία.

Στό σύνολο τῶν μαθηματαρίων τῆς περιόδου αὐτῆς παρατηρεῖται κάποια κάμψη στή διδασκαλία τῶν δραματικῶν ποιητῶν καί τοῦ Ἡσιόδου, οἱ ὅποιοι δέν κατέχουν τώρα σημαντική θέση στό πρόγραμμα. Ἀπό τά ὁμηρικά ἔπη ἡ Ἰλιάδα κυρίως καλεῖται νά καλύψει, ἀπό πλευρᾶς "θύραθεν" κειμένων, τίς ἀνάγκες τοῦ μαθήματος τῆς ποιήσεως.

Ἡ διδακτέα ὅλη ἐξακολουθεῖ νά στηρίζεται σέ "θύραθεν" καί σέ χριστιανούς συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τά ἔργα εἰδολογικά ἀνταποκρίνονται στή γνωστή καί ἀπό τίς προηγούμενες περιόδους βασική δομή τοῦ μέσου κύκλου σπουδῶν δηλ. Ἐπιστολογραφία, Ρητορική καί Ποιητική. Πάντως οἱ ἀρχάριοι διδάσκονται, ὅπως καί στό παρελθόν, ἀσματικούς Κανόνες, γνωμική ποίηση καί μύθους, ἐνῶ οἱ προχωρημένοι ἀσχολοῦνται μέ Ρητορική καί Ἐπιστολογραφία, γιά νά ὁλοκληρώσουν τή μέση βαθμίδα σπουδῶν πιθανώτατα μέ τήν Ποίηση. Ἡ ἐλαστικότητα ἡ ὁποία διαπιστώνεται κατὰ τή διδασκαλία τῶν κειμένων, ὅσον ἀφορᾷ στή σειρά μέ τήν ὁποία προγραμματίζεται ἡ προσφορά τους, δέν ἐπιτρέπει συναγωγή συμπερασμάτων. Ἐνῶ εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ ὁλοκλήρωση τῶν σπουδῶν τῆς κυκλοπαιδείας προέβλεπε Ἐπιστολογραφία, Ρητορική καί Ποιητική, παράλληλα πάντοτε μέ τή Γραμματική, τή Σύνταξη καί τή Θεματογραφία, τά μαθηματάρια δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά διαπιστώσουμε τόν ἀκριβῆ προγραμματισμό τῶν ἀναλόγων κειμένων, ἐπειδή ἀναλυτικό πρόγραμμα ὅπως τό ἐννοοῦμε σήμερα δέν ἐφαρμόστηκε ποτέ.

Σχετικά μέ τήν παγιοποίηση καί ἐνοποίηση τῶν κειμένων, διαπιστώνουμε ὅτι μαθηματάρια προερχόμενα ἀπό διαφορετικές σχολές, ἐμφανίζουν ὁμοιότητες ὡς πρός τά διδασκόμενα κείμενα. Πιστεύουμε ὅτι στήν ἐνοποίηση αὐτή συνέβαλε ἡ Ἐγκυκλοπαιδεία Φιλολογική. Δέν μπορούμε ὅμως νά παραβλέψουμε καί τήν ἐπίδραση, τήν ὁποία ἀσκοῦσαν οἱ καλοί διδάσκαλοι, ὅσοι μάλιστα συνετέλεσαν στήν ἀνάδειξη ὀρισμένων σχολῶν, οἱ ὁποῖες, μέ τή σειρά τους, ἐγίνοντο κέντρα εὐρύτερης ἀκτινοβολίας, ὅπως π.χ. ἡ Πατριαρχική Σχολή, ἡ Σχολή Βουκουρεστίου, ἡ Πατμιάδα κ.ἄ.

Μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου λοιπόν ἡ ἑλληνική παιδεία, θεωρουμένη ἀπό τήν ἀποψη τῶν διδασκομένων κειμένων καί τοῦ προγραμματισμοῦ τους, ἐμφανίζεται ὁμοιογενής. Ὁ μαθητής τοῦ συγκεκρι-

μένου σχολείου μέσα στον ελληνική παιδείας χώρο αντιμετωπίζει στο στάδιο της κυκλοπαιδείας τά ίδια κείμενα, τά όποια διδάσκονται ό όποιοσδήποτε συμμαθητής του, σέ όποιοδήποτε σχολείο του ίδιου χώρου. Οί ιδιομορφίες κατά σχολές είναι ελάχιστες, ώστε ή ύπαρξή τους δέν έπηρεάζει τήν όμοιογένεια.

Δέν παραβλέπομε, κατά τήν περίοδο αυτή, τό Διαφωτισμό, ό όποιος πρός τό τέλος του ΙΗ' αλ. φθάνει στήν άκμή του. Όμως ό Διαφωτισμός δέν έπιδρά στήν έπιλογή τών κειμένων, αλλά στή μέθοδο μέ τήν όποία έδιδάσκοντο τά κείμενα και ή όποία έξετάζεται διεξοδικά στο τρίτο μέρος αυτής της εργασίας. Έξ άλλου οί διαμάχες μεταξύ διαφωτιστών και συντηρητικών παραγόντων της παιδείας μας άφορούν κυρίως στήν εισαγωγή τών θετικών επιστημών στα σχολεία και στή διδασκαλία της φιλοσοφίας. Τά κείμενα, τά όποια συνιστούν τήν κυρίως διδακτέα ύλη στή μέση βαθμίδα σπουδών, δέν γίνονται αντικείμενο διαμάχης. Ακόμη και ό Κοραής, ό κορυφαίος του ελληνικού Διαφωτισμού και ό Κούμας, ό διευθυντής του προοδευτικού φιλολογικού Γυμνασίου Σμύρνης και ό Βάμβας, ό διευθυντής της χιακής σχολής, τηρούν τήν παραδοσιακή γραμμή ως πρός τά κείμενα πού προτείνουν για τό μέσο κύκλο, μέ κάποια έμφαση στους κλασικούς συγγραφείς.

Επομένως τά κείμενα, τά όποια άποτελούν τόν κορμό του προγράμματος στο στάδιο της κυκλοπαιδείας, έφ' όσον μέ τή διδασκαλία τους συμπληρώνεται και έμπεδώνεται ή έκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, ύφίστανται μέ τό πέρασμα του χρόνου λίγες μεταβολές. Καθώς ή δομή της μέσης βαθμίδας σπουδών δέν αλλάζει ουσιαστικά -μέ εξαίρεση τή Ρητορική, τήν όποία ό Χρύσανθος Νοταράς τοποθετεί στον τελευταίο κύκλο σπουδών, στήν πραγματικότητα όμως άπετέλεσε ύλη της κυκλοπαιδείας- ό προγραμματισμός τών κειμένων ακολουθώντας αυτή τήν καθιερωμένη δομή παγιολοιείται μέ τή σειρά του, διατηρώντας μόνο τήν ελαστικότητά του ως πρός τή σειρά και τήν ολοκλήρωση ή μή τών πρός διδασκαλία κειμένων.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΟΙ διδακτικές μέθοδοι

Στό τρίτο μέρος αυτής της εργασίας αναλύονται οι διδακτικές μέθοδοι, οι οποίες εφαρμόσθηκαν στα σχολεία κατά την Τουρκοκρατία και τίθενται συναφή με αυτές ζητήματα: η αντιγραφή των κειμένων, η τεχνολογία, η αποστήθιση, η γλωσσική μορφή των εξηγήσεων, η διάρκεια των σπουδών και των παραδόσεων, οι απόψεις των λογίων για τη διδακτική πρακτική της εποχής.

Όσα εκτίθενται στο μέρος αυτό στηρίζονται κατά κύριο λόγο στα μαθηματάρια, όμως συμπληρώνονται και από άλλες πηγές. Ο λόγος είναι εύνοητος. Στα μαθηματάρια οι διδακτικές μέθοδοι παρουσιάζονται έφηρμοσμένες. Η ψυχαγωγικά ή μονολεκτικά γραμμένη εξήγηση είναι ένα τετελεσμένο γεγονός, για τοῦ οποίου την προέλευση, την εξέλιξη, την απήχηση, την αποτελεσματικότητα πρέπει να ανατρέξει κανείς άλλοῦ. Η αναφορά επομένως σέ άλλες πηγές κρίθηκε απαραίτητη και αποδείχθηκε χρήσιμη.

Καί κατά την διαπραγμάτευση αὐτοῦ τοῦ θέματος δέ μᾶς διαφεύγει τό στοιχείο τῆς ἰδιομορφίας, τό ὁποῖο χαρακτηρίζει τήν παιδεία μας κατά τήν δύσκολη ἐκείνη περίοδο. Πιστεύομε ὅτι γιά τήν κατανόηση καί τήν ἐρμηνεία πολλῶν ἐπί μέρους ζητημάτων τό στοιχείο αὐτό δέν μπορεῖ νά ἀγνοηθῇ.

Μέ τό μέρος τοῦτο θεωροῦμε ὅτι ὁλοκληρώνεται τό βασικό θέμα τῆς διδασκαλίας τῶν ἐλληνικῶν "μαθημάτων", μέ τά ὁποῖα γαλουχήθηκαν οἱ μαθητές τῶν ἐλληνικῶν σχολείων κατά τούς χαλεπούς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἡ ψυχαγωγικὴ μέθοδος

Ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ μαθηματάρια, κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν χρησιμοποιήθηκε καὶ ἐρμηνευτικὴ μέθοδος γνωστὴ ὡς ψυχαγωγικὴ. Ἡ μέθοδος αὕτὴ εἶναι πολὺ παλαιά. Συνίσταται στὴν ἀπόδοση τῶν λέξεων τοῦ πρωτοτύπου κειμένου μέ δύο ἢ περισσότερα συνώνυμα, τὰ ὁποῖα γράφονται μετὰ τῶν στίχων τοῦ κειμένου "κλονιδόν" ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐρμηνευμένη λέξη.

Αὐτός ὁ τρόπος τῆς ἐρμηνείας μέ συνώνυμα ἔχει πιθανῶς τὴν ἀρχὴν του στὰ γλωσσάρια, τὰ ὁποῖα εἶχαν συνταχθῇ γιὰ νὰ διευκολύνουν τοὺς μαθητὲς στὴν κατανόηση τῶν κλασικῶν κειμένων, σέ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς δέν ἦταν κατανοητοὶ στοῦ πρωτοτύπου¹. Τὰ γλωσσάρια ἀπέδιδαν κάθε δύσκολη λέξη τοῦ κλασικοῦ κειμένου μέ τὴν ἀντίστοιχη εὐχρηστικὴ καὶ καταληπτὴ τῆς κοινῆς διαλέκτου ἢ καὶ ὅλες ἀνεξαιρέτως τίς λέξεις τοῦ ἀρχαίου κειμένου. Οἱ κλασικὲς λέξεις ἐγράφοντο σέ μία στήλη καὶ ἀπέναντί τους, σέ δεύτερη στήλη, οἱ ἀντίστοιχες ἐπεξηγηματικὲς. Δεῖλὰ προβάλλει μέσα στὰ γλωσσάρια καὶ ἡ ἀπόδοση τῆς κλασικῆς λέξεως μέ δύο συνώνυμα, ἰδιαίτερα στὰ ὁμηρικὰ κείμενα. Ἐχει δὲ ἐξακριβωθῇ ὅτι τὰ γλωσσάρια αὐτὰ ἦταν σχολικῆς χρήσεως².

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ μάλιστα περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰ. κυκλοφορεῖ νέος τύπος ἐκδόσεως τῶν ἀρχαίων ποιητῶν. Τὰ χειρόγραφα εἶναι μεσαιῶν σχήματος, τὸ κλασικὸ κείμενο γράφεται στοῦ κέντρο τῆς σελίδας, ἐνῶ μετὰ τῶν στίχων οἱ γραφεῖς ἀφήνουν μεγάλο διάστημα γιὰ νὰ γραφοῦν τὰ γλωσσήματα. Τὰ σχόλια γράφονται στὰ περιθώρια. Γλωσσήματα καὶ σχόλια γράφονται μέ μελάνη διαφορετικοῦ χρώματος³. Τὰ γλωσσήματα αὐτὰ, δηλ. ἡ μία ἢ περισσότερες συνώνυμες λέξεις, μέ τίς ὁποῖες ἀποδίδεται ἡ κλασικὴ λέξη, ὀνομάσθηκαν "ψυχαγωγία". Ὁ Du Cange δίνει τὸν ἀκόλουθο ὀρισμὸ, ποῦ

1. Μωχαμέτ-Χαμντί ΙΜΠΡΑΧΗΜ, Ἡ Ἑλληνορρωμαϊκὴ Παιδεία ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Α' ἕως τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος κατὰ τοὺς παπύρους. Ἐν Ἀθήναις 1972, σελ. 128 - 132.

2. Μ.-Χ. ΙΜΠΡΑΧΗΜ, ἔνθ' ἄνωτ.

3. Α. DAIN, Les manuscrits. Paris 1975³, σελ. 151-152.

είναι διαφωτιστικός 'ψυχαγωγία' notae interlineares quae in codd. mss. crebrius occurrunt, appellantur in indice librorum mss. ex cod. reg. verbi gratia ubi de Sophocle: μετά τινων σχολίων ἐν τῷ μαργέλῳ καὶ ψυχαγωγίων"¹. Οἱ μαθητές τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας ἀκολουθοῦν τῇ μέθοδῳ τῶν γραφέων τοῦ ΙΓ' αἰ., τὴν ὁποία ὁ 'Αλέξανδρος 'Ελλάδιος περιγράφει ὡς ἐξῆς" "Libros quos supra in Gymnasiis tractare Graecos diximus... propria tamen manu juvenes transcribunt, quod ipsis alterum est emolumentum. Hos in transcribendo transversi digiti minoris exarant linearum distantia quo suas ψυχαγωγίας subtiliori calamo... inserere possint"². Στὰ μαθηματάρια ἡ τεχνικὴ αὐτὴ φαίνεται καθαρὰ, πολὺ δὲ περισσότερο σὲ ἐκείνα στὰ ὁποῖα, γιὰ κάποιον λόγο, οἱ ψυχαγωγίες δὲν ἔχουν γραφῇ, ὅπως π.χ. στὰ EBE 1321 (ἀρ. 83), φύλ. 315-331, EBE 2876 (ἀρ. 112) φύλ. 207^V-208^V. "Εἶσι γίνεται σαφές ὅτι ἡ γραφὴ τῶν ψυχαγωγίων ἢ τῆς μονολεκτικῆς ἐξηγήσεως ἦταν ἓνα δεύτερο στάδιο, μιὰ ἐργασία ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ "μάθησις" τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο εἶχε γραφῇ ἐκ τῶν προτέρων.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ σπανιότητα τοῦ ὅρου ψυχαγωγία-ψυχαγωγίαί σὲ σύγκριση μὲ τὸ πλῆθος τῶν διασωθέντων μαθηματαρίων. Παραθέτομε τίς λίγες περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες μαρτυρεῖται ὁ ὅρος:

1. Glossarium ad scriptores Mediae et infimae Graecitatis, in quo graeca vocabula novatae significationis, aut usus rarioris, barbara, exotica, ecclesiastica, liturgica, tactica, nomica, jatraca, botanica, chymica explicantur, eorum notiones et originationes reteguntur, auctore Carolo du Fresne, domino du Cange, tomus secundus, Lugduni MDCCLXXXVIII, στήλη 1784. 'Αξίζει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Du CANGE παραθέτει στὸν ὅρισμό του τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ἀπὸ κατάλογο χειρογράφων πού συνέταξαν ὁ "Ἄγγελος Βεργίτης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιόκαπας καὶ πού διόρθωσε καὶ ἔγραψε καθαρὰ ὁ Βεργίτης τὸ 1550. 'Επομένως ὁ Βεργίτης ἐγνώριζε τὸν ὅρο. Τὸν κατάλογο ἐξέδωκε ὁ H. OMONT, Catalogues de manuscrits Grecs de Fontainebleau sous François Ier et Henri II. Paris 1889, σελ. 153.
2. Status praesens Ecclesiae Graecae in quo etiam causae exponuntur cur Graeci moderni Novi Testamenti editiones in graeco-barbara lingua factas acceptare recusent. Praeterea additus est in fine status monullarum controversiarum ab Alexandro Helladio, nat. graec. Impressus A.R.S. MDCCXIV, σελ. 57. 'Ο 'Ελλάδιος διαπιστώνει ἀκόμη τὰ ἀκόλουθα "Neque enim novus mos ita ψυχαγωγίας scribendi est" καὶ προσθέτει ὅτι σὲ πολλές βιβλιοθήκες τῆς Εὐρώπης εἶδε καλαιότατα χειρόγραφα, εἴτε τῆς Κ. Διαθήκης εἴτε τῶν γνωστοτέρων συγγραφέων, νὰ περιέχουν ψυχαγωγίες. "Εὐθ' ἄνωγ.

- Μεγ. Σπηλ. 86 (άρ. 526), ΙΖ' αἰ. Τοῦ Λουκά Πιτζιπινοῦ, Σελ. 190, τέλος τῶν τοῦ
Συνεσίου ἐπιστολῶν... φχμζ' μηνός Δεκεμβρί-
ου ιε'' φχμη' ἡ δέ ψυχαγωγία Δεκεμβρίου κς'
Λουκάς Πιτζιπιλός.
- Μ.Π.Τ. 290 (άρ. 904) τέλους ΙΖ' αἰ. φύλ. 444-517^V, λόγοι Ἰσοκράτους. Στό
τέλος τοῦ τρίτου λόγου σημειώθηκε: διὰ ψυχα-
γωγίαν καλόν πολλά.
- Σουμειλ. 83¹ τέλους ΙΖ' αἰ. "Ψυχαγωγίαι τῆς Λογικῆς".
- ΕΒΕ 1173 (άρ. 76) ΙΗ' αἰ. φύλ. 140, "Ψυχαγωγίαι εἰς τό περὶ ἀνθρώπου".
φύλ. 146, "Ψυχαγωγίαι εἰς τήν περὶ γενέσεως καὶ φθο-
ρᾶς παράφρασιν τοῦ κυρίου Ἀλεξάνδρου", ὅπου
ὁρθά ὁ ὅρος θεωρήθηκε ἀνακριβής².
- Πατριαν. 579 (άρ. 641) ΙΗ' αἰ. φύλ. 6, Πύναξ τῶν ψυχαγωγημένων ἐν τῇδε τῇ βί-
βλῃ μαθημάτων.
- Ἱεροσολ. Πατρ. Βιβλ. 283 (άρ. 698) ΙΗ' αἰ., Κατά τοὺς 1769 Δεκεμβρίου ζ' ὁ
μοναχὸς Αὐξέντιος ἀναψυχαγωγεῖ τό παρόν πόλ-
ημα τοῦ Ἀσκραίου Ἡσιόδου.
- ΕΦΣΚ 73 (άρ. 868) ΙΘ' αἰ. φύλ. 149, 1820, Ὀκτωβρίου 20: τέλος τῶν ...
κανόνων· οἷτινες ἐγράφησαν ψυχαγωγηθέντες
καὶ ἐξηγηθέντες παρ' ἐμοῦ Δαβὶδ Ἰωαννίδου
Κυπρίου ...

Ἀναφέρουμε τέλος τὴν περίπτωση τοῦ διδασκάλου Ἀθανασίου, ὁ
ὁποῖος, προκειμένου νὰ ἀρχίσει μαθήματα στὴ σχολή Ἱασίου, ζητεῖ
ἀπὸ τὸ Χρύσανθο Νοταρᾶ μερικά "τετράδια ψυχαγωγημένα"³.

Εἴπαμε προηγουμένως ὅτι οἱ ψυχαγωγίαι ἐγράφοντο "κλιονιδόν"
ἐπάνω ἀπὸ κάθε ἐρμηνευόμενη λέξη. Πρόκειται γιὰ τὴ διὰστειχη ψυ-
χαγωγία.

1. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΡΕΣ, Ἑλληνικαὶ κώδικες ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς
Σουμειλᾶ. Βυζαντινὰ Χρονικά, τόμ. 19(1912), σελ. 305.
2. Δ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδαῖος καὶ τὸ Ὑπόμνημα τοῦ Κο-
ρυδαλαῖα στὸ "περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς" τοῦ Ἀριστοτέλη. "Ἑλληνικά", τόμ.
29(1976), σελ. 311-315.
3. Ε. ΗΥRΜΥΖΑΚΙ, Documente, t. XIV² (1716-1777). București 1917, σελ. 864.

Όμως στα μαθηματάρια άπαντούμε συχνά ψυχανωγική έρμηνεία γραμμένη "καταλογάδην" δηλαδή προτάσσεται ή λέξη τοῦ πρόσ έρμηνεία κειμένου καί δίπλα της γράφονται τά συνώνυμα στή σειρά· γράφεται άκολουθώς ή έπόμενη λέξη τοῦ κειμένου, τά συνώνυμά της, ή έπόμενη λέξη τοῦ κειμένου κ.ο.κ. Αὐτός δ τρόπος γραφής τῶν ψυχανωγιῶν άπαντά ήδη από τό ΙΖ' αἰ. (Βουκουρ. 167, άρ. 777 καί Μ.Π.Τ. 290 άρ. 904). Διαπιστώνεται καί σέ πολλά μαθηματάρια τοῦ ΙΗ' αἰ., ιδιαίτερα δέ σέ πατμιακά τῆς έποχῆς τοῦ Δανιήλ Κεραμέως, γραμμένα από τόν Ιεροδιάκονο Γρηγόριο Κανᾶ¹. Ένδεικτικά παραθέτομε δείγματα τέτοιας τεχνικῆς:

Μ.Π.Τ. 290 (άρ. 904) ΙΖ' αἰ. Συνεσίου πρόσ 'Αρκάδιον. Φύλ. 404, ᾧ αὐτοκράτορ 'Αρκάδιε βασιλεῦ, ἄρα, τάχα, εἰ, ἀνύσως, τις, τινάς, μή ἦκοι, δέν ἤθελεν ἔλθει, ἐκ πόλεως, ἀπό πόλιν, από κάστρον, μεγάλης τε, μέγαλον καί περίφημον· καί πλουτούσης καί πλούσιον· καί μή κομίζου καί δέν ἤθελεν φέρει λόγους γαύρους τε καί ἐπηρμένους καί ὕψηλους καί χλιδῶντας καί τρυφηλούς...

ΕΒΕ 2876 (άρ. 112) ΙΗ' αἰ. Σοφοκλέους Αἴας. Φύλ. 103, 'Αεὺ μέν καί πρότερον μέν καί διηνεκῶς, 'Οδυσσεῦ, υἱέ τοῦ Λαέρτου, δεδορκά σε, ὀρᾷ σε, θεωρᾷ, βλέπω σε, δοκιμήν, ἐπιβουλήν, ᾗπαντα δόλον καί πανουργίαν τῶν σῶν δυσμενῶν, νά προλάβης, καί νά ἀρπάσης, ἀγρεύοντα, ἰχνηλατεύοντα, ἀνιχνεύοντα, καί τώρα, αὔθις, νεωστί ἐν ταῖς τένταις²...

1. 'Ο Γρηγόριος Κανᾶς, Πάτμιος, εἶναι ὁ γραφέας πολλῶν μαθηματάρων. 'Υποθέτομε ὅτι ἐφοῦτησε στήν Πατμιάδα ἐπὶ σχολαρχίας Δανιήλ Κεραμέως. 'Η γραφή του μαρτυρεῖ ἄνθρωπο πολύ ἐξασκημένο στό γράψιμο. Φαίνεται ὅτι ἔγραφε μαθηματάρια μέ ἀμοιβή γιά χάρη μαθητῶν πού ἤθελαν νά ἀποφύγουν τοὺς κόπους τῆς ἀντιγραφῆς. 'Από τό χέρι τοῦ Κανᾶ εἶναι τά Βουκουρ. 423 (άρ. 798) καί 1397 (άρ. 844), Βατοπεδ. 215 (άρ. 238), 'Ι.Μ. Ζωγράφου 6 (άρ. 304), Δοχειαρ. 264 (άρ. 293), Β Β 106 (άρ. 198), Πατμ. 594 (άρ. 656), Πατρ. 'Ιεροσαλ. Πατριαρχ. Βιβλοθ. 373 (άρ. 707), Σάμου 73 (άρ. 674), 'Ιασίου ΙΙΙ-107 άρ.(849), ὥσως καί ἄλλα τά ὅποια διαφεύγουν. Στό Βραβεῖο τῆς 'Ι. Μ. 'Ιωάννου Θεολόγου τῆς Πάτμου ἀναφέρεται ή χρονολογία τοῦ θανάτου του· "1824 δεκεμβρίου 24 ἔδωσε τό κοινόν χρέος ὁ συναδελφός ἡμῶν Γρηγόριος 'Ιεροδιάκονος ὁ κανᾶς τοῦ πτωχαντῶνικου κ(αί) ὁ θεός ἀναπαῦσαι αὐτόν μετά τῶν δικαίων". Χρυσστόμου Γ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.

2. Οἱ ὑπογραμμίσεις δικές μας.

Στό Σιναΐτ. 1669 (άρ. 20) ΙΗ' αί. στά φύλ. 193-197 παραδίδεται Πλουτάρχου ὁ λόγος περί τοῦ ἀκούειν. Ὁ μαθητής ἔγραψε τό κείμενο τμηματικά μέσα σέ παρενθέσεις ὥστε νά διακρίνεται ἀνετα ἀπό τό κείμενο τῆς ἐξηγήσεως. Στό περιθώριο μάλιστα ἐσημείωσε τά ἐξῆς: "ὅρα τό κείμενον τοῦ λόγου καί ὅπου εὐρήσεις διαμέσου γίνωσκε ὅτι ἐλ(ληνικόν) κείμενον".

Στό Βουκουρ. 167 (άρ. 777) ΙΖ' αί. στά φύλ. 48 καί ἐξῆς παραδίδονται ἑνῶμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον". Ὁ μαθητής ἐχρησιμοποίησε μαύρη μελάνη γιά τίς λέξεις τοῦ κειμένου καί κόκκινη γιά τήν ἐξήγηση. Ἡ διχρωμία αὕτη ἀπαντᾷ καί σέ χειρόγραφα ΙΕ'- Ις' αί., ὅπου ὅμως ἡ ἐξήγηση εἶναι διάστιχη. Εἶναι εὐνόητο ὅτι οἱ μαθητές ἐπινοοῦσαν κάθε τρόπο, πού θά μπορούσε νά τοὺς διευκολύνει στή μελέτη τους.

Ἡ μονολεκτική μέθοδος

Ἐκτός τῆς ψυχωνογικῆς χρησιμοποιήθηκε καί ἡ μονολεκτικὴ μέθοδος γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν κειμένων. Καί στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ μαθητὴς, κατὰ τὴν ἀντιγραφή τοῦ κειμένου, ἀφήνει μεγάλα διαστήματα μεταξὺ τῶν γραμμῶν, ὥστε νὰ ὑπάρχει χώρος γιὰ τὴ μονολεκτικὴ ἐρμηνεία, δηλαδὴ τὴν ἀπόδοση τῶν λέξεων τοῦ πρωτοτύπου κειμένου μὲ μίαν ἀντίστοιχη λέξη τῆς νέας ἑλληνικῆς, δημωδέστερη ἢ λογιότερη.

Σε πολλά μαθηματάρια, πού παραδίδουν κείμενα έρμηνευμένα μ
αυτή τή μέθοδο, παρατηρούμε ένα άριθμό επάνω από κάθε λέξη του
πρωτοτύπου κείμενου. Έάν ακολουθήσουμε τή σειρά των άριθμών άρχ
ζοντας από τή μονάδα, διαπιστώνουμε ότι πρόκειται για άριθμούς-
δείκτες, πού οδηγούν τό μαθητή μέσα στο δαίδαλο του κειμένου κα
του δείχνουν τήν πορεία πού πρέπει νά ακολουθήσει κατά τήν έρμη
νεία. Η άρίθμηση δέν συνεχίζεται στο άπειρο, αλλά περιορίζεται
στα όρια των προτάσεων, των κώλων περιόδου ή καί περιόδων, όπότ
στήν επόμενη πρόταση ή κώλο ή περίοδο άρχίζει ξανά από τή μονά
δα. Στο μαθηματάριο EBE 1321 (άρ. 83), φύλ. 218, παραδίδεται ή
άρχή του κειμένου της Έκάβης, πού έχει άριθμηθή ως εξής:

¹⁷ ἢ ¹⁰ πῶ νεκρῶν ⁹ κευθμῶν καὶ ¹² σκότοῦ ¹¹ πύλας
⁸ λιπῶν, ¹³ ἐν ¹⁴ ὁδῇ χωρὶς ¹⁵ ᾗ κλισται ¹⁶ θεῶν,
¹ Πολύδωρος, ⁴ Ἐκάβης ³ παῦς ² γεγώς ⁵ τῆς Κουσέως
⁷ Πριάμου τε ⁶ πατρός.

Μέ οδηγούς τούς ἀριθμούς-δείκτες διαπιστώσαμε ὅτι τό κείμενο παίρνει τήν ἀκόλουθη μορφή, τήν ὁποία θά ἀκολουθήσει ἡ ἐξήγηση· "Πολύδωρος, γηγώς παῖς Ἐκάβης τῆς Κοισέως, πατρός τε Πριάμου λιπών κευθμῶνα νεκρῶν καί πύλας σκότου, ἔν' ἄδης χωρίς ὄκισταί θεῶν, ἤκω". Ἡ διευκόλυνση πού παρέχουν οἱ ἀριθμοί στό μαθητή εἶναι φανερή. Πολύ σπάνια οἱ ἀριθμοί ἀντικαθίστανται ἀπό γράμματο τῆς ἀλφαβήτου. Σέ πολλά μαθηματάρια, πρό πάντων τοῦ ΙΗ' αἰ., οἱ μαθητές γράφουν τήν ἐρμηνεία, ψυχαγωγική ἢ μονολεκτική, ὅχι ὁμως

καί τό ἀρχαῖο ἐλληνικό ἢ χριστιανικό κείμενο. Αὐτή ἡ ἰδιαιτερότητα μᾶς ὁδηγεῖ φυσικά στή σκέψη ὅτι οἱ μαθητές εἶχαν στή διάθεσίν τους τό κείμενο, τό ὁποῖο ἐπρόκειτο νά ἐρμηνευθῇ καί ἐπομένως ἡ ἀντιγραφή του ἦταν περιττή. Ἡ σκέψη μας ἐνισχύεται ἀπό μαθητικές σημειώσεις στήν ἀρχή τῶν κειμένων ἢ στά περιθώρια τῶν φύλλων, πού παραπέμπουν στήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Πατούσα. Ἐνδεικτικά ἀναφέρομε τίς ἀκόλουθες:

Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779) Φύλ. 122-133^V. Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα "εἰς τόμον γ^{ον} σελίς 28"¹.
Φύλ. 335-376 . Λουκιανοῦ Τύμων "εἰς τόμον α^{ον} εἰς φ. 52" .

ΕΒΕ 2371 (ἀρ. 104) Σελ. 777-786. Δίωνος Χρυσσοτόμου Διλογένης, στὸν "τρίτου τόμον τῆς κυκλοπαιδεῖας"³.

Ἰασίου ΙΙΙ-128 (ἀρ. 853) Σελ. 360-387. Ἰω. Χρυσσοτόμου, περὶ προσευχῆς "ἐκ τοῦ δευτέρου τόμου"⁴

Μ.Π.Τ. 841 (ἀρ. 919) Φύλ. 24-119 . "Ἐξηγήσεις εἰς τὰς ἐκ διαφόρων συλλεχθεῖσας ἐπιστολάς τοῦ πρώτου τόμου"⁵.

Εἶναι φανερό ὅτι ὅσοι εἶχαν τὴν Ἑγκυκλοπαιδεῖα ἀπέφευγαν τὸν κόπο τῆς ἀντιγραφῆς.

Ἐπισημαίνουμε ὅτι στίς μαθητικές αὐτές σημειώσεις ποτέ δέν ἀναφέρεται ρητὰ ὁ Ἰωάννης Πατούσας. Ἀπλῶς γίνεται μνεία τῆς "κυκλοπαιδεῖας" ἢ τοῦ τόμου ἢ τοῦ τόμου καί τῆς σελίδας. Σύγχυση μὲ ἄλλες ἐγκυκλοπαιδεῖες δέν ἦταν δυνατό νά προκληθῇ⁶.

1. Τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

2. Τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

3. Τῆς πρώτης ἐκδόσεως 3/372.

4. Σελ. 1 τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

5. Σελ. 138 καί ἐξῆς τῆς πρώτης ἐκδόσεως.

6. Ἡ Ἑγκυκλοπαιδεῖα τοῦ Στεφάνου Κομνητῆ ἐκυκλοφόρησε τό 1812-1814* τῶν Γ. Γενναδεῖου καί Γεωργίου Λασσάνη τό 1819-1821. Βλ. ΓΚΙΝΗ-ΜΕΕΑ, ΕΒ, τόμ. Α', ἀρ. 692, 752, 804 καί ἀρ. 1191, 1272, 1336 ἀντίστοιχα.

Τόσο ἡ ψυχαγωγικὴ ὥς καὶ ἡ μονολεκτικὴ μέθοδος ἐκρησιμοποιήθηκαν εὐρύτατα, συνοδευόμενες συχνὰ ἀπὸ σχόλια γραμμένα στὰ περιθώρια. Τὰ σχόλια δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν κατὰ τὸ περιεχόμενό τους. Ἀναφέρουμε συνοπτικὰ μόνο ὅσα εἶναι ἀπαραίτητα, γιὰ νὰ δοθῇ ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τῆς ἐρμηνευτικῆς ἐργασίας τῶν διδασκάλων τῆς Τουρκοκρατίας. Τὰ σχόλια εἶναι ποικίλα καὶ ἔχουν σχέση μέ τῇ Γραμματικῇ, τὴν Ἱστορίαν, τὴν Μυθολογίαν, τὸ ἰδεολογικὸ περιεχόμενο τῶν ἔργων. Ἄλλοτε πάλι πρόκειται γιὰ παραπομπές σὲ ἀρχαίους συγγραφεῖς ἢ σὲ νεώτερους. Πολλὰ σχόλια εἶναι παλαιά, ἀντιγραφμένα μέ εὐσυνειδησία ἀπὸ χειρόγραφα ἢ ἔντυπα: Στὸ Paris. Gr. (Suppl. gr.) 1348 (ἀρ. 41) τέλους 12' αἰ. (1690-1700) ὁ Ἡσίοδος συνοδεύεται ἀπὸ σχόλια τοῦ Ἰωάννου Τζέτζη¹. Στὸ Πατμ. 439 (ἀρ. 639), ΙΗ' αἰ., φύλ. 1, παραδίδονται "σχόλια εἰς τὸ προοίμιον καὶ τὰς ἀνά πᾶσαν τὴν συγγραφὴν Θουκυδίδου δημηγορίας φιλοπονηθέντα χάριν τῶν φιλομαθῶν παρὰ Δανιήλ μοναχοῦ Πατμίου τοῦ Κεραμέως".

Πλούσια σχόλια παραδίδει καὶ τὸ Πατμ. 588 (ἀρ. 650), ΙΗ' αἰ. στὸ φ. 177^v, ὅπου ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἐπιταφίου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στὸ Μ. Βασίλειον² ἀπαντοῦμε παραπομπὴ εἰς τὸν "Γεώργιον τὸν Κορέσσιον"², τὴν φιλοτιμίαν τοῦ γένους ἡμῶν, πάνυ ἀρίστως διασαφοῦντα (ἐνν. τὰ τοῦ Ἐπιταφίου) ἐν τε τῷ ἐνχειριδίῳ τῆς μικρᾶς ρητορικῆς καὶ μεγάλης καὶ ἐν τῷ ἐπιστολαρίῳ³ ἢ παραπομπὴ Ἰῶως εἶναι τοῦ Μακαρίου Καλογερά.

Στὸ Πατμ. 590 (ἀρ. 652), ΙΗ' αἰ. (1730) ἀπαντοῦμε παραπομπές λεπτομερεῖς στὸν Εὐστάθιο, στὸν Ἡρόδοτο, στὸν Πλούταρχο, στὸ Λεξικὸ τοῦ Φαβρίνου³, στὸ Μελέτιο Συρίγ⁴ καὶ στὸ Δοσίθεο

1. Βιογραφικά καὶ ἐργογραφικά τοῦ Ἰω. Τζέτζη βλ. στὸν Κ. KRUMBACHER, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας ... τόμ. Β', σελ. 298-297.

2. Κωνστ. Ι. AMANTOU, Τὰ Γράμματα εἰς τὴν Χίον, σελ. 81-93, ὅπου περὶ τοῦ ἀνδρός.

3. Ἡ Βαρίνου. Ἐκδόσεσιν ἀπὸ τὸ 1523. Ἐπανεκδόση τὸ 1712, 1779. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ἀρ. 2293-2295.

4. Βλ. προχείρως Π. Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Συρίγος Μελέτιος. ΘΗΕ, τόμ. 11 (1967), στήλ. 594-596 καὶ Δημ. Β. ΓΟΝΗ, Μελετίου Συρίγου μαρτύριον, ἀκολουθία καὶ παρακλητικὸς κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Νέον τὸν ἐν Λευκοπόλει (σ. 1330). Ἀθήναι 1994, σελ. 17-25.

"τόν μακαριώτατον"¹. Ὁ Μακάριος Καλογεράς μετέφρασε "ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς τὴν ἑλληνίδα" πολλές ἐξηγήσεις τοῦ Ἑλλά Κρήτης², "τοῦ ἀρίστου ἐρμηνέως τῶν ὑψηλῶν δυσνοήτων λόγων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου" (Πατμ. 592, ἀρ. 654, φύλ. 53^V). Στό Πατμ. 954 (ἀρ. 659), σελ. 1-392, παραδίδεται ὁλόκληρο τό ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου. Προηγεῖται σύντομο προοίμιο, πού εἶναι τό Κς' κεφάλαιο (ἀνάγνωσις) τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Φωτίου. Στό BB 133 (ἀρ. 199), τοῦ ΙΗ' αἰ., παραδίδονται "σχόλια παλαιά τῶν πάνυ δοκίμων" στόν Εὐριπίδη (Ἑκάβη-Μήδεια), στό Σοφοκλῆ (Αἴας), στόν Αἰσχύλο (Προμηθεύς δεσμώτης) καί στόν Ἀριστοφάνη (Πλοῦτος). Ἀκολουθοῦν σχόλια τοῦ Ἰωάννου Τζέτζη στόν Ἡσίοδο καί τοῦ "Ζαχαρίου τοῦ Κρητός"³ εἰς τό πρῶτο εἰδύλλιο τοῦ Θεοκρίτου. Τά σχόλια τοῦ Μανουήλ Μοσχοπούλου⁴, τοῦ Δημητρίου Τρικλινίου⁵ καί τοῦ Θωμᾶ Μαγίστρου⁶ ἀφθονοῦν σπά παλαιότερα μαθηματικά (ΙΕ'-Ις' αἰ.), ὅπως στά EBE 1056 (ἀρ. 46) τοῦ Ις' αἰ., EBE 1062 (ἀρ. 52), Ις' αἰ., Parisinus Suppl. Grec. 1247 (ἀρ. 39), Ις' αἰ., I.M. Βατοπεδ. 33 (ἀρ. 235), Ις' αἰ., Μεγ. Σπηλαίου 64 (ἀρ. 522) ΙΕ' αἰ. κλπ.

Ἀπό τά σχόλια γίνεται σαφές ὅτι ἡ διδασκαλία ἀπέβλεπε στήν ἀπό κάθε ἀποψη κατανόηση τοῦ κειμένου, γιά τήν ὁποία ἐμοχθοῦσαν διδασκόμενοι καί διδάσκοντες. Ἀπό τοὺς τελευταίους μάλιστα πολλοί ἐφιλοτιμήθηκαν νά ἐρμηνεύσουν καί νά σχολιάσουν ἐθνικούς καί χριστιανούς συγγραφεῖς, ὅχι μόνο ἀπό καθαρά φιλολογικό ἐνδιαφέρον, ἀλλά καί πρὸς χάριν "τῶν σπουδαίων"⁷. Ὅμως γιά τοῦτο γίνεται λόγος στή συνέχεια.

1. Ἐννοεῖ τό Δοσίθεο, Πατριάρχη Ἱεροσολύμων, γιά τόν ὁποῖο βλ. προχειρῶς Ἰω. ΚΑΡΜΙΡΗ, Δοσίθεος. ΘΗΕ, τόμ. 5 (1964), στήλ. 191-197.
2. Στυλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑλλάς Μητροπολίτης Κρήτης. ΘΗΕ, τόμ. 6 (1965), στήλ. 31-32.
3. Εἶναι φανερό ὅτι πρόκειται γιά τό γνωστό λόγιο Ζαχαρία Καλλιέργη, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε Θεόκριτο μέ σχόλια τό 1516. Γιά τή ζωή καί τό ἔργο του βλ. Κ. Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ (D.J. GEANAKOPOLOS), "Ἑλληνες Λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν. Μετάφρασις Χ.Γ. Πατρινέλη. Ἀθήνα 1965 σελ. 179-196.
4. Κ. KRUMBACHER, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας ..., τόμ. Β' σελ. 279-284.
5. Κ. KRUMBACHER, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 294-297.
6. Κ. KRUMBACHER, ἔνθ' ἄνωτ., 284-288.
7. Γιά τόν ὅρο βλ. Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Ἀθήνα 1980², σελ. 201.

Πρός τό τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. καί τίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ. πολλοί λόγιοι, ἐπηρεασμένοι ἀπό τά ἰδεολογικά ρεύματα τοῦ Διαφωτισμοῦ καί τήν ἐφαρμογή, στήν Εὐρώπῃ, νέας διδακτικῆς μεθόδου, τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς, κατέκριναν τίς ἐφαρμοζόμενες στήν ἐλληνική ἐκπαίδευση μεθόδους καί πρό πάντων τήν ψυχαγωγική, μερικοί δέ εἰσηγήθηκαν καί ἀλλαγές¹.

Ὅμως, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἀποτελεσματικότητά τους, ποιά ἦταν ἡ ἐξέλιξη τῶν μεθόδων αὐτῶν;

Ὁ Μ. Παρανίκας πιστεύει ὅτι μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου "ἡ ψυχαγωγία περιωρίσθη εἰς τās κατωτέρας τάξεις", ἐνῶ στίς ἀνώτερες εἶχε καθιερωθῇ ἡ "ὀλιγολεξία"². Ὁ Κ. Σάθας ὑποστηρίζει³ ὅτι ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης ὑπῆρξε ὁ εἰσηγητής "τῆς εἰς ἀπλοελληνικήν μονολεκτικῆς ἐρμηνείας ἀντί τῆς ψυχαγωγίας". Ὁ ἴδιος πιστεύει ὅτι ὁ Κ. Κούμας, μιμούμενος τό Γρηγόριο Κωνσταντᾶ, "ἐκαινοτόμησε τήν τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου εἰς τήν κοινήν γλῶσσαν μετάφρασιν μέ μονολεξίαν καί κατ' ἐννοίαν"⁴.

Παλαιότερα ὁ Κ. Κούμας καί ὁ Ἀδ. Κοραῆς εἶχαν ἐπαινέσει τό μαθητή τοῦ Καυσοκαλυβίτη, Λάμπρο Φωτιάδη, σχολάρχη τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου, ἐπειδή "ἤνωσε τήν πραγματικήν ἐρευναν εἰς τήν ἐξηγησιν τοῦ λεκτικοῦ τῶν συγγραφέων",⁵ καί διὰ τήν "εὐμεθοδίαν τῆς παραδόσεως"⁶. Ἐπλούτισε δηλ. ὁ Φωτιάδης τήν ἐρμηνεία μέ στοιχεῖα ἱστορικά, πραγματολογικά κλπ., μέ τά ὁποῖα τό κείμενο ἀποκτοῦσε νέες διαστάσεις.

Τήν ἀπάντησιν στό ἐρώτημά μας πρέπει νά ἀναζητήσουμε στά μαθηματάρια. Κατ' ἀρχήν ἡ ἐρευνα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ψυχαγωγική μέθοδος, παρ' ὅλα ὅσα οἱ λόγιοι ἐξετόξευσαν ἐναντίον της, ἐξακολουθοῦσε νά ἐφαρμόζεται μέχρι καί τό ΙΘ' αἰ. (βλ. ΕΒΕ 2908, ἀρ. 116, 2909, ἀρ. 117, Δημητσ. 33, ἀρ. 472 κλπ.).

1. Βλ. τό ἔβδομο κεφάλαιο αὐτοῦ τοῦ μέρους.

2. Σχεδίασμα, σελ. 205.

3. Ν.Φ. σελ. 511. Τήν ἴδια γνώμη γιά τόν Καυσοκαλυβίτη ἔχει καί ὁ G. CHASSIOTIS, L' instruction publique, σελ. 98.

4. Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Παράρτημα, σελ. 148.

5. Κ. ΚΟΥΜΑ, Ἱστορίαι, τόμ. 12, σελ. 574.

6. Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Παράρτημα, σελ. 148.

Ἄλλὰ καί ἡ ἀποψη τοῦ Μ. Παρανίκα ὅτι μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου περιορίσθηκε στίς κατώτερες τάξεις δέν εὐσταθεῖ. Ἐχοντας ὑπ' ὄψιν ὅτι κείμενα ὅπως τά διόστιχα τοῦ Κάτωνος, τά Χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρα, οἱ "γνώμες" τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἀγαπητοῦ ἐδιδάσκοντο στούς ἀρχαρίους¹ καί παρακολουθώντας τήν πορεία τους ἀπό τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. μέχρι τό ΙΘ' αἰ. παρατηροῦμε ὅτι ἄλλοτε ἐξηγοῦνται ψυχαγωγικά καί ἄλλοτε μονολεκτικά². Ἐάν ἐξετάσουμε ποιά μέθοδο ἐφήρμοζαν οἱ διδάσκαλοι, γιά νά παραδόσουν κείμενα στούς προχωρημένους μαθητές δηλ. λόγους τῶν "θύραθεν" καί τῶν χριστιανῶν ρητόρων, δράματα, ὁμηρικά ἔπη, ἐπιστολογραφία κ.λ.π. παρατηροῦμε τήν ἴδια πρακτική³. Καταλήγομε λοιπόν στήν ἀποψη ὅτι ἡ ἐπιλογή τῆς διδακτικῆς μεθόδου ἐπαφίετο στήν κρίση τοῦ διδασκάλου. Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς λ.χ., διδάσκαλος τοῦ ΙΖ' αἰ., ἐξήγησε τά διόστιχα τοῦ Κάτωνος μονολεκτικά (Μ.Π.Τ. 143 ἀρ. 902). Ὁ σύγχρονός του Σεβαστός Κυμινῆτης ἐπροτίμησε πάντοτε τήν πλατύτερη ἐρμηνεία. (Μ.Π.Τ. 290 ἀρ. 904). Ὁ Καυσοκαλυβίτης ἐφήρμοσε τή μονολεξία (Βουκουρ. 364 (ἀρ. 793, ΕΒΕ 1297, ἀρ. 81), ὁ Δανιήλ Κεραμεύς τήν ψυχαγωγία (Σιναῦτ. 1702 ἀρ. 23, Πατμ. 594 ἀρ. 656). Ἐπομένως ὅποιαδήποτε ὀριοθέτηση θά ἦταν παρακινδυνευμένη. Ὁ διδάσκαλος, ὁ βασικός φορέας τῆς παιδείας, διαδραματίζει καί ἐδῶ ρόλο πρωταρχικό. Ἡ συγκρότησή του εἶναι πάντοτε ἡ προϋπόθεσις γιά τήν ἐπιτυχημένη ἢ ὄχι ἐρμηνεία τοῦ κειμένου καί γιά τήν ἀπόδοση τῶν μαθητῶν του.

1. Βλ. τό δεύτερο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

2. Βλ. Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902), ΕΒΕ 1131 (ἀρ. 71), 1132 (ἀρ. 72), 1133 (ἀρ. 73), κλπ.

3. Βλ. Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902), ΕΒΕ 1120 (ἀρ. 60), 1297 (ἀρ. 81), 1321 (ἀρ. 83), 2156 (ἀρ. 97), 3049 (ἀρ. 125). Σιναῦτ. 1359 (ἀρ. 11) κλπ.

Ἡ ἀπόδοση τῶν ἀρχαίων ἢ χριστιανικῶν κειμένων στήν "κοινή" στή λόγια ἑλληνική ἐχαρακτηρίζετο μέ διαφόρους ὅρους καί ὄχι μόν μέ τόν ὄρο "ψυχαγωγία-ψυχαγωγία". Ἀπαντοῦν οἱ ὄροι "ἐξήγησις-ἐγήσεις", "ἐξήγησις εἰς τό ἀπλοῦν", "ἐξήγησις κατὰ σύνταξιν", "ἀπ ἑλληνική ἐξήγησις", "παράφρασις", "ἐρμηνεία", "κοινόν", "ἀνάπτυξ "μετάφρασις".

Στά μαθηματάρια συνηθίζεται ὁ ὄρος "ἐξήγησις", ὁ ὁποῖος εἶναι πολύ παλαιός. Μεταξύ τῶν νέων εὐρημάτων στήν Ἰ.Μ. Σινᾶ σώζεται μεμονωμένα φύλλα χειρογράφου, τό ὁποῖο παραδίδει "ἐξήγησις" τ ραψωδιῶν Α-Ε. Τά φύλλα αὐτά συγκεντρώθηκαν καί συγκρότησαν τό χ ρόγραφο νέων εὐρημάτων ΜΓ 26. Στήν ἀρχή τῆς ραψωδίας Β σώζεται ἐπιγραφή "'Εξήγησις τ(ῆς) Β ραψωδίας τ(ῆς) Ἰλιάδος", ἐνῶ στά σπα γματα σώζεται τό πρῶτο φύλλο τοῦ χειρογράφου, ὅπου ἡ ἐπιγραφή "' γησις. Βίβλος Ὀμηρικὴ δευτέρα... Σωφρονίου ἡγουμέν[ου]... Εξήγ οις".

Ὁ γραφέας ἔγραψε ἓνα ἢ δύο στίχους τῆς Ἰλιάδας, ἀμέσως κατόπι τήν ἐξήγησή τους, πάλι ἓνα ἢ δύο στίχους τοῦ ἔπους, πάλι τήν ἐξ ῆγησή τους κ.ο.κ. Τό χειρόγραφο εἶναι τοῦ θ' αἰ. Ὑποστηρίζεται¹ ὅτι ἡ ἐξήγησις εἶναι τοῦ Σωφρονίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας (850 περίπου), γνωστοῦ γραμματικοῦ καί συντάκτη διδακτικῶν ἐνχειριδία καί ὅτι ἐκπονήθηκε γιά διδακτικούς σκοπούς. Πρόκειται γιά μονο- λεκτικὴ ἐρμηνεία, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ πιστά τό ὀμηρικὸ κείμενο.

Ἐκτός ἀπὸ τήν ἐξαιρετικὴ καί πολύ ἐνδιαφέρουσα περίπτωση τοῦ Σινᾶϊτ. ΜΓ 26 παραθέτομε ἐνδεικτικὰ καί ἄλλες, ἐρανισμένες φυσικά, ἀπὸ τὰ μαθηματάρια.

Μ.Π.Τ. 290 (ἀρ. 904) τέλους ΙΖ' αἰ. Φύλ. 404, Συνεσίου ... περὶ βασιλείας.

'Εξήγησις κατὰ σύνταξιν.

Φύλ. 530^ν, Τίμων ἢ μισάνθρωπος. Ἐξήγησις τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου.

Βουκουρ. 511 (ἀρ. 807) ΙΗ' αἰ. Σελ. 843, Ἐξήγησις τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος τῶν Χριστουγέννων.

Β Β 133 (ἀρ. 199) ΙΗ' αἰ. Φύλ. 209, Σόλωνος γνῶμαι. Ἀπλοελληνικὴ ἐξήγησις.

1. Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τὰ νέα εὐρήματα τοῦ Σινᾶ. Τυπώνεται.

ΕΒΕ 1133 (άρ. 73) ΙΗ' αί. Παράφυλλο στήν ἀρχή "Εβαλα ἀρχήν εἰς τὰς ἐξηγήσεις
τῶν συμβουλευτικῶν κεφαλαίων τοῦ Ἀ-
γαπήτοῦ διακόνου¹.

Συναῦτ. 1920 (άρ. 28) ΙΗ' αί. φύλ 3, "Ἀρχισα νά γράφω τὰς ἐξηγήσεις τοῦ...
Γρηγορίου τοῦ θεολόγου.

Ὅταν ὁ ὅρος "ἐξηγήσεις" χρησιμοποιεῖται στόν πληθυντικό ("ἐξη-
γήσεις"), πρόκειται κατά κανόνα γιά ἀπόδοση τῶν λέξεων τοῦ πρωτο-
τύπου κειμένου μέ τά συνώνυμά τους, δηλαδή πρόκειται γιά ψυχάγω-
γίες, πού συνήθως γράφονται "καταλογάδην". Μαθηματάρια μέ τέτοιες
ἐξηγήσεις σώζονται πολλά. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά τά ἐπόμενα: Βατοπ.
731 (άρ. 265), ΒΒ 34 (άρ. 189), ΕΒΕ 1924 (άρ. 88), 2371 (άρ.
104), Μ.Π.Τ. 841 (άρ. 919), Πατμ. 593 (άρ. 655) κλπ.

Ὁ ὅρος "ἐξηγήσεις" στόν ἐνικό ἀναφέρεται κυρίως στή μονολε-
κτική ἀπόδοση τοῦ κειμένου. Ἡ ἐξήγηση γράφεται συνήθως στά διὰ-
στιχα, ἀλλά καί μέ ἄλλους τρόπους, ὅπως θά δοῦμε. Δείγματα ἐξη-
γήσεως, πού σταχυολογήσαμε ἀπό μαθηματάρια καί πού παραθέτομε,
παρέχουν συγχρόνως καί σαφῆ εἰκόνα τῶν τρόπων μέ τούς ὁποίους
γράφονται. Τό μαθηματάριο ΕΒΕ 1133 (άρ. 73), ἔτ. 1740, στίς σελ.
39-68 παραδίδει τόν πρός Δημόνικο λόγο τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ μαθη-
τής δέν ἔχει ἀντιγράψει τό ἀρχαῖο κείμενο, ἀσφαλῶς ἐπειδή τό κα-
τέχει ἀπό ἔκδοση ἢ ἀπό τήν Ἑγκυκλοπαιδεῖα. Ἐχει χωρίσει τίς σε-
λίδες κάθετα σέ δύο ἴσα μέρη: Στό ἀριστερό, πού χαρακτηρίζεται
"σύνταξις", ἔχει γράψει τό ἀρχαῖο κείμενο κατά τή συντακτική τά-
ξη, στό δεξιό τήν ἐξήγηση. Ἐτσι οἱ σελίδες παρουσιάζουν τήν ἐξῆς
μορφή:

λ.39	Ὡ Δημόνικε, μέν εὐρήσομεν	Ὡ Δημόνικε, βέβαια ἐμεῖς θέλομεν εὐρεῖ
	τε τὰς γνώμας τῶν σπουδαίων	καί ταῖς γνώμας τῶν ἐναρέτων ἀν(θρώπ)ων
	καί τὰς διανοίας τῶν φαύλων	καί ταῖς γνώμας τῶν κακῶν ἀν(θρώπ)ων
	διεστώσας πολύ ἐν πολλοῖς	νά διαφέρουν πολλά εἰς πολλά πράγματα

Ἡ γραφή κειμένου καί ἐξηγήσεως σέ δύο χωριστές στήλες εἶναι
πολύ διαδεδομένη. Τήν ἀπαντοῦμε ἤδη στό Μ.Π.Τ. 143 (άρ. 902), ΙΖ'-ΙΗ'

1. Ἄν καί ὁ γραφέας χρησιμοποιεῖ τόν ὅρο "ἐξηγήσεις", δέν πρόκειται γιά ψυχάγω-
γίες. Βλ. παρακάτω.

αί. (κτιῆμα Χρυσάνθου Νοταρά), στά φύλ. 356-401 ὅπου Πινδάρου Ὀλύμπια, γραμμένα στήν Κωνσταντινούπολη τό 1676. Τό κείμενο ἔχει ἀντιγραφῇ κανονικά, στά διάστιχα ὅπως ὑπάρχουν "σποραδικά" λῦσεις ἐρμηνευτικές τῶν ἀντιστοιχῶν τοῦ κειμένου. Ἐπίσης στά ΕΒΕ 1130 (ἀρ. 70) στά φυλ. 1-3 καί 1131 (ἀρ. 71), ἐτῶν 1707-1708, φύλ. 5-39. Συγδυασμός συντάξεως καί ἐξηγήσεως ἀπαντᾷ καί στά ΕΒΕ 1133 (ἀρ. 73) καί 1134 (ἀρ. 74).

Χαρακτηριστική εἶναι ἡ διάταξη τῶν σελίδων τοῦ ΕΒΕ 1132 (ἀρ. 72), ἐτους 1706, ποῦ ἔγραψε ὁ Ἰωάννης Μελατιανός. Ἐχώρισε κάθε σελίδα ὁριζοντίως σέ δύο ἴσα τμήματα. Στό ἐπάνω τμήμα ἀντέγραψε τά κείμενα τμηματικά. Ἐχώρισε τό κάτω τμήμα κάθετα σέ δύο ἴσα μέρη. Στό ἀριστερό ἔγραψε τό κείμενο τοῦ ἐπάνω ὁριζοντίου τμήματος κατὰ τή συντακτική σειρὰ καί στό δεξιό τήν ἐξήγηση. Παραθέτομε τό φύλλο 19^τ ὅπου στίχοι τοῦ κανόνος τῆς Ἀναστάσεως.

Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν, λαοί, Πάσχα Κ(υρίο)υ Πάσχα

ἐκ γάρ θανάτου πρὸς ζωὴν καί ἐκ γῆς πρὸς Οὐρανόν Χ(ριστό)ς

ὁ θεός ἡμᾶς διεβίβασεν ἐπινίκιον ᾄδοντας:

ἡμέρα Ἀναστάσεως

Ἡ παρούσα ἡμέρα εἶναι τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ

λαοί

ἡμεῖς, τὰ πλήθη τῶν ἀν(θρώπων)

λαμπρυνθῶμεν

ᾄς καθαρισθῶμεν καί ᾄς λαμπρυνθῶμεν

Πάσχα, Πάσχα Κ(υρίο)υ.

διάβασις, διάβασις τοῦ ἀφθέντου (sic) θεοῦ.

Γάρ Χριστός ὁ θεός

Διότι ὁ ἀφθέντης ὁ Χ(ριστός)ς ὁ θεός μας

διεβίβασεν ἡμᾶς

ἐπέρασεν ἡμᾶς

ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν

ἀπὸ τόν θάνατον πρὸς τήν ζωὴν

καί ἐκ γῆς πρὸς Οὐρανόν

καί ἀπὸ τήν γῆν εἰς τόν οὐρανόν

ᾄδοντας ἐπινίκιον.

ὅπου φάλλομεν ἡμεῖς δοξολογίαν καί ὕμνον νικητικόν.

Στό Βατοπεδίου 219 (ἀρ. 242), 12^τ αἰ., στό φύλ. 162^ν παραδίδεται Πίνδαρος (Ὀλύμπια, εἶδος Α'). Ἡ κάθε σελίδα εἶναι διόστηλη. Στήν ἀριστερή στήλη ἔχει γραφῇ τό ἀρχαῖο κείμενο. Στή δεξιὰ στήλη κάθε λέξη τοῦ κειμένου γράφεται ξανά κατὰ τή συντακτική της σειρὰ καί ἀμέσως ἡ ἐξήγησή της. Εἶναι φανερό ὅτι ἔχομε ἐξήγηση "κατὰ λέξιν", ἡ ὁποία ἀποδίδει ὡς ἐξῆς τήν τρίτη στροφή: "δέ καί τοῦτον βίον, ἐταύτην τήν ζωὴν, ἔχει, τήν ἔχει, ἀπάλαμον ἀσυμπάθητην, ἐμπεδόμοχον σκληράν, ἔχει λέγω τέταρτον πόνον μετά τριῶν ἀντάμα μέ τοὺς τρεῖς, ὅτι διότι πλέως ἔσονται καί ἐκλεψα, νέκταρ τόν πιστόν, ἀμβροσίον τε καί τό φαγητόν ἀθανάτων τῶν ἀθανάτων θεῶν" κτλ.

Ἡ "κατά σύνταξιν ἐξηγήσεις" πού ἀπαντοῦμε στό Μ.Π.Τ. 290 (ἀρ. 904) δέν διαφέρει οὐσιαστικά ἀπό τήν κατά λέξη.

Στό μαθηματάριο Β Β 34 (ἀρ. 189), ΙΗ' αἰ., στά φύλ. 36-54^V ἡ ἐξηγήση χαρακτηρίζεται "κοινόν" καί δέν διαφέρει ἀπό τήν "ἀπλο-ελληνική" ἢ τήν ἐξηγήση "εἰς τό ἀπλοῦν".

Συχνά γράφεται μόνο "ἡ ἐξηγήσεις" καταλογάδην, ἄλλοτε σέ λογιότερη καί ἄλλοτε σέ λαϊκότερη γλῶσσα. Πολλές ἐξηγήσεις εἶναι ἄξιες προσοχῆς γιά τό ὕφος, τό λεξιλόγιο, τήν ἀβίαστη χάρη τους. Στό Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902), ΙΖ'-ΙΗ' αἰ. (τοῦ Χρυσάνθου Νοταῤῥᾶ) ἔ-χομε ωραία ἐξηγήση πινδαρικοῦ Ὀλυμπιονίκου (Γέρωνι Συρακουσίῳ κέλητι) πού ἀρχίζει ὡς ἐξῆς "ὦ περιπόθητή μου ψυχῇ, εἰ μὲν καί θέλεις νά ἐπαινέσης κανένα ἀπό τά τέσσαρα στοιχεῖα, τό ὕδωρ εἶ-ναι ἐξαίρετον· εἰ δέ πάλιν θέλεις νά ἐπαινέσης κανένα ἀπό τά ἀν-θρώπινα κτήματα, τό χρυσάφι ὑπερέχει ἐξαιρέτως..." κλπ. (φύλ. 356).

Ἡ "παράφρασις" δέν διαφέρει πολύ ἀπό τή μονολεκτική ἐξηγή-ση. Εἶναι ἡ πιστή ἀπόδοση τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. Ἀνεξάρτητα ἀπό τό γλωσσικό τύπο πού υἱοθετεῖ, ὁ παραφραστής δέν ἐλευθε-ριάζει. Προσέχει ὥστε νά παραμένει πιστός στά νοήματα τοῦ πρωτο-τύπου, τό ὕφος του ὅμως εἶναι πιά εὐκαμπτο, περισσότερο προσε-γμένο.

"Παράφρασις" τῆς Ἑκάβης γιά σχολική χρήση περιέχεται στό ΒΒ 133 (ἀρ. 199), ΙΗ' αἰ., φύλ. 6^V-46· "Ἐγὼ ὁ Πολύδωρος, ὁ γεγονώς υἱός τῆς Ἑκάβης τῆς θυγατρὸς τοῦ Κοισέως πατρός τε τοῦ Πριάμου ἦλθον ἄρτι, ἀφείς ..." κτλ.

Γνωστή εἶναι καί ἡ παράφραση τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτη στίς δύο πρώτες ραψωδίες τῆς Ἰλιάδας, ἡ ὁποία παραδίδεται σέ με-ρικά μαθηματάρια¹. Παραθέτομε σύντομο ἀπόσπασμα ἀπό τό ΕΒΕ 1297, (ἀρ. 81), ἔτ. 1783, πού ἔχει γραφῇ στό Βουκουρέστι. Σελ. 165-195· "Φρά-σον μοι, ὦ μουσηγέτις θεά, τήν τοῦ Ἀχιλλέως ὀλεθρίαν ὀργήν, ἥτις μυρίων συμ-φορῶν τε καί θρήνων, κατὰ βουλὴν, ὡς εἰκός, τοῦ Διός, τοῦς Ἑλλήσιν ἐγένετο αἷτιος, πολλῶν ἀγαθῶν ἠρώων τὰς μὲν ἀνδρείας ψυχὰς εἰς Ἄδου παραπέμφασα ..." κτλ.

1. Βουκουρ. 427 (ἀρ. 800), Κοζάνης 21 (ἀρ. 539), Ὀδησσὺ Ζ' (ἀρ. 857) κτλ.

Παράφραση Κανόνος τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ σέ δημωδέστερη γλῶσσα παραδίδεται στό EBE 2376 (ἀρ. 105), IH' αἰ. φύλ. 23^V. "τόν παλαιόν καιρόν ὁ δεσπότης Χριστός κάμνοντας θαύματα καί ξηραίνοντας τό κῆμα τό νοτερόν τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐλευθέρωσε τόν Ἰσραηλιτικόν λαόν ἀπό τήν δουλείαν τῆς Αἰγύπτου ..." κτλ.

Παραφραστική καί συγχρόνως ἐρμηνευτική ἐργασία μᾶς ὤφειλε ὁ Σεβαστός Κυμινήτης. Στό EBE 3058 (ἀρ. 127), IH' αἰ., στή φ. 181^V-224^V ἔχει ἀντιγραφῇ "Νικήτα τοῦ καί Δαβίδ δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ φιλοσόφου ἐρμηνεῖα τῶν τετραστίχων τοῦ μεγάλου πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἄτερ τῆς ἐρμηνείας τῆς α', θ' καί ι' γνωμολογίας ἥ ἐνι Ζωναρᾷ καί παραφράσεις ἐρμηνευτικά κατὰ σύνοφιν εἰς τά αὐτά τετράστιχα καί περιλήψεις συντομώταται ἰδίᾳ ἐκάστου τῶν τετραστίχων κληθεῖσαι ὑπό Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμινήτου ἐκ πρώτων σχεδίων μεταγραφείσαι". Ὁ Κυμινήτης, πού ἐπεξεργάστηκε καί ἐδίδασκε ἔργα ποιητικά καί λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του τίς ἐρμηνεῖες τοῦ Νικήτα τοῦ Σερρών καί τοῦ Ἰωάννου Ζωναρᾶ, δέν ἀρκεῖται σέ μιᾶ ἀπλή ἐξήγηση τῶν κειμένων, ἀλλά τά ἐξηγεῖ πλατύτερα δηλαδή συγχρόνως παραφράζει καί ἀναπτύσσει τό νόημα. Στηριζόμενος σέ ἔγκυρες ἐρμηνεῖες δέν κινδυνεύει νά παρανοήσει τά κείμενα. Ἐνδεικτικά παραθέτομε τήν ἐρμηνευτική του παράφραση στό πρῶτο τετράστιχο· "Ὡς Χριστοῦ μαθητά, πυνθάνει πότερον ἔλοιτο μέρος τῆς ἱερᾶς τῇ ὄντι φιλοσοφίας· τήν εὐαγγελικήν ἐν Χριστῷ πολιτείαν ἢ τήν περί τά θεῖα διδασκαλίαν καί γνωσιν· ἦν εἰδέναι σε χρή ὥς ἡ μὲν τῶν νοερῶν ὀφθαλμῶν ἀντιληπτική τῶν νοητῶν δύναμις μόνον ὑπάρχει τῶν καί διὰ τῶν εὐθέων πράξεων τό νοῦν ἐλλαφθέντων καί ὄλων τῶν κατ' ἀρετήν τελείων καί ὑψηλῶν ... κτλ. κ.τ.λ. Ἀκολουθεῖ ἡ περίληψη. Ὁ Δανιήλ Κεραμεύς παρέφρασε σέ ἱαμβικούς στίχους τή Χρηστοθήθεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου. Ἡ παράφραση, σέ γλῶσσα ἀρχαϊζουσα, ἐξηγεῖται συνήθως στήν "κοινὴ διαλέκτο", σάν νά ἦταν ἀρχαῖο κείμενο¹.

Ἡ "μετάφρασις", δηλαδή ἡ ἀπόδοση τοῦ κειμένου μέ λέξεις ἀπλές, κατανοητές, δέν διαφέρει ἀπὸ τήν παράφραση. Καί ὁ μεταφραστής προσπαθεῖ νά μὴ προδώσει τό συγγραφέα, ἀν καί, ὅπως παραδέχεται ὁ Κυμινήτης, ἡ "ἐλληνικὴ φράσις εἰς μόνον τό ἐλληνικόν ἔχει τή νοστιμάδα καί τήν ὠφέλειαν, εἰς δέ τό πεζόν καί ἀπὸ τά δύο ξεπέφτει" (Μ.Π.Τ. 672 φ. 89^V)². Ὁ Μάρκος Πορφυρόπουλος, ὁ Κύπριος,

1. Βλ. EBE 1117 (ἀρ. 57), Ἱ.Μ.Λευμῶνος 102 (ἀρ. 557), Συναῦτ. 1836 (ἀρ. 26) κ.ἄ.

2. Μελετήσαμε τό χ/φο ἐπὶ τόπου.

μετέφρασε τόν περί πλεονεξίας λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου (ΕΒΕ 1987, ἄρ. 87, φύλ. 1-9^V). Ἡ μετάφραση προσφέρθηκε στό μεγάλο Ποστέλνικο Στέφανο Καντακουζηνό, γιά τόν ὁποῖο εἶχε παραφράσει καί τό ξνατο βιβλίο τῶν ἱστοριῶν τοῦ Προκοπίου¹. Ἐπίσης στό ΕΒΕ 2198 (ἄρ. 99), τέλους ΙΕ' αἰ. (1491;), σά φύλ. 49^V-73, παραδίδονται στίχοι ἡρωελεγεῖοι τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου μέ τήν ἔνδειξη "μετάφρασις ἀρίστη εἰς τά ξπη αὐτοῦ"· τό κείμενο γράφεται στό ἀριστερό μισό τῆς σελίδας, ἡ μετάφραση στό ἄλλο μισό. Τό μαθηματάριο 224 (ἄρ. 230) τοῦ Μουσείου Μπενάκη παραδίδει σά φύλλα 1-72^V τόν περί παρθενίας λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅπου ὁ γραφέας ἐσημείωσε "μεταφρασθεῖς ἀπό τήν ἑλληνικήν".

Σπανιότερα ἀπαντοῦμε καί τόν ὄρο "ἀνάπτυξις" ἢ "ἀνάπτυξις ἐπὶ τό ἀπλοῦν", ὅπως στό Paris. Gr. (Suppl. grec) 1143 (ἄρ. 347), ἔτ. 1786-1787, σελ. 467-567, ὅπου ἀναπτύσσεται "ἐπὶ τό ἀπλοῦν" ὁ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου ἀπό τό Δανιήλ Κεραμέα.

"Ἑρμηνεία", ὅπως προκύπτει ἀπό τὰ μαθηματάρια, εἶναι ἡ νοηματική ἀνάπτυξη τοῦ κειμένου. Στήν ἑρμηνεία ἀποδίδεται ἰδιαίτερη σημασία στά νοήματα, στίς ἰδέες, τίς ὁποῖες ὁ ἑρμηνευτής ἐπιχειρεῖ νά ἀποδώσει μέ δικά του λόγια, ἀποδευμεμένος ἀπὸ τὴ σχολαστικὴ προσκόλλησι στοὺς λεξιλόγιό καί στή σύνταξη τοῦ πρωτοτύπου. Στήν ἑρμηνεία ἡ βασικὴ φροντίδα εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀπόδοσις τῶν ἰδεῶν, τῶν συλλογισμῶν, τῶν γνώμῶν τῶν συγγραφέων καί μάλιστα ὅταν πρόκειται γιὰ κείμενα τῆς χριστιανικῆς γραμματείας, τὰ ὁποῖα συχνὰ ἀναφέρονται σέ ζωτικὰ θέματα τῆς πίστεως. Ἑρμηνεῖς κειμένων ὑπάρχουν σέ πολλά μαθηματάρια. Ἀναφέρουμε τό Πατμ. 584 (ἄρ. 646), ΙΗ' αἰ., στοῦ ὁποῖου τὰ φύλ. 192-231^V παραδίδεται "ἑρμηνεία" λόγου εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἐδῶ κάθε πρότασις τοῦ κειμένου ἀναπτύσσεται πλατύτερα. Κατὰ τόν ἴδιο τρόπο ἔχει ἐρμηνευθῇ καί ὁ Ἀπολογητικὸς τοῦ ἴδιου ἱεράρχη στό Πατμ. 592 (ἄρ. 564) ἀπὸ τὸ Μακάριο Καλογερά, ὁ ὁποῖος ἀνατρέχει στίς ἑρμηνεῖς τοῦ Ἡλία Κρήτης².

1. Ἀγγελικῆς Π. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ὑπὸ τοῦ Μάρκου Πορφυροπούλου μετάφρασις τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Προκοπίου. ΕΕΒΣ, τόμ. ΜΑ' (1974), Ἀθῆναι 1975, σελ. 211-222.

2. φύλ. 53^V. "Περικοπαὶ τινες διερμηνευθεῖσαι ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς τὴν ἑλληνίδα παρὰ τοῦ σοφωτάτου καθηγητοῦ ἡμῶν Μακαρίου ἱεροδιακόνου Πάτμου ἐκ τῶν πολλῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἡλία τοῦ ἀρίστου ἐρμηνέως τῶν ὑψηλῶν δυσνοήτων λόγων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου". Ὁ τίτλος δὲν παρατίθεται ἀπὸ τὸ ΣΑΚΚΕ-ΛΙΩΝΑ, στήν Πατριακὴ Βιβλιοθήκη, σελ. 245, ὅπου ἡ περιγραφὴ συνοπτικὴ, βλ. καί ΕΒΕ 3058 (ἄρ. 127), φ. 46-173.

Ἡ γλωσσική μορφή τῆς μονολεκτικῆς ἢ ψυχανγωγικῆς ἐξηγήσεως τῶν κειμένων εἶναι λογία ἢ δημώδης καί ἐξαρτᾶται ἀπό τόν ἴδιον τό διδάσκαλον. Στό πρόγραμμα τοῦ 1707 τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου ὁ Χρύσανθος Νοταρᾶς συνιστᾷ, ὅπως εἶδαμε, νά παραδίδει ὁ διδάσκαλος τό μάθημα "ἐν ἀπλῇ διαλέκτῃ ... καί μεταφράζων παραδιδάτω τοῖς μαθητιῶσιν..."¹, σύσταση πού θά ἦταν περιττή βέβαια, ἄν πολλοί διδάσκαλοι δέν ἐσυνήθιζαν νά παραδίδουν σέ λογία γλῶσσα. Ὅμως ὑπῆρξαν καί διδάσκαλοι πού ἐξηγοῦσαν τά κείμενα ἀπλά, ἀκόμα καί πολύ πρίν ἀπό τό 1707, ὅπως θά δοῦμε. Ἀτυχῶς οἱ πολυάριθμοι ἐξηγήσεις πού παραδίδονται στό μαθηματάρια δέν μποροῦν ὅλες νά ἀποδοθοῦν σέ συγκεκριμένους διδασκάλους ἢ σχολές, ἐπειδή δέν ὑπάρχουν στοιχεῖα. Ὅμως ἀρκετές ἀπό αὐτές, πού ἀνήκουν ἀποδεδειγμένα σέ ὀρισμένους διδασκάλους καί σχολές, μᾶς βοηθοῦν νά ἐννοήσουμε τό πνεῦμα πού ἐπικράτοῦσε στό ζήτημα αὐτό.

Στή σχολή Βουκουρεστίου λόγου χάριν, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἀπό τοὺς μελετητές ἡ πιό προοδευτική², παρατηροῦμε ὅτι ἡ γλωσσική μορφή τῶν ἐξηγήσεων ποικίλλει ἀνάλογα μέ τό διδάσκαλον. Ὁ Κυμινήτης, πού τόσο συνέβαλε στή δημιουργία κάποιας πνευματικῆς κινήσεως στήν ἐποχή του καί ἰδιαίτερα στή Βλαχία³, ἐκρησιμοποίησε τήν "πεζήν" καί "χυδαῖαν διάλεκτον"⁴ σέ ἐξηγήσεις κειμένων πού ἐκυκλοφόρησαν μέσα καί ἔξω ἀπό τήν Ἀκαδημία τοῦ Ἀγ. Σάββα (Ἰσοκρατικοί λόγοι, Συνεσίου λόγος πρὸς Ἀρκάδιον, Ἀγαπητοῦ Κεφάλαια παραινετικά, Θεοφυλάκτου Παιδεία βασιλική). Ὅμως γιά νά ἐρμηνεύσει Γρηγόριο Θεολόγο μεταχειρίζεται τή λογία.⁵ Ὁ

1. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV / 1, σελ. 394

2. A. CAMARIANO, Les Académies, σελ. 267 καί ἄλλοι. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου ἐφιλοδοξοῦσε νά φθάσει στό επίπεδο τῶν Εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων, τόσο ὡς πρὸς τίς διδακτικές καί παιδαγωγικές μεθόδους, ὅσο καί ὡς πρὸς τήν διδασκόμενη ὕλη.

3. Ath. KARATHANASSIS, Ἐνθ' ἄνωγ.

4. Ὁ Κυμινήτης ἀναφέρει "πεζήν", "ἀπλήν" καί "κοινὴν διάλεκτον" σέ ἀντίθεση μέ τήν "ἐλληνικήν" δηλαδή τήν ἀρχαία. Βλ. Χ/φο Μ.Π.Τ. 672, φ. 89^V-90 καί 29.

5. Χ/φο ΕΒΕ 3058 (ἀρ. 127), φύλ. 181^V-224^V, ΕΒΕ 1118 (ἀρ. 58), φύλ. 208-223 κλπ.

Μάρκος Πορφυρόπουλος χειρίζεται με άνεση τήν άπλη "διάλεκτο" στη διδασκαλία αλλά και σέ κείμενα που μεταφράζει χάριν του Στεφάνου Καντακουζηνού¹. Μέ τό ίδιο πνεύμα διδάσκει και ό σύγχρονός του Γεώργιος Τραπεζούντιος², όπως φαίνεται από τό μαθηματάριο Βουκουρ. 406 (άρ. 795), του Διονυσίου Σλατεινιώτη. Τό ίδιο μαθηματάριο περιέχει και παραδόσεις του διδασκάλου κύρ Μιχαήλ³, που ακολουθεί τό παράδειγμα του Γεωργίου Τραπεζούντιου. Στα μέσα του αιώνα ό Μανασσής 'Ηλιάδης⁴, διευθυντής της ίδιας σχολής, είναι λογιώτερος. Ό δέ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, του όπολου σώζεται εξήγηση στις ραψωδίες Α και Β, άρχαίζει⁵. Άργότερα ό πολός Λάμπρος Φωτιάδης⁶ θά υιοθετήσει γλώσσα άπλη, έπηρεασμένος από τόν Κοραή.

Τά μαθηματάρια που προέρχονται από τήν Πατριαρχική 'Ακαδημία είναι δυστυχώς πολύ λίγα. Από δσα είναι προσιτά σ'έμάς, φαίνεται ότι στην πρώτη σχολή του Γένους υιοθετήθηκαν και οι δύο γλωσσικές μορφές.

Στά 'Ιωάννινα ό Βησσαρίων Μακρής, διδάσκαλος του ΙΖ' αϊ., έχρησιμοποίησε τή δημόδη⁷. Τό ΙΗ' αϊ. ό διδάσκαλος 'Αρτης

1. Βλ. ΕΒΕ 1897 (άρ. 87).

2. Α. CAMARIANO, Les Académies ... σελ. 381-387. Παρατηρούμε ότι ή Camariano τόν αναφέρει ως Γεώργιο Χρυσόγονο Τραπεζούντιο. Τό έπίθετο Χρυσόγονος δέν άπαντά στα χ/φα που έχομε υπ'όψη μας. Συνήθως αναφέρεται ως "κύρ Γεωργάκης Τραπεζούντιος".

3. Ό Μιχαήλ ήταν προφανώς δεύτερος διδάσκαλος. Μνημονεύεται και στο Βουκουρ. 208 (άρ. 779). "Άλλες ελδήσεις γι'αυτόν δέν έχομε.

4. Α. CAMARIANO, Les Académies ... σελ. 397-407. Παραδόσεις του Μανασσή 'Ηλιάδη σώζονται στο μαθηματάριο της ΒΒ 216 (άρ. 201) φύλ. 86^v-118^v. Πρόκειται γιά ψυχγωγική έρμηνεία της περί παιδων άγωγής πραγματείας του Πλουτάρχου, που άρχίζει ως εξής: "Ποίαν εισήγησιν, συμβουλήν, υποθήκην, παραίνεσιν τινάς άνθρωπος ήθελε, ήμπορεϊ, δύναται εισηγήσασθαι..." κλπ.

5. ΕΒΕ 1297 (άρ. 81), φύλ. 165, όπου εξήγηση του Α. "Φράσον μοι, ώ μουσηγέτις θεά, τήν του 'Αχιλλέως όλεθρόαν όργήν, ήτις μυρών συμφορών τε και θρήνων, κατά βουλήν, ως εικός, του Διός, τους 'Ελλησιν έγένετο αϊτιος" κλπ.

6. Α. CAMARIANO, Les Académies ..., σελ. 449-461. Στο ΒΒ 23 (άρ. 187), σώζεται "έξήγησις άναπτυχθεΐσα παρά Διδασκάλου Λάμπρου Φωτιάδου" του κατά Μειδίου λόγου, ή όποία άρχίζει ως εξής: "Ω άνδρες κριταί, νομίζω ότι δέν λανθάνει κανένα μήτε από έσάς όσοι εΐσθε έδω τώρα παρόντες, μήτε από τούς άλλους τούς άπόντας πολύτας" κλπ.

7. Μ.Π.Τ. 143 (άρ. 902) και 290 (άρ. 904).

"κύρ-Κοσμάς" ἐξήγησε τόν Κανόνα τῆς Μ. Δευτέρας σέ ὥραία δημώδη¹.

Στήν Πατριάδα ὁ Δανιήλ Κεραμεύς, πού ἡ σχολαρχία του διήρκεσε πολύ καί ἐπηρέασε τούς μαθητές του, δέν ἐχρησιμοποίησε ποτέ ἄλλη γλωσσική μορφή ἐκτός ἀπό τή λογία. Τά πολυάριθμα μαθηματάρια τῆς σχολῆς², ἀπό τά ὁποῖα τά περισσότερα εἶναι τῆς ἐποχῆς του, μαρτυροῦν αὐτή του τήν προτίμηση. Τό ἴδιο παρατηροῦμε καί στά μαθηματάρια τῆς σχολῆς Σύμης³, πού ἐπηρεάζεται προφανῶς ἀπό τήν Πατριάδα ἢ ἀπό τό Γεράσιμο τόν Κερκυραῖο⁴, πού ἐσχολάρχησε ἐκεῖ καί υἱοθέτησε τή λογία.

Ὅσα ἐκτέθηκαν προηγουμένως εἶναι ἐνδεικτικά καί δέν ἐξαντλοῦν τό θέμα. Πάντως ἡ γενική διαπίστωση, ὅτι καί οἱ δύο γλωσσικές μορφές χρησιμοποιοῦνται στήν ἐκπαίδευση, δείχνει ὅτι δέν ἀσκήθηκε ποτέ καμιά πίεση ἀπό ἐκείνους πού εἶχαν κάποια ἀρμοδιότητα στά ἐκπαιδευτικά ζητήματα καί ἐπηρέαζαν τήν τύχη διδασκάλων καί σχολῶν. Φαίνεται καθαρά ὅτι τό κύριο λόγο εἶχε πάντα ὁ βασικός φορέας τῆς παιδείας, δηλαδή ὁ διδάσκαλος.

1. Ἐθν. Ἑταιρ. 215 (ἀρ. 220).

2. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τά ἐπόμενα: Βατοπ. 215 (ἀρ. 238), 225 (ἀρ. 246), 731 (ἀρ. 265), Β Β 106 (ἀρ. 198), Δοχειαρ. 264 (ἀρ. 293), ΕΦΣΚ 4 (ἀρ. 859), Ἰασίου ΙΙΙ-107 (ἀρ. 849), Κορθίου Ἀνδρου 3 (ἀρ. 465), Σιναΐτ. 1702 (ἀρ. 23), κλπ.

3. Πρόκειται γιά τρία τῆς ΕΒΕ, τά ὑπ'ἀρ. 2908 (ἀρ. 116), 2909 (ἀρ. 117) καί 2910 (ἀρ. 118).

4. Γιά τό Γεράσιμο βλ. εἰδήσεις στά συμμακά μαθηματάρια (ἀρ. 116-118). Ἡ ἐπίδρασή του διαφαίνεται στούς δύο ὑποδιδασκάλους τῆς Σχολῆς, Βασίλειο Συμαῖο καί Γεώργιο Κυπριώτη, πού ἦταν μαθητές του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Περὶ τῆς ἀντιγραφῆς τῶν κειμένων

Ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων ἀλλὰ καὶ ἡ συγκρότηση τῶν μαθημα-
ταρίων συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν κοπιαστικὴ καὶ ἀνιάρῃ ἀλλὰ ἀναπό-
φευκτη ἐργασία τῆς ἀντιγραφῆς. Ἡ ἀντιγραφή τῶν κειμένων ἦταν βα-
σικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴ διδακτικὴ πράξη, ὅταν ὁ μαθητὴς δὲν εἶχε
στή διάθεσὴ τοῦ τό κείμενο ἐντυπο.

Τὸ ἐντυπο κείμενο εἶναι δυσεύρετο στήν ἐλληνικὴ Ἀνατολή, ἱ-
διαίτερα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας. Παρά τὴν ἐκδοτι-
κὴ δραστηριότητα στή Δύση, οἱ ὑποδουλωμένοι Ἕλληνες λόγιοι αἰσθά-
νονται τὴ στέρηση τοῦ βιβλίου. Ἄνδρες λόγιοι ὅπως ὁ Ἰωάννης καὶ
ὁ Θεοδόσιος, οἱ Ζυγομαλάδες, καὶ ὁ Ἑρμόδωρος Λήσταρχος δὲν ἔ-
χουν βασικά βιβλία γιὰ τίς διδακτικὰς ἀνάγκες τους¹, πολὺ περισσό-
τερο γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν προσωπικῶν τους ἐφέσεων. Οἱ μεγάλοι
ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πρό πολλοῦ
ἐκδεδομένοι², ὅμως στὸν ὑπόδουλο ἐλληνικὸ χῶρο οἱ μορφωμένοι λα-

1. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννη Ζυγομαλά
πρὸς τὸν Μιχαὴλ Ἑρμόδωρο Λήσταρχο· "Παρά ταῦτα ἀξιῶ, γονυπετῶ, δέομαι, ὑ-
κετεύω καὶ προσπίπτω σοι, γράψον πρὸς τινα τῶν ἐν Ἑνετίῃσι σὺν πλυστῶν φί-
λων ἀνήσασθαι καὶ πέμψαι σοι χάριν ἐμοῦ καὶ χάριν τοῦ ἐνταῦθα πατριαρχικοῦ
διδασκαλεῖου ταυτί τὰ τρία βιβλία". Τὰ βιβλία δὲν προσδιορίζονται. Ὑπο-
θέτομε ὅτι πρόκειται γιὰ τὰ "νόμιμα" τοῦ ἀναφέρονται σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Λη-
στάρχου τοῦ φφξ' ἔτους Μουνυχιῶνος τρίτη ἀπὸ Χίου. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ζυγομα-
λά ἀχρονολόγητη· βλ. σχετικὰ Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Περὶ Ἰω. Ζυγομαλά καὶ Μιχαὴλ
Ἑρμόδωρου στὸ περιοδικὸ ΕΦΣΚ, τ. ΙΑ' (1876-77), Ἐν Κων/πόλει 1788, σελ. 40
καὶ 41. Καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀδριανουπόλεως γράφει στὸν Ἰωάννη Ζυγομαλά "...
Τοὺς δὲ μαθητὰς πρὸς Θεοῦ, μὴ ἀμέλει· ἀλλὰ πάση δυνάμει ἐν ἐπιμελείᾳ καὶ
καθαρᾷ συνευδῆσαι σπούδασον ... Ἦδη γὰρ ἀποστελῶ ὑμῖν θάττον βιβλία κάλ-
ιστα". Μ. CRUSII, *Turcograecia* ..., σ. 336.
2. Ὁ Ὅμηρος (Ὅμηρου τὰ σφζόμενα) ἔχει ἐκδοθῇ τό 1488, ἡ Βατραχομουμαχία τό
1486, τὰ Ἑρωτήματα τοῦ Χρυσολωρᾶ τό 1484, οἱ λόγοι τοῦ Ἰσοκράτους τό
1493, ἡ Ἀνθολογία τῶν ἐπιγραμμάτων τό 1494, τέσσερα δράματα (Μῆδεια, Ἰπ-
πόλυτος, Ἀλκίσιππος καὶ Ἀνδρομάχη) τοῦ Εὐριπίδη τό 1494 καὶ δεκαεπτὰ δρά-
ματα τοῦ Ὀδίου τό 1503, ὁ Σοφοκλῆς τό 1502, ὁ Ἀριστοφάνης τό 1498, τὰ ᾄ-
παντα τοῦ Πλάτωνος τό 1513, λόγοι τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου τό 1516, ὁ Πίνδα-
ρος τό 1515, ὁ Λουκιανὸς τό 1496, ὁ Πλούταρχος τό 1509, ὁ Ἀγαπητὸς διάκο-
νος τό 1509 κλπ. βλ. καὶ τὰ σχετικὰ κεφάλαια στὸ πρῶτο μέρος αὐτῆς τῆς ἐρ-
γασίας.

χταροῦν γιὰ ἕναν Ἀριστοφάνη¹.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. σημειώνεται βέβαια ἡ ἀρχὴ κάποιας βελτιώσεως. Στὴ Μολδοβλαχία, περιοχὴ πού διατελεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπίδραση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας², οἱ ἡγεμόνες, ἐγχώριοι καὶ Ἕλληνες, προστατεύουν τὰ Γράμματα. Στίς μεγάλες μονές, Margineni, Hurezi³ καὶ Vacaresti⁴ ἱδρύνουν σημαντικές βιβλιοθηκές. Πολλοὶ εἶναι βιβλιόφιλοι, κτήτορες ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Brancoveanu⁵, ὁ Κωνσταντῖνος Καντακουζηνός⁶, οἱ Μαυροκορδάτοι⁷ καὶ ἄλλοι. Ὁ Μάρκος Κύπριος σὲ γράμμα του πρὸς τὸ λόγιο γιατρό Ἀλέξανδρο Ἑλλάδιο, πού ζῇ στὴν Εὐρώπη καὶ ἀντιμετωπίζει τὴν ὑπεροψία τῶν δυτικῶν διανοουμένων, ἀναφέρει· "λέγε αὐτοῖς ὡς εἰσὶ καὶ κατ' ἡμῶν τυπογραφίαι καὶ βιβλίου" καὶ μάλιστα ἐν Βλαχίᾳ, ἐν ᾗ παροικῶ, πλεῖστα ἱεραὶ δέλτοι ἐτυπώθησαν ἐλληνιστὶ, δακιστὶ καὶ ἀραβιστὶ· ἔτι σώζεται ἐν τῇ Ἑλ-

1. Ὁ Ἑρμόδωρος Ἀἰσταρχος τὸ 1560 γράφει στὸν Ἰωάννη Ζυγομαλά τὰ ἐξῆς· "Περὶ δὲ τῶν βιβλίων ἔσθι πάνθ' ὅσα ἐλληνικὰ ἐντετύπωται, ἐς τὴν λατίνων φωνὴν ἐρμηνευμένα ἀναγινώσκεισθαι νῦν μηδενὸς ἐξηρημένου, παρ' ἐμοὶ οὐδεὶς ποιητῆς οὐθ' Ἕλλην, οὐτε Ῥωμαῖος ... διὰ τοῦτο θεοδοσίῳ τῷ φιλιτάτῳ τὸν Ἀριστοφάνην οὐ πέμπω, οὐ γὰρ ἔχω". βλ. Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΑ, Περὶ Ἰω. Ζυγομαλά καὶ Μιχ. Ἑρμοδώρου ..., σελ. 40. Σὲ ἄλλη του ἐπιστολὴ δημοσιευμένη στὴν *Turcograeciada*, σελ. 245, γράφει· "Τῶν δ' ἐπιγραμμάτων τὴν λατινικὴν παράφρασιν καὶ ἐξηγήσιν καὶ Δημοσθένους λόγους, ἐνετύληθεν εἰς ἡμᾶς διακομισθῆναι τὴν ταχίστην ἐπιμεληθῆσμαι...". Ἡ ἑλλειψη τῶν βιβλίων εἶναι καταφανής.
2. N. IORGA, *Histoire des Roumains et de leur civilisation*, Paris 1920 σελ. 193-199. A. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies* ... σελ. 10-19.
3. Ὁ Στέφανος Καντακουζηνός γράφει στὸ Χρυσάνθο Ἱεροσολύμων (18 Ἀπριλίου 1714) "Ἄν ... τινὰς ἐκ τῶν υἱῶν μας ... χρειασθῇ χάριν ἀναγνώσεως βύβλους, ὅς εἶναι καλὰ ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μαρτζεβανίου καὶ τοῦ Χορεζίου". Ἡ ἐπιστολὴ παρὰ E. de HURMUZAKI, *Documente* ..., τόμ. XIV/1, σελ. 594.
4. Ἡ μονὴ Vacaresti ἱδρύθηκε τὴν ὄνυξη τοῦ 1716 ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα Νικόλαο Μαυροκορδάτο καὶ περατώθηκε τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1722. Σχετικὰ βλ. Vasile DRAGUȚ, *Le Monastère de Vacaresti expression des relations artistiques Roumano - grecques* στὸ "Συμπόσιον ἡ ἐποχὴ τῶν Φαναριωτῶν" (21-25 Ὀκτ. 1970) Θεσ/νίκη 1974, σελ. 295-300. Γιὰ τὴ βιβλιοθήκην τῆς μονῆς Vacaresti βλ. Corneliu DIMA-DRAGAN, *La bibliophilie des Mavrocordato*, στὸ "Συμπόσιον...", σελ. 209 - 216.
5. A.D. XENOPOL, *Histoire des Roumains de la Dacie Trajane depuis les origines jusqu'à l'union des Principautés en 1859*, τόμ. Β' (1633-1859), Paris 1896.
6. Ὁ Κωνσταντῖνος Καντακουζηνός ὑπῆρξε λόγιος καὶ βιβλιόφιλος. βλ. Ἀλεξ. Λαυριώτου, Νεοφύτου Μητροπολίτου Κρήτης τοῦ Πατελάρου πρὸς Κωνσταντῖνον Καντακουζηνόν ἐγκώμιον. ΕΦΕΚ 27(1895-1899), σελ. 291 καὶ Corneliu DIMA-DRAGAN, *Biblioteca unui umanist român, Constantin Cantacuzino Stolnicul. Bucures-ti 1967*.
7. C.DIMA-DRAGAN, *La bibliophilie des Mavrocordato*... σελ. 209-216. Ἀληθινό πάθος γιὰ τὰ βιβλία ἔτρεφε ὁ μέγας δραγουμάνος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Σχετικὰ βλ. HURMUZAKI, *Fragmente*... τόμ. 3, Bucarest 1904, σελ. 406, 408-409, 418-419, 430.

λάδι ἔχνος σοφίας...¹. Ἡ αὐθεντική Ἀκαδημία τοῦ Ἀγ. Σάββα ἐφοδιάζεται μέ πλούσια βιβλιοθήκη. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος, φροντίζει γι' αὐτό².

Καθὼς προχωροῦμε στό ΙΗ' αἰ. μαζί μέ τή γενικότερη βελτίωση τῶν ὁρῶν διαβίωσης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού συνεπάγεται καί πολλαπλασιασμό τῶν σχολείων, παρατηρεῖται εὐρύτερη κυκλοφόρηση τοῦ ἐντύπου³. Σχολεῖα καί μοναστήρια, πού στεγάζουν σχολεῖα, ἔχουν τίς βιβλιοθήκες τους. Ἡ μονή Σουμελά⁴, τό ἑλληνομουσεῖο τῆς Ζαγοράς⁵,

1. Ἀγγελ. ΝΙΚΟΛΑΟΠΟΥΛΟΥ, Ἐπιστολή Μάρκου Κυπρίου πρὸς τόν Ἀλέξανδρον Ἑλλάδων. ΕΕΒΣ τόμ. 44 (1979-1980), σελ. 343.
2. Ἡ σχολή Βουκουρεστίου διατελοῦσε ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἐπειδὴ ἐστεγάζετο στό μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Σάββα, τό ὁποῖο ἦταν μετόχι τοῦ Παναγίου Τάφου. Ὁ Χρῦσανθος Νοταρᾶς μάλιστα ἐσχεδίαζε νά κτίσει κοντά στή μονή ἰδιαίτερο οἷκημα γιὰ νά στεγάσει τυπογραφεῖο καί βιβλιοθήκη, γιὰ τὴν ὁποία ἐπρόσφερε τὰ πρῶτα βιβλία· τὰ σχέδια ματαιώθηκαν ἐξ αἰτίας τοῦ λοιμοῦ τοῦ 1709. βλ. Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. ΙΙΙ, σελ. 520-533 καί Ε. de HURMUZAKI, Documente... τόμ. XIV/1, σελ. 413. Φαίνεται ὅτι τελικὰ ἡ βιβλιοθήκη στεγάσθηκε μέσα στὴ σχολή, ἂν κρίνομε ἀπὸ ἐπιστολὲς τοῦ Μάρκου Κυπρίου πρὸς τὸ Χρῦσανθο μέ χρονολογία 24 Ἀπριλίου 1714, ὅπου γράφει "τὴν βιβλιοθήκην ἐτούμην θέλετε εὑρεῖ" βλ. HURMUZAKI, Documente... XIV/1, σελ. 598. Καί στὴ σελ. 573 "τὴν βιβλιοθήκην μέ τόν συνιδρ Δεπόρτο τῶρα ἀρχίζομεν νά στολίσωμεν μέ τὰ βιβλία".
3. Τώρα πλέον τὰ βιβλία δὲν εἶναι προνόμιο μόνο τῶν ἀρχόντων. Βιβλιόφιλοι ἰδιῶτες συγκροτοῦν βιβλιοθήκες. Ὁ ἔμπορος Γρηγόριος Ἀντωνίου Ἀβράμιος κατέχει σημαντικὴ βιβλιοθήκη. Mihail CARATAȘU, La bibliothèque d'un grand négociant du XVIIIème siècle: Grégoire Antoine Avramios, στό "Συμπόσιον..." σελ. 135-143. Στὸ μαθηματῆριο Β Β 26, στό φ. 1 ἀπαντοῦμε ἐνδιαφέροντα κατάλογο τῶν βιβλίων τοῦ κτήτορα. Πρόκειται γιὰ μιὰ μικρὴ βιβλιοθήκη ἀπὸ 60 τόμους ποικίλου περιεχομένου· βλ. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος... Ν. Ἑλλην., Α', σελ. 365-367. Γνωστό ἐπίσης εἶναι ὅτι ὁ Σεβαστός Κυμνήτης εἶχε προσωπικὴ βιβλιοθήκη. βλ. Ν. ΒΕΗ, Ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Σεβαστοῦ Κυμνήτη. ΑΠ, τόμ. 13 (1948), σελ. 211-214. Ἡ διακίνηση τῶν βιβλίων φαίνεται ἐπίσης ἀνάγλυφα στὰ κατὰστιχα τῶν ἐμπόρων. Στὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. (1780) ἡ "φακτούρα" τοῦ Χατζῆ-Μιχαήλ "ἀπὸ Γιάσι" περιλαμβάνει ἐκτός τῶν ἄλλων ἐμπορευμάτων καί 1233 τόμους βιβλίων· βλ. Κρατικὰ Ἀρχεῖα Βραβον, Ἀρχεῖο Μιχαήλ Τσοῦμπρου, ἀρ. 714. Ἡ δὲ "φακτούρα" τοῦ Παυλῆ Παναγιώτη "ἀπὸ Γιάσι" περιλαμβάνει καί 480 τόμους βιβλίων· βλ. Ἀρχεῖο Τσοῦμπρου... Ἐνδιαφέρον εἶναι καί τὸ γεγονός ὅτι οἱ παραπάνω ἔμποροι παραγγέλλουν "χαρτί διὰ γράψιμο νά εἶναι ὅλον κορεμένον εἰς τὰς ἄκρας του" καί καθορίζουν τὸν τύπο: 50 τόπια λέων, 150 τρικάπελο καί 150 μπότζο παραγγέλλει ὁ Χατζῆ-Μιχαήλ καί 60 λέων, 90 τρικάπελον καί 90 μπότζο ὁ Παν. Παυλῆς. Τὸ χαρτί δὲν θά καταναλωθῇ μόνο στίς διάφορες ὑπηρεσίες ἀλλὰ καί στὰ σχολεῖα. βλ. ἀκόμη L. VRA-NOUSSIS, Manuscrits, livres, imprimeries et maisons d'édition. Athènes 1981 καί Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Τὸ ἑλληνικὸ βιβλίο κατὰ τὴν Τουρκοκρατία (1474-1820). Θεσσαλονίκη 1981.
4. Ἑσπ. ΚΥΡΙΑΚΙΑΝ, Ἱστορία τῆς κατὰ τὴν Τραπεζοῦντα... Μονῆς Σουμελά, Ἀθήναι 1898.
5. Β. ΕΚΟΥΒΑΡΑ, Ἰωάννης Πρίγκης (1725;-1789), ἡ ἑλληνικὴ παρουσία τοῦ Ἀμστερνταμ, ἡ Σχολὴ καί ἡ βιβλιοθήκη Ζαγοράς. Ἀθήνα 1964.

ή σχολή Χίου¹, ή σχολή Δημητσάνης² κλπ. Παρ'όλα αυτά ή έλλειψη τοῦ βιβλίου εἶναι πάντα αἰσθητή. Τό 1698, ὁ Σεβαστός Κυμινήτης, πού εἶχε προσωπική βιβλιοθήκη, ἔγραφε στό Χρύσανθο Νοταρά "πολ-
λῶν μοι καί χρησίμων χρειά βιβλίων... τό δέ γε νῦν ἔχον εὐρέ μοι
'Αλέξανδρον τόν 'Αφροδισίεα εἰς ὄλην τήν μεταφυσικήν τοῦ 'Αριστο-
τέλους"³, βιβλίο πού προφανῶς δέν εὑρίσκε στό Βουκουρέστι. Τήν ἴδια
ἐποχή ὁ Ἱερομόναχος 'Αθανάσιος, πού κλήθηκε ἀπό τόν ἡγεμόνα τῆς
Μολδαβίας νά διδάξει στό νεοσύστατο σχολεῖο τοῦ 'Ιασίου, παρακα-
λεῖ τό Χρύσανθο Νοταρά γιά "κανένα χρυσολωρᾶ ἢ Κάτωνα ἢ ἄλλα ποι-
ητικά"⁴, προκειμένου νά ἀνταποκριθῇ στίς διδασκαλικές του ὑποχρεώ-
σεις. 'Ο δανεισμός τῶν βιβλίων εἶναι πολύ συνηθισμένο φαινόμενο.
'Ο δανειζόμενος, προκειμένου νά καταστήσει κτῆμα του τό περιεχόμε-
νο τοῦ βιβλίου, ἀντιγράφει. 'Ο Χρύσανθος Νοταράς λ.χ. παραγγέλλει
στό Βουκουρέστι νά τοῦ ἀντιγράψουν δύο βιβλία, τά ὁποῖα ὑπῆρχαν
στή βιβλιοθήκη τῆς μονῆς Margineni⁵. Πολύ ἀργότερα, τό 1790 ὁ
πρωτοσύγκελλος τοῦ Παναγίου Τάφου Μακάριος, ὁ ὁποῖος μένει στά 'Ι-
εροσόλυμα, θά ζητήσῃ ἀπό τό διδασκαλο 'Ιωάννη Πέζαρο, πού ζῇ στόν
Τύρναβο, νά τοῦ δανείσῃ τήν 'Αριθμητική τοῦ Μπαλάνου, τήν ὁποία,
μετά τήν ἀντιγραφή, ἐπιστρέφει⁶. Γενικά τά βιβλία δέν ἦταν φτηνά,
ἰδιαίτερα μάλιστα τά τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν. 'Η Φυσική τοῦ Κων.Κούμα

1. Οἱ Χιώτες ἔχτισαν ἰδιαίτερο οἶκημα κοντά στό Γυμνάσιο γιά νά στεγάσουν τή βιβλιοθήκη, στήν ὁποία συγκέντρωσαν καί τά βιβλία τῶν παλαιότερων σχολείων, συνολικά 12.000 τόμους. Πολλά ὀφείλει ἡ βιβλιοθήκη τῆς Χίου στόν 'Αδ. Κοραή. Κωνστ. Ι. ΑΜΑΝΤΟΥ, Τά Γράμματα εἰς τήν Χίον κατά τήν Τουρκοκρατίαν (1566-1822). Πειραιεύς 1946, σελ. 38.
2. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 71-80. 'Εξ ἄλλου ὅταν ὁ περιηγητής Martin LEAK ἐπισκέφθηκε τή σχολή συνάντησε τό διδασκαλο στή βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία, γράφει, "contains some valuable editions of the classics, many of Aldus and numerous theological works but no manuscripts". William Martin LEAK, Travels in the Morea, τόμ. 2, London 1830, σελ. 60-61.
3. 'Η ἐπιστολή δημοσιευμένη ἀπό τόν Ε. HURMUZAKI, Documente, τόμ. IV/1, σελ. 315 καί τόν 'Em. LEGRAND, Epistolaire grec, Bibliothèque grecque vul-
gaire, τόμ. IV, σελ. 9-10.
4. 'Η ἐπιστολή δημοσιευμένη ἀπό τόν Ε. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/2, σελ. 864.
5. Ε. HURMUZAKI, Documente, XIV/1, σελ. 573.
6. 'Αρχεῖο Τυρνάβου, ΤΚΟ/ΕΒΕ, ἔγγραφα ὑπ'ἀρ. Ρ 38 καί Ρ 105.

έστοίχιζε γρ. 7,34, ή Πρακτική 'Αριθμητική του Νεοφύτου Δούκα γρ. 10¹, ή Φυσική του Κ. Βαρδαλάχου 12 γρ. 'Η 'Εγκυκλοπαιδεία του Πατούσα γύρω στά 1805 έκόστιζε 2,5 γρ. ό τόμος, όταν 1 γρ. ήταν τό ήμερομίσθιο ενός άγροτικού έργατη².

Γι' αυτό καί μετά τήν κυκλοφόρηση τής 'Εγκυκλοπαιδείας καί παρά τή χαμηλή τιμή πού ύποσχέθηκε ό έκδότης³, ή άντιγραφή έξακολουθοϋσε νά καταπονεί τούς μαθητές, οί όποιοι δέν άντέγραφαν για άσκηση, αλλά για νά έξασφαλίσουν τό κείμενο τών "μαθημάτων". Στά μαθηματάρια άφθονοϋν οί σημειώσεις πού άναφέρονται στην άντιγραφή. Στο μαθηματάριο του Γεωργίου 'Υπομενᾱ (Μ.Π.Τ. 322 άρ. 906), στο φύλ. 41, όπου άρχίζει τό κείμενο του 'Ησιόδου ('Εργα καί 'Ημέραι), ό μαθητής έσημείωσε 'αχζ' 'Απριλίου λ' ήμέρα δ'" καί στο τέλος του κειμένου, φύλ. 65 'αχζ' Μαΐου β' γέγραφα". Είμαι φανερό ότι προετοίμασε τό μαθηματάριο του, για νά γράψει κατόπιν τήν έξήγηση καί τά σχόλια.

Στό Σιναΐτ. 1381 (άρ. 15) άπαντοϋμε τήν άκόλουθη ένδιαφέρουσα σημείωση: "τέλος τής γνωμολογίας του μεγάλου πατρός Γρηγορίου του θεολόγου τών άπορρήτων έπών πρᾶξις λγ' άντεγράφη δέ εκ σεσαθρωμένης καί παλαιότητας βίβλου έν τή σχολή τής Πάτμου παρ' 'Ιγνατίου Κρητός του ιεροδιακόνου... έν έτει από Χριστου χυλικοστῶ έπτακοσιοστῶ τεσσαρακοστῶ πρώτῃ κατά μήνα 'Ιούλιον. 'Εν έτέρῃ έντετυπωμένῃ βιβλίῳ εϋρηται καί αύτή ή έξήγησις άνεπίγραφος". Οί γνωμολογίες του Γρηγορίου άποτελοϋσαν βασικό μάθημα. 'Από έντυπο άντέγραψε ό 'Ιάκωβος Μυριοφύτης τό Μ.Π.Τ. 98 (άρ. 950), στο πρώτο φύλλο του όποίου έσημείωσε τά άκόλουθα μέ καθαρά γράμματα, μιμούμενος τό έντυπο: "Γνωμολογικόν περιέχον τά κατά άλφάβητον γνωμικά μονόστιχα του Χρυσολωρᾱ. 'Ιάκωβος ιεροδιάκονος 'Ενετίησι 1771. Παρά Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ έξ 'Ιωαννίνων".

'Η πενία ή άλλος λόγος είναι πολύ συχνά ή αίτία για τήν όποία πολλοί μαθητές δέν μποροϋν νά προμηθευθοϋν έντυπα. Στο Σιναΐτ.

1. Γιάννη ΚΑΡΑ, Οί θετικές-Φυσικές 'Επιστήμες στον έλληνικό 18ο αιώνα. 'Αθήνα 1977, σελ. 31.

2. Χρ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΝ, Τό έλληνικό βιβλίο, σελ. 41.

3. "Ταύτην (δηλ. τήν 'Εγκυκλοπαιδείαν) δέ μετ' όλίγης κεκτημένου δαπάνης έξουσι, συνελόντι είπεϋν, αύτό δή τό έαρ καί τήν όπώραν τής 'Αττικής εύγλωττίας καί τά άκροθύνια τής έσω καί τής έξω παιδείας". Τόμ. Α', Εύσαγωγή.

1702 (άρ. 23), φύλ. 113, όπου αρχίζει ο Βούσιρις του Ίσοκράτους, ο μαθητής έσημείωσε· "οὗτος ο λόγος εύρίσκεται εις τά άπαντα του Ίσοκράτους τύπος, πλην μέ τό νά μήν είχαν τόν έγραψα διά μάθημα", καί αυτό τό 1782, στην Πατμιάδα. Χαρακτηριστικό είναι ότι δέν γράφονται μόνο κείμενα που προσρίζονται για έξήγηση, αλλά και μαθήματα Φιλοσοφίας καί Λογικής. Στο ΕΒΕ 1153¹, ΙΗ' αί., του Νεοφύτου Καλούτζη², που έσπούδασε στη σχολή 'Αγ. Σάββα Βουκουρεστίου, στο τέλος της "περί γενέσεως καί φθοράς" πραγματείας διαβάσαμε· "γέγραπται μέν τῷ φψεζ^φ Μαρτίου θ', έπεραιώθη δέ μαθήσει έν έτει σωτηρίῳ φψεζ^φ κατά την κζ^{πν} του 'Απριλλίου μηνός έν Βουκουρεστίῳ κτήμα καί πόνος έμου Νεοφύτου έερομονάχου έκκλησιάρχου του έκ νήσου Κυθήρων"². 'Η λογική του Βλεμμύδη έχει άντιγραφῆ από τό Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη στο ΕΒΕ 2126³. Έννοείται ότι έδω δέν αναφέρουμε όλες τίς περιπτώσεις.

Καί από άλλες πηγές διαπιστώνεται ή έλλειψη του έντύπου σχολικοῦ βιβλίου καί διατυπώνονται μάλιστα πικρά σχόλια για τούς κόπους της άντιγραφῆς καί τό χρόνο που αφιερώνεται σ'αυτή. 'Ο 'Ιώσηπος Μοισιόδαξ στην 'Απολογία⁴ του γράφει· "Ημεῖς, πρός ταῦς λοιπαῖς άτυχίαις, καθώς λέγω καί άλλαχοῦ, έχομεν καί ταύτην, ότι νά μή έχωμεν τά βιβλία τά αναγκαίως συντείνοντα τῇ καλλιεργείᾳ τῶν ήμετέρων νέων... τά δύστηνα ήμέτερα σχολεῖα σπανίζουσι καί από αὐτῶν τῶν αναγκαίων βιβλίων". Στίς αρχές του ΙΘ' αί. ή κατάσταση δέν είναι πολύ διαφορετική. 'Η άντιγραφῆ έξακολουθεῖ νά καταπονεί τούς σπουδαστές. Στίς 30 Νοεμβρίου 1816 ο Κ. Κούμας γράφει στον "Έρμῆν τόν Λόγιον" έξ άφορμῆς της 'Εμπειρικής Ψυχολογίας του καί της Κρηπίδος Φιλοσοφίας· "θέλων δέ νά ανακουφίσω τούς μαθητάς από τούς της άντιγραφῆς κόπους ... άπεφάσισα νά τό εκδώσω εις φῶς... τό όποῖον θέλουν διδάσκεσθαι του λοιποῦ οί νέοι... άπηλλα-

1. 'Ι. καί ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Κατάλογος ...,σελ. 54.

2. Για τίς σπουδές του Νεοφύτου Καλούτζη βλ. 'Αγγ. Π. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Εἰδήσεις περί μαθητῶν τῶν 'Ελληνικῶν Σχολῶν Βλαχίας καί Μολδαβίας έκ σημειώσεων χειρογράφων κωδίκων. ΕΒΕ 39-40 (1972-1973), 'Αθήναι 1973, σελ. 612-619.

3. 'Αγγελ. Π. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τά έτη σπουδῶν Νεοφύτου του Καυσοκαλυβίτου. Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν, τόμ. Γ', 'Αθήναι 1976, σελ. 377-380.

4. 'Ιωσήπου του ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, 'Απολογία. Έν τῇ Βιέννῃ της 'Αυστρίας, 1780,σελ. 32, ύποσημ. 1.

γμένοι των βαρέων κόπων της επί ως επί τό πλεστον έσφαλμένης αντιγραφής"¹. Σε λόγο που έξεφώνησε ο διδάσκαλος της Σχολής 'Αδριανουπόλεως Στεφανος Καραθεοδωρής² και που δημοσιεύθηκε στο Λόγιο 'Ερμή του 1820³ διαβαζομε τά εξής: "Τό δέ δεύτερον έμπόδιον τό εκ των βιβλίων πάσαι μέν ποτέ ήτο μέγιστον, έπειδή έχρειάζετο την άπαραίτητον αντιγραφήν, ή όποία έφθειρε τον καιρόν της μελέτης". Κόπο όμως άπαιτούσε και ή γραφή των εξηγήσεων, των σχολίων και των κάθε ειδους συμπληρώσεων, που έπρόσφερε ο διδάσκαλος κατά την παράδοση. Μιά εικόνα μαθηματος του Θεοφίλου Κορυδαλέως⁴ μάς δίνει σημείωση του χ/φου Πατρ. 'Ιεροσολ. ('Αγ. Σάββα) 530: "άλλ'άγορεύοντος μόνου του σοφωτάτου Κορυθαλλέως οι μαθηταί από φωνής μόνης έγράφομεν, ο μέν τελειότερον, ο δ'άτυχέστερον, τινές δέ εύπορώτεροι μεταγράφοντες έδιώρθουν τά αύτών". Οι εύπορώτεροι λοιπόν είχαν την δυνατότητα να αγοράσουν και άλλες "κόλλες"⁵ και να καθαρογράψουν τό μάθημα ή να αγοράσουν ετοιμες τίς εξηγήσεις των κειμένων, αντιγραμμένες από κάποιον άλλο, στον όποιο άνέθεταν ξαντι άμοιβής την όχληρή αύτή εργασία. Έτσι εξηγείται γιατί υπάρχουν τόσα μαθηματάρια με παραδόσεις

1. 'Ερμής ο Λόγιος, έτος 1817, σελ. 14.
2. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, 'Η Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 62 και 82, τόμ. Β', σελ. 135, 187, 288Β και 400, όπου ειδήσεις για τον άνδρα.
3. Σελ. 365. Στόν ίδιο τόμο στη σελ. 129 ο Γ. Μεϊτάνης κρίνοντας τη Βολισσία έκδοση του 'Ομήρου γράφει "... Κάθε Έλλην ένθυμεύται ότι πρό τωνων χρόνων μάς έλειπαν τά μέσα της σπουδής.... Τό πρώτον και κυριώτερον ζως ήτον ή έλλειψις των αναγκαίων όπωσουν βιβλίων' αν άκόμη δέν τά έχωμεν όλα, είναι όμως αν επαινετόν ότι αίσθανόμεθα αύτήν την έλλειψιν" κτλ.Βλ. και 'Ερμή τό Λόγιο έτ. 1819, σελ. 904-905, όπου διαπίστωση για την έλλειψη βιβλίων από τό Γεώργιο Γεννάδιο και τό Γεώργιο Λασσάνη, τούς συγγραφείς της Στοιχειώδους Έγκυκλοπαιδείας των Παιδικών Μαθημάτων, ή όποία τυπώθηκε στη Μόσχα τό 1819-1820.
4. Για τον Κορυδαλέα βλ. Cléobule TSOURKAS, Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'oeuvre de Theophile Corydalée (1570-1646). Thessalonique 1967².
5. Τό χαρτί "διά γράψιμο" πωλείται σε κόλλες και οι μαθητές σε κόλλες τό ύπολογίζουν. Στο μαθηματάριο ΒΒ 23 (άρ.187), στο φ. 1 άπαντομε ύπολογισμό κειμένων σε κόλλες' λόγοι του Αυσίου κόλαις (sic) 14. Δημοσθένους κατά 'Ανδροτίωνος κόλαις 8, του αύτου 'Ολυμπιακός κόλαις 16.... κατά Μειδίου 22 κλπ. Συνολικά ο μαθητής Γεώργιος Σίφνος (;) έγραφε 48 κόλλες"πρός ένδεκα παράδες". Τό δέσιομο του έστοίχισε 100 παράδες. Σπ. ΑΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος, Ν. Έλληνομν. τόμ. Α', σελ. 363.

του Δανιήλ Κεραμέως γραμμένα από τον Ιεροδιάκονο Γρηγόριο Κανᾶ, Πάτρις¹.

Ἐχομε ὁμως καί περιπτώσεις εὐτυχῶν κατόχων τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, οἱ ὅποιοι ἐσημείωναν τίς "ψυχαγωγίες" κατ'εὐθείαν ἐπάνω στό ἔντυπο² ἀποφεύγοντας τήν ἀντιγραφή τοῦ κειμένου.

Μεγάλη ἐξυπηρέτηση στή σπουδάζουσα νεότητα ἐπρόσφερε ἡ ἐκδοση ἐντύπων ἐξηγήσεων. Τό 1815 ὁ Δαμασκηνός Παναγιωτόπουλος ἐτύπωσε τίς ἐξηγήσεις τοῦ Ἐπιστολαρίου τοῦ Συνεσίου, ἐπιδιώκοντας νά ἀπαλλάξει τοὺς νέους ἀπό τοὺς κόπους τῆς ἀντιγραφῆς, τῆς ὁποίας φρικτή εἰκόνα δίνει στήν προσφώνησή του: "Ὡς ἐσεῖς, ἀρχάριοι ὀρθόδοξοι παῖδες τῆς ἐλληνικῆς μαθήσεως, γινώσκετε ὅτι ἀρκετά ἐλληνικά σχολεῖα ἐτριγύρισα καί ἐθεώρησα πολλοὺς μαθητάς, ὅπου ἀπό τοὺς περισσοὺς κόπους ὅπου ἔκαμναν εἰς τὰ γραψύματα καί ψυχαγωγίας καί κτηθῆματα τῶν μαθημάτων τους, ἄλλοι ἔπασχαν ἀπό πονοκέφαλον, ἄλλοι ἀπό τό στῆθος τους, ἄλλοι ἀπό τήν καρδίαν τους, ἄλλοι ἀπό τὰ νεφρά τους, ἄλλοι ἀπό διάφοραις ὑποχοντρίαις, μελαγχολίαις ..."³ κτλ. Βέβαια ὁ Δαμασκηνός δέν ἦταν ὁ μόνος. Τοὺς ἔδιδους στόχοις εἶχαν στίς ἀρχές τοῦ 18' αἰ. ὁ Νεόφυτος Δούκας⁴, ὁ Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος⁵ κ.ἄ. Ὅμως οἱ προσπάθειες αὐτές καταβάλλονται κατὰ τίς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ 18' αἰ. καί στίς ἀρχές τοῦ 19' αἰ.

1. Ὁ Γρηγόριος Κανᾶς, Πάτρις, εἶναι ὁ γραφέας πολλῶν μαθηματικῶν. Ὑποθέτομε ὅτι ἐφοίτησε στήν Πατριάδα ἐπὶ σχολάρχας Κεραμέως. Ἡ γραφή του μαρτυρεῖ ἄνθρωπο πολὺ ἐξασκημένον στό γράψιμο. Φαίνεται ὅτι ἔγραφε μαθηματικά μέ ἀμειβή γιὰ χάρι μαθητῶν, πού ἤθελαν νά ἀποφύγουν τοὺς κόπους τῆς ἀντιγραφῆς. Ἀπὸ τό χέρι τοῦ Κανᾶ εἶναι τὰ Βουκουρ. 6 (ἀρ. 304), Δοχειαρ. 264 (ἀρ. 293), ΒΒ 106 (ἀρ. 198), Πατρ. 594 (ἀρ. 656), Πατρ. Ἱεροσολ. Πατριαρχ. βιβλιοθ. 373 (ἀρ. 707), Σάμου 73 [36] (ἀρ. 674), μασίου III-107 (ἀρ. 849), ὥστε δέ καί ἄλλα τὰ ὅποια διαφεύγουν. Στό Βραβεῖο τῆς Ἱ.Μ. Ἱω. Θεολόγου τῆς Πάτρου ἀναφέρεται ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του: "1824 δεκεμβρίου 24 ἔδωσε τό κοινόν χρέος ὁ συναδελφός ἡμῶν Γρηγόριος Ἱεροδιάκονος ὁ κανᾶς τοῦ πτωχαντώνικου κ(αί) ὁ θεός ἀναπαῦσαι αὐτόν μετὰ τῶν δικαίων". Χρυσσοστόμου Γ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.
2. Βλ. ΕΒΕ, ΝΦ 459, 460, 461 κ.λ.κ.
3. Δαμασκηνοῦ Ἱερομονάχου παπᾶ Παναγιωτοπούλου, ... Ἐπιστολάριον ... Ἐν Βενετίᾳ 1815. Προόμιμον, σελ. ι'.
4. Ὁ πολυγραφώτατος Δούκας ἐξήγησε, παρέφρασε καί διόρθωσε τοὺς σπουδαιότερους κλασικοὺς συγγραφεῖς: Ὅμηρο (Αἰγίνα 1834-35), Αἰσχύλο, Σοφοκλή καί Εὐριπίδῃ (Αἰγίνα 1839, 1834-35 ἀντίστοιχα), Θουκυδίδῃ (Βιέννη 1805-1806), Ἀρριανό (Βιέννη 1809) κλπ. Ἐσχολίασε Πλύνδαρο, Ἀριστοφάνη, Αἰσχύνῃ κλπ.
5. Μετέφρασε τήν Κύρου Παιδεία καί τήν Κύρου Ἀνάβαση τοῦ Ξενοφῶντος, πού δημοσιεύθηκαν μετὰ τό θάνατό του (1846 καί 1846 ἀντίστοιχα).

Οἱ αἰῶνες ποὺ προηγέθησαν ἦσαν μάρτυρες μιᾶς πραγματικότητας, ποὺ δέν ἀπεῖχε ἀπὸ ὅσα ὁ Δαμασκηνὸς Παναγιωτόπουλος ἀναφέρει, ἔστω καὶ ἂν θεωρηθοῦν κάπως ὑπερβολικά. Ὅπωςδήποτε ἡ ἀντιγραφή κυριαρχοῦσε στὴ σχολικὴ ζωὴ καὶ ἦταν ἀναπόφευκτη, ἀφοῦ γιὰ τὴ μεγάλη πλειονότητα τῶν μαθητῶν ἦταν ἡ προϋπόθεση γιὰ τὴν κυρίως διδασκαλία τῶν κειμένων δηλ. τὴν ἐξήγηση (ψυχαγωγικὴ ἢ μονολεκτικὴ) ἢ τὴν πλατύτερη ἐρμηνεία.

Ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων

Τά "ἐλληνικά μαθήματα" δηλαδή ἡ διδασκαλία κειμένων ἀρχαίων ἐλληνικῶν καί χριστιανικῶν ἀποτελοῦσαν τόν κορμό τῆς κατὰ "κυκλοπαιδείαν" παιδεύσεως. Μόνο μετά τήν ὁλοκλήρωση τῶν μαθημάτων αὐτῶν ὁ μαθητής ἐπροχωροῦσε "ἐπὶ τὰ τέλεια τῶν μαθημάτων" δηλ. "εἰς τὰ τῆς φιλοσοφίας καί θεωρίας καί διαφορῶν ἐπιστημῶν ὑψηλότερα ὀήματα"¹. Μέ τή διδασκαλία τῶν κειμένων ἐπιδιώκεται ἡ κατανόηση τοῦ περιεχομένου, ἡ ὠφέλεια πού προκύπτει ἀπό τήν γνωριμία μέ σπουδαῖες μορφές. Αὐτούς τοὺς στόχους ἐνίσχυαν τὰ ποικίλα σχόλια πού συνόδευαν τὰ κείμενα. Κυρίως ὅμως ἐπιδιώκετο ἡ ἐκμάθηση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς. Γι' αὐτό ἡ διδασκαλία τῶν κειμένων ἐσυνδυάζετο μέ τήν τεχνολογία καί τή σύνταξη, καθώς καί μέ τή θεματογραφία, ἡ ὁποία δέν μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ².

Περὶ τεχνολογίας

Ἀναπόσπαστο μέρος τῆς διδασκαλίας τῶν κειμένων ἦταν ἡ τεχνολογία, ἡ ὁποία, κατὰ τήν ἀντίληψη τῆς ἐποχῆς, συντελοῦσε στήν κατανόηση τοῦ κειμένου, ἐφ' ὅσον, ὑποτίθεται, ἐβοηθοῦσε στήν "κατάληψιν" τῶν διδασκομένων κειμένων. Κατά τήν ἀναδιοργάνωση τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας τόν Ἰούλιο τοῦ 1691 ὁ Πατριάρχης Καλλίνικος ὁ Β' στό σχετικό σιγίλλιό του ὁρίζει μεταξύ ἄλλων ὅτι "ὁ διδάσκαλος τῆς κυκλοπαιδείας" ὀφείλει κατὰ τή διδασκαλία νά ἐπιμένει στό "σχηματισμό τῶν χρόνων πρός τοὺς

1. Βλ. τό σιγίλλιο τοῦ 1663 στό Β' μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

2. Ἡ θεματογραφία δέν ἔχει ἐρευνηθῇ ἀκόμη συστηματικά. Γεύση θεματογραφικῆς ἐργασίας μᾶς προσφέρουν σύντομες μελέτες. Βλ. Εὐρήνης ΚΟΥΡΟΥΝΗ, Ἡ διδασκαλία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καί ἡ "θεματογραφία" τοῦ Διασωρηνοῦ. Κείμενα καί Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Ἀθῆναι 1969. Καί Μαρίας ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΥ, Ἡ ἐλληνική "θεματογραφία" στή Δύση καί οἱ κώδικες Vat. Gr. 1733, 1826, 1890. Κείμενα καί Μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Ἀθῆναι 1973.

ύκανωτέρους, ἀρχόμενος ἀπό τῆς συντάξεως τῶν ρημάτων, μετά τεχνολογίας ἀδιαλείπτου, ἄτε μάλα ἀναγκαίως συμβαλλούσης ταύτης τοῖς πρωτοπείροις εἰς ἔννοιαν καί κατάληψιν τῶν διδασκομένων αὐτοῦς"¹. Σέ ἐπιστολή του πρὸς τὸ Χρυσάνθου Νοταρᾶ μέ χρονολογία 18 Νοεμβρίου 1714 ὁ Ἀθανάσιος Βουθρογνεύς, πού διδάσκει στή σχολή Ἀδριανουπόλεως, γράφει· "μαθητὰς ἔχω δεκαεπτὰ εἰς κλάσεις διηρημένους τέσσαρες· εἰς τὴν α' εἶναι τρεῖς, σπουδάζουν Ὅμηρον μετά τῆς ποιητικῆς τεχνολογίας... εἰς τὴν γ' τρεῖς, σπουδάζουν λόγους Ἰσοκράτους καί τὴν ἀνήκουσαν τεχνολογίαν"².

Ὁ Κ. Κούμας ἀναφέρει διὰ τὸ διδάσκαλός του, Ἰωάννης Πέζαρος, κατὰ τὴ διδασκαλία "ἐτεχνολόγει, ἐδιόρθωνε ἐξηγήσεις, ἤκουε τοὺς ἀποστηθίζοντας..." κλπ.³.

Δέν παραβλέπομε τὸ γεγονὸς διὰ πολλοὶ διδάσκαλοι ἐπέμεναν ἰδιαίτερα στὸ τεχνολογικὸ μέρος, σὲ σημεῖο μάλιστα νὰ ἀμελοῦν κάθε ἄλλη πλευρὰ τῆς διδασκαλίας, πού ἔτσι καταντοῦσε ἄγονη ἐπανάληψη γραμματικῶν κανόνων. Αὐτὴ τὴν ὑπερβολὴ εἶχε ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψῃ τοῦ ὁ Γεράσιμος Βυζάντιος, ὁ σχολάρχης τῆς Πατριάρχης, ὅταν, στὴν Εἰσαγωγή τῆς Ἑρμηνείας του στὸ τέταρτο βιβλίο τῆς Γραμματικῆς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ, ἐτόνιζε διὰ δέν πρέπει οἱ τεχνολόγοι μόνον "πυκνοῦς κανόσι καί παραδείγμασι τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν βαρύνειν (φορῶν, ἐμπύπλυν), ἀλλὰ πρό πάντων τὴν χρῆσιν διδάσκειν αὐτοῦς τῶν διαφόρων συντάξεων καί τὸ εἶδος τοῦ λόγου τῶν προϋχόντων λογογράφων καί συγγραφέων καί ἱστορικῶν ἀρίστων, προσέτι καί ὅσα εἰς κάλλος καί ἀττικὴν μοῦσαν τοῦ λόγου φέρει καί ὅπως ἡ χρῆσις τοῦς τοιούτους ἐσπούδαστο"⁴. Προσθέτει διὰ πρέπει νὰ ἐφιστᾶται ἡ

1. Ἀθ. ΚΟΜΝΗΝΟΥ-ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ, Τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σελ. 204-208 καί Ἀπ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Πηγὲς τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ.1(1204-1669), Θεσ/νίκη 1965, σελ. 349-354.
2. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, Γράμματα ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ πόλεως. Κωνσταντινουπόλις 1913, σελ. 67.
3. Κ. ΚΟΥΜΑ, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας, τόμ. 12ος, Βιέννη 1832, σελ. 568. Καί φωτοατυπία, 1966.
4. Ἑρμηνεία εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ Γραμματικῆς φιλοπονηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν ἱεροδιδασκάλου σοφολογιώτατου κυρίου Γερασίου Βυζαντίου τῆς ἐν Πάτρῃ Καθηγητοῦ Σχολῆς, Ἑνετίησιν 1756 (αφῆς'), σελ. 5 καί ἐξῆς, ὅπου περὶ τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τοῦ κατὰ Γραμματικῆν.

προσοχή τῶν μαθητῶν στό λεξιλόγιο τῶν πρωτοτύπων κειμένων, στήν ἀποφυγή ἐξεζητημένων λέξεων καί ἐκφράσεων, στή χρήση τῆς κυριολεξίας. Ὁ Γεράσιμος δέν ἀποκλείει τήν τεχνολογία· "ἡ δέ τεχνολογία γενέσθω ἀνά μέρος τῶν ὁκτώ μερῶν τοῦ λόγου καί κατὰ τὰ παραπεμπόμενα, ἀμνήσει καί ἐρωτήσῃ τῇ ἀπό τοῦ στόματος τῶν τριῶν συμφωνιῶν"¹. Κατά τό Γεράσιμο ἡ τεχνολογία ἔπρεπε νά γίνεται προφορικά. Ἐπειδή στά μαθηματάρια δέν ἀπαντοῦμε τεχνολογία, φαίνεται ὅτι ἐγράφετο σέ ἰδιαίτερα τετράδια ἡ εἶχε ἐπικρατήσῃ ἡ προφορική διδασκαλία.

Περί συντάξεως

Παράλληλα μέ τήν τεχνολογία τῇ διδασκαλίᾳ τῶν κειμένων ἐσυμπλήρωνε τό μάθημα τῆς Συντάξεως. Ἡ σύνταξη τῶν κειμένων διαπιστώνεται στά μαθηματάρια, ὅπως εἶδαμε, μέ τή μορφή "κατά λέξιν" ἢ "κατά σύνταξιν" ἐξηγήσεως². Σχετικά μέ τή σύνταξη, ἡ ὁποία ὑποβοηθεῖ τήν ἐξήγηση, χαρακτηριστική εἶναι ἡ ἀποψη τοῦ Δανιήλ Κεραμέως, πού, ὅπως ὁ Γεράσιμος Βυζάντιος, εἶχε φήμη καλοῦ διδασκάλου. Στή Γραμματική του, πού εἶναι διατυπωμένα σέ μορφή ἐρωτήσεων καί ἀποκρίσεων, μάς δίνει τόν ὁρισμό τῆς ἐξηγήσεως ὡς ἐξῆς· ἡ ἐξήγηση εἶναι "διασάφεις καί ἐρμηνεία τῶν ἀναγινωσκομένων". Στήν ἐρώτηση "πῶς ἐρμηνευτέον;" ἀπαντᾷ: "τὴν εὐθεῖαν πρῶτον παραληπτέον, εὖθ' οὕτω τό ρῆμα κλπ."³. Εἶναι σαφές ὅτι ὁ Δανιήλ πιστεύει ὅτι πρέπει τό κείμενο νά ἐξομαλύνεται μέ τή σύνταξη καί νά ἀκολουθεῖ ἡ ἐρμηνεία, ἀποψη πού καί σήμερα δέν ἀπορρίπτεται. Μέ τήν τεχνολογία λοιπόν καί τή σύνταξη ὑποβοηθεῖται ἡ ἐκμάθηση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, πού ἦταν ἕνας

1. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 6.

2. Βλ. Βατοπ. 219 (ἀρ. 242), ΕΒΕ 1132 (ἀρ. 72) καί 1134 (ἀρ. 74), Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902) κλπ.

3. Συναῦτ. 1363, φύλ 108^v καί ἐξῆς. Γιά τίς ἐρμηνευτικές ἀντιλήψεις τοῦ Δανιήλ βλ. Ἀλεξάνδρου ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Δανιήλ Κεραμέως, Εἰσαγωγή περὶ τοῦ ὅπως δεῖ ἐρμηνεύειν τόν κατά γραμματικὴν λόγον. ΔΑ, τόμ. 6 (1976), σελ. 67-80. Στήν κατά πολύ παλαιότερη Πατμιάδα του, σελ. 61, ὁ Μαλανδράκης παραθέτει τό ἀκόλουθο δεῖγμα τῆς κατά Δανιήλ ἐρμηνείας: "τῆς περὶ ἐμέ σου προνοίας, ἣν τοσοῦτον ἐπεδείξω χρόνον, πάντα κάλων κινήσας, εἴσομαι σοι χάριτας". Προτοῦ ἐρμηνευθῇ ἡ περίοδος αὐτῇ ἐξομαλύνεται συντακτικὰ ὡς ἐξῆς· "Ἐγὼ κινήσας κάλων πάντα ἔσομαι χάριτάς σοι, ἔνεκεν τῆς προνοίας σου, ἣν ἐπεδείξω πρὸς ἐμέ χρόνον τοσοῦτον".

από τους βασικούς στόχους της διδασκαλίας των κειμένων. Ο Ίωσηπος Μοισιόδαξ, ο οποίος έθεωρείτο προοδευτικός στίς απόψεις του, τίς άναφερόμενες στην παιδεία, διατυπώνει σαφέστατα αυτή την αντίληψη στην Παιδαγωγία του: "τό σκοπιμώτατον τέλος της άναγνώσεως είναι κυρίως ή κατάληψις της έλληνικης"¹.

Θά ήταν σφάλμα νά πιστέψομε ότι ή διδασκαλία περιορίζετο αποκλειστικά και μόνο στην έφαρμογή των κανόνων της Γραμματικής και της Συντάξεως. Υπήρξαν διδάσκαλοι μέ εύρειες αντίληψεις, πού απέβλεψαν σέ ύψηλότερους στόχους και έδίδαξαν τους "θύραθεν" και τους Χριστιανούς συγγραφείς μέ πολλή γνώση. Οί βλέψεις τους μάλιστα συχνά ξεπερνούσαν τά στενά όρια μιās Σχολής, για νά άγκαλιάσουν ευρύτερες κοινωνικές ομάδες. Αναφέρουμε πρώτο τό Σεβαστό Κυμινήτη. Είναι γνωστό ότι έδίδαξε στην Πατριαρχική Ακαδημία, στην Τραπεζοϋντα και στην "αύθεντική" Ακαδημία του Βουκουρεστίου². Σάν διδάσκαλος περιέλαβε στά μαθήματά του ένα φάσμα κειμένων πού αρχίζει από τόν Ήσίοδο και τους τραγικούς, συνεχίζεται μέ τό Συνέσιο και τό Γρηγόριο Θεολόγο και καταλήγει στό Θεοφύλακτο Βουλγαρίας³. Ασχολήθηκε μέ τόν Άριστοτέλη και κατά τόν Άνθιμο Ίβηρίτη ήταν "των όρθοδόξων δογμάτων είδήμων άριστος"⁴. Τοϋ Κυμινήτη έρμηνευτικές εργασίες παραδίδει μεταξύ άλλων χ/φων και τό Μ.Π.Τ.672⁵, γραμμένο τό Μάρτιο τοϋ 1700 από τό Νεόφυτο, ήγουμένο τοϋ Άγ.Σάββα Βουκουρεστίου, άδελφό τοϋ Χρυσάνθου Νοταρά⁵. Προτοϋ προ-

1. Ίωσήπου ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, Παιδαγωγία ...,σελ. 131.

2. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies ..., σελ. 363-372.

3. Για τους συγγραφείς πού έδίδαξε ό Κυμινήτης βλ. τό Β' μέρος αύτής της εργασίας.

4. Βλ. τόν πρόλογο τοϋ Άνθίμου Ίβηρίτη στό Έγχειρίδιον περί των άποριών και λύσεων τοϋ Ίω. Καρυοφύλλη, πού έτυπώθηκε στό Συνάγοβο τό 1697' δημοσιευμένος από τόν Em. LEGRAND, BH, 17ème s., τόμ. Ι, σελ. 47.

5. Άθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ΙΒ, τόμ. Ε', σελ. 224-227.

6. Μ.Π.Τ. 672 (παλαιός άρ. 321), φύλ. 104^v. "έγράφη έν βίῳ διά χειρός έμοϋ Νεοφύτου έρομονάχου και ήγουμένου τοϋ Άγίου Σάββα τοϋ έν Βουκουρεστίῳ κατά τό φ' έτος Μαρτίου 24 έτελειώθη είς ήμέρας τρεῖς". Στο φύλ. 221^v τοϋ ίδιου κώδικα άναφέρεται ότι ό Νεόφυτος άπέθανε τό 1702.

χωρήσει στην έρμηνεία του κειμένου της Έκθέσεως των Παραινε-
 τικῶν κεφαλαίων του Ἀγαπητοῦ διακόνου, ὁ Κυμινήτης ἐξηγεῖ γιὰ
 ποίους λόγους ἐπιχείρησε αὐτὴ τὴν ἐργασία. Βασικά τὸν παρα-
 κίνησε τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου, ποὺ εἶναι ὠφέλιμο τόσο γιὰ
 τὸν ἡγεμόνα, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πλῆθος· "ἀμὴ διότι εὐρίσκεται εἰς ἐλ-
 ληνικὴν γλῶσσαν βαλμένη καὶ δὲν καλογορευᾶται, ἠθέλησα νὰ τὴν ἐξηγήσω
 καὶ αὐτὴν εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν, νὰ εἶναι εἰς ὅλους ληπτὴ καὶ γνωστὴ· ὡς καθὼς
 ἐξήγησα καὶ τοὺς προειρημένους λόγους Συνεσίου τε καὶ Θεοφυλάκτου καὶ ἄλ-
 λους, λέγω καὶ τοὺς τρεῖς παραινετικούς πρώτους λόγους τοῦ Ἰσοκράτους
 καὶ τὴν σύντομον περὶ ἀρετῶν τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκαλίαν· μάλιστα δὲ τὰς
 προκειμένας ταύτας παραινήσεις ἐξηγούμενος πλατύνω μετρίως τὴν ἐρμηνείαν,
 ὥσάν ἔκαμα καὶ εἰς τὴν τοῦ Θεοφυλάκτου πρὸς τὸν Πορφυρογέννητον διδασκα-
 λίαν, εἰς πληρεστέραν κατάληψιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἀναγινωσκόντων" (φύλ.29).

Στὴν εἰσαγωγή τῆς παραινήσεως τοῦ Θεοφυλάκτου¹ γράφει:
 "... ἐρμηνεύοντάς τιν εἰς ἀπλὴν καὶ κοινὴν διάλεκτον δὲν ἐφύλαξα τὴν στε-
 νὴν καὶ ξηράν καὶ κατὰ λέξιν αὐτῆς ἐρμηνείαν· ὥσάν ὅπου ἡ ἑλληνικὴ φράσις
 εἰς μόνον τὸ ἑλληνικὸν ἔχει τὴν νοστιμάδα καὶ τὴν ὠφέλειαν, εἰς δὲ τὸ πε-
 ςὸν καὶ ἀπὸ τὰ δύο ξεπέφτει· τὸν ὅμοιον τρόπον σχεδὸν ἐφύλαξα καὶ εἰς τὴν
 ἐξήγησιν τοῦ περὶ βασιλείας λόγου τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου καὶ εἰς τοὺς
 τρεῖς τοῦ Ἰσοκράτους παραινετικούς λόγους πρὸς Δημόνικον καὶ πρὸς Νικο-
 κλέα καὶ εἰς τὴν σύντομον περὶ ἀρετῶν τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκαλίαν· διὰ
 τοῦτο καὶ ἐδῶ πολλαχοῦ ἐξαπλώνω κατὰ παρέκβασιν τὸν λόγον καὶ ἄλλα μὲν ἀ-
 φύνω, ὥσάν ὅπου εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀρμόζουσιν, ἄλλα δὲ πάλιν προσθέτω κατὰ τὴν
 παρεκβατικὴν τοῦ λόγου ἀκολουθίαν ὡς χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα (φύλ.89^v-90). Καὶ
 στὸ Μ.Π.Τ. 118 ὅπου ἐξηγεῖ "εἰς τὴν ἀπλὴν φράσιν" τὴν "περὶ ἀρετῶν καὶ κα-
 κίων πραγματείαν" τοῦ Ἀριστοτέλους, γράφει· "Ἐδῶ δὲν κάμνομεν
 ἄλλο, παρὰ μόνον πῶς ἐρμηνεύομεν εἰς ἀπλὴν γλῶσσαν τὴν σύντομον περὶ ἀρετῶν
 καὶ κακίων τοῦ Ἀριστοτέλους διδασκαλίαν, μὲ κάποιαν περισσοτέραν πληροφορί-
 αν, ὥσάν νὰ ἦταν αὐτός ὁ Ἀριστοτέλης ἐξηγῶντας τὸν ἑαυτὸν του". Οἱ ἐργασίες
 αὐτές τοῦ Κυμινήτη μαρτυροῦν τίς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν ἐρμηνεία
 τῶν κειμένων: γλῶσσα ἀπλὴ, κατανοητὴ, ὕφος ἀπέριττο, σχόλια μό-
 νο τὰ ἀπαραίτητα καὶ σαφήνεια. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μετα-

1. Τὸ αὐτόγραφο τῆς ἐρμηνείας τῶν παραινετικῶν κεφαλαίων τοῦ Θεοφυλάκτου
 πιστεύομε ὅτι εἶναι τὸ Μ.Π.Τ. 299.

φράσεις αυτές "εἰς κοινήν διάλεκτον" ἐκπονήθηκαν "διὰ τήν κοινήν ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων", υἱοθετήθηκαν ἀπό τή Σχολή τοῦ Βουκουρεστίου καί διδάχθηκαν ἐπανειλημμένα, ἄν κρίνομε ἀπό τόν ἀριθμό τῶν μαθηματῶν σιά ὅποια σώζονται¹. Ἡ μεταφραστική ἐργασία τοῦ Κυμινήτη ἔγινε εὐρύτερα γνωστή, ἀπόδειξε ὅτι καί ὁ Μελέτιος στήν Ἐκκλησιαστική Ἱστορία του κάνει λόγο γι' αὐτή² καί ὁ Καيسάριος Δαπόντες στόν Κατάλογό του³. Ὁ λόγιος Τραπεζούντιος ὄχι μόνο ἀνέδειξε λαμπρούς μαθητές, σάν τόν Γεώργιο Ὑπομενά, ἀλλά συνετέλεσε μέ τή γενικότερη δραστηριότητά του στή διάδοση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας στή Μολδοβλαχία⁴.

Λιγότερο λαμπρός ἀλλά ἐξίσου δραστήριος εἶναι καί ὁ Μάρκος Πορφυρόπουλος⁵, μεταφραστής σέ γλῶσσα ἀπλή τῶν Ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους⁶, τοῦ θ' βιβλίου τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Προκοπίου⁷ καί τοῦ περί πλεονεξίας λόγου τοῦ Μ. Βασιλείου⁸. Συντηρητικός καί συγχρόνως πνεῦμα ἀνήσυχο, ἐνδιαφέρεται γιά τή φυσική καί τήν Ἀστρονομία, γιά ζητήματα θεολογικά καί ἱατρικά ἢ

1. Βατοκ. 579, 642, 686, Βουκουρ. 557 (ἀρ. 814), Κοζάνης 88 (ἀρ. 552), Μ.Π.Τ. 299, Σουμελά 84 (ἀρ. 968).

2. "Ἐξήγησεν εἰς τό ἀπλοῦν τόν τοῦ Συνεσίου λόγον πρὸς τόν βασιλέα Ἀρκάδιον καί τά τοῦ Ἀγαπίου Κεφάλαια πρὸς τόν Ἰουστινιανόν καί τόν τοῦ Ἱσοκράτους πρὸς Δημόνικον καί Νικοκλέα Κύπρου βασιλέως". ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία μετενεχθεῖσα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ... Προσθήκη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Μελετίου, τόμ. Δ', Βιέννη 1795, σελ. 224.

3. "Αὐτός ἐξήγησεν εἰς τό ἀπλοῦν τοῦ Συνεσίου λόγον πρὸς τόν βασιλέα Ἀρκάδιον". ΚΑΙΣΑΡΙΟΥ ΔΑΠΟΝΤΕ, Κατάλογος ἱστορικός τῶν καθ' ἡμᾶς χρηματισάντων ἐπιστῶν Ρωμαίων ... Κ. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. 3ος, σελ. 191-192.

4. Α. CAMARIANO, Les Académies, σελ. 366-367 καί Ath. KARATHANASSIS, Des Grecs à la Cour de C. Brîncoveanu voévode de Valachie (1688-1714). Balkan Studies, 16 (1975), σελ. 56-59.

5. Α. CAMARIANO, Les Académies, σελ. 373-380.

6. Σοφ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Περὶ Μάρκου τοῦ Κυπρίου καί τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης εἰς τήν κοινήν διάλεκτον ἐρμηνείας τῶν Ἱπποκράτους ἀφορισμῶν διατριβή. Ἀθῆναι 1843. Σημειώνομε ὅτι τό ὕλο ἔργο μετέφρασε καί ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος.

7. Ἀγγ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ὑπό τοῦ Μάρκου Πορφυροπούλου μετάφρασις τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Προκοπίου, ΕΕΒΣ, 41(1974), σελ. 211-216.

8. Βλ. στό πρῶτο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας, τό κεφάλαιο Ρητορικά κείμενα.

Α. Camaritano πιστεύει ότι τόσο οι 'Αφορισμοί του 'Ιπποκράτους, όσο και μεταφράσεις των κειμένων του Γαληνού διδάχθηκαν στην "αύθεντική" άκαδημία¹.

'Αγνώστου διδασκάλου της Πατριαρχικής 'Ακαδημίας είναι ή μετάφραση του Πλούτου του 'Αριστοφάνους, που παραδίδεται στο μαθηματάρχο του Χρυσάνθου Νοταρά (Μ.Π.Τ. 143 άρ.902, 12' αλ.), παλαιού μαθητή της 'Ακαδημίας. Παραθέτουμε σύντομο απόσπασμα από τό φυλ. 403' "Πολλά δύσκολον πρᾶγμα εἶναι, ὃ Ζεῦ καί θεοῦ, δοῦλος νά γένη τινάς ξεμυαλισμένου αύθεντός. Διότι άνύσως τύχη νά εἴπῃ ὁ δουλευ- τής τά καλότατα καί δέν φανοῦν ἄρεστά νά τά κάμῃ εἰς ἐκεῖνον ὁποῦ τόν ἔχει, άνάγκη εἶναι νά πάρῃ ὁ δουλευτής ἀπό τά κακά τοῦ κορμιοῦ, διότι ή τύχη δέν ἀφένει τόν ἐξουσιαστήν νά τό ἐξουσιάζῃ, ἀμή ἐκεῖνον ὁποῦ τόν ἀγόρασε" κτλ.

Καί όταν ἀκόμη ή ἐξήγηση εἶναι διατυπωμένη σέ λογιότερη γλώσσα, εἶναι φανερή ή προσπάθεια νά ἀποδοθῇ τό πρωτότυπο κει- μενο πιστά καί νά ἐννοηθῇ καλά. Στίς ψυχαγωγικές ἐξηγήσεις μάλιστα, όταν παρατίθενται πολλά συνώνυμα, οἱ τύποι της "χυ- δαίας" γλώσσας δέν παραλείπονται, προκειμένου νά γίνει κατα- ληπτή ή λέξη τοῦ πρωτοτύπου, ἀφοῦ, ὅπως εἶδαμε, ἐξηγοῦνται ἀ- κύρη καί στήν Τουρκική (καραμανλίδικα). "Ἐτσι στό 'Ιασίλου ΙΙΙ- 285 (άρ. 854), στό φύλ. 243, ὁ "ἐξισωτής 'Ιουλιανός" ἐξηγεῖται: ἀπογραφεύς, ἐπόπις ἀλλά καί δεκατιστής. Στό 'Ιασίλου ΙΙΙ-115, (άρ. 851), φύλ. 91, στό στίχο "άνδρός ποσύν πατεῖτο λίθινος λεών", τό ρῆμα ἐξηγεῖται "ἐτῆζαλαπατεῖτο". Στό Σιναῖτ. 1362 (άρ. 13), φύλ. 25, ὁ στίχος τοῦ 'Ησιόδου "πληῦδάων ἀτλαγενέων ἐπιτελομενάων" ἀπο- δίδεται: οἱ πλειάδες δηλαδή ή πούλια, αἱ θυγατέρες τοῦ "Ἀτλαν- τος, ὁπόταν ἀνατέλωσιν κτλ.

Γίνεται λοιπόν ἀντιληπτό ότι παρά τήν προσκόλληση πολλῶν διδασκάλων τόσο στήν τεχνολογία, στή Γραμματική όσο καί στήν ἀρχαίτζουσα μορφή της γλώσσας μας, ή βασική προσπάθεια εἶναι νά δοθῇ στους μαθητές ἐξήγηση τοῦ κειμένου καταληπτή. Χαρακτηρι- κή εἶναι ή ἐντολή τοῦ Χρυσάνθου Νοταρά πρὸς τούς διδασκάλους της σχολῆς Βουκουρεστίου, στό πρόγραμμα τοῦ 1707. Τό μάθημα,

1. Α. CAMARIANO, Les Académies ..., σελ. 380. Μετάφραση τοῦ Γαληνοῦ ἀπό τόν Πορφυρόπουλο δέν μᾶς εἶναι γνωστή ἀπό χειρόγραφο.

τονίζει ο Χρύσανθος, πρέπει να παραδίδεται "έν απλή διαλέκτῳ" και ο διδάσκαλος "μεταφράζων παραδιδότω τοῖς μαθητιώσιν, ὥστε παρά τῶν καί-δων ἐννοεῖσθαι καλῶς καί μή μόνον ἀναγινώσκεισθαι"¹.

Περί ἀποστηθείσεως

Ὅμως, ἐάν ἡ παράδοση ἐτελείωνε μέ τήν ἐξήγηση, στή συνέχεια ὁ μαθητής ἔπρεπε νά τήν ἀποστήθισιν. Στό Paris gr. (Suppl. gr.) 1348 (ἀρ. 41) ὁ μαθητής τοῦ Κυμινήτη Εὐστάθιος Λάμπρου ἀναφερόμενος στόν Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδη ἐσημείωσε τά ἐξῆς στή σελ. 383^{*} "ἐξηγήθη μέν πρός τοῦ σοφωτάτου... Σεβαστοῦ... μεμάθηται δέ παρ' ἐμοῦ ... Εὐσταθίου Λάμπρου". Μέ τήν παράδοση λοιπόν τῆς ἐξηγήσεως ἔληγε ὁ ρόλος τοῦ διδασκάλου καί ἀρχίζαν τά καθήκοντα τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι ὀφείλαν νά ἀποστήθισουν τό "μάθημα" δηλ. τήν ἐξήγηση, ἐπειδή τήν ἐπομένη ἡμέρα θά ὑφίσταντο ἀπό τό διδάσκαλο τό σχετικό ἔλεγχο.

Καί στό Σιναῖτ, 1702 (ἀρ. 23), φύλ. 119, ὁ μαθητής, ἀναφερόμενος στόν Κατά σοφιστῶν λόγο τοῦ Ἰσοκράτη, ἐσημείωσε^{*} "καί αὐτός ὡς μάθημα τοῦ κειμένου ὑπάρχει". Πράγματι στό μαθηματάριο ὁ μαθητής ἔχει γράψει τήν ἐξήγηση, ἐφρόντισε ὅμως νά ἀντιγράψει καί τό κείμενο, ὅπως ἔκαμε καί μέ τό Βούσιρι (βλ. φύλ. 67^v-77 καί 113-118). Παραθέτομε καί ἄλλες μαρτυρίες σχετικές μέ τήν ἀποστήθιση ἀπό μαθηματάρια πού περιέχουν παραδόσεις μαθημάτων διαφόρων, ἐκτός ἀπό κείμενα. Στό EBE 1169², 1H' αἰ., τοῦ Νεοφύτου Καλούτζη, στό φύλ. 337 διαβάζομε^{*} "ἐῴληπε πέρας ἡ παρούσα βίβλος κατὰ τό φῦξ' ἔτος τοῦ Χ(ριστοῦ) ... ἐπερατώθη μαθήσει κατὰ τό αὐτό ἔτος Νοεμβρίου κη' ἐν Βουκουρεστίῳ". Ἡ σημείωση διευκρινίζει τά δύο στάδια τοῦ μαθήματος: ἀντιγραφή καί "μάθησις", δηλαδή ἀποστήθιση³. Ἀλλά καί παλαιότερα ὁ Χρύσανθος Νοταρᾶς, μέ τήν "εὐρωπαϊκή" του μόρφωση, στό Πρόγραμμα τοῦ 1707 τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου τονίζει^{*}

1. Ε. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV/1, σελ. 392-394.

2. Ἰ. καί Α. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Κατάλογος, σελ. 212, ὅπου ὅμως ἡ σημείωση παραλείπεται.

3. Στήν ἐρμηνεία αὐτή μᾶς ὁδηγοῦν ὄχι μόνο ὅσα ἐκθέτομε στή συνέχεια, ἀλλά καί ἡ διαπίστωση ὅτι ὁ ὅρος "μάθησις" διαστέλλεται ἀπό τόν ὅρο "παράδοσις".

"ὀφείλουσι δέ οἱ μαθηταί ἀποστηθίζευν τὰ ἑαυτῶν μαθήματα..."¹. Ὁ Μοισιό-
δαξ στήν Παιδαγωγία του ἀναφέρει· "ὅταν τὰ παιδία ὑποχρεῶνται νά ἀπο-
στηθίσωσιν, ὡς συνηθίζεται ἤδη πανταχοῦ, τήν ἀνάγνωσιν ἐξηγημένην πᾶσαν, ἡ
δυσχέρεια γίνεται αὐτοῖς διπλή: μάλιστα πολλάκις ὑποτρέχουσι κίνδυνον ὥστε
καί νά βαρεθῶσιν αὐτήν"². Στήν Ἑλληνική Νομαρχία διατυπώνεται μέ
πικρία ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ νέοι τῆς ἐποχῆς τοῦ συγγραφέως ἀνά-
λυσκαν τό χρόνο τους "εἰς τό νά ἐκστηθίσωσι λέξεις"³. Καί ὁ
Κ. Κούμας θυμᾶται ὅτι ὁ Ἰω. Πέζαρος κατά τή διάρκεια τῆς δι-
δασκαλίας "ἤκουε τοὺς ἀποστηθίζοντας"⁴.

Εἶναι λοιπόν ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ ἀποστήθιση ἦταν ἀναπό-
σπαστο μέρος τῆς διδακτικῆς τῶν κειμένων, ἀλλά καί ἄλλων μαθη-
μάτων.

Ἀντιγραφή λοιπόν τοῦ κειμένου, γραφή τῶν ψυχαγωγίων ἢ
τῆς μονολεκτικῆς ἐξηγήσεως ἢ τῆς ἐρμηνείας σέ συνδυασμό μέ τε-
χνολογία καί σύνταξη, τέλος δέ ἀποστήθιση τῆς ἐξηγήσεως γιά
νά ὁλοκληρωθῇ ὁ κύκλος τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου.

Ὅμως οἱ σημειώσεις τῶν μαθηματάρων προσφέρουν τό ἐρέθι-
σμα γιά τό ἀκόλουθο ἐρώτημα: σέ ποιά στιγμή τῆς διδασκαλίας
ἔγραφαν οἱ μαθητές τήν ἐξήγηση;

Προτοῦ ἐπικαλεσθοῦμε τὰ μαθηματάρια, θά ἀναφερθοῦμε στήν
ἐνδιαφέρουσα μαρτυρία τοῦ Richard Rockoke, πού ἐπισκέφθηκε τήν
Πατμιάδα καί παρακολούθησε διδασκαλία⁵. Ὁ περιηγητής μας ἀνα-
φέρει ὅτι ὁ μέν régent (ὑποδιδάσκαλος κατά τή γνώμη μας) ἐδί-
δασκε γραμματική, ὁ δέ professeur (πρῶτος διδάσκαλος κατά τή
γῶμη μας) Λογική, Φιλοσοφία καί Θεολογία. Ἐνας μαθητής ἔκανε

1. E. HURMUZAKI, Documente, τόμ. XIV, σελ. 394.

2. Ἰ. ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, Παιδαγωγία ..., σελ. 141.

3. Ἑλληνική Νομαρχία ἤτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας... παρὰ Ἀγωνύμου τοῦ
Ἑλλήνος. Ἔκδοσις Β'. Εἰσαγωγή-Ἐπιμέλεια Ν.Β. Τωμαδάκη. Ἀθῆναι 1948,
σελ. 176. Ὁ Ἀνώνυμος ἀναφέρει μάλιστα καί στήν περίπτωσι μαθητοῦ πού
"ἤξευρεν ... ἐκ στήθους ὅλον σχεδόν τό τρίτον τοῦ Γαζῆ". Ἐνθ' ἄνωτ., σελ.
177, ὑποσ.

3. Κ. ΚΟΥΜΑ, Ἱστορίαι ..., τόμ. 12ος, σελ. 568.

5. Richard ROCKOKE, Voyages ... en Orient, dans l'Egypte, l'Arabie ...
traduit de l'Anglois sur la seconde édition par M. Fydaus. Nouvelle
édition... tome 4ème, Moutchâtel MDCCCLXXIII, σελ. 413.

ἀνάγνωση καὶ ὁ διδάσκαλος ἐξηγοῦσε. Μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε ὅ-
 τι στή φάση αὕτη οἱ μαθητές κρατοῦσαν σημειώσεις, ὅπως ἀκριβῶς
 συνέβαινε καὶ κατὰ τίς παραδόσεις τοῦ Κορυθαλέως¹ καὶ ὅπως
 συμβαίνει ἀκόμη. Τοῦτο φαίνεται λογικό, ὅταν ἔχομε μαθήματα ὅ-
 πως ἡ Λογική, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Θεολογία. Ἦταν ὅμως πρακτικά δυ-
 νατό προκειμένου γιὰ διδασκαλία κειμένων; Στίς σημειώσεις τῶν
 μαθηματαρίων γίνεται συνήθως λόγος γιὰ παράδοση τοῦ μαθήματος.
 Ὁ διδάσκαλος παραδίδει. Ἔτσι στό EBE 2909 (ἀρ. 117), πού προ-
 ἔρχεται ἀπό τή σχολή Σύμης, ὁ μαθητής Μιχαήλ Χρυσόχοος ἐσημεί-
 ωσε στό τέλος τοῦ Κανόνα τῆς Πεντηκοστῆς (φ. 205^v)· "γραφθέν δέ
 καλῶς ὑπό χειρὸς Μιχαήλ Χρυσόχου παραδοθέν δέ ὑπό Γεωργίου Κυπριώτη". Στό
 ἴδιο φύλλο ὁ ἴδιος ἔγραψε ὅτι τό μάθημα "παρεδόθη ἀπό στόματος
 τοῦ Γεωργίου τοῦ Κυπριώτου". Στό δέ φ. 68 τοῦ ἴδιου μαθηματαρίου ὁ
 Μιχαήλ, ἀσφαλῶς ὁ Χρυσόχοος, μᾶς βεβαιώνει ὅτι ἔγραψε τή Γαλε-
 ομνομαχία, τήν ὁποία ἐξήγησε ὁ Βασίλειος. Στό EBE 2910 (ἀρ.
 118), πάλι τῆς σχολῆς Σύμης, στή σελ. 816, ὅπου τελειώνει ὁ λόγος
 τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου εἰς τὰ "Ἁγία Φῶτα, σημειώθηκε τό ἐξῆς:
 "1802 Ἰουνίου ς': παραδοθέντος παρὰ διδασκάλου Κερκυραίου Γερασίμου ἐν τῇ
 τῆς Σύμης σχολείῳ ... κλπ.". Στό Ἰ.Μ. Σινᾶ 1920 (ἀρ. 28), στό φύλ.
 3, ὁ μαθητής Δαμιανὸς Σιναΐτης ἐσημείωσε: "Τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος
 φῶπθ': Σεπτεμβρίου β' ἄρχισα νὰ γράφω τὰς ἐξηγήσεις τοῦ ... Γρηγορίου τοῦ
 Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικός πρῶτος ὁ ὁποῖος παραδίδεται
 παρὰ τοῦ ... Δανιήλ τοῦ Πατιῖου". Στό Ἀργυροπ. 34 (ἀρ. 595) ὁ λόγος
 τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ στόν ἱερομάρτυρα Κυπριανό "ἐπαρεδόθη
 με ἐν τῇ αὐθεντικῇ σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου ὑπό Θεοδώρου διδασκάλου ἐν τῇ μο-
 νῇ τοῦ Ἀγίου Σάββα", μᾶς βεβαιώνει "ὁ γράψας Παναγιώτης Σερβάνου".
 Στό Ἀγ. Γεωργίου Χουτουρά 20 (ἀρ. 606), Κανόνας τοῦ Θεοδώρου
 Λασκάρεως στήν Παναγία φέρεται "ἐρμηνευθεῖς καὶ παραδοθεῖς ἡμῖν ὑπό
 τοῦ ... διδασκάλου κυρίου Καλλινίκου ... τοῦ Φυτιάνου κατὰ τό φῶπθ' ἐν τῇ
 τοῦ Κανείου σχολείῳ".

Ἐξ ἄλλου παρατηροῦμε ὅτι ἡ ὅλη ἐμφάνιση τῶν μαθηματαρίων
 εἶναι γενικά φροντισμένη. Στό σύνολό τους οἱ ψυχαγωγίες καὶ
 οἱ ἐρμηνεῖες ἔχουν γραφῇ ἀπό χέρια ἐξασκημένα. Ἡ γραφή εἶναι

1. Βλ. χ/φο Πατρ. Ἱερ. (ἀγ. Σάββα) 530.

εὐανάγνωστη, ὁμοιόμορφη, ἡ ὀρθογραφία ἄψογη. Ἐλάχιστα μαρτυροῦν βία ἢ ἀπειρία στό γράψιμο. Οἱ διαπιστώσεις αὐτές, σέ συνδυασμό μέ ὅσα μαρτυροῦνται στίς σημειώσεις, ὁδηγοῦν στή σκέψη ὅτι ὁ μέν διδάσκαλος παρέδιδε προφορικά (ἀπό στόματος) ἢ ἔστω ὑπαγόρευε τήν ἐξήγηση, ὅπως δέχεται ὁ G. Chassiotis¹, οἱ δέ μαθητές ἐσημείωναν σέ πρόχειρα τετράδια, πιθανώτατα αὐτά πού ὁ Γεράσιμος Βυζάντιος ὀνομάζει "λεξικά"², καί ἀργότερα μέ τήν ἡσυχία τους τή μετέγραφαν στά διάστιχα ἢ στό μισό τῆς σελίδας πού εἶχε κρατηθῇ ἄγραφο γι' αὐτό τό σκοπό. Τήν ἀποψη μας ἐνισχύει καί ἡ διαπίστωση ὅτι σέ ἀρκετά μαθηματάρια ἔχει μέν γραφῇ τό κείμενο, ἀλλά ἡ ἐξήγησή του ἔχει γραφῇ μόνο μέχρις ἐνός σημείου³. Τοῦτο βέβαια μπορεῖ καί νά σημαίνει ὅτι γιά κάποιο λόγο δέν ὀλοκληρώθηκε ἡ παράδοση τοῦ κειμένου, μπορεῖ ὅμως νά σημαίνει ὅτι ἡ μέν παράδοση ὀλοκληρώθηκε, ὁ δέ μαθητής ἀπό ἀμέλεια ἢ ἄλλη αἰτία δέν ἔγραψε τήν ἐξήγηση μετά τήν παράδοση. Φυσικά κείμενο δέν ἔγραφαν ὅσοι τό εἶχαν ἐντυπο. Αὐτοί ἀπέφευγαν ὅπως εἶπαμε, τόν κόπο τῆς ἀντιγραφῆς, ὅχι ὅμως καί τό γράψιμο τῆς ἐξηγήσεως, πού τούς ἦταν ἀπαραίτητη, ἐφ' ὅσον ἔπρεπε στή συνέχεια νά τήν ἀποστηθίσουν.

1. "La traduction des auteurs était dictée par le professeur", G. CHASSIOTIS, L'instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople jusqu'à nos jours. Paris 1881, σελ. 110.
2. "Προσέτι καί τό ἰδιώζον ἐκάστης λέξεως καί προσφυῶς ἀφωρισμένον τοῖς πράγμασιν ἀναμνησκειν αὐτούς καί ἐντέλλεσθαι σημειοῦν ἐν τοῖς λεξικοῖς αὐτῶν καί μάλιστα ἐν τῇ νῶ ...". Γερασίου Βυζαντίου, Ἑρμηνεύει εἰς τό τέταρτον..., σελ. 5. Ἀξίζει νά μνημονευθοῦν ἐδῶ καί τά "φρασάρια", χ/φα πού παραδίδουν ἐξηγήσεις λέξεων ἢ φράσεων, ὅπως τά EBE 1336, Ὀλυμπιωτίσσης 36. Βλ. καί Φωτεινῆς ΤΑΣΙΟΥ, Οἱ κώδικες 2121 καί 2151 τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. "Ἑλληνικά", τόμ. 28ος (1975) σελ. 171-173.
Παραθέτομε ἐνδεικτικά τό λῆμμα ἀγαπῶ ἀπό τό EBE 1336: ποθῶ, στέργω, φιλοφρονῶ, ὑπερφιλῶ, εὐνοῖκῶς αὐτῷ ἐξ εὐεργεσίας ἔχω· εὖνους αὐτῷ ἢ ἐν εὐνοίᾳ εἰμί· ἔρωτά μοι ἐνέσταξε πολύν κλπ.
3. EBE 1321 (ἀρ. 83), φύλ. 315-331, ὅπου ἡ ἐξήγηση τοῦ Ὁρέστη τοῦ Εὐρύπιδος ἔμενε ἀτελής. EBE 1120 (ἀρ. 60), φύλ. 77-78^v καί 80-86^v, ὅπου ἡ ψυχαγωγία τῶν νεκρῶν διαλόγων τοῦ Λουκιανοῦ δέν ὀλοκληρώθηκε, κτλ.

Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν καί τῶν παραδόσεων

Ἀπό τά στοιχεῖα, τά ὁποῖα παρέχουν τά μαθηματάρια, συνάγεται ὅτι ὁ συνολικός χρόνος πού ἀπαιτοῦσε ἡ ὁλοκλήρωση τῶν σπουδῶν τῆς μέσης βαθμίδας δέν μπορεῖ νά καθορισθῇ ἀκριβῶς. Κατά τήν Τουρκοκρατία οἱ σπουδές ἐπηρεάζοντο ἀπό ποικίλους παράγοντες, μεταξύ τῶν ὁποίων βασικός ἦταν ὁ οἰκονομικός, ἐπειδή οἱ σπουδές ἦταν δαπανηρές¹. Συχνά οἱ μαθητές ἀσκοῦσαν κάποια ἐργασία γιά λόγους καθαρά βιοποριστικούς, ὅπως στήν περίπτωση τοῦ Διονυσίου Σθαλαεινιώτη, ὁ ὁποῖος ἐσπούδαζε στή σχολή Βουκουρεστίου καί συγχρόνως ἦταν οἰκοδιδάσκαλος². Ἐπομένως ἡ φοίτηση δέν μποροῦσε νά εἶναι ἀπόλυτα κανονική. Ἄλλοι ἦσαν "δουλωμένοι εἰς ἀρχοντικά", ὅπως γράφει στό Χρῦσανθο Νοταρά ὁ Μάρκος Πορφυρόπουλος³, καί δέν εἶχαν τή δυνατότητα νά παρακολουθοῦν κανονικά τά μαθήματά τους. Ἄλλοτε πάλι οἱ ἴδιοι οἱ γονεῖς ἀπέσυραν τά παιδιά τους ἀπό τό σχολεῖο, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ἐπιστολή τοῦ Βουθροντέως, διδασκάλου τῆς Ἀδριανουπόλεως: "τά παιδιά προχωροῦν... καλῶς, ὅμως οἱ γονεῖς των τά ἀφίνουν ἕως νά μάθουν κάτι καί μετά ταῦτα τά βάνουν εἰς τέχνην"⁴. Λοιμοί, λιμοί, πόλεμοι, ἀνεπάρκεια οἰκονομικῶν πόρων, ἡ ἀποχώρηση ἢ ὁ θάνατος κάποιου διδασκάλου ἦταν συχνά οἱ αἰτίες διακοπῆς τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων, ὅποτε καί οἱ σπουδές ὑφίσταντο τό σχετικό ἀντίκτυπο.

Παρ' ὅλα αὐτά μπορούμε νά σχηματίσουμε μιᾶ ἰδέα περισσότερο ἢ λιγότερο σαφῇ γιά τό χρονικό διάστημα, τό ὁποῖο κατά μέσον ὄρο ἀφιερώνετο στίς σπουδές τῆς "κυκλοπαιδείας".

1. Πολύ συχνά τό σχολεῖο ἀπεῖχε πολύ ἀπό τόν τόπο τῆς μόνιμης κατοικίας τοῦ μαθητῆ, ὁ ὁποῖος ἔτσι ἐπιβαρύνετο μέ ἔξοδα ταξιδιοῦ, τροφεία κλπ. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ὅτι στήν Πατριάδα ἐφοιτοῦσαν ἀπό τή Ἀἴμνο (Κοσμάς καί Καλλίνικος), τή Λέσβο (Παναγιώτης), τήν Πελοπόννησο (Νεόφυτος Κασοκαλυβίτης). Τά βιβλία ἐπίσης ἦταν σχετικῶς ἀκριβά.

2. Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779) καί 406 (ἀρ. 795), ὅπου ἡ πληροφορία.

3. Ἀρχεῖα Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, Φακ. DCLXXXVI/57.

4. Μ. ΓΕΔΕΩΝ, Γράμματα ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ πόλεως, σελ. 67.

Ἐξετάζοντας τὸ μαθηματάριο τοῦ μοναχοῦ Νικηφόρου (᾽Ολυμπ. 60 ἀρ. 618) παρατηροῦμε ὅτι ἀρχίζει νὰ σπουδάζει τὸ 1718, συνεχίζει δὲ καί τὸ 1719. Γιά τὸ ἔτος 1720 τὸ μαθηματάριο δέν παρέχει εἰδήσεις. Οἱ σπουδές, ἂν πράγματι εἶχαν διακοπῇ, ἐπαναλαμβάνονται τὸ 1721. Γιά τὸ 1722 λείπουν τὰ σχετικά στοιχεῖα, ἐπομένως καί πάλι ἀναγκαζόμεθα νὰ ὑποθέσουμε διακοπῇ. Ἐπανάληψη τῶν σπουδῶν τὸ 1723 καί συνέχισή τους μέχρι τὸ 1724. Ἐάν δέν λανθάνει κάπου καί ἄλλο ἢ καί ἄλλα μαθηματάρια τοῦ ἰδίου μοναχοῦ, ἔχομε ἐδῶ περίπτωση μαθητῇ ὁ ὅποιος, παρὰ τίς διακοπές, στίς ὁποῖες τὸν ἐξαναγκάζουν ἄγνωστες σ' ἐμᾶς αἰτίες, ἀφιερώνει στίς σπουδές του πέντε περίπου χρόνια.

Μᾶς ἔχουν σωθῇ δύο μαθηματάρια τοῦ ἱερομονάχου Διονυσίου Σθατεινιώτη, τὰ Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779) καί 406 (ἀρ. 795), ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαπιστώνεται ὅτι ὁ Διονύσιος ἀρχισε τίς σπουδές του στήν Ἄρτα τὸ 1722 καί ἐσυνέχισε στή σχολή Βουκουρεστίου μέχρι τὸ 1730, μέ μία διακοπῇ τὸ ἔτος 1728, ἐνῶ παράλληλα εἶχε προσληφθῇ σάν οἰκοδιδάσκαλος στήν οἰκογένεια τοῦ γραμματικοῦ "κύρ Παναγιώτη". Ἐπτά χρόνια σπουδῶν, οἱ ὁποῖες, σύμφωνα μέ τὰ στοιχεῖα τῶν μαθηματάρων, διεξάγονται μᾶλλον κανονικά.

Ἀπὸ τὰ τρία μαθηματάρια τοῦ Κυριακοῦ, υἱοῦ τοῦ Εὐθυμίου τοῦ Καλλιστράτου (Ἱεροσολ. Ἀγ. Σάββα 452 ἀρ. 720, 453 ἀρ. 721 καί 454 ἀρ. 722), προκύπτει ὅτι ἐσπούδαζε, ἄγνωστο σέ ποιὰ σχολή, ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1730 - 29 Φεβρουαρίου 1735, δηλ. περίπου μία πενταετία.

Ὁ Νεόφυτος Καλούτζης ἐμφανίζεται σάν μαθητῆς στὰ Ἰωάννινα τὸ Μάρτιο τοῦ 1758. Ἀπὸ τίς 6 Ἀπριλίου 1759 μέχρι τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1768 σπουδάζει στή σχολή Βουκουρεστίου. Ὅμως παρακολουθεῖ στὸ διάστημα αὐτὸ καί μαθήματα τοῦ ἀνωτέρου κύκλου, δηλ. Μαθηματικά, Φιλοσοφία κλπ. Στήν περίπτωση τοῦ Καλούτζη πρόκειται γιὰ ὀλοκλήρωση σπουδῶν σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα¹. Πάντως, μέχρι τὸ 1761 φοιτᾷ στή μέση βαθμίδα (ΕΒΕ 1120 ἀρ. 60).

Ὁ Δαμιανὸς Σιναΐτης ἀρχισε νὰ σπουδάζει στήν Πατμιάδα στίς 27 Αὐγούστου 1789, ὅπου καί παρέμεινε σάν μαθητῆς μέχρι τίς 23

1. Στήν ΕΒΕ σώζονται καί τὰ ὑπ' ἀρ. 1152, 1153, 1154, 1169, 1202 καί 1232 μαθηματάρια του, στὰ ὁποῖα φαίνεται τὸ ἐπίπεδο τῶν σπουδῶν του.

Ἀπριλίου 1794 (Σιναΐτ. 1920 ἀρ. 28). Μετά διακοπή τριῶν ἐτῶν ἐμφανίζεται στή Χίο, πιθανῶς σάν μετοχιάρης τῆς Παναγίας τῆς Παυσολύπης¹ καί γράφει ἐξηγήση ἀκεφάλου κειμένου τό Νοέμβριο τοῦ 1797, γεγονός πού, κατά τή γνώμη μας, σημαίνει ὅτι ἐπανελάβε τά μαθήματα στή σχολή τοῦ νησιοῦ.

Στό ΕΒΕ 1180 (ἀρ. 77), φύλ. 44-51^v, παραδίδεται ἐξηγημένο τό Α τῆς Ἰλιάδας. Στό τέλος ὁ μαθητής ἔχει σημειώσει· "τό τε-τράδιον ὧδε περιέχει ἐβδομάδων δύο ἐξηγήσεις".

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καί ἡ ἀκόλουθη σημείωση στό μαθημα-τάριο τοῦ Ἀναστασίου παπα Γεωργίου Καρατζᾶ (ΕΒΕ 3977 ἀρ. 976), μαθη-τῆ τῆς σχολῆς Δημητσάνης· "ἐμβῆκα εἰς τό ἑλληνικόν σχολεῖον εἰς τοὺς 1790 Ἰουλίου 1 ἡμέρα Δευτέρα καί τελειώσας εὐγῆκα εἰς τοὺς 1799 Ἀπριλλίου 8 ἡμέρα Παρασκευῇ τῆς τελευταίας ἐβδομάδος τῆς Σαρακοστής". Ἄν ἡ φοίτηση τοῦ Ἀναστασίου ὑπῆρξε συνεχής, οἱ σπουδές του στή μέση βαθμίδα διαρκοῦν πάρα πολύ. Ἴσως νά παρακολούθησε καί ἀνώτερα μαθήματα, ὅσα ἦταν σέ θέση νά τοῦ παραδώσει ὁ σχολάρχης Ἀγάπιος Παπαντωνό-πουλος.

Ἀπό τά ἀνωτέρω στοιχεῖα συμπεραίνει κανεῖς ὅτι οἱ σπουδές ἦταν συνήθως μακροχρόνιες. Ἀνεξάρτητα πάντως ἀπό τίς "προδια-γραφές" τῶν προγραμμάτων, πιστεύομε ὅτι οἱ μαθητές ἐκεῖνοι, πού, χάρι στή φιλομάθεια ἢ τήν ἐξαιρετική ἐπιμέλειά τους, κατόρθωναν νά φοιτήσουν σέ κάποια σχολή σχετικῶς ἀπρόσκοπτα, ἀφιέρωναν κα-τά μέσον ὁρο μία πενταετία στό μέσο κύκλο σπουδῶν, σπουδάζοντας, φυσικά, παράλληλα μέ τά κείμενα, τή Γραμματική, τή Σύνταξη, τή Θεματογραφία καί τό θεωρητικό μέρος τῆς Ἐπιστολογραφίας, τῆς Ρητορικῆς καί τῆς Ποιήσεως. Ἡ δεκαεξαετής φοίτηση μαθητῆ στήν Πατριάδα, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στήν Ἑλληνική Νομάρχια², μᾶς φαίνε-ται ὑπερβολική καί ὅπωςδήποτε δέν ἀποτελοῦσε κανόνα.

Στίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ. ὁ διδάσκαλος Δαμασκηνός Παναγιωτό-πουλος διατύπωσε τή σκέψη ὅτι τά χρόνια τῶν σπουδῶν, στό μέσο καί στόν ἀνώτερο κύκλο, θά μπορούσαν νά περιορισθοῦν σέ πέντε³,

1. Μετόχι τῶν Σιναΐτῶν στή Χίο. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Σύντομος ἱστορία τῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Σινᾶ. Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 99.

2. Σελ. 177, ὑποσ. α'.

3. Ἐπιστολάριον Ἑλληνικόν, Προόμιον, σελ. ι'-ια'.

άλλά, τουλάχιστον μέχρι τόν 'Αγώνα, δέν φαίνεται νά ἐπῆλθαν ἀλλαγές στό σημεῖο αὐτό.

Ὡς πρὸς τὸ χρόνο τόν ὁποῖο διέθεταν οἱ διδάσκαλοι γιὰ τὴ διδασκαλία κάθε κειμένου, τὰ στοιχεῖα δέν ὀδηγοῦν σὲ ἀσφαλῆ συμπεράσματα. Οἱ ἐντελῶς ἰδιαίτερες συνθῆκες, οἱ ὁποῖες διέπουν τὴ λειτουργία τῶν σχολείων τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ὅλη διδακτικὴ πρακτικὴ, ἀποκλείουν τὴν ὁμοιόμορφη ἐφαρμογὴ κάποιου προγράμματος σὲ ὅλο τὸν ἐλληνικὴς παιδείας χώρο. Κάθε σχολεῖο λειτουργεῖ ὅπως τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ δικές του συνθῆκες, κάθε διδάσκαλος ἀκολουθεῖ σὲ γενικὲς γραμμὲς τὴν παράδοση, ἡ ὁποία διαμορφώθηκε μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, προσαρμόζει ὅμως τὰ δεδομένα τῆς παραδόσεως στὴν πραγματικότητα, τὴν ὁποία κάθε φορά ἀντιμετωπίζει, ἀποφασίζοντας μόνος αὐτός γιὰ τὰ μαθήματα καὶ τὴ διάρκειά τῶν παραδόσεων. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τὴν ὁποία ἀπαντοῦμε στό 'Εθνολ. Ἑταιρ. 121 (ἀρ. 227). Ὁ διδάσκαλος, σύμφωνα μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ μαθηματάρου αὐτοῦ, ἀρχισε στίς 28 Σεπτ. 1805 νά παραδίδει ἡθικοὺς λόγους κδ' τοῦ Μ. Βασιλείου ἀπὸ τὴν ἐκλογή τοῦ Συμεῶνος Μαγίστρου καὶ Λογοθέτου. Μέχρι τίς 12 Ἰουνίου 1806 συνέχιζε κανονικά τὴν παράδοση τῶν λόγων, ὅποτε, γιὰ ἀγνωστη σ' ἐμᾶς αἰτία, διέκοψε, γεγονός τὸ ὁποῖο προκάλεσε τὴν ἀκόλουθη σημείωση τοῦ μαθητῆ· "οὐκ ἠβουλήθη νά τοὺς παραδώσῃ ὅλους" ἀλλὰ ἔως ὧδε". Ἡ ἀπόφαση νά διδαχτοῦν μόνο ἐπτὰ λόγοι ἦταν τοῦ διδασκάλου καὶ κανενός ἄλλου.

Γιὰ τοὺς προηγουμένους λόγους ὅσα στοιχεῖα παρατίθενται στὴ συνέχεια ἀποτελοῦν ἐνδείξεις. Ἀνώνυμος διδάσκαλος ἐδίδαξε στὰ μέσα τοῦ 12' αἰ. τὸ λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους (Σιναῖτ. 1391 ἀρ. 16). Ἡ ἐξήγηση, τὴν ὁποία παραδίδει τὸ μαθηματάριο, συνοδεύεται ἀπὸ δύο χρονολογίες: 15 Δεκ. 1653 (ἡ ἀρχή) καὶ 6 Φεβρ. 1654 (τὸ τέλος). Μέσα σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ὑποθέτομε ὅτι ὁ μαθητὴς ἄκουσε τὴν παράδοση τῆς ἐξηγήσεως, τὴν ἔγραψε καὶ τὴν ἐμελέτησε. Στὸ ἴδιο μαθηματάριο γιὰ τὸν λόγο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στό "Ἅγιο Βάπτισμα ἡ ἴδια διαδικασία ἀπαιτεῖ τὸ διάστημα ἀπὸ 2 Ἰαν.-25 Φεβρ., ἐνῶ γιὰ τὸν Ἐπιτάφιο τοῦ Γρηγορίου στό Μ. Βασίλειο ἀφιερώθηκε ὁ χρόνος ἀπὸ 25 Ἰουν. 1655 ἕως περὶ 2 Ἰαν. (1656), διάστημα ἀδικαιολόγητα μεγάλο.

Διαφορετική εικόνα εμφανίζει τό Μ.Π.Τ. 322 (άρ. 906), τό οποίο άνήκε στό Γεώργιο Ὑπομενά, μαθητῇ τοῦ Σεβαστοῦ Κυμινή-τη. Μερικά κείμενα τοῦ μαθηματαρίου ἔχουν γραφῇ ἀπό τό διάκο-νο Γερβάσιο, ὁ ὁποῖος δηλώνει ὅτι στίς 24 Μαρτίου 1690 ἔγραψε τό κείμενο τοῦ Αἰαντα καί ὅτι στίς 29 Ἀπριλίου 1690 τό δρᾶμα διαβάστηκε. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐξήγηση καί τά σχόλια πού τή συνοδεύουν παραδόθηκαν καί μελετήθηκαν σέ διάστημα 35 ἡμερῶν. Στή συνέχεια ἀφιερώθηκαν τρεῖς ἡμέρες (30 Ἀπριλίου - 2 Μαΐου 1690) γιά τό γράψιμο τῶν Ἔργων καί Ἡμερῶν τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ ὁποῦ ἡ μελέτη περατώνεται στίς 11 Ἰουλίου 1690. Στό ἀπό 15 Ἰουλίου 1690 - 12 Σεπτ. 1690 διάστημα ἀρχίζει καί λήγει ὅλη ἡ διαδικασία τῆς σπουδῆς τῶν Ὀλυμπιονίκων τοῦ Πινδάρου καί ἀπό 16 Σεπτ. 1690 - 18 Μαρτίου 1691 τῆς σπουδῆς τῶν Ἐπιγραμμάτων ἀπό τήν Ἀνθολογία.

Τήν ἴδια ἐποχή κοντά στόν ἴδιο διδάσκαλο φοιτᾷ ὁ Εὐστάθιος Λάμπρου, ὁ ὁποῖος διδάσκεται Ὁρέστη (Paris Suppl.gr.1348 ἀρ. 41). Τό δρᾶμα "μεμάθηται" ἀπό τό μαθητή μεταξύ 15 Μουνυχίων ὡς - 20 Βοηδρομιῶνος δηλ. σέ διάστημα πέντε περίπου μηνῶν.

Ἄλλος μαθητής, ὁ Ἰωάννης Μελατιανός, ἐσπούδασε τρεῖς ἀ-σματικούς Κανόνες σέ διάστημα 2 μηνῶν, ἀπό 2 Φεβρ. 1706-7 Ἀπριλ. 1706 (ΕΒΕ 1132, ἀρ. 72), ἐνῶ μόνο γιά τόν Κανόνα τῆς Κοιμήσεως ὁ Εὐγένιος Σουμελιώτης διέθεσε τό διάστημα ἀπό 16 Ἰουλ. 1766 - 7 Σεπτ. 1766 (Β Β 215, ἀρ. 201).

Στοιχεῖα, τά ὁποῖα ἀντιλοῦμε ἀπό τό Πατμ. 581 (ἀρ. 643), μᾶς πληροφοροῦν ὅτι τό Ἐπιστολάριο τοῦ Συνεσίου διδάχθηκε στό διά-στημα ἐνός ἔτους καί τεσσάρων μηνῶν, σέ ἄλλη περίπτωση ὅμως σέ διάστημα ἐννέα μηνῶν (1 Μαρτ. 1745-27 Νοεμβρ. 1745).

Στή σχολή Δημητσάνης ἀπαιτήθηκαν δύο μῆνες (1 Ὀκτ. 1789-7 Δεκ. 1789) γιά τή διδασκαλία τοῦ πρὸς Δημόνικον λόγου καί τρεῖς περίπου μῆνες (8 Δεκ. 1789 - 1 Μαρτ. 1789) γιά τόν πρὸς Νικοκλέα (ΕΒΕ 3049, ἀρ. 125).

Πιστεύομε ὅτι γιά τήν κατανόηση τῶν ἀνωτέρω πρέπει, ἐκτός ἀπό τίς ἰδιαιτερότητες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τῆς ἐποχῆς, νά λάβομε ὑπ' ὄψη ὅτι, κατὰ τό διάστημα τῆς παραδόσεως καί μελέ-της τοῦ κάθε κειμένου, ὁ μαθητής ἦταν παράλληλα ὑποχρεωμένος νά ἀπασχολεῖται ὀχι μόνο μέ τή Γραμματική, τή Σύνταξη καί τή θεμα-

τογραφία, ἀλλά καί μέ τά θεωρητικά μαθήματα τῆς Ἐπιστολογραφίας, Ρητορικῆς καί Ποιήσεως. Κι ἀκόμη πρέπει νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἔκταση τοῦ κάθε κειμένου, οἱ δυνατότητες τοῦ μαθητῆ καί ὁ ρυθμός μέ τόν ὁποῖο παρέδιδε ὁ διδάσκαλος.

Ἀπόψεις τῶν λογίων γιά τίς διδακτικές μεθόδους

Οἱ διδακτικές μέθοδοι, τίς ὁποῖες ἐφήρμοζαν οἱ διδάσκαλοι κατά τήν Τουρκοκρατία καί μάλιστα ἡ ψυχαγωγία, προκάλεσαν, πρὸς τό τέλος τοῦ ΙΗ' αἰ. καί τίς ἀρχές τοῦ ΙΘ' αἰ. τήν ἀντίδραση τῶν λογίων κάτω ἀπὸ τήν ἐπίδραση τῶν ἰδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ¹ καί τῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τήν ἐφαρμογή, στήν Εὐρώπη, τῆς ἀλληλοδιδασκικῆς μεθόδου².

Σφοδρότατος ἐπικριτής τῆς ψυχαγωγικῆς μεθόδου ὑπῆρξε ὁ Ἰωσήπος Μοισιόδαξ. Στήν Ἀπολογία του ψέγει τοὺς διδασκάλους, ἐπειδὴ "τὴν σπουδὴν αὐτῶν κατακενοθοῦσιν ἐν τῇ λεξιθηρίᾳ"³. Στὴν Παιδαγωγία του χαρακτηρίζει τὴν ψυχαγωγικὴ μέθοδο ὡς "μία χασομερία αἰσθητή ... ἓνα περισάρκωμα περιττόν, τό ὁποῖον ἀφαιρεῖ τὴν εὐκυνήσιαν τοῦ μαθητοῦ"⁴. Στὴ συνέχεια ἀναπτύσσει τίς προσωπικὲς του ἀπόψεις, ὅσον ἀφορᾷ στό ζήτημα τῆς ἐρμηνείας τῶν κειμένων· "ὅτω κυρίως εἶναι οἱ τρόποι κατὰ τοὺς ὁποῖους πρέπει ἡ παράφρασις νὰ οἰκονομεῖται: πρῶτος ὁ κατὰ λέξιν καί δεύτερος ὁ κατ' ἔννοιαν"⁵. Τὴν ἀποψη αὐτὴ ἐκθέτει ἀναλυτικότερα ὡς ἑξῆς· "... κατὰ τὴν λέξιν, ἥτοι ἐάν ἐπισπρεῦση τινὰς ἐπὶ τῆς αὐτῆς προκειμένης λέξεως ἢ φράσεως ὅσας λέξεις, ὅσας φράσεις ἐπιδέχεται αὐτὴ ἢ ἐκείνη. Καί τό δεύτερον κατ' ἔννοιαν, ἥτοι ἐάν παραφράζη τινὰς τό κείμενον τό

1. Γιά τὸν ἐλληνικὸ διαφωτισμὸ βλ. γενικά C. DIMARAS, *La Grèce au temps des Lumières*. Genève 1969. Ἐπίσης τοῦ ΙΔΙΟΥ, *Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός*. Ἀθήνα 1980².
2. Ἡ μέθοδος εἶναι γνωστὴ καί ὡς μέθοδος τοῦ Lancaster καί ἦταν πολὺ διαδεδομένη στὴν Εὐρώπη κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ ΙΘ' αἰ. Εἰσηγητὴς τῆς μεθόδου στὴ Μολδαβία ὑπῆρξε ὁ διδάσκαλος Γεώργιος Κλεόβουλος, γιά τὸν ὁποῖο βλ. Γ. ΣΑΚΚΑ, *Γεώργιος Κλεόβουλος ὁ Φιλιππουπόλιτης*. Ἀθήνα 1956. Πολὺς λόγος γιά τὴν ἀλληλοδιδασκικὴ μέθοδο γίνεται καί στό Λόγιο Ἑρμῆ τῶν ἐτῶν 1816 καί 1820. Βλ. ἐπίσης ROUQUEVILLE, *Voyage de la Grèce*, IV, Paris 1827, σελ. 438, ὅπου ἐνδιαφέρουσα παρατήρηση γιά τὴ διδακτικὴ μέθοδο.
3. Ἰ. ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, Ἀπολογία ..., σελ. 118.
4. Ἰωσήπου τοῦ ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΥ, Πραγματεία περὶ παίδων ἀγωγῆς ἢ Παιδαγωγία, συντεθεῖσα παρὰ ... Ι.Μ. Ἐνετίῃσι 1779, σελ. 138.
5. Ἰ. ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 150-151.

ανά χειρας συγγραφικώτερον"¹. Μέ τόν ὁρο "συγγραφικώτερον" ὁ Μοισιόδαξ ἐννοεῖ τά ἀκόλουθα: "οἶδεται μία περίοδος συνεστραμμένη ὁπωσοῦν: ἃς ὑποχρεῶται ὁ μαθητής νά ἀλλοιώσῃ τήν τοιουτότροπον περίοδον διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου ὕφους αὐτοῦ: ὅπερ ἔστιν, ἃς βάλλεται νά κάμῃ τά ὕστερα πρῶτα, τά ὕστερα μέσα, ὅταν ὅμως ἐπιτρέπεται καί οὕτω καθ' ἑξῆς, καί ὅπου συμβαίνει νά παρεκτρέπεται τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἃς ἐπιδιορθῶται ἀπό τόν διδάσκαλον"². Ἡ μελέτη τῶν μαθηματαρίων, σέ συσχετισμό μέ ὅσα παραπάνω προτείνει ὁ Μοισιόδαξ, ὁδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι, ὁ "φωτισμένος" κατά τά ἄλλα καί ἀνήσυχος αὐτός διδάσκαλος, δέν ἔχει πρωτοτυπία στίς ἀπόψεις του, ἐπειδή, ἡ μέν ἐπισώρευση λέξεων, ὅσες "ἐπιδέχεται" ἡ λέξη τοῦ κειμένου, δέν εἶναι ἄλλο τίποτε παρά συσσώρευση συνωνύμων, δηλαδή ψυχαγωγία, ἡ δέ ἐπὶ "τό συγγραφικώτερον" παράφραση εἶναι ἡ κατά τούς συντακτικούς κανόνες ἐξομάλυνση τοῦ κειμένου, μέθοδος πολὺ γνωστή καί πρὶν ἀπό τό Μοισιόδακα, πού τήν ἐφήρμοζαν πολλοί διδάσκαλοι ἀπό τό τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ.³

Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι τόν ἴδιο χρόνο, πού ἐτύπωσε τήν Παιδαγωγία του στή Βενετία (1779), ὁ Μοισιόδαξ ἐτύπωσε καί τήν Παραλλαγή τοῦ πρὸς Νικοκλέα λόγου τοῦ Ἰσοκράτους. Σέ εἰδική μελέτη της γιά τήν Παραλλαγή ἡ Κ. Κινινῇ⁴ δέχεται ὅτι ὁ Μοισιόδαξ ἀσχολήθηκε μέ τό ἰσοκρατικό κείμενο βλέποντάς το μέσα στά πλαίσια παρομοίου τύπου κειμένων, γνωστῶν σάν "miroirs des princes",⁵ ἀλλά καί προσορίζοντάς το γιά σχολική χρήση. Στήν Παραλλαγή ἔχομε τήν ἐφαρμογή τῶν ἀντιλήψεών του γιά τή μετάφραση τῶν κειμένων, ἡ ὁποία πρέπει νά καθιστᾷ τούς κλασικούς κατά τό δυνατόν πιο προσιτούς. Στήν Παραλλαγή ὁ Μοισιόδαξ δέ μένει πιστός στό πρωτότυπο. Παραλείπει τμήματα τοῦ κειμένου πού τοῦ φαίνονται περιττά. Ἡ γλῶσσα του εἶναι ἀπλή. Τήν Παραλλαγή συνοδεύει καί

1. 'Ι. ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 151, ὑποσημείωση.

2. 'Ι. ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 153-154.

3. Βλ. Βατοπ. 219 (ἀρ. 242). Γενικά βλ. τά κεφάλαια δεύτερο καί τρίτο αὐτοῦ τοῦ μέρους.

4. Katerina KININI, Le discours de Nicoclès par Misiodax. Ἑλληνικά, τόμ. 29ος (1976), σελ. 61-115.

5. Βλ. τό σχετικό κεφάλαιο στό πρῶτο μέρος αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

γαλλική μετάφραση. Τήν προσπάθειά του έκρινε αύστηρά ὁ Κοραΐς· "Ὁ Νικοκλῆς τοῦ Ἰσοκράτους εἶναι ἀθλιέστατος καί κατὰ τὰ ρωμαίικα καί κατὰ τὰ φραντζέζικα"¹.

Καί ὁ συγγραφέας τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας ἀγανακτεῖ μέ τό ἐκπαιδευτικό σύστημα τῆς ἐποχῆς· "Ἐγώ ἐγνώρισα ἕνα νέον ὁπού εἶχε σπουδάξει δέκα ἕξ χρόνους εἰς τό σχολεῖον τῆς Πάτμου καί ἦτον εὖκοσι ἕξ χρόνων ὅταν ἐβγῆκεν μέ τόν τίτλον τοῦ λογιστάτου! Μ' ὅλον τοῦτο δέν ἤξευρε νά παραστήσῃ πῶς γίνεται ἡ ἐκλειψις τῆς σελήνης. ἤξευρεν ὁμως ἐκ στήθους σχεδόν τό τρίτον τοῦ Γαζῆ"².

Ἀλλά καί ὁ Κοραΐς δέν εἶναι ἐπιεικέστερος. Στούς "αὐτοσχεδίους στοχασμούς" τοῦ διαβάζομε· "... τῆς ἐξηγήσεως ἡ μέθοδος πρέκει νά εἶναι τοιαύτη, ἡ ὁποία νά προξενῇ ἐν ταυτῷ ὠφέλειαν καί ἡδονήν εἰς τοὺς σπουδάζοντας τήν γλῶσσαν. Ἀλλ' ἡ συνήθης μέθοδος δέν εἶναι καλή καὶ ἔν ἀπό τὰ δύο ταῦτα νά κάμῃ· διότι καί ἡ ἐκλογή τῶν ποιητῶν ἢ συγγραφέων γίνεται χωρὶς κρίσιν, καί ἡ ἐξήγησις εἶναι τόσον ἀηδής, διὰ τήν ἀλογον συσώρευσιν πολλῶν κοινῶν λέξεων καθ' ἐκάστην Ἑλληνικήν, ὥστε δικαιότερον ἤθελε δώσει τις εἰς τήν τοιαύτην συσώρευσιν τό ὄνομα τῆς Ψυχοκτασίας παρά, μέ τό ὁποῖον κοινῶς τήν ὀνομάζουσι, τῆς Ψυχαγωγίας"³. Ἀναφέρεται στόν παραγκωνισμό τῆς κοινῆς γλώσσας ἀπό τὰ σχολεῖα, πρᾶγμα πού εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν ἀγνοία τῆς κοινῆς· "διότι οὐ διδάσκαλοι ἐπεχείρησαν νά κάμωσι τοὺς μαθητάς των Πλάτωνα καί Ξενοφῶντας, ἤγουν ἐμματασκοπῶνσαν εἰς τό ἀδύνατον, καί τοὺς ἀφήκαν νά γράφωσι τήν κοινήν γλῶσσαν χειρότερα παρά τοὺς ὑδροφόρους καί τοὺς ξυλοφόρους"⁴. Καί ἄλλοῦ· "... Ἐπειτα ἡ συνήθης ἡμῶν μέθοδος τῆς παραδόσεως καί τῶν λεγομένων κοινῶν γραμμάτων καί τῶν Ἑλληνικῶν καί ἀπλῶς ἡ Παιδαγωγία εἶναι τόσον διεστραμμένη, ὥστε χειρότεράν αὐτῆς νά δεχθῶμεν κίνδυνον κανένα δέν τρέχομεν"⁵. Ὁ Κοραΐς ἔχει νά προτείνει μέθοδο καλύτερη. Στούς "αὐτοσχεδίους στοχα-

1. Κ. ΚΙΝΙΝΙ, Le discours, ... σελ. 81.

2. Ἑλληνική Νομαρχία, σελ. 177, ὑποσ. α'.

3. Ἀδ. ΚΟΡΑΗ, Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καί γλώσσης, ... σελ. πθ'.

4. Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιοι ... σελ. α'.

5. Ἀδ. ΚΟΡΑΗ, Τὰ εἰς τήν ἔκδοσιν τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου προλεγόμενα. Ἀκολουθία τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν (Συλλογὴ τῶν εἰς τήν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην καί τὰ Πάρεργα προλεγομένων...) τόμ. Α', σελ. 352.

σμούς εκθέτει τίς γνώμες του γιά τήν ἐξήγηση τῶν κειμένων δεχόμενος ὅτι πολλοί ἀπό τοὺς ἀξίους διδασκάλους "ἐσυλλογίσθησαν πρό πολλοῦ καί εἰς ἔργον ἔβαλαν ὅσον ἐσυγχώρουν αἱ παροῦσαι δυστυχεῖς περιστάσεις"¹. Ὁ Ἰδριος ὑποστηρίζει ὅτι "ἄλλο δέν εἶναι ἡ ἐξήγησις αὕτη παρά τό ἀντίστροφον τῆς θεματογραφίας, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρουσα, ὅτι πρέπει νά προηγήται ἐκείνης περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον διάστημα χρόνου, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νά θεματογραφῇ ὁ μαθητής, πρὶν τοῦλάχιστον νά μάθῃ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοὺς σχηματισμούς τῶν μερῶν τοῦ λόγου"². Καί σέ ἄλλο σημεῖο "εἰς τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καί συγγραφέων τήν κατάληψιν δέν ἄρκεῖ ἡ ἀνάλυσις τῶν περιόδων καί τῶν φράσεων κατὰ τοὺς παραδιδομένους ἔως τώρα τῶν σχολείων κανόνας, ἀλλά χρειάζεται συνδρομή πολλῶν ἄλλων γνώσεων, τὰς ὁποίας καί νά δεῖξῃ καί νά τελειώσῃ μόνῃ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἱκανή"³.

Ὁ Κ. Κούμας, μέ ὅλο τό σεβασμό πού τρέφει γιά τό δάσκαλό του Ἰωάννη Πέζαρο, δέν διστάζει νά δηλώσῃ ὅτι "οἱ ὀνομαζόμενοι Παιδαγωγοί μας διδάσκουσι τοὺς παῖδας ν' ἀναγνώσκωσι μηχανικῶς τήν Ὀκτώηχον καί τό Ψαλτήριον"⁴. Καί ὁ πολὺς Ἀθανάσιος Ψαλλίδας ἐκφράζεται μέ περιωρόνηση γιά τοὺς διδασκάλους "ὅλοι σχεδόν οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους μας εἶναι διδασκαλῆα, τὰ ὁποῖα, ἥτοι μεταφράζοντα καμμίαν γραμματικὴν ἔχουσιν..."⁵.

"Ἐνοχλητικὴ καί βραδεῖα μέθοδος" κατὰ τό συγγραφέα τῆς Ἑλληνικῆς Νομαρχίας, ἀπώλεια χρόνου κατὰ τό Μοισιδόδακα, ἀπληροῦσμένα καί ἄγονη μέθοδος κατὰ τόν Κοραῖ. Γοητευμένοι ἀπὸ τήν ὀρηκτικὴν πνοήν τοῦ Διαφωτισμοῦ καί ἀπὸ τὰ ἐντυπωσιακὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου οἱ καθ' ὅλα ἀξιόλογοι ἄνδρες πού ἀναφέραμε, καθὼς καί ἄλλοι, στρέφουν τό βλέμμα στό παρελθόν ἢ ἐπισκοποῦν ὅσα συμβαίνουν στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς τους μέ μέτρο κρίσεως τήν Εὐρώπην. Ἡ σύγκρισις εἶναι συντριπτικὴ, ἀνδριᾶδικη, ἐπειδὴ μέσα στή γενικότερη βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. διαπιστώνεται καί αἰσθητὴ πρόοδος στὸν ἐκπαιδευτικὸ χῶρο, γεγονὸς πού πρῶτος ὁ Κοραῖς παραδέχεται "τό Γένος ἦτο στερημένον ἀπὸ διδασκάλους καί διδασκαλεῖα καί

1. Αὐτοσχέδιου στοχασμοῦ ...,σελ. πη'-πθ'.

2. Αὐτοσχέδιου στοχασμοῦ ...,σελ. πθ'.

3. Τὰ εἰς τήν ἔκδοσιν τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου ...,τόμ. Α', σελ. 326.

4. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, 1819, σελ. 740.

5. Λεάνδρου ΒΡΑΝΟΥΣΗ, Ἀθανάσιος Ψαλλίδας. Ἰωάννινα 1952, σελ. 17-20.

τώρα πολλαπλασιάζονται καθ' ἑκάστην εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ διδασκαλεῖα καὶ οἱ διδάσκαλοι· ἔγερμεν ἀπὸ νέους ἀπαιδεύτους καὶ κακοήθεις καὶ τώρα σολίζεται καθ' ἡμέραν ἀπὸ νέους πεπαιδευμένους καὶ χρηστοήθεις· μέγα μέρος τῶν Λευϊτῶν τῆς θρησκείας μόλυσ ἐκαταλάμβανε τὰ βιβλία τῆς θρησκείας καὶ τὴν σήμερον ὁ κληρὸς τῶν Γραικῶν ἐπλουτίσθη καὶ πλουτίζεται ἀδιακόπως ἀπὸ σοφοὺς ἱερεῖς καὶ ἱεράρχας¹.

Οἱ αὐστηρές κρίσεις πολλῶν λογίων τοῦ τέλους τοῦ 18' αἰ. οἱ ἀναφερόμενες στὰ σχολικὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μάλιστα στὶς διδακτικὰς μεθόδους ἐγίναν εὐκόλα δεκτές ἀπὸ νεώτερους μελετητές². Δέν ἀμφισβητοῦμε τὴν ἀλήθειαν τῶν ὧσιν οἱ παραπάνω λογιοὶ ἀναφέρουν, ἀλλὰ πιστεύομε ὅτι ἡ κατακραυγὴ κατὰ τῶν παλαιότερων διδασκάλων εἶναι σέ πολλά σημεῖα ἄδικη καὶ ὑπερβολικὴ. Ἐφήρμοσαν μεθόδους ποὺ ἐκληρονόμησαν ἀπὸ τὸ παρελθόν καὶ συχνὰ μὲ ἐπιτυχία, κάτω ἀπὸ συνθήκες ἐξαιρετικὰ δύσκολες. Ἡ μεγαλύτερη δυσχέρεια ἦταν ἡ ἔλλειψη τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ποὺ μαρτυρεῖται ποικιλοτρόπως, ὅπως εἶδαμε. Ἐξ ἄλλου εἶναι ἀμφίβολο ἂν καὶ στὴν Εὐρώπῃ ἀκόμα ἦταν γνωστὴ ἄλλη μέθοδος, ἀφοῦ καὶ ἐκεῖ ἡ παιδεία ἦταν παραμελημένη κατὰ τὸν Β. Κηδ³ καὶ οἱ μέθοδοι ἀπρηχαιωμέναι κατὰ τὸν Ἀπ. Βακαλόπουλο⁴. Στὸ Λόγιο Ἑρμῆ τοῦ 1820 μᾶς δίδεται εἰκόνα ἐλάχιστα κολακευτικὴ γιὰ τὸ "σχολεῖον τοῦ Παρισίου". Ἐπειδὴ οἱ σπουδαστὲς εἶναι πολυάριθμοι ἀναφέρεται ὅτι "πρέπει ὁ μαθητὴς νὰ παραμονεύῃ μίαν καὶ ἡμισεῖαν ὥρα εἰς πολλὰ μαθήματα, διὰ νὰ εὕρῃ τόπον. Τὸ καλῆτερον ἐδῶ σχολεῖον εἶναι παλαιοκτίριον καὶ αἱ παραδόσεις κάμαραι τῶν φυσικῶν μαθημάτων ὁμοιάζουν σταύλους εἰς τοὺς ὁποίους αἰμουδιάζομεν καθήμενοι στενοχωρημένα καὶ ἐπὶ σανίδων τρεῖς ὁλόκληρους ὥρας κατὰ συνέχειαν". Προστίθεται ὅτι οἱ "διδάσκαλοι εἶναι ἄρχοντες" καὶ παραμένουν ἀπρόσιτοι στοὺς φοιτητές⁵.

1. Στοχασμοὶ αὐτοσχέδιου...σελ. ρλς'. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς αἰσθητικῆς βελτιώσεως ποὺ παρατηρεῖται στὴν Παιδείαν τὸ γεγονὸς ὅτι γεννήθηκε ἡ σκέψη γιὰ τὴν ἔδρυσιν "πανδιδασκαλείου" δηλ. Πανεπιστημίου. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1820 σελ. 373, 477.

2. Δ. ΘΕΡΕΙΑΝΟΥ, Ἀδαμάντιος Κοραῆς, τ. Α', ἐν Τεργέστη 1889, σελ. 40 καὶ ἐξῆς. Θάνη ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τὰ Γράμματα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις (1648-1820), Ἀθήνα 1930. Γιάννη ΚΑΡΑ, Οἱ φυσικὲς θετικὲς ἐπιστῆμες στὸν Ἑλληνικὸ 18^ο αἰῶνα, Ἀθήνα 1977, σελ. 96-100.

3. Børge KNØS, L'histoire de la littérature néo-grecque. La période jusqu' en 1821. Uppsala 1962, σελ. 381.

4. Ἀπ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Α', Θεσ/νίκη 1973, σελ. 343.

5. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1820, σελ. 476.

Ἐάν ἔθνη μεγάλα καί ἐλεύθερα ἀρχίζουν τήν ἀνανέωση τῶν μεθόδων τῆς Παιδείας τους περί τά τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. παρά τό γεγονός ὅτι εἶχε προηγηθῇ ἡ Ἀναγέννηση τῶν Γραμμάτων, ὅτι οἱ ἀνασταλτικοί παράγοντες ἦταν ἐλάχιστοι σέ σύγκριση μέ τήν κατάσταση τῆς Ἀνατολῆς καί ὅτι οἱ οἰκονομικοί πόροι ἦταν συνήθως ἐπαρκεῖς, τί τό περίεργο ἡ ἀξιοψόγου, ἐάν πολλοί δικοί μας διδάσκαλοι ἐπέμειναν στίς μεθόδους τους εἴτε ἀπό ἐπιφύλαξη πρός τό νέο εἴτε καί ἀπό ἀγνοία; Πρέπει ἀκόμη νά παρατηρήσουμε ὅτι ἡ κατακραυγή στρέφεται κατά τῆς ψυχαγωγικῆς μεθόδου κυρίως καί ὄχι ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῶν θύραθεν καί τῶν χριστιανῶν συγγραφέων. Καί στήν ὀξύτερη φάση τῶν ἐρίδων γιά τήν εἰσαγωγή τῶν ἐλληνικῶν σχολεῖα τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν¹ καί πρό πάντων τῆς Φυσικῆς, ποτέ δέ γίνε-ται λόγος γιά τήν κατάργηση τῆς ἀρχαίας καί τῆς χριστιανικῆς γραμματείας. Ἐάν πολλοί δικοί μας διδάσκαλοι ἦταν ἐπιφυλακτικοί ἀπέναντι στίς νέες ιδέες, πού εἰσέβαλαν ἀπό τή Δύση², ἐάν ἐθεωροῦσαν τό Βολταίρο κήρυκα τοῦ ἀθεϊσμοῦ³, ἔχουν τή δικαιολογία ὅτι οἱ περισσότεροι ἦταν ἱερωμένοι, πιστοί στή γραμμή τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καί ἐάν ἡ ἀλληλοδιδασκτική μέθοδος ἢ οἱ φυσικές ἐπιστῆμες δέν ἐφαρμόσθηκαν τόσο γρήγορα, ὅσο τό ἐπιθυμοῦσαν οἱ διαφωτιστές μας, τοῦτο δέν ὀφείλεται τόσο στήν ἀντίδραση τῶν διδασκάλων, ἀλλά καί σέ λόγους καθαρά πρακτικούς. Ἐχρειάζετο ἐκπαίδευση καταλλήλων διδασκάλων, χρήση ἐποπτικῶν μέσων (πινάκων, ὀργάνων), πράγματα πού προϋποθέτουν χρόνο καί δαπάνες. Δοῦλο ἔ-

1. Γνωστή εἶναι καί ἡ ἀντίδραση πού συνάντησαν ὁ Μοισιόδαξ καὶ ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης στή σχολή Ἰασιίου. I. ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ, Ἀπολογία ..., σελ. 69 καί 82. Εἶναι γνωστή ἡ ἐχθρότητα ἀνάμεσα στό Νεόφυτο Δούκα καί τό Βενιαμίν Λέσβιος· βλ. Roxane D. ARGYROPOULOS, Le discours de Benjamin de Lesbos à l'Académie princière de Bucarest (1818). "Συμπόσιον", σελ. 167-174.
2. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τόν Ἀθανάσιο Πάριο καί τόν Ἱερόθεο Δενδρινό, γνω-στούς γιά τίς πολυ συντηρητικές ιδέες τους. Τοῦ πρώτου γνωστότερο ἔργο, στό ὅποιο ἐκτίθενται οἱ ἀπόψεις του γιά τή "φιλοσοφία", εἶναι ἡ Ἀντιφώ-νησις, πού τυπώθηκε στήν Τεργέστη τό 1802. Γιά τόν Ἱερόθεο βλ. Μ. ΠΑ-ΡΑΝΙΚΑ, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης ἐκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα, Ἐν Ἀθήναις 1885, σελ. 4 καί ἐξῆς.
3. Βλ. Σχετικά Ἀπολογία Χριστιανική, συντεθεῖσα μέν ἀνωνόμως ὑπό τινος θεο-σεβοῦς καί ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ εἰς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν, νῦν δέ τό δεύ-τερον τύπος ἐκδόθεῖσα... ἐν Λειψύῳ τῆς Σαξωνίας... αἰ. (1805). Ἡ πρώτη ἐκδοση τό 1800. Καί Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, σελ. 145-175.

θνος δέν μπορεί νά πραγματοποιήσῃ μεταρρυθμίσεις σέ ἔκταση καί σέ βάθος μέ ταχύ ρυθμό, πολύ δέ περισσότερο, ὅταν στήν ἀρχή ἀκόμη τέτοιων προσπαθειῶν ἀναλαμβάνει καί τεράστιο Ἄγωνα γιά τήν ἀνεξαρτησία του. Μέ τήν Ἱδρυση τοῦ ἐλευθέρου ἐλληνικοῦ κράτους καί τά ἐκπαιδευτικά πράγματα ἄλλαξαν. Ὅσο ἄγωνα, ἐπίμοχθη καί ἀνιάρη ἄν θεωρηθῇ ἡ παλαιά αὐτή διδακτική μέθοδος, δέν ἦταν ὅλως διόλου χωρίς ἀπόδοση. Μέ τή μέθοδο αὐτή ἔμαθαν καλά ἐλληνικά πολλοί Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς, πού τά ὀνόματά τους σεβάσθηκε ὁ χρόνος: Μακάριος Καλογεράς, Γεράσιμος Βυζάντιος, Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης, Δωρόθεος Πρώιος, ὁ σοφός Κοραῆς, γιά νά μή ἀνατρέξουμε σέ παλαιότερους.

Νηφάλιος καί δίκαιος ὁ Κοραῆς ἀποδίδει "τά τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι" στούς "αὐτοσχεδίους στοχασμούς" του καί ἡ γνώμη του βαρύνει περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη. "Μακράν ἀπ' ἐμέ ἡ ἀδικία!" γράφει. "Ἐξεύρω ὅτι τά γραμματικά ταῦτα, ὅσον μωρά καί ἄν ἦσαν, ἐμπόδισαν ὅμως τήν παντελή τῶν Ἑλλήνων ἀπονέκρυσιν" καί ἀπό τοὺς παραδότας αὐτῶν τοὺς μὲν ἀποθανόντας μακαρίζω καί τοῦ γένους εὐεργέτας κηρύσσω· ἀπό δέ τοὺς ἔτι ζῶντας μόνους ἐκείνους ἐπαίνου καί εὐχαριστίας ἀξίους κρίνω, ὅσοι μέ τήν πρόθυμον ἀποδοχήν τῶν μεθοδικῶν νέων μαθημάτων ἔδωκαν ἀπόδειξις ὅτι ἐξανάγκης ἐπαράδιδαν τά ἀμέθοδα, ἐπειδὴ δέν εἶχαν καλῆτερα, ὅτι δι' ἀγάπην τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐπρονόησαν νά μή σβεσθῇ τό ἀσθενές αὐτῶν λυχνάριον, ἕως νά λάμψωσι φωτεινότεραι λαμπάδες"¹. Καί σέ ἄλλο σημεῖο δέχεται ὅτι "εἰς τήν παρελθοῦσα ἑκατονταετηρίδα αἱ τοιαῦται γραμματικαί καί τοιαῦται συγγραφῆς ἐξηγήσεις ἦσαν (πάλιν τό λέγω) ἀναπόφευκτοι· ἦτον ἀκόμη τότε ἀρχή ὠδύων τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους· ὅθεν ἔκαμαν καί οἱ Γραικοί ὅ,τι ἔκαμαν ὅλα τά ἔθνη κατ' ἀρχάς τοῦ φωτισμοῦ των, ἦγουν ἡσυχολοῦντο εἰς πράγματα νηπιώδη. Ἐάν οἱ τότε γράφαντες (ἀπό τοὺς ὁποίους προσωπικῶς δέν ἐγνώρισα κανένα) ἔζων σήμερον, ἤθελαν κάμει τήν αὐτήν κρίσιν, τήν ὁποίαν ἐγώ κάμνω τώρα· ἐάν ἐγώ ἤμην τότε εἰς κατάστασιν νά κάμω ὅ,τι ἔκαμαν, ἤθελα ὥσως τό κάμει χειρότερα"². Καί μπορεί βέβαια ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος νά γράφει ἀπό τή Γοτλγ-γη πρὸς τόν Ἰ. Πῶτα, τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1820, ὅτι ἀμφιβάλλει ἄν "πολλοί τῶν ἰδικῶν μας ἐρμήνευσαν Αἰσχύλου ἢ Σοφοκλέους τραγῳδί-

1. Ἀκολουθία τῶν αὐτοσχεδίων στοχασμῶν, σελ. 514, ὑποσ. 3.

2. Στοχασμοὶ αὐτοσχεδίου..., σελ. ρυε' - ρυς', ὑποσ. 2.

3. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1820, σελ. 725-726.

αν ὥς ἀπαιτεῖται"³ καί νά ἔχει δίκιο, ὅμως τόν ἴδιο χρόνο ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῆς, σέ λόγο πού ἐξεφώνησε στή σχολή Ἀδριανουπόλεως, ἀναγνώρισε τό ἔργο καί τήν προσφορά στό ἔθνος τῶν παλαιῶν διδασκάλων¹.

Ἐπομένως τά μειονεκτήματα τῶν μεθόδων τῆς διδασκαλίας δέν πρέπει νά θεωροῦνται καί νά κρίνονται μεμονωμένα, ἀλλά νά ἀποτιμῶνται μέσα στό πλαίσιο τῆς ἐποχῆς.

1. "Εἰς δέ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ κατὰ καιρὸν διαπρέψαντες πεπαιδευμένοι προστάται τοῦ νόμου τῆς χάριτος καί τὰ ὀλίγα γράμματα, ὅπου κακὰ κακῶς ἄχρι καί τῆς σήμερον μαθάνομεν, μᾶς διέσωσαν ταύτην τήν ἱερὰν μερίδα". Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, 1820 σελ. 360.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όσα έκθέσαμε στά προηγούμενα τρία μέρη αὐτῆς τῆς διατριβῆς συνάγονται τά ἀκόλουθα γενικά συμπεράσματα:

Κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἡ παιδεία ἡ ὁποία παρέχεται στό μέσο κύκλο σπουδῶν, ἡ κυκλοπαιδεία, ἐδράζεται στά "ἐλληνικά μαθήματα" δηλ. στή διδασκαλία κειμένων "θύραθεν" καί χριστιανικῶν, τῶν ὁποίων τό εὖρος ἀποκαλύπτεται μέ τή μελέτη τῶν μαθηματικῶν. Τά κείμενα αὐτά καλύπτουν τό χρονικό διάστημα πού ἐκτείνεται ἀνάμεσα στά ὁμηρικά ἔπη καί εἰς τή Χρηστοθήθεια τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου. Τά ἔργα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῶν ἐλληνορωμαϊκῶν χρόνων καί τοῦ Βυζαντίου καθώς καί ἡ Χρηστοθήθεια προσφέρονται στούς μαθητές ἐκείνους πού ἔχουν ἤδη διδαχθῇ τά μαθήματα τῆς στοιχειώδους παιδείας. Τά κείμενα πού παραδίδονται στά μαθηματικά προσδιορίζουν λοιπόν σαφῶς ἕνα ἐπίπεδο σπουδῶν ἀνώτερο σέ σχέση μέ τά λεγόμενα "κοινά" γράμματα καί κατώτερο σέ σχέση μέ "τά φιλοσοφικά καί ἐπιστημονικά μαθήματα".

Τά κείμενα αὐτά, κατά τή χρονική περίοδο πού μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, ἦταν ἐκδεδομένα, μέ ἐξάφρεση τή Χρηστοθήθεια, ἡ ὁποία ἐκυκλοφορεῖτο χειρόγραφη. Ἐπομένως διδάσκαλοι καί μαθητές εἶχαν τή δυνατότητα νά καταφύγουν σέ ἐκδόσεις, στήν Ἐγκυκλοπαιδεία τοῦ Ἰωάννη Πατούσα (μετά τό 1710), ἀλλά καί σέ χειρόγραφα προκειμένου νά μελετήσουν ἢ νά ἀντιγράψουν τά πρός διδασκαλία κείμενα.

Τά κείμενα διακρίνει μεγάλη ποικιλία: ρητορικά, ἐκπροσωπούμενα ἀπό ἐθνικούς καί χριστιανούς ρήτορες, ἐπιστολογραφικά ὄλων τῶν ἐπιστολικῶν τύπων, ποιητικά (ἔπος, λυρική ποίηση, παραινετικοί στίχοι, δράματα, παρωδίες, ἀσματικοί κανόνες, ἐπιγράμματα), δοκίμια. Τό λαμπρό ἀρχαῖο ἐλληνικό παρελθόν καί τό χριστιανικό Βυζάντιο γιά τά ὁποῖα τό Γένος μποροῦσε νά περηφανεύεται, ἦταν οἱ δύο πηγές ἀπό τίς ὁποῖες ἡ παιδεία τῶν δουλωμένων Ἑλλήνων ἀντλοῦσε τό ὕλικό γιά τή γλωσσική διδασκαλία καί τό φρονηματισμό.

Τήν ἐπιλογή τῶν κειμένων καθόριζαν διάφοροι παράγοντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων βασικός πρέπει νά θεωρηθῇ ὁ διδάσκαλος. Ἡ κατάρτισή του καί οἱ προτιμήσεις του συντελοῦσαν στή διαμόρφωση κάποιου

προγράμματος σπουδών, όπως συνέβη π.χ. με τό Σεβαστό Κυμινήτη, τό Δανιήλ Κεραμέα καί άλλους . Άλλος παράγων Ισχυρός υπήρξε ή παράδοση, ή όποία διαμορφώθηκε με τήν πάροδο τοῦ χρόνου. Κείμενα πού ή επιλογή τους ανάγεται στό ΙΓ' αἰ. όπως π.χ. όρισμένα δράματα, παγιώνονται από τούς πρώτους κιόλας αἰώνες τῆς δουλείας μέσα στό πρόγραμμα σπουδών καί επιβιώνουν μέχρι τό ΙΘ' αἰ. Παράγων ἐμπλουτισμοῦ καί διευρύνσεως τῶν πρὸς διδασκαλία κειμένων υπήρξε ή 'Εγκυκλοπαιδεία Φιλολογική τοῦ 'Ιωάννη Πατούσα, στήν όποία, ἐκτός από τά καθιερωμένα από τήν παράδοση κείμενα, περιελήφθησαν καί άλλα. 'Η 'Εγκυκλοπαιδεία υιοθετήθηκε από τούς διδασκάλους, οἱ όποιοι πάντως ἐπέλεγαν από αὐτή τά κείμενα κατά τήν κρίση τους. 'Ετσι ἐξηγεῖται γιατί αρκετά κείμενά της ἀγνοήθηκαν σχεδόν ἐξ ολοκλήρου, όπως π.χ. ή Μήδεια, ό Προμηθεύς δεσμώτης, ή κατά Νεστορίου όμιλία τοῦ Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας, ή περί τῆς ἐνανθρωπίσεως όμιλία τοῦ 'Ακακίου Μελιτηνῆς, ό Εὐθύφων τοῦ Πλάτωνος κ.ἄ., ἐνῶ άλλα εἰσῆχθησαν στό πρόγραμμα καί παγιολοιήθηκαν, όπως λ.χ. οἱ λόγοι 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Τά ἐπίσημα "προγράμματα", όσα κατά καιρούς καταστρώθηκαν γιά χάρη συγκεκριμένων σχολείων, ἀπετέλεσαν πάντοτε τό πλαίσιο τῶν σπουδῶν. Συνήθως τά σχολεῖα δέν μπορούσαν νά ἀκολουθήσουν τίς προδιαγραφές τῶν προγραμμάτων, ἐφ'όσον ή λειτουργία τους δέν ἦταν ἀπρόσκοπη. Αὐστηρός προγραμματισμός κατά τή διδασκαλία τῶν κειμένων δέν διαπιστώνεται. 'Εκεῖνο πού προκύπτει από τά μαθηματάρια σέ συνδυασμό μέ τίς εἰδήσεις άλλων πηγῶν εἶναι ή ὕπαρξη κάποιας κλιμάκωσης στήν παράδοση τῶν κειμένων. 'Υπάρχει δηλ. κάποια σειρά, ή όποία κατά τό ΙΗ' αἰ. ἐμφανίζει τό ἀκόλουθο σχῆμα, τό όποιο όπωσδήποτε δέν εἶναι ἀπόλυτο: κείμενα παραινετικά (γνῶμες), ἀσματικοί Κανόνες, μῦθοι, ἱσως καί Βατραχομουμαχία γιά τούς ἀρχαρίους. Λόγοι, ἐπιστολές, δοκίμια καί Χρηστοθήθεια γιά τούς προχωρημένους. Τά δράματα, ό 'Όμηρος, ό Πίνδαρος καί τά ἐπιγράμματα προορίζονται γιά όσους ἐπιθυμοῦν νά ολοκληρώσουν τίς σπουδές τῆς μέσης βαθμίδας.

Χαρακτηριστική εἶναι ή ἐνότητα, τήν όποία ἐμφανίζει ή μέση παιδεία κατά τήν Τουρκοκρατία. Τά μαθηματάρια, προερχόμενα από

διάφορες περιοχές, στις οποίες κυριαρχούσε ή ελληνική παιδεία (Μολδοβλαχία, Μ. Ἀσία, κυρίως Ἑλλάδα, ἐγγύς Ἀνατολή) μαρτυροῦν ὅτι, παρά τίς κατά τόπους ἰδιαίτερες γεωγραφικές, οἰκονομικές καί κοινωνικές συνθήκες, ὑπάρχει ἀξιοπρόσεκτη ὁμοιομορφία ὡς πρός τοὺς συγγραφεῖς καί τὰ κείμενα πού διδάσκονται καί ὡς πρός τίς διδακτικές μεθόδους πού ἐφαρμόζονται. Ἀπλωμένος σέ εὐρύτατο γεωγραφικό χωρὸς ὁ Ἑλληνισμός παρουσιάζει ἐνότητα καί ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς παιδείας του.

Οἱ διδακτικές μέθοδοι πού ἐπικρατοῦσαν στή διδασκαλία ἦταν καί αὐτές παραδοσιακές. Δέν ἦταν ἁμοιρες ἀδυναμιῶν, γι' αὐτὸ καί κρίθηκαν αὐστηρά, ἰδιαίτερα δέ ἡ ψυχαγωγία. Ὅμως τοῦτο δέν μειώνει τὴν προσφορὰ πρός τὸ Γένος τῶν διδασκάλων πού τίς ἐφάρμοσαν. Ἀλλωστε, ὅπως μαρτυροῦν τὰ μαθηματάρια, οἱ διδάσκαλοι δέν ἀπέβλεψαν μόνο στή διδασκαλία τῆς Γραμματικῆς. Τὰ ποικίλα σχόλια καί οἱ ἐρμηνεῖες, πού συνοδεύουν τὰ κείμενα, ἀποδεικνύουν τὴν προσπάθεια γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ περιεχομένου. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ἀξιόλογοι Πατριάρχες, ἱεράρχες, ἱεροκήρυκες, δραγουμάνοι, λόγιοι, πού συνετέλεσαν στὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ Γένους, χρεωστοῦσαν τὴ βασικὴ τους μόρφωση στὰ κείμενα πού παραδίδουν τὰ μαθηματάρια.

Τὸ ρεῦμα τοῦ Διαφωτισμοῦ ἀναζωογόνησε τίς ἀναζητήσεις τῶν Ἑλλήνων σέ ἄλλους τομεῖς, ἀλλὰ δέν ἐπηρέασε οὐσιαστικά τὴ διδασκαλία τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα παρέμειναν πάντοτε ὁ κορμὸς τοῦ μέσου κύκλου σπουδῶν. Οἱ σπουδὲς αὐτὲς ἀνθοῦν κυρίως κατὰ τὸ ΙΗ' αἶ., κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ ὅροι τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων βελτιώνονται αἰσθητά. Δέν εἶναι λοιπὸν ἀνεξήγητη ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ, τὴν ὁποῖα ἐμφανίζουν τὰ μαθηματάρια τοῦ αἵωνα αὐτοῦ σέ σύγκριση μὲ τὰ μαθηματάρια τῶν προηγουμένων αἰώνων, τὰ ὁποῖα εἶναι ὀλιγάριθμα.

Πάντως τὰ μαθηματάρια στό σύνολό τους ἀποδεικνύουν ὅτι ἀπὸ τοὺς πρώιμους αἰῶνες τῆς δουλείας μέχρι καί τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ἡ παιδεία τοῦ δούλου Γένους εἶχε προχωρήσει πολὺ πέρα ἀπὸ τὰ στοιχειώδη γράμματα, ἐπεκτεινομένη σταδιακὰ ἀπὸ τοὺς λίγους στοὺς περισσότερους, συντηρώντας καί καλλιεργώντας τοὺς δεσμούς μὲ τὴ διπλὴ παράδοση, τὴ "θύραθεν" καί τὴ χριστιανικὴ, προσφέροντας ἔτσι ἔργο ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας.

Ἡ παρουσίαση τοῦ ὕλικου

Ἡ παρουσίαση τοῦ ὕλικου δηλ. τῶν μαθηματαρίων κρίθηκε, φυσικά, ἀπαραίτητη.

Ἡ θέση της στό τέλος αὐτῆς τῆς ἐργασίας δικαιολογεῖται, ὅπως πιστεύομε, ὄχι μόνο ἐξ αἰτίας τοῦ ὅγκου τοῦ ὕλικου, ἀλλά καί ἐπειδὴ ἡ συχνή παραπομπή στά μαθηματάρια καθιστᾷ γιά τόν ἀναγνώστη πρακτικώτερη τῇ θέσει αὐτῇ. Ἔτσι παραβλέψαμε τήν ἀποψη πού θέλει τήν παράθεση τοῦ ὕλικου στήν ἀρχή κάθε παρόμοιας μελέτης.

Παρουσιάζοντας τά μαθηματάρια διευκρινίζομε ὅτι δέν συντάσσομε κατάλογο χειρογράφων ἀνταποκρινόμενο στίς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης καταλογογραφήσεως. Ἀλλωστε τό μεγαλύτερο μέρος τους ἔχει περιληφθῇ σέ ἐντύπους καταλόγους χειρογράφων, στούς ὁποίους συνήθως περιγράφονται εἴτε συνοπτικά εἴτε πρόχειρα. Ὁ δικός μας σκοπός εἶναι νά προβάλομε τά κείμενα ἐκεῖνα πού ἀποτελοῦσαν τή διδακτέα ὕλη τοῦ μέσου κύκλου σπουδῶν κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας.

Δίδομε λοιπόν γιά κάθε μαθηματάριο τόν ἀριθμό πού ἔχει στή βιβλιοθήκη στήν ὁποία ἀνήκει, τό χρόνο γραφῆς του καί τό συνολικό ἀριθμό φύλλων ἢ σελίδων κατά περίπτωση. Ἀκολουθῶς ἀναφέρομε τά κείμενα πού μᾶς ἐνδιαφέρουν προσδιορίζοντας, ὁσάκις τοῦτο εἶναι δυνατόν, τά φύλλα ἢ τίς σελίδες στίς ὁποῖες παραδίδονται διαμορφώνοντας μέ ἐνιαῖο τρόπο τήν παρουσίαση. Στή συνέχεια μνημονεύομε συνοπτικά καί τήν ἄλλη ὕλη, τήν ὁποία ἐνδεχομένως παραδίδει τό μαθηματάριο, π.χ. θεματογραφία, ρητορικές ἀσκήσεις, γραμματική κ.λ.π., ὥστε ὁ ἀναγνώστης νά σχηματίζει κατὰ τό δυνατόν ὁλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ χειρογράφου. Στό τέλος παραθέτομε τίς χρονολογίες καί τίς ποικίλες σημειώσεις πλὴν τῶν κτητορικῶν, τίς ὁποῖες μνημονεύομε σέ ὑποσημείωση. Ὅταν στίς σημειώσεις αὐτές ἀναφέρονται σχολεῖα, διδάσκαλοι, γραφεῖς, κητορες ἢ ἄλλα πρόσωπα, παρέχομε τίς σχετικές διευκρινίσεις καί τήν ἀπαραίτητη βιβλιογραφία. Γιά τή διευκόλυνση τοῦ ἀναγνώστη ἐδώσαμε σέ κάθε μαθηματάριο καί ἓνα δικό μας αὐξοντα ἀριθμό,

στόν ὁποῖο καί παραπέμπομε, π.χ. ΕΒΕ 1298, ἀρ. 82.

Στό μέρος αὐτό παρουσιάζομε χίλια μαθηματάρια κατ'ἀλφαβητική τάξη τῶν χωρῶν στίς βιβλιοθήκες τῶν ὁποίων φυλάσσονται σήμερα ἢ ἐφυλάσσοντο ἄλλοτε, π.χ. Ἀγγλία, Αἴγυπτος, Γαλλία κ.λ.π. Ἡ ἴδια τάξη τηρεῖται καί γιά τίς πόλεις, τίς μονές, τά ἱδρύματα κάθε χώρας, π.χ. Ἑλλάς: Ἀθῆναι, Ἀθῶς, Ἀνδρος, Ἰ.Μ. Βουλκά-νου κ.λ.π.

Πολλά ἀπό τά μαθηματάρια αὐτά ἐμελετήσαμε ἐξ αὐτοψίας, ὁ-σάκις τό ἐπέτρεπαν οἱ περιστάσεις. Τοῦτο ἰσχύει γιά τά μαθημα-τάρια τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Πάτμου, ἐν μέρει τῆς Λέσβου, τῆς Ἰ.Μ. Ἀγίας Αἰκατερίνης τοῦ Σινᾶ, τοῦ Βουκουρεστίου, τοῦ Ἰασίου, τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Τά ὑπόλοιπα μελετήθηκαν ἀπό τοὺς καταλόγους ἢ ἀπό μικροταινίες. Εὐνόητο εἶναι ὅτι σέ πολλές περιπτώσεις ἡ αὐτοψία μᾶς ἀποκάλυψε στοιχεῖα πολύ περισσότερα ἀπό ὅσα οἱ ἐντυποι κατάλογοι. Μᾶς δόθηκε ἔτσι ἡ εὐκαιρία νά χρονολογήσουμε ἀκριβέστερα ἀρκετά μαθηματάρια, νά ταυτίσουμε κεί-μενα, νά συμπληρώσουμε εἰδήσεις σχετιζόμενες μέ διδασκάλους καί σχολεῖα. Δέν ἰσχυριζόμεθα ὅτι τά χίλια περίπου μαθηματάρια, στά ὁποῖα βασίσθηκε ἡ μελέτη μας, εἶναι ὅλα ὅσα διασώθηκαν. Ἀσφαλῶς λανθάνουν καί ἄλλα, εἴτε σέ ἰδιωτικές βιβλιοθήκες εἴτε σέ μονα-στηριακές εἴτε ἄλλοῦ. Κάποτε θά ἀνακαλυφθοῦν καί θά μελετηθοῦν. Ὅμως ὁ κύριος ὄγκος τοὺς πιστεύομε ὅτι ἔχει συγκεντρωθῇ στήν ἐργασία αὐτή. Καί μολονότι εὐχόμεθα νά ἔλθουν σύντομα στό φῶς τό λανθάνοντα, ἔχομε τή γνώμη ὅτι μόνο ἐπὶ μέρους καί ἐπουσιώδη ζητήματα θά ἀγγίξουν. Δέν θά εἶναι εὐκολο νά ἀναιρέσουν συμπερά-σματα πού ἀφοροῦν στά βασικά θέματα, ὅπως εἶναι τά διδασκόμενα κατὰ τήν Τουρκοκρατία κείμενα, ὁ προγραμματισμός τοὺς καί οἱ δι-δακτικές μέθοδοι πού χρησιμοποιήθηκαν.

ΑΓΓΛΙΑ

Λονδίνο

British Library

1. Add. αρ. 8234¹ ΙΗ' αλ. φύλ. -
α') 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
β') Δανιήλ Κεραμέως² παράφραση της Χρηστοθείας σέ λαμβικούς στί-
χους.
2. Add. αρ. 12182³ ΙΕ'-ΙΣ' αλ. φύλ. 143
α') 'Αριστοφάνους Πλοῦτος
β') <τοῦ αὐτοῦ> Νεφέλαι.
Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐκ γυνεία καί σχόλια.

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

'Αλεξάνδρεια

Πατριαρχ. Βιβλιοθήκη

3. αρ. 82⁴ φύλ. 143
α') φύλ. 1-151 Κανόνες ἐξηγημένοι τῶν 12¹ δεσποτικῶν ἑορτῶν.
'Αρχή σὺν θεῷ ἀγίῳ εἰς τὰς δεκατέσσερας τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ
τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ.
4. αρ. 143⁵ ΙΗ' αλ. φύλ. 197
α') φύλ. 1-93 Συνεσίου 'Επιστολαί
β') φύλ. 96-124 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν αὐτοκράτορα 'Αρκάδιον περὶ βα-
σιλείας

-
1. Marcel RICHARD, Inventaire des manuscrits grecs du British Museum. Pa-
ris 1952, σελ. 8, χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 2. Νικολάου Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ο διδάσκαλος τῆς Πατριάρχης Δανιήλ Κεραμέως καί
τά ἔργα αὐτοῦ. ΕΕΒΣ, τόμ. 33(1964), σελ. 273-298, ὅπου τό χ/φο τοῦτο
δέν μνημονεύεται.
 3. Marcel RICHARD, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 22. Κτήτωρ ὁ ἱεροδιάκονος Διονύσιος
Κατυλιανός, Ζακύνθιος, γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. προχεύως Κωνσταντίνου ΣΑ-
ΘΑ, Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπάντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς
καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐλληνικῆς ἐθνε-
γεροσίας (1453-1821). Ἐν Ἀθήναις 1868, σελ. 293-294.
 4. Θεοδώρου ΜΟΣΧΟΝΑ, Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας. Κατάλογοι τῆς Πατρι-
αρχικῆς Βιβλιοθήκης. Τόμ. Α'. Χειρόγραφα. Ἀλεξάνδρεια 1945, σελ. 85-
86 (φωτοανατύπωση 1965). Ἀχρονολόγητο.
 5. Θ. ΜΟΣΧΟΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 137-138.

γ') φύλ. 128-140^v Πλουτάρχου περί παιδων άγωγής

δ') φύλ. 144-183^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Βασίλειον ἐπίσκοπον
Καισαρείας Καππαδοκίας, λόγος κ'

ε') φύλ. 184-190^v Θεμιστίου περί τῆς φιληγοῦσας τοῦ βασιλέως, λόγος ιθ'

ς') φύλ. 190^v-197 <τοῦ αὐτοῦ> ἕτερος προτρεπτικός Νικομηθεύσιν εἰς
φιλοσοφίαν.

Τά κείμενα μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία καί σχόλια.

Παραδίδεται ἐπίσης ἐπιστολή Διαμαντῆ Ρυσίου ἔτ. 1742.

Σημείωση τοῦ γραφέως στό ἐσωτερικό τῆς δευτέρας πινακίδας 1813 Μαΐου
α' ἡρξάμεθα τοῦ Συνεσίου.

5. ἀρ. 207¹ ἔτ. 1508 φύλ. 118

α') Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, ἀκέφαλος

β') <τοῦ αὐτοῦ> Νεφέλαι.

Τά κείμενα μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία καί σχόλια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 118, τῷ τέρμα δόντι βίβλψ Χ(ριστ)ῷ χά-
ρις. ἔτεν, ζυ'ψ (=1508).

6. ἀρ. 214² Ις' αἰ. (1574) φύλ. 159

α') φύλ. 3-15 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά δίστιχοι ᾧς με-
τήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τήν ἐλλάδα διάλεκτον Μάξιμος
(μον)αχ(ός) ὁ Πλανούδης

β') φύλ. 16-24 Φωκυλίδου Ποίημα νοθευτικόν

γ') φύλ. 24-26^v Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη

δ') φύλ. 27-56^v Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκηραίου Ἔργα καί Ἡμέραι

ε') φύλ. 64^{r-v} Μανυηλ τοῦ Μοσχοπούλου σύνοψις τοῦ βίου τοῦ ποιη-
τοῦ Εὐριπίδου

ς') φύλ. 65-66 Τοῦ σοφωτάτου καί λογιστάτου κύρ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου
ποιητοῦ καί τῆς τοῦ δράματος ὑποθέσεως

ζ') φύλ. 67 Διάταξις τοῦ Εὐριπιδείου δράματος Ἐκάβη

η') φύλ. 71-114 Εὐριπίδου Ἐκάβη.

1. Θ. ΜΟΣΧΟΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 193-194 καί Γεωργίου ΧΑΡΙΤΑΚΗ, Κατάλογος
τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Καΐρου. ΕΕΒΣ,
τόμ. 4(1927), σελ. 129, ἀρ. 20.

2. Θ. ΜΟΣΧΟΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 201-202.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρυθρόγραφη φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης βίος καί πολιτεία Κάτωνος Ρωμαίου (φύλ. 1-2), γένος Ἀπολλωνίου (φύλ. 157-158), περί εἰδώλου (φύλ. 64^v-65) καί σχόλια στό α' τῶν Ἀργοναυτικῶν (φύλ. 119-154^v).

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 15· τέλος Κάτωνος Ρωμαίου· μηνί Νο-εμβρίῳ λα', ζπγ' ἔτος ἐτελειώθη.

7. ἀρ. 221¹ IH' αἰ. (1742) φύλ. 247

α') φύλ. 79-109^v Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια, ἐξήγηση

β') φύλ. 112-147 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι, ἐξήγηση

γ') φύλ. 150-173 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, κείμενο

δ') φύλ. 174-200^v Ἐξήγηση τῆς Χρηστοθείας, ἀτελής

ε') φύλ. 211-233 Ἐξήγηση τοῦ Κέβητος Ἀθηναίου

ς') φύλ. 234-245^v Μ. Βασιλείου κατά τῶν ὀργιζομένων, κείμενο καί ἐξήγηση.

Παραδίδεται ἐπίσης ἐρμηνεία τῶν Ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου (φύλ. 1-78^v) τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 245^v· τέλος τοῦ κατά τῶν ὀργιζομένων τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. αψμβ' Φεβρουαρίου ις'.

Συνᾶ

Ἱερὰ Μονή Ἀγίας Αἰκατερίνης

8. ἀρ. 1356² IH' αἰ. φύλ. 159

α') φύλ. 1-17^v Πρῶτον τέτραδον. Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις.

β') φύλ. 18-23 <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας

γ') φύλ. 31-107^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς μέγαν Βασίλειον Ἐπιτάφιος

δ') φύλ. 111-120^v Ἀρχή τοῦ τετράδου (16). <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα

ε') φύλ. 123-159 Συνεσίου εἰς τὸν περί βασιλείας λόγον ἐξήγησις.

Τὰ κείμενα α', β', γ' καί δ' μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

1. Θ. ΜΟΞΧΟΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 212-213 καί Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 186, ἀρ. 76.

2. V. BENEŠEVIĆ, *Catalogus codicum manuscriptorum graecorum qui in monasterio Sanctae Catharinae in Monte Sina asservantur*, τόμ. III, μέρος I, Petropoli 1917, σελ. 34, ὅπου ἡ περιγραφή πολὺ συνοπτική.

9. ἀρ. 1357¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 173

α') φύλ. 53-173 Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἀτελεῖς.

Τό κείμενο γράφεται στό ἀριστερό ἡμισυ τῆς σελίδας, ἡ ἐξήγηση στό δεξιό.

Στά φύλ. 1-50 παραδίδεται τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως Περὶ Ἐπιστολικῶν τύπων, κείμενο καί μετάφραση.

10. ἀρ. 1358² ΙΗ' αἰ. (1791) φύλ. 412

α') φύλ. 1-73 Συνεσίου λόγος πρὸς Ἀρχάδιον περὶ βασιλείας

β') φύλ. 81-127 <Τοῦ αὐτοῦ> Φαλάκρας ἐγκώμιον

γ') φύλ. 129-411 <Τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιστολαί.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 129, ἀψῆα' Σεπτεμβρίου α^η β') φύλ. 412 Νομηνία τε τοῦ ἑκατομβαιῶνος / αἰ Συνεσίου τοῦ Κυρήνης ἄνθεος / Ἐπιστολαί γε τοῦ ὄντως σοφωτάτου / ἐκ Βασιλείου χειρός τέρμα δέ-ξαντο γ') φύλ. 412 Ἦδη τέρμα ἔλαβον Ἐπιστολαί Συνεσίου / φιλοσοφωτάτοιο ἐπισκόπου Κυρήνης / αἰ μέλιτος στάζουσαι τόν ἐντυχόντα ποτίζουσι / καί καλῶς μέν γραφθεῖσαι διὰ χειρός Βασιλείου / ἀφιερωθεῖσαι δέ Γερασίου Κερκυραίου / καθηγητῇ μου καί πνευματικῷ ἄρα πατρί καί σχολῆς μεγίστης καθηγεμόνι τε Συμαίων / ᾧ δωρηθεῖη θεόθεν ἔθος δὴ μακρόβιον. / ἡ γράφασα χεὶρ Βασιλείου πέλει / καί συντάξασα ταῦτα. Συμαῖος δ' ἐστί.

Ὁ μνημονευόμενος Βασίλειος Συμαῖος, ὁ γραφέας τοῦ μαθηματαρίου, ἦταν μαθητὴς τοῦ Γερασίου καί πιθανώτατα ὑποδιδάσκαλος στή Σχολή Σύμης³. Βλ. ΕΒΕ 2909 (ἀρ. 117).

Ὁ Γεράσιμος ὁ Κερκυραῖος, διδάσκαλος στή Σχολή Σύμης, ἐδίδαξε προηγουμένως στά ἑλληνικά σχολεῖα τοῦ Καΐρου. Πιστεύομε ὅτι στή Σύμη ἦλθε τό 1791⁴.

1. V. BENEŠEVIĆ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 34, ὅπου ἡ περιγραφή συνοπτική. Στό παράφυλλο οἱ σημειώσεις· α') τό παρόν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ σοφωτάτου καί λογιστάτου κυρίου Γρηγορίου τοῦ ἐξ Αἰτωλίας· β') νῦν δέ Μακαρίου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός καί Σιναΐτου.

2. V. BENEŠEVIĆ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 35, ὅπου ἡ περιγραφή συνοπτική.

3. ΜΕΛΕΤΙΟΥ ἱερομονάχου τοῦ Χίου, Συμαῖς ἢ Ἱστορία τῆς ἐν Σύμῃ Ἀπολ-λωνιάδος σχολῆς, Ἀθήνησι 1845. Ἱ.Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, Τό χρονικόν τῆς Σχο-λῆς Ἀγίας Μαρίας Σύμης (1765-1821). Ἀθήναι 1966. Γ.Θ. ΒΕΡΓΩΤΗ, Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τήν Σύμην. Ἱστορικὴ ἔκθεσις ἀπὸ τοῦ 1765 μέχρι σήμερον. Ρόδος 1968.

4. Δημητρίου ΚΑΛΑΙΜΑΧΟΥ, Τά ἐν Καΐρῳ σχολεῖα τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξαν-δρείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. ΕΦ, τόμ. 12(1913), σελ. 289-304 καί Τρύ-φωνος ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παιδεία κατὰ τήν Τουρκοκρατίαν, Ἀθήναι 1936.

11. αρ. 1359¹ ΙΗ' αλ. (1786) φύλ. 199
- α') φύλ. 1-26^V Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης
 β') φύλ. 27-62 <τοῦ αὐτοῦ> περί ἄδολεσχίας
 γ') φύλ. 65-70 Κανόν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
 δ') φύλ. 70^V-78 Κανόν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως
 ε') φύλ. 78-84 Ἄτερος κανόν τῶν Χριστουγέννων
 ς') φύλ. 84^V-92 Κανόν τῶν Θεοφανείων
 ζ') φύλ. 92^V-100 Ἄτερος κανόν τῶν Θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 η') φύλ. 101-105^V Κανόν τῆς Ὑπαπαντῆς
 θ') φύλ. 106-111^V Κανόν τῶν Βαΐων
 ι') φύλ. 112-134^V Οἱ κανόνες τοῦ Μ. Σαββάτου, Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης,
 Μ. Τετράδης, Μ. Πέμπτης καί Μ. Παρασκευῆς
 ια') φύλ. 137-142^V Κανόν τοῦ Πάσχα
 ιβ') φύλ. 145-156 Κανόν τῆς Πεντηκοστῆς
 ιγ') φύλ. 159-199 Ἐξηγήσεις τῶν δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδου παρά Δα-
 νιήλ Κερραμέως τοῦ Πατρίου 1786².
- Τά κείμενα α'-ε' καί ς'-ιβ' μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.
 Ἡ ψυχγωγία δέν ἔχει γραφή στό κείμενο η'.

12. αρ. 1360³ ΙΗ' αλ. φύλ. 264
- α') φύλ. 211-227 Λουκιανοῦ Νεκρικοί διάλογοι
 β') φύλ. 228-245^V <τοῦ αὐτοῦ> Ἐνύπνιον
 γ') φύλ. 248-264^V Γαβρίλου Ἑλλήνος τετράστιχα.
- Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία. Στό β' κείμενο
 ἡ ψυχγωγία ἀτελής.
- Τό χειρόγραφο παραδίδει ἐπίσης Γραμματική (φύλ. 1-157), Ἐκλο-
 γές ἀπό ἐκκλησιαστικούς ποιητές (φύλ. 181-186), ἀποφθέγματα μετα-
 φρασμένα ἀπό τήν ἰταλική (φύλ. 189-193), ἀποφθέγματα καί διδασκα-
 λίες πατέρων (φύλ. 193-206).

τόμ. Β', σελ. 112-115, ὅπου ὁ Γεράσιμος ἐσφαλμένα ἀναφέρεται ὡς Γρη-
 γόριος, διότι στό χ/φο ΕΒΕ 1858, στό φύλ. 1, ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωση
 πού ἐπιβεβαιώνει τό ὄνομά του· "κτῆμα Γερασίμου ἱεροδιακόνου καί δι-
 δασκάλου τοῦ Κερκυραίου". βλ. Προχείρως καταλόγους Τμήματος Χειρογρά-
 φων καί Ὁμοιοτύπων τῆς ΕΒΕ.

1. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 35, ὅπου ἡ περιγραφή πολύ συνοπτική.
2. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου ὁμως τό χειρόγραφο τοῦτα δέν μνημο-
 νεύεται.
3. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 35, ὅπου ἡ περιγραφή πολύ συνοπτική.

13. αρ. 1362¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 73
 α') φύλ. 3-56^V 'Ησιόδου τοῦ 'Ασκραῖος (sic) "Εργα καὶ 'Ημέραι
 β') φύλ. 57-60 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
 γ') φύλ. 61-64^V 'Επιστολὰί Μ. Βασιλείου πρὸς Γρηγόριον καὶ Γρηγορίου
 πρὸς Μ. Βασίλειον, ατελεῖς
 δ') φύλ. 66-73 Κανὼν τῆς Μεταμόρφωσης.
 Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ἐρμηνεύει.
14. αρ. 1366² ΙΗ' αλ. φύλ. 95
 α') φύλ. 2^V Περίληψη περὶ Συνεσίου "ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Φωτίου" καὶ "ἐκ
 τοῦ Σουΐδα"
 β') φύλ. 3-71 Συνεσίου 'Επιστολαί
 γ') φύλ. 75-95^V τοῦ αὐτοῦ Ὕμνοι.
 Τὰ κείμενα α', β' μὲ ἐρμηνευτικὰς λέξεις διαστίχως καὶ σχόλια
 στὰ περιθώρια.
 Τὸ κείμενο γ' χωρὶς ἐρμηνεύει.
 Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα περὶ συντάξεως καὶ ὀρθογραφίας (φύλ.
 71^V-74) καὶ ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς Θεοφύλου Κορυδαλέως (φ. 74).
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 2^V. Τὸ παρὸν δίδωμι διὰ χάριν φιλείας
 τοῦ ὁσιωτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις καὶ ἐν σπουδαίοις φιλομαθεστάτου κυ-
 (ρίου) κυρ(ίου) Φιλαρέτου.
15. αρ. 1381³ ἔτ. 1741 φύλ. 245
 α') φύλ. 73-158^V 'Ερμηνεία τῶν ἀπορρήτων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 ἐπὶ τῶν ὑπὸ Νικητὰ καὶ Δαβίδ
 β') 'Εξήγηση στήν 'Αποκάλυψη τοῦ 'Ιωάννου.
 Παραδίδονται ἐπίσης Νικηφόρου Βλεμμύδου 'Επιτομή Λογικῆς
 (φύλ. 1-63^V) καὶ λόγοι Γεωργίου Κορεσσίου (φύλ. 194-245^V).
 Ἡμερώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 63^V· Ἐγρᾶφη παρὰ ταπεινοῦ Ἀναστασίου
 ἱεροδιακόνου Σιναΐτου τοῦ ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης ἐν τῇ κατὰ Πάτριον
 σχολῇ οὗ καὶ μένησθε διὰ τὸν Κ(ύριο)ν οἱ ἐντευξόμενοι. ἁφνα' μηνί
 Αὐγουστῷ β') φύλ. 149^V. Τέλος τῆς γνωμολογίας τοῦ μεγάλου πατρός Γρη-
 γορίου τοῦ Θεολόγου τῶν ἀπορρήτων ἐπὶ τῶν πράξεις ιγ^η. Ἀντεγρᾶφη δὲ ἐκ

1. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 35. Περιγραφή συνοπτική.

2. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 36. Περιγραφή πολὺ συνοπτική. Στό φυλ. 1,
 ἐκ τῶν τοῦ Συμεὼν Πλακίδα.

3. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 40-41. φύλ. 245· Καὶ τότε ἐκ τῶν τοῦ
 Ἀναστασίου ἱεροδιακόνου Σιναΐτου τοῦ ἐκ τῆς Κυδωνίας τῆς Κρήτης.

σεσαθρωμένης καὶ παλαιολογίας βίβλου ἐν τῇ σχολῇ τῆς Πάτμου παρ' Ἰγνατίου Κρητός τοῦ ἱεροδιακόνου οὐ καὶ μέμνησθε διὰ τὸν Κύριον οὐ ἐντυγχάνοντες, ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ χιλιοστῶ ἑπτακοσιοστῶ τεσσαρακοστῶ πρώτῃ κατὰ μῆνα Ἰούλιον. Ἐν ἐτέρῃ ἐντετυπωμένῃ βιβλίῳ εὑρηται καὶ αὕτη ἡ ἐξηγήσις ἀνεπύγραφος. Τὰ ἀπόρρητα τοῦ μεγάλου καὶ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν καὶ διδασκάλου τοῦ θεολόγου. γ') φύλ. 194^ο Χεῖρ Ἀναστασίου Κρητός Συναΐτου.

16. ἀρ. 1391¹

ΙΖ' αἰ.

φύλ. 277

α') φύλ. 113^ν Ἐξηγήσεις τῶν τριψόλων τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος. Τῇ μεγάλῃ Β^α. Μόνο ἐξηγήση

β') φύλ. 113^ν-115 Ἐξηγήσεις εἰς τὸν κανόνα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

γ') φύλ. 115^ν-118 <Ἐξηγήσεις τοῦ κανόνος τῆς Βαπτίσσεως τοῦ Χριστοῦ>

δ') φύλ. 121-124^ν Ἐκθεσις κεφαλαίων παραλνετικῶν σχεδιασθεῖσα παρὰ Ἀγαπητοῦ διακόνου. Μόνο τὸ κείμενο. Στά περιθώρια διάσπαρτες ἐρμηνευτικὲς λέξεις

ε') φύλ. 125-132 Ἐξηγήσεις εἰς τὸν λόγον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλεῖου ὅπου γράφει εἰς τὰ παιδιὰ πῶς ἤθελαν ὠφεληθῆ ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ μαθήματα

ς') φύλ. 133-156^ν Ἐξηγήσεις εἰς τὸν λόγον ὅπου εἶπεν ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐπάνω εἰς τὸν τάφον τοῦ μεγάλου Βασιλεῖου ἐπισκόπου Καισαρείας, ἀτελής

ς') φύλ. 157-175 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα>, Ἐξηγήση

η') φύλ. 187-205 Ἀρχὴ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ψαλτῆρος. Κείμενο καὶ ἐξηγήση.

Παραδίδονται ἐπίσης ἐπιστολὲς διαφόρων καὶ ἐπιστολικοὶ τύποι, μετρικὴ, στίχοι στὸν ἁγ. Γεώργιο, ἐγκώμιο στὸν ἁγ. Διονύσιον, κείμενα ἀδελφῶν, ἀκέφαλα κείμενα ἔτ. 1654, Εὐθυμίου τοῦ Ζυγαδηνοῦ ἐξηγήση στοὺς ψαλμοὺς, ἀποφθέγματα, Παχυμέρη περὶ Οὐρανοῦ, ἐπιστολὰριο ἀκέφαλο καὶ κολοβό, διδασκαλία λατινικῆς γραμματικῆς, ἀπὸ διαφόρους γραφεῖς.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 115^ο κατὰ τὸ 1653 (=1653) ἔτος: τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κανόνος τῆς ἐορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ β') φύλ. 125^ο τὸν δεύτερον χρόνον. αχυν' Δεκεμβρίῳ 15^{ην} γ') φύλ. 132^ο Φεβρουαρίου αχυνδ' β^{ας} ἑβδομάδος δ') φύλ. 133^ο Ἰουνίῳ κε' αχυνε' ε') φύλ. 157^ο Ἰανουαρίου β^α ς') φύλ. 175^ο τέλος Φεβρουαρίου κε' τὸ μεσοσαράκοστον ς') φύλ. 177^ο 1669, αχ^εθ' 2^ο Ἰησοῦ μου, προηγοῦ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν μου κ') φύλ. 217^ο 1671 Ἰουνίῳ 2 Ἀθήνησιν.

1. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 43. Περιγραφή πολὺ συνοπτικὴ.

17. αρ. 1392¹ έτ. 1707-1709 φύλ. 66
 α') 17-66^v Φιλή περί ζώων ιδιότητος, μέ σποραδική διάστιχο έρμηνεία.
 Παραδίδεται έπίσης πόνημα Γεωργίου τοῦ Παρουσίου, έτους 1709.
 Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 17· 1707 Φλεβουαρίου 24 ήρξάμην τούτου έν τοῖς Ἰωαννίνοις β') φύλ. 66^v· Ἐλαβε τέλος έν τῷ χιλιοστῷ έπτακοσιοστῷ έβδομῳ έτει έν μηνί Ἰουλίῳ ε' εἰς Ἰωάννουνα.
18. αρ. 1617² ΙΗ' αλ. φύλ. 172
 α') φύλ. 1-72 Θεοδώρου Πτωχοπροδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα καί ήρφα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα έν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ
 β') φύλ. 74-172 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστός Πάσχων.
 Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 72· Τέλος Βασίλης γράφω. Ἐτελειώθη ή βύβλος αὕτη Μαρτίου 23^{ης} έν τῇς σχολῇς τῆς Πάτμου³.
19. αρ. 1658⁴ ΙΗ' αλ. (1789,1797) φύλ. 442
 α') φύλ. 96-214 Κανόνες Κοσμᾶ τοῦ μελποδοῦ
 β') φύλ. 215-440 Θεοδώρου Προδρόμου έρμηνεύεις στούς κανόνες.
 Παραδίδεται έπίσης τό έργο τοῦ Ἱεροθέου Δενδρινοῦ Χριστιανός κατηγορούμενος.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· α') 1789 Νοεμβρίου 25 παρά διδασκάλου Θεοδοσίου [...] Μαγνησία β') έλαβε τέλος ή δωδεκάς τῶν κανόνων μετά τῶν σχολίων αὐτῶν τῷ 1797 Μαρτίου 30 ήμέρᾳ δευτέρᾳ τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος.
 Ὁ διδάσκαλος Θεοδόσιος δέν μάς εἶναι γνωστός ἀπό ἄλλες πηγές.
20. αρ. 1669⁵ ΙΗ' αλ. (1743,1744) φύλ. 470
 α') φύλ. 1-4 Κανόν τῶν Θεοφανείων
 β') φύλ. 5-8 Ὁ κανόν εἰς τὰ Θεοφάνεια Ἰωάννου τοῦ Λαμασκηνοῦ

1. V. BENEŠEVIĆ, ένθ' άνωτ., σελ. 43.

2. V. BENEŠEVIĆ, ένθ' άνωτ., σελ. 109, όπου ή σημείωση φύλ. 72 παραλείπεται.

3. Μ.Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, ένθ' άνωτ., καί Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ένθ' άνωτ.

4. V. BENEŠEVIĆ, ένθ' άνωτ., σελ. 130, υπ' αρ. 1657, όπου περιγραφή συνοπτική.

5. V. BENEŠEVIĆ, ένθ' άνωτ., σελ. 136. Περιγραφή συνοπτική.

- γ') φύλ. 9-12^V Κανών τῶν Βαῶν
 δ') φύλ. 13-16^V Κανών τῆς Ἀναστάσεως
 ε') φύλ. 17-23^V Κανών τῆς Πεντηκοστῆς
 ς') φύλ. 24-28 Κανών τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
 ζ') φύλ. 29-36^V Κανών τῶν Χριστουγέννων
 η') φύλ. 36^V-44 Κανών τῶν Θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 θ') φύλ. 45-124^V Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἀτελεῖς
 ι') φύλ. 125-166^V Σχόλια στίς Ἐπιστολές τοῦ Συνεσίου. Ἀρχ. οὗτος δέ ἀνεγνώσθη καί ἀνεγνώρσθη ἐπίσκοπος Κυρήνης...
 ια') φύλ. 167-191^V Ἐξήγησις τοῦ κύρ Δανιήλ διδασκάλου¹ εἰς τό τῆς Φαλάκρας ἐγκώμιον τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου
 ιβ') φύλ. 193-197 Πλουτάρχου > περὶ τοῦ ἀκούειν ἔναι τῶν περιλήψεων σαφήνεις
 ιγ') φύλ. 197-198 τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης
 ιδ') φύλ. 198-198^V τοῦ αὐτοῦ περὶ παίδων ἀγωγῆς
 ιε') φύλ. 199-206^V Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου λόγος δεύτερος ἐρμηνευθεὶς παρὰ Πατμίου Δανιήλ
 ις') φύλ. 207-230^V Ἡ εἰς τόν β^{ον} τοῦ Λιβανίου περὶ πρεσβείας λόγον ἐξήγησις
 ιζ') φύλ. 231-240 Ὀμήρου Ὀδυσσεΐας α, "ἐξήγησις"
 ιη') φύλ. 240-241^V Ὀδυσσεΐας β Ὀμήρου ραψώδεις. Ἡ ἐξήγησις ἀτελής
 ιθ') φύλ. 245-268 Θεμιστίου περὶ φυλίας, ἐξήγησις
 κ') φύλ. 269-321 Θουκυδίδους (sic) "ἐξήγησις"
 κα') φύλ. 323-365^V Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων βιβλ. Δ', "ἐξήγησις"
 κβ') φύλ. 366-381 Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων βιβλ. Α', "ἐξήγησις" ἀτελής
 κγ') φύλ. 382^V-385^V Ἐξήγησις
 κδ') φύλ. 386-428 Ἰσοκράτους Πανηγυρικός, "ἐξήγησις"
 κε') φύλ. 430-432, 434^V-453^V Ἐξήγησις εἰς τό β^{ον} βιβλίου τοῦ Ξενοφῶντος διὰ Δανιήλ διδασκάλου Πατμίου, ἀκέφαλη καί ἀτελής
 κς') φύλ. 454-470, Νικηφόρου Βασιλάκη μῦθοι, ἀκέφαλοι.

Τὰ κείμενα α' - ς' ἔχουν γραφῇ στό ἀριστερό ἡμισυ τῆς σελίδας, ἡ ἐξήγησις στό δεξιό. Τὰ κείμενα ζ'-θ' μέ διάστιχα φυλαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1^α· αψμ^ψ Νοεμβρίου ιδ^η ἡρξάμην ἐν πόλει Ἀρτη εἰς διδασκαλίαν κύρ Ἀθαγόστου β') φύλ. 23^ν· ἔλαβε πέρας ὁ κανών κατὰ τό αψμ^ψ Ἀπριλλίου κη^η γ') φύλ. 28· τέλος ἡ ἐξήγησις

1. Πρόκειται γιὰ τό Δανιήλ Κεραμέα, ὅπως καί στά φύλ. 199-206^V καί 430-432, 434^V-453^V. Βλ. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ὅπου ὅμως τό χ/φο τοῦτο δέν μνημονεύεται.

τοῦ κανόνος τοῦ Σταυροῦ. "Ελαβε πέρας ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ κατὰ ἀψιδῶν Ματθ 1^η εἰς Ἰωάννινα δ') φύλ. 191· τέλος τῶν τοῦ τῆς φαλάκρας ἐγκωμίου κατὰ Δανιὴλ ἐξηγήσεων ε') φύλ. 193· ὅρα τὸ κείμενον τοῦ λόγου καὶ ὅπου εὐρήσεις διαμέσου γίνωσκε ὅτι ἐλ(ληνικόν) κείμενον. ζ') φύλ. 233· ὅρα εἰς τὸν Βαρῦνον καὶ ἐκεῖ τὰ ἐξηγεῖ [...] ταῦτα τὰ ὀνόματα ζ') φύλ. 268· τέλος τῆς τοῦ Θεμιστίου ἐξηγήσεως η') φύλ. 321· τέλος τῶν τῶν ξυγγραφῶν δύο ἐξηγήσεων παρὰ διδ(ασκάλου) Δανιὴλ Κεραμέως θ') φύλ. 323· Οὗτος ὁ λόγος εὐρίσκειται καὶ εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς κυκλοπαιδείας¹.

Ὁ μνημονεύμενος διδάσκαλος Ἀθανάσιος εἶναι ὁ ἱερομόναχος Ἀθανάσιος Νικηόπουλος², ὁ ὁποῖος διαδέχεται τὸ Χρῦσανθο, τὸ 1711, στὴ σχολή Ἄρτης³. Ἀσφαλῶς εἶναι ὁ ἴδιος μέ τὸν ἀναφερόμενο σὶ Βουκουρ. 208 (ἀρ. 779).

21. ἀρ. 1680⁴ ΙΗ' αὐ.-ΙΘ' αὐ. φύλ. 363 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-46^v Αἰσώπου μῦθοι, ἀτελεῖς
- β') φύλ. 47-93 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- γ') φύλ. 94-99 <Λουκιανοῦ> Δίκη φωνηέντων
- δ') φύλ. 100-110^v Φωκυλίδου Ποίημα νοσητικόν
- ε') φύλ. 111-114^v Πυθαγόρου Χρῦσᾶ ἔπη
- ς') φύλ. 116-118 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ζ') φύλ. 118-121 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπικήθεια
- η') φύλ. 121-124^v <τοῦ αὐτοῦ> γυμνικά δόστιχα, ἀτελεῖ
- θ') φύλ. 128-133 Κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
- ι') φύλ. 133^v Κανὼν τῶν Εἰσοδίων
- ια') φύλ. 133^v-146^v Ἄλλοι κανὼν τῶν Εἰσοδίων Βασιλείου Πηγοριώτου⁵

1. Ἐννοεῖται ἡ Ἐγκυκλοπαιδεῖα φιλολογικὴ τοῦ Ἰωάννου ΠΑΤΟΥΣΑ, γιὰ τὴν ὁποία βλ. Ἀθανάσιος Κ. ΑΒΔΑΛΗ, Ἡ "Ἐγκυκλοπαιδεῖα φιλολογικὴ" τοῦ Ἰωάννη ΠΑΤΟΥΣΑ. Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ (1710-1839). Διδακτορικὴ διατριβή. Ἀθήνα 1984.
2. Παναγιώτου ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφικὴ συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας Εἰσαγωγή-ἐπιμέλεια Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ. Ἰωάννινα 1960, σελ. 148-149 καὶ Ματθαίου ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν Γραμμάτων ἀπὸ Ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σελ. 74, ὅπου ὁ Ἀθανάσιος μνημονεύεται ὡς Νικηόπουλος.
3. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 73-75.
4. V. ΒΕΝΕΣΕΒΙΤΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 142. Περιγραφή συνοπτικὴ.
5. Προφανῶς Πηγειώτου, καὶ ὅχι Πηγοριώτου, ὅπως ἔγραφε ὁ γραφέας. βλ. Γερσίου ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΤΙΟΥ, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθή-

- ιβ') φύλ. 149-152^v Κανών της Ὑπαπαντῆς
 ιγ') φύλ. 153-157 Κανών της Ἀναστάσεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιδ') φύλ. 158-169 Κανών της Ἀναλήψεως
 ιε') φύλ. 170-181^v Κανών τῶν Χριστουγέννων
 ις') φύλ. 183-187^v Κανών της Κοιμήσεως
 ιζ') φύλ. 189-200^v Κανών παρακλητικὸς Θεοστηρίκτου μοναχοῦ
 ιη') φύλ. 201-207^v Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
 ιθ') φύλ. 208-226^v <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
 κ') φύλ. 227-250 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 κα') φύλ. 251-270^v <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 κβ') φύλ. 271-287 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, ἀτελής.
 κγ') φύλ. 289-314^v <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 κδ') φύλ. 315-329 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
 κε') φύλ. 329-363^v Ἐξηγήσεις Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς, ἀτελής.
 Τὰ κεῖμενα, πλὴν τοῦ τελευταίου, με διάστιχο φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 181^v ἐγὼ Ἐλευθέριος γράφας.

22. ἀρ. 1681¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 145
 φύλ. 1^v-42 Πλουτάρχου Χαλρωνέως Παράλληλα (Θησεύς-Ρωμύλος-Πελοπίδας, ἀτελής - Περικλῆς, ἀτελής), με σποραδικὴ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται βιογραφικὰ τοῦ Πλουτάρχου ἀπὸ τὸ Σουῦδα, ἐπιγράμμα στήν εἰκόνα τοῦ Πλουτάρχου, λύσεις ζητημάτων Ἀλεξάνδρου Ἑρμηνέως, ἁγ. Νεῖλου ἐπιστολαί, διηγήσεις, λόγοι.

23. ἀρ. 1702² ΙΗ' αἰ. (1782) φύλ. 294
 α') φύλ. 1-11^v <Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον>, ἐξηγήση

κης τοῦ Κυριακοῦ τῆς κατὰ τὸ Ἀγιώνυμον Ὅρος τοῦ Ἀθω Ἱερᾶς καὶ Μεγαλωνύμου Σκήτης τῆς Ἀγίας Θεομήτορος Ἀννης, ΕΕΒΣ, τόμ. 29 (1959), σελ. 121.

1. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ, σελ. 142-143. Περιγραφή συνοπτικὴ.
2. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ, σελ. 162. Περιγραφή συνοπτικὴ.

- β') φύλ. 11^V-20^V <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 21-27 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν, ἐξήγησις
 δ') φύλ. 37^V-52^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος Πλαταῦκος, ἐξήγησις
 ε') φύλ. 53-67 <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς, ἐξήγησις
 ς') φύλ. 67^V-77^V <τοῦ αὐτοῦ> Βούσιρις, ἐξήγησις
 ζ') φύλ. 78-83 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ σοφιστῶν, ἐξήγησις
 η') φύλ. 83-112^V <τοῦ αὐτοῦ> Ἰσοκράτους πρὸς Φίλιππον, ἐξήγησις
 θ') φύλ. 113-118^V <τοῦ αὐτοῦ> Βούσιρις, μόνο κείμενο
 ι') φύλ. 119-121^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ σοφιστῶν, μόνο κείμενο
 ια') φύλ. 122-139 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Φίλιππον, μόνο κείμενο
 ιβ') φύλ. 140-163 <Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς ἐξήγησις
 ιγ') φύλ. 163^V-184 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀκούειν, ἐξήγησις
 ιδ') φύλ. 184^V-199 τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγησις
 ιε') φύλ. 200-207^V Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Α', ἐξήγησις
 ις') φύλ. 207^V-215 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακός Β', ἐξήγησις
 ιζ') φύλ. 215-226 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακός Γ', ἐξήγησις
 ιη') φύλ. 226^V-238 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α', ἐξήγησις
 ιθ') φύλ. 238-252 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Γ', ἐξήγησις
 κ') φύλ. 253-287^V Συνεσίου λόγος πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας, ἐξή-
 γηση .

Παραδίδονται ἀκόμη (φύλ. 289-294^V) διάλογοι ἐλληνικοῦ χάριν
 τῶν ἀρχαίων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 1' ἐξηγήσεις εἰς τὸ ἐν πολλοῖς, μέν, ἃ
 Δημόνικε, παρὰ Δανιὴλ Πατμίου¹ ἡμετέρου διδ(ασκάλου) 1782 Σεπτεμ-
 π(εμβρίου) 2 β') φύλ. 37^V. Παρὰ Δανιὴλ Πατμίου διδασκάλου ἡμῶν
 γ') φύλ. 112^V. Τέλος τῶν τοῦ Ἰσοκράτους λόγων ἐξηγήσεις παρὰ δι-
 δ(ασκάλου) Δανιὴλ Πατμίου. δ') φύλ. 113' οὗτος ὁ λόγος εὗρίσκει-
 ται μέσα εἰς τὰ ἅπαντα τοῦ Ἰσοκράτους τύπος κλήν μέ τό νά μήν εἴ-
 χον τόν ἔγραψα διὰ μάθημα ε') φύλ. 119' καί αὐτός ὡς μάθημα τοῦ κει-
 μένου ὑπάρχει ς') φύλ. 163'. Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τῆς περὶ παίδων ἀ-
 γωγῆς τοῦ Πλουτάρχου καί ἀρχή ἑτέρα ἐξηγήσεις τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως
 περὶ τοῦ ἀκούειν ὁμοίως καί αὐτή ἐξηγημένη παρὰ διδασκάλου Δανιὴλ
 Πατμίου ζ') φύλ. 184^V... παρὰ Δανιὴλ Πατμίου διδ(ασκάλου).

24. ἀρ. 1731² ΙΗ' αἰ. (1715) φύλ. 347
 α') φύλ. 6-19 Μ. Βασιλείου ὁμιλία περὶ φθόνου
 β') φύλ. 19^V-36^V <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία κατὰ μεθύοντων

1. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο τοῦτο δέν μνημονεύεται.
 2. V. BENEŠEVIĆ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 171-173.

- γ') φύλ. 37-50 < τοῦ αὐτοῦ > ὁμιλία περὶ ταπεινοφροσύνης
 δ') φύλ. 50^V-96 Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 'Επιστολαὶ
 ε') φύλ. 96-114^V Μ. Βασιλείου ὁμιλία προτρεπτικὴ εἰς τὸ ἄγιον Βά-
 πτισμα
 ς') 118-133 Συνεσίου 'Επιστολαί, ἀτελεῖς.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα περὶ ἐλεημοσύνης (φ. 1), ἱστορία
 σύντομος περὶ Βλαχίας (φ. 2-5^V), γνωμολογίες (φύλ. 134-135), θεμα-
 τοεπιστολές καὶ ἀσκήσεις ἐπιστολογραφίας (φύλ. 135^V-162^V), ἀντίγρα-
 φο ἐπιστολῆς¹ Μάρκου Κυπρίου (φύλ. 166-170), ἐρωταποκρίσεις ἐπὶ θεο-
 λογικῶν ζητημάτων (φύλ. 174-185), θέματα Γεωργίου Τραπεζουντίου ἔτ.
 1715 (φύλ. 191-201^V), θέματα 'Αλεξάνδρου τοῦ ἐξ 'Απορρήτων ἔτ. 1715
 (φύλ. 202-249^V), ἐξήγηση στόυς ἀναβαθμούς τῆς 'Οκτωήχου (φύλ. 283-
 309), συνταγμάτων καὶ ἀνύγματα Γερασίου 'Αλεξανδρείας (φύλ. 315-
 345) καὶ διάλογο 'Αγ. Πέτρου καὶ Πάπα (φύλ. 346-347).

25. ἀρ. 1758² ΙΗ' αἰ. φύλ. 54
 φύλ. 1-54^V Συνεσίου πρὸς 'Αρκάδιον περὶ βασιλείας, ἐξήγηση.

26. ἀρ. 1836³ ΙΗ' αἰ. (1742, 1776, 1779) φύλ. 251
 α') Θεοδώρου Προδρόμου ἐπὶ ἀποδήμῃ τῇ φιλήῳ
 β') Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως στίχοι παραινετικοί
 γ') Στίχοι ὕμνοι χρηστοθείας πλήρεις παραφρασθέντες Δανιὴλ τῷ Πα-
 τμῷ· χάριτι μέτρου εἰσαγωγικῶν χάριν
 δ') Γαβρίου 'Ελληνοσ τετράστιχα
 ε') 'Αγαπητοῦ διακόνου 'Εκθέσις κεφαλαίων παραινετικῶν
 ς') Κανόνες τῆς 'Υψώσεως τοῦ Σταυροῦ, τῆς Γεννήσεως, τῶν Βαΐων,
 τῆς Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης, Μ. Τετάρτης, κανὼν 'Ιωάννου 'Αρκλά
 ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') στό τέλος τῆς 'Εκθέσεως 'Αγαπητοῦ διακό-
 νου ἡ μονοκονδυλιά Κωνσταντίνου Βαρδαλάχου β') φύλ. 2^V· αψμβ'

-
1. "Ἐχει ἐκδοθῇ ὑπὸ 'Αγγελ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, 'Επιστολή Μάρκου τοῦ Κυπρίου
 πρὸς τόν 'Αλέξανδρον 'Ελλάδου. ΕΕΒΕ, τόμ. 44 (1979-1980), σελ. 321-344.
 2. V. BENEŠEVIČ, ἔνθ' ἄνωτ., 182.
 3. Δέν περιγράφεται ὑπὸ V. BENEŠEVIČ.

Ἀπριλλίου 12 ἐν Αἰγύπτῳ γ') φύλ. 18^v Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος Αἰ-
γύπτιος δ') φύλ. 55^v, ἀφ' ὧς Ἰουλίου 18^v ἡμέρα Δευτέρα ἐτελείωσεν
ἐν Αἰγύπτῳ ε') φύλ. 97^v, ἀφ' ὧς Σικεροφορεῶνος κτ' ς') φύλ. 251^v
τέλος τοῦ παρόντος ἀφ' ὧς Σεπτεμβρίου 18^v Αἰγύπτιος.

Ὁ γραφεὴς Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος εἶναι ὁ μετέπειτα καθηγητὴς τῶν
σχολῶν Βουκουρεστίου¹ καὶ Χίου².

27. ἀρ. 1838³ ΙΗ' αἰ. (1786)

α') Ἰλιάδος Α καὶ Β

β') Κανὼν τῆς Ὑφώσεως τοῦ Σταυροῦ

γ') Θεοφυλάκτου Ἐπιστολαί

δ') Φωκυλίδου Ποίημα νοθητικόν.

Τὰ κείμενα μέ διόστιχο ἐρμηνεῖα.

Στὴν ἐσωτερικὴ πλευρὰ τοῦ ἐξωφύλλου ἡ σημείωσις Ἰερμανὸς Ζακύν-
θιος Συναΐτης ρφ' 1786. Ἄγνωστο ἂν πρόκειται γιὰ τὸ κτῆτορα ἢ τὸ
γραφεῖα.

28. ἀρ. 1920⁴ ΙΗ' αἰ. (1789, 1790, 1794, 1797) φύλ. 257

α') φύλ. 3-8 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στη-
λευτικὸς α>, ἐξήγησις

β') φύλ. 8^v-20^v <Δημοσθένους> Ὀλυνθιακὸς Α', ἐξήγησις

γ') φύλ. 20^v-30 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακὸς Β', ἐξήγησις

δ') φύλ. 30^v-41 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακὸς Γ', ἐξήγησις

ε') φύλ. 41-56 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α', ἐξήγησις

1. Γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ Βαρδαλάχου στὸ Βουκουρέστι βλ. A. CAMARIANO-CIO-
RAN, Les Académies... σελ. 467-469. Ἐπίσης Ἑλένης Ε. ΚΟΥΚΟΥ, Κωνσταν-
τῖνος Βαρδαλάχος (1755-1830). ΒΝJ (ἀνάτυπο), Ἀθήναι 1966, σελ. 123-205.

2. Γιὰ τὴν ἀφιξὴ καὶ τὴν παραμονὴν του στὴ Χίο βλ. Κωνστ. Ι. ΑΜΑΝΤΟΥ, Τὰ
Γράμματα εἰς τὴν Χίον κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν (1566-1822). Σχολεῖα καὶ
λόγιοι. Πειραιεὺς 1946. Στὴ σελ. 33 ἀναφέρεται ὅτι ὁ Βαρδαλάχος ἦλθε στὴ
Χίο "ἕως τὸ 1815". Πάντως σὲ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰακώβου Ρίζου πρὸς τὸ Βαρδα-
λάχο, ἀπὸ 19 Ἰουνίου 1815, διατυπώνονται εὐχές γιὰ τὸ "εἰς τὴν καλὴν
μέν Χίον αἰῶνον τοῦ τέκνου της κατευόδιον". Ἐπομένως ἀναχώρησε γιὰ τὴν Χίο
μετὰ τὴν ἡμερομηνία αὕτη. Ἡ ἐπιστολὴ δημοσιεύεται ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο ΔΗ-
ΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟ, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν
κωνσταντίνου ΣΑΘΑ. Ἐν Λειψίᾳ, 1871, σελ. 114.

3. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 233, ὅπου περιγραφὴ πολὺ συνοπτικὴ.

4. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 270, ὅπου πολλὰς ἀπὸ τὰς σημειώσεις παρα-
λείπονται.

- ς') φύλ. 56-74^V <τοῦ αὐτοῦ> κατά Φιλίππου Γ', ἐξήγηση
 ζ') φύλ. 75-83^V <Θουκυδίδου> δημηγορίαι Κερκυραίων καὶ Κορινθίων,
 ἐξήγηση
 η') φύλ. 84-155 Πλουτάρχου τὰ περὶ τοὺς βασιλεῖς καὶ στρατηγοὺς,
 ἐξήγηση
 θ') φύλ. 155^V-186^V Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον, ἐξήγηση
 ι') φύλ. 186^V-198^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ
 εἰς τὸν ἐξιωτὴν Ἰουλιανόν, ἐξήγηση
 ια') φύλ. 198^V-211 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους, ἐξήγηση
 ιβ') φύλ. 211-219 Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸν πάγκαλον
 Ἰωσήφ, ἐξήγηση
 ιγ') φύλ. 219-255 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὸν Μωϋσῆν
 ιδ') φύλ. 255^V-256^V Ἐξήγησις τοῦ προοιμίου τοῦ Ἡρωδίου (ανοῦ), ἀτελής
 ιε') φύλ. 257^V <Κειμένου ἀδελφου> ἐξήγηση ἀκέφαλη.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' Τό παρόν ὑπάρχει ἔμοῦ Δαμιανοῦ
 Συναΐτου καὶ ὅποιος ἤθελε ἀποξενώσῃ αὐτό ἃς ἔχη τὸν ἑλεγχον τῆς
 συνειδήσεώς του. ἀφ' ἧς Αὐγουστου κς': Θεοῦ συνεργοῦντος ἤρχισα νά
 σπουδάσω εἰς τὸν σοφολογιώτατον καὶ ἐν διδασκάλους ἀρίστον κύριον
 κύριον Δανιὴλ Πάτμιον¹ β') φύλ. 3' Τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος ἀφ' ἧς
 Σεπτεμβρίου β' ἤρχισα νά γράφω τὰς ἐξηγήσεις τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός
 ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικὸς
 πρῶτος ὁ ὅποιος παραδίδεται παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλους ἀρίστου κυρίου
 Δανιὴλ τοῦ Πατμίου γ') φύλ. 74^V· Ἐν Πάτμῳ ἀφ' ἧς Ἀπρ(ιλλίου) κγ'
 κατὰ Δανιὴλ Πάτμ(ιον) δ') φύλ. 84' παρὰ ... Δανιὴλ τοῦ Πατμίου
 ε') φύλ. 186^V παρὰ ... Δανιὴλ τοῦ Πατμίου ς') στό τέλος τοῦ τε-
 λευταίου κειμένου· τέλος καὶ τῆς παρουσίας ἐξηγήσεως ἐν Χύφ. Κατὰ
 τό ἀφ' ἧς ἔτος Νοεμβρίου κς' Διαμιανός.

Ἡ παρουσία τοῦ Δαμιανοῦ στή Χίο ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴ φήμη τῆς χλιακῆς
 Σχολῆς², ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν Συναϊτικοῦ Μετοχίου στό νησί².

29. ἄρ. 1929³ ΙΖ' αἰ. (1694) -

- α') Γνωμαὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
 β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικὰ δίστιχα
 γ') <Τοῦ αὐτοῦ> ἔπη, ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐξήγηση στὸν "Παράδεισο" τοῦ Νεΐλου μοναχοῦ
 καὶ μετάφραση κεφαλαίων ἀπὸ τὸ ἴδιο ἔργο.

Σημείωση τοῦ γραφέως στό τέλος τῶν γνωμῶν· τέλος μονοστίχων γνωμῶν
 ἀρχῆς ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ιε' ἐπινεμήσεως γ' εἰς τὴν Λάρισσαν.

1. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου καὶ τό χ/φο τοῦτο δέν μνημονεύεται.
2. Πρόκειται γιὰ τὸ μετόχι τῆς Παναγίας τῆς Παισολύπης. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Σύντο-
 μος ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ. Θεσσαλονίκη 1953, σελ. 99.
3. V. BENEŠEVIĆ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 272-273, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

30. άρ. 1953¹

ΙΗ' αλ.

φύλ. 40

α') φύλ. 6-10 'Υπόθεσις τῆς Α 'Θμήρου ραψωδίας, μέ σχόλια

β') φύλ. 15-40 'Ομήρου παρεκβολαί εἰς τήν ἄλφα ραψωδίαν <'Ιλιάδος>, μέ διάστιχο ψαχαγωγική ἐρμηνεία καί πυκνά σχόλια στά περιθώρια.

Παραδίδεται ἐπίσης Γερασίου τοῦ Βυζαντίου² περί τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τοῦ κατά Γραμματικήν.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Βιέννη

Nationalbibliothek

31. άρ. Phil. Gr. 161³

ΙΕ' αλ.

φύλ. 341

α') φύλ. 1-53 Εὐριπίδου 'Εκάβη. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος, ἀκέφαλη

β') φύλ. 53^V-115^V Εὐριπίδου 'Ορέστης, ἀκέφαλος. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος, ἀτελής.

γ') φύλ. 115^V-176^V Εὐριπίδου Φοίνισσαι. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος

δ') φύλ. 181-183^V Γένος Σοφοκλέους

ε') φύλ. 183^V-232 <Σοφοκλέους> Αἴας. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος

ς') φύλ. 232^V-283^V <Σοφοκλέους> 'Ηλέκτρα. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος

ζ') φύλ. 284-336^V <Σοφοκλέους> Οἰδύπους Τύραννος. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος

η') φύλ. 337-339^V <Σοφοκλέους> 'Αντιγόνη, στ. 1-67. Προηγείται ἡ υπόθεσις τοῦ δράματος.

1. V. BENEŠEVIĆ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 281-282.

2. Πρόκειται γιά τό διάδοχο τοῦ Μακαρίου Καλογερά στή διεύθυνση τῆς Πατμιάδας. Μ.Η. ΜΑΛΑΝΑΡΑΚΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 11-13 καί Μανουήλ ΓΕΔΕΩΝ, Πνευματική τῶν Χίλων ἀνάπτυξις πρό ἐτῶν διακοσίων. ΕΜΑ, τόμ. 12(1962) σελ. 38-45.

3. H. HUNGER, Katalog der griechischen Handschrift der Österreichischen Nationalbibliothek. Teil I. Codices Historici-Codices Philosophici et Philologici. Wien 1961, σελ. 264-265. Στό φ. 340^V ἡ σημείωσις "τούτην τήν βίβλον ἐχαρίσατο μοι ὁ χρύσεος τήν ψυχὴν καί τό σῶμα κύρ Μανουήλ ὁ Γαλησιώτης, ὁ μέγας ρήτωρ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας", ἡ ἐκδοσις τῆς σημειώσεως ὑπό Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, Οἱ Μεγάλοι Ρήτορες Μανουήλ Κορίνθιος, 'Αυτάνιος, Μανουήλ Γαλησιώτης καί ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς των. ΔΙΕΕ, τόμ. 16(1962), σελ. 36.

Τά δράματα μέ διάστιχες "γλῶσσες" καί σχόλια.

Σημείωση τοῦ μαθητῆ καί κτήτορα * φύλ. 340^V ταύτας τὰς τραγῳδίας ἐδιδάχθην παρὰ τοῦ φιλοσοφωτάτου κύρ Μανουήλ τοῦ Γαλησιώτου, ἐν κώμῃ τινί καλουμένη τοῦ Βρύγγα, φεύγοντες ἐκ τῆς βουβώνης διὰ τό σφοδρῶς μεταδιδούσθαι τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνθρώποις καί ἀπολλομένοις, ἐν ἔτει „ζμε“ (=1537) ἰθὺνόντος τόν πατριαρχικόν θρόνον κυροῦ Ἱερεμίου τοῦ μακαρίτου μου πρός πατρός θείου ...¹.

ΓΑΛΛΙΑ

Παρίσι

Bibliothèque Nationale. Le Supplément grec

32. ἀρ. 902² ἔτ. 1797 -1798 φύλ. 226

α') φύλ. 1-150 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα <λαμβεῖα καί ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ καί Νέῃ Πάσῃ Γραφῇ>

β') φύλ. 152-182^V Ὀμήρου Ἰλιάδος Α

γ') φύλ. 184-226 <Ἀνωνύμου> παράφραση Ἰλιάδος Β καί Γ.

Τά κείμενα α' καί β' μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως* α') φύλ. 97^V 1797 Μαρτίου 6 β') φύλ. 150^{*} 1798 30 Νοεμβρίου.

33. ἀρ. 1141³ ΙΗ' αἰ. (1788) φύλ. 228

α') φύλ. 1-18 Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων

β') φύλ. 19-36 Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων τοῦ Κοσμά

γ') φύλ. 37-45 Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς <τοῦ αὐτοῦ>

δ') φύλ. 46-53 Ὁ κανὼν τῶν Βαΐων <τοῦ αὐτοῦ>

ε') φύλ. 54-62 Ὁ κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης <τοῦ αὐτοῦ>

ς') φύλ. 63-69 Ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα

ζ') φύλ. 69^V-73^V Ὁ κανὼν τοῦ Ἀντιπάσχα

η') φύλ. 74-89^V Ὁ κανὼν τῆς Ἀναλήψεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

1. Χ.Γ.ΠΑΤΡΙΝΕΑΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 36-37, ὅπου ἐκδίδεται ὁλόκληρη ἡ σημείωση.

2. Charles ASTRUC-Marie-Louise CONCASTY, Catalogue des manuscrits grecs. Troisième partie. Le Supplément grec, tome III, Paris, 1960, σελ. 2.

3. Ch. ASTRUC-M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 277-281. φύλ. 62^{*} Νικολάου Ἀναγνώστου ὑπάρχουσι τὰ παρόντα τετράδια ἀψπῇ Ἀπριλίου κθ'.

- θ') φύλ. 90-100 'Ο κανών της 'Υψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
 ι') φύλ. 101^V-108^V 'Ο κανών της Πεντηκοστῆς τοῦ Κοσμᾶ καί τοῦ 'Ιω-
 ἄννου 'Αρκλαῖ
 ια') φύλ. 108^V-111 'Ο κανών της Μεταμορφώσεως τοῦ Κοσμᾶ
 ιβ') φύλ. 114-117 'Ο κανών τοῦ 'Αντιπάσχα, ἀκέφαλος
 ιγ') φύλ. 117^V-121^V 'Ο κανών της 'Αναλήψεως
 ιδ') φύλ. 122-132^V Πωκυλίδου <Ποίημα νοσητικόν>, παράφραση
 ιε') φύλ. 133-136 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη, παράφραση
 ις') φύλ. 137-148^V 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχῆς,
 παράφραση
 ιζ') φύλ. 149-160^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς Εὐτρόπιον, παράφραση
 ιη') φύλ. 161-175^V <'Ομήρου> Βατραχομουμαχία, παράφραση
 ιθ') φύλ. 176-207^V Αἰσώπου μῦθου¹, παράφραση.

Τά κείμενα α'-ιγ' μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα κατὰ Λατίνων (φύλ. 208-225).

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 18· Τέλος τῶν κανόνων τῆς Χριστοῦ
 γενέσεως καί τῷ θεῷ δόξα καί τῷ διδασκάλῳ ρώμη ἡ.

34. ἀρ. 1143² ἔτ. 1786-1787 σελ. 1143

- α') σελ. 1-12 Τρεῖς Κανόνες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
 β') σελ. 21-33 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνυμικά τετράστιχα
 γ') σελ. 37-40 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 "ἐξηγήσεις"
 δ') σελ. 40-44 <τοῦ αὐτοῦ> ἐπιτάφια εἰς Μ. Βασίλειον, "ἐξηγήσεις"
 ε') σελ. 44-52 <τοῦ αὐτοῦ> τετραστίχων "ἐξηγήσεις"

 ς') σελ. 61-84 Μεγ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τόν πρῶτον ψαλμόν
 ζ') σελ. 85-86 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ θεοφάνεια.
 σελ. 94-97 Τοῦ Ἰδίου λόγου ἐξηγήση.
 η') σελ. 98-101 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος β' εἰς τό Πάσχα
 καί 263-306
 θ') σελ. 122-170 τοῦ λόγου β' εἰς τό Πάσχα "ἐξηγήσεις"

1. Μερικοί μῦθοι ἔχουν παραλειφθῇ.

2. Ch. ASTRUC-M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 281-286. Σελ. 1, καί τόδε
 δέμα πέφυκε Κωνσταντίνου τοῦ Λογάδου 1832.

- α') σελ. 171-201 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα
- ια') σελ. 203-262 καὶ 102-119 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα
- ιβ') σελ. 307-337 τοῦ λόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια "ἐξήγησις"
- ιγ') σελ. 338-368 τοῦ λόγου εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα "ἐξήγησις"
- ιδ') σελ. 369-373 τοῦ λόγου εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα "ἐξήγησις", ἀτελής
- ιε') σελ. 375-465 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- ισ') σελ. 467-567 τοῦ Ἀπολογητικοῦ Ἀνάπτυξις ... ἐπὶ τὸ ἀπλοῦν"
- ις') σελ. 569-796 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Μεγ. Βασιλείου Ἐπιστολαί
- ιη') σελ. 797-1046 Ἐξήγησις τῶν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Ἐπιστολῶν
- ιθ') σελ. 915-916 Θουκυδίδου βιβλ. β', δημηγορία, ἐξήγησις
- κ') σελ. 1047-1058 Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
- κα') σελ. 1059-1081 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
- κβ') σελ. 1083-1120 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- κγ') σελ. 1121-1124 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- κδ') σελ. 1124-1129 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφια, κείμενα
- κε') σελ. 1129-1142 <τοῦ αὐτοῦ> γνῶμικὰ δίστιχα
- κς') σελ. 1142-1143 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου
- κζ') σελ. 1143 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τύχης καὶ προνοίας;

Τὰ καίμενα α', ε', ς' - η', ια', ιε', ις', ιθ', κα' - κγ', μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 85' παραδοθέντα ἀπὸ τοῦ σοφολογιώ-
τάτου ἡμῶν διδασκάλου Δανιήλ. Στὸ περιθώριον 1786 Δεκεμβρίου 16
β') σελ. 307' παραδοθεὶς παρὰ τοῦ διδασκάλου ἡμῶν κυρίου Δανιήλ
τοῦ κατὰ Πάτριον Κεραμέως γ') σελ. 375' Ἰουνίου α' δ') σελ. 467'
ἀνάπτυξις παρὰ τοῦ σοφολογιώτατου καὶ ἡμετέρου διδασκάλου κυρίου
κυρίου Δανιήλ τοῦ Πατμίου ε') σελ. 797' παραδοθέντων παρ' ἡμετέ-
ρου διδασκάλου κυρίου Δανιήλ τοῦ κατὰ Πάτριον.

35. αρ. 1144¹ ΙΗ' αζ. σελ. 864

- α') σελ. 1-2, 3-40, 41-54 Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχου
β') σελ. 55-63 'Ισοκράτους λόγος πρὸς Δημόνικον, ἀκέφαλος
γ') σελ. 65-80 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά, ἐξήγηση ἀτελής
δ') σελ. 81-107 'Ισοκράτους Πλαταῖκος, ἐξήγηση ἀτελής
ε') σελ. 109-137 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
ς') σελ. 139-164 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Δημόνικον ἐξήγηση
ζ') σελ. 164-201 <τοῦ αὐτοῦ> Εὐαγόρας, ἐξήγηση
η') σελ. 201-206 <τοῦ αὐτοῦ> Πλαταῖκος, ἐξήγηση, ὅπως τῶν σελ. 81-86
θ') σελ. 207-330 <τοῦ αὐτοῦ> Παναθηναῖκος
ι') σελ. 331-466 Παναθηναῖκοῦ ἐξήγηση
ια') σελ. 467-537 'Ισοκράτους Πανηγυρικός
ιβ') σελ. 539-621 Πανηγυρικοῦ ἐξήγηση
ιγ') σελ. 623-636 Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α', ἐξήγηση
ιδ') σελ. 636-650 <τοῦ αὐτοῦ> 'Ολυμπιακός Β', ἐξήγηση
ιε') σελ. 650-663, 664 <τοῦ αὐτοῦ> 'Ολυμπιακός Γ', ἐξήγηση 666-668
ισ') σελ. 664-665, 669-692 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α', ἐξήγηση
ις') σελ. 692-720 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Γ', ἐξήγηση
ιη') σελ. 721-748 Πλουτάρχου περὶ ὑγείας, κείμενο ἀτελές
ιθ') σελ. 749-845 Ξενοφῶντος Κύρου 'Αναβάσεως βιβλ. Α'-Γ', ἀτε-
λη
κ') σελ. 847-864 Γνωμικά μονόστιχα.

Τὰ κείμενα α', β', ε', θ', ια', ιη' - κ' μέ διάστιχο ἐρμηνεύα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 137' τέλος β' λόγου τοῦ 'Ισοκράτους·
παρά Δανιήλ Πατρίου β') σελ. 139' ἐξήγησις ... παρά Δανιήλ Πα-
τρίου γ') σελ. 720' τέλος εἰς τὰς τοῦ Δημοσθένους ἐξηγήσεις.

1. Ch. ASTRUC - M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 286-289. Στὴν πίσω πινακίδα τῆς σταχώσεως· τοῦ Κωνσταντίνου Λογάδη.

36. ἀρ. 1146¹ ἔτ. 1562 φύλ. 175
 α') φύλ. 2-13^v 'Ο κανών τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 β') φύλ. 14-26 'Ο κανών τῶν Θεοφανείων <τοῦ αὐτοῦ>
 γ') φύλ. 27-34 'Ο κανών τῆς Πεντηκόστῃς <τοῦ αὐτοῦ>.
 Οἱ κανόνες ἐξηγημένοι κατὰ λέξη καὶ "κατὰ πόδας".
 Παραδίδονται ἐπίσης λεξικά: 'Ιωάννου φιλοπόνου, τῶν φυλιππικῶν,
 τῆς 'Αγ. Γραφῆς, τοῦ Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας, Διονυσίου τοῦ Ἡρακλεῶν.
 Τό χ/φο ἐγράφη στήν 'Ιερουσαλήμ τόν 'Ιούνιο τοῦ 1562 (φύλ.
 175).

37. ἀρ. 1170² Ἰς' αἰ. φύλ. 13
 α') φύλ. 1-6^v 'Ο κανών τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 β') φύλ. 6^v-12 'Ο κανών τῶν Φώτων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.
 Οἱ κανόνες μέ διόστιχο ἐρμηνεία.

38. ἀρ. 1229³ Ἰς' αἰ. φύλ. 237
 α') φύλ. 1-4 Μ. Βασιλείου πρὸς Γρηγόριον τόν Θεολόγον 'Επιστολή
 β') φύλ. 4-5^v Κωνσταντίνου Μανασσῆ γνωμικά
 γ') φύλ. 88-110 Σοφοκλέους Αἴας, ἀκέφαλος
 δ') φύλ. 110^v-133^v <τοῦ αὐτοῦ> 'Ηλέκτρα. Προηγεῖται ἡ ὑπόθεσις τοῦ
 δράματος
 ε') φύλ. 134-157^v <τοῦ αὐτοῦ> Οἰδίπους Τύραννος
 ς') φύλ. 158-186 'Ησιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 ζ') φύλ. 186^v-217 Πινδάρου Ὀλύμπια. Προηγεῖται βίος τοῦ Πινδάρου
 η') φύλ. 217^v-232^v Θεοκρίτου Εἰδύλλια.
 Τὰ κείμενα μέ διόστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια. Τὰ σχόλια τῶν
 κειμένων γ', δ' καὶ ς' εἶναι τοῦ Μανουήλ Μοσχοπούλου.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 157^v: ἐγὼ γραφεὺς καὶ προτονοτάριος
 τῆς ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς Σώλωνος ἔγραψα.

-
1. Ch. ASTRUC-M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 294-296.
 2. Ch. ASTRUC-M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 335.
 3. Ch. ASTRUC-M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 396-401.

39. ἀρ. 1247¹ Ις' αἰ. φύλ. 346
- α') φύλ. 2-20^V Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη-
τῶν
- β') φύλ. 21-33 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι
- γ') φύλ. 35-84^V Ἀριστοφάνους Πλοῦτος. Προηγείται ἡ ὑπόθεσις τοῦ
δράματος
- δ') φύλ. 85-146^V <τοῦ αὐτοῦ> Νεφέλαι. Προηγείται ἡ ὑπόθεσις τοῦ δρά-
ματος
- ε') φύλ. 147^V-169^V Ὀμήρου Ἰλιάδος Α
- ς') φύλ. 170-196 Πινδάρου Ὀλύμπια μέ διάστιχο ἐρμηνεία ἀτελῆ
- ζ') φύλ. 197-242^V Σοφοκλέους Αἴας. Προηγείται ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράμα-
τος
- η') φύλ. 243^V-290^V Εὐριπίδου Ἑκάβη
- θ') φύλ. 291-316 Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Πλανούδειο ἀνθολογία
- ι') φύλ. 317-331^V <Θεοδώρου Προδρόμου> Κατομουμαχία
- ια') φύλ. 333-334^V, 337-339 Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων Ἰωάννου τοῦ
Δαμασκηνοῦ
- ιβ') φύλ. 339^V-340^V, 335-336^V, 341-342 Ὁ κανὼν τῶν Φώτων Ἰωάννου
τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ιγ') φύλ. 342-346^V Ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς Ἰωάννου τοῦ Δαμασκη-
νοῦ.

Τὰ κείμενα β'-η', ια'-ιγ' μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια.
Παραδίδεται ἀκόμη Μάρκου Μουσούρου ἐπίγραμμα στό Μουσαῖο.

40. ἀρ. 1307² ΙΗ' αἰ. φύλ. 71
- φύλ. 2-66 Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη-
τῶν μέ διάστιχο ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται καὶ κανόνες τῆς συντάξεως (φύλ. 66^V), παροιμί-
αι, κλπ.

Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 1· ἐξηγήθησαν αὐταὶ αἱ ὠφέλιμοι καὶ πολυ-
νουθέτηται γινῶμαι μονόστιχοι παρὰ τοῦ λογιστάτου καὶ πνευματοφόρου
κήρυκος τοῦ Εὐαγγελίου Χριστοφόρου Ἐμποροκωμήτου τοῦ ἐμοῦ καθηγη-
τοῦ. Ἐγὼ Στυλιανὸς ὁ Μουλιανός.

1. Ch. ASTRUC - M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 449-452.

2.- Ch. ASTRUC - M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 579-580. Σελ. 1· ἐκ τῶν
τοῦ Στυλιανοῦ Μουλιανοῦ ὑερέως.

Ὁ Χριστόφορος Ἐμποροκωμήτης¹ ἐδίδαξε στήν Κέρκυρα πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. καὶ τὶς ἀρχές τοῦ ΙΗ' αἰ. Ἄγνωστο ἂν ὁ Στυλια- νὸς παρακολούθησε ἐκεῖ τὶς παραδόσεις του.

41. ἀρ. 1348² τέλος ΙΖ' αἰ. (1690-1700) σελ. 450
- α') σελ. 3-53 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι, ἐξήγηση καὶ σχόλια
- β') σελ. 57-154 Σοφοκλέους Αἴας, κολοβός, ἐξήγηση
- γ') σελ. 161-250 Εὐριπίδου Ἐκάβη, ἐξήγηση
- δ') σελ. 251-383 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀρέστης, ἐξήγηση
- ε') σελ. 387-416 Θεοδώρου Προδρόμου Γαλεομουμαχία
- ς') σελ. 417-440 Βατραχομουμαχία, κείμενο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 54· τέλος τῶν τοῦ Ἡσιόδου Ἔργων τε καὶ Ἡμερῶν ἐξηγήθη παρὰ τοῦ σοφωτάτου λογιωτάτου τε καὶ μεγάλου διδασκάλου κυρίου κυρίου Σεβαστοῦ³ τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ ἐπὶ πόνου Εὐσταθίου Λάμπρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν Μπουκουρεστίῳ τῆς Οὐ(γ)κροβλαχίας β') σελ. 383· ἐξηγήθη μὲν πρὸς τοῦ σοφωτάτου τε καὶ λογιωτάτου κυρίου κυρίου Σεβαστοῦ τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος· μεμάθηται δέ παρ' ἐμοῦ τοῦ ποτέ μόνου σπουδάζαντος Εὐσταθίου Λάμπρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ἐν Βουκουρεστίῳ Μολδοβλαχίας· ἀρξάμενος πέμπτη καὶ δεκάτη Μουνυχίωνος μέχρι εἰκοστῇ Βοηδρομιώνος ἐν πάσῃ διορθώσει τε καὶ σκέψει ...

42. ἀρ. 1352⁴ ΙΕ' αἰ. σελ. 804
- σελ. 1-804 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ω μὲ διδαστικό ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια. Προηγούνται δύο βίολοι τοῦ Ὀμήρου.

-
1. Ἀνδρονίκου Κ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ὁρθόδοξος Ἑλλάς ἤτοι περὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν γραφάντων κατὰ Λατίνων καὶ περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Ἐν Λειψίᾳ 1872, σελ. 175.
 2. Ch. ASTRUC - M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 665-669. Ἀνῆκε ἄλλοτε σὺ Νικόλαο Δόσιο. Σελ. 440, Καὶ τότε τοῖς ἄλλοις ἀριστοῦ κτῆμα τέτυκτο / Εὐσταθίου Λάμπρου παιδὸς Ἰωαννίνων / ὃ σπουδῇ μεμάθηκα Σεβαστοῦ μυστοπόλοιο / ἐν χθονὶ Οὐγκροβλάχων οἰνοπότων ἀνέρων / ἡγεμόνος γ' ἐπὶ Κωνσταντίνου Βρανκοβάνοιο / οὗτινος ἐν δαπάναις φάος ἔην σοφίης. Γιά τό κτήτορα βλ. καὶ χ/φο Κοζάνης 88 (ἀρ. 552).
 3. Γιά τή θητεία τοῦ Σεβαστοῦ στή σχολή Βουκουρεστίου βλ. A. CAMARLANO-CIORAN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 363-373.
 4. Ch. ASTRUC - M.-L. CONCASTY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 672-675. Σελ. 7, ὅπου κτήτορας φέρεται ὁ Κύπριος ἱεροδιάκονος Ζώσιμος.

Ἀθήναι

Ἑθνική Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος

43. ἀρ. 390¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 114 (κολοβός)
 φύλ. 97-114^v Ἰσοκράτους Πανηγυρικός λόγος Η', μέ διάστιχο
 ψυχγωγική ἐρμηνεία. Κείμενο καί ἐρμηνεία ἀτελεῖς.
 Τό χειρόγραφο παραδίδει ἀκόμη Θεοδωρήτου εἰς τὰ ἄπορα τῆς
 Θ. Γραφῆς, Κουρνούτου περὶ τῆς τῶν Θεῶν φύσεως, Παλαιφάτου πε-
 ρὶ ἀπίστων ἱστοριῶν, Ὡρου Ἀπόλλωνος Νειλίου Ἱερογλυφικά.
44. ἀρ. 435² ΙΗ' αἰ. σελ. 144.
 α') σελ. 1-47 Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸ ὁ Θεός ἐν ἀρ-
 χῇ ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καί τὴν γῆν
 β') σελ. 49-103 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν Ἀδάμ
 γ') σελ. 104-144 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν Νῶε.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχγωγική ἐρμηνεία γραμμένη
 στό δεξιό ἥμισυ τῆς σελίδας.
45. ἀρ. 1055³ ΙΕ' - Ις' αἰ. φύλ. I-VII+1-403+I-VI (ἀκέφαλος)
 φύλ. 1-403^v < Ὀμήρου Ἰλιάς >.
 Παραδίδεται ἀκέφαλη μέ διάστιχο ἐρμηνεία, ἀπὸ τὸ στίχο 69
 τῆς ραφιδίας Α. Νεώτερος γραφέας ἔχει συμπληρώσει (φύλ. I^{r-v}) κεί-
 μενο καί διάστιχο ἐρμηνεία τῶν στίχων 44-68 τῆς ραφιδίας Α.
-
1. Ἰωάννου ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Ἐπιμελητοῦ - Ἀλκιβιάδου Ἰ. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ ἑκτά-
 κτου ἀναπληρωτοῦ Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης
 τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 68.
 2. Ἰωάννου ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 80-81.
 3. Ἰωάννου ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 188. Ἀπὸ τὰ ὑδατογραφήματα (ἄγκυ-
 ρες, ὅπως οἱ ἀρ. 470 καί 478 τοῦ BRIQUET) προκύπτει ὅτι τὸ χειρόγραφο
 πρέπει νά ἔχει γραφῇ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰ. ἢ τὶς ἀρχές τοῦ Ις' αἰ. καί
 ὄχι τοῦ ΙΕ' αἰ. C.M. BRIQUET, Les filigranes, τόμ. I, Leipzig 1923.
 φύλ. 377, Ἀνθιμος ὁ Σαλόνων διδάσκαλος ἀπὸ κτήτωρ.

46. αρ. 1056¹ Ις' αλ. φύλ. 174
 α') φύλ. 3-50^V Σοφοκλέους Αἶας μαστιγοφόρος. Προτάσσεται (φύλ. 1^V-) υπόθεση τοῦ δράματος
 β') φύλ. 50^V-101^V <Σοφοκλέους 'Ηλέκτρα>. Προτάσσεται (φύλ. 51) "υπόθεσις τοῦ δευτέρου δράματος Σοφοκλέους"
 γ') φύλ. 105-141^V Αἰσχύλου Προμηθεύς. Προτάσσεται (φύλ. 103-104) "γένος Αἰσχύλου τοῦ ποιητοῦ καί (φύλ. 104^{R-V}) υπόθεσις τοῦ πρώτου δράματος τοῦ Αἰσχύλου. Περὶ τῆς τοῦ δράματος σκηνῆς"
 δ') φύλ. 142^V-174^V Αἰσχύλου τῶν Ἐπιτά ἐπὶ Θήρυς ἢ Αἰσχύλου Ἐτεοκλῆς. Προτάσσεται (φύλ. 141^V-142) "υπόθεσις τοῦ δευτέρου δράματος Αἰσχύλου".
- Τὰ κείμενα μέ σποραδική διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ ἀραιά σχόλια στό περιθώριο.

47. αρ. 1057² ΙΕ' αλ. φύλ. 161 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-68^V <Εὐριπίδου Ἐκάβη>, ἀκέφαλη (ἀπό τό στ. 53)
 β') φύλ. 70-161 <Εὐριπίδου Ὀρέστης>. Προτάσσεται (φύλ. 69^{R-V}) ἡ "υπόθεσις τοῦ δευτέρου δράματος τοῦ Εὐριπίδου".
- Τὰ κείμενα μέ ἀραιά διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σποραδικά σχόλια στό περιθώριο.

48. αρ. 1058³ ΙΕ' αλ. (τέλη) φύλ. I-II+1-104+I
 α') φύλ. 2-44 Ἐκ τοῦ Εὐριπίδου <Ἐκάβη>. Προτάσσεται (φύλ. I^{R-V}) γένος Εὐριπίδου
 β') φύλ. 47-104 <Εὐριπίδου Ὀρέστης>. Προτάσσεται (φύλ. 45-46) ἡ υπόθεση τοῦ δράματος.
- Τὰ κείμενα μέ ἀραιά διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σποραδικά σχόλια στό περιθώριο.

-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 188, ὅπου ἡ περιγραφή πολὺ συνοπτική. Ἀπὸ τὰ ὑδατογραφήματα (ζυγός, ὅπως δ αρ. 2570 τοῦ BRIQUET) προκύπτει ὅτι τό χειρόγραφο πρέπει νά θεωρηθῇ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΕ' αλ. ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ις' αλ. C.M. BRIQUET, ἔνθ' ἄνωτ.
 2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 188.
 3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 188.

49. αρ. 1059¹ ΙΕ' αί. φύλ. I-II+1-180+I-II (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 4-87^V <Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος>. Προτάσσονται (φύλ. 2^{Γ-V}) βίος Σοφοκλέους, ἀκέφαλος, καὶ (φύλ. 2^V-3^V) ὑπόθεσις τοῦ παρόντος δράματος².
 β') φύλ. 89-180^V Σοφοκλέους Ἠλέκτρα. Προτάσσεται (φύλ. 88^{Γ-V}) ὑπόθεση τοῦ δράματος.
 γ') Τὰ κείμενα μέ ἀραιά διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια στό περιθώ-
 ριο³.
50. αρ. 1060⁴ ΙΕ' αί. φύλ. I+1-94
 φύλ. 1-92^V <Λυκόφρωνος Ἀλεξάνδρα>, μέ ἀραιά διάστιχο ἐρυθρόγρα-
 φη ἐρμηνεῖα. Παρέχεται καὶ δεύτερη ἀραιά διάστιχος ἐρμηνεῖα
 γραμμένη μέ συνήθη μελάνη.
51. αρ. 1061⁵ ΙΗ' αί. φύλ. 131⁶
 Βιβλίον λυκοφρονικόν μετ' ἐξηγήσεως τοῦ σοφωτάτου Τζέτζου
 τοῦ γραμματικοῦ
 α') φύλ. 1^V-5^V Ἰσαακίου τοῦ Τζέτζου προλεγόμενα εἰς τοὺς ποιη-
 τὰς.
 β') φύλ. 5-131 <Λυκόφρωνος Ἀλεξάνδρα>.
 Τὸ κείμενο παρέχεται κατὰ τμήματα. Μετά ἀπό κάθε τμήμα γρά-
 φονται διάφορα σχόλια καὶ ἡ ἐξήγηση.
-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 188.
 2. Στόν κώδικα "γράμματος".
 3. Ὅπως προκύπτει ἀπό σημειώσεις τοῦ χειρογράφου, τοῦτο προσέφερε ὁ Κων-
 σταντῖνος Κόρκας, τό 1862, στό Νεζλο, ἡγούμενο τῶν μονῶν Μολδαβίας
 Φλωρεστίου, Τριῶν Ἱεραρχῶν καὶ Κοτροτζενίου. Στή συνέχεια ὁ Νεζλος
 (κατόπιν Πενταπόλεως) τό προσέφερε, τό 1885, στήν ΕΒΕ.
 4. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 188. Στό φύλ. 93^V Ὁ Λυκόφρων οὖ-
 ρος τυγχάνει τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις Μακαρίου.- Ὁ Λυκόφρων τοῦτος τυγχά-
 νει τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις κυρίου Γρηγορίου.- Ἀκολουθοῦν δύο μονοκονδυ-
 λίες.- Ὁ Λυκόφρων τοῦτος τυγχάνει τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις κυρίου Γρηγο-
 ρίου καὶ ὅστις βουληθῇ ἀποξενόση ...
 5. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 189.
 6. Πρὸς τό τέλος τὰ φύλ. 129-131 κομμένα στά ἄκρα.

52. ἀρ. 1062¹ Ις' αἰ. φύλ. 1-603+I-II
- α') φύλ. 54-87^V < Ἀριστοφάνους Πλοῦτος >
 β') φύλ. 88-129 Ἀριστοφάνους Νεφέλαι
 γ') φύλ. 130^V-169 < Εὐριπίδου Ἑκάβη >. Προτάσσεται (φύλ. 130)
 < ὑπόθεσις Εὐριπίδου Ἑκάβης >
 δ') φύλ. 171-225 < Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα >. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεση
 ε') φύλ. 241-301^V Πινδάρου Ὀλυμπιονεκαί
 ς') φύλ. 307-328 Ἰλιάδος Α Ὀμήρου ραψῶδα.
 ζ') φύλ. 329-358 < Ἰλιάδος Β >
 η') φύλ. 358-372^V < Ἰλιάδος Γ >
 θ') φύλ. 372^V-388 < Ἰλιάδος Δ >
 ι') φύλ. 388-415 < Ἰλιάδος Ε >
 ια') φύλ. 417-422 < Ἰλιάδος Ι, χωρίς σχόλια
 ιβ') φύλ. 422-442^V < Ἰλιάδος Κ > ἕως τὸ στ. 18, χωρίς σχόλια
 ιγ') φύλ. 443-466^V < Ἰλιάδος Λ >
 ιδ') φύλ. 471-479 Ὀμήρου Βατραχομουσική
 ιε') φύλ. 495-512^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου "περὶ τῶν καθ' ἑαυτοῦ
 ἔπη"
 ις') φύλ. 520^V-529 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά διόστιχοι
 ἃς μετήνεγκεν ἐκ τῆς λατίνων φωνῆς εἰς τὴν ἐλληνίδα διάλε-
 κτον Μάξιμος μοναχός ὁ Πλανούδιος
 ις') φύλ. 531^V-534^V Κανῶν τῶν Χριστουγέννων
 ιη') φύλ. 569-570 Θεοδώρου Βαλσαμῶνος στίχοι ἠρωϊκοὶ εἰς τὴν
 παρ' αὐτοῦ γενομένην ἐξήγησιν τοῦ νομοκάνονος.
 Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια στά περιθώρια.

Τὸ χειρόγραφο παραδίδει ἀκόμη Γραμματικὴ, Ἑρμηνευτικὰ στὸν
 Ὀμήρου, βίο τοῦ Πινδάρου, περὶ κύκλων, στροφῶν καὶ ἀντιστροφῶν
 καὶ ἐπιδῶν, περὶ μέτρου, τὸ "Πιστεύω" δι' ὀξαμέτρων, τὸ δ' τῆς
 Ὀδυσσεύς (χωρίς ἐρμηνεία), Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 (χωρίς ἐρμηνεία), τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπικλήδεια (χω-
 ρὺς ἐρμηνεία), Μιχαὴλ συγκέλλου περὶ τῆς τοῦ λόγου συντάξεως,
 Λιβανίου μελέτες (πρεσβευτικὸς α' καὶ β'), Ἀθωνίου προγυμνά-
 σματα καὶ ὀνόματα μηνῶν.

-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 189. Τὸ χειρόγραφο πρόερχεται ἀπὸ
 τῆς Μονῆς Δουσίου. Βλ. τὴς σημειώσεις α') φύλ. 1^V ἡ βίβλος πέφυκεν
 μονῆς Δουσίου ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε τοῦ μοναστηρίου ἐκ τῶν Μεγάλων
 Πυλῶν ἄνωθεν β') φύλ. 2^V ἡ βίβλος αὕτη πέλει τῆς μονῆς τοῦ σ(ωτῆ)-
 ρ(ο)ς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Δουσίου Μεγάλων Πυλῶν καὶ μηδεὶς τοῦ λ.....
 2. Καὶ ὅχι τὸ α, ὅπως Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, αὐτόθι.

53. αρ. 1063¹ έτ. 1627-1628 φύλ. 1-123+I
- α') φύλ. 2-22 <Θεοκρίτου Ειδύλλια> Α', Ε', ζ', Δ', Ζ', Γ' καί Η'. Προτάσσεται (φύλ. 1^V) βίος Θεοκρίτου
- β') φύλ. 25-43 'Ιλιάδος Α^{ης} 'Ομήρου ραψώδίας
- γ') φύλ. 44-71 'Ιλιάδος Β^{ας} 'Ομήρου ραψώδίας. Προτάσσεται (φύλ. 43-44) υπόθεση της ραψώδίας
- δ') φύλ. 71^V-80^V 'Ομήρου Βατραχομουμαχία
- ε') φύλ. 86-123 'Αριστοφάνους Πλούτος. Προτάσσεται (φύλ. 85^{R-V}) υπόθεση του δράματος.

Τά κείμενα μέ διάστιχο έρμηνεία. Τών ειδυλλίων Α' καί Η' ή έρμηνεία άτελής. Τό κείμενο β' καί μέ σποραδικά σχόλια.

Σημειώσεις του γραφέως· α') φύλ. 80^V· Τέλος της 'Ομήρου Βατραχομουμαχίας. Τέρμα ελήφθε ώδε τό παρόν πόνημα του 'Ομήρου έν μηνύ 'Ιαννουαρίω εις τάς κε' έν έτει ρε' (=1627) εις τόν Στρώμονα της Μακεδονίας· β') φύλ. 123· τέλος του Πλούτου 'Αριστοφάνους έν μηνύ Μαρτίω εις τάς ιβ' ήμέρα 6η της τρίτης έβδομάδος των νηστιών καί είναι στίχοι, ασλ., ρε' (=1628).

54. αρ. 1072² ΙΗ' αί. φύλ. I+1-527 (άκέφαλος)
- α') φύλ. 1-14^V Λουκιανου <'Ενύπνιον>, άκέφαλο
- β') φύλ. 15-19 <του αύτου> πρόσ τόν ειπόντα Προμηθεύς ει έν λόγους
- γ') φύλ. 19^{R-V} <του αύτου> πρόσ Νιγρύνον έπιστολή.
- δ') φύλ. 19^V-36^V <του αύτου> Νιγρύνος ή περί φιλοσόφου ήθους
- ε') φύλ. 36^V-41^V <του αύτου> Δίκη φωνέντων
- ς') φύλ. 41^V-45 <του αύτου> 'Αλκυών ή περί μεταμορφώσεως.
- ζ') φύλ. 45^V-55^V <του αύτου> Προμηθεύς ή Καύκασος
- η') φύλ. 55^V-87 <του αύτου> Πέρι των επί μισθφ συνόντων
- θ') φύλ. 87-96^V <του αύτου> 'Απολογία
- ι') φύλ. 97^V-224^V <του αύτου> Νεκρικοί διάλογοι
- ια') φύλ. 224^V-226^V <του αύτου> Τύμων ή μισάνθρωπος.
- ιβ') φύλ. 266^V-310 <του αύτου> Φιλοφειδής ή άπιστών

1. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 189, όπου ή περιγραφή πολύ συνοπτική.

2. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 191, όπου ή περιγραφή πολύ συνοπτική.

ιγ') φύλ. 374-523 'Επιστολαί διαφόρων

1) φύλ. 374-378^v 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολαί

2) φύλ. 379-397^v 'Ισιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολαί

3) φύλ. 398-408 'Επιστολαί Μ.Βασιλείου πρὸς Λιβάνιον καὶ Λιβα-
νίου πρὸς Μ. Βασίλειον¹

4) φύλ. 409-424 Προκοπίου τοῦ σοφιστοῦ ἐπιστολαί

5) φύλ. 425-523 'Εκ τῶν τοῦ σφωτάτου Συνεσίου ἐπιστολῶν (παραδί-
δονται οὗ ἐπιστολές α' - ε')

ιδ') φύλ. 524-527^v ἀνεπύγραφο κείμενο.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης Θεοφίλου Κορυδαλέως "Ἐκθεσις περὶ ἐπιστο-
λικῶν τύπων.

55. ἀρ. 1076² ΙΗ' αἰ. φύλ. I-II+1-287³ (κολοβός)

α') φύλ. 1-20 <'Ησιόδου Ἔργα >

β') φύλ. 20^v-22 'Ησιόδου Ἡμέραι

γ') φύλ. 24-56 <Εὐριπίδου Ἑκάβη >

δ') φύλ. 56^v-98 Εὐριπίδου Ὀρέστης

ε') φύλ. 99-115^v <Θεοκρίτου Εὐδύλλια>, ἕως τό στ. 105 τοῦ Εὐδύλλου
Ζ' λόγῳ ἐκπτώσεως φύλλων

ς') φύλ. 116-215^v Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων

ζ') φύλ. 216-257^v Πινδάρου Ὀλύμπια

η') φύλ. 258-274 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι 1) Ὁ διάλογος Διο-
γένους καὶ Ἀλεξάνδρου ἀτελής. 2) Φιλύππου καὶ Ἀλεξάνδρου,
ἀκέφαλος καὶ κολοβός λόγῳ ἐκπτώσεως φύλλων.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ἐρμηνεία. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ κειμένου α'
ἀτελής, τοῦ γ' ἀκέφαλη.

Τό χειρόγραφο παραδίδει ἀκόμη περὶ πίστεως κατ' ἐρωταπόκρι-
σιν (κολοβός).

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 257^v· Σὺν θεῷ ἐτελειώθη ὁ Πίνδαρος
ὑπερμῶ τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Χουρμουζίου. Δόξα τῷ ἀγίῳ Θε(ε)ῷ.

1. Σέ πολλά σημεῖα ἡ διάστιχος ἐρμηνεία λείπει.

2. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 191.

3. Καὶ ὅχι 282, ὅπως 'Ιω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ.

56. αρ. 1116¹ ΙΗ' αλ. φύλ. α'-θ'+ 1-298+I

α') φύλ. 1-96^V Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος.

β') φύλ. 97-104 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μὴ ἀπαντήσαντας μετὰ τὸ γενέσθαι πρεσβύτερον

γ') φύλ. 105-128^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ θεοφάνεια εἴτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος

δ') φύλ. 129-152^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον Ἱερομάρτυρα Κυπριανόν

ε') φύλ. 153-167 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Καλινὴν Κυριακὴν.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη λόγοι στοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου, πανηγυρικοὺς στούς Ἀποστόλους καὶ στὸν Εὐαγγελισμό, ἄλλος στοῦ ρητοῦ Ἰωάννου α' 46 καὶ στὸν Ἰώβ, καὶ ἔντεκα ἐπιστολές τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων.

57. αρ. 1117² ἔτ. 1784 φύλ. 1-115³

α') φύλ. 1-30^V Στίχοι Ἰαμβοὺ χρηστοθεΐας πλήρεις παραφρασθέντες Δανιὴλ τῷ Πατριῷ χάριτι μέτρου εἰσαγωγικῶν χάριν

β') φύλ. 31-47^V Δανιὴλ Κεραμέως τοῖς μαθητιῶσιν τῶν Ἑλλήνων παισίν Εἰσ-αγωγή περὶ τοῦ ὅπως δεῦ ἐρμηνεύειν τὸν κατὰ γραμματικὴν λόγον

γ') φύλ. 48-54^V <Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον>, ἀκέφαλο

δ') φύλ. 55-58^V Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα

ε') φύλ. 59-69 τοῦ αὐτοῦ λόγου (=λόγος) εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντας μάρτυρας.

ς') φύλ. 69^V-78 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων⁴

ζ') φύλ. 79-84 Κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 201. α') φύλ. 1' καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Ἀθανασίου Ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Ταταούλων υἱοῦ τοῦ ποτέ παπᾶ Δημητρίου· β') φύλ. 169' καὶ τόδε Ἀθανασίου Ἱερομονάχου υἱοῦ τοῦ ποτέ παπᾶ Δημητρίου τοῦ ἐκ Ταταούλων· γ') φύλ. 295' καὶ τόδε ξὺν τοῖς ἄλλοις Κυπριανοῦ Ἱερομονάχου μαχαίραδος (;)

2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 201.

3. Καὶ ὅχι 113, ὅπως Ἰω. Σακκελίωνος, ἔνθ' ἄνωτ.

4. Μεταξὺ τῶν φύλ. 77 καὶ 78 ἔχουν ἐκπέσει φύλλα, διότι ὁ λόγος παρουσιάζει χάσμα. Ὁ λόγος δὲν σημειώνεται ἀπὸ Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ.

- η') φύλ. 84^V-93 Κανών τῶν Χριστουγέννων
- θ') φύλ. 93^V-98 Κανών τοῦ Μ. Σαββάτου
- ι') φύλ. 98^V-115 Κανών τοῦ Πάσχα.

Τά κείμενα μέ διδάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 54^V· "Ὡςπερ ξένου ... χαίρουσι ...
1784 Σεπτεμβρίου 30 β') φύλ. 58^V· τέλος τοῦ λόγου. 1784 Ὀκτωμ-
βρίου 10.

58. ἀρ. 1118¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. I+1-338²
- α') φύλ. 1-12 Γρηγορίου τ' Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια
ἐκτ' οὗν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος
 - β') φύλ. 12^V-26 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανύων.
 - γ') φύλ. 31-69^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα
 - δ') φύλ. 71-74 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τήν βραδύτητα
 - ε') φύλ. 74^V-99^V τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τό "Ἅγιον Πάσχα
 - ς') φύλ. 101-113^V τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τήν Πεντηκαστήν.
 - ζ') φύλ. 114^V-123 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Καλῆν Κυριακὴν καί εἰς τό
ἔαρ καί εἰς τόν μάρτυρα Μάμαντα
 - η') φύλ. 124-189^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος>
 - θ') φύλ. 192-194 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτε ἐπιτά-
φια
 - ι') φύλ. 203-205^V Ποίημα κύρ Λέοντος φιλοσόφου καί βασιλέως κατὰ
ἀλφάβητον διὰ στίχων ὀκτασλλαβῶν τῶν λεγομένων ἀνακρεον-
τείων
 - ια') φύλ. 208-223 Παράφρασις εἰς τό ὑποθήκαι παρθένους Γρηγορίου
τοῦ Θεολόγου· ποιηθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἐν σπουδαίους ἐλαχί-
στου Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμνήτου
 - ιβ') φύλ. 223-229 Ἐξήγησις εἰς τόν ἅγιον Γρηγόριον καί εἰς τό Χρι-
στὲ ἄναξ
 - ιγ') φύλ. 235^V Στίχοι ἱαμβικοὶ τοῦ φιλοσόφου κύρ Νικῆτα τοῦ καί Δαυλεῖ
τοῦ ἐξυμνήσαντος τὰ τετράστιχα καὶ τὰ λοιπὰ ἔπη τοῦ μεγάλου
πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου

-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 201-202.
 2. Καί ὅχι 348, ὅπως Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ.
 3. Δέν σημειώνεται ἀπὸ τόν Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ.

υδ') φύλ. 236-241^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυναικὰ διόστιχα¹.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα. Τό κείμενο θ' ἐρμηνεύεται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα καί μέ ἄλλη γραμμένη καταλογάδην. Τοῦ κειμένου υ' ἡ ἐρμηνεῖα ἀτελής.

Τό χειρόγραφο παραδίδει ἀκόμη ποικίλη ὕλη (στίχους λαμβανούς, αἰνύγματα, ἐρμηνεῖα ἐβραϊκῶν ὀνομάτων), ὑπόθεσεις τῶν λόγων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοὺς ἐπιστολικούς τύπους Θεοφίλου Κορυδαλέως, βίο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, σύνοψη τῶν φυσικῶν Συμεῶνος μαγίστρου τοῦ Σήθ, μῦθο περὶ ἀετοῦ καί λέοντος, θέματα ἐπιστολογραφίας καί πίνακα τῶν σημειώσεων.

59. ἀρ. 1119² ἔτ. 1705 φύλ. I-III+I-235+I-VI

α') φύλ. 1-16^V Μ. Βασιλείου ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτίος τῶν κακῶν ὁ Θεός

β') φύλ. 17-32 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων

γ') φύλ. 33-37^V Κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ

δ') φύλ. 39-48 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων

ε') φύλ. 49-57^V Κανὼν τῶν Θεοφανείων

ς') φύλ. 58-61^V Ἀρχή τῶν τροπαρίων τῆς Ὑπαπαντῆς

ζ') φύλ. 65-68^V Κανὼν τῶν Βαΐων

η') φύλ. 70-71^V Τροπάρια τῆς μεγάλης Β (=Δευτέρας)

θ') φύλ. 71^V-72 Τροπάρια τῆς μεγάλης Γ (=Τρίτης)

ι') φύλ. 72^{V-V} Τροπάρια τῆς Μεγάλης Δ (=Τετάρτης)

ια') φύλ. 82-235 Συνεσίου ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεῖα, ἀτελῆ στό κείμενο υ'.

Παραδίδεται ἐπίσης ἀκέφαλος κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης, χωρὶς ἐρμηνεῖα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' Πρὸς τοὺς ἄλλους πόνοις καί τοῦτο Ἰωάννου Καλλιάρχου Χίου· β') φύλ. 37^V· αφεΨ Αὐγούστῳ λα' ὑπ' ἐμοῦ Ἰωάννου γ') φύλ. 235' Πόνος Ἰωάννου Καλλιάρχου Χίου. Εἰς τό 1714 μηνί Ἀπριλίῳ κε' ἐτελείωσα τήν Ἱατρικὴν εἰς τόν ἐκλαμπρότατον κύριον Γεώργιον Καλαφάτην ἐμόν διδάσκαλον εἰς τό περίφημον λυκεῖον τοῦ Παταβίου εἰς Πάντουβαν³.

1. Ἐπίσης δέν σημειώνεται, ἐνθ' ἄνωγτ.

2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἐνθ' ἄνωγτ., σελ. 202.

3. Γιά τό γραφεά βλ. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Οἱ Καλλιάρχαι τῆς Χίου. Ἑλληνικά, τόμ. 8(1935), σελ. 79-80.

60. άρ. 1120¹ έτ. 1758-1761² φύλ. I+31-86+162-486 (άκέφαλος, κολοβός)
- α') φύλ. 31-41^V Λουκιανοῦ Σαμοσατέως περὶ τοῦ ἐνυπνίου, ἤτοι βίος Λουκιανοῦ
- β') φύλ. 41^V-86^V <Λουκιανοῦ> Νεκρικοῦ διαλόγου
- γ') φύλ. 162-194 Ἐκ τῶν τοῦ ἀγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου <ἐπιστολῶν>
- δ') φύλ. 196-209 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν
- ε') φύλ. 214-224 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς Γρηγόριον τὸν ἀδελφόν Βασιλείου τοῦ μεγάλου ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν
- ς') φύλ. 229-256 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ζ') φύλ. 258-291 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληρικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις.
- η') φύλ. 290³-301^V Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστομοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὕπατον
- θ') φύλ. 302-320^V <Ξενοφῶντος Συμπόσιον>, άκέφαλο
- ι') φύλ. 325-382 Ἀρχὴ Φωτίου τοῦ ἀγιοτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
- ια') φύλ. 384-412 Ἰλιάδος Α Ὀμήρου ραψωδίας⁴
- ιβ') φύλ. 415-442 Ἰλιάδος Β Ὀμήρου ραψωδίας⁵
- ιγ') φύλ. 445-461 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς Σέλευκον διὰ στίχων
- ιδ') φύλ. 462-471^V <Ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας>
- ιε') φύλ. 472-486 Ὀμήρου Βατραχομουμαχία.

-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 202-203. Ἀπὸ τὸν προτασσόμενο πύνακα περιεχομένων προκύπτει ὅτι στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχαν 30 φύλλα, ποὺ περιεῖχαν κανόνες καὶ τὰ ὁποῖα ἐξέπεσαν. Ἐπίσης ἐξέπεσαν καὶ τὰ φύλ. 87-161 ποὺ παρέδιδαν Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια. Καὶ ἀπὸ τὸ τέλος ἔχουν ἐκπέσει φύλλα ποὺ παρέδιδαν τίς γνώμες τοῦ Χρυσολωρᾶ, δίστιχα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τὰ κεφάλαια παραινετικά τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου.
 2. Καὶ ὅχι ΙΖ' αἰ., ὅπως Ἰω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., βλ. σημειώσεις τοῦ γραφέως.
 3. Ἡ ἀρίθμηση τῶν φύλλων ἐσφαλμένη. Ἀρχίζει νέα τετράδιο.
 4. Ἡ ἐρμηνεία ἀρχίζει ἀπὸ τὸν στίχ. 347.
 5. Κείμενο καὶ ἐρμηνεία μέχρι τὸ στίχ. 493, δηλαδή μέχρι τὸ νῆϋν κατάλογον.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία. Ἐπί πλέον στά ὑπ' ἄρ. δ' καί ε' παραδίδονται καί σχόλια στό περιθώριο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 214¹ 1760 Σεπτεμβρίου 18 β') φύλ. 224¹ τέλος μέν ἔστω σὺν τῷ θεῷ καί δόξα. κατὰ ἀφξα^{ον} τό ἔτος σω-τήριον Ἀνθεστηριῶνος 6^η ἐπί δέκα. Νεόφυτος Ἱερομόναχος γ') φύλ. 320^ν κατὰ τό ἀφνθ' ἐν μηνί Ἀπριλίῳ ε' ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Βλα-χίας· ὑπό τοῦ Δευτερεύοντος Διδασκάλου ἐν τῇ σχολῇ τοῦ δόσιου καί Θεοφώρου πατρός ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου καί Θεοδώρου καλουμένου Νεόφυτος Ἱερομόναχος Καλούτσης δ') φύλ. 324^ν. Καί ταῦτα παρ' ἐμοῦ τοῦ Νεοφύτου Ἱερομόναχου· κατὰ τό ἀφνηψ' ἐν μηνί Μαρτίῳ ε' ἐν τῇ χώρᾳ Ἰωαννίνων ε') φύλ. 412¹ Βουκουρεστίῳ τέλος τῆς τοῦ Ὁμήρου ραψωδίας πρώτης· κατὰ τῷ ἀφξψ' Φεβρουαρίου 6^η Νεόφυτος Ἱερομόναχος Καλούτσης ε') φύλ. 414^ν κατὰ ἀφξψ' ἐν μηνί Φεβρουαρίῳ ιδ' ἐν Βου-κουρεστίῳ τῆς Βλαχίας ζ') φύλ. 442¹ Τέλος τῆς τοῦ Ὁμήρου β ραψω-δίας· τῷ θεῷ δέ δόξα κατὰ τό ἀφξ^{ον} ἐν μηνί Ἰουνίῳ ζ^η ἐν Βουκουρε-στίῳ τῆς Βλαχίας¹.

61. ἄρ. 1121² ἸΗ' αἰ. φύλ. I+1-7+1-345
- α') φύλ. 1-16 Περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἦτοι βίος Λουκιανοῦ
- β') φύλ. 17-32^ν Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον λόγος παραινετικός, ἀτε-
λής³
- γ') φύλ. 33-43^ν τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας⁴
- δ') φύλ. 44-51 < Ἀγαπητοῦ διακόνου > Κεφάλαια παραινετικά, ἀκέφαλα
καί ἀτελῆ⁵
- ε') φύλ. 52-88^ν Πλουτάρχου Χαίρωνέως περὶ παίδων ἀγωγῆς
- ς') φύλ. 90-142^ν Εὐρυπίδου Ἑκάβη⁶

1. Οἱ σημειώσεις δημοσιευμένες ἀπὸ τὴν Ἀγγελ. ΝΙΚΟΛΑΟΠΟΥΛΟΥ, Εἰδήσεις πε-ρὶ μαθητῶν τῶν ἐλληνικῶν σχολῶν Βλαχίας καί Μολδαβίας ἐκ σημειώσεων χειρογράφων κωδίκων. ΕΕΒΕ, τόμ. 39-40 (1972-1973), σελ. 613.
2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 203. α') φύλ. 88^ν καί τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις κτῆμα Ἀγγελάκης τοῦ πατῆ Ἰωάννου· β') φύλ. 228¹ καί τοῦτο σὺν τοῖς ἄλλοις κτῆμα Ἀγγελάκης υἱοῦ τοῦ πατῆ Ἰωαννάκη. Ἱερέας Γεώργιος Ἰωαννάκης ἐδίδαξε στήν Κοζάνη (1803-1806) καί στή σχολή τοῦ Ὁσίου Ναοῦμ (1807-1812). Ὁ Ἀγγελάκης εἶναι γιός του; Βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 126 καί 137.
3. Λεῖπει ἡ τελευταία παράγραφος. Προφανῶς ἔχει ἐκπέσει φύλλο.
4. Ἔως καί τὴν παράγραφο 48. Ἔχει ἐκπέσει φύλλο.
5. Ἀπὸ τό κεφ. κη' ἕως καί τό κεφ. νβ'. Στόν Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἐνθ' ἄνωτ., κακῶς θεωρεῖται ὅτι τὰ φύλ. 44-51 παραδίδουν Ἰσοκράτη.
6. Μεταξὺ τῶν στίχ. 575 καί 600 χάσμα, διότι ἔχει ἀποκοπῇ φύλλο.

- ζ') φύλ. 145-152^V 'Εκ τῶν ἐπιστολῶν 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
 η') φύλ. 152^V-168^V 'Εκ τῶν τοῦ ἀγίου 'Ισιδώρου τοῦ Πλουσιώτου
 <ἐπιστολῶν>
 θ') φύλ. 169-176 'Εκ τῶν τοῦ 'Ιουλιανοῦ τοῦ παραβάτου <ἐπιστολῶν>
 ι') φύλ. 177-216^V <Συνεσίου 'Επιστολάριον>, ἐλλυκῆς στήν ἀρχή καί στό
 τέλος
 ια') φύλ. 217-220^V Μ. Βασιλείου πρὸς μοναχόν ἐκπεσόντα¹, λόγος ἀτελής.
 ιβ') φύλ. 221-228 <Κάτωνος Ρωμαίου γινώμαι> κατὰ μετάφρασιν Μαξίμου
 Πλανούδη, ἀκέφαλος²
 ιγ') φύλ. 229-230^V 'Ιλιάδος Β^{ης} 'Ομήρου ραψώδιας, ἀκέφαλη, ἀτελής³
 ιδ') φύλ. 231-232^V <'Ιλιάδος Α ραψώδιας>, ἀκέφαλη⁴
 ιε') φύλ. 233-235^V <'Η Β ραψώδια τῆς 'Ιλιάδος>, ἀκέφαλη, ἀτελής⁵
 ις') φύλ. 236-239^V <'Επιστολαί τοῦ Συνεσίου>, ἀκέφαλος καί ἀτελεῖς
 ιζ') φύλ. 240-245^V <Κείμενο ἀδήλου>
 ιη') φύλ. 246-253^V Αἰσώπου μύθοι
 ιθ') φύλ. 316-319 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός τῆς εἰς
 τὸν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν, ἀτελής.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα. Τῶν γ', ις' καί ιθ' κειμέ-
 νων ἡ διάστιχος ἐρμηνεῖα εἶναι ψυχασγωγική.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενο ἀκέφαλο περὶ μοιχείας, θεματογρα-
 φία, ἐπιστολικοῦ τύπου.

62. ἀρ. 1122⁶ ἔτ. 1784-1787 φύλ. I-II+1-458+I-V, κολοβός
 α') φύλ. 1-12 Κανὼν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως

-
1. Τό κείμενο δέν σημειώνεται στόν κατάλογο 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ.
 2. 'Αρχ. Ζηλῶν ἐν τούτῳ θεόν (βιβλίον β^{ον}, δίστιχον 28). Τό κείμενο δέν σημειώνεται στόν κατάλογο, ἔνθ' ἄνωτ.
 3. Παραδίδονται οἱ στίχ. 41-63, 70-88.
 4. 'Από τό στίχ. 564.
 5. Παραδίδονται οἱ στίχοι 282-377.
 6. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 203-204.

- 6') φύλ. 13-24^v Κανών τῶν Θεοφανείων
- γ') φύλ. 25-51^v τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου) λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια εἰς τὸν γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος
- δ') φύλ. 51-74^v τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ βάπτισιν
- ε') φύλ. 75-82^v τοῦ αὐτοῦ (=Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου) λόγος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον
- ς') φύλ. 83-85 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου <δόξων>
- ζ') φύλ. 85-88^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπικλήδεια εἴτε ἐπιτάφια
- η') φύλ. 88-98^v τοῦ αὐτοῦ γνωμικά διόστιχα
- θ') φύλ. 99-120^v τοῦ αὐτοῦ (=Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου) περὶ ἱερωσύνης λόγος β'
- ι') φύλ. 123-139 τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) ὁμιλία εἰς τὸ πρόσχε σεαυτῷ
- ια') φύλ. 141-150^v Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου λόγος περὶ προσευχῆς
- ιβ') φύλ. 152-170 τοῦ αὐτοῦ περὶ ἱερωσύνης λόγος α'
- ιγ') φύλ. 171-180 τοῦ αὐτοῦ (=ἁγίου Ἀθανασίου) λόγος εἰς τὴν καυὴν Κυριακὴν
- ιδ') φύλ. 181-182 τοῦ αὐτοῦ (=Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου) ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους πάντας
- ιε') φύλ. 195-214 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου φαλμοῦ
- ισ') φύλ. 219-256^v <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὸν λγ' φαλμόν
- ις') φύλ. 259-264^v <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- ιη') φύλ. 267-278^v Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας
- ιθ') φύλ. 283-294^v τοῦ αὐτοῦ (=Θεοδώρητου Κύρου) περὶ προνοίας λόγος β' 1.
- κ') φύλ. 295-309 τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) λόγος εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- κα') φύλ. 311-329^v Μ. Βασιλείου ὁμιλία α' περὶ φθόνου
- κβ') φύλ. 330-331 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν²
- κγ') φύλ. 335-365^v Θεμιστίου φιλοσόφου τοῦ ἐπικληθέντος εὐφραδοῦς περὶ φιλίας
- κδ') φύλ. 367-382 τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) περὶ νηστείας λόγος β' 3

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 204, ἀποδίδεται στὸ Μ. Βασίλειο.

2. Δέν σημειώνεται, ἐνθ' ἄνωτ.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 204, ἀποδίδεται στὸ Χρυσόστομο.

κε') φύλ. 383-410 Γνωμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν

κς') φύλ. 411-458 <Αντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 152· ἤρξα ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ δ' ἡ κατ' ἔτος· αψδ'· β') φύλ. 171· καὶ γὰρ ὁ Εὐστάθιος ἤρξα τό παρὸν ἐν μηνί Ὀκτωβρίῳ κατ' ἔτος· αψδ (= αψδ') μου· κς'· γ') φύλ. 365^v· ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Ναουσαίου ἐγράφη παραδεδομένα ὑπὸ τοῦ κύρ Παναγιώτου Παλαμᾶ 1787 Φεβρουαρίου 26 εἰς Μεσσαλόγγι 1.δ') φύλ. 410· Τέλος τῶν μονοστίχων γνωμῶν 1787 μαΐου 16· ε') φύλ. 170· τετέλεσται ἐν μηνί Φεβρουαρίῳ ἐκ τοῦ καθ' ἡγεμόνος Πέτρου Ἰθακησίου· Εὐστάθιος.

Ὁ καθηγεμών (=καθηγητής) Πέτρος Ἰθακήσιος εἶναι ὥσως ὁ Πέτρος Βουλησμάς².

63. ἀρ. 1123³ ἔτ. 1723⁴ φύλ. 1-554⁵ (ἀκέφαλος κολοβός)
α') φύλ. 14-27^v Γνωμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν, ἀκέφαλοι, ἀτελεῖς
β') φύλ. 28-45 < Ἀγαπητοῦ διακόνου> Κεφάλαια παραινετικά, ἀκέφαλα, ἀτελεῖς
γ') φύλ. 46-99^v Αἰσώπου βίος τοῦ μυθοποιοῦ Μαξιμῶ τῷ Πλανούδῃ συγγραφεὶς.

-
1. Ἡ σημείωση καὶ ἐνθ' ἄνωτ., ὅπου ὅμως ἡ χρονολογία 1781. Γιά τή σχολή Μεσολογγίου βλ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδίασμα, σελ. 94-97. Γιά τόν Παναγιώτη Παλαμᾶ βλ. Π. ΘΕΣΠΡΩΤΟΥ, Παναγιώτης Παλαμᾶς. Πανδώρα, τόμ. 17(1867), σελ. 380-383. Ἐπίσης Κ. ΣΑΘΑ, Ν.Φ., σελ. 573-578.
 2. Γιά τόν Πέτρο Βουλησμά βλ. ἐλθέσεις στήν Ἐφημερίδα τῶν Φιλομαθῶν, ἀρ. 551(12-2-1865) σελ. 584-588 καὶ στήν ΕΑ, 9(1888-1889), σελ. 332 καὶ 21(1901), σελ. 161-162.
 3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 204, ὅπου ἀδρομερεστάτη περιγραφή.
 4. Καὶ ὅχι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰ., ὅπως ἐνθ' ἄνωτ.
 5. Ἀκατάσταστη ἡ ἀρίθμηση τῶν φύλλων. Κανονικά ἀριθμοῦνται φύλ. 14-101, 108-158, 160-319, 321-341, 348-452, 499-567.

- δ') φύλ. 101-151 <Λουκιανοῦ > Νεκρικῶν διαλόγων ἐπιλογή¹
- ε') φύλ. 151^v-158^v <τοῦ αὐτοῦ > περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἥτοι βίος Λουκιανοῦ, ἀτελής
- ς') φύλ. 160-186^v Ἐκ τῶν τοῦ Θεοφυλάκτου σχολαστικοῦ τοῦ Σιμοκάτου <ἐπιστολῶν > ἐπιλογή, ἀτελής
- ζ') φύλ. 188-200 <Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι παραινετικάί, ἀκέφαλες
- η') φύλ. 201-208^v <Φωκυλίδου ποίημα νοουθετικόν >
- θ') φύλ. 209^{a-v} Κείμενο ἀνεπίγραφο
- ι') φύλ. 210-241^v Λουκιανοῦ Τίμων ἢ μισάνθρωπος
- ια') φύλ. 244-250 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα
- ιβ') φύλ. 251-263^v Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, λόγος εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὕπατον, ἀτελής
- ιγ') φύλ. 264-281 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
- ιδ') φύλ. 282-295^v Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- ιε') φύλ. 296-319^v Θεμιστίου τοῦ φιλοσόφου λόγος περὶ φιλίας
- ισ') φύλ. 321-347 Μ. Βασιλείου λόγος περὶ τῶν ὀργιζομένων
- ιζ') φύλ. 348-370^v τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων²
- ιη') φύλ. 371-390^v Θεοδώρητου Κύρου περὶ προνοίας λόγος α' ²
- ιθ') φύλ. 391-442^v Προοίμια Ξενοφῶντα (sic) Κύρου παιδείας, βιβλ. Α'
- κ') φύλ. 409-522^v Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων βιβλ. β^{ov}, ἀτελής
- κα') φύλ. 523-531^v Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου λόγος Διογένης ἢ περὶ ἀρετῆς
- κβ') φύλ. 532-547^v τοῦ αὐτοῦ περὶ φθόνου
- κγ') φύλ. 548-567^v Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων, ἀτελής.
- Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

-
1. Μερικοὶ ἀπὸ τούτων διαλόγους παραδίδονται ἀτελεῖς, ὅπως Διογένους καὶ Πολυδεύκους, Διογένους καὶ Ἡρακλέους.
 2. Οἱ λόγοι τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τοῦ Θεοδώρητου Κύρου παρουσιάζουν χάσματα.

Ετόν κώδικα παραδίδεται επίσης Κύρου παιδείας τό β^{ον} βιβλίον, χωρίς έρμηνεία καί άτελές.

Σημειώσεις τοϋ γραφέως· α') φύλ. 282' εἰς τοὺς 1723 'Ιουλίου 5· β') φύλ. 296' Αὐγούστου 9:1723.

64. άρ. 1124¹ ΙΗ' αἰ.² φυλ. I+1-153³

α') φύλ. 1-12 'Ο κανών τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμά

β') φύλ. 13-30^V Ἔτερος κανών εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, ποίημα τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κοσμά

γ') φύλ. 31-49^V Ἔτερος κανών εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια, ποίημα τοῦ αὐτοῦ κυρίου Κοσμά

δ') φύλ. 51-59 Ἔτερος κανών εἰς τὴν Ὑπαπαντήν, ποίημα τοῦ αὐτοῦ κυρίου Κοσμά

ε') φύλ. 61-68^V Ἔτερος κανών τῶν Βαΐων ποίημα τοῦ αὐτοῦ κυρίου Κοσμά

ς') φύλ. 69-71^V Τριψῆδιον τῇ ἁγίᾳ καί μεγάλῃ Δευτέρᾳ, ποίημα τοῦ αὐτοῦ κυρίου Κοσμά

ζ') φύλ. 72-73 Διψῆδιον τῇ ἁγίᾳ καί μεγάλῃ Τρίτῃ ποίημα τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κοσμά

η') φύλ. 73^V-76^V Τριψῆδιον τῇ ἁγίᾳ καί μεγάλῃ Τετράδι, ποίημα τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κοσμά

θ') φύλ. 77-84 Κανών τῇ ἁγίᾳ καί μεγάλῃ Πέμπτῃ, ποίημα τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Κοσμά

ι') φύλ. 84^V-87^V Τριψῆδιον τῇ ἁγίᾳ μεγάλῃ Παρασκευῇ, ποίημα τοῦ αὐτοῦ κυρίου Κοσμά

ια') φύλ. 88-95^V Κανών τῷ ἁγίῳ καί μεγάλῳ Σαββάτῳ

ιβ') φύλ. 97-103^V 'Ο κανών τῆς ἁγίας καί μεγάλης Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ἡτοι τῆς Λαμπροφόρου Ἀναστάσεως ποίημα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

ιγ') φύλ. 105-112 'Ο κανών τῆς Κυριακῆς τοῦ ἀντικάσχα ἡτοι ἡ ψηλάφησις.... ποίημα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 204. Ἐπίσης σημ. φύλ. 152' Τό παρόν βιβλίον εἶναι τοῦ παπᾶ Ἀγαθαγγέλου Λαμπύρη καί ὅποιος τῶν Χριστιανῶν ἤθελε τό πάρε νά εἶναι ἀφορισμένος καί κατηραμένος καί ἄλυτος μετά θάνατον ... (μέ τό χέρι τοῦ Ἀγαθαγγέλου Λαμπύρη), Ἄγγελος Λαμπύρης Ἀθηναῖος. Σφραγίδα μέ χρονολογία 1788-. Εἰτό φυλ. 151^V κομφο σχέδιο Γαβριήλ τοῦ θαυμαστοῦ.
2. Καί ὅχι 12' αἰ., ὅπως ἔνθ' ἄνωτ.
3. Καί ὅχι 151, ὅπως ἔνθ' ἄνωτ.

- λεδ') φύλ. 113-120 'Ο κανών τῆς ἀγίας 'Αναλήψεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ ἀγίου 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- λεε') φύλ. 121^{Γ-Υ} 'Ο κανών τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς ποίημα Κοσμά Μοναχοῦ
- λες') φύλ. 121^Υ-136 Ἴτερος κανών λαμβικός, ποίημα κυρίου 'Ιωάννου τοῦ 'Αρηλαῖ
- λεζ') φύλ. 137-151 Ἴτερος κανών εἰς τὴν ἀγίαν Μεταμόρφωσιν.
- Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

65. ἀρ. 1125¹ ἔτ. 1783 φύλ. I-V+1-218+I-III
- α') φύλ. 9-29 Νεῖλου ἐπισκόπου νουθεσίαι πάνυ ὠφελεῖς
- β') φύλ. 31-51^Υ Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν σχεδιασθεῖσα παρὰ 'Αγαπητοῦ διακόνου
- γ') φύλ. 55-122 Φωτίου τοῦ ἀγιοτάτου (Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως) ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
- δ') φύλ. 123-178 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- ε') φύλ. 179-196^Υ Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- ς') φύλ. 197-218 Θεόγυλδος Μεγαρέως Συκελιώτου γινῶμαι ἐλεγειακά.
- Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται καὶ ἐπτὰ διάλογοι ὡς γυμνάσματα.

Σημείωση τοῦ γραφέως (πού στή συνέχεια ἔχει διαγραφῇ ἀλλὰ παραμένει εὐανάγνωστη)· φύλ. 122' ..ὕπο χειρὸς ἐμοῦ τοῦ Νικολάου Διγενόπουλου ἀφ' ἡμεῶν ἡμέρα δευτέρα ἐκ σχολέων Δημητσάνης παρὰ Ἀγαπίῳ μοναχῷ.

'Ο μνημονευόμενος Ἀγάπιος μοναχὸς εἶναι ὁ γνωστὸς διδάσκαλος τῆς Σχολῆς Δημητσάνης Ἀγάπιος Παπαντωνόπουλος².

66. ἀρ. 1126³ ἔτ. 1758-1759 φύλ. I-II+1-91+1-150
- φύλ. 2-91 Συνεσίου ἐπιστολαὶ ΝΘ'. Οἱ 44 μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολές Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου καὶ ἄλλων, ὅπως ἐπίσης ἰταλικὸ κείμενον ἀδελφου.

1. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 204.
2. Γιά τὴ σχολὴ Δημητσάνης βλ. Τάσου 'Αθ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολὴ Δημητσάνης. Ἐν Ἀθήναις 1962. Στίς σελ. 93-96 εἰδήσεις γιά τὸν Ἀγάπιο.
3. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 204, ὅπου οἱ σημειώσεις τοῦ γραφέως παραλείπονται.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' 1759 ⁴Novembre Blachia β') φύλ.
2' κατὰ τόξαφν^{ου} Μαρτίου σ.η. 1758 6 di Marzo.
Πιθανῶς αὐτόγραφος τοῦ Νεοφύτου Καλούτζη. Πρβλ. ἀρ. 60.

67. ἀρ. 1127¹ ἔτ. 1780-1790 φύλ. I-VI+1-258+I-VI
α') φύλ. 1-92^V Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά
καὶ ἠρωελεγεία
β') φύλ. 93-100^V Κανῶν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
γ') φύλ. 101-115^V Κανῶν τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως
δ') φύλ. 117-131^V Κανῶν τῶν Θεοφανείων
ε') φύλ. 133-139^V Κανῶν τῶν "Βαΐοφόρων"
ς') φύλ. 141-147 Κανῶν τῆς ζωηφόρου Ἀναστάσεως τοῦ Πάσχα
ζ') φύλ. 149-161 Κανῶν τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς
η') φύλ. 165-204 Πλουτάρχου Χαϊρωνέως περὶ παίδων ἀγωγῆς
θ') φύλ. 205-235 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν
ι') φύλ. 236-258^V τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. II· Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Διγενοπούλου
Δημητσαναίου².

68. ἀρ. 1128³ ἔτ. 1799-1805⁴ φύλ. 1-190
α') φύλ. 7-8 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ
στοιχεῖον
β') φύλ. 8^V-9 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι λαμβικοὶ παραινετι-
κοὶ κατὰ στοιχεῖον
γ') φύλ. 10-30^V Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν.
δ') φύλ. 31-40 Γαβριέλου Ἑλλήνος τετράστιχα. Περὶ ἀνθρώπου καὶ λι-
θίνου λέοντος.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 204-205.

2. Ἀπὸ τῆ Σχολῆς Δημητζάνης. Πιθανώτατα ἔχει γραφῇ μέσα στὴ δεκαετία
1780-1790, ἐφ' ὅσον ὁ Διγενόπουλος εἶναι ὁ γραφέας τοῦ μαθηματαρίου.
Πρβλ. ἀρ. 65.

3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 205.

4. Καὶ ὅχι μόνον 1805, ὅπως ἔνθ' ἄνωτ.

- ε') φύλ. 40^v-41 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχου κατ'ἀλφάβητον
- ς') φύλ. 41^v-43 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ζ') φύλ. 43-45 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον Ἐπικήδεια εἴτε ἐπιτάφια
- η') φύλ. 45-51^v τοῦ αὐτοῦ γνωμικά διόστιχα
- θ') φύλ. 51^v-61 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- ι') φύλ. 61^v-62^v Κείμενο ἀνεπίγραφο "κατ'ἐρωταπόκρισιν"
- ια') φύλ. 63-74^v τοῦ ἀββᾶ Νείλου νουθεσίαι πάνυ ὠφέλεις
- ιβ') φύλ. 75^{r-v} Ὁ κανὼν εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν ποίημα κυρίου Κοσμᾶ
- ιγ') φύλ. 75^v-86 Ἔτερος κανὼν λαμβικός ποίημα τοῦ κυρίου Ἰωάννου
- ιδ') φύλ. 86-90^v Κεφ. ιε^{ov} Γλῶσσα, ὁμιλία, ἀλήθεια, φεῦδος, ἀτελής
- ιε') φύλ. 91-97^v Ὁ κανὼν τοῦ κυρίου Κοσμᾶ εἰς τὴν Ὑψωσιν τοῦ Σταυροῦ
- ισ') φύλ. 99-103 Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ποίημα Κοσμᾶ μοναχοῦ
- ις') φύλ. 103^v-108 Ὁ κανὼν τῶν Βαῦων, ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- ιη') φύλ. 108^v-110 Τριώδιον ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ, οὗ ἡ ἀκροστιχὶς τῇ Δευτέρᾳ
- ιθ') φύλ. 110^{r-v} τοῦ αὐτοῦ δωδέκιον τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τρίτῃ οὗ ἡ ἀκροστιχὶς Τρίτῃ τε
- κ') φύλ. 110^v-112 Τετράδι ψαλῶ (=Τριώδιον Μ. Τετάρτης)
- κα') φύλ. 112^v Κείμενο ἀνεπίγραφο καὶ ἀτελής
- κβ') φύλ. 113-118 Ὁ κανὼν εἰς τὰ ἅγια γενέθλια τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποίημα Κοσμᾶ μοναχοῦ
- κγ') φύλ. 119-124 Ἐξήγησις κατὰ λέξιν τοῦ πρώτου κανόνος τῶν Χριστοῦ γεννῶν
- κδ') φύλ. 124^v-129^v Ἐξήγησις κατὰ λέξιν εἰς τὸν β^{ov} κανόνα τὸν λαμβικόν τοῦ Χριστοῦ γεννῶν
- κε') φύλ. 130-134 Ἐξήγησις κατὰ λέξιν εἰς τὸν α^{ov} κανόνα τῶν θεοφανεύων
- κς') φύλ. 134^v Κείμενο ἀνεπίγραφο
- κζ') φύλ. 135-143 Ὁ κανὼν τῶν Βαῦων, ποίημα Κοσμᾶ μοναχοῦ
- κη') φύλ. 143^v-145^v Ὁ κανὼν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης β' ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κθ') φύλ. 146-147 Ὁ κανὼν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης γ'
- λ') φύλ. 147-149^v Ὁ κανὼν τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Τετάρτῃ
- λα') φύλ. 149^v-156^v Ὁ κανὼν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης ε'
- λβ') φύλ. 157-166^v Ὁ κανὼν τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ Σαββάτῳ.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία. Στά κς' - λα' ἡ ψυχαγωγία γράφεται καταλαγάδην μετά ἀπό κάθε τροπάριο.

Παραδίδονται ἐπίσης Γραμματική, θέματα, λόγου, λεξικό.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 74^v. Τέλος τῶν τοῦ ἀββᾶ Νεΐλου ψυχωφελῶν στίχων ἐν ἔτει...¹ Ἡ μέν χεῖρ ἡ γράψασα κτλ· β') φύλ. 86. Τέλος καί τῷ θεῷ δόξα καί τῇ αὐτοῦ μητρί κλέος ἀπειρον, ἀμήν, ἐν ἔτει σωτηρίῳ· αὐα· κατὰ μῆσιν Ἰαννουάριον· γ') φύλ. 103. αὐα· πῦανε-φιλῶν φθίνοντος ἐγράφη ὑπὸ χειρὸς εὐτελοῦς Γεωργίου θυτιάδου τοῦ ἐξ Ἑλλάδος· δ') φύλ. 108. εὔληψε τέρμα ἐν ἔτει σωτηρίῳ· αὐα· βοηδρο-μυῶνος ἱσταμένου· ε') φύλ. 112. τέλος καί τῷ θεῷ χάρις αὐα· βοηδρο-μῶν φθίνοντος· ς') φύλ. 118. Ὡσπερ ξένοι χαίρουσιν κτλ.... Γέ-γραπται διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ Γεώργιου παπα Ἰαννούπουλο(υ) ἐκ κώμης Ἀραχοβίτζα, ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίου 25, 1799· ζ') φύλ. 134. οὐκ εὔλη-φε τέρμα ὧδε ὁ παρὼν κανὼν, οὐκ ἐπέτυχον ἄλλαν καί τέταρτον· η') φύλ. 143. απγ' μηνὶ Ὀκτωμβρίου δεκάτῃ ἐννάτῃ γέγραπται διὰ χει-ρος Γεωργίου παπᾶ Ἰωάννου Ἀγραφιῶτου ὄντος παιδαγωγός εἰς τρεν-τοῦ· θ') φύλ. 190^v. Εὔληψε τέρμα τό παρὼν σχεδογραφεῖον καί ὀρθο-γραφεῖον καί λεξίδιον περὶ πάντων αὐτῶν περιλαμβάνει, τουτέστι περὶ σχεδογραφίας, ὀρθογραφίας ἐξηγήσεως κατὰ τό· αὐα· ἔτος κατὰ μῆσιν Ὀκτωμβρίου διὰ χειρὸς κάμοῦ τοῦ Γεωργίου ἱεροθυτιάδου Ἀγρα-φιῶτη.

69. ἀρ. 1129²

ΙΗ'-ΙΘ' αἰ.

φύλ. 256

- α') φύλ. 1-6 Προοίμια Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας
- β') φύλ. 6-32^v <Κύρου Παιδεία>, Κύρου γένος
- γ') φύλ. 32^v-64 <Κύρου Παιδεία>, Κύρου κρίσεις
- δ') φύλ. 64-104^v <Κύρου Παιδεία>, Κύρου δημηγορία
- ε') φύλ. 104^v-111 Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας δεύτερον
- ς') φύλ. 111-113^v <Κύρου Παιδεία>, Κύρου δημηγορία
- ζ') φύλ. 113^v-142^v <Κύρου Παιδεία>, Κύρου δημηγορία
- η') φύλ. 142^v-144^v <Κύρου Παιδεία>, Κύρου δημηγορία
- θ') φύλ. 144^v-146 <Κύρου Παιδεία>, δημηγορία Χρύσαντα
- ι') φύλ. 146-174^v <Κύρου Παιδεία>, δημηγορία Φεραύλα
- ια') φύλ. 175-204 Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας τρίτον
- ιβ') φύλ. 204-224 <Κύρου Παιδεία> Κύρου δημηγορία
- ιγ') φύλ. 224-239 <Κύρου Παιδεία> Κύρου δημηγορία

1. Τό ἔτος δέν ἔχει σημειωθῇ.

2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 205.

ιδ') φύλ. 239-256^V < Κύρου Παιδεία > Κύρου δημηγορία.
Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

70. άρ. 1130¹ ΙΗ' αλ. δύο τεύχη φύλ. 1-3+I-IV, σελ. 1-40
(κολοβός)

α') φύλ. 1-3 <Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου> τετράστιχα λαμβεζα καί
ήρφα, άτελῃ

β') φύλ. 1-40 <Αἰσώπου μῦθου> άτελεῦς. Μετά άπό κάθε μῦθο γράφεται
τό έπιμύθιο.

Τοῦ κειμένου α' ή έρμηνεία γράφεται παραπλεύρως, τοῦ β' δια-
στίχως.

71. άρ. 1131² έτ. 1707-1708 φύλ. 1-381³ (κολοβός)

α') φύλ. 5-10^V <Λουκιανοῦ Ἐνύπνιου>

β') φύλ. 11-39 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοῦ διαλόγου, άτελεῦς⁴

γ') φύλ. 42-46 Κανών τοῦ Εὐαγγελισμοῦ

δ') φύλ. 46-52^V Κανών τῆς κατά σάρκα τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως

ε') φύλ. 53-59 Κανών τῶν Θεοφανείων

ς') φύλ. 59^V-63 Κανών τῆς Ὑπαπαντῆς

ζ') φύλ. 63-66 Κανών τῶν Βαῦων

η') φύλ. 66^V-67^V Κανών τῆς άγίας καί μεγάλης β^{ας}

θ') φύλ. 67^V-68 Κανών τῆς άγίας καί μεγάλης γ^{ης}

ι') φύλ. 68-69^V Κανών τῆς άγίας καί μεγάλης δ^{ης}

ια') φύλ. 69-72 Κανών τῆς άγίας καί μεγάλης ε^{ης}

ιβ') φύλ. 73-74 Κανών τῆς άγίας καί μεγάλης ς^{ης}

ιγ') φύλ. 74-78 Κανών τοῦ άγίου καί μεγάλου Σαββάτου

ιδ') φύλ. 80-85^V Κανών τῆς άγίας Πεντηκοστῆς

ιε') φύλ. 88-92^V Κανών τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

ις') φύλ. 96 Στίχοι εἰς τόν Φωκυλίδην

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' άνωτ., σελ. 205. Στό φύλ. 1 σημείωση νεώτερη Ἀθή-
νησι τῇ 6 Ἰουνίου 1873.

2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' άνωτ., σελ. 205.

3. Καί ὅχι 419, ὅπως ἔνθ' άνωτ.

4. Χάσμα μεταξύ τῶν φύλ. 28 καί 29. Τό κείμενο τελ. στό διάλογο Χάρων
ἢ έπισκοποῦντες.

- ιζ') φύλ. 96^V-103^V 'Εξήγησις τοῦ Φωκυλίδου
 ιη') φύλ. 104-111 Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ τετράστιχα
 ιθ') φύλ. 111^V τοῦ αὐτοῦ γινῶμαι παραλνετικαί μονόστιχοι, ἀτελεῖς
 κ') φύλ. 112-121 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 κα') φύλ. 121-129^V <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ τοῦ βασιλεύειν
 κβ') φύλ. 130-140^V <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικὸς
 κγ') φύλ. 141-173 <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικὸς
 κδ') φύλ. 174-202^V <'Επιστολαὶ Φαλάριδος>, ἀνέφαλες καὶ ἀτελεῖς¹
 κε') φύλ. 203-247^V <'Επιστολαὶ Μ. Βασιλείου> καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεο-
 λόγου
 κς') φύλ. 249-279^V 'Αριστοφάνους Πλοῦτος, ἀτελής²
 κζ') φύλ. 280-317 <τοῦ αὐτοῦ> Μεσέλαι
 κη') φύλ. 318-348^V Εὐριπίδου 'Εκάβη
 κθ') φύλ. 350-364^V 'Ιλιάδος Α 'Ομήρου ραψωδίας³
 λ') φύλ. 365-371^V <Κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου>
 λα') φύλ. 372-380^V 'Ιλιάδος Β 'Ομήρου ραψωδίας, ἀτελής⁴.

Τὰ κείμενα μέ ἐξήγηση παραπλεύρως τοῦ κειμένου πλήν τοῦ ις' ὅπου ἡ ἐξήγηση διάστιχος. Στὸ κθ' παρέχονται καὶ ἀραιότατα διάστιχα γλωσσήματα.

Παραδίδονται ἐπίσης Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα χωρὶς ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 5· 1707 'Ιουλίου (;) β') φύλ. 40· ἁφῇ Νοεμβρίου α', 1708 Νοεμβρίου 1· γ') φύλ. 112· 1708 Αὐγούστου 16· δ') φύλ. 141· ἁφῇ Νοεμβρίου α'.

72. ἄρ. 1132⁵ ἔτ. 1706 φύλ. I-V+1-259+I-IX
 α') φύλ. 1-17 Κανὼν εἰς τὴν Ὑπαπαντήν

1. 'Αρχ. ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ ε' (Λεοντίνου) καὶ τελ. στήν ἐπιστολὴ 4α' ('Αλ-κάνδρῳ).
2. Ἔως τὸ στίχ. 1203.
3. Ἔως τὸ στίχ. 598. Ἡ ἐξήγηση στὸ φύλ. 364^V δέν ἔχει γραφῇ.
4. Ἔως τὸ στίχ. 303.
5. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 206, ὅπου ἀδρομερὲς περιγραφή.

- β') φύλ. 19-32 Κανών εις τὴν Ἀνάστασιν
 γ') φύλ. 33-43 Κανών εις τὴν Κυριακὴν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς¹
 δ') φύλ. 49-64 Κανών εις τὰ Ἅγια Θεοφάνεια
 ε') φύλ. 65-77 Ἐξηγήσεις εις τὰ τοῦ Κάτωνος δίστιχα²
 ς') φύλ. 80-100^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ζ') φύλ. 109-122 Ἐτερος κανὼν λαμβανόμενος Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 η') φύλ. 125-151^V Πλουτάρχου Χαλκωνέως περὶ παιδων ἀγωγῆς
 θ') φύλ. 155-259^V < Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τροπάρια τῆς Ὁκτω-
 ῆχου>.

Ἡ διάταξις τῶν κειμένων εἶναι χαρακτηριστικὴ. Προηγεῖται κείμενο καταλογάδην (τρεῖς ἢ τέσσαρες στίχοι). Εὐθὺς ἀποκάτω ἡ σελίδα χωρίζεται σὲ δύο στήλες. Στὴν ἀριστερὴν στήλῃ γράφεται τὸ ἴδιον κείμενο κατὰ τὴ συντακτικὴν τοῦ σειρᾶ, ἐνῶ στὴ δεξιὰ ἡ ἐξήγησις. Ὅμως τῶν διστίχων τοῦ Κάτωνος (ἀρ. ε') ἔχει γραφῆ μόνον ἡ ἐξήγησις καταλογάδην. Τὸ περὶ παιδων σὲ δύο στήλες· στὴ μὲν ἀριστερὴν τὸ κείμενον, στὴ δεξιὰ ἡ ἐξήγησις.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' Μηνὶ Φεβρουαρίου β', τοὺς χιλίους εὐτακασίους ἔξη, Μαΐου γ' ἐμπῆκα εἰς τὰ μαθήματα τῆς Ὑπαντυῆς. Ἐγὼ Ἰωάννης Μελατιανὸς ἔγραψα· β') φύλ. 49' αψς' Ἀπριλίου ζ' ἐμπῆκα εἰς τὸν Θεοφανῖον τα μαθήματα· ἐγὼ Ἰωάννης Μελατιανὸς ἔγραψα· γ') φύλ. 151^V Γέγραπται παρ' ἐμοῦ Ἀντωνίου τοῦ Μελατιανοῦ.

73. ἀρ. 1133³ ἔτ. 1740 σελ. I-IV+1-366

- α') σελ. 3-38 Ἐξηγήσεις εἰς τὰ συμβουλευτικὰ κεφάλαια τοῦ Ἀγαπή-
 τοῦ διακόνου
 β') σελ. 39-68 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον λόγος παλαινετικὸς
 γ') σελ. 69-97 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 δ') σελ. 99-146 Μ. Βασιλείου νοθεσία εἰς τοὺς νέους πῶς καὶ μέ τί
 τρόπον ἤθελαν ὠφεληθοῦν ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ λόγου
 ε') σελ. 147-157 Λουκιανοῦ Σαμοσατέως Πατρίδος ἐγκώμιον
 ς') σελ. 159-190 τοῦ αὐτοῦ Τυραννοκτόνος
 ζ') σελ. 191-241 τοῦ αὐτοῦ Ἀποκηρυττόμενος

1. Ἡ ἐξήγησις τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος τοῦ κανόνα δὲν ἔχει γραφῆ, ἀν καὶ ἔχει ἀφεθῇ ὁ ἀπαιτούμενος χώρος.

2. Δὲν ἀναγράφονται ἐνθ' ἄνω.

3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἐνθ' ἄνω., σελ. 206.

- η') σελ. 243-277 τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ μή ραδύως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
θ') σελ. 279-351 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος.

Ὅλα τὰ κείμενα ἔχουν γραφῇ στοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς σελίδας κατὰ τὴ συντακτικὴ σειρὰ τῶν λέξεων, ἐνῶ ἡ ἐξήγηση στοῦ δεξιό.

Παραδίδεται ἀκόμη ἱστορία θαύματος.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') ὑπὸ παράφυλλο τῆς ἀρχῆς· Ἔβαλα ἀρχὴν εἰς τὰς ἐξηγήσεις τῶν συμβουλευτικῶν κεφαλαίων τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου πρὸς ὠφέλειαν 1740 Μαρτίου 4. Ἐξηγήσεις τῶν συμβουλευτικῶν κεφαλαίων τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἀγαπητός ὁ ἐλάχιστος. Ἐγὼ Δημήτριος Μεγαριτάκης ἔβαλα καλὴν ἀρχὴν εἰς τὸ ἀνωθεν βιβλίον καὶ θέλει κάμω καὶ καλὸν τέλος· β') στοῦ τέλους τοῦ μεσηματαρίου 1740 Σεπτεμβρίου 19. Ἐγὼ Δημήτριος Μεγαριτάκης γέγραφα ταῦτα 1.

74. ἀρ. 1134² ΙΗ' αἰ. φύλ. I·III+1-50

φύλ. 1-53 Μ. Βασιλείου παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους ὅπως ὠφελοῦντο ἀν τῶν ἐλλήνων λόγων.

Τὸ κείμενο ἔχει γραφῇ κατὰ τὴ συντακτικὴ σειρὰ τῶν λέξεων στοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς σελίδας, ἐνῶ ἡ ἐρμηνεία στοῦ δεξιό. Ἄλλο χεῖρ ἔχει προσθέσει συνώνυμα στήν ἐρμηνεία.

75. ἀρ. 1136³ ΙΗ' αἰ. σελ. 350

α') σελ. 1-274 Ἐρμηνεία τῶν τετραστίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου

β') σελ. 275-348 τοῦ αὐτοῦ Θεολόγου λαμβανού παραλυτικοῦ μονόστιχου κατὰ ἀλφάβητον.

Μετά ἀπὸ κάθε τμήμα τοῦ κειμένου ἔχει γραφῇ ἡ ἐξήγηση, κάτω δὲ ἀπὸ τὴν ἐξήγηση πλατύτερη ἐρμηνεία τοῦ σχετικοῦ τμήματος καὶ ἀκολουθεῖ ἐξήγηση αὐτοῦ τοῦ κειμένου.

1. Ἄλλες σημειώσεις διαφόρων· α') σελ. 365· εἰς τοὺς 1740 Μαρ. 1 ἔγινε μεγάλη ἀκρίβεια εἰς τὰ νησιά καὶ ρούμελι ἐπύγε τὸ ἀλεύρι ἕως 9 ἄσπρα ἢ λίτρα καὶ ἐκράτησε ὅλον τὸν Ἰούλιο (μέ τὸ χεῖρ τοῦ γραφέως Δημ. Μεγαριτάκη)· β') σελ. 365· εἰς τοὺς 1802 φεβρ. 21 ἡμέρα (ἡμέρα) παρασκευὴ ἀσύκωσαν τὸν κόνιτι εἰς ταῦς ὁραὶς 14 ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἔμπουν 60 λυγλέζοι καὶ οἱ ρομαῖοι ἀντιστάθηκαν καὶ δέν τοὺς ἄφησαν νὰ ἔμπουν καὶ ἔκλησαν ὁπόταν ἐμπῆκαν οἱ λυγλέζοι εἰς τὴν χώραν τὴν πόρτιαν τῆς σφυλιᾶς καὶ τὴν πόρτιαν ριάλα.
2. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 206.
3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 206.

76. αρ. 1173¹ ΙΖ' αί. 1-321²
- α') φύλ. 278-291^V 'Ησιόδου τοῦ ἀσκραῖος (sic) "Εργα καὶ Ἡμέραι, ἀτελεῖς
- β') φύλ. 292-294^V < Λουκιανοῦ Δίκη φωνηέντων>, ἀκέφαλη
- γ') φύλ. 294^V-295^V τοῦ αὐτοῦ Νιγρῖνος, ἀκέφαλος.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἑρμηνεῖα
- Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα περὶ λογικῆς, περὶ φιλοσοφίας, ψυχαγωγίας εἰς τὴν περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς παράφρασιν τοῦ κυρίου Ἀλεξάνδρου, συνοπτικαὶ ὑπομνήσεις εἰς τὸ περὶ ἑρμηνείας τοῦ Ἀριστοτέλους, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, θεματογραφία, ζητήματα τῆς ὅλης λογικῆς πραγματείας, περὶ τῶν τριῶν συμφωνιῶν τῆς συντάξεως.
77. αρ. 1180³ ἔτ. 1764 φύλ. 212
- α') φύλ. 44-51^V Ἰλιάδος Α' Ὀμήρου ραψωδίας
- β') φύλ. 86-94^V Ἑρμηνευτικὴς σημειώσεις στὰ ἀκόλουθα κείμενα: Ἐνύπνιον καὶ Νεκρικοὺς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ, Ἀπομνημονεύματα Ξενοφώντος, Εὐθύφρων τοῦ Πλάτωνος
- γ') φύλ. 126-129 < Ἰσοκράτους> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
- δ') φύλ. 129-131 < τοῦ αὐτοῦ> Πλαταῖκός
- ε') φύλ. 131-135^V Λουκιανοῦ λόγοι
- ς') φύλ. 135^V-138 Λυσίου φόνου ἀπολογία
- ζ') φύλ. 138^V-139^V Λόγος γ^{ος} Ἐπιτάφιος Κορινθίων
- η') φύλ. 140-147 Ἑρμηνευτικὴς σημειώσεις στοὺς τρεῖς Ὀλυνθιακοὺς τοῦ Δημοσθένους
- θ') φύλ. 147-150 Ἑρμηνευτικὴς σημειώσεις στὸν Α' καὶ Γ' Φιλιππικόν τοῦ Δημοσθένους
- ι') φύλ. 150^V-155^V Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
- ια') φύλ. 155^V-161 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν
- ιβ') φύλ. 161-163^V τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης

-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 213, ὅπου ἀπλῆ μνεία τοῦ Λουκιανοῦ.
 2. Καὶ ὅχι 318, ὅπως ἔνθ' ἄνωτ.
 3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 214, ὅπου ἀδρομερὴς περιγραφή. Τὸ χειρόγραφο ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα διαφορετικὰ τετράδια συσταχμένα. Τὰ φύλ. 122-125 ἐγράφησαν στὴν Κέρκυρα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν σημείωση τοῦ φύλ. 125 (βλ. σημείωση τοῦ γραφέως).

ιγ') φύλ. 192^Υ-198 Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας α'.

Τά κείμενα μέ καταλογάδην ψυχαγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη 'Ερμού τοῦ τρισεγγύστου λόγος πρὸς 'Ασκληπιδόν, άνεπίγραφο κείμενο κατὰ Λατίνων, θέματα, έρμηνευτικές σημειώσεις σέ διαφόρους, Συνεσίου έπιστολή πρὸς 'Αρκάδιον.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 125^Υ· Τέλος τοῦ α^{ου} τόμου τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας¹ καί τῷ θεῷ κλέος ἔτει, αψξδψ Σεπτεμ(βρίου) κδ^η έν Κερκύρα.

78. άρ. 1181² έτ. 1793-1794³ φύλ. I-III+1-122+I-III

α') φύλ. 1-16 Πλουτάρχου Χαυρωνέως περί εύθυμίας

β') φύλ. 17-25^Υ τοῦ αὐτοῦ περί δυσωπίας

γ') φύλ. 29-51 Πλουτάρχου Χαυρωνέως περί πολυπραγμοσύνης

δ') φύλ. 51-67^Υ τοῦ αὐτοῦ περί πολυπραγμοσύνης

ε') φύλ. 69-95^Υ τοῦ αὐτοῦ περί εύθυμίας

ς') φύλ. 96-112^Υ τοῦ αὐτοῦ περί δυσωπίας.

Τά κείμενα συνοδεύει εξήγηση.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 29· 'Οκτωβρίου 17 1793, ήμέρα β^α.

β') φύλ. 51· 1793 Βιέννα Δεκεμβρίου 13· γ') φύλ. 67^Υ· 'Ιανουαρίου

26 1794 Βιέννα τόν έτελεύττωσα· δ') φύλ. 69· Φεβρουαρίου 1 1794

Βιέννα· ε') φύλ. 112· Μαΐου 6 1794.

79. άρ. 1252⁴ έτ. 1712 σελ. 137

σελ. 2-137 Τοῦ σοφωτάτου καί λογιστάτου Φιλῆ στίχου πρὸς τόν αὐτοκράτορα κύριον Μιχαήλ περί ζῶνις ιδιότητος, άτελεῦς.

Τό κείμενο ἔχει γραφή στίς ἄρτιες σελίδες, ένῳ ή παράφραση στίς περιτιτές σελίδες τοῦ χειρογράφου.

1. Έννοεῖ τήν 'Εγκυκλοπαιδεία τοῦ 'Ιω. Πατούσα, γιά τήν όποία βλ. 'Αθανασίας Κ. ΑΒΔΑΛΗ, 'Η "Εγκυκλοπαιδεία Φιλολογική" τοῦ 'Ιωάννη Πατούσα. Συμβολή στήν έστορία τῆς Παιδείας τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ 1710-1839). 'Αθήνα 1984.
2. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 214. Στήν έσωτερική ὄψη τοῦ έμπροσθοῦ φύλλου τῆς σταχώσεως· έκ τῶν τοῦ Γεωργίου Μανασσῆ 'Ηλιάδου. Πρόκειται γιά τό γινό τοῦ διδασκάλου Μανασσῆ 'Ηλιάδη.
3. Καί ὅχι μόνο τοῦ 1794, ὅπως ένθ' άνωτ.
4. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 227.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 3· 1712 Σεπτεμβρίου 11 κατὰ τὸ παλαιὸν ἐν ἡμέρᾳ πέμπτη. Ἠρξάμεθα τὸ παρὸν βιβλίον ἐν τοῖς Ἰωαννίνοις. Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου φιλή στίχοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κύριον Μιχαήλ, βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας. Περὶ ζώων ἰδιότητος. Ὑπάρχει τοῦ γραφάντος καὶ μαθήσαντος Κυριάκης Μάμολα· β') σελ. 130· 1712 Δεκεμβρίου 30· εἰς Ἰωάννινα· Κυριάκης Μάμολα.

80. ἀρ. 1295¹ ἔτ. 1792-1793 φύλ. 258
- α') φύλ. 1-11 Λουκιανοῦ Ἀμοσατέως περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἦτοι βίος Λουκιανοῦ
- β') φύλ. 12-88 <τοῦ αὐτοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου>
- γ') φύλ. 89-102^v <'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου> λόγος περὶ προσευχῆς
- δ') φύλ. 103-113 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
- ε') φύλ. 114-126^v τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας τοὺς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτυρήσαντας
- ς') φύλ. 127-139 τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Ἀθανασίου) λόγος εἰς τὴν Καυνὴν Κυριακὴν ἦτοι τοῦ θωμᾶ
- ζ') φύλ. 140-150^v τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Ἀθανασίου) εἰς τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου λόγος β'.
- η') φύλ. 151-168 <Μ. Βασιλείου> ὁμιλία β' εἰς τὴν ἑξαήμερον
- θ') φύλ. 169-177^v τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- ι') φύλ. 178-200 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- ια') φύλ. 201-219 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργυζομένων
- ιβ') φύλ. 220-238^v τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- ιγ') φύλ. 239-258 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ.

Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 103· 1793 Μαΐου 17· β') φύλ. 114· 1793 Ἰουλίου 22· γ') φύλ. 127· 1792 Μαΐου 10.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 236, ὅπου ἀδρομερεστάτη περιγραφή.
2. Ἡ διὰστιχος ἐρμηνεία ἔχει παραλειφθῆ σέ μεγάλο μέρος τοῦ λόγου.

81. άρ. 1297¹ έτ. 1783 σελ. I-IV+1-262²
α') σελ. 165-195 Παράφρασις τής τοῦ Ὁμήρου Ἰλιάδος³ παρά Νεοφύτου
Λεροδιακόνου⁴
β') φύλ. 195-217 Βήτα τής Ἰλιάδος, παράφραση άτελής⁵.

Παραδίδονται άκόμη Εὐσταθίου καθ' Ὑσμίναν καί Ὑσμίνην, ἐπι-
κρισις εἰς τό ἐπιγραφόμενον Μακαρίω⁶ τῷ Αἴγυπτίῳ ἐγχειρίδιον, ἐπι-
θεωρήματα τινα εἰς τό περί παιδων άγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου, περί πο-
σότητος τῶν διχρόνων, περί στοιχείων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. IV· Ἐν ἔτει τῷ χυλίοστῳ τῶν ἑκατὸν
ἐπτάδι / τῷ τρίτῳ ὀγδοηκοστῳ καὶ τοῦ μηνὸς εἰκάδι / ἑλαφβολίων δ' ὁ
μῆν ὅπερ καὶ ἐν τῷ τέλει / τῆς βίβλου ταύτης γέγραπται ἰδέτω ὅστις
θέλει/αὕτη ἡ βίβλος γέγραπ· παρά τοῦ Πυλαίου/Σπαρτιῶτου νηφαλί-
ου τε τοῦ πύκλῃν καλουμένου λέγω τό καθ' Ὑσμίνην τε καὶ Ὑσμίναν
δράμα/ὅπερ ἐστὶν ἐρωτικόν ἡδονικόν τε ἄμα/ὅταν δ' ᾧ ἀναγνώστα σύ ταύ-
την ἀναγινώσκῃς/ ἦν εὖρης πολλά πταίσματα μή μου καταγινώσκῃς/ δι'
ὅ,τι ὅτ' ἐγράφετο ἤδη ἡ βίβλος ἦγουν/ ὁ γράψας ταύτην ἔγωγε τοὺς ὁ -
ψαλμούς μου ἤλγουν/ ἀλλ' ὅταν ταύτην διελθῇς ᾧ ἀναγνώστα φέρε / χάριν
ἐμοὶ τῷ γράφοντι καὶ ἐρωμένῳ χαῖρε / εἰ δ' ἐμοὶ γε ἀχαριστεῖς μή
καὶ τῷ Εὐσταθίῳ / μήπως ὁ Δίας ἐπὶ σέ πῦρ βρέξῃ ἐν τῷ θείῳ β') σελ.
139· ἀφ' ἑλ' ἀλαφβολίωνος εἰκάδι ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Δακίας.

82. άρ. 1298⁷ ΙΚ' αἰ., φύλ. 1-184 (κολοβός)
α') φύλ. 20-35<Γρηγορίου τοῦ θεολόγου> Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασύλει-
ον, άτελής. Μόνο ἐξήγηση.

-
1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' άνωτ., σελ. 236, ὅπου ὁμως οἱ σημειώσεις παραλεί-
πονται. Περιγραφή τοῦ χ/φου καὶ ἀπό τόν Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗ, Κρίσεις περί
τῶν συγγραμμάτων Μακαρίου τοῦ Αἴγυπτίου. ΕΕΒΕ, τόμ. 1(1924), σελ. 86-88,
ὅπου καὶ οἱ σημειώσεις. Ὁ Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ μνημονεύει παραφράσεις τῶν
ραφιδίων Α καὶ Β, ἀλλά διατηρεῖ ἐπιφυλάξεις σχετικά μέ τήν πατρότητά τους.
 2. Καί ὅχι 121, ὅπως ἔνθ' άνωτ.
 3. Πρόκειται περί τοῦ Α, ἀρχ., φράσου μοι ᾧ μουσηγέτης θεά...
 4. Δηλαδή τοῦ Νεοφύτου τοῦ ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΤΟΥ τοῦ ἐξ Ἑβραίων. Γιά τή διδακτι-
κή του δραστηριότητα στό Βουκουρέστι βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Aca-
démies, σελ. 414 καὶ ἐξ.
 5. Ἐως τό στίχ. Β 451. Καί ἡ παράφραση τοῦ Β εἶναι τοῦ Νεοφύτου τοῦ Κανσο-
καλυβίτου, ὅπως προκύπτει ἀπό τή γλωσσική μορφή της.
 6. Καί ὅχι Μαρίῳ, ὅπως Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' άνωτ.
 7. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' άνωτ., σελ. 236. Τά περισσότερα κείμενα ἔχουν συ-
σταχθεῖ ἄτακτα.

- β') φύλ. 75-83^V Λιβανίου α^{OS} λόγος πρὸς τοὺς Τρῶας. Μενέλαος. Ἐξή-
γηση
- γ') φύλ. 84-86^V τοῦ αὐτοῦ πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς
Ἑλένης. Ὀδυσσεύς. Ἐξήγηση
- δ') φύλ. 137-171^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν πατέρα συ-
μπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶς, ἀτελής. Κείμενα μὲ διὰ-
στιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία
- ε') φύλ. 181-184^V Ἀνάπτυξις τοῦ Ἀπολογητικοῦ εἰς τ' οὖν περὶ ἱερωσύνης
<Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου>. Πρόκειται περὶ παραφράσεως.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα ἀπροσδιόριστα τοῖς εἰδεσι, διάλο-
γος Χριστιανοῦ καὶ φραγμασόνου, θεματογραφία, κείμενα διάφορα ἀ-
θλήων.

83. ἀρ. 1321¹ IH' αἰ. φύλ. 331² (κολοβός)
- α') φύλ. 1-27^V Ἰλιάδος Α' Ὀμήρου ραψωδίας³
- β') φύλ. 27-48^V Ἰλιάδος Β' Ὀμήρου ραψωδίας
- γ') φύλ. 49-69^V Ἰλιάδος Γ' Ὀμήρου ραψωδίας
- δ') φύλ. 70-94^V Ἰλιάδος Δ' Ὀμήρου ραψωδίας
- ε') φύλ. 95-135^V Ἰλιάδος Ε' Ὀμήρου ραψωδίας⁵
- ς') φύλ. 136-172^V Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκραίου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
- ζ') φύλ. 173-217^V Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
- η') φύλ. 218-273^V Εὐριπίδου Ἑκάβη
- θ') φύλ. 273-331^V τοῦ αὐτοῦ Ὀρέστης⁶.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 239.
2. Καὶ ὅχι 235, ὅπως ἔνθ' ἄνωτ., Ἀρίθμησα τὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου.
3. Οἱ στίχοι 26-155 χωρὶς τὴν ἐρμηνεία.
4. Μέχρι τό στίχ. 493.
5. Μέχρι τό στ. 900.
6. Οἱ στίχ. 1032-1483 χωρὶς τὴν ἐρμηνεία.

84. αρ. 1329¹ έτ. 1783-1784 φύλ. 1-159²

α') φύλ. 2-30 Θεμιστίου τοῦ εὐφραδοῦς περὶ φυλίας

β') φύλ. 34-52 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος πρὸς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν

γ') φύλ. 58-89^v Πλουτάρχου Καυρωνέως περὶ παίδων ἀγωγῆς

δ') φύλ. 90-117 Ἐξηγήσεις τοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν λόγου τοῦ Πλουτάρχου

ε') φύλ. 122-134^v Λουκιανοῦ Ψευδοσοφιστῆς ἢ Σολουκιστῆς

ς') φύλ. 138-142 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα

ζ') φύλ. 144-157^v τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ θεός.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία. Τό δ' ἄλλο μόνον σὲ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καταλογάδην. Τό ε' καὶ μὲ πυκνὰ σχόλια στὰ περιθώρια.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 117· Τέλος, αψφδ^ψ κατὰ τὸν Δεκέμβριον· β') φύλ. 134^v. Εἴληφε τέρμα ὁ παρὼν λόγος εἰς τοὺς χιλίους, χρόνους ἐπτακοσίους τε ὀγδόοντα τρεῖς τελείους.

85. αρ. 1336³ έτ. 1742 φύλ. 186

φύλ. 78-99 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια.

Τό κείμενο μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία⁴.

Παραδίδονται ἀκόμη σχέδια ἐπιστολῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀρχαρίων, φρασάριον κατ' ἀλφάβητον, γραμματικοὶ κανόνες, διδαχὴ περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως, λόγος εἰς τὰ θῶτα, ἐπιστολαὶ διαφόρων, λόγος ἐπικηδείας εἰς τὸν βεστιάρην Θεόδωρον Παλάδην, σλαβικό κείμενο, παρουμίς τῶν Ὁθωμανῶν μὲ ἐλληνικοὺς χαρακτῆρες (καραμανλίδικα).

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 144^v ἡγεμονεύοντος ἐν Μαλδαβίᾳ τοῦ θεοσεβεστάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἰωάννου Κωνσταντίνου ββοδα (=βοεβόδα), ἐγράφη παρὰ τοῦ Ἰωαννάκη λογοθέτου τῆς ταῆνας (;) υιοῦ τοῦ κύρ Βασίλη Μπουζίλα πρώην β^{ου} λογοθέτου ἢ διδασχῇ αὐτῇ:- κατὰ τό αψμβ^{ου} Μαρτίου 12.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 240-241. Στὸ φύλ. 1· Ὁ ἐκ Φιλιπποπόλεως τῆς Θράκης Ν.Κ. Κλεόβουλος τῇ βιβλιοθήκῃ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1890.

2. Καὶ ὅχι 157, ὅπως ἔνθ' ἄνωτ. Ἀρτίθμησα τὰ φύλλα τοῦ χειρογράφου.

3. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 242. Τό χειρόγραφο ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα τετράδια συσταχμένα, γραμμένα ἀπὸ διαφόρους γραφεῖς, φύλ. 1. κτῆμα Ἰωάννου Μπουζίλα τοῦ ἐκ τῆς βεστιαρίας λογοθέτου αψνδ^ψ Ἀπριλίου 5.

4. Μέχρι καὶ τό 4^ο κεφάλαιο.

86. αρ. 1494¹ έτ. 1783 φύλ. 1-438² (κολοβός)

- α') φύλ. 129-189 Έξήγησις εἰς τόν Πανηγυρικόν λόγον τοῦ Ἰσοκράτους
β') φύλ. 190-198^v <Έξήγησις τοῦ Λουκιανοῦ Ἐνυπνίου >
γ') φύλ. 198^v-239^v <Έξήγησις Λουκιανοῦ Νεκρικῶν διαλόγων>, ἀτελής
δ') φύλ. 241-244 <Έξήγησις Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν>, ἀκέφαλη
ε') φύλ. 244-351 Έξήγησις τοῦ περὶ Ἰερωσύνης <λόγου> τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ
ς') φύλ. 376-390^v <Κείμενο ἀκέφαλο> μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία
ς') φύλ. 391-414^v Μ. Βασιλείου λόγος περὶ τοῦ μή προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς
η') φύλ. 415-438^v <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον>.

Οἱ ἐξηγήσεις εἶναι φυχαγωγικὲς καταλογάδην καὶ παραδίδονται χωρὶς τὰ ἀντίστοιχα κείμενα (τὰ ὑπ' ἀρ. α'-ε'). Τὰ ὑπ' ἀριθ. ς'-η' μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα ἱατρικῆς τέχνης, περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν, σημειώματα διάφορα φιλολογικά, ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐξ' Απορρήτων, ἀντίγραφο ἐπιστολῆς Γεωργίου τοῦ Τραπεζουντίου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 128^v. Ταῦτα τὰ σημειώματα συλλεχθέντα ποτὲ παρὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου σοφωτάτου ἐν Ἱερομονάχους κυρίου Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου, ἀντεγράφησαν ἤδη εἰς χρῆσιν Δημητρίου⁴ Ἱερῆος τοῦ ἐκ Καρπενησίου, ὑφ' οὗτινος καὶ ἐπιδιωρθώθησαν μετὰ πάσης ἐπιμελείας, παραβληθέντα τοῖς πρωτότυποις. Ἐν οἷς δὲ σημειώμασιν εὐρίσκεται παρακείμενον το, ἐμὸν, ἵστω ὃ ἐντυχά - νων, ὅτι τὰ τοιαῦτα σημειώματα ἴδια τυγχάνουσιν ὄντα αὐτοῦ τούτου τοῦ σοφωτάτου πατρός· ἔστι δ' οὗ εὐρίσκεται καὶ τό, Α.Γ. ὅπερ δη - λοῦ, Ἀναστάσιος Γόρδιος:- αψπγ^ω ἐν Καρπενησίῳ.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 267.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., φύλ. 444, ἐπειδὴ συνυπολογίζονται καὶ τὰ φύλλα πού ἔχουν ἀποκοπῇ.

3. Ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος ὑπῆρξε ἐξέχουσα πνευματικὴ φυσιογνωμία τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰ. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰ. βλ. προχείρως Πά - νου ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Γόρδιος Ἀναστάσιος (1654-1729). ΘΗΕ, τόμ.14(1964), στ. 821-823, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

4. Γιὰ τόν Ἱερέα Δημήτριο ἀπὸ τό Κεράσοβο, διδάσκαλο Καρπενησίου, βλ. Παν. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφία, σελ. 52 καὶ Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 277.

87. ἀρ. 1897¹ ἔτ. 1707-1708 φύλ. 63

α') φύλ. 1-9^V Λόγος τοῦ Μ. Βασιλείου περὶ πλεονεξίας μεταφρασθεὶς εἰς πεζὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ λογιστάτου διδασκάλου Μάρκου τοῦ Κυπρίου²

β') φύλ. 13-25 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινῶμαι τετράστιχοι. Κείμενο καὶ ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἐπίσης εἰσαγωγή στὴν ἱατρικὴ τέχνη, ἱατρικὲς συνταγές, λεξιλόγιο βοτανικόν.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 25· Ἔλαβε πέρας ἐν ἔτει σωτηρίῳ .αψη³, μηνὶ Ἰαννουαρίου κη'. Ἐγράφη καὶ ἐγχειρίσθη τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ πανευγενεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ κ(υρίῳ) Στεφάνῳ τῷ Καντακουζηνῷ καὶ μεγάλῳ ποστέλνικῳ. Παρ' ἐμοῦ δούλου αὐτῆς Ἀλεξάνδρου ἐκ Τρίκης τῆς Θεσσαλίας β') φύλ. 61· Ἐτελειώθη τό παρόν ἐν ἔτει σωτηρίῳ ραφς'. Ἐν μηνὶ Δεκεμβρίου κβ⁴ καὶ ἐγράφη παρ' ἐμοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Τρίκης τῆς Θεσσαλίας καὶ προσκυνητῷ ἐγχειρίσθη τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ πανευγενεστάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ κυρίῳ Στεφάνῳ τῷ Καντακουζηνῷ καὶ μεγάλῳ ποστέλνικῳ καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν καὶ εἰς μνημόσυνον τοῦ δούλου αὐτοῦ.

88. ἀρ. 1924³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 97 (ἀκέφαλος καὶ κολοβός)

α') φύλ. 2¹⁻⁵ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ θεοφάνεια, ἀτελής

β') φύλ. 3-4^V < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιτάφιος εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν, ἀκέφαλος καὶ ἀτελής

γ') φύλ. 5-39^V < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλεντικός, παρὰ Δανιήλ⁴ μοναχοῦ, ἀτελής

δ') φύλ. 40-57^V < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Ἰουλιανοῦ, ἀτελής

ε') φύλ. 58-97^V Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολή, ἀτελής.

Πρόκειται γιὰ ἐξηγήσεις ψυχολογικῆς γραμμένες καταλογάδην.

-
1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΟΥ. φύλ. 13· Ἐκ τῶν τοῦ Στεφάνου τοῦ Καντακουζηνοῦ.
 2. Γιὰ τὸ Μάρκο Κύπριο βλ. Ἀγγελικῆς ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ὑπὸ τοῦ Μάρκου Πορφυροπούλου μετάφρασις τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Προκοπίου. ΕΕΒΣ, τόμ. 41(1974), σελ. 211-215, ὅπου καὶ περὶ Στεφάνου Καντακουζηνοῦ.
 3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Σ. ΚΟΥΓΕΑ, συνοπτικὴ.
 4. Ἐννοεῖται πιθανώτατα ὁ Δανιὴλ Κεραμεύς, γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Ν. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωγ.

89. ἀρ. 2122¹ ΙΗ' αἰ. (1770) σελ. I-IV+1-814+I-VIII
- α') σελ. 1-21 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ Πάσχα καὶ εἰς τὴν βραδυτητα
- β') σελ. 22-56 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν
- γ') σελ. 57-111 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν
- δ') σελ. 111-148 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν
- ε') σελ. 148-183 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ ἅγια Φῶτα
- ς') σελ. 184-192 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν ἀδελφόν τοῦ Μ.Βασιλείου ἐπιστάντα μετὰ μίαν τῆς χειροτονίας ἡμέραν
- ζ') σελ. 193-252 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα
- η') σελ. 253-328 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
- θ') σελ. 328-332 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπιτάφια ἐπιγράμματα
- ι') σελ. 332-335 τοῦ αὐτοῦ στίχοι κατὰ τοῦ πονηροῦ καὶ κατὰ σαρκός
- ια') σελ. 335-372 τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπτωχίας
- ιβ') σελ. 372-403 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάξης
- ιγ') σελ. 403-432 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ιδ') σελ. 432-455 τοῦ αὐτοῦ εἰς Κυπριανόν μάρτυρα
- ιε') σελ. 455-478 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
- ισ') σελ. 479-514 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν
- ις') σελ. 515-544 τοῦ αὐτοῦ εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν ἐπιτάφιος
- ιη') σελ. 544-682 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
- ιθ') σελ. 683-698 τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- κ') σελ. 699-730 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον
- κα') σελ. 731-813 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ Πάσχα λόγος β'.

Παραδίδονται τὰ κείμενα κατὰ τμήματα, ἀκολουθεῖ ἡ ἐρμηνεία τοῦ τμήματος καὶ πάλι κείμενο καὶ ἡ ἐρμηνεία κ.ο.κ. Πρόκειται περὶ παλαιῶν ἐρμηνειῶν, δηλαδὴ Νικητὰ τοῦ τοῦ Σεργῶν, Νικητὰ Παφλαγόνοιο καὶ Δαβίδ.

Σημείωση τοῦ γραφέως' σελ. 478' κατὰ τόμφο^{ον} Ἰαννουαρίου γ'.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΠΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα ἀνῆκε στὸ Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μέ ἀριθ. 53. Βλ. συνοπτικὴ περιγραφή D. SERRUYS, Catalogue des manuscrits conservés au Gymnase Grec de Salonique. Revue des Bibliothèques, ἔτ. 3, Paris 1903, σελ. 61.

90. άρ. 2123¹ ΙΗ' αΐ. φύλ. I-III+1-306
- α') φύλ. 1-26^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι ἱαμβικοὶ πρὸς Σέ-
λευκον
- β') φύλ. 27-51 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλλη-
νικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- γ') φύλ. 52-71^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ μὴ προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς
- δ') φύλ. 73-95^V <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτίος τῶν κακῶν ὁ
θεός
- ε') φύλ. 96-107 Λουκιανοῦ Σαμοσατέως Ἐνύπνιον
- ς') φύλ. 107-132 <τοῦ αὐτοῦ> Νυγρένιος ἢ περὶ φιλοσόφου ἡθους
- ζ') φύλ. 133 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νυγρένον ἐπιστολή
- η') φύλ. 134-164^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου συντακτῆριος εἰς τὴν
τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν λόγος
- θ') φύλ. 229-248 <τοῦ αὐτοῦ> (=Πλουτάρχου) περὶ πολυπραγμοσύνης
- ι') φύλ. 251-265^V Ἰσοκράτους Νικοκλή²
- ια') φύλ. 267-306 <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός λόγος ἡ^{ος}.
- Τὰ κεῖμενα μέ διδάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.
- Παραδίδεται ἐπίσης λόγος (φύλ. 165-227) περὶ τοῦ οἴκου τῆς
Θεοτόκου τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου.

91. άρ. 2124³ ἔτ. 1745, 1748 φύλ. 105 (κολαβός)
- α') φύλ. 1-24^V <Λουκιανοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος
- β') φύλ. 25-29^V <τοῦ αὐτοῦ> Δίκη φωνηέντων
- γ') φύλ. 31-63^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων. Προτάσσε-
ται ἡ ὑπόθεσις
- δ') φύλ. 64-93^V <Ἀντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια
- ε') φύλ. 94-97^V Περί φιλίας.
- Τὰ κεῖμενα μέ διδάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

-
1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΠΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα ἀνῆκε
στό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μέ ἀριθ. 54. Βλ. καί συνοπτική περιγραφή
D. SERRUYS, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 61-62. Τό χειρόγραφο ἀποτελεῖται ἀπό διὰ-
φορα τετράδια συσταχμένα, γραμμένα ἀπό διαφόρους γραφεῖς.
 2. Σημείωση φύλ. 251' ὑπόθεσις τοῦ Νικοκλέους ὑπό Ἱερωνύμου βιβλίου γε-
γραμμένη.
 3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΠΟΛΙΤΗ. Βλ. καί ἀδρομερῆ
περιγραφή D. SERRUYS, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 62. Τό χειρόγραφο παλαιότερα
ἀνῆκε στό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μέ ἀριθ. 55.

Παραδίδονται επίσης έπιστολές Εύγενίου φιλοσόφου (του Βουλ-
γάρως), θεματογραφία, έκθεσις της όρθοδόξου πίστewς.

Σημειώσεις του γραφέως: α') φύλ. 63^V. 1748, Μαΐου 10' β') φύλ. 93'
Μαΐου <ου> ιγ' έτη από Χ(ριστο)ύ αψμε' 1.

92. αρ. 2144² ΙΗ' αλ. (1736) φύλ. 1-247+I-LXVI (άκέφαλος)

- α') φύλ. 28-33 Κανών της 'Υπαπαντής
- β') φύλ. 33-38^V Κανών της Κυριακής των Βαΐων
- γ') φύλ. 38^V-46 Κανών της 'Υψώσεως του Σταυρου
- δ') φύλ. 46-65^V Κανών της Μ. 'Εβδουμάδος
- ε') φύλ. 67-76^V Κανών των Θεοφανείων
- ς') φύλ. 77-105^V Γρηγορίου του Θεολόγου εις Καισάρειον του έαυτου
άδελφόν επιτάφιος
- ζ') φύλ. 109-129^V 'Εκ των έκλογων 'Ιωάννου του Στοβαίου αποφθεγμά-
των, ύποθηκων άπανθίσματα
- η') φύλ. 129^V-147^V 'Αγαπητου διακόνου 'Εκθεσις κεφαλαίων παρηνετικων
- θ') φύλ. 148-165 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα ίαμβεζα καί ήρωα
εις τά κεφαλαιωδώς ρηθέντα έν τη Παλαιά πάση Γραφή.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται άκόμη διδασκαλία χριστιανική κατ'έρωταπόκρισιν,
έμμετρη άπόδοση στην όμιλουμένη του νοσητικού ποιήματος του Φω-
κυλίδου, διήγηση συθλική κατά Στεφανύτου καί 'Ιχνηλάτου, προλεγό-
μενα εις τά θεόγνυδος.

Σημείωση του γραφέως: φύλ. 233' 'Ετελειώθη δέ παρ'έμοι του Θεοφά-
νους προηγουμένου, κατά τό αψλς' έτος 'Οκτωμβρίου ς^η.

93. αρ. 2148³ ΙΗ' αλ. (1745) φύλ. 1-502+I-V

- α') φύλ. 1-24^V Γινώμαι μονόστιχοι κατά στοιχεζον έκ διαφόρων ποιητών
- β') φύλ. 45-47^V Γρηγορίου του Θεολόγου στίχοι κατ'άλφάβητον

1. Σημείωση φύλ. 19' μέχρι τουδε εξήγησις του Μακαρίου
2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΠΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα τό
χ/φο άνήκε στο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης μέ άριθ. 77. Συνοπτική περι-
γραφή καί D. SERRUYS, ένθ'άνωτ., σελ. 69-70.
3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΠΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα
άνήκε στο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μέ άριθ. 81. Δέν περιγράφεται
άπό τον D. SERRUYS, ένθ'άνωτ. Τό χ/φο άποτελείται από διάφορα τε-
τράδια συσταχωμένα, γραμμένα από διαφόρους γραφεΐς.

- γ') φύλ. 47^V-49^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπικηδεύει ἐπ' ἐπιτάφια
- δ') φύλ. 50-52^V < τοῦ αὐτοῦ > διαφόρων βίων μακαρισμοῦ
- ε') φύλ. 53-74 < τοῦ αὐτοῦ κατὰ θυμοῦ >
- ς') φύλ. 75-114 < τοῦ αὐτοῦ στίχοι >
- ζ') φύλ. 116-223^V τοῦ αὐτοῦ τραγῳδία "Χριστὸς πάσχων"
- η') φύλ. 225-254^V τοῦ αὐτοῦ παρθενίης ἔπαινος, ἀτελής
- θ') φύλ. 255-282 < τοῦ αὐτοῦ > Ὑποθήκαι παρθένους
- ι') φύλ. 283-295^V Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν, ἀτελής
- ια') φύλ. 296-312^V Συμεῶν μαγίστρου ἡθικοῦ λόγοι ἐκλεχθέντες, ἐκ πασῶν τῶν πραγματειῶν Βασιλείου < τοῦ Μεγάλου >. Λόγοι τρεῖς¹.
- ιβ') φύλ. 317-329^V < Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου > λόγος πρὸς τοὺς πολυτευομένους Ναζιανζοῦ
- ιγ') φύλ. 330-345^V < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανόν
- ιδ') φύλ. 358-451 < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Ἰουλιανοῦ σιτηλευτικὸς α', ἀτελής.

Παραδίδεται ἐπίσης κείμενο περὶ Ἰνδικτιῶνος (φύλ. 29-42) καὶ ἀντίφωνά μετ' σχόλια (φύλ. 346-356).

Τὰ κείμενα παραδίδονται μετ' διὰστιχο φυχαγωγικῆς ἐρμηνείας. Τὰ ὑπ' ἀριθ. γ' - ε' φέρουν ἐπίσης σχόλια πιθανῶς Νεοφύτου τοῦ Κουσοκαλυβίτου. Ἐπίσης σχόλια φέρουν τὰ ὑπ' ἀριθ. ς' - ι', ιδ' - ις' κείμενα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 42^ο Νικόλαος, μὴν Σεπτέμβριος εἴληφεν ὡς ΤΕΡΜΑ β') φύλ. 223^ο πέρας ἔλαβον τέως οὗτοι τῶν στίχων κατὰ τό, αψμε^{ον} Σεπτεμβρίου ιε^η μνήμη τοῦ ἀγίου μάρτυρος Νικήτα.

94. ἀρ. 2149² ΙΗ' αἰ. φύλ. 437³

α') φύλ. 1-28^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας

1. Ἡ ἐρμηνεία ἕως τοῦ φύλ. 311.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΡΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα ἀνῆκε στό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μέ ἀριθ. 82. Δέν περιγράφεται ἀπό τόν D. SERRUYS, ἐνθ' ἄνωτ.

3. Χωρίς τὰ λευκά φύλλα, πού δέν ἔχουν ἀριθμηθῇ.

- β') φύλ. 29-38 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς λέγοντας ἐκλυμεν αὐτόν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως
- γ') φύλ. 38-52^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἄγρου ἐπανήκοντα
- δ') φύλ. 53-68 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους
- ε') φύλ. 69-79 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν καὶ εἰς τό ἔαρ
- ς') φύλ. 79-95 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν
- ζ') φύλ. 95-110^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανείων
- η') φύλ. 110-148 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό Ἅγιον Βάπτισμα >
- θ') φύλ. 148-169^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τό ἅγιον Πάσχα
- ι') φύλ. 170-198^V Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασι-
λείας¹
- ια') φύλ. 199-200 Κείμενον ἀδόλου, ἀκέφαλο καὶ ἀτελές
- ιβ') φύλ. 201-214 <Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον>²
- ιγ') φύλ. 215-227^V <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα >
- ιδ') φύλ. 228-248 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον >
- ιε') φύλ. 248-267 Θεμιστίου προτρεπτικὸς Νικομηδεῦσιν εἰς φιλοσοφίαν λόγος κδ'
- ισ') φύλ. 269-332 <Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Ἐπιστολή>
- ις') φύλ. 333-359 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶζης
- ιη') φύλ. 360-396 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ φιλοπρωχείας
- ιθ') φύλ. 397-433 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐν ᾧ καὶ εἰς Νόν-
ναν μητέρα παραμυθητικὸς
- κ') φύλ. 434-437^V <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μὴ
ἀπαντήσαντας.
- Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια.
- Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 396 Ἐραφθέντος παρὰ Θεοδώρου υἱοῦ
Ἀναστασίου κανούλη(;).

-
1. Στό φύλ. 198^V σημείωση ἐρμηνεία τῆς τελευταίας παραγράφου "κατὰ Σε-
βαστόν τὸν διδάσκαλον".
 2. Σημείωση, φύλ. 201["] πρόθεσις τῆς πρὸς Δημόνικον παραινέσεως ὑπὸ Ἱε-
ρωνύμου Βολφίου γεγραμμένη. Πρβλ. καὶ EBE 2123, ἀρ. 90.

95. αρ. 2150¹ έτ. 1730 φύλ. I-IV+1-365²
- α') φύλ. 1-2 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> ἀλφάβητος παραινετική
- β') φύλ. 2^v-10^v τοῦ αὐτοῦ γνωμικά ὁρίσματα
- γ') φύλ. 11-13^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτε ἐπιτάφια
- δ') φύλ. 14^v-17^v <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ε') φύλ. 19-32^v <τοῦ αὐτοῦ> ἐπιστολή πρὸς Σέλευκον
- ς') φύλ. 32^a-73 <τοῦ αὐτοῦ> ποίημα περὶ ταπεινοφροσύνης, σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας
- ζ') φύλ. 74-97^v <τοῦ αὐτοῦ> ποίημα περὶ θυμοῦ
- η') φύλ. 99-104 'Ο κανὼν τῆς Ἀναλήψεως 'Ιωάννου μοναχοῦ
- θ') φύλ. 104^v-114^v 'Ο κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
- ι') φύλ. 115-121 'Ο κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- ια') φύλ. 121-125^v "Ετερος κανὼν <τῆς Μεταμορφώσεως>
- ιβ') φύλ. 126-136 'Ο κανὼν τῆς Κοιμήσεως τοῦ Κοσμᾶ
- ιγ') φύλ. 136^v-138^v 'Ο κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου ἀπὸ τῆς Ε' ψδῆς
- ιδ') φύλ. 143-148 'Ο κανὼν τῆς Ἀναστάσεως ποίημα κυρίου 'Ιωάννου Δαμασκηνοῦ
- ιε') φύλ. 148-156^v "Ετερος κανὼν τῆς Ἀναστάσεως 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ισ') φύλ. 157-163 'Ο κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- ιζ') φύλ. 171-176^v 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- ιη') φύλ. 176^v-182 <"Ετερος κανὼν τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ>
- ιθ') φύλ. 182^v-187^v 'Ο κανὼν τῶν Φώτων τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κ') φύλ. 188-193^v <"Ετερος κανὼν τῶν Φώτων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ>
- κα') φύλ. 193^v-201^v 'Ο κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κβ') φύλ. 201^v-206^v 'Ο κανὼν τῶν Βαΐων ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κγ') φύλ. 206^v-209 'Ο κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κδ') φύλ. 209^{r-v} Τῆς Μ. Τρίτης τὸ Τριψόδιον ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΠΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα ἀνῆκε στὸ Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μέ ἀριθ. 83. Δέν περιγράφεται ἀπὸ τόν D. SERRUYS, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Χωρὶς τὰ λευκὰ φύλλα, ποὺ δέν ἔχουν ἀριθμηθῇ.

- κε') φύλ. 210-212 Τῆς Μ. Τετάρτης τό Τριψῆδιον ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμά
 κς') φύλ. 212-216 Ὁ κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης τοῦ κυρίου Κοσμά
 κς') φύλ. 216-221 Κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου
 κη') φύλ. 223-237 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τοὺς πολυτευο-
 μένους Ναζιανζοῦ
 κθ') φύλ. 240-362 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικός
 πρῶτος, ἀτελής.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ ἐρμηνευτικὰς
 σημειώσεις στὸ περιθώριον.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐρμηνευτικὰ σχόλια στοὺς διαφόρους κανόνες
 γραμμένα ἀπὸ ἄλλου γραφέα σὲ παρέμβλητα φύλλα.

Παραδίδονται ἐπίσης ὑπολογισμοὶ τῶν ἐτῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου,
 ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ κλπ., τετράστιχα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 ἀτελῆ καὶ χωρὶς ἐξήγηση, κείμενο ἀδελφου περὶ ἀδηφαγίας.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 32^v. Ἐν Πάτμῳ 1730 β') φύλ. 94^v. Γε-
 ρασίου¹.

96. ἀρ. 2152² ἔτ. 1736, 1746 φύλ. I+1-431+I-VII (κολοβός)
 α') φύλ. 1-48^v Βίος Γρηγορίου Θεολόγου συγγραφεὺς ὑπὸ Γρηγορίου
 πρεσβυτέρου
 β') φύλ. 49-64^v τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου) εἰς Καισάρειον
 τοῦ ἑαυτοῦ ἀδελφόν ἐπιτάφιος, ἀτελής
 γ') φύλ. 65-91^v τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικός
 λόγος δεύτερος
 δ') φύλ. 93-102^v <τοῦ αὐτοῦ> περὶ θεολογίας καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων
 λόγος
 ε') φύλ. 103-104^v <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν χειροτονίαν Δοδάρων ὁμιλία

-
1. Σημείωση νεώτερη, στὴν ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς ἐμπρόσθιας πινακίδας
 τῆς σταχώσεως· 1744 Ἀπριλλίου ... ἦλθεν τό παιδί τοῦ χατζή Θεολόγη
 τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἦλθεν τοῦ παιδὶ τοῦ Ἀθανάση τοῦ Μομτζή τὴν αὐτὴν
 ἡμέραν ἦλθεν τοῦ παιδὶ τοῦ χρήστου τοῦ ναητάρη (=Νεκταρίου;) καὶ ὁ
 ἀδελφός τοῦ Μανολάκι χορμούζη ἤγγε - 1744 ἦλθαν τὰ παιδία τοῦ Χατζή
 Γεώργη ἀπατζί Μαρτίου 28.
 2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΚΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Λ. ΕΟΛΙΤΗ. Ἀνήκε παλαιότε-
 ρα στὸ Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, μὲ ἀριθ. 85. Δέν περιγράφεται ἀπὸ τὸν
 D. SERRUYS, ἐνθ' ἄνωγτ. Τό χ/φο ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα τετράδια συστα-
 χωμένα γραμμένα ἀπὸ διαφόρους γραφεῖς.

- ς') φύλ. 105-123^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό ρητόν τοῦ Εὐαγγελίου ὅτε ὁ Ἰη-
σοῦς ἐτέλεσε τοὺς λόγους τούτους
- ζ') φύλ. 124-143^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἰδίαν ἀδελφὴν Γοργονίαν ἑπιτά-
φιος
- η') φύλ. 144-150 τοῦ αὐτοῦ εἰς Γρηγόριον ἐπίσκοπον Νύσσης ἐπιστάν-
τα μετὰ τὴν χειροτονίαν λόγος
- θ') φύλ. 150^V-212^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἑπιτάφιος, ἀτελής
- ι') φύλ. 290-301 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν
Ἰουλιανόν
- ια') φύλ. 302-313^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ιβ') φύλ. 314^{r-v} Ἀπόσπασμα λόγου
- ιγ') φύλ. 315-337^V <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυ-
γῆς ἐνεκεν, ἀτελής
- ιδ') φύλ. 338-379 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος, ἀκέφαλος
- ιε') φύλ. 380^{r-v} Ἀπόσπασμα λόγου
- ισ') φύλ. 404-431^r <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.

Τὰ κεῖμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ πυκνά σχόλια
στό περιθώριο.

Παραδίδονται ἀκόμη προλεγόμενα στὴν φιλοσοφία Δαβίδ τοῦ φιλο-
σόφου, περὶ φιλοφρονημάτων, θεματογραφία, ἐρμηνευτικὰ σχόλια στοὺς
λόγους τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 93 ἁφλς' Ὁκτωμβρ(ίου) θ' β')
φύλ. 315^v. Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα. Παρθένος Θωμᾶ 1746¹.

97. ἀρ. 2156² ἔτ. 1671 φύλ. 133

- α') φύλ. 1-14 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- β') φύλ. 14-26^V Κανόνες δύο τῶν Θεοφανείων
- γ') φύλ. 27-34 Κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
- δ') φύλ. 35-39^V Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
- ε') φύλ. 40-44^V Κανὼν τῶν Βαΐων
- ς') φύλ. 45-50^V Τριψόδια τῆς Μ. Ἑβδομάδος
- ζ') φύλ. 50^V-55 Κανὼν τῆς Λαμπρῆς
- η') φύλ. 55^V-59^V Κανὼν τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ

1. Σημείωση νεώτερη* φύλ. I' ὡς ἐκ μέρους τῆς Βίβλου καὶ γὰρ ξὺν τοῖς ἄλλοις
πέφυκα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ σχολῆς.
2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.ΠΟΛΙΤΗ. Παλαιότερα ἀνῆκε
στό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης. Δέν περιγράφεται ἀπὸ τὸν D. SERRUYS, ἐνθ'
ἀνωτ.

- θ') φύλ. 59^V-70 Κανών της 'Αναλήψεως
 ι') φύλ. 70-79 Κανών της Πεντηκοστής
 ια') φύλ. 79-86 Κανών της Μεταμορφώσεως
 ιβ') φύλ. 86-92 Κανών της 'Υψώσεως τοῦ Σταυροῦ
 ιγ') φύλ. 93-105^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ιδ') φύλ. 105^{r-v} τοῦ αὐτοῦ στίχοι παραινετικοί κατὰ στοιχεῖον
 ιε') φύλ. 107-108^V τοῦ αὐτοῦ ἐπιτάφια ἐπιγράμματα εἰς τόν Μ. Βασί-
 λειον
 ις') φύλ. 109-112^V Πυθαγόρου Χρυσᾶ "Ἐπη
 ιζ') φύλ. 113-122^V Κανόνες δύο τῶν Θεοφανείων
 η') φύλ. 122^V-129^V Κανόνες δύο τῶν Χριστουγέννων.

Τά κείμενα μέ ἐξήγηση "κατά λέξιν".

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 34· Τέλος εἰς τόν κανόνα τοῦ Εὐαγ-
 γελισμοῦ· αἰχρά· β') φύλ. 122^V· Τέλος τοῦ κανόνος τῶν ἁγίων Θεοφα-
 νείων· Ἰουναρίφ εἰς κε'.

98. ἀρ. 2163¹ ἔτ. 1754, 1782 φύλ. 50

α') φύλ. 1-40^V Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ Χριστός Πάσχων

β') φύλ. 41-49 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περί προσευχῆς.

Τά κείμενα μέ ἐξήγηση καταλογάδην γραμμένη παραπλεύρως τοῦ
 κειμένου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· α') φύλ. 40^V· Χειρὶ γραφεῖσα ἐμοῦ τοῦ Παναγιώ-
 του· ὅσοι δὲν τυγχάνουτε τῆςδε τῆς βίβλου εὐχεσθαι... "Ἠλιφεν ὦ-
 δε πέρας λόγος αἰνός" (=αἰνός) β') φύλ. 41· εἰς τοὺς 1782 9.

99. ἀρ. 2198² ΙΕ' αἰ. (1491) φύλ. 116

α') φύλ. 1-49 Στίχοι Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸ σωτήριον
 πάθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (=Χριστός Πάσχων)

β') φύλ. 49^V-73 τοῦ αὐτοῦ στίχοι ἠρωελεγεοί· "μετάφρασις ἀρίστη
 εἰς τὰ ἔπη αὐτοῦ"

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. Γραμμένο ἀπὸ
 δύο γραφεῖς.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. φύλ. 116· Τέ-
 λος [... 58] 49' ἔνδ. θ' (=1491) καὶ φύλ. 116^V· σύντομο χρονικὸ ἀπὸ
 ἄλλο γραφεῖα. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς ὀπίσθιας πινακίδας τῆς σταχώσεως
 αἰξβ' Ἰαννουαρίφ κγ' (;) ἐγεννήθη ...

γ') φύλ. 73-95^V <τοῦ αὐτοῦ> Παρθενίης ἔπαινος καὶ ἐγκώμια τῶν φυλασσόντων ταύτην ἐν καταστήματι ψυχῆς, ἀτελῇ

δ') φύλ. 96-105 <τοῦ αὐτοῦ> Ὑποθήκαι παρθένους, ἀκέφαλος

ε') φύλ. 105^{Γ-V} <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ μοναχοὺς

ς') φύλ. 105^V-116 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς ἑαυτόν.

Τὰ κεῖμενα β'-ς' μέ ἐξήγηση σέ λογία γλῶσσα γραμμένη παραπλεύρως τοῦ κευμένου.

120. ἀρ. 2252¹ ΙΕ'-Ις' αἰ. φύλ. 77 (ἀκέφαλος)

α') φύλ. 1-25^V <'Αριστοφάνους Πλοῦτος>, ἀκέφαλος

β') φύλ. 27-77 <τοῦ αὐτοῦ Νεφέλαι>.

Τὰ κεῖμενα μέ σποραδική διάστιχο ἐρμηνεῖα.

101. ἀρ. 2289² ΙΖ' αἰ(;) φύλ. I-II+1-299

α') φύλ. 1-21 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν

β') φύλ. 22-27^V <Αἰσώπου μῦθου>, ἀτελεῖς

γ') φύλ. 30-51 Κάτωνος Ρωμαίου γνώμαι παραινετικά

δ') φύλ. 54-67 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις

ε') φύλ. 69-104^V Ἀριστοφάνους κωμωδοποιῶν ἀρίστου Πλοῦτος

ς') φύλ. 105-128^V Εὐφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος, ἀτελής

ζ') φύλ. 129-148^V <'Επιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας>, ἀτελῇ

η') φύλ. 149-169 Ἰλιάδος Α Ὀμήρου ραψωδίας

θ') φύλ. 171-185^V Ἰλιάδος Β Ὀμήρου ραψωδίας

ι') φύλ. 187-201^V Ἰλιάδος Γ Ὀμήρου ραψωδίας

ια') φύλ. 203-212^V Ἰλιάδος Ζ Ὀμήρου ραψωδίας, ἀτελής

ιβ') φύλ. 213-220 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> τετράστιχα

ιγ') φύλ. 220^V-222 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπιτάφια

ιδ') φύλ. 222^V <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον

ιε') φύλ. 223^{Γ-V} <Κανὼν τῶν Χριστουγέννων>, ἀτελής

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ.

- ις') φύλ. 223^V-230^V <Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ> ἕτερος κανὼν λαμβανόμενος
 ις') φύλ. 231-238^V Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτά-
 φιος, ἀτελής
 ιη') φύλ. 239-246^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὰ ἅγια Φῶτα, ἀτελής
 ιθ') φύλ. 247-297^V Πινδάρου Ὀλύμπια.
 Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ἐρμηνεύει. Στό γ' προηγούνται στίχοι
 τοῦ κειμένου καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἐρμηνεία καταλογάδην.

102. ἀρ. 2290¹ ἔτ. 1737 φύλ. I+1-39 (ἀκέφαλος καὶ κολοβός)
 α') φύλ. 1-24^V Χρυσολωρᾶ γνωμικοὶ στίχοι, ἀκέφαλοι
 β') φύλ. 25-39 Δημοφίλου ἐκ τῶν Πυθαγορείων, κείμενο κολοβό.
 Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 24^V Τέλος τοῦ Χρυσολωρᾶ καὶ τῷ ἐν
 Τριᾷδῃ ὕμνου μένθ θεῶ ἡμῶν δόξα. Παρασκεβᾶς τοῦ χατζῆ Κωνσταντᾶ
 υἱός· ἐν ἔτει 1737, αὐλῆς· ἐν μηνὶ Ἰανουαρίου 15 ἔρρωσον.

103. ἀρ. 2366² ΙΗ' αἰ. φύλ. 154
 α') φύλ. 1-52^V Βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ὑπὸ Γρηγορίου πρεσβυ-
 τέρου
 β') φύλ. 53-130^V Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς
 εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
 γ') φύλ. 131-154 Κεβητος Θηβαίου Πίναξ.
 Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια στό πε-
 ριθώριο.

104. ἀρ. 2371³ ΙΗ' αἰ. φύλ. I-XVI+σελ. 1-814+φύλ. I-XI
 α') σελ. 1-83 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς Στελέχιον

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. Μαζί μὲ τὸ χει-
 ρόγραφο ἔχει σταχῶθῃ καὶ ἔντυπη Ἀριθμητικὴ τυπωμένη στή Βενετία, πα-
 ρά Νικολάου τῷ Γλυκεῦ, ἔτους 1679. Σὲ διάφορα φύλλα σημειώσεις ἀπὸ με-
 ταγενέστερο γραφέα, ἔτ. 1780, 1826, 1827, 1828 τοῦ κίλου περιεχομένου.
2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ.
3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. Ἔχει γραφῇ ἀπὸ
 διάφορους γραφεῖς. Σελ. VIII· καὶ τόδε πρὸς τοὺς ἄλλους κτῆρ Βενιαμίν
 Ἱεροδιακόνου Πελοποννησίου. Πρβλ. Ξηροποτ. 2622.60, ὅπου ὁ Βενιαμίν φύ-
 λος καὶ συμμαθητῆς Ἰωάννου Σπηλιωτοπούλου Δημητριάδου.

- β') σελ. 84-233 Φωτίου ἐπιστολή πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας
- γ') σελ. 239-258 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετραστάχια
- δ') σελ. 259-262 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ε') σελ. 263-267 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικηδεῖα ἢ ἐπιτάφια
- ς') σελ. 267-278 <τοῦ αὐτοῦ γινώμαι μονόστιχοι>
- ζ') σελ. 283-335 Μ. Βασιλείου περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς
- η') σελ. 339-351 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- θ') σελ. 352-367 τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὕπατον
- ι') σελ. 367-380 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον
- ια') σελ. 381-401 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἁγίους πάντας
- ιβ') σελ. 403-430 Μ. Βασιλείου εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- ιγ') σελ. 435-450 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα.
- ιδ') σελ. 451-480 τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ιε') σελ. 480-501 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- ισ') σελ. 502-527 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ιζ') σελ. 528-556 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοίας λόγος α'
- ιη') σελ. 556-576 τοῦ αὐτοῦ περὶ προνοίας λόγος β'
- ιθ') σελ. 579-595 τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς τὴν Κοινὴν (=Καλὴν) Κυριακὴν
- κ') σελ. 607-619 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνάληψιν
- κα') σελ. 623-657 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ ἱερωσύνης λόγος α'
- κβ') σελ. 657-690 τοῦ αὐτοῦ περὶ ἱερωσύνης λόγος β'
- κγ') σελ. 699-720 <Μ. Βασιλείου>¹ ὁμιλία εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
- κδ') σελ. 720-747 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ νηστείας λόγος α'
- κε') σελ. 748-764 τοῦ αὐτοῦ περὶ νηστείας λόγος β'
- κς') σελ. 765-777 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸν Παράδεισον
- κζ') σελ. 777-786 Διογένους (= Δίωνος) τοῦ Χρυσοστόμου περὶ ἀρετῆς²

1. Ὁ γραφεὺς σημειώνει ὅτι ἀντέγραψε τὸ κείμενον ἀπὸ τὸν "τρίτον τόμον κυκλοπαυδείας". Ἐννοεῖ τὸν τρίτον τόμον τῆς Ἐγκυκλοπαυδείας Φιλολογικῆς τοῦ Ἰω. ΠΑΤΟΥΣΑ.

2. Στὸ χ/φο ἀποδίδεται στὸν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο.

κη') σελ. 787-814 Μ. Βασιλείου κατά μεθυσόντων.

Τά κείμενα μέ φυχαγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη δύο πίνακες περιεχομένων καί κείμενα άνεπί-
γραφα, άτελή.

105. άρ. 2376¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 168

α') φύλ. 1-21^V 'Ο κανών τών Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ 'Ιεροσολύμων

β') φύλ. 22-54^V 'Ο κανών τής Γεννήσεως 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

γ') φύλ. 55-93 Κανών τών Φώτων

δ') φύλ. 163-168 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα κατά τοῦ διαβό-
λου.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ ἐξήγηση καί παράφραση.

Παραδίδονται ακόμη Κανών τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, Γενναδίου Σχολα-
ρίου πρὸς τόν κύρ Μάξιμον, ἐπιστολή πρὸς Γεώργιον, κείμενο θεολο-
γικοῦ περιεχομένου κατ' ἐρωταπόκρισιν.

106 . άρ. 2719² έτ. 1803-1804 φύλ. 169

α') φύλ. 2-61 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἱάμβετα καί
ἠρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ καί
ἐν τῇ Τετραευαγγελίῳ

β') φύλ. 62-169 'Ιλιάδος Α-Ε μέ σχόλια τοῦ Διδύμου.

Τό α' κείμενο παραδίδεται μέ ἀραιότατα σχόλια στό περιθώριο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 2· αὐγ^ψ Μαρτίου ια^η ἡρξάμην τῆς
ἀκροάσεως β') φύλ. 61· τέλος μέν ᾤδε τῶν τετραστίχων πέλει,
θεῶ δέ ἔστιω τῷ ἀνακτί μου κλέος. εἴληφε πέρας ἀντιγραφῇ
'Απριλλίου ιβ^η αὐγ^ψ ἐν Νασούσῃ τῆς Μακεδονίας χειρὶ ἐμοῦ Κων-
σταντίνου Μπαρλαοῦτα>· γ') φύλ. 62· 1804 μηνὺ Μαρτίου α^η.
ἡρξάμην τῆς ἀκροάσεως τοῦ 'Ομήρου.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. Τό χειρόγραφο
προέρχεται ἀπό τή συλλογή Νικολάου Πολλάνη, ὅπου ἔφερε τόν ἀριθμό
34. Βλ. Σπυρίδωνος ΛΑΜΠΡΟΥ, Οἱ κώδικες τοῦ Νικολάου Πολλάνη, ΝΕ, τόμ. 4
(1907), σελ. 364. Στό φύλ. 168^V: Γεράσιμος ἱεροδιδάκων ὁ Κυράγγελος
βεβαιώνω τά ἔμπροσθεν γεγραμμένα: 1789: Μαΐου 8.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. φύλ. 1· ...
Κωνσταντίνου Μπαρλαοῦτα καί τότε πρὸς τοὺς ἄλλους.

107. ἀρ. 2775¹ ἔτ. 1693, 1763 φύλ. 336 (κολοβός)

- α') φύλ. 1-12^v Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου (ἕως καὶ τὴν υβ' ἐπιστολή)
- β') φύλ. 25-48^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Καيسάριον τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἐπιτάφιος, ἀτελής
- γ') φύλ. 49-78 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- δ') φύλ. 79-109^v <τοῦ αὐτοῦ> Παρθενίης ἔπος
- ε') φύλ. 110-138^v <τοῦ αὐτοῦ> Ὑποθήκαι παρθένους
- ς') φύλ. 151-178^v Μ. Βασιλείου ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός.

Τὰ κείμενα μέ διὰ στίχο ψυχᾶγωγική ἐρμηνεία. Τό β' κείμενο παραδίδεται καὶ μέ σχόλια.

Παραδίδονται ἀκόμη Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου ὁρθόδοξος ὁμολογία, ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ πρὸς τὸν Εὐγένιον Βουλγάρη, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ δόγματος, Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήτεια, Δανιὴλ Κεραμέως περὶ τοῦ ὅπως δεῖ ἐρμηνεύειν τὸν κατὰ γραμματικὴν λόγον, ἐρμηνεία ἐν συνόψει τῶν μετοχῶν κατὰ Θεόδωρον καὶ Νεόφυτον, Ψελλοῦ εὐσύννοπον σύνταγμα εἰς τὰς τέσσαρας μαθητικὰς ἐπιτήμας, Πρόκλου Σφαῖρα, πύναξ περιεχομένων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 178· ἀφεγ^ψ τέλος τοῦ Βασιλείου λόγος· β') φύλ. 250· οἱ ἀναγινώσκοντες μὲννησθε τοῦ γράφαντος Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ ἐκ τῶν χωρίων τῆς Ἀδριανουπόλεως· 1693 Μαΐου 20.

108. ἀρ. 2812² ἔτ. 1813 φύλ. 138 (κολοβός)

- α') φύλ. 3-17 Λουκιανοῦ Σαμοσατέως, περὶ τοῦ ἐνυπνίου, ἦτοι βίος Λουκιανοῦ
- β') φύλ. 17-76 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- γ') φύλ. 76-106 <τοῦ αὐτοῦ> διάλογοι Ἑρμοῦ, Χάρωνος, Κροίσου καὶ Σόλωνος ἢ ἐπισκοποῦντες
- δ') φύλ. 106-136 Γινώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν (εἰς ἀγαθοὺς ἄνδρας εἰς ἀχαριστίαν, εἰς γάμον, εἰς γέλωτα, εἰς γονεῖς, εἰς γυναῖκα, εἰς δῆμον κ.ἄ.).
- ε') φύλ. 136^v-138 τῶν ἐπτὰ σοφῶν ὑποθήκαι.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΟΥ. Φύλ. 1' Ἐκ τῶν τοῦ Ἰμαράκη Μανουήλ καὶ τόδε - Παίδεστών.
2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Σ.Β. ΚΟΥΤΕΑ. Φύλ. 16' τετράδια τοῦ Βλάχου. Φύλ. 104^v· τετράδια τοῦ Κολοβοῦ εἶναι τοῦτα. Στὸ φύλ. 74^v διάφορα σημειώματα καὶ λογαριασμοί.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεύα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως. α') φύλ. 16^v. Τέλος ἐγώ δ' Ἀντώνιος Μήχου
γράφω 1813 Ὀκτωβρίου 6 β') φύλ. 106^v 1803 Δεκεμβρίου 4.

109. ἀρ. 2836¹ ἔτ. 1765-1768 , φύλ. 145 (κολοβός)

α') φύλ. 1-6^v Λουκιανὸς Σαμοσατέως Ἐνύπνιον, ἀτελές

β') φύλ. 7-49^v <τοῦ αὐτοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου>

γ') φύλ. 50-62^v <τοῦ αὐτοῦ>. Τύμων ἢ μισάνθρωπος, ἀτελής

δ') φύλ. 63-66 Ἐπιστολαὶ διαφόρων. Ἐκ τῶν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυ-
σοστόμου

ε') φύλ. 66^v-82 Ἐκ τῶν τοῦ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου ἐπιστολῶν

ς') φύλ. 82^v-89^v Ἐκ τῶν τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀτελεῖς

ζ') φύλ. 90-92^v <Ἐκ τῶν τοῦ Γαλάριδος ἐπιστολῶν>, ἀτελεῖς

η') φύλ. 93-109^v Ἐκ τῶν τοῦ Θεοφυλάκτου σχολαστικοῦ τοῦ Συμοκά-
του

θ') φύλ. 110-130^v Ἐκ τῶν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου

ι') φύλ. 131-145 Ἐκ τῶν τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου.

Τά κείμενα μέ διάστιχον ἐρμηνεύα.

Παραδίδεται ἀκόμη ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Ἀωροθέου τοῦ σο-
φωτάτου πρὸς τὸν Αὐτῆς καὶ Ἀγράφων Διουύσιον.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως. α') φύλ. 1^v Ἐν ἔτει, ἀφ' ἧς Ἀπριλλίου
<Δευτέρα β') φύλ. 63^v, ἀφ' ἧς ἐν Καρπενήσι γ') φύλ. 82^v Τέλος
καὶ τῶν τοῦ Ἰσιδώρου ἐπιστολῶν, ἀφ' ἧς δ') φύλ. 92^v, ἀφ' ἧς Φεβρου-
αρίου ζ' ἡμέρα ε' ἡρξάμην τῶν τοῦ Θεοφυλάκτου ε') φύλ. 131^v, ἀφ' ἧς
'Ιουνίου ις'. Ἐν Καρπενήσι.

Κατὰ τοὺς Μ. Παρυνίκα³ καὶ Τρ. Εὐαγγελίδη³ στό Καρπενήσι ὑπῆρχε
σχολεῖο ἥδη ἀπὸ τῆς ΙΖ' αἰ.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Β. ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ.

2. Σημειώσεις. α') φύλ. 6^v. ἐνταῦθα λείπει τετράδιον ἐν, ὅπερ ἀπετεφρώ-
θη μετὰ καὶ ἄλλων βιβλίων χρησίμων ὑπὸ τῶν Ἀλβανιτῶν κατὰ τὸν ἐν
Καρπενήσι γεγονότα πόλεμον τῇ ε' τῆς διακαινησίμου ἐν ἔτει, ἀφ' ἧς
β') φύλ. 62^v ἀποτεφρώθη καὶ ταῦτα μετὰ τινῶν βιβλίων τοῦ Θεοφλεστά-
του καὶ λογιστάτου ἐπισκόπου ραδοβισδίου κυροῦ Εὐγενίου ἐν τῇ προδη-
λωθέντι πολέμῳ εἰς τὸ αὐτὸ τέτραδον τοῦ βιβλίου.

3. Σχεδιάσμα, σελ. 92-93 καὶ Ἡ Παυδεῖα, τόμ. Α', σελ. 276-279.

110. αρ. 2858¹ Ις' αλ. σελ. 156² (ἀκέφαλος, καλοβός)
 α') σελ. 1-120 <'Αριστοφάνους> Πλούτος
 β') σελ. 122-156 <'Αριστοφάνους> Νεφέλαι.
 Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδεται (σελ. 121-122) υπόθεση τῶν Νεφελῶν.

111. αρ. 2871³ ΙΗ' αλ. φύλ. 224
 α') φύλ. 5-24 Θουκυδίδου 'Ολόρου ξυγγραφῆς τό πρῶτον
 β') φύλ. 24-28 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Κερκυραίων
 γ') φύλ. 28-31^V <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Κορινθίων
 δ') φύλ. 32-36^V <τοῦ αὐτοῦ> βιβλίον Α' >⁴
 ε') φύλ. 36^V-37 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Πελοποννησίων
 ς') φύλ. 37-44 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία 'Αθηναίων
 ζ') φύλ. 44-48 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Κορινθίων
 η') φύλ. 48-52^V <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία 'Αθηναίων
 θ') φύλ. 52^V-56 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία 'Αρχιδάμου
 ι') φύλ. 56^{V-V} <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Σθενελαΐδου
 ια') φύλ. 57-60 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Κορινθίων
 ιβ') φύλ. 61-65^V <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Περικλέους
 ιγ') φύλ. 66-67 <τοῦ αὐτοῦ> ξυγγραφῆς δευτέρας δημηγορία 'Αρχιδά-
 μου
 ιδ') φύλ. 67-73^V <τοῦ αὐτοῦ> 'Επιτάφιος λόγος Περικλέους
 ιε') φύλ. 73^V-77 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Περικλέους
 ις') φύλ. 77^{V-V} <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Κνήμου καί τῶν σὺν αὐτῷ Πε-
 λοποννησίων
 ιζ') φύλ. 77^V-78^V <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Φορμίωνος
 ιη') φύλ. 78^V-81 Θουκυδίδου ξυγγραφῆς τρίτης. Δημηγορία Μυτιληναίων

-
1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Σ.Β. ΚΟΥΓΕΑ. Στό περιθώριο πολλῶν φύλλων ἡ σημείωσις + εἰ καθεγούμενος θεοφύλακτος. Τό χειρόγραφο προέρχεται ἀπὸ τῆ βιβλιοθήκης τοῦ 'Αρχιδάου Βασιλείου, ὅπως σημειώνεται στὸ παράφυλλο.
 2. 'Η σειρὰ τῶν φύλλων ιαραγμένη.
 3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ. Φύλ. 1^ο Ματθαίου τοῦδε ξὺν τοῖς ἄλλοις τελέθει.
 4. ΘΟΥΚΥΔΙΔΟΥ 'Ιστοριῶν Α', 44-53.

- ιθ') φύλ. 81-84 <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Κλέωνος
 κ') φύλ. 84-86^v <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Διοδότου
 κα') φύλ. 88^v-89^v <τοῦ αὐτοῦ> δημηγορία Πλαταιέων, Ἀστυμάχου τε καὶ
 Λάκωνος
 κβ') φύλ. 89^v-90^v <τοῦ αὐτοῦ> ξυμβατήριος λόγος τῶν Λακεδαιμονίων καὶ
 Ἀργείων.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία καὶ σχόλια στά πε-
 ριθώρια.

Παραδίδεται ἀκόμη θεματογραφία σέ περὶ λόγο καὶ σέ στίχους
 λαμβανικούς.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 216^v· ἀνα⁴ γέγραπται αὕτη ἡ θεματο-
 γραφία παρὰ Ματθαίου ταπεινοῦ τοῦ ἐκ Γανοχώρων οἱ δὲ ἀναγινώσκον-
 τες μέμνησθε μου πρὸς Κ(ύριον).

Ὁ Ματθαῖος Γανοχωρίτης ἐδίδασκε στήν Πατριαρχική Σχολή (1787-
 1793) καὶ στό Μυριόφυτο τῆς Ἑράκης μετὰ τό 1794 ἢ 1795. Κατά τόν
 Τρ. Εὐαγγελίδη ἐδίδασκε καὶ πάλι στήν Πατριαρχική Σχολή (1804-1807)
 ἐπὶ σχολαρχίας Δωροθέου Πρωΐου¹.

112. ἀρ. 2876² ἔτ. 1726, 1728 φύλ. 309
 α') φύλ. 1-8 Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ τετράστιχα
 β') φύλ. 8^v τοῦ αὐτοῦ ἱαμβοὶ παραινετικοὶ καὶ κατὰ στοιχεῖον,
 ἀτελεῖς
 γ') φύλ. 9-20 Μ. Βασιλείου περὶ τοῦ μή προσηλῶσθαι τοὺς βιολτικοὺς
 δ') φύλ. 21-32 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 ε') φύλ. 34-48^v τοῦ αὐτοῦ Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικός
 ς') φύλ. 49-60^v Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι, βιβλ. α', ἀτελεῖς
 ζ') φύλ. 61-72^v <Ἑρμηνεία ψυχγωγική καταλογάδην τοῦ Ἡσιόδου>³
 η') φύλ. 73-93 <Ἑξηγήσεις τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδου>
 θ') φύλ. 93^v-99^v Εὐριπίδου Ὀρέστης
 ι') φύλ. 103-126^v <Σοφοκλέους Αἴας>
 ια') φύλ. 127-135 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά, ἀτελεῖς

1. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 66 καὶ 70. Ἐπίσης Τ. ΓΡΙ-
 ΤΣΟΠΟΥΔΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 448.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. Ν. ΠΟΛΙΤΗ. Σιὸ ἐσωτερικὸ
 τῆς σταχῶσεως καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τῆς ἐν τῇ χώρᾳ σχο-
 λῆς.

3. Ἡ ἐρμηνεία αὕτη ἀποτελεῖ συνέχεια τοῦ κειμένου τοῦ Ἡσιόδου.

- ιβ') φύλ. 137-144^v Τῶν Κάτωνος Ρωμαίου δυστύχων ἐξήγησις
 ιγ') φύλ. 145-152^v Φωκυλίδου Πόημα νοουθετικόν
 ιδ') φύλ. 153-154^v Τῶν τοῦ Πυθαγόρου Χρυσῶν ἐπῶν ἐξήγησις
 ιε') φύλ. 157^v-164^v Περί τοῦ Ἐνυπνίου ἦτορ βίος Λουκιανοῦ
 ις') φύλ. 165-179^v Λουκιανοῦ περί τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων, ἀτελής
 ιζ') φύλ. 182-189^v Κείμενο ἀνεπίγραφον
 ιη') φύλ. 194-201^v <Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι>, ἀκέφαλοι καὶ ἀτε-
 λείς
 ιθ') φύλ. 202-208^v Μ. Βασιλείου λόγος πρὸς τοὺς νέους, ἀτελής
 κ') φύλ. 210-217^v Ἐξήγησις Συνεσίου περί βασιλείας, ἀτελής
 κα') φύλ. 220-309^v <Απολλιναρίου ἐξήγησις τοῦ Ψαλτῆρος>.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴν ἐρμηνεία πλὴν τῶν ζ', θ',
 ι', ιβ', ιδ' καὶ κ', τῶν ὁποίων ἡ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία ἔχει γραφῇ
 καταλογισθῇ. Τὰ ὑπ' ἀριθ. α',ς' κείμενα καὶ μὲ σχόλια στο περιθώριο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 72^v Τετέλεσται διὰ χειρὸς λ.μ.
 (=Λάμπρου) ἐν τῷ .αφκη^ψ Αὐγούστου ιβ^α εἰς Κωνσταντινούπολιν
 γέγραπται· β') φύλ. 126^v .αφκη^ψ Αὐγούστου δ^η διὰ χειρὸς λ.μ.
 (=Λάμπρου) τοῦ ἐξ Ἀρτης ἐξεπονήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν· γ')
 φύλ. 144^v γέγραπται εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ Λάμπρου τοῦ
 ἐξ Ἀρτης 1728 Ἰουνίου 28 δ') φύλ. 145^v 1728 Ἀπριλ: 29 ἡρ-
 ξάμην εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ Βουκουρεστίου ἀπιδημήσας παρὰ
 τοῦ ἐν ἐλλογίμοις τρίτου διδασκάλου κυρίου Γεωργίου Διδασκαλά-
 κι ε') φύλ. 152^v Ἰουνίου 6^η: διὰ Λάμπρου ἀρτινοῦ τοῦ ἐξ Ἀρ-
 της· ς') φύλ. 154^v 1728 Ἰουλίου ιγ^η διὰ χειρὸς λ.μ. (=Λαμ-
 πρου) τοῦ ἐξ Ἀρτης· ζ') φύλ. 189^v ἐξήγησε πέρας ὁ παρῶν λόγος·
 .αφκς^ψ Φεβρουαρίου 11.

113. ἀρ. 2880¹ ΙΗ' αἰ. (1793) φύλ. 241
 α') φύλ. 4^v-5^v Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις
 κατὰ στοιχεῖον
 β') φύλ. 6-35^v Γινώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
 γ') φύλ. 36-59 τοῦ αὐτοῦ <Γρηγορίου τοῦ θεολόγου> τετράστιχα.
 Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Λεξικό ἀκέφαλο καὶ ἀτελές, κείμενο ἀνεπί-
 γραφο περί Ἀδάμ, ὁσίου Νεῖλου ἐπιστολές χωρὶς ἐρμηνεία, Πολυκάρ-
 που Νέων Πατρῶν (1793) ἐπιστολή, θεματογραφία, κείμενο ἀδήλου ἀνε-
 πίγραφο, Ποπλίου Λεντούλου ἐπιστολή, Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου στίχοι
 εἰς εἰκονισμένον βίον.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α. ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΟΥ. φύλ. 6^v Καὶ
 τότε ἐκ τῶν τοῦ Δημητρίου Ἀναγνώστου τοῦ στωϊκοῦ τοῦ ἐκ Ρενδύνης
 τῶν Ἀγράφων 1793. φύλ. 241^v· βεβλόλον τοῦ Γεωργίου στωϊκοῦ ἀπὸ Ρεν-
 τίνα.

114. ἄρ. 2888¹ ἔτ. 1815-1816 φύλ. 60

α') φύλ. 1-25 <'Ομήρου 'Ιλιάδος> ραψώδια Α

β') φύλ. 25^V-59^V <'Ομήρου 'Ιλιάδος> ραψώδια Β.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Προτάσσονται οἱ ὑποθέσεις.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 1* 1815 Νοεμβρίου 29 β') φύλ. 59^V.

Δωδεκάτη λάβε, τοῦ σκιρροφοριῶνος τέρμα, Γρηγορίου παρ'ἀρίστου
καί τόδε ἐλλογίμην τε, πατρός μου τὰ μαθήματα, τόν δ' θεός περὶ-
φουροῦ. Τῷ, αὖτις^ψ ἔτος.

115. ἄρ. 2901² ἔτ. 1737 φύλ. 465 (κολοβός)

α') φύλ. 1-20 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη-
τῶν

β') φύλ. 22^Γ-^V <Γρηγορίου τοῦ θεολόγου> γνώμαι μονόστιχοι κατὰ
στοιχεῖον

γ') φύλ. 23-28^V <τοῦ αὐτοῦ> γνωμικά δίστιχα

δ') φύλ. 29-30^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Μέγα Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτε
ἐπιτάφια

ε') φύλ. 31-32 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

ς') φύλ. 32^V-34^V <τοῦ αὐτοῦ> διαφόρων βίων μακαρισμοί

ζ') φύλ. 35-49^V τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα

η') φύλ. 55-74 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ θυμοῦ

θ') φύλ. 74^V-86^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς Σέλευκον

ι') φύλ. 87-122^V <τοῦ αὐτοῦ> πόλημα

ια') φύλ. 127-157 τοῦ αὐτοῦ Παρθενίης ἔπαινος

ιβ') φύλ. 159-191 τοῦ αὐτοῦ κατὰ 'Ιουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικός
β'

ιγ') φύλ. 206-296^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον 'Επιτάφιος

ιδ') φύλ. 297-332 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας

ιε') φύλ. 334-347^V τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν καί πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυ-
μεῖν αὐτόν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως

ισ') φύλ. 348-371 τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἄγρου ἐπιστάντα μετὰ τὰ
κατὰ Μάξιμον

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Κ. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ.

ιζ') φύλ. 371^V-383^V τοῦ αὐτοῦ περὶ θεολογίας καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων

ιη') φύλ. 384-387 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν χειροτονίαν Δοάρων

ιθ') φύλ. 387^V-409^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ρητόν τοῦ Εὐαγγελίου

κ') φύλ. 415-465^V Φωτίου ... πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολή, ἀτελής.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐρμηνευτικά σχόλια στό β' στηλιτευτικό τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 389· Ἐνταῦθα γενόμενος τῆς ἐρμηνείας καὶ παραδόσεως τουτοῦ τοῦ λόγου ὁ λαμπρὸς τὸν βίον καὶ ὕψηλός τὴν θεωρίαν, ὁ καὶ τῇ κλήσει καὶ τῇ εἰς ἅπαντα σοφίᾳ τε καὶ ἐπιστήμῃ μακάριος, ὁ ἐμὸς φημὶ καθηγητὴς τῶν ἐνταῦθα μετέστη πρὸς τὰς αἰωνίους σκηνώσας μονάς κατὰ τὸ αὐτῶν ἔτος, κατὰ μῆνα Ἰαννουάριον πρὸς τὰς δέκα καὶ ἑπτὰ.

Ὁ μνημονευόμενος καθηγητὴς εἶναι ὁ Μακάριος Καλογεράς, ὁ περίφημος σχολάρχης τῆς Πατριάδας¹.

116. ἀρ. 2908² ἔτ. 1794-1806 σελ. 460

α') σελ. 3-45 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου φαλμοῦ

β') σελ. 53-97 Μ. Βασιλείου ὁμιλία περὶ τοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός

γ') σελ. 99-130 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς

δ') σελ. 131-165 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον

ε') σελ. 167-188 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον

ς') σελ. 191-220 τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας

ζ') σελ. 221-265 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ

η') σελ. 267-302 Γρηγορίου Νύσσης εἰς Πουλχερίαν Ἐπιτάφιος

1. Βλ. Προχεύρως Νικ. ΦΩΦΟΠΟΥΛΟΥ, Καλογεράς Μακάριος ΘΗΕ, τόμ. 7(1965) στῆλ. 268-271, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ. Βλ. καὶ Ἀλεξάνδρου Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Κατάλογος χειρογράφων προερχομένων ἐκ τῆς Σχολῆς Σύμης. Ἑλληνικά, τόμ. 23 (1970), σελ. 38-56, ὅπου γενικὰ περὶ τοῦ μαθηματάρου.

θ') σελ. 305-453 Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ Γρηγορίου πρεσβυτέρου.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη πίνακας τῶν περιεχομένων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 3· 1805 'Ιουλίου 3 β') σελ. 53· 1794 Δεκεμβρίου 12: Σύμη γ') σελ. 99· 1802 'Ιουνίου 16 (δύς) δ') σελ. 131· 1802 Αὐγούστου 26 φωβ' Σεπτεμβρίου α''· ε') σελ. 166· Μιχαῆλης Συναλλιὸς ἔγραφα τὰ ἄνωθεν· Κώνστα Ρεῦση ς') σελ. 167· 1802 Νοεμβρίου 17 ς') σελ. 188· Μιχαῆλης Συναλλιὸς, Κώνστα Ρεῦση η') σελ. 191· 1803 Φεβρουαρίου 23 θ') σελ. 220· τέλος Μαΐου κζ', Μαΐου 27 ι') σελ. 221· ἡμ. β' 1803 'Ιουνίου 15 ια') σελ. 266· Μιχαῆλης Συναλλιὸς ἔγραφα· 1803, αὐγ'· Ὀκτωβρίου 9 ἡμέ-
ρα ς''· διδάσκαλος 'Ιωάννης Μαρκονῆς ιβ') σελ. 267· 1803 Ὀκτωμ-
βρίου 29 ιγ') σελ. 305· 1806 13 Ἀπριλλίου.

Ὁ Μιχαῆλ Συναλλιὸς (καί ὄχι Σιπαλιός, ὅπως ἐδιδάσκει ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης) ἐδίδασκε στή Σύμη, στίς Σπέτσες καί στόν Πόρο. Ὁ 'Ιωάννης Μαρκονῆς ἢ 'Ιερόθεος Φωτιάδης ἐδίδασκε στή Σύμη, ὕστερα ἀπό σπουδές στόν Ἄθω καί στή Σμύρνη. Μεταξύ 1839 καί 1859 ἦταν ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ Πανορμίτη. Τόσο ὁ Συναλλιὸς ὅσο καί ὁ Μαρκονῆς (Φωτιάδης) ἔκαναν τίς ἐγκύκλιες σπουδές τους στό σχολεῖο τῆς Σύμης¹.

117. ἀρ. 2909² ἔτ. 1803-1807 φύλ. 289

α') φύλ. 4^v-5^v 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κα-
τά στοιχεῖον

β') φύλ. 6-7^v Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως
<στίχοι παραινετικοί >

γ') φύλ. 7^v Τετράστιχα.

δ') φύλ. 8-9 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι κατ' ἀλφάβητον

ε') φύλ. 9^v-10^v τοῦ αὐτοῦ ἀλφάβητον ἕτερον λαμβανόν

ς') φύλ. 11-18^v τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα

ζ') φύλ. 20-34^v Ὁμήρου Βατραχομομαχία

η') φύλ. 35-48^v Γαβρίου Ἑλληνος τετράστιχα

θ') φύλ. 50-68 Γαλεομομαχία

ι') φύλ. 69-78^v Ἀγίων Πατέρων ἀποφθεγμάτων ἀπανθίσματα (Μ. Ἀθανά-
σιου, Μ. Βασιλείου, Γρηγορίου Νύσσης)

1. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 113 καί 114 ἀντίστοιχα.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν.ΠΟΛΙΤΗ. Γενική Περι-
γραφή καί ἀπό τόν Ἀλέξανδρο Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, ἐνθ' ἄνωτ., φύλ. 1· ἐκ
τῶν τοῦ Ἐμ. Θεοδοσιάδου. φύλ. 1· 1832· 10 Σεπτεμβρίου ἡμέρα Σαββάτῳ
ἐκοιμήθη ὁ γέροντάς μου ὁ ἅγιος πρῶην Ρόδου κύριος Ἀγάπιος καί τόν
ἐνταφιάσαμεν ἡμ' ἐραν> Κυριακῇν μέ παράταξιν μεγάλην.

- ια') φύλ. 79 Γρηγορίου θαυματουργού απόσπασμα
 ιβ') φύλ. 79^V-97 Γρηγορίου του θεολόγου κείμενο ανεπίγραφο
 ιγ') φύλ. 97^V-106^V 'Ιωάννου του Χρυσόστομου κείμενο ανεπίγραφο
 ιδ') φύλ. 109-112^V Πυθαγόρου Χρυσῶ Ἐπη
 ιε') φύλ. 113-116^V Ἐκ τῶν τοῦ Σόλωνος ἐλεγείων γνωμικά
 ις') φύλ. 117-127^V Διογένους <ἀποφθέγματα>
 ιζ') φύλ. 129-141^V Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
 ιη') φύλ. 142-154^V Κανών τῆς Χριστοῦ γεννήσεως
 ιθ') φύλ. 155-167^V Κανών τῶν Θεοφανείων
 κ') φύλ. 170-175 <Κανών τῆς Ὑπαπαντῆς>
 κα') φύλ. 175^V-181 Ἄλλος κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον
 κβ') φύλ. 184-189^V Κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
 κγ') φύλ. 190-195^V Κανὼν εἰς τὴν Ἀνάστασιν
 κδ') φύλ. 196-205^V Κανὼν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς
 κε') φύλ. 206-213 Κανὼν εἰς τὴν Ὑψωσιν τοῦ Σταυροῦ
 κς') φύλ. 214-264^V <Ἀντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια
 κς') φύλ. 266-289^V Θεμιστίου τοῦ εὐφραδοῦς περὶ φιλίας.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη πίνακας περιεχομένων, ἀρχὴ ἐρμηνείας κειμένου, κείμενο περὶ Πρόκνης, πίνακας ἀριθμητικῆς, ἀπόσπασμα Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ χωρὶς ἐρμηνεία, ἀπόσπασμα κανόνος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 20· 1806 Μαΐου 3^η β') φύλ. 34· τέλος τῆς τοῦ Ὁμήρου Βατραχομουμαχίας καὶ τῷ θεῷ μόνῃ δόξα· Μιχαήλ γ') φύλ. 35· 1803 Ἰουλίου (ς)¹ δ') φύλ. 68· τέλος τῆς Γαλεομουμαχίας καὶ τῷ θεῷ δόξα· γραφθεῖσα μὲν καλῶς διὰ χειρὸς Μιχαήλ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς τῶν Συμαίων χώρας διδασκαλίου τε ὄντος τοῦ Γερασίου² τοῦ ἐκ Κερκύρας ἀναλάμψαντος ἤδη (ὅν ὁ ὕψιστος αἰωνίως στηρίζου). Ἐξηγηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βασιλείου³ ε') φύλ. 117· 1803 Μαΐου 11· ς') φύλ. 127^V· Μιχαήλ Χρυσόχου ἔγραψα ταῦτα· ζ') φύλ. 129· 1803 Σεπτεμβρίου 28 η') φύλ. 141· Μιχαήλ θ') φύλ. 141^V· 1803 Ὀκτωβρίου 24 ια') φύλ. 154^V-1807 Ἰαννουαρίου 26· Μιχαήλ Συκαλλός ἔγραψα⁴ ιβ') φύλ. 155· 1807 Φεβρουαρίου 13 ιγ') φύλ. 170· 1807 Φεβρουαρίου 4 ιδ') φύλ. 175· Μιχαήλ Συκαλλός ιε') φύλ. 181 Μιχαήλ ις') φύλ. 190· ἁδ' 1804 Μαΐου 16 ἡμέρα β^α ιζ') φύλ. 195^V 1804 10 Ἰουνίου Μιχαήλ Συκαλλός ἔγραψα τάδε ιη') φύλ. 97· Πέρας εἴληφεν ὁ πόνος Γρηγορίου Μιχαήλ Νικολάδης ιθ') φύλ. 109· 1803 Νοεμβρίου 17 κ') φύλ. 196· 1804 15 Ἰουνίου κα') φύλ. 205^V.

1. Τὰ ὑπόλοιπα ἐκόπηκαν ἀπὸ τῆς σταχωτῆς, ὅπως καὶ στὸ τέλος, φύλ. 48^V.

2. Γιά τὸ διδάσκαλο Γεράσιμο τὸν Κερκυραῖο βλ. καὶ Συναῦτ. 1358, ἀρ. 10.

3. Καὶ στὸν Α.Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 38, ἀλλὰ ἑλληνίς.

4. Γιά τὸ Συκαλλό βλ. καὶ ΕΒΕ 2908, ἀρ. 116.

γραφθέν δέ καλῶς ὑπὸ χειρὸς Μιχαήλ Χρυσοχόφ, παραδοθέν δέ ὑπὸ Γεωργίου Κυπριώτη. Μιχαήλ Χρυσοχόφ (;) κβ') φύλ. 206* 1804 Ὀκτωβρίου 3^η κγ') φύλ. 213* γραφθέν δέ καλῶς ὑπὸ χειρὸς Μιχαήλ Μανόλη Χρυσοχόφ υἱοῦ, παραδοθέν δέ ὑπὸ Γεωργίου Κυπριώτη.

118. ἀρ. 2910¹ ἔτ. 1798-1810 σελ. I-II+1-1048
- α') σελ. 3-6 <Δανιήλ Κεραμέως> τοὺς ἐντυγχάνουσιν
- β') σελ. 7-56 Δανιήλ μοναχοῦ τῆς κατὰ Πάτμον σχολῆς τῶν γραμματικῶν διδασκάλου τοὺς μαθητιῶσιν Ἑλλήνων παισὶν εἰσαγωγή περὶ τοῦ ὅπως δεῦ ἐρμηνεύειν τὸν κατὰ γραμματικὴν λόγον οὖς καὶ τό χαίρειν ἀπονέμει
- γ') σελ. 63-244 Θεοδώρου τ. Πτωχοπροδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ
- δ') σελ. 245-273 <τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα εἰς τὰς> πράξεις τῶν Ἀποστόλων
- ε') σελ. 277-290 Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα εἰς τὴν ἐξ ἐπαγγελίας γέννησιν Γρηγορίου Θεολόγου
- ς') σελ. 291-309 <τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα εἰς τὰ> κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ βίῃ τοῦ μεγάλου Βασιλείου
- ζ') σελ. 310-332 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ βίῃ τοῦ Χρυσοστόμου
- η') σελ. 351-613 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> τραγῳδία Ἰησοῦς πάσων
- θ') σελ. 627-692 Μ. Βασιλείου λόγος περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοὺς βιοτικοῦς
- ι') σελ. 693-750 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν
- ια') σελ. 753-816 <τοῦ αὐτοῦ λόγος> εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανείων
- ιβ') σελ. 817-902 Πλουτάρχου Χαλρωνέως περὶ παίδων ἀγωγῆς
- ιγ') σελ. 903-965 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν
- ιδ') σελ. 967-1008 τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης

1.. χειρόγραφος κατάλογος ΓΧΟΥ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΚΟΛΙΤΗ. Βλ. καὶ Α. Σ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, ἔνθ' ἀνωτ., ὅπου γενικὰ περὶ τοῦ μαθηματαρίου.

λε') σελ. 1011-1045 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια εὔτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος λόγος

λς') σελ. 1047-1048 <Πύνακας περιεχομένων> .

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') σελ. 63¹ 1798 Σεπτεμβρίου 15 β') σελ. 351¹ 1807 Ἰαννουαρίου 27 γ') σελ. 613¹ 1810 Νοεμβρίου 16 δ') σελ. 627¹ αῶα' Σεπτεμβρίου ιη' ε') σελ. 693¹ αῶβ' Ἰαννουαρίου κη' ς') σελ. 816¹ 1802 Ἰουνίου ς' παραδοθέντος παρὰ διδασκάλου Κερκυρέου Γερασίμου ἐν τῇ τῆς Σύμης σχολείῳ ἐν ἔτει αῶβ' (=φωβ') καί ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἔτος ἀναχωροῦντος¹ ζ') σελ. 817¹ αῶγψ' Ἰαννουαρίου ιβψ' η') σελ. 902¹ 1803 Μαρτίου 17 θ') σελ. 903¹ 1803 Ἀπριλίου 27 θ' ι') σελ. 965¹ αῶγψ' Αὐγούστου κη' ια') σελ. 1008¹ 1807 Ἰουνίου 22.

119. ἀρ. 2939² ἔτ. 1817-1818 φύλ. 267 (ἀκέφαλος καί κολοβός)

α') φύλ. 1-9^V <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> γνωμικά δίστιχα, ἀκέφαλα

β') φύλ. 9^V-24^V τοῦ αὐτοῦ τετραστίχα³

γ') φύλ. 68-161^V Ἐξήγηση ψυχαγωγική τῶν τετραστίχων τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου τῶν ἀναφερομένων στήν Παλαιά Διαθήκη, ἀτελής

δ') φύλ. 173-221^V Ἐξήγηση ψυχαγωγική τοῦ περὶ παιδων ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου⁴

ε') φύλ. 222-240^V Ὀμήρου Βατραχομουμαχία

ς') φύλ. 242-250^V Νικηφόρου τοῦ Βασιλάκη μῦθοι, δολιγήματα καί ἡθοποιΐαι

ζ') φύλ. 251-263 Φωκυλίδου Ποίημα νοσητικόν

η') φύλ. 263^V-265^V Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη, ἀτελή

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι εἰς τοὺς Ἀσώματους, εἰς Ἀποστόλους κλπ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 25¹ 1818 Φεβρουαρίου τέσσαρες β') φύλ. 68¹ 1818 Φεβρουαρίου⁴ γ') φύλ. 251¹ 1817 Μαρτίου ἑνέα.

120. ἀρ. 2977⁵ ΙΗ' αἰ. φύλ. I+1-312+I

α') φύλ. 1-10 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων

1. Καί Α. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 38, ἀλλὰ ἐλλιπής. Γιά τό Γεράσιμο Κερκυραῖο πρβλ. Συναῖτ. 1358, ἀρ. 10.
2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Α.Ν. ΡΟΛΙΤΗ.
3. Προηγείται ὁ πρῶτος στίχος κάθε τετραστίχου καί ἀκολουθεῖ ἡ ἐξήγηση. Τό κείμενο τῶν τετραστίχων στά φύλ. 25-66 τοῦ μαθηματαρίου.
4. Τό κείμενο ἀκέφαλο καί κολοβό στά φύλ. 162-172^V.
5. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.

- β') φύλ. 11-20^V <Κανών τῶν Θεοφανείων >
 γ') φύλ. 21-24^V <Κανών τῆς Ἀναστάσεως >
 δ') φύλ. 25-31^V <Κανών Ἰωάννου Ἀμασκηνοῦ>
 ε') φύλ. 33-40^V <Ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς, Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου >
 ς') φύλ. 41-44 <Κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως>, ἀκέφαλος
 ζ') φύλ. 46-49 <Κανὼν Ἰωάννου Ἀμασκηνοῦ>
 η') φύλ. 50-52^V <Κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου>, ἀκέφαλος
 θ') φύλ. 53-56 <Ὁ κανὼν τῶν Βαῦων Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου >
 ι') φύλ. 57-71^V <Λόγος ἀκέφαλος >
 ια') φύλ. 72-82 <Λόγος ἀκέφαλος >
 ιβ') φύλ. 83-92 <Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸν Νῶε>, ἀνεπίγραφος
 ιγ') φύλ. 93-100 <Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς>, ἀνεπίγραφος
 ιδ') φύλ. 101-110^V <Μ.Βασιλείου λόγος περὶ πλεονεξίας>, ἀνεπίγραφος
 ιε') φύλ. 111-120^V Λουκιανοῦ Σαμοσατέως περὶ τοῦ ἐνυπνίου
 ις') φύλ. 122-134^V <Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ λόγος>, ἀνεπίγραφος
 ιζ') φύλ. 135-151^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξελωτὴν Ἰουλιανόν
 ιη') φύλ. 153-175 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
 ιθ') φύλ. 177-196^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν Ἐπιτάφιος, ἀτελής
 κ') φύλ. 201-210 <Κείμενο ἀκέφαλο>
 κα') φύλ. 213-240 <Κείμενο ἀκέφαλο>
 κβ') φύλ. 241-253^V <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> εἰς τὰ Θεοφάνεια εὐτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος
 κγ') φύλ. 254-282^V <Ἡρωδιανοῦ> τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας βιβλία δύο, κείμενο ἀκέφαλο.

Τὰ κείμενα μέ διὰ στίχοι φυλαγωγική ἐρμηνεία, κλήν τοῦ ιδ' τόμοιο παραδίδεται χωρὶς ἐρμηνεία. Στά κείμενα ιβ', ιγ', ιε', ιζ', ιη ἢ ἐξηγήσεις καὶ καραμανλίδεα.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα καραμανλίδεα προφανῶς ἐξηγήσεις τῶν κανόνων τῆς Μ. Ἑβδομάδος.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 25 (μέσα σέ πλαίσιο)· Στυλιανός¹.

121. ἀρ. 3005² ἔτ. 1784-1786 φύλ. I+1-439+I (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-8 <Ὁμιλία ἀδελφου>

1. Σημείωση στό παράφυλλο τοῦ τέλους· Εὐρέθη ἐν Συνασφῇ Κωμοπόλει Μικρᾶς Ἀσίας, Νομός Σεβαστείας εἰς τὰ ἐρείπια παλαιᾶς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας ἐντός τῶν θεμελίων εἰς τὰ 1882.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.

- β') φύλ. 8^V-17 <Μ. Βασιλείου> ὁμιλία περὶ φθόνου
 γ') φύλ. 17^V-29^V <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία ρηθεύσα ἐν Λακίζους
 δ') φύλ. 29^V-38^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ ταπεινοφροσύνης
 ε') φύλ. 39-55 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς
 ς') φύλ. 55-146 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας
 ζ') φύλ. 147-185^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ 'Ιουλιανοῦ στηλιτευ-
 τικὸς α'
 η') φύλ. 190-351 Συνεσίου ἐπιστολῶν ἐξήγηση
 θ') φύλ. 352-391^V <τοῦ αὐτοῦ> ἐξήγηση τοῦ περὶ βασιλείας λόγου
 ι') φύλ. 392-412^V 'Εξηγήσεις Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν ἐρμηνευθεῖ-
 σαι παρὰ Δανιὴλ¹
 ια') φύλ. 413-428^V <τοῦ αὐτοῦ> (= 'Ισοκράτους) εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον,
 ἐξήγηση

ιβ') φύλ. 428^V-439^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγου Πλαταῖκου ἐξήγηση.
 Τὰ κείμενα α'-ε' μετὰ διόστιχο ψυχολογικὴ ἐρμηνεία

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. I' πέλει τόδε 'Αναστασίου Κωνσταν-
 τᾶ, δωρηθέν οἱ παρὰ Καλλινίκου τοῦ Σίφνου, τοῦ πρὸς μητρός θεοῦ
 γράψαντος τοῦτο καὶ συνερανίσαντος παρὰ διαφόρων ἀκουσμάτων, ὧν
 ἤκουσε εἰς Δανιὴλ διδάσκαλον¹ φοιτήσας ἐν Πάτμῳ τῇ κατὰ τὸ 'Ιω-
 νιον πέλαγος νήσῳ κειμένη. 'Εν ἔτησιν 1818 ... (;) 26. "Ἄλλος γρα-
 φεὺς ἐσυμπλήρωσε: οὐ δωρεάν αὐτῷ δέδοτο ἢ μὴ μόνον ἀναγινώσκειν
 καὶ οἱ ἐμοὶ οἴκελοι ἀναγινώσκουσιν ἀκωλύτως" β') φύλ. 55' 1784 Αὐ-
 γούστου 19 γ') 147' 1785 Φεβρουαρίου 16 δ') φύλ. 351' 1786 'Ιαν-
 νουαρίου 23.

122. ἀρ. 3026² ΙΗ' αἰ. φύλ. I-IV+1-108
 φύλ. 1-57 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος β' εἰς τὸ ἅγιον
 Πάσχα, ἀτελής.
 Προηγεῖται τμήμα τοῦ κειμένου, ἀκολουθεῖ ἡ ἐρμηνεία κ.ο.κ.
 Πρόκειται γιὰ τὴν ἐρμηνεία Νικητᾶ φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαβίδ.

123. ἀρ. 3039³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 260 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-11 <'Ισιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολαὶ >

1. Πρόκειται γιὰ τὸν Δανιὴλ Κεραμέα. Βλ. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.,
 ὅπου τὸ χ/φο τοῦτο δὲν μνημονεύεται.
2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ, φυλ. IV*
 Σωφρονίου τοῦ Καισαρέως.
3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.

- β') φύλ. 11-19 'Επιστολαί Μ. Βασιλείου πρὸς Λιβάνιον, πρὸς μονα-
χὸν ἐκπεσόντα
- γ') φύλ. 19-22^V 'Επιλογή ἐπιστολῶν φαλάριδος τοῦ τυράννου
- δ') φύλ. 22^V-27^V 'Επιστολαί Βρούτου
- ε') φύλ. 27^V-30^V 'Εκ τῶν τοῦ 'Ιουλιανοῦ ἐπιστολῶν
- ς') φύλ. 30^V-32^V 'Επιστολαί 'Αριστοτέλους, 'Αλεξάνδρου καὶ Φιλίπ-
που
- ζ') φύλ. 32^V-35^V 'Εκ τῶν τοῦ Διογένους καὶ Κράτητος ἐπιστολῶν
- η') φύλ. 35^V-38 'Εκ τῶν τοῦ 'Αλκίφρονος, Φιλοστράτου καὶ 'Αριστε-
ναίου ἐπιστολῶν
- θ') φύλ. 38^V-59^V 'Εκ τῶν τοῦ Θεοφυλάκτου σχολαστικοῦ τοῦ Σιμοκά-
του ἐπιστολῶν
- ι') φύλ. 59^V-62 'Εκ τῶν τοῦ Αἰνείου τοῦ σοφιστοῦ ἐπιστολῶν
- ια') φύλ. 62-69^V 'Εκ τῶν τοῦ Προκοπίου τοῦ σοφιστοῦ ἐπιστολῶν
ἀτελεῖς
- ιβ') φύλ. 73-136^V 'Ἠθικαὶ λόγοι καὶ ἐκλεχθέντες διὰ Συμεῶν τοῦ μαγί-
στρου καὶ λογοθέτου ἐκ πασῶν τῶν πραγματειῶν τοῦ ἐν ἀγί-
οις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππα-
δοκίας, ἀτελεῖς
- ιγ') φύλ. 137-256^V 'Εξηγήσεις εἰς τὰς τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου ἐπιστο-
λάς, ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ τοῦ σοφωτάτου Δανιήλ τοῦ Πατρίου¹
- ιδ') φύλ. 257-260^V <Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον> ἀκέφαλο.

Τὰ κείμενα μέ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καταλογάδην, πλὴν τοῦ ιβ' ἢ
ὁποία ἐγράφη διαστύχως.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 137· 'Οκτωμβρίου α' ἤρχισα τοῦ γρά-
φειν ταύτας τὰς ἐπιστολάς. β') φύλ. 256· 'Ἰληφον τέρμα διὰ χει-
ρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐν Ἱερομονάχοις ἐλαχίστου Δανιήλ Θεολογίτη (μτγν.:
Αμοργίνου).

124. ἀρ. 3040² ἔτ. 1804 φύλ. 153 (ἀκέφαλος, κολοβός)

- α') φύλ. 1-93 <Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἡ-
ρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ κἀσῇ Γραφῇ>, ἀκέ-
φαλα
- β') φύλ. 95-106^V <Παρακλητικὸς κανὼν>
- γ') φύλ. 131-153^V 'Αγαπητοῦ διακόνου 'Εκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν,
ἀτελής.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

1. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.

Ὁ ἱεροδιάκονος Κύριλλος εἶναι ὁ γνωστός διδάσκαλος Κύριλλος Σγουρομαλλινός ἢ Σγρομαλλινός, μαθητὴς τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως¹.

- Σημειώσεις του γραφέα κ' α') φύλ. 46' κατά τὸ αψβ^{ου} πυανεψιδῶνος
τρίτη φθίνοντος ἐν τῇ κατὰ Δημητράνην ἀκαδημία εὐλόγησε τέρμας.
Χρηστῶν ἀπάντων, Χριστὸς ἀρχὴ καὶ τέλος· β') φύλ. 51', αψθ'.
Ὀκτωβρίου α'' ἡμέρα β' γ') φύλ. 69', αψθ' Δεκεμβρίου ζ' Δημη-
τρ(ᾶν) δ') φύλ. 70', αψθ' Δεκεμβρίου η' ἀρχήσαμεν τὸν παρόν-
τα λόγον ἡμέρα β' ε') φύλ. 89', αψ''. 1790 Μαρτίου α^η ἡμέρα
Παρασκευὴ ἐτελειώσαμεν τὸν παρόντα λόγον καὶ φ' Ἀναγνώστης ἔγρα-
ψα' ἐν Δημητράνῃ· Πελοπονησοῦ ζ') 119', αψζ^η· Ἰουλίου α^η ἔλαβε
πέρας ὁ παρὼν λόγος τοῦ Εὐαγόρου καὶ οἱ ἕτεροι οὗς ἐσύνθεσαν ὁ

- 426

Ἰσοκράτης ζ') φύλ. 188¹ ,αφῆα² Ἰανουαρίου γι³ (=ιγ') τελειωθέντος ἐν τῇ κα-
τά Δημιτρίανην ἀκαδημίᾳ· Παναγιώτης η') φύλ. 246¹ Τέλος τοῦ παρόντος λόγου
τελειωθέν παρ' ἐμοῦ Ἀναγνώστου ἐν νησίῳ.

126. ἀρ. 3057¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 466 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-23 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- β') φύλ. 25-48^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικολέα περὶ βασιλείας, ἀτελής
- γ') φύλ. 49-84^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
- δ') φύλ. 89-104^V Λιβανίου πρεσβευτικός Α' πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς
Ἑλένης
- ε') φύλ. 105-127^V τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) ὁμιλία τετάρτη κατὰ με-
θούστων, ἀτελής
- ς') φύλ. 128-143^V <Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου> περὶ προσευχῆς
- ζ') φύλ. 144-189 Πλουτάρχου Χαίρωνέως περὶ καύδων ἀγωγῆς
- η') φύλ. 190-194^V Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἀλφάβητος παραινε-
τική πρὸς Φιλόπονον
- θ') φύλ. 196-234^V τοῦ αὐτοῦ (=Πλουτάρχου) περὶ τοῦ ἀκούειν
- ι') φύλ. 236-264^V τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμασύνης
- ια') φύλ. 266-306^V Ἐπιστολαὶ διαφόρων (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου
καὶ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου)
- ιβ') φύλ. 306-314^V Κανὼν παρακλητικός
- ιγ') φύλ. 315-325^V Ἄλλος κανὼν παρακλητικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν θεο-
τόκον Θεοδώρου Δούκα Λασκάρεως
- ιδ') φύλ. 326-361^V Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά καὶ
ῥωμαγεγεῖα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ γρα-
φῇ²
- ιε') φύλ. 366-379^V <Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον>
- ισ') φύλ. 381-390 Ὁ κανὼν εἰς τὴν Θεοτόκον Ἰωάννου μοναχοῦ³
- ις') φύλ. 391-410^V Μ. Βασιλείου <πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων>, ἀτελής
- ιη') φύλ. 415-452^V Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη-
τῶν

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.

2. Ἡ ἐρμηνεία ἀπλῆ διὰστιχος δὲν ἔχει ὁλοκληρωθῇ.

3. Ἡ ἐρμηνεία δὲν ἔχει ὁλοκληρωθῇ.

- ιθ') φύλ. 454-456^V <Κανών τοῦ Εὐαγγελισμοῦ>, ἀκέφαλος
 κ') φύλ. 457-459^V 'Εξηγήσεις τοῦ πρὸς τοὺς νέους λόγου τοῦ Μ. Βασι-
 λείου, ἀκέφαλη
 κα') φύλ. 461-465 <'Ισιδῶρου Πηλουσιώτου ἐπιστολή>
 κβ') φύλ. 465-465^V <'Ιγνατίου σκευοφύλακος στίχου παραινετικοῦ>,
 ἀτελεῖς.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη γραμματικές σημειώσεις, σχόλια, ἀποφθέγμα-
 τα, ἄλλα σημειώματα ποικίλου περιεχομένου καὶ τμήματα ἐξηγήσεων
 τοῦ διδασκάλου Καββάδη, δὲ ἀπὸ μεταγενέστερο γραφέα.

127. ἀρ. 3058¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. I-VII+1-238+I-II
 α') φύλ. 19-26 Οὐλπιανοῦ ρήτορος εἰς τὸν 'Ολυνθιακόν Α^{ον} τοῦ
 Δημοσθένους λόγου σχόλια²
 β') φύλ. 26^V-34^V Εἰς τὸν 'Ολυνθιακόν Β^{ον} λόγου Δημοσθένους ἐξή-
 γησις³
 γ') φύλ. 34^V-41^V Εἰς τὸν 'Ολυνθιακόν τρίτον Δημοσθένους λόγον
 ἐξηγήσις
 δ') φύλ. 42-45^V Εἰς τὸν κατὰ Φιλίππου Α^{ον} λόγον Δημοσθένους ἐξή-
 γησις
 ε') φύλ. 46-173 Περικοπαὶ τινες διερμηνευθεῖσαι ἐκ τῆς λατινίδος
 φωνῆς εἰς τὴν ἐλληνικὴν παρὰ τοῦ σοφωτάτου καθηγητοῦ κυρίου
 Μακαρίου⁴ Ἱεροδιακόνου Πατμίου ἐκ πολλῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἡλίας⁵
 τοῦ ἀρίστου ἐρμηνέως τῶν ὑψηλῶν καὶ δυσνοήτων λόγων Γρηγορίου
 Ναζιανζηνοῦ τοῦ θεολόγου, εἰς τὸν 'Απολογητικόν τῆς εἰς Πόν-
 του φυγῆς καὶ αὐτοῦ ἐπανόδου ἐκεῖθεν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἡττημαὶ καὶ
 τὴν ἦταν ὁμολογῶ
 ς') φύλ. 173^V-181 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Γρηγόριον τὸν ἀδελφὸν τοῦ
 μεγάλου Βασιλείου ἐπιστάντα μετὰ μίαν τῆς χειροτονίας ἡμέραν
 ζ') φύλ. 181^V-224^V Νικήτα τοῦ καὶ Δαβίδ δούλου 'Ιησοῦ Χ(ριστοῦ)
 τοῦ φιλοσόφου ἐρμηνεία τῶν τετραστίχων τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡ-
 μῶν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, ἄτερ τῆς ἐρμηνείας τῆς α', θ' καὶ

-
1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.
 2. Προηγείται τὸ κείμενο καὶ ἀκολουθοῦν τὰ σχόλια.
 3. Πρόκειται γιὰ ἐρμηνευτικὰ σχόλια.
 4. Πρόκειται γιὰ τὸν Καλογερά. Βλ. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
 5. Ἐννοεῖται ὁ Ἡλίας Κρήτης, ἐπιφανὴς σχολιαστὴς τοῦ ΙΒ' αἰ. Βλ. προ-
 χεῖρως Στυλ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡλίας Μητροπολίτης Κρήτης. ΘΗΕ, τόμ. 6
 (1965), στῆλ. 31-32, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

υ' γνωμολογίας ή ένι Ζωναρθ' και παραφράσεις έρμηνευτικάι κατά σύνοψιν εις τά αυτά τετράστιχα' και περιλήψεις συντομώταται ίδίαι έκάστου τών τετραστίχων πονηθεΐσαι υπό Σεβαστού Τραπεζουντίου του Κυμνήτου εκ πρώτων σχεδίων μεταγραφείσαι.

- η') φύλ. 225-226^v τών του αυτού Γρηγορίου του θεολόγου διστίχων, περί τών του βίου όδών έρμηνεία
- θ') φύλ. 226^v-227^v του αυτού επιγράμματα ειτε επιτάφια εις τόν μέγαν Βασίλειον διά στίχων ήρωελεγείων συντιθέμενα' συνταχθέντα και έρμηνευθέντα παρά Νικήτα φιλοσόφου του Παμφλαγόνος, δύο και δέκα τόν αριθμόν όντα, άπερ του μεγάλου Βασιλείου ό μέγας Γρηγόριος έθηκεν' Ζαχαρίου Ιερέως οΐμαι εΐναι και ταύτην τήν παράφρασιν και ούχ έρμηνείαν Νικήτα του και Δαβίδ λεγομένου του και τά έτερα έρμηνεύσαντος του Γρηγορίου έπη
- ι') φύλ. 227^v-228^v Στίχοι Ιαμβικοί του φιλοσόφου κυρίου Νικήτα του και Δαβίδ έρμηνεύσαντος τά τετράστιχα και τά λοιπά έπη του μεγάλου πατρός ήμών Γρηγορίου
- ια') φύλ. 228-238 τών του αυτού άγίου Γρηγορίου μονοστίχων κατά στοιχεΐον παραινετικών Ιάμβων έρμηνεία εις πλάτος και κατά παράφρασιν.
- Παραδίδονται ακόμη 'Ωραπόλλωνος Νειλίου Ιερογλυφικά, χωρίς έρμηνεία.

128. άρ. 3065² έτ. 1788-1790 φύλ. 140 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-10 Κανών της του Χριστού γεννήσεως
- β') φύλ. 11-25 Μιχαήλ του Γλυκά εις χρή προσέχειν τοις λέγουσιν ότι ου γνωρίζουσιν άλλήλους οι αναστησόμενοι...
- γ') φύλ. 27-38^v 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχής
- δ') φύλ. 39-75^v Φωτίου εκ της προς Μιχαήλ άρχοντα Βουλγαρίας έκπιστολής
- ε') φύλ. 77-94 Μ. Βασιλείου κατά μεθούντων
- ς') φύλ. 95-117^v <του αυτού> προς τούς νέους όπως αν εκ τών έλληνικών ώφελοΐντο λόγων
- ζ') φύλ. 119-131^v Βασιλείου Μακεδόνης παραινέσεις προς τόν έαυτου υϊόν λέοντα τόν σοφόν, άτελής
- η') φύλ. 132-139^v <'Αγαπητου διακόνου> Έκθεσεις παραινετική, άκέφαλη και άτελής

1. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372.

2. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη ἀπόσπασμα κειμένου ἀδήλου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 77^ν· αψη^ψ Μαΐου κδ^δ ἡμέρα Δευτέρα
β') φύλ. 95^ν· αψ^ψ 4^τ· 9^τ· Ὀκτωμβρίου γ^τ.

129. ἀρ. 3115¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. I-XIII+1-225+I-XIII
- α') φύλ. 1-35^ν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Ἡρώνα τόν φιλόσοφον
β') φύλ. 36-77 τοῦ αὐτοῦ εἰς Καισάριον τόν ἑαυτοῦ ἀδελφόν Ἐπιτά-
φιος
γ') φύλ. 78-177 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς
δ') φύλ. 180-195 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τήν ἀρχήν τοῦ πρώτου φαλ-
μοῦ
ε') φύλ. 196-207^ν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλία εἰς τοὺς
ἀγίους μάρτυρας
ς') φύλ. 208-216 τοῦ αὐτοῦ λόγος β' εἰς τόν ἀπόστολον Παύλον
ζ') φύλ. 218-225^ν Λουκιανοῦ Ἐκύθης ἢ πρόξενος.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία καί πυκνά σχόλια
στό περιθώριο.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 218· 17780 (sic) Ἀκτωμβρίου 17 ἐν Με-
σολογίῳ.

130. ἀρ. 3127² ἔτ. 1777-1784 φύλ. 252
- α') φύλ. 1-34 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
β') φύλ. 36-45^ν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα
γ') φύλ. 46-62^ν Κανόνες τῶν Χριστοῦ γεννητῶν
δ') φύλ. 64-81 Κανῶν τῶν ἀγίων Θεοφανείων
ε') φύλ. 82-90^ν Κανῶν τοῦ Σιαυροῦ
ς') φύλ. 92-119 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
ζ') φύλ. 120-133^ν Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Γ.Π. ΚΟΥΡΝΟΥΤΟΥ. φύλ. XIII^ν
Κτίμα χρήσιμον μετά ταῦτα τῆς Θεομητορικῆς ἑορᾶς μονῆς τοῦ Πυρσοῦ
καί νά ᾄδῃται ἀναπόσπαστον. - Ὁ τλήμων Κίλλ:- (=Κύριλλος). Πιστεύομε
ὅτι πρόκειται γιά τόν Κύριλλο Κασσιανοφύλλη, ἕνα ἀπό τοὺς ἰδρυτές τῆς
σχολῆς τοῦ Πουσοῦ (1826). Βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α',
σελ. 289.

2. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

η') φύλ. 134-144 Μ. Βασιλείου λόγος περί προσευχής.

Τά κείμενα α'-ε' μέ διδάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία, τό κείμενο ζ' μόνο στο πρωτότυπο, τών κειμένων ζ'-η' μόνο ή έξήγηση.

Παραδίδονται άκόμη θέματα, νουθεσίες, έγκώμια, έμμετροι βίου άγίου Νικολάου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1* ,αφορ' 1777 Νοεμβρίου α' σύν θεῷ ἄρχισα μάθημα β') φύλ. 34* Τέλος τῶν μονοστιχῶν γνωμῶν τοῦ Χρυσολω-
ρα· 1778 'Οκτωβρ. 15 ἐν Βρασσοβῶ τῆς Τρανσυλβανίας· γ') φύλ. 36*
1778 ἐν μηνί πᾶνεφίων 20 δ') φύλ. 45V· 1779 τέλος καί τῷ θεῷ δόξα
'Ιαννουαρίου 2 ... Νικόλαος Παναγιώτου ἐν Μπρασοβῶ τῆς Τρανσυλβανί-
ας ε') φύλ. 46* 1779 Φεβρουαρίου α"· ζ') φύλ. 62V· 1780 Φεβρουα-
ρίου 14. 'Εν Μπρασοβῶ τῆς Τρανσυλβανίας· ζ') φύλ. 64* 1780 ἐν μηνί
Φεβρ. 17 η') φύλ. 81* 1780 Μαρτίου 15. Νικόλαος Παναγιώτου θ') φύλ.
90* 1778(;) Αὐγούστου 15, Νικόλαος Παναγιώτου ι') φύλ. 92* 1779 ἐν
μηνί Πανεφίων ΙΖ' ἤτοι Σεπτέμβρ. 17* ια') φύλ. 199* 'Εν Βρασσοβῶ τῆς
Τρανσυλβ(ανίας)· ιβ') φύλ. 153V· 1781 Δεκεμβ(ρίου) 12 ιγ') φύλ. 144V·
1782 'Ιαννουαρίου α'' 'Εν Βρασσοβῶ τῆς Τρανσυλβανίας Νικόλαος Παναγιώ-
του· ιδ') φύλ. 188V· 1784 Σεπτέμβρ. 11* Βρασσοβό· ιε') φύλ. 205V· 1785
Αὐγούστου 1, Βρασσοβό· ις') φύλ. 229* 1782 Μαρτίου 27* 1782 'Οκτωβρίου
27* Σιγισώρα· ιζ') φύλ. 235* 1782 Νοεμβρίου α'' Σιγισώρα· ιη') 236V·
Τέλος 1782 Νοεμβ(ρίου) α"· Σιγισώρα· ιθ') φύλ. 252 ,αφπδ'.

131. ἀρ. 3181³ ἔτ. 1818-1820 φύλ. I-XIX+1-111+I-VIII

α') φύλ. 1-15V 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος α' περί προσευχῆς

β') φύλ. 16-33V Μ. Βασιλείου λόγος κατά τῶν ὀργιζομένων

γ') φύλ. 34-46V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό καθελῶ μου τάς ἀποθήκας

δ') φύλ. 47-58V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ

ε') φύλ. 59-90V <τοῦ αὐτοῦ> 'πρός τούς νέους ἄν ἐξ ἑλληνικῶν ὥφε-
λοῦντο λόγων, ἀκέφαλος

ς') φύλ. 91-110V <τοῦ αὐτοῦ> κατά μεθούντων.

Παραδίδονται μόνο οἱ ἐξηγήσεις.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. XVIII* 'Εξηγήσεις διαφόρων μαθημά-
των παρθεῖσαι ἀπό τόν κερὸν ὅπεν ἤμαν ἐδῶ εἰς σχολεῖτον, εἰς τήν

1. Στήν πόλη Βρασσοβό (Βρασον) τῆς Τρανσυλβανίας, πού εἶναι γνωστή καί ὡς Κρονστιάνδη καί ὡς Στεφανούπολις, ὑπῆρχε ἀξιόλογη ἑλληνική κοινότητα καί ἑλληνικό σχολεῖο. Χρυστοφόρου ΚΤΕΝΑ, Λεύκωμα τῆς ἐν Στεφανουπόλει ἐθνικῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς 'Αγίας Τριάδος ἐπὶ τῇ ἐκατονπεντηκον-
τάτην ἡμέρᾳ αὐτῆς (1787-1937). Βουκουρέστιον 1937, σελ. 11 καί 19.
2. Εἶναι ἡ σύγχρονη πόλη τῆς Ρουμανίας Sighisoara στό νομό Mureș. Βλ. Judetele Romaniei Socialiste, editia A II-A. Editura politica. Bucu-
resti 1972, σελ. 393.
3. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

μικρήν τάξιν τοῦ Εὐστρατίου Κυδωνίαις¹, Ἰωάννης Θέμελης ἐκ Πάτμου < 1>820 Μαΐου 20, ἐν Κυδωνίαις β') φύλ. 15^v. Ἔλαβε τέλος ὁ λόγος τοῦ περὶ προσευχῆς κατὰ τὴν λαβὴν τοῦ Ἰουλίου 1818 ἔτους ἡμέρα Τετράδη, Ἐν Γαλατσίῳ, Ἰωάννης Θέμελης γράφω. γ') φύλ. 16^v 1819 Σεπτεμβρίου 29 δ') φύλ. 33^v. Ἰωάννης Θέμελης ε') φύλ. 34^v 1819 Νοεμβρίου 1, ἡμέρα Τρίτη ἀρχίσασμεν τὸν λόγον ς') φύλ. 58^v. Τέλος τοῦ λόγου, Ἰωάννης Θέμελης ζ') φύλ. 59 1820 Φεβρουαρίου 11 η') φύλ. 90^v αὐτῶν θ') φύλ. 91 1820 Ἀπριλλίου 19 ι') φύλ. 11^v ἐτελειώσαμε τὴν τάξιν τὴν μικρὴν τοῦ Εὐστρατίου καὶ προβαίνωμεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν.

Στὶς Κυδωνίαις (Ἀΰβαλή) τῆς Μ. Ἀσίας ἰδρύθηκε σχολὴ πρὸς τὸ τέλος τοῦ 18^{ου} αἰ. ἡ ὁποία, μετὰ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἀπέκτησε πανελλήνια φήμη, χάρις στοὺς διδασκάλους τῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων κορυφαῖος ὑπῆρξε ὁ Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος. Τὸ ὑπ' ὄψῃ μαθηματάρχο ἀντιπροσπεύει παραδόσεις τοῦ διδασκάλου τῆς σχολῆς Εὐστρατίου Πέτρου Κυδωνιέως.

132. ἀρ. 3197² ἔτ. 1795-1796 φύλ. 212
- α') φύλ. 1-2^v <Νουθεσίαι> κείμενο ἀκέφαλο
- β') φύλ. 3-4^v Ἀββᾶ Νεύλου Νουθεσίαι
- γ') φύλ. 11-12^v Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
- δ') φύλ. 15-48^v Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- ε') φύλ. 52^v-53^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- ς') φύλ. 52^v-53^v Ἐτέρα³ τοῦ αὐτοῦ παραινετικὴ πρὸς φιλόπονον
- ζ') φύλ. 59-61 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- η') φύλ. 61-63^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπικήδεια εὔτε ἐπιτάφια
- θ') φύλ. 64-71^v τοῦ αὐτοῦ γνωμικά διόστιχα
- ι') φύλ. 75-88 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα, Γρηγορίου πόνος εἰμύ, τετράστιχὴν δὲ φυλάσσω, γνώμαις πνευματικαῖς μνημόσυνον σοφίης

-
1. Γιὰ τὴ σχολὴ καὶ τὸν Εὐστράτιο Πέτρου βλ. Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 113-114. Νεώτερες μελέτες Α. ΜΟΣΧΙΑΔΗ, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παιδεύσεως. Περί τῆς ἐν Κυδωνίαις σχολῆς (1800-1821) καὶ τῶν τριῶν αὐτῆς καὶ τοῦ Γένους διδασκάλων. Νέα Ζωὴ Ἀλεξανδρείας, τόμ. 3 (1906-1907) σελ. 484, 478 καὶ ἐξ., 497, 520 καὶ ἐξ., 535 καὶ ἐξ., 554 καὶ ἐξ., 593 καὶ ἐξ. 608 καὶ ἐξ., 622 καὶ ἐξ., Γ. ΒΑΛΕΤΑ, Ἱστορία τῆς Ἀκαδημίας Κυδωνιῶν, μέρος Α'. ΜΧ, 4 (1948), σελ. 154 καὶ ἐξῆς.
 2. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π. Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ. φύλ. 11^v ἐκ τῶν Ἰωάννου τοῦ ἐκ Νύδρας.
 3. Ἐννοεῖται ἑτέρα ἀλφάβητος.

- ια') φύλ. 91-110 'Αββα Νεύλου Νουθεσίαι
 ιβ') φύλ. 115-124^V 'Αββα θαλασσίλου περί αγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ
 τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας
 ιγ') φύλ. 127-134 'Ο κανὼν τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
 ιδ') φύλ. 135-148 'Ο κανὼν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ποίημα τοῦ κυρίου Κο-
 σμᾶ καὶ τοῦ κυρίου 'Ιωάννου
 ιε') φύλ. 149-162 'Ο κανὼν τῶν ἁγίων Θεοφανείων, ποίημα τοῦ κυρίου Κο-
 σμᾶ
 ις') φύλ. 167-172^V <'Ο κανὼν τῶν Θεοφανείων >
 ιζ') φύλ. 173-205^V 'Εξηγήσεις τῶν ἐπτά σοφῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς κατα-
 ριθιμωμένων ἀποφθέγματα, συμβουλαὶ καὶ ὑποθήκαι.

Τὰ κείμενα μέ διὰ στυχο ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία. Τοῦ ιε' παραδίδε-
 ται μόνο ἡ ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 12^V ἀφ' ἧς ἔγινε τὸ τέλος τῶν παρόντων
 μαθημάτων ἐν τῇ κατὰ Δημητρίαν σχολῇ¹ παρὰ 'Αγαπίου διδασκάλου
 τοῦ Δημητριανέου β') φύλ. 110^V ἀφ' ἧς Αὐγούστου ζη' γ') φύλ. 200^V.
 Τέλος τῶν ἐξηγήσεων τῶν ἐπτά σοφῶν τῆς 'Ελλάδος. 'Εν τῇ κατὰ Δημη-
 τριαν 'Ακαδημίᾳ δ') φύλ. 205^V ἀφ' ἧς Σεπτεμβρίου α'.

133. ἀρ. 3243³ IH' αλ. φύλ. I+α'-β'+1-269+I
 α') φύλ. 1-14^V <'Αγαπητοῦ διακόνου> Κεφάλαια παραινετικά, ἀκέ-
 φαλα⁴
 β') φύλ. 17-48^V 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 50-106^V Κείμενο ἀνεπίγραφον
 δ') φύλ. 107-137^V Ξενοφώντος 'Απομνημονευμάτων βιβλίον τέταρτον
 ε') φύλ. 139-162 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ᾶν ἐκ τῶν ἐλ-
 ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 ς') φύλ. 164-189^V Πλουτάρχου Χαίρωνέως περί παίδων ἀγωγῆς
 ζ') φύλ. 190-201^V 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 η') φύλ. 202-209^V Κείμενο ἀκέφαλον

-
1. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολὴ Δημητριάδης, 'Εν 'Αθήναις 1962.
 2. 'Εννοεῖται ὁ 'Αγάπιος Παπαντωνόπουλος. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 93-96.
 3. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, φύλ. 145' αὐτὸ τὸ βιβλίον ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ Βενεδίκτη Κλημηῶντου (ἀπὸ προη-
 γούμενης διόρθωσις: Δημητρίου Μουστάκωνος) φυλ. I' Demetrio Moustaconos' φύλ. I' Demetre: ἀγνωστῆς, ἀγνωστῆς.
 4. Ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία καταλογάδην.

- θ') φύλ. 210-216 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος. Τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον πατρίκιον καὶ ὕπατον
- ι') φύλ. 216^v-222 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἄγιον ἀπόστολον Παῦλον
- ια') φύλ. 222-229 τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας
- ιβ') φύλ. 229^v-238^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
- ιγ') φύλ. 239-242 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- ιδ') φύλ. 242^v-250^v τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ιε') φύλ. 251-258^v τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- ισ') φύλ. 259-268^v τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ιζ') φύλ. 269^{r-v} Μ. Ἀθανασίου λόγος εἰς τὴν μεγάλην Παρασκευὴν, ἀτελής.

Τὰ κείμενα α', γ'-ζ', ιγ' με φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τῶν δὲ β', η'-ιβ', ιδ'-ιζ' μόνο ἡ ἐξήγησις.

Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 242· Ἐξηγήσεις τοῦ Ἰωάννου Μπουδεσκανίου υἱὸς Μπανένα ὁποῦς εὗρίσκεται διαβάζοντας εἰς τὸν φιλόσοφον Κωνσταντῖνον.

- 134.. ἀρ. 3274¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. I-III+1-96+I-II
- α') φύλ. 1-17^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
- β') φύλ. 18-25 Γρηγορίου λόγος, ἀνεπίγραφος
- γ') φύλ. 26-47^v Πλουτάρχου Χαλρωνέως περὶ παίδων ἀγωγῆς
- δ') φύλ. 48-58 Ἐξηγήσεις τοῦ Εὐριπίδου ἀπὸ φράκηκον εἰς ρωμέλκον
- ε') φύλ. 58^v-68^v Γνωμολογικόν τοῦ Χρυσολωρᾶ ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- ς') φύλ. 69-84^v Ἐξηγήσεις τοῦ Λιβανίου δεῦτερος πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης. Ὀδυσσεύς
- ζ') φύλ. 85-96^v τοῦ αὐτοῦ πρεσβευτικὸς δεῦτερος πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης. Ὀδυσσεύς.
- Οἱ φυχαγωγικὲς ἐρμηνεῖες μόνον εἰς τὰ α', γ'-ζ', ἐνῶ τοῦ β' μόνο τὸ κείμενο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σὺ ἐσωτερικὸ τῆς πινακίδος τῆς σταχώσεως· Αὕτη ἡ βίβλος ὑπάρχει ἑμοῦ Παύλου Νομικοῦ ἐπὶ τῇ χεῖρα· β') φύλ. 25· Τέλος τοῦ κειμένου τῆς συντάξεως ἐγὼ Παῦλος Νομικὸς ἔγραφα ἐπὶ τῇ χεῖρα ἑμοῦ· γ') φύλ. 68^v· Zante.

135. αρ. 3329¹ έτ. 1697 φύλ. I+II+1-281

α') φύλ. 1-30 Λουκιανού Σαμοσατέως διάλογος περί του ένυπνίου,
ήτοι βίος Λουκιανού

β') φύλ. 32-44^V 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις

γ') φύλ. 44^V-57 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας

δ') φύλ. 57-74 τοῦ αὐτοῦ Νικοκλῆς ἡ συμμαχικός, λόγος γ'

ε') φύλ. 74^V-115^V τοῦ αὐτοῦ Πανηγυρικός λόγος δ^{ος}

ς') φύλ. 116-155^V Εὐρυκίδου 'Εκάβη

ζ') φύλ. 156-209 <τοῦ αὐτοῦ> Ὁρέστης

η') φύλ. 212-254^V Σχόλια παλαιά πάνυ δοκίμων εἰς τὰς σωζόμενας τῶν Σοφο-
κλέους τραγῳδιῶν

θ') φύλ. 259-281^V 'Ησιόδου τοῦ 'Ασκραίου Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

Τὰ κείμενα μέ διαστικτο ψυχασγωγική ἐρμηνεία. Τό α' καὶ μέ ἀραιά
σχόλια στό περιθώριο.

Σημελίωση τοῦ γραφέως' φύλ. 209' τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα 1697, Μαρτίου
22².

136. αρ. 3429³ ΙΗ' αἰ. φύλ. I+1-298

α') φύλ. 1-2 Κείμενο ἀκέφαλο καὶ ἀτελές

β') φύλ. 2^V-21 <Λουκιανού> Χάρων ἡ ἐπισκοποῦντες

γ') φύλ. 21^V-58^V <τοῦ αὐτοῦ> Τίμων ἡ μισάνθρωπος

δ') φύλ. 58^V-73 <τοῦ αὐτοῦ> Προμηθεύς ἡ Καύκασος

ε') φύλ. 73^V-79 <τοῦ αὐτοῦ> Πρὸς τόν εἰπόντα Προμηθεύς εἰ ἐν λόγοις

ς') φύλ. 79^V-80 <τοῦ αὐτοῦ> Πρὸς Νιγρῆνον ἐπιστολή

ζ') φύλ. 80-102^V <τοῦ αὐτοῦ> Νιγρῆνος ἡ περί φιλοσόφου ἡθους

η') φύλ. 103-126^V <Μ. Βασιλείου> ὁμιλία εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ

θ') φύλ. 127-147^V <Πλουτάρχου> περί πολυπραγμοσύνης

1. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

2. Σημελώσεις διαφόρων' α') φύλ. I' εἰς τὰ 23 τοῦ Ἰανουαρίου ἐσυστήθη σχολή
εἰς τήν μονήν ταύτην τῷ 1840 χρηρ. διδ' β') φύλ. 254^V Πόνημα Συμπολιτηταί
ἦμεν τότε τόσοι ὁπόσοι καὶ ὄνομα οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι εἰσὶν' πρῶτον
μέν Νεόφυτος Ἀκαδαιμονίτης, Κωνσταντῖνος Σταῦρος ἐξ Ἰωαννίνων, Γεώρ-
γιος.

3. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ. φύλ.
I'. Καὶ τόδε ἐκ τῶν τοῦ Δημητρίου Ἰωα [...] ᾧ οἱ ἐντευξόμενοι μέμνησθε
καὶ ἡμ.

ι') φύλ. 149-178 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις. Προτάσσεται εἰσαγωγικὸ σημεῖμα (ἀρχ. "Ὅσος καὶ ἡλικὸς ἦν ὁ ἄγιος οὗτος, τελ. ὡς ὀλιγωρηταὶ τῶν αὐτοῦ πονημάτων")

ια') φύλ. 179-198 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθεαῶ μου τὰς ἀποθήκας

ιβ') φύλ. 198-216^v <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων

ιγ') φύλ. 216^v-234 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ μεθούντων

ιδ') φύλ. 234-269 Πλουτάρχου Χαίρωνέως περὶ παίδων ἀγωγῆς

ιε') φύλ. 269-298^v τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.

137. ἀρ. 3449¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. I+1-189

α') φύλ. 3-141^v <Συνεσίου Ἐπιστολαί>

β') φύλ. 143-174^v <τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας>.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Δωροθέου τοῦ Λεσβίου, πατριαρχικά ἔγγραφα σχετικὰ μέ τῇ Γαντορίνῃ, σχεδιάσματα εὐχῶν.

138. ἀρ. 3496² ΙΗ' αἰ. φύλ. I-III+1-229+I

α') φύλ. 1-3 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

β') φύλ. 3-5^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτε ἐπὶ-
τάφια

γ') φύλ. 6-14 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα

δ') φύλ. 14-26^v τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα

ε') φύλ. 71-92^v Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραίνετικῶν

ς') φύλ. 93-107^v Συλλογὴ γνωμῶν

ζ') φύλ. 112-121^v Ἀββᾶ Θαλασσίου ἐκ τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης καὶ ἐγ-
κρατείας

η') φύλ. 124-129^v Δημοφίλου ἐκ τῶν Πυθαγορείων ἐπῶν

θ') φύλ. 130-134^v τοῦ αὐτοῦ γνωμὰι Πυθαγορικά

ι') φύλ. 134^v-140 Δημοκράτους (=Δημοφίλου;) φιλοσόφου γνωμὰι χρυσᾶ

ια') φύλ. 142-156^v Ὀμήρου Βατραχομουμαχία

1. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

2. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

- ιβ') φύλ. 158-175^V Γαβρίλου Ἑλληνοσ τετράστιχα
 ιγ') φύλ. 176-187 Φωκυλίδου ποιήματα νομοθετικόν
 ιδ') φύλ. 192^V-221^V Τῶν ἐπτὰ σοφῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς καταριθμουμένων
 ἀποφθέγματα, συμβουλαὶ καὶ ὑποθῆκαι καὶ Φερεκύδου ἐπύγραμ-
 μα εἰς τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς
 ιε') φύλ. 222-227^V Σωσιάδου τῶν ἐπτὰ σοφῶν ὑποθῆκαι.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης Γεωργίου Κορεσσίου παραδείγματα εἰς διάφο-
 ρα, Μαξίμου παραδείγματα.

139. ἀρ. 3505¹ IH' αλ. φύλ. I-III+1-145+I-III

- α') φύλ. 1-98 Συνεσίου Ἐπιστολαί
 β') φύλ. 105-122^V Ἀββᾶ Νελλου νομοθεσίαι ψυχωφελεῖς
 γ') φύλ. 123-130^V Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων
 δ') φύλ. 133-134^V <Κείμενο ἀνεπύγραφο>
 ε') φύλ. 134^V-141 <Λουκιανοῦ> περὶ πένθους.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία. Τὰ α', γ' καὶ μέ
 σχόλια στό περιθώριο.

Σημείωση τοῦ γραφέως; φύλ. I' Ἰωάννης Βαλέτας ὁ καὶ τῆς κατὰ Σί-
 φνον σχολῆς² διδάσκαλος Ἰωάννης Βαλέτας.

-
1. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ. φύλ. III^V. Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Σκυρίδωνος Ἰωαννίδους Βαλέτα.
 2. Γιὰ τὴν σχολὴ Σίφνου βλ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 172 καὶ Καρόλου I. ΓΚΙΩΝ, Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ τῆς περιγραφῆς τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μεταλλείων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἐν Σύρῳ 1876. Εἰς σελ. ι'-μὴ κεφάλαιο "Περὶ τῆς ἐν Σί-
 φνῳ σχολῆς τοῦ Ἀγίου Τάφου", ὅπου δὲν μνημονεύεται ὁ Ἰωάννης Βαλέτας.
 Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Ἐγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν σχολὴν Σίφνου. ΔΙΕΕ, τόμ. 2 (1885), σελ. 318-322. Ἐπίσης Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 61-66.

140. αρ. 3342¹ ΙΗ'-ΙΘ' αλ. φύλ. I+1-286+I
 φύλ. 1-282 <Ομήρου Οδύσσεια> α-ε , μέ διάστιχο ψυχγωγική έρ-
 μηνεία:

141. αρ. 3367² ΙΘ' αλ. (1805) φύλ. I+1-286

- α') φύλ. I-96^V <Συνεσίου 'Επιστολαί>
- β') φύλ. 156-163^V 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
- γ') φύλ. 164-166 <Κείμενο ἀκέφαλο>
- δ') φύλ. 167-168^V <Κείμενο ἀκέφαλο>
- ε') φύλ. 172-177^V <Κείμενο ἀκέφαλο>
- ς') φύλ. 178-188 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας
- ζ') φύλ. 188^V-205^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
- η') φύλ. 206-218 τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταῦκος
- θ') φύλ. 233-286 <Δημοσθένους> λόγος.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία ἐκτός ἀπό τό α' μέ-
 ρος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου (φύλ. I+1-59) ὅπου παραδίδεται μόνον
 ἡ ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης περί θεμάτων, τὰ κατ'ἐπιτομήν τοῦ α' εἵδους
 θέματα τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ, θεματογραφία

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 205· ἄνω·.

142. αρ. 3389³ ΙΗ' αλ. φύλ. I+1-228+I

- α') φύλ. 1-14^V 'Ησιόδου τοῦ 'Ασκραίου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
- β') φύλ. 15-28 <τοῦ αὐτοῦ> Θεογονία
- γ') φύλ. 38-53 τοῦ αὐτοῦ περί Νεφελῶν ἐξηγήσεις
- δ') φύλ. 57-85^V 'Εξήγηση τῆς τοῦ 'Αριστοφάνους κωμῳδίας <Πλοῦτος>
- ε') φύλ. 86-117^V 'Εξήγηση τοῦ Εὐριπίδου
- ς') φύλ. 118-145^V Εὐριπίδου Μήδεια

-
1. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ. φύλ. I· Ἐκ τῶν τοῦ 'Αθανασίου Ἱεροδιακόνου Καλλινίκου. φύλ. I καὶ 10^V. Κ. Ζησίου. φύλ. 12· Τοῦ Διδυμοτεῖχου Γραβρυήλ.
 2. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ. φύλ. I καὶ φύλ. 98^V. Γεώργιος Δημ. Κονομάτη.
 3. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

144. αρ. 3556¹ 18' αλ. φύλ. I+1-239

- α') φύλ. 1-24 Δημοσθένους κατά Φιλίππου λόγος α'
β') φύλ. 26-44^V <τοῦ αὐτοῦ> κατά Φιλίππου λόγος τρίτος
γ') φύλ. 46-152^V <τοῦ αὐτοῦ> ὁ περὶ στεφάνου λόγος
δ') φύλ. 154-217 Αἰσχίνου τοῦ ρήτορος <ὁ κατά Κτησιφάντος> λόγος
ε') φύλ. 218-236^V <Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας>.

Παραδίδονται οἱ ἐξηγήσεις τῶν κειμένων.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 154· 1833 'Απριλίου α' ἐν Πέτσαις².

145. αρ. 3569³ 1Η' αλ. φύλ. 1-160

- α') φύλ. 7-14 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
β') φύλ. 15-24^V τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) λόγος εἰς τοὺς ἀγίους
τεσσαράκοντα μάρτυρας
γ') φύλ. 25-35 <Κείμενο ἀκέφαλο>
δ') φύλ. 36-45^V τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ μου
τὰ ἀποθήκας
ε') φύλ. 46-57^V τοῦ αὐτοῦ (=Ἰω. τοῦ Χρυσοστόμου) εἰς τὴν παραβο-
λήν περὶ τοῦ ἀσώτου
ς') φύλ. 58-71 τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου) εἰς τὰ θεοφά-
νεια εἴτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος
ζ') φύλ. 72-85^V <'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ>
η') φύλ. 86-95 <'Ο κανὼν τῶν Θεοφανείων τοῦ Κοσμᾶ>
θ') φύλ. 96-101^V <'Ο κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Κοσμᾶ>
ι') φύλ. 102-105^V <'Ο κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου τοῦ Κοσμᾶ>
ια') φύλ. 106-111 Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὸν Νῶε
ιβ') φύλ. 114-131^V <Θεμιστίου περὶ φιλίας λόγος>
ιγ') φύλ. 144-158^V <Κείμενο ἀκέφαλο>.

Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, πλήν τοῦ ια'.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 24^V αὐτῷ τῷ μάθημα εἶναι τοῦ Παρθε-
νίου. Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα β') φύλ. 57· αὐτὸ τὸ μάθημα εἶναι τοῦ
Παρθενίου κανένας νά μή πάρῃ, ὅποιος πέρνη νά εἶναι γαλιδαρος καὶ
φοργᾶς αὐτοῦνοῦ γ') φύλ. 105^V αὐτὸ τὸν μάθημα εἶναι τοῦ μιχαὶ (ἔχει
διαγραφῇ καὶ ἀκολουθεῖ) παναγετι κανένας ἄνθρωπος δέν ἅ... πάρῃ
τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα.

1. Δακτυλογραφημένος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

2. Διάφορες σημειώσεις· α') φύλ. 154· 1850 Νοεμβρίου α'. 'Επῆγεν ὁ ἀνηψιὸς
μου Γεώργιος εἰς τὸν διδασκαλὸν Παρθένιου· β') φύλ. 154· 1846 Σεπτεμβρίου
12 ἦλθεν ὁ ἀνηψιὸς μου Γεώργιος.

3. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

Χειρόγραφοι Κώδικες 'Αρχείου Τυρνάβου (Ρ)¹

146. P704 έτ. 1785 φύλ. 16

Τμήμα μαθηματαρίου όπου παραδίδονται οι έξης έξηγήσεις ψυχάγωγικές.

α') Έξηγήσεις του Λουκιανοῦ Πατρίδος έγκωμιον

β') <Μ. Βασιλείου λόγος κατά των όργιζομένων>, άτελής.

Σημείωση του γραφέως· Στο τέλος του Έγκωμιού 1785 'Ιουλίου 11 Δημήτριος υιός Κωνσταντίνου.

147. P705 ΙΗ' αλ. (;) φύλ. 16

Τμήματα μαθηματαρίου όπου παραδίδονται

α') Είς 'Ιλιάδα Όμηρου. Στίχοι από διάφορες ραψώδες

β') Όμηρου Όδυσσεύς. Στίχοι από διάφορες ραψώδες

γ') Στίχοι από τραγωδίες του Εὐριπίδου ('Εκάβη, Μήδεια), του Σοφοκλέους (Αἴαντα) και άποσπάσματα από τόν Πλάτωνα ('Απολογία Σωκράτους, Φαίδων).

148. P724 ΙΗ' αλ. (;) φύλ. 26

Τμήμα μαθηματαρίου

α') Πλουτάρχου περί άνατροφής των τέκνων. Παραδίδεται ή έξηγήση

β') Σημειώσεις εις τόν περί παιδείας λόγον του Πλουτάρχου. Πρόκειται για κουκίλα σχόλια.

149. P726 ΙΗ'-ΙΘ' αλ. φύλ. 8

Τμήμα μαθηματαρίου

Παραδίδεται Πλάτωνος Φαίδων, στο "άπλοῦν" και στο "έλληνικόν", άκέφαλος και άτελής.

1. Χειρόγραφος Κατάλογος ΤΧΟ/ΕΒΕ, 'Αρχείου, στοιχείον ΡΙV1, όπου γενικώτατη περιγραφή κατά χειρόγραφο από τόν Α.Ν. ΠΟΛΙΤΗ.

150. P1190, ΙΗ' αἰ. φύλ. 7
Τμήμα μαθηματαρίου
<Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι>, ἀκέφαλοι καὶ ἀτελεῖς.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
151. P1191 ΙΗ' αἰ. φύλ. 4
Τμήμα μαθηματαρίου
<Λουκιανοῦ πῶς δεῦ ἱστορίαν συγγράφειν;>.
Τὸ κείμενο ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
152. P1192 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
Κείμενο ἀκέφαλο καὶ ἀτελές. Ἴσως Δημοσθένους λόγος.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
153. P1193 ΙΗ' αἰ. φύλ. 4
Τμήμα μαθηματαρίου
Κείμενο ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
154. P1194 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
Κείμενο, ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
155. P1195 ΙΗ' αἰ. φύλ. 6
Τμήμα μαθηματαρίου
Κείμενο, ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.

156. P1196 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
Λόγος ἀκέφαλος καὶ ἀτελής πλατύτερα ἐξηγημένος. Ἴσως Γρηγο-
ρίου τοῦ Θεολόγου.
157. P1197 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
Ἐξηγήσεις τοῦ αὐτοῦ (=Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμασύνης),
ἀτελείς.
158. P1198 ΙΗ' αἰ. φύλ. 6
Τμήμα μαθηματαρίου
Ἐξηγήσεις < Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ λόγος Ἐπιτάφιος σὺν
Μ. Βασίλειο >, ἀτελής.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγησις.
159. P1199 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
Ἐξήγησις κειμένου, ἀκέφαλη.
160. P1200 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
Ἐξήγησις κειμένου, ἀκέφαλη καὶ ἀτελής.
161. P1201 ΙΗ' αἰ. φύλ. 10
Τμήμα μαθηματαρίου
Ἐξήγησις κειμένου, ἀκέφαλη καὶ ἀτελής.

162. P1202 ΙΗ' αζ. φύλ. 70
Τμήμα μαθηματαρίου
'Εξηγήσεις τῶν ἐπιστολῶν Συνεσίου ἐπισκόπου Κυρήνης.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
163. P1203 ΙΗ' αζ. φύλ. 6
Τμήμα μαθηματαρίου
<'Ομήρου 'Ιλιάδος Α>, ἀτελής.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση.
164. P1204 ΙΗ' αζ. φύλ. 2
Τμήμα μαθηματαρίου
'Εξήγηση κειμένου ἀκέφαλη καὶ ἀτελής.
165. P1205 ΙΗ' αζ. φύλ. 26
Τμήμα μαθηματαρίου
'Εξήγηση κειμένου ἀκέφαλη καὶ ἀτελής.
166. P1206 ΙΗ' αζ. φύλ. 30
Τμήμα μαθηματαρίου
<'Ομήρου 'Ιλιάδος Α>, ἀτελής.
Παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγηση ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ γραφέως τοῦ PIV,1,
1207 (ἀριθ. 167).
167. P1207 ΙΗ' αζ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρίου
<'Ομήρου 'Ιλιάδος Α>.
Παραδίδεται μόνο τὸ κείμενο, ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ γραφέως τοῦ PIV,
1, 1206 (ἀριθ. 166).

168. P1208 ΙΗ' αλ. φύλ. 8
Τμήμα μαθηματαρχίου
<Φωκυλίδου Ποίημα νοουθετικών> άτελές.
Παραδίδεται μόνο ή έξήγηση.
169. P1209 ΙΗ' αλ. φύλ. 46
Τμήμα μαθηματαρχίου
Πλουτάρχου άποφθέγματα βασιλέων και στρατηγών.
Παραδίδεται "Έξήγησις του σοφωτάτου κυδρ(;) Κωνσταντίνου)".
Μόνο ή έξήγηση.
170. P1210 ΙΗ' αλ. φύλ. 102
Τμήμα μαθηματαρχίου
Έξήγηση εις τον περί στεφάνου λόγο του Δημοσθένους.
171. P1211 Έτ. 1819 φύλ. 112
Τμήμα μαθηματαρχίου
α') Εύριπίδου Έκάβη. Παραδίδεται μόνο ή έξήγηση
β') Σοφοκλέους Αΐας, μόνο ή έξήγηση
γ') Εύριπίδου Έκάβη. Παραδίδεται μόνο τό κείμενο . Προτάσσεται ή
 υπόθεση
δ') Σοφοκλέους Αΐας, μόνο τό κείμενο . Προτάσσεται ή υπόθεση.
Σημειώσεις του γραφέως α') στο τέλος της Έκάβης* 1819 'Ιουνίου 10.
 'Εν Μηλεωτική Σχολή. β') (στο τέλος του Αΐαντα)* 1819 ε' Σε-
 πτεβ. Τέλος της Σοφοκλέους τραγωδίας. Μηλιαΐς¹.

1. Στις Μηλιές του Πηλίου έλειτουργούσε σχολή από τά μέσα του ΙΗ' αλ. μέχρι τό 1821, όποτε έκλεισε λόγω των περιστάσεων. Μετά τον Άγωνα ή λειτουργία της σχολής επανελήφθη. Βλ. Έρμης ό Λόγιος, 1813, σελ. 116, Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 88, Τρ., ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, 'Η Παλδεία, τόμ. Α', σελ. 206-210.

172. P1212 ΙΗ' φύλ. 12
 Τμήμα μαθηματαρίου
 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεις.
 Παραδίδεται τὸ κείμενο καὶ ἀκολουθοῦν "ὑποσημειώσεις", δηλαδή
 πουκίλα σχόλια.
173. P1213 ἔτ. 1774 φύλ. 4
 Τμήμα μαθηματαρίου
 Παραδίδεται κανὼν εἰς τὴν 'Ανάληψιν μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρ-
 μηνεία, ἀκέφαλος.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· Τέλος τοῦ κανόνος τῆς 'Αναλήψεως καὶ τῷ θεῷ
 δόξα. 'Εν μηνί Νοεμβρίου λ', αψοδ^ψ.
174. P1215 ΙΗ' αὐ. φύλ. 8
 Τμήμα μαθηματαρίου
 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τὰ καθ' ἑαυτὸν ἔπη, ἀτελῆ. Στὸ ἀρι-
 στερό μισό τοῦ φύλλου τὸ κείμενο καὶ στὸ δεξιό ἡ ἐξήγηση.
175. P1216 ΙΗ' αὐ. φύλ. 16
 Τμήμα μαθηματαρίου
 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον, ἀτε-
 λής.
 Τὸ κείμενο μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
176. P1217 ἔτ. 1774 φύλ. 6
 Τμήμα μαθηματαρίου
 Κανὼν εἰς τὴν 'Υπαπαντὴν, μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· αψοδ^ψ 'Ιανουαρίου 1.
177. P 1218 ΙΗ' αὐ. φύλ. 1
 Τμήμα μαθηματαρίου
 'Ο κανὼν τῆς 'Αναλήψεως, ἀτελής.

Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Πρόκειται γιά ἓνα φύλλο πού ἀσφαλῶς ἀνήκει στό PIV, 2, 1213 (ἀρ. 173).

178. P1219 ἔτ. 1774 φύλ. 15

Τμήμα μαθηματαρίου

α') Κανών ἀναστάσιμος

β') Κανών τοῦ Ἀντιπάσχα

γ') Κανών τῆς Ἀναλήψεως.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') ἀφοδ' μηνί Ἀπριλίου δ' β') ἔτος ἀφοδ' ἐν μηνί Ὀκτωβρίου εδ' γ') ἐν μηνί Νοεμβρίου.

Ἀπό τό χέρι πού ἔγραψε καί τό PIV, 2, 1213 (ἀρ. 173).

179. P1220 ΙΗ' αἰ. φύλ. 8

Τμήμα μαθηματαρίου

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος α^{ος} εἰς τό Πάσχα καί εἰς τήν βραδυτήτα.

Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

180. P1224 ΙΗ' αἰ. φύλ. 31

Τμήμα μαθηματαρίου

Θεοδωρήτου Κύρου λόγος α^{ος} περὶ Προνοίας.

Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

181. P1225 ΙΗ' αἰ. φύλ. 12

Τμήμα μαθηματαρίου

Κείμενο, ἀκέφαλο καί ἀτελές, μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

182. P1226 ἔτ. 1761 φύλ. 23

Τμήμα μαθηματαρίου

Πλουτάρχου λόγος περί πολυπραγμοσύνης, ἀτελής.

Τό κείμενο μέ διδάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1^ο· ἀφ' ἧς Ἰουλίου 7 ἡμέρα γ^η.

Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων

183. ἀρ. 9¹ ΙΗ' αἰ. (1737, 1743, 1764) φύλ. 202+σελ. 1165
- α') φύλ. 2-202 Ξενοφῶντος Κύρου Παιδεία, ἀτελής
- β') σελ. 1-21 Μ. Βασιλείου εἰς τόν ἄγλιον Μάμαντα
- γ') σελ. 25-66 < τοῦ αὐτοῦ > περί εὐχαριστίας λόγος α^{ος}
- δ') σελ. 67-72 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τήν μάρτυρα Ἰουλίτταν καί τὰ ἐπόμενα τῆς προλεχθείσης ὁμιλίας περί εὐχαριστίας, κολοβό²
- ε') σελ. 95-118 τοῦ αὐτοῦ (= Ἰσοκράτους) πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας
- ς') σελ. 118-146 < τοῦ αὐτοῦ > Νικοκλῆς ἡ συμμαχικός λόγος γ^{ος}
- ζ') σελ. 147-199 < τοῦ αὐτοῦ > Πανηγυρικός λόγος η^{ος}
- η') σελ. 202-215 Μ. Βασιλείου κατὰ μεθούντων
- θ') σελ. 358-369 < Μ. Βασιλείου εἰς ὁσίαν μάρτυρα >, ἀκέφαλος
- ι') σελ. 369-401 < Κείμενο ἐκκλησιαστικό ἀδήλου >, ἀκέφαλο
- ια') σελ. 423-478 Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, ἀτελής
- ιβ') σελ. 479-487 Περὶ φρονήσεως καί βουλῆς λόγος β'
- ιγ') σελ. 487-491 Περὶ ἀγνείας καί σωφροσύνης λόγος γ'
- ιδ') σελ. 491-496 Κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως, πλάγιος τοῦ τετάρτου
- ιε') σελ. 496-510 Ὁ κανὼν εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου τοῦ Κοσμᾶ

-
1. Σπυρίδωνος Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος Χειρογράφων τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἑθνικῆς, ΝΕ, τόμ. 1 (1904), σελ. 228-229. φύλ. 1^ο Ἐκ τῶν τοῦ Ἰωάννου φ. 2: Ἰωάννου πέφυκε καὶ αὐτὴ σὺν ἄλλοις, ἡρξάμην Ὀκτωμβρίου θ^η ἡμ. Σάβ(ατον) φύλ. 143^ν. Ἰωάννου τοῦ ἐς ἄκρον φιλοπόνου τυγχάνει γε ὧν, τοῦ καὶ ἐν ἔργῳ εἴτ' οὖν ἐν πράξει ἀνά ἅπαντα τουτοῦ διὰ μνήμης ἐπιφέροντος ἐμμελῶς τε καὶ παναρμονίως σελ. 531^ο. Ἰωάννου (Παργαίου) πέφυκε καὶ αὐτό σὺν ἄλλοις.
2. Μετὰ τῇ σελ. 72 ἐξέπεσαν φύλλα, τὰ ὅποια παρέδιδαν τὸ λόγο τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον, σύμφωνα μέ τόν πλῆνακα περιεχομένων τοῦ φ. 1^ν.

- ις') σελ. 513-523 'Ο παρακλητικός κανών Θεοδώρου Ἀσκήσεως
 ιζ') σελ. 531-537 'Ο κανών τοῦ Πάσχα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιη') σελ. 538-544¹ τοῦ αὐτοῦ κανών τοῦ Ἀντίπασχα
 ιθ') σελ. 566-576 'Ο κανών τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
 κ') σελ. 580-600 τοῦ αὐτοῦ ὁ κανών τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ
 κα') σελ. 610-620 τοῦ αὐτοῦ ὁ κανών εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
 κβ') σελ. 621-627 'Ο κανών εἰς τὴν Κοίμησιν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 κγ') σελ. 630-637 Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου Κανών
 κδ') σελ. 637-645 <τοῦ αὐτοῦ> κανών
 κε') σελ. 646-652 <τοῦ αὐτοῦ> κανών
 κς') σελ. 657-697 Γνωμαὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
 κζ') σελ. 698-729 Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί
 κη') σελ. 746-752 Λουκιανοῦ ἐπιστολαὶ χρονικαί
 κθ') σελ. 753-764 τοῦ αὐτοῦ περὶ πένθους.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολές λογίων τοῦ ΙΗ' αἰ., θεματογραφία, συμβουλευτικαὶ ρήσεις καὶ λόγοι.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν* α') φύλ. 202* Ἀναστάσιος Μαρμαρᾶς γέγραφα αὐταῖς β') σελ. 1737 Σεμ(πτεμβρίου) 16 γ') σελ. 21* Γέγραπται παρὰ Γεωργίου τοῦ Λερίου τό δ' ἀνωτέρω παρὰ Ἰωάννου ταπεινοῦ (ταπεινοῦ διαγράφεται) Ἰωάννου παρ (=Παργαίου) τῷ ἀφ' ἐξ ὧν Δεκεμβρίου κγ' ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ δ') σελ. 358* ἀφ' οὗ (;) Μαΐου α' (;) ε' σελ. 401* Λοιπὸν διὰ τέλους εὖν οὐκ ὀλίγῳ πόνῳ καὶ καμάτῳ Ἰωάννη τε τῷ Παργαίῳ τλήμονί τε καὶ φρενῶν ἐκπεπτωκότι, τηλικαύτης τε καὶ τοιαύτης πρὸς τὰ κρείττω σωτηρίας καὶ ἐπιδόσεως ἀμελήσαντι (τὰ ὑπόλοιπα ἐκόπησαν ἀπὸ τοῦ σταχωτή) ς') σελ. 697* Τέλος μονοστίχων γνωμῶν, ἀφ' 63(;) Μακαρίου Ἱεροδιακόνου ὑπάρχει τό παρόν.

184⁴ ἀρ. 17² ΙΗ' αἰ. (1739, 1770) φύλ. 183

α') φύλ. 14-21 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Περὶ τῶν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς παθῶν, κολοβό

β') φύλ. 22-36^V <Μ. Βασιλείου> λόγος εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα, ἐξήγηση

1. Μεταξὺ τῶν σελ. 544 καὶ 565 ὑπῆρχαν φύλλα, τὰ ὅποια παρέδιδαν τοὺς κανόνες τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, σύμφωνα μέ τὸν πλῆνα τοῦ φύλ. 1.
2. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 357-359.

γ') φύλ. 37-90^V 'Αριστοφάνους Πλοῦτος

δ') φύλ. 92-157^V 'Επιστολῶν ἄθροισις. Παραδίδονται ἐπιστολαί 1) 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (φύλ. 92^V-97^V), 2) 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου (φύλ. 97^V-118^V), 3) Μ. Βασιλείου καὶ Λιβανίου ἀμειβᾶται (φύλ. 120-129^V), 'Ανεπίγραφος (φύλ. 129^V-134), 5) Φαλάριδος (φύλ. 134^V-140), 6) Βρούτου (φύλ. 140^V-141), 7) 'Ιουλιανοῦ (φύλ. 140^V-151), 8) 'Αριστοτέλους (φύλ. 151-153^V), Διογένους καὶ Κράτητος (φύλ. 153^V-157^V).

ε') φύλ. 161-183^V Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν.

Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολές διαφόρων τοῦ ΙΗ' αἰ., Πράξις ἐκκλησιαστική, ἀντίγραφο χρυσοβούλλου, τύποι ἐπιστολῶν.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 90^V 8 Φεβρουαρίου 1770 β') φύλ. 118^V Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα 1739 'Ιουλιανίου 8 Νικόδημος ἱερομόναχος.

185. ἀρ. 19¹ ἔτ. 1736-1739 φύλ. 118

α') φύλ. 1-20 'Αγαπητοῦ διακόνου παλαινετικῆ πρὸς 'Ιουστινιανόν (=Κεφάλαια παλαινετικά)

β') φύλ. 21-27^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινῶμαι διςτίχα

γ') φύλ. 28-37 Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν. Προτάσσονται στίχοι εἰς Φωκυλίδην

δ') φύλ. 37^V-40 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη

ε') φύλ. 41-70 Γινῶμαι ἐλληνικαὶ βραχεῖαι ρωμαϊστὶ μεθερμηνευόμεναι (=Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα)

ς') φύλ. 71-74^V Δημοκρίτου² φιλοσόφου γινῶμαι χρυσᾶ

ζ') φύλ. 75-78^V Δαμοφίλου ἐκ τῶν Πυθαγορείων

η') φύλ. 79-82 τοῦ αὐτοῦ γινῶμαι Πυθαγορικά

θ') φύλ. 83-98 Κάτωνος γινῶμαι παλαινετικά

ι') φύλ. 99-118 'Ισοκράτους Νικοκλῆς ἢ συμμαχικός λόγος γ^{ος}.

Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 20 Τέλος ἐκθέσεως παλαινετικῆς 'Αγαπητοῦ διακόνου πρὸς 'Ιουστινιανόν τόν καίσαρα ἥτις παρ' ἄλλῃσι βασιλικῇ δ-νομάζεται σχέδη 1739 'Απριλλίου 1 ὁ γράφας ἀγὼ ὁ Μανολάκης υἱός

1. Σπ. Π. Λάμπρου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 359-360.

2. Στὸ χειρόγραφο Δημοκράτους.

τοῦ Ναντάλτζου βόρνικου τῆς δόμνας ὅπου ἦτο εἰς τοῦ Νικολάου βοῦ-
βόνδα β') φύλ. 74^V. Ὁ γράφας Μιχαήλ Εὐσταθίου 1736 Ὀκτωβρίου
α' γ') φύλ. 118^V 1732. Τέλος καὶ τῇ θεῷ δόξα ὁ γράφας ἀγὼ Μανο-
λάκης υἱὸς Νεντάλτζου.

186. ἀρ. 21¹ ἔτ. 1784-1786 φύλ. 266²

- α') φύλ. 1-109 Συνεσίου Κυρήνης ἐπιστολαί
- β') φύλ. 112-175 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν
Πόντον φυγῆς
- γ') φύλ. 176^V-232^V Ἰσοκράτους Πανηγυρικός λόγος δ'. Προτάσσεται "Ἱε-
ρωνύμου Βολφίου Ὑπόθεσις εἰς τὸν Πανηγυρικόν"
- δ') φύλ. 233-252 < Ἰσοκράτους > Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικὸς λόγος γ'.
Ἀκολουθεῖ "Ὑπόθεσις Ἱερωνύμου Βολφίου εἰς τὸν τρίτον λόγον"
- ε') φύλ. 257 Ἑρμηνεία εἰς τὸν τοῦ Ἰσοκράτους λόγον τοῦ κύρ Νεοφύτου
< τοῦ Πελοποννησίου >³. Παραδίδεται μόνον ἡ ἐπιγραφή
- ς') φύλ. 258-260^V Νεοφύτου Πελοποννησίου Ἑρμηνεία εἰς λόγον Ἰσο-
κράτους
- ζ') φύλ. 260^V-266^V Εἰς τὸ περὶ παιδων ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου ἐπιθεωρή-
ματά τινα τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου κυρίου Νεοφύτου τοῦ
Πελοποννησίου.

Τοῦ κειμένου α' μόνο ἡ ἐξήγησις, καὶ κείμενα β'-δ' μέ διόστιχο φυ-
χαγωγική ἐρμηνεία, ἐνῶ τοῦ κειμένου ς' ἡ ἐξήγησις δέν ἔχει γραφή.

Παραδίδεται ἀκόμη μετάφραση ἀκτιναμέ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 1^V ἀφ' ἧς Νοεμβρίου β') φύλ. 112^V
ἀφ' ἧς Φεβρουαρίου γ') φύλ. 176^V ἀφ' ἧς Ὀκτωβρίου καὶ ἐκάμαμεν ἀρ-
χήν εἰς τὸν παρόντα λόγον δ') φύλ. 232^V τέλος καὶ τοῦ παρόντος
λόγου κατὰ μῆναν Μάρτιον ε') φύλ. 252^V Τέλος καὶ τῇ θεῷ δόξα κατὰ
μῆναν Ὀκτώβριον ἐτελειώσαμεν ς') φύλ. 256^V ἀφ' ἧς Σεπτεμβρίου θ'
ἐκάμαμεν ἀρχήν τοῦ παρόντος λόγου.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἀγνστ., σελ. 361-362. Φύλ. 261, ... Ὀκτωβρίου. Ἐκ τοῦ
ἱεροῦ μετοχίου. Κ. Οἰκονόμος (=δὲ ἐξ Οἰκονόμων).
2. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φύλλων καὶ ἡ ἀρίθμησίς τους λαμβασμένη στὸν κατάλογο.
3. Πρόκειται γιὰ τὸ Νεόφυτο Καυσοκαλυβίτη, ὁ ὅποιος ἐδίδασκε στὴν Ἀθωνιάδα,
στὴ Χίο καὶ στὰ Βουκουρέστι. Ὑπῆρξε καλὸς φιλόλογος, ἔγραψε ὅμως καὶ
ἔργα θεολογικοῦ περιεχομένου. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 413-
431, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. Ἐπίσης Ἀγγελ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ, Τὰ
ἔτη σπουδῶν Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Πρακτικά Α' Διεθνoῦς Συνεδρίου
Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν, τόμ. 3 (1976), σελ. 377-380.

187. αρ. 23¹ έτ. 1801 φύλ. 410

- α') φύλ. 8-15^V Λυσίου υπέρ 'Ερατοσθένους φόνου άπολογία, έξήγηση. Προτάσσεται βίος του Λυσία και υπόθεση του λόγου
- β') φύλ. 16^V-34 <του αὐτοῦ>κατά 'Ερατοσθένους του γενομένου τῶν τριάκοντα, έξήγηση. Προτάσσεται σημείωση για τό λόγο²
- γ') φύλ. 34-54 του αὐτοῦ έπιτάφιος εἰς τούς Κορινθίωv βοηθούς, έξήγηση. Προτάσσεται σημείωση
- δ') φύλ. 56-86^V Δημοσθένους λόγος κατ' 'Ανδροτίωνος, έξήγηση
- ε') φύλ. 88-95 <του αὐτοῦ> 'Ολυμπιακός λόγος Α', έξήγηση
- ς') φύλ. 95-103^V <του αὐτοῦ> 'Ολυμπιακός λόγος Β', έξήγηση
- ζ') φύλ. 103^V-113^V του αὐτοῦ 'Ολυμπιακός λόγος Γ', έξήγηση
- η') φύλ. 113^V-128 του αὐτοῦ κατά Φιλίππου λόγος Α', έξήγηση
- θ') φύλ. 128-148^V του αὐτοῦ κατά Φιλίππου Γ', έξήγηση
- ι') φύλ. 152-229 του αὐτοῦ δ κατά Μειδίου λόγος περί κονδύλου, έξήγηση άναπτυχθεῖσα παρά διδασκάλου Λάμπρου Φωτιάδου³ μετά πλείστης άκριβείας τε και έπιμελείας
- ια') φύλ. 230-345 του αὐτοῦ περί παραπρεσβείας, έξήγηση
- ιβ') φύλ. 348-410 Αἰσχίνου περί παραπρεσβείας, έξήγηση.

Σημείωση του γραφέως' φύλ. 410¹ 1801 Σεπτ. ιε' γεώργιος Σωφ.(;) ⁴.

188. αρ. 26⁵ ΙΗ' αἰ. φύλ. 126 (κολοβός)

- α') φύλ. 13-14^V <Ιγνατίου> σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατά στοιχεῖον
- β') φύλ. 15-16^V Γρηγορίου του θεολόγου 'Αλφάβητος παραινετική πρὸς φιλόπονον

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 363.
2. φύλ. 16¹ Σημειώτέον επί του προκειμένου λόγου πρώτον τό έν τῇ έπιγραφῇ (δὺν αὐτός εἶπεν Λυσίας) τό γάρ έν τῇ τῆς έγκυκλοπαίδειας τόμῳ (πρώτου) παρένθετον δοκεῖ οὐ κείμενον έν τοῖς άκριβεστέροις χειρογράφους κώδιξι.
3. 'Ο Λάμπρος Φωτιάδης υπῆρξε περίφημος διδάσκαλος της Σχολῆς Βουκουρεστίου. Δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τόν Εὐστάθιο Λάμπρου, μαθητή του Κυμνήτη. Βλ. Δημητρίου ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Λάμπρος Φωτιάδης (1752-1805). ΕΜΑ, τόμ. 3(1950), σελ. 106-140 και Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 449-461.
4. Σημείωση φύλ. Ξ' Λόγοι του Λυσίου κόλαις 14¹ Δημοσθένους κατὰ 'Ανδροτίωνος κόλαις 8¹ του αὐτοῦ 'Ολυμπιακός κόλαις 16¹ του αὐτοῦ κατὰ Μειδίου κόλαις 22¹ Λόγοι δὺν Δημοσθένους και Αἰσχίνου κόλαις 48¹ πρὸς ένδεκα παρ(άδες) και έκατόν τό δέσιμον. Μαξίμου και τόδε.
5. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 365-367.

- γ') φύλ. 17-18^V Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως στίχου κατ' ἀλφάβητον
- δ') φύλ. 19-21^V Νεΐλου μοναχοῦ κεφάλαια κατ' ἀλφάβητον
- ε') φύλ. 33-45^V Θαλασσίου τοῦ Λίβυος περί ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας πρὸς Παῦλον πρεσβύτερον
- ς') φύλ. 46-61^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (τετράστιχα)
- ζ') φύλ. 62-80^V <Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον>
- η') φύλ. 81-98 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- θ') φύλ. 98^V-122 τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
- ι') φύλ. 122-126^V Λουκιανοῦ πατρὶδος ἐγκώμιον, ἐξηγήσεις ἀτελεῖς.
Παραδίδονται ἐπίσης διάλογοι ἑλληνικοὶ χάριν τῶν ἀρχαρίων.
Τὰ κείμενα α'-ε', ια' μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία. Τῶν κειμένων ζ'-ι' παρέχεται μόνον ἐξήγησις¹.

189. ἀρ. 34² IH' αἰ. φύλ. 259 (ἀκέφαλος)
- α') φύλ. 36-54^V Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων κεφάλαια παραινετικά ἐξηγήσεις πρὸς τὸν αὐτοῦ υἱόν
- β') φύλ. 55-91^V τοῦ αὐτοῦ αἰ αὐταί
- γ') φύλ. 93-100 Θεοστηρίκτου μοναχοῦ κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν θεοτόκον
- δ') φύλ. 101-108 ἑτερος κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν θεοτόκον Θεοδώρου (Δούκα)³ τοῦ Λασκάρως
- ε') φύλ. 110-118^V Κανὼν τοῦ τιμίου Σταυροῦ
- ς') φύλ. 119-132^V Κανὼν τῶν Χριστοῦ γεννητῶν
- ζ') φύλ. 133-147^V Κανὼν τῶν φώτων
- η') φύλ. 149-157 Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
- θ') φύλ. 158-164^V Κανὼν τῶν Βαΐων

1. Σημειώσεις διάφορες· α') φύλ. 1^V <Κατάλογος βιβλίων τοῦ κτήτορος>. Ἰδού φανερὸν τῶν κατὰλογον τῶν βιβλίων. Ὁ κατάλογος τῶν βιβλίων ἔχει δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸν Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 366· β') φύλ. 12^V Μεταξὺ παλαιῶν βιβλίων εὐρέθη τό παρὸν χειρόγραφον εἰς τό ὅποσον ἐμπορεῖ νά θεωρησῇ τίς τὸν τρόπον μέ τὸν ὅποσον ἐπαρέδιδον οἱ παλαιοὶ διδάσκαλοι τὴν διάλεκτον, τὴν διαφοράν τῆς γλώσσης κτλ. Γρηγόριος Γ. Παπαδόπουλος τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1834 ἔτ(;)· Σημ. ἡ ἐξήγησις ἡ γενομένη ἐπὶ τό κείμενον λέγεται ψυχαγωγία ἥτις ἦτο πολλὰ συνήθης καὶ σχεδὸν καθιερωμένη κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα· γ') φύλ. 45^V. voilà un manuscrit bien vieux qu'il est trouvé parmi des papiers anciens.
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 2(1905), σελ. 231-233. φύλ. 2· καὶ τότε εὖν τοῖς ἄλλοις πέλει κάμου Κωνσταντίου (καὶ μονοκονδυλιά), φύλ. 2^V καὶ τό μέν πέλει σὺν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις Κωνσταντίου τοῦ ἐν σιφνέου (;) ὄντος ὅστις οὖν αὐτό σφετερῆσαι θελήσει / ἄγαν κατάρματος ἔστω κλπ.
3. Στό χειρόγραφο Λουκά.

- ι') φύλ. 165-167 Κανών της Μεγάλης Δευτέρας
 ια') φύλ. 167^V-168^V Κανών της Μεγάλης Τρίτης
 ιβ') φύλ. 169-171^V Κανών της Μεγάλης Τετάρτης
 ιγ') φύλ. 171^V-178 Κανών της Μεγάλης Πέμπτης
 ιδ') φύλ. 178-181 Κανών της Μεγάλης Παρασκευής
 ιε') φύλ. 181^V-189 'Ο κανών τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἀπὸ πρώτης ᾠδῆς ἕως ἑκτης, ποίημα Μάρκου Ὑδροῦντος, οἱ δὲ εἵρμολοὶ γυναικὸς τίνος Κασσίας ὀνομαζομένης, ἀπὸ δὲ ἑκτης ᾠδῆς καὶ ἑφεξῆς ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμά
 ις') φύλ. 190-195^V 'Ο κανών τοῦ Πάσχα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιζ') φύλ. 196-202 'Ο κανών τοῦ θωμᾶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιη') φύλ. 203-210 'Ο κανών της Ἀναλήψεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιθ') φύλ. 214-226 'Ο κανών της Πεντηκοστῆς Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
 κ') φύλ. 226^V-234 'Ο κανών της Μεταμορφώσεως Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
 κα') φύλ. 234-242 'Ο κανών της Κοιμήσεως Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
 κβ') φύλ. 243-250^V Στίχοι ἠρωελεγεῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν ποίημα Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Στουδίου.

Τὰ κείμενα β'-ις', ιθ'-κα' μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τὰ κείμενα ις'-ιη', κβ' χωρὶς τὴ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τοῦ κειμένου α' μόνο ἢ ἐξηγήση.

Παραδίδεται ἀκόμη ποικίλη ὕλη.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 108^V τέλος της κοινῆς παρακλήσεως Κωνσταντίνου Μοθωναῖος ἔγραψα β') φύλ. 147^V ἡ μὲν χεὶρ ἡ γράψασα κρύπτεται τὰ φφ, ἡ δὲ βίβλος αὕτη μένει εἰς χρόνους πληρεστάτους (ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μοθωναῖον) γ') φύλ. 181 (μονοκονδυλιά)* Κωνσταντῖνος Μοθωναῖος δ') φύλ. 195^V (μονοκονδυλιά)* Κωνσταντῖνος Μοθωναῖος ε') φύλ. 210^V. Ὡς περ οἱ ξένοι χαίρουσιν ἰδεῖν πατρίδα / καὶ οἱ θαλαττεύοντες ἰδεῖν λιμένα / καὶ οἱ πραγματεύοντες ἰδεῖν τὸ κέρδος / οὕτω καὶ οἱ γράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος (ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Μοθωναῖον).

190. ἀρ. 40¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 109, (ἀκέφαλος καὶ κολοβός)
 φύλ. 1-109^V <Ἡρωδιανοῦ της μετὰ Μάρκον βασιλείας βιβλία κ>, ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.
 Τὸ κείμενο μέ διάστιχο ἀραιά ἐρμηνεία.

191. ἀρ. 53² ΙΗ' αἰ. φύλ. 254
 α') φύλ. 1-78 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα λαμβλικά καὶ ἠρωελεγεῖα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 359.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 3(1906), σελ. 115-116.

- β'') φύλ. 81-86 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 γ') φύλ. 89-118 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν καθ'ἑαυτὸν ἔπη
 δ') φύλ. 118-151 τοῦ αὐτοῦ Παρθενίης ἔπος
 ε') φύλ. 151^Υ-183^Υ τοῦ αὐτοῦ Ὑποθήκαι παρθένους
 ς') φύλ. 185-196^Υ Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α'
 ζ') φύλ. 201-231^Υ Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
 η') φύλ. 233-238^Υ Ἀββᾶ Νεΐλου νουθεσίαι
 θ') φύλ. 239-252^Υ Ἑξηγήσεις τοῦ Ἀββᾶ Νεΐλου.
 Τὰ κείμενα α'-ς' με διάστιχο ψυχαγωγικὴν ἐρμηνεία. Τὸ κείμενο η' εἶναι μόνο τὸ πρωτότυπο καὶ τὸ θ' μόνο ἡ ἐξήγησις.

192. ἀρ. 57¹ IZ'-IH' αἰ. φυλ. 363

- α') φύλ. 4-32^Υ Λουκιανοῦ δῶλόγου: Ἑρμοῦ Χάρωνος, Κροίσου καὶ Σόλωνος ἢ ἐπισκοποῦντες, ἐξήγησις
 β') φύλ. 33-72 τοῦ αὐτοῦ Τύμων ἢ μισάνθρωπος, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 97-111 Λόγος εἰς τὸν Τύμιον Σταυρόν, ἐξήγησις
 δ') φύλ. 113-123^Υ Ἑξήγησις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ, ἀτελής²
 ε') φύλ. 124-159^Υ Μ. Βασιλείου λόγος πρὸς τοὺς νέους, ἐξήγησις
 ς') φύλ. 160-167^Υ Διογένους ἢ περὶ ἀρετῆς
 ζ') φύλ. 168-180^Υ Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξήγησις
 η') φύλ. 182-187^Υ Θεοδώρου Προδρόμου ἐπὶ ἀποδήμῃ τῇ φιλήφ, κείμενο
 θ') φύλ. 188-195^Υ <Ἑξήγησις τοῦ ἀνωτέρω>
 ι') φύλ. 196-230 <Ἀντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια
 ια') φύλ. 271-278^Υ Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐξήγησις
 ιβ') φύλ. 279-288 Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν θεοτόκον, πόλημα Θεοδώρου Ἀσκαρέως, ἐξήγησις
 ιγ') φύλ. 315-318 Γινώμαι καὶ ὑποθῆκαι ἐκ τῆς Σοφίας Σελευχίδου ἐκλεγεῖσαι πάνυ ψυχωφελεῖς, κείμενο
 ιδ') φύλ. 319-323 "Ἑξηγήσεις τῶν γνωμῶν τοῦ Σελευχίδου"

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 119-121, φυλ. 1^Υ. Αὕτη σὺν ταῖς λοιπαῖς Πέτρου Ἀναστασίου φύλ. 363. Αὕτη ἡ βίβλος ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ Μανουὴλ Δρύστιος τὸ κατ'ἐπίκλην Ὀροῦμ ὀγλοῦ εἰ δέ τις ἀποξενώσει νά ἔχη τὴν κατάραν τῶν τριακοσίων

2. Ἡ ὕδα με τὴν τῶν φύλ. 97-11, ἀλλά ἀπὸ ἄλλο γραφέα.

λε') φύλ. 325-353 <Λουκιανού> Μνήσιπος καὶ Τόξαρις, κείμενο

ις') φύλ. 355-362 <τοῦ αὐτοῦ> Περί μακροβίων, κείμενο.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολές λογίων τοῦ ΙΗ' αἰ., λόγοι Ἀθανασίου Ζυγομαλά¹.

193. ἀρ. 62 ²	ΙΗ' αἰ.	σελ. 651. (κολοβός)
α')	σελ. 3-13 φαλος.	Ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου, ἀκέ-
β')	σελ. 15-35	Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ αὐτοῦ
γ')	σελ. 35-55	Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων τοῦ αὐτοῦ
δ')	σελ. 57-64	Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ αὐτοῦ
ε')	σελ. 65-72	Ὁ κανὼν τῶν Βαΐων τοῦ αὐτοῦ
ς')	σελ. 73-76	Ὁ κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας τοῦ αὐτοῦ
ζ')	σελ. 76-77	Ὁ κανὼν τῆς Μ. Τρίτης τοῦ αὐτοῦ
η')	σελ. 78-81	Κανὼν τῆς Μ. Τετάρτης
θ')	σελ. 81-89	Κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης
ι')	σελ. 90-93	Κανὼν τῆς Μ. Παρασκευῆς
ια')	σελ. 94-103	Κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου
ιβ')	σελ. 104-110	Ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα Ἰωάννου τοῦ Λαμασκηνοῦ
ιγ')	σελ. 111-119	Ὁ κανὼν τοῦ ἀντίπασχα Ἰωάννου μοναχοῦ
ιδ')	σελ. 120-130	Ὁ κανὼν τῆς Ἀναλήψεως Ἰωάννου μοναχοῦ
ιε')	σελ. 131	Ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου
ις')	σελ. 132-149	Ἄλλος κανὼν ἱαμβικός Ἰωάννου τοῦ Ἀρκλά
ιζ')	σελ. 151-152	Κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως

1. Σημειώσεις διάφοροι· α') φύλ. 18^π-Τῷ ἁγῶν ἐν μηνὶ Μαρτίῳ β' ἀνεχωρήσαμεν ἐκ τῆς πόλεως Βουκουρεστίου εἰς Βρασσοβόν. Ἐπιστρέψαμεν δὲ ἐν τῇ κωμοπόλει Κομπουλοῦγκι, τῷ ἁγῶν ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιβ'. Τῷ ἁγῶν ἐν μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιβ'. Τῷ ἁγῶν ἐν μηνὶ Μαΐῳ πρώτη ἡμέρα Κυριακὴ ἐτελεύτησεν ἡ ἀείμνηστος γυνὴ μου Σουλτάνα Ποκοβνιτζιάσα Στογιανέσκα. Ἐν τῷ αὐτῷ μηνὶ ια' (;) εἰσήλθον ἐν Βουκουρεστίῳ οἱ Ὀθωμανοί.
2. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωγ., σελ. 246-248. α') στό παράφυλλο τῆς σταχώσεως ἔτη ραφξεφ Μαΐου ιε'· ἀφ' οὗ ἡγοράσθη ἡ βίβλος αὕτη πρὸς τόδε σύν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ Μανουήλ δδ (=διδασκάλου) Δρυσιτοῦ υἱοῦ Θεοδώρου τοῦ κατ' ἐπὶ κλην Οὐροῦ ὀγλοῦ β')· ραφξεφ αὕτη ἡ βίβλος ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ Μανουήλ Δρυσιτοῦ τό κατ' ἐπὶ κλην Οὐροῦ ὀγλοῦ· εἰ δὲ τίς ἀποξενώσῃ νῦν ἔχῃ τὴν κατάραν τῶν τριακοσίων δέκα ὀκτὼ Θεοφώρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ πρώτη συνελθόντων ἁγίων.

- ιη') σελ. 152-163 Ἕτερος κανών τῆς Μεταμορφώσεως
 ιθ') σελ. 168-183 Ἕτερος κανών Ἰωάννου στή Θεοτόκο
 κ') σελ. 190-221 Μ. Βασιλείου κατά τῶν ὀργιζομένων
 κα') σελ. 222-255 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό πρόσχε σεαυτῷ
 κβ') σελ. 258-284 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό καθελῶ μου τάς ἀποθήκας
 κγ') σελ. 290-335 <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός
 κδ') σελ. 338-373 <τοῦ αὐτοῦ> κατά μεθυόντων
 κε') σελ. 650 Μ. Βασιλείου περὶ θυμοῦ, ἀτελής.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ὕμνος κατ'ἀλφάβητον εἰς τήν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ἱστορία ψυχωφελῆς Ἰωάννου μοναχοῦ, ὕμνος στή Θεοτόκο.

194. ἀρ. 86¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 436 (κολοβός)
- α') φύλ. 11-26 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παλαινετικά διόστιχοι
 β') φύλ. 26-29 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 γ') φύλ. 29-38 Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν. Προτάσσονται στίχοι
 στό Φωκυλίδη
 δ') φύλ. 38-152^V Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
 ε') φύλ. 152^V Ἐπιγράμματα εἰς Ἀπόλλωνα καί Καλλιόπην
 ς') φύλ. 156-204 Εὐριπίδου Ἑκάβη
 ζ') φύλ. 204-270 τοῦ αὐτοῦ Ὀρέστης
 η') φύλ. 270-325 Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεσις
 τοῦ δράματος
 θ') φύλ. 325-357 Ἡσίοδου τοῦ Ἀσκραίου Ἔργα καί Ἡμέραι
 ι') φύλ. 357-401^V Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
 ια') φύλ. 401^V-436^V τοῦ αὐτοῦ Νεφέλαι, ἀτελεῖς.
- Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.
- Παραδίδεται ἐπίσης Ἀνθολογία γινωμῶν, Θεοδώρου Φωτεινοῦ τοῦ Χίου Ἐπιτάφιος.
- Τό μαθηματάριο συνεχίζεται στό ὑπ'ἀρ. 87 χ/φο τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς (ἀρ. 195).
- Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 204 Ἐκάμαμεν ἀρχή εἰς τόν παρόντα λόγον
 Δεκεμβρίου ηῗ.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., τόμ. 4(1907), σελ. 368-369.

195. άρ. 87¹ ΙΗ' αϊ. φύλ. 1-242 (άκέφαλος)

α') φύλ. 2-19 < 'Αριστοφάνους Νεφέλαι >

Τό κείμενο εΐναι ή συνέχεια τών Νεφελών τοϋ χ/φου Βιβλιοθή-
κης τής Βουλής άρ. 86, φύλ. 436 (άρ. 19 4)

β') φύλ. 19-25 'Επιγράμματα.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδεται άκόμη ή Λογική τοϋ Γεωργίου Σουγδουρή από άλλο
γραφέα.

196. άρ. 88² 1778 έτ. φύλ. 166

α') φύλ. 68-117^V 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

β') φύλ. 119-165 Βασιλείου Μακεδόνης βασιλέως Ρωμαίων κεφάλαια
παραινετικά πρός τόν υϊόν αύτοϋ Λέοντα.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδεται άκόμη σύνοψη τών περί τών άρθρων τοϋ συμβόλου τής
πίστεως, σύνοψη τής διαλεκτικής καί ήθικά παραγγέλματα.

Σημείωση τοϋ γραφέως · φύλ. 165^V τελεείωται τά παρόντα κεφάλαια τοϋ Βα-
σιλείου Μακεδόνης παρ' έμοϋ έλαχίστου Χρυσοβέργη³ κατά τό ,αφοψ
Φεβρουαρίου κη' έν σχολείψ τής 'Αγχιάλου.

197. άρ. 91⁴ έτ. 1784-1792 φύλ. 376

α') φύλ. 1-66^V Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου καί Μ. Βασιλείου 'Επι-
στολαί

β') φύλ. 67-185^V 'Εξηγήσεις τοϋ Θεολόγου έρμηνευθεΐσαι παρά τοϋ σωφω-
τάτου διδασκάλου τής έν Πάτμψ σχολής κυρίου κυρίου Δανιήλ
τοϋ Πατμίου

γ') φύλ. 187-243^V τοϋ αύτοϋ (=Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου) 'Επιτάφιος
εις Μ. Βασίλειον

1. Σπ. Α. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 369.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 369-370. φύλ. 165^V 'Εκ τών τοϋ έν έλλογί-
μοις Χρυσοβέργη καί τόδε· φύλ. τόν σε φιλοϋντα φύλον καί τής σής απόβαλλε
μνήμη.

3. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 45-46. 'Ο ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ άναφέρει ΰδρυση σχολείου
στήν 'Αγχιάλο τό 1800. Όπως φαίνεται άγνοεί τή λειτουργία σχολείου στήν
πόλη αύτή τό 1778 ή καί ένωρίτερα. Τό Χρυσοβέργη, μαθητή τής σχολής σύμφω-
να μέ τό μαθηματάριό μας, ό Παράνικας άναφέρει ώς διδάσκαλό της περί τό
1821. Βλ. καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, 'Η Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 53-54.

4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 371.

5. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ένθ' άνωτ., όπου τό χ/φο τοϋτο δέν μνημονεύεται.

- δ') φύλ. 244-301^V <Εξήγηση τοῦ Ἐπιταφίου εἰς τόν Μ. Βασίλειον>
 ε') φύλ. 302-312^V Θεοδώρου Προδρόμου ἐπὶ ἀποδήμῳ τῇ φιλήῳ
 ς') φύλ. 315-325 Μ. Βασιλείου Ἐπιστολή πρὸς Γρηγόριον τόν Θεολόγον
 ζ') φύλ. 330-336¹ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου εἰς τό ἄγιον Βάπτισμα
 η') φύλ. 338^V-349^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ παρθενίας
 θ') φύλ. 352-361^V τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου Θεολόγου) λόγος εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια
 ι') φύλ. 362-371 τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου) λόγος εἰς τόν ἑαυτοῦ πατέρα ἐν ᾧ καί εἰς Νόναν τήν ἑαυτοῦ μητέρα παραμυθητικός.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη ἐπιστολή πρὸς Θεόφιλον Κορυθαλέα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 243^V ἐλήφθε τέλος ἐν Πάτμῳ β') φύλ. 312^V· Ἐν Αἰγύπτῳ ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψβδϛ' Ἰουνίου β' ὑπὸ χειρὸς Ἰλαρίωνος² Κρητὸς τοῦ Συναΐτου γ') φύλ. 320^V τέλος τοῦ παρόντος Ἰανουαρίου κα' ἐν Αἰγύπτῳ Ἰλαρίων μοναχὸς Συναΐτης δ') φύλ. 349^V· αψβδ' Ἰουνίου ις' παρεδόθη ὑπ' ἐμοῦ Ἰλαρίωνος Κρητὸς καὶ Συναΐτου ἐν Ἱψ νήσῳ.

198. ἀρ. 108³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 454

- α') φύλ. 7-67^V Ἐξήγηση εἰς τόν Παναθηναϊκὸν λόγον τοῦ Ἰσοκράτους τὸν ἐρμηνευθέντα παρὰ τοῦ σοφολογιώτατου διδασκάλου τῆς Πάτμου κυρίου κυρίου Δανιήλ⁴
 β') φύλ. 68-115^V Ἐξήγηση εἰς τόν Πανηγυρικὸν λόγον τοῦ Ἰσοκράτους
 γ') φύλ. 116-139^V Ἐξήγηση εἰς τὸν α^{ον} λόγον τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος
 δ') φύλ. 140-165^V Ἐξήγηση εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ β^{ον} λόγου τοῦ Ξενοφῶντος
 ε') φύλ. 166-196^V Ἐξήγηση εἰς τὸν γ^{ον} λόγον τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος

1. Σημείωση στό φύλ. 336· ἐνταῦθα ἐλλεῖπει μέρος τοῦ λόγου.
2. Ὁ Ἰλαρίων Συναΐτης ἐδίδαξε στήν Ἱο ἀπό τό 1788 (πρβλ. Μετ. Συνα 22, ἀρ. 926) τοῦλάχιστον μέχρι τό 1793. Οἱ σημειώσεις τῶν δύο μαθηματάρων, Βουλῆς 91 καί Μετ. Συνα 22, μαρτυροῦν τήν ὕπαρξη σχολείου στήν Ἱο πρίν ἀπό τόν Ἀγῶνα, γεγονὸς πού ἀγνοεῖ ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης, ἀν καί ἀναφέρεται στόν Ἰλαρίωνα (Ἡ Παυδεῖα, τόμ. Β', σελ. 18,19) καί στό σχολεῖο Ἱου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 94,520.
3. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 480-481.
4. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο τοῦτο δέν μνημονεύεται.

- ς') φύλ. 198-239 'Εξήγηση εἰς τό τέταρτον τοῦ βιβλίου τῶν 'Απομνημονευμάτων τοῦ σοφοῦ Ξενοφῶντος
- ζ') φύλ. 240-262^V 'Εξήγηση εἰς τόν περί παίδων ἀγωγῆς λόγον τοῦ Πλουτάρχου
- η') φύλ. 263-282 'Αρχή περί τοῦ ἀκούειν λόγου < Πλουτάρχου >
- θ') φύλ. 282-294^V τοῦ αὐτοῦ Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης
- ι') φύλ. 296^V-304^V Δημοσθένους. 'Ολυμπιακός Α'
- ια') φύλ. 304^V-313^V 'Αρχή τοῦ Β' λόγου τοῦ Δημοσθένους τοῦ 'Ολυμπιακοῦ
- ιβ') φύλ. 313^V-324^V τοῦ αὐτοῦ 'Ολυμπιακός Γ'
- ιγ') φύλ. 324-338^V τοῦ αὐτοῦ λόγος Α' κατά Φιλίππου
- ιδ') φύλ. 338^V-357^V <τοῦ αὐτοῦ Φιλίππου Γ>
- ιε') φύλ. 360-367^V 'Εξήγηση εἰς τόν κατά Φιλίππου δεύτερον λόγον τοῦ Δημοσθένους ἐρμηνευθέντα παρά τοῦ σοφολογιώτου ἡμῶν καί σεβασμωτάτου διδασκάλου κυρίου Δανιήλ τοῦ Πατμίου
- ισ') φύλ. 368-451 'Εξήγηση εἰς τόν περί στεφάνου λόγον τοῦ ἐν ρήτορσιν ἀρίστου Δημοσθένους.

Τά κείμενα ψυχασγωγικά ἐρμηνευμένα, χωρίς τό πρωτότυπο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 67^V. Πέρας εἴληφεν οὕτως ὁ λόγος τοῦ 'Ισοκράτους χειρὶ Γρηγορίου¹ ἱεροδιακόνου Πατμίου ἐγράφη β') φύλ. 239^V διὰ χειρὸς τοῦ Γρηγορίου Πατμίου ἐγράφη² γ') φύλ. 357^V Τέλος τῶν ἐν ρητόροις ἀρίστου Δημοσθένους ἐξηγήσεων αἵτινες ἡρμηνεύθησαν παρά Δανιήλ τοῦ Πατμίου διδασκάλου.

199. ἀρ. 133³ IH' αἰ. φύλ. 218
- α') φύλ. 6^V-46 Παράφραση τῆς 'Εκάβης⁴. Προτάσσονται σχόλια στήν 'Εκάβην
- β') φύλ. 47-64 Σχόλια εἰς τήν Εὐρυπίδου Μήδειαν
- γ') φύλ. 65-98 Σχόλια παλαιά τῶν πάνυ δοκίμων εἰς τά σωζόμενα τῶν Σοφοκλέους τραγωδιῶν εἰς Αἴαντα τόν μαστιγοφόρον. Προτάσσεται βίος τοῦ Σοφοκλέους ἀπό τῆ Σούδα.

1. 'Ο ἱεροδιάκονος Γρηγόριος Πατμῖος ὁ Κανᾶς εἶναι ὁ γραφέας πολλῶν πατμιακῶν μαθηματαρίων. Βλ. μέρος Γ' τῆς διατριβῆς αὐτῆς.
2. 'Από ἄλλο γραφέα ἢ σημείωση: νά κουλαθῇ τό χέρι σου, Πατμῖε Γρηγόριε.
3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 5 (1908), σελ. 319-320.
4. Στήν παράφραση παρεμβάλλονται σχόλια γραμματικά, μετρικά, γλωσσικά, πραγματολογικά.

- δ') φύλ. 99-115 Σχόλια εἰς Προμηθεά Αἰσχύλου δεσμώτην
- ε') φύλ. 116-144 Σχόλια εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς τοῦ Ἀριστοφάνους κωμῳδίας ἧ ἔστιν ἐπιγεγραμμένη Πλοῦτος
- ς') φύλ. 145-177^V Σχόλια Ἰωάννου τοῦ Τερέτζου εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου
- ζ') φύλ. 178^V-181^V Προλεγόμενα εἰς τὰ Θεόγνιδος
- η') φύλ. 182-192^V Ἀρχὴ τῶν ὑπομνημάτων (σχόλια στὸ Θεόγνι)
- θ') φύλ. 193-200^V Ἐξήγησις εἰς τὸ νοσητικὸν κοῦσμα τοῦ Φωκυλίδου διὰ πολιτικῶν στίχων
- ι') φύλ. 201^{r-v} Περὶ τῶν Φωκυλίδου
- ια') φύλ. 202-205^V Ἐξήγησις εἰς τὰ Χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου διὰ πολιτικῶν στίχων
- ιβ') φύλ. 206-208^V Σχόλια εἰς τὰ Χρυσᾶ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου
- ιγ') φύλ. 209-210 Ἀπλοελληνικὴ ἐξήγησις εἰς τὰς ἠρωελεγειακὰς γνώμας τοῦ Σόλωνος. Ἀκολουθεῖ περὶ τοῦ Σόλωνος
- ιδ') φύλ. 212^{r-v} 1 Θεοκρίτου Εἰδύλλιον Α'
- ιε') φύλ. 211-218^V Σχόλια εἰς τὸ Α' Εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου Ζαχαρίου τοῦ Κρητός.
- Παραδίδεται ἀκόμη ἐπιστολὴ Ἀρσενίου Μονεμβασίας πρὸς τὸν πάπα Παύλου τὸν Γ'.

200. ἀρ. 187² IH' αἰ. (1771) φύλ. I+860
- α') σελ. 1-39 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
- β') σελ. 45-209 Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς, τί ἔστιν ἔργον ἄρχοντος
- γ') σελ. 213-324 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήχεια
- δ') σελ. 325-397 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- ε') σελ. 401-422 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου
- ς') σελ. 425-501 τοῦ αὐτοῦ Τύμων ἢ μισάνθρωπος
- ζ') σελ. 505-547 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- η') σελ. 549-593 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- θ') σελ. 593-656 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Εὐαγόραν ἐγκώμιον.

-
1. Λανθασμένη ἀρίθμηση τῶν φύλλων.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 6(1909), σελ. 78.

Τά κείμενα μέ διδάστιχο ψυχολογική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 45· ἀφ' ὧν κατὰ τήν τοῦ Ἰουνίου μηνός ἐννάτην, πέφυκε Κυριαξή ἀνεφλοῦ τοῦ ἀγίου Ρόδου Καλλινίκου.

201. ἀρ. 215¹ ἔτ. 1765-1768 φύλ. 192

α') φύλ. 1-85^v Ὁμήρου Ἰλιάδος Α²-Δ

β') φύλ. 86-118^v Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς

γ') φύλ. 119-138^v τοῦ αὐτοῦ λόγος περί τοῦ πῶς ἀντις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῦ-
το

δ') φύλ. 139-143^v Κανῶν εἰς τήν Κυριακήν τοῦ Πάσχα

ε') φύλ. 145-150^v Ὁ κανὼν τῆς Κοιμήσεως Κοσμᾶ Ἱεροσολυμίτου

ς') φύλ. 151-171^v Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παρακλητικά, ἀτελῆ

ζ') φύλ. 185-192^v Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα, ἀτελής.

Τά κείμενα μέ διδάστιχο ψυχολογική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Τόμος συνοδικός, θεολογική πραγματεία, ἐπι-
γράμματα, στίχοι καρκινωτοί.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 21^v Τέλος τῆς α^{ης} Ὁμήρου ραφιδίας
· ἀφ' ἧς Ἰανουαρίου ιδ' β') φύλ. 43^v Τέλος τῆς δευτέρας ραφιδίας τοῦ
Ὁμήρου 1765· ἀφ' ἧς Σεπτεμβρίου ζ' γ') φύλ. 63^v Τέλος τῆς γ^{ης} ραφ-
ιδίας τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου ἐν ἔτει σωτηρίῳ· ἀφ' ἧς Ἰανουαρίου ιβ'.
Ὁ δὲ γράφας Εὐγένιος Ἱερομόναχος Σουμελιώτης³ τῷ ὄντι ἐν τῇ ἐπαρ-
χίᾳ Χαλδίας ἐκ χώρας Ἀκτσαλῆς δ') φύλ. 85^v Τέλος τῆς Δ^{ης} ραφιδίας
τοῦ Ὁμήρου ἐν ἔτει σωτηρίῳ· ἀφ' ἧς χάριτι τοῦ Κυρίου εὐρατο ἡ τετάρτη
τέρμα ραφιδία Ἀπριλίου ιε' τῆς ποιήσεως τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου.
Ἐγράφη διὰ χειρὸς καμοῦ Εὐγενίου Ἱερομονάχου Σουμελιώτου ε') φύλ.
118^v Τέλος λόγου περί παιδων ἀγωγῆς ἐπαρὰδόθημεν ἐν Βουκουρεστίῳ
παρὰ τῷ σοφολογιωτάτῳ καθηγητῇ ἡμῶν κυρίῳ κυρίῳ Μανασῇ Ἰλιάδος (= Ἡ-
λιάδῃ)⁴· ἀφ' ἧς φεβρουαρίου ζ' ἡ'. Ἐκ τῶν τοῦ Εὐγενίου Ἱερομονάχου Σου-
μελιώτου καὶ τότε παρ' οὗ καὶ γέγραπται. Ἰδὼν τό πέρας εἶπον θεῷ τό
γέρας ζ') φύλ. 138^v τέλος τοῦ· ἀφ' ἧς Μαρτίου κε' ζ') φύλ. 143^v.
1767, Ἰουλίου 8. Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα η') φύλ. 145^v· ἀφ' ἧς (ὕστερα
διαγράφεται) Ἰουλίου κε'· ἀφ' ἧς Ἰουλίου κς' πρώτη παρὰ τοῦ σοφωτά-
του κυρίου Μανασῆ εἰς Βουκουρεστί Εὐγένιος ἤρξε θ') φύλ. 148^v· ἀφ' ἧς
Βουκουρεστί Σεπτεμβρίου κδ' ι') φύλ. 150^v. Καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλ-
λους Εὐγενίου Ἱερομονάχου Σουμελιώτου παρ' οὗ καὶ γέγραπται. Ἐγράφη

1. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 88-90.

2. Ἡ ραφιδία Α ἀκέφαλη, ἀρχίζει ἀπὸ τό στ. 76.

3. Ἐκαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία ..., σελ. 132, ὅπου οἱ εἰδήσεις γιὰ τὸν Εὐ-
γένιο προγενέστερες τοῦ 1766.

4. Γιά τό Μανασῆ Ἡλιάδῃ βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 397-
407.

ἐν Βουκουρεστίῳ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Ἀγίου Σάββα καὶ ,αφῆς' Σεπτεμβρίου ζ' ἐν Βουκουρεστίῳ¹.

202. ἀρ. 219² ΙΗ' αἰ. - ΙΘ' αἰ. (1786, 1824-1825) φύλ. 79
- α') φύλ. 1-21^V Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν καλὴν Κυριακὴν ἥτοι τοῦ Θωμᾶ καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους
- β') φύλ. 22-24^V Ἐξήγησις ἐπιστολῆς Συνεσίου πρὸς Νίκανδρον
- γ') φύλ. 25-35 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι, ἐξήγησις.
- Παραδίδεται ἀκόμη φιλοσοφικὴ πραγματεία ἀκέφαλη καὶ ἀτελής, μαθητικὸ τετράδιον ὅπου φράσεις ἀπὸ μύθους τοῦ Αἰσώπου καὶ ἐρμηνεία. Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 2' α'· Ἰουλίου ,αψπς' β') φύλ. 21^V· ἐτελειώθη παρὰ Ἰωάννου Κονιδάρη α' Αὐγούστου ,αψπς³.

203. ἀρ. 243⁴ ἔτ. 1758-1760 σελ. 714.
- α') σελ. 1-136 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐν ᾧ καὶ εἰς Νόνναν μητέρα παραμυθητικός
- β') σελ. 137-152 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- γ') σελ. 153-200 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- δ') σελ. 201-232 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ε') σελ. 233-254 Ὁ κανὼν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τοῦ Κοσμᾶ
- ς') σελ. 255-278 Κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
- ζ') σελ. 279-367 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- η') σελ. 371-414 Μ. Βασιλείου εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας⁵
- θ') σελ. 415-417 Ἰγνατίου τοῦ σκευοφύλακος ἀλφάβητος παραινετικὴ πρὸς τοὺς νέους.
- ι') σελ. 417-420 Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως ἐτέρα ἀλφάβητος παραινετικὴ πρὸς τοὺς νέους

-
1. Σημείωσις ἄλλη ἐπὶ φύλ. 85^V· Ἐνιογραφία γεγραφεῖσαι παρὰ Γεωργίου Ζήσου Ἀδάμου ἀπὸ Ἰωάννιννα μαχαλὰν καὶ κατὰ Μόνιτζα χορίου Μόλιστα ,αωις'.
 2. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 92.
 3. Σημειώσεις διάφορες· α') φύλ. 35^V· Οὗτος ὁ νεκρικός διάλογος ἐπαραδώθη παρὰ τῷ διδασκάλῳ καὶ τοῦ Ἰωάννου(;) Βαγγέλη Κονιδάρη ἐν ἔτει 1825 Ἰανουαρίου 30' β') φύλ. 79^V· Βαγγέλης Κονιδάρης 1824.
 4. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 182-184.
 5. Ὁ λόγος δὲν περιλαμβάνεται στὸν κατάλογο.

- ια') σελ. 420-422 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀλφάβητος παραινετική πρὸς Φιλόπονον
- ιβ') σελ. 423-425 τοῦ αὐτοῦ ἐτέρα ἀλφάβητος παραινετική
- ιγ') σελ. 426-432 τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράμματα δώδεκα εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον
- ιδ') σελ. 433-458 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- ιε') σελ. 461-499 Κάτωνος γυναικὰ διίστιχα
- ισ') σελ. 501-567 Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- ιζ') σελ. 569-596 Φωκυλίδου ποίημα νουθετικόν
- ιη') σελ. 597-623 Γαβριέλου Ἑλλήνος τετραστίχα περὶ ἀνθρώπου καὶ λιθίνου λέοντος
- ιθ') σελ. 627-678 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, ἀτελής
- κ') σελ. 687-690 Στίχοι "Συμβύλλας" τῆς Ἐρυθραίας περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
- κα') σελ. 691-698 Στίχοι ἠρωελεγεῖται εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου... ποίημα Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Στουδίτου¹.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψαχαγωγική ἐρμηνεία. Τό κείμενο παραδίδεται καὶ μὲ σχόλια στό περιθώριο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 1· Ἠρξάμην τὸν παρόντα λόγον κατὰ τό ,αψνθ^ψ ἐλαφηβολιῶνος ἀρχομένου· β') σελ. 136· ἔλαβε τέλος ὁ παρὼν λόγος κατὰ τό ,αψε' Μαρτίου ἀρχομένου. Ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἀναστασίου τοῦ καὶ ἀναγνώστου τοῦ Πάνου· γ') σελ. 279· Ἠρξάμην τὸν παρόντα λόγον κατὰ τό ,αψνη^θ Μαρτίου δ'. Ἀναστάσιος Πάνου.

204. ἀρ. 247² ἔτ. 1754 φύλ. 272

- α') φύλ. 121-153^V Ἰωάννου Ζωναρᾶ Ἐξηγήσεις τῶν τετραστίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- β') φύλ. 159-180 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον
- γ') φύλ. 180^V-200 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν
- δ') φύλ. 200-217^V τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ ἅγια θῶτα
- ε') φύλ. 221-268^V τοῦ αὐτοῦ Νικήτα Σερρών ἐξηγήσεις εἰς τὸν τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου λόγον, ὅσπερ ἐπὶ τῇ τάφῳ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἐξεφωνήθη.

Τὰ κείμενα β'-δ' ἐρμηνεύονται νοηματικά καὶ ὄχι κατὰ λέξη.

Παραδίδεται ἀκόμη σύντομος καὶ σαφής ἔκθεσις εἰς τὸν Δ^{ον} τῆς Θεοδώρου Ραζῆ Γραμματικῆς.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 153^V· Τέλος τῶν ἐξηγήσεων Νικήτα τοῦ καὶ Δαβὶδ δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ φιλοσόφου. Μέννησθε τοῦ γράφαντος οἱ ἀναγινώσκοντες Χριστοδούλου Πουζουκίδου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων· β') φύλ. 159· κατὰ τό ,αψνδ^ψ Ὀκτωμβρίου ιβ'· Μαΐου α^η.

1. Οἱ στίχοι δὲν περιλαμβάνονται στὸν κατάλογο.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 185-186.

205. αρ. 248¹ έτ. 1714 φύλ. 354

- α') φύλ. 4^v Προοίμιον τής Χρηστοθείας τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου
β') φύλ. 5-6 Ἰγνατίου σκευοφύλακος στίχοι κατ'ἀλφάβητον²
γ') φύλ. 7-32 Γνωμαὶ μονόστιχοι
δ') φύλ. 33-45 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
ε') φύλ. 45-47 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
ς') φύλ. 47-49 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εὔτε ἐπιτά-
φια
ζ') φύλ. 49-57 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα
η') φύλ. 57-65 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
θ') φύλ. 65-69 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
ι') φύλ. 69-106 Ἑρμηνεῖα τῶν τοῦ Θεολόγου πατρὸς Γρηγορίου τετραστί-
χων
ια') φύλ. 106-114 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυκνίου ἥτοι βίος Λουκιανοῦ
ιβ') φύλ. 114-146 τοῦ αὐτοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι
ιγ') φύλ. 146-178 Αἰσώπου μῦθοι
ιδ') φύλ. 276-320 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήεια
ιε') φύλ. 320-344 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν πατέρα σιωπῶν-
τα περὶ τὴν πληγὴν τῆς χαλάρης
ισ') φύλ. 349-354 τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράμματα ἐπικήδεια.

Τὰ κείμενα α'-θ', ια'-ις' μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἑρμηνεῖα.

Παραδίδεται ἀκόμη δοκίμιον περὶ τῶν ἐπτὰ μυστηρίων τῆς ἐκκλησίας
καὶ Χριστιανὸς κατηγορούμενος Ἱεροθέου Δενδρινουῦ.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 6^v Μελέτιος³ β') φύλ. 27^v Μελετίου
τοῦ ἐκ Κρήτης⁴. Ἐπίσης καὶ στὰ φύλ. 44, 56^v. γ') 32^v Τέλος μονοστί-
χων γνωμῶν καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μελετίου⁵ ἱεροδιακόνου τοῦ ἐκ
Κρήτης⁶ δ') φύλ. 64^v καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μελετίου ἐκ Κρήτης.
Meletio diacono ἐπίσης καὶ στὸ φύλ. 68^v ε') φύλ. 106^v τέλος καὶ τῷ
θεῷ δόξα· σοφρ 1714 φεβρουαρίου 10⁶.

206. αρ. 255⁷ ἸΘ' αἰ. φύλ.

φύλ. 1-14^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα μέ διά-
στιχο ψυχαγωγικὴ ἑρμηνεῖα.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 186-188.

2. Στὸν κατάλογο ἀποδίδονται στὸ Γρ ηγόριο τὸ Θεολόγο.

3. Συνεχίζεται ἀπὸ ἄλλο γραφεὰ καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους Κυπριανοῦ ὁδομακά-
λου Κρήτης.

4. Συνεχίζεται ὅπως καὶ προηγουμένως. Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Κυπριανοῦ ἱερο-
διακόνου τοῦ ἐκ Κρήτης. Ἐπίσης καὶ στὰ φύλ. 43^v, 259.

5. Ἐχει διαγραφῇ καὶ ἔχει διορθωθῇ Κυπριανοῦ. Ἐπίσης καὶ στὸ φύλ. 56^v

6. Ἄλλες κτητορικὲς σημειώσεις· α') φύλ. 354^v καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους Ἰωάν-
νου τοῦ ἐκ Κρήτης· β') φύλ. 354^v καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους Κυπριανοῦ ἱερο-
διακόνου τοῦ ἐκ Κρήτης, ὅπου ἀπὸ ἄλλου γραφεὰ προστίθεται καταγομένου καὶ
τοῦ (διαγράφεται) σχολαρχοῦντος εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ἱεροῦ Ἀθωνος.

7. Ντ. ΚΟΝΟΜΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ.

207. ἀρ. 437¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. 8
 φύλ. 1-8^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυναικὰ δέστυχα, ἀτελῆ,
 μέ ἐλάχιστα σχόλια στὰ περιθώρια.
208. ἀρ. 438² ΙΘ' αἰ. (1805) φύλ. 19
 φύλ. 2-18^v Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, μέ διάστιχο ψυ-
 χαγωγική ἐρμηνεία ἀτελῆ.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' Σπυρίδων Μαλακάσις ἔγραψε 7 1805(;) Ἰουνίου, β') φύλ. 1' Σπυρίδων Μαλακάσις ἔγραψε γ') φύλ. 19^v.
 Σπυρίδων Μαλακάσις ἔγραψε.

Γεννάδειος Βιβλιοθήκη⁴

209. ἀρ. 50 ΙΗ' αἰ. φύλ. 319 (κολοβός)
- α') φύλ. 2-15^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς Θεοφάνεια
 β') φύλ. 16-37^v τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν Μ. Ἀθανάσιον
 γ') φύλ. 38-56 Μ.Βασιλείου ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτις τῶν κακῶν
 ὁ Θεός
 δ') φύλ. 56-75^v τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς
 ε') φύλ. 76-136^v Φωτίου Πατριάρχου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα
 Βουλγαρίας ἐπιστολῆς, τί ἐστὶν ἔργον ἄρχοντος
 ς') φύλ. 137-171^v Συνεσίου λόγος πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
 ζ') φύλ. 172-180 Θεμιστίου λόγος περὶ τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως
 η') φύλ. 181-188^v τοῦ αὐτοῦ προτρεπτικός Νικομηδεῦσιν εἰς φιλοσοφίαν
 θ') φύλ. 189-202 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον ὁ πρῶτος λόγος
 ι') φύλ. 202-212 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα ὁ δεῦτερος λόγος
 ια') φύλ. 213-224^v τοῦ αὐτοῦ Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικός, λόγος τρίτος
 ιβ') φύλ. 225-264^v τοῦ αὐτοῦ Πανηγυρικός λόγος Δ'³
 ιγ') φύλ. 265-290^v τοῦ αὐτοῦ περὶ εἰρήνης λόγος ιγ'
 ιδ') φύλ. 291-300^v τοῦ αὐτοῦ Βούσιρις, ἀτελής
 ιε') φύλ. 301-319^v τοῦ αὐτοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
 ις') φύλ. 319^v Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, ἀτελής.

210. ἀρ. 51 ΙΗ' αἰ. (1768) φύλ. 198
 φύλ. 1-98^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ.Βασίλειον Ἐπιτά-
 φιος μέ διάστιχο ψυχαγωγία καὶ πυκνὰ σχόλια στὰ περιθώρια.
 Παραδίδεται ἀκόμη θεματογραφία ἔτ.1768 καὶ θέμα Ἀντωνίου διδα-
 σκάλου.

1. Ντ. ΚΟΝΟΜΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
2. Ντ. ΚΟΝΟΜΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
3. Χάσμα μεταξύ τῶν φύλ. 240^v-241.
4. Οὐ περιγραφές τῶν χ/φων τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης δικές μας.

- α') φύλ. 1-29^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστός πάσων, ἀτελής
 β') φύλ. 33-76 Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 γ') φύλ. 80-117 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
 δ') φύλ. 120-134 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παλαινετικῶν
 ε') φύλ. 136-138^V <Λουκιανοῦ> Δίκη φωνηέντων
 ς') φύλ. 139-154^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
 ζ') φύλ. 155-158^V <τοῦ αὐτοῦ> ψευδοσοφιστῆς ἢ σολοικιστῆς. Λυκεῖος
 η') φύλ. 163-173^V Θεμιστίου προτρεπτικός Νικομηδεῦσιν εἰς φιλοσοφί-
 αν
 θ') φύλ. 179-191 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 ι') φύλ. 191^V-203^V <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
 ια') φύλ. 204-223^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
 ιβ') φύλ. 224-234^V Θεμιστίου περὶ τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως
 ιγ') φύλ. 284-436 Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καί σχόλια στά πε-
 ριθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη λατινική μετάφραση τοῦ λόγου περὶ φιληκοῦσας
 τοῦ βασιλέως, θεματογραφία τῶν διδασκάλων Μακαρίου καί Γερασίου, δι-
 ῆγησις περὶ τῶν πατέρων τῶν ἀναγερθέντων ἐν ἀγίῳ Ὄρει, στίχου στό
 Σεπτέμβριον.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 80· 1734 δ' Νοεμβρίου 24 β') φύλ. 281^V
 μέχρι ταύτης τῆς τῶν ἀνωθεν θεματικῶν ξυνθέσεως φθάσας ὁ τῇ σοφίᾳ
 λαμπρὸς καί τῇ λοιπῇ τῶν ἀρετῶν ἀγλαΐᾳ κεκοσμημένος, κοινὸς παντὶ
 τῷ γένει διδάσκαλος ὁ ἐν ἱεροδιακόνοις κύριος Μακάριος² τὸ ζῆν
 ἐξεμέτ(ρ)ησεν ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ ,αψλψ κατὰ μῆνα Ἰαννουάριον. Τά
 δέ ἐξῆς τούτων ὁ αὐτοῦ διάδοχος ὁ ἐν ἱερομονάχοις κύριος Γεράσιμος⁴
 ἐξέδωκε. β') φύλ. 339· Ἐντάθθα τῆς χρυσεῆς παραδόσεως γενόμενος ὁ
 καθηγητῆς ἡμῶν, ὁ μέγας τῇ σοφίᾳ καί λαμπρὸς τῇ ἀρετῇ ὁ καί τῇ
 κλήσει καί τῷ πράγματι Γεράσιμος ἱερομόναχος· καί ὑπὸ τοῦ κατέχον-
 τος αὐτόν ἀφορήτου πάθους ἐπειχθεὶς τὴν εἰς Κρήτην ἐγνώκε πλεῖν, ὁ-
 θεν καί ἀπῆρεν ἐκ Πάτμου κατὰ τὸ ,αψμ^{ov}: Ἀπριλλίου ιη': τῇ τετράδι
 τῆς διακαινησίμου ἡσιν τοῦ πάθους ἐπιζητήσων· ζήσας δ' ἐκεῖσε μέχρι
 τῆς ζης τοῦ Ἰουλίου καί μηδέ μίαν ἡσιν εὐρών, ἀλλ' ὅλως κρείττων
 θεραπείας γενόμενος μετέστη τῶν τῆδε, καλῶς πλεονάσας τὸ τάλαντον,
 δωρεάν τοῖς βουλομένοις μεταδιδούς τῆς αὐτοῦ σοφίας τε καί παιδεύ-
 σεως τοῖς κατὰ Πάτμον φοιτήσασιν.

1. φύλ. Α' Πύνακας τῶν περιεχομένων στήν ἰταλική. φύλ. Β' Πύνακας τῶν
 περιεχομένων στήν ἐλληνική. Τό χ/φο δωρεά τοῦ Κ. Τριανταφύλλη, κατοί-
 κου Βενετίας, στὸν S. Bosanquet.
2. Πρόκειται γιὰ τὸ σχολάριον τῆς Πατριάρχας Μακάριο Καλογερά. Βλ. Νικ. ΦΟ-
 ΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καλογεράς Μακάριος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 268-271.
3. Τοῦ Ἰδίου, Γεράσιμος. Ὁ Βυζάντιος. ΘΗΕ, τόμ. 4(1964), στήλ. 338-339.

212. άρ. 53¹ ΙΗ' αί. σελ. I-VII+1-166+2
 σελ. 1-166 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβέζα καί ήρφα εις
 τά κεφαλαιώδως ρηθέντα έν τή Παλαιά πάση Γραφή.
 Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

213. άρ. 54 ΙΗ' αί. (1767) φύλ. 173 (κολοβός)
 α') φύλ. 79-82^V <Δημοσθένους> 'Ολυμπιακός Β', άκέφαλος καί άτελής
 β') φύλ. 83-86^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 γ') φύλ. 87-88 Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 δ') φύλ. 89-96 Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ε') φύλ. 97^{RV}-98^V <Δημοσθένους> 'Ολυμπιακός Β', άκέφαλος καί άτελής
 ς') φύλ. 98-100^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής (κατά μεθυόντων;)
 ζ') φύλ. 101-110^V Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α', άτελής
 η') φύλ. 111-114^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 θ') φύλ. 115-118^V Μ. Βασιλείου πρός τούς νέους όπως άν έξ έλληνηκών
 ώφελοΐντο λόγων παραίνεσις, άτελής
 ι') φύλ. 119-120 Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ια') φύλ. 121-126^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ιβ') φύλ. 127-130^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ιγ') φύλ. 131-134^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ιδ') φύλ. 135-138^V Πλουτάρχου περί παιδων άγωγής, άτελής
 ιε') φύλ. 139-142^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ις') φύλ. 143-146^V Μ. Βασιλείου όμιλία περί φθόγου, άτελής
 ιζ') φύλ. 147-150^V Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ιη') φύλ. 151^{RV} Κείμενο άκέφαλο καί άτελής
 ιθ') φύλ. 154-173 Κείμενο άκέφαλο καί άτελής.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδεται έπίσης ποικίλη ύλη.

1. φύλ. I-VII' αναλυτικός πίνακας περιεχομένων. φύλ. 1' Καί τόδε πρός τούς
 άλλους 'Αμβροσίου ιερομονάχου.

214. ἀρ. 33¹ ἔτ. 1786-1791 φύλ. 461

α') φύλ. 4-16 τοῦ αὐτοῦ (=Μ.Βασιλείου) ὁμιλία κατὰ μεθούντων

β') φύλ. 17-31 Ἱσοκράτους Νικοκλῆς ἢ συμβουλευτικὸς λόγος Γ'

γ') φύλ. 31^V-78 τοῦ αὐτοῦ λόγος Πανηγυρικὸς

δ') φύλ. 79-144 Πλουτάρχου πῶς ἄν τις διακρίνοι τὸν κόλακα τοῦ φίλου

ε') φύλ. 149-219 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἔνεκεν

ς') φύλ. 221-305^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος²

ζ') φύλ. 309-396^V τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικὸς πρῶτος

η') φύλ. 401-438 τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπτιχίας

θ') φύλ. 441-447 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνι-
ῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον

ι') φύλ. 447^V-460^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μὴ
ἀπαντήσαντας τὸν πρεσβύτερον ἐν τῇ Πάσχᾳ.

Παραδίδονται τὰ κείμενα χωρὶς ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα περὶ Μιλτιάδου, περὶ ἑπτὰ αἰώνων,
περὶ τῶν Ἀποστόλων Λουκᾶ, Ματθαίου, Ἰωάννου κατὰ Θεοφύλακτον καὶ
Σωφρόνιον, Σεργίου ποιήματα καὶ ἄλλα διάφορα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 78· Τέλος τοῦ Πανηγυρικοῦ λόγου ἐν τῇ
αφψς⁴ ἔτει Ὀκτωβρίου ιε' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγράφη παρὰ Κωνσταν-
τίνου Φουρναίου β') φύλ. 144· Τέλος τοῦ περὶ διακρίσεως φίλου καὶ
κόλακος αφψδ⁴ Βαθρομειῶνος νουμηνία γ') φύλ. 219· Ἐγράφη διὰ χει-
ρός Κωνσταντίου Φουρναίου ἐν ἔτει αφψβ⁴ δ') φύλ. 305^V· Ἐγράφη παρὰ
Κωνσταντίνου Παπα Γεωργίου Ἀγραφιῶτου Φουρναίου ἐν τῇ αφψα⁴ ἔτει Νο-
εμβρίου αη ε') φύλ. 396^V· Ἐγράφη παρὰ Κωνσταντίνου Φουρναίου Ἀγρα-
φιῶτου ἐν τῇ αφψα⁴ ἔτει Αὐγούστου πρώτη.

Τό ὑπ'ἀρ. α', η', θ' ἔχουν γραφῇ ἀπὸ ἄλλο γραφέα.

215. ἀρ. 63⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 308

α') φύλ. 14-20 Σημειώσεις εἰς τὰ σχόλια εἰς τὸ τοῦ Εὐριπίδου δράμα
τὸ τῆς Ἑκάβης

1. Σπυρίδωνος Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν
πλήν τῆς Ἑθνικῆς· Κώδικες τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας.
ΝΕ, τόμ. 6(1909), σελ. 346-348.

2. Στὸν κατάλογο ὁ Ἐπιτάφιος ἀποδίδεται στὸ Γρηγόριο Νύσσης.

3. Στὸν κατάλογο αψνα' προφανῶς κατὰ λάθος.

4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. 7(1910), σελ. 80-82.

- β') φύλ. 20^V-51^V Σχόλια αξιόλογα εἰς τὴν Εὐριπίδου Μήδειαν
 γ') φύλ. 52-56^V Λουκιανοῦ Δίκη φωνηέντων, ἐξήγησις
 δ') φύλ. 62-66^V Σημειώσεις εἰς τὸν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγον τὸν εἰς τὸν αὐτοῦ ἀδελφόν Καيسάριον Ἐπιτάφιον
 ε') φύλ. 123-136^V Ἐξηγήσεις τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου ἐπιστολῶν
 ς') φύλ. 172-192^V Ἐξηγήσεις εἰς τὸν λόγον τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τοῦ εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον.

Παραδίδονται ἀκόμη διάφορα κατὰ αἰρέσεων καὶ λατύνων, συναγωγὰς καὶ ἐξηγήσεις ὧν ἐμνήσθη ἱστορικῶν ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος σέ διαφόρους λόγους του, σχόλια καὶ ἱστορίαι σὺν Δ καὶ Ε τῆς Ἰλιάδος, ἐπιστολικοὶ τύποι, θεματογραφία.

Σημειώση τοῦ γραφέως· φύλ. 299^V Πόνος ὑπάρχω καὶ κτῆμα τοῦ ἰδίου τ' ἀρχιμανδρίτου τὴν ληξὶν λαυρεντίου νῦν δὲ ὑπάρχω ὑπὸ αὐτοῦ ὡς δῶρον. Ἐτοῦτο τὸ βιβλίον ὑπάρχει λαυρεντίου ἱερομονάχου κτῆμα πέφυκεν.

216. ἀρ. 144¹ ΙΘ' αἰ. (1804, 1809) φύλ. 284
 α') φύλ. 4-7^V Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ἐπιστολαί
 β') φύλ. 8-25^V Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί²
 γ') φύλ. 28-29^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν. Τόμος πρῶτος³ ἱεροελεγεῖα
 δ') φύλ. 29^V-31^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εὔτε ἐπιτάφια
 ε') φύλ. 31^V-37 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δόστιχα
 ς') φύλ. 39-54^V Πλατυτέρα ἐξηγήσεις τοῦ κανόνος τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Κοσμά⁴
 ζ') φύλ. 56-69^V Ἐξηγήσεις τοῦ κανόνος τῶν θεοφανείων τοῦ κυρίου Κοσμά
 η') φύλ. 70-77^V Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς Κοσμά μοναχοῦ
 θ') φύλ. 78-91^V Ἐξηγήσεις τοῦ κανόνος τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ κυρίου Κοσμά
 ι') φύλ. 92-100^V Ἐξηγήσεις τοῦ λόγου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα <Μ. Βασιλείου>
 ια') φύλ. 101-114^V Ἐξηγήσεις Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 ιβ') φύλ. 116-143^V Ἰσοκράτους Πλαταιικοῦ λόγου ἐξηγήσεις

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 479-480.

2. Στὸν κατάλογο παραλείπονται.

3. Ἐννοεῖται ὁ πρῶτος τόμος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας φιλολογικῆς τοῦ Ἰωάννη ΠΑΤΟΥΣΑ, γιὰ τὴν ὁποία βλ. Ἀθ. ΑΒΔΑΛΗ, ἐνθ' ἄνωτ.

4. Στὸν κατάλογο ὁ κανὼνας δὲν προσδιορίζεται.

- ιγ') φύλ. 144-167 'Εξήγησις τοῦ αὐτοῦ (=Λουκιανοῦ) περὶ τοῦ μή ρη-
δῶς πιστεύειν τῇ διαβολῇ
ιδ') φύλ. 168-181^V Δημοσθένους 'Ολυμπιακοῦ λόγου Α' ἐξήγησις
ιε') φύλ. 183-208^V Λιβανίου λόγου ἐξήγησις
ισ') φύλ. 209-284 <Συνεσίου> 'Επιστολαί, ἀτελεῖς.

Τὰ κείμενα α'-ε', ζ'-ις' παραδίδονται σέ καταλογάδην ψυχγωγυ-
κῇ ἐρμηνείᾳ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 91^V. Τέλος καὶ τῆς ἐξηγήσεως ἐξηγη-
θεὶς παρὰ Ἰωάννου Μαμάκη σὺν θεῷ ἀγίῳ Μαρτίου 26 β') φύλ. 143^V.
Τέλος τῆς ἐξηγήσεως ἐξηγηθεὶς παρὰ Ἰωάννου Μ. Μαμάκη ἐν Σμύρνῃ. Fi-
ne. γ') φύλ. 167. Τέλος τῆς ἐξηγήσεως περὶ διαβολῆς ἐξηγηθεὶς παρὰ
Ἰωάννου <Μαμάκη> ἐν Σμύρνῃ 1804. Φεβρουαρίου 16 δ') φύλ. 208^V. Τέ-
λος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ περὶ Λιβανίου λόγου ἐξηγηθεὶς παρὰ Ἰωάννου
Μαμάκη ἀγιαννήτου εἰς σχολῆον ἀγίου Ἰωάννου ἐν ἔτει 1809 7βρίου 10.

Ὁ Ἰωάννης Μαμάκης ἐδίδασκε στὰ σχολεῖα Ἀστροῦς Κυνοῦρίας καὶ
Υδρας. Ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω σημείωση (φ.167) προκύπτει ὅτι ἐδίδασκε καὶ
στὴ Σμύρνῃ. Τοῦτο διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Κωνσταντίνου
Νικολόπουλου πρὸς τὸ Σχινᾶ (ἀπὸ Βουκουρεστίου, 24 Μαρτίου 1806), ὅπου
ἀναφέρεται "σχολὴ τοῦ Ἰωάννου Μαμάκη τοῦ Πελοποννησίου" στὴ Σμύρνῃ.

217. ἀρ. 170² ἔτ. 1808 φύλ. 93

- α') φύλ. 46-47 Ποίημα Κασσιανῆς μοναχῆς πρὸς Μαρίαν τὴν Αἰγυπτίαν
β') φύλ. 84^V-88^V Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιστάτου φιλέη στίχοι λαμβανοὶ
πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κύριον Μιχαήλ περὶ ζῶν ἰδιότητος.

Τὰ κείμενα μὲ διδαστὴ ψυχγωγυκῇ ἐρμηνείᾳ.

1. Ἀντωνίου ΑΙΓΝΟΥ, Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὑδρας, 1778-1832, τόμ. Ε',
ἐν Πειραιεῖ, 1924, σελ. 286-288, ὅπου τὸ συμφωνητικὸ προσλήψεως τοῦ.
Ἡ λύση τῆς συμφωνίας, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. ζ' (1925), σελ. 391-392. Κατὰ
τὰ ἀνωτέρω ἢ θητεία τοῦ στὸ σχολεῖο τῆς Ὑδρας διαρκεῖ ἀπὸ 1.8.1816
μέχρι 1.8.1820 καὶ ὅχι ἀπὸ τὸ 1813, ὅπως πιστεύει ὁ Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ,
Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 22. Βλ. ἐπίσης Φαίδωνος ΚΟΥΚΟΥΛΕ, Τὰ σχολεῖα
τῆς Κυνοῦρίας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 18' αἰῶνος. Ἀθηνᾶ, τόμ. 39
(1927), σελ. 107-114, ὅπου δὲν ἀναφέρεται παραμονὴ τοῦ Μαμάκη στὴ Σμύρ-
νῃ. Σταμ. ΚΑΡΑΤΖΑ, Κοραῖς καὶ Νικολόπουλος [Collection de l'Institut
Français d'Athènes, n° 23]. Ἀθήνα 1949, σελ. 19, ὅπου ἡ ἐπιστολὴ. Βλ.
καὶ ἀρ. 218.
2. Σπ. Π. ΑΑΜΠΡΟΥ, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. 8 (1911), σελ. 85-86· α') φύλ. 5· Ἐκ
τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Λογοθέτου καὶ ἤδε β') φύλ. 46· Κωνσταντίνου πέ-
φυκε τόδε τὸ κτῆμα ὅστις δ' αὖν αὐτὸ τολμήσειε νοσφίσει ἐνοχος πληγῶν
ἐκ θεοῦ οὗτος ἔσται.

Παραδίδονται ακόμη κανόνες τῶν πτώσεων, "Ἐγχειρίδιον τῆς εἰσαγωγῆς" Δανιὴλ Κεραμέως καὶ χερουβικός ὕμνος.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 84^α ,αὐτὸς Σεπτεμβρίου 10. Μεθ' ὧν-
τος ξυνεγγράφη ἡ παρῶσα βίβλος παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου Εὐσταθιάδου ἀνε-
ψιού Παρθενίου. Τῶν ἀνά χειρὸς λαβόντων τήνδε βίβλον δέομαι θερμῶς
τοῦ δοῦναι μοι συγγνώμην. Περὶ τῶν κειμένων ἐν ταύτῃ ἐσφαλμένων, ἃ τι-
να πεφεύγασιν τῶν ὀφθαλμῶν μου β') φύλ. 92^ν. Γραφεὺς μὲν ἐγὼ τῆςδε
τῆς βίβλου πέλω Ἰγνάτιος Ἀργεῖος δ' ἀπὸ Πελοποννήσου γ') φύλ. 93^ν.
Ἰωάννης Καττιλογένης.

218. ἀρ. 180¹ ἔτ. 1809-1811 φύλ. 245

α') φύλ. 2-22^ν Γνωμαὶ μονόστιχοι

β') φύλ. 24-55 Τῶν ἐπτά σοφῶν καὶ σὺν αὐτοῖς καταριθμουμένων ἀποφθέ-
γματα, συμβουλαὶ καὶ ὑποθήκαι. Ἐξήγησις

γ') φύλ. 55-62^ν Γαβρίλου Ἑλληνοῦ τετραστίχα

δ') φύλ. 63-69^ν Ἐξήγησις τοῦ Κανόνος τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Θεοστηρί-
κτου μοναχοῦ

ε') φύλ. 71-78^ν Κανὼν β^{ος} παρακλητικός

ς') φύλ. 79-98 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθέσης κεφαλαίων παραινετικῶν

ζ') φύλ. 99-112^ν Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς

η') φύλ. 113-119^ν <τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον>, ἀκέφαλος

θ') φύλ. 121-137 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τοὺς ἀγίους Πάντας

ι') φύλ. 141-158^ν <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀσώτου

ια') φύλ. 223-224^ν Ἀδελφου λόγος πανηγυρικός εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια.

Τὰ κείμενα α'-β' σέ καταλογάδην ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία. Τῶν κειμένων
γ'-ια' μόνο ἡ ἐξήγησις.

Παραδίδονται ἀκόμη θεματογραφία, συντακτικὰ σημειώματα, ἐγκώμια
καὶ λόγοι.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 55^ν Τέλος τῶν ἐπτά σοφῶν 1811 Σεπτεμ-
βρίου 23^ν β') φύλ. 62^ν Τέλος τῶν Αἰσώπου τετραστίχων ἐξηγηθέντων παρὰ
Ἰωάννου Μαμάκη² εἰς ἅγιον Ἰωάννην³ γ') φύλ. 69^ν Τέλος τῆς ὑπεραγίας
Θεοτόκου. Τέλος τῶν δέ Θεῶν δόξα καὶ τῶν διδασκάλων Ἰωάννη μ. Μαμάκη ἀμή
δ') φύλ. 137^ν Τέλος δέ τῶν Θεῶν τῶν ἁγίων Πάντων τῶν ἐν διδασκάλοις ρώμη
1811 Μ. 21 ε') φύλ. 157^ν Τέλος τῶν Θεῶν δόξα περὶ τοῦ ἀσώτου καὶ τῶν δι-
δασκάλων ρώμη 1811 Ἰουνίου 22. ς') φύλ. 182. Θέματα εἰς τὸ α' εἶδος
τῶν ἐνεργητικῶν Λασιάρων 1809 17 7βρίου.

1. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 89-90.

2. Γιὰ τὸν Ἰωάννη Μαμάκη βλ. ἀρ. 216 καὶ τίς ἀντίστοιχες ὑποσημειώσεις.

3. Ἐννοεῖται τὸ σχολεῖο τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου Κυνουρίας. Βλ. Φαίδωνος ΚΟΥΚΟΥΛΕ,
ἔνθ' ἄνωτ.

219. αρ. 197¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 16 (κολοβός)
 Μ. Βασιλείου όμιλία ιδ' κατά μεθυόντων, άτελής.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

220. αρ. 215² ΙΗ' αλ. (1734) φύλ. 190
 α') φύλ. 6-18^v Χρυσολωρᾶ γνωμικά μονόστιχα κατ'άλφάβητον, άκέφαλα
 β') φύλ. 19^v <Αίσώπου μύθοι>, άτελείς³
 γ') φύλ. 20-23 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα
 δ') φύλ. 23^v-25 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εὔτε ἐπι-
 τάφια
 ε') φύλ. 25-26 τοῦ αὐτοῦ γνωμαι μονόστιχοι κατά άλφάβητον
 ς') φύλ. 26-32 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα λαμβικά
 ζ') φύλ. 32-39 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχῆς
 η') φύλ. 44-47 'Ο κανών τῆς Χριστοῦ γεννήσεως τοῦ Κοσμᾶ
 θ') φύλ. 47-50^v "Ετερος κανών λαμβικός 'Ιωάννου μοναχοῦ
 ι') φύλ. 52-55^v 'Ο κανών τῶν Θεοφανείων τοῦ Κοσμᾶ
 ια') φύλ. 56-59 "Ετερος κανών λαμβικός τοῦ 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιβ') φύλ. 60-66^v Οἱ κανόνες τῆς 'Αναλήψεως 'Ιωάννου μοναχοῦ
 ιγ') φύλ. 68-70 'Ο κανών τῆς Πεντηκοστῆς Κοσμᾶ μοναχοῦ
 ιδ') φύλ. 70^v-74 "Ετερος κανών λαμβικός 'Ιωάννου τοῦ 'Αρκλᾶ
 ιε') φύλ. 76-78 'Ο κανών τῆς Μ. Δευτέρας τοῦ Κοσμᾶ
 ις') φύλ. 78-79 Τῇ τρίτῃ κοντάκιον
 ιζ') φύλ. 79-80^v 'Ο κανών τῆς Μ. Τετάρτης
 ιη') φύλ. 81-85 'Ο κανών τῆς Μ. Πέμπτης
 ιθ') φύλ. 85-87 'Ο κανών τῆς Μ. Παρασκευῆς
 κ') φύλ. 87-89^v 'Ο κανών τοῦ Μ. Σαββάτου
 κα') φύλ. 90-93 'Ο κανών τοῦ Πάσχα 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 κβ') φύλ. 93^v-95^v Τῇ ἀγίᾳ μεγάλῃ Παρασκευῇ ἐσπέρας
 κγ') φύλ. 95^v-96^v Τῇ ἀγίᾳ καί μεγάλῃ Σαββάτῳ ἐσπέρας

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' άνωτ., σελ. 490.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' άνωτ., τόμ. 9(1912), σελ. 296-298. φύλ. 1' βιβλίου Στάμου τοῦ Δημητρίου.
 3. Τό τετράδιο πού παρέδωδε τούς αἰσωπείους μύθους ἔχει ἐκπέσει.

- κδ') φύλ. 97-99^V <Κανών της Κυριακής τοῦ Θωμᾶ>
 κε') φύλ. 103-110 'Ο κανών της Κοιμήσεως τοῦ Κοσμᾶ
 κς') φύλ. 111-116 'Ο κανών της Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
 κζ') φύλ. 119-124 'Ο κανών τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Ἰωάννου μοναχοῦ
 ηη') φύλ. 127-130^V 'Ο κανών τῶν Βαῦων τοῦ Κοσμᾶ
 ηθ') φύλ. 135-157^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τραγῳδία Χριστός πάσχων,
 ἀτελής
 λ') φύλ. 159-165^V Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου, ἦτοι βίος Λουκιανοῦ
 λα') φύλ. 167-188^V Λουκιανοῦ Τύμων ἢ Μισάνθρωπος.

Ἡ διὰταξη τῶν κειμένων ὡς ἐξῆς: τὸ πρωτότυπο κείμενο στὸ ἀρι-
 στερό μέρος τῆς σελίδας, ἡ ἐξήγησις στὸ δεξιό.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 39· Χειρὶ γραφεῖσα ἐμοῦ υἱοῦ τοῦ Δη-
 μητρίου / τυχεῖν με χώρας τῆς ἄνω τρισολβίας / εὐχεσθε τοῦ γράφαν-
 τος ὑπὲρ ὡς θέμις / οἷσσι δὲ τυχάνεϋτε τῆσδε τῆς βίβλου· / ἐλῆφεν
 ὁδε ὁ παρὼν λόγος πέρας / Στίχοι. Στίχοι. Ἀμήν. 1734 β') φύλ. 74·
 Τέλος τῶν κανόνων τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῷ θεῷ δόξα ἀμήν, ἡμῶν, χά-
 ριν παράσχου τοῖς ἐμοῖς πόνοις καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις τοῦ Σταυρίου
 υἱοῦ Δημητρίου γ') φύλ. 76 ... Τὸ παρὼν μάθημα εἰς διδασκαλον λο-
 γιώτατον κύρ Κοσμᾶ ἐν Ἀρτης δ') φύλ. 110· Χάριν παράσχου, Χριστέ,
 τοῖς ἐμοῖς πόνοις καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Σταυρίου υἱοῦ Δημητρί-
 ου ὁ ὁποῖος ὑπῆρχεν ἀπὸ χωρίου ὀνομαζόμενον Μαχαλάν ε') φύλ. 167·
 Τὸ παρὼν μάθημα εἰς διδασκαλον λογιώτατον κύρ Κοσμᾶ τοῦ ἐν Ἀρ-
 τῆς σ') φύλ. 188· Χειρὶ γραφεῖσα υἱοῦ τοῦ Δημητρίου
 Ὅσοι δὲ τυγχάνεϋτε τῆσδε τῆς βίβλου
 εὐχεσθαι τοῦ γράφαντος ὑπὲρ ὡς θέμις
 τυχεῖν χώρας τῆς ἄνω τρισολβίας.

221. ἀρ. 216¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 14 (κολοβός)
 α') φύλ. 1-13 Ἐξήγησις τοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξελωτὴν Ἰου-
 λιανὸν λόγου τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 β') φύλ. 14^{Γ-Υ} <Ξενοφώντος Κύρου Ἀναβάσεως ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Γ'
 βιβλίου>, ἀτελής.
 Παραδίδεται τοῦ μὲν α' κειμένου ἡ ἐξήγησις τοῦ δὲ β' πρωτότυπο
 καὶ ἐξήγησις.

222. ἀρ. 217² ἔτ. 1712 φύλ. 252
 α') φύλ. 1-28^V Σοφοκλέους Ἠλέκτρα

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 453.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 453-454.

β') φύλ. 36-41 Τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου) γνωμικά δόστι-
χα

γ') φύλ. 41^V-132^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα

δ') φύλ. 143-244^V Ἐπιγράμματα.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 28^V· Παρεδόθη τοῖς φοιτῶσι μοι ἐν Χίῳ
κατὰ τό ~~α~~ψιβύ ἔτος τό σωτήριον· Ἀμαμαντῆς· Χαλκηδόνιος· β') φύλ.
244· τό τέλος ἐγένετο ἐν ἡμέρᾳ (;) Ἰουνίου 28.

Ὁ μνημονευόμενος διδάσκαλος Ἀμαμαντῆς Χαλκηδόνιος ταυτίζεται,
κατά τόν Κ. Ἀμαντό, μέ τόν Ἀδαμάντιο Ρύσιο, τόν παππού τοῦ Ἀδ.
Κοραῆ¹.

223. ἀρ. 219² ΙΗ' αἰ. φύλ. 6 (κολοβός)

α') φύλ. 1 Γυνῶμαι παλαινετικά Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς πᾶ-
σαν πρᾶξιν πῶς δεῖ διάγειν πᾶς ἄνθρωπος

β') φύλ. 1-3 Γνωμικά Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Πλουτάρχου, Ἰ-
σοκράτους, Μ.Βασιλείου, Ἰπποκράτους, Αἰσώπου, ἀπο-
φθέγματα(τρία) Πλουτάρχου, Ἀριστοῦ ππου, Βίαντος.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιγραφαί ἐπιστολῶν, ἐκκλησιαστικά μέλη.

224. ἀρ. 242³ ΙΗ' αἰ. (1783) φύλ. 170

α') φύλ. 2-34 <Πλουτάρχου> περὶ παρ' ἀλλήλων ἐλληνικῶν καί ρωμαῖ-
κῶν

β') φύλ. 34-66 Αἰσώπου ἐξηγήσεις

γ') φύλ. 67 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευ-
τικός πρῶτος, ἀτελής⁴

δ') φύλ. 113-137^V <Χρυσολωρᾶ> γνωμικῶν καί ἐπιγραμμάτων ἐξήγησις.

Τό κείμενο α' παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία, τὰ
β', δ' μέ κατὰ λογάδην ψυχαγωγική ἐρμηνεία. Τοῦ κειμένου γ' σώζεται
μόνον ἡ ἀρχή.

Παραδίδονται ἀκόμη Μαξίμου Πλανούδη συντακτικά καί γραμματικά.

1. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Ἡ παιδεία εἰς τήν Τουρκοκρατουμένην Χίον. Ἑλληνικά, τόμ.
3(1930), σελ. 388.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 455.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., τόμ. 10(1913), σελ. 242.

4. Παραδίδεται μόνο ἡ ἀρχή.

Σημείωση του γραφέως· φύλ. 137^ν. Έγγραφο δια χειρός έμοϋ Γεωργίου του πρωτοσυγγέλλου του αγίου Νικαίας κατά τό έτος, αββγ^ϛ Αύγουστου 25 ήμέρας Σαββάτης καί έστιν εις ένθύμησιν.

Βιβλιοθήκη Λοβέρδου (πρ. 'Αλεξίου Κολουβά)

225. άρ. 102¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 192

α') φύλ. 1-28 Μ. Βασιλείου προς τούς νέους όπως αν έν τών έλλη-
νικών ώφελοϋντο λόγων

β') φύλ. 28-46 Γρηγορίου του θεολόγου εις τούς λόγους καί εις
τόν έξιωτήν 'Ιουλιανόν

γ') φύλ. 46-76 του αύτου εις Καισάριον τόν έαυτου άδελφόν 'Επι-
τάφιος

δ') φύλ. 76-93 του αύτου λόγος εις τούς Μακκαβαίους

ε') φύλ. 93-109 του αύτου εις τά θεοφάνεια

ς') φύλ. 112-192 του αύτου 'Απολογητικός της εις Πόντον φυγής.

Τά κείμενα μέ διάστιχο έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη κείμενο περί τών έπτά Συνόδων καί έρωτα-
ποκρίσεις θρησκευτικού περιεχομένου.

226. άρ. 108² ΙΕ' αλ. φύλ. 264

α') φύλ. 5-61 Εϋριπίδου 'Εκάβη, άκέφαλη³

β') φύλ. 61-140 Εϋριπίδου 'Ορέστης. Προτάσσονται θωμά μαγίστρου
"σύνοψις της υπόθεσεως του δράματος" καί υπόθεση άνεπίγρα-
φη.

γ') φύλ. 140-162^ν Σοφοκλέους Αϊας μαστιγοφόρος, άτελής⁴. Προτά-
σσονται βίος Σοφοκλέους καί υπόθεση του δράματος άνεπίγρα-
φη.

δ') φύλ. 163-208 Σοφοκλέους 'Ηλέκτρα, άκέφαλη⁵

ε') φύλ. 209-260 Αίσχύλου Προμηθεύς δεσμώτης.

Τά κείμενα μέ διάστιχο έρμηνεία.

Παραδίδεται επίσης γραμματική συγγραφή.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., Γ', Κώδικες της Βιβλιοθήκης 'Αλεξίου Κολουβά. ΝΕ, τόμ. 13(1916), σελ. 464. Κτήτορες ό 'Αθανάσιος Φωτεινόπουλος καί ό Δημή-
τριος Κουτσοϋκος.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 467-468.

3. 'Αρχίζει από τό στ. 168.

4. Λήγει στό στ. 563.

5. 'Αρχίζει από τό στ. 363.

227. αρ. 121¹ έτ. 1804-1809 φύλ. 287

- α') φύλ. 1-103^v. Μ.Βασιλείου ήθικοί λόγοι κδ' " εκλεχθέντες διὰ Συμεών τοῦ μαγίστρου καὶ λογοθέτου" Παραδίδονται οἱ λόγοι: περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας, περὶ διδασκῆς καὶ νουθεσίας, περὶ ἀγάπης τῆς πρὸς θεὸν καὶ τὸν πλησίον, περὶ ἐλεημοσύνης, περὶ πλούτου καὶ πενίας, περὶ πλεονεξίας, περὶ ἀμαρτίας, περὶ μετανοίας
- β') φύλ. 105-131 τοῦ αὐτοῦ πρὸς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλλήνων ὠφελοῦντο λόγων
- γ') φύλ. 131-199 Φωτίου Πατριάρχου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
- δ') φύλ. 201-218^v Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- ε') φύλ. 219-231^v Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ς') φύλ. 233-245 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
- ζ') φύλ. 246-256 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
- η') φύλ. 257-281^v Θεοδωρήτου Κύρου λόγος α' περὶ προνοίας.

Τὰ κεῖμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημελώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 1. Τῇ κη' Σεπτεμβρίου ἡρεάμην τοῦ περὶ προσευχῆς β') φύλ. 27^v. Τέλος δ' τοῦ πρώτου Βασιλείου ἐπισκόπου Καισα(ρείας) τῆς Καπα(δοκίας) λόγος α^{ος} περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας 1805: Δεκεμβρίου 2: ἡμέρᾳ Παρασκευῇ γ') φύλ. 49. 1806 εἴληψε τέρμα καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπισκόπου Κα(ι)σσ(α-ρείας) τῆς Καπ(αδοκίας) β^{ος} λόγος: Ἰανουαρίου 10 δ') φύλ. 49. Ἰανουαρίου 25 εἴληψε τέρμα καὶ οὗτος ὁ γ^{ος} λόγος ε') φύλ. 62. 1806: Φεβρουαρίου 23 ἡμέρᾳ Παρασκευῇ εἴληψε τέρμα οὗτος ὁ δ^{ος} λόγος τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὁ περὶ ἐλεημοσύνης ὁμιλῶν ς') φύλ. 75. 1806: Μαρτίου 23: ἡμέρᾳ Παρασκευῇ εἴληψε τέρμα οὗτος καὶ ὁ ε^{ος} λόγος ζ') φύλ. 90, 1806: Μαΐου 9: ἡμέρᾳ Τετάρτῃ εἴληψε τέρμα καὶ οὗτος ὁ ς^{ος} λόγος η') φύλ. 99. 1806 Ἰουνίου 12: εἴληψε πέρας καὶ οὗτος ὁ ζ^{ος} λόγος. ἡμέρᾳ γη'. θ') φύλ. 104, στό περιθώριο: οὐκ ἡβουλήθη νὰ τοὺς παραδώσῃ ὅλους* ἀλλὰ ἕως ὧδε ι') φύλ. 105: Ἐν τῇ 1806 Δεκεμβρίου ἡμέρα β: εἴληφεν ἀρχήν* Δημήτριος Παπαδόπουλος ια') φύλ. 131: Ἐν τῇ αὐτῇ καὶ 1807 ἔτει* Ἀπριλλίου 25 ἡμέρᾳ Πέ(μ)-πτή εἴληφει τέρμα οὗτος ὁ παρὼν λόγος τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἀπὸ ἄλλο γραφέα: παραδοθεὶς παρὰ Ἀγαπίου διδασκάλου. Δημήτριος παπᾶ Γεωρ(γίου): Χαρτο: καὶ Δημητριάδου ιβ') φύλ. 199. Εἴληφον τέρμα εἰς τὰ 1804 Δεκεμβρίου 7 ἔτη: Τετάρτῃ αὐταὶ αἱ ἐπτὰ σύνοδοι καὶ αἱ ἐπιστολαὶ εἰς τὸν Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας κεμπόμεναι ὑπὸ τοῦ

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 14(1917), σελ. 99-101. φύλ. 7. Ἐκ τῶν τοῦ Δημητρίου Παπα Καραντζοπούλου Δημητριάδου. φύλ. 105. Ἐκ τῶν τοῦ Δημητρίου παπᾶ Γεωργίου Καραντζοπούλου Δημητριάδου.

ἀγίου πατριάρχου φατίου, 1804 Δεκεμβρίου ὑπὸ ἑμοῦ Δημητρίου Παπαδοπούλου ἐν Δημητριάδι γ') φύλ. 231^ν· Ἐξῆψε τέρμα εἰς τὰ 1805^ν· Ἰουνίου α': ἡμέρᾳ Πέμπτῃ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς ιβ') φύλ. 245^ν· Ἐξῆψε τέρμα τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπατον εἰς τὰ 1805^ν· Ἰουνίου ἡμέρᾳ Τετάρτῃ. ιε') φύλ. 256^ν· Ἐξῆψε τέρμα ὁ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος ὁ εἰς τὸν ἅγιον ἀπόστολον Παῦλον, εἰς τὰ 1805 ἔτη Αὐγούστου α': ἡμέρᾳ γ' ις') φύλ. 281^ν· 1805. Γραφεύς ἐγὼ μὲν τῆσδε τῆς βίβλου πέλω / Δημήτριος, κώμης δὲ ἀπὸ Δημητριάδος / υἱὸς ὑπάρχων τοῦ πατρὸς Γεωργίου / τεθνήξομαι δὲ καὶ γενήσομαι κόνις κ.λ.π.

Μουσείο Μπενάκη
(Συλλογὴ Ἀνταλλαξιμῶν)¹

228. ἀρ. 5 ἔτ. 1801 φύλ. 205

- α') φύλ. 6-28^ν Ἀστερίου Ἀμασείας ὁμιλία κατὰ πλεονεξίας
- β') φύλ. 29-36^ν Κείμενο ἀκέφαλο καὶ ἀτελές
- γ') φύλ. 37-39^ν Λουκιανόῦ Διάλογου. Διογένους καὶ Πολυδεύκους
- δ') φύλ. 40^ν τοῦ αὐτοῦ Πλούτων ἢ κατὰ Μενέππου, ἀτελής
- ε') φύλ. 41-78^ν Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- ς') φύλ. 79-83^ν Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- ζ') φύλ. 84-95 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- η') φύλ. 96-109 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- θ') φύλ. 110-121^ν Λουκιανοῦ περὶ τοῦ μή ραδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
- ι') φύλ. 122-127^ν Βασιλείου Σελευκεῖα λόγος εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
- ια') φύλ. 129-141^ν τοῦ αὐτοῦ (= Ἰσοκράτους) λόγος Πλαταῖκος
- ιβ') φύλ. 142-157^ν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ Πάσχα
- ιγ') φύλ. 158-205^ν Χανόνες τῶν Χριστουγέννων, Θεοφανείων κλπ.

Τάκείμενα α'-ι', ιβ' μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία στὰ ἑλληνικά καὶ παραμανλίδικα. Τά κείμενα ια', ιγ' μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία μόνο στὰ ἑλληνικά.

1. Οἱ περιγραφές δικές μας. Ὅμως πρβλ. καὶ δακτυλογραφημένο Κατάλογο Χειρογράφων Μουσείου Μπενάκη

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 28^v. Σάββας β') φύλ. 37'. Τό δέ θεῶν καί ἁγίων μάθημα ἐγώ ὁ εὐτελής Σάββας μέ τό νά ἤμουν ποθητός εἰς τήν σεβάσμιον τοῦ θεοῦ σοφίαν πρῶτον ἀρχίνησα ἀπό τοῦς μύθους τῶν Ἑλλήνων διὰ κέρδισιν αὐτῆς Μαΐου ζ' ἐν ἔτει 18α (=1801) γ') φύλ. 129' Σεπτεμβρίου 19' δ') φύλ. 142' τόδε τό μάθημα ἐν μέ τοῦ Χριστο-δούλου ἀρχινήσαμεν Ἰουνίου θ'.

229. ἀρ. 24¹ ἔτ. 1815(;) φύλ. 89

- α') φύλ. 1-31^v ζ' Αντωνίου Βυζαντίου > Χρηστοθήθεια, ἀκέφαλη καί ἀτελής.
 β') φύλ. 32-34 Λουκιανού περὶ τοῦ ἐνυκνίου
 γ') φύλ. 36-55^v Πλουτάρχου περὶ καίδων ἀγωγῆς
 δ') φύλ. 56-68^v Τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) ὁμιλία εἰς τό πρόσεχε σε-αυτῷ
 ε') φύλ. 69-71^v Κείμενο ἀκέφαλο καί ἀτελές
 ς') φύλ. 72^{r-v} Πλουτάρχος ἐνι ὁ θεμιστοκλῆς. θεμιστοκλῆς, βίος ἀτελής
 ζ') φύλ. 73-83^v Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς, ἀτελής
 η') φύλ. 85-88^v Πλουτάρχου θεμιστοκλῆς, ἀτελής.
 θ') φύλ. 89 Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων, ἀτελής.

Τό κείμενο α' μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία, τά κείμενα γ'-η' μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία στά ἑλληνικά καί στά καραμανλίδικα. Τῶν κειμένων β' καί θ' ἡ διάστιχος ψυχαγωγική ἐρμηνεία δέν γράφεται, ἀν καί ὑπάρχει τό σχετικό διάστιχο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 32' Αὐγούστου 11' β') φύλ. 36' 1815(;) Ἰουνίου 11' γ') φύλ. 56' Φεβρουαρίου 14.

230. ἀρ. 224² ἔτ. 1670(;) φύλ. 268

- α') φύλ. 1-72^v Μ. Βασιλείου λόγος περὶ παρθενίας μεταφρασθεῖς ἀπό τήν ἑλληνικήν

Παραδίδεται ἀκόμη ποικίλη ὕλη, δηλ. θεματογραφία, γραμματική, λεξικό κλπ.

Ἔχει γραφῇ ἀπό διαφόρους γραφεῖς. φύλ. 268, ,αχο' μαΐου 10(;).

1. Πρβλ. καί δακτυλογράφημένο Κατάλογο Χειρογράφων Μουσείου Μπενάκη.

2. Πρβλ. ἔνθ' ἄνωτ.

231. άρ. 225¹

Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί.
Τό κείμενο παραδίδεται χωρὶς τὴν ἐρμηνεία².

Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν

Ἐκπαιδευτικὸν Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας

232. άρ. 44³ ΠΗ' αἰ. φύλ. 4-200

α') φύλ. 4-55^V Ὀμήρου Ὀδυσσεύας ραψῳδαίαι α-δ

β') φύλ. 105-171^V Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαήλ
τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς.

γ') φύλ. 173-198^V Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Πλούτωνος (=Πλούτου) τοῦ Ἀριστοφάνους.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη: Συλλογὴ ἐπιστολῶν ἐπωνύμων καὶ ἀνωνύμων,
ἡθοποιΐα.

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (βιβλιοθήκη Ε. Σιδερίδου)

233. άρ. 12⁴ ἔτ. 1792-1795 σελ. 418

α') σελ. 1-27 Δημοσθένους Ὀλυνθιακὸς λόγος α'

β') σελ. 27-56 τοῦ αὐτοῦ Ὀλυνθιακὸς δεύτερος

γ') σελ. 57-80 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς

1. Πρβλ. ἔνθ' ἄνωτ.

2. φύλ. 2* ἐκ τῶν τοῦ Τζερβενού Σεραφείμ.

3. Γεωργίου Θ. ΖΩΡΑ-Φαίδωνος Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1964, σελ. 82-84. φύλ. 10Γ Διόδωρος Μάσχαρ Χῆος τῇ 31 ἰοβρίου 1883.

4. Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης Ε.Α. Σιδερίδου. Θεολογία, 12(1934), σελ. 243-247.

- δ') σελ. 81-110 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πα-
τρίκιον καὶ ὕπατον
- ε') σελ. 110-112 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν ἄγιον ἀπόστολον Παῦλον,
ἀτελής
- ς') σελ. 113-192 < Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια > ἀκέφαλος
- ζ') σελ. 253-272 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- η') σελ. 331-365 Βασιλεῖου βασιλέως Ρωμαίων Κεφάλαια παραινε-
τικά πρὸς τόν αὐτοῦ υἱόν ξη'.

Τὰ κείμενα α'-ς' μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία. Τά ζ'-η' χωρὶς ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Ἐπιστολές διάφορες ΙΖ' αἰ., ἡθοποιῶν, Νεο-
φύτου Καυσοκαλυβίτου κατὰ Λατίνων, περὶ λιθιάσεως, βροντολόγιον,
καλαχητάριον, Γενναδεῶν Σχολαρίου, πρὸς βενετούς ἄρχοντας, Γεωργίου
Κορεσσίου.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') σελ. 57' ἀφ' ὧν Φευρουαρίου κ' β') σελ. 251'
Ἀγγελουδῆς ὁ ἐκ τῆς Αἴνου ἰδίᾳ χειρὶ γέγραφα ταῦτα ἃ ὁράτε ἀφ' ἑβ'
Ιουνίου κε' γ') σελ. 272' Τέλος τῷ δέ θεῷ τῷ ἐν τρισὶ προσώποις
ὕμνουμένῳ δόξα τιμὴ καὶ κράτος αἰωνίως. Ἀμβρόσιος Ἱερομόναχος
δ') σελ. 285' μνείαν ποιοῦ ἐν ταῖς ἀγίαις σου προσευχαῖς κάμου τοῦ
ἀναξίου καὶ ἁμαρτωλοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Πέτρου ε') σελ. 365' Τέλος
καὶ τῷ θεῷ δόξα, ἀμήν· Χεῖρ Ἀμβροσίου Συναΐτου ἀφ' ἧς.

234. ἀρ. 14¹ ἔτ. 1505 σελ. 454

- α') σελ. 5-84 < Εὐριπίδου Ἑκάβη >
- β') σελ. 85-284 < Εὐριπίδου Ὀρέστης >
- γ') σελ. 287-454 < Εὐριπίδου Φοίνισσαι >.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια στήν ᾠα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') σελ. 85' Γράφοντός μου τό παρόν βιβλίον
καὶ φθάσαντος ὧδε γέγονε ἔκλειψις σελήνης τασαύτη, ὥστε μηδε μι-
κρόν σέλας ἐναπολειφθῆναι τῷ δίσκῳ· ἀφ' ἧς Αὐγουστον δ' ὥρα β'
νυκτός β') σελ. 285' Τέλος τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν θεῷ χάρις /
τοῦ Εὐριπίδου δράματος Ἠλέκτρας τέλος.

1. Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωγτ., σελ. 249-250. Χωρὶς σαφεῆ χρονολόγησιν.

235. ἀρ. 33¹ IΕ' αἰ. φύλ. 296
- α') φύλ. 2-47 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος. Προτάσσεται βίος τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ υπόθεσις τοῦ δράματος
- β') φύλ. 47-105 Ἀριστοφάνους <Νεφέλα>. Προτάσσεται υπόθεσις τοῦ δράματος
- γ') φύλ. 109-160 Σοφοκλέους Αἴας. Προτάσσεται βίος τοῦ Σοφοκλέους καὶ υπόθεσις τοῦ δράματος
- δ') φύλ. 160-217 Σοφοκλέους <Ηλέκτρα>. Προτάσσεται υπόθεσις τοῦ δράματος
- ε') φύλ. 217-258 Αἰσχύλου Πρωμηθεύς δεσμώτης. Προτάσσεται βίος τοῦ Αἰσχύλου καὶ υπόθεσις τοῦ δράματος
- ς') φύλ. 258²-294 Αἰσχύλου <Ἐπτά ἐπὶ θήβαις>. Προτάσσεται υπόθεσις τοῦ δράματος.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ σχόλια.
- Παραδίδονται ἀκόμη περὶ ρημάτων, περὶ συντάξεων τῶν προτάσεων, περὶ συνδέσμου.

236. ἀρ. 124² IΗ' αἰ. φύλ. 284
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι δώδεκα ἐρμηνευμένοι ἀπὸ τῶ Νικητὰ τοῦ Σεργίου.
- Οἱ λόγοι δὲν προσδιορίζονται.

237. ἀρ. 153³ ἔτ. 1783 φύλ. 219⁴
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος
- γ') Μ. Βασιλείου Παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων

-
1. Σωφρονίου ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ-ΑΡΚΑΔΙΟΥ Βατοπεδίου, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἱερῇ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων. Ἐν Κανταβρυγίᾳ τῆς Νέας Ἀγγλίας καὶ ἐν Παρισίοις 1924, σελ. 12.
 2. Σ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 31. φύλ. 1. Σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τῷδε σχολῇς Τυρνάβου. Ἀρχιμανδρίτου Σωφρονίου Ἀυδριότου Βατοπεδίου.
 3. Σ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 35. Ἡ χρονολόγησις γενικὰ IΗ' αἰ.
 4. Τὰ φύλλα τῶν κειμένων δὲν προσδιορίζονται στὸν Κατάλογον.

- δ') Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'
 ε') Λουκιανού Ψευδοσοφιστής
 ς') Συνεσίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα 'Αρκάδιον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ σχολία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 93· Τέλος εἴληφε διὰ χειρὸς Δανιήλ τοῦ καὶ Σμυρναίου κατὰ τὸ ἔτος ἀπ' αὐτοῦ Φεβρουαρίου ε' ἐξηγήθη δὲ ὑπὸ 'Αγαπίου Πελοποννησίου καὶ διδασκάλου τῆς ἐν Σμύρνῃ σχολῆς.

'Ο 'Αγάκιος εἶναι ὁ κατόπιν διδασκαλὸς τῆς Σχολῆς Δημητσάνης¹.

238. ἀρ. 215² ΙΗ' αἰ. φύλ. 393 (κολοβός)
- α') φύλ. 2-16 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξήγησις
 β') φύλ. 16-50 Μ. Βασιλείου περὶ φθόνου λόγος, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 50-58 'Εξήγησις τῶν τοῦ Ξενοφῶντος 'Ακομνημονευμάτων παρὰ Δανιήλ μοναχοῦ τοῦ Κεραιμέως
 δ') φύλ. 58-210 'Εξήγησις τοῦ 'Επιστολαρίου τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου Κυρήνης παρὰ τοῦ διδασκάλου Δανιήλ Πατμίου τοῦ Κεραιμέως⁴
 ε') φύλ. 210-251 Διάπτυξις εἰς τὸν περὶ βασιλείας λόγου τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου, παρὰ τοῦ αὐτοῦ Δανιήλ
 ς') φύλ. 251-271 'Εξήγησις τοῦ περὶ φαλάκρας λόγου τοῦ Λουκιανοῦ (= Συνεσίου) παρὰ τοῦ αὐτοῦ (= Δανιήλ)
 ζ') φύλ. 271-287 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινετικός, μὲ σχολία
 η') φύλ. 287-301 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 θ') φύλ. 301-322 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Εὐαγόραν
 ι') φύλ. 322-331 τοῦ αὐτοῦ Πλαταῖκος
 ια') φύλ. 331-333 Θουκυδίδου δημηγορία Κλέωνος
 ιβ') φύλ. 333^v-343 τοῦ αὐτοῦ δημηγορία Διοδότου
 ιγ') φύλ. 343-347 τοῦ αὐτοῦ δημηγορία Πλαταιέων
 ιδ') φύλ. 347-351 τοῦ αὐτοῦ ἀπολογία 'Αρχιδάμου καὶ δημηγορία Πλαταιέων πρέσβεων

1. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 82-84.

2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 46-47. Ἡ χρονολόγησις ΙΖ' αἰ., ἀλλὰ ἀπὸ τῶν σημειώσεως τῶν γραφέων προκύπτει ὅτι ἐγράφη τὸ ΙΗ' αἰ..

3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ὅπου τὸ χ/φο τοῦτο δὲν μνημονεύεται.

ιε') φύλ. 351-368 τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆς τρίτης δημηγορία Μυτιληναίων καὶ Κορινθίων

ις') φύλ. 368^v-386 τοῦ αὐτοῦ δημηγορία Ἀρχιδάμου, Κορινθίων, Ἀθηναίων Κερκυραίων

ιζ') φύλ. 386-393^v τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆς πρώτης, κείμενο ἀτελές.

Τὰ κείμενα α'-ς' παραδίδονται ἐξηγημένα ἀπὸ τὸ Δανιήλ Κεραμέα, τὰ κείμενα ζ'-ιζ' μέ σχόλια.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 247^v· Παρά Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Πατριάρχου ἐγράφη· β') φύλ. 267^v· Διὰ χειρὸς Μεθοδίου Ἱερομονάχου Πελοποννησίου τοῦ ἐκ τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Βατοπαϊδίου.

239. ἀρ. 216¹

ΙΗ' αἰ.

φύλ. 364

α') φύλ. 4-218

Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξήγησις

β')

τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταϊκός, ἐξήγησις

γ')

Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον

δ')

τοῦ αὐτοῦ Τυραννοκτόνος

ε')

τοῦ αὐτοῦ Ἀποκηρυττόμενος

ς')

τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή ραδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ

ζ')

Δημοσθένους Ὀλυνθιακοῦ Α', Β', καὶ Γ'

η')

τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλίππου Α' καὶ Γ'

θ')

Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς, ἐξηγηθεὶς παρὰ Δανιήλ Κεραμέως²

ι')

τοῦ αὐτοῦ <περὶ τοῦ ἀκούειν >

ια')

τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης

ιβ') φύλ. 218^v-244
νης

Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης

ιγ') φύλ. 244-260 τοῦ αὐτοῦ μελέτη τρίτη.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολικοὶ τύποι καὶ γυμνάσματα Μακαρίου στοὺς ἐπιστολικούς τύπους.

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 47, ὅπου θεωρεῖται τοῦ ΙΖ' αἰ., ἀλλὰ ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὰ ὑπ' ἀριθ. θ', ιε' καὶ ις' κείμενα, ἔχει γραφῇ τὸ ΙΗ' αἰ.

2. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., ὅπου τὸ χ/φο δέν μνημονεύεται.

240. ἀρ. 217¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 1-397
- α') φύλ. 2-10 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- β') φύλ. 10-33 τοῦ αὐτοῦ Τύμων ἡ μισάνθρωπος
- γ') φύλ. 33^Υ41 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- δ') φύλ. 41-49 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
- ε') φύλ. 49-53 Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- ς') φύλ. 53-64 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- ζ') φύλ. 64-75 τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- η') φύλ. 75^Υ-86 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- θ') φύλ. 86-101 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ι') φύλ. 101-115 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξελωτὴν Ἰουλιανόν
- ια') φύλ. 115^Υ-131 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ιβ') φύλ. 131-145 τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) κατὰ μεθυόντων ὁμιλία δ'
- ιγ') φύλ. 145-225 Ἐπιστολαὶ σοφῶν ἀνδρῶν διαφόρων
- ιδ') φύλ. 225^Υ-273 Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα
- ιε') φύλ. 273-325 Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολή
- ισ') φύλ. 325^Υ-359 Λιβανίου πρεσβευτικὸς ὑπὲρ τῆς Ἑλένης β'
- ις') φύλ. 359-397 Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

241. ἀρ. 218² ΙΗ' αἰ. (1767) φύλ. 268
- α') φύλ. 1-25 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς παραβάσαι δύναται
- β') φύλ. 25-39 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν "καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες"
- γ') φύλ. 39-54 Λουκιανοῦ Εὐκόνες
- δ') φύλ. 94-117 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ ρηδύως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
- ε') φύλ. 117^Υ-156 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
- ς') φύλ. 172-196 Ἰσοκράτους Νικοκλής
- ζ') φύλ. 196-240 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 47. Ἡ ἔνταξή του στὸ ΙΖ' αἰ. μᾶς φαίνεται ἀμφίβολη. Τὰ ἴδια τὰ κείμενα ποὺ παραδίδει πείθουν ὅτι εἶναι τοῦ ΙΗ' αἰ.

2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 47.

- η') φύλ. 240-246 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 θ') φύλ. 246-265 τοῦ αὐτοῦ περὶ πένθους
 ι') φύλ. 265-268 Γαβρίου Ἑλλήνος τετράστιχα περὶ ἀνθρώπου καὶ λι-
 θίνου λέοντος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδονται ἀκόμη διάφοροι λόγοι καὶ θέματα εἰς τὸ πρῶτον εἰ-
 δος τῶν ἐνεργητικῶν.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 240· 1767 Ἰουλίου 18.

242. ἀρ. 219¹ ΙΖ' αἰ. (1689) φύλ. 207

α') φύλ. 1-33 Κανόνες τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῶν Χριστουγέννων, τῆς
 Ὑπαπαντῆς, τῆς Πεντηκοστῆς

β') φύλ. 33-162 Συνεσίου Ἐπιστολαί

γ') φύλ. 162-200 Πινδάρου 14 ῥοαὶ Ὀλυμπίων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδεται ἀκόμη Πρόκλου σφαῖρα περὶ δέξονος καὶ πόλου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 33· 1689 ἡρξάμεθα τὸν Συνέσιον ἐν μηνί
 Ὀκτωβρίῳ 15 εἰς Ἰωάννινα.

243. ἀρ. 222² ΙΗ' αἰ. φύλ. 164

α') 1-25 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τραγῳδία Χριστὸς πάσχων

β') φύλ. 25-114 Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων

γ') φύλ. 156-164 Ὀμήρου Ἰλιάδος ραψῳδία Α.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδονται ἀκόμη λόγοι περὶ ἀνθρωπίνης φύσεως περὶ τῆς τῶν
 παρόντων ματαιότητος.

244. ἀρ. 223³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 190

α') φύλ. 1-17 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου θρῆνος

-
1. Σωφρ.ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 48. Ἡ ἔνταξή του εἰς τὸ ΙΖ' αἰ.
 2. Σωφρ.ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 48.
 3. Σωφρ.ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 48.

β') φύλ. 17-33 Κάτωνος Ρωμαίου γυνῆμαι παραινετικά δίστιχοι κα-
τά τή μετάφραση Μαξίμου Πλανούδη

γ') φύλ. 33-190 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς τόν μέγαν
Βασίλειον.

Τά κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

245. ἀρ. 224¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 210

α') φύλ. 1-13 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, ἦτοι βίος αὐτοῦ

β') φύλ. 13-116 Ἐξήγησι καί σχόλια εἰς τοὺς Κανόνας τῶν μεγάλων
ἐορτῶν, τοῦ τιμίου Σταυροῦ, τῆς Ὑπαπαντῆς, τῶν Χριστουγέν-
νων, τῶν Θεοφανείων, τῆς Μ. Ἑβδομάδος, τοῦ Πάσχα, τῶν Βαΰων,
τοῦ Ἀντίπασχα (ἦτοι τοῦ Θωμᾶ), τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Πεντηκο-
στῆς, τῆς Μεταμορφώσεως

γ') φύλ. 116-133 <Μ. Βασιλείου> ὁμιλία κατά μεθυόντων

δ') φύλ. 133-164 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ

ε') φύλ. 164-210 Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τά κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

246. ἀρ. 225² ΙΗ' αἰ. (1787, 1796) σελ. 855

α') σελ. 1-145 Φωτίου πατριάρχου ἐπιστολή πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα
Βουλγαρίας

β') σελ. 145-233 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τόν ἑαυτοῦ πατέρα

γ') σελ. 233-356 Δημοσθένους Ὀλυνθιακοὶ ἐξηγηθέντες παρὰ Δανιήλ
Πατμίου³

δ') σελ. 356-363 τοῦ αὐτοῦ Φιλιππικὸί

ε') σελ. 363-437 Λουκιανοῦ περὶ φιλίας, παρὰ τοῦ αὐτοῦ Δανιήλ

ς') σελ. 437-469 Ἀμφιλοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου ἐπιστολή ἱαμβλική
πρὸς Σέλευκον

ζ') σελ. 469-545 Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων Κεφάλαια παραινετι-
κά πρὸς τόν ἑαυτοῦ υἱόν Λέοντα

η') σελ. 545-575 Κανόνες παρακλητικοί εἰς τήν ὑπεραγίαν Θεοτόκον

θ') σελ. 575-607 Γαβρίου Ἑλλήνος τετράστιχα

1. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 48.

2. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 48-49.

3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

- ι') σελ. 607-647 Γαλεωμομαχία
 ια') σελ. 647-691 'Αγαπητοῦ διακόνου "Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
 ιβ') σελ. 691-855 Λιβανίου προθεωρία' μελέτη β'.
 Τά κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') σελ. 468' Ἐλῆφε τέλος χειρὶ τε τοῦ Κυρίλου / τοῦ καὶ Πατρῆου τὴν κλησιν Ρωμανίου β') σελ. 689·1796' Ιουλίου 4 ἐκ σχολῆς Πάτμου γ') σελ. 852' Τέλος καὶ τῷ διδασκάλῳ μου ρώμη· 1787 μαῖου 3 ὅπου ἐφύγαμεν ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸν διδασκαλὸν νά μᾶς παραδίδῃ τὰ ἅπαντα τοῦ Βασιλείου· ἐτελειώθη ἐξ ἐμοῦ Μακαρίου Νατάλη υἱοῦ.

'Ο Μακάριος υἱὸς Νατάλη εἶναι ἀδελφὸς τῆς Μονῆς 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου καὶ μαθητὴς τῆς Πατριάρχης¹.

247. ἀρ. 270² ΙΖ' αἰ. φύλ. 185 (κολοβός)
 Θουκυδίδου Ὑυγγραφῆς τὰ βιβλία α'-ζ'.
 Παραδίδονται μὲ ἐξήγηση καὶ σχόλια.

248. ἀρ. 342³ ΙΗ' αἰ. (1747) φύλ. 148
 α') φύλ. 1-9 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος πρὸς Εὐτρόπιον⁴
 β') φύλ. 9-12^v Τοῦ αὐτοῦ 'Επιστολαί. Προηγεῖται τὸ ἐπίγραμμα "ἐπιστολῶν ἄθροισις ἀνδρῶν πανσόφων" κλπ.
 γ') φύλ. 13-21^v Προσκοπίου σοφιστοῦ 'Επιστολαί
 δ') φύλ. 22-32^v Διογένους Λαερτίου 'Αποφθέγματα
 ε') φύλ. 33-46^v 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου 'Επιστολαί⁵
 ς') φύλ. 47-70^v Μ. Βασιλείου καὶ Λιβανίου 'Επιστολαί
 ζ') φύλ. 71-78^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστὸς πάσχων
 η') φύλ. 79-82 'Ο κανὼν τῶν Βαῶν τοῦ Κοσμᾶ
 θ') φύλ. 82-87 'Ο κανὼν τῆς 'Αναστάσεως 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

-
1. Γιὰ τὴ δραστηριότητα καὶ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου του βλ. Χρυσοστόμου ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον τῆς 'Ιερᾶς Μονῆς 'Αγ. 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου. 'Αθήναι 1980, σελ. 75 καὶ 83-84.
 2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 58.
 3. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 67-68.
 4. Παραδίδεται τμῆμα τοῦ λόγου.
 5. Παραδίδονται 49 ἐπιστολές.

- ι') φύλ. 87-93 Κανόνες δύο της 'Αναλήψεως 'Ιωάννου μοναχοῦ καὶ 'Ιωσήφ
 ια') φύλ. 93-99 Κανόνες δύο της Πεντηκοστῆς
 ιβ') φύλ. 99-105 'Ο κανὼν της Κοιμήσεως τοῦ Κοσμά
 ιγ') φύλ. 105-109 'Ο κανὼν τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμά
 ιδ') φύλ. 109-115^V Κανόνες δύο τῶν Χριστουγέννων Κοσμά καὶ 'Ιωάννου μοναχοῦ
 ιε') φύλ. 115^V-120 Κανόνες δύο τῶν Θεοφανείων
 ις') φύλ. 120-132^V 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
 ιζ') φύλ. 133-148^V Μ. Βασιλείου παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐξήγηση.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 148· 'Ετελειώθη τό παρόν μάθημα εἰς διδάσκαλον κύρ λογιώτατον Κοσμάν ἐξ 'Ἀρτης ἐν ἔτει 'αψνς'.

249. ἀρ. 405¹ ΙΗ' αὐ. φύλ. 101
 α') φύλ. 1-20 Κάτωνος Ρωμαίου Γνῶμαι
 β') φύλ. 20-97 Γνῶμαι ἐκ τῶν ραψωδιῶν Α-Γ της 'Ιλιάδος τοῦ 'Ομήρου
 γ') φύλ. 97-101 Πυθαγόρου Χρυσᾶ 'Επη.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐξήγηση. Τὰ κείμενα β' καὶ γ' καὶ μέ σχόλια.

250. ἀρ. 445² ΙΗ' αὐ. (1756) φύλ. 377
 α') φύλ. 40-60 'Αγαπητοῦ διακόνου 'Εκθεις κεφαλαίων παλαινετικῶν
 β') φύλ. 60-101 Μ. Βασιλείου λόγος κατὰ μεθυόντων
 γ') φύλ. 101^V-135 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία περὶ φθόνου
 δ') φύλ. 135-152 Θεμιστίου περὶ φιλίας, ἐξήγηση
 ε') φύλ. 152-217 Αἰσώπου ἐξήγηση
 ς') φύλ. 217-241 <Πλουτάρχου> περὶ παίδων ἀγωγῆς
 ζ') φύλ. 241-281 'Ισοκράτους λόγος πρὸς Δημόνικον. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ λόγου ὑπὸ 'Ιερωνύμου Βολφίου
 η') φύλ. 281-315 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 78.
2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 88.

- θ') φύλ. 315-335 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
 ι') φύλ. 335-349 Κάτωτος Ρωμαίου Γνώμαι παραινετικά
 ια') φύλ. 349-356 τοῦ ἀββᾶ Θαλασσίου ἐκ τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης
 καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας
 ιβ') φύλ. 356-377 Ἀδήλου λόγος.

Τὰ κείμενα μὲ ἐξήγηση καὶ σχόλια στὸ περιθώριο.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα τῶν εἰδῶν ἐν εὔδει ἐπιστολῶν Γεωργίου Τραπεζοῦντιου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 60· 1756 Κυπριανοῦ λευίτου τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κρήτης. Ὁμοία σημ. στὰ φύλ. 187, 314 β') φύλ. 240· Κυπριανοῦ ἱεροδιακόνου κτῆμα καὶ πόνημά ἐστι.

251. ἀρ. 446¹ ΙΗ' αἰ. (1782) φύλ. 179²

- α') σελ. 1-69 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
 β') σελ. 69-129 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον
 γ') σελ. 129-177 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ
 δ') σελ. 177-209 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Καυὴν Κυριακὴν, εἰς τὸ ἔαρ καὶ εἰς τὸν ἅγιον Μάρμαντα
 ε') σελ. 209-253 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ φῶτα
 ς') σελ. 253-265 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν ἀδελφόν τοῦ Μ. Βασιλείου
 ζ') σελ. 265-285 Λουκιανοῦ Ψευδοσφολιστῆς ἢ σολοικιστῆς
 η') σελ. 313-358 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ καθ' ἑαυτὸν ἔπη.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐξηγήσεις ἐνύων λέξεων εἰς τινὰς τῶν Δημοσθενικῶν λόγων.

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 176· Πέρας εἴληφεν ἐκ τῶν τοῦ Δανιὴλ Σμυρναίου χειρῶν κατὰ τὸ ἀφ' ἑβ' ἔτος Αὐγούστου 15.

252. ἀρ. 447³ ΙΗ' αἰ. (1745) φύλ. 297

- α') φύλ. 1-3 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 β') φύλ. 4-51 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, μὲ σχόλια Νικοδήμου Βατοπεδηνοῦ

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 88.
2. Στὸν κατάλογο ἡ ἔκταση τῶν κειμένων προσδιορίζεται σὲ σελίδες.
3. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 88.

- γ') φύλ. 51-70 Λόγος ἀνεπίγραφος μέ σχόλια
 δ') φύλ. 111-139 Ξενοφώντος Κύρου Παιδεία, βιβλ. α'
 ε') φύλ. 139-201 τοῦ αὐτοῦ Κύρου Ἀνάβασις, βιβλ. α'-δ'
 ς') φύλ. 201-280 Πλουτάρχου Βίου Παράλληλου· Ἀλεξάνδρου-Καίσαρος
 ζ') φύλ. 280-297 Ἡρωδιανοῦ τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας, βιβλ. β'.

Παραδίδονται ἀκόμη διάφορα (περί τῶν ἀρχαιοτάτων ἀνθρώπων, τῶν ἐπὶ θαυμάτων, τοῦ χρυσοῦ δέρεως, τοῦ Ἰουλίου, Θεοφίλου Κορυθαλέως περί τῶν ἐπιστολικῶν τύπων μέ ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 50^Υ Σκαρλάτος Μαυροκορδάτος ἔγραφε αψμε' αὐγούστου 12.

253. ἀρ. 457¹ ΙΗ' αἰ. (1704) φύλ. 379
 α') φύλ. 1-35^Υ Μ. Βασιλείου περί τοῦ μή προσηλωθῆαι τοὺς βιοτικοὺς
 β') φύλ. 35-43 τοῦ αὐτοῦ κατὰ μεθόντων
 γ') φύλ. 44-56^Υ τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ μή προσηλωθῆαι τοὺς βιοτικοὺς
 δ') φύλ. 59-68^Υ τοῦ αὐτοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
 ε') φύλ. 71-106^Υ τοῦ αὐτοῦ παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους
 ς') φύλ. 107-128^Υ Θεμιστίου περί φιλίας
 ζ') φύλ. 129-164^Υ Πλουτάρχου περί τοῦ ἀκούειν
 η') φύλ. 165-189^Υ τοῦ αὐτοῦ περί πολυπραγμοσύνης
 θ') φύλ. 193-217^Υ Κανόνες Μ. Πέμπτης, Μ. Παρασκευῆς, Μ. Σαββάτου, τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἀντίπασχα, τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς
 ι') φύλ. 218-234^Υ Μ. Βασιλείου λόγος περί φθόνου
 ια') φύλ. 237-297^Υ Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περί βασιλείας
 ιβ') φύλ. 298-313^Υ Μ. Βασιλείου κατὰ μεθόντων
 ιγ') φύλ. 348-371^Υ Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά.

Παραδίδονται ἐπίσης Χριστιανὸς κατηγορούμενος καὶ ἐπιστολή Κωνσταντίνου Καραϊωάννου.

254. ἀρ. 458² ΙΖ' αἰ. (1691) φύλ. 263
 α') φύλ. 1-66^Υ Λουκιανοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἶ ἐν λό-
 γοις, πρὸς Νιγρίνον ἐπιστολή, Νιγρίνος ἢ περί φιλοσόφου ἡ-
 θους, Δίκη φωνηέντων, Τύμων ἢ μισάνθρωπος, Ἀλκυὼν, Προμη-
 θεὺς ἢ Καύκασος, περί τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων, Ἀπολογία ὑ-
 πέρ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 92.
 2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 92.

- β') φύλ. 67-155^V 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλής, Πανηγυρικός, περὶ εἰρήνης, Βούσιρις
- γ') φύλ. 156-191^V Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτίος τῶν κακῶν ὁ θεός, κατὰ τῶν ὀργιζομένων, περὶ τοῦ μή προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς, παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους
- δ') φύλ. 192-236^V Γρηγορίου τοῦ θεολόγου 'Επιτάφιος εἰς Μ.Βασίλειον
- ε') φύλ. 240-263 τοῦ αὐτοῦ 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς, εἰς τὴν Καλυὴν Κυριακὴν.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 263' ,αχῆα' (1691) σωτήριον ἔτος ἐζήφη πέ-
ρας ὁ παρὼν οὗτος λόγος ἡμέρας 875 ὁκτώ πρὸς τῆς τοῦ μηνὸς 'Ελαφη-
βολιῶνος δεκάτης.

255. ἀρ. 460¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 75
- α') φύλ. 1-20^V Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- β') φύλ. 21-28^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- γ') φύλ. 29-43^V 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.
- Παραδίδεται ἀκόμη λεξικό (Α-Ν).
256. ἀρ. 462² ΙΗ' αἰ. (1773) φύλ. 278³
- α') Λουκιανοῦ περὶ ἀληθοῦς ἱστορίας, φιλοφειδῆς ἢ ἀπι-
στῶν, λόγος γ', περὶ πένθους, Κατάπλους, Εἰκόνες, περὶ τῶν
εἰκόνων
- β') <'Ισοκράτους> Πλαταϊκός.
257. ἀρ. 463⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 323 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-44 Λουκιανοῦ φιλοφειδῆς ἢ ἀπιστῶν
- β') φύλ. 45-99 Τοῦ αὐτοῦ <Νεκρικοῦ διαλόγου>, ἐξήγηση
- γ') φύλ. 100-119 Αἰσώπου μῦθοι, ἐξήγηση
- δ') φύλ. 120-139 Θεμιστίου περὶ φιλικῶν μαθήματα
- ε') φύλ. 140-163^V 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα

-
1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 92.
 2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 93.
 3. Ἡ ἔκτασις τῶν κειμένων δὲν προσδιορίζεται στὸν Κατάλογο.
 4. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 93.

- ς') φύλ. 164-184^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς Δημόνικον
 ζ') φύλ. 185-284^V τοῦ αὐτοῦ Πανηγυρικός
 η') φύλ. 285-317^V Λιβανίου Πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης.

Παραδίδεται ἐπίσης ἀπόδειξις περὶ τῶν ἐφευρεθεισῶν τεχνῶν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν ἀνθρωπέων.

258. ἀρ. 464¹ IH' αἰ. (1758) φύλ. 193 (κολοβός)
 α') φύλ. 1-16^V Λουκιανοῦ Φάλαρις α'
 β') φύλ. 17-40 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν
 γ') φύλ. 40-56 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξιωτήν Ἰουλιανόν
 δ') φύλ. 56-73 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
 ε') φύλ. 73-102^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ <Ἐπιτάφιος>
 ς') φύλ. 103-193 Συνεσίλου Ἐπιστολαί.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 102^V 1758 Ὀκτωβρίου 15 ἔλαβε πέρας.

259. ἀρ. 591² IH' αἰ. (1733) σελ. 217
 σελ. 1-217 Ὀμήρου Ἰλιάδος A-E. ♦
 Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 217 Τέλος τῆς Ε' ραψωδίας, ἀφ' ἧς ἔπεται βρίου κα'.

260. ἀρ. 592³ IE' αἰ. φύλ. 449
 Ὀμήρου Ἰλιάδος A-Ω.
 Τὸ κεῖμενο μὲ ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια στὸ περιθώριο.

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 93.
 2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116.
 3. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116.

261. ἀρ. 670¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 146
α') φύλ. 1-51 Σοφοκλέους τραγῳδία α', Αἴας
β') φύλ. 51-93 τοῦ αὐτοῦ 'Ηλέκτρα
γ') φύλ. 93-128 'Αρχή σὺν θεῷ ἄγῳ τοῦ 'Ομήρου βιβλίου περὶ 'Οδυσ-
σεώς
δ') φύλ. 128-138 Στίχοι εἰς τὸν Φωκυλίδην τὸν ποιητὴν
ε') φύλ. 138-142 'Ο κανὼν λαμβανόμενος 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς
τὴν Χριστοῦ γέννησιν
ς') φύλ. 142-146 τοῦ αὐτοῦ κανὼν λαμβανόμενος εἰς τὰ φῶτα,
τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία.
262. ἀρ. 710² ΙΘ' αἰ. σελ. 107
σελ. 2-17 Ξενοφῶντος 'Απομνημονευμάτων βιβλίου β', κεφ. α'.
Παραδίδονται ἀκόμη Γραμματικὴ καὶ Συντακτικὴ.
263. ἀρ. 729³ ΙΗ' αἰ. (1762) φύλ. 362
α') φύλ. 85-95 Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς 'Ελέ-
νης
β') φύλ. 107-119 <Λουκιανοῦ> περὶ τοῦ μὴ ῥαδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
γ') φύλ. 119-133 Λιβανίου μελέτη τρίτη
δ') φύλ. 133-156 <Λουκιανοῦ> Τόξαρις ἢ φυλίσ Μνησίππου καὶ Τοξά-
ριος
ε') φύλ. 156-171 <Δημοσθένους> 'Ολυμπιακὸς β'
ς') φύλ. 171^v-191 τοῦ αὐτοῦ ῥήτορος 'Ολυμπιακὸς γ'
ζ') φύλ. 191-236 τοῦ αὐτοῦ ὁ περὶ τοῦ στεφάνου
η') φύλ. 236-266 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος περὶ ἑρωσύνης
θ') φύλ. 266-309 τοῦ αὐτοῦ 'Επιτάφιος εἰς τὸν Μ. Βασίλειον
ι') φύλ. 309+362 τοῦ αὐτοῦ στηλιτευτικὸς α' κατὰ 'Ιουλιανοῦ.
τὰ κείμενα μὲ ἐξήγηση, τὰ δὲ ζ'-ι' καὶ μὲ σημειώσεις.
Παραδίδονται ἀκόμη ὑποδείγματα ἐπιστολῶν ἐκ τῶν τοῦ Νικοδήμου,
προέμουν εἰς τὴν ρητορικὴν τέχνην, περὶ συντάξεως τῶν ὀκτώ τοῦ λό-
γου μερῶν, ἐπιστολὴ 'Ανδρονίκου Β' Παλαιολόγου.

1. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 134.
2. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 139. Σελ. 1* Καὶ τὸδε ὑπάρχει ἐμοῦ τοῦ διδασκάλου Ἰωάννου Μιχαήλ.
3. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 142-143.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 362· Ἐτελειώθη ὁ παρὼν λόγος ἐν ἔτει
'ωφεβ' Αὐγούστου η'.

264. ἀρ. 730¹ ΙΗ' αἰ. σελ. 223

α') σελ. 1-115 Δημοσθένους ὁ περὶ παραπρεσβείας λόγος. Προτάσσονται ὑποθέσεις Λιβανίου καὶ ἄνωνύμου

β') σελ. 121-177 τοῦ αὐτοῦ ὁ πρὸς Λεπτίνην λόγος. Προτάσσονται ὑποθέσεις Λιβανίου καὶ ἄνωνύμου

γ') σελ. 183-223 τοῦ αὐτοῦ ὁ κατὰ Μελιδίου λόγος. Προτάσσονται ὑποθέσεις Λιβανίου καὶ ἄνωνύμου.

265. ἀρ. 731² ΙΗ' αἰ. φύλ. 237

α') φύλ. 1-34 Βλός Γρηγορίου τοῦ θεολόγου συγγραφεὺς παρὰ Γεωργίου Πελοπονήσου, ἐρμηνευθεὶς δὲ παρὰ Δανιὴλ Πατρίου³

β') φύλ. 34-133 Ἐκ τῶν τοῦ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐπιστολῶν. Ἐξηγήσεις παρὰ Δανιὴλ Πατρίου τοῦ Κεραμέως

γ') φύλ. 133-157 Ἐξηγήσεις τοῦ λόγου τοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανὸν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, ἐρμηνεία τοῦ αὐτοῦ Δανιὴλ

δ') φύλ. 157-216 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς. Ἐρμηνεία τοῦ αὐτοῦ

ε') φύλ. 216-237 Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 214· Γέλος τοῦ αὐτοῦ λόγου διὰ χειρὸς Δημητρίου καὶ Τζέπου καὶ Νικητοῦ.

266. ἀρ. 732⁴ ΙΗ' αἰ. (1799) φύλ. 336

α') φύλ. 1-50 Βλός Γρηγορίου τοῦ θεολόγου συγγραφεὺς ὑπὸ Γρηγορίου πρεσβυτέρου

1. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 143.

2. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., 143

3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

4. Σωφρ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 143. φύλ. 336· Οὕτω τὸ βιβλίον ἐστὶν τοῦ Δημητρίου Λεονταρά.

- β') φύλ. 50-97 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> Ἀπολογητικός τῆς εἰς
τόν Πόντον φυγῆς
γ') φύλ. 97-153 τοῦ αὐτοῦ Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον
δ') φύλ. 153-177 τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ φιλοπρωχίας
ε') φύλ. 177-297 τοῦ αὐτοῦ τραγῳδία ὁ Χριστὸς πάσχων
ς') φύλ. 297-317 Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τὸ μή προσηλωθῆναι
τοὺς βίσις
ζ') φύλ. 317-336 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτις τῶν κακῶν
ὁ Θεός.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ σχόλια καὶ σημειώσεις.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 96 Εἴληφε τέρας κατὰ τὸ ἀφ' ὃ φεβρουα-
ρίου δ'.

267. ἀρ. 733¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 1-82
α') φύλ. 1-10 <Πλάτωνος> Ἀλκιβιάδης δεύτερος ἢ περὶ προσευχῆς
β') φύλ. 10-20 <Πλάτωνος> Διάλογος Σωκράτους καὶ Μενεξένου
γ') φύλ. 20-47 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ ἱερωσύνης
δ') φύλ. 47-82 τοῦ αὐτοῦ Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον.

268. ἀρ. 735² ΙΗ' αἰ. (;) φύλ. 275(;)
α') φύλ. 99-111 Ἰλιάδος Γ Ὀμήρου ραψῳδίας
β') φύλ. 111-125 Ἰλιάδος Δ Ὀμήρου ραψῳδίας
γ') φύλ. 125^γ-151 Ἰλιάδος Ε Ὀμήρου ραψῳδίας
δ') φύλ. 176-194 Συνεσίου ἐπιστολὴ Νικάνδρῳ ἔμμετρος
ε') φύλ. 194-275 Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων
ς') φύλ. 275-; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια
εἰς τὸν εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Σωτῆρος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ σημειώσεις.

Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι κατ' ἀλφάβητον, Γεωργίου Ζυγαδηνοῦ
(ἢ Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου), Θεοδώρου Προδρόμου γραμματικά καὶ
ἐρμηνεῖς κανόνων, ἐξήγησις ἐλληνικῶν φράσεων, θεματογραφία, Ἠφα-
στίνωνος περὶ μέτρων.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1. Αὐτὰ εἰσὶ γεγραμμένα ὑπὸ Ἰωάννου
Σχολαρίου.

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 143

2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 143-144, χωρὶς χρονολόγησι καὶ ἀρ-
θροφύλλων.

- α') φύλ. 1-13 Λουκιανοῦ <Νεκρικοῦ> διάλογου
 β') φύλ. 29-37 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 γ') φύλ. 37-45 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου <εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἔξισωτήν Ἰουλιανόν>, ἐξηγήσις
 δ') φύλ. 45-58 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 ε') φύλ. 58-90 Γαβρίου χαλκίμβου. Μῦθου Αἰσώπειου κατὰ στοιχεῖον πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βράγχον
 ς') φύλ. 90-106 Ἐξηγήσις Προμηθέως
 ζ') φύλ. 106-122 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 η') φύλ. 122-137 Κέβητος Θηβαίου Πύναξ
 θ') φύλ. 137-157 Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 ι') φύλ. 157-164 Λουκιανοῦ περὶ σολοικισμοῦ
 ια') φύλ. 164-180 τοῦ αὐτοῦ (= Ἰσοκράτους) εἰς Εὐαγόραν
 ιβ') φύλ. 180-241 Μ. Βασιλείου ἐπιστολαί
 ιγ') φύλ. 253-258 Λουκιανοῦ πατρίδος ἐγκώμιον
 ιδ') φύλ. 258-267 Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α'
 ιε') φύλ. 267-291 Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφῶντος
 ις') φύλ. 291-299 <Λουκιανοῦ> Χάρωνος καὶ Ἑρμοῦ διάλογος
 ιζ') φύλ. 299-303 τοῦ αὐτοῦ Ἐνύπλιον
 ιη') φύλ. 303-311 τοῦ αὐτοῦ διάλογος Διογένους καὶ Πολυδεύκους
 ιθ') φύλ. 311-313 τοῦ αὐτοῦ Ἑρμοῦ καὶ Χάρωνος
 κ') φύλ. 313-315 τοῦ αὐτοῦ Πλάτωνος καὶ Ἑρμοῦ
 κα') φύλ. 315-321 τοῦ αὐτοῦ Τερψίωνος καὶ Πλούτωνος
 κβ') φύλ. 321-324 τοῦ αὐτοῦ Ζηνοφάντου καὶ Καλλιδημίδου
 κγ') φύλ. 324-326 τοῦ αὐτοῦ Κνήμωνος καὶ Δαμνίππου
 κδ') φύλ. 326-334 τοῦ αὐτοῦ Χάρωνος καὶ Ἑρμοῦ
 κε') φύλ. 334-341 τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἀννίβου, Μίνως καὶ Σκηπίωνος
 κς') φύλ. 341-345 τοῦ αὐτοῦ Διογένους καὶ Ἀλεξάνδρου
 κζ') φύλ. 345-349 τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου
 κη') φύλ. 349-352 τοῦ αὐτοῦ Διογένους καὶ Ἡρακλέους
 κθ') φύλ. 352-353 τοῦ αὐτοῦ Μενίππου καὶ Ἑρμοῦ

- λ') φύλ. 353-356 τοῦ αὐτοῦ Μενέππου, Αἰακοῦ, Πυθαγόρου καὶ Σωκράτους
- λα') φύλ. 356-365 τοῦ αὐτοῦ Χάρωνος, Μενέππου καὶ Ἑρμοῦ
- λβ') φύλ. 365-381 Θεμιστίου περὶ φιλίας.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐξήγηση καὶ σημειώσεις.
- Παραδίδονται ἀκόμη Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ περὶ τῶν ἀγίων μυστηρίων καὶ θέματα.

270. ἀρ. 737¹ Ιθ' αἰ. φύλ. 279
- α') φύλ. 12-46 Πλουτάρχου πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ σέλου
- β') φύλ. 46-58 τοῦ αὐτοῦ (= Ἰσοκράτους) λόγος Πλαταῦκος
- γ') φύλ. 90-102 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν, "λεξικὴ" ἐξήγηση
- δ') φύλ. 102-118 τοῦ αὐτοῦ λόγος πρὸς Καισάριον τὸν ἀδελφόν αὐτοῦ
- ε') φύλ. 118-126 Θεμιστίου περὶ φιλίας
- ς') φύλ. 126-140 τοῦ μακαρίου Νείλου νουθεσίαι ψυχωφελεῖς
- ζ') φύλ. 140-142 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς
- η') φύλ. 142-158 Κανὼν <τῶν Χριστουγέννων>
- θ') φύλ. 158-182 Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου ἐξήγησις εἰς τοὺς κανόνας τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν τοὺς συντεθέντας ὑπὸ Κοσμᾶ καὶ Ἰωάννου
- ι') φύλ. 182-190 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ τοῦ ἀσώτου
- ια') φύλ. 190-200 ἄνθρωπου οὗκ ἦλθε διακονηθῆναι ; λόγος εἰς τὸ ρητὸν καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ
- ιβ') φύλ. 211-231 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ιγ') φύλ. 231-239 <Λουκιανοῦ> διάλογος Χάρωνος, Μενέππου καὶ Ἑρμοῦ
- ιδ') φύλ. 239-245 Ἐφραίμ λόγος κατανυκτικὸς
- ιε') φύλ. 245-253 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- ισ') φύλ. 253-261 Κέβητος θηβαίου Πύναξ
- ις') φύλ. 261-279 Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας.
- Τὰ κείμενα β'-γ', ιε', ις' ἐξηγημένα. Τὰ α', ς'-η', συνοδεύονται καὶ ἀπὸ σημειώσεις.
- Παραδίδονται ἀκόμη λόγος εἰς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', ρητορικὴ ὕλη.

1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 144-145.

271. ἀρ. 738¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν
ἐξισωτήν 'Ιουλιανόν
- β') Συνεσίου ἐπιστολαί
- γ') Αἰσώπου μῦθου, ἐξήγησις
- δ') <Λουκιανοῦ> > διάλογος 'Ηφαίστου καὶ 'Απόλλωνος
- ε') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α
- ς') <Λουκιανοῦ> ὁ ἀποκηρυττόμενος ἱατρός
- ζ') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- η') Δημοσθένους 'Ολυθιακός Α'
- θ') τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλίππου λόγος Α'
- ι') τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλίππου λόγος Γ'
- ια') <Πλάτωνος> Κρίτων ἢ περὶ δόξης ἀληθοῦς καὶ δι-
καίου
- ιβ') Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα 'Αρκάδιον περὶ
βασιλείας λόγος
- ιγ') Θεοκρίτου τοῦ Συρακουσίου εἰδύλλιον
- ιδ') Λουκιανοῦ διάλογοι
- ιε') Ἐκ τοῦ Διογένηους Λαερτίου
- ισ') <Λουκιανοῦ> 'Ενάλλοι διάλογοι
- ις') Εὐριπίδου Μήδεια
- ιη') Ξενοφώντος 'Απομνημονεύματα
- ιθ') Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
- κ') Θουκυδίδου δημηγορία Κερκυραίων αὐτούντων παρ'
'Αθηναίων βοήθειαν πρὸς Κορινθίους
- κα') 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας λόγος β'.
- Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μέ ἐξήγησις.
- Παραδίδονται ἀκόμη λόγος περὶ ἐλεημοσύνης, ρητορικὴ ὕλη, Θεο-
ῶρου 'Ικονίου εἰς τὸ μαρτύριον τῶν ἁγίων Κηρύκου καὶ 'Ιουλίττης,
σχόλια εἰς τὰ κεφάλαια τοῦ 'Επικτήτου, περὶ χρονολογίας.

272. ἀρ. 741² ΙΗ' αἰ. (1749) φύλ. 307
- α') φύλ. 9-48 Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας, ἐξήγησις

-
1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 145, χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ ἀρίθμη-
ση.
 2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 146.

- β') φύλ. 48-82 Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 82-156 Ξενοφώντος Κύρου παιδείας βιβλία δ'-η'
 δ') φύλ. 156-180 <Πλουτάρχου> περὶ καύδων ἀγωγῆς, κεφ. λγ'
 ε') φύλ. 180-201 <Ἰσοκράτους> λόγος Πλαταῖκός, "ἐξηγήσεις"
 ς') φύλ. 201-257 Συνεσίου Ἐπιστολαί, "ἐξηγήσεις".

Τὰ κείμενα α'-β', ε'-ς' παραδίδονται ἐξηγημένα, τὰ δὲ κείμενα γ'-δ' καὶ μέ ἐξήγησις.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐρμηνεῖα πνευματικῆς μελέτης καὶ ἱατροσόφου Σταύρου Μουλαῖμη.

273. ἀρ. 779 ΙΗ' αἰ. φύλ. 168
 α') φύλ. 97-160 Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον
 β') φύλ. 160-184 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
 γ') φύλ. 184-128 τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) εἰς τὸν ς' ψαλμόν
 δ') φύλ. 128-134 τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 ε') φύλ. 134-145 Ἐξήγησις κανόνων διαφόρων
 ς') φύλ. 145-161 Συνεσίου Ἐπιστολαί
 ζ') φύλ. 161-168 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ σημειώσεις.

Παραδίδονται ἀκόμη Συντακτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς γραμματικῆς, Εὐκλείδου Γεωμετρία.

Ἰ.Μ. Γρηγορίου

274. ἀρ. 94² ΙΗ' αἰ. σελ. 401 (ἀκέφαλος, κολοβός)
 Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἀκέφαλος καὶ ἀτελεὺς.
 Παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

-
1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 153.
 2. Σπυρίδωνος Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμ. Α', ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας 1895, σελ. 56 (ἀρ. 641).

275. ἀρ. 100¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 183
- α') Πλάτωνος Κρίτων, ἀκέφαλος καὶ ἀτελής
- β') Λουκιανοῦ Ἑρμότιμος ἢ περὶ αἱρέσεων
- γ') Ξενοφώντος Οἰκονομικός.
- Τὸ κείμενο α' παραδίδεται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τὰ κείμενα β'-γ' μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

276. ἀρ. 101² ΙΖ' αἰ. φύλ. 199 (κολοβός)
- α') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Β
- β') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
- γ') Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, ἀκέφαλο
- δ') τοῦ αὐτοῦ Τίμων ἢ μισάνθρωπος
- ε') Φωκυλίδου ποίημα νομοθετικόν
- ς') Ὀμήρου Βατραχομομαχία
- ζ') Λουκιανοῦ Νυγρῖνος, ἀκέφαλος
- η') τοῦ αὐτοῦ Δίκη φωνηέντων
- θ') Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, ἀκέφαλος καὶ ἀτελής.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, πλὴν τοῦ θ', ὅπου ἔχει ἀφεθῇ τὸ σχετικὸ διάστιχο, ἀλλὰ δὲν ἔχει γραφῇ ἡ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

277. ἀρ. 105³ ΙΗ' αἰ. φύλ. ;
- α') Κανόνες τρεῖς
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γνωμικά δίστιχα
- γ') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α, ἀτελής
- δ') Κάτωνος <Ρωμαίου> Γνώμαι
- ε') Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
- ς') Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- ζ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- η') τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 57 (ἀριθ. 647), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 57 (ἀριθ. 648), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58 (ἀριθ. 652), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

- θ') τοῦ αὐτοῦ Ὅμιλῶν κατὰ μεθυσάντων
- ι') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τόν Μ. Βασίλειον ἐπικηδεῖα εἴτε ἐπιτάφια
- ια') Μ. Βασιλίου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ιβ') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς
- ιγ') τοῦ αὐτοῦ Πῶς ἂν τις διακρίνειε τόν κόλακα τοῦ φίλου
- ιδ') τοῦ αὐτοῦ Περί τοῦ ἀκούειν
- ιε') τοῦ αὐτοῦ Πῶς ἂν τις αἰσθόιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ
- ισ') τοῦ αὐτοῦ Περί πολυπραγμοσύνης
- ις') Συνεσίου Ἐπιστολαί .

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη διαγνωστικά περί ζωῆς καί θανάτου, Χρησιμο-
λόγιο.

278. ἀρ. 106¹ ΙΗ' αἰ. (1721) φύλ.;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γνωμικά δίστιχα.
- β') Θεοφυλάκτου τοῦ Συμοκάτου Ἐπιστολαί
- γ') Μ. Βασιλίου Ἐπιστολαί
- δ') Συνεσίου Ἐπιστολαί
- ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γνωμικά μονόστιχα καί δίστιχα
- ς') τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς
- ζ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καί εἰς τόν ἐξελωτήν Ἰουλιανόν
- η') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ φῶτα
- θ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα
- ι') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Γ καί Δ, ἀτελές
- ια') Ὀμήρου Ὀδυσσεΐας α-γ, ἑλλειπῇ .

Τά κείμενα α', ς'-θ', παραδίδονται μέ ἐξήγησιν στό δεξιό ἡμι-
συν τῆς σελίδας, τό ὑπ' ἀρ. ε' μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία
καί τά ὑπ' ἀρ. β'-δ' μέ ἐξήγησιν κάτω ἀπό τό κείμενο.

Παραδίδονται ἀκόμη λόγοι στίς περικοπές τοῦ Εὐαγγελίου καί
ἐπιστολές Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως.

Σημείωση τοῦ γραφέως (στό τέλος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Συνεσίου)· Ἐτελειώ-
θη εἰς τοὺς αἴψα μαρτίου κθ'· μέμνησθε τοῦ γράφαντος Χρήστου
Παπάζογλη τοῦ ἐξ Ἀρτης.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58 (ἀριθ. 653). Χωρίς ἀριθμό φύλλων καί
φυλλαρίθμηση.

279. ἀρ. 108¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.; (ἀκέφαλος, κολοβός)

Ξενοφώντος Ἀπομνημονεύματα, ἀκέφαλα, ἀτελής.

Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

280. ἀρ. 109² ΙΗ' αἰ. φύλ.; (ἀκέφαλος, κολοβός)

α') Αἰσώπου Μῦθου, ἀκέφαλοι

β') Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, ἀτελής.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Ι.Μ. Διονυσίου

281. ἀρ. 323³ ΙΖ' αἰ. φύλ.;

α') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Σ. Προτάσσονται ἡ ὑπόθεσις καί "ἱστορίαι" καί ἀπορίαι" γιά κάθε ραφιδία

β') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Εἰς τό πλήν μάτην ταραττεται πᾶς ἄνθρωπος ζῶν, λόγος

γ') τοῦ αὐτοῦ Περί τοῦ μετά σεμνότητος ἐν ἐκκλησίᾳ διάγειν

δ') τοῦ αὐτοῦ Περί μετανοίας

ε') τοῦ αὐτοῦ Περί ταπεινοφροσύνης

ς') τοῦ αὐτοῦ Περί ψυχῆς

ζ') τοῦ αὐτοῦ Περί τοῦ μή καταφρονεῖν τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας καί τῶν ἀγίων μυστηρίων

η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς ἑαυτόν κατὰ πεῦσιν καί ἀπόκρι-
σιν

θ') Ὀμήρου Ἰλιάδος T.

Τά κείμενα, πλήν τῆς ραφιδίας T, μέ διάστιχο ἐρμηνεία καί σχό-
λια στά περιθώρια.

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα περί παθῶν λέξεων καί Ἐπιτομή ἀπό
τό Ἐγχειρίδιο τοῦ Ἡφαιστίνωνος.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58 (ἀριθ. 655), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί
φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58 (ἀριθ. 656), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί
φυλλαρίθμηση.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀριθ. 3857), χωρίς ἀριθμό φύλλων
καί φυλλαρίθμηση.

282. αρ. 325¹ ΙΗ' αλ. (1783) φύλ.;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια
- β') Δημοσθένους Ὀλυμπιακοῦ
- γ') Τοῦ αὐτοῦ Φιλιππικοῦ Α' καί Γ'
- δ') Ἰσοκράτους πρὸς Φίλιππον λόγος τῶν συμβουλευτικῶν δευτέρως
- ε') Μ. Βασιλείου Ὁμιλία β', περὶ τοῦ ἀόρατος ἦν ἡ γῆ καὶ ἀκατασκεύαστος
- ς') τοῦ αὐτοῦ Ὁμιλία γ', περὶ τῶν τρόπων τῆς γενέσεως
- ζ') τοῦ αὐτοῦ Ὁμιλία δ', περὶ συναγωγῆς τῶν υδάτων
- η') Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα, πλὴν τῶν ε' καὶ ζ', μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδεται ἀκόμη ὁμιλία ἀδήλου στή δημόδη.

Σημείωση τοῦ γραφέως². Ἐτελειώθη ὁ παρὼν λόγος ἐν Πάτμῳ 1783 Φεβρουαρίου 14 ὡς πρὸς Φεβρουαρίου 14.

283. αρ. 334³ ΙΕ' αλ. φύλ. 255

- α') φύλ. 1-32 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι. Κείμενο ἀκέφαλο
- β') φύλ. 33-78 Εὐριπίδου Ἑκάβη. Προτάσσεται (φύλ. 32) βῆλος τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὑπόθεσις τῆς Ἑκάβης
- γ') φύλ. 78-136^v Εὐριπίδου Ὀρέστης. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεσις
- δ') φύλ. 136^v-186 Εὐριπίδου Φοῖνισσαι. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεσις
- ε') φύλ. 186-190 Ἡσιόδου Ἀσπίς Ἡρακλέους, ἀκέφαλη. Ἡ ἀρχὴ στὰ φύλλα 220-226.
- ς') φύλ. 190-210 Ἡσιόδου Θεογονία, ἀτελής
- ζ') φύλ. 220-226 Ἡσιόδου Ἀσπίς Ἡρακλέους, ἀτελής. Ἡ συνέχεια στὰ φύλλα 186-190
- η') φύλ. 251^v-255 Θεοδώρητου ἐκ τῶν ἀπόρων.

Τὰ κείμενα α'-δ' μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα, τὰ δὲ ε'-η' χωρὶς ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἀκόμη Ἡφαιστίωνος περὶ μέτρων, σχόλια, λεξικό, σημειώματα περὶ ἀνδρῶν, σημειώματα γραμματικά, περὶ γενικῶν ἀρετῶν, περὶ ἀναβάσεως τῶν οὐρανῶν.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 411 (ἀριθ. 3859), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Μετὰ τὸν λόγον Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 412-413 (ἀριθ. 3868).

284. αρ. 340¹ ΙΗ' αλ. φύλ.;

- α') Μ. Βασιλείου όμιλία περί φθόνου
- β') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- ε') τοῦ αὐτοῦ περί τῶν τοῦ βίου δόξων
- ς') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περί προσευχῆς
- ζ') Μ. Βασιλείου εἰς τήν ἀρχήν τοῦ πρώτου φαλμοῦ
- η') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς.

Τά κείμενα α'-ε' καί ζ'-η', μέ διδάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης Νικηφόρου Βλεμμύδου Ἐπιτομή λογικῆς, Γεωργίου Σουγδουρῆ εἰσαγωγή στή λογική τοῦ Ἀριστοτέλους.

285. αρ. 345² ΙΗ' αλ. φύλ.;

Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς, μέ διδάστιχο ἐρμηνεία.

286. αρ. 349³ ΙΗ' αλ. φύλ.;

- α') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεση κεφαλαίων παραινετικῶν
- β') Κάτωνος Ρωμαίου γυνῶμαι παραινετικάί δόστιχοι
- γ') Πυθαγόρου Χρυσά Ἐπη
- δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου δόξων στίχοι
- ε') τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δόστιχα
- ς') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- ζ') Ἐπιγράμματα ἐκλεκτά ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τῆς Ἀνθολογίας τῶν Ἐπιγραμμάτων.

Τά κείμενα α'-ς' μέ διδάστιχο ἐξήγηση, τό δέ ζ' μέ μετάφραση ὕστερα ἀπό κάθε ἐπίγραμμα.

Παραδίδονται ἀκόμη θεία καί Ἱερά κατήχησις, τυπικόν Ἀγίου Ὁρους, μῆνες τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'άνωτ.,σελ. 413 (ἀριθ. 3874), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'άνωτ.,σελ. 414 (ἀριθ. 3879), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.
3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'άνωτ.,σελ. 416 (ἀριθ. 3883), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.

287. ἀρ. 351¹ ΙΗ' αἰ. (1787)

- α') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- β') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> Πλαταῖκος
- ε') Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- ζ') Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- η') Λουκιανοῦ Δίκη φωνηέντων
- θ') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ι') Πλουτάρχου Πῶς ἂν τις διακρίνοι τὸν κόλακα τοῦ φίλου.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἑρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως ὅτι ἔτελειώθη ὁ παρὼν λόγος τοῦ Πλουτάρχου ὑπ' ἑμοῦ Γ.Ι.Γ. ἐν τῇ χιλιοστῇ ἑπτακοσιοστῇ ὀγδοηκοστῇ εὐδόμῃ ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ ια'.

288. ἀρ. 356² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν.
Παραδίδεται ἀπόμνη Μανουήλ τοῦ Μοσχοπούλου Γραμματικῇ.

289. ἀρ. 357³ ΙΖ' αἰ. (1638,1647) φύλ.;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι πρὸς τὴν ἰδίαν ψυχὴν
- β') Ἀββᾶ Νεΐλου στίχοι κατ' ἀλφάβητον πρὸς ἀρχάριον
- γ') Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου <τετράστιχα>
- ε') τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα
- ς') <Θεοδώρου Προδρόμου> Γαλεωμυομαχία
- ζ') Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα
- θ') Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκραῖος Ἔργα καὶ Ἡμέραι

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 416 (ἀριθ. 3885), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαριθμῆση.
 2. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 417-418 (ἀριθ. 3890), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαριθμῆση.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 417-418 (ἀριθ. 3891), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαριθμῆση.

ι') Φωκυλίδου <Ποίημα νοουθετικόν>

ια') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη

ιβ') Κάτωνος Ρωμαίου Γνώμαι παραινετικάί δίστιχοι.

Τῶν κειμένων α', ζ'-ια' παραδίδεται καί ἡ ἐξήγησις. Τό ιβ' ἐν μέρει ἐξηγημένο ψυχαγωγικά.

Παραδίδονται ἀκόμη Νουθεσίαι πρὸς μοναχοὺς, στίχοι στήν Κοίμηση, δίστιχα στοὺς ἀγίους, στίχοι στοὺς δώδεκα μῆνες, στή δευτέρα παρουσία, στίχοι Μαξίμου Μαργουνίου, ἀνεπίγραφα παραγγέλματα, στίχοι τοῦ Τριψοδίου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') (στό τέλος τῶν στίχων στή δευτέρα παρουσία) Ἐκ τῶν τοῦ ἀγίου Γεωργίου τοῦ ἐν τῇ Γαλατᾷ ἀνωθεν τῆς Δευτέρας παρουσίας· ἀχλὺ ἐν Ἱερουσαλὴμ Μαρτίῳ β' (=1638) β') (στό τέλος μονοστίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου)· ἀχμς' (=1647).

290. ἀρ. 364¹ ΙΖ'-ΙΗ' αἰ. φύλ.;

α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα

β') Κανόνες Κοσμά μοναχοῦ

γ') Κανόνες Ἰωάννου Ἀρκλα.

Τὰ κείμενα συνοδεύει μετάφρασις πού ἔχει γραφῇ μετὰ ἀπὸ κάθε τετράστιχο καὶ τροπάριο.

Παραδίδεται ἀκόμη Μανουὴλ Μασχοπούλου Γραμματικὴ.

Ἱ.Μ. Δοχειαρίου

291. ἀρ. 262² ΙΗ' αἰ. φύλ.; (κολοβός)

α') Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς

β') Ἰσοκράτους εἰς Εὐγόραν ἐγκώμιον

γ') Κείμενο ἀνεπίγραφο

δ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 419 (ἀριθ. 3898), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 262 (ἀριθ. 2936), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

- ε') τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐτρόπιον
- ς') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
- ζ') τοῦ αὐτοῦ (;) εἰς τὰ θεοφάνεια ἢ γενέθλια τοῦ Χριστοῦ
- η') <Μ. Βασιλείου> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ¹
- θ') θεμιστοῦ περὶ φιλίας
- ι') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦν-
το λόγων
- ια') τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ιδ' κατὰ μεθύνωντων
- ιβ') Κείμενο ἀκέφαλο
- ιγ') τοῦ αὐτοῦ (=Γρηγορίου τοῦ θεολόγου) λόγος εἰς τοὺς Μακκα-
βαίους
- ιδ') Ὅμηρου Ἰλιάδος Α καὶ μέρος τῆς Β.
Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι στό Νικόλαο Μαυρογένη, ἐπιστολή Που-
πλίου Λεντούλου σχόλια στόν λόγο τοῦ Γρηγορίου εἰς τὰ φῶτα καί
σημειώματα διάφορα.

292. ἀρ. 263² ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
 - β') τοῦ αὐτοῦ κατὰ μεθύνωντων ὁμιλία ιγ'
 - γ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 - δ') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
 - ε') τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
 - ς') τοῦ αὐτοῦ Πλαταῖκός
 - ζ') τοῦ αὐτοῦ Πανηγυρικός
 - η') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἐπιστολαί
 - θ') τοῦ αὐτοῦ λόγος καθ' Ἑλλήνων
 - ι') Πλουτάρχου Νέρων (;)
 - ια') Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α'
 - ιβ') τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακός Β'
 - ιγ') τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακός Γ'
 - ιδ') τοῦ αὐτοῦ Φιλιππικός Α'

1. Στόν κατάλογο ἀποδίδεται στόν Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο.
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 262 (ἀριθ. 2937), χωρὶς ἀριθμό φύλλων
καί φυλλαρίθμηση.

- ιε') τοῦ αὐτοῦ Φιλιππικός Γ'
 - ις') Θεμιστίου περί φιλίας
 - ιζ') Ξενοφάντος Ἀπομνημονευμάτων βιβλίον δ'
 - ιη') Φωτίου ἐπιστολή πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας
 - ιθ') Βασιλείου Σελευκείας λόγος.
- Πρόκειται περί ἐξηγήσεων Δανιὴλ Κεραμέως τοῦ Πατμίου¹.

293. ἀρ. 264² ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ἐπιστολαί
 - β') Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί
 - γ') Μ. Βασιλείου Ἐπιστολαί
 - δ') Ἀριστοτέλους, Ἀλκίφρονος, Φιλοστράτου, Ἀριστεναύτου καὶ ἄλλων Ἐπιστολαί
 - ε') Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον
 - ς') τοῦ αὐτοῦ λόγος περί βασιλείας
 - ζ') Θεοδώρου Πτωχοπροδρόμου τετράστιχα εἰς τὴν Παλαιάν Γραφήν
 - η') Θεμιστίου περί φιλίας
 - θ') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς
 - ι') τοῦ αὐτοῦ πῶς δεῖ χρῆσθαι τῇ ἀκοῇ
 - ια') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί ἱερωσύνης λόγος
 - ιβ') Λιβανίου λόγοι πρὸς τοὺς Τρῶας. Μελέτη γ'.
 - ιγ') Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
 - ιδ') Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Σημείωση τοῦ γραφέως· Παρὰ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Πατμίου Κανᾶ³ ἐγράφη.

Πρόκειται περί ἐξηγήσεων Δανιὴλ Κεραμέως τοῦ Πατμίου⁴.

-
1. Βλ. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 262 (ἀριθ. 2938), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
 3. Γιὰ τὸ Γρηγόριο Κανᾶ βλ. στὸ μέρος γ' τοῦ βιβλίου, τὸ κεφάλαιον περί ἀντιγραφῆς.
 4. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

294. αρ. 265¹ ΙΗ' αλ. φύλ.;

- α') Κανόνες διάφοροι
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν
Ἐπιτάφιος
- γ') τοῦ αὐτοῦ γνωμικά διόστιχα
- δ') τοῦ αὐτοῦ γνωμικά μονόστιχα
- ε') Νείλου τοῦ ὁσίου γινῶμαι κεφαλαιώδεις
- ς') Βασιλείου Μακεδόνης αὐτοκράτορος Ρωμαίου, παραίνεσις πρὸς
τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Λέοντα τὸν σοφόν.

Τὰ κείμενα μετὰ διόστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Κανόνες εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον κατὰ πασῶν
σχεδὸν τῶν αἰρέσεων², θέματα ἔξω τῶν εἰδῶν, λόγοι, τύποι ἐπιστο-
λῶν.

295. αρ. 269³ ΙΗ' αλ. φύλ.;

- α') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφε-
λοῦντο λόγων
- β') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς
- γ') Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- δ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- ε') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- ς') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινέτικῶν.

Τὰ κείμενα μετὰ διόστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης Γεωργίου Κορέσσης παραδείγματα εἰς διαφό-
ρους συμβαλλόμενα.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 262 (ἀριθ. 2939), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.
 2. Ἐνδιαφέρουσα ἡ σημείωσις τοῦ γραφέως· εὗρομεν δὲ αὐτὸν τυπικῶς γεγραμμέ-
νον (=ἐντυπον) κατὰ τὸ ἄσπε' σωτήριον ἔτος, ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου μ.ζγ',
διὰ τυπογράφου Κουναάδου καὶ ἐπιγράφεται τῷ κανόνι ποίημα Ἰωάννου μονα-
χοῦ τοῦ Ζωναρά, ὁ Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σημειώνει ὅτι τὸ ἐντυπο
αὐτὸ δὲν ἀνευρίσκεται στὸ Βρετό καὶ στὸ Legrand.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 263 (ἀριθ. 2943), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.

296. ἀρ. 270¹ ΙΗ' αἰ. (1747) φύλ.;
- α') Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφορῶν ποιητῶν
 - β') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεςις κεφαλαίων παραινετικῶν
 - γ') Κανόνες διάφοροι
 - δ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περί προσευχῆς
 - ε') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
 - ς') Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
 - ζ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Εὐτρόπιον
 - η') Ὁ κανὼν τῶν θεοφανείων, ἀτελής.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως (μετὰ τὸ ὑπ' ἀρ. ς')· Πόνος Νεκταρίου ἱεροδιακόνου Πελοποννησίου ἐκ χώρας Δημητσάνης, α. φ. μ. ζ' Μαΐου ιδ', ἐν Βουκουρεστίῳ.

297. ἀρ. 273² ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά καὶ ἡρωεγεῖα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Πάσῃ Γραφῇ
 - β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ τὸν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
 - γ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
 - δ') τοῦ αὐτοῦ εἰς Καيسάριον
 - ε') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ θεοφάνεια.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

298. ἀρ. 276³ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφορῶν ποιητῶν
 - β') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά
 - γ') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεςις κεφαλαίων παραινετικῶν
 - δ') Γαβρίου Ἑλληνος τετράστιχα
 - ε') Δημοφίλου ἐκ τῶν Πυθαγορείων ἐπῶν

-
1. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 263-264 (ἀριθ. 2944), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 264 (ἀριθ. 2947), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
 3. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 264-265 (ἀριθ. 2950), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

- ς') Πυθαγόρου Χρυσᾷ Ἔπη
 ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινωμικά δίστιχα
 η') τοῦ αὐτοῦ διάφορα ἄλλα ποιήματα
 θ') Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήκεια.
 Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἀκόμη ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους, κανὼν ἱε-
 τήριος εἰς τοὺς ἁγίους μέγαν Θεολόγον, Ἀθανάσιον καὶ Χαραλάμπη,
 Γεωργίου Κορέσση παραδείγματα εἰς διαφόρους συμβαλλόμενα.

299. ἀρ. 285¹ ΙΖ' αἰ. φύλ.: (ἀκέφαλος)

- α') Γινωμικά ἔμμετρα, ἀκέφαλα
 β') <Φωκυλίδου> Ποίημα νουθετικόν.
 Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Ἱ.Μ. Ἑσφυγμένου

300. ἀρ. 274² ΙΗ' αἰ. σελ. 316

- α') σελ. 1-29 Κανὼν κατανοητικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον
 β') σελ. 31-65 Μ. Βασιλείου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου φαλμοῦ
 γ') σελ. 65-95 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους πῶς ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν
 ὠφελοῦντο λόγων
 δ') σελ. 95-137 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ὑποθήκαι παρθένους
 ε') σελ. 137-189 Γρηγορίου πρεσβυτέρου Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς
 ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀτελής
 ς') σελ. 189-203 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 ζ') σελ. 203-213 τοῦ αὐτοῦ Δίκη φωνηέντων
 η') σελ. 213-215 τοῦ αὐτοῦ Κυνικός καὶ Λυκῖνος
 θ') σελ. 235-257 τοῦ αὐτοῦ Προμηθεὺς ἢ Καύκασος
 ι') σελ. 257-316 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς.

Τά κείμενα, πλὴν τοῦ ε', παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα με-
 ρικά δέ καὶ μέ σημειώσεις στὰ περιθώρια.

Παραδίδεται ἀκόμη ἐκ τοῦ Σουΐδα περὶ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 266 (ἀριθ. 2959), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
 συλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 195-196 (ἀριθ. 2287).

301. αρ. 278¹ ΙΗ' αλ. σελ. 321-780
 α') σελ. 325-655 Ξενοφώντος Κύρου παιδείας α'-δ'
 β') σελ. 655-780 Συνεσίου 'Επιστολαί.
 Τά κείμενα μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Παραδίδεται άκόμη βίος του Ξενοφώντος έκ των του Διογένους Λαερτίου.
302. αρ. 309² ΙΗ' αλ. (1751) φύλ. ;
 α') 'Ισοκράτους πρός Δημόνικον παραίνεσις, άτελής
 β') 'Ισοκράτους πρός Δημόνικον παραίνεσις. 'Επαναλαμβάνεται τμήμα τής παραινέσεως.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Παραδίδονται άκόμη τύποι έπιστολών, Νικηφόρου Βλεμμίδου Λογική, Γεωργίου Σουγδουρή είς άπασαν τήν Λογικήν του 'Αριστοτέλους προδιούκησις.
 Σημείωση του γραφέως (μετά τή Λογική του Βλεμμύδη)· Γέγραπται δέ παρ' έμοϋ του ταπεινου 'Αναστασίου του Παναγιώτου Οικονόμου κατά τό ,αφνα'.

Ι.Μ. Ζωγράφου

303. αρ. 5³ ΙΗ' αλ. φύλ. ;
 α') Συνεσίου 'Επιστολαί
 β') Θεοφίλου του Κορυδαλέως έκθεσις περί έπιστολικών τύπων
 γ') 'Ομήρου 'Οδυσσεύς α-δ, έως τό στ. 830.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 198-199 (άρ. 2322), χωρίς άριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 31 (άρ. 331), χωρίς άριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.

304. ἀρ. 6¹ ΙΗ' αί.
 α') Συνεσίου 'Επιστολαί, "ἐξήγησις παρά Δανιήλ μοναχοῦ τοῦ Πατμίου"²
 β') Νεοφύτου <Καυσοκαλυβίτου> 'Επιθεωρίαι τινές εἰς τὰς τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου 'Επιστολάς³
 γ') Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας, ἐξήγησις
 δ') τοῦ αὐτοῦ Φαλάκρας ἐγκώμιον "ἐξήγησις ἐρμηνευθεῖσα παρά... Δανιήλ Πατμίου τοῦ Κεραμέως"
 ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ ἱερωσύνης, ἐξήγηση
 ς') Δημοσθένους λόγος Περὶ στεφάνου, ἐξήγησις.
 Σημείωσις τοῦ γραφέως (στό τέλος τοῦ β') Παρά Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Πατμίου⁴.

Ι.Μ. 'Ιβήρων

305. ἀρ. 91⁵ ΙΖ'-ΙΗ' αί. φύλ. 56
 α') φύλ. 38-42^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γνωμικά διόστιχα
 β') φύλ. 42^v-45^v τοῦ αὐτοῦ Γνώμαι παραινετικά καὶ μονόστιχοι κατ'ἀλφάβητον
 γ') φύλ. 45^v-47 Θεοκρίτου εἰς νεκρόν Ἀδωνιν εὐδύλλιον
 δ') φύλ. 47-49 Φωκυλίδου ποίημα νομοθετικόν. Προτάσσονται στίχοι εἰς τὸν Φωκυλίδην.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διόστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη Γνώμαι καὶ γραμματικά σημειώσεις, Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου περὶ τῆς κατὰ λόγον κοσότητος, στίχοι εὐχαριστήριου.
 Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 2· 1598 Μαρτίου 20.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 31 (ἀριθ. 332), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
2. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
3. Ἐντυπὴ ἔκδοσις Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Δημητριάδου τοῦ Κωνσταντῆ, Αἰ 'Επιστολαί Συνεσίου τοῦ Κυρηναίου μετὰ σχολίων τοῦ διδασκάλου Νεοφύτου ἱεροδιακόνου τοῦ Πελοποννησίου ἐκδοθεῖσα σπουδῇ τε καὶ ἐπιστάσει Γ... Κ... Ἐν Βιέννῃ ... ἀφ'β'.
4. Βλ. χειρόγραφο ἀριθ. περιγραφῆς 292.
5. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', σελ. 14 (ἀριθ. 4211). Στὸ παράφυλλο τῆς ἐμπροσθίας πινακίδος τῆς σταχώσεως μονοκονδυλιά· Νεοφύτου ἱερομονάχου Χριστοπούλου καὶ Ἰβηρίτου.

306. αρ. 101¹ ΙΗ' αλ. (1751) φύλ. 143
 α') φύλ. 1-52 < 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια>
 β') φύλ. 130-142^v < Κανών της 'Αναστάσεως 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ>.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία τοῦ διδασκάλου
 Σταματίου Παπᾶ².

Παραδίδονται ἀκόμη ἐλθὼ ἐπιστολῶν, θέματα, μῆνες 'Αθηναίων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' Ἐκ τῶν μαθημάτων ὧν μοι παραδέδωκεν
 ὁ καθηγητής Σταμάτιος Παπᾶς καί τουτί τό κῶνημα τῆς Χρηστοθήθειας
 κατὰ τό ,αφνᾶ' ἔτος ἀπό τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ οἰκουμένης β') φύλ.
 74' Τά ἔξω τῶν εἰδῶν καί τά κατ' ἐλθὼς θέματα ᾧ μοι παραδέδωκεν ὁ
 διδάσκαλος μου Σταμάτιος Παπᾶς γ') φύλ. 130' Ὁ παρὼν οὗτος κανὼν
 τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Αναστάσεως κοίτημα μέν ἐστίν 'Ιωάννου τοῦ Δαμα-
 σκηνοῦ, ἐξηγήσεις δέ τοῦ διδασκάλου τε καί ἱερομονάχου τῆς μεγάλης
 πόλεως 'Αλεξανδρείας καί τῆς ἐν 'Ανδριανούπολει ἐλληνικῆς σχολῆς
 γυμνασιάρχου τοῦ καί ἡμετέρου καθηγητοῦ Σταματίου τοῦ Παπᾶ.

307. αρ. 105³ ΙΗ' αλ. φύλ. 277
 α') φύλ. 2-17 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
 β') φύλ. 17-71 Γρηγορίου πρεσβυτέρου Βίος τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός
 ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ
 γ') φύλ. 71-82 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τήν βραδυτῆτα
 δ') φύλ. 87-96 Λουκιανοῦ Σαμοσατέως περί ἐνουπνίου
 ε') φύλ. 96-112 τοῦ αὐτοῦ Δίκη φωνηέντων
 ς') φύλ. 112-128 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετράστιχα ἀνεκῆγραφα
 ζ') φύλ. 128-152 Τροπάρια
 η') φύλ. 152-258 Κανὼν εἰς τήν Κυριακὴν τοῦ θωμᾶ κοίτημα 'Ιωάννου μο-
 ναχοῦ
 θ') φύλ. 258-277 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη διάφορα ἐγκώμια.

308. αρ. 123⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 133
 α') φύλ. 5-94 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Γ

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 19 (ἀριθ. 4221).
 2. Γιά τό Σταμάτιο Παπᾶ βλ. προχέτως Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 42.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 20 (ἀριθ. 4225).
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 22 (ἀριθ. 4243).

β') φύλ. 94-133 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 94· Ἐν Δημητράνῃ παρὰ Ἀγαπίου¹ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιστάτου διδασκάλου τῆς αὐτῆς σχολῆς (τὸ ὄνομα ἔχει διαγραφῇ) Δημητρίαναν μαθητὴς αὐτοῦ.

309. ἀρ. 124² IH' αἰ. (1786, 1789) φύλ. 219
- α') φύλ. 3-31 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παλαινετικά
 - β') φύλ. 31-47 Ὀμήρου Βατραχομομαχία
 - γ') φύλ. 50-60 Κανὼν τοῦ Σταυροῦ
 - δ') φύλ. 60-80 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 - ε') φύλ. 80-102 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἦτοι βίος Λουκιανοῦ
 - ς') φύλ. 102-107 τοῦ αὐτοῦ Πατρύδας ἐγκώμιον
 - ζ') φύλ. 107-131 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή ῥαδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
 - η') φύλ. 131-174 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραινέσεις
 - θ') φύλ. 174-192 Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυσόντων
 - ι') φύλ. 192-209 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεις
 - ια') φύλ. 209-219 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Σημειώσεις τῶν γραφέων· α') φύλ. 47· Ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀχρείου δούλου τοῦ Θεοῦ Κυρίλλου μοναχοῦ· ἐπαρεδόθη παρὰ τοῦ πανερωτάτου ἀγίου Λυχινδῶν κυρίου Γρηγορίου ὁστίς καὶ συγκαινοβιάτης καὶ διδάσκαλος μου χρηματίσας β') φύλ. 80· ἐν ἔτει ᾠφπς' Ἰανουαρίου 16^η γ') φύλ. 102· ἐν ἔτει ᾠφπς' Μαρτίου 27^η δ') φύλ. 107· εἰς ἔτος ᾠφπς' Μαΐου 16^η ε') φύλ. 106· Ὁ παρὼν λόγος ἐγράφη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀχρείου δούλου τοῦ Θεοῦ Σάββα Δημητρίου ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Βιζύης ἀπὸ χωρίου Σαμοκόβι· ς') φύλ. 192· ἔτει. ᾠφπδ'.

310. ἀρ. 125³ IH' αἰ. (1806) φύλ. 244
- α') φύλ. 4-46 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεις

1. Προφανῶς ἐννοεῖται ὁ Ἀγάπιος Παπαντωνόπουλος γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Τ. ΓΡΙ-ΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητράνης, σελ. 93-96.
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 22-23 (ἀρ. 4244). Ἡ χρονολόγησις γενικὰ IH'.
3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 23 (ἀρ. 4245).

- β') φύλ. 46-110 τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταῦκος
 γ') φύλ. 110-140 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Εὐτρόπιον
 δ') φύλ. 140-158 Γρηγορίου Νύσσης εἰς Πουλχερίαν Ἐπιτάφιος
 ε') φύλ. 158-180 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια
 ς') φύλ. 180-206 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
 ζ') φύλ. 206-244 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Σημεύωση τοῦ γραφέως· α') φύλ. 44' 1806 Δεκεμβρίου 17 τοῦ ἀγίου προφήτου Δανιήλ ... ἐτελειώσαμεν τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τό γράφω διὰ ἐνθύμησιν Πανάγος Ἀγγελῆς ἐκ κώμης Λαγκαδίου.

311. ἀρ. 127¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 302
 α') φύλ. 1-81 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Γ
 β') φύλ. 81-302 Ἐξηγήσεις τῶν τοῦ Συνεσίου ἐπιστολῶν, Ἐπιστολαῖ ρνς'.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

312. ἀρ. 129² ΙΗ' αἰ. (1819) φύλ. 243
 α') φύλ. 3-4 Ἰγνατίου τοῦ σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
 β') φύλ. 4-5 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινῶμαι μονόστιχοι παρανετικαὶ κατὰ στοιχεῖον
 γ') φύλ. 5-6 τοῦ αὐτοῦ παρανετική πρὸς φιλόπονον
 δ') φύλ. 6-7 Εὐχή κατανυκτική εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον κατὰ ἀλφάβητον
 ε') φύλ. 7-11 Εὐχή ἑτέρα εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον κατὰ ἀλφάβητον δίστιχον
 ς') φύλ. 12-60 Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
 ζ') φύλ. 74-122 Λιβανίου πρεσβευτικοῦ α' καὶ β'
 η') φύλ. 122-138 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γινωμικά δίστιχα

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 24 (ἀριθ. 4247).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 24 (ἀριθ. 4249).

θ') φύλ. 208-214 Αἰσώπου Μῦθου χαριέστατοι

δλ') φύλ. 214-243 Θεμιστίου περί φυλίας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχον ἐρμηνεία, πλήν τοῦ ὑπ' ἀριθ. θ', τοῦ ὁποίου παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγησις.

Παραδίδεται ἀκόμη Πύναξ τῶν ἀνωμάτων ρημάτων κατὰ στοιχεῖον, εὐχές στή Θεοτόκῳ, ποίημα ἀνεπίγραφο.

Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 243· Ὁ παρὼν λόγος ἦτον ὁ μισὸς γραμμένος ἀπὸ τὸν Παναγῆν, ὁ δὲ ἄλλος μισὸς ἐγράφη τῶρα ἀπὸ λόγου μου καὶ ἔστω πρὸς ἐνθύμειον. 1819 Ἰουλίου 4.

313. ἀρ. 132¹ ΙΕ' αἰ. φύλ. 127

α') φύλ. 5-65 Σοφοκλέους Αἶας. Προτάσσονται (φύλ. 3-5) γένος Σοφοκλέους τοῦ ποιητοῦ καὶ (φύλ. 5-6) ὑπόθεσις τοῦ πρώτου δράματος

β') φύλ. 65-127 Σοφοκλέους Ἡλέκτρα. Προτάσσεται (φύλ. 65) ὑπόθεσις Ἡλέκτρας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 127· Ὡς περ ξένου χαίρουσιν ἰδεῖν πατρίδα καὶ οἱ γράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος².

314. ἀρ. 140³ ΙΗ' αἰ. (1788-1789) φύλ. 267

α') φύλ. 2-10 Λουκιανοῦ περί τοῦ ἐνυπνίου, ἐξήγησις

β') φύλ. 10-56 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι, ἐξήγησις

γ') φύλ. 56-106 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

δ') φύλ. 106-130 Γνωμαὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν

ε') φύλ. 130-141 Γαβρίλου Ἑλληνας τετράστιχα

ς') φύλ. 141-175 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἁμβεῖα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν πάσῃ τῇ θεία Γραφῇ.

ζ') φύλ. 175-267 Ἐπιγράμματα εἰς τοὺς καθ' ἡμέραν μνημονευομένους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἁγίους, ποιηθέντα παρὰ Χριστοφόρου τινὸς πατρικίου καὶ ἀνθυπάτου τοῦ Μυτιληναίου.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 25-26 (ἀριθ. 4252).

2. Σημείωσις στό φύλ. 65, ἄγνωστο ἐάν τοῦ γραφέως ἢ τοῦ κτήτορος· Ἰησοῦ Χριστοῦ βοήθει τῷ, σὺ δούλῳ Ἰωάννῃν Ἀσάνῃν τόν δισούπατον.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 30 (ἀριθ. 4260).

Τὰ κείμενα β'-ζ' μέ διάστιχον ἐρμηνεύει.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 56· 'Ὑν ἔτει· ἀφ' ἧ' Ἀπριλ. 24· β') φύλ. 106· Παραδοθέντα παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου κύρ Παναγιώτου Παλαμά¹ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ. Καί τόδε κτεῖαρ Μιχαήλ Φραγκούλη τοῦ ἐξ Αἰτωλικοῦ γ') φύλ. 175· Παραδόθησαν ἐν' τῇ κατὰ Μεσολόγγιον σχολῇ² ἐν ἔτει· ἀφ' ἧ'.

315. ἀρ. 141³ ΓΖ' - ΙΗ' αἰ. (1690, 1708) φύλ. 454
- α') φύλ. 1-9 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 - β') φύλ. 12-14 τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον
 - γ') φύλ. 14-15 τοῦ αὐτοῦ ἑτέρα ἀλφάβητος παραινετική
 - δ') φύλ. 15-21 τοῦ αὐτοῦ γυνμικά δίστιχα
 - ε') φύλ. 23-32^V Θεμιστίου φιλοσόφου περὶ τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασι-
λέως
 - ς') φύλ. 33-41^V τοῦ αὐτοῦ προτρεπτικός Νικομηδεῦσι εἰς φιλοσοφίαν
λόγος ζ'
 - ζ') φύλ. 45-58 Κάτωνος Ρωμαίου γυνῶμαι παραινετικά δίστιχοι
 - η') φύλ. 58-76^V Θεόγυιδος τοῦ Μεγαρέως Σικελιώτου γυνῶμαι ἐλεγεια-
καί
 - θ') φύλ. 79-117^V Πλουτάρχου Βίοι παράλληλοι. Θησέως
 - ι') φύλ. 118-162 Πλουτάρχου Ρωμύλος
 - ια') φύλ. 165-172 Λουκιανοῦ διάλογοι περὶ τοῦ <ἐνυπνίου> ἦτοι βίος
Λουκιανοῦ
 - ιβ') φύλ. 172-175 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ ἐν λόγοις
 - ιγ') φύλ. 175^V-176 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νυγρῦνον ἐπιστολή
 - ιδ') φύλ. 176-192^V <τοῦ αὐτοῦ> Νυγρῦνος ἢ περὶ φιλοσόφου ἦθους
 - ιε') φύλ. 192^V-199 <τοῦ αὐτοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 - ισ') φύλ. 200-247 Κείμενα ἀκέφαλα
 - ιζ') φύλ. 247-255 <Λουκιανοῦ> Ἀπολογία περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
 - ιη') φύλ. 258-264^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ πένθους λόγος
 - ιθ') φύλ. 266-278^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ μή ραδίως πιστεύειν τῇ διαβο-
λῇ
 - κ') φύλ. 282-298 Τοῦ αὐτοῦ βιβλίον δευτέρον, πρὸς ἀπαίδευτον καί
πολλὰ βιβλία ἀνούμενον

1. Γιά τόν Παναγιώτη Παλαμά βλ. Π. ΘΕΣΠΡΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχε-
διάσμα, σελ. 94 καί Κ. ΣΑΘΑ, ἔνθ' ἄνωτ.
2. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 94 καί ἐξῆς.
3. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 30 (ἀριθ. 4261).

κα') φύλ. 299-310^v <τοῦ αὐτοῦ> Δημόνακτος βίος

κβ') φύλ. 312-351^v Συνεσίου εἰς τόν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περί βασι-
λείας

κγ') φύλ. 352-379 Αἰσώπου Μῦθοι.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία, πλήν
τοῦ ὑπ'ἀριθ. ιε'.

Παραδίδεται ἀκόμη Ἀπολλοδώρου Βιβλιοθήκη.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 9· ἔλαβε τέλος τό παρόν κατά τό ἀχ^{φ1}
ἐν μηνί Μαΐου 27 διὰ χειρός καμοῦ τοῦ ἐλαχίστου ἐν ἱεροδιακόνους
θεοδοσίου ἐξ Ἀδριανουπόλεως β') φύλ. 383· ἐν ἔτει 1708 βοηθοῦ-
νος σ^η ἱσταμένου.

316. ἀρ. 143² ΙΗ' αἰ. φύλ. 173

α') φύλ. 1-39 Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον

β') φύλ. 39-73 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλλή-
νικῶν ὠφελοῦντο λόγων

γ') φύλ. 73-101 <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία κατά τῶν ὀργιζομένων

δ') φύλ. 101-103 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

ε') φύλ. 103-106 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτ'
ἐπιτάφια

ς') φύλ. 106-114 <τοῦ αὐτοῦ> γνωμικά διόστιχα

ζ') φύλ. 114-126 <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα

η') φύλ. 126-127 <τοῦ αὐτοῦ> γνωμαὶ μονόστιχοι κατ'ἀλφάβητον παραι-
νετικά

θ') φύλ. 127-144 <τοῦ αὐτοῦ> ἐτέρα παραινετική πρὸς φιλόπονον

ι') φύλ. 144-156 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τόν ἐξισωτήν
Ἰουλιανόν

ια') φύλ. 156-168 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους

ιβ') φύλ. 168-173 τοῦ αὐτοῦ Ἐπιγράμματα.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· α') φύλ. 39· Ἦδ' Ἐκατομβαιῶνος τό τέρμα λάβε /
τρίτη Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου / κλέος δέ θεῶν ἔστω ἅμα καὶ
γένος.

1. Στόν Κατάλογο 1699.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 31 (ἀριθ. 4263).

317. ἀρ. 145¹ ΙΗ' αζ. φύλ. 671
- α') φύλ. 2-10 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἦτοι βίος Λουκιανοῦ
- β') φύλ. 10-15^v Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ ἄγιον Πάσχα
- γ') φύλ. 15^v-22 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν, ἦτοι τοῦ θω-
μα καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους
- δ') φύλ. 22-46 Θεοφυλάκτου σχολαστικοῦ τοῦ Συμοκάτου <ἐπιστολαί>
- ε') φύλ. 46-68 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλλη-
νικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
- ς') φύλ. 68-81 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- ζ') φύλ. 81-96 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- η') φύλ. 96-113 <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἢ συμμαχικός λόγος γ'
- θ') φύλ. 113-178 <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός λόγος δ'
- ι') φύλ. 178-192 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ θεοφάνεια εὐτ' οὖν
γενέθλια τοῦ Σωτῆρος
- ια') φύλ. 192-199 Δημοσθένους Ὀλυμπιακός λόγος Α'
- ιβ') φύλ. 199^v-207^v τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακός Β'
- ιγ') φύλ. 207^v-217 τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακός Γ'
- ιδ') φύλ. 217-230 τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλίππου λόγος Α'
- ιε') φύλ. 230-236 <τοῦ αὐτοῦ> ὁ περὶ εἰρήνης λόγος
- ισ') φύλ. 236-279 Θουκυδίδου Ευγγραφῆς τὸ πρῶτον
- ις') φύλ. 279-313 Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασι-
λείας
- ιη') φύλ. 313-326 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά διόστιχα
- ιθ') φύλ. 326-327 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα κατ' ἀλφάβητον
- κ') φύλ. 327-334 <τοῦ αὐτοῦ> γινώμικα διόστιχα
- κα') φύλ. 334-344 <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα
- κβ') φύλ. 344-350 Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου λόγος εἰς τὴν Μεγάλην Πα-
ρασκευὴν
- κγ') φύλ. 350-355 Ὁ κανὼν τῶν Βαῦων τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κδ') φύλ. 355-360 Κανὼν ἱαμβικός, ποίημα κυρίου Ἰωάννου τοῦ Ἀρ-
κλα
- κε') φύλ. 360-368 Ὁ κανὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τοῦ κυρίου Κο-
σμᾶ
- κς') φύλ. 368-374 Ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- κζ') φύλ. 374-380 Ὁ κανὼν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 31-32 (ἀριθ. 4265).

- κη') φύλ. 380-404 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ'ἑαυτὸν ἔπη
 κθ') φύλ. 404-418 < τοῦ αὐτοῦ > θρήνος περὶ τῶν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς παθῶν
 λ') φύλ. 418-458 < τοῦ αὐτοῦ > Χριστὸς πάσχων
 λα') φύλ. 458-472 Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκραίου Ἔργα, τὸ πρῶτον βιβλίον
 λβ') φύλ. 472-519 Εὐριπίδου Ἑκάβη
 λγ') φύλ. 519-577 Ἐπιγράμματα διαφόρων ποιητῶν, Παλλαδᾶ, Ἀντιπάτρου,
 Θεοκρίτου καὶ ἄλλων
 λδ') φύλ. 577 - ; Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία. Τό κείμενον κα'
 καὶ μέ σχόλια στά περιθώρια.

318. ἀρ. 146¹ Ις' αἰ. φύλ. 110
 α') φύλ. 5 < Γαβρίου > Μῦθοι, ἀτελεῖς
 β') φύλ. 27-63 Ἰλιάδος Α Ὀμήρου ραψόδια
 γ') φύλ. 63-85 Ὀδυσσεύς α Ὀμήρου ραψόδια
 δ') φύλ. 85-107 Ὀδυσσεύς β Ὀμήρου ραψόδια.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια στά περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη Ἐπιγράμματα, περὶ μετανοίας, περὶ βαπτί-
 σεως, Θεογονία, Φραγκίσκου Κόκκου καὶ Δαμασκηνοῦ περὶ συντάξεως,
 περὶ μέτρων, Συμμελίου Πέλεκυς καὶ Πτερύγιον, αἶνιγμα².

319. ἀρ. 147³ Ις' αἰ. φύλ. 273
 α') φύλ. 121-161 Πινδάρου Ὀλύμπια
 β') φύλ. 161-232 Λυκόφρονος τοῦ Χαλκιδέως Ἀλεξάνδρα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐκ τοῦ Κωδικοῦ, περὶ τῆς συντάξεως, Θεοδώ-
 ρου τοῦ Προδρομοῦ ἐξηγήσεις Γραμματικῆς, Τρύφωνος γραμματικοῦ, περὶ
 παθῶν τῶν λέξεων, Γεωργίου Κορίνθου περὶ συντάξεως, περὶ ἐπιστολι-
 μαίων χαρακτήρων, λεξικόν, ἐρμηνεία λέξεων.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 32 (ἀριθ. 4266).
 2. Ἐτό φύλ. 110 μονακουδουλιά· Βασίλειος ἱερομόναχος.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 33-34 (ἀριθ. 4267).

320. αρ. 148¹ ΙΕ' αλ. φύλ. 62
 φύλ. 1-62 Λυκόφρονος τοῦ Χαλκιδέως 'Αλεξάνδρα.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἑρμηνεία.
321. αρ. 149² ΙΕ' αλ. φύλ. 98 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-37 'Αριστοφάνους Πλοῦτος, ἀκέφαλος
 β') φύλ. 37-98 'Αριστοφάνους Νεφέλαι, ἀτελεῖς.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἑρμηνεία καί σχόλια στά περιθώρια.
322. αρ. 150³ ΙΕ' αλ. φύλ. 71
 φύλ. 1-71 Πινδάρου 'Ολύμπια.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἑρμηνεία καί σχόλια στά περιθώρια.
323. αρ. 154⁴ ΙΗ' αλ. (1717) φύλ. 185
 α') φύλ. 1-41 Πλουτάρχου περί παίδων ἀγωγῆς
 β') φύλ. 41-59 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 γ') φύλ. 59-82 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας
 δ') φύλ. 82-116 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
 ε') φύλ. 116-124^v 'Ο κανὼν τῆς ὑψώσεως <τοῦ Σταυροῦ> τοῦ Κοσμᾶ
 ς') φύλ. 124^v-125 Κανὼν <τῆς γεννήσεως> τοῦ κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ
 ζ') φύλ. 125-139 'Ετερος κανὼν λαμβανόμενος <εἰς τὴν Γέννησιν>
 η') φύλ. 139^{r-v} 'Ο κανὼν τῶν θεοφανείων ποίημα κυρίου Κοσμᾶ
 θ') φύλ. 139^v-152 'Ετερος κανὼν <εἰς τὰ φῶτα> 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ι') φύλ. 152-154 'Ο κανὼν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Δευτέρας ποίημα κυρίου Κοσμᾶ

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 34 (ἀριθ. 4268).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 34 (ἀριθ. 4269).
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 34 (ἀριθ. 4270).
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 37 (ἀριθ. 4274).

- α') φύλ. 154-155 'Ο κανών της άγίας και μεγάλης Τρίτης, ποίημα κυ-
ρίου Κοσμά
β') φύλ. 155-157 'Ο κανών της άγίας και μεγάλης Τετάρτης, ποίημα κυ-
ρίου Κοσμά
γ') φύλ. 157-164 'Ο κανών της άγίας και μεγάλης Πέμπτης, ποίημα κυ-
ρίου Κοσμά
δ') φύλ. 164-170 'Ο κανών των Βαΐων <Κοσμά μοναχοῦ>
ε') φύλ. 170-182 Φωκυλίδου ποίημα νοουθετικόν
ςε') φύλ. 182^v-185 'Ιγνατίου τοῦ σκευοφύλακος <στίχοι παραινετικοί>.
Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 170^v 1717 Αὐγούστου 21 ὁ παρών κανών εἰ-
ληφεν πέρας ἐκ χειρός τοῦ Θεοδώρου Μπογδιάνου.

324. ἀρ. 155¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 138
φύλ. 1-138 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Η.
Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
325. ἀρ. 157² ΙΗ' αἰ. φύλ. 1-184
φύλ. 1-182 'Εκ τῶν τοῦ σοφιστοῦ Συνεσίου <ἐπιστολῶν>.
Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνείας καί σχόλια στά
περιθώρια.
Παραδίδεται ἀκόμη ἐπιστολή τοῦ Διαμαντῆ Ρυσίου.
326. ἀρ. 158³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 363
α') φύλ. 2-81 'Ανθολογίας διαφόρων ἐπιγραμμάτων εἰς ἑπτὰ βιβλία
διηρημένης τό πρῶτον
β') φύλ. 81-351 'Ομήρου 'Οδυσσεύς α-ξ
γ') φύλ. 351-363 'Ομήρου Βατραχομουμαχία.
Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία καί σχόλια στά περιθώρια.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 37 (ἀριθ. 4275).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 37-38 (ἀριθ. 4277). φύλ. 1^v Καί τόδε ξὺν
τοῖς ἄλλοις Γεωργίου Νικολάου Κῆρου.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 38 (ἀριθ. 4278).

327. αρ. 185¹ ΙΕ' αλ., Ις' αλ., ΙΗ' αλ. φύλ. 136
- α') φύλ. 2-38^V Σοφοκλέους Αἴας (ΙΕ' αλ.)
- β') φύλ. 38^V-77 Σοφοκλέους Ἡλέκτρα (ΙΕ' αλ.)
- γ') φύλ. 77-118 Εὐριπίδου Ἑκάβη (ΙΕ' αλ.) ἀτελής. φύλλα πού πα-
ρέδιδαν Ἑκάβη καὶ ἐξέπεσαν ἔχουν ἀντικατασταθῇ μὲ ἀντίγρα-
φα τοῦ Ις' αλ.
- δ') φύλ. 118-136 Εἰς τὰ τετράστιχα τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεο-
λόγου ἐξήγησις κατὰ λέξιν (ΙΗ' αλ.).
- Τὰ κείμενα τῶν τραγωδιῶν παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεῖα
καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.
328. αρ. 193² ΙΕ' αλ., Ις' αλ. φύλ. 120
- α') φύλ. 1-2 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ὕμνοι εἰς Χριστόν μετὰ
τὴν σιωπὴν ἐν τῷ Πάσχα
- β') φύλ. 2-6 Λιβανίου πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ Ἑλέ-
νης. Μενέλαος
- γ') φύλ. 6-8 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι παλαινετικοὶ
- δ') φύλ. 8-18 Λιβανίου μελέτη β'. Ἀντιλογία Ἀχιλλέως πρὸς Ὀδυσ-
σεῖα
- ε') φύλ. 18-28 < τοῦ αὐτοῦ > πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ Ἑλέ-
νης
- ς') φύλ. 28-36^V τοῦ αὐτοῦ λόγος δ'
- ζ') φύλ. 36^V-43^V < τοῦ αὐτοῦ > μελέτη. Ἀρχ. Μετὰ Τροίας ἄλωσιν ...
- η') φύλ. 43^V-52 < τοῦ αὐτοῦ > μελέτη. Ἀρχ. Τῷ κατορθώσαντι πόλεμον...
- θ') φύλ. 52-54^V < τοῦ αὐτοῦ > Ἀποκηρυττόμενος
- ι') φύλ. 54^V-59 τοῦ αὐτοῦ περὶ δυσκόλου ἀνδρός
- ια') φύλ. 59-63^V < τοῦ αὐτοῦ > μελέτη. Ἀρχ. Ἐχων τις γυναῖκα
- ιβ') φύλ. 63^V-68^V < τοῦ αὐτοῦ > μελέτη. Ἀρχ. Φιλαργύρου παῖς ἀριστεύ-
σας
- ιγ') φύλ. 68^V-74 < τοῦ αὐτοῦ > μελέτη. Ἀρχ. Νόμος τὸν θορύβου καὶ
στάσεως
- ιδ') φύλ. 74-102 < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιστολαί, ἀτελεῖς
- ιε') φύλ. 102-113 < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιτάφιος εἰς Ἰουλιανόν τὸν παραβάτην
- ισ') φύλ. 113-115 Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Α'
- ις') φύλ. 115-117 τοῦ αὐτοῦ Ὀλυνθιακός Β'
- ιη') φύλ. 117-119^V τοῦ αὐτοῦ Ὀλυνθιακός Γ'

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 50 (ἀριθ. 4305).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 55 (ἀριθ. 4313).

λθ') φύλ. 119^V-120 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ στεφάνου λόγος, ἀτελής.

Τὰ φύλλα 1-8 καὶ 113-120 εἶναι τοῦ Ις' αἰ., τὰ δὲ λοιπὰ τοῦ ΙΕ'.

329. ἀρ. 194¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 195
- α') φύλ. 4-21 Εὐριπίδου 'Εκάβη, ἐξήγηση
- β') φύλ. 30-46 Εὐριπίδου 'Ορέστης, ἀτελής
- γ') φύλ. 51-77 <Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετράστιχα>
- δ') φύλ. 77-118 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Γ
- ε') φύλ. 118-134^V Εὐριπίδου 'Εκάβη
- ς') φύλ. 148-162 Μ. Βασιλείου καὶ Λιβανίου 'Επιστολαί
- ζ') φύλ. 162^V-168 Διονυσίου σοφιστοῦ 'Επιστολαί
- η') φύλ. 168^V-174^V Διονυσίου, θεοφυλάκτου τοῦ Σεμακάτου, Κρά-
τητος καὶ Διογένους 'Επιστολαί
- θ') φύλ. 181-187 <'Αγαπητοῦ διακόνου κεφάλαια παραινετικά>
- ι') φύλ. 187^V-195 'Ομήρου 'Οδυσσεύς α.

Τὰ κείμενα β', δ', ε', ι' μὲ ἀραιὰ διάστιχο ἐρμηνεύει.

Παραδίδονται ἐπίσης 'Επιστολή Βασιλείου 'Ανδρονίκῃ ἡγεμόνι,
ἕσον τῆς ἀποφάσεως Ποντίου Πλάτου, περὶ γραμματικῆς.

330. ἀρ. 195² ΙΗ' αἰ. φύλ. 120
- α') φύλ. 42-64^V Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα
- β') φύλ. 64^V-71 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Γρηγόριον ἐπίσκοπον Νύσσης τοῦ
μεγάλου Βασιλείου ἀδελφόν, ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν
- γ') φύλ. 71-89 Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
- δ') φύλ. 89-94 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- ε') φύλ. 94-100^V <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἢ συμβουλευτικός λόγος γ'
- ς') φύλ. 100^V-120 <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός λόγος η'.

Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ἐρμηνεύει, κλήν τοῦ β' κοῦ παραδίδεται
σὲ δύο στήλες. Ἡ μία παρέχει τὸ πρωτότυπο καὶ ἡ ἄλλη τὴν ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἀκόμη ἀδήλου λόγος, 'Ιεροκλέους εἰς τὰ Πυθαγορι-
κά ἔπη ὕμνηματα.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 55-56 (ἀριθ. 4314).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 56 (ἀριθ. 4315).

331. ἀρ. 198¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 316 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-200 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Δ
- β') φύλ. 200-223 'Εξηγήσεις τοῦ 'Ομήρου
- γ') φύλ. 223-225 'Υπόθεσις τῆς Β 'Ομήρου ραφιδίας
- δ') φύλ. 225-244 'Ομήρου 'Ιλιάδος Β, μετάφραση
- ε') φύλ. 244-277 'Απαρίθμησις τῶν νεῶν ἧτοι Βουωτία
- ς') φύλ. 277-281 'Ομήρου 'Ιλιάδος Δ, ἐξηγήσεις
- ζ') φύλ. 244-; Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, ἐξηγήσεις.
- Τό κείμενο α' μέ διάστιχο ἐρμηνεία. Τό ζ' μεταξύ τοῦ Β τῆς 'Ιλιάδος.
- Παραδίδεται ἀκόμη θεματογραφία.
-
332. ἀρ. 199² ΙΗ' αἰ. (1773) φύλ. 203
- α') φύλ. 5-25 Μ. Βασιλείου εἰς τό καθελῶ μου τάς ἀποθήκας
- β') φύλ. 25-57 <ταῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ μή προσηλωσθαι τοὺς βιοτικοὺς
- γ') φύλ. 57-81 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
- δ') φύλ. 81-85^v Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου δόδων
- ε') φύλ. 85^v-93^v <τοῦ αὐτοῦ> γνωμικά δίστιχα
- ς') φύλ. 93^v-97 <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα.
- Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία, πλὴν τοῦ ἀρ. ς' ὅπου λείπει.
- Παραδίδεται ἀκόμη Νικητή τοῦ καὶ Δαβίδ ἐρμηνεία τῶν τετραστίχων Γρηγορίου τοῦ θεολόγου.
- Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 80· Κατὰ τό, αψογ' ἔτος, ἐν μηνί 'Ιαννου-αρίῳ γ'.
-
333. ἀρ. 200³ ἔτ. 1788-1790 φύλ. 343
- α') φύλ. 47-63 'Ιωάννου τοῦ Χρυστοστόμου περὶ προσευχῆς, ἐξήγηση
- β') φύλ. 63-73^v Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- γ') φύλ. 73^v-82 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό καθελῶ μου τάς ἀποθήκας

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 56-57 (ἀριθ. 4318).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 57 (ἀριθ. 4319).
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 57 (ἀριθ. 4320).

- δ') φύλ. 82-94 Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ, ἐξήγησις
 ε') φύλ. 94-343 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς αὐτοῦ λόγους
 ἐξήγησις.

Τό ὑπ' ἄρ. γ' κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα, Θεοδώρου πρώτου διδασκάλου ἐπιτά-
 φια, Ταρσίου Κωνσταντίνου πόλεως θέματα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1· ἀφ' ἡ' Ἰανουαρίῳ 22 ἡμερῶν Σαββάτῳ
 ἐνθ' ἐνδε ἡρξάμην· β') φύλ. 40· ἀφ' ἡ' Σεπτεμβρίου β' ἡμέρῳ Κυριακῇ
 γ') φύλ. 31, 32, 40 χρονολογήσεις· ἀφ' ἡ' ἀφ' ἡ' δ') φύλ. 62· Ἐλα-
 βε τέλος παρ' ἐμοῦ Γεωργίου Νταλοπούλου τόν τοῦς πᾶσι ὑποδεέστερον.
 Σεπτεμβρίῳ 12 ἡμέρῳ τρίτῃ ἐν ἔτει· ἀφ' ἡ'. Ὁ ἀναγινώσκων ταύτην ἔρ-
 ρωσο· ε') φύλ. 63· Ἀρχὴν ἤγαγεν ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ 31 ἡμέρῳ Δευτέ-
 ρῳ ἔτος· ἀφ' ἡ' ζ') φύλ. 94· Ἐνταῦθα ἤρχισα ἐν ἔτει· ἀφ' ἡ', Ἰανουα-
 ρίου 3 ἡμέρα τετράδῃ.

334. ἄρ. 201¹ ΙΗ' αἰ. σελ. 502

- α') σελ. 5-39 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 β') σελ. 39-77 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 γ') σελ. 77-205 Μ. Βασιλείου ὁμιλία. Ἡ πρώτη κατὰ τῶν ὀργυζομέ-
 νων
 δ') σελ. 365-413 Νεΐλου ἀσκητοῦ Νουθεσία
 ε') σελ. 413-433 Ἀββᾶ Θαλασσίου περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας
 ζ') σελ. 445-478 Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου ἐπιστολή πρὸς Σέλευκον τόν
 πνευματικόν αὐτοῦ υἱόν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη βραχέα χρονικά, ἀπαντήματα ρήσεων καὶ
 ἀποφθεγμάτων, εὐχές στῇ Θεοτόκῳ.

335. ἄρ. 203² ΙΗ' αἰ. φύλ. 153 (ἀκέφαλος)

- α') φύλ. 1-3 Κανόν τῶν Βαῦων, ἀκέφαλος
 β') φύλ. 3-7^V Κανόν τῶν Χριστουγέννων
 γ') φύλ. 7^V-8^V Κανόν τῶν Θεοφανείων
 δ') φύλ. 8^V-9^V Ἄλλος κανὼν τῶν Θεοφανείων
 ε') φύλ. 9^V-11^V Ἄλλος κανὼν τῶν Θεοφανείων

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 57 (ἀριθ. 4321).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58 (ἀριθ. 4323).

- ς') φύλ. 11-17 'Εξηγήσεις κατά λέξιν τοῦ πρώτου κανόνος τῶν Χριστουγέννων
- ζ') φύλ. 17-23 'Εξηγήσεις κατά λέξιν εἰς τόν β^{ον} κανόνα τόν ἱαμβικόν τῶν Χριστουγέννων
- η') φύλ. 23-28 "Ετερος κανών ἱαμβικός
- θ') φύλ. 28-33 'Αρχή τοῦ α' κανόνος τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ 'Αναλήψεως
- ι') φύλ. 33-43 'Εξηγήσεις κατά λέξιν εἰς τόν κανόνα τῶν Βαΐων
- ια') φύλ. 43-49 'Εξηγήσεις κατά λέξιν εἰς τόν α' κανόνα τῶν Θεοφανείων
- ιβ') φύλ. 49-55^ν 'Αρχή τῆς ἐξηγήσεως τοῦ β^{ον} ἡτοῦ τοῦ ἱαμβικοῦ
- ιγ') φύλ. 55^ν-61 Κανών τῆς 'Υπαπαντῆς
- ιδ') φύλ. 61-73 'Αρχή τοῦ α' κανόνος τῆς Πεντηκοστῆς
- ιε') φύλ. 73-82 Κανών τῆς Κυριακῆς τοῦ 'Αντίπασχα εἰς τήν ψηλάφησιν τοῦ θωμᾶ 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ισ') φύλ. 82-87 Βησσαρίωνος τοῦ ἐξ 'Ιωάννινων¹ ἐξηγήσεις εἰς τὰ ἐξαποστειλάρια
- ιζ') φύλ. 87-96 τοῦ αὐτοῦ Βησσαρίωνος ἐξηγήσεις εἰς τὰ ἑωθινά
- ιη') φύλ. 96-108 'Εξηγήσεις εἰς τοὺς δύο κανόνας τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.
- ιθ') φύλ. 108-112 'Αρχή τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κανόνος τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Τοῦ κειμένου α' ἡ ἐρμηνεία παραδίδεται στὰ περιθώρια. Τό κείμενον ιε' παραδίδεται σέ δύο στίλους ἀπό τῆς ὁποῦς ἡ δεύτερη παρέχει τήν ἐρμηνείαν ἐν μέρει.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα περί συντάξεως.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 107· Τέλος τῶν δύο κανόνων τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου κατά λέξιν ἐξηγηθέντες παρὰ τοῦ γέροντος διδασκάλου κυρίου Εὐγενίου <τοῦ Αἰτωλοῦ>².

336. ἀρ. 204³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 212

- α') φύλ. 26-107 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου 'Επιστολαί
- β') φύλ. 123-130 <τοῦ αὐτοῦ> 'Επιστολαί εἰς τόν πατέρα σιωπῶντα <διὰ τήν πληγὴν τῆς χαλάρης>
- γ') φύλ. 130-133^ν <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τόν πατέρα ἑαυτοῦ ἡνίκα ἐπέτρεψεν αὐτόν φροντίζειν τῆς Ναξιανσοῦ ἐκκλησίας
- δ') φύλ. 133^ν-138 <τοῦ αὐτοῦ> 'Απολογητικός εἰς τοὺς αὐτοῦ μαθητάς μετὰ τήν ἐπάνοδον τῆς φυγῆς

1. 'Εννοεῖται ὁ διδασκαλὸς Βησσαρίων Μακρῆς (1635-1699): βλ. Ε. ΣΑΒΡΑΜΗ, Βησσαρίων Μακρῆς, ΗΧ, τόμ. 5 (1930), σελ. 30-49.
2. Γιά τό λαμπρὸ αὐτὸ διδάσκαλο βλ. Παναγιώτου Κ. ΒΛΑΧΟΥ, Εὐγένιος ὁ Αἰτωλὸς καὶ τό φερώνυμον 'Ελληνομουσεῖον, Ἀθήναι 1976, ὅπου καὶ ἐκτενὴς βιβλιογραφία.
3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58 (ἀριθ. 4324).

ε') φύλ. 138-212 'Αντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη τύποι ἐπιστολῶν καί θέματα Δανυήλ τοῦ Πα-
τρίου.

337. ἀρ. 234¹ ἔτ. 1705-1707 φύλ. 240

α') φύλ. 214-222 'Ησιόδου 'Ασκραίου Ἔργα καί Ἡμέραι.

β') φύλ. 222-224^V Λουκιανοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου: Διογένους καί Πολυ-
δεύκους

γ') φύλ. 224^V-226^V <τοῦ αὐτοῦ> Πλούτων ἢ κατὰ Μενίππου

δ') φύλ. 226^V-227^V <τοῦ αὐτοῦ> Μενίππου, Ἀμφιλόχου καί Τροφονίου

ε') φύλ. 227^V-230 <τοῦ αὐτοῦ> Ἑρμοῦ καί Χάρωνος, ἀτελής.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Στεφάνου Τζιγαρά συνεπτυγμένη Λογική, Σύν-
οψις εἰς ἄσασαν τήν τῆς λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους μέθοδον, Ἰωάν-
νου Δαμασκηνοῦ Λογική, Περὶ ρητορικῆς, Γρηγορίου διακόνου κανόνες,
Μπαλασίου ἀπόκρισις, Σεβαστοῦ Κυμνήτου περὶ διαφορᾶς θείας οὐσίας,
περὶ γραμματικῆς συντάξεως, Μελετίου ἐρμηνεία, περὶ συντάξεως, πε-
ρὶ γραμματικῆς, περὶ μεταλήψεως, ἔδη ὠφέλιμα, Διδοχαὶ ἀληθεύς, θέματα,
περὶ μηνῶν τῶν Ἀθηναίων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 13^V. Εἴληφεν τό προσῆκον τέλος ἐν τῷ αφε'
τῷ ἀπὸ Χριστοῦ Ὀκτωβρίου κβ' ἡμέρα β' ἐν Λαρίσση. Νεόφυτος ἱερο-
μόναχος Χρηστόπουλος, δὸς δ' εἴπεῖν καί Ἰβηρίτης φίλος τῶν φιλομα-
θῶν β') φύλ. 33^V. Εἴληφε καί ἦδε τό προσῆκον τέλος ἐν τῷ αφε⁴ Νο-
εμβρίου ἡμέρα β'. Εἰς Τύρναβον Νεόφυτος Χρηστόπουλος καί Ἰβηρίτης
γ') φύλ. 94^V. Χεῖρ Νεοφύτου ἱερομονάχου Χρηστοπούλου καί Ἰβηρίτου
αφε' ἐν μηνί Αὐγούστῳ λ' εἰς Τύρναβον.

338. ἀρ. 360² ΙΗ' - ΙΘ' αἰ. (1799, 1804) φύλ. ;

α') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου δόξων

β') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτε ἐπιτάφια, ἐξή-
γηση

γ') τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα, ἐξήγηση

δ') τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα, ἐξήγηση

ε') τοῦ αὐτοῦ παραινετικὴ γνώμη πρὸς Φιλόπονον, ἐξήγηση

ς') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα, ἐξήγηση

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 64-65 (ἀριθμ. 4354).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 96-97 (ἀριθμ. 4480). Χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων
καί φυλλαρίθμηση.

- ζ') Μ. Βασιλείου κατά τῶν ὀργιζομένων, ἐξήγησις
- η') τοῦ αὐτοῦ εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, ἐξήγησις
- θ') Ἀββα Νεΐλου νουθεσίαι, ἐξήγησις
- ι') Πλουτάρχου περὶ καίδων ἀγωγῆς, ἐξήγησις
- ια') τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν, ἐξήγησις
- ιβ') τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγησις.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') Εὐληφεν τέρμα καὶ αὕτη ἡ ἐξήγησις τῆς κατὰ τῶν ὀργιζομένων ὁμιλίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου 1804 Μαρτίου 27, ὁ γραφεὺς ἐστὶν ὁ Πανάγος, ἐν τῇ κατὰ Λαγκαδίων Ἀκαδημίᾳ¹· β') 1804 Ἰουνίου 23 ἐτελείωσα ταύτην τὴν ἐξήγησιν. Ὁ γραφεὺς ταύτης ἐστὶν ὁ Πανάγος Ἰωάννου Παπαγιαννοπούλου· γ') 1799 Μαρτίου 16 ἐτελείωσα τὰς νουθεσίας τοῦ ἀββα Νεΐλου.

Ὁ μνημονευόμενος Πανάγος Παπαγιαννόπουλος (Δεληγιάννης) εἶναι προφανῶς ὁ πατέρα τοῦ πρωθυπουργοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη.

339. ἀρ. 361² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Ἡρῶνα τὸν φιλόσοφον ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἐπανελθόντα
- β') <τοῦ αὐτοῦ> λόγος ἀνεπίγραφος
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
- ε') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν καὶ εἰς τὴν ἀσπίδα τοῦ Παναγίου Πνεύματος
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς <πολιτευομένους> ἀγωνιῶντας ἐν Ναζιανζῷ καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον
- η') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἅγιον μάρτυρα Κυπριανόν
- θ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάρης
- ι') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ ἅγια θῶτα τῶν Ἐπιφανείων
- ια') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός β'
- ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α'.

Τὰ κεῖμενα μέ διὰ στίχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη συγκομιδὴ ὧν ἐμνήσθη Γρηγόριος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν στηλιτευτικῶν, ἱστορία ἐν τῇ εἰς τὸν Βασίλειον ἐπιταφείῳ, ἐρμηνεία εἰς τὸν πρῶτον τῶν στηλιτευτικῶν.

1. Γιὰ τὴν σχολὴν Λαγκαδίων Γορτυνίας βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ἡ Παλδεά, τόμ. Α', σελ. 357-359.
2. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἐνθ' ἀνθτ., σελ. 97 (ἀριθ. 4481), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαριθμηση.

340. αρ. 362¹ ΙΗ' αλ. (1745) φύλ. ;
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας
- β') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐν ᾧ καὶ εἰς Νόνναν μητέρα παραμυθητικός
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
- δ') Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
- ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σημειώσεις στὰ περιθώρια .
- Παραδίδονται ἐπίσης περικοπαὶ τινες διερμηνευθεῖσαι ... παρὰ Μακαρίου Πατρῆου.
- Σημείωση τοῦ γραφέως (στό τέλος τοῦ κειμένου β')· ἀφμε' ὧ Μαΐου ἀρχομένου ἐν τῇ κατὰ Πάτριον σχολῇ.

341. αρ. 363² ΙΘ' αλ. (1816) φύλ. ;
- α') <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
- β') <τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιτάφιος εἰς Βασίλειον Καισαρείας
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον
- δ') Ἐξήγησις εἰς τὸν Ἀπολογητικόν
- ε') Ἐξήγησις τοῦ Ἐπιταφίου λόγου
- ς') Ἐξήγησις τοῦ εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον λόγου
- ζ') Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου κατὰ Ἀπολλιναρίου πρὸς Κληδόσιον πρεσβύτερον ἐπιστολαὶ β'
- η') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νεκτάριον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως .
- Σημείωση τοῦ γραφέως (σὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου ε')· 1816 ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 97 (ἀριθ. 4482), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 97 (ἀριθ. 4483), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

342. άρ. 499¹ ΙΗ' αλ. (1795) φύλ. 153
 α') φύλ. 1-23 Μ. Βασιλείου όμιλία κατά τών όργιζομένων
 β') φύλ. 23-71 Πλουτάρχου περί παιδων άγωγής
 γ') φύλ. 71-116 < τοϋ αϋτοϋ > περί τοϋ άκούειν
 δ') φύλ. 116-150 < τϋ αϋτοϋ > περί πολυπραγμοσύνης
 ε') φύλ. 150-153 Αββα Νεΐλου Νουθεσία.
 Τά κείμενα μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Σημείωση τοϋ γραφέως· φύλ. 149^v·1795 'Ιουνίου 3 έτελειώθη ό παρών
 λόγος εις τό τής Δημητριάνης φροντιστήριον ... 'Ονούφριος Κουντουρό-
 πουλος².
343. άρ. 521³ ΙΖ' αλ. (1691), ΙΗ' αλ. φύλ. 367
 α') φύλ. 8-12 Κανών λαμβικός άνεπίγραφος
 β') φύλ. 12-16^v "Ετερος κανών λαμβικός τοϋ άγίου 'Ιωάννου τοϋ Δαμα-
 σκηνοϋ
 γ') φύλ. 21-25 'Ο κανών εις τήν Χριστοϋ γέννησιν τοϋ Κοσμά
 δ') φύλ. 25-34 'Ο κανών τών θεοπαανείων τοϋ Κοσμά
 ε') φύλ. 34-37^v 'Ο κανών εις τήν 'Υπαπαντήν τοϋ Κοσμά
 ς') φύλ. 37^v-42^v 'Ο κανών εις τόν Εϋαγγελισμόν 'Ιωάννου τοϋ Δαμασκη-
 νοϋ
 ζ') φύλ. 42^v-47 Κανών λαμβικός 'Ιωάννου τοϋ 'Αρκλα
 η') φύλ. 47-50 <Γρηγορίου τοϋ θεολόγου> γυναιικά δίστιχα
 θ') φύλ. 50-51 "Ετεροι στίχοι πρός νουθεσίαν
 ι') φύλ. 51-63 Γινώμαι μονόστιχοι έκ διαφόρων ποιητών κατά στοιχεύον
 ια') φύλ. 63-79 'Ισοκράτους πρός Δημόνικον παραίνεσις
 ιβ') φύλ. 79-94 Κάτωνος Ρωμαίου γινώμαι παραινετικά δίστιχοι
 ιγ') φύλ. 94-99 Πυθαγόρου Χρυσά έπη
 ιδ') φύλ. 99-107 Κάτωνος Ρωμαίου γινώμαι παραινετικά δίστιχοι
 ιε') φύλ. 107-110 Γρηγορίου τοϋ θεολόγου 'Ενύπνιον περί τής 'Ανα-
 στασίας έκκλησίας, ήν έπήξαντο έν Κωνσταντινουπόλει
 ις') φύλ. 110-112 τοϋ αϋτοϋ Περί τών τοϋ βίου διαφόρων καί κατά ψευ-
 διερέων

-
1. Σκ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 157 (άριθ. 4619).
 2. Για τή σχολή καί τό γραφέα βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητριάνης. 'Εν
 'Αθήναις, 1962, σελ. 178.
 3. Σκ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 163 (άριθ. 4641).

- ιζ') φύλ. 112-124 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 ιη') φύλ. 124-136 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ τοῦ βασιλεύειν
 ιθ') φύλ. 136-190 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α καὶ Β
 κ') φύλ. 190-195 Λουκιανοῦ λόγος περὶ τοῦ ἐνυπνίου
 κα') φύλ. 195-216^ν <τοῦ αὐτοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 κβ') φύλ. 216^ν-253 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεύει.

Παραδίδονται ἀκόμη Κανὼν εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου τοῦ μητροπολίτου Ρόδου, στίχοι εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, θέματα, 'Αναστασίου Μκαλάνου Παπαβασιλοπούλου ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους καὶ τούτων πρὸς αὐτόν, ἀσκήσεις θεματογραφικαὶ καὶ ἐπιστολικάι, ἐπιστολάριον.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 50^ν Χεῖρ ἀμαρτωλοῦ Νεοφύτου 1691 'Οκτωβρίου ιε'.

344. ἀρ. 650¹ ΙΗ' αἰ.

- α') Κανὼν εἰς τὴν <'Υψωσιν τοῦ Σταυροῦ>
 β') 'Ο κανὼν τῶν Βαῦων τοῦ Κοσμᾶ
 γ') 'Ο κανὼν τῆς Μεγάλης Πέμπτης τοῦ Κοσμᾶ
 δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ε') <τοῦ αὐτοῦ> γνῶμαι δίστιχοι
 ς') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 ζ') Μ. Βασιλείου προοίμιον περὶ κριμάτων Θεοῦ
 η') Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
 θ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις
 ι') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τραγῳδία Χριστὸς Πάσχων
 ια') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
 ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 ιγ') <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἢ Συμμαχικός
 ιδ') 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανὼν εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν
 ιε') <τοῦ αὐτοῦ> κανὼν εἰς τὰ Θεοφάνεια
 ις') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα
 ιζ') 'Ομήρου 'Ιλιάδος ραψῳδία Γ', ἀκέφαλος, ἀτελής.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 190-191 (ἀρ. 4770).

Παραδίδονται ακόμη Συνεσίου ὕμνος πρῶτος, θέματα, ἐρμηνεία εἰς ρητά τῆς Γραφῆς, ἐξηγήσεις ἀποσπάσματος Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, κανόνες εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Πορταΐτισσαν ὑπὸ Νεοφύτου Ἰβηρίτου, ἀποσπάσματα ὁμιλιῶν, θρηνηψαλμία εἰς τὸν θάνατον Ἰακώβου ἀρχιεπισκόπου, λόγος εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ, κανόν τῶν Χριστουγέννων μετὰ σηματοδρόμους, σύνθεσις Νεοφύτου Ἰβηρίτου, μουσικὴ σύνθεσις εἰς τὸν κανόνα τῶν θεοφανείων.

145. ἀρ. 653¹

ΙΗ' αἰ.

φύλ.;

- α') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- β') Κάτωνος Ρωμαίου γυνῶμαι παλαινετικαὶ δίστιχοι
- γ') Γυνῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- δ') Κανὼν τῆς κυρίας καὶ λαμπροφόρου ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως
- ε') Ῥῥαὶ κατ'ἀλφάβητον καὶ τὰ τροπάρια Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μετὰ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη Θεοδώρου Προδρόμου ἐξηγήσεις εἰς τοὺς κανόνες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν Κοσμά καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Νικηφόρου Καλλιέστου Ξανθοπούλου ἐρμηνεία τῶν ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου.

146. ἀρ. 659²

ΙΗ' αἰ.

φύλ.;

- α') Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια. Προηγεῖται προσόμιον τῆς Χρηστοθείας. Ποίημα Ἀντωνίου τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως
- β') Ἡ ἐξηγήσις τῆς Χρηστοθείας
- γ') Ὁ κανὼν τῶν θεοφανείων <τοῦ Κοσμά>
- δ') Ἄλλος κανὼν ἱαμβικός <τῶν Χριστουγέννων>
- ε') Ὁ κανὼν <τῶν θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ>
- ς') Ἐξηγήσις τοῦ κανόνος τῶν Χριστουγέννων
- ζ') Κανὼν τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ
- η') Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἦτοι βίος τοῦ Λουκιανοῦ
- θ') Ἐξηγήσις αὐτοῦ εἰς τὴν καθομιλουμένην
- ι') <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- ια') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παλαινετικῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐξηγήσις
- ιβ') Γυνῶμαι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 191 (ἀριθ. 4773), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 196 (ἀριθ. 4789), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

Τά κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία, πλὴν ἐκείνων τοῦ παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδονται ἀκόμη Λόγοι σέ περικοπές Εὐαγγελίων καί ἐπιτάφιοι, θέματα, Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου ἐπιστολές, Τεχνολογία γραμματικῆς, κανόνες περὶ ὀρθογραφίας, Μετεωρολογικὸς Βροντολόγιος, περὶ ζφδίων, Γαληνοῦ ἱατροῦ ἐρμηνεία, περιλήψεις σουλτανικῶν ὁρισμῶν, ἀντίγραφο χρυσοβοῦλλου βοεβόδα Ἰωάννου Νικολάου Ἀλεξάνδρου, Αἰνύγματα, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀναστασίου Ἀντιοχείας καί Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Μ. Ἀθανασίου καί ἄλλων Πατέρων ἀποσπάσματα, ἀπανθισματάριο, προσευχές, Κανόνες τῆς παρακλητικῆς, περὶ τῶν ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου, εὐχές στόν Ἰησοῦ καί τῇ Θεοτόκῳ, κανόνες στή Θεοτόκῳ.

347. ἀρ. 670¹

ΙΗ' αἰ. (1708)

φύλ.;

- α') Ὁ κανὼν τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
- β') Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- γ') Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- δ') Κανόνες τῶν θεοφανείων
- ε') Μ. Βασιλείου περὶ νηστείας λόγοι δύο
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> Περί εὐχαριστίας
- η') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν
- θ') <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτὸς τῶν κακῶν
- ι') <Γρηγορίου τοῦ θεολόγου> εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ια') <Γρηγορίου τοῦ θεολόγου> Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μ. Βασίλειον>
- ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- ιγ') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ φιλοπρωχίας
- ιδ') Συνεσίου ἐπιστολαὶ ργς'
- ιε') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- ις') <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἢ συμμαχικός
- ιζ') <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός
- ιη') Γαβρίου Ἕλληνας τετράστιχα
- ιθ') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
- κ') Στίχοι εἰς τὸν ποιητὴν Φωκυλίδην
- κα') Φωκυλίδου ποίημα νομοθετικόν
- κβ') Στίχοι ἠρωελεγεῶν εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ποίημα Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Στουδίου

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 196-197 (ἀριθ. 4790), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

κγ') Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη,

Τά κείμενα, πλὴν τοῦ ὑπ' ἀρ. ις', παραδίδονται μέ διάστιχο ἑρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· Πέρασ ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου ἐπιστολαί δεδώκασι ἐξηγηθεῖσαι παρὰ τοῦ λογιωτάτου Ἀντωνίου, ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐτοῦ Μαΐου ιδ'.

Ὁ μνημονευόμενος διδάσκαλος Ἀντώνιος εἶναι ὡς ὁ Ἀντώνιος ὁ Βυβάντιος, ὁ συγγραφέας τῆς Χρηστοθείας.

348. ἀρ. 757¹ ΙΖ' αἰ. φύλ.;

Ἐντεῦθεν ἄρχονται τὰ Τετράστιχα καὶ ἐξηγούμενα κατὰ σύνταξιν <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου>.

Ἡ ἑρμηνεία παρατίθεται μετὰ ἀπὸ κάθε τετράστιχο.

349. ἀρ. 762² ΙΖ' αἰ. φύλ. 98 (ἀκέφαλος)

α') φύλ. 1-19 Κάτωνος γινῶμαι μονόστιχοι, κείμενο ἀκέφαλο

β') φύλ. 19-78 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικὰ δίστιχοι

γ') φύλ. 78-98 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα ἀνεπίγραφα.

Τά κείμενα α' καὶ γ' παραδίδονται μέ διάστιχον ἑρμηνεία, ἐνῶ τὸ β' κατὰ τὴ συντακτικὴ σειρὰ τῶν λέξεων.

350. ἀρ. 1330³ ἔτ. 1708 φύλ.;

Γρηγορίου <τοῦ Θεολόγου> τραγῳδία Χριστὸς πάσχων, ἀτελής.

Τὸ κείμενο παραδίδεται μέ ἐξήγηση στὰ περίθωρια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· 1708 Φεβρουαρίου 25, εἰς τὴν Πάτρα.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 222 (ἀριθ. 4877), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 222 (ἀριθ. 4882).

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 271 (ἀριθ. 5450), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

351. αρ. 1359¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Γινῶμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- β') Κέβητος Θηβαίου Πίναξ
- γ') Αἰσώπου βίος τοῦ μυθοποιοῦ Μαξιμῆ τῷ Πλανούδῃ συγγραφεὶς
- δ') <Ἀγαπητοῦ διακόνου> Ἐκθεσίς κεφαλαίων παραινετικῶν
- ε') Κάτωνος Ῥωμαίου γινῶμαι
- ς') Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν
- ζ') Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου, λόγος εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν (μέρος τοῦ λόγου)
- η') Στίχοι ἱαμβικοὶ ἀνεκτίγραφοι, ἀκέφαλοι
- θ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινωμικά δίστιχα
- ι') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ια') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια ιβ'
- ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα, ἀτελῆ .

Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ ε', παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐκτίσης σημειώσεις θεολογικῆς καὶ ὀνόματα βοτανῶν.

352. αρ. 1361² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Εὐριπίδου Ἑκάβη, ἀτελής
- β') <Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας>
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- δ') Ἐξήγησις τῶν Ὀλυνθιακῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους.

Τὰ κείμενα α'-γ' παραδίδονται μέ ἐρμηνεία στὰ περιθώρια, τοῦ δέ δ' ἡ ἐξήγησις.

353. αρ. 1363³ ἔτ. 1700 φύλ.;

- α') Συνεσίου Ἐπιστολαί

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 277 (ἀριθ. 5479), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 277 (ἀριθ. 5481), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἄνθ' ἄνωτ., σελ. 277 (ἀριθ. 5483), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση.

β') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τόν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· Γράφω ἐγώ ὁ Παναγιώτης τοῦ Χατζῆ Θεοδώρου κατὰ τὸ ἐν ἔτει μηνὶ 1700^ω Μεταγεϋντινῶνος 17^α ἡμέρα ε' μηνὶ Μαρτίου θ' ἡμέρα Πέμπτη.

354. ἀρ. 1365¹ ΙΗ' αἰ. (1726) φύλ.;

α') Σοφοκλέους Αἴας, ἀτελής

β') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α καὶ Β, ἐλλιπεῦς καὶ ἀτελεῦς.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη λόγοι εἰς ρητὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐπικηδεῖα καὶ διδαχές.

Σημείωση τοῦ γραφέως· κατὰ τό·αφης^{ον} ἐν μηνὶ Φεβρουαρίου κβ'.

355. ἀρ. 1371² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

α') Κάτωνος τοῦ Ρωμαίου γυνῆμαι

β') Κανόνες

γ') Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων

δ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας

ε') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ

ς') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις

ζ') Δημοσθένους Ὀλυνθιακοῦ Α' ἐξηγήσεις.

Τὰ κείμενα β'-ς' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη περὶ τῶν ζ' συνόδων, θέματα, τεχνολογικὲς ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 277 (ἀριθ. 5485), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 278 (ἀριθ. 5491), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

356. αρ. 1375¹ ΙΗ' αλ. (κολοβός) φύλ.;
- α') 'Αποφθέγματα φιλοσόφων ἐκ Διογένους Λαερτίου συλλεχθέντα
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀλφάβητος παραινετική πρὸς φιλό-
κονον
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> γνῶμικά διόστιχα, μονόστιχα καὶ τετράστιχα
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
- ε') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- ς') <'Αγαπητοῦ διακόνου> Κεφάλαια παραινετικά
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποίημα. 'Αρχ. Χριστέ ἀναξ
- η') 'Ερμηνεία κανόνων ἀκέφαλη καὶ ἀτελής.
- Τὰ κείμενα β'-ς' μέ διάστιχο ἐξηγήση.
- Παραδίδονται ἐπίσης 'Επιγράμματα καὶ 'Ιωάννου Γεωμέτρου ἐκ
τῶν τοῦ Γερωντικοῦ.

357. αρ. 1378² ΙΕ' αλ.
- α') 'Ισιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου 'Επιστολή
- β') 'Αποφθέγματα ἀρχαίων συγγραφέων
- γ') Αἰσώπου μῦθοι
- δ') 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνῶμικά.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ τεχνολογία
τῶν λέξεων.
- Παραδίδονται ἀκόμη ἀποσπάσματα πατέρων περὶ ψυχῆς, θεοτοκία,
περὶ τῶν δεκαοκτῶ παθῶν τῶν λέξεων καὶ περὶ σχημάτων.

Ι. Σκήτη 'Ιωασσαφάων

358. αρ. 97³ ΙΗ' αλ. φύλ.
- φύλ. 32 Νεῖλου στίχοι κατ' ἀλφάβητον.
- Τὸ κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

-
1. Σ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 278 (ἀριθ. 5495), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.
 2. Σ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 278-279 (ἀριθ. 5498), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων
καὶ φυλλαρίθμηση.
 3. Εὐλογίου ΚΟΥΡΙΑΑ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς 'Ιερᾶς Σκῆτης Καυσοκαλυβίων
καὶ τῶν Καλυβῶν αὐτῆς. ['Αγιορειτική Βιβλιοθήκη, αρ. 5], Paris 1930, σελ.
63.

359. ἀρ. 62¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Εὐριπίδου Ἑκάβη, Ἀκέφαλη
 β') Γνώμαι μονόστιχου ἐκ διαφόρων ποιητῶν
 γ') Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
 δ') Ἀριστοφάνους Νεφέλαι
 ε') Μ. Βασιλείου ὁμιλία (ἀκέφαλη)
 ς') <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
 ζ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
 η') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ πόσους τρόπους οἱ πονηροὶ λογισμοὶ ἐν τῇ ψυχῇ
 συνίστανται
 θ') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ εὐχαριστίας
 ι') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα
 οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη Εὐκλείδου (Στοιχεῖον α^{ον}), Ἰωάννου Γεωμέ-
 τρου ἐκ τῶν τοῦ Γερωντικοῦ, προλεγόμενα τῆς ἡθικῆς θεολογίας, πε-
 ρὶ αἰσθήσεως, Γραμματικῇ.

360. ἀρ. 70² ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
 β') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 γ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
 δ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν
 ε') Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυόντων
 ς') Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας
 ζ') Ἐπιστολαὶ διαφόρων
 η') Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ Κανόνες
 θ') Ἰγνατίου διακόνου παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
 ι') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἀλφάβητος παραινετικὴ πρὸς φιλό-
 πονον

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 62 (ἀρ. 1575), χωρὶς ἀρι-
 θμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 136-137 (ἀρ. 1583), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων
 καὶ φυλλαρίθμηση.

- ια') Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως στίχοι <παραινετικοί>
- ιβ') Τοῦ ὁσίου Νεΐλου κατ'ἀλφάβητον <στίχοι>
- ιγ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς, ἐξηγήσεις
- ιδ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξήγησις
- ιε') <Ἰσοκράτους> πρὸς Νικοκλέα, ἐξηγήσεις
- ισ') <Ἰσοκράτους> εἰς Εὐαγόραν, ἐξηγήσεις
- ιζ') Μ. Βασιλείου κατὰ μεθούτων, ἐξηγήσεις
- ιη') Λιβανίου πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας, ἐξηγήσεις
- ιθ') Κανὼν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ
- κ') Ἐξηγήσεις τοῦ κανόνος τοῦ Σταυροῦ
- κα') Πλουτάρχου περὶ καίδων ἀγωγῆς
- κβ') Ἐξηγήσεις τῶν ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου
- κγ') Θεοσηρῆπτου μοναχοῦ κανόνες εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον καὶ ἄλλου.

Τὰ α'-ιβ', κγ' κεῖμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία, τῶν ὑπολοίπων παραδίδονται οἱ ἐξηγήσεις.

Παραδίδονται ἀκόμη τύποι ἐπιστολῶν, Ὀμιλία εἰς τὸ Ἄσμα ᾠσμάτων.

361. ἀρ. 73¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ᾠφελούντο λόγων, ἐξηγήσεις
- β') Μ. Βασιλείου κατὰ μεθούτων, ἐξηγήσεις
- γ') Μ. Βασιλείου λόγος ἀσκητικός περὶ ἀποταγῆς βίου, ἐξηγήσεις
- δ') Βασιλείου Μακεδόνης αὐτοκράτορος Ῥωμαίων παραίνεσις πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν Λέοντα τὸν σοφόν.
- ε') Κάτωνος Ῥωμαίου γνώμαι παραινετικά διόστιχοι.

Παραδίδονται ἀκόμη Δωροθέου πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, Γραμματική, Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου (Ἑρμηνεία τῶν ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου) ἐξήγησις εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Γεωργίου Κορέσση Παραδείγματα, Ἐπιτάφιος, Ἐγκώμιον.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 137 (ἀρ. 1586), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση.

362. ἀρ. 235¹

ΙΗ' αἰ.

φύλ.;

- α') Κοσμά μελποδοῦ ὁ κανὼν εἰς τὴν Ὑψωσιν τοῦ Σταυροῦ
- β') <τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
- ε') <τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ
- ς') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις, ἀτελής
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- η') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον, ἀτελές
- θ') Μ. Βασιλείου ὁμιλία ε' τῶν εἰς τὴν ἑξαήμερον, κείμενο ἀτελές.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

363. ἀρ. 236²

ΙΗ' αἰ.

φύλ.;

Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν.

Τὸ κείμενο παραδίδεται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

364. ἀρ. 237³

ΙΗ' αἰ.

φύλ.;

Ὁ κανὼν τῶν Φώτων <Κοσμά μοναχοῦ>.

Τὸ κείμενο παραδίδεται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

365. ἀρ. 239⁴

ΙΗ' αἰ.

φύλ.;

- α') Ἰσοκράτους λόγος πρὸς Δημόνικον, ἐξήγησις
- β') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν, ἐξήγησις
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> Πλαταῦκος, ἐξήγησις
- δ') Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον, ἐξήγησις

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 149 (ἀρ. 1748), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλάριθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 149 (ἀρ. 1749), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλάριθμηση.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 149 (ἀρ. 1750), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλάριθμηση.
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 149 (ἀρ. 1752), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλάριθμηση.

- ε') Λιβανίου πρὸς τοὺς Τρῶας πρεσβευτικός β', ἐξήγησις
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης, ἐξήγησις
- ζ') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς, ἐξήγησις
- η') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγησις
- θ') Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Γ', ἐξήγησις
- ι') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α' καὶ Γ', ἐξήγησις
- ια') Λιβανίου περὶ δυσκόλου ἀνδρός, ἐξήγησις
- ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> μελέτη τρίτη, ἐξήγησις
- ιγ') Θεμιστίου περὶ φιλίας, ἐξήγησις.

366. ἀρ. 241¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- β') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν
- δ') Ἐξηγήσεις τοῦ βίου Αἰσώπου τοῦ ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Πλανούδη, ἀτελεῖς
- ε') Ἰσοκράτους Πλαταῖκος, ἐξηγήσεις
- ς') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀκούειν
- η') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ πολυπραγμοσύνης.

Τὰ κείμενα α'-γ', δ'-η' παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Γραμματική, Συμμίου Πτερόν καὶ Πέλεκυς; σημειώσεις διάφορες.

Ἱ. Σκήτη Καυσοκαλυβίων

367. ἀρ. 5 (Ἱωσαφίων 121α)² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Ἐξηγήσεις τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου Καίσαρείας παραδοθεῖσα παρὰ τοῦ διδασκάλου Δανιήλ τοῦ Πατμίου³, Μαγίου 13.
- β') Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τὸν ἑβδομον φαλμόν παρὰ τοῦ Δανιήλ μοναχοῦ τοῦ Πατμίου τοῦ Κεραμέως

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 149-150 (ἀρ. 1754), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', σελ. 465-466 (ἀρ. 6562), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

3. Βλ. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐξηγήσεις εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
- δ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τοὺς ἀγίους Πάντας
- ε') Τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον
- ς') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις. Ἐξήγησις παρὰ Δανιὴλ Πατμίου σοφιστοῦ διδασκάλου
- ζ') Μ. Βασιλείου ὁμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμούς
- η') Λιβανίου λόγων ἐξήγησις
1. Ἐξήτησεν ὁ Φίλιππος τὸν Δημοσθένην
 2. Ὁ τύραννος ἦτησεν
 3. Νόμος τὸν εὐφρόντα θησαυρὸν χιλίας τῇ πόλει διδόναι δραχμὰς
 4. Ἀλκίππη θυγάτηρ Ἄρεως ἦν
 5. Πλούσιος ἀριστεύσας ἦτησεν ἐς τὴν δωρεάν τοὺς φυγάδας ἐπαλθεῖν
 6. Ἐτέρα μελέτη ἐκ τοῦ ἐναντίου.
- Τὰ ὑπ' ἄρ. α' - ζ' κείμενα ἐξηγημένα ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ Κεραμέα, τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. η' (1-6) με ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
- Παραδίδεται ἀκόμη κατάλογος βιβλίων.
- Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὑπ' ἄρ. γ' κειμένου σημείωσις τοῦ γραφέως· Καὶ τῷ διδασκάλῳ ῥώμῃ παρὰ Δανιὴλ μοναχοῦ τοῦ σοφωτάτου Πατμίου.

Ἱ. Μ. Κουτλουμουσίου

368. ἄρ. 257¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 121
- α') Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου
- β') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ παραπρεσβείας.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται με σποραδικὴ διάστιχο ἐρμηνεία.

1. Σπ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 307 (ἄρ. 3330), χωρὶς φυλλαρίθμηση.

Ι.Μ. Κωσταμονίτου

369. άρ. 73¹ ΙΗ' αλ. φύλ.; (άκέφαλος)
- α') Λόγοι πατέρων άνεπίγραφου
 - β') 'Ισοκράτους λόγοι
 - γ') Μ. Βασιλείου λόγος, άτελής
 - δ') Φωκυλίδου ποίημα νουθετικών
 - ε') Λόγοι πατέρων
 - ς') <'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά>
 - ζ') Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον, ἐξηγήσεις
 - η') Μ. Βασιλείου καί Λιβανίου 'Επιστολαί.
- Τά ὑπ'ἀριθ. α'-ς' κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Ι.Μ. Μεγίστης Λαύρας

370. άρ.Η95² ΙΗ' αλ. φύλ. 236 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-17 Συνεσίου Κυρήνης ἐπιστολαί γ'
 - β') φύλ. 17-39 Μ. Βασιλείου ἐπιστολαί κα'
 - γ') φύλ. 39-45 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καί μή ἀπαντήσαντας μετὰ τό γενέσθαι πρεσβύτερον ἐν τῷ Πάσχα
 - δ') φύλ. 45-67 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν Καισάρειον τόν ἑαυτοῦ ἀδελφόν 'Επιτάφιος περιόντων ἔτι τῶν γονέων
 - ε') φύλ. 67-79 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν μέγαν 'Αθανάσιον ἀρχιεπίσκοπον 'Αλεξανδρείας.
- Παραδίδονται ἀκόμη θέματα Δανιήλ τοῦ Πατμίου, γυμνάσματα εἰς ἐπιστολικούς τύπους, θέματα Νεοφύτου, αἰνύγματα, θέματα ἄλλα, λόγος περὶ τῶν ἐπτά μυστηρίων, λόγος περὶ σωφροσύνης.

-
1. Στ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'άνωτ., τόμ. Α', σελ. 41 (άρ. 509), χωρὶς ἀριθμό φύλων καί φυλλαρίθμηση.
 2. Σωφρονίου ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ-ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ μοναχοῦ τοῦ Λαυριώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν 'Αγίῳ Ὄρει). Paris 1925, σελ. 115-116.

371. άρ. Η 101¹ ΙΗ' αί. φύλ. 191 (κολοβός)

- α') φύλ. 1-16 Λουκιανοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου
β') φύλ. 16-48 < Ἀντωνίου Βυζαντίου > Χρηστοθήθεια
γ') φύλ. 48-58 Φωκυλίδου ποιήμα νομοθετικόν
δ') φύλ. 58-61 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
ε') φύλ. 61-66 Ἐκ τῶν τοῦ Σόλωνος ἐλεγείων γυναικᾶ
ς') φύλ. 66-71^V Ὁ κανὼν εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν Ἰωάννου μονα-
χοῦ
ζ') φύλ. 71^V-77 Κανὼν εἰς τὰ θεοφάνεια
η') φύλ. 77-113 Κανόνες τῶν Βαῶν, Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης, Μ. Τετάρ-
της, Μ. Πέμπτης, Μ. Παρασκευῆς, Μ. Σαββάτου, Ἀναστάσεως,
Πεντηκοστῆς, Ὑπαπαντῆς
θ') φύλ. 113-191 Παρεμβολαὶ εἰς τὰς α-δ ραφιδίας τοῦ Ὁμήρου.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐξήγηση καὶ σχόλια.

372. άρ. Ι 36² ΙΗ' αί. (1767) φύλ. 176

φύλ. 138-152 Λουκιανοῦ Πευδοσοφιστῆς ἢ σολοικιστῆς, Λυκῆνος.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα Ἀντωνίου Κεφαλαίων, Ἀλεξάνδρου
τοῦ ἐξ Ἀπορρήτων, θέματα ἄλλα, Ἀντωνίου Λογοθέτου περὶ ἐγκλιτι-
κῶν, Σημειώματα ἀπὸ τοῦ Νικητῆ Χωνιάτη, Στράβωνος Γεωγραφικῶν β'.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 106^V, ἀφ' ἧς Ἀυγούστου 9 διὰ χειρὸς Κυρίλλου
ἱερομονάχου Λαυριώτου.

Δέν εἶναι εὐκόλο νά διευκρινισθῇ ἂν πρόκειται γιὰ τόν Κύριλ-
λο Λαυριώτη, τόν καθηγητὴ τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου ἢ τόν ὁμώνυμό
του μοναχό τῆς Μονῆς Ἀγ. Λαύρας Καλαβρύτων, ἐκείνης λόγι, ἐπειδὴ
εἶναι σύγχρονοι³.

1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116.

2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 180.

3. Τό ζήτημα τῶν δύο Κυρίλλων Λαυριωτῶν πραγματεύεται ἡ Α. Camariano-Cioran,
Les Académies, σελ. 407 καὶ ἐξῆς.

373. άρ. Κ 56¹ ΙΗ' αλ. (1755) φύλ. 186
 Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας βιβλία η' .
 Παραδίδεται μέ έρμηνεία καί σχόλια.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 175^v· 'Εν Πάτμῳ, αψνε' 'Οκτωβρίου καδ' Κύριλ-
 λος Ίερομόναχος Πελοποννήσιος ἡ τῆς τύχης.
374. άρ. Κ 92² ΙΗ' αλ. (1728) φύλ. 871
 α') φύλ. 1-128 'Ερμηνεία κανόνων τῶν Χριστουγέννων, τῶν Θεοφανείων,
 τῆς 'Υπαπαντῆς, τῶν Βαΐων, τῆς Μ. 'Εβδομάδος, τοῦ Πάσχα, τοῦ
 'Αντίπασχα, τῆς 'Αναλήψεως, τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Μεταμορφώσεως
 τῆς Κοιμήσεως καί τοῦ Σταυροῦ
 β') φύλ. 128-151 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τόν Ίερομάρτυ-
 ρα Κυπριανόν καί 'Επιτάφιος εἰς τόν ἑαυτοῦ πατέρα
 γ') φύλ. 151-207 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Ἡρώνα τόν φιλόσοφον
 δ') φύλ. 207-237 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Καισάριον τόν ἀδελφόν 'Επιτάφιος
 ε') φύλ. 237-291 <τοῦ αὐτοῦ> 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 ς') φύλ. 291-387 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καί
 μή ἀπαντήσαντας
 ζ') φύλ. 387-395 <τοῦ αὐτοῦ> στηλιτευτικός β'
 η') φύλ. 395-453 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τόν πατέρα σιωπῶντα διὰ τήν πλη-
 γήν τῆς χαλάζης
 θ') φύλ. 453-489 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ φιλοπρωχίας
 ι') φύλ. 489-547 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ
 ια') φύλ. 547-563 <τοῦ αὐτοῦ> συντακτῆριος κατὰ τήν παρουσίαν τῶν
 ρν' ἐπισκόπων
 ιβ') φύλ. 563-604 <τοῦ αὐτοῦ> 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον
 ιγ') φύλ. 604-723 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ 'Ιουλιανοῦ στηλιτευτικός α' .
 Οἱ λόγοι τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παραδίδονται ἐρμηνευμέ-
 νου.
 Σημείωση τοῦ γραφέως (στό τέλος τοῦ χ/φου) 'Γέγραπται καί τόδε διὰ χειρός
 Καλλινίκου Ίερομονάχου τοῦ ἀπὸ Λήμνου ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ,αψκη' .
 'Ο Καλλίνικος καί ὁ ἀδελφός του Κοσμάς ἦσαν μαθητές τοῦ Μα-
 καρίου Καλογερά στήν Πατμιάδα. (Πρβλ. καί άρ. 388).

-
1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 225.
 2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 233.

375. άρ. κ 97¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 482

α') φύλ. 299-466 Συνεσίου επιστολαί

β') φύλ. 468-482 Μ. Βασιλείου περί συμβουλής των παίδων.

Παραδίδονται ακόμη έργα Ν. Καβάσιλα.

Σημειώσεις του γραφέως α') φύλ. 466* Κατά τό αψνε' έλαβε πέρας ή των επιστολών του σοφωτάτου Συνεσίου καλλίστη πληθύς κατά μήνα Ποσειδεώνα έν Πάτμω έν αλς ένιαντούς όλους διετρίψαμεν δύο τέσσαρας παρά μῆνας· Κύριλλος έρομονάχος ή της τύχης β') φύλ. 482: Διά χειρός εύτελοϋς Κυρίλλου έρομονάχου έν έτει, αψεζ' Ιουνίου β' έν 'Ιασίψ.

376. άρ. κ 122² ΙΗ' αλ. σελ. 715

α') σελ. 1-23 Λουκιανού 'Ενύπνιον

β') σελ. 23-106 <του αύτου> Νεκρικοί διάλογοι: Διογένους και Πολυδεύκους, Πλούτων ή κατά Μενίππου, 'Ερμοϋ και Χάρωνος, Πλούτωνος και 'Ερμοϋ, Τερφώνος και Πλούτωνος, Ξενοφάντου και Καλλιδημίδου, Κνήμωνος και Δαμνίππου, Χάρωνος και 'Ερμοϋ, 'Αλεξάνδρου και Φιλίππου, Διογένους και 'Αλεξάνδρου, Διογένους και 'Ηρακλέους, Μενίππου και Ταντάλου, Μενίππου, Αἰακοϋ, Πυθαγόρου και Σωκράτους, Χάρωνος, Μενίππου και 'Ερμοϋ, Διογένους και Μουσώλου, Νηρέως, Θεοσίτου και Μενίππου, 'Ερμοϋ Χάρωνος, Κρόισου Σόλωνος ή έπισκοποϋντες, μέ έρμηνεία.

γ') σελ. 161-209 <του αύτου> Τύμων ή μισάνθρωπος. 'Επαναλαμβάνεται και μέ έρμηνεία

δ') σελ. 289-335 Μ. Βασιλείου εις τό πρόσεχε σεαυτῷ

ε') σελ. 335-357 'Ιωάννου του Χρϋσοστόμου λόγος περί προσευχής και λόγος εις τόν απόστολον Παϋλον

ς') σελ. 357-406 <του αύτου> εις τούς άγίους Πάντας

ζ') σελ. 406-423 <του αύτου> εις τήν παραβολήν του άσώτου

η') σελ. 447-533 Κανόνες του Σταυροϋ, των Χριστουγέννων, των Θεοφανεών, της 'Υπαπαντής, της Μ. 'Εβδομάδος, έξηγημένου

θ') σελ. 567-589 Γαβρίλου 'Ελληνος τετράστιχα, έξηγημένα.

Παραδίδονται επίσης Θεοδώρου έγκώμια και Νεοφύτου θέματα.

Σημείωση του γραφέως (στό τέλος του χ/φου): τέλος του παρόντος Διονύσιος έρομονάχος.

1. Σ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 234-235.

2. Σ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 244-245.

377. ἀρ. Α 62¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 298
- α') φύλ. 1-17 Μ. Βασιλείου ὁμιλία δύο εἰς τὴν ἑξαήμερον
- β') φύλ. 17-41 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
- γ') φύλ. 41-65 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- δ') φύλ. 65-89 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία καὶ περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βυρτικοῖς
- ε') φύλ. 89-139 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἠρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
- ς') φύλ. 139-155 τοῦ αὐτοῦ ἐπὶ ἀποδήμῃ τῇ φιλίᾳ
- ζ') φύλ. 155-189 Πλουτάρχου περὶ παιδῶν ἀγωγῆς
- η') φύλ. 189-209 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἠρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ τετραευαγγελίᾳ εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου
- θ') φύλ. 209-217 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων
- ι') φύλ. 217-220 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἐξ ἐπαγγελίας γέννησιν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- ια') φύλ. 220-225 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν βίον τοῦ μεγάλου Βασιλείου
- ιβ') φύλ. 225-231 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν βίον τοῦ Χρυσοστόμου
- ιγ') φύλ. 231-232 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
- ιδ') φύλ. 232-237 <τοῦ αὐτοῦ> προσφωνητικοὶ ὁμοιοὶ εἰς τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, Βασίλειον, Χρυσόστομον, Γρηγόριον Νύσσης καὶ Νικόλαον
- ιε') φύλ. 243-261 Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργισμένων
- ισ') φύλ. 261-283 <τοῦ αὐτοῦ> Προοίμιον περὶ κρίματος Θεοῦ
- ις') φύλ. 283-298 Κάτωνος Ῥωμαίου γυνῶμαι παραινετικαὶ δόστιχοι.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἐπίσης Μ. Ψελλοῦ στίχοι.

378. ἀρ. Μ 26² ἔτ. 1700 φύλ. 139
- α') φύλ. 1-60 Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- β') φύλ. 68-75 Κανὼν παρακλητικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ποιή-
μα Θεόστηρῆς μοναχοῦ

-
1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 274-275.
 2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 306, φύλ. 137' Κτήμα Κωνσταντίνου ἢ τῆς τύχης.

γ') φύλ. 75-83 Ἑτερος εἰς τὴν θεοτόκον ποίημα τοῦ βασιλέως κυροῦ
θεοδώρου Δούκα τοῦ Ασκαρέως

δ') φύλ. 83-103 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου πρὸς Σέλευκον

ε') φύλ. 103-139 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς.

Τὰ κείμενα α'-δ' παραδίδονται μέ ἐρμηνεία, τὸ δέ ε' μέ διὰ-
στιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 60: Τέλος τῆς Χρηστοθείας· εἰς τὸ ἑ-
ρὸν σχολάζον τῆς Σίφνου· Ἀπριλίου θ' αψ'.

379. ἀρ. M 40² IH' αἰ. (1789, 1791) σελ. 718

α') σελ. 1-23 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, ἐξήγησις

β') σελ. 23-161 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι: Διογένους Πολυδεύ-
κους, Πλούτωνος ἢ κατὰ Μενίππου, Ἑρμοῦ καὶ Χάρωνος, Πλούτω-
νος καὶ Ἑρμοῦ, Τερψίλωνος καὶ Πλούτωνος, Χάρωνος καὶ Ἑρμοῦ,
Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου, Διογένους καὶ Ἀλεξάνδρου, Διογέ-
νους καὶ Ἡρακλέους, Μενίππου καὶ Ταντάλου, Μενίππου, Αἰακοῦ,
Πυθαγόρου καὶ Σωκράτους, Χάρωνος, Μενίππου καὶ Ἑρμοῦ, Διογέ-
νους καὶ Μουσώλου, Νηρέως, Θερσίτου καὶ Μενίππου, Ἑρμοῦ καὶ
Χάρωνος, Κροίσου καὶ Σόλωνος ἢ ἐπισκοποῦντες

γ') σελ. 161-209 <τοῦ αὐτοῦ> Τίμων ἢ μισάνθρωπος. "Ἐτέρα ἐξήγησις
Τίμων ἢ μισάνθρωπος"

δ') σελ. 289-335 Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, μέ ἐρμηνεία

ε') σελ. 335-357 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς

ς') σελ. 357-406 <τοῦ αὐτοῦ> λόγοι τρεῖς εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον

ζ') σελ. 406-423 <τοῦ αὐτοῦ> ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας

η') σελ. 423-447 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου

θ') σελ. 447-561 Κανόνες τοῦ Σταυροῦ, τῶν Χριστογενένων, τῶν θεοφα-
νείων, τῆς Ὑπαπαντῆς, Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης, Μ. Τετάρτης,
Μ. Πέμπτης

ι') σελ. 567-589 Γαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα.

Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι στοῦ ἑρὸ νικητῆρα, θεοδώρου ἐπιτά-
φιλος εἰς νέους, λόγος ἐπιτάφιλος καὶ Νεοφύτου θέματα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') στὸν κανόνα τῆς Ὑπαπαντῆς: 1789 Ἀπριλίου
β' β') στοῦ τέλους τοῦ χ/φου: Τέλος τοῦ Πύνακος 25 Ἀπριλίου 1791.
Σμύρνη.

380. ἀρ. M 41³ IH' αἰ. (1757) φύλ. 56

α') φύλ. 31-50 Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸν θεόπτην Μωϋ-
σῆν.

1. Γιὰ τὸ σχολάζο τῆς Σίφνου βλ. Καρόλου ΓΚΙΩΝ, Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου
ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ τῆς περιγραφῆς τῶν
ἀρχαίων αὐτῆς μεταλλείων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἐν Σύρῳ 1876, σελ. ι'-μη'.
Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 172. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Ἐγγράφα ἀφορῶντα
εἰς τὴν Σχολὴν Σίφνου. ΔΙΕΞ. τόμ. Β' (1885), σελ. 318-322 καὶ Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙ-
ΔΟΥ, Ἡ παιδεία, τόμ. Β', σελ. 61-66.
2. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΑΛΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 310.
3. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΑΛΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 310-311.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη περί μορίων, θεματογραφία, ὁ 'Ακάθιστος' Ὕμνος, προφητικά ἀποσπάσματα ἀπό τόν 'Ησαΐα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1· Καί τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Νεοφύτῳ ἱερο-
μονάχῳ αὐτῷ Μαρτίου α' ἐγράφη εἰς Βουκουρέστι τῆς Βλαχίας διὰ χει-
ρός ἐμοῦ.

381. ἀρ. M 91¹ IH' αἱ. (1789) φύλ. 214
α') φύλ. 1-5^v Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
β') φύλ. 6^v-52 < τοῦ αὐτοῦ > Νεκρικοὶ διάλογοι
γ') φύλ. 52-54^v 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου 'Επιστολαί τοῦ α' τόμου²
δ') φύλ. 54^v-66 'Ισιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου 'Επιστολαί
ε') φύλ. 66-70 Μ. Βασιλείου < 'Επιστολαί >
ς') φύλ. 70-104^v Φαλάριδος, Βρούτου, 'Αριστοτέλους, Διογένους
καί Κράτητος, 'Αλκίφρονος, Φιλοστράτου, 'Αριστεναί-
του, Θεοφυλάκτου τοῦ Σιμωνάτου, Αἰλιανοῦ καί Αἰνεί-
ου, Προκοπέου, Διονυσίου σοφιστοῦ 'Επιστολαί
ζ') φύλ. 104^v-120 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου < 'Επιστολαί >
η') φύλ. 120-130^v Συνεσίου < 'Επιστολαί >
θ') φύλ. 137-144 'Αποφθέγματα φιλοσόφων ἀπό τό Διογένη Λαέρτιο
ι') φύλ. 144-172 Αἰσώπου βίος
ια') φύλ. 172-184 Αἰσώπου Μῦθοι.

Τά κείμενα συνοδεύονται ἀπό τήν ἐξήγησίν τους.

Παραδίδονται ἐπίσης Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου ἐρμηνεία τοῦ
ἀπολυτικίου τῆς ἀγ. Παρασκευῆς, ἐρμηνεῖες σέ ρητά καί ὀνόματα, πό-
γος νικητριαῆς, πίνακας ἀξιολογημένων, 'Αθανασίου 'Αλεξανδρείας
εἰς τοὺς ψαλμούς, ἀνακεφαλαίωση τῆς διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ, κατὰ
καθολικῶν.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 130^v· αὐτῷ (1789) 'Ιουνίου η'· ἐν Δημητριά-
νῃ παρ' ἐμοῦ 'Ιωάννου Σπηλιωτοπούλου, καί ... 'Ιωάννης μοναχὸς Πε-
λοποννήσιος.

'Ο 'Ιωάννης Σπηλιωτόπουλος, μαθητὴς τῆς σχολῆς Δημητσάνης, ἐμόνασε
στή Μονὴ Ἐξροποτάμου, μέ τό ὄνομα 'Ιερόθεος. Ἐκεῖ μετέφερε καί τὰ
βιβλία του.

-
1. Σωφρ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ, Ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 318-319.
 2. 'Εννοεῖται τοῦ Α' τόμου τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας φιλολογικῆς τοῦ 'Ιωάννου Πα-
τούσα, σελ. 138 καί ἐξ. τῆς πρώτης ἐκδόσεως.
 3. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 177-178.

382. αρ. Ω2¹ ΙΗ' αλ. (1782) φύλ. 194
 φύλ. 1-194 'Ηρωδιανού της μετά Μάρκον βασιλείας ιστοριῶν βιβλία
 δεκτῶ.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 112^v. Τέλος τοῦ δ' βιβλίου ἐν Πάτμῳ αψβ'.

383. αρ. Ω 23² ΙΗ' αλ. (1790, 1796) φύλ. 435
 α') φύλ. 1-19 'Ισοκράτους λόγος πρὸς Δημόνικον
 β') φύλ. 19-40 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 γ') φύλ. 40-71 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Εὐαγόραν
 δ') φύλ. 71-113 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 ε') φύλ. 113-131 τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης
 ς') φύλ. 131-147 Λιβανίου λόγος περὶ δυσκόλου ἀνδρός
 ζ') φύλ. 147-155 τοῦ αὐτοῦ πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς
 'Ελένης
 η') φύλ. 155-194 Θεοδορήτου Κύρου περὶ προνοίας λόγοι δύο
 θ') φύλ. 194-216 Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυσόντων
 ι') φύλ. 216-255 Γρηγορίου <τοῦ Θεολόγου> ποιητικά, ἐξήγηση
 ια') φύλ. 255-273 'Αμφιλοχίου πρὸς Σέλευκον, ἐξήγηση
 ιβ') φύλ. 273-295 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά, ἐξήγηση
 ιγ') φύλ. 295-355 Γρηγορίου <τοῦ Θεολόγου> λόγος περὶ φυλοκτωχίας,
 ἐξήγηση
 ιδ') φύλ. 355-359 <τοῦ αὐτοῦ> 'Απολογητικὸς, ἐξήγηση
 ιε') φύλ. 359-381 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν ἐπὶ ψυχῆς παθῶν, ἐξήγηση. Καὶ
 "ἑτέρα ἐξήγησις"
 ις') φύλ. 383-413 Πλουτάρχου ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν, ἐξή-
 γηση
 ιζ') φύλ. 413-421 <Λιβανίου> Πρεσβευτικὸς β' πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς
 'Ελένης
 ιη') φύλ. 429^{r-v}. Συνεσίου 'Επιστολή
 ιθ') φύλ. 430-435 Σημειώσεις εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ αὐτοῦ (=Συνεσίου;).

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος, λό-
 γος ἀκέφαλος, ἐκ τοῦ Προουμίου Νικηφόρου Γρηγορᾶ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 40· αψβ' Μαρτίου α' ἡμέρᾳ Παρασκευῇ
 ἐτελειώσαμεν τὸν παρόντα λόγον· β') φύλ. 71· αψβ' 'Ιουλίου α' τέλος
 τοῦ παρόντος ἐπιταφίου καὶ ἐγκωμιαστικοῦ λόγου τελειωθέντος διὰ
 χειρὸς ἐμοῦ 'Αναγνώστου Πελοποννησίου ἐκ κώμης Γαργαλιάνου γ') φύλ.
 155· αψδς' 'Ιουλίου ε' Δημητριάνα.

1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΑΛΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 324.

2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΑΛΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., 328.

384. ἀρ. Ω 37¹ ΙΗ' αἰ. (1725) φύλ. 290
- α') φύλ. 1-8 Στίχοι εἰς τὸν Φωκυλίδην
- β') φύλ. 8-23 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά διόστιχοι
- γ') φύλ. 23-37 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινῶμικά διόστιχα καὶ τετράστιχα
- δ') φύλ. 37²⁻⁵ τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- ε') φύλ. 37-39 Λουκίανου Προμηθεὺς ἢ Καύκασος
- ς') φύλ. 39-55 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- ζ') φύλ. 55-95 Αἰσώπου βίος τοῦ μυθοποιοῦ Μαξιμῆ τῷ Πλατωνίδῃ συγγραφείς
- η') φύλ. 95-103 Λουκίανου περὶ τοῦ ἐνυπνίου ἥτοι βίος Λουκίανου
- θ') φύλ. 103-106⁵ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ ἐν λόγοις
- ι') φύλ. 106⁵-107 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νιγρῆνον ἐπιστολή
- ια') φύλ. 107-125 τοῦ αὐτοῦ Νιγρῆνος ἢ περὶ φιλοσόφου ἥθους
- ιβ') φύλ. 125-147 τοῦ αὐτοῦ Τίμων ἢ μισάνθρωπος
- ιγ') φύλ. 147-151 τοῦ αὐτοῦ Προμηθεὺς ἢ Καύκασος, Ἐρμῆς
- ιδ') φύλ. 151-179 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόρων
- ιε') φύλ. 179-197 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ισ') φύλ. 197-199 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ις') φύλ. 199-215 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ιη') φύλ. 215-251 τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ τοῦ μὴ προσηλασθαι τοὺς βιοτικοὺς
- ιθ') φύλ. 251-275 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
- κ') φύλ. 275-290 Προῦμιον Χρηστοθείας (καὶ ἐννέα κεφάλαια παραινετικά).

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία καὶ σχόλια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 94, 177* Πόνος Παρθενίου ἱεροδιακόνου Λινδίου, ἀφκε'.

385. ἀρ. Ω 40² ΙΗ' αἰ. φύλ. 285
- α') φύλ. 1-17 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων, ἐξήγησις
- β') φύλ. 17-41 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, ἐξήγησις

-
1. Σ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 332-333. φύλ. 1' Ὑπόρχεῖ κάμοῦ Ἀνθίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου.
 2. Σ. ΕΥΕΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 333.

- γ') φύλ. 41-68 τοῦ αὐτοῦ εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ, ἐξήγησις
 δ') φύλ. 68-105 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλλη-
 νικῶν λόγων, ἐξήγησις
 ε') φύλ. 105-246 Πλουτάρχου τρεῖς λόγου, ἐξήγησις
 ς') φύλ. 246-285 Θεμιστίου περὶ φιλίας, ἐξήγησις.
 Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 285· Τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν θεῶ χάρις,
 Κωνσταντῖνος

386. ἀρ. Ω 54¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 278
 α') φύλ. 1-42 < Ἰσοκράτους Πανηγυρικός >
 β') φύλ. 42-122 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως
 στηλιτευτικοῦ Α' καὶ Β'
 γ') φύλ. 122-182 τοῦ αὐτοῦ Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μ. Βασίλειον
 δ') φύλ. 182-237 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
 ε') φύλ. 237-257 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινε-
 τικῶν, μέ ἐξήγησις
 ς') φύλ. 257-278; Γαβρίλου Ἕλληνας τετράστιχα, μέ ἐξήγησις.
 Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 278; Κάμοι Ἀναστασίου τετράδιον τέρμα.

387. ἀρ. Ω 115² ΙΗ' αἰ. φύλ. 261
 α') φύλ. 6-66 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλ-
 ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
 β') φύλ. 66-81 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 γ') φύλ. 81-95 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
 δ') φύλ. 95-107 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
 ε') φύλ. 107-132 Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργυζομένων
 ς') φύλ. 132-135 Λουκιανοῦ λόγος περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
 ζ') φύλ. 135-139 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 η') φύλ. 139-185 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
 θ') φύλ. 185-219 Ἐξήγησις τοῦ περὶ παιδων ἀγωγῆς λόγου τοῦ Πλου-
 τάρχου
 ι') φύλ. 219-240 τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ τοῦ ἀκούειν

1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 336-337.
 2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 353.

ια') φύλ. 243-261 'Αγαπητοῦ διακόνου "Εκθεσις κεφαλαίων παραινε-
τικῶν.

Τό κείμενο α' παραδίδεται μέ διάστιχο ἑρμηνεία, ἐνῶ τά κείμε-
να β'-ε', η' καί ια' παραδίδονται μέ ἑρμηνεία καί τῶν ζ'-ζ', θ'-ι'
μόνο ἐξήγησι. Ἑρμηνευτής τοῦ ὑπ' ἄρ. ι' φέρεται Γαβριήλ.

Παραδίδονται ἀκόμη ἑγκώμια στήν Μεγάλη Παρασκευή καί ἐγκώμιο
στόν προφήτη Ἰεζεκιήλ.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 106* Τέλος χεῖρ Δημητρίου γέγραφε.

388. ἄρ. Ω 116¹

ΙΗ' αἰ. σελ. 535+178

α') σελ. 1-29 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τήν Χριστοῦ
γέννησιν

β') σελ. 29-57 τοῦ αὐτοῦ εἰς τά θῶτα

γ') σελ. 57-137 τοῦ αὐτοῦ εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα

δ') σελ. 137-195 τοῦ αὐτοῦ εἰς τό ἅγιον Πάσχα

ε') σελ. 195-226 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν ἀγίαν Πεντηκοστήν

ς') σελ. 226-251 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Καλνή Κυριακήν καί εἰς τό
ἔαρ καί εἰς τόν μάρτυρα Μάμαντα

ζ') σελ. 251-392 τοῦ αὐτοῦ Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μέγαν Βασίλειον

η') σελ. 392-535 τοῦ αὐτοῦ κατά Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικός
α'

θ') σελ. 1-37 Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ αὐτός ἐστίν τῶν κακῶν ὁ
θεός

ι') σελ. 37-81 τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ μή προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς

ια') σελ. 81-108 τοῦ αὐτοῦ κατά τῶν ὀργισμένων

ιβ') σελ. 108-172 τοῦ αὐτοῦ περί κρίματος θεοῦ

ιγ') σελ. 172-178 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν
ῥητορικῶν λόγων.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ ἑρμηνεία.

1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ - Σπ. ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 353-354. φύλ. 1' καί
τόδε Κοσμᾶ καί Καλλινίκου τῶν Αἰγυπτίων. Οἱ ἀδελφοί Κοσμᾶ καί Καλλίνικος
ἦσαν μαθηταί τοῦ Μακαρίου Καλογερᾶ στήν Πατριάρχη καί Μ.Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, Ἡ
Πατριάρχης, σελ. 173-174. Πρβλ. καί ἄρ. 374.

389. αρ. 74¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
- α') Μ. Βασιλείου ὀμιλῖαι εἰς τὴν 'Εξαήμερον α', β'
 - β') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α
 - γ') Δημοσθένους 'Ολυμπιακοί Α' καὶ Β'
 - δ') Θεμιστίου φιλοσόφου περὶ φιλίας
 - ε') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις.

Τὰ κείμενα α'-γ' παραδίδονται με διάστιχο ἑρμηνεία καὶ τὸ β' με σημειώσεις στὰ περιθώρια, τῶν δὲ δ'-ε' παραδίδεται μόνο ἡ ἐξήγησις.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα, περὶ ἀζύμων, περὶ θείας μεταλήψεως, λόγος εἰς τοὺς ἀγίους Ταξιάρχας, λέξεις καὶ συνώνυμά τους.

390. αρ. 75² ΙΗ' αἰ. (1783) φύλ.;
- α') Δημοσθένους : 'Ολυμπιακός Α', ἐξηγήσεις
 - β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν καὶ εἰς τοὺς Μακκαβαίους, ἑρμηνεία
 - γ') 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα καὶ Πλαταῦκος, ἐξηγήσεις
 - δ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα λόγος, ἀκέφαλος
 - ε') Ξενοφώντος 'Απομνημονευμάτων ἐκλογές
 - ς') Πλάτωνος Κρίτων
 - ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ μὴ ἀπαντήσαντας
 - η') <'Αγαπητοῦ διακόνου> Κεφάλαια παραινετικά
 - θ') Λουκιανοῦ ἀποσπάσματα
 - ι') 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἀποσπάσματα
 - ια') 'Αντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 - ιβ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 - ιγ') Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 69 (ἀριθ. 776), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 69-70 (ἀριθ. 777), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση.

- ωδ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν
πληγὴν τῆς χαλάρης
- ιε') Γινῶμαι μόνοστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- ις') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα. Εἶναι ἡ
ἐρμηνεία τοῦ λόγου
- ιζ') Τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
- ιη') Ἑρμηνεία τοῦ προηγουμένου λόγου, ἀτελής.
- Τὰ κείμενα δ'-ζ' καὶ ι'-ιγ' μέ διάστιχο ἐξήγησι καὶ μέ σχό-
λια στὰ περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη δύο λόγοι ἀκέφαλοι.

Σημείωσι τοῦ γραφέως (στὴν ἀρχὴ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Α') 1783 Μαΐου 22.

391. ἀρ. 76¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
Συνεσίου Ἐπιστολαί, μέ διάστιχο ἐρμηνεία. Ἀκολουθοῦν οἱ
ἐξηγήσεις.

392. ἀρ. 77² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

α') Λουκιανοῦ διάλογοί τινες, ἐξηγήσεις

β') Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ

γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι

δ') Ἰσοκράτους λόγοι

ε') Μ. Βασιλείου λόγοι

ς') Κανὼν (στὴ Θεοτόκῃ), ἐξηγήσεις

ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί, ἐξηγήσεις.

393. ἀρ. 78³ ΙΗ' αἰ. (1727) φύλ.;

Νικητὰ Σερρών Ἑρμηνεία εἰς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Σημείωσι τοῦ γραφέως 1727 Μαρτίου 18. Αἱ παροῦσαι εἰς τοὺς τοῦ Θεολόγου
λόγους παραφράσεις τέλος εἰλήφασιν διὰ χειρὸς ἐμοῦ Δημητρίου Μη-
τσακτζῆ εἰς τὸ τοῦ λογιστάτου Μπαλάνου σχολεῖον τοῦ ἡμετέρου καθη-
γητοῦ, διὰ μισθοῦ τοῦ πανευλαβεστάτου καὶ λογιστάτου κυρίου Ραφαήλ
ὀβολῶν δύο ἕνεκα τὴν κόλλαν.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70 (ἀριθ. 778), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70 (ἀριθ. 779), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70 (ἀριθ. 780), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.

Τό μνημονευόμενον σχολάζο τοῦ Μπαλάνου εἶναι ἡ Μπαλαναῖα σχολή τῶν Ἰωαννίνων, ὃ δέ λογιώτατος Μπαλάνος εἶναι προφανῶς ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος τοῦ Κοσμᾶ, ὃ ὅποιος τό 1727 σχολάρχευ στήν σχολή τοῦ ἐπῆρε τό ὄνομά του λόγφ τῆς πολυετοῦς σχολαρχίας του¹.

394. ἀρ. 79² ΙΗ' αἰ. φύλ.;

Θουκυδίδου Ευγγραφῆς μέρος τοῦ προοιμίου καί δημογορίαι.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία, ἡ ὁποία σέ πολλά σημεία δέν ἔχει γραφή.

395. ἀρ. 81³ ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Κάτωνος Ρωμαίου <γνώμαι>, ἐξήγηση
- β') Δημοσθένους κατά Μελιδίου λόγος, ἀκέφαλος. Σχόλια
- γ') Ἰσοκράτους Πανηγυρικός
- δ') Λουκιανοῦ περί τοῦ μή ῥηδύως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
- ε') Συνεσίου εἰς τόν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περί βασιλείας
- ς') <Πλουτάρχου>⁴ περί κολυπραγμοσύνης.

Τῶν κειμένων α'-γ' παραδίδεται ἡ ἐξήγηση, τά ὑπ'ἀρ. δ'-ε' μέ διάστιχο ἐρμηνεία καί τό ὑπ'ἀρ. ς' σέ ψυχολογική ἐρμηνεία καταλογάδην.

Παραδίδονται ἀκόμη διάλογος σχολαστικοῦ πρός Συμεῶνα τόν Νέον θεολόγον, σημειώσεις περί χιμαῖρας καί περί μέτρου, Προβιολύκῃς εἰς ἅπασαν τήν λογικήν τοῦ Ἀριστοτέλους.

396. ἀρ. 82⁵ ΙΗ' αἰ. φύλ.;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί
 - β') Τοῦ αὐτοῦ στίχοι ἡρωϊκοί, ἀκέφαλοι, ἀτελεῖς.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

1. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφία, σελ. 19-23.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70 (ἀριθ. 781), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70 (ἀριθ. 783), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.

4. Στήν ἐντυπη περιγραφή· "Τοῦ αὐτοῦ", δηλ. Συνεσίου. Τό ὀρθό ὅμως ὅπως γράφεται στήν περιγραφή μας.

5. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 70 (ἀριθ. 784), χωρίς ἀριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.

397. άρ. 84¹ ΙΗ' αλ. φύλ.;

Γρηγορίου του θεολόγου στίχου παραινετικού κατ'αλφάβητου.

Παραδίδεται μέ διάστιχο έρμηνεία.

Παραδίδονται άκόμη θέατρον βασιλικόν Καισαρίου του Δαπόντε, Μιχαήλ Ψελλου λόγος, εύχή εις την υπεραγίαν θεοτόκον, χάτι σερίφι του Σουλτάνου Σελήμ για τή μονή Ήεροποτάμου.

Ι. Μ. Ήεροποτάμου

398. άρ. 2² ΙΗ' αλ. φύλ. 177

α') φύλ. 1-44^v Πλουτάρχου περί παιδων άγωγής

β') φύλ. 45-79 < του αύτου > περί του άκούειν κακώς

γ') φύλ. 80-104 < του αύτου > περί πολυπραγμοσύνης

δ') φύλ. 105-138 Θεμιστίου φιλοσόφου περί φιλίας

ε') φύλ. 139-159 < του αύτου > περί της φιληκοΐας του βασιλέως

ς') φύλ. 160-177 < του αύτου > προτρεπτικός Νικομηδεύσιν.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.

399. άρ. 6³ ΙΗ' αλ. (1786) φύλ. 279

α') φύλ. 1-2 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις προς τούς νέους⁴, έξήγηση

β') φύλ. 2-26 Γνωμικά μονόστιχα έκ διαφόρων ποιητών, έξήγηση

γ') φύλ. 73-74 'Αποφθέγματα των έπτά σοφών, έξήγηση

δ') φύλ. 108-118 Γαβρίου 'Ελληνας τετράστιχα, έξήγηση

ε') φύλ. 120-123 Πυθαγόρου Χρυσά έπη, έξήγηση

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 71 (άριθ. 786), χωρίς άριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 200 (άριθ. 2335), χωρίς άριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση. Εύδακίμου Ήεροποταμηνου, (Π. ΔΟΥΡΟΥΝΤΑΚΗ), Κατάλογος αναλυτικός των χειρογράφων κωδίκων της Βιβλιοθήκης της έν 'Αγύψ 'Ορει του 'Αθω 'Ιεράς καί Σεβασμίας Βασιλικής, Πατριαρχικής καί Σταυροπηγιακής Μονής του Ήεροποτάμου. Θεσσαλονίκη 1932, σελ. 2 (άρ. 2564). φύλ. 1. Τό παρόν ύπάρχει 'Ιωάννου Σπηλιωτοπούλου Δημητσαναίου. Πρβλ. καί άρ. 381.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 200 (άριθ. 2339), χωρίς άριθμό φύλλων καί φυλλαρίθμηση. 'Επίσης Εύδ. ΉΕΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 4-5 (άριθ. 2568).

4. Τό ίδιο κείμενο έπαναλαμβάνεται στά φύλ. 33-34.

- ς') φύλ. 124-134 Φωκυλίδου Ποίημα νοουθετικόν, ἐξήγηση
 ζ') φύλ. 136-155 Ἀββα Νεΐλου Νουθεσία, ἐξήγηση
 η') φύλ. 156-157 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά μονόστιχα, ἐξή-
 ἐξήγηση
 θ') φύλ. 158-159 Ἀλφάβητος παραινετική πρὸς Φιλόπονον, ἐξήγηση
 ι') φύλ. 160-163^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν,
 ἐξήγηση
 ια') φύλ. 163^V-167 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εὔτε ἐπιτάφια,
 ἐξήγηση
 ιβ') φύλ. 168-176 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα, ἐξήγηση
 ιγ') φύλ. 176^V-194 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα, ἐξήγηση
 ιδ') φύλ. 197-279 Φωτίου Πατριάρχου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας,
 ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἐπίσης διάλογοι ἑλληνικοί.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 155^a ἀφψς' Σεπτεμβρίου κς', ἐν Δημητζάνη.

400. ἀρ. 9¹ ΙΗ' αἰ. (1782, 1788) σελ. 331
 α') σελ. 3-35 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 β') σελ. 37-68 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 γ') σελ. 69-114 Δημοσθένους Ὀλυμπιακὸς λόγος Α'
 δ') σελ. 115-154 τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακὸς Β'.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 3 καὶ τότε Ἰωάννου Σπηλιωτοπούλου ἐκ Δημητζάνης ἀρχεται λόγος β') σελ. 35^a ἀφπβ' Ἰωάννης Σπηλιωτ. ὁ ἐκ Δημητζάνης γ') σελ. 68 Ἔσωσα ἐγὼ ὁ Ἰωάννης αὐτὸ τό μάθημα ἡμέρα ἐν ἐτη δ') σελ. 160^a Καὶ τότε Ἰωάννου Σπηλιωτοπούλου² καὶ μηδεὶς τολμήσει συλῆσαι μετὰ πολλοῦ καὶ γὰρ κόπου καὶ ἰδρωτὸς ἐκτη-
 σάμην. ἀφπη' Σεπτεμβρίου α' Δημητζάνα.

401. ἀρ. 49³ ΙΗ' αἰ. (1745) φύλ. 341
 α') φύλ. 2-45 Μ. Βασιλείου παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους
 β') φύλ. 46-75 τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 200 (ἀριθ. 2342), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση. Ἡ χρονολόγησις γενικὰ ΧVIII αἰ. Ἐπίσης Εὐδ. ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 5 (ἀριθ. 2571).
 2. Πρβλ. ἀρ. 381 καὶ 398.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 202 (ἀριθ. 2382), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ συλλαρίθμηση. Ἐπίσης Εὐδ. ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 20 (ἀριθ. 2611).

- γ') φύλ. 74-107 τοῦ αὐτοῦ εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
 δ') φύλ. 107^V-135 Πλουτάρχου πῶς αὖ τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο
 ε') φύλ. 135-233 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ κολάκων
 ς') φύλ. 235-290 τοῦ αὐτοῦ περὶ παίδων ἀγωγῆς
 ζ') φύλ. 292-313 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 η') φύλ. 314-341 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται σέ κατά λογάδην ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 233· Χριστέ δίδου πονήσαντί τε τὴν πολυόλ-
 βον ἀρωγὴν, ἀφμε' Ὀκτωβρίου η'.

402. ἀρ. 50¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 202
 α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ φιλοπτωχίας
 β') τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός
 γ') τοῦ αὐτοῦ (=Μ. Βασιλείου) περὶ θυμοῦ
 δ') Ὀμήρου Ἰλιάδος Β (μέρος).

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Προγυμνάσματα στή θεματογραφία, Δημητρίου τοῦ
 Πεπαγωμένου Σύνταγμα περὶ ποδάγρας, Ζητήματα περὶ ἐξαγορεύσεως, Θεο-
 δόρου Γαζή Γραμματικῆς τό δ'.

403. ἀρ. 62² ΙΗ' αἰ. σελ. 147
 Ἐξήγησις τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· Ἰωάννου Δημητζαναίου Σπηλιωτοπούλου³.

404. ἀρ. 63⁴ ΙΗ' αἰ. σελ. 459
 α') σελ. 3-43 <Λουκιανοῦ> Ἐνύπνιον
 β') σελ. 43-71 <τοῦ αὐτοῦ> Προμηθεὺς ἢ Καύκασος

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 202 (ἀριθ. 2382), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
 συλλαρίθμηση. Ἐπίσης Εὐδ. ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 20 (ἀριθ. 2611).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 202 (ἀριθ. 2396), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
 συλλαρίθμηση.
 3. Πρβλ. ἀρ. 381, 398 καὶ 400.
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 203 (ἀριθ. 2396), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
 συλλαρίθμηση. Ἐπίσης Εὐδ. ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 203 (ἀριθ. 2625).

- γ') σελ. 75-154 < τοῦ αὐτοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 δ') σελ. 155-280 < τοῦ αὐτοῦ > περί τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων
 ε') σελ. 281-425 < τοῦ αὐτοῦ > Τόξαρις
 ς') σελ. 426-456 < τοῦ αὐτοῦ > περί πένθους
 ζ') σελ. ; - ; Διάλογος Ξάνθου καὶ Αἰσώπου, (ἀκέφαλος).

Τῶν κειμένων α'-ς' παραδίδεται ἡ ἐξήγησις, τό ὑπ' ἀρ. ζ' παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Ἀπό τόν πίνακα περιεχομένων προκύπτει ὅτι ἔχουν ἐκπέσει φύλλα τὰ ὅποια παρέδιδαν Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον καὶ περί τοῦ μή ρηδύως πιστεύειν τῇ διαβολῇ.

405. ἀρ. 67¹ ΙΗ' αἰ. (1785) σελ. 422

- α') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α
 β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν καθ' ἑαυτόν
 γ') τοῦ αὐτοῦ Χριστός πάσχων, ἀτελής
 δ') τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωσις τοῦ γραφέως· Ἐγράφη ἀφ' ἑ' Ἰανουαρίου κγ'.

406. ἀρ. 68² ΙΘ' αἰ. φύλ. 248

- α') Σοφοκλέους Αἴας
 β') Ὀμήρου Ἰλιάδος Γ καὶ Δ
 γ') Πλάτωνος Μενέξενος
 δ') < τοῦ αὐτοῦ > Ἀλκιβιάδης β'
 ε') Γαβρίου Ἑλληνος τετράστιχα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.

Παραδίδονται ἀκόμη πρῶται ἀρχαί τῆς ἡθικῆς φιλοσοφίας.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 203 (ἀριθ. 2400), χωρίς ἀριθμό φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση. Καὶ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 26 (ἀρ. 2629).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 203 (ἀριθ. 2401), χωρίς ἀριθμό καὶ φυλλαρίθμηση. Καὶ ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 26 (ἀρ. 2630).

407. άρ. 75¹ ΙΗ' αί. σελ. 479

- α') σελ. 2-17 Οί άναβαθμοί της 'Οκτωήχου <Νικηφόρου Καλλίστου, Ξανθοπούλου>
β') σελ. 18-21 Τροπάρια (Πατέρα κατ'ούσίαν, τόν Άρτον, Χριστέ, Λογχο-
νύχτου Σῶτερ, 'Αναστάσεως ήμέρα καί λαμπρυνθῶμεν, Γαστήρ διαρ-
ρήγνυται).

γ') σελ. 207-211 Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'

δ') σελ. 216-479 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατά 'Ιουλιανοῦ βασιλέως
στηλιτευτικὸς πρῶτος.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη 'Ερμηνεία τῶν άναβαθμῶν κατ'έννοιαν, Νικηφό-
ρου Καλλίστου Ξανθοπούλου περί ύπακοής, καθώς καί περί κοντακίου, οἴ-
κου κλπ.

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 479· Διπλοῦν τόν άπλοῦν ή κυήσασα λόγον,
διπλὴν ρῶσιν δίδου μοι τῇ γεγραφότι.

408. άρ. 83² ΙΗ' αί. (1788)³ σελ. 373

α') σελ. 1-92 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα έαμβικά καί ή-
ρῶα εἰς τά κεφαλαιωδῶς ρηθέντα έν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ, έξήγηση

β') σελ. 97-159 Σοφία Σειράχ, έξήγηση

γ') σελ. 161-259 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους, έξήγηση

δ') σελ. 263-284 'Αββα Θαλασσίου περί άγάπης καί έγκρατείας, έξήγηση

ε') σελ. 295-346 'Ισοκράτους πρὸς Εὐαγόραν έγκώμιον, έξήγηση

ς') σελ. 347-357 Αἰσώπου βίος, έξήγηση

ζ') σελ. 358-373 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήεια.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 161· αψη· Σεπτεμβρίου κα' ήμέρα δευτέ-
ρα άρχισα ᾤδε ταύτην τήν έξήγησιν β') φύλ. 259· τέρμα έλαβε αὐτός ὁ
λόγος παρ'έμοῦ Γεωργίου Νταλοπούλου· έν ἔτει αψη· Δεκεμβρίου 20 ήμέ-
ρα Τετάρτη, 'Ιγνατίου τοῦ Ιερομάρτυρος.

409. άρ. 92⁴ ΙΗ' αί. (1788) σελ. 372

α') σελ. 1-99 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα έαμβικά καί ήρω-
ελεγεία εἰς τά κεφαλαιωδῶς ρηθέντα έν τῇ άπάσῃ Παλαιᾷ Γραφῇ

1. Εὐδ. ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ένθ'άνωτ., σελ. 29 (άριθ. 2637).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ένθ'άνωτ., σελ. 204 (άριθ. 2416), χωρὶς άριθμό φύλλων καί
φυλλαριθμηση. 'Επίσης Εὐδ. ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ένθ'άνωτ., σελ. 32 (2645).

3. 'Ο Εὐδ. ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΣ θεωρεῖ τό μαθηματάριο τοῦ ΙΖ' αί.

4. Εὐδ. ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ένθ'άνωτ., σελ. 34 (άριθ. 2654). 'Εντάσσεται γενικά
στό 18ο αί.

- β') σελ. 105-137 Σοφία Σεωράχ
 γ') σελ. 143-227 Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαήλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
 δ') σελ. 231-288 Τοῦ ἀγίου Ἀμφιλοχίου, ἐρμηνεία δι' ἱαμβικῶν μέτρων πρὸς Σέλευκον πνευματικὸν αὐτοῦ υἱόν
 ε') σελ. 295-326 Ἀββᾶ θαλασσίου περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας ἑκατοντάς πρώτης
 ς') σελ. 344-366 Νείλου ἐπισκόπου νουθεσίαι πάνυ ὠφελεῖς κατ' ἀλφάβητον
 ζ') σελ. 367-368 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γινῶμαι μονόστιχοι κατ' ἀλφάβητον.

Παραδίδονται ἀκόμη πολιτικοῦ στίχου ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου, περὶ τῆς λέξεως ἄγιος κατὰ τὸν Φώτιον, διάλογος ἑλληνικὸς χάριν τῶν ἀρχαρίων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 1' Ἱεροθέῳ μοναχῷ τῷ Πελοποννησίῳ τῷ ἐκ Δημητριάδης β') σελ. 99' Τῷ συντελεστῇ τῶν καλῶν θεῶν δόξα· ἀφ' ἑκ' ἱουλίου 8ῃ ἐν Δημητριάδι παρὰ Ἰωάννου Σπηλιωτοπούλου τοῦ διὰ τοῦ μοναδικοῦ σχήματος μετονομασθέντος Ἱεροθέου γ') σελ. 227' ἀφ' ἑκ' ἱουλίου κβ' δ') σελ. 366' ἀφ' ἑκ' ἁπριλίου γ' διὰ χειρὸς Ἰωάννου Σπηλιωτοπούλου¹ Δημητριάδου.

410. ἀρ. 93² Ἰς' αἰ. (1586) σελ. 556
 α') σελ. 6-19 Κανὼν ἱαμβικὸς τῶν Χριστουγέννων
 β') σελ. 20-33 Κανὼν τῶν Θεοφανείων
 γ') σελ. 34-64 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 δ') σελ. 65-68, 85-172 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετράστιχα
 ε') σελ. 69-84 Κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
 ς') σελ. 335-382 Ἀριστοφάνους Νεφέλαι, ἀτελεῖς
 ζ') σελ. 555-556 Γινῶμαι σοφῶν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰ στίχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ὕμνοι πολιτικοῦ καὶ ἱαμβικοῦ εἰς τὴν Θεοτόκον, Ἀρμενοπούλου λεξικό, Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας λεξικό, ἐξηγήσεις λέξεων.

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 548· Τέλος εἴληφεν ἡδὴ σὺν θεῷ τό Λεξικόν κατὰ στοιχεῖον καὶ ὅσοι εἰς χεῖρας τοῦτο φέρητε εὐχεσθαι καμὸν τῷ γράφαντι διὰ τὸν ἡμᾶς μὴ καταρᾶσθαι διὰ τῶν πολλῶν ἡμῶν σφαλμάτων. Θεοῦ τό δῶρον καὶ Ἰωάννου πόνο, ἔτους 'ζ'ε' Νοεμβρίου ιε'.

1. Πρβλ. ἀρ. 381, 398, 400 καὶ 403.
2. Σπ. Π. ΑΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 205 (ἀρ. 2426), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση. Ἐπίσης Εὐδ. ΞΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 35 (ἀρ. 2655).

411. άρ. 215¹ ΙΗ' αζ. σελ. 455

α') σελ. 13-86 Νικήτα τοῦ καὶ Δαβίδ... έρμηνεία τῶν τετραστί-
χων... Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου

β') σελ. 93-143² Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου έπιγράμματα

γ') σελ. 146-228 Συνεσίου 'Επιστολαί.

Τά κείμενα μέ διάστιχο έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη Θεοφίλου Κορυθαλέως τύποι έπιστολῶν, εύχαί,
Συνεσίου ύμνου, θέματα.

412. άρ. 218³ ΙΗ' αζ. φύλ. 158

Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί κατά τήν τάξιν τῶν χρόνων ἤδη πρώτον
έκτεθεῖσαι εἰς τρεῖς τε κλάσεις μερισθεῖσαι.

Παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.

413. άρ. 219⁴ ΙΗ' αζ. φύλ. 354

α') φύλ. 1-7 Λουκιανοῦ Διάλογοι καὶ Δίκη φωνηέντων

β') φύλ. 8-213 Κάτωνος < Ρωμαίου > γνώμαι παραινετικάί

γ') φύλ. 215-217 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τό 'Άγιον Πά-
σχα

δ') φύλ. 217-232 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλος εἰς τό αὐτό

ε') φύλ. 232-237 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Καινήν Κυριακήν, τό ἔαρ καὶ τόν
μάρτυρα Μάμαντα

ς') φύλ. 237-246 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Πεντηκοστήν

ζ') φύλ. 247-316 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Μ. Βασίλειον 'Επιτάφιος

η') φύλ. 318-354 τοῦ αὐτοῦ < έπιτάφιος > εἰς τόν έαυτοῦ πατέρα.

Τά περισσότερα κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 215 (άριθ. 2548). 'Επίσης Εὐδ. ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 105 (άριθ. 2777).

2. Ετόν κατάλογο Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ένθ' άνωτ., από σελ. 73. 'Ορθότερα ὅπως έδω
Σελ. 13' Καὶ τόδε 'Ιωάννου Σπηλιωτοπούλου Δημητσαναίου. Πρβλ. άρ. 381, 398,
400, 403 καὶ 409.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 215 (άρ. 2551), χωρίς άριθμό φύλλων καὶ φυλ-
λαρίθμηση. Καὶ ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 106-109 (άρ. 2780).

4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 215 (άριθ. 2552), χωρίς άριθμό φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση. 'Επίσης Εὐδ. ΕΗΡΟΠΟΤΑΜΗΝΟΥ, Ένθ' άνωτ., σελ. 109 (άριθ. 2781).

414. άρ. 198¹ ΙΗ' αί. φύλ. 346

α') φύλ. 1-333 Περικοπαί τινες διερμηνευθεῖσαι ἐκ τῆς Λατινίδος φωνῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παρὰ τοῦ σοφωτάτου καθηγητοῦ ἡμῶν Μακαρίου Ἱεροδιακόνου Πατμίου ἐκ τῶν πολλῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἠλία <Κρήτης> τοῦ ἀρίστου ἐρμηνέως τῶν ὑψηλῶν καὶ δυσνοήτων λόγων Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ τοῦ θεολόγου εἰς τὸν Ἀπολογητικόν τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς καὶ αὐθις ἐκεῖθεν ἐπανόδου, οὗ ἡ ἀρχὴ Ἦτιημαι καὶ τὴν ἦτιταν ὁμολογῶ

β') φύλ. 333-346 Ὑποσημειώσεις τινές εἰς τὴν περὶ βασιλείας λόγον τοῦ Συνεσίου.

Ἐγράφη ἀπὸ τοῦ Δωρόθεο Βουλησμᾶ.

Ὁ Δωρόθεος ἐφοίτησε στὴ σχολὴ Σμύρνης ἐπὶ σχολαρχίας Ἱεροθέου Δενδρινοῦ².

415. άρ. 199³ ΙΗ' αί. φύλ. 303

α') Νικητὰ φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαβίδ ἐρμηνεία εἰς τὰ τετράστιχα τοῦ μεγάλου πατρὸς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ

β') Τοῦ αὐτοῦ ἐρμηνεία εἰς τὰ μονόστιχα, τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ ἐπιγράμματα τὰ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον παράφρασις

γ') Φωτίου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς

δ') Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

416. άρ. 253⁴ ἔτ. 1780 φύλ. 114

φύλ. 1-114^v Σημειώματά τινα εἰς τὰ τοῦ Ξενοφῶντος βιβλία.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 114^v. Τέλος τῶν ἐν τῷ Ξενοφῶντι σημειωμάτων, ἃ ποιήσας συνέλεξα κατὰ τὸ 1780 ἐν τῇ τῆς Σμύρνης σχολῇ τὴν Λογικὴν διδασκόμενος Ἐλευθέριος Ἰθακήσιος Καραβίας.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 320 (ἀριθ. 5705).

2. Κ. ΣΑΘΑ, Ν.Φ., σελ. 613.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 320 (ἀριθ. 5706), χωρὶς φυλλαρίθμηση. φύλ. 3' α') Καὶ τόδε κτῆμα Ἱεροδιακόνου Ἐπυρίδωνος Δασαράνα Κεφαλληναίου β') Νῦν δέ δ' Νικολάου Λούζη.

4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 342 (ἀριθ. 5760).

417. ἀρ. 254¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. 155
 α') Ἐκ τῶν τοῦ Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων
 β') Λουκιανοῦ Διάλογοι μυθολογικοῦ
 γ') Ἐκ τῆς Πλάτωνος Ἀπολογίας Σωκράτους.
 Τά κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα.
 Παραδίδεται ἀκόμη Γεωγραφία καὶ Ἐθνογραφία (περὶ Εὐρώπης).
418. ἀρ. 255² ἔτ. 1820 φύλ. 132
 φύλ. 1-132 Πλάτωνος τῶν σωζομένων τόμος δεύτερος.
 Παραδίδονται οἱ διάλογοι Θεάγης, Ἐρασταί, Θεαύτητος, Σοφιστής.
 Σημείωση τοῦ γραφέως Ἐν Βυζαντίῳ αὐτῇ ὑπὸ Ἀναστασίου Μαυροκεφάλου
 Καισαρέως.
419. ἀρ. 502³ ΙΗ' αἰ. (1738) φύλ. 213
 α') φύλ. 10-18 Κανόνες ἀνεπίγραφοι
 β') φύλ. 18-25 Κανόνες τῶν θεοφανείων
 γ') φύλ. 25-30 Κανόνες τοῦ Πάσχα
 δ') φύλ. 30-40 Κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς
 ε') φύλ. 40-51 Κανόνες τῆς Μεταμορφώσεως
 ς') φύλ. 51-72 Κανόνες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος
 ζ') φύλ. 72-88 Τοῦ ὁσίου Νείλου στίχοι παραινετικοί
 η') φύλ. 88-126 Συνεσίου Ἐπιστολαί
 θ') φύλ. 126-134 Λιβανίου μελέτη. Θεωρίαι
 ι') φύλ. 134-146 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου δίστιχα
 ια') φύλ. 146-162 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (=Μ. Βασιλείου) κα-
 τὰ μεθυόντων
 ιβ') φύλ. 162-197 Μανουήλ τοῦ Φιλή στίχοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κύ-
 ριον Μιχαήλ περὶ τῶν ἐξῶν ἰδιότητος

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 342 (ἀρ. 5761), χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 342 (ἀρ. 5762).
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 384-385 (ἀρ. 6009).

ιγ') φύλ. 197-213 Λουκιανοῦ Τυραννοκτόνος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχραγωγική ἐρμηνεία διάστιχο ἢ καταλογάδην.

Προτάσσεται λόγος προτρεπτικός εἰς μελέτην, στή δημόδη.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 162^ο 1738 Φεβρουαρίου 27.

420. ἀρ. 503 ¹	ΙΗ' αἰ. (1737)	φύλ. 184
α')	φύλ. 1-10	Κανόν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
β')	φύλ. 10-24	Κανόνες τῶν Χριστουγέννων
γ')	φύλ. 24-32	Κανόν τῶν Θεοφανείων
δ')	φύλ. 32-36	Κανόν τῆς Ὑπαπαντῆς
ε')	φύλ. 36-40	Κανόν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
ς')	φύλ. 40-46	Κανόν τῶν Βαΐων
ζ')	φύλ. 46-56	Κανόν τῆς Πεντηκοστῆς
η')	φύλ. 72-84	Κανόνες εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα
θ')	φύλ. 84-97	Τριώδια τῆς Μ. Δευτέρας, Μ. Παρασκευῆς καὶ Μ. Σαββάτου
ι')	φύλ. 97-147	Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας
ια')	φύλ. 152-164	Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα, ἀκέφαλα
ιβ')	φύλ. 178-184	Κανόν τῆς Μεσοπεντηκοστῆς.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Προθεωρία στοὺς ἀναβαθμούς, Ἀναβαθμοῦ, Ἀριστοτέλους Ἀναλυτικά ὕστερα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 176^ο 1737 Ἰουλίου α' 1-7-3-7 Ἰουλίου 28.

421. ἀρ. 506 ²	ΙΘ' αἰ. (1803)	φύλ. 135
α')	φύλ. 1-10	Κανόν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ
β')	φύλ. 10 ^Υ -27	Κανόν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως
γ')	φύλ. 27-43	Κανόν τῶν Θεοφανείων
δ')	φύλ. 43-50	Κανόν τῆς Ὑπαπαντῆς
ε')	φύλ. 50-60 ^Υ	Κανόν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
ς')	φύλ. 60 ^Υ -68	Κανόν τῶν Βαΐων
ζ')	φύλ. 68-99 ^Υ	Κανόνες τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος

1. Σπ.Π.ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 385 (ἀρ. 6010).

2. Σπ.Π.ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 386 (ἀρ. 6013).

- η') φύλ. 99^V-110 Κανών της Πεντηκοστής
 θ') φύλ. 110-123 Κανών της Μεταμορφώσεως
 ι') φύλ. 123-134 Κανών της Κοιμήσεως.

Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ τελευταίου, παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐμνηεῖα.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 134· Κατὰ τὸ αὐγ^ψ ἔτος Ἰουλίου ις' τῆς
 ἀγίας Μαρίας.

422. ἀρ. 507¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 124
 α') φύλ. 6-25(;) Ἐκ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐξήγησις
 β') φύλ. 25-113 Περί τῶν κανόνων τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 113-124 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα, ἐξήγησις.
 Παραδίδεται ἀκόμη κείμενο περὶ τῶν ἀγίων πατέρων, στή δημόδη.

423. ἀρ. 543² ΙΗ' αἰ. σελ. 708
 α') σελ. 3-179 Κανόνες εἰς διαφόρους ἑορτάς
 β') σελ. 179-219 Μ. Βασιλείου παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν
 ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 γ') σελ. 219-235 Λεβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ Ἑλένης.
 Μενέλαος
 δ') σελ. 235-287 τοῦ αὐτοῦ πρεσβευτικὸς β' πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ Ἑλέ-
 νης. Ὀδυσσεύς
 ε') σελ. 287-311 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς
 τὸν ἐξιωτήν Ἰουλιανόν
 ς') σελ. 311-351 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς Καίσαριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν Ἐπιτά-
 φιος.
 ζ') σελ. 351-392 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον
 η') σελ. 392-423 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὰ ἄγια Θεοφάνεια εἴτ' οὖν γενέθλια
 τοῦ Σωτῆρος
 θ') σελ. 423-547 < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον
 ι') σελ. 547-551 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπίγραμμα ἐν
 στίχοις ἠρωελεγίοις
 ια') σελ. 551-595 < Πλουτάρχου > περὶ τοῦ ἀκούειν

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ, σελ. 386 (ἀριθ. 6014).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ, σελ. 392 (ἀριθ. 6050).

- ιβ') σελ. 595-643 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> Ἀπολογία τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς
 ιγ') σελ. 643-689 Δημοσθένους Ὀλυμπιακοῦ τρεῖς, Φιλιππικός Α', Φιλιππικός Γ'
 ιδ') σελ. 689-698 Σωσιάνου τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὑποθήκαι
 ιε') σελ. 698-708 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

424. ἀρ. 544¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 494
 α') Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι², ἐξήγησις
 β') <Συνεσίου> περί βασιλείας λόγος <ἐξηγηθεὶς> παρὰ Γαβριήλ τοῦ ἐκ Βρυούλλων
 γ') Λιβανίου λόγος πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ Ἑλένης
 δ') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς, ἐξήγησις.
 ε') Συνεσίου εἰς τόν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περί βασιλείας, ἐξήγησις
 ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς
 ζ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστήν
 η') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανείων
 θ') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς
 ι') Θεοδωρήτου Κύρου περί προνοίας λόγος β'
 ια') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τόν ἐξιωτήν Ἰουλιανόν
 ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν Πεντηκοστήν καὶ τὴν κάθοδον τοῦ ἁγίου Πνεύματος
 ιγ') <τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιτάφιος εἰς Καيسάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν
 ιδ') <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία εἰς τὸν τ' φαιμόν
 ιε') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθέσης κεφαλαίων παραινετικῶν
 ις') Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐπύψεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανόν καὶ τὴν γῆν
 ιζ') Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 ιη') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 ιθ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 392-393 (ἀριθ. 6051), χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 2. Δέν παραδίδονται ὅλοι οἱ διάλογοι.

κ') Θεμιστίου περί φιλίας.

Τά κείμενα ζ'-κ' μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη "ἔρου Ἀπόλλωνος Νειλῶου τῆς τῶν παρ' Αἰγυπτίοις ἱερογλυφικῶν γραμμάτων ἐρμηνείας βιβλία α', δ'.

Ὁ μνημονευόμενος Γαβριήλ ἐκ Βριούλλων ἀναπλήρωνε τό γέροντα Χρύσανθο στήν Εὐαγγελική Σχολή Σμύρνης. Ἦταν τρόφιμος τῆς σχολῆς καί προϋστάμενος τῆς μεταξύ 1809-1811¹.

425. ἀρ. 545 ²	ΙΗ' αἰ. (1765, 1767)	φύλ. 554
α')	φύλ. 9-28	Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθέση κεφαλαίων παραινετικῶν
β')	φύλ. 28-45	Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατά τῶν ὀργυζομένων
γ')	φύλ. 45-71	Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός τόν οὐρανόν καί τήν γῆν
δ')	φύλ. 71-95	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
ε')	φύλ. 95-119	Θεμιστίου περί φιλίας, ἐξηγήση
ς')	φύλ. 119-133	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τόν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
ζ')	φύλ. 133-155	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ Φῶτα
η')	φύλ. 155-198	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό ἄγιον Βάπτισμα
θ')	φύλ. 198-211	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό Πάσχα καί τήν βραδύτητα
ι')	φύλ. 211-235	<τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός
ια')	φύλ. 235-259	<τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικός τῆς εἰς τόν Πόντον φυγῆς.
ιβ')	φύλ. 259-315	<τοῦ αὐτοῦ> περί φιλοπρωχίας
ιγ')	φύλ. 315-359	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τόν ἑαυτοῦ πατέρα
ιδ')	φύλ. 359-363	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τήν βραδύτητα
ιε')	φύλ. 363-388	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τόν πατέρα ἑαυτοῦ σιωπῶντα διὰ τήν πληγὴν τῆς χαλᾶξης
ισ')	φύλ. 388-412	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ ἅγια Φῶτα
ις')	φύλ. 412-434	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τήν ἁγίαν Πεντηκοστήν
ιη')	φύλ. 434-554	Κανόνες τῶν δώδεκα δεσποτικῶν ἑορτῶν τοῦ ἐνλαυτοῦ.

-
1. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης ἐκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα ὑπὸ Μ... Π... Γυμνασιάρχου. Ἐν Ἀθήναις 1885, σελ. 24.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 393 (ἀριθ. 6052).

Τὰ κείμενα α'-δ' καὶ ιβ'-ιζ' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη Κανὼν εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ὑπὸ Ἰωάννου Ζωναρᾶ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 94 * Ἐτελειώθη τό παρόν διὰ χειρὸς Ἐμμανουὴλ Τζιρπιντόγλου ὀνόματι Στελινοῦ ὁ τοῦ Παρασκευᾶ τοῦ μεγίστου ἡ πατρὶς αὐτῶν ἐκ Σύρνης καὶ μέν ἕνα μερίμνησθε οὐ συναναγινώσκοντες β') φύλ. 315· 1765 ἀφ' ἑξ' Ὀκτωβρίου 25 γ') φύλ. 363· ἀφ' ἑξ' Αὐγούστου κε' Ἐμμανουὴλ δ') φύλ. 387· 1765 Ὀκτωβρίου 22 Ἐμμανουὴλ ὁ τοῦ Στελιανοῦ δ') φύλ. 553· Τέλος τῶν κανόνων τῶν δεσποτικῶν ἐορτῶν τῷ δέ Θεῷ δόξα τῷ ἐνισχύσαντι καθηγεμόνι τε μύσταις τε, ἀφ' ἑξ κατ' εὐκρίστην Δεκεμβρίου τετάρτη.

426. ἀρ. 590¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 240

- α') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- β') Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τὸν Ἀδάμ
- γ') Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> προτρεπτικός εἰς τό βάπτισμα
- ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό ἅγιον Πάσχα καὶ τὴν βραδυῆτα
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
- η') Συνεσίου Ἐπιστολαὶ οδ'
- θ') Ἰουλιανοῦ ἐπιστολαὶ ιε'.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

427. ἀρ. 593² ΙΗ' αἰ. σελ. 416

- α') σελ. 1-25 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς
- β') σελ. 25-41 Βασιλείου Σελευκείας εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός
- γ') σελ. 41-59 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν Ἀδάμ
- δ') σελ. 59-93 Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
- ε') σελ. 93-123 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ς') σελ. 123-149 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
- ζ') σελ. 149-159 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 402 (ἀρ. 6097), χωρὶς φυλλαρίθμηση.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 402-403 (ἀρ. 6100).

η') σελ. 159-211 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων

θ') σελ. 211-416 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοίας λόγοι δύο.

Τὰ κείμενα α'-η' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

428. ἀρ. 596¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 89 (ἀκέφαλος, κολοβός)
φύλ. 1-89 Κανόνες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἀκέφαλοι, ἀτελεῖς.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

429. ἀρ. 597² ΙΖ' αἰ. φύλ. 141
α') Κανόνες τῶν Χριστουγέννων δύο
β') Κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
δ') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά διόστιχοι
ε') Ὁμήρου Βατραχομουχία.
Τὰ κείμενα α'-β', δ'-ε' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία, τὰ δὲ δ'-ε' καὶ μέ σημειώσεις στὰ περιθώρια. Τὸ κείμενο γ' μόνο μέ σημειώσεις στὰ περιθώρια.
Παραδίδονται ἀκόμη αἰνύγματα, περὶ μέτρων, σημειώσεις θεολογικές, περὶ Σιβυλλῶν, μῦθος, ἐρωταποκρίσεις θεολογικές, γραμματική, τεχνολογία.

430. ἀρ. 598³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 180
α') Γινῶμαι μονόστιχοι κατ' ἀλφάβητον, ἀκέφαλοι
β') Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν
γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα
δ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν Πεντηκοστήν
ε') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη, δι' ὧν παροξύνει λεληθότως ἡμᾶς πρὸς τὸν ἐν Χριστῷ βίου
ς') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός β'

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 403 (6103).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 403 (ἀριθ. 6104), χωρὶς φυλλαρίθμηση.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 403 (ἀριθ. 6105), χωρὶς φυλλαρίθμηση.

- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας
 η') Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'
 θ') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 ι') Φωκυλίδου Ἔπη.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

431. ἀρ. 641¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 139

φύλ. 1-139 Θεοδώρου τοῦ πτωχοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἑαμ-
 βεῖτα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πᾶσι Γρα-
 φῇ. Γένεσις. Εἰς τὸ ἑξαήμερον ἔργον τοῦ Θεοῦ.
 Παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

432. ἀρ. 643² ΙΘ' αἰ. (1803) φύλ. 254

- α') φύλ. 1-25 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
 β') φύλ. 25-39 Κοσμᾶ κανὼν εἰς τὸν τίμιον Σταυρόν
 γ') φύλ. 39-41 Κοσμᾶ καὶ 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανὼν εἰς
 τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ
 δ') φύλ. 41-67^V Ἔτερος κανὼν ἑαμβικός διὰ στίχων ἡρωϊκῶν
 ε') φύλ. 67^V-69 Κοσμᾶ καὶ 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανὼν τῶν
 Θεοφανείων
 ς') φύλ. 69-94 Ἐτέρα <ἐξηγήσεις> τῶν ἡρωελεγείων στίχων τοῦ κύρ
 'Ιωάννου < τοῦ Δαμασκηνοῦ >
 ζ') φύλ. 94-107 Κοσμᾶ κανὼν εἰς τὴν Ὑπαπαντήν
 η') φύλ. 107-122 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
 θ') φύλ. 122-134 Κοσμᾶ κανὼν τῶν Βαΐων
 ι') φύλ. 134-137 τοῦ αὐτοῦ κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας
 ια') φύλ. 137-140 τοῦ αὐτοῦ κανὼν τῆς Μ. Τρίτης
 ιβ') φύλ. 140-145 τοῦ αὐτοῦ κανὼν τῆς Μ. Τετάρτης
 ιγ') φύλ. 145-157 τοῦ αὐτοῦ κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης
 ιδ') φύλ. 157-; τοῦ αὐτοῦ κανὼν τῆς Μ. Παρασκευῆς
 ιε') φύλ. ; -178 τοῦ αὐτοῦ κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου
 ις') φύλ. 178-189^V 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανὼν τῆς Κυριακῆς τοῦ
 Πάσχα

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 409 (ἀριθ. 6148).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀριθ. 6150). Στό φύλ. 252 σημεῖωμα
 τοῦ γραφέως Μανουήλ (ἐνδείξη στὸν Σπ.Π. Λάμπρο, Ἐνθ' ἄνωτ.).

- ις') φύλ. 189^V-212^V Κοσμά κανών της Πεντηκοστής
 ιη') φύλ. 213-234 Κοσμά κανών της Μεταμορφώσεως
 ιθ') φύλ. 234-235^V τοῦ αὐτοῦ κανών της Κοιμήσεως
 κ') φύλ. 235-254 Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανών της Κοιμήσεως.

Τῶν κειμένων παραδίδονται μόνο οἱ ἐξηγήσεις.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 212^V. Εὔληφε τέρμα καὶ ὁ παρὼν κανών της ἁγίας Πεντηκοστής ἐξηγήσεις 1803 Ἀπριλίου εἰκοσι.

433. ἀρ. 644¹ ΙΘ' αὐ. φύλ. 164

- α') φύλ. 1-58 Ἐξηγήσεις τῶν δώδεκα κανόνων τῶν μεγάλων ἑορτῶν. Ὁ α' της Μεταμορφώσεως.
 β') φύλ. 58-75 Ἐξηγήσεις της Παλαιᾶς πάσης Γραφῆς
 γ') φύλ. 75-104 Λουκιανοῦ (=Πλουτάρχου) περὶ τοῦ ἀκούειν. Παρά διδάσκαλου Εὐγενίου Ἰθακησίου τοῦ Καραβίου²
 δ') φύλ. 104-106 <Πλουτάρχου> περὶ πολυπραγμοσύνης
 ε') φύλ. 106-117 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσίου κεφαλαίων παραινετικῶν
 ς') φύλ. 117-134 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου (=Μ. Βασιλείου) ὁμιλία β' εἰς τὴν ἀρχὴν της κτίσεως
 ζ') φύλ. 134-141 Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
 η') φύλ. 141-161 τοῦ αὐτοῦ <Πλουτάρχου> περὶ πολυπραγμοσύνης
 θ') φύλ. 161-164 Ἐξηγήσεις εἰς τοὺς αἰσωπεύους μύθους.

Τὰ κείμενα γ'-ε' μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 104 Ἐρηγορίου υἱοῦ Γεωργίου τοῦ Ζάλα.

434. ἀρ. 645³ ΙΗ' αὐ. φύλ. 72

- α') φύλ. 1-57 Λουκιανοῦ Τόξαρις ἢ φυλὴ
 β') φύλ. 57-72 Γαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀρ. 6151).
 2. Γιά τό διδάσκαλο καὶ ἐθνομάρτυρα Εὐγένιο Καραβία βλ. Ἰω. Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ, Εὐγένιος. Ὁ Καραβίας. ΘΗΕ, τόμ. 5 (1964), στῆλ. 1013-1015.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀρ. 6152).

435. ἀρ. 646¹ ΙΗ' αἰ. (1785) φύλ. 96
- α') φύλ. 1-9 Μ. Βασιλείου κατά τῶν ὀργιζομένων
- β') φύλ. 9-18 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦ-
λον
- γ') φύλ. 18-30 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐτρόπιον
- δ') φύλ. 30-67 <Λουκιανοῦ> Τίμων ἢ μισάνθρωπος
- ε') φύλ. 67-85 Ἀββᾶ Νεΐλου λόγος, ἀκέφαλος.

Τὰ κείμενα α'-δ' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη ἀνεπίγραφος λόγος.

Σημείωση τοῦ γραφέως (στό τέλος(ς) τοῦ Τίμωνος) 1785 Νοεμβρίου α'.

436. ἀρ. 647² ΙΘ' αἰ. φύλ. 79
- α') φύλ. 1-15 Ἀββᾶ Νεΐλου παραινήσεις
- β') φύλ. 15-25 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου δόξων
- γ') φύλ. 25-38 Λόγος ἀνεπίγραφος
- δ') φύλ. 38-47 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνωμικά δίστιχα
- ε') φύλ. 47-54 Ἐξηγήσεις εἰς τὰ γνωμικά δίστιχα Γρηγορίου τοῦ
θεολόγου
- ς') φύλ. 54-79 Ἐξηγήσεις τῆς Ὀμήρου Βατραχομουμαχίας.
- Τὰ κείμενα α'-γ' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

437. ἀρ. 648³ ΙΘ' αἰ. φύλ. 132
- α') φύλ. 12-26 Χρηστοθήθεια διὰ ἱάμβων τῶν εἰσαγωγικῶν χάριν
- β') φύλ. 42^v-44 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γινῶμαι μονόστιχοι κατ'
ἀλφάβητον
- γ') φύλ. 44-48 τοῦ αὐτοῦ <ἀλφάβητος παραινετική πρὸς φιλόπονον>
- δ') φύλ. 48-70 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετι-
κῶν
- ε') φύλ. 70-80 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- ς') φύλ. 86-110 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- ζ') φύλ. 110-132 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα.

Τὰ κείμενα α', γ', ε' - ζ' μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης διάλογος ἑλληνικὸς χάριν τῶν ἀρχαρίων, πε-
ρὶ παραινήσεως, περὶ κόσμου, περὶ τραπέζης, περὶ μέθης.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀριθ. 6153). Ἡ χρονολόγησις ΙΘ' αἰ.
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀριθ. 6154).
3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 410 (ἀριθ. 6155).

438. άρ. 687¹ ΙΗ' αί. φύλ. 212
 φύλ. 1-212 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί.
 Παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Γραφεύς ὁ διδάσκαλος Βενέδικτος ἱεροδιάκονος.
439. άρ. 688² ΙΗ' αί. φύλ. 190
 α') φύλ. 13-89 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα εἰς
 τὰ κεφαλαιωδῶς ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
 β') φύλ. 89-111 Νικηφόρου Καλλίστου Ξανθοπούλου 'Ερμηνεία εἰς
 τοὺς τῆς 'Οκτιῆχου ἀναβαθμούς
 γ') φύλ. 111-133 'Αγαπητοῦ διακόνου "Εκθεσις κεφαλαίων παραινετι-
 κῶν
 δ') φύλ. 133-149 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 ε') φύλ. 149-171 Λουκιανοῦ περί τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων, ἐξήγησις
 ς') φύλ. 171-190 'Εξήγησις τοῦ περί φιλείας λόγου Θεμιστοῦ κατὰ Δα-
 νιῆλ τοῦ Πατμίου³.
 Τὰ κείμενα α'-δ' μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης θέματα στό α' εἶδος τῶν ἐνεργητικῶν.
 Γραφεύς ὁ Προκόπιος Δενδρινός ἀρχιμανδρίτης.
440. άρ. 689⁴ ΙΗ' αί. φύλ. 183
 φύλ. 112-183 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί, ἀκέφαλες, ἀτε-
 λεῖς.
 Παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη θέματα δοθέντα κατὰ τοῦ διδασκάλου Καλλινύ-
 κου.
 Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. Γ' Κυρίου καί καθηγητοῦ ἡμῶν Σπαντωνῆ⁵.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 414 (ἀριθ. 6194).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 414 (ἀριθ. 6195).
 3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 415 (ἀριθ. 6196).
 5. Ἐννοεῖται ὁ Ἀντώνιος Σπαντωνῆς. Βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική ...
 τόμ. Α', σελ. 263-268 καί 321-331.

441. ἀρ. 690¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. 161 (κολοβός)
- α') φύλ. 38-50 Φωκυλίδου ποίημα νοουθετικόν
- β') φύλ. 50-126 Θεοδώρου τοῦ Πτωχοπροδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ
- γ') φύλ. 126-134 Κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ποιή-
μα Θεοστηρίκτου μοναχοῦ
- δ') φύλ. 134-142 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- ε') φύλ. 142-148 Κανὼν εἰς τὸν Τύμιον Σταυρόν, ἀκέφαλος
- ς') φύλ. 148-152 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.
- Παραδίδονται ἀκόμη κανόνες τῶν ρημάτων, θέματα, τύποι ἐπιστο-
λῶν, ἀνεπίγραφο κείμενο ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.

442. ἀρ. 691² ΙΘ' αἰ. φύλ. 229
- α') φύλ. 1-14 Θεμιστίου περὶ φιλίας, ἐξήγηση
- β') φύλ. 14-35 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν, ἐξήγηση
- γ') φύλ. 35-47^V Λουκιανοῦ <=Πλουτάρχου> περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγηση, ἀκέφαλη
- δ') φύλ. 47-54 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, ἐξήγηση
- ε') φύλ. 54-61 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ Φῶτα, ἐξήγηση
- ς') φύλ. 61-69 Ἐξήγηση ἀνεπίγραφη, ἀκέφαλη
- ζ') φύλ. 69-83^V Ἀδελφου <=Βασιλείου Σελευκεῖας> λόγος εἰς τὸν Νῶε
- η') φύλ. 83-82^V; (=92;) Ἀδελφου <=Βασιλείου Σελευκεῖας> λόγος εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ
- θ') φύλ. 82(=92;)-95 τοῦ αὐτοῦ <=Βασιλείου Σελευκεῖας> εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐξηγήσεις
- ι') φύλ. 95-117^V <Συνεσίου> Ἐξηγήσεις περὶ φαλάκρας ἐγκωμίου ἐρμη-
νευθεῖσα παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου ἡμῶν Δανιὴλ Πατμίου τοῦ Κεραμέως³
- ια') φύλ. 117-154 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τοὺς ἐπισκόπους λό-
γος, ἀκέφαλος
- ιβ') φύλ. 154-198 Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου
- ιγ') φύλ. 198-204^V <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακὸς Α'
- ιδ') φύλ. 204^V <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακὸς Β', μόνο ἡ ἐπιγραφή

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 415 (ἀρ.θ. 6197).
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 415 (ἀρ.θ. 6198).
3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.

λε') φύλ. 207-229 Συνεσίου περί βασιλείας ἐξήγηση, ἀκέφαλη.

Τὰ κείμενα παραδίδονται σέ ψυχαγωγική καταλογάδην ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 154· Τέλος τοῦ παρόντος λόγου γραφέντος διὰ χειρὸς Νεοφύτου ἱεροδιακόνου Ναξίου.

443. ἀρ. 692¹ ΙΗ' αὐ. (1789) φύλ. 274

α') φύλ. 1-23 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Θεοφά-
νεια

β') φύλ. 23-110 <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυ-
γῆς

γ') φύλ. 110-129 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοίας λόγος α', ἀτε-
λής

δ') φύλ. 129^v-141 τοῦ αὐτοῦ περὶ προνοίας λόγος β'

ε') φύλ. 141-151 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον

ς') φύλ. 151-175 Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ

ζ') φύλ. 175-194 Θουκυδίδου τοῦ Ὀλόρου τὸ δεύτερον

η') φύλ. 194-222^v <τοῦ αὐτοῦ> τρίτης ξυγγραφῆς δημηγορία Μυτιληναί-
ων

θ') φύλ. 222^v-274 <τοῦ αὐτοῦ> τετάρτη δημηγορία Δημοσθένους,
ἀτελής.

Τοῦ κειμένου α' παραδίδεται ἡ ἐξήγηση, τὰ ὑπόλοιπα παραδίδον-
ται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' ἀφ' ἑξ. Μαρτίου λ^η β') φύλ. 23' 1789
'Ιουνίου ια'.

444. ἀρ. 694² ΙΗ' αὐ. φύλ. 215

α') φύλ. 1-55 Ἐπιστολῶν διαφόρων ἐξηγήσεις, ἀτελής. Οὐ τελευταῖες
"ἐκ τῶν τοῦ Ἀλκίφρονος, Φιλοστράτου καὶ Ἀρισταίνετου"

β') φύλ. 55-141 Ἐξηγήσεις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ σοφιστῆς Συνεσίου
παρὰ τοῦ διδασκάλου κυρίου Γαβριὴλ Βουρλιώτου³

γ') φύλ. 141-214 Ἰσοκράτους <λόγος ἀκέφαλος>.

Τῶν κειμένων α'-β' παραδίδεται ἡ ἐξήγηση, τοῦ τελευταίου ψυχα-
γωγική ἐξήγηση.

Παραδίδεται ἀκόμη ἐπιστολή Εὐγενίου Βουλγάρεως πρὸς Νικηφόρον
Θεοτόκην.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 415 (ἀρ. 6199).

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 416 (ἀρ. 6201).

3. Πρβλ. ἀρ. 424.

445. ἀρ. 697¹ ΙΗ' αἰ. (1786, 1787, 1799) φύλ. 263
- α') φύλ. 64-76 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸν πρῶτον ψαλμόν
- β') φύλ. 76-89^V < τοῦ αὐτοῦ > περὶ νηστείας
- γ') φύλ. 89-98^V < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Γρηγόριον τὸν θεολόγον ἐπιστο-
λαὶ δύο
- δ') φύλ. 89-102 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τὸν μαθητὴν Χίλωνα
- ε') φύλ. 102-115 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς
- ς') φύλ. 115-124 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς Εὐτρόπιον
- ζ') φύλ. 124-138 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τοὺς ἀγίους Πάντας
- η') φύλ. 138-150 Ἰσοκράτους Πλαταῖκός, ἐξήγησις
- θ') φύλ. 150-176 Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν, ἐξήγησις
- ι') φύλ. 176-204 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς
- ια') φύλ. 204-212 Κοσμά μελψδοῦ κανὼν τῶν θεοφανείων
- ιβ') φύλ. 235-252 Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου τετραστικά ἱαμβεῖα εἰς
τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν πάσῃ τῇ θεῇ Γραφῇ
- ιγ') φύλ. 252-263 τοῦ αὐτοῦ ἐξηγήσεις εἰς τοὺς μελουρηθέντας κανό-
νας ὑπὸ τῶν μελψδῶν Κοσμά καὶ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ἀτελεῖς.
- Τῶν κειμένων α'-θ' παραδίδονται οἱ ἐξηγήσεις, τὰ ὑπόλοιπα κεί-
μενα παραδίδονται μὲ διὰστικὸν ἑρμηνεῖα.
- Παραδίδονται ἀκόμη θέματα, ὅλη προγυμνασμάτων Ἀθανασίου τοῦ Πα-
ρίου.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 2· Ἐν 1799^ψ Μαρτίου κε^η β') φύλ. 64·
1787 γ') φύλ. 124·, αψς'· κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἐξηγήσεις δι' Ἀρσε-
νίου.

446. ἀρ. 698² ΙΗ' αἰ. φύλ. 202
- α') φύλ. 7-79 Συνεσίου Ἐπιστολαὶ³
- β') φύλ. 79-91^V < Ἰωάννου τοῦ > Χρυσοστόμου λόγος περὶ τοῦ ἀσώτου
- γ') φύλ. 91^V-105 Πλουτάρχου περὶ καλῶν ἀγωγῆς
- δ') φύλ. 105-119 Θεμιστίου περὶ φιλίας
- ε') φύλ. 119-127 τοῦ αὐτοῦ <=Μ. Βασιλείου> ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ
μου τὰς ἀποθήκας
- ς') φύλ. 127-135 <Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βα-
σίλειον>

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 416-417 (ἀρ.θ. 6204).
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 417 (ἀρ.θ. 6205).
3. Στό φύλ. 7 ἡ σημείωσις· Σχόλια τοῦ ἐλλογιμωτάτου κυροῦ Νεοφύτου ἱεροδια-
κόνου τοῦ Πελοποννησίου.

ζ') φύλ. 135-147 Λόγος ἀνεπίγραφος

η') φύλ. 175-189 Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς

θ') φύλ. 191-202 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Εὐτρόπιον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα, τό ὑπ' ἄρ. ζ' καί μέ σχόλια στά περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη Ἐπιθεωρίαι τινές εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Συμεῖου, Σεβαστοῦ τοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμηνήτου μέθοδος εὐρέσεως τῶν ἑορτῶν, περὶ τοῦ Μελχισεδέκ, περὶ εἰκονικῆς ἐκτυπώσεως τῆς Ἀγίας Τριάδος, περὶ Φωτίου.

447. ἄρ. 699¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 145

α') φύλ. 1-7^v Μ. Βασιλείου ἀσκητικά, μετὰ προλόγου

β') φύλ. 7^v-30 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος ἀσκητικός καί παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου καί τελειώσεως πνευματικῆς

γ') φύλ. 30-51 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς Μακκαβαίους

δ') φύλ. 51-59 Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα

ε') φύλ. 59-81 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων²

ς') φύλ. 81-99 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας

ζ') φύλ. 99-121 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ

η') φύλ. 121-131 Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τό ἐν ἀρχῇ ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καί τὴν γῆν

θ') φύλ. 131-145 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς Εὐτρόπιον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

448. ἄρ. 784³ ΙΘ' αἰ. φύλ. 169

α') φύλ. 146-154 Βασιλείου Σελευκείας εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καί τὴν γῆν

β') φύλ. 154-169 Μ. Βασιλείου εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἀκόμη διάφορα σχολικά τετράδια μαθητοῦ Ἑρμουπόλεως (Σύρου) μέ ἐξηγήσεις ἐλληνικῶν καί λατινικῶν κειμένων.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 417 (ἀριθ. 6206).

2. Παραπλεῦρως τῆς ὑπογραφῆς σημειώνεται Ἀνιήλ.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 432 (ἀριθ. 6291).

- α') Κανόνες
- β') Στίχοι ἠρωελεγείου εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ὑπερευλογημένης Θεοτόκου Μαρίας
- γ') Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- δ') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά καὶ δίστιχοι
- ε') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- ς') Στίχοι εἰς τὸν Φωκυλίδην
- ζ') Φωκυλίδου ἔπη
- η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἰαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- θ') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- ι') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ Θεοφάνεια
- ια') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ Φῶτα
- ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ ἄγιον Βάπτισμα
- ιγ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεις
- ιδ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- ιε') <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικὸς
- ισ') <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός
- ις') Συνεσίου ἐπιστολαὶ
- ιη') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
- ιθ') Συνεσίου Ἐπιστολαὶ
- κ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
- κα') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἰαμβοὶ.

- α') Βίαι τῶν φιλοσόφων ἡλικιώτατοι³ εὐγαλμένοι ἀπὸ τὸν Λαέρτιον καὶ ἀπὸ ἄλλους παλαιούς συγγραφεῖς μεταφρασθέντες δὲ εἰς κοινὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ λογιστάτου καὶ σοφιστάτου ἱερομονάχου κυρίου κυρίου Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων καὶ προτεθέντες εἰς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν φιλολόγων.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 106-107 (ἀριθ. 1171), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 107 (ἀριθ. 1172).
 3. Γιὰ τὸ ἔργο βλ. Σπύρου Α. ΚΑΒΒΑΔΙΑ, Αἱ βιογραφίαι τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου. Παρνασσός, τόμ. 9(1967), σελ. 148-152.

451. ἀρ. 139¹ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠ-
λοῦντο λόγων.
Παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
Παραδίδεται ἀκόμη Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ Γραμματικῇ.

Ἰ. Μ. Σίμωνος Πέτρας

452. ἀρ. 181² ΙΗ' αἰ. φύλ.;
Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα.
Παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἀκόμη κεφάλαια περὶ ἐπιμελείας, φυλακῆς, περὶ
μνήμης Θεοῦ, περὶ δωροληψίας κλπ.

453. ἀρ. 240³ ΙΗ' αἰ. φύλ.;
α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα, ἀκέφαλα
β') Συνεσίου Ἐπιστολαί
γ') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
δ') Μ. Βασιλείου λόγος, ἀκέφαλος
ε') Αἰσώπου μῦθου, ἀτελεῖς.
Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 107 (ἀριθ. 1173), χωρὶς ἀριθμό φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 129 (ἀριθ. 1449), χωρὶς ἀριθμό φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 129 (ἀριθ. 1508), χωρὶς ἀριθμό φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.

454. αρ. 148¹ ΙΗ' αλ. (1748) φύλ. 333
- α') φύλ. 16-95 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα
ἐν ᾧ καὶ εἰς Νόναν μητέρα παραμυθητικός
- β') φύλ. 95-169 <Αυτωνίου> τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- γ') φύλ. 169-189 Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- δ') φύλ. 189-205 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου
- ε') φύλ. 205-215 τοῦ αὐτοῦ Μεκρυκοῦ διάλογος
- ς') φύλ. 215-299 Ὁμήρου Ἰλιάδος Α καὶ Δ
- ζ') φύλ. 299-327 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὴν καλὴν Κυριακὴν
καὶ εἰς τὸ ἔαρ
- η') φύλ. 327-333 τοῦ αὐτοῦ εἰς Γρηγόριον Νύσσης ἐπιστάντα μετὰ τὴν
χειροτονίαν.
- Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.
- Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 314^v· Μαΐου οὐ 1748.

455. αρ. 150² ΙΖ' αλ. φύλ. 257
- α') φύλ. 2-22^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὁμιλία εἰς τὸ Πάσχα καὶ
τὴν βραδυτέητα
- β') φύλ. 22^v-31 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν
- γ') φύλ. 31-45^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Πεντηκοστήν
- δ') φύλ. 45^v-58^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ Θεοφάνεια
- ε') φύλ. 58^v-72^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ ἅγια Φῶτα
- ς') φύλ. 72^v-82 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα
- ζ') φύλ. 82-138 Συνεσίου Ἐπιστολαί
- η') φύλ. 138-146 <Λουκιανοῦ> περὶ τοῦ ἐνυπνίου
- θ') φύλ. 146-198 Αἰσώπου βίος τοῦ μυθοποιοῦ Μαξίμου τῷ Πλανούδῃ
συγγραφεὶς.
- Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ψαλμοὶ καὶ θ',
γραμματικοὶ κανόνες, θέματα, ὀνόματα πόλεων.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 88 (ἀριθ. 1013).
2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 88 (ἀριθ. 1015).

456. αρ. 151¹ ΙΖ' αλ.(;) φύλ. 326
 α') φύλ. 1-249 Συνεσίου 'Επιστολαί ρνδ'
 β') φύλ. 249-277 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν
 γ') φύλ. 277-307 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
 δ') φύλ. 307-326 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα.
 Τὰ κείμενα ὑπ'ἀριθ. α'-β' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

457. αρ. 153² ΙΗ' αλ. φύλ. 222
 α') φύλ. 40^v-82 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐγκώμιον εἰς τὸν μέ-
 γαν 'Αθανάσιον
 β') φύλ. 82-188 'Εξηγήσεις εἰς ἐπιστολάς Φαλάριδος, Βρούτου, 'Ι-
 σιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.
 Τό κείμενο α' μέ σχόλια.
 Παραδίδονται ἀκόμη σχόλια στό λόγο τοῦ Θεολόγου στήν Πεν-
 τηκοστή καὶ θεματογραφία. Μέ τό χ/φο ἔχουν δεθῇ οἱ σελ. 257 -
 306 ἐντύπου πού περιέχει λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

458. αρ. 157³ ΙΗ' αλ. φύλ. 255
 α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστός πάσχων, μέ ἐξήγηση στό
 περιθώριο
 β') Λουκιανοῦ διάφορα
 γ') Κανόνες καὶ ψαλμοί
 δ') 'Εκ τῶν 'Ισιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολῶν
 ε') Τῶν ἐλληνικῶν ἐπιστολῶν ἀνθολογία.
 Τὰ κείμενα, πλην τοῦ α', παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Ι. Μ. Χιλιανταρίου

459. αρ. 11⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. ;
 α') 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τήν παραβολήν τοῦ ἀσώτου

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 88-89 (ἀριθ. 1016).
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 89 (ἀριθ. 1018).
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 89 (ἀριθ. 1022), χωρίς φυλλαρίθμηση.
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 29 (ἀριθ. 232), χωρίς ἀριθμό φύλλων καὶ φυλλαρίθμηση.

- β') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦν-
το λόγων
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ μεθύνωντων
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ε') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον
φυγῆς
- η') Λουκιανοῦ περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν.
Τῶν κειμένων ὑπ' ἀριθ. α'-ς' παραδίδονται οἱ ἐξηγήσεις, τὰ
ὑπόλοιπα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

460. ἀρ. 13¹

ΙΗ' αἰ. (1764)

φύλ.;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον
φυγῆς
- β') <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα
- γ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἡνύκα ἐπέτρεφεν αὐτόν
κλπ.
- δ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
- ε') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> Καيسάριον τὸν ἀδελφόν
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν ἀδελφὴν Γοργονίαν
- η') Ἐξηγήσεις τοῦ μεγάλου Βασιλείου <Πλουτάρχου> περὶ παύ-
δων ἀγωγῆς
- θ') Ἐξηγήσεις τοῦ Λουκιανοῦ <Τόξαις>.

Τὰ κείμενα ὑπ' ἀριθ. α'-ς' παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη λόγος εἰς τὴν Γ' Κυριακὴν τῶν Νηστεῶν.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') Εὔληψε τέλος πρὸς τοὺς ,αψεδ' τῆς η' φαρ-
μο<υ>θη¹⁵ ἐν τῇ Σμύρνῃ· β') ,αψδ' (=,αψεδ') Νοεμβρίου θ'.

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 29 (ἀριθ. 234), χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση.

461. ἀρ. 51¹ ΙΗ' αὐ. φύλ. 163
- α') φύλ. 1-30 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη-
τῶν
- β') φύλ. 30-45 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- γ') φύλ. 77-90 Γαβρίου Ἑλληνος τετράστιχα
- δ') φύλ. 90-98 Ἀββᾶ θαλασσίλου ἐκ τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης καὶ
ἐγκρατείας
- ε') φύλ. 98-99^v Γρηγορίου θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ς') φύλ. 99^v-102 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπικήδεια εὐ-
τε ἐπιτάφια
- ζ') φύλ. 102-109^v τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα
- η') φύλ. 109^v-121 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- θ') φύλ. 121-131 Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
- ι') φύλ. 131-147 Κάτωνος Ρωμαίου γνώμαι παραινετικαὶ δίστιχοι
- ια') φύλ. 147-163 Κανὼν παρακλητικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.³

462. ἀρ. 71² ΙΗ' αὐ. φύλ. 118
- Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε.
- Παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

463. ἀρ. 75⁴ ΙΗ' αὐ. φύλ. 357
- α') φύλ. 3-49 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἀπολογητικός τῆς εἰς
τὸν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν

-
1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ κατὰ τὴν "Ἀνδρον Μονῇ τῆς Ἀγίας κω-
δίκων. Ἐν Ἀθήναις 1898, σελ. 54. Φύλ. 1. Καὶ τότε εὖν τοῖς ἄλλοις
Ἰγνατίου τοῦ ἐξ Ἀντιοχείας πόνημα.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 65.
 3. Σημείωση μεταγενέστερη στὸ παράφυλλον τῆς ἀρχῆς τοῦ χ/φου. Τοῦτο τό βι-
βλίον μοι ἔδωκε ὁ μακαρίτης πνευματικός κύρ Γαβριὴλ Ψύχας.
 4. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 70-71.
 5. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 70, ἀνεπίγραφον.

- β') φύλ. 49-72 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ ἡνύκα ἐπέ-
τρεφεν αὐτὸν φροντίζεῖν Ναζιανζοῦ ἐκκλησίας
- γ') φύλ. 72-173 τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολαί
- δ') φύλ. 173-183 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ
τὸν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν, ἐξήγησις Δανιήλ τοῦ Πατριῶν¹
- ε') φύλ. 183-195 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους
- ς') φύλ. 195-273 Ἐπιστολαὶ διαφόρων (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου,
Βρούτου, Ἀριστοτέλους, Ἀλεξάνδρου καὶ ἄλλαι ψευδεπίγραφαι),
ἐξήγησις
- ζ') φύλ. 273-287 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλία περὶ προσευ-
χῆς
- η') φύλ. 287-307 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς Εὐτρόπιον
- θ') φύλ. 307-308 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας
- ι') φύλ. 308-333 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
- ια') φύλ. 333-341 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
- ιβ') φύλ. 341-348^v < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ
- ιγ') φύλ. 348 -357 τοῦ αὐτοῦ; εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἐξήγησις.
- Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ ὑπ' ἀριθ. ζ', παραδίδονται μέ ψυχραγωγί-
κῇ ἐρμηνείᾳ².

464. ἀρ. 82³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 314

- α') φύλ. 1-32 Ἀρχὴ τινῶν ἐξηγήσεων Ἀρσενίου⁴ διδασκάλου τῆς
ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς. Καὶ πρῶτον ἐκ τῶν μονοστίχων
γνυμῶν τῶν κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν εἰς ἀγαθοὺς
ἀνδρας
- β') φύλ. 32-64 Ἐξηγήσεις τῶν τοῦ Αἰσώπου μύθων
- γ') φύλ. 64-92 Ἐξηγήσεις τῶν τοῦ Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφα-
λαίων
- δ') φύλ. 92-123 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνυμικῶν διστίχων
- ε') φύλ. 131-154 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ μὴ ῥαδίως πιστεύειν τῇ
διαβολῇ

1. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τὸ χ/φο δέν μνημονεύεται.

2. Κτητορικὴ σημείωσις· φύλ. 366(;)· Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Ἰωακείμ ἱερο-
διακόνου Νικολαΐδου.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 74-75.

4. Γιά τὸν Ἀρσένιον βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική... τόμ. Α', σελ. 445.

- ς') φύλ. 154-192 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ φιλοκτηχίας
 ζ') φύλ. 193-197 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις πρὸς
 τοὺς νέους κατὰ στοιχεῖον, ἐξηγήσεις Ἀρσενίου
 η') φύλ. 197-232 Νεύλου παραινέσεις
 θ') φύλ. 232-289 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους.

Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι ἠρωελεγεοὶ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς
 Θεοτόκου Δαμασκηνοῦ Στουδίου, θέματα, κείμενο ἀνεπύγραφο.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 154' (;) Εὔληψε πέρας διὰ χειρὸς Ἰωάννου.

Ἑλληνικὸν Σχολεῖον Κορυθίου

465. ἀρ. 3¹ IH' αἰ. (1796-1797) φύλ. 299
 α') φύλ. 1-154 Ἐξηγήσεις Ἐπιστολῶν Συνεσίου παρὰ Δανιὴλ μο-
 ναχοῦ Κεραμέως τοῦ Πατριῶτου
 β') φύλ. 155-211 <Δημοσθένους> λόγος ὁ περὶ τῆς παραπροσβείας
 γ') φύλ. 211-230^V Λόγος Λιβανίου πρεσβευτικὸς β^{ος} πρὸς τοὺς
 Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης. Ὀδυσσεύς
 δ') φύλ. 230^V-243 τοῦ αὐτοῦ μελέτη γ^η. Ἐχων τις γυναῖκα ...
 ε') φύλ. 243^V-244 τοῦ αὐτοῦ Ἀποκηρυττόμενος, ἀτελής
 ς') φύλ. 244-299 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί
 Στὸ τέλος καὶ ἐπιστολαί Μ. Βασιλείου πρὸς τὸν Γρηγόριον.
 Τὰ κείμενα γ'-ε' σέ φυχαγωγικὴ καταλογάδην ἐξηγήσῃ καὶ τὸ
 κείμενον ὑπ' ἀριθ. ς' μέ διάστιχο φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 154' Ὑπάρχουσιν αἱ ἐπιστολαὶ Δανιὴλ
 Ἱεροδιακόνου. Ἐγράφησαν ἐν τῇ κατὰ Πάτριμ σχολῇ, αψ48. β') φύλ. 299'
 Νικολάου Κυδωνιάτου Ἰωαννιάδου τοῦ ἐκ τῆς νήσου Λέσβου ὁρμημένου
 αψ45^ψ Ἰωαννουαρίου ια'.

Ἰ. Μ. Βουλκάνου

466. ἀρ. 7² IH' αἰ. φύλ. 151
 α') φύλ. 3-24 Κοσμά τοῦ Μαΐου μα κανὼν Πεντηκοστῆς

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογοι κωδίκων ἐν ταῖς Μοναῖς τῆς νήσου Ἀνδρου, Ἀγίων
 Νικολάου καὶ Παναχράντου καὶ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ νοταρίου Κορ-
 θίου. Ἐν Ἀθήναις, 1899, σελ. 39.
2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Χειρόγραφα Μονῆς Βουλκάνου. Πελοπονησιακὰ τόμ. 1
 (1962), σελ. 298.

- β') φύλ. 24-36 Κάτωνος τοῦ Ρωμαίου δίστιχα
 γ') φύλ. 36-76 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις παραινετική πρὸς
 Ἰουστινιανόν τόν αὐτοκράτορα, βασιλική σχέδη ὀνομαζομένη
 δ') φύλ. 76-98 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
 ε') φύλ. 98-150 Θεμιστίου φιλοσόφου περὶ φιλίας.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη Κάλαντα Χριστουγέννων.

Δημητσάνα

Δημοσία Βιβλιοθήκη

467. ἀρ. 20¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 63 (κολοβός)
 α') φύλ. 2-34 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά καί ἠρωϊκά
 εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν πάσῃ τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
 β') φύλ. 34-63 τοῦ αὐτοῦ τὰ αὐτὰ ἀπὸ ἄλλο γραφεά.
 468. ἀρ. 21² ΙΗ' αἰ. φύλ. 246
 φύλ. 1-246 Ἐξηγήσεις τῶν τοῦ Συνεσίου Ἐπιστολῶν.
 Στά περιθώρια τῶν φύλλων περὶληψη καί σημειώσεις τῶν ἐπιστο-
 λῶν.
 469. ἀρ. 23³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 128
 Ἀποφθέγματα τῶν ἐπτά σοφῶν
 Παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη θέματα, ἀσκήσεις στοὺς ἐπιστολικούς τύπους,
 θέματα γιὰ τοὺς ἀρχαρίους.

-
1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης. ΕΕΒΣ, τόμ. 22 (1952), σελ. 202. Φύλ. 34· καί τόδε πέ-
 λει Δανιήλ τοῦ ἐκ Δημητσάνης.
 2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 202.
 3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 203.

470. ἀρ. 25¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. 1-172 (ἀκέφαλος, κολοβός)

- α') Περικοπαὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
- β') Ἰαμβικά τετράστιχα καὶ ἥρωελεγεῖα
- γ') Μῦθοι
- δ') Περικοπαὶ Εὐαγγελίων
- ε) Λειτουργικοὶ κανόνες
- ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
- η') <τοῦ αὐτοῦ> δίστιχα ἰαμβικά
- θ') Ὁσίου Νεΐλου νουθεσίαι.

Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγικῇ ἐρμηνείᾳ.

471. ἀρ. 30² ΙΘ' αἰ. (1804) φύλ. 167

- α') φύλ. 1-104 Φωτίου Πατριάρχου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας, ἐξήγηση
- β') φύλ. 105-167 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήχεια, ἐξήγηση.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 104' Τέλος κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ ἀγίου Νικολάου κατὰ ἁωδὸν ἔτος.

472. ἀρ. 33³ ΙΘ' αἰ. φύλ. 169

- α') φύλ. 1-66 Θεοδώρου Προδρόμου ἰαμβικά τετράστιχα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ, ἐξήγηση
- β') φύλ. 66-92 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστὸς πάσχων, ἐξηγήσεις
- γ') φύλ. 92-144 Δημοσθένους κατὰ Φιλύππου Α', ἐξηγήσεις
- δ') φύλ. 144-169 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικὰ δίστιχοι, ἐξήγηση.

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 204.

2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 207-208. φύλ. 167' Ἦχ. γ'· Ὁ οὐρανὸν τοῦς ἄστρους. Τοῦτο τό παρὸν βιβλίον πέλει ἐμοῦ Δημητρίου ὁ τοῦτον τοῦτο συλλήσας, ἄνευ τοῦ θελήματός μου, νᾶ ὀνομάζεται κλέπτης, ἐμὲ τοῦτ' ἀφαιρέσας. Ἀκολουθοῦν σημειώσεις χωρὶς σημασία.

3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 209. φύλ. 1' Ἐκ τῶν τοῦ Σταματίου Δημητσαναίου Ψαρούλη. Πρβλ. ἀρ. 474, 480, 481.

473. ἀρ. 35¹ ΙΗ' αἰ. (1779) φύλ. 56
 α') φύλ. 8-34 Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 β') φύλ. 40-48 Νεύλου ἐπισκόπου νουθεσίαι κατ'ἀλφάβητον.

Παραδίδονται ἀκόμη συμμαθητῶν διάλογος περὶ εὐτυχίας, λεξι-
 λόγιο δύσκολων λέξεων, διάλογοι ἑλληνικοῦ τῶν ἀρχαίων.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 45^v. Παρακαλῶ πάντας προσέχετε τοὺς εὐ-
 ρημένους. Τέλος τῶν παραινήσεων τοῦ ἁγίου Νεύλου, τῷ δέ θεῷ δόξα:
 ἁψοθ' κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐν τῇ Πάργῃ. Ἀγάπιος Πελοποννήσιος².

474. ἀρ. 36³ ΙΘ' αἰ. (1805) φύλ. 204
 α') φύλ. 1-20 Ἀποφθέγματα καὶ τετράστιχα, μέ ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία
 β') φύλ. 20-40 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσίου κεφαλαίων παραινετι-
 κῶν, μέ ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία
 γ') φύλ. 40-64 Λασκάρεως εἰς τὸν Ὅμηρον ραψοδία Α, Β
 δ') φύλ. 64-72^v Θεμιστίου λόγος περὶ τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως,
 κείμενο καὶ ἐξήγηση
 ε') φύλ. 73-109^v <τοῦ αὐτοῦ> περὶ φιλοσοφίας προτρεπτικός εἰς τοὺς
 Νικομηδεῦς, κείμενο καὶ ἐξήγηση
 ς') φύλ. 110-122 Φωκυλίδου. Πόημα νουθετικόν, ἐξήγηση
 ζ') φύλ. 122^v-130 Σόλωνος γνωμικά ἐλεγεία, ἐξήγηση
 η') φύλ. 130-152^v Θεόγνιδος τοῦ Μεγαρέως γνωμικὰ ἐλεγειακά, ἐξή-
 γηση
 θ') φύλ. 154-162 Κανῶν παρακλητικός εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον Θεο-
 στηρίκτου μοναχοῦ, ἐξήγηση
 ι') φύλ. 162-178 Ἡρωδίου α' βιβλίον τῶν ἱστοριῶν τῆς μετὰ Μάρ-
 κον βασιλείας, ἐξήγηση.
 ια') φύλ. 178-204 Ἰωάννου Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον, ἐξή-
 γηση.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 72^v. Τέλος τῶν τοῦ Θεμιστίου λόγων...
 ἁψε' Φευρ. γ' ἐν Δημη<τρίαν> β') φύλ. 109. Ἐδωσα τὰς τοῦ Θεμι-
 στίου ἐξηγήσεις τοῦ Σταμάτη κατὰ τό <α>με'ον ἔτος τῇ Φεβρουαρίου τρί-
 τη καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν, τοῦ τὰς ἔδωσα διὰ τὴν ἀντιπληρώσῃ
 μετὰ τὴν φυγὴν αὐτοῦ γ') φύλ. 152^v. εἰλήφασιν τέρμα καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν
 Κύρνον τοῦ ποιητοῦ Θεόγνιδος τοῦ Μεγαρέως γνωμικὰ, τῷ δέ θεῷ κλέος
 μέγα. Ἐτελειώθη αὐτό ὑπ' ἐμοῦ Μανουήλου 1805 Μαΐου 6 ἡμέρα Σαββάτο.

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 210.
2. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀγάπιο Λεονάρδο ἢ Χατζῆ Ἀγάπιο. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχο-
 λή Δημητσάνης, σελ. 82 καὶ ἐξῆς.
3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 210-211. Φύλ. 202. Ἐκ τῶν τοῦ Σταμά-
 τη Φαρούλη. Πρβλ. ἀρ. 472, 480.

- α') φύλ. 2-17 < Μ. Βασιλείου > λόγος κατά τῶν ὀργιζομένων
 β') φύλ. 17-32 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τό "καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 γ') φύλ. 35-50 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
 δ') φύλ. 50-; ² < τοῦ αὐτοῦ > λόγος πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
 ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
 ε') φύλ. ; -89 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ ε
 τὸν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
 ς') φύλ. 89-103 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους
 ζ') φύλ. 103-120 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ θεοφάνεια
 η') φύλ. 120-121 τοῦ αὐτοῦ ἀπόσπασμα τοῦ λόγου περὶ φιλοπρωχίας
 θ') φύλ. 121-146 τοῦ αὐτοῦ ἐπιτάφιος εἰς Καيسάριον ἀδελφόν αὐ-
 τοῦ
 ι') φύλ. 146-213 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 ια') φύλ. 213-218 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα
 Γρηγόριον
 ιβ') φύλ. 218-223 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἡνίκα ἐπέτρεψεν
 αὐτόν φροντίζειν τῆς Ναζιανζοῦ Ἐκκλησίας
 ιγ') φύλ. 223-247 Θεμιστίου περὶ φιλίας
 ιδ') φύλ. 247-258 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως λόγος
 η^{ος}
 ιε') φύλ. 258-268 τοῦ αὐτοῦ προτρεπτικὸς Νικομηδεύσιν εἰς φιλόσο-
 φίαν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικῇ ἐρμηνείᾳ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 145^v· αψπζ^ψ Ἀπριλίου ε' β') φύλ. 211^v·
 Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα καὶ κλέος· αψπζ^φ Ὀκτωβρίου κη' παρὰ Σχολῆς Δη-
 μητριάκης Φιλόθεος³ Ἱεροδιάκονος Παπαγεωργόπουλος'.

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 212-213.

2. Ἐπειδὴ στὸν ἀνωτέρω κατάλογο δέν δίδονται τὰ σχετικὰ στοιχεῖα, δέν εἶναι σα-
 φές ποῦ τελειώνει τὸ κείμενο δ' καὶ ποῦ ἀρχίζει τὸ κείμενο ε'.

3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητριάκης, σελ. 177.

476. άρ. 41¹ ΙΗ' αλ. (1798) φύλ. 281
- α') φύλ. 1-19 'Ισοκράτους λόγος πρὸς Δημόνικον
 β') φύλ. 19-38 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
 γ') φύλ. 39-70^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
 δ') φύλ. 71-90 <τοῦ αὐτοῦ> Πλαταῖκός
 ε') φύλ. 90-98 Λουκιανοῦ πατρύδος ἐγκώμιον
 ς') φύλ. 98-177 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ φιλοπτωχίας
 ζ') φύλ. 177-216 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν
 η') φύλ. 216-222; <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Καيسάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἐπι-
 τάφιος
 θ') φύλ. 222-240^V Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 ι') φύλ. 240^V-258; <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 ια') φύλ. 258;-263; <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 ιβ') φύλ. 263;-281(;); <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους παραίνεσις.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διόστιχο ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 19· Τέλος καὶ τῷ Θεῷ ἔστω κλέος· 1798
 'Απριλίου 7' ἐτελειώσαμεν τὰ μαθήματα τοῦ 'Ισοκράτους β') φύλ. 38·
 1798 'Ιουνίου 21 ἐτελειώσαμεν τὸν λόγον πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλεύ-
 ας, ἡμέρα Δευτέρα γ') φύλ. 70^V· 1798 Δεκεμβρίου 26 τέλος τοῦ παρόν-
 τος λόγου τοῦ 'Ισοκράτους τὸν πρὸς Εὐαγόραν ἐγκώμιον καὶ ἀρχὴ τοῦ
 αὐτοῦ λόγος Πλαταῖκός.

477. άρ. 44² ΙΗ' αλ. φύλ. 185
- α') φύλ. 1-; ³ 'Ισοκράτους λόγος, ἦτοι Πλαταῖκός
 β') φύλ. ; -44 <Πλουτάρχου> περὶ τοῦ ἀκούειν⁴
 γ') φύλ. 44-62 Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύνης

-
1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 214.
 2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 215-216.
 3. Ἐπειδὴ ὁ ἄνωτέρω κατάλογος δέν παρέχει σχετικὰ στοιχεῖα, δέν εἶναι σαφές ποῦ τελειώνει τὸ κείμενο α' καὶ ποῦ ἀρχίζει τὸ κείμενο β'. φύλ. 1· Ἐκ τῶν τοῦ Πολυχρονίου Καρακάλου δωρεὰ τῇ Σχολῇ Δημητσάνης β') φύλ. 17^V· Αὐτὸ τὸ βλ-
 βλίο εἶναι τῆς ἐν Δημητσάνῃ Σχολῆς.
 4. Στὸν κατάλογο ἀποδίδεται στὸν 'Ισοκράτη.

- δ') φύλ. 62-72 Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'
- ε') φύλ. 72-; Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
- ς') φύλ. ;- ; <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ζ') φύλ. ;~ ; <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- η') φύλ. ;- ; <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- θ') φύλ. ;~ ; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ φιλοπτωχῶν
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

478. ἀρ. 46¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 128 (ἀκέφαλος, κολοβός)
- α') φύλ. 1-84 Κεφάλαια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
- β') φύλ. 84-128 'Ιαμβικά τετράστιχα καὶ ἠρωελεγεία εἰς διαφόρους ἐορτάς.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

479. ἀρ. 51² ΙΗ' (1783) φύλ. 267
- α') φύλ. 1-29 <'Αγαπητοῦ διακόνου> Ἐκθεσις κεφαλαίων παραίνε-
τικῶν
- β') φύλ. 29-101 Φωτίου πατριάρχου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρ-
χοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
- γ') φύλ. 101-122 Θεόγνιδος Μεγάρεως Σικελιώτου γυνῶμαι ἐλε-
γειακαί
- δ') φύλ. 125-145 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- ε') φύλ. 145-189 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
- ς') φύλ. 189-215 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ πολυπραγμοσύνης
- ζ') φύλ. 215-248 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀκούειν
- η') φύλ. 248-256 Ἑρμηνεία εὐαγγελικῶν περικοπῶν καὶ τμημάτων τῆς
λειτουργίας

-
1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 216, φύλ. 14^V. Αὐτὸ τὸ βιβλίον ὑπάρχει κα-
εἶναι ἔμοῦ τοῦ 'Ιωάννου Σκαπετορράχη καὶ ὅγιος τὸ πάρη νά ἔχει τήν κατάρα το
Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας. 'Ιωάννης Σκαπετορράχης.
2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 218.

θ') φύλ. 256-267 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περί προσευχῆς, τμήμα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 122' εἰλήφαι τὰ παρόντα τό τέρμα ᾧδε ἐν τῷ
,αψκγ⁹ ἔτει κατὰ μῆνα Δεκέμβριον, ἡμέρα δ' εἰς τὰς 20 τοῦ παρόντος μηνός.

480. ἀρ. 52¹ ἔτ. 1803-1805 φύλ. 227

α') φύλ. 1-225 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας

β') φύλ. 5-18^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν ἐξισωτὴν
'Ιουλιανόν

γ') φύλ. 19-34^v <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους

δ') φύλ. 34^v-61 <τοῦ αὐτοῦ> 'Επιτάφιος εἰς τὸν ἀδελφὸν Καισάριον

ε') φύλ. 61-76^v <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ θεοφάνεια

ς') φύλ. 77-110^v <τοῦ αὐτοῦ> περί φιλοπρωχίας

ζ') φύλ. 111-; <τοῦ αὐτοῦ> ἐξήγησις εἰς τὸν 'Απολογητικὸν λόγον
ἔνεκεν τῆς εἰς Πόντον φυγῆς

η') φύλ. ; -223^v 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α,Β,Γ, ἐξήγησις.

Τὰ κείμενα ὑπ'ἀριθ. α'-ς' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική
ἐρμηνεία, τῶν ὑπ'ἀριθ. ζ'-η' ἡ ἐξήγησις.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως' α') φύλ. 18^v· εἴληφε πέρας ὁ παρὼν λόγος τοῦ ἀγίου
Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ 1803 'Ιουνίου κ' β') φύλ. 76^v· εἴληφον τέλος οὗ
τοῦ Γρηγορίου λόγου εἰς τό ,αωδ' γ') φύλ. 110 ' ἐτελειώθη ὁ παρὼν πε-
ρί φιλοπρωχίας λόγος κατὰ τό ,αωδ' ἐν μηνί 'Ιουνίου κη' καὶ νά ἔχω τὴν
εὐχὴν τοῦ ἀγίου Γρηγορίου, στηρίζουσά με ἐν παντί ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἀμήν
δ') φύλ. 223^v· εἴληφον τέλος αἱ τοῦ 'Ομήρου ἐξηγήσεις μέχρι τοῦ γάμμα
στοιχείου κατ'ἀλφάβητον, αωε' 'Ιανουαρίου κε' ἐκ Δημητριάδος.

481. ἀρ. 53² ΙΘ' αἰ. φύλ. 161

α') φύλ. 1-3^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

β') φύλ. 3^v-5 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον 'Επικήδειος

γ') φύλ. 5-51' 'Αντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

δ') φύλ. 51-65 Κανὼν τοῦ τιμίου Σταυροῦ³

ε') φύλ. 65-86 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων

ς') φύλ. 86-108 Κανὼν τῶν Θεοφανείων

Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 218-219. φύλ. 5' ἐκ τῶν τοῦ Σταματίου Δη-
μητριάδου Ψαρούλη. Πρβλ. ἀρ. 472, 474, 481.

Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ'ἀνωτ., σελ. 219. φύλ. 3' ἐκ τῶν τοῦ Σταματίου Δημητριά-
δου <Ψαρούλη> Πρβλ. ἀρ. 472, 474, 480.

- ζ') φύλ. 108-118^V Κανών τῆς Μ. Δευτέρας
 η') φύλ. 118^V-122 Κανών τῆς Μ. Τρίτης
 θ') φύλ. 122-123^V Κανών τῆς Μ. Τετάρτης
 ι') φύλ. 128-143^V Ὁμήρου Βατραχομομαχία, ἐξήγηση
 ια') φύλ. 144-161 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους λόγος, ἐξήγηση.
 Τὰ κείμενα ὑπ' ἀριθ. α'-γ' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχα-
 γωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση του γραφέως· φύλ. 143^V· αὐται αἱ ἐξηγήσεις μου ἐδόθησαν
 χάρισμα ὑπὸ τοῦ Ἀναγνώστη Καραβελοπούλου εἰς τοὺς, αὐδ'.

482. ἀρ. 55¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 357
- α') φύλ. 1-20^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἱερομάρτυρα
 Κυπριανόν
 β') φύλ. 20^V-69^V < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιτάφιος εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα.
 γ') φύλ. 69^V-91^V < τοῦ αὐτοῦ > εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον ἀπὸ τῆς
 ἐξορίας ἐπανελθόντα
 δ') φύλ. 91^V-123 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν
 Ἐπιτάφιος
 ε') φύλ. 123-211 < τοῦ αὐτοῦ > Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον
 φυγῆς ἔνεκεν.
 ς') φύλ. 211-259 < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευ-
 τικός δεύτερος
 ζ') φύλ. 259-266 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ
 καὶ μὴ ἀπαντήσαντας μετὰ τὸ γενέσθαι πρεσβύτε-
 ρον
 η') φύλ. 266-294 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν
 κληγὴν τῆς χαλάρης
 θ') φύλ. 294-342^V < τοῦ αὐτοῦ > περὶ φιλοπρωχίας
 ι) φύλ. 342^V-357 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιαν-
 ζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

483. ἀρ. 56² ἔτ. 1804-1808 φύλ. 353
- α') φύλ. 1-4^V Ἐπιγράμματα εἰς γεγονότα τῆς Κ. Διαθήκης

-
1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 220.
 2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 220-221.

- β') φύλ. 5-94 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
- γ') φύλ. 94-150 < τοῦ αὐτοῦ > ἠρωελεγεῖα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ τετραευαγγελίῳ
- δ') φύλ. 150-158 Ἑρμηνεία τῶν ἀναβαθμῶν κατ' ἤχους
- ε') φύλ. 158-270 Ἑρμηνεία εἰς διαφόρους κανόνας ἑορτῶν, ἥτοι Εὐαγγελισμοῦ, Τιμίου Σταυροῦ, Χριστουγέννων, Θεοφανείων, Ὑπαπαντῆς, Βαΐων, Μ. Ἑβδομάδος, Πάσχα, Πεντηκοστῆς, Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου
- ς') φύλ. 270-349^ν Φωτίου πατριάρχου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
- ζ') φύλ. 350-353 Ἐπιγράμματα εἰς γεγονότα τῆς Κ. Διαθήκης.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 4^ν κατὰ τὸ 1806 ἐδιδάχθημεν τὰ μαθήματα αὐτὰ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου π. Ἀγαπίου παπα-Ἀντωνοπούλου¹ ὁ ὁποῖος ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1812. Ἰωάννης ἱερεὺς Σακελλαρίου. Ἐν Δημητριάδι τῇ 2 Αὐγ(ούστου) 1871 β') φύλ. 206^ν Τέλος τοῦ κανόνος τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐν ἔτει 1807 γ') φύλ. 214 Τέλος τοῦ κανόνος τῆς Βαΐοφόρου ἐν μηνί Δεκεμβρίου 20 1807 ἔλαβε τέλος δ') φύλ. 226^ν Τέλος καὶ τῇ Θεῷ δόξα^ν εἴληφε τέρμα καὶ παρῶν κανῶν τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Εἴς. 1808 φευρ. 31 ε') φύλ. 241 Εἴληφε τέρμα καὶ ὁ παρῶν κανῶν ὁ ἀναστάσιμος ἐν ἔτει χιλιο-ὀκτακοσιοστῇ ὁγδόῃ ἐν μηνί Μαΐου 17 καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν τῶν μεταγενεστέρων. Ἡμέρα Δευτέρα ἔτελειώθη αὐτός καὶ τρίτη σὺν Θεῷ ἐκάμαμεν ἀρχὴν τῆς ἀγίας Πεντηκοστῆς καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν ς') φύλ. 251 Εἴληφε τέρμα καὶ ὁ παρῶν κανῶν ἐν ἔτει χιλιοστῇ ὀκτακοσιοστῇ ὁγδόῃ κατὰ μῆναν Ἰουλίον καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν καὶ οὗτος καθὼς κτ: ζ') φύλ. 349^ν εἴληφον τέρμα αἶται αὐ τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας, ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1804 ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ 2.

484. ἀρ. 61² 18' αἰ. φύλ. 150

φύλ. 2-39 Εὐρυκίδου Ἑκάβη, μετάφραση.

Παραδίδονται ἀκόμη Εὐθυμίου Καστόρχη λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Κυριακὴν, πολλοῦχον Δημητριάδης, Ἑλληνικὴ ἱστορία τῶν ἀρχαίων χρόνων.

1. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀγάπιο τὸ νεώτερο. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 93-96.
2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 222-223. Φύλ. 1' τὸ παρὸν τετράδιον ὑπάρχει ἐμοῦ Εὐθυμίου Καστόρχη τοῦ ἐκ Δημητριάδης, 1828 Ἰουλίου 17 Δημητριάνα.

485. ἀρ. 62¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 141
 φύλ. 1-139 Ἐκλογαὶ ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικῇ ἐρμηνείᾳ.
 Παραδίδονται ἀκόμη γραμματικοὶ κανόνες.
486. ἀρ. 65² ΙΘ' αἰ. (1805) φύλ. 157
 α') φύλ. 49-71 Ἀγαπητοῦ διακόνου "Ἐκθεσις κεφαλαίων παραίνε-
 τικῶν
 β') φύλ. 71-75 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γινώμαι μονόστιχοι πα-
 ραινετικά καὶ κατ' ἀλφάβητον
 γ') φύλ. 75-78 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 δ') φύλ. 78-89 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
 ε') φύλ. 89-100 <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα
 ς') φύλ. 100-119 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις
 κατὰ στοιχεῖον
 ζ') φύλ. 119-157 Χρησιμοθήκεια διὰ στίχων ἱάμβων Γρηγορίου Ναζιαν-
 ζηνοῦ.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικῇ ἐρμηνείᾳ.
- Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 100· Τέλος τῶν τοῦ θεοῦ Γρηγορίου τετρα-
 στίχων, τῷ δὲ θεῷ ἔστω κλέος μέγα, ὡς ἡ Ἰανουαρίου ς' τῶν φώτων
 Δημητρίου Ζυγο(βιστηνοῦ) καὶ τόδε.
487. ἀρ. 66³ ΙΘ' αἰ. φύλ. 205
 α') φύλ. 1-105 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν
 ἔπη

-
1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 223. φύλ. 1· ἐκ τῶν τοῦ Πολυχρονίου Κα-
 ρακάλου, δωρεὰ τῇ Σχολῇ Δημητριάδης τῇ 16 Ἀπριλίου 1873 β') φύλ. 139V·
 αψμθ' Σεπτεμβρίου λ' αἶδοντα τὸν ἄρχοντα Κυρίτζη Κουσαντάκη γρόσια τὸν
 ἀρηθμὸν 30 νά τὰ βάλῃ εἰς τὸ διάφορον οὐλως καὶ περσινα γρόσια τὸν ἀρι-
 θμὸν 100 καὶ αὐτὰ εἰς τὸ διάφορον αψμη' οκτοβρίου γ' ἕτερα γρόσια 21
 νοεμβρίου α'.
 2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 224-225 . φύλ. 156· Καὶ τόδε πρὸς
 τοὺς ἄλλους ὑπάρχει ἐμοῦ Ἀναγνώστου Γεωργοπούλου τοῦ ἐκ Ζυγοβιστίου β')
 φύλ. 156· καὶ τόδε πρὸς τοὺς ἄλλους ὑπάρχει ἐμοῦ Ἀθανασίου Φωτεινοπού-
 λου ἐκ Ζυγοβιστίου, τὴν 8 Δεκεμβρίου 1837.
 3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 225.

- β') φύλ. 105-182 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά καὶ ἡ-
ρωελεγεία εἰς τὰ κεφαλαίως ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
γ') φύλ. 182-205 Θεόγνιδος Μεγαρέως Σικελιώτου γινώμαι ἐλε-
γειακά.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία¹.

488. ἀρ. 79² 18^ο αἰ. (1803, 1805) φύλ. 183
- α') φύλ. 1-8 Ἑμμετροὶ εὐχαὶ εἰς τὴν Θεοτόκον κατ' ἀλφάβητον
- β') φύλ. 8-24 Νείλου τοῦ ἀσκητοῦ Νουθεσίαι, ἐξήγησις
- γ') φύλ. 24-48 Τῶν ἐπτὰ σοφῶν ἀπανθίσματα
- δ') φύλ. 62-80 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινώμαι τετράστιχα,
ἐξήγησις
- ε') φύλ. 81-90^V τοῦ αὐτοῦ γινώμαι δίστιχα, ἐξήγησις
- ς') φύλ. 90^V-94 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν ποίημα ἐξή-
γησις
- ζ') φύλ. 94-173(;) ³ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον 12 ἐπικήδεια
ἐπιγράμματα, ἐξήγησις
- η') φύλ. 173;³-102 τοῦ αὐτοῦ γινώμαι μονόστιχοι παραινετικά
- θ') φύλ. 102-120 Κάτωνος γινώμαι παραινετικά δίστιχοι
- ι') φύλ. 120-144 Ἀγαπητοῦ Διακόνου ἑκθεσεὶς κεφαλαίων πα-
ραινετικῶν
- ια') φύλ. 144-172^V Χρηστοθήεια διὰ στίχων ἱάμβων
- ιβ') φύλ. 176-183^V Χαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ φυχαγωγική ἐρμηνεία διάστιχο ἢ κα-
ταλογόθεν.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 80^V, ἀπετέλος τῆς ἐξηγήσεως τῶν πεντή-
κοντα ἑννέα τετραστίχων γινώμων τοῦ θελοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
β') φύλ. 172^V, τέλος τῆς δι' ἱάμβων, Χρηστοθεείας. Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ
φθάν, ὅτι πρᾶος εἰμὶ καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ καὶ τὰ ἐξῆς· ἡ μὲν
πραότης ἀτάραχον τὸν θυμὸν διαφυλάττει, ἡ δὲ ταπεινότης τύφου καὶ
κενοδοξίας τὸν νοῦν ἐλευθεροῖ γ') φύλ. 175^V, τέλος καὶ τῶνδε τῶνδε
συντελεστέῃ τῶν καλῶν θεῶ ἔστω κλέος μέγα. Ἐτελειώθη τὸν Ἰούλιον
μῆναν εἰς τὰ χίλια ὀκτακόσια τρία⁴.

1. Ἀπὸ σημείωση στὸ φύλ. 1 προκύπτει ὅτι προέρχεται ἀπὸ δωρεὰ τοῦ Πολυχρο-
νίου Καρακάλλου. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωγ.
2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωγ., τόμ. 24(1954), σελ. 233-234.
3. Ἀπὸ συγκεχυμένη διατύπωση τοῦ καταλόγου, ἔνθ' ἄνωγ., δὲν προκύπτει σαφῶς
ποῦ τελειώνει τὸ κείμενο ζ' καὶ ποῦ ἀρχίζει τὸ κείμενο η'.
4. Σημείωση· φύλ. 183^V· Πόνος Νεκταρίου. Δεδώρηται παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου Σακελλα-
ριάδου, τῇ συνονύμφῃ μου Ἰωάννῃ Σακελλαρίου τοῦ ἐκ Σωποτοῦ, ὃν ἔχῃ αὐτό
ὡς οἰκεῖον κτῆμα, πρὸς ἐνθύμησιν τῆς ἐμῆς φιλίας κατὰ τόδε τὸ ἔτος· αὐτὰ
Αὐγούστου κζ', ἐν Καρύταινῃ· πόνος Νεκταρίου.

489. αρ. 81¹ 1808 Έτ. φύλ. 301

- α') φύλ. 6-90 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά καὶ ἡ-
ρωελεγεῖα εἰς τὰ κεφαλαῖωδως γραφέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
- β') φύλ. 90-146 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα ἐν τῇ τετραευαγγελίῳ
- γ') φύλ. 146-156 Ἑρμηνεία τῶν ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου
- δ') φύλ. 156-164 Θεοστηρίκτου μοναχοῦ κανὼν ὁ παρακλητικὸς
εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον
- ε') φύλ. 164-176 Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λασκάρεως ἕτερος ὁμοιος
- ς') φύλ. 176-184 Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ κανὼν τοῦ τιμίου Σταυροῦ
- ζ') φύλ. 184-198 τοῦ αὐτοῦ ὁ Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- η') φύλ. 198-212 τοῦ αὐτοῦ ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων
- θ') φύλ. 212-218 τοῦ αὐτοῦ ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
- ι') φύλ. 218-226 Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὁ κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
- ια') φύλ. 226-232 Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ ὁ κανὼν τῶν Βαΐων
- ιβ') φύλ. 232-256 Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ οἱ κανόνες τῆς Μ. Ἑβδομάδος
- ιγ') φύλ. 256-262 Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὁ κανὼν τῆς Ἀναστά-
σεως
- ιδ') φύλ. 262-274 Κοσμᾶ Μαΐουμᾶ ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
- ιε') φύλ. 274-285 τοῦ αὐτοῦ ὁ κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως
- ισ') φύλ. 285-295^V τοῦ αὐτοῦ ὁ κανὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰ στιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 295^V. Τέλος, τῷ δέ Θεῷ δόξα καὶ τῇ Θεομήτορι
κλέος ἐν τῇ 2^ῃ ἑτος Ὀκτωβρίου α' ἐν Δημητριάδῃ, Κανέλλος Κα-
τσορχόπουλος².

490. αρ. 85³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 201

- α') φύλ. 1-69 Ἰσοκράτους λόγου πρὸς Δημόνικον, Νικοκλέα, Νι-
κοκλῆς, Εὐαγόρας
- β') φύλ. 69-78 Θεμιστίου περὶ φιληκοῦς τοῦ βασιλέως
- γ') φύλ. 78^V-93 τοῦ αὐτοῦ προτρεπτικὸς Νικομηδεῦσιν
- δ') φύλ. 93-109 < Λουκιανοῦ > Ψευδοσοφιστῆς ἢ Σολουκιστῆς

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 234-235

2. Παλαιότερα ἀνῆκε, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημειώματα στὰ φύλλα 5 καὶ 6, στὸν
Καλλίνικο Ἱεροδιάκονο Καστόρχη Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 54).

3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 236-237. φύλ. 1· Ἐκ τῶν τοῦ Ἱερολογι-
τάτου κυρίου Ἀθανασίου Πελοποννησίου καὶ τόδε. Οὗτος ἦν ἐκ Δημητριάδος
χρηματίας διδάσκαλος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1760 καὶ ὅστις καὶ ἄλλα τινὰ
βιβλία ἀφιέρωσεν εἰς τὴν πατρίδα του.

- ε') φύλ. 109-121 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 ς') φύλ. 121-241 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νιγρῦνον ἐπιστολή
 ζ') φύλ. 141-172 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 η') φύλ. 172-201 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διδαστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 78· Ἡ μὲν χεὶρ ἢ γράφασα σήκεται ἀφῶ, γράφή δὲ μένει εἰς χρόνους πληρεστάτους.

491. ἀρ. 91¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. 183
 α') φύλ. 1-21^v Γνώμαι μονόστιχοι ἑμμετροί
 β') φύλ. 21^v-23 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
 γ') φύλ. 23-55 Τῶν ἐπτά σοφῶν ἀποφθέγματα
 δ') φύλ. 55-63^v Δ ημοφίλου γνώμαι ἐκ τῶν Πυθαγορείων ἐπῶν
 ε') φύλ. 63^v-69 Δημοκράτους γνώμαι χρυσαῖ
 ς') φύλ. 69-77 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνωμικά δόστιχα
 ζ') φύλ. 77-79 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 η') φύλ. 79-82 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπιμήδεια
 θ') φύλ. 82-94 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
 ι') φύλ. 94-118 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινε-
 τικῶν
 ια') φύλ. 118-176 Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 ιβ') φύλ. 176-183 Γαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα, ἐξήγησις.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διδαστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

492. ἀρ. 93² ΙΗ' αἰ. (1792) φύλ. 130
 α') φύλ. 1-45 Συνεσίτου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βα-
 σιλείας
 β') φύλ. 45-61 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τὸν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
 γ') φύλ. 61-125 < τοῦ αὐτοῦ > Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυ-
 γῆς

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 238-239.

2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 239.

δ') φύλ. 125-130 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> Χριστός πάσχων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἢ χωρίς διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· ἀφ' ἑβ^ψ πασιδεῶνος θ^η ἵσταμένου ἐν τῇ κατά Δημη-
τρίανην σχολῇ¹.

493. ἀρ. 95² IH' αἰ. (1775) φύλ. 342

α') φύλ. 1-156^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον
'Επιτάφιος

β') φύλ. 160-342^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, κατά 'Ιουλιανοῦ στη-
λιτευτικός πρῶτος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 156^V τέλος ὁ παρὼν ἐζήφε κατά τὴν Κέρ-
κυραν ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως· ἀφοε³.

494. ἀρ. 99⁴ IH' αἰ. φύλ. 246

α') φύλ. 3-15 'Ομήρου Βατραχομομαχία, ἐξήγησις

β') φύλ. 15-31 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις

γ') φύλ. 31-70 Πλουτάρχου περὶ παιδῶν ἀγωγῆς

δ') φύλ. 70-102 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν

ε') φύλ. 102-126 τοῦ αὐτοῦ περὶ κολυπραγμοσύνης

ς') φύλ. 126-138 Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'

ζ') φύλ. 138-166 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλλη-
νικῶν ὠφελοῦντο λόγων

η') φύλ. 166-222 Συνεσίου λόγος πρὸς βασιλέα 'Αρκάδιον περὶ βα-
σιλείας

θ') φύλ. 222-246 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστός πάσχων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἢ χωρίς διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

1. 'Απὸ σημείωσης στὸ παράφυλλο προκύπτει ὅτι τὸ χ/φο ἀνῆκε ἄλλοτε στὸν Πολυ-
χρόνιο Καρακαλλο. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 240.

3. Σημειώσεις· α') φύλ. 156^V. Παραδόσεις Ἱεροδιδασκάλου Καβαδᾶ τοῦ ἐξ
'Ιωαννίνων (;) β') φύλ. 156^V, ἀφε' ματοῦ ἡμέρα Σαββάτῳ τῶν ψυχῶν. Πρὸ
ὀλίγων ἡμερῶν κατ' ὄναρ εἶδεν οὗ μὴν (;) fratelli Stamatis, ὅτι φήψω τῶν
κριτῶν ὥρῃσθαι ἀπαγχονίσαι αὐτόν.... γ') φύλ. 342^V. Καί τὸδε ἐξὺν τοῖς
ἄλλοις Κωνσταντίνου Λουλουδάκη τοῦ ἐκ Μυκόνου (διόρθωσις ἀπὸ νεώτερο
γραφέα· Σφακίων). Γιά τὸ διδάσκαλο Κωνσταντῖνο Λουλουδάκη βλ. Τρ.ΕΥΑΓΓΕ-
ΛΙΑΟΥ, 'Η Παλδεῖα, τόμ. Α', σελ. 347.

4. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 242-243, φύλ. 2· 'Εκ τῶν τοῦ Καλλινύ-
κου Ἱεροδιακόνου τοῦ ἐκ Δημητρίανης.

495. άρ. 100¹ ΙΗ' αλ. (1785) φύλ. 161
 α') φύλ. 10-98 Όμήρου 'Ιλιάδος Α-Γ
 β') φύλ. 98-146 Γρηγορίου τοϋ θεολόγου περί τών καθ'εαυτόν
 έπη.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται άκόμη υποδείγματα νομικών πράξεων, διάλογοι δι-
 δασκάλου καί μαθητοϋ, συνοπτικά κεφάλαια ποικίλων θεμάτων.

Σημείωση τοϋ γραφέως στό φύλ. 41, όπου γράφεται ή χρονολόγηση 26 'Απρι-
 λίου 1785. 'Εξ άλλου ό Καλλίνικος Καστόρχης έγραψε στά περιθώρια
 τών φύλλων 10-40 τή μετάφραση τοϋ Α τής 'Ιλιάδας².

496. άρ. 101³ ΙΗ' αλ. φύλ. 168
 φύλ. 1-168 Σοφία Σειράχ.

Τό κείμενο παραδίδεται έρμηνευμένο ψυχγωγικά καί μέ έκτενές
 υπόμνημα.

497. άρ. 105⁴ ΙΗ' αλ. (1817-1818) φύλ. 331
 α') φύλ. 1-27^v Χρυσολωρά γνώμαι μονόστιχοι, έξήγηση
 β') φύλ. 27^v-29 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοϋς νέους
 κατά στοιχεζόν
 γ') φύλ. 29-33 Πυθαγόρου Χρυσά "Επη, έξήγηση
 δ') φύλ. 33-56 Τών έπτά σοφών 'Αποθέγματα, έξήγηση
 ε') φύλ. 56-59 Γρηγορίου τοϋ θεολόγου περί τών τοϋ βίου όδών,
 έξήγηση
 ς') φύλ. 59-70, 200⁵ τοϋ αϋτοϋ έπικήδεα είς Μ. Βασίλειον, έξήγηση
 ζ') φύλ. 70-88 τοϋ αϋτοϋ τετράστιχα, έξήγηση
 η') φύλ. 88-102^v 'Ισοκράτους λόγος Πλαταϊκός, έξήγηση
 θ') φύλ. 102^v-107 Λουκιανοϋ πατρίδος έγκώμιον, έξήγηση
 ι') φύλ. 107-115 'Ιωάννου τοϋ Χρυσοστόμου περί προσευχής, έξή-
 γηση

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 243.

2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 243.

3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 62-63.

4. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 245-246.

5. Στόν κατάλογο ύπάρχει άσάφεια στά φύλλα τής άρχής καί τοϋ τέλους τών
 κειμένων.

- ια') φύλ. 115-129 Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης, ἐξήγηση
 ιβ') φύλ. 129-145 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἄν ἐξ ἐλ-
 ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων, ἐξήγηση
 ιγ') φύλ. 145-156 Γρηγορίου του Θεολόγου εἰς τὸν ἐξισωτήν
 'Ιουλιανόν, ἐξήγηση
 ιδ') φύλ. 156-169 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους, ἐξήγηση
 ιε') φύλ. 169-191(;) τοῦ αὐτοῦ 'Επιτάφιος εἰς Καيسάριον τὸν
 ἀδελφόν, ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἀκόμη περὶ ποιητικῆς καὶ στιχουργικῆς καὶ θε-
 ματογραφία.

Σημεύσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 147¹ Πεπεραίνεται ἡ πραγματεία τῆς 'Ελ-
 ληνικῆς 'Εγκυκλοπαιδείας τῇ 'α' αὐτῇ 'Ιουλίου ιε' καὶ διὰ φιλοτιμίου
 ἐνεργείας τοῦ πανερωτάτου δεσπότη ἡμῶν ἀγίου Δημητρίου κυρίου
 φιλοθέου ἔλαβον τὰς ἡνίκας τοῦ κατὰ Βαλτεσινίκον Ἑλληνομουσείου, ὅπου
 ἐσχολάρχησα ἕως τοῦ 'α' αὐτοῦ. Εἰς οὗτως προσεκλήθη ἀπὸ τοὺς ἐν Τριπό-
 λει προύχοντας διὰ τὸ ἐκεῖ 'Ελληνομουσεῖον, ὅπου καὶ ἔμεινα ἕως ὅ-
 του ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἱερός ἀγὼν ἀνέτειλε τῆς πατρίδος καὶ σὺν
 τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἔξω ἀγαθῶν ἐπλησίασα εἰς τὰς πύλας τοῦ 'Αἰδοῦ 'α' αὐτοῦ
 Μαΐου ιη'. Ἀναγνώστης ὁ Παπαγγελίδης¹ ὁ ἐκ Δημητρίου β') φύλ. 286²
 'α' αὐτοῦ 'Ιουνίου 15 παρεδόθημεν τὰ περὶ ποιητικῆς στιχουργίας, παρόντα
 μέτρα ὑπὸ τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου κυρίου Δανιὴλ Γεωργοπούλου²,
 τοῦ ἐκ Ζυγοβιστίου τῆς Πελοποννήσου. Ἀναγνώστης Παπαγγελίδης ὁ ἐκ
 Δημητρίου³.

498. ἀρ. 110⁴ ΙΗ' αἰ. (1806) φύλ. 280

- α') φύλ. 1-7 'Αγαπητοῦ διακόνου κεφάλαια. παραινετικά,
 ἐξήγηση
 β') φύλ. 7-14 Κάτωτος Ρωμαίου δίστιχα, γινῶμαι, συμ-
 βουλαί, ἡθικά διδασκαλικά

-
1. Γιά τὸν Παπαγγελίδη βλ. Τ. Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητρίου, σελ. 99-100.
 2. Τ. Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 97-98.
 3. Σημεύση φύλ. 106¹ Σχολαρχοῦντος μου ἐν τῇ κατὰ Πελοπόννησον πρεσβεῖα φε-
 ρούση Τριπολιτιδῇ, ἐπὶ ἔτους 'α' αὐτοῦ 1821 Μαρτίου 10 ἔσχεν ἀνά χειρὸς τὰ
 ὅπλα τὸ ἡμέτερον ἐλληνικὸν ἔθνος ὑπὲρ πίστεως, πατρίδος καὶ τιμῆς ἀντιπα-
 ραταξάμενον κατὰ τῶν ἀγερῶν 'Αγαρηνῶν καὶ μετὰ τῆς ἀφαιρέσεως ὅλης μου
 σχεδὸν τῆς οὐσίας, ἤγγισα εἰς τὰς πύλας τοῦ 'Αἰδοῦ.
 Ὁ κῶδιξ προέρχεται ἀπὸ δωρεὰ Εὐφροσύνης Καρακάλου καὶ τῶν τέκνων τῆς,
 ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημεύση στὸ φύλλο 144². Τ. Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.,
 σελ. 65.
 4. Τ. Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 248-251.

- γ') φύλ. 32-37^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου δόξων
- δ') φύλ. 38-72, 276¹ Χρυσολωρᾶ γνωμαί, ἐξήγησις
- ε') φύλ. 72-74 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους κατὰ στοιχεῖον, ἐξήγησις
- ς') φύλ. 74-83 Θεοσπηρίου μοναχοῦ παρακλητικὸς κανὼν, ἐξήγησις
- ζ') φύλ. 83-84^v Τροπάρια πρὸς τὴν Θεοτόκον μετὰ τὴν παράκλησιν, ἐξήγησις
- η') φύλ. 84^v-97 Θεοδώρου Δούκα Λασκάρεως τοῦ βασιλέως παρακλητικὸς κανὼν πρὸς τὴν Θεοτόκον, ἐξήγησις
- θ') φύλ. 97-105 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- ι') φύλ. 105-114 Ἀββᾶ Θαλασσίου περί ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας
- ια') φύλ. 114-132 Ὁμήρου Βατραχομουσική.

Τὰ κείμενα γ', θ'-ια' παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ὕμνοι καὶ διδασκαλία κατ' ἀλφάβητον, διάλογος ἔμμετρος, θέματα, ἀσκητικά, γραμματικά, Θεοφίλου Κορυδαλλέως ἐπιστολικοὶ τύποι, μεγαλυνάρια, αἰνύγματα καὶ ποιήματα (ἐπιστολές, ἐγκύκλιος, δικαιοπρακτικά κ.ἄ.) σχετικὰ μὲ τὴν νεώτερη ἱστορία τῆς Πελοποννήσου.

Σημείωσις τοῦ γραφέως· φύλ. 37^v. 1806 ἐδιδάχθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Παρθενίου τοῦ ἐκ Τρεσθενῶς², μένοντος ἐν τῇ σχολῇ Δημητριάδης ὡς ὑποδιδάσκαλος. Ὁ παρ' αὐτοῦ μαθητευθεὶς Ἀναγνώστης Ἰωάννου Σακελλαρίου.

499. ἀρ. 111³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 289

- α') φύλ. 1-37 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος Μ. Βασιλείου
- β') φύλ. 37-53 τοῦ αὐτοῦ λόγος περί φιλοπτιχίας
- γ') φύλ. 70-86 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα
- δ') φύλ. 86-101 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν νέαν Κυριακὴν
- ε') φύλ. 101-165 Μακαρίου Ἱεροδιακόνου τοῦ Πατμίου ἐρμηνεία περικαπῶν δυσνοήτων τινῶν λόγων Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς

1. Δέν εἶναι σαφές σέ ποιά φύλλα παραδίδεται τό κείμενο, λόγῳ κακῆς διατυπώσεως τοῦ καταλόγου. (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 67).
2. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 97.
3. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 252-253.

- ς') φύλ. 165-178 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Πανηγυρικός εἰς τὰ Θεοφάνεια, ἤγουν γενέθλια
- ζ') φύλ. 178-228 Νικήτα Σερρών ὑπόμνημα εἰς τόν περὶ Ἀναστάσεως λόγον Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- η') φύλ. 228-272 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στηλῆς εὐτικὸς πρῶτος εἰς Ἰουλιανόν
- θ') φύλ. 272-289 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Πεντηκοστήν.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται ἐρμηνευμένα στὴ δημώδη καὶ μὲ διάφορα σχόλια.
- Παραδίδεται ἀκόμη συλλογὴ καὶ ἐξήγησις μυθολογικῶν καὶ λοιπῶν ἱστορικῶν, ὧν ἐμνήσθη Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός εἰς τοὺς α' καὶ β' στηλιτευτικούς λόγους.

500. ἀρ. 114¹ 18' αἰ. φύλ. 145
- α') φύλ. 1-17 Τῶν ἐπτὰ σοφῶν ἀποφθέγματα
- β') φύλ. 17-44 Ἀββᾶ Νεΐλου Νουθεσίαι
- γ') φύλ. 44-59 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Νουθεσίαι
- δ') φύλ. 59-115 Θεοδώρου Προδρόμου ἱαμβικά καὶ ἠρωελεγεῖα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ τετραευαγγελίῳ
- ε') φύλ. 115-138 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- ς') φύλ. 138-145 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Ἱ. Μ. Ζάβοροδας

501. ἀρ. 73² ἔτ. 1781 φύλ. 181 (ἀκέφαλος)
- Ἑρμηνεία κανόνων εἰς διαφόρους ἑορτάς, ἀκέφαλη.
- Βιβλιογράφος ὁ Κωνσταντῖνος Στάμκος, Κοζάνη.

-
1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 254-255.
 2. Λίνου ΠΟΛΙΤΗ, Συνοπτικὴ ἀναγραφὴ χειρογράφων ἐλληνικῶν συλλογῶν. Ἑλληνικά. Παράρτημα. Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 18.

Ζαγορά

Δημόσια Βιβλιοθήκη

502. αρ. 64¹ IH' αλ. (1721,1725,1729) φύλ. 406
- α') φύλ. 1-66^V 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Δ
- β') φύλ. 67-92^V 'Ησιόδου τοῦ 'Ασκραίου Ἔργα²
- γ') φύλ. 93-111^V 'Ομιλία τοῦ αὐτοῦ (=Πλουτάρχου) περὶ τοῦ ἀκούειν
- δ') φύλ. 111^V-122^V τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης
- ε') φύλ. 122^V-135 τοῦ αὐτοῦ πῶς ἂν τις ἤσθητο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπὶ ἀρετῇ
- ς') φύλ. 135-143 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ παρθενίας ἔπος
- ζ') φύλ. 143-174^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Βασίλειον τὸν μέγαν Ἐπιτάφιος
- η') φύλ. 175-181 'Ισοκράτους λόγος πρὸς Δημόνικον
- θ') φύλ. 181-201 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
- ι') φύλ. 201-217 <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός
- ια') φύλ. 217-232 τοῦ αὐτοῦ (=Πλουτάρχου) πῶς ἂν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φύλου
- ιβ') φύλ. 232-246 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- ιγ') φύλ. 246-277 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
- ιδ') φύλ. 277-290 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ιε') φύλ. 290-298 Συνεσίου Ἐπιστολαί
- ισ') φύλ. 343-356 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ
- ις') φύλ. 356-360 Ἔργον ἀκέφαλον
- ιη') φύλ. 360-365 <Λουκιανοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μετὰ διάστιχο φυλαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη θεματογραφία, διάφορα τεμάχια ἀκέφαλα καὶ κολοβά, σημειώσεις πατριάρχου Καλλιμάχου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 66^V. Τέλος τῶ ἀκηράτῃ θεῷ αἶνος τῆς Δραφωδίας τοῦ ποιητοῦ Ὀμήρου ἐν ἔτει χιλιοστῇ ἑπτακοσιοστῇ εἰκοστῇ ἐνάτῃ ἐν μηνὶ Ἀπριλίου εἰς τὰς 14. Καὶ τὰ τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιό-

1. Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ζαγοράς. ΝΕ, τόμ. ΙΓ' (1937), σελ. 344-345.

2. Στὸ φύλ. 92^V ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωσις: Τὰ ἐξῆς ἐλλιπῇ ἐφθάρησαν εἰς τὰς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβάσεις καὶ μετοικήσεις καὶ σύγγνωτε φύλτατοι. Ὁ πατριάρχης.

δου παραδόσεις τοῦ ποτε διδασκάλου τῆς Ζαγοράς Φωτίου¹ β') φύλ. 89^v.
Τέλος τοῦ δευτέρου ἔργου 1721 γ') φύλ. 174 'αψε' ἐν μηνί 'Ιουλίῳ
θ'.

503. ἀρ. 65² ΙΗ' αἰ. (1767) σελ. 463
- α') σελ. 1-81 'Ἡ δευτέρα συμμορία. 'Ισοκράτους λόγος τέταρτος
- β') σελ. 81-118 Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ
θεός
- γ') σελ. 118-142 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλ-
ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- δ') σελ. 146-368 Συνεσίου ἐπιστολαί.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διδαστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεῖα.
- Παραδίδονται ἀκόμη ὑποθέσεις τῶν λόγων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου,
Συναγωγὴ καὶ ἐξηγήσεις ὧν ἐμνήσθη ἱστορικῶν Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Γρη-
γορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ Ἀντωνίου τοῦ Ἐπαρχοῦ ἔργα, τετράστιχα κατα-
νυκτικᾶ.
- Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') σελ. 142· 'Ἐν ἔτει 'αψξς' 'Ιουνίου κ' β') σελ.
438· 'αψς'.

504. ἀρ. 66³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 264
- α') φύλ. 1-15 Ἔργο ἀκέφαλο
- β') φύλ. 15-123 Συνεσίου Ἐπιστολαί
- γ') φύλ. 123-151 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλ-
ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
- δ') φύλ. 151-179 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ὅτι οὐκ αἷτιος ἔστι τῶν κακῶν ὁ
θεός
- ε') φύλ. 179-202 τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ς') φύλ. 208-222 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- ζ') φύλ. 222-232 Κανὼν τῶν Φώτων
- η') φύλ. 232-264 Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Πλουτάρχου
- Τὰ κείμενα ὑπ' ἀριθ. α'-ζ' παραδίδονται μὲ διδαστιχο ψυχαγωγικὴ
ἐρμηνεῖα.

-
1. Γιδ τὸ διδασκαλο φώτιο βλ. Βαγγέλη ΣΚΟΥΒΑΡΑ, 'Ιωάννης Πρύγκος (1725;-1789).
'Ἡ ἑλληνικὴ παροιμία τοῦ Ἀμστερντάμ, ἡ Σχολή καὶ ἡ Βιβλιοθήκη Ζαγοράς. Ἀθή-
να 1964, σελ. 229.
 2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 345-346.
 3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 346.

505. ἀρ. 67¹ ΙΗ' αὐ. σελ. 289

α') σελ. 89-137 <Λουκιανοῦ> Τόξαρις ἢ φιλία

β') σελ. 165-289 Λουκιανοῦ Ψευδοσοφιστής ἢ σολοικιστής.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα Δωροθέου, Ἰωάννου Καρυοφύλλη ποιήμα, Ἱστορίαι διάφοροι, Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως Ὀνειροκριτικόν, θέματα, Νικηφόρου (;) Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολή δογματική, τοῦ αὐτοῦ διδασκαλία καί παραίνεσις, πρὸς τοὺς ἐν πάσῃ θεσσαλίᾳ, πρὸς τὸν Τρύκκης Κωνσταντῖνον, συγχωρητική, πρὸς τὸν Σαμουήλ, περὶ μοναχισμοῦ.

506. ἀρ. 69² ΙΗ' αὐ. φύλ. 212

α') φύλ. 11-16^v Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυπνίου

β') φύλ. 16^v-59 τοῦ αὐτοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι

γ') φύλ. 79-118 Πλουτάρχου πῶς ἂν τις διακρίναι τὸν κόλακα τοῦ φύλου

δ') φύλ. 118-135 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν

ε') φύλ. 135-151 Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος

ς') φύλ. 151-158 Αἰσώπου μῦθοι

ζ') φύλ. 158-166 Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων

η') φύλ. 166-212 Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη ἐπιστολή Μητροφάνους μοναχοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην ἄρχοντα Οὐγγροβλαχίας καί βίος τοῦ Αἰσώπου.

507. ἀρ. 72³ ΙΗ' αὐ. φύλ. 330

α') φύλ. 1-146 Συνεσίου Ἐπιστολαί

β') φύλ. 146-183 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας

γ') φύλ. 183^v-198^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὰ θεοφάνεια εἰτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος

δ') φύλ. 198^v-216 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανείων

1. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 347.

2. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 348.

3. Σπ.Π. ΛΑΜΠΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 349.

- ε') φύλ. 216-243 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό ἅγιον Πάσχα
 ς') φύλ. 243-265 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό ἅγιον Πάσχα
 ζ') φύλ. 265-274 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τήν ἁγίαν Πεντηκοστήν
 η') φύλ. 274-280 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τήν καινήν Κυριακήν καί εἰς τό ἔαρ
 θ') φύλ. 280-325 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Βασύλειον ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας Ἐπιτάφιος
 ι') φύλ. 325-330 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐξήγηση.

Ἱ. Μ. Θεραπνῶν

508. ἀρ. 15(27)¹ ΙΘ' αἰ. φύλ. 237
 α') Μ. Βασιλείου ἐκ τῶν ἀπάντων ὑπό Συμέων μαγίστρου καί Λογοθέτου
 β') Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι παραινετικά.
 Ὁ Ν. Βέης σημειώνει ὅτι πρόκειται γιά μαθηματάριο πού περιέχει ἐπίσης παραγγέλματα ἠθικά, ἠθικούς λόγους, εὐχές κλπ.
 Ἐγράφη ἀπό τό Δημήτριο Πανάγο².
 509. ἀρ. 29(59)³ ΙΗ' αἰ. (1730) φύλ. 234
 α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι
 β') Μ. Βασιλείου λόγοι
 γ') Ἰσοκράτους λόγοι.
 Ὁ Ν. Βέης σημειώνει ὅτι τό χειρόγραφο εἶναι μαθηματάριο.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχολογική ἐρμηνεία.
 Σημείωση του γραφέως(;) φύλ. 64^v: ἀψλῷ μεταγεινυῶνος

1. Ν. ΒΕΗ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεραπναῖς Μονῆς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα. Ἐπετηρὶς Πατριασσοῦ, τόμ. 8(1904), σελ. 18.

2. Αὐτόφθι.

3. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 27.

510. αρ. 38(65)¹ ΙΗ' αί. φύλ. 386
- α') φύλ. 1-28 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
- β') φύλ. 28-52 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- γ') φύλ. 52-88 < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιτάφιος εἰς Καίσαρion τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν
- δ') φύλ. 88-110 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια
- ε') φύλ. 110-135 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τὰ Ἁγία Φῶτα εἴτ' Ἐπιφάνεια
- ς') φύλ. 135-181 < τοῦ αὐτοῦ > στηλιτευτικός κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως
- ζ') φύλ. 181-277 < τοῦ αὐτοῦ > Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- η') φύλ. 277-337 Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
- θ') φύλ. 337-386 Ὅμηρου Ἰλιάδος Α-Γ.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διόστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

511. αρ. 42(56)² ΙΗ' αί. φύλ. 292
- Παραδίδονται ἀρχαῖα κείμενα μέ ἐξήγηση ἢ μέ ψυχγωγική ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη θέματα.

512. αρ. 52(60)³ ΙΗ' αί. φύλ. 342
- α') φύλ. 4-6 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου δόξων
- β') φύλ. 6-8^v < τοῦ αὐτοῦ > ἐπιτάφια εἰς τὸν Μ. Βασίλειον
- γ') φύλ. 8^v-16 < τοῦ αὐτοῦ > δίοστιχα γνωμικά
- δ') φύλ. 16-30 < τοῦ αὐτοῦ > τετράστιχα γνωμικά
- ε') φύλ. 30-40 < τοῦ αὐτοῦ > ἕτερα τετράστιχα γνωμικά
- ς') φύλ. 41-; Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, ἀτελές
- ζ') φύλ. 46-72 < τοῦ αὐτοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος
- η') φύλ. 72-82^v Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς

1. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 33.
 2. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 35.
 3. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 40. φύλ. 1' τοῦ ἀναγνώστη ὑποδιδασκάλου.

- θ') φύλ. 82^V-92^V < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Εὐτρόπιον
 ι') φύλ. 92^V-106 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
 ια') φύλ. 106-114 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ὁ θεὸς ἐποίη-
 σε τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
 ιβ') φύλ. 117-136 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 ιγ') φύλ. 136-155 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα
 ιδ') φύλ. 155-183 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
 ιε') φύλ. 183-216 < τοῦ αὐτοῦ > περὶ τοῦ μή προσηλωσθαι τοῖς βλοτι-
 κοῖς
 ις') φύλ. 219-243 < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 ιζ') φύλ. 243-266 < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ μεθύοντων
 ιη') φύλ. 267-282^V Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς
 Ἑλένης, α'
 ιθ') φύλ. 282^V-324 < τοῦ αὐτοῦ > πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ
 τῆς Ἑλένης β'
 κ') φύλ. 324-341 < τοῦ αὐτοῦ > Ἀποκηρυττόμενος.

Τὰ κεῖμενα ὑπ' ἀριθ. α'-ε' παραδίδονται μέ διὰστιχο ψυχαγω-
 γικὴ ἐρμηνεία, τὰ ὑπ' ἀριθ. ζ'-κ' παραδίδονται σέ καταλογάδην ψυ-
 χαγωγικὴ ἐρμηνεία.

513. ἀρ. 56(61)¹ ΙΗ' αὐ. φύλ. 242
 α') φύλ. 52^V-55 Δημοφίλου ἐκ τῶν Πυθαγορείων ἐπῶν
 β') φύλ. 55-70 Σοφία Σευράχ
 γ') φύλ. 73-85 Μ. Βασιλείου ὁμιλία περὶ τοῦ μή προσηλωσθαι
 τοῖς βλοτικοῖς
 δ') φύλ. 85-97 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν ἄγιον
 Κυπριανόν
 ε') φύλ. 97-110^V < τοῦ αὐτοῦ > ἐγκώμιον εἰς τὸν φιλόσοφον Ἡρώνα
 ς') φύλ. 115-126 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τὰ ἅγια φῶτα
 ζ') φύλ. 126-143 < τοῦ αὐτοῦ > στηλιτευτικὸς β' κατὰ Ἰουλιανὸν
 η') φύλ. 143^V-172^V < τοῦ αὐτοῦ > Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 θ') φύλ. 175-240 < τοῦ αὐτοῦ > ἐπιστολαί
 ι') φύλ. 240-241^V Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος, ἀτελής.
 Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη Θεοφίλου Κορυθαλέως ἐπιστολικοὶ τύ-
 ποι, διαλέξεις ἐλληνικαί, Γεωργίου Κορεσσίου παραδείγματα.

1. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 42-43.

514. αρ. 61(55)¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 184

α') Κανόνες έορτών

β') 'Επιστολαί.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη κείμενα φιλοσοφικά μεταξύ τών όποιών καί 'Αριστοτέλους.

515. αρ. 64² ΙΗ' αλ. (1789-1790) φύλ. 150

α') φύλ. 1-69 'Αντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήτεια

β') φύλ. 72-92^V 'Ισοκράτους πρός Δημόνικον

γ') φύλ. 93-113 <τοῦ αὐτοῦ> πρός Νικοκλέα

δ') φύλ. 113^V-144 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον

ε') φύλ. 144-150 'Αγαπητοῦ διακόνου "Εκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική έρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 92^V 1789· καψθ' Δεκεμβρίου ζ' β') φύλ. 113· 1790 ἐσώσαμεν τοῦ Νικοκλέους λόγον περὶ βασιλείας μαρτίου 1· ἡμέρα παρασκευή εἰς Πελοπόννησον εἰς κώμην Δημητριάνα.

516. αρ. 65(51)³ ΙΖ' αλ. φύλ. 232

α') Κοσμᾶ μοναχοῦ κανόνες

β') 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανόνες.

Τά κείμενα παραδίδονται ἐξηγημένα στή δημόδη.

517. αρ. αρ. 66⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 238

α') 'Αρχαῖα κείμενα

β') Γνωμικά

γ') 'Επιστολαί.

Παραδίδονται μέ φυχαγωγική έρμηνεία.

1. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' άγνωτ., σελ. 46

2. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' άγνωτ., σελ. 46-47.

3. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' άγνωτ., σελ. 47.

4. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' άγνωτ., σελ. 47.

518. αρ. 67(57)¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 419

α') Μ. Βασιλείου όμιλίζαι

β') Λουκιανού Διάλογοι.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ φυχαγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται επίσης κείμενα γραμματικά.

Ιωάννινα

Συλλογή 'Αρχαιολογικού Μουσείου

519. αρ. 6² ΙΗ' αλ. (1791) φύλ. 434

α') φύλ. 1-32 Πινδάρου πρώτον τών 'Ολυμπίων εὔδος, έξηγήσεις, έρμηνευθεῖσαι παρά τοῦ σοφολογιωτάτου έν διδασκάλοις κυρίου 'Ιωακείμ τοῦ Κρητός³ βοηδρομιῶνος έβδόμη έσταμένου κατά τό αὐτῶν

β') φύλ. 33-54 Μ. Βασιλείου πρὸς νέους παραίνεσις

γ') φύλ. 54-70 <τοῦ αὐτοῦ> κατά τῶν ὀργιζομένων

δ') φύλ. 85-104 Καλλιμάχου Κυρηναίου Ὕμνοι, έξηγήση

ε') φύλ. 104-125 Κάτωνος <Ρωμαίου> έξηγήσεις

ς') φύλ. 125-157 Συνεσίου λόγος πρὸς Βασίλειον (=περὶ βασιλείας), έξηγήσεις

ζ') φύλ. 157-179 <τοῦ αὐτοῦ> φαλάκρας έγκώμιον, έξηγήσεις έρμηνευ-
θεῖσαι παρά τοῦ ήμετέρου διδασκάλου κύρ Δανιήλ Πατμού τοῦ
Κεραμέως⁴

η') φύλ. 181-216 'Ησιόδου Ἔργα καί Ἡμέραι, μέ διάστιχο έρμηνεία,
άτελῃ

θ') φύλ. 216-266 Θεόκριτος, μέ διάστιχο έρμηνεία, άτελής

ι') φύλ. 266-432 Ξενοφώντος Ἀπομνημονεύματα, έξηγήση.

Παραδίδονται ακόμη έπιγραφές έπιστολῶν πρὸς διαφόρους μη-
τροπολίτες.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 119· Εἰς ἀλαθῆτου μνήμης τεκμήριον τοῦ
σοῦ Σιλβέστρου λάμβανε τό τῆς έμῆς χειρὸς έργον φύλε καί σύγγνω-
θι β') φύλ. 197^v. 1791 γ') φύλ. 214^v. 1791.

1. Ν. ΒΕΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 47.

2. Αἴλου ΠΟΛΙΤΗ, Παλαιογραφικά άπό τήν Ἡπειρο. ΕΕΦΣΑΠΘ, τόμ. 12(1973), σελ. 378-379.

3. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 21.

4. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ένθ' άνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.

Καλάβρυτα

Ι.Μ. Μεγάλου Σπηλαίου

520. άρ. 54¹ ΙΗ' αλ. (1787) φύλ. 249

Όμηρου 'Ιλιάς, παράφραση² άκέφαλη.

Σημείωση τοϋ γραφέως* φύλ. 249* 1787 Μαρτίου - 4 ... Εύρεθεΐσα έν γωνία που καί έν παραβύστω κειμένη, ή παρούσα θαυμασιωτάτη παράφρασις τής τοϋ Όμηρου 'Ιλιάδος άντεγράφη βιαία χειρί πρός ώφέλειαν τών έντυγχανόντων παρά 'Ιωακείμ³ μοναχοϋ τοϋ έν τής Κρήτης οϋ μοι μνείαν ποιεΐτε πρός Κ(ύριο)ν οί έντυγχάνοντες δέομαι ... Εύρέθη δέ έν τή βασιλευούση τών πόλεων, έν τή βιβλιοθήκη τοϋ πανιερωτάτου άγίου 'Εφέσου κυρίου Σαμουήλ⁴.

521. άρ. 63⁵ ΙΗ' αλ. (1787) φύλ. 262

α') Συνεσίλου 'Επιστολαί⁶

β') Θουκυδέδου δημηγορίαι.

Τά κείμενα μέ διάστιχο φυχαγωγική έρμηνεία.

Σημείωση τοϋ γραφέως* φύλ. 112, στό τέλος τών έπιστολών Συνεσίλου* αφ'ης' Νοεμβρίου 6.

522. άρ. 64⁷ ΙΕ' αλ. φύλ. 309

α') φύλ. 1-105 Σοφοκλέους Αΐας. Προτάσσεται βίος τοϋ ποιητοϋ καί ή υπόθεση τοϋ δράματος

β') φύλ. 106-183 Σοφοκλέους 'Ηλέκτρα. Προτάσσεται ή υπόθεση τοϋ δράματος

-
1. Ν. ΒΕΗ, Κατάλογος τών έλληνικών χειρ. γράφων κωδίκων τής έν Πελοποννήσῳ Μονής τοϋ Μεγάλου Σπηλαίου, τόμ. Α', 'Εν 'Αθήναις 1915, σελ. 54-55.
 2. Ν. ΒΕΗ, 'Αγνωστη παράφραση τής 'Ιλιάδας. Νουμάς, τόμ. 2(1904), άρ. 120, σελ. 6, όπου έπαναλαμβάνεται ή περιγραφή τοϋ χειρογράφου.
 3. Για τόν 'Ιωακείμ βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, 'Η Παλδεΐα, τόμ. Α', σελ. 21
 4. Ν.Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗ, 'Επισκοπικά 'Εφέσου κατά τήν Τουρκοκρατίαν. Εφ, τόμ. 60(1978), σελ. 259-294.
 5. Ν. ΒΕΗ, ένθ' άνωτ., σελ. 63. Στο παράφυλλο τοϋ τέλους* καί τότε έμοϋ Λουκά πέφυκεν κτήμα Συκυνιώτου, όπερ ήν πριάμενος διά εΐκοσι πέντε γροσίων.
 6. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
 7. Ν. ΒΕΗ, ένθ' άνωτ., σελ. 64. 'Επίσης τοϋ 'Εδίου, Quelques manuscrits grecs. Revue de Philologie. Ν.Σ., τόμ. 35(1911), σελ. 338.

- γ') φύλ. 184-238 Εὐριπίδου Ἑκάβη. Προτάσσεται βίος τοῦ ποιη-
τοῦ καὶ ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος
- δ') φύλ. 239-309 Εὐριπίδου Ὀρέστης. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ
δράματος.

Τὰ δράματα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια
στά περιθώρια.

523. ἀρ. 66¹ IH' αἰ. (1776-1784) φύλ. 453

- α') φύλ. 208-217 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα
- β') φύλ. 217-219 Κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς Κοσμᾶ μελψδοῦ
- γ') φύλ. 219^v-238^v Μ. Βασιλείου ὁμιλία περὶ φθόνου

δ') φύλ. 240-259 <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτος τῶν
κακῶν ὁ θεός

ε') φύλ. 259^v-275 <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ

ς') φύλ. 276-362^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς
εἰς Πόντον φυγῆς

ζ') φύλ. 377-391 Δημοσθένους Ὀλυνθιακοὶ Β' καὶ Γ'.

Τὰ κείμενα α'-ζ' μέ διάστιχο ἢ παρασελίδιο ψυχαγωγικὴ
ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης Καλλιμάχου Κυρηναίου στίχοι καὶ σχό-
λια, σχόλια Ἰωαννίμου τοῦ Κρητός στή Μεταφυσική τοῦ Βούλγαρη,
Ἰωαννίμου Νελίφου Ἱερογλυφικά, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ Λογική,
Εὐνοφίς διαλεκτικῆς, σημειώσεις διάφορες, θέματα, λόγος στήν
Ἀγ. Αἰκατερίνη ἔτ. 1784.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 168^v γέγραπται βίβη πολλή κατὰ τὸ
ἀγινύσιμον ὅρος τοῦ Ἀθωνος, ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ βασιλικῇ τοῦ Καυ-
τλουμουσίου μονῆ, χειρὶ βεβήλῃ Ἰωαννίμου² ἀμονάχου μοναχοῦ τοῦ
Κρητός· ἀντεγράφη δέ ἐκ τίνος μεμβραῖνου παμπαλαίου μεσοστι-
γμῆν μὴ ἔχοντος ὅλως, οἱ οὖν ἀναγινώσκοντες τὰ ἐλαττώματα δι-
ορθοῦντες εὐχεσθε ὑπὲρ τοῦ γράφαντος· 1783: Ἰανουαρίου -6.
β') φύλ. 171^v ψοθ' - Ἰουλίου - θ' γ') φύλ. 208^v 1776 δ') φύλ.
238^v ψοθ' ε') φύλ. 240^v ψοθ' ς') φύλ. 259^v ... παρὰ Κυπρια-
νοῦ³ Ἱεροδιακόνου Κρητός πρὸς Ἰωαννίμου⁴ μοναχόν Κρητὰ ἐξέδοτο
ἐν τῇ τοῦ Βατοπεδίου σχολῇ. ζ') φύλ. 259^v 1777 Σεπτεμβρίου
- 27 η') φύλ. 362^v ἐν τῇ κατὰ τὸ ἀγινύσιμον ὅρος τοῦ Βατοπε-
δίου σχολῇ, παρὰ Κυπριανοῦ Ἱεροδιακόνου τοῦ Κρητός <1779> Ἰ-
ουλίου -4 θ') φύλ. 422^v 1784: ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ ἐξεφωνήθη ἐν
Χίῳ.

1. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 65-66.

2. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

3. Ὁ Κυπριανός, ἀδελφός τοῦ Ἰωαννίμου, ἐδίδαξε στήν Ἀθωνιάδα ὥσως μέχρι
τὸ 1784. Βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 94-95.

4. Ἀλχη ΑΓΓΕΛΟΥ, Τὸ Χρονικὸ τῆς Ἀθωνιάδας. Δοκίμιον Ἱστορίας τῆς Σχο-
λῆς μέ βάση ἀνέκδοτα κείμενα. Ἀθήνα 1963 (Νέα Ἑστία, Χριστούγεννα
1963).

524. άρ. 69¹ ΙΗ' αί. φύλ. 127
 'Ιωάννου Ζωναρά έξηγήση κανόνων στη δημόδη.
 Παραδίδονται άκόμη άποσπάσματα Πατέρων καί άλλη ποικίλη
 ύλη.
 Σημείωση τοϋ γραφέως· φύλ. 126^v· κτήμα κ(αί) πόνος Μικολάου ίε-
 ρέως έστω εις πίστωσησιν.
525. άρ. 79 [63]² Ις' αί. φύλ. 326 (άκέφαλος)
 φύλ. 150 Κανόνες καί τροπάρια μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Παράδίδονται άκόμη λόγοι Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου καί 'Ιω-
 άννου τοϋ Χρυσοστόμου, Γενναδίου Σχολαρίου περί όδοϋ σωτηρί-
 ας, 'Αγαπητοϋ διακόνου 'Εκθεση, παραινήσεις, θεία λειτουργία,
 σεληνοδρόμιο κ.λ.π.
526. άρ. 86³ ΙΖ' αί. καί ΙΗ' αί. φύλ. 8 + σελ. 198
 σελ. 1-190 Συνεσίϋ 'Επιστολαί, μέ διάστιχο έρμηνεία καί
 έρμηνευτικές σημειώσεις στά περιθώρια.
 Σημείωση τών γραφέων· σελ. 190· τέλος τών τοϋ Συνεσίϋ έπιστο-
 λών καί τῷ θεῷ δόξα. α.χ.μ.ζ: μηνός Δεκεμβρίου ιε'. α.χ.μ. ή
 δε ψυχαγωγία' Δεκεμβρίου κς' Λουκάς Πιτζιπιδός⁴. Μέσα σέ πλαί-
 σιο: Λουκάς Πιτζιπιδός 1783: Αύγουστου: -10.
527. άρ. 97⁵ ΙΗ' αί. (1734-1737) φύλ. 419
 α') φύλ. 6-; 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε
 β') φύλ. 123-151^v Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου περί τών καθ' έαυτόν
 έπη

-
1. Ν. ΒΕΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 68-69. φύλ. 1, + κ(αί) τόδε σύν τοις άλλους
 'Αγαθαγγέλου Ιερομόναχου) Σηλαιώτου.
 2. Ν. ΒΕΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 76-78.
 3. Ν. ΒΕΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 86-87. Στο φύλ. 8 οίκόσημο μέ τήν έπιγραφή:
 Λουκάς Πιτζιπιδός υιός Μιχαήλ.
 4. Για τό Λουκά Πιτζιπιδό βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, 'Η Παιδεία, τόμ. Β', σελ.
 138, όπου ό Λουκάς αναφέρεται διδάσκαλος τοϋ σχολείου 'Αγ. 'Αναργύ-
 ρων της Χίου. Πρβλ. καί τό χ/φο Κοζάνης 54, άρ. 547.
 5. Ν. ΒΕΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 92-94.

- γ') φύλ. 153-166 < τοῦ αὐτοῦ > θρήνος περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παθῶν
 δ') φύλ. 167 - ; Ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Παλατινῆς ἀνθολογίας
 ε') φύλ. 214-246^V Θεμιστίου περὶ φιλίας
 ς') φύλ. 248-284^V Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύνης
 ζ') φύλ. 290 - ; < τοῦ αὐτοῦ > περὶ παιδων ἀγωγῆς
 η') φύλ. 340-370 Ἀστερίου Ἀμασείας κατὰ πλεονεξίας
 θ') φύλ. 370 - ; Θεοδώρου Προδρόμου Γαλεομουμαχία.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διδάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης ρετζέτες καὶ ἐγκώμια στό Νικόλαο Μαυρο-
 κορδατο.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 151^V· 1735 Δεκεμβρίου: α^Π: παρ' Σε-
 ραφεῖμ ἀρχιερέως: δέδοτ(αι) β') φύλ. 166* παρὰ Σεραφεῖμ ἀρχι-
 ερέως δέδοτ(αι) εἰς Γήργεβ(ον) γ') φύλ. 246^V· 1734 Ἀπριλ-
 λίου: 10 εἰς Γήργεβ(ον) δ') φύλ. 284^V· 1734 Ἀπριλλίου: 30
 εἰς Γούργεβ(ον) ε') φύλ. 370 < 1734 Ἰουλίου: 10 > εἰς Γέργε-
 β(ον) ς') φύλ. 410* Ἐν ἔτει: 1737 Δεκεμβρίου: 20: Βουκουρέ-
 στι· Δούκας Θάσιος ζ') φύλ. 410^V· γραφεὺς ἐγὼ μὲν τῆς δέ τῆς
 βίβλου πέλω / Δούκ' δ' ἄστεως δ' ἀπὸ τῆς νήσου θάσου / τεθυήξο-
 μαι δέ ... κ.λ.π.

528. ἀρ. 103¹ ΙΗ' αἰ. (1767) φύλ. 238
 α') φύλ. 2- ; Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 β') φύλ. 35-; < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 γ') φύλ. 67-; Συνεσίου Ἐπιστολαί
 δ') φύλ. 232-; Λουκιανοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ ἐν
 λόγοις
 ε') φύλ. 235-; < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νιγρῆνον ἐπιστολή
 ς') φύλ. 236^V-; < τοῦ αὐτοῦ > Νιγρῆνος ἢ περὶ φιλοσόφου ἡθους,
 ἀτελής
 ζ') φύλ. 237-; Κανόνες τῶν Βάτων, τοῦ Σταυροῦ, τῶν Χριστουγέν-
 νων
 η') φύλ. 259^V-; Ὁ κανὼν τῶν θεοφανείων τοῦ Κοσμᾶ
 θ') φύλ. 259-; Ὁ κανὼν τῶν θεοφανείων τοῦ Ἰωάννου Δαμασκη-
 νοῦ
 ι') φύλ. 276-; Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰωάννου Δαμασκη-
 νοῦ

1. Ν.ΒΕΗ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 98-99. φύλ. 298· κ(αί) τόδε σύν τοῖς ἄλλοις < Μα-
 καρίου οἰκονόμου τοῦ ἐκ τῆς Ἀθωνος (;) σχολῆς > ,αφξξ' Φεβρουαρίου μ.η'.

ια') φύλ. 279^v 'Ο κανών τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Κοσμᾶ

ιβ') φύλ. 289 'Ο κανών τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κοσμᾶ:

Τά κείμενα μέ διδάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης διάλογοι ἐλληνοκοί, ἀκέφαλοι.

Σημείωση τοῦ γραφέως(;) φύλ. Γ' Γεώργιος υἱὸς τοῦ Μιχαήλ Γκαλᾶ.

529. ἀρ. 119¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 289

α') φύλ. 4 -; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς

β') φύλ. 49-; 'Ησιόδου 'Εργα καὶ 'Ημέραι

γ') φύλ. 71-; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιητικά: περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη, παρθενίης ἔπη, 'Υποθήκαι παρθένους, θρήνος περὶ τῶν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παθῶν, περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος, δέησις πρὸς Χριστὸν περὶ λύσεως τοῦ αὐτοῦ βίου, πρὸς ἑαυτὸν κατὰ κεῦσιν καὶ ἀποκρίσιν

δ') φύλ. 111-; < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν

ε') φύλ. 118-; < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν Πεντηκοστὴν

ς') φύλ. 130-; Συνεσίου 'Επιστολαί

ζ') φύλ. 250^v-; Θεοφύλου Κορυθαλέως 'Επιστολικοῦ τύπου, κατὰ μετάφραση Σεβαστοῦ Κυμνήτη.

Τά κείμενα, πλὴν τῶν γ' καὶ ζ', παραδίδονται ψυχαγωγημένα.

Παραδίδονται ἐπίσης στίχοι 'Ελευθερίου Τραπεζουντίου.

530. ἀρ. 135² ΙΕ' αἰ. - Ις' αἰ. φύλ. 226 (κολοβός)

α') φύλ. 1 -; 'Αναγνώσεις ἐκ τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Τριψόδιου

β') φύλ. 101-; 'Αναγνώσεις ἐκ τῆς Π. Διαθήκης εἰς ἑορτάς καὶ μνήμας ἁγίων

γ') φύλ. 143-; 'Εκλογή ἀπὸ τὰ 'Ηθικά τοῦ Μ. Βασιλείου

δ') φύλ. 176-; Μ. Βασιλείου περὶ νηστείας

ε') φύλ. 187-; < τοῦ αὐτοῦ > ἐγκώμιον εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Γόρδιον

1. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 109-110.

2. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 118.

ς') φύλ. 201 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τοὺς τεσσαράκοντα μάρτυρας
 ζ') φύλ. 214 < τοῦ αὐτοῦ; > λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.
 Σημεύωση (ἀπὸ ἄλλο χέρι) φύλ. 142, + Ὡ Χ(ρίστ)έ μου φότισον τὸν δού-
 λο σου Δοῦξο νά μάθῃ τα γραμματα καὶ το γράψιμο καλα καὶ τον
 Διμετράκι.

531. ἀρ. 161¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 222
 α') φύλ. 1 - ; Στίχοι παραινετικοὶ πρὸς καὶ δα φιλόκονον
 β') φύλ. 5 - ; Εὐριπίδου Ἑκάβη
 γ') φύλ. 55 - ; Εὐριπίδου Ὀρέστης
 δ') φύλ. 119 - ; Χρυσολωρᾶ ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας
 ε') φύλ. 128 - ; Σοφοκλέους Αἴας
 ς') φύλ. 188-220^v Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

Παραδίδονται ἐκείνης Μούριδος τοῦ Ἀιτωκιστοῦ ἀττικι-
 κωμοῦ λογίων.

Σημεύωση τοῦ γραφέως· φύλ. 220^v. Τέλος τῶν τοῦ Ἡσιόδου ἔργων
 καὶ ἡμερῶν καὶ τῷ θ(ε)ῷ χάρις. ἐξηγηθέντων παρὰ τοῦ λογιστά-
 του ἐν Ἱερομονάχοις κυρίου Ἰγνατίου τοῦ Φυτιάνου.

Ὁ Ἱγνάτιος Φυτιάνος (ὁ καὶ Σκρίβας) ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ
 Σεβαστοῦ Κυμνήτη στὸ Βουκουρέστι. Τὸ 1717 χειροτονήθηκε μη-
 τροπολίτης Χαλδύας"... καὶ φωτίσας τὸ κοίμνηδόν του τῇ τῶν ἐλ-
 ληνικῶν μαθημάτων σπουδῇ ἀνεπαύθη τῷ, ἀφλό... Ἀπριλίου 1757..."².

1. Ν. ΒΕΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 133-134. Τοῦ ὕδρου, Quelques manuscrits
 grecs. *Revue de Philologie, de Littérature et d'Histoire anciennes*,
 N.S., τόμ. 35(1911), σελ. 340. Φυλ. 5' Καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους Ἀλεξ-
 ἄνδρου Τραπεζουντίου υἱοῦ Θαλασσινοῦ. Γιά τὸ κτήτορα βλ. Ἐπαμ.
 ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας
 ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρις ἡμῶν ἀκμασάντων λογίων μετὰ σχεδίασματος
 ἱστορικοῦ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου τῶν Τραπεζουντιῶν. Ἐν
 Ἀθήναις 1897, σελ. 105-106.
2. Γεωργίου Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ περιγραφή τῆς κατὰ
 τὴν ἐπαρχίαν Χαλδύας τοῦ Πόντου ἐνδόξου κώμης τὰ Φυτιάνα, μετὰ λεξι-
 κοῦ βιογραφικοῦ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδειχθέντων ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ μετὰ
 παραρτήματος τῆς ἱστορίας τῆς ἐν αὐτοῖς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου.
 Θεσσαλονίκη 1949, σελ. 25-35. Ἡ ἀποφή τοῦ Κανδηλάπτου ὅτι ὁ Ἱγνά-
 τιος ἐδίδαξε στὴ Σχολή τοῦ Βουκουρεστίου δὲν εὐσταθεῖ.

532. αρ. 169¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 323
- α') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων.
- β') Λουκιανοῦ ἔργα²
- γ') Πλουτάρχου ἔργα²
- δ') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια.
- Τὰ περισσότερα παραδίδονται φυχαγωγημένα.
- Τὸ μαθηματάρειο εἶναι κατὰ μέγα μέρος αὐτόγραφο Ἰωακείμ μοναχοῦ τοῦ Κρητός³.

533. αρ. 197³ ΙΗ' αλ. φύλ. 494
- α') φύλ. 1 -; Πλουτάρχου Βίωι (Θησεύς, Ρωμύλος, Λυκοῦργος, Νουμίδας)
- β') φύλ. 155-; Θουκυδίδου Ἱστοριῶν βιβλ. Α', ἀτελείς
- γ') φύλ. 219-; Συνεσίου Ἐπιστολαί
- δ') φύλ. 135-; Φωτίου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διδαστιχο φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

534. αρ. 228⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 124
- α') Θεμιστίου λόγος⁵
- β') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς.

-
1. Ν.ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', ΕΜΑ, τόμ. 7(1957), σελ. 16-17. φύλ. 1' Ἐκ τῶν τοῦ Διονυσίου Ἱερομονάχου τοῦ ἀπὸ Σερβίων κ(αί) Κοζάνης.
 2. Στόν κατάλογο δέν προσδιορίζονται.
 3. Πρβλ. αρ. 520 καί 523.
 4. Ν. ΒΕΗ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 30. Τὸ μαθηματάρειο κτῆμα τοῦ Ἱερομονάχου Δανιήλ, ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκά Φωκίδας καί μαθητῆ τῶν σχολῶν Ἰωαννίνων.
 5. Ὁ λόγος δέν προσδιορίζεται. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαριθμηση.

535. άρ. 17¹ ΙΗ' αλ. - ΙΘ' αλ. σελ. 195
 α') Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβικά διά τούς άρχαίους μαθητάς
 β') 'Ισοκράτους πρόσ Δημόνικον, μέ διάστιχο έρμηνεία
 γ') < Αντωνίου Βυζαντίου > Χρηστοθήεια.
 Το κείμενο β' συνοδεύεται από τή χρονολογία 1802.

536. άρ. 18² έτ. 1802 σελ. 1-92+1-96+1-77+1-8+1-64
 Παραδίδονται 'Ισοκράτους λόγαι καί ή έρμηνεία τους.
 Σημειώσεις τοϋ γραφέως· α') σελ. 77 τοϋ τρίτου τεύχους, Τέλος Νοεμβρίου 1 έν Πέστη 1802 'Αναστάσιος Βρούσιου ό γράφας τόν κώδικα β') σελ. 58 τοϋ πέμπτου τεύχους· Τέλος έλαβεν ό παρών λόγος 1802 έν Πέστη 'Αναστάσιος Βρούσιου Λότζου. "Άλλο χέρι έσημείωσε· Τόν έπαράδωκεν ό σφοδλογιώτατος Χαρίσιος Πόποβιτς διάσκαλος τής Πέστης".

537. άρ. 19⁵ ΙΗ' αλ. - ΙΘ' αλ. (1786,1794) σελ. 430 (κολυβάς)
 α') < Λουκιανοϋ > περί τοϋ μή ρηδύως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
 β') 'Εξηγήσεις τοϋ αϋτοϋ λόγου, άτελεΐς
 γ') < Λουκιανοϋ > Νεκρικοί διάλογοι.
 Παραδίδονται άκόμη διάταξις τοϋ έεροϋ νικτήρος, λόγος περί έξομολογήσεως, οΐκοι κατ'άλφάβητον έτ. 1794, άποσπάσματα Λογικῆς καί βιβλίο Μεταφυσικῆς.
 Σημείωση στό κείμενο β'· εΐς έτος 1786, Μαΐου 14.

-
1. 'Αντωνίου ΣΙΓΑΛΑ, 'Από τήν πνευματικήν ζωήν τών έλληνικῶν κοινοτήτων τής Μακεδονίας. Α. 'Αρχεΐα καί Βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 63. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
 2. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ένθ'άνωτ., σελ. 16. 'Αποτελεΐται από πέντε τεύχη μέ χωριστή τό καθένα άρίθμηση.
 3. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ένθ'άνωτ., σελ. 63-64. Χωρίς σελιδαρίθμηση.
 4. 'Ο Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ, Σχεδιάσμα, σελ. 137, άναφέρει ότι ύπήρχε έλληνική σχολή στήν Πέστα τό 1815. Όμως από τή σημείωση συνάγεται ότι έλληνικό σχολείο στήν Πέστα ύπήρχε τούλάχιστον από τό 1802.
 5. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ένθ'άνωτ., σελ. 16.

538. άρ. 20¹ ΙΗ' αϊ. φύλ. 50 (κολοβός)
 φύλ. 1-50 Συνεσίλου λόγος περί βασιλείας, ἐξήγηση .
 Σέ σημείωση διευκρινίζεται ὅτι ἡ ἐξήγηση εἶναι τοῦ Δοσι-
 θέου, ὅμως ἡ ταύτισή του μέ ὁποιοδήποτε συνώνυμό του διδάσκα-
 λο εἶναι πρὸς τό παρόν ἀδύνατη.
539. 21² ΙΗ' αϊ. - ΙΘ' αϊ. φύλ. 108
 φύλ. 1-104^v 'Ομήρου 'Ιλιάς³, παράφραση Νεοφύτου⁴ Ἱεροδια-
 κόνου <Καυσοκαλυβίτου>.
540. άρ. 25⁵ ΙΗ' αϊ. σελ. 94
 σελ. 1-92 Πλουτάρχου περί παίδων ἀγωγῆς .
 • Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 'Εγράφη ἀπό τόν Κωνσταντῖνο Στάμο⁶.
541. άρ. 26⁷ ΙΗ' αϊ. φύλ. 56
 φύλ. 1-54 Λουκιανοῦ περί τοῦ μή ῥαδίως πιστεύειν τῇ
 διαβολῇ.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 'Εγράφη ἀπό τόν Κωνσταντῖνο Στάμο.

-
1. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 16.
 2. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 16.
 3. Στόν κατάλογο δέν προσδιορίζονται ραφιδίες.
 4. Α. CAMARIANO-GIORAN, Les Académies, σελ. 413-431.
 5. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 17.
 6. Ἐνθ' ἄνωτ. Μεταξύ τῶν μαθητῶν τοῦ 'Ιωάννη Πεζάρου ἀναφέρεται καί κάποιος Στάμκος. Διδάσκαλος κύρ Στάμκος διδάσκει τή Λογική τοῦ Βούλγαρη στό μα-
 θητῇ Πολύτσο τό 1785. Βλ. 'Αρχεῖο Τυρνάβου ΤΧΟ/ΕΒΕ, Ρ 28. 'Ο Κ. Στάμος καί
 ὁ κύρ Στάμκος εἶναι ἓνα καί τό αὐτό πρόσωπο;
 7. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 17.

542. άρ. 27¹ ΙΗ' αλ. (1745) φύλ. 3+σελ.237
 α') σελ. 1-96 Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου του
 θεολόγου, άτελής
 β') σελ. 109-144 Γρηγορίου του θεολόγου περί θεολογίας και
 καταστάσεως επισκόπων
 γ') σελ. 145-237 του αυτού περί της έν διαλέξεσιν εύταξίας.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ έρμηνεία και σχόλια.
 Σημείωση του γραφέως' σελ. 1' αψμε' Φευρουαρίου κα'.

543. άρ. 35² ΙΗ' αλ. φύλ. 444
 α') φύλ. 6^v-178 Συνεσίου 'Επιστολαί
 β') φύλ. 179-218 'Ιουλιανού αυτοκράτορος 'Επιστολαί
 γ') φύλ. 221-238^v Μ. Βασιλείου προς τους νέους όπως άν έξ έλλη-
 νικών ώφελοϋντο λόγων
 δ') φύλ. 239-261 <'Ισοκράτους> εις Εϋαγόραν έγκώμιον
 ε') φύλ. 263-291^v Πλουτάρχου περί παιδων άγωγής
 ς') φύλ. 292-309^v Λουκιανού προς Νιγρύνον ή περί φιλοσόφου ή-
 θους
 ζ') φύλ. 312-318 <του αυτού> περί πένθους λόγος
 η') φύλ. 319-372^v Εϋριπίδου 'Εκάβη
 θ') φύλ. 375-400 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α
 ι') φύλ. 402-416 Κάτωνος Ρωμαίου γινώμαι παλαινετικά.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Παραδίδονται επίσης λόγου στή δημόδη και αντίγραφο έπι-
 στολής.

Σημειώσεις του γραφέως' α') φύλ. 310' αψις' β') φύλ. 443^v. 'Εδωρήθη τῷ
 ιεροδιακόνῳ 'Αθανασίῳ Κουτλουμουσιανῷ παρ' έμοῦ τοῦ Δημητρίου
 τοῦ Χατζῆ-Σπαντωνῆ τοῦ Βυζαντίου τοῦ καί Σαμουήλ μετονομασθέν-
 τος· καί εις τήν Ιεράν μονήν τοῦ Κουτλουμουσίου ἀποθανόντος.

1. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ένθ' άνωτ., σελ. 17-18. Στο παράφυλλο ή σημείωση' 'Εκ τῶν
 τοῦ Θεοφίλου διακόνου τοῦ Βερροίας. Γιά τόν κτήτορα βλ. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙ-
 ΝΟΥ, Βιογραφία, σελ. 67-68, όπου διευκρινίζεται ὅτι ἦταν Βερροιεύς
 καί τό 1770 ἔγινε ἐπίσκοπος Σερβίων καί Κοζάνης.
2. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ένθ' άνωτ., σελ. 21-22. Στο περίβλημα ή σημείωση' Καί τόδε
 σύν τοῖς ἄλλοις Σπαντωνάκη καί τοῖς φίλοις αὐτοῦ.- ή βίβλος αὕτη Σπαν-
 τωνάκη πέλει.

Χατζή-Σπαντωνής ή Χατζή-Σπαντωνάκης έλέγετο ό Γεώργιος Σπαντωνής, υίός τοϋ διδασκάλου Άντωνίου Σπαντωνή, τοϋ όποιου έγγονός είναι, όπως φαίνεται, ό μνημονευόμενος Δημήτριος. Έπομένως τό μαθημάτριο προέρχεται από τήν οίκογένεια Σπαντωνή, ή όποία σχετίζεται άμεσα μέ τήν Πατριαρχική Άκαδημία¹.

544. άρ. 37² Ιθ' αί. φύλ. 397

- α') φύλ. 1-11^v Όμήρου Βατραχομουμαχία
- β') φύλ. 13-21^v Λουκιανοϋ περί τοϋ Ένυπνίου
- γ') φύλ. 25-56 <τοϋ αϋτοϋ Τίμων ή μισάνθρωπος>
- δ') φύλ. 60-76^v <τοϋ αϋτοϋ> περί τοϋ μή ραδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
- ε') φύλ. 123-134^v Στίχοι Ξαμβολ χρηστοηθείας πλήρεις... παραφρασθέντες Δανιήλ τῷ Πατμύ³.

Παραδίδονται άκόμη γραμματική καί θεματογραφία.

545. άρ. 47⁴ ΙΗ' αί. σελ. 350

- α') Μ. Βασιλείου κατά τῶν όργιζομένων
- β') Ίσοκράτους πρός Δημόδικον, Κοινόν
- γ') Ίωάννου τοϋ Χρυσοστόμου περί προσευχής.

546. άρ. 50⁵ Ιθ' αί. φύλ. 271 (κολοβός)

- α') φύλ. 1-16 Άγαπητοϋ διακόνου Έκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
- β') φύλ. 17-24 Λουκιανοϋ περί τοϋ Ένυπνίου
- γ') φύλ. 25-32^v <τοϋ αϋτοϋ> Νεκρικοί διάλογοι
- δ') φύλ. 35-52^v <Πλουτάρχου> Πῶς ἄν τις ὑπ'έχθρων ὠφελοῖτο

1. Τ.Α. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική... τόμ. Α', σελ. 328.

2. Άντ. ΣΙΓΑΛΑ, Ένθ' άνωτ., σελ. 23

3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ένθ' άνωτ.

4. Άντ. ΣΙΓΑΛΑ, Ένθ' άνωτ., σελ. 26. Χωρίς σελιδαρίθμηση.

5. Άντ. ΣΙΓΑΛΑ, Ένθ' άνωτ., σελ. 26-27.

- ε') φύλ. 53-70^V Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλλη-
νικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ς') φύλ. 73^V-93 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ φθόνου
- ζ') φύλ. 93^V-103 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- η') φύλ. 103^V-119 <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ
θεός
- θ') φύλ. 120-144^V Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
- ι') φύλ. 145-167^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀκούειν
- ια') φύλ. 168-186 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ πολυπραγμοσύνης
- ιβ') φύλ. 186-213 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ πῶς ἂν τις ἀΐσθαιτο ἑαυ-
τοῦ προκόπτοντος(;) ἀτελεῖς
- ιγ') φύλ. 216-271^V Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἀτελεῖς.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 213^V. Τέλος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει
σχολῇ ὑπ' αὐτίον ἐξηγηθέντων μοι καὶ οἱ τυγχάνοντες διορθώσατε
τὰ ἐσφαλμένα.

547. ἀρ. 54¹ ἐτ. 1751-1755 φύλ. 484
- α') φύλ. 3-10 Λουκιανοῦ ἔργο ἀνεπίγραφο
- β') φύλ. 10-111 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- γ') φύλ. 112^V-133 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ μὴ ρηδύως πιστεύειν τῇ
διαβολῇ
- δ') φύλ. 137-163 <τοῦ αὐτοῦ> Πατρίδος ἐγκώμιον, περὶ κένθους
- ε') φύλ. 165-188 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- ς') φύλ. 188^V-224 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ μεθυόντων
- ζ') φύλ. 224^V-256 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ μὴ προσηλᾶσθαι τοῖς βλο-
τικοῖς
- η') φύλ. 256^V-288 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους
- θ') φύλ. 289-316 <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ
θεός

1. Ἄντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 28-29. φύλ. 484· Ὡς ἡ βίβλος τυγχάνει
τοῦ συνιδρύου Λουκά Ἰω Πιτζικιού γλῶσσα ἰδίαις χερσίν γεγραμμένη. Εἰς
φύλλο τοῦ περιβλήματος· Ὡς ἡ βίβλος τυγχάνει υἱοῦ τοῦ Signor Iuchi
Ἰωάννου Ριζιρίου γλῶσσα e questo tome di altri libri Zuane Riziiriū καὶ
τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις κτῆμα Ἰωάννου Ριτζικιού. Ὁ Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΝΗΣ ἀνα-
φέρει Λουκά Πιτζικιό διδάσκαλο τῆς σχολῆς Ἀγ. Ἀναργύρων τῆς Χίου.
Βλ. Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 138. Πρβλ. καὶ χ/φο Μεγ. Σπηλαίου 86,
ἀρ. 526.

- ι') φύλ. 317-366^v Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς
 ια') φύλ. 371-408 <τοῦ αὐτοῦ> περί τοῦ ἀκούειν
 ιβ') φύλ. 411-436^v <τοῦ αὐτοῦ> περί πολυπραγμοσύνης
 ιγ') φύλ. 439-481^v <τοῦ αὐτοῦ> περί ἀδολεσχείας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') Στό φύλλο τοῦ περιβλήματος ἐν ἔτει ἀφνε' ἠρξάμεθα τοῦ ἐνυπνίου τοῦ Λουκιανοῦ ἐν ἔτει ἀφνε' ἐδόθη αὕτη ἡ βύβλος· β') φύλ. 133^v Τέλος τῶν λόγων τοῦ Λουκιανοῦ· ἐν ἔτει ἀφνα'· ιδ' Μαρτίου γ') φύλ. 366^v Τέλος σὺν θεῷ ἀγίῳ τοῦ λόγου μηνὶ Ἰουνίῳ 16 16 ἀφνα'· ἡμέρα δ') φύλ. 371^v ἠρξάμεθα σὺν θεῷ ἀγίῳ καὶ τοῦ παρόντος λόγου ἐν ἔτει ἀφνγ' μηνὶ Ἰουνίῳ κα' ε') φύλ. 436^v Τέλος σὺν θεῷ ἀγίῳ καὶ τοῦ παρόντος λόγου μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἡμέρα λα' 1754· ς') φύλ. 481^v Τέλος σὺν θεῷ ἀγίῳ καὶ τοῦ παρόντος λόγου μηνὶ Αὐγούστῳ 19 ιθ' ἀφνδ'.

548. ἀρ. 56¹ ΙΗ' αἰ. (1778) σελ. 490
 α') σελ. 3-18 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 β') σελ. 21-37 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 γ') σελ. 38-79 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 δ') σελ. 80-113 Θεοδώρητου Κύρου λόγος περί Προνοίας
 ε') σελ. 116-142 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
 ς') σελ. 144-171 Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης
 ζ') σελ. 172-275 Θεοδώρου Προδρόμου τετραστικά λαμβεῖα καὶ ἠρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
 η') σελ. 276-319 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν· Ἐπιτάφιος
 θ') σελ. 320-391 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον
 ι') σελ. 392-410 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
 ια') σελ. 411-433 τοῦ αὐτοῦ εἰς Καισάριον
 ιβ') σελ. 434-459 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον
 ιγ') σελ. 462-484 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.

Τὰ κείμενα α', ι'-ιγ' παραδίδονται μέ ἐρμηνεία καὶ ἀνάλυση

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 3· 1778.

1. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 30. Σελ. 2· καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει ἐμοῦ Ἰωάννου Λετοχωρίτου Παπᾶ· Ἀθανασιάδου. Τὸ κτήτορα γνωρίζομε ἀπὸ ἐπιστολῇ του τῆς 26 Ἰουνίου 1784 πρὸς τὸν Ἰωάννη Πέξαρο, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μαθητῆς. Βλ. Ἀρχεῖο Τυρνάβου τοῦ ΤΧΟ/ΕΒΕ ἔγγρ. Ρ 15.

549. ἀρ. 61¹ ΙΗ' αἰ. (1732) φύλ. 144
 α') φύλ. 116-123 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τό Ἅγιον Πάσχα
 β') φύλ. 124-126 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Καρινήν Κυριακήν
 γ') φύλ. 126^v-130^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Πεντηκοστήν
 δ') φύλ. 132^v-133^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τό Ἅγιον Πάσχα καί εἰς τήν βρα-
 δυτητα.

Παραδίδονται ἐπίσης Εὐκλείδου στοιχεῖον ια' καί ἐπιστολές
 Μαξίμου Μαργουνίου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 123' τῷ δέ θεῷ χάρις κατὰ τό αψλβ':
 Ἰουνύφ.

550. ἀρ. 63² ΙΗ' αἰ. φύλ. 285
 α') φύλ. 4-35^v Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθοῦ συνόντων
 β') φύλ. 38-67 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
 γ') φύλ. 70-94^v τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν
 δ') φύλ. 95-112^v τοῦ αὐτοῦ περὶ καλυπραγμοσύνης
 ε') φύλ. 113-133^v Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
 ς') φύλ. 134-153 Θεμιστίου περὶ φυλίας
 ζ') φύλ. 154-161^v Δίωνος Χρυσοστόμου Διαγένης ἢ περὶ ἀρετῆς
 η') φύλ. 165-205 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
 θ') φύλ. 208-215^v Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α'
 ι') φύλ. 216-232^v τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακός Β'
 ια') φύλ. 233-265 τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλύππου λόγος Α'
 ιβ') φύλ. 266-278 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τὸν ἐξισωτήν
 Ἰουλιανόν
 ιγ') φύλ. 278^v-285 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους, λόγος ἀτελής
 Τὰ κείμενα μέ ἀραιά διάστιχο ἐρμηνεία.

1. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ. ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 31-32.

2. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 34-35. Στὸ τέλος τοῦ χ/φου ἡ σημείωση·
 Ἐκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Γκίκα τοῦ ἐκ Μιθιάς (sic). Ἀργότερα τό χ/φο
 ἔγινε κτῆμα τοῦ διακόνου Θεοφύλου τοῦ Βερροιέως. Βλ. καί ἀρ. 542.

551. ἀρ. 74¹ ΙΗ' αὐ. (1715) σελ. 735
- α') σελ. 1-112 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ, ἐξή-
γηση
- β') σελ. 113-227 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς,
ἐξήγηση
- γ') σελ. 228-307 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα τῶν Ἐπιφανέων,
ἐξήγηση
- δ') σελ. 357-476 Κανόνες τοῦ Σταυροῦ, τῶν Χριστουγέννων, τῶν θεο-
φανείων, τῆς Ὑπαπαντῆς, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῶν Βαΐων, τοῦ
Μ. Σαββάτου, τῆς Ἀναλήψεως, τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Μεταμορ-
φώσεως καὶ τῆς Κοιμήσεως, ἐξήγηση.
- ε') σελ. 481-533 Δημοσθένους λόγοι Ὀλυνθιακοί
- ς') σελ. 533-560 τοῦ αὐτοῦ Φιλιππουί
- ζ') σελ. 565-756 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας.
- Σημείωση τοῦ γραφέως* σελ. 476* 1715.

552. ἀρ. 88² ΙΖ' αὐ. - ΙΗ' αὐ. σελ. 278
- α') σελ. 1-54 Στοιχεῖα ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- β') σελ. 55-56 Στίχου εἰς τὸν Φωκυλίδην
- γ') σελ. 56-74 Φωκυλίδου Ποίημα νομοθετικόν
- δ') σελ. 75-103 Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι
- ε') σελ. 107-115 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- ς') σελ. 129-137 < Λουκιανοῦ > πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰς ἐν λόγοις
- ζ') σελ. 138-173 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικηρῆνον ἐπιστολή. Νικηρῆνος ἢ
περὶ φιλοσόφου ἥθους
- η') σελ. 174-240 < τοῦ αὐτοῦ > Δίκη φωνηέντων
- θ') σελ. 240-247 < τοῦ αὐτοῦ > Ἀλκυὼν ἢ περὶ μεταμορφώσεως
- ι') σελ. 248-269 < τοῦ αὐτοῦ > Προμηθεὺς ἢ Καύκασος.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰ στυχο ἑρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως σὶς λόγος πρὸς Δημόνικον* ... ἐξηγηθεὶς ἐκ τῆς
ἐλληνίδος διαλέκτου εἰς ἡμετέραν διάλεκτον παρὰ τοῦ σοφωτάτου τε
καὶ λογιστάτου κυρίου κυρίου Σεβαστοῦ τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ

-
1. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 38. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε τεύχη συσταχ-
μένα, γραμμένα ἀπὸ τρεῖς γραφεῖς.
2. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 43-44.

ἐπιπόνου Εὐσταθίου Λάμπρου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων.

Ὁ Εὐστάθιος Λάμπρου¹ μᾶς εἶναι γνωστός καί ἀπό τόν Paris gr. (Suppl. Gr.) 1348. Ἦκουσε τὰ μαθήματα τοῦ Σεβαστοῦ Κωμηνίτη τοῦ Τραπεζουντίου στή σχολή τοῦ Βουκουρεστίου.

553. ἀρ. 112² ΙΘ' αἰ. (1821) φύλ. 3 + σελ. 192
α') σελ. 1-14 Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου
β') σελ. 15-113 Ἐπιστολαί (;)
γ') σελ. 121-192 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς
εἰς Πόντον φυγῆς.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 1^ο Λόγος περὶ στεφάνου συντεθεὶς παρὰ τοῦ ρήτορος Δημοσθένους χειρογραφεὺς δέ ἐν ἔτει ,αωκα' Ἰουλίου 15 ἐν Κοζάνη παρὰ Κωνσταντίνου Στεφάνου διδασκάλου τοῦ σχολάρχου ντος.

Πιστεύομε ὅτι ὁ ἀναφερόμενος διδάσκαλος Κωνσταντῖνος Στεφάνου πρέπει νὰ ταυτισθῇ μέ τόν ἱερέα Κωνσταντῖνο Σταμκίδη, υἱὸ Στεφάνου, μαθητὴ τοῦ Στεφάνου Σταμκίδου διδασκάλου Κοζάνης (1808-1833)³.

554. ἀρ. 131⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 178
α') φύλ. 3-70 Ὀμήρου Ἰλιάς, μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα καί σχόλια
β') φύλ. 73-86^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὰ περὶ καθ'ἑαυτὸν
ἐπη
γ') φύλ. 88^v-101 <τοῦ αὐτοῦ> Παρθενίης ἔπαινος
δ') φύλ. 102-118 <τοῦ αὐτοῦ> Ὑποθήκαι παρθένους
ε') φύλ. 119-169^v <τοῦ αὐτοῦ> Χριστὸς πάσχων.

555. ἀρ. 136⁵ ΙΗ' αἰ. φύλ. 166
α') φύλ. 4-6 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, λόγος εἰς τὸ ἅγιον
Πάσχα

-
1. Βλ. καί Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 450 καί 456.
 2. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 50.
 3. Παναγ. Ν. ΑΙΟΥΦΗ, Ἱστορία τῆς Κοζάνης. Ἐν Ἀθήναις 1924, σελ. 208.
 4. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 54-55.
 5. Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 56. Κτῆμα τοῦ Νικολάου Χατζῆ Τριανταφύλλου (ἐνθ' ἄνωτ.). Ὁ κτήτορας, μαθητὴς τοῦ Στεφάνου Σταμκίδου, ἐδίδασκε στή Βελβενδό (1815-1820). Βλ. Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ἔτ. 1820, σελ. 457.
Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 216 καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 103.

- β') φύλ. 7-46 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 γ') φύλ. 48-94 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεζα καὶ ἡ-
 ρῶα
 δ') φύλ. 96-125 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν μέγαν
 Ἀθανάσιον.

Παραδίδεται ἐπίσης καὶ θεματογραφία.

Λέσβος

Ἱ.Μ. Λειμῶνος

556. ἀρ. 75¹ ἔτ. 1776-1778 φύλ. 365

α') Μ. Βασιλείου λόγος²

β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος².

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διαστικῶ ψυχγωγικῇ ἐρμηνείᾳ καὶ
 σημειώσεις στὰ περιθώρια.

557. ἀρ. 102³ ἔτ. 1775 φύλ. 278;

α') φύλ. 42 - ; Στίχοι Ἰαμβοὶ χρηστοθείας πλήρεις παραφρασθέντες
 Δανιὴλ τῷ Πατριῷ χάριτι μέτρου εἰσαγωγικῶν χάριν

β') φύλ. 66 - ; Γαλεομουμαχία

γ') φύλ. 82 - ; Ἀμφιλοχίου Ἱκονίου Ἐπιστολὴ Ἰαμβικὴ πρὸς Σέ-
 λευκον

δ') φύλ. 99 - ; Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη

ε') φύλ. 176 - ; Βασιλείου Μακεδόνης παραίνεσις πρὸς τὸν ἑαυ-
 τοῦ υἱὸν Λέοντα τὸν σοφόν

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Λέσβῳ
 ἱερᾶς καὶ σεβασμίας τοῦ Λειμῶνος Μονῆς ἀποκειμένων χειρογράφων. ΕΦΣΚ,
 Παράρτημα τοῦ Ις' τόμου (1885). Μαυροκορδάτειος Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', σελ.
 70. φύλ. 1. Καὶ τόδε ἔξιν τοῦς ἄλλοις ὑπάρχει κᾶμοῦ τοῦ Ἱγνατίου τοῦ ἐκ
 Κουλουμιδάτου.

2. Στὸν κατάλογο οἱ λόγοι δὲν προσδιορίζονται. Ἀναγράφονται χωρὶς φυλλαρί-
 θμηση.

3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄγνωτ., σελ. 83-84. φύλ. 1. Do paron vivli-
 on christoithia calumenon ine du Panagioti Agiasoti.

- ς') φύλ. 208 - ; Φωτίου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς
 ζ') φύλ. 259 - ; Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
 η') φύλ. 278 - ; Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ιδ^η κατὰ μεθυσόντων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια τοῦ διδασκάλου Δανιήλ Κεραμέως¹.

Παραδίδονται ἐπίσης θέματα Δανιήλ Κεραμέως καὶ Ἀθανασίου Προγυμνάσματα.

Σημείωση τοῦ γραφέως (στό τέλος τοῦ ὑπ' ἄρ. ς' κειμένου), Τῷ, αφοεψ Δεκεμβρίῳ κγ' ἡμέρα δ' ἡ.

Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Μυτιλήνης

558. ἄρ. 21² ΙΗ' αἰ. φύλ. 308

- α') Φωτίου πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολὴ³
 β') Σοφία Σειράχ
 γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιγράμματα, γυναικὰ διὰστιχα καὶ τετράστιχα
 δ') Κανόνες Κοσμᾶ Μαΐουμα καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

559. ἄρ. 28⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 103

φύλ. 1-99 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον.
 Τὸ κείμενο παραδίδεται μέ ψυχαγωγία καὶ σχόλια.

-
1. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Γυμνασίου Μυτιλήνης ἀποκειμένων χειρογράφων. ΕΦΕΚ, Παράρτημα τοῦ ΙΖ' τόμου (1886). Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', σελ. 140.
 3. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 4. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ. Παράρτημα ΙΗ' τόμου (1888), σελ. 141-142.

560. αρ. 30¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 318
- α') φύλ. 121 - ; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς "Ἅγιον Πά-
σχα, ἐρμηνεία Νικητῆ φιλοσόφου τοῦ καὶ Δαβίδ
- β') φύλ. 185 - ; < Τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τὰ ἅγια Φῶτα
- γ') φύλ. - ; 'Ἡθικοὶ λόγοι καὶ ἐκλεχθέντες διὰ Συμεῶν μαγί-
στρου ... ἐκ πασῶν τῶν πραγματευῶν Βασιλείου Καίσαρεί-
ας².
- δ') φύλ. 233 - ; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικὸς τῆς
εἰς Πόντον φυγῆς.
- Τὰ κείμενα β' καὶ δ' παραδίδονται ψευδαγωγημένα.
- Παραδίδονται ἀκόμη Θεοφίλου Κορυδαλέως ἐπιτομή λογικῆς καὶ
'Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου προοίμιο στὴ Ρητορικὴ.

561. αρ. 39³ ΙΗ' αλ. σελ. 248
- Ξενοφῶντος Κύρου Παιδεία, μέ σημειώσεις στὰ περιθώρια.

'Ι.Μ. Παναγίας 'Αγιάσου

562. αρ. Α'⁴ ἔτ. 1793 φύλ. 328
- α') φύλ. 1-305; Θεοδώρου Προδρόμου ἐξήγησις εἰς τοὺς ἐν ταῖς
Ἱεραῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς ἐκτεθέντας κανόνας παρὰ τῶν Ἀ-
γίων καὶ ποιητῶν Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ
- β') φύλ. 305-316 τοῦ αὐτοῦ ἐξήγησις εἰς τὸν ἐπὶ τῇ μεταμορφώσει
τοῦ Κυρίου ἑτέρον κανόνα, οὗ ποιητὴς ὁ μέγας 'Ιωάννης ὁ Δα-
μασκός.
- Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 316· Γέγραπται τὰ παρόντα παρ' ἐμοῦ ἑλα-
χίστου Νικολάου ἐν τῇ κατὰ τὴν 'Αγχύαλον σχολῇ⁵ σωτήριον ἔ-
τος, ἀφ' ἧ' 'Απριλλίου· ιε'.

-
1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 142.
 2. Παραδίδεται μόνο ὁ πρῶτος λόγος. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 144.
 4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 162
 5. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 45, ὅπου ὁμως ἡ ὕδρυση τῆς σχολῆς 'Αγχυά-
λου τοποθετεῖται στὸ ἔτος 1800.

563. αρ. Γ¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 160
 α') 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλίαι τρεῖς²
 β') Κυρίλλου 'Αλεξανδρείας ὁμιλία μία
 γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα καὶ ἐπιγράμματα.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ φυχαγωγική ἐρμηνεία.
564. αρ. Σ³ ΙΘ' αλ. (1803) φύλ. -⁴
 α') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Γ, παράφραση
 β') 'Ομήρου 'Οδυσσεύας α, παράφραση.
 Σημειώσεις τοῦ γραφέως στήν ἀρχή 'Εν τῷ, αὐγ' ἔτει. 'Εν Φιλιππου-
 πόλει 'Ιουλίου κ'.

'Ι.Ναός Μεταμορφώσεως Πλωμαρίου

565. αρ. ΜΓ⁵ ΙΘ' αλ. φύλ. 300
 Συνεσίου 'Επιστολαί, "...ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ τοῦ ἐν
 διδασκάλους σοφολόγιωτάτου ... Δανιὴλ μοναχοῦ Κεραμέως τοῦ
 Πατρίου⁶, ἐν τῇ κατὰ Πάτμον πατριαρχικῇ σχολῇ εἰσηγητοῦ".
566. αρ. ΜΕ⁷ ΙΘ' αλ. (1814) φύλ. 180 περίπου
 α') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α καὶ Β
 β') Θουκυδίδου 'Ιστοριῶν βιβλ. Α' καὶ Β'

-
1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 163. σημειώσεις: τό παρόν βιβλίον εἶναι τοῦ μετοχίου τῆς Πορταῖτησσας τῶν 'Ιβήρων εἰς τήν Αἴνου εἰς τόν μαχαλά τῶν τριῶν 'Ιεραρχῶν. - Βιβλίον 'Ιβηρίτικο τοῦ μετοχίου μας εἰς τόν Αἴνω: 1800 Νοεμβρίου 11. 'Ο προηγούμενος Νεόφυτος.
 2. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση. Οἱ ὁμιλίαι δέν προσδιορίζονται.
 3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 163.
 4. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 5. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 169. 'Εγράφη ἀπό τό Φιλόθεο Ραῦσόπουλο ἀπό τήν 'Ανδρο.
 6. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἀνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.
 7. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 169. Κτῆμα τοῦ διδασκάλου Φιλοθέου τοῦ ἐξ 'Ανδρου. 'Εγράφη τό 1814 (ἔνθ' ἀνωτ.).

γ') <Λουκιανού>¹ Τύμων ἢ μισάνθρωπος.

Τά κείμενα παραδίδονται ψυχαγωγημένα.

567. ἀρ. Ms.² ΙΗ' αἰ. (1773) φύλ. 220 περίπου

α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι³

β') Κανόνες

γ') Λιβανίου μελέται, παράφραση Δανιήλ Πατμίου⁴

δ') Μ. Βασιλείου λόγος πρὸς τοὺς νέους, παράφραση Δανιήλ Πατμίου

ε') Θεμιστίου περὶ φιλίας, παράφραση Δανιήλ Πατμίου.

Τά κείμενα α'-γ' με ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Μετεώρα

Ι. Μ. Μεταμορφώσεως

568. ἀρ. 345⁵ ΙΕ' αἰ. φύλ. 97 (ἀκέφαλος)

α') φύλ. 1 <Σοφοκλέους Αἴας>, ἀκέφαλος καὶ ἀτελής

β') φύλ. 25 <Σοφοκλέους Ἡλέκτρα>, ἀκέφαλη καὶ ἀτελής

γ') φύλ. 60 <Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι>, κείμενο ἀκέφαλο.

Τά κείμενα παραδίδονται με διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια
στὰ περιθώρια.

-
1. Στόν κατάλογο ἀποδίδεται στόν Πλάτωνα. Τά κείμενα χωρίς φυλλαρίθμηση.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 169-170. Σημείωση: Καί τότε σύν τοῖς ἄλλοις τοῦ διδασκάλου Φιλοθέου εἶναι ἐτοῦτο τό βιβλίον: 1773.
 3. Δέν προσδιορίζονται. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
 4. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
 5. Νίκου Α. ΒΕΗ, Τά χειρόγραφα τῶν Μετεώρων. Κατάλογος περιγραφικός τῶν χειρογράφων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς Μονάς τῶν Μετεώρων, ἐκδιδόμενος ἐκ τῶν καταλοίπων Ν... Β... Τόμος Α', Ἀθήναι 1967, σελ. 358-359.

Μηλίτες

Δημοσία Βιβλιοθήκη

569. άρ. 17¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 139
φύλ. 1-139 Συνεσίου 'Επιστολαί.
Τό κείμενο μέ φυχαγωγική έρμηνεία καί σχόλια.
570. άρ. 18² ΙΗ' αλ. φύλ. 134
α') φύλ. 6-114 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Χριστός πάσχων
β') φύλ. 115-134 <τοῦ αὐτοῦ> τά καθ'ἑαυτόν ἔπη.
Τά κείμενα παραδίδονται φυχαγωγημένα.
571. άρ. 19³ ΙΗ' αλ. φύλ. 126
α') φύλ. 108 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
β') φύλ. 109-126 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου 'Επιτάφιος εἰς Καισάριον.
Τό κείμενο α' εἶναι καταλογάδην φυχαγωγική έρμηνεία τοῦ λόγου.
Τό κείμενο β' συνοδεύεται ἀπό σημειώσεις.
572. άρ. 20⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 152
α') Συνεσίου λόγος περί βασιλείας
β') Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
γ') τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως αὖ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
δ') Φωτίου πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολή
ε') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον

-
1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μη-
λεαῖς Βιβλιοθήκης. ΕΦΣΠ, τόμ. 5 (1901), σελ. 25. Σημείωση: Δανυήλ ἱε-
ρομονάχου καί τῶν φίλων καί τῆς τύχης.
 2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 25.
 3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 26.
 4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 26. Τά κείμενα χωρίς φυλλα-
ρίθμηση.

- ς') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα
 ζ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Εὐαγόραν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται ψυχαγωγημένα.

573. ἀρ. 29¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 163
 φύλ. 6-156 Ξενοφῶντος Κύρου Παιδεία, μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία
 καὶ σχόλια.
 Παραδίδονται ἐπίσης ποικίλες σημειώσεις.

574. ἀρ. 30² ΙΗ' αἰ. φύλ. 84
 Κανόνες Κοσμᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ μέ ψυχαγωγι-
 κή ἐρμηνεία.

575. ἀρ. 32³ ΙΗ' αἰ. - ΙΘ' αἰ. φύλ. 6
 φύλ. 1-6 Πλάτωνος Φαίδων ἢ περὶ ψυχῆς. Ἀνάλυσις.
 Τό χ/φο εἶναι αὐτόγραφο τοῦ Γρηγορίου Κωνσταντᾶ⁴.

576. ἀρ. 37⁵ ΙΖ' αἰ. φύλ. 339
 α') φύλ. 8-57 Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου
 β') φύλ. 62-143 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στη-
 λιτευτικὸς α'
 γ') φύλ. 145-249 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγου.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης σχόλια τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνητή στο βίο
 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, στο στηλιτευτικὸ α' καὶ στόν Ἐπιτάφιο
 στό Μ. Βασίλειο.

-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 31.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 32.
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 32.
 4. Α. SAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 433-447, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία.
 5. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 33.

577. ἀρ. 41¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 278;²
- α') φύλ. 1-29 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη-
τῶν
- β') φύλ. 29-30 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀλφάβητος παραινετική
πρὸς φιλόπονον
- γ') φύλ. 30^v-31 Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως <στίχοι παραι-
νετικοί >
- δ') φύλ. 32-43 'Αββᾶ Θαλασσίου ἐκ τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης καὶ
ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας
- ε') φύλ. 44-67^v 'Αββᾶ Νεΐλου <στίχοι παραινετικοί >
- ς') φύλ. 68-75 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου <γνωμικά μονόστιχα >
- ζ') φύλ. 75-181 <τοῦ αὐτοῦ > τετράστιχα καὶ ἄλλα ποιητικά
- η') φύλ. 182-223 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- θ') φύλ. 224-246 'Αγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινε-
τικῶν
- ι') φύλ. 247-278 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἡρῶα
εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Πάσῃ Γραφῇ.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἐπίσης Ἰωάννου Γεωμέτρου ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ καὶ
ἔργα Νεΐλου μοναχοῦ.

578. ἀρ. 43³ ἔτ. 1675 φύλ. 182
- α') φύλ. 21-130^v Συνεσίου Ἐπιστολαί
- β') φύλ. 134-160 <τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ
βασιλείας
- γ') φύλ. 160;-182; Συνεσίου Ὕμνοι δέκα⁴.
- Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ γ', παραδίδονται μέ ψυχαγωγικὴ ἐρμη-
νεία.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 130^v. Τέλος παρὰ Νεκταρίου τῶν τοῦ
Συνεσίου ἐπιστολῶν κατὰ τό'αχ'οε^{ον} ἔτος σ<ωτῆ>ριον ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει· - Ἡρμηνεύθησαν δέ παρὰ τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου κυρίου
Σεβαστοῦ τοῦ Τραπεζουντίου⁵ β') φύλ. 134; Δεκεμβρίου γ' ἡμέρα
Παρασκευῇ κατὰ τό'αχ'οε' ἔτος γ') φύλ. 160. Τέλος τοῦ περὶ βασι-
λείας λόγου· παρὰ Νεκταρίου μ(ονα)χοῦ τοῦ Σιναΐτου.

1. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 34-35.
2. Δέν παρέχεται ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν φύλλων.
3. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 35-36.
4. Χωρὶς φυλλάριθμηση.
5. Α. CAMARIANO-CIORAN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 363-372.

579. αρ. 52¹ έτ. 1757 φύλ. 48
 α') Γρηγορίου του θεολόγου παραινέσεις προς φιλόπονου
 β') Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως αλφάβητος < παραινετική >
 γ') Νεύλου άσκητου στίχου
 δ') Γρηγορίου του θεολόγου προς Σέλευκον
 ε') 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραινέσεις τας νέους κατά στοιχεΐον.
 Τα κείμενα παραδίδονται με ψυχαγωγική έρμηνεία.

Σημείωση του γραφέως· φύλ. 26^V. έτελειώθη (έν. τό ύπ' αρ. γ' κείμε-
 νο) έν έτει· αφ' ης, κατά μήνα 'Ιούνιον είς τας 19'.

580. αρ. 63² ΙΗ' αλ. (1764, 1765) φύλ. 84
 α') φύλ. 2-83^V Φωτίου έκ της προς Μιχαήλ άρχοντα Βουλγαρίας
 έπιστολής
 β') φύλ. 84 - 3³; Μ. Βασιλείου ότι ούκ έστιν αλτίος των κακών ο
 θεός
 γ') φύλ. ; - ; < του αύτου > είς τό πρόσεχε σεαυτῷ
 δ') φύλ. ; - ; < του αύτου > κατά όργιζομένων
 ε') φύλ. ; - ; < του αύτου > περί φθόνου.

Τα κείμενα παραδίδονται με ψυχαγωγική έρμηνεία.

Σημειώσεις του γραφέως· α') φύλ. 83^V. Τέλος της προς Μιχαήλ έπιστολής
 Φωτίου πατριάρχου και θεῶ δόξα. 'Εγράφη έν έτει σωτηρίῳ· αψ56⁴
 'Ελαφβολιῶνος τρίτη επί δέκα. 'Ανθιμος συγχωρημένος / ός και χει-
 ροτονημένος / ιερεὺς και ρασοφόρος / μοναχῶν και παθοφόρος β')
 στό τέλος του κειμένου ε'· 10 'Ιαν(ουαρίου) 1765.

581. αρ. 65⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 52
 Λουκλιανου περί των επί μισθῷ συνόντων, με ψυχαγωγική έρμη-
 νεία.

582. αρ. 66⁵ ΙΗ' αλ. φύλ. 82.
 Γρηγορίου του θεολόγου περί ταπεινοφροσύνης, με ψυχαγω-
 γική έρμηνεία.

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 39. Τα κείμενα χωρίς φυλλα-
 ρίθμηση.
2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 42. Χωρίς φυλλαρίθμηση
3. Τα κείμενα β'-ε' χωρίς φυλλαρίθμηση.
4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 43.
5. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 43.

583. ἀρ. 74¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 76

- α') 'Αββδ θαλασσίου ἐκ τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας
β') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου στίχοι παραινετικοὶ καὶ στίχοι
κατ'ἀλφάβητον
γ') Νικητήτα τοῦ καὶ Δαβίδ ἐρμηνεῖα τῶν τετραστίχων τοῦ ... Γρη-
γορίου τοῦ θεολόγου ἄτερ τῆς ἐρμηνείας τῆς α', θ' καὶ ι'
γνωμολογίας, ἥ ἐνι τοῦ Ζωναρά.
Τὰ κείμενα α'-β' παραδίδονται μέ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

584. ἀρ. 80² ΙΗ' αἰ. φύλ. 230 περίπου

- α') Εὐριπίδου Ἑκάβη
β') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφε-
λοῦντο λόγων
γ') Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης
δ') Λιβανίου μελέτη τρίτη
ε') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
ς') Λουκιανοῦ Δύκη φωνηέντων καὶ ἄλλα ἔργα³
ζ') Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα
η') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Εὐαγόραν
θ') Λουκιανοῦ Τυραννοκτόνος
ι') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἑκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
ια') Δημοφίλου ἐκ τῶν πυθαγορείων ὁμοία ἢ βίου θεραπεία
ιβ') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνωμικά δέστυχα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης λεξιλόγιο ρωμαιοβλαχικὸ καὶ ἐγκώμιο
στό βοεβόδα Ἰω. Κωνσταντῖνο Νικολάου.

585. ἀρ. 81⁴ ἔτ. 1766-1767 φύλ. 257

- α') φύλ. 1-9 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 43. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλα-
ρίθμηση.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 54. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλα-
ρίθμηση.

3. Τὰ ἔργα δέν προσδιορίζονται στὸν κατάλογο.

4. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 55.

- β') φύλ. 9-21 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευ-
χῆς
γ') φύλ. 21-38 Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
δ') φύλ. 38-42 Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
ε') φύλ. 42-68 < τοῦ αὐτοῦ > Δημόνακτος βίος
ς') φύλ. 68-127 Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς καὶ πῶς ἂν τις
ὕπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο
ζ') φύλ. 127-153 Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας βιβλ. Α' .
η') φύλ. 153-243 < τοῦ αὐτοῦ > Κύρου 'Αναβάσεως βιβλ. Α'-Γ'
θ') φύλ. 243-257 Πλουτάρχου παράλληλα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχραγωγικῇ ἐρμηνείᾳ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 38; 1766 Μαρτίου 5 β') φύλ. 42; 1766
Μαγίου 22 γ') φύλ. 68; 1767 'Απριλίου 15 δ') φύλ. 105· Στέφανος
'Ιωάννου ἀπὸ ἐπαρχίας Παλαιᾶς Πωγωνιανῆς ε') φύλ. 127; 1767 ς')
φύλ. 153· 1767 'Απριλίου 25. Βουκουρέστι.

586. ἀρ. 88¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 153
α') φύλ. 44-87 Νικητὰ τοῦ καὶ Δαβίδ ἐρμηνεῖα τῶν τετραστί-
χων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
β') φύλ. 106-117 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α, μέ σχόλια καὶ παράφραση
γ') φύλ. 117-136 'Ησιόδου 'Εργα καὶ 'Ημέραι, ἐξήγησις
δ') φύλ. 136-143 'Επιγραμματάριον τῶν τεσσάρων ἀγώνων, ἐξήγησις
ε') φύλ. 143-153; 'Αριστοφάνους ἡ δευτέρα κωμῳδία², ἐξήγησις.

Παραδίδονται ἐπίσης Νομοκάνονον, συνοδικοὺ καὶ ἀποστολικοὺ
κανόνες, λόγος στὸν Εὐαγγελισμό Γερμανοῦ Κων/πόλεως, Νικοδήμου
πρεσβυτέρου περί γραμματικῆς τέχνης.

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 57-58· α') Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς
δεύτερης πινακίδας ἡ σημείωσις: Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπῆρχεν τοῦ μακαρί-
του ἀρχιερέως θαυμακοῦ κύρ 'Αρσενίου καὶ τὸ ἐχάρισεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ
Δημήτριος ὁ ἀναγνώστης καί μοι τοῦ ἐν ἱερεῦσιν ἐλαχίστου Γεωργίου τοῦ
καὶ Βοεννίου β') φύλ. 153· 'Υπάρχει τοῦ ἐν ἱερομονάχοις 'Αββακούμ
τοῦ Θετταλοῦ ἐκ τῆς κώμης Γιανιτζοῦ ἐγγύς τῆς 'Ελλάδος: - Καὶ τώρα
εἶναι τοῦ διδασκάλου Ζαχ(αρίου).

2. 'Ευνοοῦνται οἱ Νεφέλες.

Νόουσα

Χειρόγραφα Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως

587. ἀρ. 3¹ -² φύλ. 315

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου³ περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη, παράφρα-
ση τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτη.

588. ἀρ. 5⁴ φύλ. 302

φύλ. 28 - ; Παράφρασις ἐρμηνευτικὴ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν τε-
τραστίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Παραδίδονται ἐπίσης περὶ πάθους Ἀνδρονίκου προσκυνητοῦ, ἐκ-
λογή ἀπὸ τῆς λογικῆς Ἰω. Δαμασκηνοῦ, περὶ φυσικῆς πραγματείας, πε-
ρὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, Ἀφθονίου προγυμνάσματα.

Σὲ κάθε τετράστιχο ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή: Σεβαστοῦ Τραπεζουν-
τίου τοῦ Κυμνήτου.

589. ἀρ. 10[31]⁵ ΙΖ' αἰ. φύλ. 505

α') φύλ. 10-; Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη, ἐξήγησις

β') φύλ. 12-; Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι, ἐξήγησις

γ') φύλ. ; Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις

δ') φύλ. ; < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα περὶ τοῦ βασιλεύειν

ε') φύλ. ; < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα, ἐξήγησις

ς') φύλ. ; < τοῦ αὐτοῦ > Πανηγυρικός

ζ') φύλ. ; Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος

η') φύλ. ; Σοφοκλέους Ἠλέκτρα, ἔτος β'

1. Γεωργίου Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος κωδίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως. Α. Π., τόμ. 27(1966), σελ. 111.

2. Ἀχρονολόγητο.

3. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372.

4. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 111. Ἀχρονολόγητο.

5. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 113 καὶ Ἀντωνίου ΣΙΓΑΛΑ, Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας. Α. Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθήκαι Ἀυτοῦ τῆς Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 1939, σελ. 190, ἀρ. 31. Κατὰ τὸ ΣΙΓΑΛΑ τὸ χ/φο ἔχει φύλ. 528. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμη-
ση.

- θ') Εὐριπίδου 'Εκάβη
- ι') 'Ησιόδου "Εργα καὶ 'Ημέραι
- ια') 'Επιγράμματα εἰς τοὺς τέσσαρας ἀγῶνας
- ιβ') Συνεσίου 'Επιστολαί.
- ιγ') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς 'Αρκάδιον περὶ βασιλείας.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') Τὸ παρὸν βιβλιάριον... κάμοῦ 'Ιωσήφ ἱερομονάχου ἐκ πόλεως Τραπεζοῦντος μονῆς Παναγίας τοῦ Σουμελά. 1674 β') Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος 'Ιωσήφ ἐλαχίστου ἱερομονάχου ἐξεργάστη· κεν δέ ἐν ἐνιαυτῷ γ') Τὸ παρὸν κτῆμα 'Ιωσήφ ἱερομονάχου τοῦ Τραπεζοῦντος ἐκ μονῆς Παναγίας τῆς ἐπονομαζομένης Σουμελάς. 1675.

590. ἀρ. 12[4]¹ ΙΖ' αἰ. (1671) φύλ. 328
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
 - β') <τοῦ αὐτοῦ> σχετλιαστικὸν ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ καθῶν
 - γ') <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα
 - δ') <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὴν βραδύτητα
 - ε') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ "Άγιον Πάσχα
 - ς') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν "Άγιον Μάμαντα
 - ζ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν Πεντηκοστήν
 - η') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν
 - θ') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ "Άγιον Βάπτισμα
 - ι') <τοῦ αὐτοῦ> 'Απολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 308· 'Ιωσήφ ἐκ Τραπεζοῦντος ἐκ μονῆς τῆς Παναχράντου Θεοτόκου τῆς φημιζομένης Σουμελάς ἀνέγραψε ταύτην, οἱ δέ ἀναγινώσκοντες μὴ καταρᾶσθε διὰ τὴν δεινότητα τοῦ γράμματος· ἡ βίβλος γάρ ἦν ξένη ἐν ᾗ ἐμετάγραφα ταῦτα· καὶ γυρεύοντας τὴν βίβλον ἐγράφαμέν· τα ὡς ἔτυχεν εἴτουν δεινὰ· ἀλλ' ὁ εἰδὼς ραδίως ἂν διεξέλεθ' αὐτά· ἐρῶσθε ἐν Κ(υρὶ)φ. 1671.

591. ἀρ. 18² ΙΗ' αἰ. (1756) φύλ. 325
- α') Θεοδώρου <τοῦ Προδρόμου> ἐξηγήσεις εἰς τὰς ... δεσποτικὰς ἐορτάς καὶ κανόνας τῶν ... ποιητῶν Κοσμά καὶ 'Ιωάννου
 - β') <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> λόγος εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια

1. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 114 καὶ 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 185, ἀρ. 4. Κατὰ Σιγάλα τὸ χ/φο ἔχει φύλ. 315. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση.

6. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση.

- γ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν μάρτυρα Μάμαντα
 δ') Ἀγαπίου (= Ἀγαπητοῦ) διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
 ε') Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς.

Παραδίδονται ἐπίσης θεματογραφία, περὶ τοῦ συνδέσμου δέ, καὶ ἐπιστολὴς Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1^ο Διατρίβων ἐν Κατσόραις, ἐν τῇ σεβασμῶν μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς ἐπ' ὀνόματι τῶν Εἰσοδίων σεμνυνομένης τῇ τοῦ λουμοῦ προστυχόντος ἐν Βουκουρεστίῳ ἡρξάμην γράφην τήνδε τὴν βύβλον Ἰουνίου α' τῷ αὐτῷ.

Κατὰ τὸ Γ.Θ. Κανδηλάπη γραφέας εἶναι ὁ Διονύσιος ὁ Κουζάνος¹, κατόπιν Μητροπολίτης Χαλδίας, μαθητῆς τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου.

592. ἀρ. 20[37]² ἔτ. 1749-1751 σελ. 431
 α') σελ. 289-332 Κανὼν τῶν Εἰσοδίων
 β') σελ. 337-350 Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
 γ') σελ. 389-393 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον.

Παραδίδονται ἀκόμη Γραμματικὴ Θεοδ. Γαζῆ, Θεόφιλος Κορυδαλεύς, Συμεὼν ὁ μεταφραστής, κανόνας ἀνεπίγραφος, λεξικό.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 1^ο αὐτῷ κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον β') σελ. 139^ο ... 1750 Σεπτεμβρ. 15 ἐν Βουκουρεστίῳ γ') σελ. 353^ο 1749 Αὐγούστου ἡμέρα 2 ἐν Βουκουρεστίῳ δ') σελ. 382^ο 1749 ε') σελ. 431^ο ... αὐτῷ Διονύσιος ἱερομόναχος³.

593. ἀρ. 30⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 163
 α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι· εἰς τὸ Πάσχα, εἰς τὸ Πάσχα, εἰς τὴν καινὴν Κυριακὴν, εἰς τὴν Πεντηκοστήν, εἰς τὴν Γέννησιν, εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα, εἰς τὸ Ἅγιο Βάπτισμα, Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς, Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον.

1. Ἐπαμ. Θ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρις ἡμῶν ἀκμασάντων λογίων μετὰ σχεδιάσματος ἱστορικοῦ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου τῶν Τραπεζουντίων. Ἐν Ἀθήναις 1897, σελ. 113.
2. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116-117 καὶ Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 191-192, ἀρ. 37. Κατὰ ΣΙΓΑΛΑ τὸ χ/φο ἀριθμεῖται σελ. 431.
3. Ἐννοεῖται ὁ Διονύσιος ὁ Κουζάνος, γινώσκοντος βλ. Ἐπαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.
4. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 119. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση. Σημείωση: Καλλιπύκου ἱερομονάχου τοῦ Φυτιάνου.

594. αρ. 33¹ ΙΗ' αλ. (1733) φύλ. 300

- α') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- β') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Δ
- γ') Λουκιανοῦ <πρὸς Νιγρῆνον ἐπιστολή>
- δ') <τοῦ αὐτοῦ Προμηθεύς ἢ Καύκασος>
- ε') <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- ζ') <τοῦ αὐτοῦ> Παρθενίης ἔπος
- η') Στίχοι ἠρωελεγεῖοι εἰς τὴν Κούμην τῆς Θεοτόκου
- θ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
- ι') <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν.

Παραδίδεται ἀκόμη κείμενο περὶ συντάξεως.

Σημείωση τοῦ γραφέως στὴν ἀρχὴ τοῦ κειμένου β' Διὰ χειρὸς Ἀποστόλου² υἱοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐκ χώρας Τούτης, ἀψλγ' Ὀκτωβρίου 22.

595. αρ. 34[65]³ ΙΗ' αλ. (1768-1775) φύλ. 569

- α') < Μ. Βασιλείου > ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, ἐξηγή-
ση Νεοφύτου⁴ <Καυσοκαλυβίτου>
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου <ἐπιστολή> πρὸς Νικόβουλον
- γ') τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- δ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν,
ἐξηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Θεοδώρου⁵
- ε') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανόν
- ς') Συνεσίου Ἐπιστολαί, προμνησθέντος(;) Κρητός τοῦ Ἀγιοταφίτου
- ζ') Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν
- η') Συνεσίου περὶ βασιλείας, ἐκ τῆς κατὰ διδάσκαλον Θεόδωρον⁵

1. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 120.

2. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ Πνευματικὸς θάρος, σελ. 31, ὅπου τὰ ὀνόματα τῶν μαθητῶν τοῦ φροντιστηρίου Ἀργυρουπόλεως.

3. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 120-121 καὶ Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 195, αρ. 65, ὅπου τὸ χ/φο θεωρεῖται ὅτι ἔχει φύλ. 577. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση.

4. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 413-431.

5. Εἶναι φανερό ἀπὸ τὶς χρονολογίες ποὺ παρέχει στίς σημειώσεις του ὁ γραφέας ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ Θεόδωρο Δρύστριο, ποὺ ἐδίδασκε στὴ σχολὴ Βουκουρεστίου μεταξύ 1751 καὶ 1788. Βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 393-397.

Παραδίδονται επίσης γραμματικά και λεξικογραφικά, θεματογραφία έτ. 1772, έγκώμια σέ ήγεμόνες τής Βλαχίας.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') στό τέλος τοῦ κειμένου δ' Τέλος καί τῶν καλῶν συντελεστῶν κλέος παρ' ἐμοῦ Παναγιώτου Τραπεζούντιου Σερβάνου¹ (1775) ἐκατομβαιῶνος φθύνοντος β') στό τέλος τοῦ κειμένου ε' ὁ γράφας Παναγιώτης Σερβάνου, ὁ λόγος οὗτος ἐπαρεδόθη με ἐν τῇ αὐθεντικῇ Σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου ὑπό Θεοδώρου διδασκάλου ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἀγίου Σάββα γ') στό τέλος τοῦ κειμένου ε' ... ὁ γράφας τό παρόν Ἰωάννης Σερβάνου 1768 Ὀκτωβρίου 7.

596. ἀρ. 37² ΙΗ' αἰ. (1731-1732) φύλ. 175

- α') Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- β') Κάτωνας Ρωμαίου γνώμαι παραινετικάί δόστιχοι
- γ') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- δ') Στίχοι ἡρμελεγεῖου εἰς τήν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
- ε') Στίχοι εἰς τόν Θωκυλίδην
- ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυνμικά μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον
- ζ') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- η') τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
- θ') Κανών τῆς Γεννήσεως
- ι') Κανών τῶν Φώτων
- ια') Κανών τῆς Πεντηκοστῆς
- ιβ') Κανών τῶν Βαΐων
- ιγ') Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Ε.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') στήν ἀρχή τοῦ κειμένου δ' "Ετεῖ ἀφ' αὐτοῦ (1732) ἐν μηνί Ἰουνίου, ἡμέρα Τετάρτη, διὰ χειρός κάμοῦ Φιλίππου, υἱοῦ Χατση Ἀνδρέου Καλαῦτζῆ τοῦ Ἱμεραίου β') στό κείμενο ιβ' Διά χειρός κάμοῦ Φιλίππου, υἱοῦ Χ' Ἀνδρέου Καλαῦτζῆ ἀπό χώραν Γίμεραν γ') στό κείμενο ιγ' Διά χειρός κάμοῦ Φιλίππου υἱοῦ Χ' Κύρ Ἀνδρέου Καλαῦτζῆ³, ἐκ χώρας ἦν, τό πρῶτον ὀνομαζομένης Γίμερας, ἥδη δέ ἦν τῷ τοῦ Γκιουμουσχανέ⁴ εἰς τήν ἐνορίαν τοῦ Σταυροῦ ἀφ' αὐτοῦ (1731) μ. Αὐγούστου α'(1).

1. Ἀπό τή σημείωση προκύπτει ὅτι ὁ Παναγιώτης Τραπεζούντιος Σερβάνου εἶναι μαθητής τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου. Ἀργότερα, τό 1792, ἀπαντοῦμε Παναγιώτη Τραπεζούντιο καθηγητή στήν ἴδια σχολή. Πρόκειται γιά τό ἴδιο πρόσωπο; Γιά τόν τελευταῖο βλ. Ἐπαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία, σελ. 148-149 καί Α. CAMARIANO-CIORAN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 461-462.
2. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 121-122. Τά κείμενα χωρίς φυλλαρίθμηση.
3. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ Πνευματικός Θάρος, σελ. 31.
4. Γκιουμούσχανε ἐλέγετο ἡ Ἀργυρούπολις.

597. άρ. 43¹ ΙΗ' αί. φύλ. 375

- α') Κανών τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
- β') Κανών Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ
- γ') Κανών τῶν Χριστουγέννων Κοσμᾶ καί Ἰωάννου
- δ') Κανών τῆς Ἀναστάσεως
- ε') Μ. Βασιλείου περί τοῦ μή προσηλῶσθαι τοῖς βιοτικοῖς
- ς') Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικοί
- η') <Πλουτάρχου> πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῦτο
- θ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- ι') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ια') Δημοσθένους Ὀλυμπιακός
- ιβ') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς
- ιγ') <Αγαπητοῦ διακόνου;> Κεφάλαια παραινετικά
- ιδ') Κανών τῶν Θεοφανείων.

598. άρ. 46[10]² ΙΗ' αί. (πρὸ τοῦ 1739) φύλ. 162

- α') φύλ. 1-46 Εὐριπίδου Ἑκάβη
- β') φύλ. 47-115 Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
- γ') φύλ. 115-162 Πινδάρου Ὀλύμπια.

599. άρ. 47³ ΙΗ' αί. φύλ. 250

- α') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- β') Στίχοι ἠρωεγεῖτοι εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνῶμαι μονόστιχοι
- δ') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- ε') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
- ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη

-
1. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 123. Στὴν ἀρχὴ ἡ σημείωσις· Ἐκ τῶν τοῦ Βασιλείου Κυριακοῦ τοῦ ἐκ Χαλδίας. Τὰ κεῖμενα χωρὶς φυλλαριθμησης. Γιὰ τὸν κτήτορα, ἀπόφοιτο τῆς σχολῆς Βουκουρεστίου καὶ διδάσκαλο Ἀργυρουπόλεως βλ. Ἐπαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι ... σελ. 123 καὶ Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ Πνευματικὸς θάρος, σελ. 46-48.
 2. Ἄντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 186, άρ. 10. Περιγραφή τοῦ ὕδρου χ/φου καὶ στή σελ. 123-124. Σημείωσις· Τῶν ἀπὸ Θεοδώρου τοῦ Φυτιάνου· ἔτελ. 9φλθ' Φευρ. 16. Κατὰ Κανδηλάκτη τὸ χ/φο παραδίδει ἐκδόσης Ἡσίοδο. Τὸ χ/φο παλαιότερο τοῦ 1739, ἐφ' ὅσον ὁ κτήτορας ἀπέθανε τὸ 1738. Σχετικὰ βλ. Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ Πνευματικὸς θάρος, σελ. 29-30. Ἡ φυλλαριθμηση εἶναι τοῦ Σιγάλα.
 3. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 124.

- ζ') Κανών της Πεντηκοστής
- η') Αλσώπου Μύθου
- θ') 'Ομήρου 'Ιλιάδος ραψόδια¹
- ι') <Λουκιανοῦ> Προμηθεὺς ἢ Καύκασος
- ια') Πινδάρου 'Ολύμπια
- ιβ') 'Επιγράμματα ἐκ διαφόρων ποιητῶν.
'Εγράφη ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Φυτιάνου².

600. ἀρ. 53³ ΙΗ' αἰ. σελ. 816
- α') σελ. 1 Κανονάριον. Ποίημα τοῦ κυρίου Κοσμᾶ
 - β') σελ. 175 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
 - γ') σελ. 467 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
 - δ') σελ. 615 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 - ε') σελ. 695 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παρανυετικά
 - ς') σελ. 767 Κανόνες.
'Εγράφη ἀπὸ τὸν Ἱερομόναχο Φιλόθεο Περιστεριώτη⁴.

601. ἀρ. 57⁵ ΙΘ' αἰ. φύλ. 244 (κολοβός)
- α') φύλ. 1-93 Λουκιανοῦ περὶ τοῦ 'Ενυπνίου
 - β') φύλ. 94-194 'Ομήρου 'Ιλιάς
 - γ') φύλ. 195-200 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον.

602. ἀρ. 58⁶ ΙΗ' αἰ. σελ. 562
- α') σελ. 71-174 'Ομήρου 'Ιλιάς
 - β') σελ. 281-419 Κανόνες ἐξηγημένοι.

-
1. Πρόκειται γιὰ τέσσαρις ραψόδιες, οἱ ὁποῖες δὲν προσδιορίζονται.
 2. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΗΤΟΥ, 'Ο Πνευματικὸς Θάρος, σελ. 29-30.
 3. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 194.
 4. 'Επαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία, σελ. 86, ὅπου πενιχρές εἰδήσεις γιὰ τὸ γράφει.
 5. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 194.
 6. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 194.

Παραδίδονται επίσης Ταμεῖον ἀρετῆς, τεχνολογικό τῆς Γραμματικῆς
καί εἴδη ἐπιστολῶν.

Σημείωση τοῦ γραφέως; Ἐκ τῆς παραδόσεως Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου
τοῦ Κυμνήτου¹.

Χειρόγραφα Ἱ.Μ. Ἀγ. Γεωργίου Χουτουρά

603. ἀρ. 2² ΙΗ' αἰ. ³ φύλ. 303

- α') Αἰσώπου Μῦθοι
- β') Ὀμήρου Ἰλιάς⁴
- γ') < Ἰσοκράτους > Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικός
- δ') < τοῦ αὐτοῦ > Πανηγυρικός
- ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- ς') < τοῦ αὐτοῦ > Παρθενίης ἔπος
- ζ') < τοῦ αὐτοῦ > Ὑποθήκαι παρθένους.

Τά κείμενα α' καί β' παραδίδονται μέ ἐξηγήσεις.

604. ἀρ. 7⁵ ΙΖ' αἰ. - ΙΗ' αἰ. (1699,1701) φύλ. 441

- α') Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- β') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά δίστιχοι
- γ') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- δ') Ὀμήρου Ἰλιάς
- ε') Εὐριπίδου Ἑκάβη
- ς') Εὐριπίδου Ὀρέστης
- ζ') Σοφοκλέους Ἀἴας μαστιγοφόρος
- η') Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραφῶν (=ἐπιγραμμάτων).

Τά κείμενα α', β', ε' παραδίδονται μέ ἐξηγήσεις

1. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 364-373, ὅπου περὶ Σεβαστοῦ.
2. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Βασιλικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Πατριαρχικῆς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου Χουτουρά. ΑΠ, τόμ. 28(1966), σελ. 125-126. Τά κείμενα χωρίς φυλλαρίθμηση.
3. Στόν κατάλογο ἀχρονολόγητο. Πιστεύομε, μέ πρῶτῆριό τά παραδιδόμενα κείμενα, ὅτι ἐγράφη τό ΙΗ' αἰ.
4. Δέν προσδιορίζονται ραφωδίες ἀπό τόν καταλογόγραφο.
5. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωγ', σελ. 126-127. Τά κείμενα χωρίς φυλλαρίθμηση.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 42¹ Ἀρχὴ σπουδῆς Παΐσιου¹ ἀχ⁴τῇ τῇ
 ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Τρίτῃ ἀξιωθεὶς παρὰ τοῦ λογιωτάτου καὶ χρησιμωτά-
 του κύρ Γεωργίου Τραπεζουντίου² υἱοῦ Συμεῶνος β') φύλ. 65¹ Ἐτε-
 λειώσαμεν ἐν Βουκουρεστίῳ ἀφ' ἡμεῶν Ἰουλίου γ' ἡμέρα Πέμπτη τὸν Σο-
 φηλέα παρὰ τῷ λογιωτῇ καὶ ἐν σπουδαίοις κύρ Γεωργίου Τραπε-
 ζουντίου υἱοῦ Συμεῶνος γ') στό τέλος τοῦ κειμένου η' Γραφεὺς
 ἐγὼ μὲν τῆσδε τῆς βίβλου πέλω Παῖσιος ἱερομόναχος ἐκ μονῆς Ἀγ.
 Γεωργίου Χουτουρᾶ, τεθνήξομαι δέ ... κ.λ.π. Ἐπίσης, Ἐτελειώσα-
 μεν θεοῦ βοηθείας τό παρὸν τμήμα τοῦ Γραμματείου ἐν ἔτει 1701 τῇ
 σ' Φεβρουαρίου μηνός ἐξηγηθέν ἐν Βουκουρεστίῳ παρὰ τοῦ σοφωτάτου
 καὶ ἐν διδασκάλους ἀρίστου κύρ κύρ Σεβαστοῦ³ τοῦ Τραπεζουντίου.

605. ἀρ. 11⁴ ΙΗ' αἰ. (1734) φύλ. 293 (ἀκέφαλος)

- α') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παλαινετικά
- β') Φωκυλίδου <Ποίημα νουθετικόν>
- γ') <Ἀντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια
- δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου <τετράστιχα>
- ε') Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- ζ') Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- η') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ ἐν λόγοις
- θ') <τοῦ αὐτοῦ> Τίμων ἢ μισάνθρωπος
- ι') <τοῦ αὐτοῦ> Ἀλκυὼν ἢ περὶ μεταμορφώσεως
- ια') <τοῦ αὐτοῦ> Προμηθεὺς ἢ Καύκασος
- ιβ') <τοῦ αὐτοῦ> Προμηθεὺς καθεστηκώς
- ιγ') <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- ιδ') Στίχοι ἠρφελεγεῖου εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
- ιε') <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
- ις') <τοῦ αὐτοῦ> Ὑποθήκαι παρθένους.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') στό κείμενο δ' Ἐτελειώσαμεν ἐν θεῷ
 τοὺς τετραστίχους τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολό-

-
1. Κατὰ ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗ πρόκειται γιὰ τὸν Παῖσιο, ἡγούμενο τῆς Μονῆς Ἀγ. Γεωρ-
 γίου Χουτουρᾶ καὶ κατόπιν ἐπίσκοπο Χαλδίας. Ὁ Κανδηλάπτης ἀγνοεῖ τίς
 σπουδῆς τοῦ Παΐσιου στό Βουκουρέστι. Βλ. Τά Φυτίανα, σελ. 37-38.
 2. Εἶναι ὁ γνωστός διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου. Βλ.
 A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 381-387.
 3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 364-373.
 4. Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 127-128.

λόγου παρά τοῦ λογιστάτου ἡμῶν διδασκάλου Δαβίδ¹ ἐν μηνί Ἰανουα-
ρίῳ καὶ ἡμέρᾳ Πέμπτῃ, ἔτος αὐτῷ Κοσμάς Φυτιάνος² β') στο κεί-
μενο η' αὐτῷ, αὐτῷ Ἰουλίῳ καβ'.

606. ἀρ. 20³ ΙΗ' αἰ. (1736, 1739, 1740) φύλ. 272

- α') Κανὼν εἰς τὴν Θεοτόκον Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως
- β') Κανὼν τῶν Βαῦων
- γ') < Ἀγαπητοῦ διακόνου > Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
- δ') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- ε') < Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου > τετράστιχα
- ς') Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτις τῶν κακῶν ὁ Θεός
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- η') Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
- θ') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') στο κείμενο α' "... ἐρμηνευθεὶς καὶ πα-
ραδοθεὶς ἡμῖν ὑπὸ τοῦ σωφιστάτου καὶ λογιστάτου διδασκάλου κυρί-
ου Καλλινίκου⁴ ἱερομονάχου τοῦ Φυτιάνου κατὰ τὸ αὐτῷ ἐν τῷ τοῦ
Κανέλου⁵ σχολείῳ β') στο κείμενο γ' "... αὐτῷ ἐν Κανέλῳ παραδι-
δόντος διδασκάλου Καλλινίκου τοῦ λογιστάτου ἐν σπουδαίοις γ')
στο κείμενο θ' Διὰ χειρὸς Παναγιώτου υἱοῦ Λαζάρου τοῦ Φυτιάνου⁶
ἐν ἔτει σωτηρίῳ αὐτῷ.

1. Ὁ Δαβίδ ἐδίδασκε στο φροντιστήριον Ἀργυρουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1731 ἕως τὸ
πρῶτο μισό τοῦ 1734 καὶ ἀπὸ τοῦ 1737 μέχρι τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1743. Κατὰ
τὴν δεύτερην περίοδον εἶχε συνδιδάσκαλον τὸν Καλλίνικον Φυτιάνον. Βλ. Γ.Θ.
ΚΑΝΑΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ Πνευματικὸς φάρος, σελ. 37-39 καὶ τοῦ ἱδίου, Τὰ Φυτιά-
να, σελ. 48.
2. Μαθητὴς καὶ διδάσκαλος Ἀργυρουπόλεως, γνωστὸς καὶ ὡς Κοσμάς ὁ λογί-
στας. Βλ. Γ.Θ. ΚΑΝΑΗΛΑΠΤΟΥ, Τὰ Φυτιάνα, σελ. 57.
3. Γ.Θ. ΚΑΝΑΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130. Σημείωση: Ἐκ τῶν
τοῦ Παῖσιου ἱεροδιακόνου Φυτιάνου, ἐδωρήθη μοι Θεοφύλαχ χρηματίσαντι
ἀρχιεπισκόπῳ αὐτοῦ ἐν καιρῷ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του. Πρβλ. ἀρ. 604.
4. Ἀόγιος μοναχός, ἐσπούδασε στὴν Ἀργυρούπολιν καὶ στὴν Πατριάρχη ἐπὶ
σχολαρχίας Μακαρίου Καλογερά. Διδάσκαλος Ἀργυρουπόλεως (1735-1743)
καὶ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Σουμελά (1747). Ἐπαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι,
σελ. 110-111 καὶ Γ.Θ. ΚΑΝΑΗΛΑΠΤΟΥ, Ὁ Πνευματικὸς φάρος, σελ. 39-40.
5. Κάνις, Κάν καὶ Κανέζον ἐλέγετο ἡ Ἀργυρούπολις. Βλ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ, Μητρο-
πολίτου Τραπεζοῦντος, Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ
τετάρτου καὶ πέμπτου τόμου τοῦ Ἀρχείου Πόντου. Ἐν Ἀθήναις 1933,
σελ. 82 καὶ 710.
6. Πρόκειται γιὰ τὸν κατόπιν γραμματέα τοῦ ἡγεμόνα Νικολάου Μαυροκορδά-
του. Βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 386-387, ὅπου καὶ ἡ
παιδιότερη βιβλιογραφία. Ἡ Α. CIORAN ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Λάζαρος Φυ-
τιάνος Σκρίβας δὲν ἐδίδασκε στὴ σχολὴ Βουκουρεστίου, ἀντικρουόντας τίς
περὶ τοῦ ἀντιθέτου ἀπόψεις τῶν προγενεστέρων βιογράφων του.

607. ἀρ. 11¹ ΙΗ' αἰ. ² φύλ. 141

- α') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- β') Στύχου εἰς Φωκυλίδην
- γ') 'Ομήρου 'Ιλιάς³
- δ') Στύχου εἰς τὴν Κούμην τῆς Θεοτόκου
- ε') <'Ισοκράτους> πρὸς Δημόνικον
- ς') <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- ζ') Κάτωνος Ρωμαίου γυνῶμαι παραινετικά.

608. ἀρ. 9⁴ ΙΘ' αἰ. φύλ. 154

- α') <'Ισοκράτους> πρὸς Δημόνικον
- β') Λιβανίου πρεσβευτικός
- γ') <Λουκιανοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- δ') Μ. Βασιλείου εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- ε') <'Αντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήκεια.

-
1. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς ἐνοριακῆς Μονῆς 'Αγίου Γεωργίου Χαλκιναρᾶ τῆς ἐν τῷ ποταμῷ Χάρχερας. ΑΠ, τόμ. 28(1966), σελ. 135. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση. Σημείωση· Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις κάμοι 'Αβραάμ, υἱοῦ τοῦ Χατζῆ Μιχαὴλ ἐκ γένους τοῦ ἐκ Κανείου.
 2. Στὸν κατάλογο ἀχρονολόγητο. 'Απὸ τὰ παραδιδόμενα κείμενα συμπεραίνουμε ὅτι ἐγράφη τὸ ΙΗ' αἰ.
 3. Δὲν προσδιορίζονται ραφωδίες.
 4. Γ. Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βασιλικῆς, Σταυροπηγιακῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς Θεοτόκου Γουμερᾶς. ΑΠ, τόμ. 28(1966), σελ. 133-134. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση. Σημείωση· 'Εκ τῶν τοῦ Θεοδοσίου ἱερομονάχου, ὀρμώμενος ἐξ 'Ασίας, πόλεως Τραπεζοῦντος, ἐπαρχίας Χαλδαίας χωρίου Τσίτης ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1811 ἐν Βρασσόβῃ τὰς διατριβάς ποιούμενῃ. 'Ο Θεοδόσιος ἐσπούδασε στὴ Βλαχία, σὺν προσατευόμενος τοῦ 'Εμμανουὴλ Μπραγκοβάνου τὸ 1810. Αὐτόθι.

609. ἀρ. 6¹ ΙΖ' αἰ. (1689) φύλ. 193
- α') Γνωμικά μονόστιχα
 - β') Λυκόφρονος Χαλκιδέως <Ἀλεξάνδρα>
 - γ') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Γ
 - δ') <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> εἰς τὰ Ἁγία Φῶτα
 - ε') Κανόνες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν
 - ς') Κανόνες τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, "ἐξηγήσεις κατὰ λέξιν"
 - ζ') Κανόν τῶν Βαπτῶν.

Τὰ κείμενα α', ε' συνοδεύονται ἀπὸ ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἐπίσης τὸ τεχνολογικὸ μέρος τῆς Γραμματικῆς, περὶ συντάξεως, λόγος ὃν ἔγραψαν Μωϋσῆσκαὶ οἱ Προφῆται, θέματα καὶ εὐδὴ ἐπιστολῶν.

610. ἀρ. 7[21]² ΙΗ' αἰ. φύλ. 166
- α') <Ἰσοκράτους> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 - β') <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἢ συμβουλευτικὸς
 - γ') Ἀρχίου <ἐπιγράμματα> εἰς τοὺς τέσσαρας ἀγῶνας.

Τὰ κείμενα μέ φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη λόγος ἀνεπίγραφος, σχέδιο Μαξίμου μοναχοῦ.

Σημείωση στὴν ἀρχὴ τοῦ μαθηματικοῦ. Τὸ παρὸν βιβλίον ἐν ᾧ περιέχονται Ἰσοκράτους λόγοι καὶ ἐπιγράμματα ἐγράφησαν μετὰ πλείστης ἐπιμελείας καὶ κόπου ἰδιοχειρῶς παρὰ τοῦ μακαρίτου Θεοδώρου τοῦ Φυτιάνου³, ἀπερῶθη δὲ καὶ ἐδωρήθη μετὰ τὴν ἀποβίωσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς συζύγου του καὶ τῶν τέκνων του ἐκ τῇ πανσέπτῃ νᾶϊ τοῦ Ἀγ. μεγαλ. Γεωργίου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Χαλδίας καὶ Χερροιάνων. αψλθ' Φεβρ. ιβ'.

1. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ἀργυρουπόλει Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἢ τῆς Ἀγίας Τριάδος· ΑΠ, τόμ. 28(1966), σελ. 138. Σημειώσεις· σελ. 50. Ἰγνατίου Φυτιάνου καὶ τόδε. Στὸ τέλος τοῦ χ/φου· Μελετίου Ἱεροδιακόνου, αχπθ', Ἰωσήφ Ἱερομόναχος Τραπεζούντης. Ἀπὸ τοὺς διαδοχικοὺς κτήτορες ὁ μὲν Ἰγνάτιος Φυτιάνος εἶναι πιθανώτατα ὁ γνωστὸς ἐπίσκοπος Χαλδίας, (κρβλ. Μεγ. Σπηλ. 161, ἀρ. 531). Ὁ Ἰωσήφ πιστεύομε ὅτι μπορεῖ νά ταυτισθῇ μέ τὸ γραφεὰ τῶν ὑπ' ἀρ. 589 καὶ 590 μαθηματικῶν. Μελέτιο Σουμελιώτη, Ἱερομόναχο τοῦ ΙΖ' αἰ. ἀναφέρει ὁ Ἐπαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ, Βιογραφία, σελ. 61. Καὶ οἱ τρεῖς ἄνδρες ἤκμασαν κατὰ τὸ δεῦτερο μιστὸ τοῦ ΙΖ' αἰ.
2. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 138 καὶ Ἀντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 188, ἀρ. 21. Τὰ κείμενα χωρὶς φυλλαρίθμηση.
3. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Τὰ Φυτιάνα, σελ. 55-57 καὶ τοῦ ὕδου, Ὁ Πνευματικὸς

611. άρ. 8¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 140
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τήν Γέννησιν
 - β') τοῦ αὐτοῦ εἰς τά Ἁγία Φῶτα
 - γ') τοῦ αὐτοῦ εἰς τό Ἅγιον Βάπτισμα
 - δ') τοῦ αὐτοῦ Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον
 - ε') τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν ἀδελφόν μου Μ. Βασίλειον²
 - ς') τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ ἐρμηνευτικές σημειώσεις.
Ἐγράφη ὑπό Θεοδώρου τοῦ Φυτιάνου³.

Βιβλιοθήκη Γ.Θ. Κανδηλάπτου

612. άρ. 2⁴ ΙΖ' αλ. (1675) φύλ. -
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου <Ἵποθήκαι παρθένους>
 - β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Βίος⁵
 - γ') <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα
 - δ') τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον.
- Τά κείμενα ἔχει παραφράσει ὁ Σεβαστός Κυμνητής⁶.

Σημείωση τοῦ γραφέως· Τά παρόντα τετράστιχα τοῦ μεγάλου πατρός ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἔτι δέ καί μονοστίχων καί ἐπιγραμμάτων ὡσαύτως γέγραπται πόνῃ καί ἐπιμελείᾳ Εὐσταθίου Ἱεροδιακόνου πρῶην, τά νῦν δέ πέρας εἴληφεν ἔτι ἀπό Χριστοῦ 1675.

θάρος, σελ. 29-30, ὅπου τό πλήρες ὄνομα τοῦ Θεοδώρου εἶναι Θεόδωρος Παύλου Βυζάνος ὁ Φυτιάνος. Ἀπέθανε τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1738.

1. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος, ἔνθ' ἄνωγτ., σελ. 138-139. Τά κείμενα χωρίς φυλλαρίθμηση.
2. Πιστεύομε ὅτι ἐννοεῖται ὁ λόγος εἰς Γρηγόριον Νύσσης τόν τοῦ Μ. Βασιλείου ἀδελφόν.
3. Πρβλ. άρ. 610.
4. Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης Γεωργ.Θ. Κανδηλάπτου. ΑΠ, τόμ. 28(1966), σελ. 145-146. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
5. Ὅπως δηλώνει ὁ Γ.Θ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗΣ, ὁ Βίος παρεδόθη ἀπό τό Σεβαστό Κυμνητή στήν Κωνσταντινούπολη τό 1675. Πρβλ. καί άρ. 576.
6. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 364-373.

613. αρ. 23¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 61 (ἀκέφαλος)
- α') φύλ. 1-4 <Λουκιανού> Νεκρικοῦ διαλόγου, ἀκέφαλοι καὶ ἀτε-
λεῖς
- β') φύλ. 4-10 <'Ισοκράτους> πρὸς Νικοκλέα
- γ') φύλ. 10-55 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα τε καὶ
ἤρῃα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Καλαϊᾷ πάσῃ Γραφῇ.
Τὰ κείμενα β'-γ' παραδίδονται μὲ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τὸ
δὲ γ' καὶ μὲ μετάφραση στὸ δεξιὸ περιθώριον.
Παραδίδονται ἀκόμη καὶ πολυχρονισμοὶ Μητροπολίτου Λαρίσης.
614. αρ. 36² ΙΗ' αἰ. (1746, 1787) φύλ. 266
- α') φύλ. 20-36 Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων Κεφάλαια παραινε-
τικά πρὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱόν
- β') φύλ. 156-161 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν βραδυτῆ-
τα
- γ') φύλ. 165-171 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ θεοφάνεια εὐτ'οῦν γενέθλια τοῦ
Σωτῆρος, ἀτελής
- δ') φύλ. 220-243 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα
- ε') φύλ. 249-251 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, ἀκέφαλη.
- Τὰ κείμενα β'-δ' παραδίδονται μὲ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμη-
νεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολαὶ διαφόρων, Θεοφύλου Κορυδαλέως
εἰς φιλοσοφίαν προδιόκησις, λόγου Ἀλεξάνδρου Τυρναβίτου, λό-
γος ἀδελφου, ἕσον τοῦ ἀρειανοῦ συμβόλου.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 156· (17)87: Φευρουαρίου κγ' β') φύλ.
220· ἐν τῇ κοσμοσώστῃ ἔτει 1787 Μαρτίου ἐπ' δ' γ') φύλ. 258·
1746, ἡφ' ἡς Μαρτίου θ' ἡ'.

1. Βαγγέλη ΣΚΟΥΒΑΡΑ, 'Ολυμπιώτισσα. 'Ιστορία τῆς Μονῆς - 'Η βιβλιοθήκη- Κα-
τάλογος τῶν χειρογράφων. Ἀθήνα, 1967, σελ. 230. Σημείωση στὸ ἐσωτερι-
κὸ τοῦ ἐξωφύλλου καὶ τόδε ἐκ τῆς μονῆς Ἑλασσόνος.
2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἐνδ' ἄνωτ., σελ. 240-242. φύλ. 1' ... Καὶ τόδε ἔμου γε τοῦ
Δανιὴλ πέλει Σπαρμιώτου ἄμα καὶ Τζαριτζανιώτου.

615. ἀρ. 41¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 134
- α') φύλ. 29-38 Ἰσσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- β') φύλ. 38-41 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- γ') φύλ. 41-45^v Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- δ') φύλ. 45^v-49 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἴ
ἐν λόγους
- ε') φύλ. 49-62 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νιγρῦνον ἐπιστολή
- ς') φύλ. 62-87^v < τοῦ αὐτοῦ > Δίκη φωνηέντων
- ζ') φύλ. 87^v-89 < τοῦ αὐτοῦ Προμηθεὺς ἢ Καύκασος >
- η') φύλ. 89-97 Γαβρίου Ἑλληνος τετραστίχα
- θ') φύλ. 97 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχου
- ι') φύλ. 97-99 < τοῦ αὐτοῦ > Περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος καὶ
ἀπιστίας καὶ κοινοῦ πάντων τέλους
- ια') φύλ. 99-100 < τοῦ αὐτοῦ > Θρῆνος τοῦ αὐτοῦ μονῶν καὶ πρὸς
Χριστὸν δέησις
- ιβ') φύλ. 100-102 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς ἑαυτὸν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπό-
κρισιν
- ιγ') φύλ. 102-111 < τοῦ αὐτοῦ > περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη, ἀτελῇ
- ιδ') φύλ. 111-123 Ἐκ τῶν τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου < ἐπι-
στολῶν >
- ιε') φύλ. 123-125 < Ὁ κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμά >
- ις') φύλ. 125-130 < Ὁ κανὼν τῶν Φώτων τοῦ Κοσμά >
- ιζ') φύλ. 131-134 < Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κοσμά >.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἐπίσης λόγοι ἀδελφῶν.

616. ἀρ. 45² ΙΗ' αἰ. φύλ. 148
- α') φύλ. 3-38^v Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήεια, μὲ διάστιχο
ψυχγωγία.
- Παραδίδονται ἐπίσης "φρασάριον" καὶ σημειώσεις περὶ διδα-
χῶν.

1. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 249-250. Μαζὶ μὲ τὸ μαθηματάρειο ὑπάρχει συ-
σταχωμένο καὶ ἔντυπο, τὸ ὅποιο περιέχει τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων Περί
Ἱερωσύνης λόγο ἐγκωμιαστικό. Στὴ σελ. α' ἐντύπου ἡ σημείωση· Δαμιανοῦ
Σπαρμιώτου.
2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 253. φύλ. 1* καὶ τόδε ἐμοῦ Γερασίου. φύλ. 3*
Ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δ(ι)δ(ασκάλου) τοῦ ἐκ Τυρνάβου Ἀαρίσσης. -Γερασί-
μου τοῦ Σπαρμιώτου. φύλ. 148^v καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Γερασίου Σπαρ-
μιώτου· τοῦ καταγομένου ἐκ πόλεως Τυρνάβου· γέρων μοι Ζαχαρίας. Γὰρ τὸ
διδασκάλο Ἀλέξανδρο τὸν Τυρναβίτη βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies,
σελ. 388-393.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 57^v, αφ4ζ' Σεπτεμβρίου 13: ἐκίνησεν ὁ ἐν Ἱεροδιασκάλου ἀριστος κύρ Ματθαῖος¹ ἐκ πόλεως Τυρνάβου, μονῆς δὲ ἐκ τῆς τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, ἣτις παράκειται τῇ ἀνω ρηθείᾳ πόλει Τυρνάβῳ ἐλύπησεν ἡμᾶς τοὺς μαθητάς του οὐκ ὀλίγον ὁ τρισόβριος, ἐπεὶ ἦν ἀν(θρῶπ)ος ἱλαρός, καὶ ὄργανον τέλειον τῆς φιλοσοφίας, τό ὅσον ἐγὼ δύναμαι περὶ τούτου ἐννοῆσαι: ὁ εὐτελής πάντων καὶ μαθητῆς τοῦ ἐλλογίμου κύρ Ματθ(αί)-ου Γερμανός ὁ ἐκ Σκαρμού.

617. ἀρ. 47² ΙΗ' αἰ. φύλ. 64

- α') φύλ. 3-41 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡ-
ρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ
β') φύλ. 42-63 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ
κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ τετραευαγγέλῳ.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ μετὰφραση στὴ δημώδη.

618. ἀρ. 60³ ΙΗ' αἰ. (1718-1724) σελ. 1196

- α') σελ. 1-46 Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποι-
ητῶν
β') σελ. 46-62 Φωκυλίδου Ποίημα νοουθετικόν
γ') σελ. 62-69 Πυθαγόρου χρυσᾷ ἔπη
δ') σελ. 69-106 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι: Ποσειδῶνος καὶ Ἑρ-
μοῦ, Διογένους καὶ Πολυδεύκους, Πλούτων ἢ κατὰ Μενέππου,
Μενέππου, Ἀμφιλόχου καὶ Τροφονίου, Ἑρμοῦ καὶ Χάρωνος,
Πλούτωνος καὶ Ἑρμοῦ, Τερψίκλους καὶ Πλούτωνος, Ζηνοφάντου
καὶ Καλλιδημίδου, Κνήμονος καὶ Δαμνύππου, Σιμύλου καὶ Πο-
λυστράτου, Χάρωνος καὶ Ἑρμοῦ, Κράττητος καὶ Διογένους,
Ἀλεξάνδρου, Ἀννύβου, Μίνωος καὶ Σκιπώνος.
ε') σελ. 133-169 Αἰσώπου Μῦθοι
ς') σελ. 169-175 Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως
ζ') σελ. 175-185 Κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ

1. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 85, ὅπου πιστεύεται ὅτι ἡ θητεία τοῦ Ματθαίου στὴ σχολή Τσαρίτσανης λήγει τό 1795. Ἐπίσης Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, Ἡ Παυ-
δεῖα, τόμ. Α', σελ. 220 καὶ Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφικὴ Συλλογὴ, σελ. 115.
2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 254. φύλ. 1^v: Ἀθανασίου Παρασκευᾶ πέφυκε ἥδε
βίβλος, φύλ. 1^v: + ἐδιωρίσθη διὰ χειρὸς τοῦ ἁγίου Ἱερολογιωτάτου κυρίου
κυρίου Ἀμφιλόχιου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. φύλ. 63^v: ἡ βίβλος αὕτη ἀνδρῶν πέλει
πανσόφων. Αὕτη πέλει Ἀναστασίου Σουγδουρῆ. Ὁ μνημονευόμενος Ἀμφιλόχιος
εἶναι προφανῶς ὁ γνωστός διδάσκαλος Ἀμφιλόχιος Παρασκευᾶς. Βλ. Κ. ΣΑΘΑ,
Βιογραφίαι, σελ. 616 καὶ Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφικὴ Συλλογὴ, σελ. 166-167.
3. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 277-278. Κτῆμα Γερασίου Σπαρμιώτου. Πρβλ. ἀρ.
616.

ε')	σελ. 133-169	Αἰσώπου Μῦθου
ς')	σελ. 169-175	Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως
ζ')	σελ. 175-185	Κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ
η')	σελ. 185-201	Κανὼν τῶν Εἰσοδίων
θ')	σελ. 201-209	Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
ι')	σελ. 209-219	Κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
ια')	σελ. 219-235	Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
ιβ')	σελ. 235-239	< Μ. Κανὼν Ἀνδρέου Κρήτης >
ιγ')	σελ. 239-263	Κανὼν Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας
ιδ')	σελ. 263-270	Κανὼν τῶν Βαΐων
ιε')	σελ. 270-281	Κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
ισ')	σελ. 281-385	Εὐριπίδου Ἑκάβη
ις')	σελ. 385-457	Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
ιθ')	σελ. 457-485	Κράτωνος Ῥωμαίου δέστιχα
κ')	σελ. 485-498	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δέστιχα
κα')	σελ. 498-501	< τοῦ αὐτοῦ > στίχοι παρανετικοῦ κατ' ἀλφάβητον
κβ')	σελ. 501-553	Βίος τοῦ Αἰσώπου, ἀτελής
κγ')	σελ. 553-714	Εὐνεσίου Ἐπιστολάριον, ἀκέφαλο
κδ')	σελ. 715-755	Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί
κε')	σελ. 755-807	Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι
κς')	σελ. 809-837	Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
κζ')	σελ. 837-863	τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
κη')	σελ. 863-1169	Ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων βιβλ. Α'
κθ')	σελ. 1169-1196	Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παρανετικῶν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Ἐγράφη ἀπὸ τοῦ μοναχοῦ Νικηφόρου. Οἱ σελ. 1-105 ἔτους 1719, σελ. 107-168 τῆς 6ης Αὐγούστου 1718, σελ. 169-185 τῆς 21ης Αὐγούστου, σελ. 186-218 τῆς 11ης Μαρτίου 1721, σελ. 219-456 ἔγραψαν στὸν Ἀθῶνα, σελ. 457-484 τῆς 6ης Ἰουλίου 1723, σελ. 485-713 τῆς 18ης Νοεμβρίου 1724, σελ. 714-807 τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1723, σελ. 863-1165 τῆς 29ης Μαΐου 1724¹.

619. ἀρ. 64² ΙΗ' αἰ. φύλ. 132
α') φύλ. 1-35 Βίος τοῦ Αἰσώπου

1. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, αὐτόθι.

2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 281. φύλ. 1. Δαμιανοῦ Σπαρμιώτου. Πρβλ. ἀρ. 615.

β') φύλ. 39-130 Συνεσίου 'Επιστολαί.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

620. άρ. 66¹ ΙΖ' αί. (1611) φύλ. 97

α') φύλ. 4, 41-51^V 'Αριστοφάνους Πλούτος

β') φύλ. 40 Συνεσίου Έπιστολή πρὸς Νέκτανδρον

γ') φύλ. 53-63 Κάτωνος Ρωμαίου γυνάμει

δ') φύλ. 65-86^V Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος

ε') φύλ. 90-95 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου Δαμα-
σκηνοῦ.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται έπίσης έπιστολές καί ποικίλες σημειώσεις.

Σημειώσεις· α') φύλ. 51^V. Τέλος τοῦ Πλούτου τοῦ 'Αριστοφάνους, ζρυσ'
(=1611) β') φύλ. 90 Δημήτριος.

621. άρ. 74² ΙΗ' αί. φύλ. 139

α') φύλ. 1-35 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι: Διογένους καί
Πολυδεύκους, Πλούτων ἢ κατὰ Μενέππου, 'Αμφιλοχίου καί
Τροφωνίου, 'Ερμοῦ καί Χάρωνος, Πλούτωνος καί 'Ερμοῦ, Τερ-
ψίλωνος καί Πλούτωνος, Ζηνοφάντου καί Καλλιδημίδου, Κυή-
μονος καί Δαμνύππου, Σιμύλου καί Πολυστράτου, Χάρωνος
καί 'Ερμοῦ, 'Αλεξάνδρου, 'Αννίβου, Μίνως καί Σκαπίωνος,
Κράτητος καί Διογένους, 'Αλεξάνδρου καί Φιλύππου

β') φύλ. 37-77 Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος

γ') φύλ. 77-81 Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη

δ') φύλ. 81-94 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
έλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων, ἀτελής

ε') φύλ. 94-104 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> θρηνας περὶ τῶν
τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παθῶν

ς') φύλ. 104-106 τοῦ αὐτοῦ σχετλιαστικόν ὑπέρ τῶν ἑαυτοῦ πα-
θῶν

ζ') φύλ. 106-108 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος καί
ἀπιστίας καί κοινῶν πάντων τέλους

1. Β. ΕΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 285-286.

2. Β. ΕΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 291, φύλ. 5·· 'Ιωῶ Σπαρμ(ιώτου). 'Ο κτήτο-
ρας εἶναι ὁ γνωστός λόγιος μοναχός 'Ιωῶς Κοντός. Βλ. Κ. ΣΑΘΑ, Βιογρα-
φία, σελ. 602-603 καί Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφική Συλλογή, σελ. 197.

η') φύλ. 108-139 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεζα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

622. ἀρ. 99¹ ΙΗ' αἰ. (1735) φύλ. 105
α') φύλ. 3-103 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος.
Τὸ κείμενο μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
Σημεύωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1* ... καὶ ἐν ἔτει καθ' ὃ γέγραπται
ῥῥε^ω λόγος τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος πρὸς τὸν οὐρανοφάντορα.

623. ἀρ. 114² ΙΗ' αἰ. φύλ. 56 (κολοβός)
α') φύλ. 1-33 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεζα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ πάσῃ Γραφῇ.
β') φύλ. 33-56 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ἀτελής.
Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

624. ἀρ. 117³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 444 (κολοβός)
α') φύλ. 1-9 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυναικὰ δύστιχα
β') φύλ. 9-19 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
γ') φύλ. 19-41 Θεοδότου Ἀγκύρας λόγος εἰς τὴν Γέννησιν
δ') φύλ. 41-51 Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ λόγος εἰς τὸν θρῆνον τῆς Θεοτόκου
ε') φύλ. 78-93 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
ς') φύλ. 93-106 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
ζ') φύλ. 106-122 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
η') φύλ. 122-138 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ Προνοίας, λόγος Α'

1. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 310. φύλ. 1* καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους Ἀλεξάνδρου, διδασκάλου τοῦ ἐκ Τυρνάβου... τὰ νῦν δὲ Γερασίου τοῦ ἐκ Τυρνάβου καὶ Σπαρμιώτου. φύλ. 3* Ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δ(ι)δ(ασκ)ά(λου) τοῦ ἐκ Τυρνάβου Ἀριύσης. Νῦν ἐκ τῶν τοῦ Γερασίου Σπαρμιώτου. Γιά τὸν πρῶτο κτήτορα Ἀλέξανδρο Τυρναβίτη βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 388-393. Πρβλ. ἀρ. 616.

2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 319-320.

3. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 320-323.

- θ') φύλ. 138-139 τοῦ αὐτοῦ περὶ Προνοίας, λόγος Β'
- ι') φύλ. 139-176 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- ια') φύλ. 176-195 τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης
- ιβ') φύλ. 195-217 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ιγ') φύλ. 217-285 Συνεσίου Ἐπιστολαί
- ιδ') φύλ. 285-378 Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Πάσῃ Γραφῇ
- ιε') φύλ. 378-413 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα λαμβεῖα καὶ ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ τετραευαγγέλιῳ.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη λόγοι ἀδελφῶν καὶ ἐπιστολὰς Μαξίμου Μαρ-
γουνίου καὶ ἄλλων.

625. ἀρ. 125¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 243
 φύλ. 3-183 Συνεσίου Ἐπιστολαί μὲ διάστιχο ψυχαγωγία.
 Παραδίδονται ἐπίσης ἔργο ἀδελφου ἀκέφαλο.

626. ἀρ. 131² ΙΗ' αἰ. (1781) φύλ. 300
 α') φύλ. 5-17 Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως λόγος εἰς τὸ
 Πάθος τοῦ Χριστοῦ
 β') φύλ. 17-29 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσ-
 ευχῆς
 γ') φύλ. 29-50 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 δ') φύλ. 51-59 Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον
 ε') φύλ. 59-84 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή ῥαδίως πιστεύειν τῇ
 διαβολῇ
 ς') φύλ. 84-130 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
 ζ') φύλ. 130-155 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 η') φύλ. 158-182 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 θ') φύλ. 182-210 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 ι') φύλ. 210-240 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ Προνοίας λόγος Α'

1. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 328.

2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 335-336.

α') φύλ. 240-259 τοῦ αὐτοῦ περὶ Προνοίας λόγος Β'

β') φύλ. 260-299 Θεμιστίου περὶ φιλίας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μετὰ διὰστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Τὸ μαθηματάρχο ἔγγραφο ἀπὸ 2 Ἰουλίου μέχρι 15 Νοεμβρίου 1781¹.

627. ἀρ. 141² ΙΗ' αἰ. φύλ. 89

α') φύλ. 1-43 Λουκιανοῦ περὶ ἀληθοῦς ἱστορίας λόγος Α'

β') φύλ. 45-89 < τοῦ αὐτοῦ > δεύτερος περὶ ἀληθοῦς ἱστορίας λόγος

Στὰ φύλ. 17 καὶ 61 μετάφραση τῶν δύο λόγων.

628. ἀρ. 143³ ΙΗ' αἰ. σελ. 162 (κολοβός)

φύλ. 1-143 Συνεσίου Ἐπιστολῶν μετάφραση στὴ δημόδη.

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 1⁴ Γερμανός⁴ ὁ σκάρμελος ἐννέπει τάδε.
ἐν Κωνσταντίνῳ τὰ Συνεσίου ἔσχεις.

629. ἀρ. 192⁵ ΙΗ' αἰ. (1783) φύλ. 205 (ἀκέφαλος καὶ κολοβός)

α') φύλ. 1-29 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ Προνοίας λόγος Α',
ἀκέφαλος

β') φύλ. 29-53 < τοῦ αὐτοῦ > περὶ Προνοίας λόγος Β'

γ') φύλ. 53-95 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις

δ') φύλ. 96-205; Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεῖται καὶ ἡ-
ρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Πάσῃ Γραφῇ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μετὰ διὰστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 53· 1783 Δεκεμβρίου 18.

1. Αὐτόθι.

2. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 343.

3. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., 343-344.

4. Γνωστός λόγιος μοναχός καὶ διδάσκαλος. Βλ. σχετικὸ ἄρθρο Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ,
Σκαρμυλῆς. Γερμανός, ΘΗΕ, τόμ. 11(1967), στήλ. 352-353

5. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 373.

630. άρ. 196¹ ΙΗ' αλ. (1783-1785) φύλ. 175
 α') φύλ. 4-7 Λουκιανοῦ Δίκη φωνηέντων
 β') φύλ. 58-74 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 γ') φύλ. 74-110 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τόν Μ. Ἀθανάσιον.
 Τά κείμενα β'-γ' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη παραδείγματα περὶ συντάξεως Ἀλ. Μαυροκορδάτου, θεματογραφία, φήμη ἀρχιεπισκόπου καί λόγος ἀδελφου στό Πάσχα.
 Ἐγράφη ἀπό τό Γερμανό Σκαρμιώτη (πρβλ. άρ. 628) ἀπό 7 Μαρτίου 1783 μέχρι 20 Ἀπριλίου 1785².

631. άρ. 228³ ΙΘ' αλ. (1816) φύλ. 20
 α') φύλ. 2 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τοὺς Μακαβαίους, μετάφραση
 β') φύλ. 2; Ξενοφώντος Ἀπομνημονεύματα, βιβλ. Α', μετάφραση.
 Σημείωση τοῦ γραφέως; φύλ. 2*, αὐτὸς Φευρουαρίου 1816.

632. άρ. 229⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 141 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-17 Γνώμαι ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν
 β') φύλ. 7-33 Θεοφυλάκτου Σχολαστικοῦ Ἐπιστολαί
 γ') φύλ. 33-43 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 δ') φύλ. 43-53 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νικοκλέα
 ε') φύλ. 53-67 < τοῦ αὐτοῦ > Νικοκλῆς ἢ συμβουλευτικός
 ς') φύλ. 67-75 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ζ') φύλ. 75-108 Μ. Βασιλείου καί Λιβανίου ἐπιστολαί
 η') φύλ. 108-115 Ὁ κανὼν τῆς Ὑπόσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμά
 θ') φύλ. 115-121 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

1. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 374-375.
2. Αὐτόθι. Γινά τό γραφέα βλ. άρ. 628.
3. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 419. φύλ. Ι* μονοκονδυλιά: + ὁ Ἐλασσῶνος Παρθένιος.
4. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 419-420.

- ι') φύλ. 121-127 Δύο κανόνες της Πεντηκοστής, Κοσμά μοναχοῦ καὶ Ἰωάννου Ἀρκλα
 ια') φύλ. 127-129 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναλήψεως Ἰωσήφ τοῦ Θεσσαλονίκης, ἀτελής
 ιβ') φύλ. 129-134 Κανόνες τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ, "ἐξηγήσεις"
 ιγ') φύλ. 134^v-141 Κανόνες τῶν Φώτων, "ἐξηγήσεις"
 Τῶν κειμένων α'-ζ' παραδίδεται καὶ ἡ μετάφραση στό περιθώριο.

633. ἀρ. 230¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 28
 α') φύλ. 1-12; Λουκιανοῦ βίων πράξεις.
 β') φύλ. 13-28 Μετάφραση τοῦ κειμένου α', ἀτελής.

Πάρος

Ἱ.Μ. Λογγοβάρδας

634. ἀρ. 12² ΙΗ' αἰ. - ΙΘ' αἰ. φύλ. 178
 α') φύλ. 1-49^v Σοφία Σευράχ
 β') φύλ. 124-135 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 γ') φύλ. 135^v-146 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
 δ') φύλ. 147-178 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια.
 Τό κείμενο α' μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης ἐρωταποκρίσεις.

1. Β. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, ἔνθ' ἄγνωτ., σελ. 420.

2. Νικολάου Α. ΔΙΒΑΔΑΡΑ, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πάρῳ Ἱε-
 ρᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς "Λογγοβάρδας". ΔΙΕΕ, τόμ. 12(1960), σελ.
 376.

Πάτμος

Ι.Μ. Ιωάννου του Θεολόγου

635. Μαθ. άρ. 103¹ έτ 1772 φύλ.² -
α') φύλ. : Λιβανίου του σοφιστοϋ πρεσβευτικός δεϋτερος,
έξήγηση 'Αθανασίου Παρίου³.
Σημείωση τοϋ γραφέως' φύλ. 1', αφοβ' Ν(οεμβρ)ίου ιβ'.

636. Μαθ. άρ. 161⁴ ΙΗ' αί. (1722) φύλ.⁵
α') φύλ. 1-14 Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου λόγος εις τά Θεοφά-
νεια εϋτ' οϋν γενέθλια τοϋ Σωτήρος
β') φύλ. 14-20^ν <τοϋ αϋτοϋ> εις τά 'Αγία Φῶτα
γ') φύλ. 21-39^ν <τοϋ αϋτοϋ> εις τό 'Αγιον Βάπτισμα, άτελής
δ') φύλ. 40-43^ν Βατραχομουμαχία, άκέφαλη καί άτελής.
Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία καί
σχόλια στά περιθώρια.
Παραδίδεται έπίσης κείμενο άκέφαλο καί άτελές μέ διάστιχο ψυ-
χαγωγία.
Σημείωση τοϋ γραφέως' φύλ. Γ' αψκ2.

637. Μαθ. άρ. 168⁶ έτ. 1788-1789 φύλ.⁷
α') 'Ο κανών τοϋ 'Αντιπάσχα τοϋ 'Ιωάννου μοναχοϋ

-
1. 'Αθανασίου Δ. ΚΟΜΙΝΗ, Πίνακες χρονολογημένων πατρίστικων κωδίκων. 'Εν 'Αθή-
ναις 1968, σελ. 72.
 2. Δέν δίδεται αριθμός φύλλων. 'Α. ΚΟΜΙΝΗ, ένθ' άνωτ.
 3. Πρόκειται γιά τό γνωστό διδάσκαλο Θεσσαλονίκης, 'Αθωνιάδας καί Χίου. Βλ.
Νικολ. 'Εμ. ΑΡΚΑ, 'Αθανάσιος. 'Ο Πάριος, ΘΗΕ, τόμ. 1(1962), στήλ. 562-573,
όπου καί βιβλιογραφία. 'Επίσης τή λίγο παλαιότερη ειδική μονογραφία Δημ.
ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, 'Αθανάσιος ό Πάριος (1721-1813). ΕΕΚΜ, τόμ. 1(1961), σελ.
347-422.
 4. 'Εμελέτησα τό χ/φο επί τόπου. Βλ. καί 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, ένθ' άνωτ., σελ. 68, όπου
άναφορά μόνο στό λόγο εις τά Θεοφάνεια.
 5. 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, ένθ' άνωτ., δέν δίδεται αριθμός φύλλων. 'Η συλλαρίθμηση δική μας.
 6. 'Εμελέτησα τό χ/φο επί τόπου. Βλ. καί 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, ένθ' άνωτ., σελ. 76, όπου
άναφορά μόνο στόν κανόνα τής Κυριακής τοϋ θωμᾶ. 'Αναγράφεται μόνο ή ση-
μείωση τοϋ φύλ. 9.
 7. Χωρίς συλλαρίθμηση.

- β') Γαβριέλου ΜΥθου, άτελεϋς
- γ') Κανών τών Χριστουγέννων, άτελής
- δ') Κανών άκέφαλος
- ε') Κανών της 'Υψώσεως τοϋ Σταυροϋ, άκέφαλος
- ς') Κανών άκέφαλος
- ζ') Τριψόδιον της Μ. Παρασκευής
- η') Τριψόδιον της Μ. Δευτέρας
- θ') Διψόδιον της Μ. Τρίτης
- ι') Κανών τών Θεοφανείων
- ια') Κανών της 'Υψώσεως τοϋ Σταυροϋ, άτελής.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική έρμηνεία.

Σημειώσεις τοϋ γραφέως α') στό κείμενο α' 1789 Μαρτίου 31. Καί, 'Ετελειώθη ό παρών κανών διά χειρός κάμοϋ 'Ισιδώρου Μελιγιάνη¹, ένε- τη 1789 Μαρτίου ζ'... β') στό κείμενο δ' 'Ετελειώθη ό παρών κανών διά χειρός κάμοϋ 'Ισιδώρου Μελιγιάνη Νοεμβρίου 6 ζ') στό κείμενο ε' "... διά χειρός έμοϋ 'Ισιδώρου τοϋ Πατμίου δ') στό κείμενο ς' 'Ετελειώθη ό παρών κανών διά χειρός κάμοϋ 'Ισιδώρου Μελιγιάνη 1789 'Ιαννουαρίου 6 ε') στό κείμενο η' έτελειώθη ό παρών κανών διά χειρός κάμοϋ 'Ισιδώρου Μελιγιάνη 1788 Δεκεμβρί- ου 9 ς') στό κείμενο ι' 'Ο παρών ώδε εΐληφε τέρας χειρός έμοϋ 'Ισιδώρου τοϋ επίκλην Μελιγιάνη έν έτει σωτηρίω χιλιοστῷ έπτακοσιο- στῷ όγδοηκοστῷ όγδόῳ μηνί 'Ιουνίῳ η'

638. Μαθ. άρ. 178² ΙΗ' αΐ. (1765) φύλ. -

- α') <Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου> λόγος εΐς τό "Άγιον Πάσχα, άτελής
- β') Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας προσέμια, άτελή
- γ') Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα
- δ') 'Ισοκράτους πρός Νικοκλέα λόγος περί βασιλείας, άτελής

1. 'Ο γραφέας ταυτίζεται μέ τόν κατόπιν ήγούμενο της 'Ι.Μ. 'Ιωάννου τοϋ Θεο- λόγου της Πάτμου 'Ιάκωβο Μελιγιάνη, ό όποϋος χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος τό 1792 καί πρεσβύτερος τό 1797. Έ χρημάτισε ήγούμενος μεταξύ 1813 καί 1818 καί 1820-1823. 'Απέθανε τό 1831. Βλ. Διακόνου Χρυσοστόμου Γ. ΦΑΝΡΕΝ- ΤΗ, Βραβεΐον της 'Ιερῆς Μονῆς 'Αγ. 'Ιωάννου τοϋ Θεολόγου Πάτμου. 'Αθήναι 1980, σελ. 101.
2. Τό χ/φο έμελέτησα επί τόπου. Χωρίς φυλλαρίθμηση. Βλ. καί 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, Ένθ' άνωτ., σελ. 70, όπου αναφορά μόνο στό λόγο εΐς τό Άγιον Πάσχα.

- ε') Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- ς') Κανὼν ἀκέφαλος
- ζ') Ἰσοκράτους εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον, ἀτελές
- η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
- θ') Κανόνες ἀκέφαλοι
- ι') Κανὼν παρακλητικός εἰς τὴν Θεοτόκον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης καὶ κείμενα ἀκέφαλα ἢ ἀτελῆ, μερικά μέ διάστιχο ψυχαγωγία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') στό περιθώριον τοῦ πρώτου φύλλου· 1765 'Α-
πρ(ιλίου) 26⁺ β') στό κείμενο α'· τέλος τοῦ κανόνος παραδοθεὶς
παρὰ τοῦ Κυρίλλου ἱεροδιακόνου Σγρομαλληνοῦ² 1808 Δεκεμβρίου 2.

639. ἀρ. 439³ ΙΗ' αἰ. φύλ.

Σχόλια εἰς τὸ προοίμιον καὶ τὰς ἀνά πᾶσαν τὴν συγγραφὴν Θεο-
κυδίδου δημηγορίας φιλοπονηθέντα χάριν τῶν φιλομαθῶν παρὰ Δα-
νιὴλ μοναχοῦ Πατμίου τοῦ Κεραμέως⁴

640. ἀρ. ΦΚΘ (529)⁵ ΙΗ' αἰ. (1792) φύλ. 571;

- α') φύλ. 3-8 Κανὼν τῶν Βαῶν
- β') φύλ. 8^V-10 Κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας
- γ') φύλ. 10^V-11 Κανὼν τῆς Μ. Τρίτης
- δ') φύλ. 11^V-13^V Τριψόδιον τῆς Μ. Τετάρτης
- ε') φύλ. 14-18^V Κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης
- ς') φύλ. 19-21 Τριψόδιον τῆς Μ. Παρασκευῆς
- ζ') φύλ. 21^V-24^V Κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου

1. Καὶ 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Ὁ Κύριλλος Σγρομαλληνός ἢ Σγουρομαλληνός, μαθητὴς τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως, ἐ-
δίδεξε στὴν Πατριὰδα μετὰ τὸν Παῖσιον Καραπατᾶ. Ἀπέθανε τὸ 1833. Βλ. Μ. Η.
ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, 'Η Πατριὰς, σελ. 30-31, ὅπου πιστεύεται ὅτι ἀπεβίωσε τὸ
1834. Ὅμως βλ. Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 103.

3. Τὸ χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Καὶ Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Πατριακή Βιβλιοθήκη.
Ἀθήνησιν 1890, σελ. 198.

4. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ.

5. Τὸ χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Ἀδρομερὴς περιγραφή καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη
ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, Πατριακή Βιβλιοθήκη, σελ. 230-231. Στὸ τέλος ἡ σημείωση·
Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Ἀμβροσίου μοναχοῦ Πατμίου. Οἱ λοιπὲς σημειώ-
σεις παραλείπονται.

- η') φύλ. 24^V-26 'Εξήγηση τῶν προηγουμένων τροπαρίων (=κανόνων)
- θ') φύλ. 27-31 Κανὼν τοῦ Πάσχα
- ι') φύλ. 32-35^V < Μ. Βασιλείου > εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ, ἐξήγη-
ση ἀτελής
- ια') φύλ. 36-38^V Κανὼν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως
- ιβ') φύλ. 39-48 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
- ιγ') φύλ. 48^V-57^V Κανὼν τῶν Θεοφανείων
- ιδ') φύλ. 58-61 Κανὼν τῆς Ἀναστάσεως
- ιε') φύλ. 61^V-68 Κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς
- ισ') φύλ. 250-270 Γρηγορίου Νύσσης πρὸς τοὺς βραδύνοντας εἰς
τό βάπτισμα
- ις') φύλ. 273-279^V Βασιλείου Σελεύκειας εἰς τό ἐν ἐρχῇ ἐποίη-
σεν ὁ Θεός, "ἐξηγήσεις"
- ιθ') φύλ. 279^V-288^V < τοῦ αὐτοῦ > περὶ Ἀδάμ, "ἐξηγήσεις"
- ιθ') φύλ. 289-312 Συμεὼν μαγίστρου Ἡθικοῦ λόγου ... περὶ ἀρε-
τῆς καὶ κακίας
- κ') φύλ. 377-384^V Μ. Βασιλείου κατὰ μεθύντων ὁμιλία
- κα') φύλ. 385-412^V < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ τῶν ὀργιζομένων, "ἐξηγήσεις"
- κβ') φύλ. 413-441 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων, ἐξηγήσεις τοῦ Δημητρίου Ὀλ-
(λ)αντέζου
- κγ') φύλ. 445-471 Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἐξήγηση
- κδ') φύλ. 473-480^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαὶ
- κε') φύλ. 481-493^V < τοῦ αὐτοῦ > τετράστιχα, "ἐξηγήσεις"
- κς') φύλ. 497-511^V < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Ἰουλιανοῦ σιτηλυτευτικός α',
ἐξήγηση
- κς') φύλ. 512-524 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τοὺς Μακκαβαίους, ἐξήγηση
- κη') φύλ. 524^V-559 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον "ἐξηγήσεις".
Τὰ κείμενα α'-θ', ια'-ις' μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἐπίσης λόγοι διάφοροι, Μεθοδίου Πατάρων περὶ
Ἀλώσεως, κείμενο περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου. Προτάσσεται κίνα-
κας περιεχομένων.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 377^V ... διερμηνευθεῖσα παρὰ τοῦ λο-
γιωτάτου κυροῦ Δημητρίου τοῦ Ὀλλανδοῦ¹ ἐν τῇ κατὰ Σμύρναν πε-
ριφήμῃ σχολῇ ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὴν β' ἡμέραν τοῦ Πάσχα β') φύλ.

1. Μαθητὴς τῆς Σχολῆς Σμύρνης καὶ ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1819 πρῶτος διδάσκαλος
τῶν γραμματικῶν. Μ. ΠΑΠΑΝΙΚΑ, Ἱστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης
ἐκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα. Ἐν Ἀθήναις 1885, σελ. 25.

384^V. 1792 Αύγουστου 31 γ') φύλ. 571^V. Καθώς σοῦ τὰ ἔχω ταιρ-
γιασμένα καί μέ τὰ φράγματα νούμερα ἔτσι νά τὰ δέσετε μέ τήν
τάξιν τους. Καλά καί εὐμορφα μέ μαῦρον καί δυνατόν τομάρι καί
μέ τὰ θηλίκια. Τό βάψιμον ἀπ' ἔξω τοῦ βιβλίου νά εἶναι ἡ κόκκι-
νον ἢ ἄλλο τι ὅπου νά ταιριάξη μέ τό μαῦρον τομάρι καί παρακα-
λῶ καθώς σᾶς ἐπαρήγγειλα ἔτσι νά φερθῇτε.

641. ἀρ. 008' (579) ¹	ΙΗ' αἰ. ²	φύλ. 1-34+1-452 (κολοβός)
α') φύλ. 1-115 ^V	Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Ε	
β') φύλ. 116-120	Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι εἰς τήν Κούμη- σιν τῆς Θεοτόκου	
γ') φύλ. 121-143	Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον	
δ') φύλ. 144-151 ^V	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα	
ε') φύλ. 152 ^{Γ-V}	τοῦ αὐτοῦ γνωμικά μονόστιχα	
ς') φύλ. 153 ^{Γ-V}	τοῦ αὐτοῦ ἀλφάβητος παραινετική	
ζ') φύλ. 154 ^{Γ-V}	< Γευνადίου Σχολαρίου > ἀλφάβητος παραινετική	
η') φύλ. 155-160 ^V	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα	
θ') φύλ. 161-177 ^V	Νεύλου μοναχοῦ κεφάλαια παραινετικά	
ι') φύλ. 178-188	Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα	
ια') φύλ. 190-198	Γαβρίου Ἑλληνοῦ τετράστιχα	
ιβ') φύλ. 199-246 ^V	Ἐπιγράμματα εἰς τοὺς τέσσαρας ἀγῶνας	
ιγ') φύλ. 247-274 ^V	Αἰσώπου Μῦθοι	
ιδ') φύλ. 275-279	Κανών τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ	
ιε') φύλ. 279 ^{Γ-V}	Κανών τῶν Χριστουγέννων	
ισ') φύλ. 279 ^V -287 ^V	Ὁ κανών τῶν Χριστουγέννων Ἰωάννου μοναχοῦ	
ιζ') φύλ. 288-296	Κανών τῶν Θεοφανείων	
ιη') φύλ. 296-302 ^Υ	Κανών τῆς Ὑπαπαντῆς	
ιθ') φύλ. 302 ^V -303 ^V	Κανών τῆς Μ. Δευτέρας	
κ') φύλ. 303 ^V -305	Κανών τῆς Μ. Τρίτης	
κα') φύλ. 305-307 ^V	Κανών τῆς Μ. Πέμπτης	
κβ') φύλ. 307-310 ^V	Κανών Μ. Σαββάτου	

1. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Συνοπτική περιγραφή καί ἀπό τόν Ἰω. ΣΑΚ-
ΚΕΑΙΩΝΑ, Πατριακή ...,σελ. 241-242.

2. Κατὰ Σακκελῶνα τὸ χ/φο ἔχει γραφῇ πρὸς τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰ. ἢ τίς ἀρ-
χὲς τοῦ ΙΗ' αἰ. Πιστεύομε ὅτι ἀνήκει στὸ ΙΗ' αἰ.

- κγ') φύλ. 311-322^V 'Αγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσίου κεφαλαίων παλαι-
νετικῶν
κδ') φύλ. 351^V-356^V Αἰσώπου Μῦθοι
κε') φύλ. 357-364^V Θεμιστίου περὶ φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως
κς') φύλ. 365-372^V τοῦ αὐτοῦ προτρεπτικὸς Νικομηδεῦσι
κς') φύλ. 372^V-416^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον
'Επιτάφιος
κθ') φύλ. 416-452^V τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικὸς α',
ἀτελής.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διδαστὶχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, ἢ
ὁποῖα δὲν ἔχει γραφῇ στό στοιχεῖο Β τῆς Ἰλιάδας καὶ στά ὑπ'
ἀρ. δ', ιβ', ιγ', κε'-κς' κείμενα.

Παραδίδονται ἐπίσης "πλῖναξ τῶν ψυχαγωγημένων ἐν τῇδε τῇ
βίβλῳ μαθημάτων", λόγος Διαμαντῆ Ρυσίου¹ στήν Ἀνάσταση, λόγος
Ἀντωνίου διδασκάλου, κείμενο περὶ γραμμάτων σπουδῆς καὶ βιβλί-
ων ἀναγνώσεως, Γραμματικὴ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου ἔτ. 1708, διήγη-
ση περὶ Ἰησοῦ, Κοσμᾶ περὶ τῶν ὀκτῶ τοῦ λόγου μερῶν.

Τμήμα τοῦ μαθηματαρίου ἔχει γραφῇ "ὑπὸ Ἡσαΐου ἱερέως ἐκ
Νεοχωρίου", ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημείωση στό ἐσωτερικὸ τῆς στα-
χώσεως.

642. ἀρ. ΦΠ' (580)³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 103
α') φύλ. 1-52^V Γρηγορίου πρεσβυτέρου Βίος Γρηγορίου τοῦ
Θεολόγου
β') φύλ. 54-89^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῆς ἐν διαλέ-
ξεσιν εὐταξίας
γ') φύλ. 90-103 τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας
ἐπιθυμεῖν αὐτόν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως.
Τὰ κείμενα μὲ διδαστὶχο ψυχαγωγία καὶ σχόλια στά περιθώρια.

-
1. Πρόκειται γιὰ τὸν πάππο τοῦ Ἀδ. Κοραΐ. Βλ. πρόχειρα Κ. ΣΑΘΑ, Βιογρα-
φίαι, σελ. 467.
 2. Κατὰ Σακκελίωνα πρόκειται γιὰ τὸν Ἀντώνιο Βυζάντιο τὸ συγγραφεὰ τῆς
Χρηστοθείας. Βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική..., τόμ. Α', σελ. 307
καὶ ἐξῆς, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία.
 3. Τό Χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Συνοπτικὴ περιγραφή καὶ ἀπὸ τὸν Ἰω. ΣΑΚ-
ΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 242.

643. ἄρ. ΦΠΑ' (581)¹ ΙΗ' αἰ. (1749, 1755, 1760, 1763, 1765)

α') φύλ. 1-175 Συνεσίου Ἐπιστολαί

β') φύλ. 178-207^v τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας.

Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης αὐτόγραφη ἐπιστολὴ Διαμαντῆ Ρυσίου²
ἔτ. 1741, καὶ κείμενο ἀδήλου.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') παράφυλλο τοῦ τέλους· ἀρχὴν ἐθέμεθα τῆς τῶν τοῦ σοφοῦ Συνεσίου ἐπιστολῶν ἀναγνώσεως θαργηλιῶνος εἴην μεσοῦντος κατὰ τό·αψξ^{ον}. Ἡρξάμεθα τῶν τοῦ Συνεσίου ἐπιστολῶν κατὰ τό·αψξγ· ἔτος Ἰουλίου ζ' καὶ πέρας αὐταῖς ἐθέμεθα Φευρουαρίου ιε' ἐν ἔτει·αψξεψ· ἐν αἷς ἐνιαυτοῦς ὅλους διετρίψαμεν δύο μῆνας παρὰ πέντε β') στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σταχώσεως· κατὰ τό·αψμθ^ψ ἔτος τό (σωτήριον) πέρας ἐθέμεθα ... ἐν αἷς ἐνιαυτὸν ὅλον καὶ μῆνας 4 διετρίψαμεν). Ἡρξάμεθα τῶν Συνεσίου ἐπιστολῶν Μαρτίου 1^η καὶ πέρας αὐταῖς ἐθέμεθα Νοεμβρίου 27 ἐν ἔτει·αψνε· ἐν αἷς ἐνιαυτοῦς ὅλους διετρίψαμεν δύο ...

644. ἄρ. ΦΠΒ' (582)³ ΙΖ' αἰ. (1680) φύλ. 151

α') φύλ. 8-61^v Συνεσίου Ἐπιστολαί

β') φύλ. 72-94^v Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα.

Τὰ κείμενα μέ διὰστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τό α' καὶ μέ σχόλια στὰ περιθώρια.

Παραδίδονται ἐπίσης περὶ μέτρων, διάφορες ἱστορίες καὶ κείμενο ἀδήλου, ἀκέφαλο καὶ ἀτελές.

Σημείωση τοῦ γραφέως α') φύλ. 7· κατὰ 1680 Ἰανουαρίῳ 12 ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ τοῦ φροντιστηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διδάσκεσθαι τὰς ἐπιστολάς Συνεσίου παρὰ τοῦ καιρὸν χρηματίσαντος διδασκάλου κυρίου Σεβαστοῦ⁴.

1. Τό ν/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Συνοπτικὴ περιγραφή καὶ ἀπὸ τὸν Ἰω. ΣΑΚ-ΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 242, ὅπου παραλείπονται οἱ σημειώσεις.

2. Κ. ΣΑΘΑ, Βιογραφίαι, σελ. 467.

3. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Συνοπτικὴ περιγραφή καὶ ἀπὸ Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩ-ΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 242. Βλ. ἐπίσης Ἀθ. ΚΟΜΙΝΗ, Πύνακες, σελ. 48.

4. Ἡ σημείωση στὸ Σακκελίωνα, ἔνθ' ἄνωτ., καὶ στὸν ΚΟΜΙΝΗ, ἔνθ' ἄνωτ. Ἐννοεῖται ὁ Σεβαστὸς Κυμνήτης. Βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-373.

645. άρ. ΦΠΓ' (583)¹ ΙΗ' αϊ. (1750-1753) φύλ. 242²
 α') φύλ. 1-44^V Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ Γρηγορίου
 πρεσβυτέρου, ἀκέφαλος
 β') φύλ. 48-178^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στη-
 λιτευτικός α'
 γ') φύλ. 184-219^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πλη-
 γὴν τῆς χαλάξης
 δ') φύλ. 224-231 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δόστιχα³.

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία. Τά ὑπ' άρ. β'-γ'
 συνοδεύονται ἀπὸ πλατύτερη ἀνάπτυξη τοῦ κειμένου, γραμμένη στὰ
 περιθώρια.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως⁴ α') φύλ. 55^V· εἴληφε πέρας ὡς οὗτος ὁ παρὼν λόγος
 παρὰ Ἰωάννου Νεγροπόντε, ἐν τῇ κατὰ Πάτμῃ σχολῇ, Βασιλείου⁵
 προστατεύοντος, ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψνβΨ Ἰουνίου, ὅστις οὖν ἀνα-
 γνώσῃ αὐτόν, εὐχέτω ὑπὲρ ἐμοῦ β') φύλ. 189· Τέλος ὡς ἔλαβεν
 ὁ παρὼν λόγος στηλιτευτικός Ἰουλιανοῦ, ὅστις δὲ ἀναγνώσει αὐ-
 τὸν εὐχέτω ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ Ἰωάννου Νεγροπόντε, υἱοῦ Πέτρου· σω-
 τήριον ἔτος αψνγΨ Μαρτίου ια' γ') φύλ. 230 (;) Εἴληφε τέλος ὁ
 παρὼν λόγος ἐν ἔτει σ(ωτη)ρίῳ αψνψ μηνὸς Φεβρουαριῶνος δευτέρῳ
 ἱσταμένου διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου Ἰωάννου ἐν Πάτμῃ scho-
 λῇς⁶.

646. άρ. ΦΠΔ' (584)⁷ ΙΗ' αϊ. φύλ. 277⁸ (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-63^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος ἀκέφαλος

1. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Σύντομη περιγραφή καὶ ἀπὸ Ἰω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΑ,
 ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 243. Βλ. καὶ Ἀθ. ΚΟΜΙΝΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 66-67.
2. Ὁ ΣΑΚΚΕΑΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλ. 212. Ἡ ἀρίθμησή του λαμβασμένη. Βλ. καὶ Ἀθ.
 ΚΟΜΙΝΗ, ἔνθ' ἄνωτ.
3. Μετὰ τὰ δόστιχα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὁ ΣΑΚΚΕΑΙΩΝ ἀναφέρει ἐπιτάφια στὸ
 Μ. Βασίλειο καὶ διαφόρων βίων μακαρισμοὺς τοῦ ὕδου, τὰ ὅποια ὅμως δὲν
 ἀπαντήσαμε κατὰ τὴ μελέτη τοῦ χ/φου.
4. Στὸ Σακκελίωνα μόνο ἡ σημείωση τοῦ φύλ. 55^V. Στὸν ΚΟΜΙΝΗ οἱ σημειώσεις
 τῶν φύλ. 55^V, 189^V καὶ 230^V.
5. Ἐννοεῖται ὁ Βασίλειος Κουταληνός, διδάσκαλος τῆς Πατριάρχης. Νικ. ΦΟΡΟ-
 ΠΟΥΛΟΥ, Κουταληνός Βασίλειος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 945.
6. Μ.Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, Ἡ Πατριὰς Σχολή. Ἐν Ἀθήναις 1911.
7. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Βλ. καὶ Ἰω. ΣΑΚΚΕΑΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ.
 243, ὅπου σύντομη περιγραφή.
8. Ὁ ΣΑΚΚΕΑΙΩΝ, ἔνθ' ἄνωτ., ἀριθμεῖ φύλ. 273.

- β') φύλ. 64-136^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπιτάφιος
 γ') φύλ. 139-144^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντή-
 σαντας
 δ') φύλ. 145-189^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ Ἅγιον Πάσχα
 ε') φύλ. 192-231^V Ἑρμηνεία τοῦ λόγου εἰς τὸ Πάσχα
 ς') φύλ. 239-277^V Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ
 ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων.

Τὰ κείμενα, πλην τοῦ ε', παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγω-
 γική ἑρμηνεία.

647. ἀρ. ΦΠΕ' (585)¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 2²
 α') Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτις τῶν κακῶν ὁ θεός
 β') τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 γ') τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μὴ προσηλωθῆναι τοὺς βιοτικοὺς
 δ') τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο
 λόγων
 ε') Γαβρίου Ἑλληνας τετράστιχα
 ς') <Μ. Βασιλείου> περὶ κρύματος Θεοῦ.

648. ἀρ. ΦΠς' (586)³ ΙΗ' αἰ. (1769) σελ. 266⁴
 α') σελ. 3-81 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
 β') σελ. 83-146 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 γ') σελ. 147-152 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς παρθένους
 παραινετικὸς
 δ') σελ. 152-157 Νείλου ἐπισκόπου Νουθεσίαι ψυχωφελεῦς
 ε') σελ. 158-185 Πρὸς Σέλευκον
 ς') σελ. 185-245 Περὶ ταπεινοφροσύνης, σωφροσύνης καὶ ἐγκρα-
 τείας.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 243.

2. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

3. Τὸ χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Σύντομη περιγραφή καὶ ἀπὸ Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙ-
 ΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 243-244. Στὸ τρίτο παράφυλλο ἡ σημείωσις, αφ' ἧς
 Ἰουνίου εἴ. Ἐκ τῶν τοῦ Κυρίλλου Ἱερομονάχου Ροδίου.

4. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλ. 139, ἀλλὰ τὸ χ/φο ἔχει σελιδαρίθμηση, τὴν ὁ-
 ποία καὶ ἀκολουθεῖ.

- ζ') σελ. 247-259 Ἀββᾶ θαλασσίου ἐκ τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγά-
πης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας
- η') σελ. 289-262 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γυναικὰ δίστιχα
- θ') σελ. 265-266 Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως στίχου
παραινητικοῦ

Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τὰ δέ ε' καὶ
ς' καὶ μέ σχόλια στὰ περιθώρια.

Παραδίδεται ἐπίσης πίνακας τῶν περιεχομένων.

649. ἀρ. ΦΠΖ' (587) ¹	ΙΗ' αἰ. (1719)	σελ. 346
α') σελ. 1-24	Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸν Α' φαλμόν	
β') σελ. 25-54	τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸν Ζ' φαλμόν	
γ') σελ. 55-70	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ΙΔ' φαλμόν	
δ') σελ. 71-88	Εἰς τὰ λείποντα τοῦ αὐτοῦ φαλμοῦ καὶ κατὰ το- κισζόντων	
ε') σελ. 88-94	Μ. Βασιλείου εἰς τὸν ΚΗ' φαλμόν	
ς') σελ. 95-110	τοῦ αὐτοῦ περὶ νηστείας λόγος Α'	
ζ') σελ. 111-121	τοῦ αὐτοῦ περὶ νηστείας λόγος Β'	
η') σελ. 122-138	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ	
θ') σελ. 139-151	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας	
ι') σελ. 152-167	τοῦ αὐτοῦ περὶ Εὐχαριστίας	
ια') σελ. 168-186	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν καὶ εἰς τὰ λειπόμενα τοῦ περὶ Εὐχαριστίας λόγου	
ιβ') σελ. 187-206	τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς πλουτοῦντας	
ιγ') σελ. 207-219	τοῦ αὐτοῦ περὶ φθόνου	
ιδ') σελ. 220-240	τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν λυμῷ καὶ αὐχμῷ	
ιε') σελ. 240-269	τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροι- μιῶν	
ισ') σελ. 269-284	τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία προτρεπτικὴ εἰς τὸ Βάπτισμα	
ις') σελ. 285-298	τοῦ αὐτοῦ κατὰ μεθυόντων	
ιη') σελ. 299-304	τοῦ αὐτοῦ περὶ πίστεως	
ιθ') σελ. 305-312	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου	
κ') σελ. 313-317	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα	

1. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Εὐντομὴ περιγραφή καὶ ἀπὸ Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩ-
ΝΑ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 244. Σημείωση σελ. 1, κάτω περιθώριο· καὶ τόδε εὖν
τοῖς ἄλλοις Ἰωαννέμ ἱεροδιακόνου Κουταλινοῦ. Καὶ στὸ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἐνθ'
ἄνωτ. Βλ. ἐπίσης Ἀθ. ΚΟΜΙΝΗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 57, ὅπου καὶ ἡ σημείωση.

- κα') σελ. 318-322 τοῦ αὐτοῦ εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
 κβ') σελ. 322-337 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν μάρτυρα Γόρδιον¹
 κγ') σελ. 338-346 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν μάρτυρα Μάμαντα²

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διόστιχο ψυχγωγία, πλὴν τοῦ
 ὑπ'ἀρ. ε', τό ὅποιο παραδίδεται ἐξηγημένο πλατύτερα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 1· ἄρχισεν εἰς τοὺς 1719 Δεκεμβρίου
 13³ β') σελ. 95· ὁ γράφας Αὐγουστίνος 172(=1720;) ⁴.

650. ἀρ. ἀρ. ΦΠΗ (588)⁵ ΙΗ' αἰ. φύλ. 262⁶
 α') φύλ. 4-61 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου κατὰ 'Ιουλιανοῦ
 στηλιτευτικός α'
 β') φύλ. 62-95^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν πατέρα σιωπῶντα διὰ τήν
 πληγὴν τῆς χαλάζης
 γ') φύλ. 96-148^V τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπρωχίας
 δ') φύλ. 149-170 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν ἰδίαν ἀδελφὴν Γοργονίαν
 ἐπιτάφιος
 ε') φύλ. 170^V-177 τοῦ αὐτοῦ εἰς Γρηγόριον Νύσσης ἐπιστάντα
 μετὰ τήν χειροτονίαν
 ς') φύλ. 177^V-262^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον 'Επιτάφιος.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διόστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία
 καὶ πλούσια σχόλια, τὰ ὅποια, κατὰ τό Σακκελίωνα, εἶναι αὐτό-
 γραφα τοῦ Μακαρίου Καλογερά⁷.

651. ἀρ. ΦΠΘ' (589)⁸ ΙΗ' αἰ. (1781) φύλ. 319
 α') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τὰ 'Αγία Φῶτα⁹

1. Δέν ἀναφέρεται ἀπὸ τό ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ.
2. Δέν ἀναφέρεται ἀπὸ τό ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ.
3. 'Η σημείωση στό ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., καί στόν ΚΟΜΙΝΗ, ἔνθ' ἄνωτ.
4. 'Η σημείωση παραλείπεται ἀπὸ τό ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ. 'Ο ΚΟΜΙΝΗΣ δέν ἀναφέρεται στή σελ. 95. Παρέχει πύνακα μόνο τῆς σελ. 1.
5. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Σύντομη περιγραφή καί ἀπὸ τό ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 244.
6. 'Ο ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλ. 267.
7. Πρόκειται γιὰ τόν περίφημο σχολάρχη τῆς Πατριάδας. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Κα-
 λογεράς. Μακάριος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 268-271, ὅπου καί βιβλιο-
 γραφία.
8. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Σύντομη περιγραφή ἀπὸ 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ,
 ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 244. Καί 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 74.

- β') τοῦ αὐτοῦ εἰς τό "Ἅγιον Πάσχα
- γ') τοῦ αὐτοῦ Ἐπιστολαί
- δ') Συνεσίου Ἐπιστολαί
- ε') Μ. Βασιλείου πρὸς Καίσαρεως ἀπολογία.

Τὰ περισσότερα κείμενα παραδίδονται χωρὶς ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1' Οὕτως δ' αὖ ἤρχαι κατὰ τό αἴμα^{ον}
σπηρίον ἔτος κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον ἡμέραν κδ'ην¹.

652. ἀρ. 44' (590)² ΙΗ' αἰ. (1730) σελ. 627³
- α') σελ. 1-82 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 - β') σελ. 91-117 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου στίχοι ἱαμβικοί
 - γ') σελ. 117-193 Περὶ ταπεινοφροσύνης, σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας
 - δ') σελ. 195-236 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου στίχοι κατὰ θυμοῦ
 - ε') σελ. 243-245 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά μονόστιχα
 - ς') σελ. 245-257 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα
 - ζ') σελ. 259-263 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
 - η') σελ. 263-266 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 - θ') σελ. 267-272 τοῦ αὐτοῦ διαφόρων βίων μακαρισμοί
 - ι') σελ. 273-301 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
 - ια') σελ. 303-508 τοῦ αὐτοῦ Χριστὸς πάσχων
 - ιβ') σελ. 511-627 Φωτίου ἐπιστολὴ πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως; α') σελ. 1' 1730 Ἰουνίου 16 β') σελ. 91' 1730 Οκτωβρίου α'.

-
1. Σημείωση καὶ στὸ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., καὶ στὸν ΚΟΜΙΝΗ, ἔνθ' ἄνωτ.
 2. Τὸ χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Σύντομη περιγραφή καὶ ἀπὸ τό Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 245, ὅπου οἱ σημειώσεις παραλείπονται.
 3. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλ. 361. Ἀκολούθησα τῇ σελιδαρίθμηση τοῦ χ/φου.

653. ἀρ. Φ4Α' (591)¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 299²
 α') φύλ. 1-220 Συνεσίου 'Επιστολαί
 β') φύλ. 223-266^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
 γ') φύλ. 266^V-299 τοῦ αὐτοῦ Φαλάκρου ἐγκώμιον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καὶ σχόλια.

654. ἀρ. Φ4B' (592)³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 342⁴ (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-52^V Γρηγορίου πρεσβυτέρου Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἀκέφαλος
 β') φύλ. 53^V Περικοπαὶ τινες διερμηνευθεῖσαι ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς τὴν ἑλληνίδα παρὰ τοῦ σοφωτάτου καθηγητοῦ ἡμῶν Μακαρίου⁵ ἱεροδιακόνου Πάτμου ἐκ τῶν πολλῶν ἐξηγήσεων τοῦ Ἠλίου τοῦ ἀρίστου ἐρμηνέως τῶν ὑψηλῶν δυσνοήτων λόγων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἀπολογητικὸν τῆς εἰς Πόντον φυγῆς καὶ αὐτοῦς ἐκεῖθεν ἐπανόδου, οὗ ἡ ἀρχὴ ἤτιτται...
 γ') φύλ. 54-130 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἢ περὶ ἱερωσύνης.
 δ') φύλ. 131-202 τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικὸς Α'
 ε') φύλ. 203-246^V τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπρωχίας
 ς') φύλ. 247-268 τοῦ αὐτοῦ Εἰρηνικὸς Α'
 ζ') φύλ. 268^V-279 τοῦ αὐτοῦ Εἰρηνικὸς Β'
 η') φύλ. 279^V-295 τοῦ αὐτοῦ Εἰρηνικὸς Γ'
 θ') φύλ. 296-311^V τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα
 ι') φύλ. 312-317^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κληδόνιον πρεσβύτερον κατὰ Ἀπολλιναρίου ἐπιστολή
 ια') φύλ. 318-329^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν κατὰ Ἀπολλιναρίου
 ιβ') φύλ. 330-342 τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καὶ σχόλια.

-
1. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Συνοπτικὴ περιγραφή ἀπὸ τὸν Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 245.
 2. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλ. 308.
 3. Τό χ/φο ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου. Συνοπτικὴ περιγραφή ἀπὸ τὸν Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 245.
 4. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλ. 340.
 5. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καλογεράς, Μακάριος, ἔνθ' ἄνωτ.

655. ἀρ. Φ4Γ' (593)¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 216
 α') φύλ. 1-153^ν Συνεσίλου 'Επιστολαί, ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Δανιήλ τοῦ Πατμίου²
 β') φύλ. 155-193 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτοκράτορα 'Αρκάδιον περὶ βασιλείας, ἐξηγήσεις
 γ') φύλ. 194-216 τοῦ αὐτοῦ Φαλάκρας ἐγκώμιον, ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Δανιήλ τοῦ Πατμίου τοῦ Κεραμέως
 Παραδίδονται μόνο οἱ ἐξηγήσεις τῶν κειμένων.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 153· Εὔληφον τέρμα διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἐν διακόνους ἐλαχίστου Κυρίλλου τοῦ πύκην Σγρομαλλινου³.
656. ἀρ. Φ4Δ' (594)⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 166
 φύλ. 1-166 Συνεσίλου 'Επιστολαί, ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου τοῦ τῆς κατὰ Πάτριον σχολῆς διδασκάλου κυρίου κυρίου Δανιήλ Κεραμέως τοῦ Πατμίου⁵.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 166· Τέλος τῆς τῶν τοῦ σοφωτάτου Συνεσίλου ἐπιστολῶν ἀρίστης ἐξηγήσεως παρὰ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Πατμίου Κανᾶ⁶ ἐγράφη.
657. ἀρ. Ψ'(700)⁷ ΙΗ' αἰ. (1795) φύλ. -⁸
 α') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξηγήσεις
 β') τοῦ αὐτοῦ περὶ βασιλείας πρὸς Νικοκλέα, ἐξηγήσεις

-
1. 'Εμελέτησα τό χ/φο ἐπὶ τόπου. Σύντομη περιγραφή καὶ ἀπὸ τὸν 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 245-246.
 2. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.
 3. Μ.Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, 'Η Πατμιάς, σελ. 30-31. Πρὸβλ. καὶ ἀρ. 638
 4. 'Εμελέτησα τό χ/φο ἐπὶ τόπου. Περιγραφή καὶ ἀπὸ τὸν 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 246.
 5. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.
 6. Γρηγόριος Κανᾶς τοῦ Πτωχαντώνικου, ἀδελφός τῆς 'Ι.Μ. 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου, μαθητῆς τῆς Πατμιάδας καὶ γραφέας πολλῶν μαθηματικῶν. 'Απέθανε τό 1824. Χρυσ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.
 7. 'Εμελέτησα τό χ/φο ἐπὶ τόπου. Συνοπτικὴ περιγραφή καὶ ἀπὸ τὸν 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 273.
 8. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

- γ') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Εὐαγόραν ἐγκώμιον, ἐξηγήσεις
- δ') Πλουτάρχου περὶ κολυπραγμοσύνης, ἐξηγήσεις
- ε') Ἐξηγήσεις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ πρώτου τόμου.¹ ὁμοῦ καὶ ἡ τῶν στί-
χων ἐξηγήσεις²
- ς') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιστολαί, ἐξηγήσεις
- ζ') Λιβανίου πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης, πρεσβευτικός Β',
ἐξηγήσεις
- η') Δημοσθένους Ὀλυμπιακοῦ Α'-Γ', ἐξηγήσεις
- θ') τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλίππου Α'-Γ', ἐξηγήσεις
- ι') Συνεσίου Ἐπιστολαί. Παράδοσις ἐξηκριβωμένη παρὰ Εὐγενίου
τοῦ Ἰθακησίου
- ια') τοῦ αὐτοῦ Φαλάκρας ἐγκώμιον, κείμενο
- ιβ') Ἐξηγήσεις τοῦ περὶ Φαλάκρας λόγου
- ιγ') <Θεμιστίου> περὶ φυλίας, ἐξηγήσεις
- ιδ') Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας λόγος, ἀτελής, ἐξηγή-
σεις
- ιε') Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἡ συνέχεια τοῦ ὑπ' ἄρ. ε' κειμένου.
Παραδίδεται ἐπίσης θεματογραφία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') στό τέλος τοῦ κειμένου ε': ὡς τέλος ἡ
ἐξηγήσις τῶν τοῦ πρώτου τόμου ἐπιστολῶν εὑληφεν χεῖρ' τῇ τοῦ
Γρηγορίου Ἱεροδικόνου Πατμίου· β') στό τέλος τοῦ κειμένου
ιε'· ἐτελειώσαμεν τάσδε εὗς τοὺς 1795 Σεπτεμβρίου 15.

658. ἀρ. 834⁴ ΙΖ' αἰ. φύλ. 91
φύλ. 1-90^v Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Ε.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καί παράφραση
στά περιθώρια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 91· 1678 Ἀπριλλίῳ 26.

1. Ἐννοεῖται ὁ πρῶτος τόμος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας Φιλολογικῆς τοῦ Ἰωάν-
νου Πατούσα, ὅπου περιλαμβάνονται "Ἐπιστολαί διαφόρων", σελ. 138 καί
ἐξῆς. Βλ. Ἀθανασίας Κ. ΑΒΔΑΛΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 165.
2. Ἐννοεῖται τό γνωστό ἐπίγραμμα τοῦ Μ. Μουσούρου "ἐπιστολῶν ἄθροισις
ἀνδρῶν πανσόφων κ.τ.λ.", τό ὅποιο προτάσσεται στή συλλογή τῶν ἐπι-
στολῶν τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Δεν μνημονεύεται ἀπό τήν Αθ. ΑΒΔΑΛΗ,
ἐνθ' ἄνωτ.
3. Ἐννοεῖται ὁ Κανὼς τοῦ Πτωχαντώνικου. Χρυσ. ΦΑΡΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ.
98. Πρβλ. καί ἀρ. 656.
4. Δημ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ, Πατριακῆς Βιβλιοθήκης Συμπλήρωμα, ΕΦ, τόμ. 16(1917)
σελ. 148 καί Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, Πύνακες, σελ. 50.

659. ἀρ. 954¹ ΙΗ' αλ. (1774) σελ. 592²

σελ. 1-392 Συνεσίου 'Επιστολαί.

Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία καί σχόλια
στά περιθώρια.

Παραδίδονται ἐπίσης ὑποδείγματα λόγων διαφόρων εἰδῶν.

Σημεῖωση τοῦ γραφέως· α') σελ. 392· Τέλος καί τῷ θεῷ δόξα ἀμήν· -Νο-
εμβρίου κθ'. 'Εγράφησαν αὐται αὖ τοῦ Συνεσίου ἐπιστολαί χειρὶ
ἐμοῦ Μιχαήλ ἀναγνώστου Σκοπελιότη τοῦ ἀπό Καλύμνου καί οἱ ἀνα-
γινώσκοντες μέμνησθέ μου ἀεὶ τοῦ ἀναξίου· αψοδ'· - 1774· Δανιήλ³
ἐκέκλητο ὁ ταύτας παραδούς μου.

659. Σπάραγμα⁴ ἔτ. 1771 φύλ. 8

Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων.

Τό κείμενο μέ διάστιχο ἐξήγηση.

Σημεῖωση τοῦ γραφέως στό πρῶτο φύλλο· αψοα' 'Ιουνίου α'.

'Ι.Μ. Προυσοῦ

660. ἀρ. 4⁵ ΙΗ' αλ. (1778) φύλ. 285 (ἀκέφαλος καί κολοβός)

α') φύλ. 18-48 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον

β') φύλ. 64-79 Μ. Βασιλείου εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα
μάρτυρας

γ') φύλ. 79-106 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα, ἐξήγηση

δ') φύλ. 106-179 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας

-
1. 'Εμελέτησα τό χ/φο ἐπὶ τόπου. Πολύ συνοπτική περιγραφή ἀπὸ τόν 'Αθ.ΚΟ-
ΜΙΝΗ, Περιληπτική ἀναγραφὴ τῶν νέων κωδίκων τῆς 'Ιερᾶς Μονῆς 'Αγ. 'Ιωάν-
νου τοῦ Θεολόγου. 'Επετηρὶς Βασιλικοῦ 'Ιδρύματος 'Ερευνῶν, τόμ. 6(1964),
'Αθήναι 1965, σελ. 80 καί 81, ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Πίνακες, σελ. 72-73. Στὴ σελ. 1
ἡ σημείωση· ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κοκκινάκη.
 2. 'Ο ΚΟΜΙΝΗΣ ἀναφέρει φύλ. 296, ἔνθ' ἄνωτ. 'Ακολουθήσα τῇ σελιδαρίθμηση τοῦ
χ/φου.
 3. 'Εννοεῖται ὁ Κεραμεύς· Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. ὅπου τό χ/φο δέν μνημο-
νεύεται.
 4. 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, Πίνακες, σελ. 71.
 5. 'Ιω. ΤΕΝΤΕ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς 'Ι. Μονῆς Προυσοῦ. Ν.Ε., τόμ. 10
(1913), τεύχ. 3, σελ. 292. Τά χ/φα ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου.

- ε') φύλ. 179-229 Λιβανίου πρὸς Τρῶας πρεσβευτικός
 ς') φύλ. 229-241 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ δυσκόλου ἀνδρός
 ζ') φύλ. 241-285 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 η') φύλ. 285 Θεμιστίου¹ περὶ φιλίας λόγος, ἀτελής.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ Παραδίδονται ἐπίσης ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἡσαΐα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 285¹ 1778 ἡμέραν γ' Ἰωάννης Τρικούπης
 Μανθίδης² κατὰ Παναγιώτη Παλαμῆ³.

661. ἀρ. 9⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 130 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-10^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα,
 ἀκέφαλα
 β') φύλ. 10^v-13 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
 γ') φύλ. 13-17 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια ἢ
 ἐπιτάφια
 δ') φύλ. 17-66 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Καيسάριον⁵ τὸν ἀδελφόν ἐπι-
 τάφιος
 ε') φύλ. 66-130 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 ς') φύλ. 130 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστὸς πάσχων.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

662. ἀρ. 24⁶ ΙΗ' αἰ. φύλ. 7
 Ξενοφώντος Κύρου Παιδεία.
 Τὸ κείμενο μέ ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

1. Στὸν κατάλογο ἐσφαλμένα Θεμιστοκλέους.
2. Στὸν κατάλογο ἐσφαλμένα Τρικούσης Μανθίδης.
3. Εἶναι ὁ γνωστός διδάσκαλος τῆς Ἀθωνιάδας καὶ τῆς Σχολῆς Μεσολογγίου.
 Βλ. Π. ΘΕΣΠΡΩΤΟΥ, <Παναγιώτης Παλαμῆς>. Πανδώρα, τόμ. 17(1867), σελ.
 380-383, ὅπου ὁμως δέν ὑπάρχει ἡ ἀρχὴ τῆς μελέτης. Ἐπίσης Κ. ΣΑΘΑ,
 Βιογραφία, σελ. 573-574.
4. Ἰω. ΤΕΝΤΕ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 295. Κτῆμα Ἰωάννου Τρικούπη.
5. Στὸν κατάλογο ἐσφαλμένα Μακάριον.
6. Ἰω. ΤΕΝΤΕ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 304.
7. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

663. άρ. 28¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 299
 α') φύλ. 1-25 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τό
 "ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους"
 β') φύλ. 25-36 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Γρηγόριον Νύσσης ἐπιστάντα
 μετὰ τὴν χειροτονίαν
 γ') φύλ. 36-92 Συνεσίου πρὸς Ἀρχάδιον περὶ βασιλείας
 δ') φύλ. 92-264 <τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιστολαί
 ε') φύλ. 264-299 <Πλουτάρχου> περὶ πολυπραγμοσύνης.
 Τὰ κείμενα α'-γ' παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία. Ἡ ἐρμηνεία
 δὲν ἔχει γραφῇ στὰ κείμενα δ'-ε'.

Σάμος

Βιβλιοθήκη Ἱερᾶς Μητροπόλεως

664. άρ. 17² ΙΗ' αλ. φύλ. ΙΙ + 155 + Ι
 Συνεσίου Ἐπιστολαί, μετάφραση.
665. άρ. 18³ ΙΘ' αλ. (1804) φύλ. 71 + Ι
 φύλ. 1-70 Φωτίου ἐκ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα
 Βουλγαρίας.
 Τό κείμενο μὲ διδάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 70' Ἐλαβεν ἔκβασιν ὁ παρὼν Φώτιος ἐν
 ἔτει 1804 Σεπτεμβρίου 23. Παραδόθησαν δὲ παρὰ τοῦ ἀρίστου
 διδασκάλου Κυρίου Κυρίλλου Σγουρομαλινου⁴. Θεοῦ μὲν δῶρον
 Κωνσταντίνου δὲ πόνος.

-
1. Ἰω. TENTE, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 304-305.
 2. Ἰω. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σά-
 μου. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 19. Καὶ Ὁδυσσεά ΛΑΜΨΙΑΗ, Τὰ ἐν Σάμῳ χειρό-
 γραφα. Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου, ἔτ. 1960, σελ. 45,
 άρ. 34, ὅπου πολὺ συνοπτικὴ περιγραφή.
 3. Ἰω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 19-20.
 4. Σχολάρχης τῆς Πατμιᾶδας, διάδοχος τοῦ Παῦλου Καραπατᾶ. Μ.Η. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ,
 Ἡ Πατμιάς, σελ. 30-31. Βλ. καὶ άρ. 655.

666. άρ. 19¹ ΙΗ' αλ. (1758) φύλ. 74
 Σοφία Σεϊράχ.
 Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 74· Τέλος καὶ πῶ θεῶ δόξα 1758, 'Ιανουα-
 ρίου 25.
667. άρ. 20² ΙΗ' αλ. φύλ. 20
 φύλ. 1-20 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά.
 Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 20· Τέλος ἐκθέσεως παραινετικῆς ...
 Δημήτριος γράφω.
668. άρ. 21³ ΙΗ' αλ. (1768) φύλ. 32
 φύλ. 1-31 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ
 ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων.
 Τό κείμενο μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.
 Σημειώσεις τοῦ γραφέως· φύλ. 1'· ἀφξη' 'Οκτωβρίου ιγ' καὶ τόδε σύν
 τοῖς ἄλλοις Δημητρίου Λεσβίου β') φύλ. 31' ... ἀφξη' Δεκεμ-
 βρίου ιθ'... Δημήτριος ὁ ἐκ Λέσβου.
669. άρ. 22⁴ ΙΗ' αλ. φύλ. 55
 φύλ. 1-55 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος περὶ φιλο-
 πτωχίας.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.
670. άρ. 24⁵ ΙΘ' αλ. (1810) φύλ. IV + 148 + V
 φύλ. 1-43 Χρηστοθήθεια (;)

-
1. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 20.
 2. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 20-21.
 3. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 21.
 4. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 21.
 5. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 22-23.

- β') φύλ. 58-82 Κανόνες τῶν Χριστουγέννων
 γ') φύλ. 82-98 Κανόν τῶν Θεοφανείων
 δ') φύλ. 122-148; < Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου; > λόγος εἰς τὰ
 Θεοφάνεια, ἐξήγηση.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης ὁμιλία ἀνεπίγραφη.

Σημείωση τοῦ γραφέως; φύλ. 122* 1810 Σεπτεμβρίου 28.

671. ἀρ. ¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 18

α') Νείλου μοναχοῦ στίχοι κατ'ἀλφάβητον

β') Γνωμικά.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

672. ἀρ. 34² ΙΗ' αἰ. φύλ. 409 + III

α') φύλ. 1-173 Θουκυδίδου ἱστοριῶν βιβλ. Α', Β', Δ'

β') φύλ. 176-; Δημοσθένους Ὀλυνθιακός, ἐξήγηση

γ') φύλ. 230-; Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου λόγος Β'

δ') φύλ. 275-; Ξενοφώντος Ἀπομνημονευμάτων βιβλ. Α'-Β'.

673. ἀρ. 52³ Ις' αἰ. φύλ. II + 250

Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα.

Παραδίδονται τὰ σχόλια τοῦ Ἰωάννου Τζέτζη.

Σημείωση τοῦ γραφέως; φύλ. 250* Λυκοφρονικής τέλος μόνον τοῦ Νι-
 κολάου Κουνούπι ἐστίν.

674. ἀρ. 73⁴ ΙΗ' αἰ. (1718, 1793) φύλ. 212 + II

α') φύλ. 2-30 Λουκιανοῦ Πατρύδος ἐγκώμιον

1. Ἰω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 24.

2. Ἰω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 28. Στό παράφυλλο ἡ σημείωση καί τό-
 δε σύν τοῖς ἄλλοις ἀναγνώστου Δημητρίου πέλει. Στό φύλ. 126* καί τόδε
 σύν τοῖς ἄλλοις ἀναγνώστου πέλει. Ἐπίσης Ὁδ. ΛΑΜΨΙΑΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ.
 44, ἀρ. 17.

3. Ἰω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 40-41. Φύλ. 1' ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου τοῦ
 Κουνούπι. Ἐπίσης Ὁδυσ. ΛΑΜΨΙΑΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 43, ἀρ. 15.

4. Ἰω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 59-60. Ὁδυσ. ΛΑΜΨΙΑΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ.
 45, ἀρ. 36, ὅπου συνοπτική περιγραφή.

- β') φύλ. 30-43 τοῦ αὐτοῦ <περί τοῦ μή ραδίως πιστεύειν τῇ διαβο-
λή>
γ') φύλ. 44-56^v θεμιστίου περί φιλίας, ἐρμηνεία Δανιήλ Κεραμέως
δ') φύλ. 58-105^v Πλουτάρχου περί παίδων ἀγωγῆς, μέ ἐξήγησις
ε') φύλ. 105-114^v τοῦ αὐτοῦ περί πολυπραγμοσύνης
ς') φύλ. 114-135; 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξήγησις Δανιήλ τοῦ
Πατμίου
ζ') φύλ. 135-169 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας, ἐξήγησις
η') φύλ. 169-183 Μ. Βασιλείου λόγος, ἐξήγησις Δανιήλ Πατμίου
θ') φύλ. 183^v -; τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸν Ζ' φαλμόν, ἐξήγησις.
Παραδίδονται ἐπίσης εὐχή στό Χριστό καί ὁμιλίαι σέ ἀγίους.

Σ η μ ε ι ὡ σ ε ι ς τ ο Ὑ γ ρ α φ έ ω ς' α') φύλ. 16^v Ταῦτα ἐτελειώθη-
σαν κόπῃ πολλῇ ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Πατμίου¹ ποιῶ τέλος καί τοῦ
δευτέρου λόγου ἀρχή δέ τοῦ τρίτου β') φύλ. 43^v Τέλος καί τῷ
θεῷ δόξα παρὰ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου Κανᾶ ἐγράφη γ') φύλ. 56^v
Τέλος τοῦ περί τούς εἰς τό ὁσπή: τιον οἰκοῦσαι φιλίας λόγου
, αψήγ' Δεκ(εμβρίου) ιβ'. δ') φύλ. 205^v , αψιη'.

675. ἀρ. 101² ΙΘ' αἰ. φύλ. 73 + IIII
α') φύλ. 1-21 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
β') φύλ. 21-72^v Εὐνεσίου 'Επιστολαί.
Τά κείμενα παραδίδονται μέ διὰ στιχο ἐρμηνεία.

676. ἀρ. 104³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 68
α') 1-34; <Κανόνες> δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἐξήγησις
β') φύλ. 34-59 Κανόνες: τῶν Θεοφανείων, τῆς 'Υπαπαντῆς, τῆς 'Ανα-
στάσεως καί τῆς Πεντηκοστῆς.

-
1. Γρηγόριος Κανᾶς τοῦ Πτωχαντώνικου, Πάτριος, γραφέας πολλῶν μαθηματα-
ρίων, Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.
 2. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 75-76.
 3. 'Ιω. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 77.

Σιάτιστα

Δημοτικό Σχολείο Γερανείων

677. αρ. 1¹ ΙΗ' αλ. (1715) φύλ. 114 (ἀκέφαλος)
- α') φύλ. 1-5 'Επιστολαί Γρηγορίω ἐπισκόπῳ
 - β') φύλ. 5-29 Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί
 - γ') φύλ. 29^V-52^V 'Ιουλιανοῦ ἐπιστολαί πρὸς Μ. Βασίλειον
 - δ') φύλ. 55-66^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Καυσάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν
 - ε') φύλ. 67-110 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ 'Ιουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
 - ς') φύλ. 110^V-112^V τοῦ αὐτοῦ κατὰ 'Ιουλιανοῦ στηλιτευτικός β', ἀτελής.
- Τὸ κεῖμενο γ' συνοδεύεται ἀπὸ ἐρμηνεία.
- Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 110· 1715 'Οκτωβρίου 22 καὶ τῇ θεῷ χάρις.
'Εν Ναούσῃ τῆς Θεσσαλίας.
678. αρ. 2² ΙΗ' αλ. (1707, 1715, 1738, 1740) φύλ. I-VII+211+I-XI (κολοβός)
- α') φύλ. 1-37^V Αἰσώπου Μῦθου
 - β') φύλ. 38-82 'Αγαπητοῦ διακόνου Ἰερεμίου κεφαλαίων παρανετηκῶν
 - γ') φύλ. 82^V-103 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου 'Επιστολαί
 - δ') φύλ. 103^V-112^V Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί
 - ε') φύλ. 127-153 <Λουκιανοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 - ς') φύλ. 154-175 <Πλουτάρχου> περὶ παιδων ἀγωγῆς
 - ζ') φύλ. 175^V-179^V Λιβανίου πρεσβευτικός α' πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς 'Ελένης
 - η') φύλ. 180-191^V 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

-
1. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, 'Απὸ τὴν πνευματικὴν ... σελ. 122. φύλ. 113· Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις πέφυκε τὸ βιβλίον τοῦ Κωνσταντίνου Παπᾶ Λαζάρου τοῦ ἐκ Σιάτισσης. 'Εν ἔτει· αὐτῷ 'Οκτωβρίου 15 ἐν Κατρανίτζῃ. Σχετικὰ μὲ τὸ κτήτορα σημειώνουμε τὴν ὑπαρξὴ Κωνσταντίνου διδασκάλου ἀπὸ τῆ Σιάτισσα, ὃ ὅπως ἐδίδασκε στὴν πατρίδα του μεταξὺ 1795-1800 ἢ 1775 καὶ ἐξῆς. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 55 καὶ Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, 'Η Παλδεΐα, τόμ. Α', σελ. 148.
 2. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 122-123. Τὸ χ/φο ἔγραψαν διάφοροι γραφεῖς.

θ') φύλ. 209-211 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς, ἀτελής.

Τὰ κείμενα α' καὶ θ' συνοδεύονται ἀπὸ ἐξήγηση.

Παραδίδεται ἐπίσης λεξικό 'Αρμενοπούλου (ἔτ. 1740).

Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') φύλ. 38* 1738 'Οκτωβρίου 10 β') φύλ. 180* 1740 Σεπτεμβρίου 16 γ') φύλ. 180* ἐν ἔτει σωτηρίῳ 'αφ' ε' δ') φύλ. 209* 1715 'Οκτωβρίου 18.

679. ἀρ. 3¹ ΙΗ' αἰ. (1740, 1746, 1747, 1748) φύλ. 157 (ἀκέφαλος καὶ κολοβος)

- α') φύλ. 1-10^V < Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου > ὁμιλία εἰς τοὺς ἀγίους πάντας
β') φύλ. 11-19 < τοῦ αὐτοῦ > περὶ προσευχῆς
γ') φύλ. 20-23^V Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
δ') φύλ. 31-36 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων
ε') φύλ. 37-75^V < Λουκιανοῦ > Νεκρικοὶ διάλογοι
ς') φύλ. 76-85^V 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
ζ') φύλ. 86^V-90^V Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ εἰς τὸν θρῆνον τῆς Θεοτόκου, λόγος ἀτελής
η') φύλ. 91-96^V 'Αποφθέγματα φιλοσόφων
θ') φύλ. 97-103 Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
ι') φύλ. 104-110 Μ. 'Αθανασίου λόγος εἰς τὴν 'Ανάληψιν
ια') φύλ. 111-116^V Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως 'Εγκώμιον εἰς τὴν Θεοτόκον
ιβ') φύλ. 117-127 Λιβανίου περὶ δυσκόλου ἀνδρός, μελέτη ἀτελής
ιγ') φύλ. 128-131^V Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
ιδ') φύλ. 132-154 Μαξίμου Μαργουνίου ὕμνος ἀνακρεόντειοι.

Τὰ κείμενα α'-δ', ζ' καὶ ιδ' συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ἐξήγησίν τους.

Παραδίδονται ἀκόμη ὁ 'Ακάθιστος ὕμνος καὶ 'Επιστολές.

Σημειώσεις. α') στό κείμενο γ'' 1740, 'Ιαν(ουαρίου) 28. Κωνσταντίνου Γεωργίου Νικολάου Λαζάρου β') στό κείμενο δ'' 1746 Νοεμβρίου 19. Κωνσταντίνου Γεωργίου Λάζαρη γ') στό κείμενο ς'' 1740 Αὐγ(ούστου) 11 δ') στό κείμενο η'' 1740 'Οκτωβρίου 13 ε') στό κείμενο ι'' 1747 Μαΐου 18 σὺν τῇ Χριστῇ ἀνέστη ς') στό κείμενο ια' 1747 Αὐγ(ούστου) 31 ζ') στό κείμενο ιβ'' 1748 Σεπ(τεμβρίου) 15. Σιλάτιστα.

1. 'Αντ. ΣΙΓΑΛΑ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 123-124. φύλ. 19* 'Εκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Γεωργίου Λάζαρη. Γιά τό κτήτορα βλ. ἀρ. 677.

680. αρ. 18¹ ΙΘ' αἰ. (1801) φύλ. 226
Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι τρεῖς.
Παραδίδονται ἐρμηνευμένοι.
Γραφῆας: Γεώργιος Σίφνος. Βουκουρέστι.

Σκίαθος

Ἱ. Μονή Εὐαγγελισμοῦ

681. αρ. 19² ΙΗ' αἰ. (1789) σελ. 1215
Θεοδώρου Προδρόμου ἱαμβεῖα.
Τό κείμενο παραδίδεται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία
Παραδίδονται ἀκόμη πραγματεῖες καί λόγοι.
Σημειώσεις α') σελ. 1111, ἀφ' ἧς Σεπτεμβρίου β') σελ. 1215. Καί τάδε
ὑπάρχει Μιχαήλ Φραγκοῦλη Ἀνατολικιώτου καί τῶν φίλων αὐτοῦ.

682. αρ. 33³ ΙΗ' αἰ. (1783-1785) σελ. 447
Ἀποφθέγματα διαφόρων σοφῶν.
Τό κείμενο παραδίδεται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') σελ. 51. Τέλος καί τῷ Θεῷ δόξα ...
ἀφ' ἧς Μαρτίου θ' ἡμέρας β') σελ. 258. Καί τόδε γ' ἐλήφθη
τέρμα ἐξ ἐμοῦ Γεωργίου Ἰθακησίου κατὰ τό ἀφ' ἧς ἔτος ια'
Ἀπριλίου μηνός γ') σελ. 394. Τέλος καί τῷ Ἁγίῳ Θεῷ δόξα
1783 Αὐγούστου ια' δ') σελ. 446. ... ὅταν δέ διεξέρη ὁ λα-
βῶν εὐχάς ὑπ' ἐμοῦ Γεωργίου τε καί Βαρθολομαίου, πρὸς Θεόν,
αἰρομέναις ταῖς χερσίν, ποιεῖτω κτλ.

-
1. Λύου ΠΟΛΙΤΗ, Συνοπτική ἀναγραφή χειρογράφων ἐλληνικῶν συλλογῶν. Θεσσαλονίκη, 1976, σελ. 40.
 2. Μητροπολίτου πρώην Ἡλείας ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Κατάλογος χειρογράφων καί ἐντύπων τῆς ἐν Σκιάθῳ Ἱ. Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Θεολογία, τόμ. 32(1961), σελ. 543(=243) ὅπου τά κείμενα χωρὶς σελιδαρίθμηση.
 3. ΑΝΤΩΝΙΟΥ πρώην Ἡλείας, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 392. Τά κείμενα χωρὶς σελιδαρίθμηση.

683. αρ. 37¹ ΙΗ' αλ. - ΙΘ' αλ. φύλ. 224
 α') Γνωμικά
 β') Λόγοι.

Τά κείμενα παραδίδονται με έρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 124^v. 'Εξεδόθησαν δέ ἐν τῇ κατὰ τὴν
 'Αριτζοῦ σχολῇ Καθηγητοῦ τε ὄντος ἡμῶν τοῦ σοφολογιώτατου δι-
 δασκάλου κυρίου 'Αγαπίου² Πελοποννησίου καὶ τοῦ Νεκταρίου, ὄν-
 ἐνισχύου Κύριος ἑσσεῖ β') φύλ. 206' Τέλος ἡ παρῴσα ἐδιωρθώ-
 θη παρὰ Μελετίου Πελοποννησίου, 'Αγιονόρει, 'Ιουνίου: Γράφω
 ἐγώ, ὁ 'Ιωάννης Κρανιδιώτης διὰ μνήμην.

684. αρ. 48³ ΙΗ' αλ. φύλ. 108

Ξενοφώντος Κύρου Παιδεία.

Τό κείμενο παραδίδεται με ψυχγωγική έρμηνεία.

'Εχει γραφῇ ἀπό τόν ἱεροδιδάκονα 'Ιωσήφ⁴ ἐκ Φουρνᾶ τῶν
 'Αγράφων.

Τύρναβος

Βιβλιοθήκη Πεζάρου⁵

685. αρ. 7⁶ ΙΗ' αλ. φύλ. 1-6+194+18 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-62^v < Γρηγορίου τοῦ θεολόγου 'Επιτάφιος στό Μ.
 Βασίλειο >, ἐξήγηση ἀκέφαλη

1. ΑΝΤΩΝΙΟΥ πρώην 'Ηλείας, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 393. Τά κείμενα χωρίς φυλλα-
 ρίθμηση.
2. Πρόκειται γιά τόν 'Αγάπιο Λεονάρδο ἢ 'Αγάπιο τόν πρεσβύτερο, διδά-
 σκαλο καὶ ἱεροκήρυκα. Γιά τήν παραμονή του στήν 'Αριτζοῦ (Ρύσιον)
 τῆς Βιθυνίας βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Σχολή Δημητσάνης, σελ. 83.
3. ΑΝΤΩΝΙΟΥ πρώην 'Ηλείας, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 397. Τό κείμενο χωρίς φυλλα-
 ρίθμηση.
4. Λόγιος μοναχός, γνωστός ὡς συνθέτης καὶ διωρθωτής 'Ακολουθίας στόν
 ἅγιο Νικόλαο τό Νέο. Βλ. Δημητρίου Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΥ, 'Άγιος Νικόλαος ὁ
 ἐν Βουναίνῃ. Διατριβή ἐπὶ διδακτορίᾳ. 'Εν 'Αθήναις 1972, σελ. 57.
5. Σήμερα φυλάσσεται στο Μορφωτικό 'Ιδρυμα τῆς Τραπεζῆς τῆς 'Ελλάδος.
 Πολύ συνοπτική περιγραφή τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης Πεζάρου ἔ-
 χει γύνει ἀπό τό Ἄλνι ΒΟΥΛΓΙΤΗ, Συνοπτική ἀναγνώση χειρογράφων ἑλλη-
 νῶν συλλογῶν. Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 53-58. Παραθέτομε τίς δικές μας
 περιγραφές.
6. Στό φύλ. 6 ἡ σημείωση: 'Ὁ κοινὸς δὲν ἐστὶν ὁ δόξ.

- β') φύλ. 63-74 Δημοσθένους 'Ολυνθιακός Α', "ἐξηγήσεις"
 γ') φύλ. 74-87 < τοῦ αὐτοῦ > 'Ολυνθιακός Β', "ἐξηγήσεις"
 δ') φύλ. 87-99^v < τοῦ αὐτοῦ > 'Ολυνθιακός Γ', "ἐξηγήσεις"
 ε') φύλ. 99-115^v < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Φιλύππου Α', "ἐξηγήσεις"
 ς') φύλ. 115-135^v < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Φιλύππου Γ', "ἐξηγήσεις"
 ζ') φύλ. 176-194^v 'Αριστοφάνους Νεφέλαι, "ἐξηγήσεις" ἀτελεῖς.

Παραδίδεται ἐπίσης τό περὶ ποιητικῆς τοῦ 'Αλεξίου Σπα-
 νοῦ.

686. ἀρ. 8 ΙΗ' αἰ. φύλ. 47 (κολοβός)
 α') φύλ. 1-17 < Μ. Βασιλείου > εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθή-
 κας
 β') φύλ. 17-34^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
 γ') φύλ. 35-47^v Λυσίου 'Επιτάφιος εἰς τοὺς Κορινθίων βοηθοὺς.
 Τόμος τρίτος¹.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

687. ἀρ. 30 ΙΗ' αἰ. φύλ. 210+5
 α') φύλ. 59-82^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐγκώμιον εἰς τόν
 Μ. 'Αθανάσιον
 β') φύλ. 83-132^v τοῦ αὐτοῦ κατὰ 'Ιουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
 γ') φύλ. 135-210^v Δημοσθένους λόγος περὶ τοῦ στεφάνου.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία, τὰ δέ β'-ζ'
 καί μέ πυκνά σχόλια στά περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη Λογική καί Εἰσαγωγή Μαθηματικῶν τοῦ πα-
 τᾶ Βασιλοπούλου.

688. ἀρ. 36 ΙΗ' αἰ. ΙΘ' αἰ. φύλ. 36, κολοβός
 α') φύλ. 1-18^v 'Αγαπητοῦ διακόνου "Εκθεσις κεφαλαίων παραι-
 νετικῶν, ἀτελής
 β') φύλ. 19-30^v Κείμενο παραινετικό, ἀκέφαλο καί ἀτελές
 γ') φύλ. 31-36^v Κείμενο παραινετικό, ἀκέφαλο καί ἀτελές.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

1. 'Εννοεῖται ὁ τρίτος τόμος τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας φιλολογικῆς τοῦ 'Ιω. Πατούσα.

- α') φύλ. 1-3^V < Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιτάφια στό Μ.Βασίλειο>, άκέφαλα
- β') φύλ. 4-12 < τοῦ αὐτοῦ > τετράστιχα
- γ') φύλ. 15^{F-V} τοῦ αὐτοῦ ἑαμβοι παραινετικοί μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- δ') φύλ. 16-22 < τοῦ αὐτοῦ > γνῶμικά διόστιχα
- ε') φύλ. 23-28^V 'Ο κανών τοῦ Εὐαγγελισμοῦ 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ς') φύλ. 29-32^V 'Ο κανών τοῦ Πάσχα 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ς') φύλ. 33-37 'Ο κανών τοῦ Ἀντιπάσχα 'Ιωάννου τοῦ μοναχοῦ
- η') φύλ. 39^{F-V} 'Ο κανών τῆς Κοιμήσεως τοῦ Κοσμᾶ, ἡ α' ᾠδή
- θ') φύλ. 40-47 'Ο κανών τῆς Κοιμήσεως 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ι') φύλ. 47^V-48 'Ο κανών τῶν Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ
- ια') φύλ. 48-57^V 'Ο κανών τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ιβ') φύλ. 58-67^V 'Ο κανών τῶν Θεοφανείων τοῦ Κοσμᾶ
- ιγ') φύλ. 70-79 'Ο κανών τῆς Ἀναλήψεως 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ιδ') φύλ. 79 'Ο κανών τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Κοσμᾶ, ἀτελής
- ιε') φύλ. 79^V-87 'Ο κανών τῆς Πεντηκοστῆς 'Ιωάννου τοῦ Ἀρκλά
- ις') φύλ. 88-92^V 'Ο κανών τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κοσμᾶ
- ις') φύλ. 93-97 Θεμιστίου περί τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως λόγος, ἀτελής
- ιη') φύλ. 101-136 Προκοπίου σοφιστοῦ Ἐπιστολαί
- ιθ') φύλ. 137-151 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις. Λόγος πρῶτος
- κ') φύλ. 151^V-166^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περί βασιλείας
- κα') φύλ. 167-185 < τοῦ αὐτοῦ > Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικὸς. Λόγος τρίτος
- κβ') φύλ. 186-222 Θεοφυλάκτου Σιμωνάκου Ἐπιστολαί κθ'
- κγ') φύλ. 223-237^V Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκράου Ἔργων τό Α'^{ου}
- κδ') φύλ. 238-248^V Ἡσιόδου τοῦ Ἀσκράου Ἔργων Β'^{ου}
- κε') φύλ. 250-280^V Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, ἀτελής.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 12^V· ἀφελ^ψ ἐν μηνί Μαρτίου ἡ β') φύλ. 47· τῆς Κοιμήσεως ὁ κανών ἔλαβε τέλος· ἐν ἔτει ἀπό Χ(ριστο)ῦ, ἀφελ^ψ· Οκτωβρίου λ^η γ') φύλ. 67^V· Καὺτός δέ ὁ κανών τῶν φώτων πέρας ἐδέξατο ἐν ἔτει ἀφελ^ψ δ') φύλ. 222· Τῶν τοῦ Θεοφυλάκτου ἐπιστολῶν τέλος· ἐν μηνί Δεκεμβρίῳ κα^η ἐν ἔτει, ἀφελ^ψ.

690. αρ. 46 ΙΗ' αλ. (1714) φύλ. 361

- α') φύλ. 1-17 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παρανετικαί δίστιχοι
β') φύλ. 22-45^v Λυκόφρονος 'Αλεξάνδρα, ἀτελής
γ') φύλ. 46-54 Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'¹
δ') φύλ. 54^v-62^v τοῦ αὐτοῦ 'Ολυμπιακός Β'
ε') φύλ. 63-75 τοῦ αὐτοῦ 'Ολυμπιακός Γ'
ς') φύλ. 76-138 Θουκυδίδου 'Ολόρου 'Ιστοριῶν Α' καί δημηγορίαι
 Κερκυραίων, Κορινθίων, Πελοποννησίων, 'Αθηναίων, Κο-
 ρινθίων, 'Αθηναίων, 'Αρχιδάμου, Σθενελαΐδου, Περι-
 κλέους
ζ') φύλ. 140-206 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α, Β, Γ
η') φύλ. 208-240^v Θεοφυλάκτου Σιμοκάτου 'Επιστολαί
θ') φύλ. 241-274 Προκοπίου σοφιστοῦ 'Επιστολαί
ι') φύλ. 275-283 Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
ια') φύλ. 284-299 Θεόγνιδος γινῶμαι ἐλεγειακαί
ιβ') φύλ. 300-348 Εὐριπίδου 'Εκάβη
ιγ') φύλ. 349-363^v Βατραχομουχία
ιδ') φύλ. 364-370^v Λουκιανοῦ Δίκη φωνέντων
ιε') φύλ. 371-381 <τοῦ αὐτοῦ> 'Ενύπνιον, "ἐξηγήσεις".

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία. 'Η
ψυχαγωγική ἐρμηνεία τοῦ κειμένου ιε' ἔχει γραφή καταλογάδην.

Σημείωση τοῦ γραφέως φύλ. 348 Τέλος τοῦ ποιητοῦ Εὐριπίδου· αψιδ^ψ ἐν
 μηνὶ Φεβρουαρίῳ κς'.

691. αρ. 52 ΙΗ' αλ. (1755, 1758) φύλ. 236

- α') φύλ. 1-26^v Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
β') φύλ. 27-34^v 'Ο κανὼν τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
γ') φύλ. 35^{x-v} 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων < τοῦ αὐτοῦ >
δ') φύλ. 35^v-43^v 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκη-
 νοῦ
ε') φύλ. 46-50^v 'Ο κανὼν τῶν Θεοφανείων τοῦ Κοσμᾶ

1. 'Η ἐξηγήσις τοῦ λόγου ἔχει γραφή καταλογάδην στὸ δεξιό ἥμισυ τῆς κάθε σελί-
δας. 'Απὸ τό φύλ. 50 καί ἐξῆς γράφεται διαστιχῶς.

- ς') φύλ. 50^v-58^v 'Ο κανών τῶν Θεοφανείων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ζ') φύλ. 59-64^v 'Ο κανών τῆς Ὑπαπαντῆς, τοῦ Κοσμᾶ
- η') φύλ. 65-69^v 'Ο κανών τῶν Βαῦων < τοῦ αὐτοῦ >
- θ') φύλ. 70-71^v < 'Ο κανών τῆς Μ. Δευτέρας τοῦ Κοσμᾶ >
- ι') φύλ. 72-73^v < 'Ο κανών τῆς Μ. Τρίτης τοῦ αὐτοῦ >
- ια') φύλ. 74-76^v < 'Ο κανών τῆς Μ. Τετάρτης >
- ιβ') φύλ. 77-83^v Οἱ κανόνες τῆς Μ. Πέμπτης τοῦ Κοσμᾶ
- ιγ') φύλ. 84-89^v 'Ο κανών τοῦ Μ. Σαββάτου < τοῦ αὐτοῦ >
- ιδ') φύλ. 90-94^v 'Ο κανών τοῦ Πάσχα 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ιε') φύλ. 95-101^v 'Ο κανών τῆς Ἀναλήψεως 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ισ') φύλ. 101^v-103^v 'Ο κανών τῆς Ἀναλήψεως 'Ιωσήφ < τοῦ Θεσσαλονίκης >
- ις') φύλ. 104-111^v Οἱ κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς Κοσμᾶ μοναχοῦ καὶ 'Ιωάννου τοῦ Ἀρχιδ
- ιη') φύλ. 112-132^v < Κέβητος θηβαίου Πίνας >
- ιθ') φύλ. 133-170^v Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν¹
- κ') φύλ. 190-236^v Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων Κεφάλαια παραινετικά πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἑα'.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης καὶ θεματογραφία ἔτ. 1758.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 90'· αψνε' Μαρτίου ιε' β') φύλ. 171' ἡρ-
ξάμεθα τῶν κατ' εἶδος τῶν ἐνεργητικῶν θεμάτων κατὰ τό· αψνη' 'Ιαν-
νουαρίῳ -α'.

1. Προηγείται ἡ ἐπιστολὴ Ἀρσενίου Μονεμβασίας πρὸς τὸν πάπα Λέοντα Ι', ἡ ὁποῖα ἔχει προταχθῆ στήν ἐκδόση τῆς συλλογῆς τῶν ἀποφθεγμάτων πού ἐπραγματοποίησε ὁ Ἀρσένιος στή Ρώμη. Βλ. σχετικά Κ.Ι. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν. Μετάφρασις Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΝ, Ἀθήναι, 1965, σελ. 164-65.

Πατριαρχείο Ἱεροσολύμων
Κυρίως Πατριαρχική Βιβλιοθήκη

692. ἀρ. 182¹ ΙΗ' αἰ. (1771-1780) φύλ. 317
- α') Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχου
β') Νεΐλου ἀσκητοῦ γυνῶμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν
γ') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυναικὰ μονόστιχα καὶ τετράστιχα
ε') Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
ς') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
ζ') < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τοὺς ἁγίους πάντας
η') Μ. Βασιλείου λόγου
θ') Κανόνες ἱαμβικοῦ Κοσμᾶ, Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Μάρκου Ὑδροῦντος
ι') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον.
- Τὰ κεῖμενα μέ διάστιχο ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') ... ἀπὸ τὸν διδάσκαλον Ματ(θαῖον)² εἰς τὸν θεράποντα αὐτοῦ κύρ Κοσμᾶν β') ... ἀφιερῶθη εἰς τὸν Κυριάκον Βάρναλη ἀγιοταφίτην γ') στό τέλος τῶν γυνῶν Νεΐλου· ἄφρα Ἰουλίου ἡ' διὰ χειρὸς Κοσμᾶ μοναχοῦ δ') στό τέλος τῆς Χρηστοθήθειας· Σεπτεμβρίου 2 1780 ἐγράφησαν τὰ παρόντα κεφάλαια καὶ τό προοίμιον.
693. ἀρ. 188³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 401
- α') φύλ. 1-279 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Θ
β') φύλ. 304-401 Ὀμήρου Ὀδυσσεύς α-ε.
- Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μέ σχόλια.
- Παραδίδονται ἐπίσης κεῖμενα ἐκ τῶν ἐρωτήσεων Ἀναστασίου Σιναΐτου καὶ παύγνια.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, ἥτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιοτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν κωδίκων. Τόμ. Α', Πετρούπολις 1891, σελ. 273-274. φύλ. 1' καὶ τόδε ἐμοῦ Κυριάκου τοῦ ἀπὸ Βάρνης ἁφου'. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
2. Πρόκειται ἔως γιὰ τὸ Ματθαῖο Γανοχωρίτη, διδάσκαλο τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 445.
3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 276.

- α') 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχῆς
 β') τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
 γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνυμικά τετράστιχα
 δ') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 ε') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
 ς') Μ. Βασιλείου εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 ζ') τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 η') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς.

Τὰ κείμενα μέ διδαστιχο ψυχγωγικῇ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') τὴν μέν ἔναρξιν γαμηλιῶνος εἰκοστῇ, τὴν δέ ἔκβασιν σκιρροφοριῶνος δεκάτῃ πρώτῃ εὔληφεν ὁ ἀνακείμενος τοῦ 'Ισοκράτους ρήτορος λόγος [=ὁ πρὸς Δημόνικον] β') τὴν μέν ἀρχὴν Μαΐου ιγ', τὸ δέ τέλος 'Απριλίου κθ' πεποιήκαμεν τῶν παρόντων τοῦ Πλουτάρχου λόγων παρὰ Παρθενίου² ἱεροδιακόνου διδάσκοντος ἐν τῷ κατὰ τῆς Βυτίνης φροντιστηρίῳ.

- α') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφέ-
 λοῦντο λόγων
 β') τοῦ αὐτοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν αὔτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός
 γ') τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ μή προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς
 δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι ἔξ⁴
 ε') Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 302-303. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

2. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν Παρθένιο Γαβριλίδου τῆς σχολῆς Βυτίνης. Ἐχε-
 τικά βλ. Π. ΠΑΠΑΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΥ, Περὶ τῆς ἐν Βυτίνῃ ἐλληνικῆς σχολῆς, τῶν
 πρώτων αὐτῆς διδασκάλων καὶ τῆς ἐν αὐτῇ καταρτιζομένης βιβλιοθήκης. Ἐν
 Ναυπλίῳ 1858. Τοῦ ΙΔΙΟΥ, Μεθυδριάς. Ἐν Ἀθήναις, 1883 σελ. 106 καὶ ἐ-
 ξῆς. Επίσης Β.Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, Κατάλογος χειρογράφων Βυτίνης. ΔΙΕΕ,
 τόμ. 14 (1960), σελ. 403 καὶ Χ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἐλληνικὴ Σχολή τῆς Βυ-
 τίνης κατὰ τὴν περίοδο 1824-1832. Πελοποννησιακά, τόμ. 7 (1969-1970), σελ.
 255-270.

3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 320. Χωρίς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
 φυλλαρίθμηση. Στὴν ἀρχὴ τοῦ χ/φου ἡ σημείωσις καὶ τότε ξὺν τοῖς ἄλλοις
 πέλει Πάνου τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος.

4. Οἱ λόγοι δὲν προσδιορίζονται στὸν Κατάλογο.

- ς') Φωτίου ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολῆς.
Τὰ κείμενα μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τὸ δὲ ς' καὶ μὲ
σχόλια.

696. ἀρ. 249¹ ΙΗ' αἰ. (1775-1787) φύλ. -
- α') Κανὼν τριαδικὸς Μητροφάνους Σμύρνης
- β') 'Ο κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ Κοσμᾶ
- γ') 'Αποφθέγματα τῶν ἐπτὰ σοφῶν
- δ') 'Ο κανὼν τῶν Βαῶν τοῦ Κοσμᾶ
- ε') 'Ο κανὼν τῆς 'Αναστάσεως τοῦ 'Ιωάννου Δαμασκηνοῦ
- ς') 'Ο κανὼν τῆς 'Αναλήψεως 'Ιωάννου μοναχοῦ
- ζ') Κανόνες διάφοροι² τοῦ Κοσμᾶ
- η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀλφάβητος < παραινετικὴ > καὶ < παρ-
θενίης ἔπαινος >
- θ') 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- ι') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιστολὴ πρὸς Σέλευκου
- ια') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
- Παραδίδεται ἐπίσης θεματογραφία καὶ ἀπαρίθμηση τῶν ἀρχιερέων
Παλαιστίνης καὶ ἀξιωματούχων τοῦ Πατριαρχείου 'Ιεροσολύμων.

697. ἀρ. 254³ Ις' αἰ. φύλ. 328
- Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιητικὰ ἔργα μὲ ψυχαγωγικὴ ἐρ-
μηνεία, μερικὰ δὲ καὶ μεταφρασμένα.

698. ἀρ. 283⁴ ΙΗ' αἰ. (1753, 1769) φύλ. 307
- α') 'Ιγνατίου διακόνου ἔκθεσις
- β') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
- γ') Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 320-321. Χωρὶς ἀριθμὸ φύλλων καὶ
φυλλαρίθμηση. Ἐγράφη ἐπὶ πατριαρχείας 'Αβραμίου 'Ιεροσολύμων (1775-1787).

2. Δέν προσδιορίζονται στὸν Κατάλογο.

3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 323.

4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 356-357. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

- δ') τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης
- ε') Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων ἀπολογία
- ς') Ἡσιόδου Ἔργα, τό Α' ^{ον}
- ζ') Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα
- η') Ὀμηρόκεντρα
- θ') <Ὀμήρου> Βατραχομουμαχία
- ι') <Ὀμήρου> Ἰλιάδος Α-Δ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') στό τέλος τῶν Ἔργων κατὰ τοῦς 1769 Δεκεμβρίου ζ' ὁ μοναχὸς Αὐξέντιος ἀναψυχάγωγε τό παρόν ποίημα τοῦ Ἀσκραίου Ἡσιόδου· β') στό τέλος τῶν Ὀμηρόκεντρων τέλος καί τῷ θεῷ δόξα ἐν ἔτει, αψυγ', πόνος τοῦ Διονυσίου καί κανδηλάπτης.

699. ἀρ. 284¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 323
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 - β') Ἀσματικοὶ κανόνες² Κοσμᾶ καί Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ
 - γ') Λουκιανοῦ Δίκη φωνηέντων
 - δ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 - ε') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
 - ς') τοῦ αὐτοῦ Πανηγυρικός
 - ζ') Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
 - η') <Ὀμήρου> Ἰλιάδος Α-Ε.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

700. ἀρ. 301³ ΙΗ' αἰ. (1787) φύλ. 278
- Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Γ, μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἐπίσης θεματογραφία Ματθαίου τοῦ Γανοχωρίτου, τοῦ ἔδου ἐπιγράμματα, περὶ μέτρου λαμβανοῦ ἔτ. 1787 καί ἠρωελεγεῖα στή χώρα Γανοχώρων Ἰωάννου ἐκ Μυριοφύτου.

-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 357. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
 2. Δέν προσδιορίζονται
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 364-365. Χωρίς φυλλαρίθμηση. Στό ἐσωτερικό τῆς πρώτης πινακίδας· καί τόδε κτῆμα καί πόνος Κοσμᾶ τοῦ ἀπὸ Γάνου.

701. ἀρ. 306¹

ΙΗ' αἰ.

φύλ. 144

- α') Λιβανίου μελέτη. Ἀρχ. Οὐχ ὑπὲρ τὸν πρῶτον
β') <τοῦ αὐτοῦ> μελέτη. Ἀρχ. Ἀλλ' εἰ καὶ χαλεπός
γ') <τοῦ αὐτοῦ> μελέτη. Ἀρχ. Εἰδώς ὁμᾶς, ὧ ἄνδρες
δ') <τοῦ αὐτοῦ> μελέτη. Ἀρχ. Ἦν ἄρα ὡς ἔοικεν
ε') Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί
ς') Μ. Βασιλείου Ἐπιστολαί
ζ') Ἰουλιανοῦ Ἐπιστολαί
η') Ἀριστοτέλους, Διογένους καὶ Κράτητος ἐπιστολαί.
Τὰ κεῖμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

702. ἀρ. 329²

ΙΗ' αἰ. (1788)

φύλ. 269

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
β') <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Καισάριον Ἐπιτάφιος
γ') Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους λόγος
δ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
ε') Πλουτάρχου περὶ καίδων ἀγωγῆς
ς') τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν
ζ') τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης
η') Θεμιστίου περὶ φιλίας
θ') Γαβριίου Ἑλληνος τετράστιχα.

Τὰ κεῖμενα μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης παράφραση αἰσωπείου μύθου, ἀδήλου ἐγκώμιου
στόν Δελαδέττια Φλόρια καὶ στίχου ἠθικοῦ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') στό τέλος τοῦ κευμένου γ'· ἀψη' Δεκεμβρίου
2 ἡμέρᾳ τετάρτῃ β') στό κεῖμενο ς'· ἀψη' κατὰ τὰς τοῦ Μαΐου 12
ἢ κατὰ τὰς 11 τὴν Πέμπτην γ') στό κεῖμενο η'· ἀψη' Σεπτεμβρίου
11 ἡμῶν δευτέρᾳ.

703. ἀρ. 331³

Ις' αἰ.

φύλ. 57

- α') φύλ. 12-19 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α (στίχοι 252)

-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 366-367, χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 373-374, χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 374-376. Ἡ φυλλαρίθμηση δὲν εἶναι σαφής.

β') φύλ. 43-50 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα μέ ἐρμηνεία Νικήτα τοῦ καὶ Δαβίδ

γ') φύλ. 50; τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοὶ μονόστιχοι κατ'ἀλφάβητον

δ') φύλ. 50; τοῦ αὐτοῦ ἐπιγράμματα εἰς τὸν Μ.Βασίλειον μέ ἐρμηνεία Νικήτα τοῦ Παφλαγόνος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης δύο ὁμιλίες ἀδήλου, Γεωργίου Ζυγαδηνοῦ γραμματικά, πληροφορική διδασκαλία, Θεοδώρου Προδρόμου κανὼν κατ' ἀλφάβητον περὶ τῶν ἀντιστοιχῶν. Ἄλλοι ὅμοιοι κανόνες Γαλακτίωνος, Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον, Θεοδώρου διακόνου ἐπιτύμβιον στὸ Μᾶρκο τὸν Εὐγενικό, Μελετίου τοῦ Βλαστοῦ περὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, λέξεις τῶν Εὐαγγελίων¹.

704. ἀρ. 335² ΙΗ' αἰ. (1783) φύλ. 196

α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

β') τοῦ αὐτοῦ γνωμικά ὁύστιχα

γ') τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα

δ') Φωτίου ἡ πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας ἐπιστολή

ε') Θεόγνιδος γνῶμαι ἐλεγειακαί.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Τὸ χειρόγραφο ἔχει γραφῇ ἀπὸ τὸν Παπαγεωργόπουλο Δημητριάδην-
τὸ ἔτος 1783³.

705. ἀρ. 353⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 111

φύλ. 88 -111; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παραίνεσις πρὸς Σέ-
λευκον.

Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης ἑκθεσις ρητορικῶν κανόνων, μεταφρασμένη
ἀπὸ τὰ λατινικά ἀπὸ τὸν ἱεροδιάκονο Μακάριο.

1. Τὸ χειρόγραφον κτῆμα πρῶτα τοῦ Νεοφύτου ἱερομονάχου τοῦ Μακεδόνος (1608) καὶ κατόπιν Ἐφραίμ πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Βλ. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 374.
2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 377. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
3. Αὐτόθι. Τὸ χειρόγραφον περιῆλθε στὸν Ἀθανάσιο Μουνδανιώτην, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὴ σημείωση: ἐκ τῶν τοῦ Ἀθανασίου Μουνδανιώτου. Βλ. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ.
4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 382.

706. ἀρ. 372¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 33

α') 'Ισοκράτους τρεῖς λόγοι

β') Πυθαγόρου Χρυσᾶ "Επη.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

707. ἀρ. 373² ΙΗ' αἰ. (1786) φύλ. 715

α') Φωτίου 'Επιστολή πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας

β') Πλουτάρχου 'Αποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν

γ') Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί

δ') Λιβανίου, Βρούτου, 'Ιουλιανοῦ, Φιλίππου, 'Αριστοτέλους, 'Αλεξάνδρου, Κράτητος, Διογένους, 'Αλκίφρονος, Φιλοστράτου, 'Αριστεναίου, Θεοφυλάκτου, Αἰλιανοῦ, Αἰνείου, Διονυσίου σοφιστοῦ 'Επιστολαί

ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί

ς') φύλ. 248-455 "Ἐξηγήσεις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Γρηγορίου ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ τοῦ κυρίου Δανιὴλ διδασκάλου Πατμίου"³

ζ') Συνεσίου 'Επιστολαί

η') Δημοσθένους κατὰ Φιλίππου λόγος Β'

θ') Συνεσίου 'Επιστολῶν παράφραση

ι') 'Ηρωδιανοῦ προοίμιον ἱστορίας, παράφραση.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') στό τέλος τοῦ κειμένου ζ'· διὰ χειρὸς τοῦ Γρηγορίου Πατμίου ἐγράφη β') στό τέλος τοῦ κειμένου θ'· ἀφ' ἑσ' 'Ιανουαρίου καὶ τέλος τῶν ἐξηγήσεων τῶν τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου ἐπιστολῶν.

708. ἀρ. 382⁴ ΙΗ' αἰ. (1764) φύλ. 72

φύλ. 1-72 Συνεσίου λόγος περί βασιλείας πρὸς 'Αρκάδιον.

Τό κείμενο μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία. Προτάσσεται προοίμιον.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1· ἀψξδ', 'Ιουνίου α' ἄρχησα τόν παρόντα λόγον καὶ γ' 'Ιωακείμ.

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 394, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 394, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

3. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., 398-399, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

709. αρ. 394¹ ΙΖ'-ΙΗ' αλ. φύλ. 669
- α') 'Επιγράμματα ἐκ τῆς Πλανουδείου ἀνθολογίας
 - β') Κάτωνος γυνῶμαι
 - γ') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 - δ') Φωκυλίδου Ποίημα νοσητικόν
 - ε') 'Αριστοφάνους Πλοῦτος
 - ς') 'Ιλιάδος Α-Ι
 - ζ') 'Ησιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 - η') Εὐριπίδου Ἑκάβη
 - θ') Εὐριπίδου Ὀρέστης
 - ι') Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
 - ια') 'Επιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας
 - ιβ') Πινδάρου διάφορα,

710. αρ. 441² ΙΖ' αλ. φύλ. 17
- α') φύλ. 1^v-3^v Γρηγορίου τοῦ θεολόγου μονόστιχα ἑξάμετρα κατ' ἀλφάβητον
 - β') φύλ. 4-17 τοῦ αὐτοῦ περὶ παρθενίας, παράφραση.
- Τὰ κείμενα μέ ἐρμηνεῖα τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτου, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἐξῆς σημείωση τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, στὸ φύλ. 1. Τὸ παρὸν σύγγραμμα ὑπάρχει Τραπεζουντίου σχολαρίου ἐν τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολ(ε)ῳ Σεβαστοῦ³ ὅπερ συνέγραψε δι' ἡμετέρας ἐπιταγῆς. Ὁ Ἱεροσολύμων Δοσιθεός.

711. αρ. 453-454⁴ ΙΗ' αλ. (1740-1743) σελ. 1052
- α') Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχοι
 - β') < Ἀντωνίου > τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήτεια

-
1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 405-406, χωρὶς φυλλαρίθηση. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πρώτης πινακίδας ἡ σημείωση καὶ τόδε Κοσμᾶ τοῦ ἀπὸ Γάνου, ἁψπε'.
 2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 426-427.
 3. Μαθητῆς τοῦ Ἰωάννη Καρυοφύλλη καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, διαδέχεται τὸ δεῦτερο, τὸ 1672, στή διεύθυνση τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Σύμφωνα μέ τὸ σημείωμα τοῦ Δοσιθέου, τὸ χ/φο ἐγράφη διὰ τὸν ὁ Σεβαστός ἦταν σχολάριος (=μαθητής), δηλ. πρὸ τοῦ 1672. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 250.
 4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 429-430, χωρὶς φυλλαρίθηση.

- γ') Κέβητος Θηβαίου Πύναξ
- δ') Φωκυλίδου Ποίημα νομθετικών
- ε') Κάτωνος Ρωμαίου γυνῶμαι
- ς') Πυθαγόρου Χρυσᾶ Ἔπη
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
- η') Λουκιανοῦ διάφορα συγγράμματα
- θ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
- ι') Συνεσίου Ἐπιστολαί
- ια') τοῦ αὐτοῦ περὶ βασιλείας λόγος πρὸς Ἀρκάδιον
- ιβ') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Δ.
- ιγ') Τὰ κείμενα παραδίδονται παραφρασμένα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') τέλος τῶν ἐξηγήσεων τοῦ Χρυσολωρᾶ παρὰ Ἰωάννη Ἐνετίησι· αψμ' Ἰουλίου ις' β') στό τέλος τοῦ κειμένου β'· 29 Ἰαννουαρίου 1743 γ') στό τέλος τοῦ κειμένου γ'· 13 Ὀκτωβρίου 1742 δ') στό τέλος τοῦ κειμένου ε'· 26 Ἀπριλίου 1743.

712. ἀρ. 455¹ ΙΗ' αἰ. (1724) φύλ. 178
 φύλ. 1-178 Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ ψυχραγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· α') φύλ. 178· τέλος· αψκδ' Ἰαννουαρίῳ κε'. + Ἰάκω-
 βος ἱερομόναχος Ἀναστάσιος² ἐν Πάτρῳ.

713. ἀρ. 456³ ΙΖ' αἰ. φύλ. 125
 α') φύλ. 66 Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχου
 β') φύλ. 92 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον.
 γ') φύλ.· <τοῦ αὐτοῦ> ἑτέρα ἀλφάβητος παραλινετική πρὸς Φιλόπανον
 δ') φύλ.· <Ἰγνατίου σκευοφύλακος> ἑτέρα ἀλφάβητος παραλινετική
 ε') φύλ. 97-107 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυνωμικά δίστιχα

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 430.

2. Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὸν κατόπιν περίφημό διδάσκαλο Ἱεροσολύμων Ἰάκω-
 βο Ἀναστασίου, μαθητὴ τοῦ Μακαρίου Καλογερᾶ. Νικ.Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἰάκω-
 βος. Ὁ Ἀναστάσιος, ΘΗΕ, τόμ. 6 (1965), στήλ. 643-645, ὅπου καὶ ἡ παλαιότε-
 ρη βιβλιογραφία.

3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 430, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

ς') φύλ. 107-125 Μ. Βασιλείου όμιλία ότι ούκ έστιν αϊτιος τών κα-
κών ό θεός·

Τά κείμενα παραδίδονται μέ ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη Μαθουσάλα μοναχού Συναΐτου Κεφάλαια έκ
του "Παραδείσου".

714. άρ. 463¹ ΙΗ' αϊ. (1785) φύλ. 167

α') 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

β') Πλουτάρχου περί παιδων άγωγής

γ') < τοϋ αϋτοϋ > περί τοϋ άκούειν

δ') < τοϋ αϋτοϋ > περί πολυπραγμοσύνης.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη 'Εκλογαί όμιλιών του Χρυσοστόμου, Διήγησις
ότι οί Λατίνου άφήνουν άτάφους τούς όρθοδόξους, περί μωρολογημάτων
του Παπα, περί αίρέσεων, περί τών αϊτίων διά τά όποια γίνονται με-
ρικοί αίρετικοί, τμήματα από τόν 'Ιπποκράτη καί τόν Εϋσέβιο Καισα-
ρείας.

Σημείωση του γραφέως· φύλ. 154^v τέλος... κατά μήνα 'Ιούλιον 1785. Τό
χειρόγραφο από δύο γραφείς. 'Ο πρώτος έγραψε τά φύλλα 1-158, ό δεύ-
τερος τά υπόλοιπα.

715. άρ. 469² ΙΗ' αϊ. φύλ. 348

α') φύλ. 4-12 Νικοβούλου προς τόν υϊόν

β') φύλ. 12- ; 'Ισοκράτους < Νικοκλής > ή συμμαχικός

γ') φύλ. ; 'Αντωνίου < Βυζαντίου > Χρηστοθήθεια

δ') φύλ. 60-78 Μ. Βασιλείου όμιλία προτρεπτική εις τό βάπτισμα

ε') φύλ. 78-87 Παρά Νικοβούλου προς τόν πατέρα

ς') φύλ. 87-109 Γρηγορίου του Θεολόγου λόγος εις τόν άγιον
'Αθανάσιον.

ζ') φύλ. 109-133 'Ισοκράτους προς Δημόνικον

η') φύλ. 133-149 < τοϋ αϋτοϋ > Βούσιρις

θ') φύλ. 149-206 Γρηγορίου του Θεολόγου 'Απολογητικός τής εις
Πόντον φυγής

ι') φύλ. 206-251 Εϋριπίδου 'Εκάβη

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 432-433, χωρίς φυλλαρίθμηση.

2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 435, χωρίς άκριβή φυλλαρίθμηση.

- ια') φύλ. 251-271 Θεμιστίου λόγος περί της <φιλοκοίας> του βασιλέ-
ως
ιβ') φύλ. 271 Λυκόφρονος του Χαλκιδέως 'Αλεξάνδρα.
ιγ') φύλ. ; -348 'Ησιόδου "Εργα καὶ 'Ημέραι.

'Ι.Μ. 'Αγίου Σάββα

(στην Πατριαρχική Βιβλιοθήκη)

716. αρ. 424¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 178
α') φύλ. 1-43 'Αριστοφάνους Νεφέλαι
β') φύλ. 44-82 Εὐριπίδου 'Εκάβη
γ') φύλ. 83-137 Εὐριπίδου 'Ορέστης
δ') φύλ. 138-169 'Ησιόδου "Εργα καὶ 'Ημέραι
ε') φύλ. 170-178 Κάτωνος γινῶμαι παλαινετικά δόστιχα
717. αρ. 426² ΙΖ' αἰ. (1697-1698) φύλ. 274
α') φύλ. 1-58 Λουκιανοῦ διάφορα ἔργα
β') φύλ. 59 "'Εξηγήσεις" τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ
γ') Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
δ') <τοῦ αὐτοῦ> περί φιλοσόφου ἥθους
ε') <τοῦ αὐτοῦ> διάλογος Διογένους καὶ 'Αλεξάνδρου.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 59* 'Εντεῦθεν ἄρχεται ἡ ἐξηγήσις τοῦ
Λουκιανοῦ παρὰ τοῦ ἐν διδασκάλους ἡμῶν κυρίου Χρήστου Δημητρίου
1697 νοεμβρίου 23 β') Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ἐνυπνίου. Πόνος
'Αθανασίου τοῦ ἱεροδιακόνου τοῦ ἐκ Βυθηκουκίου 1697 Ἰανουαρίου 6
γ') 1698 Ἰαννουαρίῳ 25 ἐτελειώθη δ') Τέλος εἴληψε ἐπὶ ἔτους 1698,
μαρτίῳ 22. Πόνος 'Αθανασίου.

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ. τόμ. Β', σελ. 541-542, χωρὶς ἀκριβῆ φυλλαρίθμηση. Φύλ. 178* 'Η παροῦσα δέλτος ὑπάρχει ἐμοῦ Εὐγενί(ου) ἱεροδιακόνου.
2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 543, χωρὶς ἀκριβῆ φυλλαρίθμηση.
3. 'Ο ἀναφερόμενος διδάσκαλος Δημήτριος Χρήστου ἢ Χρήστος Δημητρίου δέν εἶναι γνωστός ἀπὸ ἄλλες πηγές. Σώζεται ἐπιστολή τοῦ ἔτους 1708, πρὸς τὸ Χρύσανθο Νοταρᾶ, τῆς ὁποίας ὁ ἀποστολέας Δημήτριος Χρήστου εὐχαριστεῖ τὸν ἀποδέκτη γιὰ τὸ διορισμό του ὡς γραμματικοῦ. Εἶναι τὸ ὕδω πρόσωπο; Μ.Π.Τ.Φά-μελος Τουρκίας.

718. ἀρ. 437¹ ΙΗ' αἰ. (1769) φύλ. 238

- α') Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
- β') Θεοκρίτου Εἰδύλλια ιε'
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὰ καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- δ') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι.

Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μέ ψυχαραγωγική ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

Παραδίδεται ἐπίσης ἐπιτομή ἐξηγήσεων Προκοπίου στὸν Ἡσαΐα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1' ἀπὸ Χριστοῦ ἔτει 1769 Ἰουλίου α'.

719. ἀρ. 446² ΙΗ' αἰ. φύλ. 143

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι πέντε³.

Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μέ ψυχαραγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· Μαθήματα τοῦ Ἰωαννῆς Σμυρναίου.

720. ἀρ. 452⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 210

α') Κανόνες ἀσματικοὶ Κοσμᾶ μελποδοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

β') Λουκιανοῦ Ἐνύπλιον

γ') <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι

δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἔπη.

Τὸ χειρόγραφο γραμμένον ἀπὸ τὸν Κυριακὸ, καλλιγράφο σπουδαστὴ⁵.

721. ἀρ. 453⁶ ΙΗ' αἰ. (1733-1735) φύλ. 279

α') φύλ. 1-40 Εὐρυπίδου Ἑκάβη

β') φύλ. 41-82 Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος

γ') φύλ. 83-108 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι

1. Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 549, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 551

3. Ὁ πέμπτος λόγος ἐλλειπής

4. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 552, χωρὶς φυλλαρίθμηση.

5. Αὐτόθι

6. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 552-553, χωρὶς ἀκριβῆ φυλλαρίθμηση.

- δ') φύλ. 110-159 Πινδάρου 'Ολυμπιονεκαί
 ε') φύλ. 161-279 Πλανούδη 'Ανθολογίας έπιγραμμάτων μέρος πρώτον.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία καί σχόλια στά περιθώρια.

Τό χειρόγραφο γραμμένο από τόν Κυριακό (πρβλ. άρ. 720).

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 82' 'Εν ἔτει· αϕλγ^ψ 'Ιουνίου κβ' β') φύλ. 108' 'Εργων ημερέων τε πέρας τοῦ 'Ησιόδοιο. + 'Εν μηνί Αὐγού-
 στῳ κδ', αϕλγ^ψ ἡμέρα Παρασκευῇ δώη, δε' ἡμῖν Κύριος ὁ Θεός πλεί-
 στην προθυμίαν καί ἐν ἄλλοις ποιηταῖς γ') φύλ. 159' Τέλος τοῦ
 τέσσαρες καί δεκάτου καί τελευταίου τῶν 'Ολυμπίων εἴδους' καί τῷ
 μόνῳ σοφῷ θεῷ δόξα' ἐν ἔτει σωτηρίῳ αϕλγ^ψ Δεκεμβρίῳ κα' δ') φύλ.
 279' Τέλος τοῦ πρώτου τμήματος καί τῷ θεῷ δόξα. 'Εν· ἔτει· αϕλε'
 φευρουαρίου κθ' ἡμέρα Παρασκευῇ ἐτελειώσαμεν τό ἐπιγραμματάριον
 εἰς δόξαν Θεοῦ. Κύριε κύριε ἀπό τοῦ νῦν ἀπελθέτω ἀπ' ἡμῶν ἡ νωθρό-
 της καί φώτισον τόν νοῦν ἡμῶν τοῦ συνιέναι τάς Γραφάς.

722. άρ. 454¹ IH' αί. (1730-1732) φύλ. 185

- α') φύλ. 1-19 <Χρυσολωρᾶ> γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ δια-
 φόρων ποιητῶν
 β') φύλ. 20-29 Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά δίστιχοι.
 γ') φύλ. 30-32 Πυθαγόρου Χρυσᾶ 'Επη
 δ') φύλ. 33-39 Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
 ε') φύλ. 39^V <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> εἰς τόν μέγαν Βασίλειον
 ἐπικήδεια εἴτε ἐπιτάφια
 ς') φύλ. 41 Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου Στίχοι ἡρωελεγεῖται εἰς
 τήν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
 ζ') φύλ. 65-68 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινῶμαι μονόστιχοι κατ' ἄλ-
 φάβητον, γνωμικά δίστιχα καί τετράστιχα
 η') φύλ. 69 Αἰσώπου Μῦθοι
 θ') φύλ. 97-185 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγική έρμηνεία, τά ὑπ' ἄρ. γ' καί ς' καί μέ σχόλια στά περιθώρια.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 19' Τέλος τῶν τοῦ Χρυσολωρᾶ μονοστίχων γιν-
 ῶμων ... αϕλβ' 'Απριλίου ιζ'... διὰ χειρός κάμοῦ Κυριακοῦ υἱοῦ Εὐθυ-
 μίου τοῦ Καλλιστράτου β') φύλ. 29' 'Εν ἔτει σωτηρίῳ αϕλ' ἐν μηνί
 'Ιουλίῳ ιε' ἡμέρα τετάρτη τοῦ ἀγίου 'Αθηνογένους γ') φύλ. 32' 'Εν
 ἔτει σωτηρίῳ αϕλ', ἐν μηνί Αὐγούστῳ α', ἡμέρα Τρίτη τοῦ ἀγίου 'Ελεα-
 ζάρου καί τῶν σὺν αὐτῷ δ') φύλ. 39' 'Εν ἔτει σωτηρίῳ αϕλα' ἐν μηνί
 Σεπτεμβρίῳ ς' ἡμέρα δ' ε') φύλ. 41' 'Εν ἔτει σωτηρίῳ αϕλ', ἐν μηνί

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, 'Ενθ' ἄνωγτ., σελ. 553-554, χωρίς ἀκριβῆ φυλλαρίθμη-
 ση.

Σεπτεμβρίῳ κδ' ζ') φύλ. 68' Ἐτελειώσαμεν σὺν Θεῷ ὡς ἐδυνήθημεν
τοὺς τετραστίχους τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Ναζιαν-
ζηνοῦ καὶ τῷ Θεῷ ἡμῶν δόξα. Διὰ χειρὸς Κυριακοῦ υἱοῦ τοῦ Εὐθυμίου
ζ') φύλ. 185' Νῦν τοῦ Ὁμήρου χάριτι τοῦ Κυρίου / εὖρατο τέρμα
πέμπτη ἢ ραφφδία / ἢ εἴληφε τέρμ' ἢ παροῦσα ἕως ᾧδε / πέμπτη Ἰλιάς,
Ὁμήρου ραφφδία.

723. ἀρ. 455¹ ΙΗ' αἰ. (1777-1779) φύλ. 417
- α') φύλ. 1-44 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- β') φύλ. 45-73 Χρυσολωρᾶ γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ δια-
φόρων ποιητῶν
- γ') φύλ. 73-101 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- δ') φύλ. 101-139 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγου τέσσαρες
- ε') φύλ. 139-178 Βασιλείου Σελευκείας λόγοι τρεῖς
- ς') φύλ. 178-242 Βασιλείου Καισαρείας ὁμιλίας τρεῖς
- ζ') φύλ. 242-281 Θεοδορητοῦ Κύρου περὶ προνοίας λόγου δύο
- η') φύλ. 281-301 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαί-
ους
- θ') φύλ. 301-325 Ἀστερίου Ἀμασειας ὁμιλία κατὰ πλεονεξίας
- ι') φύλ. 325-361 Γρηγορίου Νύσσης ἐπιτάφιοι δύο εἰς Πουλχερίαν καὶ
εἰς Πλακίλλαν
- ια') φύλ. 361-377 Λιβανίου μελέτη περὶ τοῦ δυσκόλου ἀνδρός
- ιβ') φύλ. 410-417 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ψυχολογικὴ ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη θεματογραφία, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, εὐχή
ὑπὲρ ἀρχιερέως, πολυχρονισμοὶ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων.
- Τὰ κείμενα ἐδιδάχθη ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τῆς Παλαιοῦ μετὰ 1777
καὶ 1779².

724. ἀρ. 456³ ΙΖ' αἰ. φύλ. 285
- α') φύλ. 1-177 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγου

-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 554-555, χωρὶς ἀκριβῆ φυλλαρίθ-
μηση.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 554.
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 555, χωρὶς ἀκριβῆ φυλλαρίθμηση.
Φύλ. 285' Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει κάμοῦ Χρυσάνθου ἱερομονάχου ἐκ πόλεως
Τραπεζοῦντος καὶ τὸ ἄφησα ἀμανέτι εἰς χεῖρας τοῦ ἁγίου διδασκάλου κυρίου
κύρ Ἀνθόμου...

β') φύλ. 178-285 'Ηθικοὺ λόγου καὶ ἐκλεχθέντες διὰ Συμεῶν τοῦ μεγάλου καὶ λογοθέτου ἐκ πασῶν τῶν πραγματειῶν τοῦ Μ. Βασιλείου.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

725. ἀρ. 457¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 497

α') φύλ. 1-325 'Ομήρου 'Οδυσσεύς ραψώδεια ιδ'

β') φύλ. 328-469 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε

γ') φύλ. 469^ν-497 'Η σιόδου 'Εργα καὶ 'Ημέραι.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία, τὸ δέ α' μὲ σχόλια.

726. ἀρ. 458² ΙΗ' αἰ. φύλ. 441

α') φύλ. 93-268 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στηλιτευτικὸς α' κατὰ 'Ιουλιανοῦ καὶ 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον

β') φύλ. 302-; Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα ἱαμβεῖα καὶ ἥρῳα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ

γ') φύλ. ; 'Επιγραμματῶν 'Ανθολογίας Πλανούδη τμήμα πρῶτον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη 'Ομηρόκεντρα, Συναγωγὴ ὧν ἐμνήσθη ἱστορικῶν Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὸν ἀνωτέρω λόγο.

727. ἀρ. 459³ ΙΗ' αἰ. (1754) φύλ. 364

α') φύλ. 1-40 Χρ. τοῦ 1754 καὶ τοῦ 1755

καὶ εἶναι βιβλία ἔξ. 'Ομνημονεύμενος 'Ανθιμος εἶναι ὁ κατόπιν πατριάρχης 'Ιεροσολύμων. Διονυσίου ΚΑΘΟΛΑ, 'Ερμηνεία εἰς τοὺς ΡΝ' ψαλμούς τοῦ Προφητῆς Δαβὶδ συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀειδύμου Πατριάρχου 'Ιεροσολύμων 'Ανθίμου, ἧς προτέτακται βιογραφία τοῦ συγγραφέως καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν βίβλον τῶν ψαλμῶν, ἀμφότερα συγγραφέντα ὑπὸ Δ... Κ... Τόμος πρῶτος, ἐν 'Ιεροσολύμοις 1855.

1. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 555. φύλ. 497' 'Ετοῦτο τὸ βιβλίον ὑπάρχει καμὸς Χρυσάνθου ἱερομονάχου καὶ πρωτοσυγκέλλου τοῦ 'Αγίου Τάφου ἐκ πόλεως Τραπεζοῦντος καὶ τὸ ἄφησα ἄφαντί εἰς τοῦ ἀγίου διδασκάλου κυρίου κυρίου πατρὸς 'Ανθίμου. 'Επίσης στὸ φύλ. 459 τύποι σφραγίδος + θωμᾶς τοῦ Κιούρδοῦλος Χ(ριστο)ῦ 1685. Γιὰ τὸ διδασκαλὸν 'Ανθιμο βλ. ἀρ. 724.
2. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 555-556.
3. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 556. φύλ. 39' 'Ετοῦτο εἶναι ἐκ τῶν τοῦ Κυριλλίου Βαρναύκου π. 164. 'Εκ τῶν αὐτῆς τοῦ Θεοφάνους πέλει φύλ. 394' καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους πέλει κείμενον κυριλλικοῦ πέλοντος τῆς ἐκ τῆς ἑσθονικῆς χώρας πρὸς τὴν ζόντος, ἡ πρῶτη καλουμένη Τιβεριοῦπολις, τὰ νῦν δέ Βάρνα.

- β') φύλ. 40-66^V Γαβρίου "Ελληνος τετράστιχα
 γ') φύλ. 66^V-67 Πυθαγόρου Χρυσᾶ "Επη
 δ') φύλ. 67-104 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ε') φύλ. 104^V-199 τοῦ αὐτοῦ Χριστός πάσχων
 ς') φύλ. 199-279 Κοσμᾶ τοῦ μελωδοῦ κανόνες ᾠσματικοί ἑννέα
 ζ') φύλ. 279-323^V Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Κεφάλαια καὶ ἄρθρα συνταχθέντα ἀπὸ τὸν Ἱε-
 ρεμῖα Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς βίβλου Κριτῆς τῆς Ἀληθείας κατὰ
 Λουτεροκαλβίνων.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 104· Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα κατὰ τὸ καψνδ' ἐν
 μηνὶ Νοεμβρίῳ τῇ ια' ἡμέρᾳ αὐτοῦ.

728. ἀρ. 460¹ IH' αἰ. (1734) φύλ. 257
- α') φύλ. 1-39 Συνεσίου περὶ βασιλείας
 β') φύλ. 39-83 Ἐπιγραμμάτων ἀνθολογίας Πλανούδη τμήμα πρῶτον
 γ') φύλ. 83-98 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ᾶν ἐκ τῶν
 ἑλλητικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 δ') φύλ. 98-113 Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ
 Θεός
 ε') φύλ. 115^V-122 Θαλασσίου κεφάλαια περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας
 ς') φύλ. 122-139 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεις κεφαλαίων παραινετικῶν
 ζ') φύλ. 139-141 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασί-
 λειον
 η') φύλ. 141-153 Βατραχομουμαχία
 θ') φύλ. 153-188 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 ι') φύλ. 188-221 <Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια >
 ια') φύλ. 221-233 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 ιβ') φύλ. 233-240 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παράνευσις κατ'ἀλφάβη-
 τον
 ιγ') φύλ. 240-257 Ἰσοκράτους Πανηγυρικός.

Παραδίδονται ἀκόμη κανόνες προφυλακτικοί τῶν δηλητηρίων.

Τὸ χειρόγραφο ἐγράφη τὸ ἔτος 1734².

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 556-557.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 557.

729. ἀρ. 461¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 280

- α') φύλ. 69-93 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
β') φύλ. 93-119 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
γ') φύλ. 119-194 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Μ.Βασί-
λειον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενο περὶ ἀρετῶν καὶ παθῶν, βίος Μακα-
ρίου τοῦ Ῥωμαίου.

730. ἀρ. 462² ΙΗ' αἰ. (1732-1734) φύλ. 422

- α') φύλ. 5-23 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
β') φύλ. 23-32 Κεφάλαια παραινετικά διὰ γνωμολογίας
γ') φύλ. 35-37 Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν
δ') φύλ. 37-120^V Συνεσίου ἐπιστολαί
ε') φύλ. 120^V-201 Δημοσθένους Ὀλυμπιακοὶ τρεῖς
ς') φύλ. 201-218 Μ. Βασιλείου λόγος ὅτι οὐκ ἔστιν αὖτις τῶν κα-
κῶν ὁ θεός
ζ') φύλ. 218-241 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ Πάσχα
η') φύλ. 241-255 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν
θ') φύλ. 255-283 τοῦ αὐτοῦ στίχου
ι') φύλ. 283-300 Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα
ια') φύλ. 300-330 Εὐριπίδου Ἑκάβη
ιβ') φύλ. 330-357 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
ιγ') φύλ. 357-422 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Γ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη λέξεις "πρὸς τὸ ἑλληνικόν" καὶ τοῦ Ψελλοῦ
Ἰαμβου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 23' κατὰ τὸ ἀφλβ' μηνὸς Ὀκτωβρίου εἰκο-
στῇ τρίτῃ ἐκάμαμεν ἀρχὴν καὶ ἐμπήκαμεν εἰς τὰ κεφάλαια παραινετικά
β') φύλ. 35' κατὰ τὸ ἀφλβ' μηνὸς Φεβρουαρίου ιβ' ἐκάμαμεν ἀρχὴν
καὶ ἐμπήκαμεν εἰς τὸ μάθημα τοῦ Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν γ')
φύλ. 120^V κατὰ τὸ ἀφλδ' μηνὸς Αὐγούστου 9 δ') φύλ. 201' Ἐδιδάχθη μη-
νὶ Σεπτ. ἔτους 1733 ε') φύλ. 241' ἔτει 1734 ἀπὸ τῆς γ' Μαΐου μέχρι
τῆς ιγ' Ἰουνίου ς') φύλ. 255' κατὰ τὸ ἀφλδ' Ἰουνίου ιδ' ἡρξάμεν
τῶν στίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ζ') φύλ. 330' κατὰ τὸ ἀφλβ' μη-
νὸς Νοεμβρίου δεκάτῃ ἐβδόμῃ ἐκάμαμεν ἀρχὴν καὶ ἐμπήκαμεν εἰς τὸν
Πλοῦτον τοῦ Ἀριστοφάνους η') φύλ. 357' Ἐτελειώθη τὸ παρὸν χρόνος
εἰς τοὺς χιλίους / εἰς τοὺς τριάκοντα καὶ δύο πρὸς τοὺς ἑπτακοσίους/
εἰς μέρας πέντε τοῦ μηνὸς Φρεναρίου τούτου / μέ κόπον πολὺν καὶ
σπουδὴν τοῦ αὐτοῦ Εὐθυμίου.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 557.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 557-558.

731. άρ. 463¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 439

- α') Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχοι
- β') Λουκλιανοῦ Ἐνύπνιον καί διάλογοι
- γ') Σοφοκλέους Αἶας μαστιγοφόρος
- δ') Εὐριπίδου Ἑκάβη
- ε') Ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων πρῶτον βιβλίον
- ς') Ἀριστοφάνους Νεφέλαι
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα
- η') Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανόνες λαμβνκοί.

732. άρ. 464² ΙΗ' αλ. φύλ. 527

- α') Λουκλιανοῦ Ἐνύπνιον
- β') Μ. Βασιλείου ὁμιλίαι τρεῖς³
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Φῶτα
- δ') Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- ε') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
- ς') τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα, παράφραση
- ζ') τοῦ αὐτοῦ λόγοι⁴
- η') Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα.

733. άρ. 465⁵ ΙΗ' αλ. (1769) φύλ. 397

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
- β') Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Κοσμά Μελποδοῦ, Ἰωσήφ ὕμνογράφου Κανόνες
- γ') Ἰωάννου Στοβαίου στίχοι ἧτοι ἐκλογαί ἀποφθεγμάτων
- δ') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήχεια
- ε') Μ. Βασιλείου λόγοι τρεῖς εἰς ψαλμούς.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 254^ν· Τέλος παρὰ Αὐξεντίου μοναχοῦ 1769φ Δεκεμ. 10 β') φύλ. 257· Τό παρόν μαθηματάριον ὑπάρχει κάμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Αὐξεντίου μοναχοῦ καί ὑπηρέτου τοῦ ἐν ἱεροδιδασκάλοις κυρίου κυρίου Ἀνθίμου⁶ εἰς τοὺς 1769 Ἰουνίου 12.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 558. Τό χειρόγραφο ἀνήκε σιό Χρύσανθο ἱερομόναχο Τραπεζούντιο καί σιό διδάσκαλο Ἀνθιμο. Βλ. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 558.
2. Πρβλ. καί άρ. 724.
3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 558.
4. Δέν προσδιορίζονται.
5. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 558.
6. Βλ. άρ. 724.

734. ἀρ. 466¹ ΙΗ' αἰ. (1724-1725) φύλ. 363

- α') Συνεσίου Ἐπιστολαί
- β') Ἰσοκράτους λόγοι τρεῖς
- γ') Λουκιανοῦ ποιήματα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 363· 1725 Ἰουνίου μετ' Εὐθυμίου καὶ τῶν φίλων β') Τό ὑπ' ἀριθ. α' κείμενο διδάχθηκε τό 1724.

735. ἀρ. 467² ΙΗ' αἰ. (1750-1751) φύλ. 389

- α') φύλ. 1-28 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
- β') φύλ. 29-53 < τοῦ αὐτοῦ > ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- γ') φύλ. 53-80 τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή προσηλωθῆαι τοῖς βιοτικοῖς
- δ') φύλ. 81- 303^v Συνεσίου Ἐπιστολαί
- ε') φύλ. 313-357 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
- ς') φύλ. 357-389 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ὑποθήκαι παρθένους.

Παραδίδονται ἀκόμη ἱστορία εἰς τὸν Μελχισεδέκ καὶ περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1· 1751 Ἰανουαρίου πρώτη, χεῖρ Ἀβραμίου ἱερομονάχου τοῦ Ἀγίου Τάφου β') φύλ. 80· αὐτὴν Ἰουνίου κη' ἔλαβε πέρας ἐν Ἱερουσαλήμ· χεῖρ τοῦ Ἀβραμίου ἱερομονάχου ἐκ Σμύρνης, αὐτὴν Ἰουνίου 23 γ') φύλ. 313· Τό ὑπ' ἀριθ. ζ' κείμενον ἐγράφη τό 1750 δ') φύλ. 357· Τό ὑπ' ἀριθ. η' κείμενον ἐγράφη στίς 20 Μαρτίου 1750³.

736. ἀρ. 468⁴ ΙΗ' αἰ. (1749) φύλ. 319

- α') Κανόνες ἑσχατικοὶ Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ, ἐρμηνεῖα Θεοδώρου Προδρόμου
- β') Κανόνες τριαδικοὶ Μητροφάνους Σμύρνης
- γ') Ὁμηρόκεντρα
- δ') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι

1. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 558-559. φύλ. 363· Ἔτει αψξθ' κατὰ μῆνα φεβρ. ἐτοῦτο τό βιβλίον ὑπάρχει καμῶν Χρυσάνθου ἱερομονάχου ἐκ πόλεως Τραπεζοῦντος καὶ ἀφίσα ἀμανέτι εἰς χεῖρας τοῦ ἀγίου διδασκάλου κυρίου κυρίου παπᾶ Ἀνθίμου. Πρβλ. ἀρ. 724.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΝΣ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 559. Κτῆμα Ἀβραμίου Σμυρναίου.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 559.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 559. Κτῆμα Ἀβραμίου Σμυρναίου.

- ε') Φωκυλίδου Ποίημα νομθετικόν
 ς') Σόλωνος ἐλεγείων γινωμικά.
 Τά κείμενα διδάχθησαν τό 1749 στήν σχολή Ἱεροσολύμων¹.

737. ἀρ. 469² ΙΗ' αἰ. (1749-1751) φύλ. 311
 α') Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
 β') Βασιλείου Μακεδόνης παραίνεσις πρὸς Λέοντα
 γ') Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική
 δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ε') τοῦ αὐτοῦ ἔπη
 ς') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς.
 Παραδίδεται ἐπίσης καί τό Ἐπιστολάριο τοῦ Κορυδαλέως.
 Τά κείμενα διδάχθησαν μεταξύ τῶν ἐτῶν 1749-1751 στή σχολή Ἱεροσολύμων³.

738. ἀρ. 470⁴ ΙΗ' αἰ. (1747-1749) φύλ. - 3
 α') Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα
 β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστός πάσχων
 γ') Τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν
 δ') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά.
 Τό μαθηματάριο ἔχει γραφῇ ἀπὸ τὸν Ἀβραμῖο τό Συμωναῖο μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1747-1749⁵.

739. ἀρ. 471⁶ ΙΗ' αἰ. φύλ. 181
 α') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι παραινετικά
 β') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι

1. Αὐτόθι.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 559. Κτῆμα Ἀβραμίου Συμωναίου.

3. Αὐτόθι.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 559-560. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

5. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 559-560.

6. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 560.

γ') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε.

Τό μαθηματάριο ἔχει γραφῇ ἀπό τον 'Αβράμιο τό Σμυρναῖο εἶναι
δέ "μαθηματάριον η"¹.

740. ἀρ. 472²

ΙΗ' αἰ.

φύλ. 405

- α') Μ. Βασιλέου 'Ομιλῆαι
- β') Πλουτάρχου περί καύδων ἀγωγῆς
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς Σέλευκον
- δ') Πλουτάρχου περί τοῦ ἀκούειν
- ε') Κανὼν Κοσμᾶ τοῦ μελῳδοῦ.

Παραδίδονται ἐπίσης Γραμματικὴ, ἐπιστολὴ Κοσμᾶ Πισιδίᾳ πρὸς
Χρύσανθον 'Ιεροσολύμων, περί σύντάξεως Μιχαήλ συγκέλλου καὶ Γεωρ-
γίου Λεκαπηνοῦ, λόγος Μεθοδίου Πατέρων, κείμενο κατὰ Λατίνων.

741. ἀρ. 473³

ΙΗ' αἰ. (1757)

φύλ. 613

- α') 'Αγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παλαινετικά
- β') 'Ισοκράτους λόγοι δύο
- γ') Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα
- δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στηλιτευτικὸς πρῶτος
- ε') τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον 'Επιτάφιος
- ς') Κανόνες Κοσμᾶ καὶ 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παρθενίης ἔκαινος.

Παραδίδεται ἐπίσης θεματογραφία.

Τό χειρόγραφο ἐγράφη τό ἔτος 1757⁴.

742. ἀρ. 474⁵

ΙΗ' αἰ. (1760)

φύλ. 380

- α') Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας παιδεῖα βασιλική
- β') Κοσμᾶ μελῳδοῦ κανόνες ᾠδατικοί

1. Αὐτόθι.

2. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 560.

3. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 560.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι. Καί τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Σωφρονίου πρωτοσυγκέλλου 'Αγιοταφίτου ἐκ
πόλεως Ραιδεστηνοῦ αψξ'.

- γ') 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ κανόνες ᾠσματικοί
 - δ') 'Ησιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 - ε') Πυθαγόρου Χρυσᾶ Ἐπη
 - ς') Ἐκ τῶν τοῦ Σόλωνος ἐλεγείων γυναικᾶ
 - ζ') Μ. Βασιλείου ὁμιλίαι
 - η') Συνεσίου περὶ βασιλείας λόγος.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἀκόμη Ὀμηρόκεντρα.

743. ἀρ. 475¹ ΙΗ' αἰ. (1727) φύλ. 368

- α') φύλ. 1-36 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, ἀκέφαλη
 - β') φύλ. 36-52 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
 - γ') φύλ. 52-97 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα καὶ δίστιχα
 - δ') φύλ. 97-200 Κανόνες ᾠσματικοί
 - ε') φύλ. 200-228 Χρυσολωρᾶ γνῶμαι μονόστιχοι
 - ς') φύλ. 228-245 Φωκυλίδου ποιήματα νουθετικόν
 - ζ') φύλ. 245-253 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
 - η') φύλ. 253-278 Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα, Σωφρονίου Ἱεροσολύμων περὶ ὀρθο-
γραφίας, Ἀωνύμου περὶ ὀρθογραφίας, Ἰωάννου γραμματικοῦ περὶ
ποιότητος, περὶ συντάξεως, Σωφρονίου περὶ ἀντωνυμίας.

Ἐγράφη τό ἔτος 1727².

744. ἀρ. 476³ ΙΗ' αἰ. (1760) φύλ. 312

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
- β') Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα διάφορα
- δ') Μαξίμου Πλανούδη ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων μέρος πρῶτον.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 561.

2. Αὐτόθι. Τό χειρόγραφο ἀνήκε στό Χρύσανθο Ἱερομόναχο Τραπεζούντιο καὶ κα-
τόπιν στό διδάσκαλο Ἀνθιμο. Πρβλ. ἀρ. 724.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 561. Ἔτους 1760. Κτίημα Σωφρονίου πρωτοσυγκέλλου Ραιδεστη-
νοῦ. Αὐτόθι.

745. αρ. 477¹ ΙΗ' αλ. (1723) φύλ. 68
 Λυκόφρονος 'Αλεξάνδρα
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ ψυχαγωγική έρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 68· 'Ετελειώθη εἰς 1723, 'Ιουλίου 2, παρὰ
 χειρὸς ἐμοῦ Γεωργίου Ψιακί.
746. αρ. 478² ΙΗ' αλ. σελ. 834
 Γρηγορίου Θεολόγου Ἔργα διάφορα.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγική έρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη Συναγωγή καί ἐξηγήσεις ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν
 Γρηγόριος ὁ Θεολόγος.
 'Εγράφη ἀπό τόν 'Ιάκωβο 'Αναστασίου³.
747. αρ. 479⁴ ΙΗ' αλ. (1789) φύλ. 369
 α') Χρυσολωρᾶ γινῶμαι μονόστιχου
 β') Κάτωνος Ρωμαίου γινῶμαι
 γ') Πυθαγόρου Χρυσᾶ "Ἐπη
 δ') Φωκυλίδου Πόλημα νουθετικόν
 ε') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε
 ς') Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
 ζ') 'Ισοκράτους λόγοι πέντε
 η') Κανόνες λαμβικολί.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ έρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη αἰνίγματα στή 'δημώδη.
 Τά φύλ. 162-206 ἐγράφησαν ἀπό τό μοναχό Παρθένιο τό Θεσσαλό.
 Τά λοιπά εἶναι "κόπος τοῦ 'Ιεροθέου"⁵.
 Σημείωση Παρθενίου, φύλ. 206· Σύγγωγι, ἄνθρωπε, ὅτι δεδεμένω τῇ βιβλίῳ
 ἐγράφη ἡ παροῦσα μετάφρασις τῶν κανόνων ἀπὸ 'Αυγούστου ιε', ἐν-
 δον τοῦ θείου ναοῦ τῆς 'Αναστάσεως.

1. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 561.
 2. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 561.
 3. Αὐτόθι. Πρβλ. καί αρ. 712.
 4. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 562.
 5. Αὐτόθι.

748. άρ. 480¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 216
- α') Φωκυλίδου ποίημα νομθετικών
 - β') Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 - γ') Σόλωνος ἐλεγείαι
 - δ') Βατραχομουμαλία
 - ε') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 - ς') Πλανούδη Ἀνθολογίας Ἐπιγραμμάτων μέρος πρῶτον.
- Παραδίδονται ἀκόμη Ὀμηρόκεντρα.

749. άρ. 481² ΙΗ' αλ. φύλ. 285
- α') φύλ. 25-33 Νείλου μοναχοῦ στίχοι
 - β') φύλ. 33-43 Γαβρίου Ἑλληνας μῦθοι
 - γ') φύλ. 43-48 Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι ἠρωελεγείαι εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
 - δ') φύλ. 48-63 Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι
 - ε') φύλ. 63-79 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> θρήνος περὶ τῶν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς παθῶν
 - ς') φύλ. 79-111 Ἰσοκράτους Πανηγυρικός
 - ζ') φύλ. 111-123 Λουκιανοῦ Προμηθεὺς ἢ Καύκασος
 - η') φύλ. 123-147 Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας λόγος εἰς τὸ Πάσχα
 - θ') φύλ. 147-171 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 - ι') φύλ. 171-212 Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
 - ια') φύλ. 225-258 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι
 - ιβ') φύλ. 258-264 Ἰσοκράτους λόγοι δύο.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι τῶν συναξαρίων, μετάφρασις τῶν ἁφορισμῶν τοῦ Ἰπποκράτους, μὲ πρόλογο τοῦ μεταφραστοῦ ἔτους 1713.

750. άρ. 482³ ΙΗ' αλ. σελ. 584
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήματα
 - β') Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παύλεια βασιλική

-
1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 562. Καὶ τότε Ἰακώβου Ἱερομονάχου Χατζῆ Ἡλίου τοῦ ἐκ νήσου Πάτμου.
 2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 562-563.
 3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 563. Χωρὶς ἀκριβῆ σελιδαρίθμηση.

- γ') Γρηγορίου Θεολόγου στηλιτευτικός α'
 δ') τοῦ αὐτοῦ Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον.
 Παραδίδεται ἡ Διατύπωσις τοῦ Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου.

751. ἀρ. 483¹ ΙΗ' αἰ. (1750) φύλ. 316
 α') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 β') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ἐπιστολαί
 γ') Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί
 δ') Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, παράφρασις
 ε') τοῦ αὐτοῦ διάλογοι διάφοροι.

752. ἀρ. 484² ΙΗ' αἰ. φύλ. 250
 Λουκιανοῦ ἔργα διάφορα.
 Τό χειρόγραφο ἔχει γραφή ἀπό τόν Ἀβράμιο τό Σμυρναῖο³.

753. ἀρ. 485⁴ ΙΗ' αἰ. (1747-1748) φύλ. 254
 α') Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
 β') Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 γ') Κοσμᾶ μελψδοῦ κανόνες ὁσμητικοί
 δ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
 ε') Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τόν μάρτυρα Βαρλαάμ
 ς') τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ἀφελοῦντο λόγων
 ζ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ φιλοπρωχίας.
 Τό χειρόγραφο ἔχει γραφή κατὰ τὰ ἔτη 1747 καὶ 1748⁵.

-
1. Ἐνθ' ἄνωγτ., σελ. 563. Χωρὶς φυλλαρίθμηση. Ἔτ. 1750. Κτῆμα Ἀνθίου Ἀρσενίου τοῦ Αὐτόθι.
 2. Ἐνθ' ἄνωγτ., σελ. 563. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 3. Αὐτόθι.
 4. Αὐτόθι. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
 5. Αὐτόθι.

754. αρ. 486¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 220
 α') Εὐρυπύδου Ἑκάβη
 β') Ἀνθολογίας ἐπιγραμμάτων μέρος α'
 γ') Συνεσίου περὶ βασιλείας.

755. αρ. 487² ΙΗ' αἰ. φύλ. 217
 α') Σοφοκλέους Αἶας μαστιγοφόρος
 β') τῶ αὐτοῦ Ἠλέκτρα.

756. αρ. 488³ ΙΗ' αἰ. (1727) φύλ. 75
 α') Χρυσολωρᾶ γινῶμαι μονόστιχου
 β') Κάτωνος γινῶμαι
 γ') Πυθαγόρου Χρυσᾶ Ἔπη
 δ') Φωκυλίδου ποίημα νοουθετικόν
 ε') Δαμασκηνοῦ Στουδύτου στίχοι ἠρωελεγεῖοι εἰς τὴν Κοίμησιν
 τῆς Θεοτόκου
 ς') Γρηγορίου Θεολόγου γινῶμαι κατ' ἀλφάβητον, γνωμικά δίστιχα
 καὶ τετράστιχα
 ζ') Αἰσώπου μῦθοι.
 Τό χειρόγραφο ἔχει γραφῇ τὸ ἔτος 1727⁴.

757. αρ. 489⁵ ΙΗ' αἰ. (1750-1752) φύλ. 274
 α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς Σέλευκον, ἐξήγησις
 β') Πλουτάρχου ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν, παράφρασις
 γ') Χρυσολωρᾶ γινῶμαι μονόστιχου
 δ') Ἀββᾶ Νεύλου στίχοι

1. Αὐτόθι. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

2. Αὐτόθι. Καὶ τόδε πρὸς τοὺς ἄλλους ἐμοῦ Χριστοφῆ διατελεῖ.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 564. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

4. Αὐτόθι.

5. Αὐτόθι. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

- ε') Αίσώπου μύθου
 ς') 'Ανδρέου Κρήτης Μέγας Κανών.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') ἐξηγήθη < αἱ γινώμαι μονόστιχοι τοῦ Χρυσολωρᾶ > δὲ παρὰ τοῦ ἐν ἱεροδιδασκάλους κυρίου 'Ανανίου τοῦ ἐκ τῆς νήσου Πάρου¹ κατὰ τὸ ,αφν' ἔτει ἐν Κωνσταντινουπόλει. Νεκτάριος ἱεροδιάκονος β') (μετὰ τοὺς μύθους Αἰσώπου) ,αφνβ' Σεπτεμβρίου κς' ἐν Κωνσταντινουπόλει γ') ἐξηγήθη δὲ οὗτος ὁ κανὼν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν 'Ιεροσολύμων καὶ ἑμοῦ εὐεργέτου κυρίου κυρίου Παρθενίου ἐξ 'Αθηνῶν² . 'Ο τῶν ἱεροδικακόνων Νεκτάριος ὁ ταπεινός.

758. ἀρ. 507³ ΙΗ' αλ. φύλ. 189

- α') Εὐριπίδου 'Εκάβη
 β') Εὐριπίδου 'Ορέστης
 γ') 'Ησιόδου "Εργα καὶ 'Ημέραι
 δ') Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος.

Παραδίδονται ἀκόμη γνωμικά ἀπὸ τὸν Εὐριπίδην καὶ αἶνιγμα.

'Ι. Μ. Τιμίου Σταυροῦ

759. ἀρ. 75⁴ ΙΗ' αλ. (1781-1789) φύλ. 468

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιστολαί
 β') τοῦ αὐτοῦ λόγου
 γ') τοῦ αὐτοῦ ἔμμετρα διάφορα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ φυχαγωγική ἐρμηνεία, σὺ λόγοι καὶ μὲ χωριστὴ παράφραση.

Σημείωση τοῦ γραφέως⁵ 1789 Φεβρουαρίου 14⁶ Κεραμεὺς 'Εμμανουήλ.
 'Ο Κεραμεὺς ἔγραψε τὰ φύλ. 1-321. Τὰ φύλ. 341-400 εἶναι τοῦ ἔτους 1781⁵.

1. Εἶναι γνωστός καὶ ὡς 'Ανανίας ὁ 'Αντιπάριος. Γιὰ τὴ θητεία του στὴν Πατριαρχικὴ Σχολή βλ. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 365 καὶ ἐξῆς.
2. Γεωργ. Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ, Παρθένιος. 'Ο Γεράνης. ΘΗΕ, τόμ. 10(1967), στῆλ. 58-59.
3. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 572. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
4. "Ενθ' ἄνωτ., τόμ. Γ', σελ. 130. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.
5. Αὐτόθι.

760. d.p. 33¹

IH' αλ.

φύλ. ;

α') φύλ. 1-13	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τὰ περὶ καθ' ἑαυτὸν ἔπη
β') φύλ. 13-29	τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον περὶ παρθενίας
γ') φύλ. 29-33	τοῦ αὐτοῦ εἰς ἐπισκόπους !
δ') φύλ. 33 -34	τοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ πονηροῦ
ε') φύλ. 34-47	τοῦ αὐτοῦ Ὑποθήκαι παρθένους
ς') φύλ. 47 ^v -55	τοῦ αὐτοῦ θρήνος τῶν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς παθῶν
ζ') φύλ. 62-82	τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν
η') φύλ. 82-102	τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον παρθενίας
θ') φύλ. 102-147	Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Δ
ι') φύλ. 147-;	Ἐξήγησις εἰς τὸ Α καὶ Β τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ Κυρίλλου ἱεροδιδασκάλου ² .

Τὰ κείμενα ὑπ' ἄριθ. α' -ς' παραδίδονται μέ ἐρμηνεῖα καί σχό-
λια, τὰ κείμενα ὑπ' ἄριθ. ζ' -η' παραδίδονται παραφρασμένα, τό
ἄριθ. θ' παραδίδεται μέ σχόλια.

Παραδίδονται ακόμη Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου εὐχές σέ στίχους.

761. ἄρ. 37³

IH' ai.

φύλ. ;

- α') Μ. Βασιλείου παραίνεσος πρὸς τοὺς νέους, ἐξήγησις
β') Φωκυλίδου Ποίημα νομοθετικόν, ἐξήγησις.

Παραβιβάζονται ακόμη θεματογραφία, Νικήτα Παφλαγονός ερμηνεία
εἰς τὰ ἐπιτάφια ἐπιγράμματα εἰς τόν Μ. Βασίλειον τοῦ Γρηγορίου
Θεολόγου.

1. "Ενθ' ἄνωτ., τόμ. Ε', σελ. 354-355

2. *Ενθ' ἄνωτ., σελ. 355

3. "Ενθ' ἄνωτ.·σελ. 416. Χωρίς φυλλαρίσμηση.

Κώδικες Ἀρχιεπισκοπῆς¹762. ἀρ. 46²ΙΗ' αἰ.³

φύλ. 453

- α') φύλ. 1-101 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί
 β') φύλ. 105-146^v <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 γ') φύλ. 147-194^v τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
 δ') φύλ. 195-205^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα τῶν Ἐπιφανείων
 ε') φύλ. 206-236^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα
 ς') φύλ. 239-260^v Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον
 ζ') φύλ. 261-291^v Ἰσοκράτους Πανηγυρικὸς
 η') φύλ. 352-409 Θουκυδίδου Ξυγγραφεὺς δύο, "ἐξηγήσεις".

Τὰ κεῖμενα παραδίδονται μὲ διδάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης Θεοφ. Κορυδαλέως Ἐκθεσις ἐπιστολικῶν τύπων, ἐρμηνεία ἀναβαθμῶν τῆς Ὀκτωήχου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 409· Τέλος τῶν τῶν Ξυ(γ)γραφῶν δύο ἐξηγήσεων παραδίδ(οντος) Δανιήλ Κεραμέως. Χειρὺ Γρηγορίου ἱεροδυνακό-νου Πατρικοῦ ἐγράφη⁴.

763. ἀρ. 48

ΙΖ' αἰ.-ΙΗ' αἰ.

φύλ. 73

- α') φύλ. 21-43^v Ὀμήρου Ὀδυσσεύς α-δ
 β') φύλ. 45-52^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἁγροῦ ἐπανήκοντα
 γ') φύλ. 53-55 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Γρηγόριον Νύσσης ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἀτελής

1. Περιγραφή Παρθενίου Ἰ. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων (κωδίκων) τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Κυπριακὰ Σπουδαί, τόμ. 3 (1939), Λευκωσία 1940.
2. Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 121-122.
3. Τὸ χ/φο εἶναι τοῦ ΙΗ' αἰ. καὶ ὅχι τοῦ ΙΖ' αἰ. ὅπως πιστεύει ὁ Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗΣ. Ἡ ἄποψή μας στηρίζεται στὸ γεγονὸς ὅτι τὸ χ/φο παραδίδει ἐξηγήσεις τοῦ Δανιήλ Κεραμέως.
4. Πρόκειται γιὰ τὸ Γρηγόριο Κανᾶ. Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.
5. Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 123-125.

δ') φύλ. 59-61^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Γρηγόριον Νύσσης ἐπιστάντα μετὰ
τὴν χειροτονίαν, ἀτελής.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια.

Παραδίδονται ἀκόμη θεματογραφία ἔτ.1727 καὶ λόγος ἀκέφαλος.

764. ἀρ. 57¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 121 (ἀκέφαλος)

α') φύλ. 1-16^V Ἐπιστολαὶ διαφόρων, ἐξήγησις

β') φύλ. 19-26^V Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, ἐξήγησις

γ') φύλ. 27-74^V <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι, ἀτελεῖς, ἐξήγησις

δ') φύλ. 75-86^V Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Ἐπιστολαί, ἐξήγησις

ε') φύλ. 87-88^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον ἐπι-
κήδεια, ἐξήγησις

ς') φύλ. 90-97 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα, ἐξήγησις

ζ') φύλ. 98-100 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Ἀθανάσιον ἐγκώμιον, ἐξήγησις
ἀτελής

η') φύλ. 106-107^V Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς, ἐξή-
γησις ἀκέφαλη

θ') φύλ. 108-120^V Βασιλείου Σελευκεύας λόγος εἰς τὸν Ἀδάμ, ἐξή-
γησις.

765. ἀρ. 58² ΙΗ' αἰ. (1772) φύλ. 390

α') φύλ. 8-25^V Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινε-
κῶν

β') φύλ. 26-68^V Μαξίμου Πλανούδη Αἰσώπου βίος, ἀτελής

γ') φύλ. 69-90^V Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων

δ') φύλ. 135-205^V Θουκυδίδου Ἱστορίαι, ἐξήγησις

ε') φύλ. 209-305^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια.

Τῶν ἐπιστολῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παραδίδεται, μέχρι τοῦ φύλ.
298, μόνο ἡ ἐξήγησις, ἀπὸ δὲ τοῦ φύλ. 298 καὶ ἐξῆς γράφεται καὶ
τὸ κείμενο μέ διάστιχα ἐρμηνεύματα.

Παραδίδονται ἐπίσης θεματογραφία, τμήματα ἐπιστολῶν, περὶ
μυστηρίων, σύνοψις ἠθικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους.

1. Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 145-146.

2. Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 146-148.

766. αρ. 59¹ ΙΖ' αλ.-ΙΗ' αλ. φύλ. 494
- α') φύλ. 104-112 Κανών παρακλητικός εις τήν θεοτόκον, θεοστηρί-
κτου μοναχοῦ
- β') φύλ. 112-121^V Κανών παρακλητικός στή θεοτόκο, θεοδώρου Δούκα
Λασκάρεως
- γ') φύλ. 126-227^V Λουκιανοῦ Ἐνύπλιον
- δ') φύλ. 228-267^V Ὀμήρου Ἰλιάδος Α' (ἀκέφαλη), Β' (ἀτελής), Δ' (ἀκέ-
φαλη καὶ ἀτελής)
- ε') φύλ. 268-275^V Λουκιανοῦ Νιγρῦνος καὶ Δίκη φωνηέντων
- ς') φύλ. 276-283^V Σοφοκλέους Αἴας, ἀκέφαλος καὶ ἀτελής
- ζ') φύλ. 284-297^V Φωκυλίδου Πόνημα νοθευτικόν, ἀτελής
- η') φύλ. 298-466^V Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἀτελεῖς.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια.

Παραδίδονται ἐπίσης γραμματικοὶ κανόνες, χωρὶς ἀπὸ τὸν Ὅμη-
ρο, τὸ Σοφοκλῆ καὶ τὸ Συνέσιον, στίχοι γιὰ τὸν καθορισμό τοῦ Πά-
σχα, ἀποσπάσματα λόγων καὶ πραγματείας περὶ Οὐρανοῦ.

767. αρ. 64² ΙΖ' αλ. φύλ. 14
- φύλ. 1-14 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετράστιχα.
- Παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σημειώσεις.

Παγκυπρίου Γυμνασίου Λευκωσίας

768. αρ. 8³ ΙΗ' αλ. (1739-1731) φύλ. 487
- α') φύλ. 3 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον
Ἐπιτάφιος
- β') φύλ. 70 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ θεοφάνεια εὐτ'οῦν γενέθλια
τοῦ Σωτῆρος
- γ') φύλ. 86 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τήν αὐτὴν ἐορτήν
- δ') φύλ. 104 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα
- ε') φύλ. 152 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.

1. Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 148-150.

2. Π. ΚΙΡΜΙΤΣΗ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 154.

3. Χρ. ΠΑΝΤΕΛΙΑΔΟΥ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ Παγκυ-
πρίου Γυμνασίου, ΝΕ, τόμ. 11(1814), σελ. 169-170. Στὸ φύλ. 1· Αὐτὸ τὸ βι-
βλίον ὑπάρχει σὺν τοῖς ἄλλοις Κυπριανοῦ Παυλίδου. φύλ. 3· Κτήμα Κυπριανοῦ
Παυλίδου 1845.

- ς') φύλ. 174 <τοῦ αὐτοῦ>εἰς τήν Πεντηκοστήν
 ς') φύλ. 193 <τοῦ αὐτοῦ>εἰς τήν Καλνήν Κυριακήν
 η') φύλ. 202 <τοῦ αὐτοῦ>κατά 'Ιουλιανοῦ στηλιτευτικός α'
 θ') φύλ. 241 <τοῦ αὐτοῦ>Παρθενίης<ἔπαινος>
 ι') φύλ. 311^Υ <τοῦ αὐτοῦ>'Υποθήκαι παρθένους
 ια') φύλ. 341 Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ
 θεός
 ιβ') φύλ. 364 <τοῦ αὐτοῦ>πρός τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφε-
 λοῦντο λόγων
 ιγ') φύλ. 399^Υ <τοῦ αὐτοῦ>περὶ τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς
 ιδ') φύλ. ; <τοῦ αὐτοῦ>περὶ κρίματος θεοῦ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μετὰ διὰστιχο ἑρμηνεία.

Σημειώσεις· α') φύλ. 85^Υ, αφλ' 'Ιουνίου γ^Π β') φύλ. 102*, αφλα' 'Ιουνίου κγ'.

POYMANIA

Βουκουρέστι

Βιβλιοθήκη τῆς Ρουμανικῆς 'Ακαδημίας¹

- 769, ἀρ. 15 (657)² ΙΗ' αἰ. (1788-1789) φύλ. 456
 α') φύλ. 1-28 Θεμιστίου λόγος περὶ φιλίας, "ἑξηγήσεις"
 β') φύλ. 28-47 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> πρὸς Σέλευκον
 γ') φύλ. 47-52 τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ ταπεινοφροσύνης, σωφροσύνης
 καὶ ἐγκρατείας
 δ') φύλ. 52-85 Μ. Βασιλείου ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κα-
 κῶν ὁ θεός
 ε') φύλ. 86-103 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις. Λόγος πρῶ-
 τος. "ἑξηγήσεις"

1. Περιγραφή τῶν χειρογράφων ἀπὸ τοῦ Constantin LITZICA, Catalogul manuscrip-
 telor grecești. București 1909, καὶ Nestor CAMARIANO, Catalogul manuscri-
 selor grecești, tom. II, București 1940. Παραθέσαμε τὰ χειρόγραφα κατὰ τὸν
 αὐξοῦντα ἀριθμὸν ποὺ τοὺς ἔχει δοθῇ ἀπὸ τῆς Βιβλιοθήκης. Τὸν ἀριθμὸν τοῦ Καταλό-
 γου τοῦ C. Litzica ἐθέσαμε μέσα σὲ παρένθεση. Ἡ μελέτη τῶν χειρογράφων αὐ-
 τῶν ἐγίνε ἐπὶ τόπου.
2. C. LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 379-384.

ς ^δ) φύλ. 105-124	τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικηκλέα παραίνεσις. Περὶ βασιλείας ὁ λόγος δεύτερος. "Ἐξηγήσεις"
ζ') φύλ. 124-145 ^v	τοῦ αὐτοῦ πρὸς Εὐαγόραν ἐγκώμιον. Λόγος τρίτος. "Ἐξηγήσεις"
η') φύλ. 145 ^v -159 ^v	τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταϊκός.
θ') φύλ. 160-163 ^v	Λουκιανοῦ πατρίδος ἐγκώμιον. Λόγος πρῶτος. "Ἐξηγήσεις"
ι') φύλ. 163 ^v -174 ^v	τοῦ αὐτοῦ (= Λουκιανοῦ) Τυραννοκτόνος, λόγος δεύτερος. "Ἐξηγήσεις"
ια') φύλ. 174 ^v -191	τοῦ αὐτοῦ (= Λουκιανοῦ) Ἀποκηρυττόμενος, λόγος τρίτος. "Ἐξηγήσεις"
ιβ') φύλ. 191-206	τοῦ αὐτοῦ (= Λουκιανοῦ) περὶ τοῦ μή ραδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ. Τέταρτος. "Ἐξηγήσεις"
ιγ') φύλ. 206-218	Πλουτάρχου λόγος περὶ παιδων ἀγωγῆς. "Ἐξηγήσεις"
ιδ') φύλ. 218-224	Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα. "Ἐξηγήσεις"
ιε') φύλ. 224-229	τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας. "Ἐξηγήσεις"
ισ') φύλ. 246-266	Ἡσιόδου Ἔργα. Τό πρῶτον βιβλίον
ιζ') φύλ. 276-297	<Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> γυναικικά δίστιχα καὶ τετράστιχα
ιη') φύλ. 331-333	τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
ιθ') φύλ. 333-335	<τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν. "Ἐξηγήσεις"
κ') φύλ. 335-336 ^v	τοῦ αὐτοῦ ἐπικήδεια εἰς Μ. Βασίλειον
κα') φύλ. 336 ^v -337	τοῦ αὐτοῦ γυναικικά δίστιχα. "Ἐξηγήσεις"
κβ') φύλ. 337-373	<Λουκιανοῦ> Τόξαις ἢ φιλία
κγ') φύλ. 373-395	Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
κδ') φύλ. 395-413	<Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου> ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἀγίους πάντας τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ κόσμῳ μαρτυρήσαντας
κε') φύλ. 413-422	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
κς') φύλ. 422-423	Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
κζ') φύλ. 423-425	Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως παραίνεσις τοῖς νέοις κατ' ἀλφάβητον
κη') φύλ. 425-431	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἰαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
κθ') φύλ. 431-432	τοῦ αὐτοῦ πρὸς Φιλόπουνον
λ') φύλ. 432-434	Ἀββᾶ Νεΐλου γυνῆμαί παραινετικά κατὰ στοιχεῖον.

Τὰ κείμενα β', δ', ις', κβ' - κς', συνοδεύονται καὶ ἀπὸ διάστιχο ἐρμηνεία, τὸ κη' συνοδεύεται ἀπὸ σχόλια

Παραδίδονται επίσης γραμματική, διάλογοι, τύπος όμολογίας, έξοφλητικό γράμμα, πίνακας λογαριασμών, εύχαριστία πρὸς τήν Αἰκατερίνη Β' τῆς Ρωσίας, προσλαλιά πρὸς τόν ἐπίσκοπο Μοσκοβίας Πλάτωνα, στίχοι στόν Ποτέμκιν καί στόν Σουβόρωφ, θέματα, ἐκτεήρια τοῦ γένους τῶν Γραικῶν.

Σημείωση τοῦ γραφέως· α') φύλ. 85· Τέλος καί τῷ Θεῷ δόξα καί τῷ διδασκάλῳ μου ρώμη·, ἀπὸ τῆς Αὐγούστου θ'. Νικολάου Ἀναγνώστου Κουριώτου πέφυκεν β') φύλ. 159^v· ὡς ἐφθησαν πέρασ οὐ τοῦ Ἰσοκράτους λόγου·, ἀπὸ κατὰ μήνα Μάρτιον.

770. ἀρ. 24 (227)¹ ΠΗ' αἰ. (1783) φύλ. 98

α') Ὁμήρου Ἰλιάδος Α καί Β².

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 2· 1783 Ἀπριλίου 24 ἡρξάμην ἡμέρα δευτέρη.

771. ἀρ. 27 (660)³ ΠΗ' αἰ. φύλ. 86 (ἀκέφαλος)

α') φύλ. 1-49 < Ἰσοκράτους > πρὸς Δημόνικον, κείμενο ἀκέφαλο

β') φύλ. 49-63 Λουκιανοῦ Νεκρικοῦ διάλογοι

γ') φύλ. 63-86 Ξενοφῶντος Ἀπομνημονευμάτων βιβλίον τέταρτον.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

772. ἀρ. 31 (655)⁴ ΠΗ' αἰ. (1796) φύλ. 148 (ἀκέφαλος)

φύλ. 1-129^v Ἡρωδιανοῦ τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστορία, ἀκέφαλη.

Παραδίδεται ἐπίσης τό Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον.

Σημείωση τοῦ γραφέως· Αὐτός ὁ χειρόγραφος Ἡρωδιανός ἐγράφη παρ' ἐμοῦ Κωνσταντίνου Ἰωάννου ἐν τῇ τῆς Μολδαβίας σχολῇ⁵ ὧν, ἐν ἐτίησιν 1796 εἰς τῶν Ρόμανον.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 113.

2. Ἡ ραφιδία Β μέχρι καί τό στ. 701.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 387.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 378.

5. Ἐννοεῖται ἡ Σχολή Ἰασίου, γιὰ τήν ὁποία βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 84-121 καί 553-662.

773. αρ. 44 (640)¹ ΙΗ' αλ. (1761-1764) φύλ. 258
- α') φύλ. 3-4^V 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραύνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοι-
χεῖον
- β') φύλ. 4^V-6 Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως ἀλφάβητος παραινετική
πρὸς τοὺς νέους
- γ') φύλ. 6-7^V Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἀλφάβητος παραινετική πρὸς φι-
λόπονον
- δ') φύλ. 7^V-9^V τοῦ αὐτοῦ <ἱamboi μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον >
- ε') φύλ. 12-17 τοῦ αὐτοῦ διαφορῶν βίων μακαρισμοῦ
- ς') φύλ. 17-35 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφορῶν ποιητῶν
- ζ') φύλ. 35-92 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήεια
- η') φύλ. 94-184 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα
- θ') φύλ. 184-216 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- ι') φύλ. 216-258 Θεοφύλου Κορυθαλέως Ἐπιστολικοῦ τύπου.
- Παραδίδονται ἐπίσης ποιήματα ἀνωνύμου, ὑπολογισμοὶ χρονολογιῶν, στί-
χοι Σιβύλλας τῆς Ἐρυθραίας.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 92· 1764 Νοεμβρίου 12 Βουκουρέστιον β')
φύλ. 258· τέλος τῶν ἐπιστολικῶν τύπων. Νικολαΐδου βρεφύλλιον, 176α
Σεπτεμβρίου κ5.

774. αρ. 64 (656)² ΙΗ' αλ. (1798) φύλ. 92
- α') φύλ. 1-12^V Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Α', "ἐξηγήσεις"
- β') φύλ. 12^V-23^V <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακός Β' ἐξηγήση
- γ') φύλ. 23^V-36^V <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακός Γ' ἐξηγήση
- δ') φύλ. 36^V-54^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλύππου Α', ἐξηγήση
- ε') φύλ. 54^V-77 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλύππου Β', ἐξηγήση
- ς') φύλ. 77-83 <Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου> στήν παραβολή τοῦ ἀσώτου,
ἐξηγήση ἀκέφαλη
- ζ') φύλ. 85-91 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνωμικά δίστιχα, "ἐξηγήσεις".
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 83· Τέλος τῆς παραβολῆς τοῦ ἀσώτου. Ἐκ
χειρὸς κάμοῦ Σταυρινοῦ Χατζῆ 1798 Ἰουνίου 20 εἴληψε τέρμα β') φύλ.
91· Τέλος τῶν γνωμικῶν διστίχων 1798 Αὐγούστου 5 Σάβ(βατον).

1. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 351-353. φύλ. 3· Αὐτῇ τὸ βιβλίον εἶναι τοῦ Ἀνδρέου υἱὸς τοῦ
κύρ Ζαμψήρη.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 378-379.

775. ἀρ. 69 (635)¹ ΙΗ' αλ. (1736) φύλ. 60
- α') φύλ. 11-17 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὁ κανὼν τῶν Χριστο-
γέννων
- β') φύλ. 19-60 'Εξήγηση κανόνων.
- Τὸ κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' "Ἔδωκεν ὁ δάσκαλος ταῦς διδασκαλίας τοῦ
Χρυσάνθου εἰς τὸν κύρ Μπαναγιώτη β') φύλ. 17' Τέλος ὁ λαμβανὸς κα-
νὼν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, ἅφες ἐλήφεν καὶ
τῇ θεῷ χάρις ἀμήν.
776. ἀρ. 85 (631)² ΙΗ' αλ. (1707) φύλ. 281
- φύλ. 9-28 <Γινώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποι-
ητῶν>.
- Παραδίδονται ἀκόμη 'Αλεξ. Μαυροκορδάτου περὶ συντάξεως, γραμ-
ματικῇ ἔτ. 1707, λεξικό 'Αρμενοπούλου, θέσεις γραμματικαὶ 'Ιλαρίω-
νος Κιγῶλα, ἐγχειρίδιο μετρικῆς Γερασίμου Βλάχου, γραμματικὸν κα-
νόνες, "διάλεξις" τοῦ "διερμηνευτοῦ" κύρ Παναγιώτου.
777. ἀρ. 167 (616)³ ΙΖ' αλ. (1683) φύλ. 224
- α') φύλ. 1-23 Γινώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποι-
ητῶν, κείμενο
- β') φύλ. 23-35 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα, κείμενο
- γ') φύλ. 35^v-38 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη, κείμενο
- δ') φύλ. 39-48 Φωκυλίδου Πόημα νοθευτικόν, κείμενο
- ε') φύλ. 48-83 Γινώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποι-
ητῶν, ἐξήγηση κατὰ λέξιν
- ς') φύλ. 83^v-103^v Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα, ἐξήγηση κατὰ
λέξιν
- ζ') φύλ. 104-108 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη, ἐξήγηση κατὰ λέξιν
- η') φύλ. 108^v-116^v Φωκυλίδου Πόημα νοθευτικόν, ἐξήγηση κατὰ λέξιν
- θ') φύλ. 117-224^v 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε, μέ ἀραιὰ διάστιχο ἐρμηνεία.

1. "Ενθ' ἀνωτ., σελ. 339-340, φύλ. 3^v. Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Φιλοθέου ἱερομο-
νάχου Περιστεριώτου.

2. "Ενθ' ἀνωτ., σελ. 334-335.

3. "Ενθ' ἀνωτ., σελ. 311-312. Ὑπάρχει Φιλοθέου ἱερομονάχου Περιστεριώτου 1745.
Καὶ σὺν φύλ. 1' Ἐκ τῶν τοῦ ἐξοχωτάτου ἱατροῦ κυρίου Χρυσοστόμου.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 38· Διήλθομεν ὡς δυνατόν τελειώσαντες τὰ χρυσᾶ τοῦ Πυθαγόρου ἔπη ἐν θεῷ συλλαμβάνοντι παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἡμῶν καθηγητοῦ κυρίου Σεβαστοῦ¹ ἐν ἔτει· αχπψ μηνὺ Αὐγούστου κε' ἡμέρα γη'.

778. ἀρ. 179 (618) ²	ΙΖ' αἰ. (1696)	φύλ. 374
α') φύλ. 34-52	Λουκιανοῦ περὶ τοῦ μή ῥαδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ, ἐξηγήση	
β') φύλ. 94-99	Ὁ κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ <Κοσμᾶ τοῦ Μελψοδοῦ>	
γ') φύλ. 103-119	Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων <Κοσμᾶ τοῦ Μελψοδοῦ>	
δ') φύλ. 123-128	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γυνμικά δόστιχα	
ε') φύλ. 128 ^{2-V}	<τοῦ αὐτοῦ> "Ἀλφαβητάριον" δηλ. γυνμικά μονόστιχα	
ς') φύλ. 129 ^{2-V}	Νεΐλου μοναχοῦ "Ἀλφαβητάριον" δηλ. στίχοι κατ' ἄλφαβητον	
ζ') φύλ. 132-155	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη	
η') φύλ. 155-181	<τοῦ αὐτοῦ> Παρθενίης ἔπος	
θ') φύλ. 181-206	<τοῦ αὐτοῦ> Ὑποθήκαι καρθένοις	
ι') φύλ. 206-218 ^V	<τοῦ αὐτοῦ> θρήνος περὶ τῶν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παθῶν	
ια') φύλ. 219-223	<τοῦ αὐτοῦ> σχετλιαστικὸν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ παθῶν	
ιβ') φύλ. 223-225	<τοῦ αὐτοῦ> περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος	
ιγ') φύλ. 225-226 ^V	<τοῦ αὐτοῦ> θρήνος διὰ τῶν αὐτοῦ μόγων	
ιδ') φύλ. 231-234	<τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὴν βραδυτητα	
ιε') φύλ. 234 ^V 252	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα	
ισ') φύλ. 262-267	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν καὶ εἰς τὸ ἔαρ καὶ εἰς τὸν μάρτυρα Μάμαντα, λόγος ἀτελής	
ιζ') φύλ. 276-287	<τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὰ θεοφάνεια εὐτ' οὖν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος	
ιη') φύλ. 296-311 ^V	<τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὰ ἅγια θῶτα τῶν Ἐπιφανείων.	
Τὰ κείμενα β'-ε', ζ'-ιβ', ιδ'-ιε' καὶ ιζ'-ιη' συνοδεύονται ἀπὸ διδάστιχο ἑρμηνεία.		

1. Ἐννοεῖται ὁ Κυμνήτης. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372. Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1683 ὁ Σεβαστὸς Κυμνήτης βρίσκειται στὴν Τραπεζοῦντα, ὅπου ἤδη λειτουργεῖ τὸ φροντιστήριον, τὸ ὅποιο ὁ ἑδριος ἔδρυσε. Βλ. Ἰωάννης ΚΟΛΙΑ, Ὁ Σεβαστὸς Κυμνήτης καὶ ἡ ἔδρυση τοῦ φροντιστηρίου τῆς Τραπεζοῦντας. Ἑλληνικά, τόμ. 30 (1977-78), σελ. 280-306.
2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 313-317

Παραδίδονται ακόμη λόγοι τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτη ἔτ. 1696 καί "ἐξη-
γησις εἰς τὴν σύντομον τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ ἀρετῶν καὶ κακῶν διδα-
σκαλίαν" τοῦ Ἰδίου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 99^v· Ματθαῖος Κρετζουλέσκου β') φύλ.
119· Πόνος Ματθαῖος Κρετζουλέσκος γ') φύλ. 128^v· 7205 Luna Octom-
vrie 1 Πόνημα Ματθαίου Κρετζουλέσκου. δ') φύλ. 218^v· Πόνος Ματθαί-
ου Κρετζουλέσκου υἱός $\mu \text{ } \rho \text{ } \pi$ Μα(τθαῖος) Κρ(ετζουλέσκος) υἱός Πα(δοῦρε).
ε') φύλ. 311^v· Ματθαῖος Κρετζουλέσκος πόνος.

779, ἀρ. 208 (608) ¹	ΙΗ' αἰ. (1722-1727)	φύλ. 554
α') φύλ. 4-18	'Ισιδώρα Πηλουσιώτου 'Επιστολαί	
β') φύλ. 20-58	< Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου > 'Επιστολαί	
γ') φύλ. 58-90	Μ. Βασιλείου καὶ Λιβανίου 'Επιστολαί	
δ') φύλ. 90-120	Θεοφυλάκτου Συμοκάτου 'Επιστολαί	
ε') φύλ. 122-133	< 'Ισοκράτους > πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας. Λόγος δεύτερος εἰς τόμον γ ^{ov} σελ. 28 ² .	
ς') φύλ. 134-155 ^v	τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον	
ζ') φύλ. 157-175	τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταῦκος	
η') φύλ. 177-122	< Πλάτωνος > Φαίδων ἢ περὶ ψυχῆς	
θ') φύλ. 233-276 ^v	< Λουκιανοῦ > Τόξαρις ἢ φιλία	
ι') φύλ. 277-285	Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'	
ια') φύλ. 285-293	τοῦ αὐτοῦ 'Ολυμπιακός Β', ἀτελής	
ιβ') φύλ. 293-309	τοῦ αὐτοῦ 'Ολυμπιακός Α', εἰς τόμον γ ^{ov} σελίς 157	
ιγ') φύλ. 309-318	τοῦ αὐτοῦ 'Ολυμπιακός Γ'	
ιδ') φύλ. 318-329 ^v	τοῦ αὐτοῦ κατὰ Φιλίππου λόγος Α'	
ιε') φύλ. 329 ^v -333	Διονυσίου σαρδιστοῦ 'Επιστολαί, εἰς τόμον α ^{ov} φύλ. 246 ³	
ις') φύλ. 333-336	< Θουκυδίδου > δημηγορία Κερκυραίων εἰς τόμον γ ^{ov} , φύλ. 400	
ιζ') φύλ. 336-339 ^v	τοῦ αὐτοῦ δημηγορία Κορινθίων, εἰς τὸν αὐτὸν γ ^{ov} τόμον κατὰ σειράν	

1. "Ενθ' ἄνωγτ., σελ. 414-418.

2. 'Εννοεῖται ὁ τρίτος τόμος τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας τοῦ 'Ιωάννη Πατούσα, στὸν ὁποῖο
πράγματι περιλαμβάνονται τὰ ὑπ' ἀρ. ε', ιβ', ις', ιζ' κείμενα.

3. 'Εννοεῖται ὁ πρῶτος τόμος τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας τοῦ 'Ιωάννη Πατούσα, στὸν
ὁποῖο πράγματι περιλαμβάνονται τὰ ὑπ' ἀρ. ιε' καὶ ια' κείμενα.

ιη')	φύλ. 339-342 ^V	Ξενοφώντος < Κύρου Παιδεία >. Κύρου τοῦ πρώτου δημηγορία
ιθ')	φύλ. 342-346	< τοῦ αὐτοῦ Κύρου Παιδεία >. Κύρου δημηγορία μέλλοντος ἀποθανεῖν
κ')	φύλ. 349-355	< Λουκιανοῦ > Ἐνύκνιον
κα')	φύλ. 355-376 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος, εἰς τόμον α ^{ον} , εἰς φ. 52, "ἐξηγήσεις"
κβ')	φύλ. 390-391	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά μονόστιχα
κγ')	φύλ. 391-415	Θεοφυλάκτου Σιμοκάτου Ἐπιστολαί
κδ')	φύλ. 415-420 ^V	< Κανόνες τῶν Χριστουγέννων > Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
κε')	φύλ. 421-436 ^V	Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Μ. Βασιλείου, Ἀρσταίνετου Ἐπιστολαί
κς')	φύλ. 439-444 ^V	< Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων > Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
κζ')	φύλ. 509-538 ^V	Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
κη')	φύλ. 539-554	Λουκιανοῦ νεκρικοὶ διάλογοι, ἀτελεῖς.

Τὰ κείμενα α', β', γ', δ' καὶ κζ' συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ἐξηγήσῃ τους, ἡ ὁποία ἔχει γραφῇ παραπλευρῶς τοῦ κειμένου, τὰ ε' - κβ', κη', παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία, τὰ λοιπὰ εἶναι ἐξηγήσεις.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 4¹ 1724 Δεκεμβρίου 31 ἡμέρα τρίτη ἡρξάμην ἐν πόλει Ἀρτη β') φύλ. 18¹ Τέλος τῶν τοῦ ἀγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολῶν καὶ τῷ Θεῷ δόξα ἐν ἔτ(ε)ι α' α' φκδ' Μαρτίου 27 ἐν πόλει Ἀρτη. ἡμέρα σ'(6)¹ γ') φύλ. 20¹ α' φκδ' Ἀπριλίου 13 ἡρξάμην ἐν πόλει Ἀρτη δ') φύλ. 58¹ εἰς τοὺς 1722 Αὐγούστου εἰς 7(ς) ἡμέρα γ' ὥρα β' ἡρξάμην παρὰ τῷ διδασκάλῳ ἡμῶν κυρίῳ Ἀθανασίῳ² ε') φύλ. 90¹ 1723 Αὐγούστου 19 ἡμέρα β' ἡρξάμην εἰς Ἀρτα σ') φύλ. 120¹ τῶν Θεοφυλάκτου ἐπιστολῶν τέλος. α' φκγ' Δεκεμβρίου 23, ἡμέρα β'³ ζ') φύλ. 177¹ Ἐν ἔτει α' φκζ' Ἰουνίου ιβ' η') φύλ. 232¹ ἐν ἔτει α' φκζ' Ἰουνίου ιβ'⁴ θ') φύλ. 233¹ 1727 Φεβρουαρίου 15 ἡμέρα Τετάρτη ἐν Βουκουρεστίῳ Τόξαρις ἡ φιλία. Μνήσιππος η') φύλ. 276^V Τέλος καὶ τῷ ἀγίῳ Θεῷ δόξα, ἐν ἔτει α' φκζ' Ἰουνίου η', μέμνησθε τοῦ γράφαντος Διονυσίου ἱερομονάχου Σθατηνιώτου ἐξ Ἀγράφων. Καὶ τὸν ἐδίδασσα τὸν παρόντα λόγον ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τὸν κύρ Γεωργάκη Τραπεζούντιον⁴ εἰς Βουκουρεστίον, ὧντας ἐγὼ διδάσκαλος τοῦ κύρ Στεφανίτζα υἱοῦ τοῦ λογιωτάτου πρώην γραμματικοῦ κύρ Παναγιώτου Κωνσταντινουπόλεως.

1. Ἡ σημείωση παραλείπεται ἀπὸ τὸ Litzica, ἐνθ' ἄνωγ.
2. Πιστεύομε ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Ἀθανάσιον Νικηπόλιν, ἱερομόναχο, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξε ἐπὶ μεγάλο διδάστημα στὴν Ἀρτα μετὰ τὸ Χρυσανθὸ τὸν Ἠπειρώτη Παν. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 148-149.
3. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ Litzica, ἐνθ' ἄνωγ.
4. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ Litzica, ἐνθ' ἄνωγ.

θ') φύλ. 277¹ 1726 Νοεμβρίου εἰς τὴν πρώτην ι') 285¹ Τέλος τοῦ πρώτου λόγου, ἀρχὴ τοῦ αὐτοῦ. Ὀλυνθιακὸς β^{ος}: εἰς τοὺς χιλίους ἑπτακοσίους εἴκοσι ἕξ, Νοεμβρίου κβ': ἡμέρα γ^η ια') φύλ. 333¹ Τέλος τῶν ἐπιστολῶν Διονυσίου τοῦ σοφιστοῦ τοῦ Ἀντιοχείας καὶ τῆς τριημέρου, αψκς¹ Ἀπριλίου 10 εἰς Βουκουρέστιον² ιβ') φύλ. 346¹ καὶ τὴν ἐδιάβασα εἰς τὸν διδάσκαλον κύρ Μιχαήλ εἰς Βουκουρέστιον, αψκς¹ Μαΐου 24³ ιγ') φύλ. 391¹ Ἐτελείωσε εἰς τοὺς 1725 Ὀκτωβρίου 23. Ἐκ τῶν τοῦ Θεοφυλάκτου σχολαστικοῦ τοῦ Σιμοκάτου ἡρξάμην μηνὺ Ὀκτωμβρίου 24 εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον εἰς τοὺς 1725⁴ ιδ') φύλ. 415¹ τῶν φώτων εἰς 1726⁵ ιε') φύλ. 420¹ Τέλος τῶν κανόνων τῶν Χριστουγέννων Ἰωαννίου (= Ἰανουαρίου) 27 εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον εἰς Βουκουρέστιον Βλαχίας⁶ ις') φύλ. 445¹ 1726 Ἰανουαρίου 20 ἡρξάμην εἰς Βουκουρέστιον⁷ ιζ') φύλ. 450¹ εἰς Βουκουρέστιον εἰς τοὺς χιλίους ἑπτακοσίους εἴκοσι ἕξ Φεβρουαρίου δεκάτῃ πέμπτῃ⁸ ιη') φύλ. 538¹ Τέλος τῶν τοῦ Ἀριστοφάνους λόγων καὶ τῆς σωτήρι θεῶς δόξα. ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Διονυσίου Ἱερομονάχου εἰς τοὺς αψκβ¹ Μαΐου 13 ἡμέρα γ^η.

780. ἀρ. 228 (685)⁹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 316
 α') φύλ. 2-79^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον Ἐκτάσιος
 β') φύλ. 82-165 <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἔνεκεν
 γ') φύλ. 170-188 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α
 δ') φύλ. 188-202^v Ὀμήρου Ἰλιάδος Β
 ε') φύλ. 202^v-214 Ὀμήρου Ἰλιάδος Γ

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἐπίσης στίχοι ποιητοῦ περιεχομένου καὶ Πύναξ ἐκ τῶν τοῦ Θεολόγου τοῦ Ἀπολογητικοῦ λόγου.

1. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
2. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ. Γιά τὸ μνημονευόμενὸ διδάσκαλο Μιχαήλ βλ. καὶ ἀρ. 795.
3. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
4. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
5. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
6. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
7. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
8. Παραλείπεται ἀπὸ τοῦ Litzica, ἔνθ' ἄνωτ.
9. C. LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 421-422. Φυλ. 214¹ Καὶ τὸδε σὺν τοῖς ἄλλοις Ἀναστασίου τοῦ ἐκ Πάργης.

Σημείωση* φύλ. 81^V. 'Αναστάσιος ό έκ Πάργης.

781. άρ. 233 (686)¹ ΙΗ' αλ. (1787) φύλ. 392 (άκέφαλος)
- α') φύλ. 2-55 Μ. Βασιλείου πρός τούς νέους παραίνεσις, "έξή-
γησις"
- β') φύλ. 55-202 Συνεσίλου είς τόν αύτοκράτορα 'Αρκάδιον περί βα-
σιλείας, έξήγησις
- γ') φύλ. 204-236 Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου "είς τά άγια Θεοφάνεια,
ός κείται τόμφ δευτέρω"², έξήγησις
- δ') φύλ. 274-322 <τοϋ αύτοϋ είς Καισάριον τόν έαυτοϋ άδελφόν έπιτά-
φιός>, έξήγησις
- ε') φύλ. 322-354 'Ιωάννου τοϋ Δαμασκηνοϋ <έγκώμιον είς τήν Μετά-
στασιν τής Παρθένου>, έξήγησις
- ς') φύλ. 354-392 Μ. Βασιλείου πρός τούς νέους, έξήγησις.
- Παραδίδονται άκόμη δύο λόγοι άκέφαλοι.

Σημείωση τοϋ γραφέως* φύλ. 236' ,αφ'ες' Μαΐου 28: 1787 Μαΐ 28.

782. άρ. 241 (579)³ ΙΗ' αλ. φύλ. 166
- α') φύλ. 1-28^V Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου έπιτάφιός είς Καισάρι-
ον τόν άδελφόν
- β') φύλ. 29-59^V Θεοδωρήτου Κύρου περί προνοίας λόγος α'
- γ') φύλ. 60-74^V Θεοδότου 'Αγκύρας λόγος είς τήν Γέννησιν
- δ') φύλ. 75-94 Μ. Βασιλείου λόγος είς τό πρόσεχε σεαυτῷ
- ε') φύλ. 94-110^V τοϋ αύτοϋ κατά τῶν όργιζομένων
- ς') φύλ. 111-123 Βασιλείου Σελευκείας όμιλία είς τόν 'Αδάμ
- ζ') φύλ. 123-131 τοϋ αύτοϋ είς τόν Νῶε
- η') φύλ. 131-140 τοϋ αύτοϋ είς τόν πάγκαλον 'Ιωσήφ
- θ') φύλ. 140^V-154^V Μ. Βασιλείου είς τούς άγίους τεσσαράκοντα μάρτυ-
ρας
- ι') φύλ. 155-166 'Ιωάννου τοϋ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχής.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία, πλήν τοϋ τελευ-
ταίου.

1. "Ενθ' άνωτ.,σελ. 422-423.

2. 'Εννοείται ό δεύτερος τόμος τής 'Εγκυκλοπαιδείας Φιλολογικής τοϋ Πατούσα,
όπου περιλαμβάνονται άποκλειστικά πατερικά κείμενα.

3. "Ενθ' άνωτ.,σελ. 259-260.

783. ἀρ. 242 (651)¹ ΙΗ' αλ. (1779, 1782, 1783, 1784) φύλ. 392
- α') φύλ. 1-12^v Δημοσθένους 'Ολυνθιακός Α', "ἐξήγησις"
- β') φύλ. 12^v-25^v <τοῦ αὐτοῦ> 'Ολυνθιακός Β', "ἐξήγησις"
- γ') φύλ. 25^v-36 τοῦ αὐτοῦ 'Ολυνθιακός Γ', "ἐξήγησις"
- δ') φύλ. 36-42^v <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α', "ἐξήγησις"
- ε') φύλ. 45-73^v <Πλουτάρχου> περὶ καίδων ἀγωγῆς "ἐξήγησις ... τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου κυρίου Νεοφύτου Πελοποννησίου τοῦ καὶ Καυσοκαλυβίου"²
- ς') φύλ. 75-81 Εἰς τὸ περὶ καίδων ἀγωγῆς τοῦ Πλουτάρχου ἐπιθεωρήματα
- ζ') φύλ. 81-109^v Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν, "ἐξήγησις"
- η') φύλ. 111-131^v τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγησις
- θ') φύλ. 133-187 <Λιβανίου πρεσβευτικὸς α' πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης>, ἐξήγησις
- ι') φύλ. 225-283 Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας, "ἐξήγησις τοῦ σοφωτάτου κυρίου Νεοφύτου Καυσοκαλυβίου τοῦ ἐξ Ἑβραίων..."³
- ια') φύλ. 283-295 <Μ. Βασιλείου> λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα, ἐξήγησις
- ιβ') φύλ. 295-336 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραίνεσις
- ιγ') φύλ. 338-349 Σημειώματά τινα εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Ἡρωδianoῦ
- ιδ') φύλ. 349-358 <Εἰσαγωγή στοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου> στή δημώδη
- ιε') φύλ. 362-378^v Ὀμήρου Ἰλιάδος Α, ἐξήγησις
- ισ') φύλ. 380-392 Ὀμήρου Ἰλιάδος Β, "παράφρασις".

Τὸ κεῖμενο ιβ' παραδίδεται μὲ διὰστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης δικανικὸς λόγος ἀνεπίγραφος, περὶ λήψης τῆς ὑποθέσεως λόγου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 45' ,αφ' ἧς' Ἰουνίου ιε' β') φύλ. 225' 1783 Νοεμβρίου 15 γ') φύλ. 295' 1779 Ἰουλίου 15 δ') φύλ. 392' Τέλος τῶν δύο ραφιδίων περὶ αὐθέντων ἐν ἔτει σωτηρίῳ, ἀφ' ὧν τῇ ... Ὀκτωβρίου ἡμέρᾳ τετάρτῃ ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Βλαχίας ἐν ἡμέραις (διωρθ. ἐπὶ) τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου κυρίου Θεοδώρου, ἡγεμονεύοντος τοῦ ὑψηλοτάτου ἡμῶν αὐθέντου κυρίου Μιχαήλ Σούτζου βοεβόδα τοῦ σοφωτάτου ... καὶ ἐγράφη διὰ χειρὸς Γῆτζα δηλαδὴ Γεωργίου τοῦ ἐκ Βουκουρεστίου.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 365-367.

2. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 413-431.

3. Πρόκειται γιὰ τὸ διδάσκαλο τῆς Σχολῆς Βουκουρεστίου Θεόδωρο Αὐστρικο, συγχρονο τοῦ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίου. A. CAMARIANO-CIORAN, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 393-397.

4. C. LITZICA, Ἐνθ' ἄνωτ., 424-426.

784. ἀρ. 243 (688)¹

ΙΗ' αλ. φύλ. 358

- α') φύλ. 1-33 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπι-
τάφιος
- β') φύλ. 33-127 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- γ') φύλ. 127-142 τοῦ αὐτοῦ εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἐπι-
τάφιος
- δ') φύλ. 142-172 Νικητὰ τοῦ καὶ Δαβίδ ... ἐρμηνεῖα τῶν τετραστί-
χων ... Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἄτερ τῆς ἐρμη-
νεύας τῆς πρώτης, ἐνάτης καὶ δεκάτης γνωμολογίας ἢ
ἐνι τοῦ Ζωναρᾶ
- ε') φύλ. 172-185 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξωσπτήν
Ἰουλιανόν
- ς') φύλ. 185-199 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- ζ') φύλ. 199-220 < τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον
- η') φύλ. 220-237 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν
- θ') φύλ. 237-251^v τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ ἅγια θῶτα
- ι') φύλ. 254-270 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν
τῆς χαλάσεως
- ια') φύλ. 270-286^v τοῦ αὐτοῦ λόγος περὶ φιλοπρωχίας
- ιβ') φύλ. 286-290^v < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς Γρηγόριον τὸν ἀδελφὸν Βασι-
λείου
- ιγ') φύλ. 290^v-310 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν
- ιδ') φύλ. 310-330 < τοῦ αὐτοῦ > λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Πεντηκοστήν
- ιε') φύλ. 330-342 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν καυὴν Κυριακὴν καὶ εἰς
τὸ ἔαρ καὶ εἰς τὸν μάρτυρα Μάμαντα
- ισ') φύλ. 342-352 τοῦ αὐτοῦ ἱαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι. Ἐρμη-
νεῖα Νικητὰ τοῦ καὶ Δαβίδ
- ις') φύλ. 352-358 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.

Τὰ παραδεδόμενα κείμενα εἶναι σχόλια στοὺς λόγους Γρηγορίου
τοῦ Θεολόγου.

785. ἀρ. 253 (568)²

ΙΗ' αλ. (1712) φύλ. 472

- α') φύλ. 1-10^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ ἅγιον Πά-
σχα καὶ εἰς τὴν βραδυτῆτα. Ἐξηγήσεις Νικητὰ τοῦ
Σερρῶν

1. C. LITZICA, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 424-426.

2. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 248-249.

β')	φύλ. 10 ^v -74	< τοῦ αὐτοῦ >	λόγος δεύτερος εἰς τό ἅγιον Πάσχα
γ')	φύλ. 74-91	< τοῦ αὐτοῦ >	εἰς τήν "νέαν Κυριακήν"
δ')	φύλ. 91-120	< τοῦ αὐτοῦ >	λόγος εἰς τήν Πεντηκοστήν
ε')	φύλ. 120-137 ^v	τοῦ αὐτοῦ	λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους
ς')	φύλ. 137 ^v -155 ^v	τοῦ αὐτοῦ	εἰς τόν μάρτυρα Κυπριανόν
ζ')	φύλ. 155 ^v -173	τοῦ αὐτοῦ	εἰς τόν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
η')	φύλ. 173-249	< τοῦ αὐτοῦ >	εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
θ')	φύλ. 249-276	τοῦ αὐτοῦ	λόγος πρῶτος εἰς τὰ ἅγια Φῶτα
ι')	φύλ. 276-330	τοῦ αὐτοῦ	εἰς τό ἅγιον Βάπτισμα
ια')	φύλ. 330-338	τοῦ αὐτοῦ	λόγος ιβ' εἰς Γρηγόριον τόν ἀδελφόν Βασιλείου μετὰ τήν χειροτονίαν ἐπιστάντα
ιβ')	φύλ. 338-370	τοῦ αὐτοῦ	λόγος εἰς τόν Μ. Ἀθανάσιον ιγ'
ιγ')	φύλ. 370-393	τοῦ αὐτοῦ	λόγος εἰς τήν Χριστοῦ γέννησιν
ιδ')	φύλ. 393-428 ^v	τοῦ αὐτοῦ	λόγος εἰς τήν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσίαν
ιε')	φύλ. 430-465 ^v	τοῦ αὐτοῦ	λόγος περὶ φιλοπρωχίας.

Οἱ λόγοι συνοδεύονται ἀπό ἐξήγηση καὶ σχόλια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 393· Μέννησθε οἱ ἀναγιγνώσκοντες τοῦ γραφάντος Νικολάου Ἰωάννου ἐκ πόλεως Ἰωαννίνων, αὐτὸς Νοεμβρίου ις'.

786. ἀρ. 274 (636) ¹	ΙΗ' αἰ. (1738, 1744)	φύλ. 463
α') φύλ. 1-3	Στίχοι παραινετικοί	
β') φύλ. 3-19	Γαβρίλου Ἑλλήνος τετράστιχα	
γ') φύλ. 19-36	Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικών	
δ') φύλ. 36-52	Μελλίου ἐπισκόπου κεφάλαια ἢ παραινέσεις	
ε') φύλ. 52-67 ^v	Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεις	
ς') φύλ. 67 ^v -83	τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας	
ζ') φύλ. 83-129	Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια	
η') φύλ. 129-156	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων παραινέσεις	
θ') φύλ. 156-180	< τοῦ αὐτοῦ > ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός	
ι') φύλ. 180-194	< τοῦ αὐτοῦ > κατὰ τῶν ὀργιζομένων	
ια') φύλ. 194-204	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου τετράστιχα	

1. "Ενθ' ἄνωγτ., σελ. 340-342.

ιβ')	φύλ. 204 ^v -216	<τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιαν- ζοῦ
ιγ')	φύλ. 216-245	<τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσί- αν>
ιδ')	φύλ. 281-319	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐν ᾧ καὶ εἰς Νόνναν μητέρα παραμυθητικῶς
ιε')	φύλ. 319-403	<τοῦ αὐτοῦ > εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
ισ')	φύλ. 403-452	Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
ις')	φύλ. 452-463	Ὁμήρου Ἰλιάδος Α.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδεται ἐπὶσης λόγος ἀκέφαλος.

Σημειώσεως· α') φύλ. 67^v. Τέλος αῤῥαγῆ' Αὐγούστου 8 β') φύλ. 129^v, αῤῥαγῆ'
κατὰ μῆνα Αὐγούστου.

787. ἀρ. 275 (692) ¹	ΙΗ' αἰ. (1738)	φύλ. 309
α')	φύλ. 1-8	Λουκιανοῦ περὶ τοῦ ἐνυκνίου ἥτοι βίος Λου- κιανοῦ
β')	φύλ. 8-47	< τοῦ αὐτοῦ > Νεκρικοὶ διάλογοι
γ')	φύλ. 47-72 ^v	< τοῦ αὐτοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος
δ')	φύλ. 73-85	Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
ε')	φύλ. 85-97	τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
ς')	φύλ. 97-114 ^v	τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
ζ')	φύλ. 115-123	Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προ- ευχῆς
η')	φύλ. 123-133	τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
θ')	φύλ. 133-140	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
ι')	φύλ. 140 ^v -151 ^v	τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγίους Πάντας
ια')	φύλ. 154-169 ^v	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου.
ιβ')	φύλ. 170-178	Βασιλείου Σελευκεῖας εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίη- σεν ὁ θεός.
ιγ')	φύλ. 178-190	τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν Ἀδάμ
ιδ')	φύλ. 190-199 ^v	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ
ιε')	φύλ. 200-218	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
ισ')	φύλ. 218-224	τοῦ αὐτοῦ εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
ις')	φύλ. 224-240	τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρ- τυρας

1. "Ενθ' ἀγνωτ. σελ. 429-431.

- ιη') φύλ. 240-256 τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 ιθ') φύλ. 256-269 τοῦ αὐτοῦ εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 κ') φύλ. 270-288 Λιβανίου περὶ δυσκόλου ἀνδρός
 κα') φύλ. 288-303 τοῦ αὐτοῦ μελέτη τρίτη.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 72· 'Ιουνίου κα' 1738.

788. ἀρ. 276 (693)¹ ΙΗ' αἰ. (1760-1783) φύλ. 535
 α') φύλ. 1-95 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 β') φύλ. 177-290 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον 'Επιτάφιος "οὗ ἡ ἀνάπτυξις εἰς τό ἀπλοῦν παρὰ Νεοφύτου διδασκάλου"²
 γ') φύλ. 294-318 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Χριστοῦ, σχόλια
 δ') φύλ. 320-341 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὰ 'Αγία Θεοφάνεια "ὅς κεῖται τόμῳ βΨ κυκλοπαυδεύας"³, ἐξήγησις
 ε') φύλ. 346-369 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὰ 'Αγία Φῶτα, "ἐξήγησις"
 ς') φύλ. 372-391^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὴν Καρινήν Κυριακὴν, ἐρμηνεία Νικητὰ Σερρών
 ζ') φύλ. 396-428^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν, σχόλια
 η') φύλ. 430-451^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν, ἐξήγησις
 θ') φύλ. 451^V-471 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους, ἐξήγησις
 ι') φύλ. 471^V-504^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος περὶ φιλοπρωχίας, ἐξήγησις
 ια') φύλ. 508-535 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος εἰς Μ. 'Αθανάσιον, ἐξήγησις.

Σημειώσεις τῶν γραφέων· α') φύλ. 1^V· ἐξήγησις 1783 'Ιουνίου 1. Νεοφύτου δδ(=διδασκάλου) β') φύλ. 320· ἀψψ Μαρτίου ιγ'. 'Εν τῇ τοῦ ἀγιωνύμου ὁρους ἀκαδημίᾳ⁴ γ') φύλ. 341· Τέλος τῆς ἐξηγήσεως εἰς τό Χ(ριστό)ς γεννᾶται - καὶ τῷ θεῷ χάρις - τῇ δε θεομήτορι κλέος - 1760 Μαρτίου 17 - ἐν τῇ τοῦ ἀγιωνύμου ὁρους ἀκαδημίᾳ.

1. 'Ενθ' ἀνωτ., σελ. 431-432.

2. 'Εννοεῖται ὁ Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 413-431.

3. Βλ. ἀρ. 781.

4. Γιὰ τὴν 'Αθωνιάδα βλ. 'Αλκη ΑΓΓΕΛΟΥ, Τό χρονικόν τῆς 'Αθωνιάδας, δοκίμιον ἱστορίας τῆς Σχολῆς μέ βάση ἀνέκδοτα κείμενα. Ἀθήνα 1963. Νέα 'Εστία, Χριστούγεννα 1963. 'Εκδόσις τὴν καλαιδέστερον μελέτη τοῦ Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, 'Η Σχολή τοῦ 'Αγίου Ὁρους στί 1800. Ἑλληνικά, τόμ. 15(1957), σελ. 141-171.

789. ἀρ. 300 (697)¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 116
 α') φύλ. 1-43^v < Λουκιανοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 β') φύλ. 44-48^v Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι εἰς τὴν Κοίμη-
 σιν τῆς Θεοτόκου
 γ') φύλ. 49-116 Συνεσίλου 'Επιστολαί, ἀτελεῖς.
 Τὰ κείμενα μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

790. ἀρ. 316 (699)² ΙΗ' αἰ. φύλ. 254
 α') φύλ. 1-8^v Εὐριπίδου 'Εκάβη, ἀτελής
 β') φύλ. 9-19^v < Ἰσοκράτους > πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
 γ') φύλ. 21-40 'Ισιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου 'Επιστολαί
 δ') φύλ. 40^v -51 Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί
 ε') φύλ. 51^v -94^v Φαλάριδος, Βρούτου, Θεοφυλάκτου τοῦ Σε-
 μοκάτου 'Επιστολαί
 ς') φύλ. 95-108^v Γαβρίου 'Ελληνος τετράστιχα
 ζ') φύλ. 111-121 Φωκυλίδου Ποίημα νοσητικόν
 η') φύλ. 121^v -125^v 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α, ἀτελής
 θ') φύλ. 127-130^v < 'Ο κανὼν τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμά >
 ι') φύλ. 135-138^v < Πλάτωνος > Κρίτων ἀτελής
 ια') φύλ. 152-165^v Πλάτωνος Κρίτων
 ιβ') φύλ. 166-173^v 'Αγαπητοῦ διακόνου 'Εκθεσις Κεφαλαίων παρανε-
 τικῶν, ἀκέφαλη
 ιγ') φύλ. 202-217^v Γαβρίου 'Ελληνος τετράστιχα
 ιδ') φύλ. 236^v -247^v Γυνῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων
 ποιητῶν.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἐπίσης συναγωγή ὧν ἐμνήθη Ἱστοριῶν Γρηγόριος
 ὁ Θεολόγος εἰς διαφόρους λόγους, κείμενο ἀκέφαλο, θεματογραφία
 καὶ ἐπιστολή τοῦ 'Αχρίδος 'Ιωάσαφ.

1. C. LITZICA, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 435-436.

2. ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 437-439.

791. ἀρ. 322 (700) ¹	ΙΗ' αἰ. σελ. 460
α') σελ. 1-32 ^Υ	Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παρα- νετικῶν
β') σελ. 33-49	Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
γ') σελ. 49-131 ^Υ	< τοῦ αὐτοῦ > Νεκρικοῦ διαλόγου
δ') σελ. 132-148	Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Λόγος περὶ προσευ- χῆς
ε') σελ. 148-162	τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
ς') σελ. 162-173 ^Υ	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον
ζ') σελ. 174-184	Μ. Βασιλείου λόγος εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
η') σελ. 184-209 ^Υ	< τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
θ') σελ. 210-218	Πρίκλου Κων/πόλεως λόγος εἰς τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ
ι') σελ. 218-233 ^Υ	τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον εἰς τὴν Θεοτόκον
ια') σελ. 234-241 ^Υ	Μ. Ἀθανασίου λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. Λό- γος πρῶτος
ιβ') σελ. 242-257 ^Υ	Γρηγορίου Νύσσης εἰς Πουλχερίαν ἐπιτάφιος
ιγ') σελ. 258-262 ^Υ	Ἀναστασίου Ἀντιοχείας λόγος εἰς τὸν Εὐαγ- γελισμὸν
ιδ') σελ. 263-286	Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοίας λόγος πρῶτος
ιε') σελ. 286-300 ^Υ	τοῦ αὐτοῦ περὶ προνοίας λόγος δεύτερος
ισ') σελ. 301-322 ^Υ	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
ις') σελ. 323-328	Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον
ιη') σελ. 328-342	τοῦ αὐτοῦ Τυραννοκτόνος
ιθ') σελ. 342-358 ^Υ	τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή ρηδύως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
κ') σελ. 359-391	Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
κα') σελ. 391-416 ^Υ	τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν
κβ') σελ. 425-458 ^Υ	Λιβανίου Πρεσβευτικὸς β' ὑπὲρ τῆς Ἑλένης.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ἐρμηνεῖα διὰ στίχο ἢ γραμμένη στὰ
περιθώρια.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 439-442. Σελ. 1* Καί τότε πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν τοῦ
Ἐμμανουὴλ Σεργίου. Καί τότε πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν τοῦ Ἐμμανουὴλ
Σεργίου Τερβενβοδαλοῦ. Σελ. 459* Καί τότε ὑπάρχει Ἀνδρέου Εὐσταθίου
Σουγδουρῆ.

792. αρ. 354 (621)¹ ΙΖ' αλ. φύλ. 115
- α') φύλ. 3-20^V Γρηγορίου τοῦ θεολόγου περὶ τῶν καθ'ἑαυτὸν
- β') φύλ. 25-30 <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα
- γ') φύλ. 31^V-32 <τοῦ αὐτοῦ> Ὁρκοὶ ἢ παραγγελίαι δι' ὅρκου
- δ') φύλ. 32-33^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ σαρκός
- ε') φύλ. 33^V-34 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τοῦ πονηροῦ
- ς') φύλ. 34^V <τοῦ αὐτοῦ> ἐπιστρεπτική πρὸς θεὸν νουθεσία
- ζ') φύλ. 37-112 <τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιστολαί.
- Τὰ κείμενα, πλην τοῦ ζ', συνοδεύονται ἀπὸ ἐξήγηση ἢ ὁποῖα ἔχει γραφῇ στὰ περιθώρια.

793. αρ. 364 (649)² ΙΗ' αλ. (1782) φύλ. 278
- α') φύλ. 7-94 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- β') φύλ. 94-171 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος ἀνεπίγραφος, ἐξήγηση
- γ') φύλ. 171-219^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
- δ') φύλ. 221-257^V <τοῦ αὐτοῦ> Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- ε') φύλ. 261-276^V Ἀγίου Μαξίμου πρώτη ἑκατοντάς κεφαλαίων περὶ ἀγάπης.
- Τὸ κείμενο α' παραδίδει σχόλια τοῦ διδασκάλου Νεοφύτου³ στὸν Ἀπολογητικόν. Τὰ γ' καὶ ε' παραδίδονται μὲ διάστιχο ἑρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως φύλ. 256' 1782 Ἰουλίου 18.

794. αρ. 402 (647)⁴ ΙΗ' αλ. (1780-1783) σελ. 786
- α') σελ. 1-4 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ στοιχεῖον
- β') σελ. 4-140 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- γ') σελ. 145-198 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 321-322.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 363-364.

3. Ἐννοεῖται ὁ Καυσοκαλυβίτης. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 413-431.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 361-363.

δ')	σελ. 200-222	Λουκιανού 'Ενύπνιον, ἐξήγησις
ε')	σελ. 222-366	< τοῦ αὐτοῦ > Νεκρικοὶ διάλογοι, ἐξήγησις
ς')	σελ. 366-437	< τοῦ αὐτοῦ > Τίμων ἢ μισάνθρωπος, ἐξήγησις
ζ')	σελ. 438-548	Ξενοφώντος 'Απομνημονευμάτων βιβλίων τέταρτον, ἐξήγησις
η')	σελ. 552-597	Μ. Βασιλείου λόγος κατὰ τῶν ὀργυζομένων, "ἐξήγησις"
θ')	σελ. 597-635	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, ἐξήγησις
ι')	σελ. 635-678	τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, ἐξήγησις.

Τὰ κείμενα α'-γ' παραδίδονται μετὰ διάστιχο ἑρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης θεματογραφία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 1' εἰς τὰς 1780 'Ιουνίου 26 β') σελ. 140* Γεώργιος Μαυροδῆς γράφας, αφπ' Νοεμβρίου γγ' γ') σελ. 198* Γεώργιος Μαυροδῆς γράφας, αφπα' 'Ιανουαρίου ιζ' δ') σελ. 438* 1782 Μαΐου 26 ε') σελ. 548* Γεώργιος Μαυροδῆς ὑφ' οὗ καὶ ἐτελειώθη. 1782 Δεκεμβρίου 21 ς') σελ. 552*, αφπγ' 'Ιανουαρίου θ' ζ') σελ. 678* Γεώργιος Μαυροδῆς, αφπγ' Σεπτεμβρίου ιζ'.

795. ἀρ. 406 (709) ¹	ΙΗ' αἰ. (1726-1730)	σελ. 1366
α')	σελ. 3-38	'Αγαπητοῦ διακόνου "Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν
β')	σελ. 43-60	Φωκυλίδου Ποίημα νοθευτικόν
γ')	σελ. 61-67	Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
δ')	σελ. 68-95	Κάτωνος Ῥωμαίου γινῶμαι παραινετικά δις στιχοῦ
ε')	σελ. 96-104	'Ο κανὼν τῶν Βαῶν τοῦ Κοσμᾶ
ς')	σελ. 105-124	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
ζ')	σελ. 125-170	Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
η')	σελ. 171-182	'Ο κανὼν τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
θ')	σελ. 182-189	'Ο κανὼν τοῦ Πάσχα 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
ι')	σελ. 189-198	'Ο κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Κοσμᾶ
ια')	σελ. 198-208	'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ
ιβ')	σελ. 208-219	< 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Δαμασκηνοῦ >
ιγ')	σελ. 219-224	'Ο κανὼν τῶν Θεοφανείων τοῦ Κοσμᾶ
ιδ')	σελ. 224-230	< 'Ο κανὼν τῶν Θεοφανείων > 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

1. "Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 449-453.

ιε')	σελ. 235-338	Εὐρυπύδου 'Εκάβη
ις')	σελ. 339-372	'Επιγράμματα ἀπὸ τὴν 'Ανθολογία "εἰς τόμον τῆς κυκλοπαίδειας Δ ^{ου} " σελ. 293 ¹ , "ἐξήγησις"
ις')	σελ. 379-560	'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Δ
ιη')	σελ. 566-580	Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον
ιθ')	σελ. 583-763	Συνεσίου 'Επιστολαί
κ')	σελ. 769-778	Μ. 'Αθανασίου λόγος εἰς τὸ Πάσχα, "ἐξήγησις"
κα')	σελ. 779-810	'Ισοκράτους εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον, ἐξήγησις
κβ')	σελ. 811-835	τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταῖκος, ἐξήγησις
κγ')	σελ. 836-851	Μ. Βασιλείου 'Επιστολαί, ἐξήγησις
κδ')	σελ. 852-876	Πλάτωνος Κρύτων, "ἐξήγησις"
κε')	σελ. 881-919	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν 'Επιφανείων
κς')	σελ. 920-1018	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα
κς')	σελ. 1022-1042	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν, "ἐξήγησις"
κη')	σελ. 1046-1070	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν Χρυσόστοῦ Γέννησιν "ἐξήγησις" εἰς τόμον βον, φύλ. 290 ²
κθ')	σελ. 1078-1110	< τοῦ αὐτοῦ > εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν.

Τὰ κείμενα α'-ιε', ις'-ιθ', κε'-κς' καὶ κθ' παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης θεματογραφία καὶ πύνακας περιεχομένων.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 60· Τέλος τῶν τοῦ Φωκυλίδου ἐπῶν· πόνημα Διονυσίου ἱερομονάχου ἐξ 'Αγράφων³ β') σελ. 95· Τέλος Κάτωνος Ρωμαίου τῷ δέ θεῷ δόξα. Μέννησθε τοῦ γράφαντος Διονυσίου ἱερομονάχου Σθλατεινιώτου ἐξ 'Αγράφων γ') σελ. 104· 1743 (;) Ματθ. 30 δ') σελ. 124⁴. Τέλος τῶν τετραστίχων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου. Πόνος Διονυσίου ἱερομονάχου Σθλατεινιώτου ἐξ 'Αγράφων ε') σελ. 170· Τέλος τοῦ Χρυσολωρᾶ. Πόνος Διονυσίου ἱερομονάχου Σθλατεινιώτου ἐξ 'Αγράφων⁵ ς') σελ. 338· Τέλος τῆς θρηνηστικῆς τῆς 'Εκάβης ποίημα

1. Ἐννοεῖται ἡ Ἐγκυκλοπαίδεια Φιλολογική τοῦ Πατοῦσα στὸν τέταρτο τόμο τῆς ὁποίας περιλαμβάνονται ὄντως τὰ ἐπιγράμματα ἀπὸ τὴν 'Ανθολογία.
2. Ἐννοεῖται ὁ δεύτερος τόμος τῆς Ἐγκυκλοπαίδειας Φιλολογικῆς τοῦ Πατοῦσα, ὅπου μόνο πατερικά κείμενα.
3. Πρβλ. ἀρ. 779. Ἡ σημείωση παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ.
4. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ.
5. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ.

τοῦ Εὐριπίδου ἐν ἔτ(ε)ι ἁφκς': μὲν Δεκεμβρ(ῶ) παρὰ διδ(ασκάλῳ) β κυρίῳ Μιχαήλ¹ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ. Μέννησθε καὶ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Διονυσίου ἱερομονάχου τοῦ Σθλατενιῶτου ἐξ Ἀγράφων καὶ οἱ ἀναγιγνώσκοντες δεήθητε τοῦ Κυρίου ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μου. Ἐτι μαγαρίσατε τὸν Πρίαμον μετὰ τῆς Ἑκάβης ζ') σελ. 372 Τέλος τοῦ πρώτου τμήματος - 1730 Σεπτε(μ)βρίου 18 η') σελ. 769 1726 Ἀπριλίου 18 ἡρξάμην εἰς Βουκουρέστιον. Εἰς τὸν δεῦτερον τόμον τῆς κυκλοπαιδείας εἰς φύλλα 134 θ') σελ. 778 ἁφκςΨ Ἀπριλ(ίου) κη'² ι') σελ. 779 1726 Ἰουνίου 5^η εἰς Βουκουρέστιον εἰς διδάσκαλον κύριον Μιχάλην³. Ἰσοκράτους εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον εἰς τὸν γον τόμον φύλ. 39 ια') σελ. 810 ἔτελειώθη ὁ παρὼν λόγος τοῦ Ἰσοκράτους ἐν ἔτει ἁφκςΨ Ἰουλίου κα' εἰς Βουκουρέστιον εἰς τὸν διδάσκαλον κύριον Μιχαήλ καὶ ἐκάθομουν εἰς τὸν ἄρχον γραμματικόν κύρ Παναγιώτην καὶ ἐδιάβαζα τὸ ἄρχοντόπουλόν του τὸν κύρ Στέφανον⁴ ιβ') σελ. 811 1726 Ἰουλίου 25 ἡμέρ(α) βα'. Τοῦ αὐτοῦ Ἰσοκράτους λόγος Πλαταϊκός εἰς τὸν γον τόμον εἰς φύλλα 56^β ιγ') σελ. 835 Τέλος τοῦ Ἰσοκράτους 1726 Αὐγούστου 26 ἡμέρα ζ^η εἰς Βουκουρέστιον⁶ ιδ') σελ. 836 ἁφκς' Αὐγούστου κζ' ἡμέρα γ^η ... εἰς τόμον αον φύλ. 162⁷ ιε') σελ. 852 Εἰς Βουκουρέστιον 1726 Νοεμβρίου 28. Ἡρχισα εἰς τὸν διδάσκαλον κύρ Γεωργάκη⁸ ις') σελ. 876 1727 Φεβρουαρίου α^η ἡμέρ(α) δ^η. Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ Κρίτωνος καὶ μέ τὸ ἐξήγησεν ὁ λογιστάτος διδάσκαλος κύρ Γεωργάκης Τραπεζούντιος εἰς Βουκουρέστιον⁹ ιζ') σελ. 881 1729 Φεβρουαρίου 3 εἰς Βουκουρέστιον εἰς τὸν διδ(ασκάλον) τὸν κύρ Γεωργάκη δηλ. παρ' αὐτοῦ τὸν ἐδιδάχθηκα¹⁰ ιη') σελ. 919 ἁφκθ' Μαρτίου ιδ'. Εἰς Βουκουρέστιον καὶ τὸν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ λογιστάτου διδ(ασκάλου) κυρίῳ (γρ. κυρίῳ) Γεωργίῳ Τραπεζουντίου. Διονύσιος ἱερομόναχος ἁμαρτωλός Σθλατενιῶτης ἔγραψα ταῦτα¹¹ ιθ') σελ. 1018 Τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα. Καὶ ἐτελειώθη εἰς τοὺς ἁφκθ' Ἰουλίου θ' διδαχθεὶς τὸν παρόντα λόγον παρὰ τοῦ λογιστάτου διδασκάλου κυρίου κυρίου Γεωργίου Θεοδώρου Τραπεζουντίου¹² εἰς Βουκουρέστιον εἰς τὸν ἄγιον Σάββαν τὴν αὐθεντικὴν ἀκασθμάν. Μέννησθε καὶ τοῦ γράψαντος Διονυσίου ἱερομονάχου ἐξ Ἀγράφων ἐκ κώμης Σθλατενίης κ') σελ. 1022 1726 Μαρτίου 10 ἡρξάμην εἰς Βουκουρέστιον¹³ κα') σελ. 1042 Τέλος καὶ τῷ σωτῆρι Ἰησοῦ Χριστῷ σὺν τῇ παναχράντῃ αὐτοῦ μητρὶ δόξα, ἀμήν ἁφκς' Ἀπριλίου 5^η εἰς Βουκουρέστιον¹⁴ κβ') σελ. 1070 1729 Ἰαν(ουαρίου) 31. Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ἐν ἀγίοις π(ατ)ρ(ό)ς ἡμῶν Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Ναζιανζοῦ - εἰς τόμον βον σελ. 290¹⁵ κγ') σελ. 1318 1730 Ἀπριλίου 5^η εἰς τὸν διδ(ασκάλον) κύρ Γεωργάκη Τραπεζούντιον καὶ εἰς Βουκουρέστιον¹⁶.

1. Εἶναι προφανὲς ὁ ὕψος διδάσκαλος τὸν ὅποιο ἀπαντοῦμε καὶ στό ὑπ' ἄρ. 779 μαθηματάριο. Τὰ δύο μαθηματάρια εἶναι οἱ μοναδικές πηγές στίς ὁποῖες μαρτυρεῖται ἡ διδακτικὴ του δραστηριότητα. Ἡ σημείωση παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
2. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
3. Βλ. ὑποσ. 1.
4. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ. Πρβλ. καὶ 779.
5. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
6. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
7. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
8. Εἶναι ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος. Βλ. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 381-387.
9. Στὸν LITZICA ἡ σημείωση ἑλληνικῆς, ἐνθ' ἄνωτ.
10. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA. Γιά τὸ διδάσκαλο Γεωργάκη πρβλ. ἄρ. 779.
11. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA. Γιά τὸ Γεώργιο Τραπεζούντιο πρβλ. ἄρ. 779.
12. Πρβλ. ἄρ. 779.
13. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
14. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
15. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ.
16. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ LITZICA, ἐνθ' ἄνωτ. Βλ. καὶ ὑποσ. 8.

796. ἀρ. 408 (710)¹ ΙΗ' αἰ. (1779-1780) φύλ. 230
- α') φύλ. 2-18 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- β') φύλ. 18-46 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
- γ') φύλ. 46-62^V <τοῦ αὐτοῦ> ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας
- δ') φύλ. 64-68^V τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἁγίους Πάντας, ἐξή-
γηση ἀκέφαλη
- ε') φύλ. 71-77 <τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιστολαί
- ς') φύλ. 78-80 <τοῦ αὐτοῦ> Ἐπιστολαί, ἐξήγηση ἀτελής
- ζ') φύλ. 81-82 Ἰγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατὰ
στοιχεῖον
- η') φύλ. 83-109^V Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- θ') φύλ. 111-133^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων, ἀκέφαλος
- ι') φύλ. 134-175^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Καισάριον ἐπιτάφιος,
ἀκέφαλος
- ια') φύλ. 176-209^V Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐγκώμιον εἰς τὴν Μετά-
στασιν τῆς Παρθένου
- ιβ') φύλ. 210-217^V Θεοδότου Ἀγκύρας ὁμιλία πρὸς Νεστόριον
- ιγ') φύλ. 218-227^V Κανὼν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις· α') φύλ. 2· ἔτος 1780 Μαρτίου α'. β') φύλ. 46· 1779 Σεπτεμ-
βρίου ι'.

797. ἀρ. 413 (712)² ΙΗ' αἰ. (1776, 1780) σελ. 211
- α') σελ. 81-144 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ
εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
- β') σελ. 149-176 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη τύποι ἐπιστολῶν, ἱατρικὴ συνταγή, βακχικὰ
ποιήματα καὶ κείμενα στῆ ρουμανικῇ.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 144· Ἐγὼ ὁ Ἀποστολάκης ὅταν πῆρα αὐ-
τά τὰ μαθήματα ἤμουν 15 χρόνον· 1780 Δεκεμβρίου 6 β') σελ. 149·
1776 Ἰουλίου 3.

1. C. LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 453-455. φύλ. 1^V· Ἐκ τῶν τοῦ ταπεινοῦ Ἀντ(ω-
νίου) Γεωργίου τοῦ ἐξ Ἀγκύρας.

2. ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 456-457. Σελ. 5· Αὐτὸ τὸ ἐπιστολάριον εἶναι τοῦ Ἀποστολά-
κε.

798. ἀρ. 423 (653)¹ ΙΗ' αἰ. (1786, 1789) σελ. 850
- α') σελ. 1-319 Συνεσίου 'Επιστολαί, "ἐξηγήσεις"
- β') σελ. 323-405 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος περί βασιλείας, "ἐξηγήσεις"
- γ') σελ. 407-421 Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α', "ἐξηγήσεις"
- δ') σελ. 421-435 <τοῦ αὐτοῦ> 'Ολυμπιακός Β', ἐξήγηση
- ε') σελ. 435-454 <τοῦ αὐτοῦ> 'Ολυμπιακός Γ', ἐξήγηση
- ς') σελ. 454-479 <τοῦ αὐτοῦ> κατά Φιλίππου Α', ἐξήγηση
- ζ') σελ. 479-510 <τοῦ αὐτοῦ> κατά Φιλίππου Β', ἐξήγηση
- η') σελ. 510-529 τοῦ αὐτοῦ κατά Φιλίππου < Γ' > "ἐρμηνευθέντα
παρά τοῦ σοφολογιωτάτου διδασκάλου Δανιήλ"
- θ') σελ. 531-562 Θεμιστίου περί φιλίας "ἐξηγήσεις παρά Δανιήλ
Πατμίου"
- ι') σελ. 675-722 Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον
- ια') σελ. 723-850 'Ισοκράτους Παναθηναϊκός, "ἐξηγήσεις".
- Τό κείμενο ι' παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
- Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 319· Εἰληφον τέρμα αὐται αἱ ἐξηγή-
σεις τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου διὰ χειρός ἐμοῦ [ὄνομα σβησμένο]
κατά τοὺς ,αψθ' 'Οκτωμβρίου κς'η' β') 407 'αψθ' (=1789;) 'Ιουνίου²
γ') σελ. 674· χειρὶ Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Πατμίου ἐγράφη Κανᾶ³
δ') σελ. 675· ,αψ(;) 'Ιουλίου θ'⁴ ε') σελ. 723· 1786 Αὐγού(στου) 5
Χαίτη Συμεών ι') σελ. 850· Τέλος τῶν ἐξηγήσεων τοῦ 'Ισοκράτους
τοῦ Παναθηναϊκοῦ λόγου τῇ δέ θεῇ δόξᾳ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας.
1786 Δεκεμβ(βρίου) 12⁵.
799. ἀρ. 424 (650)⁶ ΙΗ' αἰ. (1783) σελ. 320
- α') σελ. 108-223 <Συνεσίου> λόγος περί βασιλείας, ἐξήγηση
- β') σελ. 225-248 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α, ἐξήγηση
- γ') σελ. 249-250 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

-
1. "Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 376-377.
 2. Παραλείπεται ἀπὸ τό LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ.
 3. Παραλείπεται ἀπὸ τό LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ. Γιά τό Γρηγόριο Κανᾶ βλ. Χρ. ΦΛΩ-
PENTH, Βραβεῖον, σελ. 98.
 4. Παραλείπεται ἀπὸ τό LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ.
 5. Παραλείπεται ἀπὸ τό LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ.
 6. C. LITZICA, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 364-365.

δ') σελ. 250-257 <τοῦ αὐτοῦ> γνωμικά δίστιχα, ἐξήγηση

ε') σελ. 258-278 'Ομήρου 'Ιλιάδος Β "παράφρασις"

Παραδίδεται ἐπίσης θεματογραφία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 105· Γεώργιος Μαυροειδής, ἀφ' Ἀγίου-
στου κέ'.

800. ἀρ. 427 (648)¹ ΙΗ' αἰ. (1782) σελ. 576

σελ. 529-573 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α "παράφρασις ... παρὰ Νεοφύ-
του Ἱεροδιακόνου"².

Παραδίδονται ἐπίσης ποιήματα σέ λογία γλῶσσα, χρυσόβουλλο τῆς
σχολῆς Βουκουρεστίου, θεματογραφία ἔτ. 1782 καὶ μετσέτες.

Σημείωση· σελ. 319, ἀφ' Ἰωάννου λ'.

801. ἀρ. 451 (716)³ ΙΗ' αἰ. (1738, 1740) σελ. 1184

α') σελ. 31-38 'Ο κανὼν τῆς 'Αναστάσεως

β') σελ. 39-70 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα

γ') σελ. 239-268 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ θεοφάνεια
ἐξ τ' οὓν γενέθλια τοῦ Σωτῆρος

δ') σελ. 269-308 <'Ισοκράτους> Νικοκλῆς ἡ συμμαχικός, λόγος γ'

ε') σελ. 309-340 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας

ς') σελ. 341-356 <Δημοσθένους> 'Ολυμπιακός Β'

ζ') σελ. 357-371 Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον, "ἐξήγησις"

η') σελ. 403-554 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον 'Επι-
τάφιος

θ') σελ. 555-713 Συνεσίου 'Επιστολαί

ι') σελ. 719-770 'Αριστοφάνους Πλοῦτος

ια') σελ. 771-784 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά δίστιχα

ιβ') σελ. 791-803 'Ο κανὼν τῶν Φώτων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

ιγ') σελ. 804-926 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Γ

ιδ') σελ. 931-1184; 'Επιγράμματα ἐκ τῆς 'Ανθολογίας.

Τὰ κείμενα β'-η' καὶ ι'-ιδ' παραδίδονται μέ διάστιχο ἑρμη-
νεία.

1. 'Ενθ' ἄνωτ., σελ. 363.

2. 'Εννοεῖται ὁ Καυσοκαλυβίτης.

3. 'Ενθ' ἄνωτ., σελ. 459-461.

Ἡ ἐξήγησις τοῦ κειμένου θ' εἶναι ἀτελής καὶ ἔχει γραφῇ στὰ περιθώρια.

Παραδίδονται ἐπίσης θεματογραφία, ἐγχειρίδιο γραμματικῆς Ἀναστ. Γορδίου, γραμματικοὶ κανόνες Κωνστ. Λασκάρεως, ἐπιστολικοῦ τύπου Θεοφ. Κορυθαλέως.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') σελ. 357* ἔγραψε Ἰερώνυμος 1740 β') σελ. 784* 1738 Θεόδωρος (;) Μόσχου.

802. ἀρ. 460 (719) ¹	ΙΗ' αἰ. (1740)	σελ. 455
α') σελ. 4-17	Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον	
β') σελ. 17-25	< τοῦ αὐτοῦ > Δίκη φωνηέντων	
γ') σελ. 25-39	< τοῦ αὐτοῦ > Θεῶν κρίσεις	
δ') σελ. 39-46	< τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἰ ἐν λόγους	
ε') σελ. 46-75	< τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Νιγρῖνον ἐπιστολή	
ς') σελ. 75-111	< τοῦ αὐτοῦ > Τύμωρ ἢ μισάνθρωπος	
ζ') σελ. 116-150	< Ἰσοκράτους > Νικοκλῆς ἢ συμβουλευτικός	
η') σελ. 150-242	< τοῦ αὐτοῦ > Πανηγυρικός	
θ') σελ. 243-244	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γυνμικά μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον	
ι') σελ. 252-332	< Λουκιανοῦ > Νεκρικοὶ διάλογοι	
ια') σελ. 333-437	Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας, "ἐξήγησις κατὰ σύνταξιν".	
Τὰ κείμενα α'-ι' παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.		

803. ἀρ. 462 (720) ²	ΙΗ' αἰ.	σελ. 842
α') σελ. 81-134	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα	
β') σελ. 137-138	< τοῦ αὐτοῦ γυνμικά μονόστιχα >	
γ') σελ. 139-155	< τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν	
δ') σελ. 155-183	< τοῦ αὐτοῦ > εἰς τὴν Πεντηκοστήν	
ε') σελ. 187-243	< Ἰσοκράτους > πρὸς Δημόνικον	
ς') σελ. 243-274	< τοῦ αὐτοῦ > Νικοκλῆς ἢ συμμαχικός	

1. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 463-464, Σελ. 2. Κωνσταντίνου Σούτζου πέφυκεν ἡ βίβλος αὕτη, εἰς χρῆσιν Κωνσταντίνου καὶ τῶν ἐκείνου φίλων. 1740, Σελ. 455. Ταύτη ἡ βίβλος πέφυκεν ἔμοῦ τοῦ Σκαρλάτου Σούτζου.

2. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 465-467.

- ζ') σελ. 283-384 < τοῦ αὐτοῦ > Πανηγυρικός
 η') σελ. 395-411 < τοῦ αὐτοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 θ') σελ. 577-614 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἶ ἐν
 λόγοις
 ι') σελ. 625-635 < τοῦ αὐτοῦ > Προμηθεὺς ἢ Καύκασος
 ια') σελ. 665-706 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν πατέρα σω-
 πῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶς
 ιβ') σελ. 711-726 Ὁ κανὼν < τῶν Χριστουγέννων > τοῦ Κοσμᾶ
 ιγ') σελ. 727-738 Κανὼν λαμβικός Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιδ') σελ. 747-774 Κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ. Ἡ ἡ' ψδὴ
 ιε') σελ. 779-795 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, ἀτελής.
 ις') σελ. 796-818 Ὁμήρου Βατραχομουμαχία
 ιζ') σελ. 819-842 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, ἀτελής.

Τὰ κείμενα α', γ'-ις' παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἑρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἀκόμη Ἑρωτήματα Ἑμμανουήλ Δεκάρχου, συνταγές,
 περὶ μηνῶν, περὶ τῶν κώλων τῆς σύριγγος καὶ ἀποσπάσματα λεξικοῦ.

804. ἀρ. 472 (721)¹ ΙΗ' αἰ. σελ. 254
 α') σελ. 3-112 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
 β') σελ. 113-171 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 γ') σελ. 175-200 Κέβητος Θηβαίου Πίναξ
 δ') σελ. 201-205 Κάτωνος Ρωμαίου γυνῶμαι, ἀτελεῖς
 ε') σελ. 207-230 Γρηγορίου Νύσσης εἰς Πουλχερίαν ἐπιτάφιος
 ς') σελ. 239-254 Θεμιστίου περὶ τῆς φιληκοῦσας τοῦ βασιλέως.
 Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ δ', παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἑρμηνεῖα.

805. ἀρ. 482 (723)² ΙΗ' αἰ. σελ. 470
 α') σελ. 3-168 Φωτίου πρὸς Μιχαὴλ ἄρχοντα Βουλγαρίας
 β') σελ. 172-197 Μ. Βασιλείου λόγος περὶ φθόνου
 γ') σελ. 200-231 < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ μεθύντων
 δ') σελ. 232-307 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ φιλοπτωχίας
 ε') σελ. 308-309 Μ. Ἀθανασίου λόγου ἀποσπάσματα.
 Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ ε', παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἑρμηνεῖα.

-
1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 467. Σελ. 1' Καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Μητροφάνους ἱερο-
 μονάχου· νῦν δέ ἐμοῦ Κωνσταντίνου Παπαστένου (;)
 2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 470-471. Σελ. 2' Ἐκ τῶν τοῦ Γαβριήλ ἱεροδιακόνου Συμυ-
 ναίου.

- Παραδίδονται ακόμη υποσημειώσεις και έρμηνειες, ανθολογία από τό
 • Γερροντικό, περί καθηκόντων ιερέως και διακόνου, μεγαλυνάρια στη θεο-
 τόκο.

806. άρ. 503 (725)¹ ΙΗ' αλ. σελ. 228
 α') σελ. 1-75 Αίσώπου βίος
 β') σελ. 75-133 <Αίσώπου Μῦθου> ἀκέφαλου
 γ') σελ. 133-192 <Λουκιανοῦ> θεῶν διάλογοι
 δ') σελ. 193-208 Ἴσοκράτους λόγος περί εἰρήνης
 ε') σελ. 209-228 Εὐριπίδου Ἑκάβη, ἀτελής.
 Τά κείμενα α' καὶ δ' παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Παραδίδονται επίσης σημειώσεις χωρὶς ιδιαίτερη άξία.
807. άρ. 511 (726)² ΙΗ' αλ. (1729-1730) σελ. 861 (ἀκέφαλος)
 α') σελ. 48-78 Κάτωνος Ρωμαίου γνῶμαι
 β') σελ. 79-150 Αίσώπου Μῦθου
 γ') σελ. 151-161 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινε-
 τικῶν, ἀτελής
 δ') σελ. 165-181 Κέβητος Θηβαίου Πύναξ, ἀκέφαλος
 ε') σελ. 241-244 Λιβανίου Ἐκφρασις πανηγύρεως
 ς') σελ. 245-254 τοῦ αὐτοῦ χρεία
 ζ') σελ. 255-266 Ἀποφθέγματα φιλοσόφων ἐκ Διογένους Λαερτίου
 συλλεγέμενα
 η') σελ. 267-289 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχῆς
 θ') σελ. 290-317 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
 ι') σελ. 325-354 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας
 ια') σελ. 355-394 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν περί τοῦ ἀσώτου
 ιβ') σελ. 395-411 Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποί-
 ησεν ὁ θεός
 ιγ') σελ. 412-424 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν Ἀδάμ
 ιδ') σελ. 425-449 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Νῶε
 ιε') σελ. 450-467 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Ἀβραάμ
 ις') σελ. 468-486 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν πάγκαλον Ἰωσήφ
 ιζ') σελ. 487-505 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Μωϋσῆν

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 473.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 473-478.

λη')	σελ. 506-516	Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
λθ')	σελ. 517-544	τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀγίους τεσσαράκοντα μάρτυρας
κ')	σελ. 545-576	τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
κα')	σελ. 577-607	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
κβ')	σελ. 608-633	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, ἀτελής
κγ')	σελ. 636-645	<Μ. Ἀθανασίου λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν λόγος α'>
κδ')	σελ. 646-663	<τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνάληψιν λόγος β'>
κε')	σελ. 664-682	Γρηγορίου Νύσσης εἰς Πουλχερίαν Ἐπιτάφιος
κς')	σελ. 683-713	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Πλακίλλαν Ἐπιτάφιος
κζ')	σελ. 714-737	Λιβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης
κη')	σελ. 738-787	Ἀρ. στοφάνους Πλοῦτος. Προηγεῖται ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος
κθ')	σελ. 788-797	<Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς> τοῦ Κοσμᾶ
λ')	σελ. 800-815	<Ὁ κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Ἰωάννου τοῦ μοναχοῦ>
λα')	σελ. 816-827	Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
λβ')	σελ. 828-839	Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
λγ')	σελ. 840-842	<Γρηγορίου Νύσσης> εἰς Μελέτιον Ἀντιοχείας Ἐπιτάφιος, "ἐξήγησις"
λδ')	σελ. 843-851	Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων Ἰωάννου μοναχοῦ, "ἐξήγησις"
λε')	σελ. 852-860	Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, "ἐξήγησις".

Τὰ κείμενα α'-λβ' παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἐρμηνεῖα.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενο ἀκέφαλο, ρητορικὴς "μελέτες" καὶ σημειώματα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 78· Τέλος τῶν τοῦ Κάτωνος Ρωμαίου. 1729 Ματθαῖος ἱερομόναχος β') σελ. 234· Ματθαῖος ἱερομόναχος γ') σελ. 394· Ματθαῖος ἱερομόναχος¹ δ') σελ. 853· Ἐξήγησις τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος τῶν Χριστουγέννων, ποίημα κυρίου Ἰωάννου μοναχοῦ, ἐξηγηθέντος παρὰ τοῦ διδασκάλου Γεωργίου Τραπεζουντίου² ἐν τῷ τῆς Βλαχίας φροντιστηρίῳ, 1730 Δεκεμβρίου β' ε') σελ. 852· Ἐξήγησις τοῦ ἱαμβικοῦ κανόνος τῶν Θεοφανείων ποίημα τοῦ κυρίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐξηγηθέντων παρὰ Γεωργίου δδ(=διδασκάλου).

1. Παραλείπεται ἀπὸ τὸ Litzeia, ἐνθ' ἄνωγτ.

2. Βλ. ἀρ. 795.

808. άρ. 517 (627)¹ IZ' αί. (1670) σελ. 258
 α') σελ. 1-58 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περί βασιλείας, κείμενο
 β') σελ. 58-117 Συνεσίου περί βασιλείας, ἐξήγηση.
 Παραδίδονται ἐπίσης ἐξήγηση τῆς θ. λειτουργίας τοῦ Μελετίου Συρίγου, περὶ μέτρων ἐποποιίας, θεοφ. Κορυδαλέως περὶ ποιητικῆς.
 Σημειώσεις' α') σελ. 58' ἀχό' Ἰουνίου ζ' β') σελ. 117', ἀχό' Αὐγούστου ε'.
809. άρ. 519 (728)² IH' αῖ. σελ. 342
 α') σελ. 1-13 Πλουτάρχου ἐκ τῶν ὑγιεινῶν παραγγελμάτων
 β') σελ. 19-24 Εὐριπίδου Ἑκάβης τμήματα.
 Παραδίδονται ἐπίσης γραμματικοὶ κανόνες, θεοφ. Κορυδαλέως περὶ ποιητικῆς, περὶ λογικῆς, περὶ φυσικῆς, περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ὄντων, περὶ βασικῶν ὀνομάτων, ἐκ τῶν Βουδαίου ὑπομνημάτων.
810. άρ. 535 (628)³ IZ' αῖ. - IH' αῖ. σελ. 132
 α') σελ. 1-79 < Συνεσίου Ἐπιστολαί >
 β') σελ. 80-86 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου παραινετικά μονόστιχα.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης θεματοεπιστολαί καί σημειώσεις γραμματικῆς.
811. άρ. 540 (730)⁴ IH' αῖ. σελ. 200
 α') σελ. 7-53 < Θεοδωρήτου Κύρου > περί προνοίας λόγος α'
 β') σελ. 53-82 < τοῦ αὐτοῦ > περί προνοίας λόγος β'
 γ') σελ. 88-116 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον
 δ') σελ. 120-163 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
 ε') σελ. 164-185 Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης γραμματικὲς σημειώσεις.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 331-332.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 479-480.

3. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 332.

4. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 481-482.

812. ἀρ. 542 (731)¹ ΙΗ' αἰ. σελ. 200
 α') σελ. 1-171 Αἰσώπου Μῦθου
 β') σελ. 172-178 Γαβρίου "Ἑλληνος τετράστιχα, ἀτελῆ
 γ') σελ. 179-200 Αἰσώπου Μῦθοι, ἐξήγηση.
 Τά κείμενα α'-β' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.
813. ἀρ. 546 (225)² ΙΖ' αἰ. (1670) σελ. 170
 σελ. 2-170 Πινδάρου ῥαῖς, μέ διάστιχο ἐρμηνεία
 καί σχόλια στά περιθώρια.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· σελ. 170' ἐτεληόθη τό παρόν ἐκ χει-
 ρός τοῦ Γεωργίου τοῦ Μουσελῆ (;) 1670 Φευρουαρίου η'.
814. ἀρ. 557 (734)³ ΙΗ' αἰ. σελ. 376
 α') σελ. 201-213 "Περὶ λήψης τῆς ὑποθέσεως καί διδασκαλίας
 τοῦ παρόντος περὶ βασιλείας λόγου τοῦ
 σοφωτάτου Συνεσίου "κεφαλαιώδης"
 β') σελ. 214-280 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας
 "κατὰ μετάφρασιν εἰς κοινὴν διάλεκτον"
 γ') σελ. 299-376 Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασι-
 λική "μεταφρασθεῖσα μέν εἰς πεζὴν φράσιν
 ὑπὸ Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμινῆτου,
 ἀφιερωθεῖσα δέ εἰς τόν ... Ἰωάννην Κων-
 σταντινόν Μπασαράμπα βοεβόνδα τόν Πραγκο-
 βάνον".
 Παραδίδονται ἀκόμη Συμεών μαγίστρου Σύνοφους φυσικῶν,
 Ἰωάννου Σκυλίτζη περὶ κόσμου, ἐγκώμιο στόγ Κωνσταντῖνο
 Μπραγκοβάνο.
815. ἀρ. 591 (250)⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 64
 α') φύλ. 1-47^v Αἰσώπου Μῦθου, ἐξήγηση ἀκέφαλη
 β') φύλ. 48-56^v Γαβρίου "Ἑλληνος τετράστιχα.
 Παραδίδεται ἐπίσης ἀτελὴς ἐξήγηση τετραστίχων.

-
1. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 482.
 2. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 112.
 3. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 483-484.
 4. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 120.

816. άρ. 593 (271)¹ ΙΗ' αΐ. σελ. 66
 α') σελ. 3-46 Τῶν ἐπτά σοφῶν ἀποφθέγματα, συμβουλαί καί ὑποθήκαι
 β') σελ. 47-59 Ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεῖα.
 Παραδίδονται ἐπίσης ἐνθύμησι περὶ ἐκλείψεως ἡλίου ἔτ. 1748 καὶ ἀποσπάσματα θρησκευτικῶν κειμένων.
817. άρ. 672 (646)² ΙΗ' αΐ. (1774) σελ. 1282
 α') σελ. 81-150 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους
 β') σελ. 151-170 <Βασιλείου Σελευκείας> λόγος εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
 γ') σελ. 171-201 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν Ἀδάμ
 δ') σελ. 201-232 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Νῶε
 ε') σελ. 233-272 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀβραάμ
 ς') σελ. 273-309 <Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου> λόγος εἰς Εὐτρόπιον
 ζ') σελ. 309-357 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἀπόστολον Παύλου
 η') σελ. 357-400 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
 θ') σελ. 401-428 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> τετράστιχα
 ι') σελ. 429-444 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ προνοίας <λόγος α'>
 ια') σελ. 445-492 Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύνης
 ιβ') σελ. 493-584 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήσεια
 ιγ') σελ. 585-605 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 ιδ') σελ. 605-718 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοῦ διαλόγου
 ιε') σελ. 719-767 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 ις') σελ. 757-798 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
 ιζ') σελ. 799-832 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον καὶ πρὸς Νικοκλέα, ἐξήγησις
 ιη') σελ. 833-869 <τοῦ αὐτοῦ> Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικὸς
 ιθ') σελ. 869-938 <τοῦ αὐτοῦ> Πανηγυρικός
 κ') σελ. 939-977 <Μ. Βασιλείου> λόγος εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 131.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 358-361.

- κα') σελ. 977-998 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκον-
τα "μεταφρασθέν εἰς κοινὴν διάλεκτον πα-
ρά τοῦ λογιστάτου ἱεροδιδασκάλου Νεοφύ-
του Πελοποννησίου¹"
- κβ') σελ. 1105-1130 <Βασιλείου Σελευκείας> εἰς τὸν πάγκα-
λον Ἰωσήφ
- κγ') σελ. 1130-1152 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν Μωϋσῆν
- κδ') σελ. 1153-1168 <Λουκιανοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος
- κε') σελ. 1219-1248 <Θεοδωρήτου Κύρου> λόγος περὶ προ-
νοίας.

Τὰ κεῖμενα α' - ις', ιη' - κ' καὶ κβ' - κε' παραδίδου-
νται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη λόγος στήν ἀγία Γολινδοῦχ, ἀντί-
γραφο χατισεριφίου, περὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν Πατριαρχῶν
Κων/πόλεως, Μιχ. Ψελλοῦ εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας, περὶ τοῦ
μεταμορφωθέντος βασιλέως, ὀπτασία τοῦ Δανιήλ.

818. ἀρ. 692 (612)² ΙΖ' αἰ. (1625) φύλ. 225

- α') φύλ. 2-9^v Κάτωνος Ρωμαίου γυνῆμαι
- β') φύλ. 10-18 Φωκυλίδου Ποίημα νομιστικόν
- γ') φύλ. 18^v-48^v Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι

Παραδίδονται ἀκόμη λεξικό ἐλληνορρουμανικό καὶ λεξικό
Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

Σημεῖωση τοῦ γραφέως' φύλ. 219^v. Ἐγράφη τό παρόν βιβλίον ἐν
τῇ μονῇ τῆς ἀγίας Ἀναστασίας ἐν τῇ υψίῳ³ κατὰ τῇ ,ζρλδ'
ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ινδ. θ' ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ ιη'.

819. ἀρ. 712 (376)⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 58

- φύλ. 1-58 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλι-
νοῦ στηλιτευτικός β'.

Παραδίδεται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

820. ἀρ. 726 (742)⁵ ΙΗ' αἰ. φύλ. 205

- α') φύλ. 9-54 Λυκόφρονος <Ἀλεξάνδρα>

1. Ἐννοεῖται ὁ Καυσοκαλυβίτης.

2. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 305.

3. Μνεία τῆς ὕδρας μονῆς ἀπαντᾷ καὶ στό Μ. Λαύρας Κ 22.

4. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 198.

5. Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 492.

- β') φύλ. 57-164^V Συνεδρίου 'Επιστολαί
 γ') φύλ. 166-190^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς 'Αρκάδιον περὶ βασιλείας.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἑρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης ποικίλες σημειώσεις, ποίημα λαμβικό,
 ἐπικήδειος λόγος 'Αμβροσίου Παμπέρη στό Νικόλαο Βηλαρᾶ.

821. ἀρ. 737 (215)¹ ΙΘ' αἰ. (1820) φύλ. 75
 α') φύλ. 12-22 Λυσίου ὑπὲρ τοῦ 'Ερατοσθένους φόνου ἀπολογία, ἐξήγησις
 β') φύλ. 22-40 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τοῦ 'Ερατοσθένους, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 40-45 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν σιτοπωλῶν, ἐξήγησις
 δ') φύλ. 45^V-59 'Αντιφῶντος λόγος κατὰ χορευτοῦ, ἐξήγησις
 ε') φύλ. 60-75 Λυσίου λόγος ἐπιτάφιος, ἐξήγησις ἀτελής.
 Σημειώσεις· α') φύλ. 40' 1820 Μαΐου 13 'Ανδρέας 'Ιωάννου β') φύλ. 59' 'Ανδρέας 'Ιωάννου Σταμάτης.

822. ἀρ. 806² ΙΗ' αἰ. φύλ. 136 (ἀκέφαλος)
 α') φύλ. 1-53^V Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, κείμενο ἀκέφαλο
 β') φύλ. 83-136 Θεμιστίου περὶ φιλίας.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἑρμηνεία.
 Παραδίδονται ἐπίσης ἠθικοὶ λόγοι καὶ Συμεῶν τοῦ Μαγίστρου.

823. ἀρ. 807³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 51
 α') φύλ. 1-7^V Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς, κείμενο ἀτελές
 β') φύλ. 38-40^V 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 41-49 Σοφοκλέους Αἴας, ἐξήγησις ἀκέφαλη.
 Τὸ κείμενο α' μὲ διὰστιχο ἑρμηνεία.
 Παραδίδεται ἐπίσης τὸ δράμα "ὁ ἀναγνωρισμὸς τῆς Σεμιράμιδος" κατὰ μετάφραση 'Αναστασίου Σουγδουρή.

1. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 105-106.
 2. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 527-528.
 3. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 528.

824. ἀρ. 864¹ ΙΘ' αἰ. (1821) φύλ. 192

- α') φύλ. 1-26 Δημοσθένους Ὀλυνθιακός, ἐξήγηση
β') φύλ. 41-63^V Θεμιστίου περί φιλίας, ἐξήγηση
γ') φύλ. 64-70^V Αἰσώπου Μῦθοι, ἐξήγηση
δ') φύλ. 71-85^V Λουκιανοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου, ἐξήγηση
ε') φύλ. 86-105^V Λυσίου κατὰ Ἐρατοσθένους, ἐξήγηση
ς') φύλ. 108-118 Δημοσθένους Ὀλυνθιακός Γ', ἐξήγηση
ζ') φύλ. 118^V-143^V <τοῦ αὐτοῦ> Φιλιππικός, ἐξήγηση
') φύλ. 144-185^V Συνεσίου πρὸς Ἀρχάδιον περί βασιλείας, ἐξήγηση
θ') φύλ. 186-192 Δημοσθένους Φιλιππικός Γ', ἐξήγηση ἀτελής.

Παραδίδονται ἀκόμη εἰσαγωγή περί τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ,
τὰ εἰς Βουκουρέστι γινόμενα εἰς πολιτικὰς διαταγὰς.

825. ἀρ. 882² ΙΗ' αἰ. φύλ. 208

- α') φύλ. 1-20^V < Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν >
β') φύλ. 21-32^V Κάτωνος Ρωμαίου γνώμαι παραινετικαί
γ') φύλ. 33-40^V Φωκυλίδου Ποίημα νομοθετικόν
δ') φύλ. 41-43^V Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
ε') φύλ. 44-124^V Ὀμήρου Ἰλιάδος Α', ἀρχή τῆς Β, Δ καὶ Ε
ς') φύλ. 125-129 Δαμασκηνοῦ Στουδέτου στίχοι εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
ζ') φύλ. 129^V-131^V Ἐξήγηση τῶν προηγουμένων στίχων
η') φύλ. 132-187^V Εὐρυκίδου Ὁρέστης
θ') φύλ. 188-195 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
ι') φύλ. 195-199 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις
ια') φύλ. 199-208 < τοῦ αὐτοῦ > Νιγρῦνος, ἀκέφαλος.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο ἐρμηνεία.

826. ἀρ. 892³ ΙΘ' αἰ. φύλ. 8

φύλ. 1-8 Λουκιανοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου, ἐξήγηση.

1. Nestor CAMARIANO, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 11-12

2. ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 16-17

3. ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 20.

827. αρ. 893¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 114
 α') φύλ. 2-36^V 'Ηρωδιανοῦ τῆς μετά Μάρκον βασιλείας ἱστοριῶν
 β') φύλ. 37-58 Ξενοφώντος Κύρου Παιδεία
 γ') φύλ. 58-71^V τοῦ αὐτοῦ Κύρου 'Αναβάσεως βιβλίων τρίτον
 καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Δ'.
- Παραδίδεται ἀκόμη κείμενο ἀδήλου.
828. αρ. 1021² ΙΗ' αλ. (1797) φύλ. 8
 φύλ. 1-8^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ.Βασίλειον
 'Επιτάφιος'.
- Τό κείμενο ἔχει γραφῇ στό ἀριστερό μισό τῆς σελίδας, στό
 ἄλλο μισό ἡ ἐξήγησις.
- Σημείωση τοῦ γραφέως φύλ. 1' ἐξήγησις 1797 'Οκτωβρίου 28.
829. αρ. 1022³ ΙΗ' αλ. - ΙΘ' αλ. (1762, 1812) φύλ. 219
 α') φύλ. 1-11 Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον μέ σημειώσεις
 β') φύλ. 14-42 'Επιστολαὶ διαφόρων ('Ιωάννου τοῦ Χρυσοστό-
 μου καὶ 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου)
 γ') φύλ. 44-56 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ
 εἰς τὸν ἐξισωτὴν 'Ιουλιανόν
 δ') φύλ. 57-76 <'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις>
 ε') φύλ. 77-148^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ 'Ιουλιανοῦ στη-
 λιτευτικός α'
 ς') φύλ. 149-170 Συναγωγικαὶ ἐξηγήσεις ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ...
 πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος ἐν τῷ πρώτῳ στηλιτευτικῷ.
 1812 Θεσσαλονίκ(η)
 ζ') φύλ. 173-192 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. 'Αθανάσιον
 λόγος
 η') φύλ. 192^V-209 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν

1. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 20-21. φύλ. 1' Κτῆμα καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Γερμανοῦ
 Ἱερομονάχου Τραπεζουντίου Περιστ(ε)ριώτου. Κτῆμα καὶ τόδε Γρηγορίου
 Μπασαράμπα Μπραγκοβάνου δωρηθὲν μοι παρὰ τοῦ ἐν ἱερολογιωτάτοις σοφο-
 λογιωτάτου κυρίου 'Αναστασίου Ἱερομονάχου καὶ ἡγουμένου. 1784 Νοεμβρί-
 ου 14. Κτῆμα καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Κωνσταντίνου Πραγκοβάνου. 'Απὸ
 τοὺς κτήτορες γνωστότερος εἶναι ὁ Γρηγόριος Μπραγκοβάνος, μέγας "μπάνος",
 μαθητὴς τοῦ Ἀάμπρου Φωτλάδου, λόγιος καὶ βιβλιόφιλος. A. CAMARIANO-CIORAN,
 Les Académies, σελ. 456-458 καὶ ἄλλαχοῦ.

2. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 154.

3. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 154-155.

θ') φύλ. 210-219^V τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 76^V Γεώργιος χ.τ.π.π. Χρήστου ὁ ἐξ Ἀγράφων β') φύλ. 148^V Τέλος καί τῷ θεῷ δόξα καί χάρις τῷ καθελόντι ἢ κατὰ Ἰουλιανοῦ ὁμιλία κατὰ τήν ἐνδεκάτην ὁγδόην Σεπτεμβρίου μηνός τό πέρας αὐτῆς ἔλαβε ἔτη ἀπό Χρηστοῦ·αφεβ'.

830. ἀρ. 1023¹ IH' αἰ. φύλ. 391

α') φύλ. 61-124^V Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας "ἐξηγήσεις ... Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου τοῦ καί ἐξ Ἑβραίων"

β') φύλ. 127-132^V Βασιλείου Σελευκείας εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός τόν οὐρανόν καί τήν γῆν, "ἐξηγήσεις"

γ') φύλ. 133-139^V <Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου> λόγος εἰς τόν ἀπόστολον Παῦλον, ἐξηγήση

δ') φύλ. 140-156^V <Θεοδώρητου Κύρου> περὶ προνοίας λόγος α' ἐξηγήση

ε') φύλ. 157-165 τοῦ αὐτοῦ <περὶ προνοίας λόγος β'>, ἐξηγήση

ς') φύλ. 185-209 Ἰσοκράτους εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον

ζ') φύλ. 209^V Λιβανίου πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης, ἀτελής

η') φύλ. 210-214^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ δυσκόλου ἀνδρός

θ') φύλ. 215-236 Ἰσοκράτους <πρὸς Δημόνικον> "ἐξηγήσεις"

ι') φύλ. 238-260^V <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος>, ἐξηγήση

ια') φύλ. 261-387 Εὐνοφῶντος Κύρου Παιδεία.

Τὰ κείμενα ς', η' καί ια' παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα ἀκέφαλα καί ἄλλα χωρὶς τίτλο.

831. ἀρ. 1024² IH' αἰ. (1778) φύλ. 203

α') φύλ. 1-2^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀλφάβητος παραινετική πρὸς Φελόπονον

β') φύλ. 3^{2-V} <τοῦ αὐτοῦ γνωμικά μονόστιχα>, ἀκέφαλα

γ') φύλ. 4-5^V Γενναδίου Πατριάρχου παραινέσεις πρὸς τοὺς νέους κατ' ἀλφάβητον

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 155-156.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 156-157.

- δ') φύλ. 6-7^V τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοὶ παραινετικοὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- ε') φύλ. 8-34^V Αἰσώπου Μῦθοι
- ς') φύλ. 35-52^V Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ζ') φύλ. 54-71^V τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς Εὐτρόπιον
- η') φύλ. 73-102^V Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι, ἀτελεῖς
- θ') φύλ. 103-136 Γρηγορίου Νύσσης λόγος περὶ μετανοίας
- ι') φύλ. 137-163^V Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ια') φύλ. 165-202 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 71^V Πόνος Νικολάου Γεώργα Αἰπανεσκούλου. Πόνος Ἰώνου Αἰπανεσκούλου Λουξάνδρα Αἰπανιάσκα· β') φύλ. 103· ἀφορᾷ Ἰανουαρίου κθ'.

832. ἀρ. 1025¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 87
- α') φύλ. 1-32^V Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- β') φύλ. 32^V-47^V τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων, ὁμιλία ἀτελής
- γ') φύλ. 64-81^V Κέβητος Θηβαίου < Πύναξ >, "ἐξηγήσεις".
- Παραδίδονται ἀκόμη θεματογραφία, ᾠσματα τῆς θεοτόκου καὶ ᾠσματα τῶν πεκρήδων.

833. ἀρ. 1026² ΙΗ' αἰ. φύλ. 350
- α') φύλ. 1-282 Συνεσίου Ἐπιστολαί
- β') φύλ. 285-346^V Θουκυδίδου "ἐυγραφῆς πρώτης".
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

834. ἀρ. 1027³ ΙΘ' αἰ. φύλ. 392
- α') φύλ. 1-20^V Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
- β') φύλ. 21-40^V Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον

-
1. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 157-158.
 2. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 158· Κτήτορες Κωνσταντίνου Λέρμιος καὶ Ἀλέξανδρος ἐκ Σαντορίνης, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημείωση στό φύλ. 347.
 3. "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 158-159. "Ἄλλοτε κτῆμα Δημητρίου Ράλλη, ὅπως προκύπτει ἀπὸ σημείωση στό φύλ. 82^V.

- γ') φύλ. 41-81^V Πλουτάρχου περί παιδων ἀγωγῆς
 δ') φύλ. 83-109^V τοῦ αὐτοῦ περί πολυπραγμοσύνης
 ε') φύλ. 111-145^V τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ ἀκούειν
 ς') φύλ. 147-172^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος <εἰς τὰ Θεοφά-
 νεια >
 ζ') φύλ. 175-208 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν
 ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 η') φύλ. 209-331 Συνεσίου Ἐπιστολαί
 θ') φύλ. 333-371^V <τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Ἀρκάδιον περί βασιλείας
 ι') φύλ. 374-392^V Θεμιστίου περί φιλίας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

835. ἀρ. 1090¹ ΙΗ' φύλ. 213
 α') φύλ. 11-14^V Ἐπιστολαί διαφόρων
 β') φύλ. 29-36^V Μ. Βασιλείου καὶ Λιβανίου ἐπιστολαί
 γ') φύλ. 36^V-54^V Φαλάριδος, Βρούτου, Ἰουλιανοῦ, Ἀριστο-
 τέλους, Ἀλκίφρονος, Φιλοστράτου καὶ Ἀρι-
 στείδου Ἐπιστολαί
 δ') φύλ. 55-72^V Λουκιανοῦ Τίμων ἢ μισάνθρωπος
 ε') φύλ. 73-79^V Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
 ς') φύλ. 81-213 Λιβανίου Μελέται.

Τὸ κείμενο α' παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 79^V Τέλος τοῦ Φωκυλίδου στίχοι: πα-
 ραδοθεῖσαι παρὰ Δανιήλ μοναχοῦ Πατρῆου Κεραμέως β') φύλ. 81'
 1785 (;) Φεβλουαρίου β'.

836. ἀρ. 1174 ΙΗ' α'. (1701) φύλ. 53(;)
 α') φυλ. 1-14 <Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δόστιχα>, ἐξήγηση
 ἀκέφαλη

1. Τὸ μαθηματάρειο τοῦτο καὶ ὅσα ἀκολουθοῦν δέν περιλαμβάνονται στοὺς κατα-
 λόγους LITZICA καὶ CAMARIANO. Ἐμελετήθησαν ἐπὶ τόπου μέ τῇ βοήθεια κα-
 τατοπιστικῶν δελτίων, τὰ ὅποια τηρεῖ τὸ Τμήμα χειρογράφων τῆς Βιβλιοθή-
 κης τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Φύλ. 1'. Καὶ τόδε κτῆμα σὺν τοῖς ἄλλοις
 πέφυκεν ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Στεφάνου Ἀναγνώστου 1810 Φεβρουαρίου) 19.
 Φύλ. 3' Ἐκ τῶν τοῦ παπᾶ Χρυσόσκουλου Τσιμησχῆ.

β') φύλ. 15-22^V Παράφρασις τοῦ πρώτου φαλμοῦ εἰς τὴν κοινὴν διά-
λεκτον.

Παραδίδονται ἐπίσης σεισμολόγιο, βροντολόγιο, ρετζέτες.
Σημείωση· φύλ. 53^V 1701 ,αφα'.

837. ἀρ. 1201¹ IH' αἰ. φύλ. 304(;))

α') φύλ. 1-161^V Συνεσίου Ἐπιστολαὶ "ἐξηγήσεις παρὰ Δανιὴλ
Πατρύου"

β') φύλ. 166-171^V <Θεμιστίου περὶ φιλάας>, ἐξήγησις Δανιὴλ Κερα-
μέως, ἀτελής

γ') φύλ. 182-211^V Λιβανίου μελέτη, ἐξήγησις Δανιὴλ

δ') φύλ. 212-247 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς τὸν
πατέρα, "ἐξήγησις ... ἐρμηνευθεῖσα παρὰ Δανιὴλ
μοναχοῦ Πατρύου"

ε') φύλ. 252^V-259^V Λουκιανοῦ Πατρίδος ἐγκώμιον

ς') φύλ. 260-280 τοῦ αὐτοῦ Τυραννοκτόνος

ζ') φύλ. 280^V-286^V τοῦ αὐτοῦ Ἀποκηρυττόμενος, ἀτελής

η') φύλ. 287^V-291 Δημοσθένους λόγοι κατὰ Φιλίππου

θ') φύλ. 295-304^V <Γρηγορίου Νύσσης> προτρεπτικὸς περὶ μετα-
νοίας.

Τὰ κείμενα ε'-ζ' καὶ θ' παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.

838. ἀρ. 1209 IH' αἰ. (1751) φύλ. 419(;))

α') φύλ. 4-9 Κανὼν ᾠσματικὸς

β') φύλ. 12-25^V Κανὼν τῶν Χριστουγέννων

γ') φύλ. 26-38 Κανὼν τῶν Θεοφανείων

δ') φύλ. 38^V-43 Κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς

ε') φύλ. 43^V-50 Κανὼν τοῦ Κοσμά

ς') φύλ. 50^V-52 Ὁ κανὼν τῆς Μ. Τετάρτης

ζ') φύλ. 52-56 Ὁ κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης

η') φύλ. 60-65^V Ὁ κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου

θ') φύλ. 66-69^V Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως

ι') φύλ. 70-73 Ὁ κανὼν τοῦ Ἀντιπάσχα

1. Τὰ φύλ. 69-117^V λευκά.

- ια') φύλ. 74-78 Κανών τῆς Ἀναλήψεως
 ιβ') φύλ. 78^{x-v} Κανών τῆς Πεντηκοστῆς, ἀτελής
 ιγ') φύλ. 78^v-87^v Ἄτερος κανών τῆς Πεντηκοστῆς
 ιδ') φύλ. 87^v-104^v Κανών τῆς Μεταμορφώσεως
 ιε') φύλ. 105-130 Μ. Βασιλείου ὁμιλία οὐκ ἔστιν αὐτίος τῶν κακῶν
 ὁ θεός
 ις') φύλ. 130-131^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινώμαι μονόστιχου
 ιζ') φύλ. 132-155^v Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλ-
 ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 ιη') φύλ. 157-179^v Θεμιστίου περὶ φιλίας, "ἐξηγήσεις"
 ιθ') φύλ. 216-248 Θουκυδίδου Ἱστοριῶν Α'.

Τὰ κεῖμενα α'-ιδ' παραδίδονται μὲ διάστιχο ἑρμηνεῖα καὶ
 πυκνὰ σχόλια στὰ περιθώρια, τὰ ιε'-ιζ' μὲ διάστιχο ἑρμηνεῖα,
 τό δέ ιθ' μὲ ἀραιὰ διάστιχο ἑρμηνεῖα καὶ πυκνὰ σχόλια στὰ πε-
 ριθώρια. Ἡ διάστιχος ἑρμηνεῖα τοῦ ιθ' ἀτελής.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολές ἰδιωτικοῦ χαρακτήρα, φήμη ἀρ-
 χιερέως, ἐπιστολές Μακαρίου Καλογερᾶ, θεματογραφία καὶ συναγωγή
 ἱστοριῶν ἀπὸ λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 19^v Eteliose to paron le tradition
 (tetradion;) Maïu 25 ce esto is entimissin. idhiochiron tu Pais-
 siu β') φύλ. 25^v Τέλος τοῦ κανόνος τῆς Χ(ριστοῦ) γεννήσεως
 Paï-ssios. 1751 Ἀπριλίου Apriliu 7 eghina ego o Paissios o ie-
 rothiaconos tu mamoli o ios. thiaconos opu eliturghissan tdhio
 archieris o Ghrighorios o Euvripu che o Mitilinis chir Anthimos
 o thios mu che esto is enthimissin γ') φύλ. 27^v to paron te-
 tradhon eteliossen o stichos i Maïu 11 che esto is enthimissin.

839. ἀρ. 1210 ΙΗ' αὐ. φύλ. 242
 α') φύλ. 4-45^v Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήεια
 β') φύλ. 46-69^v Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαὶ
 γ') φύλ. 70-89^v Μ. Βασιλείου Ἐπιστολαὶ πρὸς Λιβάνιον καὶ
 ἄλλους

1. Παῖσιος ἱεροδιάκονος, ἀνεψιὸς τοῦ ἀγίου Μυτιλήνης, υπογράφει στίς 8 Ἰα-
 νουαρίου 1759 μαζί μὲ ἄλλους συμμαθητὲς του ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Οἰκου-
 μενικὸν Πατριάρχην Κύριλλον, μὲ τὴν ὁποία ὑπερασπίζονται τὸ διδάσκαλο τους
 Εὐγένιο Βούλγαρη. Ἐπομένως ὁ Παῖσιος ἐφοίτησε στὴν Ἀθωνιάδα καὶ ταυ-
 τίζεται πρὸς τὸ γραφεὶς τοῦ μαθηματαρίου. Π. APABANTINOY, Βιογραφικὴ ...
 σελ. 33.

δ') φύλ. 90-167^V 'Αριστοτέλους, Διογένους, Κράτητος, 'Αλκί-
φρωνος, Φιλοστράτου, 'Αρισταινέτου, Θεο-
φυλάκτου Σιμοκάτου, Αίλλιανου, Αϊνείου τοῦ
σοφιστοῦ, Διονυσίου σοφιστοῦ 'Επιστολαί

ε') φύλ. 168-210 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί

ς') φύλ. 212-242^V Συνεσίου 'Επιστολαί.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

840. ἀρ. 1230¹ IH' αἰ. φύλ. 242

α') φύλ. 6-36 'Ομήρου 'Ιλιάδος Γ ἀκέφαλη καί Δ

β') φύλ. 37-142^V 'Επιγράμματα ἐκ τῆς 'Ανθολογίας

γ') φύλ. 147^V-155 Μ. 'Ιθανασίου λόγος εἰς τήν Μ. Παρασκευήν

δ') φύλ. 156-157^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον
ἐπικήδεια

ε') φύλ. 160^V-^V τοῦ αὐτοῦ γινῶμαι μονόστιχοι

ς') φύλ. 161-167 τοῦ αὐτοῦ γινωμικά δίστιχα

ζ') φύλ. 172-179 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα

η') φύλ. 180-188 Φωκυλίδου Πόημα νοσητικόν

θ') φύλ. 189-242 Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι, 'Ενύπνιον καί
πρός τόν εἰπόντα Προμηθεύς εἰς ἓν λόγους.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης ποικίλες σημειώσεις καί σύντομο πού-
ημα.

841. ἀρ. 1304 IH' αἰ. φύλ. 120

α') φύλ. 1-46^V Κανόνες

β') φύλ. 51-66^V Κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς, "ἐξηγήσεις"

γ') φύλ. 67-92^V < Μ. Βασιλείου > ὁμιλία κατά τῶν ὀργιζομένων

δ') φύλ. 94-120^V < τοῦ αὐτοῦ > κατά τῶν ὀργιζομένων "ἐξηγήσεις".

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

1. φύλ. 143^V Τό παρόν ὑπάρχει ἐμοῦ Κωνσταντίνου Πάνου ἱερέως τοῦ
ἐκ Παγωνιανῆς. Πρόκειται ὡς γιά τόν ἱερέα Κωνσταντῖνο Πάνου Κο-
τσελένη ἀπό τῆς Δρόβιανης. Π. APABANTINOY, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 221.

842. αρ. 1360 ΙΗ' - ΙΘ' αἰ. φύλ. 180
- α') φύλ. 2-13 'Επιστολαὶ διαφόρων. "Σύνοψις". Λάμπρου Φωτιάδου¹
τοῦ ἐν Βου(κου)ρεστίῳ α^{ου} δδ(=διδασκάλου)
- β') φύλ. 93-94 Συνεσίου 'Επιστολαὶ ἐρμηνευθεῖσα παρὰ Δανιήλ
τοῦ Πατμίου.
- Παραδίδονται ἀκόμη λογαριασμοί, θέματα, δύο ἐπιστολές καὶ
στίχου πολιτικοί.

843. αρ. 1376 ΙΗ' αἰ. (1792) φύλ. 163
- α') φύλ. 34-111^V 'Επιθεωρεῖται τινές εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ σοφωτάτου
Συνεσίου Νεοφύτου τοῦ Πελοποννησίου²
- β') φύλ. 113-163^V Συνεσίου 'Επιστολαί, "ἀνάπτυξις εἰς τὸ ἀπλοῦν"
- Παραδίδονται ἀκόμη σημειώσεις Θεοδώρου Δρυστρίου στό 'Επι-
στολάριο τοῦ Κορυθαλέως, ἐπιστολή Διαμαντῆ Ρυσίου στό διδάσκα-
λο τῆς Πάτμου Βασίλειο.
- Σημείωση· φύλ. 111^V αψβ' 'Ιαν(ουαρίου) 5^η ἐν Βουκουρεστίῳ.

844. αρ. 1397 ΙΗ' - ΙΘ' αἰ. (1799-1801) σελ. 634
- α') σελ. 7-333 Συνεσίου 'Επιστολαί, "ἐξηγήσεις... ἐρμηνευθεῖ-
σαι παρὰ ... Δανιήλ Πατμίου τοῦ Κεραμέως"
- β') σελ. 335-493 <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> 'Απολογητικὸς τῆς
εἰς Πόντον φυγῆς
- γ') σελ. 527-549 Μ. Βασιλείου ὁμιλία
- δ') σελ. 551-574 <τοῦ αὐτοῦ> ὁμιλία εἰς τὸν Ζ' φαλμόν
- ε') σελ. 575-634 Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου τοῦ Θεο-
λόγου.
- Τὰ κείμενα β'-ε' παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ
σχόλια.

Παραδίδεται ἀκόμη ἡ γραμματικὴ Δανιήλ Κεραμέως.

Σημειώσεις τῶν γραφέων· α') σελ. 333· Τέλος τῶν τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου
ἐπιστολῶν ἐξηγήσεων αψ^β 'Ιουνίου ις'. 'Εν Πάτμῳ. Ἄλλος γραφεύς·
ἐξήλθε δὲ τέρμα παρὰ τοῦ 'Αντωνίου ἐν ἔτει ααα' Μουνηχλωρος αβ'.

1. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 449-461.
2. Τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Α. CAMARIANO-CIORAN, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 413-431. Τό
ἔργο τοῦτο τοῦ Νεοφύτου ἐξέδωκε ὁ Γρηγόριος Κωνσταντᾶς στή Βιέννη τό
1792 μαζί μέ τό κείμενο τῶν ἐπιστολῶν. Θ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ελληνική Βι-
βλιογραφία. Ἀθήναι 1984, αρ. 5457.

β') σελ. 493¹ Παρά Γρηγορίου Ιεροδιακόνου Πατμίου Κανὰ¹ ἐγράφη
 γ') σελ. 526¹ 'Εν Πάτμῳ ,αω^ψ 'Ιουλίου α' δ') σελ. 549¹ 'Αντώ-
 νιος¹ Ἐλῆφε τέρμα παρ' ἐμοῦ 'Αντωνίου ἡ Βασιλείου ἥδε διδασκαλία
 ε') σελ. 575¹ ,αφ99^ψ Νοεμβρίου α'. 'Εν Πάτμῳ Δανι(ήλ) ς') σελ.
 634¹ Ἐλῆφε τέρμα διὰ χειρὸς ἐμοῦ 'Αντωνίου ὁ τοῦ ἁγίου πατρὸς
 ἡμῶν βίος Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐν τῇ τῆς Πάτμου Σχολῇ² τῶν ἐλ-
 ληνικῶν μαθημάτων παρεδόθη δέ μοι παρὰ Δανιήλ Κεραμέως τοῦ ἐν
 αὐτῇ διδασκόντος κατὰ ,αω^ψ ἔτος Μαρτίου κθ'.

845. ἀρ. 1514 ΙΗ' αἰ. (1748) φύλ. 227
- α') φύλ. 1-24^V Γυνῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποι-
 ητῶν
- β') φύλ. 27^V-47^V 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- γ') φύλ. 48-54 'Ο κανὼν τῆς 'Υπαπαντῆς τοῦ Κοσμᾶ
- δ') φύλ. 56-61^V <'Ο κανὼν τοῦ Σταυροῦ > τοῦ Κοσμᾶ
- ε') φύλ. 62-77 Κανόνες τῶν Εἰσοδίων τῆς θεοτόκου δύο Γεωργίου
 καὶ Βασιλείου
- ς') φύλ. 78-82^V Κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως
- ζ') φύλ. 84-88 Κανὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς θεοτόκου
- η') φύλ. 90-96 Κανὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ
- θ') φύλ. 96^V-101 Κανὼν τῶν Βαῶν
- ι') φύλ. 102-112 Κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
- ια') φύλ. 114-227 Μ. Βασιλείου λόγοι: εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα, εἰς
 τό πρόσεχε σεαυτῷ, εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθή-
 κας, εἰς τοὺς ἁγίους τεσσαράκοντα, ὅτι οὐκ ἔστιν
 αἷτις τῶν κακῶν ὁ θεός, κατὰ τῶν ὀργιζομένων
 καὶ κατὰ μεθυόντων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἑρμηνεῖα.

Σημείωση τοῦ γραφέως¹ φύλ. 47^V¹ συνεγράφη ἡ παρούσα Χρηστοθήθεια
 ἐμοῦ τῷ Σάββῳ ἐν ἔτει α'φμη' Νοεμβρίου η'.

846. ἀρ. 1516 ΙΗ' αἰ. - ΙΘ' αἰ. (1776, 1777, 1813, 1814) φύλ. 98
- α') φύλ. 1-37^V Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχοι
- β') φύλ. 38-45^V Κανὼν παρακλητικὸς

1. Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.

2. Μ. 'ΗΛ. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, ἔνθ' ἄνωτ. Μελ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. καὶ 'Ι. Μ.
 ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, ἔνθ' ἄνωτ.

γ') φύλ. 46-62 Κανόνες τῶν Χριστουγέννων

δ') φύλ. 62^v-78^v Κανόνες τῶν Θεοφανείων.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης ἐγκώμια στή Γέννηση, στό Νέο Ἔτος καί στήν Ἀνάσταση.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1' 1776 Μαΐου 2 ἀρχ.: μάθημα β') φύλ. 37' Τέλος καί τῇ ἀγίῳ Θεῷ δόξα 1851 Ἰουλίου 24. Ὁ Θεός ὁ ἀγιος ἀποῦ μᾶς ἀξίωσεν εἰς ἐτοῦτα τά ἅγια μαθήματα νά μᾶς ἀξιώσει καί εἰς ἄλλα γ') φύλ. 38' 1813 Ἑμμανουήλου Π. Ξανλῆ τῇ 2 Ἰουνίου ἀρχισα. Μελένικον δ') φύλ. 45^v· ἄφορ' Αὐγούστου 25. Νεώτερο χέρι ἔχει προσθέσει: 1813 ε') φύλ. 62' ἄφορ' Οκτωβρίου 27. Νεώτερο χέρι: 1813 Μελένικον ζ') φύλ. 62^v· Ἀρχή σὺν Θεῷ τῶν κάτωθεν κανόνων τῇ Δεκεμβρίου 8 1813 ἐν Μελενούκῳ η') φύλ. 78^v· Τέλος 1814 Μαΐου 25. Γέγραπται παρ' ἐμοῦ τοῦ Μανόλη Ξανλῆ εἰς Μελένικον γεννηθεῖς τῇ 1801 29 Φεβρουαρίου ἡμῖν τότε 14 ἐτῶν καί τώρα μετά τόσα χρόνια καί χιόνια εἶμαι εἰς Βρασσοβόν καταδικωμένος ἀπό τοὺς ἀδελφοὺς μου.

Ἰάσι

Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη¹

847. ἀρ. II-130²

ΙΗ' αἰ. (1766, 1769)

σελ. 276

α') σελ. 1-31 Αἰσώπου Μῦθοι

β') σελ. 31-78 Ἀσματικοὶ κανόνες

γ') σελ. 79-109 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον

δ') σελ. 58-94 Αἰβανίου πρεσβευτικὸς πρὸς τοὺς Τρῶας

ε') σελ. 105-108 Ἐπιστολαί. Βροῦτος Αὐκίους

ς') σελ. 133-165 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον

ζ') σελ. 54-117 Λουκιανοῦ Τυραννοκτόνος

η') σελ. 165-225 < τοῦ αὐτοῦ > Τύμων ἢ μισάνθρωπος

θ') σελ. 214-237 < τοῦ αὐτοῦ > Πατρίδος ἐγκώμιον, ἐξήγησις

1. Ν.Γ. ΑΟΣΙΟΥ, Τὰ ἐλληνικά χειρόγραφα τῆς ἐν Ἰασίῳ Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης (ρουμανικά). Studi Greco-Române, τεύχ. 3, Iași 1902, σελ. 89-111, ὅπου ἡ περιγραφή τῶν χειρογράφων συνοπτική. Ἀπὸ τὰ περιγραφόμενα χειρόγραφα δύο μόνο ταυτίζονται μέ δικά μας. Γι' αὐτά γίνεται λόγος στὸν οἰκετὸ τόπο. Ὅλες οἱ περιγραφές ποὺ ἀκολουθοῦν δικές μας, ὕστερα ἀπὸ ἐπὶ τόπου μελέτη τῶν μαθηματικῶν, μέ τὴ βοήθεια καί τῶν σχετικῶν δελτίων τῆς βιβλιοθήκης. Διατηρήσαμε τὴν ἀρίθμηση ποὺ ὑπῆρχε ἤδη στὰ ἀνωτέρω δελτία.
2. Ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα τετράδια συσταχμένα. Μετὰ τὴ σελ. 111 ἡ σελ. δαρίθμηση ταραγμένη.

- ι') σελ. 220-274 <τοῦ αὐτοῦ Τύμων ἢ μισάνθρωπος>, ἐξήγηση
 ια') σελ. 238-276 Γνωμικά μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον, ἀτελής.

Τὰ κείμενα α'-η' καὶ ια' παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγ-
 γική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') Στὸ παράφυλλο τῆς ἀρχῆς: Hic liber est
 actus S. Constantini Czianī β') στὸ ἔδωο παράφυλλο: ἡρεά-
 μην νά διαβάσω μουσικά εἰς τὸν κύρ 'Ιωαννίτζαν κατὰ τὸ ἀφοη'
 Σεπτεμβρίου εἴ Βουκουρ(έστ) γ') σελ. 1 1704 δ') σελ. 58
 1766 Αὐγούστου 3 ἔκαμα ἀρχὴν ε') σελ. 214 'Αρχή πάντων ἐ-
 ξηγήσεων Νοεμβρίου 26, 1769.

848. ἀρ. II-131 IH' αἰ. φύλ. 155, ἀκέφαλος
 α') φύλ. 1-16^V Γνωμικά μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον
 β') φύλ. 17-29 Γαβρίου Ἑλληνος τετράστιχα
 γ') φύλ. 30-52 Νείλου μοναχοῦ γνωμικά κατ'ἀλφάβητον
 δ') φύλ. 53-77^V Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραι-
 νητικῶν
 ε') φύλ. 79-142 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
 ς') φύλ. 143-154^V <Βασιλείου Σελευκεῖας> λόγος εἰς τὸ ὁ θεός
 ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγία.

849. ἀρ. III-107 IH' αἰ. (1790) φύλ. 539 (ἀκέφαλος καὶ κολοβός)
 α') φύλ. 1-92^V Συνεσίου Ἐπιστολαί, "ἐξηγήσεις", ἀκέφαλος
 β') φύλ. 93-145 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος περὶ βασιλείας, "ἐξηγήσεις"
 γ') φύλ. 151-158^V Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α', "ἐξηγήσεις"
 δ') φύλ. 158^V-166 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυμπιακός Β', ἐξήγηση
 ε') φύλ. 166-174^V <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυμπιακός Γ', ἐξήγηση
 ς') φύλ. 175-186^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α', ἐξήγηση
 ζ') φύλ. 186^V-201 <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Β', ἐξήγηση
 η') φύλ. 202-223^V Μ. Βασιλείου <πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἄν ἐκ τῶν
 ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων> "ἐξηγήσεις... παρὰ
 Δανιὴλ τοῦ Πατμίου"¹
 θ') φύλ. 224-235 τοῦ αὐτοῦ κατὰ μεθόντων, "ἐξηγήσεις"
 ι') φύλ. 239-257 <Λουκιανοῦ> περὶ τοῦ μὴ ραδίως πιστεύειν τῇ
 διαβολῇ "ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσα παρ' ἄλλου του"²

1. Ν. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τὸ χ/φο τοῦτο δέν μνημονεύεται.

2. Ἔχει διαγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως.

- ια') φύλ. 259-278^V <Θεμιστίου> περί φιλάς "ἐξηγήσεις ... ἐρμηνευθεῖσα παρὰ ... Δανιὴλ Πατριῶν"¹
- ιβ') φύλ. 279-297 <Πλουτάρχου> περί τοῦ ἀκούειν.
- ιγ') φύλ. 297-308 Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης, ἐξήγηση
- ιδ') φύλ. 311-325 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον "ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσα παρὰ Δανιὴλ Πατριῶν"
- ιε') φύλ. 327-341 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα, "ἐξηγήσεις"
- ισ') φύλ. 341^V-365^V τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν, "ἐξηγήσεις"
- ιζ') φύλ. 368-386^V <τοῦ αὐτοῦ> λόγος Πλαταῖκος, "ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσα παρὰ ... Δανιὴλ"¹
- ιη') φύλ. 388-395^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους, "ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσα παρὰ Δανιὴλ Πατριῶν ἐν τῷ 1790 ἔτει"
- ιθ') φύλ. 396-399^V Λουκιανοῦ Πατριῶν ἐγκώμιον, ἐξήγηση
- κ') φύλ. 400-411 <τοῦ αὐτοῦ> Ἀποκηρυττόμενος, ἐξήγηση
- κα') φύλ. 411-426 τοῦ αὐτοῦ Ἀποκηρυττόμενος, ἐξήγηση
- κβ') φύλ. 428-434 Βασιλείου Σελευκείας εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποῦ-ησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ἐξήγηση²
- κγ') φύλ. 434-442^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν Ἀδὰμ "ἐξηγήσεις"
- κδ') φύλ. 442^V-446^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Νῶε, "ἐξηγήσεις"
- κε') φύλ. 446^V-452 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἐξήγηση
- κς') φύλ. 452-458 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν πάγκαλον Ἰωσήφ, ἐξήγηση
- κζ') φύλ. 458-464 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἐξήγηση
- κη') φύλ. 467-482 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά, ἐξηγήσεις ἐρμηνευθεῖσα παρὰ Δανιὴλ διδασκάλου Πατριῶν"
- κθ') φύλ. 483-488^V <Πλουτάρχου Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν> ἐξήγηση
- λ') φύλ. 491-502 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον, ἐξήγηση
- λα') φύλ. 503-539^V <Λουκιανοῦ> Τίμων ἢ μισάνθρωπος, "ἐξηγήσεις".
- Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 92^V· χειρὶ Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου Κανθ Πατριῶν³ β') φύλ. 201· λέλειπεν τέρμα αὐται αἱ ἐξηγήσεις τοῦ Δημοσθένους καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες μέμνησθέ μου. Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα γ') φύλ. 399^V· Τέλος μὲν τοῦ πρώτου λόγου ἀρχὴ δὲ τοῦ δευτέρου ὑπὸ Παναγιώτου δ') φύλ. 411· Ταῦτα ἐτελειώθησαν κόπῃ πολλῇ ὑπὸ τοῦ Παναγιώτου Λεσβίου. Τέλος μὲν τοῦ δευτέρου λόγου ἀρχὴ δὲ τοῦ τρίτου.

1. Ἐχει διαγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως.
2. Ὅπως δηλώνεται στό μαθηματάρειο, οἱ λόγοι τοῦ Βασιλείου Σελευκείας ἔχουν ἐξηγηθῇ ἀπὸ τὸ Δανιὴλ Κεραμέα. Συγκεκριμένα στό φύλ. 425 διαβάζομε: "ἐξηγήσεις τῶν λόγων τοῦ ... Βασιλείου Σελευκείας ἐρμηνευθεῖσα παρὰ ... Δανιὴλ τοῦ Πατριῶν".
3. Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, Βραβεῖον, σελ. 98.

850. άρ. ΙΙΙ-110 ΙΗ' αλ. -ΙΘ' αλ. (1767,1823) σελ. 175
 σελ. 149-169 Βασιλείου Σελευκείας εις τό έν άρχή έποίησεν
 ό θεός τόν ουρανόν καί τήν γήν.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο έρμηνεία.
 Παραδίδονται επίσης τό κείμενο τής Χρηστοθεείας, λεξικό λα-
 τινοελληνικό, έπιστολή πρός τούς διοικητάς τής τζάρας έτ. 1823,
 σημειώσεις, άποσπάσματα έπιστολών, στίχοι καί άλλα.
 Σημείωση τοϋ γραφέως' σελ. 149' έλάβαμεν αυτόν τόν λόγον τοϋ Βασι-
 λείου Σελευκείας έν έτει·αφξζ' έν μηνί Δεκεμβρίω δεκάτη ήμέρα β'.

851. άρ. ΙΙΙ-115¹ ΙΗ' αλ. (1785) φύλ. 125
 α') φύλ. 2-3^V 'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοις νέοις
 κατά στοιχεῖον
 β') φύλ. 5-26^V < 'Αγαπή τοϋ διακόνου "Εκθεσις κεφαλαίων παραινε-
 τικῶν>
 γ') φύλ. 27-87^V 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήεια
 δ') φύλ. 91-103^V Γαβριίου "Ελληνος τετράστιχα, έξήγησις
 ε') φύλ. 107-120^V Λουκιανού 'Ενύπνιον "εις τό άπλοϋν έξήγησις"
 ς') φύλ. 121-125 < τοϋ αϋτοϋ> Νεκρικού διαλόγου, "έξήγησις εις
 τό άπλοϋν", άτελής.

Τών κειμένων α'-β' ή ψυχαγωγία έχει γραφή καταλογάδην, τοϋ
 γ' διαστίχως.

Σημείωση τοϋ γραφέως' φύλ. 2' 'Εξήγησις 1785 Σεπτεμβρίου) 2.

852. άρ. ΙΙΙ-126² ΙΗ' αλ. (1771) φύλ. 265
 α') φύλ. 2-18 Θεμιστίου περί τής φιληκοῖας τοϋ βασιλέως, λό-
 γος έκτος
 β') φύλ. 22-106^V 'Ισοκράτους Πανηγυρικός λόγος τέταρτος³
 γ') φύλ. 107-156 Πλουτάρχου περί παίδων άγωγής

1. 'Αντιστοιχεῖ στό ύπ'άρ. 70 τοϋ Ν.Γ. ΔΟΣΙΟΥ, ένθ'άνωτ., σελ. 111.
2. Φύλ. 1' χειρόγραφα τών μακαρίτων άδελφῶν μου 'Αντιόχου καί 'Αναστασίου
 'Α:Αβρα τοϋ μέν τά πρώτα τοϋ δέ από τοϋ λόγου Πλουτάρχου τοϋ περί παί-
 δων άγωγής μέχρις τέλους. 'Εσημειώθηκαν τ'άνω 1823: 'Οκτωβ(ρίου) 25
 παρ'έμοϋ Γ.Α.Α. 'Αντιστοιχεῖ στό ύπ'άρ. 53 τοϋ Ν.Γ. ΔΟΣΙΟΥ, ένθ'άνωτ.,
 σελ. 105.
3. Προηγείται "Υπόθεσις 'Ιερωνύμου Βολφίου εις τόν τέταρτον λόγον", φύλ. 20.

- δ') φύλ. 158-178^V < τοῦ αὐτοῦ > περί πολυπραγμοσύνης
 ε') φύλ. 179-217^V τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ ἀκούειν
 ς') φύλ. 221-265 θεμιστίου περί φιλίας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 2' ,αψοα^ψ Αὐγούστ(ου) κγ^η β') φύλ. 22' ,αψοα' Ἀπριλίου κ^η.

853. ἀρ. III-128 ΙΗ' α'. (1785,1800) σελ. 1-441+φύλ.441 -478¹
 α') σελ. 75-103 Λουκιανοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου, ἐξήγηση
 β') σελ. 121-158 < τοῦ αὐτοῦ > Τίμων ἡ μισάνθρωπος, ἐξήγηση
 γ') σελ. 285-315 < Λουκιανοῦ > Νεκρικοῦ διαλόγου, ἐξήγηση
 δ') σελ. 369-387 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περί προσευχῆς², ἐξήγηση
 ε') σελ. 403-441^V θεμιστίου λόγος περί φιλίας, ἐξήγηση
 ς') φύλ. 444-462 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως αὖ ἐκ τῶν ἑλληνιστῶν ὠφελοῦντο λόγων, ἐξήγηση.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα ἀνεπίγραφα καὶ γραμματική.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 158· τῷ 1785 ἔτει τοῦ σωτηρίου πά-
 θους ὥ(ν) ἐν τῇ οἰκίᾳ σὺν τῷ χρηματίσαντι δικαίῳ παρὰ τῷ
 ἀγίῳ Ρωμάνου τῶν ὡδε μητροπολίτου β') φύλ. 444· ἀρχὴ σὺν θεῷ
 λόγος τοῦ ἀγίου Βασιλείου ,αω^ψ Σεπτεμβρίου γ'.

1. Μετὰ τῇ σελ. 441 ἡ ἀρίθμηση γίνεται κατὰ φύλλα.

2. Διευκρινίζεται ὅτι ὁ λόγος ἔχει ληφθῇ "ἐκ τοῦ δευτέρου τόμου", δηλ. τοῦ δευτέρου τόμου τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας φιλολογικῆς τοῦ Ἱω. Πατούσα.

- α') φύλ. 1-31^V Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους "λόγος συμβουλευτικός", "ἐξηγήσεις"
- β') φύλ. 33-78 Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἐξηγήση
- γ') φύλ. 79-92 Πλουτάρχου λόγος περὶ εὐθυμίας
- δ') φύλ. 93-126^V Ἀγαπητοῦ διακόνου κεφάλαια παραινετικά, "ἐξηγήσεις"
- ε') φύλ. 129-148 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, "ἐξηγήσεις"
- ς') φύλ. 148-166^V Λουκιανοῦ <περὶ τοῦ μή ῥαδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ>
- ζ') φύλ. 167-198 Πλουτάρχου περὶ τοῦ ἀκούειν, "ἐξηγήσεις"
- η') φύλ. 217-229^V <Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον>, ἐξηγήση
- θ') φύλ. 229^V-242^V <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι, ἐξηγήση
- ι') φύλ. 243-257 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
- ια') φύλ. 259-363^V Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Δ, "ἐξηγήσεις"
- ιβ') φύλ. 365-379^V Ὀμήρου Ὀδυσσεΐας α, "ἐξηγήσεις", ἀτελής.

Τὸ κείμενο γ' παραδίδεται χωρὶς ἐξηγήση.

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα ἀνεκύγραφα καὶ σημειώσεις διάφορες.

- α') σελ. 1-68 Γινῶμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
- β') σελ. 71-129 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικών
- γ') σελ. 129-143 <Λουκιανοῦ> Ἐνύπνιον, ἀκέφαλο
- δ') σελ. 144-199 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
- ε') σελ. 201-228 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ς') σελ. 229-256 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Εὐτρόπιον
- ζ') σελ. 263-302 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 71, αψξ⁵⁹ Ἰουνίου ιε^η β') σελ. 143, αψξ⁵⁹ Νοεμβρίου λ^η γ') σελ. 149, αψξ⁵⁹ Δεκεμβρίου 15 δ') σελ. 201, αψξ⁵⁹ Ἀπριλίου 15^η. Χριστὸς ἀνέστη ε'), αψξ⁵⁹ Νοεμβρίου ιβ^η.

1. Σελ. 1* Ἐκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Μπαλανίδου. Γιά τὸν κτήτορα, ἀδελφὸ τοῦ Κοσμά Μπαλάνου, βλ. Παν. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Βιογραφικὴ Συλλογὴ, σελ. 132-133.

- α') φύλ. 1-15^V Κάτωτος Ρωμαίου γυνῶμαι παραινετικά
 β') φύλ. 16-25^V <Γυνῶμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον>, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 26-40 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά, "ἐξήγησις"
 δ') φύλ. 42-58^V <Ἀντωνίου Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια
 ε') φύλ. 60-90^V <τοῦ αὐτοῦ> Χρηστοθήθεια, "ἐξήγησις ... παρὰ τοῦ διδασκάλου Δωροθέου² τῆς μεγάλης σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως"
 ς') φύλ. 92-103 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς, ἐξήγησις
 ζ') φύλ. 105-112 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, ἐξήγησις
 η') φύλ. 113-119 Λουκιανοῦ Δίκη φωνηέντων
 θ') φύλ. 121-132^V <τοῦ αὐτοῦ> Ἐνύπνιον, "ἐξήγησις"
 ι') φύλ. 133-148^V <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι, ἐξήγησις
 ια') φύλ. 149-164^V <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
 ιβ') φύλ. 165-172^V Φωκυλίδου Ποίημα νοθευτικόν, "ἐξήγησις"
 ιγ') φύλ. 174-193^V Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις, ἀτελής
 ιδ') φύλ. 194-206 <Μ. Βασιλείου> λόγος κατὰ τῶν ὀργιζομένων, "ἐξήγησις"
 ιε') φύλ. 208-229 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
 ις') φύλ. 230-254^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τὸ μὴ προσηλωσθαι τοὺς βιοτικοὺς
 ιζ') φύλ. 255-274^V <τοῦ αὐτοῦ> ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
 ιη') φύλ. 275-309 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
 ιθ') φύλ. 310-355 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ φιλοπρωχίας
 κ') φύλ. 356-381 <τοῦ αὐτοῦ> πρὸς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶς
 κα') φύλ. 385-392^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Γρηγόριον Νύσσης λόγος, ἀτελής
 κβ') φύλ. 395-398 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
 κγ') φύλ. 399^{Γ-V} <Ἰγνατίου σκευοφύλακος> στίχοι παραινετικοί
 κδ') φύλ. 400-414^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 κε') φύλ. 418^V-426^V <τοῦ αὐτοῦ> τετράστιχα, ἐξήγησις

1. φύλ. 1* Ἐκ τῶν τοῦ Ἐλευθερίου Χατζῆ Δημητρίου ἐξ ἐπαρχίας Ἀργυροκάστρου. φύλ. 309* Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Μαργαρίτου ὑπάρχει.

2. Πρόκειται γὰρ τὸ Δωρόθεο τὸ Λέσβιο. Τ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχικὴ τὸμ. Α', σελ. 332-336.

κς') φύλ. 428-485^V Συνεσίου λόγος περί βασιλείας

κς') σελ. 486-555^V 'Ομήρου 'Ιλιάδος Β,Γ.

Τὰ κείμενα α', η', λγ', λε'-κδ', κς'-κς' παραδίδονται μέ διά-
στιχο ψυχαγωγική έρμηνεία, μερικά καί μέ σχόλια.

Σημειώσεις τοῦ γράφεως· α') φύλ. 25^V. Τέλος τῆς ἐξηγήσεως τῶν 556 στί-
χων τῶν μονοστίχων γνωμῶν δηλ. τοῦ Χρυσολωρᾶ, αψμ54⁴ Μαρτίου α'
ιβ' ὡρβ β') φύλ. 485^V. Ταῦτα κατά Σεβαστόν¹ τόν διδάσκαλον.-
'Ετελειώθη ὁ παρών λόγος ὁ περί βασιλείας ἐκ τοῦ Συνεσίου πρὸς
τόν 'Αρκάδιον πεμφθεὶς, εἰς Βουκουρέστι διά παραδόσεως τοῦ σοφο-
λογικτάτου διδασκάλου κυρίου Θεοδώρου² ἐκ τῆς πολιτείας Τυρνά-
βου, ἥπερ δῶν ὁ Κύριος ὑγείαν ὅπως παραδῶ ἡμῖν τοῖς ταπεινοῖς
τῶν μαθητῶν καί ἄλλοις πολλοῖς καί τὰ λοιπὰ ἐλλείποντα ἡμῶν
τῶν μαθημάτων γραμματικῶν τε καί φιλοσοφικῶν.

ΠΡΕΙΑ

'Οδυσσεύς

'Ελληνική Σχολή

857. ἀρ. Z³ IH' α'. σελ. 254

σελ. 199-254 'Ομήρου 'Ιλιάς, παράφραση Νεοφύτου⁴ ἱεροδιακό-
νου.

1. Προφανῶς ἐννοεῖται ὁ Κυμνήτης. Βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372.
2. Α. CAMARIANO-CIORAN, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 387-388, ὅπου καί ἀναφορά στό ὑπ' ὄ-
ψη μαθηματάρχο, το ὁποῖο ὁμως θεωρεῖται ὅτι ἐγράφη τό 1726.
3. Σπ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Κατάλογος μετά περιγραφικῶν σημειώσεων τῶν κωδίκων
τῆς 'Ελληνικῆς Σχολῆς 'Οδυσσοῦ. 'Επετηρίς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Πανασ-
σός, ἔτ. 8(1904), σελ. 149.
4. 'Εννοεῖται ὁ Καυσοκαλυβίτης. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ.
413-431.

Αγκύρα

Μουσείο Κάστρου

858. άρ. 35¹ ΙΖ' αλ. φύλ. 192

Ξενοφώντος Κύρου Παιδεία

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο έρμηνεία καί σχόλια.

Συλλογή Έλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως.

859. άρ. 4² ΙΗ' αλ. φύλ. 260

α') φύλ. 1-14^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Θεοφάνεια, εἰς τ' ἁγιάσματα τοῦ Σωτήρος, ἐξηγήση

β') φύλ. 15-29 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὰ Φῶτα, παράφραση Δανιήλ Πατρίου

γ') φύλ. 33-65^V Γρηγορίου πρεσβυτέρου Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, παράφραση

δ') φύλ. 66-75 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καί εἰς τόν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν, παράφραση Δανιήλ Πατρίου

ε') φύλ. 75^V-85 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους

ς') φύλ. 86-139 τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς, παράφραση Δανιήλ Πατρίου

ζ') φύλ. 145-260 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί, "ἐξηγήσεις".

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 75' Νεόφυτος Χατζῆ-Σταμάτη Καρανικολάου β') φύλ. 139' Νεόφυτος Καρανικολάος ἐν Πάτρῳ γ') φύλ. 260' Νεόφυτος Εὐφημιανούσις Χατζησταμάτη Καρανικολάου³.

1. Νίκου Α. ΒΕΗ, Ποντιακά χειρόγραφα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Κάστρου Ἀγκύρας. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 9(1939), σελ. 221-222. Κατά τό Ν. Βέη τό χ/φο ἔχει γραφή τό 1650. Μέχρι τό 1922 εὐρίσκετο στή Μονή Σουμελά.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Κατάλογος τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ χειρογράφων βιβλίων. ΕΦΣΚ, Παράρτημα τοῦ Κ'-ΚΒ' τόμου, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1892, σελ. 78 καί Paul MORAUX, Catalogue des manuscrits grecs (Fonds du Syllagos), Ankara 1964, σελ. 15-16. Τό 1873 ἦταν κτῆμα τοῦ Δέρκων Νεοφύτου. Προσέθηκες καί παρατηρήσεις στόν Κατάλογο τοῦ Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ καθώς καί περιγραφή χειρογράφων τοῦ ΕΦΣΚ, τά ὅποια δέν περιλαμβάνονται στόν ἀνωτέρω κατάλογο, ἐδημοσίευσε ὁ Δημήτριος Μ. ΣΑΡΡΟΣ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου. ΕΕΒΣ, τόμ. Η' (1931), σελ. 157-199 καί τόμ. Θ' (1932), σελ. 9-172.

860. αρ. 16¹ ΙΘ' αλ. φύλ. 94
 φύλ. 1-94 Θουκυδίδου συγγραφής απο σημειώσεις από τὰ βιβλία α'-η'.
 Κατά τῆς παραδόσεως τοῦ διδασκάλου Κωνσταντινουπόλεως Δωροθέου.
861. αρ. 19³ ΙΗ' αλ. φύλ. 282
 α') φύλ. 1-183 Συνεσίου 'Επιστολαί, "ἀνάπτυξις... ἐρμηνευθεῖσα παρά ... Δανιήλ τοῦ Πατρίου"⁴
 β') φύλ. 186-230 <τοῦ αὐτοῦ> περὶ βασιλείας λόγος, "ἐξηγήσεις" Δανιήλ
 γ') φύλ. 232-251 <τοῦ αὐτοῦ> Φαλάκρας ἐγκώμιον
 δ') φύλ. 253-282 <τοῦ αὐτοῦ> Φαλάκρας ἐγκώμιον, παράφραση Δανιήλ Κεραμέως.
 Τό κείμενο παραδίδεται μέ ψυχαγωγικά σχόλια.
 Τό χειρόγραφο ἔχει γραφῇ ἀπό τόν Κοσμᾶ Παναγιωτίδη, μαθητή τοῦ Δανιήλ τοῦ Πατρίου.
862. αρ. 20⁵ ΙΖ' αλ. φύλ. IV+309
 φύλ. 1-309 'Ομήρου 'Ιλιάδος παράφραση "εἰς φράσιν ἑλληνοκῆν".
 Παραδίδονται οἱ ραψῳδίες Α-Ψ.

-
1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 118 καί P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 41. Φύλ. IV' ὁ Δέρκων Νεόφυτος 1872. Φύλ. 1' Παροναξίας Νεοφύτου τοῦ Βυζαντίου τοῦ Λαχοβάρι. Φύλ. 95^V ὁ Δέρκων Νεόφυτος 1872.
 2. Πρέπει νά ἐννοηθῇ ὁ Δωροθέος Πρώτος, ἐφ' ὅσον τό χ/φο εἶναι τοῦ ΙΘ' αλ.
 3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 120 καί P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 49. Στήν πινακίδα ἡ σημείωσις "Κτήμα ἐμοῦ τόδε πέφυκε Κοσμᾶ Παναγιωτάδοιο. Ἦδε βιβλος Κοσμᾶ Παναγιωτάδοιο πέλει. Βλ. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. τόμ. Η', σελ. 160, ὅπου οἱ σημειώσεις.
 4. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο δέν μνημονεύεται.
 5. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 120 καί P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 50. Φύλ. IV' ὁ Δέρκων Νεόφυτος 1872. Φύλ. 1' 'Εκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Μήτσου· αὐτῶν Αὐγούστου α'. 'Ο Δημ. ΣΑΡΡΟΣ διορθώνει τή σημείωσις ὡς ἐξῆς· "ἐκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Σούτσου". Ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 160.

863. άρ. 46¹ ΙΗ' αί. φύλ. 32
 α') φύλ. 1-2 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα, ἐξήγηση
 β') φύλ. 2-29 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα, ἐρμηνεία Νικήτα τοῦ καὶ Δαβίδ.
 Τὰ κείμενα συνοδεύονται καὶ ἀπὸ σχόλια.
 Παραδίδονται ἀκόμη συντακτικὰ καὶ σχόλια σέ στίχους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.
864. άρ. 62² ΙΖ'-ΙΗ' αί. φύλ. 460
 α') φύλ. 1-20 Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
 β') φύλ. 63-110^V Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική, "εἰς περὴν φράσιν μεταφρασθεῖσα" ἀπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτη³
 γ') φύλ. 111-158^V Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν, "εἰς περὴν φράσιν", ἀπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Κυμνήτη.
 Τὸ κείμενο α' παραδίδεται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.
 Παραδίδονται ἀκόμη Ἀθανασίου τοῦ Α' Κωνσταντινουπόλεως ἐπιγράμματα, Σεβαστοῦ Κυμνήτη λόγοι, πραγματεῖες καὶ ἐπιστολές, γράμμα περὶ τῆς Μονῆς Σουμελά κ.λ.π.
 Οἱ γραφεῖς διάφοροι. Ὁ κυριώτερος εἶναι ὁ Ἰωάννης Θεόδωρου Τραπεζούντιος ὁ καὶ πρῶτος κτήτορας.
865. άρ. 69⁵ ΙΗ' αί. φύλ. 306
 α') φύλ. 1-35 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Καيسάρειον ἐπιτάφιος
 β') φύλ. 37-117^V τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
 γ') φύλ. 120-142 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτήν Ἰουλιανόν
 δ') φύλ. 144-216^V Μ. Βασιλείου λόγος περὶ παρθενίας, ἐξήγηση
 ε') φύλ. 217-234 Λιβανίου μελέτη τρίτη

-
1. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 164 καὶ P.MORAU, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 78-79.
 2. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 178-189 καὶ P.MORAU, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 100-108.
 3. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372.
 4. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 195-197 καὶ P.MORAU, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 119-121.
 5. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 194-195 καὶ P.MORAU, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 116-118.

ζ') φύλ. 259-295^V Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας, παράφραση.

Τὰ κείμενα α'-γ', ε'-ς' παραδίδονται μὲ διὰστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 117^V· τετέλεσται οὗτος ὁ λόγος Μαρτίου 23 παρ' ἐμοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου β') φύλ. 216^V· χειρὶ Γρηγορίου Ἱεροδιακόνου ἐγράφη Πατμίου¹.

866. ἀρ. 71² ἔτ. ΙΗ' αἰ. (1783, 1786) φύλ. 274

- α') φύλ. 1-10^V Φωκυλίδου Ποίημα νοουθετικόν
β') φύλ. 11-14 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
γ') φύλ. 14^V-17^V Σόλωνος ἐλεγεῖαι
δ') φύλ. 18-31 Βατραχομουσικά
ε') φύλ. 33-60 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
ς') φύλ. 60^V-84^V τοῦ αὐτοῦ Παρθενίης ἔπος
ζ') φύλ. 84^V-123 τοῦ αὐτοῦ Ὑποθήκαι παρθένους
η') φύλ. 123^V-124^V τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ πρὸς τὸν θεὸν πόθου
θ') φύλ. 124^V-126 τοῦ αὐτοῦ θρηνητικὸν ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς
ι') φύλ. 126^V-228 Ὁμήρου Ὀδυσσεύς α-δ.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διὰστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Ἀφθονίου προγυμνάσματα, Γεωργίου Παχυμέρη ἐπιτομή τῆς Λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους Σεβαστοῦ Λεοντιάδου, Μάρκου Εὐγενικοῦ ἐπιστολή, Νικοδήμου Μεταξᾶ ἐπιστολή.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 10^V· τέλος καὶ τότε εὔληφεν ἐν τῷ ἀφ᾽ ἡγ' Μαρτίου λ' β') φύλ. 14· τέλος τῶν τε Πυθαγόρου νομιζομένων ἐπῶν καὶ τοῦ Φιλολάου οὐτῶν γ') φύλ. 253^V· τέλος καὶ τῷ θεῷ δόξα, αψκς' Ἰουλίου κα'.

867. ἀρ. 72³ ΙΗ' αἰ. σελ. 378

- α') σελ. 1-20 Ὁ κανὼν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κοσμᾶ
β') σελ. 20-52 Οἱ κανόνες τῶν Χριστουγέννων Κοσμᾶ μελωδοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

-
1. Πρόκειται γιὰ τὸ Γρηγόριο Κανᾶ. Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.
 2. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 195-197 καὶ P.MORAU, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 119-121.
 3. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Η', σελ. 197 καὶ P.MORAU, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 121-122.

- γ') σελ. 52-86 Οἱ κανόνες τῶν Θεοφανείων τῶν αὐτῶν
 δ') σελ. 86-101 Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς Κοσμᾶ μελωδοῦ
 ε') σελ. 101-130 Ὁ κανὼν τῶν Βαΐων καὶ Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης καὶ Μ. Τετάρτης τοῦ αὐτοῦ
 ς') σελ. 130-149 Οἱ κανόνες τῆς Μ. Πέμπτης καὶ Μ. Παρασκευῆς τοῦ αὐτοῦ
 ζ') σελ. 149-164 Ὁ κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου τοῦ αὐτοῦ
 η') σελ. 164-174 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 θ') σελ. 174-188 Ὁ κανὼν τοῦ Ἀντίπασχα Ἰωάννου μοναχοῦ
 ι') σελ. 188-202 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ αὐτοῦ
 ια') σελ. 202-229 Οἱ κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς Κοσμᾶ μελωδοῦ καὶ Ἰωάννου Ἀρχλαῖ
 ιβ') σελ. 229-256 Ὁ κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως Κοσμᾶ μελωδοῦ
 ιγ') σελ. 256-281 Οἱ κανόνες τῆς Κοιμήσεως Κοσμᾶ μελωδοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 ιδ') σελ. 283-330 Μ. Βασιλείου ὁμιλία εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
 ιε') σελ. 331-378 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ, ἀτελής.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

868. ἀρ. 73¹ ΙΗ'-ΙΘ' αἰ. (179^μ, 1820) φύλ. 200
 α') φύλ. 1-16 Οἱ κανόνες τῶν Χριστουγέννων Κοσμᾶ μελωδοῦ καὶ Ἰωάννου
 β') φύλ. 16^v-30^v Ὁ κανὼν τῶν Φώτων Κοσμᾶ μελωδοῦ
 γ') φύλ. 31-38^v Ὁ κανὼν τῶν Βαΐων τοῦ αὐτοῦ
 δ') φύλ. 39-46^v Ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ αὐτοῦ
 ε') φύλ. 47-66 Οἱ κανόνες τῆς Μ. Δευτέρας, Μ. Τρίτης, Μ. Τετάρτης, Μ. Πέμπτης καὶ Μ. Παρασκευῆς τοῦ αὐτοῦ
 ς') φύλ. 66^v-74^v Ὁ κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου Κοσμᾶ μελωδοῦ καὶ Μάρκου Ὑδροῦντος
 ζ') φύλ. 75-81 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναστάσεως Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
 η') φύλ. 81^v-83^v Ὁ κανὼν τοῦ Ἀντίπασχα Ἰωάννου μοναχοῦ
 θ') φύλ. 84-96^v Ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ Κοσμᾶ μελωδοῦ
 ι') φύλ. 97-104 Ὁ κανὼν τῆς Ἀναλήψεως Ἰωάννου μοναχοῦ

1. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Η', σελ. 198-199.

- ια') φύλ. 105-118 'Ο κανών της Πεντηκοστής Κοσμά μελψδοῦ
 ιβ') φύλ. 119-133 'Ο κανών της Μεταμορφώσεως τοῦ αὐτοῦ
 ιγ') φύλ. 133^v-149 'Ο κανών της Κοιμήσεως τοῦ αὐτοῦ
 ιδ') φύλ. 150-193 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
 Παραδίδεται ἐπίσης σάτιρα κατά μεθύσων.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 81 τέλος τοῦ κανόνος τῆς ἀναστάσεως
 τοῦ Χριστοῦ τελειώσαντος ἐν ἔτει 1794 'Ιανουαρίου 19 ἔσται αὐ-
 τῷ δόξα β') φύλ. 118 Σπύρου Παπαδημητροπούλου ἐκ κώμης Πιά-
 νου γράφω γ') φύλ. 149^v 1820 ὁκτωβρίου 20^v τέλος τῶν δεσποτι-
 κῶν καί θεομητορικῶν κανόνων· οἷτινες ἐγράφησαν ψυχαγωγικῶς
 παρ' ἐμοῦ Δαβίδ 'Ιωαννίδου Κυπρίου καί ἐκ Κωμοχωρίου Κισ-
 σονέργης.

869. ἀρ. 74¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 356
 α') φύλ. 1-44^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός τῆς
 εἰς τόν Πόντον φυγῆς
 β') φύλ. 45-48^v τοῦ αὐτοῦ πρὸς τόν πατέρα ἡνύκα ἐπέτρεφεν αὐ-
 τόν φροντίζευν τῆς Ναζιανζοῦ ἐκκλησίας
 γ') φύλ. 49-51^v τοῦ αὐτοῦ 'Απολογητικός εἰς τοὺς αὐτοῦ μαθητάς
 μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς φυγῆς
 δ') φύλ. 52-139 τοῦ αὐτοῦ κατά 'Ιουλιανοῦ σιηλιτευτικός α'
 ε') φύλ. 140-273^v Ξενοφώντος Κύρου παιδείας βιβλία τέσσαρα (Α'-
 Δ')
 ς') φύλ. 274-298^v Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐκόμη σχόλια στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Συνεσίου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 44^v χειρὶ Βασιλείου τοῦ πύκλινου Πουλά-
 κη τοῦ ἐκ Πάτμου β') φύλ. 349^v χειρὶ Βασιλείου Πουλάκη τοῦ
 Πατμίου.

870. ἀρ. 78² ΙΗ' αἰ. (1723, 1763) φύλ. 142
 φύλ. 39-84 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Ε .

Τὸ κείμενο παραδίδεται μέ παράφραση στή δημόδη.

1. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Θ', σελ. 129-130) καί P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 124-126. Στὸ πρῶτο παράφυλλο: Νικόλαος παπᾶ 'Αλεξάνδρου αὐλε' Δεκεμβρίου ς'. Σὲ ἀποσπασμένο παράφυλλο: Καί τό δέ 'Ιακώβου Πουλάκη τοῦ Πατμίου. 'Ο 'Ιακώβος ἀναφέρεται ὡς "σοφολογικώτατος ἐν Ἱερο-μονάχοις", ἀπέθανε δέ στὶς 16 Αὐγούστου 1792. Χρ. ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ, Βραβεῦον, σελ. 80.
2. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Θ', σελ. 134 καί P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 133.

Παραδίδονται ακόμη 'Ιλαρίωνος Κιγάλα θέσεις γραμματικά, 'Αωνόμου 'Εγχειρίδιον ποιητικῶν γνώσεων, 'Ερμού τοῦ Τρισεγέστου περὶ Θεοῦ, Γερασίου Βλάχου περὶ τοῦ τρόπου διδασκαλίας τῶν Εὐαγγελίων.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') φύλ. 81^v, αψκγ' Μαΐου 14 β') φύλ. 141^v. Καί τότε ἔμοι γε τοῦ Γερασίου Τυρναβιώτου ὁμοῦ καὶ Σπαρμιώτου. 'Εγράφη τῷ χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ τρίτῳ ἔτει ἐν μηνὶ ἑκατομβαιῶνι ὁ δ' ἄρας τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦτο σ.

871. ἀρ. 79¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 59
φύλ. 3-58^v Συνεσίου 'Επιστολαί.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικῇ ἐρμηνείᾳ.

872. ἀρ. 80² ΙΗ' αἰ. φύλ. 133
φύλ. 1-133^v Συνεσίου 'Επιστολαί, ἐξήγηση.

873. ἀρ. 95³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 74
α') φύλ. 51-67^v < Λιβανίου > Πρεσβευτικός β' πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ
τῆς 'Ελένης, ἐξήγηση
β') φύλ. 68-73 τοῦ αὐτοῦ Πρεσβευτικός α', ἐξήγηση.
Παραδίδεται ἀκόμη Εὐγενίου Βουλγάρως 'Αριθμητικῇ.

1. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Θ', σελ. 134 καὶ P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 133.

2. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Θ', σελ. 134 καὶ P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 133-134.

3. Δημ. ΣΑΡΡΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Θ', σελ. 142-143 καὶ P. MORAUX, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 147-148.

Ἀδριανούπολη¹

Γυμνάσιο

874. ἀρ. 398[84]² ΙΗ' αἰ.(1713) φύλ.
φύλ. ; Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας Α'-Δ', "ἐξηγήσεις εἰς τ' οὖν
ἐρμηνεία".
Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. ; , αψαγ' Φεβρουαρίου) κ'.

875. ἀρ. 591 [79]³ αἰ. - φύλ.-
Σοφία Σειράχ.
Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
Παραδίδεται ἐπίσης πραγματεία ἀνεπύγραφη.

876. ἀρ. 1043⁴ [104] αἰ.- φύλ.-
α') Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά
β') Πρόκλου Κωνσταντινουπόλεως ἐγκύκλιος εἰς τόν πρω-
τομάρτυρα Στέφανον
γ') Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τόν πρωτομάρτυρα Στέφα-
νον
δ') τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν αὐτόν ἄγιον
ε') Μ. Βασιλείου παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλ-
ληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
ς') τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν ὀργιζομένων
ζ') τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή κροσηλῶσθαι τοὺς βίωτικοὺς
η') τοῦ αὐτοῦ ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός.
Τά κείμενά παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.
Παραδίδονται ἀκόμη δύο λόγοι τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

1. Δέν ἐντοπίσαμε τὰ χειρόγραφα τοῦ Γυμνασίου Ἀδριανουπόλεως. Ἀρκούμεθα ἀναγκαστικά στά στοιχεῖα τὰ ὅποια παρέχει γι' αὐτά ὁ Βασ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΔΗΣ στόν κατάλογό του καί τα ὅποια δέν εἶναι πάντοτε πλήρη.
2. Βασιλείου Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΔΟΥ, Οἱ κώδικες τῆς Ἀδριανουπόλεως, ΒΖ, τόμ. 16 (1907), σελ. 267. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
3. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 14(1905) σελ. 610. Σελ. α'. Καί τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Γεωργίου Νικολάου Κῆρου· νῦν δέ Κωνσταντίνου Γεωργιάδου. Ὁ δεύτερος κτήτορας ἐδίδασκε στήν Πάρο τό 1817. Βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 35.
4. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 271. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

877. άρ. 1091 [109]¹ έτ. 1707; φύλ. -

- α') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
- β') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
- γ') τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον πρὸς Εὐαγόραν
- δ') τοῦ αὐτοῦ Νικοκλῆς ἢ Συμμαχικός
- ε') Λουκιανοῦ περὶ τοῦ μή ῥαδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ
- ς') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ.; ,αφζ' Φεβρουαρίου ζ'.

878. άρ. 1105 [115]² έτ. 1782-1783 σελ. 406;

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος πρὸς Ἡρώνα τόν φιλόσοφον
- β') 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
- γ') 'Ο κανὼν τῆς Βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ τοῦ αὐτοῦ
- δ') 'Ο κανὼν τῶν Βαΐων τοῦ αὐτοῦ
- ε') 'Ο κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου Μάρκου μοναχοῦ
- ς') 'Ο κανὼν τοῦ Πάσχα 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ζ') 'Ο κανὼν τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ 'Ιωάννου μοναχοῦ
- η') 'Ο κανὼν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ αὐτοῦ
- θ') Οὐ κανόνες τῆς Πεντηκοστῆς, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Σταυροῦ Κοσμᾶ μελψδοῦ
- ι') 'Ο κανὼν τῆς Κοιμήσεως Δαμασκηνοῦ Στουδίτου.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης ἐγκώμια καὶ ἐπιστολή τοῦ έτ. 1801.

Σημειώσεις τῶν γραφέων· α') στό τέλος τοῦ κειμένου γ'· ,αφπγ' Ἀπριλίου κα' β') στήν ἀρχή τοῦ κανόνος τῆς Μεταμορφώσεως· Γρηγόριος Ἱεροδιάκονος Ἀδριανουπόλεως, παρ' Ἰγνατίου Ἱερομονάχου³, θείου μου, ἡρξάμην εἰς Καισάρειαν γ') στό τέλος τοῦ κανόνος τοῦ Σταυροῦ· ,αφπβ' Δεκεμβρίου κα'.

1. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 272. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

2. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 273-274.

3. 'Ο Ἱερομόναχος Ἰγνάτιος ταυτίζεται μέ τόν ἐπίσκοπο Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιο Σαράφογλου, ὁ ὅποτος ὄντως ἔζησε γιά ἓνα διάστημα στήν Καισάρεια ὡς πρωτοσύγκελλος τοῦ Μητροπολίτη Καισαρείας. Ἰ(ωάννου) Χ. Κ(ωνσταντινῆ-δου), Ἰγνάτιος. 'Ο Σαράφογλου. ΘΗΕ, τόμ. 6(1965), στήλ. 726-727.

879. αρ. 1145 [126]¹ έτ. 1777-1781 φύλ. -

- α') Θεμιστίου περί φυλλίας
- β') Γρηγορίου του Θεολόγου λόγος εις τόν Μ. 'Αθανάσιον
- γ') Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης
- δ') του αὐτοῦ περί τοῦ ἀκούειν
- ε') 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου περί προσευχῆς
- ς') Μ. Βασιλείου κατά τῶν ὀργιζομένων
- ζ') του αὐτοῦ εις τό πρόσχε σεαυτῷ
- η') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
- θ') Γρηγορίου του Θεολόγου περί τῶν τοῦ βίου δόξων
- ι') του αὐτοῦ εις τόν Μ. Βασίλειον
- ια') 'Ο κανὼν τῆς 'Υψώσεως τοῦ Σταυροῦ, Κοσμᾶ μελποδοῦ.

Τὰ κείμενα α', γ', ε' καὶ ια' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικῇ ἐρμηνείᾳ, τό ὑπ' ἀριθ. β' κείμενο μέ ἐκτενεῖς ἐρμηνεῖς καὶ τὰ λοιπὰ ἐξηγημένα στή δημώδη.

Παραδίδονται ἀκόμη θέματα, 'Επικτήτου ἀποφθέγματα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') στό τέλος τοῦ κειμένου α'· Πληρώσας εἶπον, Χριστέ, σοῦ δόξα πρέπει βασιλευδῆς ἀρετῆς ὅλως ξένος β') στό τέλος τοῦ κειμένου δ', ἀφπα' κατά 'Ιανουάριον γ') στό τέλος τοῦ κειμένου ια'· ἔτει ἀπό τῆς θεογονίας, ἀφορ' 'Ιουλίου κδ'.

880. αρ. 1281 [40]² αἰ.- φύλ.-

- α') 'Ιγνατίου σκευοφύλακος ἀλφάβητος παλαινετικῇ
- β') Γενναδίου πατριάρχου ἀλφάβητος ὁμοία
- γ') τοῦ αὐτοῦ ὁμοία
- δ') Μανουήλ Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχοι
- ε') Γρηγορίου του Θεολόγου γυνωμικά δίστιχα.

881. αρ. 1286 [42]³ αἰ.- φύλ. -

Μ. Βασιλείου λόγος περί παρθενίας, ἐξήγησις.

1. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 276-277. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

2. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. τόμ. 14(1905), σελ. 599. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

3. Β.Κ. ΣΤΕΦΑΝΙΑΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

882. αρ. 1(19)² ΙΗ' αλ. (1793) φύλ. 289

α') φύλ. 2-69 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετραστίχων σχόλια

β') φύλ. 70-85^V τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα

γ') φύλ. 86-116 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά, ἐξήγηση

δ') φύλ. 117-190^V Εὐριπίδου Ἑκάβη

ε') φύλ. 191-208^V Σοφοκλέους Αἴας.

Τά ὑπ'ἀριθ. β', δ'-ε' κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυ-
χαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἀκόμη ἐκλογή τοῦ φαληρίου παντός Νεοφύτου τοῦ
Καυσοκαλυβύτου.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 69 Γέγραπται τά παρόντα παρά τοῦ ἐλα-
χίστου Κωνσταντος ἐν τῇ τῆς Ἀγχιάλου σχολείῳ³, σωτήριον ἔτος
αφ'ἧν^{ου} ἐν μηνί Σεπτεμβρίῳ 16^{ου}.

883. αρ. 5⁴ ΙΗ' αλ. (1737) σελ. 823

α') σελ. 1-45 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ὑποθήκαι παρθένους

β') σελ. 49-97 τοῦ αὐτοῦ Παρθενίης ἔπαινος

γ') σελ. 100-166 τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας

δ') σελ. 167-235 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν τῆς κα-
θέδρας Κωνσταντινουπόλεως

ε') σελ. 236-258 τοῦ αὐτοῦ περὶ θεολογίας καὶ καταστάσεως ἐκκλησι-
κῶν

ς') σελ. 258-265 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν χειροτονίαν Δοδάρων

ζ') σελ. 271-315 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λό-
γους τούτους

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Δύο κατάλογοι ἐλληνικῶν κωδίκων ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει, τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τοῦ Ζωγραφείου. Bulletin
de l'Institut Archéologique Russe à Constantinople, τόμ. 14, Sofia 1909,
σελ. 101-153.

2. Φαίδωνος ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, Παλαιογραφικὰ ἔρευνα ἐν Κωνσταντινουπόλει.
Ἀθήναι 1964.

3. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 45-46, ὅπου ὁμως ἔτος λειτουργίας σχολείου
στὴν Ἀγχιάλο θεωρεῖται τὸ 1800. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Τὰ Σχολεῖα Θράκης ἐπὶ
Τουρκοκρατίας. Θρηκτικά (Παράρτημα 3^{ου} τόμου), ἐν Ἀθήναις 1931, σελ. 59-
83. Περὶ σχολῆς Ἀγχιάλου ἀναδημοσιευμένα ἀπὸ τὸν Ἰδίο καὶ στὴν Παλ-
δεῖα, τόμ. Α', σελ. 53-54.

4. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 132. Κτῆμα Κ. Ἐπιμενίδου τῷ
1842 καὶ ἀκολούθως Ἀλεξάνδρου Παναγιωτίδου Λασκάρως τῷ 1856.

- η') σελ. 319-426 Γρηγορίου ἐπισκόπου Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου
- θ') σελ. 427-471 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Γοργονίαν ἐπιτάφιος
- ι') σελ. 472-489 τοῦ αὐτοῦ εἰς Γρηγόριον Νύσσης
- ια') σελ. 490-664 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
- ιβ') σελ. 667-708 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ιγ') σελ. 711-823 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον, ἐξήγησις Νικήτα τοῦ Σερρών.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 315· ἀφ' ἧς Δεκεμβρίου καὶ β') σελ. 489· ἀφ' ἧς Δεκεμβρίου ιγ' ἐν Πάτρῃ.

884. ἀρ. 13¹ ΙΗ' αἰ. (1749) φύλ. 498
- α') φύλ. 1-6 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ
- β') φύλ. 9-59 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πατέρα
- γ') φύλ. 60 Στίχοι ἠρωελεγεῖοι (;)
- δ') φύλ. 61-157 Γρηγορίου Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος
- ε') φύλ. 159-215 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα
- ς') φύλ. 215-226 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν
- ζ') φύλ. 226-238 τοῦ αὐτοῦ εἰς Γρηγόριον Νύσσης
- η') φύλ. 238-271 τοῦ αὐτοῦ λόγος συντακτήριος
- θ') φύλ. 271-295 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Πεντηκοστήν
- ι') φύλ. 295-297 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εὔτε ἐπιτάφια
- ια') φύλ. 297-359 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
- ιβ') φύλ. 359-; τοῦ αὐτοῦ Βίων μακαρισμοί
- ιγ') φύλ. - 498 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Δ καὶ τοῦ Ε ἡ ἀρχή.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ φυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 157· Γέγραπται ὁ παρὼν λόγος παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ μαθητοῦ Μιχαὴλ Ἀθανασίου ἐν τῇ Βουκουρεστίου Ἀκαδημίᾳ ἐν ἔτει 1858 μεμακτηρωῶνος τρίτῃ ἐπὶ εἰκάδι.

885. ἀρ. 14² ΙΗ' αἰ. φύλ. 246
- α') φύλ. 1-25 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 134-135.
2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 135.

- β') φύλ. 27-56 'Ησιόδου "Εργα καὶ Ἡμέραι
 γ') φύλ. 59-93 Συνεσίου Ἐπιστολαί
 δ') φύλ. 97-124 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας, ἐξη-
 γηση.

Τὰ κείμενα α'-γ' παραδίδονται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδεται ἐπίσης ποικίλη ὕλη.

886. ἀρ. 21¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 302
 α') φύλ. 2-20^V Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον
 β') φύλ. 21-23^V Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη
 γ') φύλ. 23^V-65^V Αἰσώπου μῦθοι
 δ') φύλ. 66-175^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στη-
 λιτευτικός α'
 ε') φύλ. 176-211^V τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα, εἰς Μ. Βασίλειον ἐπική-
 δεῖα, μονόστιχα, κατὰ θυμοῦ
 ς') φύλ. 214-221^V Φωκυλίδου ποίημα νουθετικόν
 ζ') φύλ. 222-244^V Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων
 η') φύλ. 246-302 Μ. Βασιλείου κατὰ τῶν ὀργιζομένων, εἰς τό πρόσ-
 εχε σεαυτῷ, ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ
 θεός, κατὰ μεθυόντων, ἀτελής.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

887. ἀρ. 26² ΙΗ' αἰ. (1740) φύλ. 143
 α') φύλ. 7-102 Κανόνες Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ καὶ Ἰωάννου
 τοῦ Δαμασκηνοῦ
 β') φύλ. 103-125 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου
 ὁδῶν
 γ') φύλ. 126-143 Κάτωνος Ρωμαίου γνώμαι.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 102' Τέλος πάντων τῶν κανόνων, ...
 μετὰ τῶν τριψίδων τῆς Μ. Ἑβδομάδος οὕστινας ἐπαραδόθημεν ἐν τῇ
 Μυκόνου Σχολῇ³ παρὰ τοῦ λογιστάτου κυρίου Ἀθανασίου τοῦ Πατρύου
 ἐπὶ ἔτους σωτηρίου, αὐμ' Ἰουνίου 28.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 138-139.
2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 140. φύλ. 1' Κτήμα πέφυκα
 καὶ πόνος Πορφυρίου ἱερομονάχου τε... τοῦ Σαμίου.
3. Περικλέους ΖΕΡΑΕΝΤΗ, Περὶ τοῦ ἐν Μυκόνῳ σχολείου τοῦ Ἀγίου Λουκά.
 Ἀθήναι 1917 καὶ Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 57-61, ὅπου
 λόγος καὶ περὶ τοῦ διδασκάλου Ἀθανασίου.

888. αρ. 27¹ ΙΗ' αλ. φύλ. 157
- α') φύλ. 1-69 Συνεσίου έπιστολαί, κείμενο ανέφαλο
- β') φύλ. 73-92 Μ. Βασιλείου προς τούς νέους όπως αν έξ έλληνικων ώφελοϋντο λόγων
- γ') φύλ. 93-97 Λουκιανού Δίκη φωνέντων
- δ') φύλ. 101-120 Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης
- ε') φύλ. 125-140 Θεμιστίου περί φιληκοΐας του βασιλέως
- ς') φύλ. 141-152 Θεοδώρου Προδρόμου επί αποδήμῃ τῇ φιλήφ
- ζ') φύλ. 152-157 Γρηγορίου του Θεολόγου προς Σέλευκον.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Μεγάλη του Γένους Σχολή

889. αρ. 33² ΙΕ' αλ. φύλ. 137
- φύλ. 6-137^v Χριστός πάσχων. Προηγείται ή υπόθεση.
- Τό κείμενο παραδίδεται μέ σχόλια. Νεώτερος γραφέας έχει προσθέσει έρμηνείες των λέξεων στά διάστιχα.

890. αρ. 43³ ΙΗ' αλ. φύλ. 161
- α') φύλ. 1-8 Λουκιανού Ένύπνιον
- β') φύλ. 18-29 Βατραχομουμαχία
- γ') φύλ. 29-32 Πυθαγόρου Χρυσά έπη
- δ') φύλ. 33-158 Έπιγράμματα εκ τῆς 'Ανθολογίας, τμήμα Α'.
- Τά κείμενα παραδίδονται έρμηνευμένα, τό δέ α' έρμηνευμένο ψυχγωγικά.
- Στά φύλ. 10-17^v παραδίδονται σχόλια καί έρμηνεία στά γνωμικά δίστιχα του Κάτωνα. Τό κείμενο των διστίχων δέν έχει γραφή, παρ'όλο που έχει άφεθῆ έλεύθερος ό σχετικός χώρος.

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ένθ' άνωτ., σελ. 140.
2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Δύο κατάλογοι έλληνικων κωδίκων, σελ. 118-119. Έντοπίσαμε τό χ/φο μεταξύ των κωδίκων του Μετοχίου του Παναγίου Τάφου.
3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ένθ' άνωτ., σελ. 123. Έντοπίσαμε τό χ/φο μεταξύ των κωδίκων του Μετοχίου του Παναγίου Τάφου καί όλοκληρώσαμε τήν περιγραφή.

891. ἀρ. 149¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 185
- α') φύλ. 1-44 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- β') φύλ. 44-68^V < τοῦ αὐτοῦ > περὶ φιλοπρωχίας
- γ') φύλ. 73^V-91^V < τοῦ αὐτοῦ > Ἐπιστολαί
- δ') φύλ. 93-125^V Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι
- ε') φύλ. 137-154^V Διογένους Λαερτίου Ἀποφθέγματα
- ς') φύλ. 160-185 Συνεσίου Ἐπιστολαί.
- Τὰ κείμενα συνοδεύονται ἀπὸ τὴν ἐξήγησίν τους.

892. ἀρ. 150² ΙΗ' αἰ. φύλ. 232
- α') φύλ. 1-3 Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων <Χοσμᾶ τοῦ μελωδοῦ >
- β') φύλ. 7-18 Ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέννων τοῦ Κοσμᾶ
- γ') φύλ. 23-27 Δημοσθένους Ὀλυμπιακὸς Α'
- δ') φύλ. 27-32 τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακὸς Β'
- ε') φύλ. 33-38^V τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακὸς Γ'
- ς') φύλ. 39-50 < τοῦ αὐτοῦ Ὀλυμπιακὸς > Α'-Γ'
- ζ') φύλ. 50-78^V < τοῦ αὐτοῦ > κατὰ Φιλίππου Α'-Γ'
- η') φύλ. 78^V-91^V Θεοδώρητου Κύρου περὶ προνοίας λόγος πρῶτος
- θ') φύλ. 91^V-100^V τοῦ αὐτοῦ περὶ προνοίας λόγος δεύτερος
- ι') φύλ. 101-149^V Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Β
- ια') φύλ. 150-162 Θεοκρίτου Εἰδύλλια τρία
- ιβ') φύλ. 166-184^V Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι
- ιγ') φύλ. 193-200^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, ἐπιγράμματα καὶ γυναικῆ ἑξέστιχα
- ιδ') φύλ. 203-208 Ἰνῶμα μινόςστιχοι ἐκ διαφόρων ποιητῶν.
- Τὰ κείμενα α', ς', η'-ια' συνοδεύονται ἀπὸ ἐξήγησιν.

- Μητροπολίτου ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ ἀπὸ Μ. Πρωτοσυγκέλλων καὶ ἀπὸ Παραμυθίας, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Χάλκῃ Μονῆς τῆς Παναγίας. ΕΕΒΕ, τόμ. 12(1936), σελ. 315-316 καὶ Αἰμιλιανοῦ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Α'. Τμῆμα χειρογράφων Παναγίας Καμαριωτίσης. Σταμπούλ <1954> σελ. 204-206, ἀρ. 146. Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς σταχῶσεως καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Εὐσταθίου τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας.
- ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 316 καὶ Αἰμ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 204-206, ἀρ. 147.

893. ἀρ. 152¹ ΠΗ' αἰ. (1747) φύλ. 299
- α') φύλ. 1-16 Λουκλιανού περί διαβολῆς
- β') φύλ. 20-27^V Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α'
- γ') φύλ. 28-66^V Πλουτάρχου περί ἀδολεσχείας
- δ') φύλ. 67-91 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- ε') φύλ. 92-109^V Πλουτάρχου πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο
- ς') φύλ. 110.137 Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αἷτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- ζ') φύλ. 138-180 τοῦ αὐτοῦ 'Επιστολαί
- η') φύλ. 182-213^V τοῦ αὐτοῦ περί τοῦ μὴ προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς
- θ') φύλ. 214-236^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ μεθυόντων
- ι') φύλ. 238-299^V τοῦ αὐτοῦ περί τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ἐρμηνεία.
- Σημειώσεις· α') φύλ. 91' Μιχαήλης δῆλιος β') φύλ. 92'· αψμζ' 'Οκτ(ωβρίου) κβ'.

894. ἀρ. 162² ΠΗ' αἰ. (1774, 1775) φύλ. 272
- α') φύλ. 1-14^V Συνεσίου 'Επιστολαί
- β') φύλ. 15-18^V 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
- γ') φύλ. 18^V-22^V 'Ο κανὼν τῶν Χριστουγέννων 'Ιωάννου τοῦ μοναχοῦ
- δ') φύλ. 22^V-26^V 'Ο κανὼν τῶν Θεοφανείων Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
- ε') φύλ. 27-29^V Κανὼν ἱαμβικός 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ς') φύλ. 30-31^V 'Ο κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
- ζ') φύλ. 31^V-34^V Οἱ κανόνες τῆς Μ. Τρίτης καὶ Μ. Τετάρτης
- η') φύλ. 35-46^V 'Ο κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης, ἐξήγησις
- θ') φύλ. 49-72 Θεοφυλάκτου Σιμοκάτου 'Επιστολαί
- ι') φύλ. 72^V-91 'Ισιδώρου Πηλουσιώτου 'Επιστολαί
- ια') φύλ. 92-98 'Επιστολαί διαφόρων

1. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. 13 (1937), σελ. 50-51 καὶ Αἰμ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 209-210, ἀρ. 149.
2. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 59-60 καὶ Αἰμ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 231-237, ἀρ. 158.

ιβ')	φύλ. 100 ^v -130 ^v	Χριστός πάσχων, άτελής
ιγ')	φύλ. 131-139 ^v	Λουκιανού 'Ενύπνιον
ιδ')	φύλ. 140-187	< τοῦ αὐτοῦ > Νεκρικοὶ διάλογοι
ιε')	φύλ. 187 ^v -191	< τοῦ αὐτοῦ > Πατρίδος ἐγκώμιον, ἐξήγησις
ισ')	φύλ. 191 ^v -193	τοῦ αὐτοῦ Τυραννοκτόνος
ις')	φύλ. 193 ^v -199	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν, εἰς Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια
ιη')	φύλ. 200-230 ^v	'Αντωνίου Εὐξαντίου Χρηστοθήθεια
ιθ')	φύλ. 231-232	Νείλου μοναχοῦ γνῶμαι κατ'ἀλφάβητον
κ')	φύλ. 234-237 ^v	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνῶμικὰ δόστιχα
κα')	φύλ. 237 ^v -240 ^v	τοῦ αὐτοῦ γνῶμικὰ μονόστιχα
κβ')	φύλ. 249-253	'Ο κανὼν τῆς 'Υπαπαντῆς Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ
κγ')	φύλ. 257	'Υπόθεσις τῆς τοῦ 'Αριστοφάνους κωμῳδίας ... Πλοῦτος
κδ')	φύλ. 259 ^v -267	'Αριστοφάνους Πλοῦτος.

Τὰ κείμενα β'-ζ', θ'-ιδ' καὶ ις', κ', κβ' καὶ κδ' συνοδεύονται ἀπὸ τήν ἐξήγησίν τους.

Παραδίδονται ἐπίσης λόγος άτελής στό "ώσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος", ἱστορία σύντομη περὶ Κεφαλληνίας, στίχος λαμβλκός στό Σταυρό καὶ σέ δίσχο, ἱατρικὲς συνταγές, σημειώσεις διάφορες.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν α') φύλ. 1' 1774 Αὐγούστου 25 ἡρξάμην διὰ χειρὸς καὶ μέλανος· αφοδ' Παῖσιου ἱερομονάχου β') φύλ. 91' Τέλος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἁγίου 'Ισιδώρου τοῦ Πηλου(σιώτου) διὰ χειρὸς καὶ μέλανος Μακαρίου ἱερομονάχου· αφοε' Βοηδρομιῶνος πρώτη ἐπὶ εἴκαδε ἄρτι τεθνηκὼς τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ γ') φύλ. 230^v· 1775 'Ιανουαρίου τῇ Κυριακῇ μετὰ τήν Χ(ριστο)ῦ γέννησιν ἔγυνα διάκονος καὶ τῆς αὐτῆς Δευτέρα οὔτι (γρ. ἦτοι) τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου ἐτελειώθην ἱερεὺς, ὑπῆρχον δέ χρονῶν ἐκ κέδα οὔτι (γρ. ἦτοι) δεκαέξ, ἔστω δέ εἰς μνήμην. Μακάριος ἱερομόναχος Καβαδάς δ') φύλ. 231'· αφοδ' Νοεμβρίου κδ'.

'Αγ. Τριάδος Χάλκης

895. ἀρ. 144¹ ΙΕ' αἰ. φύλ. 374 (ἀκέφαλος)
'Ομήρου 'Οδύσσεια, ἀκέφαλη².

1. Αἰμ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Περιγραφικὸς κατάλογος, Β', σελ. 314, ἀρ. 135.
2. 'Αρχίζει ἀπὸ τό στ. 538 τῆς ραψῳδίας β.

896. άρ. 145¹ ΙΕ' αλ. φύλ. 368

- α') Εὐριπίδου Ἐκάβη
β') <τοῦ αὐτοῦ> Ὀρέστης
γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Μ. Βασίλειον ἐπιτάφια, ἀτε-
λη
δ') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
ε') Αἰσχύλου Ἐπτά ἐπὶ Θήβας
ς') Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
ζ') Λιβανίου Μελέται καὶ Ἐπιστολαί.
Τὰ κείμενα α'-γ' καὶ ε'-ς' παραδίδονται μὲ διάστιχο ἑρμη-
νεία.

Μετόχι Παναγίου Τάφου

897. άρ. 55² ἔτ. 1801 φύλ. 396

- α') φύλ. 1-195 Συνεσίου ἐπιστολαί "ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ ... Δα-
νιήλ μοναχοῦ Κεραμέως τοῦ Πατμίου³ ἐν τῇ κατὰ
Πάτμον πατριαρχικῇ σχολῇ".
β') φύλ. 203-247^v Συνεσίου περὶ βασιλείας λόγος. "Ἐξηγήσεις τοῦ
Δανιήλ"
γ') φύλ. 259-267^v Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς "ἐξηγήσεις τοῦ
αὐτοῦ" (δηλ. Δανιήλ Κεραμέως).
δ') φύλ. 279-339 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος περὶ ἱερωσύνης
"ἐξηγήσεις... ἐρμηνευθεῖσαι παρὰ... κυρίου Δανιήλ Πα-
τμίου Κεραμέως κατὰ τό,ωα^{ον}".
ε') φύλ. 340-396 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς
Πόντον φυγῆς ἀκέφαλος.

Τὸ κείμενο ε' παραδίδεται μὲ διάστιχο ἑρμηνεία ἀτελῇ.

Παραδίδονται ἐπίσης λόγοι ἐόρτιοι Δανιήλ Κεραμέως.

Σημείωση τοῦ γραφέως α') φύλ. 339 Ἐγράφη δὲ ὑπὸ χειρὸς τοῦ ἐν ἱε-
ροδιακόνοις Κυπρίου (γρ. Κυπριανοῦ) τοῦ ἐκ κώμης Γουμέντζας ἐν
ἔτει χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ πρώτῳ πέρας δὲ ληθεύς κατὰ τὸν τοῦ
Μαρτίου μῆνα ἡμέρᾳ ε'.

1. Αἰμ. ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 314-315, άρ. 136.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ', σελ.
76-77.

3. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ.

898. αρ. 58 ¹	ΙΘ' αϊ. (1813, 1815, 1816, 1869)	φύλ. 742
α') φύλ. 99	'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις τοῖς νέοις κατά στοιχεῖον	
β') φύλ. 100	Γενναδίου Πατριάρχου παραίνεσις κατά στοιχεῖον	
γ') φύλ. 101	Στίχοι παραινετικοί κατά στοιχεῖον	
δ') φύλ. 101 ^V -102	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά μονόστιχα	
ε') φύλ. 109 ^V	Γαβρίου Ἑλληνας τετράστιχα, ἀτελῆ	
ς') φύλ. 110-113	Σωσιάδου τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὑποθήκαι ²	
ζ') φύλ. 130	'Ιγνατίου σκευοφύλακος παραίνεσις κατά στοιχεῖον, ἀτελής	
η') φύλ. 132	Γνωμικοὶ στίχοι	
θ') φύλ. 133	Γνώμαι μονόστιχοι κατά στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν	
ι') φύλ. 152	Κανὼν παρακλητικός	
ια') φύλ. 158	Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον	
ιβ') φύλ. 172 ^V -188 ^V	Αγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν	
ιγ') φύλ. 189	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν βραδυτῆτα	
ιδ') φύλ. 197	Λιβανίου πρεσβευτικός πρὸς τοὺς Τρῶας ὑπὲρ τῆς Ἑλένης, ἀτελής	
ιε') φύλ. 205	τοῦ αὐτοῦ πρεσβευτικός β'	
ις') φύλ. 236	Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἀτελεῖς	
ιζ') φύλ. 300	Δημοσθένους Ὀλυνθιακὸς Α', ἐξήγησις	
ιη') φύλ. 302 ^V	<τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακὸς Β', ἐξήγησις	
ιθ') φύλ. 306	<τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυνθιακὸς Γ', ἐξήγησις	
κ') φύλ. 310	<τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Α', ἐξήγησις	
κα') φύλ. 314	<τοῦ αὐτοῦ> κατὰ Φιλίππου Δ', ἐξήγησις	
κβ') φύλ. 323	<τοῦ αὐτοῦ> Φιλίππικὸς, ἀκέφαλος	
κγ') φύλ. 327	<τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ στεφάνου, ἐξήγησις	
κδ') φύλ. 394 ^V	Θουκυδίδου "ἐξηγήσεις", ἀτελεῖς	
κε') φύλ. 395	Ξενοφώντος Ἀπομνημονεύματα, "ἐξηγήσεις"	
κς') φύλ. 411	Ἰσοκράτους περὶ τῶν δοκησισόφων, ἐξήγησις	

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 79-81. Ἀποτελεῖται ἀπὸ διαφορά συσταχωμένα τετράδια. φύλ. 197' Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις κτῆμα ἐμοῦ Παναγιώτου Ἀρετζιανοῦ. Ὁ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ διδάσκαλο Ρυσίου (Ἀρετζοῦς) Παναγιώτη Μάντζαρη, γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 113.

2. Τὸ ἔδωο κείμενο καὶ σὲ ἄλλα δύο τετράδια, φύλ. 116 καὶ ἐξ. καὶ φύλ. 124.

κζ') φύλ. 415	'Αγαπητοῦ Ἐκθεσις κεφαλαίων παρασκευαζομένων, ἐξήγηση
κη') φύλ. 423	'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, ἐξήγηση
κθ') φύλ. 428	<τοῦ αὐτοῦ> πρὸς Νικοκλέα, ἐξήγηση
λ') φύλ. 443	Πλουτάρχου περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγηση
λα') φύλ. 451	<τοῦ αὐτοῦ> περὶ ἀδολεσχείας, ἐξήγηση
λβ') φύλ. 464	<τοῦ αὐτοῦ> περὶ ἀδολεσχείας, ἐξήγηση
λγ') φύλ. 476	'Ηρωδιανοῦ Ἱστορίας προοίμιον, παράφρασις τοῦ διδασκάλου Εὐστρατίου
λδ') φύλ. 530	Δημοσθένους περὶ στεφάνου
λε') φύλ. 574	Ξενοφώντος Ἀπομνημονεύματα, παράφρασις
λς') φύλ. 719	'Αντωνίου Βυζαντινοῦ Χρηστοθήκαι, "ἐξήγησις... τοῦ διδασκάλου κυρίου Κυρύλλου"
λζ') φύλ. 735	Σαλλουστίου ἐξηγήσεις.

Τὰ κείμενα ζ', ζ', θ' - ιε' παραδίδονται μετὰ ψυχραγωγικῆς ἐρμηνείας.

Παραδίδονται ἐπίσης κείμενα ἀκέφαλα, εὐχὴ στή θεοτόκῃ, περὶ ποιήσεως καὶ περιγραφῆ τῆς Βάρνας.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') σελ. 98· 1813 Μαΐου 27 ἐχειρογραφήθη τὸ παρὸν ἰδιόχειρόν μου βιβλίον παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Γιάγκου Δημητρίου Λαμπλῆ, περιέχον μέσα εὐχὰς εἰς τὴν ὑπεραγίαν δέσποιναν Θεοτόκον καὶ μετάληψιν καὶ κάποια ἄλλα χρειαζόμενα εἰς κάθε χρῆσιν· β') φύλ. 188· Τέλος σὺν Θεῷ, ἁγίῳ δόξα. Χρῆστος γ') φύλ. 310· Ὁκτωβρίου 12 δ') φύλ. 322· ὑπὸ διδασκάλου κυρίου Βαρδαλάχου, αὐτὸς Ἰουνίου 16· ἐν Χίῳ ε') φύλ. 326· 1816 Δεκεμβρίου 17· ζ') φύλ. 327· Ἰδ. δλ. τοῦ Παῦλου Καραπάνου ζ') φύλ. 475· αὐτὸς Μαρτίου α' ἐν τῇ Πάτμῳ· ἐξηγήθη δὲ ὁ παρὼν ὑπὸ τινος μαθητοῦ Σταυρῆ, μαθητευομένου ἐν τῇ σχολῇ τῇ κατὰ τὸν Κουρούτζε-σμεν η') φύλ. 530· 1816 Δεκεμβρίου 15 θ') φύλ. 572· αὐτὸς ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ ἐν Χίῳ. Παναγιώτης. (Ἰα)ωκε' ἐν μηνὶ Μαρτίῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πλάτων.

Ὁ διδάσκαλος Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος ἦλθε στή Χίο ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι μετὰ τῇ 19^η Ἰουνίου 1815¹.

899. ἀρ. 64² ΙΗ' αλ. φύλ. 111

φύλ. 61-104 Συνεσίῳ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας.

1. Βλ. Συναΐτικ. 1836 (ἀρ. 25), ὑποσ. 1 καὶ 2.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 82-83.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καί σχό-
λια.

Παραδίδονται ἀκόμη Προδουλήσεις εἰς ἅπασαν τήν Λογικήν τοῦ Ἀρι-
στοτέλους, τεχνολογία τῆς μικρᾶς λογικῆς, εἰσαγωγή εἰς τήν λογικήν,
σύνοψις τῆς λογικῆς.

900. ἀρ. 98¹ ΙΗ' αἰ. (1771 ἔτ.) φύλ. 33

Χρυσολωρᾶ γυναικᾶ μονόστιχα.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. ; Ἰάκωβος ἱεροδιάκονος ἐνετίηαι 1771·
β') φύλ. ; Εἰς τὰς ἐπτὰ καί δώδεκα τοῦ μηνός Μαρτίου/ τοῦ-
τον τόν λόγον ἔσωσα εἰς δόξαν τοῦ Κυρίου/ πότρεχεν ἔτος [ἔτος]
ἐκ Χριστοῦ χιλιεστόν τό νέον/ ἑπτακοσιοστόν εὐδομικοστόν πρότον
καί κυρναῖον/ Ἰάκωβος ἱεροδιάκονος ὁ ἐλάχιστος μυριοφύτης/ μέ
νόπον καί μέ ἰδρωτά ὡς ἐλληνομουσίτης....

901. ἀρ. 109² ΙΗ' αἰ. φύλ. 70

α') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια

β') < τοῦ αὐτοῦ > Χρηστοθήθεια

γ') Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον

δ') Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παραινετικά.

Τό κείμενο β' παραδίδεται μέ ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης θέματα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 72^V. Τέλος τῆς Χρηστοθείας, Βασίλειος
τοῦ ποτέ Αὐγερينوῦ υἱός.

902. ἀρ. 143³ ΙΖ' καί ΙΗ' αἰ. (1671, 1676, 1706) φυλ. 938

α') φύλ. 6-7^V Γρηγορίου Θεολόγου ἐπιγράμματα

-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 99-100. Στό παράφυλλο ἡ σημείω-
ση· Τό παρόν ὑπάρχει τοῦ κύρ Ἰακώβου ἱεροδιακόνου τοῦ μετοχίου εἰς τό
ἀγιοταφίτικο.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 103-104. φύλ. 72^V. Χρηστοθή-
θεια τό παρόν βιβλίον ὀνομάζεται καί ἔστι εἰς εὐδυσιν ὅτι ὑπάρχει τοῦ
Βασιλείου υἱοῦ Αὐγερينوῦ ... ἐξεύρεται καί τοῦτο εἰς τοὺς αἰῶνς ἤλθα
εἰς τόν μακαριότατον ἐν μηνί Σεπτεμβρίου κ' ἡμέρα Σάββατον.
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 123-125. φύλ. 1. Χρυσάνθου
καί τόδε ἱεροδιακόνου τοῦ Πελοποννησίου. Πιστεύομε ὅτι πρόκειται περὶ
τοῦ Χρυσάνθου Νοταρᾶ, κατόπιν Πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Γιά τίς σπουδές,

β')	φύλ. 8 ^{Γ-V}	Στίχοι παραινετικοί πρὸς παῖδα φιλόπονον
γ')	φύλ. 9-51	Εὐριπίδου Ἐκάβη
δ')	φύλ. 52-108	Εὐριπίδου Ὀρέστης
ε')	φύλ. 109-156	Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
ς')	φύλ. 186-207	Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιη- τῶν
ζ')	φύλ. 209-222	Κάτωνος γνώμαι
η')	φύλ. 223-224	Πυθαγόρου Χρυσᾷ ἔπη
θ')	φύλ. 224 ^V -227	<τοῦ αὐτοῦ> Χρυσᾷ ἔπη, ἐξήγησι
ι')	φύλ. 227 ^V -228 ^V	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου γνώμαι μονόστιχοι
ια')	φύλ. 229-235 ^V	Φωκυλίδου Ποίημα νοσητικόν
ιβ')	φύλ. 237-249	Θεοκρίτου Βουκολικά, ἐξήγησι
ιγ')	φύλ. 249-287	Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα, ἐξήγησι
ιδ')	φύλ. 290-330	Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
ιε')	φύλ. 331-355	Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
ισ')	φύλ. 356-401	Πινδάρου Ὀλύμπια, ἐξήγησι
ιζ')	φύλ. 403-438	Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
ιη')	φύλ. 439-504	Γρηγορίου θεολόγου Χριστός πάσχων
ιθ')	φύλ. 504 ^V -510	τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
κ')	φύλ. 511-531	τοῦ αὐτοῦ τὰ καθ'ἑαυτὸν ἔπη
κα')	φύλ. 531 ^V -573	<τοῦ αὐτοῦ> Παρθενίης ἔπαινος
κβ')	φύλ. 573-586 ^V	τοῦ αὐτοῦ θρῆνος περὶ τῶν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς παθῶν
κγ')	φύλ. 586 ^V -588	τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος
κδ')	φύλ. 588-589	τοῦ αὐτοῦ θρῆνος διὰ τῶν αὐτοῦ μόγων
κε')	φύλ. 589-590	τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν κατὰ πεῦσιν καὶ ἀποκρίσιν
κς')	φύλ. 590-689 ^V	<Ἀρχίου> Ἐπιγράμματα εἰς τοὺς τέσσαρας ἀγῶνας
κζ')	φύλ. 691-758	Ἀρχαίων ποιητῶν ἀποσπάσματα
κη')	φύλ. 763-859	Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
κθ')	φύλ. 866-877	Θεοδώρου Προδρόμου Γαλεομουμαχία
λ')	φύλ. 879-919	Αἰσχύλου Προμηθεὺς Δεσμώτης
λα')	φύλ. 920-936	Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ποίημα εἰς Χριστὸν, ἐξή- γησι Σεβαστοῦ Κυμνήτη.

Τό ὑπ'ἀριθ. α'-η', ι'-ια', ιδ'-κς', κη'-λ' παραδίδονται μέ
διαστικὸ ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία. Τό ὑπ'ἀριθ. ις' παραδίδεται καὶ μέ
ψυχγωγικὴ ἐρμηνεία.

τῇ δράσῃ καὶ τὰ ἔργα του βλ. Χ.Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΑΝ, Χρύσανθος: Ὁ Νοταρᾶς. θ. Η. Ε.,
τόμ. 12(1968), στῆλ. 387-390, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.

Παραδίδονται ακόμη διάφορα γραμματικά, Θεοφίλου Κορυθαλέως δι-
αίρεσις τῆς ποιητικῆς, Ἰλαρίωνος Κιγάλα περί τοῦ Πάσχα, Ἰσαακί-
ου Τζέτζου προλεγόμενα εἰς τοὺς ποιητάς.

Σημειώσεις τῶν γραφένων α') φύλ. 108¹ 1706 Μαΐου 10 ἐν Βουκουρεστίῳ
β') φύλ. 222¹ Ἐγράφει καὶ ἀνέγνωται διὰ χειρὸς Ἀγαπίου ἑερο-
διακόνου γ') φύλ. 249¹ 1671 Νοεμβρίου 20. Λυκόφρονος τοῦ ἐκ τῆς
[ἐκ τῆς Χαλκηδόνος] χώρας ὃς λύκος πονήρως σκοπεῖν δ') φύλ. 401¹
Ἐῤῥηφεν τέρμα Ὀκτωβρίῳ 17¹ Ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τό αἰχμ^{ον}
ἔτος τό σωτήριον ε') φύλ. 877¹ Ἐδόθη μοι παρὰ Βησσαρίωνος Μα-
κρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐγράφει διὰ χειρὸς Ἀγαπίου καὶ ἀνέγνωται
ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ μνημονευόμενος Βησσαρίων Μακρῆς¹ ἐσπούδασε στήν Πόλιν καὶ ἐ-
δίδαξε στή Ἰωάννιναν. Θεωρεῖται ἀπό τοὺς διαπρεπεῖς διδασκάλους
τοῦ 17^{ου} αἰ. Ἀπέθανε τό 1699.

903. ἀρ. 144 ²	ΙΗ' αἰ. (1723 - 1727)	σελ. 898 + φύλ. 33
α')	σελ. 1-73	Θεοδωρήτου Κύρου λόγοι περί προνοίας δύο
β')	σελ. 74-99	Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς Εὐτρόπιον
γ')	σελ. 100-166	Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλλη- νικῶν ὠφελοῦντο λόγων
δ')	σελ. 161-196	τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς ἀγίους τεσσαράκοντα μάρ- τυράς
ε')	σελ. 197-236	τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀσώτου
ς')	σελ. 237-277	Λιβανίου > περί δυσκόλου ἀνδρός
ζ')	σελ. 278-461	Θουκυδίδου Ἱστορίας βιβλίου Α'
η')	σελ. 462-511	Δημοσθένους λόγοι Ὀλυνθιακοί. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεσις τοῦ Λιβανίου
θ')	σελ. 512-517	Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
ι')	σελ. 518-597	Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Β
ια')	σελ. 597-627	Ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας τοῦ Πλανούδη
ιβ')	σελ. 628-719	Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Χριστὸς Πάσχων
ιγ')	σελ. 720-735	τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα
ιδ')	σελ. 736-762	Μ. Βασιλείου ὁμιλία κατὰ τῶν ὀργιζομένων
ιε')	σελ. 763-778	τοῦ αὐτοῦ ἡ αὐτὴ ὁμιλία
ισ')	σελ. 779-838	Θεμιστίου περί φιλίας

1. Εὐαγγέλου Ι. ΣΑΒΡΑΜΗ, Ὁ Βησσαρίων Μακρῆς. ΝΧ, τόμ. 5 (1930), σελ. 30-49,
ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. Ἐπίσης συνοπτικὸ ἄρθρο τοῦ Τ. Ἀθ.
ΓΡ(ΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ), Μακρῆς Βησσαρίων, ΘΗΕ, τόμ. 8 (1966), στήλ. 519-520.
2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 125-126.

ιη') σελ. 839-898 Ξενοφώντος Κύρου Παιδείας βιβλίον Α'

ιζ') φύλ. 1-33 'Ησιόδου Έργα καί 'Ημέραι.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 512· 'Εξηγηθέν μοι παρά τῶ λογιστάτῳ καί σοφιστάτῳ καί ἐν σπουδαίοις ἀρίστῳ διδασκάλῳ κυρίῳ κυρίῳ κύρ 'Αυτωνίῳ ἐν τῷ τοῦ Βακαρεστίου φροντιστηρίῳ 1723 Φεβρουαρίου β^α β') σελ. 518· 'Ηρξάμεθα ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει ἐν τῷ τοῦ Βακαρεστίου φροντιστηρίῳ κατά μήνα Φεβρουαρίου γ') σελ. 898· (μονοκονδυλιά)· Γεώργιος Ρουσαῦτος γράφω.

Ὁ Κλ. Τσοῦρκας¹ ἀναφέρει ὅτι τό 1716 ὁ Νικόλαος Μαυροκορδάτος μετέφερε τήν ἡγεμονική σχολή Βουκουρεστίου ἀπό τή Μονή 'Αγίου Σάββα στή Μονή Βακαρέστι, ὅπου ἐφύλαξε καί τήν πλούσια βιβλιοθήκη του. Ὁ μνημονευόμενος διδάσκαλος 'Αυτωνίος δέν εἶναι ὁ Στρατηγός, ὅπως ἐσφαλμένα πιστεύει ὁ Τσοῦρκας, ἐπειδή ὁ Στρατηγός κατά τό διάστημα 1716-1727 παραμένει στήν 'Ιταλία². Πρόκειται μᾶλλον γιά τό διδάσκαλο 'Ιασίου 'Αυτωνίος³, ὁ ὅποιος ἐγκατέλειψε τή Μολδαβία καί προσελήφθη στή σχολή Βακαρέστι. Γιά τόν 'Αυτωνίον δέν ἔχομε ἄλλα στοιχεῖα.

904. ἀρ. 290⁴ ΙΖ' αὐ. φύλ. 630

- α') φύλ. 20-64 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- β') φύλ. 65-66 τοῦ αὐτοῦ Ἰαμβοῦ παραινετικοί μονόστιχοι
- γ') φύλ. 66-87 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τήν βραδυτήτα
- δ') φύλ. 87-93 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τήν Καينήν Κυριακήν
- ε') φύλ. 93-106 τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Πεντηκοστήν
- ς') φύλ. 106-120 τοῦ αὐτοῦ εἰς τά Φῶτα
- ζ') φύλ. 120^v-160 τοῦ αὐτοῦ εἰς τό Βάπτισμα
- η') φύλ. 160^v-187 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Μ. Βασίλειον, ἀτελής
- θ') φύλ. 232-356 Συνεσίου 'Επιστολαί
- ι') φύλ. 357^v-403 Λουκιανοῦ 'Ενύπνιον, Δίκη φωνηέντων, Θεῶν κρίσις (ἀτελής), Προμηθεύς ἐξ ἐν λόγοις, πρὸς Νιγρῆνον ἐπιστολή, Νιγρῆνος
- ια') φύλ. 404-443 Συνεσίου εἰς 'Αρκάδιον περὶ βασιλείας "ἐξηγήσεις κατά σύνταξιν"

1. Cléobule TSOURKAS, Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'oeuvre de Théophile Corydalée (1570-1646). Thessalonique 1967², σελ. 152.

2. Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑ, 'Αυτωνίος Στρατηγός, βιβλιογραφικές ἔρευνες. 'Ερανιστής, ἔτ. 5(1967) τεύχ. 25.

3. A. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 556.

4. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 264-266.

- ιβ') φύλ. 444-517^v 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλής ἢ συμβουλευτικός, Πανηγυρικός
- ιγ') φύλ. 519-530 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις, λόγος α'. "Ἐξηγήσεις παρὰ Βησσαρίωνος Μακρή¹ τοῦ ἔξ Ἰωαννίνων καὶ ἡμετέρου διδασκάλου ἐκδοθεῖσα"
- ιδ') φύλ. 530^v-550 <Λουκιανοῦ> Τίμων ἢ μισάνθρωπος, Τίμων· "Ἐξηγήσεις τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου"
- ιε') φύλ. 605-630 τοῦ αὐτοῦ Νεκρικοῦ διαλόγου.

Τὰ κείμενα α'-θ' συνοδεύονται ἀπὸ σχόλια καὶ ἐρμηνεῖα Σεβαστοῦ Κυμνήτη², τὰ ι', ιβ' παραδίδονται μέ φυχαγωγική ἐρμηνεῖα, τὸ ιε' μέ ἐξήγηση κατὰ λέξιν.

Παραδίδονται ἀκόμη σχόλια καὶ ἐκλογές ἀπὸ ἔργα Πατέρων, περὶ ἐπωνυμίας πόλεων καὶ τόπων, προλεγόμενα διὰ τὸν χάτμανον τῆς Ρωσίας, περὶ συντάξεως ρημάτων καὶ θεματογραφία.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 64· 'Ετελειώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει παρ' ἐμοῦ Ἀμβροσίου τοῦ εὐτελοῦς· ἐξηγήθη δέ παρὰ Σεβαστοῦ, εὔληφεν τέρμα ἐν μηνί Ἰουνίῳ ια' β') φύλ. 443· εὔληφεν τέρμα ὁ παρὼν περὶ βασιλείας λόγος Μαρτίῳ 12^η γ') στὸ τέλος τοῦ συμβουλευτικοῦ διὰ φυχαγωγίαν καλὸν πολλὰ, Μαΐῳ 7 δ') φύλ. 517^v· εὔληφεν τέρμα ὁ παρὼν λόγος Ἰουλίῳ 20.

905. ἀρ. 294³ ΙΖ' αἰ. φύλ. 198
 φύλ. 1-140 'Αρριανοῦ Ἱστοριῶν ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου βιβλία ζ'.
 Τὸ κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο φυχαγωγική ἐρμηνεῖα ἕως τὸ βιβλίον γ' περίπου.
 Παραδίδονται ἀκόμη Ἀρριανοῦ Ἰνδικά, Φωτίου ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀρριανοῦ, Ἀρριανοῦ περίπλους τοῦ Εὐξεινίου Πόντου, τοῦ αὐτοῦ περίπλους τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, Φραγκίσκου Πόρτου Ἐπιγράμματα.

906. ἀρ. 322⁴ ΙΖ' αἰ. (1690-1691) φύλ. 205
 α') φύλ. 1-36 Σοφοκλέους Αἴας μαστιγοφόρος
 β') φύλ. 41-64^v Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι

1. Βλ. Μ.Π.Τ. 143 (ἀρ. 902).
2. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 363-372.
3. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 267-268. Στὴν ἀρχὴ ἡ σημείωση· Ἐκ τῶν τοῦ διδασκάλου Ἀνανίου ἀφιερώθη τῷ Παναγίῳ Τάφῳ κατὰ τό'αφο' ἔ-τας. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὸν Ἀνανία Ἀντιπάρου, διδάσκαλο τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς, τὸ συγγραφεὴ τοῦ Σπλάγχχνου Γραμματικῆς. Βλ. Τ. 'ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟ-ΠΟΥΛΟΥ, Πατριαρχική, τόμ. Α', σελ. 285.
4. 'ΑΘ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 296. φύλ. 1· Καὶ τόδε πρὸς χοῦ-σιν Γεωργίου Τραπεζουντίου τοῦ Ὑπομενά. Βλ. κατωτέρω.

- γ') φύλ. 65-105 Πινδάρου 'Ολυμπιονεκαί
 δ') φύλ. 105^V-202 Πλανούδη 'Ανθολογίας επιγραμμάτων τμήμα πρώτον
 ε') φύλ. 202^V-205 Συλλογή ἐτέρων επιγραμμάτων.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καί πυκνά σχόλια στά περιθώρια.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 36· ἀρχή^ψ Μαρτίου κδ', γέγραφα ἡμέρα β' Γερβάσιος 'Ελισσ. 'Ιω(άννου)¹ διάκονος καὶ γ' β') ἐδιαβάσαμεν 'Απρί-
 λίου κθ' ἡμέρα γ' γ') φύλ. 41· ἀρχή^ψ 'Απριλλίου λ', ἡμέρα δ' δ')
 φύλ. 64· ἀρχή^ψ Μαΐου β' γέγραφα. 'Ετελειώσαμεν τὸν παρόντα ποιητὴν
 ἐν ἔτει ἀρχή^ψ 'Ιουλίου ια' ἡμέρα ς'. Πόνημα Γεωργίου Τραπεζουντίου
 'Υπομενᾶ² ε') φύλ. 65· 'Αρχή^ψ ἀρχή^ψ, μηνὸς 'Ιουλίου ιε', ἡμέρα γ' ς')
 φύλ. 105· 'Εν ἔτει χ^ψ Σεπτεμβρίου ιβ' ἡμέρα ς' ζ') φύλ. 105·
 Σεπτεμβρίου ις' ἡμέρα γ' καί εἰς τὰς ις' ἦρθε ὁ κύριος Θεοδωρὴς ἀπὸ
 τοῦ Σινώπην Γ.Τ.Υ (= Γεώργιος Τραπεζούντιος ὁ 'Υπομενᾶς) η') φύλ.
 202· ἀρχή^ψ ἐτελειώσαμεν τὸ ἐπιγραμματάριον εἰς δόξαν Θεοῦ ἐν ἔ-
 τει ἀρχή^ψ Μαρτίου ιη' ἡμέρα δ'. Θεὲ Κύριε ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπελθέτω
 ἀφ' ἡμῶν ἡ νωθρότης καὶ φώτισον τὸν νοῦν ἡμῶν τοῦ συνιέναι τὰς Γρα-
 φάς. Καί τὸ αὐτὸ διήλθομεν ἐν Βουκουρεστίῳ, αἴα' φευρ. γ'.

907. ἀρ. 361³ ΙΖ' αἰ. φύλ. 132
 α') φύλ. 1-64 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Δ
 β') φύλ. 65-69^V 'Ο κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκη-
 νοῦ
 γ') φύλ. 69^V-80 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 δ') φύλ. 80-84 Βατραχομουμαλία.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη ἀνεπίγραφο κείμενο, ἐπιστολή Παρθενίου
 πρὸς Παῖσιον ἱερομόναχον, βίος ἀγίου 'Ιγνατίου Κων/πόλεως, ἀκέ-
 φαλος.

908. ἀρ. 492⁴ ΙΗ' αἰ. (1738,1739,1749,1750) φύλ. 506
 α') φύλ. 1-27 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν
 ἔπη
 β') φύλ. 28-59^V τοῦ αὐτοῦ Παρθενίης ἔπαινος

1. Ταυτίζεται μέ τὸν ὑποτακτικὸ τοῦ 'Ιγνατίου Φυτιάνου, μητροπολίτου Χαλδύ-
 ας. Βλ. 'Επαμ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 114.
2. Γιατρός καὶ λόγιος, ὁ 'Υπομενᾶς ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σεβ. Κυμνήτη. Εἶχε
 πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη. Βλ. 'Επ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 98-104.
3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 335.
4. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., τόμ. Ε', σελ. 51-52.

- γ') φύλ. 59^V-88 < τοῦ αὐτοῦ > Ὑποθήκαι παρθένους
 δ') φύλ. 89-103 < τοῦ αὐτοῦ > πρὸς Σέλευκον
 ε') φύλ. 103^V-124^V < τοῦ αὐτοῦ > Χριστὸς πάσῃων καὶ ἄλλα ἔμμετρα
 ς') φύλ. 124^V-146 Βατραχομουμαχία
 ζ') φύλ. 146-160 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στίχοι ἀνακρεόντειοι
 η') φύλ. 160^V-175 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα
 θ') φύλ. 175^V-186^V Βατραχομουμαχία
 ι') φύλ. 188-199 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά δίστιχα
 ια') φύλ. 199^V-201^V Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
 ιβ') φύλ. 202-240^V Βασιλείου βασιλέως Κεφάλαια παραινετικά
 ιγ') φύλ. 242-265 Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική
 ιδ') φύλ. 266-299^V Κανόνες τριαδικοῦ Μητροφάνους Σύμυνης
 ιε') φύλ. 302-506 Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ ς', παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Τοῦ κειμένου θ' ὑπάρχει καὶ ἡ ἀρχὴ λατινικῆς μεταφράσεως.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') φύλ. 59^V. Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα περὶ παρ-
 θενίας, ἀφ' Ὁκτωβρίου. Χεῖρ, χειρὸς χεῖρα Ἰωακείμ β') φύλ.
 88. Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα, ἀφ' Μαρτίου η' γ') φύλ. 191. Νικόδη-
 μος¹ ὁ γράφας εἰς τοὺς, ἀφ' ὁ δ') φύλ. 199. Ἐν ἔτει σωτηριῶν
 , ἀφ' ὁ δ') Μαρτίου θ' τῇ Πέμπτῃ τῇ πρώτῃ τῶν νηστείων· παρὰ Νικοδήμου
 ἱεροδιακόνου τοῦ Τραπεζουντίου ε') φύλ. 201^V. , ἀφ' ὁ δ'.

909. ἀρ. 509² ΙΕ'-Ις' αἰ. φύλ. 247

- α') φύλ. 2-80 Εὐρυκίδου Ὁρέστης
 β') φύλ. 132-151 Φωκυλίδου Ποίημα νοθευτικόν
 γ') φύλ. 151-153 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη σχεδιογραφία, Ἀριστοτέλους περὶ ψυχῆς,
 περὶ συντάξεως ἀνωτάτου, Θεοδοσίου γραμματικοῦ ἐρωτήματα, αἰνύ-
 γματα, ρητορικά, ποιητικά, γραμματικά διὰφορα.

1. Πιθανώτατα πρόκειται γιὰ τὸ Νικόδημο Περιστεριώτη. Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 109.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 66-69. Ἀποτελεῖται ἀπὸ συστα-
 χωμένα τετράδια. φύλ. 1. Κύριλλος ἐλέψ. Θεοῦ πατριάρχης οἰκουμενικός καὶ
 ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης: + καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλ-
 λους. Σέ σημείωση τοῦ φύλ. 2 δηλώνεται ὅτι ἀνῆκε στή λαύρα τοῦ Ἀγ. Σάβ-
 βα τῶν Ἱεροσολύμων.

910. αρ. 539¹ ΙΖ' αλ. - ΙΗ' αλ. (1671, 1684, 1688, 1705) φύλ. 477

- α') φύλ. 4-31 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον, πρὸς Νικοκλέα, Νικοκλῆς ἢ συμβουλευτικὸς
- β') φύλ. 32-70 Σοφοκλέους Αἴας
- γ') φύλ. 72-93 'Ησιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
- δ') φύλ. 96-131 'Αριστοφάνους Πλοῦτος
- ε') φύλ. 132-234 Ἐπιγράμματα ἐκ τῆς Ἀνθολογίας τοῦ Πλανούδη
- ς') φύλ. 235-284 Συνεσίου Ἐπιστολαί²
- ζ') φύλ. 285-304 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ'ἑαυτὸν ἔπη
- η') φύλ. 309-330 τοῦ αὐτοῦ Παρθενίης ἔπος
- θ') φύλ. 330^v-332^v τοῦ αὐτοῦ Ὑποθήκαι παρθένους
- ι') φύλ. 333-428 τοῦ αὐτοῦ λόγοι: εἰς τὴν βραδυτῆτα, εἰς τὸ Πάσχα, εἰς τὴν Καλὴν Κυριακὴν, εἰς τὴν Πεντηκοστήν, εἰς τὰ Θεοφάνεια, εἰς τὰ Φῶτα, εἰς τὸ Βάπτισμα
- ια') φύλ. 429-442 Λουκιανοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἴ ἐν λόγους, πρὸς Νιγρῦνον ἐπιστολή, Νιγρῦνος ἢ περὶ φιλοσόφου ἥθους
- ιβ') φύλ. 458-462 τοῦ αὐτοῦ Ἐνύπνιον
- ιγ') φύλ. 463-465 τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἴ ἐν λόγους, ἀτελεῖς
- ιδ') φύλ. 466-471 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικὰ δίστιχα.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰ στίχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης ἐπιγράμματα τοῦ Μάρκου Κυπρίου, ἐρμηνεία τοῦ Κύριε ἑλέησον καὶ τοῦ τερερέ ἔτ. 1671, περὶ γάμων καὶ κείμενο παλαινετικὸ ἀκέφαλο καὶ πράξη Γαβριὴλ τοῦ Γ' Κων/πόλεως ἔτ. 1705.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 234* Τέλος τοῦ α^{ου} τμήματος. φχπδ^φ Ἰουνίου α^η β') φύλ. 466* Ἡμέρα δευτέρα ἤρχησα τὸ παρὸν βιβλίον. 1688.

911. αρ. 556³ ΙΗ' αλ. (1700, 1710) φύλ. 211

- α') φύλ. 3-16^v 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα, ὁ β^{ος} λόγος

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΦΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 94-97. Αὐτόγραφο Μάρκου Κυπρίου. φύλ. 3* καὶ τόδε πρὸς τοὺς ἄλλους ὑπάρχει τοῦ διδασκάλου Μάρκου. Καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῶν ἀφιερωθέντων βιβλίων τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικῆς σχολῆς, κειμένης ἐν τῇ σεβασμίῳ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Σάββα τῷ ἐν τῷ Παναγίῳ Τάφῳ ὑποκειμένῳ· ὅστις δ' ἂν ποτε τολμήσειεν κλπ. Γιά τὸ διδάσκαλο Μάρκο Κύπριο Πορφύροπουλο βλ. Α. CAMARIANO-CIORAN, Les Académies, σελ. 373-380.

2. Παραδίδονται ἀκέφαλες καὶ ἀτελεῖς.

3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΦΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 113-114.

- β') φύλ. 17-20 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικά διόστιχα
 γ') φύλ. 21-34 Αἰσώπου μῦθοι
 δ') φύλ. 35-40 Βασιλείου Σελευκείας λόγος εἰς τό ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεός
 ε') φύλ. 40-47 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν Ἀδάμ
 ς') φύλ. 47-51 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Νῶε
 ζ') φύλ. 51-57 τοῦ αὐτοῦ εἰς τόν Ἀβραάμ
 η') φύλ. 58-66 Συνεσίου εἰς Ἀρκάδιον περί βασιλείας, ἀτελής
 θ') φύλ. 67-201 Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, Φαλάριδος, Βασιλείου Καί-
 σαρείας, Βρούτου, Ἰουλιανοῦ αὐτοκράτορος, Ἀριστο-
 τέλους, Διογένους, Κράτητος, Θεοφυλάκτου Συμοκάτου,
 Αἰλιανοῦ, Αἰνείου σοφιστοῦ, Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία πλὴν τῶν ὑπ' ἀρ.
 γ' καὶ η'.

Παραδίδονται ἀκόμη χρησμολόγιο καὶ θεματογραφία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 16^v τέλος τοῦ β^{ov} λόγου τοῦ Ἰσοκρά-
 τους· αψ' β') φύλ. 57^v· αψλ' Ὀκτωβρίου γ' γ') φύλ. 113^v· αψλ'
 δεκεμβρίου θ'.

912. ἀρ. 597¹ ΙΖ' αἰ. φύλ. 175

- α') φύλ. 51-104^v Πινδάρου Πύθια
 β') φύλ. 105-142 Σοφοκλέους Ἠλέκτρα.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη περί συντάξεως ρημάτων, ἰδιώματα πτηνῶν
 καὶ ζώων, διαύρεση τῆς ποιητικῆς, θεματογραφία.

913. ἀρ. 604² ΙΗ' αἰ. φύλ. 65

- α') φύλ. 5^v-39 Αἰσχύλου Προμηθεὺς δεσμώτης. Προτάσσεται ἡ ὑπό-
 θεση
 β') φύλ. 39^v-65 Αἰσχύλου ἐπτά ἐπὶ Θήβαις. Προτάσσεται ἡ ὑπόθεση.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ
 περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη βίος Αἰσχύλου καὶ κατάλογος τῶν δραμάτων
 του.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 133-134. Φύλ. 152 καὶ 154^v
 + Μεθόδιος ἐλέψ θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ
 Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Προφανῶς εἶναι ὁ κάτοχος τοῦ χ/φου.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 137.

914. ἀρ. 655¹ ΙΘ' αἰ. (1802-1803) φύλ. 268
 α') φύλ. 1-123 Συνεσίου Ἐπιστολαί, "ἐξηγήσεις ... ἐρμηνευθεί-
 σας παρὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ ἡμετέρου καθηγητοῦ κυ-
 ρίου Δανιὴλ τοῦ Πατρίου"²
 β') φύλ. 125-158 Συνεσίου πρὸς Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας, ἐξήγησις
 γ') φύλ. 165-268 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἐπιστολαί, "ἐξηγήσεις
 παρὰ Δανιὴλ Πατρίου τοῦ Κεραμέως".
 Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 1* 1802 Δεκεμβρίου 10⁷ β') φύλ. 123*
 183 (=1803) Φεβρουαρίου 18 ἐτελείωσε Σαρακοστή ἐβδομὰς πρώτη ἡ-
 μέρα τετράδη.
915. ἀρ. 662³ ΙΗ' αἰ. φύλ. 228
 φύλ. 1-228^v Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε.
 Παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ πλούσια
 σχόλια.
916. ἀρ. 669⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 399
 α') φύλ. 1-15 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
 β') φύλ. 15-103 <τοῦ αὐτοῦ> Νεκρικοὶ διάλογοι
 γ') φύλ. 103-135 <τοῦ αὐτοῦ> Τύμων ἢ μισάνθρωπος
 δ') φύλ. 135-159 <τοῦ αὐτοῦ> Μένειππος ἢ νεκυομαντεία
 ε') φύλ. 159-183 Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις κεφαλαίων παλαινετι-
 κῶν
 ς') φύλ. 183-198 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 ζ') φύλ. 199-221 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεις "ἐξηγήσεις"
 η') φύλ. 221-238 τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας, "ἐξηγήσεις"
 θ') φύλ. 238-269 Ἰσοκράτους Νικοκλήος ἢ συμμαχικός, ἐξήγησις
 ι') φύλ. 269-399 Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας, "ἐξηγήσεις".
 Τὰ κείμενα α'-ς' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμη-
 νεύει.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 212.
 2. Νικ. ΦΩΡΟΠΟΥΛΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., ὅπου τό χ/φο τοῦτο δὲν μνημονεύεται.
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 218.
 4. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 233. φύλ. 1' Ὁ Ἱεροσολύμων
 Ἀθανάσιος τῆς ἱερᾶς βιβλιοθήκης τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ὁ ἀφαιρέσας ἐπι-
 κατάρατος.

917. ἀρ. 767¹ ΙΗ' αἰ. (1712 ἢ 1715, 1780) φύλ. 219
- α') φύλ. 1-8^v <Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου> τετράστιχα, ἀκέφαλα
- β') φύλ. 9-33 Γνωμαὶ μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν
- γ') φύλ. 33-41^v Φωκυλίδου Ποίημα νουθετικόν
- δ') φύλ. 41^v-45 Πυθαγόρου Χρυσᾶ ἔπη
- ε') φύλ. 45-48^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τόν Μ. Βασίλειον ἐπικήδεια εἴτε ἐπιτάφια
- ς') φύλ. 48^v-69 Θεοφυλάκτου Συμοκάτου ἐπιστολαί
- ζ') φύλ. 70-92 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῦντο λόγων
- η') φύλ. 92-143 Εὐριπίδου Ἑκάβη
- θ') φύλ. 143-159 Ἴσοκράτους Νικοκλῆς ἡ συμβουλευτικὸς
- ι') φύλ. 159-165 Ὁ κανὼν τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως
- ια') φύλ. 165-171 Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- ιβ') φύλ. 171-177 Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας λόγος εἰς τὴν Μ. Πασκαυήν
- ιγ') φύλ. 177-191 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου θρήνος περὶ τῶν τῆς αὐτοῦ ψυχῆς παθῶν
- ιδ') φύλ. 191-204 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικὰ δίστιχα.
- Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.
- Παραδίδονται ἀκόμη στίχοι στὰ καραμανλίδεα καὶ ἐπιστολικοὺ τύποι στὴ δημώδη.
- Σημειώσεις τῶν γραφένων α') φύλ. 9^v, αψιδ' (ἡ, αψ12) Νοεμβρίου 22 β') φύλ. 29^v ἐπιμελείας (;) διορθωθέντα παρὰ Μιχαήλ Παγκάλλου τοῦ ἐκ Θερμῶν γ') φύλ. 170^v 1780.

918. ἀρ. 824² Ις' αἰ. φύλ. 158
- α') φύλ. 1-3 Κάτωνος Ρωμαίου γνωμικὰ δίστιχα
- β') φύλ. 5-47 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
- γ') φύλ. 48-95^v Σοφοκλέους Αἴας
- δ') φύλ. 100-119 Ἐπιστολιμαῖοι λόγοι
- ε') φύλ. 119-127 Φαλάριδος τοῦ τυράννου Ἐπιστολαί
- ς') φύλ. 127-133 Φαλάριδος τοῦ τυράννου Ἐπιστολαί, "ἐξήγησις"
- ζ') φύλ. 134-141 Ἀριστοφάνους Πλοῦτος, ἐξήγησις.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 259-260.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 300.

Τά κείμενα α' καί ε' παραδίδονται μέ διάστιχο έρμηνεία, τό β' μέ άραιά σχόλια.

Παραδίδονται άκόμη Λέοντος Βασιλέως έπιστολαί, κείμενο άνεπίγραφο καί θεματογραφία.

919. άρ. 841¹ IH' αλ. φύλ. 292
- α') φύλ. 1-21^V Ό κανών τών Χριστουγέννων 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- β') φύλ. 24-119^V 'Επιστολαί διαφόρων έκ .. τοῦ πρώτου τόμου² ('Ιωάννου Χρυσοστόμου, Μ. Βασιλείου, Φαλάριδος, 'Ιουλιανού, 'Αριστοτέλους), "έξηγήσεις"
- γ') φύλ. 120-178 Συνεσίου πρὸς 'Αρχάδιον περὶ βασιλείας, έξηγήση
- δ') φύλ. 180-210 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους παραίνεσις, "έξηγήσεις"
- ε') φύλ. 212-222^V Δημοσθένους 'Ολυμπιακός Α', "έξηγήσεις"
- ς') φύλ. 226-245 Μ. Βασιλείου λόγος εἰς τό καθελῶ μου τάς άποθήκας, έξηγήση
- ζ') φύλ. 247-262^V τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν όργιζομένων, έξηγήση άτελής
- η') φύλ. 275-278^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τό καθελῶ μου τάς άποθήκας, άτελής
- θ') φύλ. 281^V-286^V τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νέους παραίνεσις, έξηγήση άτελής.

Τό κείμενο α' συνοδεύεται άπό έξηγήση, τό η' παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγία.

Παραδίδονται έπίσης καί δύο κείμενα άνεπίγραφα.

'Ακολουθεῖ ή παρουσίαση όρισμένων χειρογράφων τήν περιγραφή τῶν όποίων άναδημοσιεύει ό 'Αθ. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς άπό τόν κατάλογο τοῦ Dr Bethmann καί τά όποια πρὸς τό παρόν δέν ταυτίζονται μέ χειρόγραφα πού ύπάρχουν σήμερα στή Βιβλιοθήκη τοῦ Μ.Π.Τ.

920. άρ. 2³ Ch. 4 IZ' αλ. (1684)
- α') 'Ισοκράτους πρὸς Δημόνικον
- β') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα
- γ') τοῦ αὐτοῦ συμβουλευτικός

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ένθ' άνωτ., σελ. 311.
2. Έννοεῖ τόν πρώτο τόμο τῆς 'Εγκυκλοπαιδείας Φιλολογικῆς τοῦ 'Ιωάννου Πατούσα. Βλ. 'Αθαν. ΑΒΔΑΛΗ. Ένθ' άνωτ.
3. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ένθ' άνωτ., τόμ. Δ', σελ. 436.

- δ') Σοφοκλέους Αἶας
- ε') Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμέραι
- ς') Ἀριστοφάνους Πλοῦτος
- ζ') Συνεσίου Ἐπιστολαί
- η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ποιήσεις
- θ') Λουκιανοῦ πρὸς τὸν εἰπόντα Προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις
- ι') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικητῆν
- ια') τοῦ αὐτοῦ Νικητῆρος ἢ περὶ φιλοσόφου ἡθους
- ιβ') τοῦ αὐτοῦ Ἐνύπνιον
- ιγ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά διόστιχα.

921. ἀρ. 3¹ Ch. 4 IZ' αἰ.

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ποιήματα μέ σχόλια
- β') Ὀμήρου Βατραχομουμαχία μέ "γλῶσσες"
- γ') Κάτωνος γνῶμαι
- δ') Ὀμήρου Βατραχομουμαχία
- ε') Μητροφάνους Κανὼν τριαδικός
- ς') Συνεσίου ἔργα.

922. ἀρ. 29² Ch. 4 Iς' ἢ IZ' αἰ.

- α') Λουκιανοῦ Ἔργα
 - β') Ἀγαπητοῦ διακόνου Ἐκθεσις
 - γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα
 - δ') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
 - ε') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
 - ς') Συνεσίου περὶ βασιλείας.
- Τό κείμενο α' παραδίδεται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

923. ἀρ. 42³ Ch. 4, IE', Iς' αἰ.

- α') Αἰσχύλου Προμηθεὺς Δεσμώτης
- β') τοῦ αὐτοῦ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 436.
 2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 438-439.
 3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 443-444.

924, άρ. 47¹ Ch. 4 IZ' αϊ.

- α') 'Ισοκράτους πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας ὁ β' λόγος
- β') Αἰσώπου μῦθοι
- γ') Μ. Βασιλείου λόγος
- δ') Συνεσίλου λόγος πρὸς Ἀρκάδιον
- ε') Ἐπιστολαὶ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου, Φαλάριδος, Μ. Βασιλείου, Βρούτου, Ἰουλιανοῦ, Ἀριστοτέλους, Διογένους καὶ Κράτητος, Ἀλκίφρονος, Θεοφυλάκτου, Αἰλιανοῦ καὶ Συνεσίλου.

Μετόχι Ἱ. Μ. Σινᾶ²

925. άρ. 17³ IH' αϊ. (1711 ἔτ.) φύλ. 8 + σελ. 240

φύλ. 6 - σελ. 89 Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου Χρηστοθήχεια⁴.

Παραδίδονται ἀκόμη Γραμματικοὶ κανόνες Κωνσταντίνου τοῦ Λαस्कάρως, ἱστορία Ἰωσήφ τοῦ παγκάλου, ὁμιλία εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ σταυροῦ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως α') φύλ. 7* Γραφεὺς ἐγὼ μὲν τῆσδε τῆς βίβλου πέλω/ Σταμάτης πάντων ἀσθενής ἐξ Ἀδριανουπόλεως⁵... β') σελ. 89* «φίλι» ἔτει ἐν μεταγειτνιώνι ὁ Λογοθέτης τοῦ Γενικοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῆς κ(α)τ(ά) τὴν Κωνσταντινουπόλιν πατριαρχικῆς σχολῆς Ἀντώνιος.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 443-444.
2. Τὰ χειρόγραφα τοῦ Σιναΐτικοῦ Μετοχίου τῆς Πόλης (άρ. 1-51) ἔχουν περιγραφή ἀπὸ τοῦ Φαίδωνα Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΑΙΔΗ, Παλαιογραφικαὶ ἔρευναι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κώδικες ἀγίου Ἰωάννου Μετοχίου τοῦ Σινᾶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀθῆναι 1964. Τὰ ἀνωτέρω χειρόγραφα καθὼς καὶ τὰ ὑπ' άρ. 52 - 104 ἐμελέτησα ἐπὶ τόπου.
3. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΑΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 31-32. φύλ. 5* Καὶ τόδε πρὸς τοὺς ἄλλους εἰς χρήσιν τοῦ πονήσαντος Σταματίου. Ἐννοεῖται ὁ Σταμάτιος Παππᾶς. βλ. κατωτέρω.
4. Ἀκολουθεῖ ἡ σημείωση· Οὗτος δέ τῆς μακαρίας ἐγένετο λήξεως ἐν ἔτει «φίλι» Ἰουνίου ἰα' ἡμέρα Β, ὥρα ἐνδεκάτη, ἔγνωκε δέ τὴν ἐναλλαγὴν τοῦ βίου, δηλον ἐποίησεν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἵνα εὐτρεπίσῃ τὰ πρὸς κηδεῖαν.
5. ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟ ΣΤΑΜΑΤΙΟ ΠΑΠΠᾶ, Ἀδριανουπόλτι, βλ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 42.

926. άρ. 22 ¹	ΙΗ' αί. (1786, 1788-1793)	φύλ. 264
α') φύλ. 3-123	Θουκυδίδου δημηγορία ²	
β') φύλ. 124-171 ^V	Επιστολικού τύπου	
γ') φύλ. 172-228	Δημοσθένους "έξηγήσεις", ³ Ολυμπιακῶν Α'-Γ' καί κατά Φιλίππου Α'-Γ'	
δ') φύλ. 229-237	τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ στεφάνου	
ε') φύλ. 237 ^V -246	Φιλίππου ἐπιστολαί.	

Τά κείμενα α'-β' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική έρμηνεία.

Παραδίδονται επίσης σχέδια ἐπιστολῶν 'Ιλαρίωνος Συναΐτου καί τοῦ ίδίου λογαριασμοῦ.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως⁴ α') φύλ. 172 "αφ'ης κ: Σεπτεμβρίου β') φύλ. 263 "αφ'ης ἤλθον εἰς τὸν⁵ διδάσκαλος. "αφ'ης εἰδήσεις τῶν ὅσα λαμβάνω ἐκ τοῦ μισθοῦ μου ἐν τῇ τρίτῃ χρόνῳ παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος λογιστάτου⁶. Φεβρουαρίου 17⁷ ἔλαβον ἐν Ναξίᾳ παρὰ Δημητρίου Λεντούδη γρ. 10, 1791 'Απριλίου 14 τὰ ὅσα λαμβάνω ἐκ τοῦ μισθοῦ μου. "αφ'ης⁸ 'Απριλίου 15 ὅσα λαμβάνω ἐκ τοῦ μισθοῦ μου ἐν τῇ τρίτῃ ἔτει. "αφ'ης⁹ 'Ιαννουαρίου α' ἀπὸ κς¹⁰ Νοεμβρίου ἐλθὼν ἔλαβον ...

927. άρ. 28 ⁷	ΙΗ' αί. (1786-1788)	φύλ. 334
α') φύλ. 1-122 ^V	Συνεσίου 'Επιστολαί	
β') φύλ. 153-249 ^V	<τοῦ αὐτοῦ> 'Επιστολαί, "έξηγήσεις"	
γ') φύλ. 252-266 ^V	<τοῦ αὐτοῦ> φαλάκρας ἐγκώμιον	

1. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 33.
2. Ἐπιλογή τῶν δημηγοριῶν ἀπὸ τὰ βιβλ. Α'-Ε: Ἡ σημείωση στό φύλ. 13^V "ζη-
τει καί ἐν τῇ τρίτῃ τόμῃ τῆς ἐγκυκλοπαιδείας φύλ. 427" μαρτυρεῖ ὅτι ἡ
ἐπιλογή ἀκολουθεῖ τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖα Φιλολογική τοῦ 'Ιω. Πατούσα.
3. Ὁ κατὰ Φιλίππου Γ' ἀτελής, ὁ κατὰ Φιλίππου Β' παραδίδεται καί μέ διάστι-
χο ἐρμηνεία.
4. Τό μαθηματάρχο ἔγραφε ὁ 'Ιλαρίων Συναΐτης, λόγιος μοναχός ἀπὸ τὴν Κρήτη
Πρόβλ. Μετοχ. Σινᾶ 28 (άρ. 927) καί Βουλῆς 91 (άρ. 197).
5. Ἐνδιαφέρουσα ἡ πληροφορία ὅτι στήν "Ἰο ἐλειτούργησε σχολεῖο πρὶν ἀπὸ τὴν
Ἐπανάσταση. Ὁ Τρ. Εὐαγγελίδης ἀναφέρει σχολεῖο στήν "Ἰο μετὰ τό 1821.
Βλ. Ἡ Παιδεία, τόμ. Β', σελ. 94 καί 520.
6. Ὁ Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ δέν ἀναφέρει τὴν ὑπόλοιπη σημείωση.
7. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 36-37.

- δ') φύλ. 268-287^V <τοῦ αὐτοῦ> θαλάκρας ἐγκώμιον "ἐρμηνεία ... πα-
ρά Δανιὴλ Πατρίου καὶ ἡμετέρου διδασκάλου"
- ε') φύλ. 288-331 <τοῦ αὐτοῦ> λόγος περὶ βασιλείας "ἐξηγήσεις τοῦ
λόγου ... ἐρμηνευθέντος παρὰ τοῦ ... διδασκάλου
κυρίου κυρίου Δανιὴλ Πατρίου".

Τὸ κείμενο α' παραδίδεται μὲ διάστιχο ἐρμηνεία καὶ σχόλια
στὰ περιθώρια. Τὰ φύλ. 123-152 παραδίδουν σχόλια στὴς Ἐπιστο-
λὰς τοῦ Συνεσίου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 152¹ χειρὶ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου
Πατρίου ἐγράφη¹ β') φύλ. 153¹ 1786 Ὀκτωβρίου 28 γ') φύλ. 266¹
Ἐγράφη οὗτος ὁ λόγος τῆς θαλάκρας τοῦ σοφωτάτου Συνεσίου παρ' ἐμοῦ
Γαβριὴλ ἱεροδιακόνου Κῶου Συναΐτου χάριν τοῦ συναδελφοῦ μου λο-
γιωτάτου κύρ² Ἰλαρίωνος καὶ διδασκάλου τῆς ἐν τῇ νήψ (=Ἰψ) νήσῳ
ἱερᾶς σχολῆς² ἐν ἔτει ,αφπῆ³ ἐν μηνὶ Μαρτίῳ δ') φύλ. 268¹ ,αφπς⁴
θαρρηλιώνος κς⁵.

928. ἀρ. 33³ IZ' αἰ. (1693) φύλ. 336
- α') φύλ. 1-19^V Γρηγορίου τοῦ θεολόγου λόγος εἰς τὰ ἐγκαίνια,
ἐξήγησις
- β') φύλ. 20-62 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα
- γ') φύλ. 65-83 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀγίαν Πεντηκοστήν
- δ') φύλ. 85-110 τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπρωχίας
- ε') φύλ. 118-136^V τοῦ αὐτοῦ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- ς') φύλ. 137-148 τοῦ αὐτοῦ παρθενίης ἔπος
- ζ') φύλ. 150-162 Περὶ παρθενικῆς (=παρθενίας) ἔπος
- η') φύλ. 163-204^V Εὐριπίδου Ἑκάβη καὶ Ὀρέστης⁴
- θ') φύλ. 206-239^V Πλουτάρχου λόγος παραμυθητικὸς πρὸς Ἀπολλώνιον
- ι') φύλ. 322-335 Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα, πλὴν τοῦ α', παραδίδονται μὲ διάστιχο φυχαγωγικὴ
ἐρμηνεία καὶ ἔχουν γραφῇ ἀπὸ ἑνα γραφέα.

1. Ἡ σημείωση παραλείπεται ἀπὸ τὸ Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΑΙΑΝ.
2. Γιὰ τὸν Ἰλαρίωνα καὶ τὴ σχολή ἴου βλ. Μετ. Σινᾶ 22 (ἀρ. 926).
3. Φ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΑΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 39-40. φύλ. 1¹ Βίβλος ταπεινοῦ Σταμα-
τίου ἀγορασθεῖσα παρὰ ἱεροδιακόνου. Ἡ κτητορικὴ σημείωση παραλείπεται
ἐνθ' ἄνωτ.
4. Παραδίδεται μόνο ἡ Ἑκάβη μὲ διάστιχο ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη περί διαφορᾶς συγγνωστῶν ἀμαρτημάτων καί τῶν θανάσιμων, Ζηνοδότου φωναί, ἀνέκδοτα διάφορα, Γρηγορίου Κεραμέως ὁμιλίαι, περί τῶν βαθμῶν συγγενείας.

Σημείωση τοῦ δευτέρου γραφέως· φύλ. 335^V. Καί τοῦτο σύν τοῖς ἄλλοις ἰδιόγραφον τοῦ παπᾶ Γεωργίου καί πρωτοπαπᾶ Κυζίκου τά νῦν δ' ἐμὸν καί αὐριον ἐτέρου καί οὐδέ ποτέ τινος. Ἐρρωσθε δέ οἱ αὐτῷ ἀναγινώσκοντες καί εὐχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ ἐν ἔτει ραχίγ'.

929. ἀρ. 36¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 58

φύλ. 1-58 Ἀντωνίου τοῦ Βύζαντος Χρηστοθήθεια².

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 3^V. Τόν δακτύλου γράψαντα, τόν κεκτημένον/ τόν ἀναγινώσκοντα μετ' εὐλαβείας/ φύλαττε τοὺς τρεῖς, ὃ Τριάς παναγία.

930. ἀρ. 45³ ΙΗ' αἰ. (1769) φύλ. 17

φύλ. 1-17^V Λουκιανοῦ Χάρων ἢ Ἐπισκοποῦντες.

Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 17^V. εἴληφε τέρμα ὑπό χειρὸς Μεθοδίου ἱεροδιακόνου Χίου ἐν ἔτει 1769 Πυανεπιῶνος 7^η.

931. ἀρ. 46⁴ ΙΗ' αἰ. φύλ. 70

φύλ. 1-67^V Συνεσίου εἰς τόν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περί βασιλείας.

Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

932. ἀρ. 47⁵ ΙΗ' αἰ. σελ. 70

σελ. 1-69 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου στηλιτευτικός β'.

Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καί σχόλια.

-
1. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 41. φύλ. 3^V. Κτῆμα Σταματίου Παπᾶ διδασκάλου τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει σχολῆς, γιὰ τόν ὁποῖο βλ. Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ, Σχεδιάσμα, σελ. 42. φύλ. 4' Ex libris meis: 1735.
 2. Μετά τήν ἐπιγραφή ἢ χρονολογία· κατά τό αψι'.
 3. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 45.
 4. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 45.
 5. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 45.

933. άρ. 48¹ ΙΗ' αλ. (1779) φύλ. 20
 φύλ. 1-20^v Γρηγορίου Νύσσης εἰς Πλακίλλαν τήν βασίλισσαν
 ἐπιτάφιος.
 Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1·1779 φευρ(ουαρίου) 5.
934. άρ. 50² ΙΗ' αλ. φύλ. 28
 φύλ. 1-27^v Ἑξηγήσεις εἰς τόν βίον Γρηγορίου Θεολόγου.
935. άρ. 51³ ΙΗ' αλ. φύλ. 19^v
 φύλ. 1-17^v Γαβρίου Ἑλληνοσ τετράστιχα.
 Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 19^v· τέλος καί τῷ Θεῷ δόξα παρά Μισαήλ⁴ ὑπό
 διδασκάλου παραδείγματα Ἰωάννης Ζηργάνης τά ἔγραφεν· ἀμήν ἀπό
 χειρός μου.
936. άρ. 52 ΙΗ' αλ. φύλ. 5
 Μ. Βασιλείου ἐξηγήσεις "εἰς τά πολλά παρακαλοῦντα"⁶,
 Παραδίδεται ἐπίσης καί ἐξηγήση ἄλλου λόγου.
937. άρ. 53 ΙΗ' αλ. φύλ. 7
 α') Λουκιανοῦ πρός Νιγρῖνον ἐπιστολή
 β') τοῦ αὐτοῦ Νιγρῖνος ἡ περὶ φιλοσόφου ἡθους.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχγωγική ἐρμηνεία.

-
1. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 45.
 2. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 46.
 3. Φ.Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 46.
 4. Ἐννοεῖται ἕως ὁ Μισαήλ Μαργαρίτης, διάδοχος τοῦ Δανιήλ Κεραμέως στήν
 Πατμιάδα. Ἐδίδαξε καί στή Σύφνο. Μ. ΜΑΛΑΝΔΡΑΚΗ, Ἡ Πατμιάς, σελ. 27-28.
 5. Τά ὑπ' άρ. 936-952. Χωρίς φυλλαρίθμηση.
 6. Πρόκειται γιά τό λόγο πρός τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ὠφελοῦντο
 λόγων.

938. άρ. 55 ΙΗ' αί. φύλ. -
Πλουτάρχου περί άδολεσχείας.
Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

939. άρ. 58 ΙΗ' αί. φύλ. -
α') Βασιλείου Σελευκείας είς τό έν άρχή έπούησεν ό θεός, ά-
τελής
β') τοϋ αϋτοϋ είς τόν Νωε.
Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.
Παραδίδεται άκόμη λόγος άκέφαλος.

940. άρ. 62 ΙΗ' αί. φύλ. -
Βασιλείου Σελευκείας είς τόν Μωϋσην.
Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.

941. άρ. 64 ΙΗ' αί. φύλ. -
α') Συνεσίου πρós 'Αρκάδιον περί βασιλείας, άτελής
β') "'Εξήγησις" τοϋ λόγου πρós 'Αρκάδιον, άτελής
γ') Συνεσίου 'Επιστολαί, άκέφαλες καί άτελεϋς.
Τό ύπ'άριθ. α' κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο κατά λογάδην
έξήγηση.

942. άρ. 68 ΙΗ' αί. (1771) φύλ. -
α') Γρηγορίου τοϋ Θεολόγου τετράστιχα
β') τοϋ αϋτοϋ τετράστιχα.
Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική έρμηνεία.
Τό χειρόγραφο άποτελεϋται από δύο διαφορετικά τετράδια. Στο πρώτο
ή σημείωση έτελειόθη τό παρόν διά χειρός Νικολάου χρυσοβελόνη τοϋ
Ζαννή γνωρίμου Λαβρεντιου¹ έερομονάχου έν τό τοϋ Κυρίλλου² Μουσειώ

-
1. Πιθανώτατα ταυτίζεται μέ τό Λαυρέντιο Χρυσοβελόνη, διδάσκαλο καί έεροκή-
ρυκα Χίου. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, Τά Γράμματα, σελ. 172.
 2. Τό 1771 στό σχολείο τής Χώρας Χίου διδάσκει ό Κύριλλος Ξανθόπουλος ή Κυ-
ριακάκης, συγγενής τοϋ 'Αδ. Κοραή, ό όποιος ταυτίζεται μέ τόν αναφερόμε-
νο στή σημείωση. Κ. ΑΜΑΝΤΟΥ, ένθ' άνωτ., σελ. 15.

κατά τό χιλιοστόν ἑπτακοσιοστόν ἑβδομικοστόν πρότον ἔτος Φεβρου-
αρίου 10. Νικόλαος γνωστός ἀπάντων. Στό κάτω μέρος τῆς σελίδας
ἄλλο χέρι ἔσημείωσε· "Βιθάλης ἐπόγραψε" δηλ. ἐπεράτωσε τό γρά-
ψιμο.

Τό δεύτερο· εἴληψε τέρμα ὑπό χειρός Μεθοδίου ἱεροδιακόνου γρα-
φθεῖς.

43. ἀρ. 75 ΙΗ' αἰ. (1761) φύλ. -

Λουκιανοῦ Τυραννοκτόνος.

Παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

ἡμερώση τοῦ γραφέως· ἐτελειώθη τοῦτο τό μάθημα ὑπό χειρός Ἀντωνίου Πε-
τροκοκκίνου ἐν ἔτεισι 1761 Ἰουνίου 25.

44. ἀρ. 76 ΙΗ' αἰ. (1769) φύλ. -

α') Λουκιανοῦ περί τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων

β') < τοῦ αὐτοῦ > περί τοῦ ἐνυπνίου

γ') Ἀπολογία περί τῶν ἐπὶ μισθῶ συνόντων.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

ἡμερώσεις τοῦ γραφέως· α') εἴληψε τέρμα ὑπό χειρός Μεθοδίου ἐν ἔτει
1769 ὑπάρχει κάμοῦ Μεθοδίου ἱεροδιακόνου Χίου β') εἴληψε τέρμα
ὑπό χειρός Σαμίου ἐν ἔτει 1769 Ἰουνίου 17, ὑπάρχει κάμοῦ Μεθοδίου
ἱεροδιακόνου Χίου γ') εἴληψε τέρμα ὑπό χειρός Μεθοδίου ἱερο-
διακόνου Χίου γραφθεῖς ἐν ἔτει 1769 Σεπτεμβρίου 10.

45. ἀρ. 77 ΙΗ' αἰ. φύλ.

α') Συνεσίου Ἐπιστολαί, ἐξήγησις

β') Εὐριπίδου Ἑκάβη, ἐξήγησις

γ') Θεοκρίτου Εἰδύλλιον, ἐξήγησις

δ') Πινδάρου Ὀλύμπια, ἐξήγησις

ε') Θεοκρίτου Σύριγξ, ἐξήγησις

ς') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α, ἐξήγησις.

Παραδίδονται ἀκόμη Σιμπίου Πτέρυγες καί Πέλεκυς.

46. ἀρ. 79 ΙΗ' αἰ. φύλ.

Πλουτάρχου περί καίδων ἀγωγῆς, ἀτελής.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

947. άρ. 82 ΙΗ' αλ. (1784) φύλ. -
 α') Λιβανίου μελέτη τρίτη
 β') Λουκιανοῦ Ἀποκηρυττόμενος, άτελής
 γ') Λιβανίου μελέτη τετάρτη περί δυσκόλου άνδρός, "έξηγήσεις".
 Στην άρχή τοῦ κειμένου γ" , από^ψ Ἰαννουαρίου α^η.
 Συναεσίου λόγος περί βασιλείας, άκέφαλος, έξηγήση.
 Σημείωση γραφέως στό τέλος της έξηγήσεως· παρά Γρηγορίου Ιεροδιακόνου
 Πατρίου Κανᾶ¹ έγράφη.
949. άρ. 87 ΙΗ' αλ. φύλ. -
 α') Θουκυδίδου συγγραφή, άκέφαλη
 β') Ἡρωδιανοῦ της μετά Μάρκον βασιλείας ἱστοριῶν βιβλίον δεύ-
 τερον, άτελής
 γ') <Γρηγορίου Θεολόγου> λόγος περί δόγματος καί καταστάσεως
 επισκόπων.
 Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο φυχαγωγική έρμηνεία, τό δέ
 ύπ' άριθ. γ' καί μέ σχόλια.
 Παραδίδονται άκόμη δύο κείμενα άκέφαλα.
950. άρ. 91 ΙΗ' αλ. (1972) φύλ. -
 Συναεσίου λόγος περί βασιλείας, "έξηγήσεις".
 Σημείωση τοῦ γραφέως· 1792 Ἰαννουαρίου 28 ήρξάμην τοῦ γράφειν τάς έξη-
 γήσεις εἰς τόν περί βασιλείας λόγον τοῦ Συναεσίου.
951. άρ. 93 ΙΗ' φύλ. -
 α') <Πλουτάρχου> περί τοῦ άκούειν, "έξηγήσεις", άτελής
 β') <τοῦ αὐτοῦ> περί παιδων άγωγῆς, έξηγήση, άτελής.
 Παραδίδονται άκόμη τά συμβεβηκότα τοῦ Τηλεμάχου υἱοῦ τοῦ Ὀδυσ-
 σέως βιβλ. α^{ον}, καί κείμενο άκέφαλο καί άτελής.

1. Χρ. ΦΑΛΡΡΕΝΤΗ, Βραβεῖον, σελ. 98.

952. αρ. 102 ΙΗ' αλ. φύλ. -

Λιβανίου μελέτη τρίτη, άτελής. Έξήγηση.

Παραδίδονται επίσης κείμενα άκέφαλα καί άνάλυση λόγων του 'Ηλία Μηνιάτη.

Σμύρνη

Εύαγγελική Σχολή

953. αρ. B-6¹ ΙΗ' αλ. (1768) φύλ. -

- α') 'Αντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- β') Γρηγορίου του θεολόγου λόγος εις τήν βραδυτητα
- γ') του αὐτοῦ περί φιλοπτιχίας
- δ') του αὐτοῦ συντακτήριος εις τήν τῶν ρν' ἐπισκόπων παρουσιάν
- ε') του αὐτοῦ εις τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐκυδημήσαντας, άτελής
- ς') Μ. Βασιλείου περί κρίματος θεοῦ
- ζ') του αὐτοῦ περί πίστεως
- η') του αὐτοῦ περί τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ακόμη Χριστιανός κατηγορούμενος καί λόγος.

Σημειώσεις τῶν γραφῶν· α') στήν ἀρχή του χ/φου· ,αψηη' Αὐγούστου ζ' β') στό τέλος τῆς Χρηστοθηείας· Παχώμιος ἱεροδιάκονος σὺν ἀδελφῷ Καλλινίκῳ χαίρου.

954. αρ. B-7² ΙΗ' αλ. φύλ. 401

- α') φύλ. 1-156 Ξενοφώντος Κύρου παιδεία
- β') φύλ. 157-243 Συνεσίλου 'Επιστολαί
- γ') φύλ. 244-327 Θουκυδίδου δημηγορίαι
- δ') φύλ. 328-375 Θουκυδίδου δημηγορίαι, "ἐξηγήσεις"

1. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρνῃ βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Μετά παραρτήματος περιέχοντος καί τινά ἀνέκδοτα ὑπό Α... Π-Κ... 'Επιμελητοῦ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Σμύρνη 1877, σελ. 31-32. Χωρίς φυλλαρίθμηση. (Φωτοτυπική ἀνατύπωση, Ἀθήναι 1967).

2. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 32.

ε') φύλ. 376-401 Συνεσίου περί βασιλείας λόγος πρὸς Ἀρκάδιον,
"ἐξηγήσεις".

Τὰ κείμενα ὑπ' ἄρ. α' - γ' παραδίδονται μέ διὰστιχο ψυχαγωγική
ἐρμηνεία. Τό κείμενο β' παραδίδεται καί μέ σχόλια στά περιθώρια.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 327· Τέλος λαβοῦσαι γε αἱ κατὰ τόν θου-
κυδίδην δημηγορίας ἔχουσι, γραφῇ δέ παρεδόθησαν παρὰ τοῦ Παναγιώ-
του Πελοποννησίου τοῦ κατὰ τήν Πάτμον ἐν τῷ Μουσείῳ μαθητευομένου
παρὰ Δανιήλ Πατμίου· οὗτος γάρ ἤκμαζε τότε, μαθητεύων ἐν τῇ Πάτμῳ.

955. ἄρ. B-9¹ IH' αἱ. φύλ.-

α') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου Ἐπιτάφιος εἰς τόν Μ. Βασίλειον

β') τοῦ αὐτοῦ Ἀπολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς

γ') Μ. Βασιλείου κατὰ μεθυσόντων

δ') τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν λαϊκοῖς

ε') τοῦ αὐτοῦ περὶ ταπεινοφροσύνης

ς') τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μή προσηλωσθαι τοῖς βιοτικοῖς

ζ') τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας

η') Γρηγορίου τοῦ θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός α'

θ') Ὁ κανὼν τοῦ τιμίου Σταυροῦ Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ

ι') Κανὼν εἰς τήν Ὑπαπαντήν Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ

ια') Ὁ κανὼν τῶν θεοφανείων Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ

ιβ') Ὁ κανὼν τῶν θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

ιγ') Ὁ κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ

ιδ') Ὁ κανὼν τῆς Μ. Τρίτης

ιε') Ὁ κανὼν τῆς Μ. Τετράδος

ισ') Ὁ κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης

ις') Ὁ κανὼν τῆς Μ. Παρασκευῆς

ιη') Ὁ κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου

ιθ') Ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς

κ') Συνεσίου φιλία εἰς γλώμιον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διὰστιχο ψυχαγωγική ἐρμηνεία καί
σχόλια στά περιθώρια.

Παραδίδονται ἀκόμη ἱατρικά, ἐπιστολές Δανιήλ Κεραμέως, φιλο-
θέου τοῦ Κυπρίου², θεματογραφία, Λιβανίου μελέτες.

1, "Εὐθ' ἄνωτ., σελ. 32-34. Χωρίς φυλλαρίθμηση.

2. Μεταξύ τῶν ἔργων τοῦ παραδίδεται ὕμνος εἰς τήν χρυσορροάτιδα ὑπεραγίαν
θεοτόκον, ἁωκς' Ἰαννουαρίου α', αὔτηπις μέν Ἀγαθαγγέλου, σύνθεσις δέ
Φιλοθέου, τόνισμα δέ Μελετίου τοῦ καί συγγέλλου. Ἐπίσης ἄλλα χρονολογη-
μένα ἔργα τοῦ αὐτοῦ α') φήμη εἰς τήν μεγάλην Παρασκευήν· Φιλῶθεος ἱε-

956. άρ. B-10¹ ΙΗ' αί. φύλ. -

- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιστολαί, "ἐξηγήσεις"
- β') τοῦ αὐτοῦ 'Απολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς
- γ') τοῦ αὐτοῦ λόγος κατὰ 'Ιουλιανοῦ, ἐξήγησις
- δ') Δημοσθένους 'Ολυμπιακοί, ἐξήγησις
- ε') 'Ισοκράτους πρὸς Φίλιππον, "ἐξηγήσεις"
- ς') Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς, ἐξήγησις
- ζ') < τοῦ αὐτοῦ > περὶ τοῦ ἀκούειν, ἐξήγησις
- η') < τοῦ αὐτοῦ > περὶ πολυπραγμοσύνης, ἐξήγησις.

Οὗ ἐξηγήσεις εἶναι τοῦ Δανιὴλ Κεραμέως.

Παραδίδεται ἀκόμη 'Αναστασίου τοῦ Γορδίου βιβλίου κατὰ Μωάμεθ καὶ κατὰ Λατίνων.

Σημείωσις τοῦ γραφέως στό τέλος τοῦ χ/φου· Παναγιώτης Πελοποννήσιος ἀντεγράψατο.

957. άρ. B -13² ΙΗ' αί. (1779) φύλ. -

- α') Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου ἐξηγήσεις εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἑραῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς ἐκτεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἀγίων μελωδῶν Κοσμά καὶ 'Ιωάννου
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔπη
- γ') τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶς
- δ') τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπρωχίας.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία καὶ σχόλια στὰ περιθώρια.

Σημείωσις στό τέλος τοῦ χ/φου· ,αψοθ' Σεπτεμβρίου κ'.

958. άρ. B-48³ ΙΗ' αί. φύλ. -

- α') Γαβρίου "Ἕλληνας τετράστιχα
- β') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν
- γ') τοῦ αὐτοῦ γνωμικά δίστιχα

ροδιάκονος, ,αως' μαρτίου ιγ' β') 'Ετέρα εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια' ,αως' δεκεμβρίου ζ'.

1. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 34-35. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

2. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 35. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

3. "Ενθ' ἄνωτ., σελ. 43-44. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

- δ') 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ προσευχῆς
- ε') τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τὸν Εὐτρόπιον
- ς') τοῦ αὐτοῦ λόγος. Ἀρχ. Τίποτέ ἐστὶν ἄνθρωπος
- ζ') τοῦ αὐτοῦ λόγος. Ἀρχ. Ἐξ οὗ τὴν ἱεράν πανήγυριν τῆς Πεντηκοστῆς ἐπετελέσαμεν
- η') Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις
- θ') τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἐλληνικῶν ἀφελοῦντο λόγων
- ι') τοῦ αὐτοῦ κατὰ μεθόντων
- ια') τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- ιβ') τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- ιγ') τοῦ αὐτοῦ λόγος ἀκέφαλος
- ιδ') Ἰσοκράτους πρὸς Νικοκλέα περὶ βασιλείας
- ιε') τοῦ αὐτοῦ εἰς Εὐαγόραν ἐγκώμιον
- ισ') τοῦ αὐτοῦ λόγος Πλαταῖκος
- ις') τοῦ αὐτοῦ Νικοκλῆς ἢ Συμμαχικός
- ιη') τοῦ αὐτοῦ Βούσιρις
- ιθ') τοῦ αὐτοῦ κατὰ τῶν σοφιστῶν
- κ') τοῦ αὐτοῦ πρὸς Φίλιππον.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη Δανιήλ τοῦ Πατμίου ἐπιστολές καὶ θέματα, Χρυσάνθου ἐπιστολὴ πρὸς Δανιήλ.

959. ἀρ. Β - 58¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. -

Μαξίμου κεφαλαίων περὶ ἀγάπης ἑκατοντάδες τέσσαρες.

Παραδίδεται μὲ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἐρμηνεία.

960. ἀρ. Γ 17² ΙΗ' αἰ. φύλ. -

Συνεσίου εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον περὶ βασιλείας λόγος, ἐξήγησις.

Παραδίδονται ἀκόμη Αὐγουστίνου εὐχαὶ στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, ἀνωρύμου περίληψις τῆς ὑποθέσεως τοῦ περὶ βασιλείας λόγου τοῦ Συνεσίου, ἀνωρύμου περὶ ἐγκλιτικῶν, περὶ προσφιδίων, ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ εἰς τὰ τετράστιχα Γρηγόριου τοῦ θεολόγου.

1. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 49. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

2. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 57. Χωρὶς φυλλαρίθμηση.

961. άρ. 6² ΙΗ' αί. (1738,1789) φύλ. 213

- α') Γρηγορίου πρεσβυτέρου βίος Γρηγορίου του Θεολόγου
β') Γρηγορίου του Θεολόγου λόγος
γ') 'Ιωάννου του Χρυσοστόμου λόγος³.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ έρμηνευτικά σχόλια.

Παραδίδονται ακόμη Γεωργίου Κορεσσίου Βακτηρία άρχιερέων καί περί της έκπορεύσεως του άγίου Πνεύματος.

Σημειώσεις των γραφένων· α') φύλ. 1· Έγράφη τό παρόν μαθημάταρι διά χειρός έμοϋ Καλλινίκου έερομόναχου του Φυτιάνου⁴, έν τη άκαδημία της νήσου Πάτμου κατά τό,αψηλόν⁵ έτος, έρμηνευθέν καί έξηγηθέν μετά πλείστης έπιμελείας παρά του σοφολογιωτάτου καί θεολογιωτάτου κυρίου Μακαρίου⁶.

962. άρ. 7⁶ ΙΗ' αί. σελ. 543

Γρηγορίου του Θεολόγου λόγος δικτώ.

Παραδίδονται μέ παράφραση καί πυκνά σχόλια.

1. 'Η τύχη πολλών χειρογράφων της Βιβλιοθήκης της Ι.Μ. Σουμελά μετά τό 1922 δέν είναι γνωστή. Τό ίδιο συμβαίνει καί μέ τά χειρόγραφα των βιβλιοθηκών καί άλλων ποντιακών μονών (Βαζελῶνος, 'Αγ. Γεωργίου Περιστερῶ) καθώς καί του φροντιστηρίου Τραπεζούντος. Σχετικά βλ. Ιωάννα ΚΟΛΙΑΣ, *Bibliothèques et manuscrits de Trébizonde*. ΑΠ 35(1978), σελ. 282-289.
2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, 'Ελληνικοί κώδικες έν τη Βιβλιοθήκη της Μονής Σουμελά.(Viz.Vr.) Βυζαντινά Χρονικά, τόμ. 19, τεϋχ. α'-δ'(1912), Πέτρογραδ 1918, σελ. 286.
3. Κατά τον 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟ-ΚΕΡΑΜΕΑ ό λόγος έγράφη την 25^η Φεβρουαρίου 1789 από τον 'Ιωαννῆνο έερομόναχο Σουμελιώτη. 'Ο 'Ιωαννῆνος ήταν μαθητής του Νικοδήμου Περιστεριώτη, διδάσκαλος του σχολείου της Μ. Σουμελά καί τό 1800 ήγούμενός της 'Επ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφία, σελ. 143-144 καί Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ, 'Η Παυδεία, τόμ. Β', σελ. 267,272.
4. 'Ο Καλλίνικος ήταν λόγιος μοναχός. 'Εδίδαξε στό φροντιστήριο 'Αργυρουπόλεως καί τό 1747 έξελέγη ήγούμενος της Μ. Σουμελά,Γεωργίου Π. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, 'Ο Πνευματικός θάρος, σελ. 39-40.
5. 'Εννοείται ό Μακάριος Καλογερῶς. Νικ. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ, Καλογερῶς Μακάριος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965),στήλ. 268-271.
6. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ένθ' άνωτ., σελ. 286.

- α') Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια
- β') Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ λόγος εἰς τόν θρῆνον τῆς Θεοτόκου
- γ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- δ') Ξενοφῶντος δημηγορίαι Κύρου
- ε') Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας
- ς') Κανόνες ῥηματικοὶ Κοσμά τοῦ μελψδοῦ
- ζ') Κανόνες ῥηματικοὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ
- η') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι διάφοροι.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ παράφραση .

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 216· Πέρας πεποιήθη καὶ γραφῇ παρεδόθη ἡ παροῦσα Χρηστοθήθεια ἐμοὶ Ἰωαννικίῳ ἱερομονάχῳ Σουμελιώτῃ² ἀφοδ³ ἐν τῇ πόλει Τραπεζοῦντι⁴ σχολῇ δέ Νικοδήμῳ ἱερομο: Περιστεριώτῃ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου κυρίου κυρίου Ὁωροθέου β') μετὰ τὸ λόγο Συμεῶνος τοῦ μεταφραστοῦ ἐγράφη ὑπὸ Ἰωαννικίου Σουμελίτου τῇ 15^ῃ Φεβρουαρίου 1773 διδασκομένου ἐν Τραπεζοῦντι παρὰ τῷ Νικοδήμῳ γ') μετὰ τὸ λόγο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· ἐγράφη τῇ 10^ῃ Φεβρουαρίου 1770 δ') μετὰ τὸ λόγο Συνεσίου· ἐζήθη πέρας ὁ παρὼν παρ' ἐμοὶ Ἰωαννικίῳ τῷ εὐτελεστάτῳ ἐν ἱερομονάχοις Σουμελιώτῃ ὅπερ μόλις τὸ ἤμισυ ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιωτάτου καὶ Περιστεριώτου Θεοφάνους⁴, τὸ δέ ἕτερον ἐγεγράφη ὑπ' ἐμοῦ σὺν σπουδῇ πολλῇ κατὰ τὴν ἀφω⁵ Δεκεβ. 8.

Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγοι διάφοροι.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ παράφραση.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 289.

2. Βλ. Σουμελᾶ 6, (ἀρ. 961), ὑποσ. 3.

3. Ὁ Νικοδήμος ἐδίδαξε σὲ φροντιστήριον Τραπεζοῦντος ὥσως ἀπὸ τὸ 1720 ἕως τὸ 1743 καὶ σὲ τὴν Μονὴν Περιστερᾶς. Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 109-110.

4. Ὁ Θεοφάνης ἐδίδαξε σὲ φροντιστήριον Τραπεζοῦντος μετὰ τὸ 1752 καὶ σὲ τὴν Μονὴν Περιστερᾶς. Ἀργότερα ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος Χαλδίας. Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, Βιογραφίαι, σελ. 125-126.

5. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 290. Τὸ 1832 τὸ χειρόγραφο ἦταν κτῆμα Ἱεροθέου Σινωπέως Σουμελιώτου.

965. άρ. 29¹ ΙΗ' αϊ. (1713-1714) φύλ. -
- α') Χρυσολωρᾶ γυνῶμαι μονόστιχοι²
- β') Φωκυλίδου ποίημα νουθετικών
- γ') Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε
- δ') Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ κανόνες λαμβικοί.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ παράφραση.
- Παραδίδεται ἀκόμη θεματογραφία ἔτ. 1714.
-
966. άρ. 36³ ΙΗ' αϊ. φύλ. 220
- α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κατά Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικός
- β') Φωτίου πρὸς Μιχαήλ ἄρχοντα Βουλγαρίας.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ παράφραση.
-
967. άρ. 55⁴ ΙΖ' αϊ. φύλ. 172
- α') Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ κανόνες λαμβικοί
- β') Μ. Βασιλείου ὅτι οὐκ ἔστιν αὔτιος τῶν κακῶν ὁ θεός
- γ') Θεοδώρου Προδρόμου τετράστιχα λαμβεῖα καί ἡρῶα εἰς τὰ κεφαλαιωδῶς ρηθέντα ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ.
- Τά κείμενα παραδίδονται μέ παράφραση.
-
968. άρ. 84⁵ ΙΖ' αϊ. (1691-1700) φύλ. 300 περίπου
- α') φύλ. 47-60 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα καί μονόστιχα "μετά παραφράσεων ἐρμηνευτικῶν κατά σύνοφιν καί περιλήψεων συντομωτάτων ἰδίᾳ ἐκάστου τῶν τετραστίχων ἐν
-
-
1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 291-292. Τό 1768 κτῆμα Τέτελα υἱοῦ Γεωργίου. Ὁ Τέτελας ἢ Τέτελης ταυτίζεται μέ τό Νικόλαο, υἱό τοῦ Γεωργίου Σκριβα. Βλ. Γ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Τά φυτίλινα, σελ. 49, ὅπου μνημονεύεται καί χωρὶς Τέτελης.
2. Κατά τόν Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., ἐγράφησαν τῇ 12^ῃ Ἀπριλίου 1713.
3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 293. Στήν ἀρχή ἡ σημείωσις Ἐκ τῶν τοῦ Καλλινίκου ἱερομονάχου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πάτμου. Βλ. Σουμελά 6 (άρ. 961).
4. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 297.
5. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 305-309. Φυλ. 47* ὠνήθη ὑπό τινος τῶν Τραπεζουντίων παρὰ Καλλινίκου ἱερονάχου τοῦ Φυτιάνου. ἀψλ^ε. Βλ. Σουμελά 6 (άρ. 961).

πρώτων σχεδίων μεταγραφείσαι, πονηθεῖσαι ὑπό Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμνήτου"¹

- β') φύλ. 61-63 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μονόστιχα, "τοῦ αὐτοῦ ἑρμηνεύει κατὰ παράφρασιν"
- γ') φύλ. 79-102 Πινδάρου Ὀλύμπια "ἑρμηνεία κατὰ παράφρασιν... πονηθεῖσα ὑπό Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου Κυμνήτου".
- δ') φύλ. 103-156 Σεβαστοῦ Κυμνήτου "προόμιον εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους λόγους τοῦ Ἰσοκράτους" καὶ παράφραση τῶν λόγων
- ε') φύλ. 157-190 Ἀγαπητοῦ διακόνου Κεφάλαια παλαινετικά, "ἑρμηνεία κατὰ περὶ φράσιν ... πονηθεῖσα μὲν ὑπό Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου τοῦ Κυμνήτου¹, ἀφιερωθεῖσα δέ εἰς ... Κωνσταντῖνον ... Μπραγκοβάνον".

Παραδίδεται ἐπίσης ἀλληλογραφία τοῦ Κυμνήτου καὶ ἄλλων.

Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 102' Τέλος τῶν εἰς τὰ Πινδάρου Ὀλύμπια παραφράσεων καὶ τῶν θεῶν δόξα. ἔτει σωτηρίῳ ρχοϛΨ. Ὀκτωβρίου ιβ^η ἡμέρα ἑσπέρας. ἐκ πρώτων σχεδίων μεταγραφείσαι ἐν ἔτει σωτηρίῳ α^χηα^ψ: Ἰουνίου ιβ'. ἡμέρα Σαββάτω.

Τραπεζοῦς²

969. ἀρ. 27³ ΙΗ' αἰ. (1768-1769) φύλ. 132

Ὁμήρου Ἰλιάδος Α-Ε.

Τό κείμενο παραδίδεται μέ παράφραση.

Τό χειρόγραφο ἔχει γραφῇ μεταξύ 9 Ἰουλίου 1768 καὶ 19 Μαρτίου 1769⁴.

970. ἀρ. 29⁵ ΙΗ' αἰ. (1766) φύλ. 346

α') Κείμενα κλασσικῶν συγγραφέων

β') Κείμενα Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας

γ') Κάτωτος Ρωμαίου γινῶμαι.

1. Α. CAMARIANO-CIORAN, *Les Académies*, σελ. 363-372.

2. Ἡ τύχη πολλῶν Τραπεζουντιακῶν χειρογράφων καὶ μάλιστα τῶν τοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος μετὰ τό 1922 ἀγνοεῖται. Σχετικά βλ. Ioanna KOLIAS, *Bibliothèques et manuscrits de Trébizonde*. ΑΠ 35(1978), σελ. 282-285.

3. Ἀ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Ἑλληνικοὶ κώδικες Τραπεζοῦντος. Βυζαντινά Χρονικά, τόμ. 19, τεύχ. α'-δ' (1912), Πέτρογρ. 1915, σελ. 241.

4. Ἀ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ.

5. Ἀ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 242.

971. αρ. 36¹

ΙΖ' αλ.

φύλ. 300

φύλ. 1-123 Θεοδώρου Προδρόμου ἐξηγήσεις εἰς τοὺς κανόνας τῶν
δέσποτικῶν ἑορτῶν.

Παραδίδονται ἀκόμη κείμενα θεολογικοῦ περιεχομένου.

972. αρ. 55²

ΙΗ' αλ. (1766, 1775, 1777)

φύλ. 210

Ἀσματικοὶ κανόνες μετὰ παράφραση.

Παραδίδονται ἀκόμη θεματογραφία καὶ ἐπιστολὲς λογίων.

973. αρ. 71³

(Γεωργίου Δομνηνοῦ). ΙΗ' αλ. (1742-1745 ἔτ.) φύλ. 257

α') φύλ. 6-24 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν

β') φύλ. 25-40 Κάτωνας Ρωμαίου γνώμαι

γ') φύλ. 42-46 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά διόστιχα

δ') φύλ. 47-57 τοῦ αὐτοῦ τετράστιχα

ε') φύλ. 58-62 Ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ

ς') φύλ. 63-66 Ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ αὐτοῦ

ζ') φύλ. 70-162 Ὀμήρου Ἰλιάδος Α-Ε, Λουκιανοῦ Ἐνύπλιον καὶ Διάλογοι.

Τὰ κείμενα β' καὶ δ' συνοδεύονται ἀπὸ παράφραση καὶ σχόλια, τὸ
ε' καὶ ς' παραδίδονται μετὰ διόστιχο ἐρμηνεία.

Σημειώσεις τῶν ὑπογράφων α') φύλ. 257. Τοῦτο τὸ μαθηματάρειον γέγραπται ὑπὸ
τοῦ διδασκάλου Χατζῆ Ἰωάννου υἱοῦ Ἰωάννου Δομνηνοῦ καὶ χαρτοφύλα-
κος Τραπεζοῦντος, πατὴρ δ' ἔμοῦ Γερασίου ἱερομονάχου καὶ πρωτοσυγ-
γέλλου Τραπεζοῦντος β') φύλ. 24. ἀφ' ἡμ' παρὰ Ἰωάννου Δομνηνοῦ υἱοῦ
Ἰωάννου ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ κδ' γ') φύλ. 40. εἰς τοὺς ἀφ' ἡμ' Ἰουνίῳ
ια' δ') φύλ. 46. ἀφ' ἡμ' Ἰουλίῳ α' ε') φύλ. 165. Εἰς τοὺς ἀφ' ἡμ' ἐν
μηνὶ Δεκεμβρίῳ ιε' διὰ πόνων πολλῶν ἡμῶν Ἰωάννου Δομνηνοῦ υἱοῦ
Ἰωάννου Βασιμουλιώτου.

1. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 245. Ἄλλοτε ἀνῆκε στὸ Σεβαστὸ
Κυμνήτη. Σήμερα στὸ Fonds de l'Institut Français d'études Byzantines.
Βλ. Ιο. ΚΟΛΙΑΣ, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 248.

3. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 254-255. Συνοπτικὴ περιγραφή
καὶ ἀπὸ τὸν Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, Βιογραφίαι, σελ. 207. φύλ. 6. Ἐκ τῶν τοῦ Ἰω-
άννου Δομνηνοῦ καὶ χαρτοφύλακος Τραπεζοῦντος. - Εἰς τοὺς ἀφ' ἡμ' ἐν μηνὶ Ὀ-
κτωβρίῳ. Γιὰ τὴν οἰκογένειαν Δομνηνοῦ βλ. Ἐπ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ, ἐνθ' ἄνωτ.,
σελ. 138-139.

ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ

ΕΛΛΑΣ

Ἑθνική Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος

974. ἀρ. 392¹ ΙΗ' αἰ. σελ. I+138+I²

α') σελ. 1-34 <Ἑρμηνεία τῶν κανόνων τῆς Μ. Ἑβδομάδος >

β') σελ. 35-82 Διάφορα ζητήματα περὶ τῶν ἀντιφώνων τροπαρίων καὶ τῆς ἐξηγήσεως αὐτῶν

γ') σελ. 83-117 <Ἑρμηνεία τετραστίχων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου>

δ') σελ. 117-119 <τοῦ αὐτοῦ μονόστιχα, ἐρμηνεία >

ε') σελ. 119-120 <τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον ἐπιτάφεια, ἐρμηνεία >

Παραδίδεται ἐκτίσις Ἐκθεσις περὶ ἐπιστολικῶν τύπων Θεοφύλου Κορυθαλέως.

Σημείωση· σελ. 35· Ἡ τῶν παρόντων τροπαρίων παράφρασις τυγχάνει γε ἀτρε-
κῶς παρὰ τε τοῦ μακαρίτου³ σοφωτάτου ἐν Ἐξαοδιδασκάλους κυρίου Γε-
ρασίμου τοῦ Μάνεσι ἡμετέρου διδασκάλου καὶ καθηγητοῦ.

975. ἀρ. 2813⁴ ΙΗ' αἰ. (1971) σελ. 600

α') σελ. 3 Μ. Βασιλείου ὁμιλίαι

β') σελ. 257 Γρηγορίου Νύσσης ὁμιλίαι

γ') σελ. 291 Θεμιστίου περὶ φιλίας

δ') σελ. 331 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς

ε') σελ. 383 Θεοδωρήτου Κύρου περὶ Προνοίας

ς') σελ. 457 Ἀντωνίου <Βυζαντίου> Χρηστοθήθεια

ζ') σελ. 537 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος περὶ ἱερωσύνης

η') σελ. 591 <τοῦ αὐτοῦ> ἐξήγησις ἐκ τῶν μὴ γνωστῶν λόγων. Ἑρμη-
νεῖα εἰς τὸ Πάτερ ἡμῶν.

1. Ἰω. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Κατάλογος, σελ. 68.

2. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἀριθμεῖ φύλλα 69, ἀλλὰ δὲν φυλλαριθμεῖ τὰ κείμενα. Ἀκολου-
θήσαμε τὴν σελιδαρίθμηση, ἥ ὅποια εἶναι σύγχρονη μὲ τὸ χειρόγραφο. Σελ.
121 καὶ τότε πρὸς τοὺς ἄλλους Γεωργίου ἱερέως τοῦ Γκιαννούλη. Ἡ ση-
μείωση παραλείπεται ἀπὸ τὸ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΑ.

3. Ὁ ΣΑΚΚΕΛΙΩΝ ἐδιόβασε μακαριωτάτου.

4. Βλ. προχείρους καταλόγους ΤΧΟ/ΕΒΕ. Περιγραφή Σ. ΚΟΥΓΕΑ. Σελ. 1 καὶ
τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις ἔμμεναι Ἰωάννου κάρχη κατὰ μετάθεσιν συγκλήτου.
Εἰς τὸ παράφυλλο τοῦ τέλους· Τοῦ Ἰωάννου καὶ Χριστοδοῦλου ὑπάρχει ἄμφω
μέτοχοι εἰσὶν.

Τά κείμενα α'-ς' παραδίδονται μέ διάστιχο ἑρμηνεία.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 523· Τετελείωται παρά Γεωργίου υἱοῦ Ἀναγνώστου Στουμποπούλου τοῦ ἐκ Μιάρας· ὅς παρεδόθη ἡμῖν διὰ πό-
νων μεγίστων παρά τοῦ διδασκάλου Πέτρου τό ὄνομα τοῦ ἐξ Ἰθάκης.
αφ' ἡ' Ἰουνίου β') σελ. 536· Τέλος· Τετελείωται γάρ παρά χειρὸς
ἐμοῦ Γεωργίου Στουμποπούλου τοῦ ἐκ Μιάρας· ἐν ἐτίησιν .αψ91^ψ Φε-
βρουαρίου;

976. ἀρ. 3977¹ ἔτ. 1793-1797 φύλ. I-V+1-315+I
- α') φύλ. 1-16 Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον
β') φύλ. 17-52 Πλουτάρχου περὶ παίδων ἀγωγῆς
γ') φύλ. 53-81^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ τοῦ ἀκούειν
δ') φύλ. 82-101^V <τοῦ αὐτοῦ> περὶ πολυπραγμοσύνης
ε') φύλ. 105-115^V Δημοσθένους Ὀλυμπιακός Α'
ς') φύλ. 116-127 <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυμπιακός Β'
ς') φύλ. 128-140^V <τοῦ αὐτοῦ> Ὀλυμπιακός Γ'
η') φύλ. 145-171 Θεμιστίου περὶ φιλίας
θ') φύλ. 173-196^V Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἄν...
ι') φύλ. 197-214^V <τοῦ αὐτοῦ> κατὰ τῶν ὀργιζομένων
ια') φύλ. 215-231 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
ιβ') φύλ. 231^V-250 <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τό πρόσεχε σεαυτῷ
ιγ') φύλ. 252-268^V Γρηγορίου τοῦ θεολόγου εἰς τοὺς λόγους καὶ
 εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν
ιδ') φύλ. 269-284^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς Μακκαβαίους
ιε') φύλ. 285-311^V <τοῦ αὐτοῦ> εἰς Καισάριον τὸν ἀδελφόν Ἐπιτάφιος.

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγικὴ ἑρμηνεία.

Παραδίδονται ἐπίσης βίος Ἡρακλέους καὶ Ταυτάλου υἱῶν, βίος
Ἰσοκράτους, βιογραφικὰ Ξενοφῶντος, Πλάτωνος, Αἰσχίνου, Κέβητος,
Φόυνικος, Πλουτάρχου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. II^V· ἐμβῆκα εἰς τό ἑλληνικόν σχολεῖον
εἰς τοὺς 1790· Ἰουλίου 1 ἡμέρα δευτέρα καὶ τελειώσας ἐβγῆκα εἰς
τοὺς 1799 Ἀπριλλίου 8 ἡμέρα Παρασκευὴ τῆς τελευταίας ἐβδομάδος τῆς
σαρακοστῆς καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν· ἐγὼ ὁ γράψας Ἀναστάσιος ὁ τοῦ
πατῆ Γεωργίου τοῦ Καρατζᾶ ἐν Δημητριάδῃ β') φύλ. 16· Τέλος τοῦ
Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραινέσεως 1793 Αὐγούστου 26 γ') φύλ.
52· Τέλος τοῦ παρόντος λόγου καὶ τῷ Θεῷ ἔστω κλέος 1794 Ὀκτω-
βρίου 30 δ') φύλ. 81^V· Τέλος καὶ τῷ Θεῷ κλέος ἐσώσαμε τὸν παρόντα
λόγον εἰς τοὺς 1795 Μαρτίου 7 ἡμέρα Τετάρτη ε') φύλ. 101^V· Τέλος

1. Βλ. δακτυλογραφημένο κατάλογο τοῦ ΤΧΟ/ΕΒΕ, Περιγραφή Π.Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ.

977. ἀρ. 34 ¹	ΙΗ' αἰ. φύλ. 259
α') φύλ. 36-54 ^V	Βασιλείου βασιλέως Ρωμαίων Κεφάλαια παραινετικά, ἐξηγήσεις πρὸς τὸν αὐτοῦ υἱὸν ἔς'
β') φύλ. 55-91 ^V	τοῦ αὐτοῦ αὐ αὐταί
γ') φύλ. 93-100	Θεοστηρίκτου μοναχοῦ κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν θεοτόκον
δ') φύλ. 101-108 ^V	Θεοδώρου Δούκα τοῦ Λασκάρεως κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν θεοτόκον
ε') φύλ. 110-118 ^V	Κοσμᾶ τοῦ μελψδοῦ ὁ κανὼν τοῦ Σταυροῦ
ς') φύλ. 119-132 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῶν Χριστοῦ γεννῶν
ζ') φύλ. 133-147 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῶν Φώτων
η') φύλ. 149-157	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Ὑπαπαντῆς
θ') φύλ. 158-164 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῶν Βαῶν
ι') φύλ. 165-167	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Μ. Δευτέρας
ια') φύλ. 167 ^V -168 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Μ. Τρίτης
ιβ') φύλ. 169-171 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Μ. Τετράδης
ιγ') φύλ. 171 ^V -178	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Μ. Πέμπτης
ιδ') φύλ. 178-181	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Μ. Παρασκευῆς
ιε') φύλ. 181 ^V -189	Μάρκου Ὑδροῦντος ὁ κανὼν τοῦ Μ. Σαββάτου
ισ') φύλ. 190-195 ^V	Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα
ις') φύλ. 196-202 ^V	< τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, μόνο τό κεῖμενο

καὶ τῷ Θεῷ ἔστω χάρις. Ἐτελειώσαμε τὸν παρόντα λόγον εἰς τοὺς 1795' Ἰουνίου 5 ἡμέρα Τρίτη ς') φύλ. 115^V. Τέλος τοῦ Ὀλυνθιακοῦ πρώτου λόγου. 1796 Νοεμβρίου 27 ς') φύλ. 127^V. 1797 μηνὶ Ἰαννουαρίῳ 22 ἔλαβε τέρμα ὁ παρὼν η') φύλ. 140^V. 1797 Μαρτίου 26 ἔλαβε τέλος θ') φύλ. 171^V. Τέλος τοῦ παρόντος λόγου .αφῆς^ψ Σεπτεμβρίου λ' ἔλαβε τέλος ι') φύλ. 196^V. Τέλος τοῦ παρόντος λόγου, .αφῆς^ψ Μαΐου 5^π ια') φύλ. 214^V. 1795 Αὐγούστου 14 ιβ') φύλ. 231^V. 1795 Ὀκτωβρίου 17 ἡμέρα τετάρτη ιγ') φύλ. 250^V. Τέλος τῷ δέ Θεῷ ἔστω κλέος. 1796 Ἰαννουαρίου 2 ἡμέρα τετάρτη ιδ') φύλ. 268^V. 1797 Ἰουνίου 10 ἡμέρα Πέμπτη ἔλαβε τέρμα ιε') φύλ. 284^V. 1797 Αὐγούστου 20 ἔλαβε τέλος ὁ παρὼν ἡμέρα Πέμπτη ις') φύλ. 311^V. 1797 Δεκεμβρίου 17 ἔλαβε τέλος ὁ παρὼν ἡμέρα Πέμπτη.

1. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, ΝΕ, τόμ. Β', σελ. 231-233. Φύλ. 2' καὶ τόδε εὖν τοῖς ἄλλοις πέλει κάμοῦ Κωνσταντίνου. Φύλ. 2^V καὶτό μέν πέλει σὺν τοῖς ἄλλοις βιβλί-οις Κωνσταντίνου τοῦ ἐν σιφνέου (;) ὄντος, ὅστις οὖν αὐτό στερῆσαι θελή-σει κ.λ.π. Οἱ κτητορικὲς σημειώσεις παραλείπονται ἀπὸ τό ΛΑΜΠΡΟ.

- ιη') φύλ. 203-210 <τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν τῆς Ἀναλήψεως, μόνο τό κείμενο
 ιθ') φύλ. 214-226 Κοσμᾶ τοῦ μελποδοῦ ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
 κ') φύλ. 226^V-234<τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν τῆς Μεταμορφώσεως
 κα') φύλ. 234^V-242<τοῦ αὐτοῦ> ὁ κανὼν τῆς Κοιμήσεως
 κβ') φύλ. 243-250^V Δαμασκηνοῦ Στουδίτου¹ στίχοι ἠρωελεγεῶν "εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτήν".

Τὰ κείμενα β'-ις' καὶ ιθ'-κα' παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγία.

Παραδίδεται ἐπίσης ποικίλη ὕλη καὶ πέντε βυζαντινὰ αἰνύγματα.

Εἰςμειώσεις· α') φύλ. 108^V· Κωνσταντίνος Μοθωναῖος ἔγραψε β') φύλ. 195^V· μέ μονοκονδυλιά· Κωνσταντίνος Μοθωναῖος.

Ἱστορική καὶ Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος

978. ἀρ. 243^ο ΙΗ' αἰ. (1758-1760) σελ. 714
- α') σελ. 1-136 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐν ᾧ καὶ εἰς Νόνναν μητέρα παραμυθητικός
- β') σελ. 137-152 Μ. Βασιλείου εἰς Βαρλαάμ μάρτυρα
- γ') σελ. 153-200 τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ πρόσεχε σεαυτῷ
- δ') σελ. 201-232 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου περὶ προσευχῆς
- ε') σελ. 233-254 <Κοσμᾶ τοῦ μελποδοῦ> ὁ κανὼν τῆς Γεννήσεως
- ς') σελ. 279-367 Πλουτάρχου περὶ παιδων ἀγωγῆς
- ζ') σελ. 371-414 Μ. Βασιλείου εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας
- η') σελ. 415-417 Ἰγνατίου σκευοφύλακος "ἀλφάβητος παραινετικός"
- θ') σελ. 417-420 Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως ἀλφάβητος παραινετική
- ι') σελ. 420-422 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἀλφάβητος παραινετική πρὸς Φιλόπονον
- ια') σελ. 423-425 τοῦ αὐτοῦ γνωμικά μονόστιχα κατὰ στοιχεῖον
- ιβ') σελ. 426-432 τοῦ αὐτοῦ εἰς Μ. Βασίλειον <ἐπιτάφια εὔτ' ἐπικήδεια>
- ιγ') σελ. 433-458 Λουκιανοῦ Ἐνύπνιον
- ιδ') σελ. 501-567 <Κάτωνος Ρωμαίου> δίστιχα
- ιε') σελ. 501-567 Γνώμαι μονόστιχοι κατὰ στοιχεῖον ἐκ διαφόρων ποιητῶν

1. Εἰς τὸν κατάλογο ἐσφαλμένα Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.

2. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος, ΝΕ, τόμ. Ι', 1913, σελ. 182-184.

- ις') σελ. 269-596 Φωκυλίδου Ποίημα νομθετικόν. Προτάσσονται στίχοι στό Φωκυλίδη
 ις') σελ. 597-623 Γαβρίλου Ἑλληνος τετράστιχα
 ιη') σελ. 627-678 Ἀντωνίου Βυζαντίου Χρηστοθήθεια, ἀτελής
 ιθ') σελ. 691-698 Δαμασκηνοῦ Στουδίτου στίχοι ἠρωελεγεῶν εἰς τήν Κοίμησιν .

Τά κείμενα παραδίδονται μέ διάστιχο ψυχαγωγία.

Παραδίδονται ἐπίσης στίχοι στή Θεοτόκο καί στίχοι Σιβύλλας τῆς Ἐρυθραίας.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') σελ. 1· Ἡρξάμην τόν παρόντα λόγον κατά τό ,αψνδ^ψ Ἑλαφβολιῶνος ἀρχομένου β') σελ. 136· Ἑλαβε τέλος ὁ παρών λόγος κατά τό ,αψέ' Μαρτίου ἀρχομένου. Ἐγράφη διὰ χειρός ἐμοῦ Ἀναστασίου τοῦ καί ἀναγνώστου τοῦ Πάνου γ') σελ. 279· Ἡρξάμην τόν παρόντα λόγον κατά τό ,αψνη^ψ Μαρτίου δ' Ἀναστάσιος Πάνου.

979. ἀρ. 247¹ ΙΗ' αἰ. (1754) φύλ. 272

- α') φύλ. 121-153^V Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα, ἐξηγήσεις τοῦ Νικηῆτα τοῦ καί Δαβίδ
 β') φύλ. 159-180 τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τόν Μ. Ἀθανάσιον
 γ') φύλ. 180^V-199^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τήν Χριστοῦ γέννησιν
 δ') φύλ. 200-217^V τοῦ αὐτοῦ εἰς τά ἄγια Φῶτα
 ε') φύλ. 221~ ; τοῦ αὐτοῦ <εἰς Μ. Βασίλειον Ἐπιτάφιος>, ἐξηγήσεις τοῦ Νικηῆτα Σερρών.

Τά κείμενα παραδίδονται ἐρμηνευμένα.

Παραδίδονται ἀκόμη Θεοδώρου Γαζῆ τό Δ^{OV} τῆς Γραμματικῆς καί ἐπιγράμματα.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 153^V· Τέλος τῶν ἐξηγήσεων Νικηῆτα τοῦ καί Δαυίδ δούλου Ἰησοῦ Χριστοῦ καί φιλοσόφου. Μέννησθε τοῦ γράφαντος οἱ ἀναγιγνώσκοντες Χριστοδούλου Πουζουκίδου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων β') φύλ. 159· κατά τό ,αψνδ^ψ Ὀκτωμβρίου ιβ'· Μαΐου αἷ.

Ἱ. Μ. Βατοπεδίου

980. ἀρ. 192² Ις' αἰ. (1641) φύλ. 204 (ἀκέφαλος)

Ἀνδρέου Κρήτης ὁ μέγας κανών, ἐρμηνεία.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 204· Τέλος γάρ εἵλιφεν τό παρόν βιβλίον ἐν μηνί Μαΐῳ 15 ἔτους ἀπό Ἀδάμ ,εἰρηθ' κοσμοσωτήριον ἔτος ,αχμα' ὑπό χειρός Νικολάου.

1. Σπ. ΛΑΜΠΡΟΥ, Κατάλογος, ΝΕ, τόμ. Ι, σελ. 185-186, ὅπου ἐσφαλμένα φέρει τόν ἀριθμό 249.

2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, Κατάλογος, σελ. 43.

981. αρ. 642¹ ΙΗ' αἰ. φύλ. 153
 α') φύλ. 45^v Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σεβαστοῦ Τραπεζουντίου Κυμνήτου καὶ ἀφιερωθεῖσα εἰς τὸν ἡγεμόνα... Κωνσταντῖνον Μπασαράπαν
 β') φύλ. 77 Ἀγαπητοῦ διακόνου < Ἐκθεσις κεφαλαίων παραίνε-
 τικῶν>, ἐξηγήση
 γ') φύλ. 95 Βασιλείου Μακεδόνης Κεφάλαια ἑς' πρὸς τὸν υἱὸν
 αὐτοῦ Λέοντα τὸν σοφόν, ἐξηγήση
 δ') φύλ. 126 Χρυσολωρᾶ γνωμικά.
 Παραδίδονται ἀκόμη σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Διονυσίου (1688),
 Σεβαστοῦ Κυμνήτου ἐπιστολὴ καὶ λόγοι, γραμματικοὶ κανόνες, τύποι
 ἐπιστολῶν.
 Σημείωση' φύλ. 92^v Ἐκοιμήθηκε ὁ μακαρίτης Παῦσιος εἰς τὸ 1785 ἡμέραν τῶν
 Θεοφανείων.

982. αρ. 671² ΙΑ' αἰ. φύλ. 247
 α') φύλ. 3-82 Σοφοκλέους Αἶας
 β') φύλ. 32^v-62 τοῦ αὐτοῦ Ἠλέκτρα
 γ') φύλ. 62^v-92 τοῦ αὐτοῦ Οἰδίπους τύραννος
 δ') φύλ. 94-120 Εὐριπίδου Ἑκάβη
 ε') φύλ. 121-155 τοῦ αὐτοῦ Ὀρέστης
 ς') φύλ. 156^v-190 τοῦ αὐτοῦ Φοίνισσαι.
 Τὰ κείμενα παραδίδονται μέ διόστιχο ἐρμηνεῖα καὶ σχόλια.
 Παραδίδονται ἀκόμη Ὀμήρου ὕμνοι, Ἡροδότου περὶ Ὀμήρου γε-
 νέσεως καὶ Καλλιμάχου Κυρηναίου ὕμνος.

983. αρ. 686³ ΙΗ' αἰ. (1724) φύλ. 146
 α') φύλ. 1 Συνεσίου λόγος περὶ βασιλείας, "περίληψις κεφα-
 λαϊώδης"
 β') φύλ. 6 < τοῦ αὐτοῦ> περὶ βασιλείας, μετάφραση
 γ') φύλ. 43 Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Παιδεία βασιλική, μετα-
 φρασθεῖσα παρὰ Γεωργίου [=Σεβαστοῦ] τοῦ Κυμνήτου
 ἀφιερωθεῖσα δέ τῃ Ἰωάννῃ Μπασαράμπα.
 Παραδίδονται ἀκόμη παραίνεση, ἐγκώμιο στὸν ἡγεμόνα Οὐγγροβλα-
 χίας καὶ λόγος εἰς μοναζούσας.
 Σημείωση τοῦ γραφέως' φύλ. 146^v Ἐν ἔτει .αψκδ' φεβρουαρίου γ' ἐν Βου-
 κουρεσίτῃ μέμνησθε τοῦ γράφαντος Χρήστου Παπάζογλου τοῦ ἐξ Ἀρτης.

1. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 130.
 2. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 134.
 3. Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΟΥ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 136.

984. αρ. 478¹ ΙΖ' αλ. (1674) φύλ. 103
α') φύλ. 1 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἰαμβολι μονόστιχου
β') φύλ. 8 Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὁ κανὼν τῶν Χριστουγέν-
νων
γ') φύλ. 23^ν < τοῦ αὐτοῦ > ὁ κανὼν τῶν Θεοφανείων
δ') φύλ. 40 Ἰωάννου τοῦ Ἀρκλα ὁ κανὼν τῆς Πεντηκοστῆς
ε') φύλ. 58 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γινῶμαι τετράστιχου, ἐρμη-
νεύει Ζωναρά.

Τὰ κείμενα α'-β' παραδίδονται μέ ψυχαραγωγική ἐρμηνεία.

Παραδίδονται ἀκόμη διηγήσεις καὶ αὐνύγματα.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 97· Τέλος τῆς συντάξεως τῶν τετραστίχων·
ἐγράφησαν χειρὶ Παρθενίου εὐτελοῦς, τάχα καὶ πρωτοσυγγέλου, ἀχοδ'
Σεπτεμβρίου ες'.

985. αρ. 211² ΙΗ'-ΙΘ' αλ. φύλ. 4 + σελ. 530
α') σελ. 1 Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου λόγος εἰς τὸν ἱερομάρ-
τυρα Βαβύλαν "μεταφρασθέν ἐκ τῆς ἐλληνίδος εἰς τὸ
κοινὸν ἰδίωμα παρὰ Δούκα Ἀποστολίδου τοῦ Θεσσαλο-
νικέως"³
β') σελ. 279 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τὴν Χριστοῦ
γέννησιν "ἐξηγήσεις τοῦ κυροῦ Νεοφύτου" [Χαυσοκαλυ-
βίτου]
γ') σελ. 379 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τετράστιχα, ἐρμηνεύει
Νικητὰ τοῦ καὶ Δαβίδ.

Παραδίδονται ἀκόμη ἐπιστολές διαφόρων (Ἀθανασίου Παρίου,
Δούκα Ἀποστολίδου κ.ἄ.), λόγου καὶ ἐπιβατήριος ἀσπασμός.

-
1. Α. ΠΟΛΙΤΗ - Μ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, Συμπληρωματικοὶ κατάλογοι, σελ. 12-13. φύλ. 103^ν. Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μακαρίου Οἰκονομάκι τοῦ Κρητός τοῦ ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου ὑπάρχοντος, ἀφξε'. Στὸ παράφυλλο 1^ν. Καὶ τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Μακαρίου Οἰκονομάκι τοῦ Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Κρητός.
 2. Α. ΠΟΛΙΤΗ - Μ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 205-207.
 3. Ὁ Δούκας Ἀποστολίδης ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀθανασίου Παρίου στή Θεσσαλονίκη κατὰ τὴ δεύτερη σχολαρχία του (1778-1786). Ἀργότερα ἔγινε μοναχὸς στή μονὴ Βενοφάντος καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Βενιαμίν. Αὐτόθι.

986. ἀρ. 247¹ ΙΘ' αἰ. (1807) φύλ. 115 (κολοβός)
- α') φύλ. 2 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου λόγος εἰς τόν Μ. Ἀθανάσιον
- β') φύλ. 43^v τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τόν ἐξελωτὴν Ἰουλιανόν
- γ') φύλ. 59 τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους
- δ') φύλ. 77 τοῦ αὐτοῦ εἰς Καيسάριον τόν ἑαυτοῦ ἀδελφόν
- ε') φύλ. 102 τοῦ αὐτοῦ παραινετικά μονόστιχα, ἐρμηνεῖα Νικήτα τοῦ Δαβίδ
- ς') φύλ. 114^v τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Νικόβουλον "ἀνάπτυξις" τοῦ σοφωτάτου κυρίου Εὐγενίου Βουλγάρως.

Τὰ κείμενα α'-δ' ἐρμηνευμένα ἀπὸ τὸ Μηλτιάδην Ἀγαθόνικον².

Σημείωση· φύλ. 1· Ταυτησὶ τὰ σχόλια ἐγράφησαν μὲν παρὰ τοῦ ἐλλογυμωτάτου κυρίου Ἀγαθόνικου, κεχάρισταί δέ μοι παρὰ τοῦ αὐτοῦ, ὃν ποιήσας Κύριε πολυχρόνιον. 1807 Δεκεμβρίου 3.

Ἰ. Μ. Σταυρονικήτα.

987. ἀρ. 206³ ΙΗ' αἰ. (1781-1782) φύλ. 133
- α') φύλ. 5 Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- β') φύλ. 92 Ἑρμηνεῖα τοῦ περὶ ἑρωσύνης λόγου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

Τὸ κείμενο α' παραδίδεται μὲ διὰστιχο ἑρμηνεῖα.

Παραδίδεται ἀκόμη ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 87· Οὗτος ὁ τοῦ Θεολόγου ἀπολογητικὸς λόγος ἐλῆφε τέρας διὰ χειρὸς κάμοῦ Ἰωάννου Πετριάδου Ψωμᾶ κατὰ τὸ ,αψβ' ἔτος β') 87^v· 1781 ἡρξάμεθα τοῦτο ἀπὸ ταῖς ἑνδεκα τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς καὶ ἐτελήσαμεν εἰς ταῖς δέκα καὶ ἑννέα τοῦ Ἀπριλίου.

1. Α. ΠΟΛΙΤΗ - Μ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 224.
2. Ὁ Μηλτιάδης Ἀγαθόνικος, Θεσσαλονικεὺς, ὑπῆρξε λόγιος, διδάσκαλος καὶ φιλικός. Ἐκρημάτισε Γραμματεὺς τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Θρησκείας κατὰ τὸ 1825-1826. Βλ. Τ. Ἀθ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, ΘΗΕ, τόμ. 1(1962), στήλ. 103.
3. Α. ΠΟΛΙΤΗ - Μ. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 195.

Νάουσα (χ/φα άγ. Γεωργίου ή άγ. Τριάδος 'Αργυρουπόλεως)

988. άρ. 6¹ ΙΖ' αί. (1689) φύλ. 193

- α') Γνωμικά μονόστιχα
- β') Λυκόφρονος < 'Αλεξάνδρα>
- γ') 'Ομήρου 'Ιλιάδος Α-Γ
- δ') Λόγια εις τά φῶτα
- ε') Κανόνες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν
- ς') Κανόνες τῆς Γεννήσεως
- ζ') Κανῶν τῶν Βαῦων.

Τό κείμενο α' παραδίδεται μέ ἐρμηνεία, τό ε' μέ ἐξήγηση, τό ς' μέ ἐξήγηση κατά λέξιν.

Παραδίδονται ἀκόμη Γραμματική, Συντακτικό καί Θεματογραφία.

'Ι. Μ. 'Ολυμπιωτίσσης

989. άρ. 175² ἔτ. 1782-1783 φύλ. 279

- α') φύλ. 8-66^v Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασί-
λειον³
- β') φύλ. 67-118^v < τοῦ αὐτοῦ> 'Απολογητικός τῆς εἰς Πόντον φυγῆς
- γ') φύλ. 120 'Εξηγήσεις τοῦ 'Απολογητικοῦ τοῦ Γρηγορίου Θεο-
λόγου.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· φύλ. 118^v Τέλος: 1783 Φεβρουαρίου 7 ἡμ(έρα)

τρί(τη) εἴληψε τέλος διὰ χειρός 'Ιωάννου ἐλασσωνίτου ἐν τῇ
τοῦ Λεβαδίου σχολῇ⁴.

1. Γ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΟΥ, Κατάλογος, ΑΠ, τόμ. 28(1966-67), σελ. 138. Σελ. 50·
'Ιγνατίου Φυτιάνου καί τόδε. Στό τέλος τοῦ χ/φου· Μελετίου ἱεροδιακό-
νου ,αχπθ', 'Ιωσήφ ἱερομόναχος Τραπεζούντιος.
2. Εὐαγγ. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, 'Ολυμπιώτισσα, σελ. 361-362.
3. Στόν κατάλογο σημειώνεται ὅτι ἔχει γραφῇ ἀπό 22 Σεπτεμβρίου 1782 μέ-
χρι τό 1783.
4. Βλ. Τρ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΟΥ, 'Η Παιδεία, τόμ. Α', σελ. 222-223. Τό 1783 ἐδί-
δασκε πιθανῶς στή σχολή αὐτή ὁ 'Ιωάννης Πέζαρος γιά δεύτερη φορά.
'Επὶ ἀνωτ., σελ. 222.

Πάτμος

990. αρ. 433¹ ΙΕ' αί. (1421) φύλ. 101

α') φύλ. Εύριπίδου 'Εκάβη

β') φύλ. 43^V-98 τοῦ αὐτοῦ 'Ορέστης.

Τά δράματα παραδίδονται μέ διάστιχο ἐρμηνεία.

Σημείωση. τοῦ γραφέως· φύλ. 98· 'Ετελειώθη μηνὺ Σεπτεμβρίῳ υἱ' ἐνδ(ικτιῶνος) η' τοῦ ,ς λου ἔτους ὑπὸ Γεωργίου Δούκ[α].

I S P A H A

Πατριαρχεῖο 'Ιεροσολύμων

Πατριαρχική Βιβλιοθήκη

991. αρ. 87² ΙΗ' αί. φύλ. 488

α') φύλ. ; Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 'Απολογητικός, "ἐξηγήσεις"
Δανιὴλ Κεραμέως

β') φύλ. 113-241 <τοῦ αὐτοῦ> 'Επιτάφιος εἰς Μ. Βασίλειον, μετάφραση
Δανιὴλ Κεραμέως

γ') φύλ. 326-465 <τοῦ αὐτοῦ> 'Επιστολαί, μετάφραση Δανιὴλ Κεραμέως

δ') φύλ. 466-; <τοῦ αὐτοῦ> εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτήν
'Ιουλιανόν.

1. 'Ιω. ΣΑΚΚΕΛΛΙΩΝΟΣ, Πατριακή Βιβλιοθήκη, σελ.196 καὶ 'Αθ. ΚΟΜΙΝΗ, Πύνακες, σελ. 21.
2. 'Αθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, 'Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη, τόμ. Ε', σελ.380-381. Στὴν ἐσωτερικὴ ὀψὲς τῆς πρώτης πινακίδας τῆς σταχώσεως· Καὶ αὕτη Γεωργίου τοῦ ἐξ 'Εφέσου, εἴτ' οὖν τοῦ ἐκ Κουσάντασι, ὅσπερ γέγονε Δημητρίου ἐμνηχῶρη υἱός... φύλ. 3· Τό χειρόγραφον τοῦτο ἐδωρήσαμην τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ 'Ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Π. Τάφου. Δημήτριος Γ. Οἰκονομίδης ἐκ Σωκίων τῆς Λυδίας. Τῇ 11^η 'Ιουλίου 1908.

Βουκουρέστι

Βιβλιοθήκη Ρουμανικής 'Ακαδημίας

992. άρ. 16(746)¹ Ιθ' αλ. (1821-1822) φύλ. 124
 α') φύλ. 3-16 Πλουτάρχου περί πολυπραγμοσύνης, ἐξήγηση
 β') φύλ. 17-36 < τοῦ αὐτοῦ > περί τοῦ ἀκούειν, ἐξήγηση
 γ') φύλ. 37-51 Μ. Βασιλείου πρὸς τοὺς νέους, ἐξήγηση
 δ') φύλ. 52-95 Συνεσίου 'Επιστολαί, ἐξήγηση
 ε') φύλ. 101-120 'Ηρωδιανοῦ τῆς μετὰ Μάρκον βασιλείας ἱστοριῶν,
 ἐξήγηση.

Σημειώσεις τοῦ γραφέως· α') φύλ. 2· Εἰς Τζερνεούτζι τῇ 16 Αὐγούστου
 1821 β') φύλ. 36· Τζερνεούτζι τῇ 13 'Ιανουαρίου 1822 γ') φύλ. 52·
 τῇ 23 'Ιανουαρίου Τζερνεούτζι.

993. άρ. 90(654)² ΙΗ' αλ. (1788) φύλ. 129
 Στίχου ἀπὸ τὸν 'Ιππόλυτο τοῦ Εὐριπίδου.
 Παραδίδονται ἀκόμη ἱστορία συνοπτικὴ τοῦ ρωσικοῦ βασιλείου, πε-
 ρὶ τῆς ἀρχῆς καὶ συστάσεως τοῦ βασιλείου τῶν Ρωσῶν (sic).
 Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 50^v· 'Εγράφη τό παρόν παρὰ Δημητρίου τοῦ
 Στούρτζα εἰς τοὺς 1788 'Ιαν. 12.

994. άρ. 373 (202)³ ΙΗ' αλ. φύλ. 215
 α') φύλ. 61-91^v Ξενοφῶντος Κύρου Παιδείας προοίμια, μετάφρα-
 ση
 β') φύλ. 93-; < τοῦ αὐτοῦ > Κύρου 'Ανάβασις.
 Παραδίδονται ἐπίσης θέματα.
 Σημείωση· φύλ. 60^v· ,αφ' οὗ Μαΐου λ' ἄρχισεν νά γίνῃ φθορά τοῦ θανατικοῦ
 καὶ τῆς πανούκλας μεγαλοτάτη.

-
1. C. LITZICA, Catalogul, σελ. 497. φύλ. 2· Ex libris Constantini Deme-
 trii Sturza.
 2. C. LITZICA, Catalogul, σελ. 377-378.
 3. C. LITZICA, Catalogul, σελ. 99. φύλ. 1· Καὶ τόδε Ζαχαρίου ἱεροδιακό-
 νου πέλεν.

Λένινγκραντ

995. άρ. F-287/10¹

IH' αί.

φύλ. 244

α') φύλ. 1-82 Έρμηνεία τῶν ἀπορρήτων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ Νι-
κήτα τοῦ καὶ Δαβίδ

β') φύλ. 89-244 Συνεσίου Ἐπιστολαί.

Τὰ κείμενα παραδίδονται μὲ διόστιχο ἐξήγηση.

Σημείωση τοῦ γραφέως· φύλ. 1· Πόνος Ἀναστασίου ἀδελφιδοῦς τοῦ ἐν Πά-
τμῃ διδασκάλου κύρ Βασιλείου.

Τ Ο Υ Ρ Κ Ι Α

Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως

996. άρ. 7²

IH' αί.

φύλ. 106

α') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γνωμικά διόστιχα καὶ τετράστιχα

β') Λιβανίου Πρεσβευτικὸς

γ') Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου Ἐπιστολαί

δ') Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου περὶ τῶν τοῦ βίου ὁδῶν

ε') Βασιλείου Σελευκείας λόγος.

Γραφέας τοῦ χ/φου εἶναι ὁ Ἀναστάσιος Μπέρκος³.

Ζωγράφειο

997. άρ. 36⁴

IH' αί. (1711)

φύλ. 39

α') φύλ. 1-8 Εὐριπίδου Ἑκάβη, ἀκέφαλη καὶ κολοβή

β') φύλ. 9-29 Σοφοκλέους Αἴας, ἀκέφαλος

γ') φύλ. 29^v-39 Θεόγνιδος γνῶμαι ἐλεγειακαί.

Τὰ κείμενα συνοδεύονται ἀπὸ μετάφραση.

Σημείωση· φύλ. 29· Τέρμα εἴληφεν ἡ τοῦ Σοφοκλέους τραγῳδία 1711.

1. I.N. LEBEDEVA, Ἑλληνικά χειρόγραφα. Λένινγκραντ 1975, σελ. 191 (ρωσικά).
φύλ. 11· Ἐκ τῶν τοῦ Ἀναστασίου Προικονησίου μαθητεύσαντος παρὰ τῇ δι-
δασκάλῳ καὶ θείῳ αὐτοῦ κυρίῳ Βασιλείῳ τῇ ἐν Πάτμῃ διαλάμπαντι.

2. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Κατάλογος, ΕΦΣΚ, τόμ. ΑΓ' (1914), σελ. 79.

3. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου, τόμ. Β', σελ. 263.

4. Ἀθ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΕΡΑΜΕΩΣ, Δύο κατάλογοι, σελ. 80.

Λυκόφρονος 'Αλεξάνδρα, μέ σχόλια έτους 1595

Σημείωση τοῦ γραφέως· α') φύλ. 134^v. ἡ παρούσα βίβλος τῆς Λυκόφρονος ἐξηγήσεως ποιηθεῖσα μέν παρά 'Ισαακίου Τζέτζου τοῦ Γραμματικοῦ ἐπι-γραφεῖσα δέ παρά τοῦ ταπεινοῦ Γαβριήλ τοῦ Ἱεροδιακόνου ἀνευ τῶν στίχων τοῦ Λυκόφρονος, ἀπό τῆς 1ε' τοῦ Αὐγούστου μηνός ἕως ὅλον τόν 'Οκτώβριον εἴληψε τό τέλος σὺν θεῷ ἐπὶ ἔτους· β') φύλ.; καί ὅσδε πρὸς τοὺς ἄλλους ὁ Λυκόφρων τοῦ ἐξ 'Αδριανουπόλεως τυγχάνει Σταματίου.

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

ΠΗΓΕΣ

Μαθηματάρια. Βλ. παρουσίαση στο τέταρτο μέρος.

Κρατικά 'Αρχεΐα Βρασσοβού (Βρασον) Ρουμανίας: α') Acte Joan Leca, ἔγγρ. 77, 78, 79. β') 'Αρχεΐο Μιχαήλ Τσούμπρου, ἔγγρ. 714.

'Αρχεΐον τῆς Κοινότητος 'Υδρας, ἔκδ. 'Αντωνίου Αιγνοῦ. Τόμ. Ε' (1778 - 1832). 'Εν Πειραιεῖ 1924.

'Αρχεΐο Ρουμανικῆς 'Ακαδημίας, φάκ. DCLXXXVI / 57.

'Αρχεΐο Τυρνάβου, ΤΧΟ / ΕΒΕ, ἔγγρ. Ρ 38, Ρ 105.

Documente grecești privitoare la Istoria Românilor. Τόμ. XIV/1 καὶ XIV/ 2. 'Εκδ. Eudoxiu de Hurmuzaki. București 1915-1917.

'Εγγραφα ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ 'Αρχιεπισκοπείου. 'Εκδ. 'Ιωακείμ Φοροπούλου. ΕΑ, τόμ. 20 (1900) καὶ 21 (1901).

'Ερμῆς ὁ Λόγιος, ἔτ. 1811-1821.

'Ανωνύμου τοῦ 'Ελληνος, 'Ελληνικὴ Νομαρχία ἤτοι Λόγιος περὶ ἐλευθερίας. Εἰσαγωγή, ἐπιμέλεια Ν.Β. Τωμαδάκη. 'Αθήναι 1948².

'Απολογία Χριστιανικῆ, συντεθεῖσα μὲν ἀνωνύμως ὑπὸ τινος θεοσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ εἰς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν. Νῦν δὲ τό δεῦτερον τύπος ἐκδοθεῖσα διὰ φιλοτίμου δαπάνης τινός φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς χριστιανοῦ. 'Εν Λευσίᾳ τῆς Σαξωνίας 1805.

Βάμβα Νεοφύτου, 'Ομιλία εἰς τὴν ἀνοιξιν τῆς ἐν Χίψ δημοσίου σχολῆς τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1819. 'Εν Χίψ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς σχολῆς.

Γερασίου τοῦ Βυζαντίου, 'Ερμηνεία εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον τῆς τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ Γραμματικῆς φιλοπονηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν Ἱεροδιδασκάλους σοφολογιωτάτου κυρίου Γ... τοῦ Β... τῆς ἐν Πάτρμ Καθηγητοῦ Σχολῆς. 'Ενετίησιν 1756.

Δαμασκηνού ΐερομονάχου παπᾶ Παναγιωτοπούλου, 'Επιστολάριον 'Ελληνικόν τοῦ σοφωτάτου καί πανιερωτάτου Μητροπολίτου Συνεσίου τῆς ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Πτολεμαίδος Πενταπόλεως Κυρίνης μετὰ τῶν ἐξηγήσεων εἰς τό ἄπλοῦν φιλοπονηθέν μετὰ κόπου πολλοῦ χάριν τῶν φιλομαθῶν παρὰ τοῦ λογιστάτου διδασκάλου Κυρίου Δαμασκηνοῦ... Πελοποννησίου τοῦ ἐκ Δημητζάνης. 'Εν Βενετίᾳ 1815.

Δαπόντε Καισαρίου, Κατάλογος ἱστορικός τῶν καθ' ἡμᾶς χρηματισάντων ἐπισήμων Ρωμαίων (1700-1784). Κ.Ν. Σάθα, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', σελ. 71 καί ἐξῆς.

Helladii Alexandri, Status praesens Ecclesiae Graecae in quo etiam causae exponuntur cur Graeci moderni Novi Testamenti editiones in greco-barbara lingua factas acceptare recusent. Praeterea additus est in fine status nonnullarum controversiarum. Impressus A.R.S. MDCCXIV.

Κομνηνοῦ-Υψηλάντου 'Αθανασίου, 'Εκκλησιαστικῶν καί Πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βιβλίων Η', Θ' καί Ι', ἧτοι Τά μετὰ τήν 'Αλωσιν (1453-1789) ἐκδιδόντος 'Αρχιμ. Γερμανοῦ 'Αφθονίδου Σιναΐτου. 'Εν Κωνσταντινουπόλει 1870.

Κοραῖ 'Αδαμαντίου, Πρόδρομος 'Ελληνικῆς Βιβλιοθήκης περιέχων Κλαυδίου Αἰλιανοῦ τήν Πουκίλην 'Ιστορίαν, 'Ηρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ τά σωζόμενα, οἷς προσετέθησαν καί βραχεῖαι σημειώσεις καί Στοχασμοί αὐτοσχέδιοι περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καί γλώσσης. 'Εν Παρισίοις 1805.

- - - , 'Ισοκράτους λόγοι καί ἐπιστολαί μετὰ σχολίων παλαιῶν. Οἷς προσετέθησαν σημειώσεις καί τῶν αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν περὶ τῆς 'Ελληνικῆς παιδείας καί γλώσσης ἀκολουθία. 'Εν Παρισίοις 1807.

- - - , Πλουτάρχου Βίου παράλληλοι, οἷς προσετέθησαν σημειώσεις καί τῶν αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καί γλώσσης ἀκολουθία. 'Εν Παρισίοις 1809.

Κούμα Κωνσταντίνου, Σύνοψις Φυσικῆς εἰς χρῆσιν τῶν πρωτοπείρων μαθητῶν τοῦ Φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Γυμνασίου. 'Εν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1812.

- - - , Σύνοψις ἐπιστημῶν διὰ τούς πρωτοπείρους περιέχουσα 'Αριθμητικὴν, Γεωμετρίαν, νέαν Γεωγραφίαν, 'Αστρονομίαν, Λογικὴν καί 'Ηθικὴν. Συλλεχθεῖσα μὲν εἰς χρῆσιν τοῦ Φιλολογικοῦ τῆς Σμύρνης Γυμνασίου, ὑπὸ Κ... Μ... Κ... 'Εν Βιέννῃ τῇ Αὐστριακῇ 1819.

- Κούμα Κωνσταντίνου, 'Ιστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας ἐκ παλαιῶν ἀπανθιθεῖσα καί τά νεώτερα ἐξ ἀρίστων Γερμανῶν ἱστοριογράφων ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσα. Δια-
φωτισμός-Ἐκπαίδευση, τόμ. 12ος. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1832.
Φωτοανατύπωση ἀπό τό Ν. Καραβία. Ἀθήναι 1966.
- Crusii M., Turcograecia. Ἐν Βασιλείᾳ 1584.
- Λασσάνη Γ. - Γενναδίου Γ., Στοιχειώδης Ἐγκυκλοπαιδεία τῶν παιδικῶν μα-
θημάτων. Τόμ. Α'-ς'. Ἐν Μόσχῃ 1819-1821.
- Leak William Martin, Travels in the Morea. Τόμ. 2ος. London 1830.
- Μελετίου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστική Ἱστορία μετενεχθεῖσα ἐκ
τῆς ἐλληνικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀπλοελληνικὴν φράσιν ... καί
πλουτισθεῖσα μέ πολλὰς χρησίμους καί ἀναγκαίας ὑποσημειώσεις πα-
ρά Γεωργίου Βενδότη. Τόμ. Α'-Γ'. Ἐν Βιέννῃ 1783-1784. Προσθήκη
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Μελετίου Μητροπολίτου Ἀθηνῶν πρὸς
ἐξακολουθεῖν τῶν ἄλλων τριῶν τόμων ἐρανισθεῖσα μετὰ προσοχῆς
καί ἐπιμελείας... παρὰ Γεωργίου Βενδότη. Τόμ. Δ'. Ἐν Βιέννῃ
1795.
- Μοισιόδακος Ἰωσήπου, Πραγματεία περὶ παίδων ἀγωγῆς ἢ Παιδαγωγία συντεθεῖ-
σα παρὰ Ἰ... τοῦ Μ... Ἐνετίῃσι 1779.
- , Ἀπολογία. Μέρος πρῶτον. Ἐν τῇ Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας 1780.
- Πατούσα Ἰωάννου, Ἐγκυκλοπαιδεία φιλολογικὴ εἰς τέσσαρας τόμους διηρημένη
πρὸς χρῆσιν τῶν φιλολόγων καί φιλομαθῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης
συναρμολογηθεῖσα ... παρὰ τοῦ ἐν Ἱερεῦσιν Αἰδεσιμωτάτου καί Λογιωτά-
του Ἰ... Π... Τόμ. Α'-Δ'. Ἐνετίῃσι 1710.
- Pockocke Richard, Voyages ... en Orient, dans l'Égypte, l'Arabie... traduit
de l'Anglois sur la seconde édition par M. Eydous. Τόμ. 4ος. Neuf-
châtel MDCCLXXIII.
- Προκοπίου-Παμπέρη Δημητρίου, Μοσχοπολίτου, Ἀπαρίθμησις λογίων Γραικῶν.
J.A. Fabricii, Bibliotheca Graeca. Τόμ. 11. Hamburg 1722, σελ.
769-808. Καί φωτοανατύπωση ἀπό τό Ν. Καραβία. Ἀθήναι 1966.

Pouqueville, Voyage de la Grèce. Τόμ. 4. Paris 1827.

Rizos-Néroulos Jakovsky, Cours de Littérature grecque moderne. Gênevè-Paris 1828.

Σοφianoῦ Νικολάου τοῦ Κερκυραίου, Γραμματική τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης νῦν τό πρῶτον κατὰ τό ἐν Παρισίοις χειρόγραφον ἐκδοθεῖσα ἐπιμελείᾳ καί διορθώσει Αἰμυλίου Αεγρανδίου. Ἐν Παρισίοις 1870.

Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue Néo-hellénique, ἀρ. 6. Paris 1870.

--- , Παιδαγωγός... Εἰς τὴν Βενετίαν 1544.

ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Ἀβδάλη Ἀθανασίας Κ., Ἡ "Ἐγκυκλοπαιδεία Φιλολογική" τοῦ Ἰωάννη Πατού-
σα. Συμβολή στήν ἱστορία τῆς Παιδείας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ (1710-
1839). Διδακτορική διατριβή. Ἀθήνα 1984.
- Ἀγγελοπούλου Γ., Τά κατά τόν αὐόδιμον Πατριάρχη Γρηγόριον τόν Ε'. Ἀθή-
ναι 1865.
- Ἀγγέλου Ἀλκη, Τό Χρονικό τῆς Ἀθωνιάδας, δοκίμιο Ἱστορίας τῆς Σχολῆς
μέ βάση ἀνέκδοτα κείμενα. Νέα Ἑστία. Χριστούγεννα 1963.
- , Πλάτωνος τύχαι (Ἡ λόγια παράδοση στήν Τουρκοκρατία). Ἀθήνα
1963.
- Ἀθανασιάδου Κυρίλλου, Τά περὶ τόν Νεκτάριον, Πατριάρχη τῶν Ἱεροσολύμων.
Ἐπὶ, ἔτ. 13(1890) σελ. 73 καί ἐξῆς.
- Ἀθηναγόρα ἀπό Μ. Πρωτοσυγγέλλων καί ἀπό Παραμυθίας, Κατάλογος τῶν χει-
ρογράφων τῆς ἐν Χάλκῃ Μονῆς τῆς Παναγίας. ΕΕΒΣ, τόμ. 12 (1936),
σελ. 285-316.
- Ἀμάντου Κωνσταντίνου Ι., Ἡ παιδεία εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην Χίον (1566-
1822). Ἑλληνικά, τόμ. 3(1930) σελ. 381 καί ἐξῆς.
- , Διδάσκαλος διδασκάλων. Οἱ Καλλιάρχει τῆς Χίου. Ἑλληνικά, τόμ.
8(1935), σελ. 73-84.
- , Τά Γράμματα εἰς τὴν Χίον κατά τὴν Τουρκοκρατίαν, 1566-1822. (Σχο-
λεῖα καί Λόγιοι). Πειραιεύς. 1946.
- , Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ. Θεσσαλονίκη 1953.
- Anastasijewic Drag. N., Die paränetischen alphabete in der Griechischen
Literatur. München. 1905.
- Ἀναστασίου Ἰωάννου Ε., Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων Ἱ. Μητροπόλεως
Σάμου. Θεσσαλονίκη 1973.
- Ἀντωνίου, Μητροπολίτου πρ. Ἡλείας, Κατάλογος χειρογράφων καί ἐντύπων
τῆς ἐν Σκιάθῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Θεο-
λογία, τόμ. 32(1961) σελ. 393 καί ἐξ.
- Ἀποστολίδου Κ., Τά ἑλληνικά ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα ἐπὶ Τουρκοκρατίας
καί τοῦ βουλγαρικοῦ καθεστώτος μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνι-
κῆς κοινότητος. Θρακικά, τόμ. 2ος (1929) σελ. 94-121.

- 'Αποστολοπούλου Α., 'Ο 'Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ τὸ "Ὑπόμνημα" τοῦ Κορυθαλέα στὸ "Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς" τοῦ 'Αριστοτέλη. 'Ελληνικά, τόμ. 29 (1976),σελ. 311-315.
- 'Αραβαντινοῦ Παναγιώτου, Βιογραφικὴ συλλογὴ λογίων τῆς Τουρκοκρατίας. Εὐσαγωγή-ἐπιμέλεια Κ.Θ. Δημαρᾶ. 'Ιωάννινα 1960.
- Argyropoulos Roxane D., Le discours de Benjamin de Lesbos à l'Académie princière de Bucarest (1818). Συμπόσιον 'Η ἐποχὴ τῶν Φαναριωτῶν. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 167-174.
- 'Αριστοκλέους Θ., 'Αναγίας ὁ Πάριος. 'Εν Κωνσταντινουπόλει 1866.
- 'Αρκᾶ Νικ. 'Εμ. 'Αθανάσιος. 'Ο Πάριος. ΘΗΕ, τόμ. 1(1962),στῆλ. 562-573.
- Astruc Charles - Marie-Louise Concasty, Catalogue des manuscrits grecs. Troisième partie. Le supplément grec. Τόμ. III. Paris 1960.
- Aubretton R., Démétrius Triclinius et les révisions médiévales de Sophocle. Paris 1949.
- , L'archétype de la tradition planudéenne de l'Anthologie grecque. Scriptorium, τόμ. 23(1969), σελ. 69-87.
- Βακαλοπούλου 'Αποστόλου Ε., 'Ιστορία τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ τόμ. Α'-Δ'. Θεσσαλονίκη 1968-1973.
- , Πηγές τῆς 'Ιστορίας τοῦ Νέου 'Ελληνισμοῦ. Τόμ. Α'-Β'. Θεσσαλονίκη 1965-1977.
- Βαλέτα Γ., 'Ιστορία τῆς 'Ακαδημίας Κυδωνιῶν. Μικρασιατικὰ Χρονικά, τόμ. 4 (1948), σελ. 154 καὶ ἐξῆς.
- Βαλέτα 'Ιωάννου Ν., Φωτίου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως 'Επιστολαί, αἷς δύο τοῦ αὐτοῦ παρήρηται πονημάτων ... ὑπὸ 'Ι... Β.... 'Εν Λονδίνῳ ... 1864.
- Βασιλείου Πάνου, Οἱ σχολές τῶν 'Αγράφων στά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Φου-μελιώτικο 'Ημερολόγιον. "Ετ. 1957, σελ. 146-151.
- , Μαθηταὶ τῆς Παλαμαίας σχολῆς. Φθιῶτις, τόμ. Ε' (1959), σελ. 209-211.

Βασιλείου Πάνου, Γεαννούλης Εύγένιος. ΘΗΕ, τόμ. 4 (1964), στήλ. 509-

512.

--- , Γόρδιος 'Αναστάσιος. ΘΗΕ, τόμ. 4 (1964), στήλ. 621-623.

Βασιλικοπούλου-Ίωαννίδου 'Αγνής, 'Η ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων κατὰ τὸν
IB' αἰῶνα εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ὁ Ὅμηρος. 'Εν 'Αθήναις 1971-72.

Βέη Ν.Α. Ἀγνωστὴ παράφρασις τῆς 'Ιλιάδας. Νουμάς, τόμ. 2 (1904) ἀρ. 120,
σελ. 6.

--- , Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Θεραπναῦς Μονῆς 'Αγ.Τεσ-
σαράκοντα. 'Επετηρὶς Παρνασσοῦ, τόμ. 8 (1904), σελ. 93 καὶ ἐξῆς.

--- , Quelques manuscrits grecs. Rénue de Philologie, de Littérature,
et d'Histoire anciennes N.S. τόμ. 35(1911) σελ. 340 καὶ ἐξῆς.

--- , Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ
Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Τόμ. Α'-Β'. 'Εν 'Αθήναις 1915, 1957.

--- , Περικλέους Γ. Ζερλέντου, 'Αντώνιος ὁ Βυζάντιος διδάσκαλος τῆς ἐν
Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς (βιβλιοκρισία). Πανα-
θήναια, τόμ. 14 (1907) σελ. 90.

--- , Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Λευκασίῳ μονῆς 'Αγ. 'Αθα-
νασίου. ΔΙΕΕ, τόμ. 9 (1926) σελ. 66 καὶ ἐξῆς.

--- , Ποντικὰ χειρόγραφα ἐν τῇ Μουσείῳ τοῦ Κάστρου 'Αγκύρας. 'Αρχεῖον
Πόντου, τόμ. 9 (1939), σελ. 221-222.

--- , 'Εκ τῆς βιβλιοθήκης Σεβαστοῦ Κυμνήτη. 'Αρχεῖον Πόντου, τόμ. 13
(1948), σελ. 211-214.

--- , Τὰ χειρόγραφα τῶν Μετεώρων. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν χειρογρά-
φων κωδίκων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὰς Μονὰς τῶν Μετεώρων, ἐκδοδόμε-
νος ἐκ τῶν καταλοίπων Ν... Β... Τόμ. Α', 'Αθήναι 1967.

Benesevič V., Catalogus codicum manuscriptorum graecorum qui in monasterio
Sanctae Catharinae in monte Sina asservantur. Τόμ. III/1, Petropo-
li 1917.

Βεργωτῇ Γ.Θ., 'Η ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Σύμην. 'Ιστορικὴ ἔκθεσις ἀπὸ τοῦ 1765
μέχρι σήμερον. Ρόδος 1968.

- Bianu J.-Hodos N. - Simonescu D., Bibliografia românească veche. Τόμ. I-IV. București 1903-1944.
- Vitti M., Nicolà Sofianos e la commedia dei Tre Tirani di A. Ricchi. Napoli 1966.
- Βλάχου Παναγιώτου Κ., Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός καί τό φερώνυμον 'Ελληνομουσεῖον. Ἀθήναι 1976.
- Boas M., Planude's Metaphrasis der sog. Disticha Catonis. BZ, τόμ. 31 (1931), σελ. 241-257.
- Βοσταντζή Νικ. Α., Ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἰωάννινα 1955.
- Βρανούση Λεάνδρου, Ἀθανάσιος Παλλίδας. Ἰωάννινα 1952.
- , Manuscripts, livres, imprimeries et maisons d'édition. [Athènes] 1981.
- Bréhier L., Notes sur l'histoire de l'enseignement supérieur à Constantinople. Byzantion, τόμ. 3 (1926), σελ. 73-94 καί τόμ. 4 (1927-28), σελ. 13-28.
- Briquet C.M., Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. Τόμ. I-IV. Leipzig 1923.
- Browning Robert, The Patriarchal School at Constantinople in the Twelfth Century. Byzantion, τόμ. 32 (1962), σελ. 167-202 καί τόμ. 33 (1963), σελ. 12-40.
- Γεδεών Μανουήλ, Σχολεῖα καί βιβλία κατὰ τόν ΙΖ' αἰ. ΕΑ, τόμ. 8 (1888), σελ. 303-306, 310-312.
- , Σχολεῖα καί βιβλία κατὰ τόν ΙΗ' αἰ. ΕΑ, τόμ. 8 (1888), σελ. 318-321, 329-330.
- , Γράμματα ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ πόλεως. Κωνσταντινούπολις 1913.
- , Πνευματική τῶν Χίων ἀνάπτυξις πρό ἐτῶν διακοσίων. Ἐπετηρίς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, τόμ. 12 (1962) σελ. 38-45.
- Gercke A., Theodoros Gazes. "Festschrift der Universität Greifswald", Greifswald 1903.

- Γιαννακοπούλου Κ.Ι. (D.J. Giannakopoulos), "Έλληνες λόγιοι εἰς τὴν Βενετίαν. Μετάφρασις Χ.Γ. Πατρυνέλη. Ἀθήναι 1965.
- Γκύνη Δ. - Μέξα Β., "Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία, 1800-1863. Τόμ. Α'-Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1939-1957.
- Γκύνη Δημητρίου, Τὰ ἀνώνυμα ἔργα τοῦ Κοραΐ. Ἀθήνα 1948.
- Γκιών Καρόλου, "Ἱστορία τῆς νήσου Σίφου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων μετὰ τῆς περιγραφῆς τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μεταλλείων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὑπὸ Κ... Γ... σχολάρχου. Ἐν Σύρῳ 1876.
- Γριτσοπούλου Τάσου Ἀθ., Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης. ΕΕΒΣ τόμ. 22 (1952), σελ. 183-226 καὶ 24(1954), σελ. 230-274.
- , Σχολὴ Δημητσάνης. Ἐν Ἀθήναις 1962.
- , Μακρῆς Βησσαρίων. ΘΗΕ, τόμ. 8(1966), στήλ. 519-520.
- , Πατριαρχικὴ Μεγάλὴ τοῦ Γένους Σχολή. Τόμ. Α'- Β'. Ἐν Ἀθήναις 1966-1971.
- Dain A., Un recueil byzantin des Fables de Babrios. Πεπραγμένα τοῦ Θ' Ἀι-
ωνοῦς Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου. Τόμ. 3(1958), σελ. 106 καὶ ἐξ.
- , Les manuscrits. Paris 1975³.
- Δασκαλάκη Ἀποστόλου, Ἡ ἐλληνικὴ παιδεία κατὰ τὸν Ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. ΕΕΦΣΠΑ, τόμ. 8(1957-58), σελ. 274 καὶ ἐξ.
- Datema Cornelis, Asterius of Amasea. Homilies I-XIV. Text, introduction and notes. Leiden 1970.
- Demetracopoulos Ph. A., The exegeses of the Canons in the twelfth century as school texts. Δίπτυχα, τόμ. 1(1979), σελ. 143-157.
- Δημαρᾶ Κ.Θ., Ἡ σχολὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους στὰ 1800. Ἑλληνικά, τόμ. 15(1957), σελ. 141-171.
- , Ἀντώνιος Στρατηγός. Ὁ Ἐρανιστής, τόμ. 1(25), 1967.
- , Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, (Ἀθήνα) 1968⁴.

- Dimaras C. Th., *La Grèce au temps des Lumières*. Genève 1969.
- Δημαρά Κ.Θ., *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*. 'Αθήνα 1980².
- Δημητράκοπούλου 'Ανδρονίκου, Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα. 'Εν Λειψίῳ 1871.
- , 'Ορθόδοξος 'Ελλάς ἦτοι περὶ τῶν 'Ελλήνων τῶν γραφάντων κατὰ Λατί-
νων καὶ περὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. 'Εν Λειψίῳ 1872.
- Dima-Dragan Corneliu, *Biblioteca unui umanist Român, Constantin Cantacuzi-
no Stolnicul*. București 1967.
- , *La bibliophilie des Mavrocordato*. Συμπόσιον 'Η ἐποχὴ τῶν Φαναριω-
τῶν (21-25 'Οκτ. 1970). Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 209-216.
- Δοσίου Ν.Γ., Εὐριπίδου 'Εκάβη μετὰ ψυχαγωγίας ἐξ ἰδιογράφου Λάμπρου τοῦ Φω-
τιάδου καὶ νεωτέρων ἐξηγητικῶν σχολίων καὶ σημειώσεων. 'Εν Γαλα-
ζίῳ 1884.
- , Τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα τῆς ἐν 'Ιασίῳ Κεντρικῆς Βιβλιοθήκης. *Studi
Greco-romane*. Τεύχ. 2-3. 'Εν 'Ιασίῳ 1962.
- Draguț Vasile, *Le monastère de Vacaresti expression des relations artisti-
ques Roumano-grecques*. Συμπόσιον 'Η ἐποχὴ τῶν Φαναριωτῶν. (21 -
25 'Οκτ. 1970). Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 295-300.
- Du Cange du Fresne Caroli, *Glossarium ad scriptores Mediae et infimae grae-
citatatis in quo Graeca vocabula novatae significationis aut usus ra-
rioris, barbara, exotica, ecclesiastica, liturgica, tactica, nomi-
ca, iatrica, botanica, chymica explicantur, eorum nationes et ori-
ginationes reteguntur*. Tomus secundus. Lugduni MDCLXXVIII.
- Δουβουνιώτου Κ., Μελέτες 'Αερῶν περὶ τοῦ τοῦ τοῦ ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Β',
τόμ. 19 (1920), σελ. 326-341.
- , Κρίσεις περὶ τῶν συγγραμμάτων 'Αερῶν τοῦ Αἰνυτίου. ΕΠΕΣ, τόμ. 1
(1924), σελ. 36-44.
- , *Εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν βυζαντινὴν γλῶσσαν*. Θεσσαλονίκη, τόμ.
12(1934), σελ. 242 καὶ ἐξῆς.
- , Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης Ζαγοράς. ΝΕ, τόμ. 13(1937)σελ.
109 καὶ ἐξῆς.

Duțu Alexandru, Un livre de chevet dans les Pays Roumains au XVIIIe siècle:

"les dits des philosophes". RESEE, τόμ. 4(1966) σελ. 513-533.

---, Les livres de sagesse dans la culture Roumaine. Bucarest 1971.

Ἐπιστολάριον ἐκ διαφορῶν ἐρανισθέν καί τυπωθέν Πατριαρχεύοντος τοῦ Παναγιωτάτου... κυρίου Καλλινίκου, προσφωνηθέν δέ τοῖς τῶν Ἑλλήνων φιλομαθέσι νέοις. Ἐτελ 1804.

Εὐαγγελίδου Τρύφωνος, Τά σχολεῖα τῆς Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Θρακικά (παράρτημα 3ου τόμου). Ἐν Ἀθήναις 1931, σελ. 59-83.

---, Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Τόμ. Α'-Β'. Ἐν Ἀθήναις 1936.

Εὐστρατιάδου Σωφρονίου - Ἀρχαδίου Βατοπεδηνοῦ, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων. Ἐν Κανταβρυγίᾳ τῆς Νέας Ἀγγλίας καί ἐν Παρισίοις 1924.

--- - Σπυρίδωνος μοναχοῦ τοῦ Λαυριώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγίστης Λαύρας (τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει). Paris 1925.

Ζαβίρα Γεωργίου Ἰ., Νέα Ἑλλάς ἢ Ἑλληνικόν θέατρον. Ἀθήνησι 1872. Ἀνατύπωση πρώτης ἐκδόσεως, Ἀθήναι 1972.

Ζαχαροπούλου Νίκου Γρ., Ἡ Παιδεία στήν Τουρκοκρατία. Θεσσαλονίκη 1983.

Ζερλέντη Περικλέους, Δύο διδάσκαλοι τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, Ἀντώνιος Βυζάντιος καί Χρύσανθος ὁ Αἰτωλός. Πλάτων, τόμ. 7(1885), σελ. 289 καί ἐξῆς.

---, Προσθήκαι εἰς τὰ περὶ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου. ΔΙΕΕ, τόμ. 7(1910-1918), σελ. 470 καί ἐξῆς.

---, Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος διδάσκαλος τῆς ἐν Κων/πόλει Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. ΒΖ, τόμ. 16(1917), σελ. 241 καί ἐξῆς.

---, Περὶ τῶν ἐν Χίῳ φροντιστηρίων. Ἀθηνᾶ, τόμ. 29(1917), σελ. 241 καί ἐξῆς.

---, Περὶ τοῦ ἐν Μυκόνῳ σχολείου τοῦ ἀγίου Λουκά. Ἀθῆναι 1917.

Ζήση Θεοδώρου Ν., Γεννάδιος Β' Σχολάριος. Βίος-συγγράμματα-διδασκαλία.

Ἀνάλεκτα Βλατάδων, ἀρ. 30. Θεσσαλονίκη 1980.

Ζώρα Γερασίου Γ., Βασιλείου Κεφάλαια παραινετικά. Παρνασσός, τόμ. 25

(1983), σελ. 106-124.

Θερεσιανού Δ., Ἀδαμάντιος Κοραΐς. Τόμ. Α'-Γ'. Ἐν Τεργέστη 1889-1890.

Θεσπρωτοῦ Π., [Παναγιώτης Παλαμᾶς] Πανδώρα, τόμ. 17(1867), σελ. 380-383.

Iorga N., Histoire des Roumains et de leur civilisation. Paris 1920.

Irigoin Jean, Histoire du texte de Pindare. Paris 1952.

Județele României Socialiste. Editia A II-A. Editura politica. București 1972.

Καβαβιά Σπύρου Α., Αἱ βιογραφίαι τοῦ Ἀναστασίου Γορδίου. Παρνασσός, τόμ. 9 (1967), σελ. 148-152.

Καλλωμάχου Δημητρίου, Τά ἐν Καῦρῳ σχολεῖα τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Εφ, τόμ. 12(1913) σελ. 289-304.

---, Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Συμπλήρωμα. Εφ, τόμ. 16(1917), σελ. 148 καὶ ἐξῆς.

Camariano-Cioran Ariadna, Les Académies principales de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs. Thessaloniki 1974.

---, Parénèses Byzantines dans les Pays Roumains. Etudes byzantines et post-byzantines. Τόμ. 1(1979), σελ. 117-133.

Camariano Nestor, Catalogul manuscriselor grecești din Biblioteca Academiei Române. Τόμ. II, București 1940.

Καμηλάρη Ρήγα, Γρηγορίου Κωνσταντᾶ βιογραφία, λόγοι, ἐπιστολαί, μετὰ περιγραφῆς τῶν Μηλεῶν καὶ τῆς σχολῆς αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις 1897.

Κανδηλάπτου Γεωργίου Θ., Γεωγραφικὴ καὶ ἱστορικὴ περιγραφή τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Χαλδίας τοῦ Πόντου ἐνδόξου κώμης τὰ φυτῖνα μετὰ λεξικοῦ βιογραφικοῦ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδελχθέντων ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ μετὰ παρατήματος τῆς ἱστορίας τῆς ἐν αὐτοῖς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Θεσσαλονίκη 1949.

- Κανδηλάπτου Γεωργίου Θ., Κατάλογος κωδίκων τοῦ Ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου Ἀργυροπόλεως. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 27(1966),σελ.110 καί ἐξῆς.
- , Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Βασιλικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Πατριαρχικῆς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου Χουτουρά. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 28(1966), σελ. 125 καί ἐξῆς.
- , Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἱερᾶς ἐνοριακῆς Μονῆς Ἀγίου Γεωργίου Χαλκυναρά τῆς ἐν τῷ ποταμῷ Χάρκερας. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 28(1966), σελ. 135 καί ἐξῆς.
- , Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Βασιλικῆς, Σταυροπηγιακῆς καί Πατριαρχικῆς Μονῆς Θεοτόκου Γουμεράς. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 28 (1966), σελ. 133 καί ἐξῆς.
- , Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ἀργυροπόλει Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἢ τῆς Ἀγίας Τριάδος. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 28(1966), σελ. 138 καί ἐξῆς.
- , Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης Γεωργίου Θ. Κανδηλάπτου. Ἀρχεῖον Πόντου, τόμ. 28(1966), σελ. 145 καί ἐξῆς.
- , Ὁ πνευματικός φάρος τῆς ἐπαρχίας Χαλδίας ἤτοι ἡ Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου τῆς Ἀργυροπόλεως τοῦ Πόντου καί ἐν παραρτήματι ἡ Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου τῆς Ἀργυροπόλεως. Θεσσαλονίκη 1970.
- Καρά Γιάννη. Οἱ θετικῆς-φυσικῆς ἐπιστῆμες στόν ἑλληνικό 18ο αἰῶνα. Ἀθήνα 1977.
- , Θεόφιλος Καῖρης, Κωνσταντῖνος Κούμας. Δυό πρωτοπόροι δάσκαλοι τοῦ Γένους. Ἀθήνα 1977.
- Καραθανάση Ἀθ. Ε., Ἡ ἐκκλησιαστική ρητορική στόν Ἀγ. Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων. Θησαυρίσματα,τόμ. 9(1972), σελ. 155 καί ἐξῆς.
- , Ἡ Φλαγγίνειος Σχολή τῆς Βενετίας. Θεσσαλονίκη 1975.
- , Des Grecs à la Cour de C. Brîncoveanu Voévod de Valachie (1688 - 1714). Balkan Studies, τόμ. 16/1 (1975), σελ. 56-59.
- Καρανικόλα Ἀλεξάνδρου Σ., Κατάλογος χειρογράφων προερχομένων ἐκ τῆς σχολῆς Σύμης. Ἑλληνικά, τόμ. 32(1970), σελ. 38-56.
- , Δανιήλ Κεραμέως εἰσαγωγή περί τοῦ ὅπως δεῖ ἐρμηνεύειν τόν κατά γραμματικήν λόγον. Δωδεκανησιακόν Ἀρχεῖον, τόμ. 6(1976), σελ.67-80.

- Carataşu Mihail, La bibliothèque d'un grand négociant du XVIIIe siècle: Grégoire Antoine Avramios. Συμπόσιον 'Η ἐποχή τῶν Φαναριωτῶν. Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 135-143.
- Καρατζᾶ Σταμάτη, Κοραΐς καὶ Νικολόπουλος. Collection de l'Institut Français d'Athènes. 1949 .
- Καρναπᾶ Κλήμεντος, 'Ιάκωβος ὁ Πάτριος ὡς διδάσκαλος ἐν τῷ 'Αντιοχειακῷ καὶ τῷ 'Ιεροσολυμιτικῷ θρόνῳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰ. 'Επὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων πηγῶν. 'Ιερουσαλήμ 1906.
- Kinini Katerina, Le discours de Nicoclès par Misiodax. 'Ελληνικά, τόμ. 29 (1976), σελ. 61-115.
- Κιρμύτση Παρθενίου 'Ι., Κατάλογος τῶν χειρογράφων (κωδίκων) τῆς βιβλιοθήκης τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Κυπριακαὶ Σπουδαί, τόμ. 3(1939). Λευκωσία 1940.
- Κλεόπα Διονυσίου, 'Ερμηνεία εἰς τοὺς ΠΝ' ψαλμοὺς τοῦ Προφητᾶνακτος Δαβὶδ συντεθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀουδίου Πατριάρχου 'Ιεροσολύμων 'Ανθίου, ἥς προτέτακται βιογραφία τοῦ συγγραφέως καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν Βίβλον τῶν Ψαλμῶν, ἀμφοτέρω συγγραφεύς ὑπὸ Δ... Κ... Καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Σχολῇ τῶν 'Ιεροσολύμων. Τόμ. Α'. 'Εν 'Ιεροσολύμοις 1855.
- Clogg Richard, 'Ο Parsons καὶ ὁ Fisk στὸ Γυμνάσιον τῆς Χίου τὸ 1820. 'Ο 'Ερανιστής, τόμ. 5(1967-68), σελ. 177-193.
- Knös Börje, L'histoire de la littérature néo-grecque. Le période jusqu'en 1821. Uppsala. 1962.
- Κοικυλίδου Κλεόπα, Κατάλοιπα χειρογράφων 'Ιεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης. 'Ιερουσαλήμ 1899.
- Κόκκωνα Γιάννη, Κατάλογος τῶν ἀρχετύπων τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς 'Ελλάδος. Τετράδια ἐργασίας ΚΝΕ τοῦ ΕΙΕ. 'Αρ. 5. 'Αθήνα 1983.
- Κόλλια 'Ιωάννης, 'Ο Σεβαστὸς Κυμινῆτης καὶ ἡ ἔδρυσή τοῦ φροντιστηρίου τῆς Τραπεζούντας. 'Ελληνικά, τόμ. 30(1977-78), σελ. 294 καὶ ἐξῆς.
- - - , Bibliothèques et manuscrits de Trébizonde. 'Αρχεῖον Πόντου, τόμ. 35(1978), σελ. 282-289.
- Κομίνη 'Αθανασίου, Γρηγορίου τοῦ Κορινθίου ἐξηγήσεις εἰς τοὺς ἱεροὺς λειτουργικοὺς Κανόνας 'Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ τοῦ Μελωδοῦ. Akten des XI Internat. Byzantinisten Kongress. München 1969, σελ. 248 καὶ ἐξῆς.
- - - , Πίνακες χρονολογημένων πατριακῶν κωδίκων. 'Εν 'Αθήναις 1968.

- Κομνηνοῦ Π., Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολῶν ἡμῶν καὶ διδασκάλων. ΕΑ, τόμ. 34(1913), σελ. 459-461.
- Κονόμου Ντίνου, Συμπληρωματικὸς Κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Συνέχεια τῶν καταλόγων τοῦ Σπ. Π. Λάμπρου. Ἀριθ. 242-448. Ἀθῆναι 1965.
- Κοντογιάννη Παντ. Μ., Εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ εὗκου Καραγιάννη. (Τεσσαρακονταετηρίδα Κόντου). Ἀθῆναι 1909, σελ. 188-198.
- Constantinides C.N., Higher Education in Byzantium in the thirteenth and early fourteenth centuries (1204-ca. 1310). Nicosia 1982.
- Κούρκου Ἑλένης, Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος (1755-1830). ΒΝJ, τόμ. (1964).
- Κουκουλέ Φαίδωνος, Τὰ σχολεῖα τῆς Κυνοῦρίας κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 10^{ου} αἰῶνος. Ἀθηνᾶ, τόμ. 39(1927), σελ. 107-114.
- Κουρίλα Εὐλόγιου, Μητροπολίτου Κορυτσᾶς, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Ἱερᾶς Σκήτης Καυσοκαλυβίων καὶ τῶν Καλυβῶν αὐτῆς. Ἀγιορειτικὴ βιβλιοθήκη, ἄρ.5. Paris 1930.
- , Ἀναστάσιος Ἱερεὺς Παπαβασιλόπουλος Ἰωαννῆς καὶ ἡ ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία του. Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, τόμ. 4(1955), σελ. 996-1003 καὶ 1096-1100.
- Κούρκουλα Κωνστ. Κ., Ἡ θεωρία τοῦ κηρύγματος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀθῆναι 1957.
- Κουρνούτου Γεωργίου, Σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατουμένης Καστοριάς. Γέρας Ἀντωνίου Κεραμοπούλου. Ἀθῆναι 1953, σελ. 426-467.
- Κουρούση Εἰρήνης, Ἡ διδασκαλία τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ ἡ "θεματογραφία" τοῦ Διασωρηνοῦ. Κείμενα καὶ μελέται Νεοελληνικῆς Φιλολογίας. Ἀθῆναι 1969.
- Cronț Gheorghe, L'Académie de Saint-Sava de Bucarest au XVIIIe siècle. Le contenu de l'enseignement. RESEE, τόμ. 4(1966), σελ. 437-473.
- Κρουμπάχερ Κ., Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γεωργίου Σωτηριάδου. τόμ. Α'-Γ'. Ἐν Ἀθήναις 1897-1900. Καὶ φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση, 1974.
- Κτενᾶ Χριστοφόρου, Λεύκωμα τῆς ἐν Στεφανουπόλει ἐθνικῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐπὶ τῇ ἐκατονπεντηκονταετηρίδι αὐτῆς (1787 - 1937). Βουκουρέστιον 1937.

Κυριακίδου Έπαμ. Θ., Βιογραφία των έκ Τραπεζοῦντος καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρις ἡμῶν ἀκμασάντων λογίων μετὰ σχεδιάσματος ἱστορικοῦ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου τῶν Τραπεζούντων. Ἐν Ἀθήναις 1897.

--- , Ἱστορία τῆς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα Ἱερᾶς Βασιλικῆς Πατριαρχικῆς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Σουμελά. Ἐν Ἀθήναις 1898.

Κωνσταντινίδου Ἰωάννη Χ., Ἄνθιμος, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. ΘΗΕ, τόμ. 2(1963) στήλ. 775-776.

--- , Εὐγένιος. Ὁ Βούλγαρος. ΘΗΕ, τόμ. 5(1964), στήλ. 1007-1013.

--- , Εὐγένιος. Ὁ Καραβίας. ΘΗΕ, τόμ. 5(1964), στήλ. 1013-1015.

--- , Ἰγνάτιος. Ὁ Σαράφογλου. ΘΗΕ, τόμ. 6(1965) στήλ. 726-727.

Λαδᾶ Γ.Γ., - Χατζηδημόμου Ἀ.Α., Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791-1795. Ἀθήνα 1970.

Lacombrade Christian, Le discours sur la royauté de Synésios de Cyrène à l'empereur Arcadius. Paris 1951.

Λάμπρου Σπυρίδωνος Π., Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων. Τόμ. Α΄ -Β΄. Ἐν Κανταβρυγιά τῆς Ἀγγλίας 1895-1900.

--- , Γεωργίου τοῦ Αἰτωλοῦ μῦθοι νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενοι. ΔΙΕΕ, τόμ. 5(1896-1900), σελ. 8-102.

--- , Κατάλογος κωδίκων ἐν ταῖς μοναῖς τῆς νέας Ἀνδρου Ἀγίων Νικολάου καὶ Παναχράντων καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Κορυθίου. Ἐν Ἀθήναις 1899.

--- , Κατάλογος κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἑθνικῆς.
1. Κώδικες τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ΝΕ, τόμ. 1(1904) σελ. 89 καὶ ἐξ. 2(1905) σελ. 226 καὶ ἐξ. 3(1906) σελ. 113 καὶ ἐξ. 4(1907) σελ. 105 καὶ ἐξ. 5(1908) σελ. 100 καὶ ἐξ. 6(1909) σελ. 77 καὶ ἐξ.
2. Κώδικες τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας, ΝΕ, τόμ. 6(1904) σελ. 230 καὶ ἐξ. 7(1910) σελ. 75 καὶ ἐξ. 8(1911) σελ. 80 καὶ ἐξ. 9(1912) σελ. 299 καὶ ἐξ. 10(1913) σελ. 471 καὶ ἐξ. 3.

- Κώδικες της Βιβλιοθήκης 'Αλεξίου Κολυβά, ΝΕ, τόμ. 11(1914) σελ. 471 καὶ ἐξ., 12(1915) σελ. 105 καὶ ἐξ. 13(1916) σελ. 120 καὶ ἐξ., 14(1917-1920) σελ. 93 καὶ ἐξ., 15(1921) σελ. 81 καὶ ἐξ. 16(1922) σελ. 107 καὶ ἐξής.
- Λαμπρίδη 'Οδυσσέως, Τὰ ἐν Σάμῳ χειρόγραφα. 'Αρχεῖον 'Εκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου, ἔτ. 1960.
- Lebedeva I.N., 'Ελληνικά χειρόγραφα. 'Ακαδημία 'Επιστημῶν τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως. Βιβλιοθήκη, τόμ. 5, Λένινγκραντ 1973. (ρωσικά)
- Λέτσου Δημήτρη Γ., 'Η "Ἐκθεσις Κεφαλαίων Παραίνετικῶν" τοῦ διακόνου 'Αγαπητοῦ. Μιά σύνοψη τῆς ἰδεολογίας τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ιουστινιανοῦ γιὰ τὸ αὐτοκρατορικό ἀξίωμα. Δωδώνη, τόμ. 14, τεῦχος 1(1985), σελ. 175-202.
- Legrand 'Em., Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés en grec par des Grecs au XVe et XVIe s. Τόμ. I-IV. Paris 1885-1906.
- , Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIe s. Τόμ. I-V. Paris 1894-1903.
- , Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVIIIe s. Œuvre posthume complétée et publiée par Louis Petit et Hubert Pernot. Τόμ. I-II. Paris 1918 - 1928.
- , Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas. Paris 1889.
- , Recueil de fables 'Esopiques mises en vers par Georges l'Éto-lien. 'Εν Παρισίοις 1896.
- Leib B., La Παυδεῖα βασιλική de Théophylacte, archevêque de Bulgarie et sa contribution à l'histoire de la fin du XIe siècle. Mélanges Martin Jugie. REB, Τόμ. XI(1953), σελ. 197-204.
- Lemerle Paul, Le premier humanisme byzantin. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle. Paris 1971. Καὶ ἑλληνική μετάφραση Μ. Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου. 'Αθήνα 1981 καὶ β' ἔκδοσις 1985.
- Lesky Albin, 'Ιστορία τῆς 'Αρχαίας 'Ελληνικῆς Λογοτεχνίας. Μετάφραση 'Αγαπητοῦ Γ. Τσοπανάκη. Θεσσαλονίκη 1972.

Λιβαδάρα Νικολάου Α., Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πάρωι Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς "Αογγοβάρδας". ΔΙΕΕ, τόμ. 12(1960)σελ. 376 καὶ ἐξῆς.

---, Ἱστορία τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου τοῦ Ἡσιόδου. Ἐν Ἀθήναις 1963.

Λιούφη Ν., Ἱστορία τῆς Κοζάνης. Ἐν Ἀθήναις 1924.

Litzica Constantin, Catalogul manuscriptelor grecești din Biblioteca Academiei Române. Τόμ. I. București 1909.

Luisides Luisos, Catonis Disticha et translatio eorum planudea. Athenis MCMLXXII.

Μαλανδράκη Μ.Η., Γερασίου Βυζαντίου ἐρμηνεία Κανόνος τῶν Χριστουγέννων. ΕΑ, τόμ. 21(1901), σελ. 6.

---, Ἡ Πατριὰς σχολή. Ἐν Ἀθήναις 1911.

Μανᾶφη Κωνσταντίνου, Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου λόγος εἰς τόν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην Θ' τόν Ἀγαπητόν. ΕΕΒΕ τόμ. 41(1974),σελ. 223-242.

Μανιάτη Τριανταφυλλίτσας Θ., Ἀνεκδότο ἔργο τοῦ Μιχαήλ Ψελλοῦ: ἡ παράφραση τοῦ Κανόνα στή Μεγάλη Πέμπτη Κοσμᾶ τοῦ Μαΐουμᾶ. Δύπτυχα, τόμ. 1 (1979), σελ. 194-236.

Μανούσκα Μ.Ι., Συμβολή εἰς τήν ἱστορίαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Τά κατὰ τήν ὕδρυσιν τῆς Σχολῆς Μανολάκη τοῦ Καστοριανοῦ ἐπὶ τῇ βάσει καὶ νέων ἀνεκδότων πηγῶν. Ἀθηνᾶ, τόμ. 54 (1950), σελ. 10 καὶ ἐξῆς.

Μαντουβάλου Μαρίας, Ἡ ἐλληνική "θεματογραφία" στή Δύση καὶ οἱ κώδικες Vat. Gr. 1733, 1826, 1890. Κείμενα καὶ μελέται Νεοελληνικῆς φιλολογίας. Ἀθῆναι 1973.

Marinescu-Hîmu Marie, Plutarque dans la Littérature Roumaine. Balkan Studies, τόμ. 10₂(1969), σελ. 251-262.

Maritii Geerard, Clavis Patrum Graecorum. Τόμ. II, (Turnhout) 1974.

Maslev Stojan, Die Rolle der Griechischen Schulen und der griechischen Literatur für die Aufklärung des bulgarischen Volkes zur Zeit seiner Wiedergeburt. Ὁ Ἑλληνισμός εἰς τό ἑξωτερικόν. Berlin 1968.

- Μελετίου Ιερομονάχου τοῦ ἐκ Χίου, Συμαῖς ἢ Ἱστορία τῆς ἐν Σύμῃ Ἀπολλωνιάδος Σχολῆς. Ἀθήνησι 1845.
- Μερακλή Μ.Γ., Πλούταρχος ὁ Χαλρωνεύς. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Ἀθήναι 1966.
- Μεταλληνοῦ Γεωργίου, Παρθένιος. Ὁ Γεράνιος. ΘΗΕ, τόμ. 10(1967), στήλ. 58-59.
- , Συνεσίου Φαλάκρας ἐγκώμιον. Εἰσαγωγή-μετάφρασις-σχόλια. Ἀθήναι κκ.
- Μικραγιαννανίτου Γερασίου, Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κυριακοῦ τῆς κατὰ τὸ Ἀγλόνυμον Ὁρος τοῦ Ἁθω Ἱερᾶς καὶ Μεγαλωνύμου Σκήτης τῆς Ἀγίας Θεομήτορος Ἄννης. ΕΕΒΣ, τόμ. 29(1959), σελ. 87-192.
- Μιχαλόπουλου Φάνη, Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις (1648-1820). Ἀθήνα 1930.
- Moraux Paul, Catalogue des manuscrits grecs (Fonds du Syllogos). Ankara 1964.
- Μοσχονᾶ Θεοδώρου, Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας. Κατάλογοι τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης. Τόμ. Α' χειρόγραφα. Ἀλεξάνδρεια 1945. Φωτοανατύπωση, 1965.
- Μουρούτη-Γκενᾶκου Ζωῆς, Ὁ Νυκτοφόρος Θεοτόκης (1731-1800) καὶ ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν παιδείαν τοῦ Γένους. Ἀθήναι 1970.
- Μουρτζιάν Ἰωάννης, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ 1921. Τόμ. Β' Μεσσηνία. Ἱεροσόλυμα 1921.
- Μπεμπή Γεωργίου, Νεῦλος. Ὁ Ἀσκητικὸς. ΘΗΕ, τόμ. 9(1966), στήλ. 333 - 336.
- Μπέττη Στεφάνου, Γεώργιος Ἱερεὺς Σουγδουρῆς, ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους (1645;- 1725). Ἡπειρωτικὴ Ἔστις, τόμ. 12(1963) σελ. 177-184, 278-286, 381-388, 492-501, 605-614.
- Μπόμπου-Σταμάτη Βασιλικῆς, Ὁ Βικέντιος Δαμοδός. Βιογραφία. Ἐργογραφία. 1700-1752. Ἀθήνα 1982.
- Μπουμπουλίδου Φαίδωνος, Ἕλληνες λόγιοι μετὰ τὴν Ἀλωσιν. Α. Μιχαήλ-Ἐρμόδωρος Λήσταρχος. Ἀθήναι 1959.
- , Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων τοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀθήναι 1964.

Μπουμπουλίδου Φαίδωνος, Παλαιογραφικά Έρευναί ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κώδικες Ἀγίου Ἰωάννου Μετοχίου τοῦ Σινᾶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀθήναι 1964.

Μυστακίδου Β.Α., Ὀκτὼ κεφάλαια ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν σχολείων κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰ. (Τεσσαρακονταετηρίς Καθηγησίας Κ.Σ. Κόγ-του). Καὶ αὐτοτελῶς, 1909.

---, Σχολεῖα μετὰ τὴν Ἀλωσιν κατὰ κώδικας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. ΕΕΒΣ τόμ. 13 (1937) σελ. 143-154.

Μωχάμετ-Χαμντί Ἰμπραχίμ, Ἡ Ἑλληνορρωμαϊκὴ παιδεία ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τοῦ Α' ἕως τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος κατὰ τοὺς παπύρους. Ἐν Ἀθήναις 1972.

Νικολοπούλου Ἀγγελικῆς, Εἰδήσεις περὶ μαθητῶν τῶν ἐλληνικῶν σχολῶν Βλαχίας καὶ Μολδαβίας ἐκ σημειώσεων χειρογράφων κωδίκων. ΕΕΒΣ, τόμ. 39-40 (1972-1973), σελ. 612-620.

---, Ἡ ὑπὸ τοῦ Μάρκου Προφυροπούλου μετάφρασις τῶν Ἀνεκδότων τοῦ Προκοπίου. ΕΕΒΣ, τόμ. 41 (1974), σελ. 211-216.

---, Τὰ ἔτη σπουδῶν Νεοφύτου τοῦ Καυσοκαλυβίτου. Πρακτικά Α' Διεθνοῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν. Τόμ. 3 (1976), σελ. 377-380.

---, Χειρόγραφα τῆς Σχολῆς Δημητσάνης εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας ἀποκείμενα. Πρακτικά τοῦ Α' Συνεδρίου Ἀρκαδικῶν Σπουδῶν. Ἀθήναι 1976, σελ. 259-267.

---, Ἐπιστολὴ Μάρκου τοῦ Κυπρίου πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἑλλάδου. ΕΕΒΣ, τόμ. 44 (1979-1980), σελ. 321-344.

---, Ἰγνατίου τοῦ Κεμύζου λόγος ἐπιτάφιος στό Διαμαντῇ Ρύσι. Πρακτικά Α' Λακωνικοῦ Συνεδρίου. Ἐν Ἀθήναις 1980, σελ. 257-270.

Xenopol A.D., Histoire des Roumains de la Dacie Trajane depuis les origines jusqu'à l'union des Principautés en 1859. Τόμ. II (1633-1859). Paris 1896.

Ξηροποταμνοῦ Εὐδοκίμου (Π. Δουρουντάκη), Κατάλογος ἀναλυτικὸς τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει τοῦ Ἁθῶ Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Βασιλικῆς, Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ξηροποτάμου. Θεσσαλονίκη 1932.

Ξηροτύρη, 'Ιω., Τά ἑλληνικά οὐχολεῖα καὶ ἡ τὴν Τουρκοκρατίαν. Θεσσαλονίκη 1963.

Οἰκονομίδου Δημητρίου, 'Ιωάννης 'Αβράμιος ὁ Κρής. 'Αθηνᾶ τόμ. 54(1950), σελ. 59-93.

---, 'Αάμπρος Φωτιάδης (1752-1805). 'Επετηρίς Μεσαιωνικοῦ 'Αρχείου, τόμ. 3(1950), σελ. 106-140.

---, Τά ἑλληνικά δημόδη βιβλία καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ Ρουμανικοῦ λαοῦ. 'Επετηρίς Λαογραφικοῦ 'Αρχείου, τόμ. 6 (1951) σελ. 31-33.

---, 'Αθανάσιος ὁ Πάριος (1721-1813). 'Επετηρίς 'Εταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τόμ. 1(1961), σελ. 347-422.

Οἰκονόμου Σοφοκλέους Κ., Περὶ Μάρκου τοῦ Κυπρίου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης εἰς τὴν κοινὴν διὰλεκτον ἐρμηνείας τῶν 'Ιπποκράτους ἀφορισμῶν διατριβή. 'Αθήναι 1843.

---, Βίος Γρηγορίου Μητροπολίτου Εἰρηνουπόλεως καὶ Βατοπεδίου. 'Αθήνησι 1860.

Omont H., Catalogues des manuscrits grecs de Fontainebleau sous François Ier et Henri II. Paris 1909.

Παπαβασιλείου 'Ανδρέου Ν., Εὐθύμιος-'Ιωάννης Ζυγαδηνός. Βίος-συγγραφαί. 'Εν Λευκωσίᾳ 1979.

Παπαγεωργίου Σπ., Κατάλογος μετὰ περιγραφικῶν σημειώσεων τῶν κωδίκων τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς 'Οδησσοῦ. ΕΦΣΠ, 8(1904), σελ. 149 καὶ ἐξῆς.

Παπαδοπούλου-Κεραμέως 'Αθ., Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Σμύρνῃ βιβλιοθήκης τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Μετὰ παραρτήματος περιέχοντος καὶ τινα ἀνέκδοτα ὑπὸ Α... Π.-Κ... Σμύρνη 1877. Καὶ φωτοτυπικὴ ἀνατύπωση, 'Αθήναι 1967.

- Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Λέσβῳ Ἱε-
 ρᾶς καὶ Σεβασμίας τοῦ Λειμῶνος Μονῆς ἀποκειμένων χειρογράφων.
 ΕΦΣΚ, Παράρτημα τόμ. 16(1885).
- , Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Γερμανοῦ Μοναχίου ἀποκειμένων
 χειρογράφων. ΕΦΣΚ, Παράρτημα τόμ. 17(1886), καὶ παράρτημα τόμ. 18
 (1888).
- , Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη ἤτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις
 τοῦ ἀγιοτάτου, ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ
 θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἐλληνικῶν
 κωδίκων. Τόμ. Α'-Β'. Ἐν Πέτρουπόλει 1891-1915. Καὶ φωτοτυπικὴ ἀ-
 νατύπωση, Bruxelles 1963.
- , Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Φιλολογικῇ Συλλόγῃ χειρογράφων βιβλί-
 ων. ΕΦΣΚ, παράρτημα τόμ. 20-22. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1892.
- , Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν κωδίκων τῆς ἐν Μηλεᾷς βιβλιοθήκης. ΕΦΣΠ,
 τόμ. 5(1901), σελ. 25-61
- , Δύο κατάλογοι ἐλληνικῶν κωδίκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῆς Μεγάλης
 τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τοῦ Ζωγραφείου. Bulletin de l'Institut Ar-
 cheologique Russe à Constantinople. Τόμ. 14. Σόφια 1909, σελ.101-
 150.
- , Ἑλληνικοὶ κώδικες ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μονῆς Σουμελά. Βυζαντινὰ
 Χρονικά, τόμ. 19 (1912), Πέτρογρ. 1915.
- , Ἑλληνικοὶ κώδικες Τραπεζοῦντος. Βυζαντινὰ Χρονικά, τόμ. 19(1912),
 Πέτρογρ. 1915.
- , Σχόλια εἰς Πλοῦτον καὶ Νεφέλας Ἀριστοφάνους κατὰ τὸν 156 κώδικα
 τῆς κατὰ Χάλκην μονῆς τῆς Θεοτόκου. ΕΦΣΚ, παράρτημα τόμ. 18
 (1888), σελ. 106-124.
- Παπαδοπούλου Γ.Γ., Λόγος περὶ τῶν προγενεστέρων ἐλληνικῶν σχολείων. Παν-
 δώρα, τόμ. 8(1857), σελ. 169 καὶ ἐξῆς.

- Παπαδοπούλου Θωμά, 'Ελληνική Βιβλιογραφία (1466-1860). Τόμ. Α'. 'Αθήναι 1984.
- Παπαδοπούλου Στυλιανού, 'Ηλίας Μητροπολίτης Κρήτης. ΘΗΕ, τόμ. 6(1965), στήλ. 31-32.
- Παπαδοπούλου Σωτηρίας, Καμαριώτης Ματθαῖος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 283-284.
- Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου Α., 'Ιστορία τῆς 'Εκκλησίας 'Ιεροσολύμων. 'Εν 'Α-λεξανδρείᾳ 1910.
- , 'Ιστορία τῆς 'Εκκλησίας 'Αλεξανδρείας. (62-1934). 'Αλεξάνδρεια 1935.
- Παπαζαφειροπούλου Παναγιώτου, Περὶ τῆς ἐν Βυτίῳ 'Ελληνικῆς Σχολῆς, τῶν πρώτων αὐτῆς διδασκάλων καὶ τῆς ἐν αὐτῇ καταρτιζομένης βιβλιοθή-κης. 'Εν Ναυπλίῳ 1858.
- , Μεθυδριάς. 'Εν 'Αθήναις 1883.
- Παρανίκα Ματθαίου Κ., Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν Γραμμάτων ἀπὸ 'Αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἐκατονταετηρίδος. 'Εν Κωνσταντινου-πόλει 1867.
- , Περὶ 'Ιωάννου Ζυγομαλά καὶ Μιχαὴλ 'Ερμοδώρου. ΕΦΣΚ, τόμ. 11(1876-77), σελ. 38 καὶ ἐξῆς.
- , 'Ιστορία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης ἐκ τῶν πηγῶν συνταχθεῖσα. 'Εν 'Αθήναις 1885.
- Παντελίδου Χρ., Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ἀευκωσίᾳ Παγ-κυρίου Γυμνασίου. ΝΕ, τόμ. 11(1914), σελ. 155 καὶ ἐξῆς.
- Πέννα Πέτρου Θ., Τό Χρονικόν τῶν Σερρῶν τοῦ Πακασυνοδινού, μετ'εἰσαγωγικῆς μελέτης. Σερραῖκά Χρονικά, τεύχ. Α'. 'Αθήναι 1938, σελ. 31-32.
- Πατρινέλη Χρίστου Γ., Οἱ Μεγάλου Γήτορες Κανουήλ Κορίνθιος, 'Αντώνιος, Μα-νουήλ Γαλησιώτης καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς αὐτῶν. ΔΙΕΕ, τόμ. 16(1962), σελ. 17 καὶ ἐξῆς.
- , Χρύσανθος. 'Ο Νοταρᾶς. ΘΗΕ, τόμ. 12(1968), στήλ. 387-390.
- , Πρωτοφάτται, λαμπροδάρτοι καὶ δομέστικοι τῆς Μεγάλης 'Εκκλησίας (1453-1821). Μηημοσύνη, τόμ. 2(1968-69), σελ. 64-93.

- Πατρυνέλη Χρίστου Γ., Τό 'Ελληνικό βιβλίο κατά τήν Τουρκοκρατία (1474 - 1820). Θεσσαλονίκη 1981.
- Πεντογάλου Γερ. Η., Κεφαλληνιακά έγγραφα παροχής στοιχειώδους εκπαίδευσε-
ως επί Βενετοκρατίας. Πηννασσός, τόμ. 14(1972), σελ. 285-297.
- Perry B.E., Aesopica, Τόμ. I, Urbana 1952.
- Petit Louis - Sidérides X.A. - Jugie Martin, Œuvres complètes de Gennade
Scholarics. Τόμ. I-IV. Paris 1928-1935.
- Πλουμύδη Γ.Σ., Σχολεία στήν 'Ελλάδα συντηρούμενα από κληροδοτήματα 'Ελλή-
νων τής Βενετίας (1803-1797). Θησαυρίσματα, τόμ. 9(1972) σελ. 236-
249,
- Πολύτη Αίνου - Μανούσικα Μ.Ι., Συμπληρωματικοί κατάλογοι χειρογράφων 'Αγίου
Ώρους. Θεσσαλονίκη 1973.
- Πολύτη Αίνου, Χειρόγραφα μοναστηρίων Αιγίου καί Καλαβρύτων. 'Ελληνικά, τόμ.
11(1939), σελ. 81-108.
- , Παλαιογραφικά έρευναι εἰς Τύρναλον καί Μονήν Ζάβορδας. 'Ελληνικά,
τόμ. 16(1958-59), σελ. 449 καί έξής.
- , Παλαιογραφικά από τήν "Ηπειρο. ΕΕΦΣΑΠΘ, τόμ. 12(1973), σελ. 378
καί έξής.
- , Συνοπτική άναγραφή χειρογράφων έλληνικῶν συλλογῶν. 'Ελληνικά (Πα-
ράρτημα). Θεσσαλονίκη 1976.
- Πρωτοφάλη Ε.Γ., 'Ο Νικόλαος Πύκκολος καί τό έργον του. 'Αθηνά, τόμ. 68
(1965), σελ. 81-114.

Richard Marcel, Inventaire des manuscrits grecs du British Museum. Paris
1952.

Rodriguez-Adrados Francisco, Sur une rédaction byzantine des fables éscopi-
ques. Πεπραγμένα τοῦ 9' Διεθνούς Byzantinologικοῦ Συνεδρίου. Τόμ.
I', 'Αθήναι 1958, σελ. 207-213.

Romano R., Un'inedita parafrasi metabizantina della Schedia regia di Agapeto Diacono. Atti Academia Pontaniana, τόμ. 22(1973), σελ.235-249.

Russo D., Studii și critice. București 1910.

Σαβράμη Εὐαγγέλου, Βησσαρίων Μακρῆς. Ἑπειρωτικά Χρονικά, τόμ. 5(1930), σελ. 30-49.

Σάθα Κ.Ν., Νεοελληνική Φιλολογία. Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμπόντων Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς ἐλληνικῆς Ἐθνεγερσίας (1453-1821). Ἐν Ἀθήναις 1868.

---, Νεοελληνικῆς Φιλολογίας Παράρτημα. Ἱστορία τοῦ ζητήματος τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης. Ἐν Ἀθήναις 1870.

---, Βιογραφικὸν Σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' (1572-1594). Ἐν Ἀθήναις 1870.

---, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη. Τόμ. Γ'. Ἐν Βενετίᾳ 1872.

Σακκά Γ., Γεώργιος Κλεόβουλος ὁ Φιλιππουπόλιτης. Ἀθήναι 1956.

Σακκελῶνος Ἰωάννου, Πατριακὴ Βιβλιοθήκη. Ἀθήνησιν 1870.

---, Ἐγγράφα ἀφορῶντα εἰς τὴν σχολὴν Ἐξφνου. ΔΙΕΕ, τόμ. 2(1885), σελ. 318-322.

---, Σακκελῶνος Ἀλκιβιάδου, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1892.

Σάρρου Δημητρίου Μ., Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου. ΕΕΒΕ, τόμ. 8(1931), σελ. 157-199 καὶ τόμ. 9(1932), σελ. 9-172.

---, Παλαιογραφικά ἐρευνήματα ἐκ Θεσσαλίας. ΕΕΒΕ, τόμ. 11 (1936), σελ. 415-418.

Serruys D., Catalogue des manuscrits conservés au Gymnase Grec de Salonique. Revue des Bibliothèques, τόμ. 13(1903), σελ.61 καὶ ἐξῆς.

Ševčenco Ihor, Agapetus East and West: the fate of a Byzantine "Mirror of Princes". ΠΕΣΕΕ, τόμ. 15 (1978), σελ. 3-44.

- Σιγάλα Άντωνίου, Άπό τήν πνευματικήν ζωήν τών έλληνικων κοινοτήτων τής Μακεδονίας. Α΄. Άρχεΐα καί βιβλιοθήκη Αυτικής Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη. 1939.
- Σκουβαρά Βαγγέλη, Ιωάννης Πρώγκος (1725;-1789). Ή έλληνική παροιμία του Άμστερντάμ, ή Σχολή καί ή βιβλιοθήκη Ζαγοράς. Άθήνα 1964.
- , Όλυμπιώτισσα. Ίστορία τής Μονής. Ή βιβλιοθήκη. Κατάλογος τών χειρογράφων. Άθήνα 1967.
- , Σπαρμού, Μονή. ΘΗΕ, τόμ. 11(1967), στήλ. 353-354.
- , Σπαρμιώτης Γερμανός. ΘΗΕ, τόμ. 11(1967), στήλ. 352-353.
- , Στηλιτευτικά κείμενα του ΙΗ΄ αί. ΒΝJ,τόμ.20(1970),σελ.91 καί έξής.
- Σοφιανού Δημητρίου Ζ., Άγιος Νικόλαος ό έν Βουναΐνη. Διατριβή επί διδακτορίας. Έν Άθήναις 1972.
- Στάθη Γρ. Θ., Τά χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής. Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός τών χειρογράφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής τών άποκειμένων έν ταύς βιβλιοθήκαις τών Ίερών Μονών καί Σκητών του Άγίου Όρους. Τόμ. Α΄. Άθήνα 1975.
- Σταμάτη-Μπόμπου Βασιλικής, Ό Βικέντιος Δαμοδός. Βιογραφία-Έργογραφία. 1700-1752, Άθήνα 1982.
- Στέφανίδου Βασιλείου Κ., Οι κώδικες τής Άόριανουπόλεως. ΒΖ, τόμ.16(1907), σελ. 265-286.
- Τασιού Φωτεινής Γ., Οι κώδικες 2121 καί 2151 τής Έθνικής Βιβλιοθήκης τής Έλλάδος. Έλληνικά, τόμ. 28(1975), σελ. 171-173.
- , Ένα σημειωματάριο του Μανασσή Ήλιώδη. Άφιέρωμα στον Καθηγητή Αίλιο Πολύτη. Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 61-72.
- Τατάκη Β., Γεράσιμος Βλάχος ό Κρής. (1605/7 - 1635). Βενετία 1973.

- Τέντε 'Ιωάννου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς 'Ι. Μονῆς Προυσοῦ. NE, τόμ. 10 (1913), σελ. 292 καὶ ἐξῆς.
- Τσαννετάτου Θησέως, 'Ο Πλούταρχος ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς συγγραφεύς. Εὐρυασσός, τόμ. 2(1960), σελ. 21-41.
- Τρεμπέλα Παναγ., 'Ομιλητικὴ ἢ θεωρία καὶ ἱστορία τοῦ κηρύγματος. 'Αθήναι 1950².
- Τσακοπούλου Αἰμιλιανοῦ, Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Α'. Τμῆμα χειρογράφων Παναγίας Καμαρωτίτσας. Σταμπούλ 1954.
- Τσάκωνα Πίτσας, Μουσείο Μπενάκη. Παλαιὰ ἔντυκα τῆς Βιβλιοθήκης. 'Αθήνα 1985.
- Tsourkas Cléobule, Autour des origines de l'Académie Grecque de Bucarest. Balkan Studies, Τόμ. VI, (1965), τεύχ. 1
- , Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'œuvre de Théophile Corydalée(1570-1646). Thessalonique 1967².
- Tuilier André. Grégoire de Nazianze, La Passion du Christ. Tragédie. Introduction, texte critique, traduction, notes et index de A... T... Paris 1969.
- Turyn Alexander, The manuscript tradition of the tragedies of Aeschylus. Polish Institute, Series n°2. New York 1943.
- , The Sophocles Recension of Manuel Moschopoulos. Transactions of the American Philological Association. Τόμ. LXXX, 1949.
- , Studies in the manuscript tradition of the tragedies of Sophocles. Illinois Studies in Language and Literature. Τόμ. XXXVI, Urbana 1952.
- , The Byzantine manuscript tradition of the tragedies of Euripides. Illinois Studies in Language and Literature. Τόμ. XL, Urbana 1957.

- Τωμαδάκη Βασιλείου Φρ., Νεοελληνικά μεταφράσεις, παραφράσεις καὶ ὑπασκευαὶ τῆς Βατραχομουμαχίας. Ἐν Ἀθήναις 1973.
- Τωμαδάκη Νικολάου Β., Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν. Τόμ. Α', Ἀθήναι 1958²
- , Μεταβυζαντινά φιλολογικά. Ἀθήναι 1965.
- , Βυζαντινὴ Ἐπιστολογραφία ἤτοι Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν. Τόμ. Γ', (1969-1970).
- , Ἐπισκοπικά Ἐφέσου κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ἐκκλησιαστικὸς Θάρος, τόμ. 60 (1978), σελ. 259-294.
- Φλωρέντη Χρυσοστόμου, Βραβεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου. Ἀθήναι 1980.
- Φωροπούλου Νικολάου, Ὁ διδάσκαλος τῆς Πατριάρχης Δανιὴλ Κεραμεὺς καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ΕΕΒΕ τόμ. 33(1964), σελ. 279-298.
- , Γεράσιμος. Ὁ Βυζάντιος. ΘΗΕ, τόμ. 4(1964), στήλ. 338-339.
- , Ἰάκωβος. Ὁ Ἀναστασίου. ΘΗΕ, τόμ. 6(1965), στήλ. 643-645.
- , Καλογεῖρας Μακάριος. ΘΗΕ τόμ. 7(1965), στήλ. 268-271.
- , Κουταληνὸς Βασίλειος. ΘΗΕ, τόμ. 7(1965), στήλ. 945.
- , Δανιὴλ Κεραμεὺς, ὁ Διδάσκαλος καὶ Σχολάρχης τῆς Πατριάρχης Σχολῆς. Δωδεκανησιακὰ Χρονικά, τόμ. 7(1978), σελ. 297-363.
- Χαραλαμποπούλου Β.Χ., Κατάλογος χειρογράφων Βυτίνης. ΔΙΕΕ, τόμ. 14(1960), σελ. 403 καὶ ἐξῆς.
- Χαριτάκη Γεωργίου, Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Καΐρου. ΕΕΒΕ τόμ. 4(1927), σελ. 109-204.
- Unassiotis G., L'instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours. Paris 1881.
- Χατζηγάκουμῃ Μανόλη Κ., Μουσικά χειρόγραφα Τουρκοκρατίας (1453-1832). Τόμ. Α'. Ἀθήνα 1975.

- Χατζηφώτη 'Ι.Μ., Τό χρονικό τῆς Εχολῆς 'Αγίας Μαρίνας Σύμης (1765-1821).
'Αθήναι 1966.
- Hoffmann's S.F.W., Bibliographisches Lexicon der gesamten Literatur der
Griechen. Τόμ. I-III,
- Χριστοπούλου Τάκη Φ., Νεόφυτος. 'Ο Μαυρομμάτης. ΘΗΕ, τόμ. 8(1966), σελ. 413-414.
- Χρυσάνθου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος, 'Η 'Εκκλησία Τραπεζοῦντος. 'Εν 'Αθή-
ναις 1936.
- Hunger H., Katalog der Griechischen Handschrift der Österreichischen Na-
tionalbibliothek. Teil I. Codices Historici - Codices Philosophi-
ci et Philologici. Wien 1961.
- Wilson N.G., The Triclinian edition of Aristophanes. Classical Quarterly,
12(1962), σελ. 32-47.

R E S U M E

Les "mathémataires" des écoles grecques pendant la période 1453-1821 (Turcocratie). Auteurs et textes enseignés, programmes, méthodes d'enseignement. Contribution à l'histoire de l'éducation néohellénique.

Bien que l'instruction dispensée dans les écoles grecques depuis la chute de Constantinople et jusqu'à 1821 ait attiré l'attention des érudits, ses multiples aspects n'ont pas été envisagés dans leur ensemble et surtout pas à l'aide des mathémataires. Ces manuscrits d'une catégorie particulière, traités cavalièrement par les savants du siècle dernier, sont les restes les plus précieux de cette instruction et à plusieurs égards ils ont mérité de faire l'objet de cette thèse.

Le terme "mathémataires" s'applique donc à ces manuscrits en papier, généralement pas plus grands que 220 x 160, dans lesquels les écoliers copiaient des textes, qui, par la suite, devaient être paraphrasés ou expliqués. Les mathémataires, très nombreux, sont actuellement conservés tant dans les bibliothèques grecques (Nationale, Bibliothèque du Parlement, Gennadion, Mont Athos, Dimititsana, Miliés, Kozani, Naoussa etc.) que dans celles d'autres pays (France, Roumanie, Israël, Sinaï, Turquie). Nous avons eu la possibilité d'étudier en tout 998 mathémataires, dont la majorité sur place. Ce labeur valait bien la peine d'être entrepris, puisque les informations acquises sont d'une fidélité incontestable qui ne rivalise qu'avec leur abondance et leur variété. Devant cette matière première presque totalement inexploitée et malgré les difficultés surgies inévitablement, nous croyons avoir pu aborder le sujet de l'enseignement secondaire sous un angle nouveau. Mais avant de procéder à l'analyse du contenu des mathémataires, nous tenons à éclairer préalablement les lecteurs sur les particularités de l'éducation de la période 1453-1821, éducation dispensée sous des conditions extrêmement pénibles, surmontées grâce à l'ingéniosité des personnes qui, de près ou de loin, s'y intéressaient.

D'abord il faut tenir compte du fait que la plupart des professeurs appartenaient au clergé et par conséquent les liens existant entre les écoles et l'Eglise étaient étroits, sans pour cela méconnaître le rôle joué éventuellement par d'autres facteurs, tels que les communautés, les riches donateurs etc. Il ne faut pas perdre de vue que les écoles ne fonctionnaient pas toujours sans entraves. Les guerres, les épidémies, le mauvais état des budgets, le départ inopiné d'un professeur étaient autant de raisons qui menaient fatalement à l'interruption des cours. D'autre part, les élèves pouvaient commencer leurs études à tout moment, l'âge ne consistant point un facteur déterminant. De même ils étaient libres de quitter l'école quand bon leur semblait. Cette flexibilité, dictée par les circonstances, est un des traits les plus frappants de l'éducation à l'époque. Notons encore que maîtres et élèves changeaient volontiers d'école, soit pour une rémunération plus attrayante pour les uns, soit pour suivre les cours d'un professeur renommé, quant aux autres. Cette coutume créait une sorte de mouvement culturel, qui en même temps explique les déplacements de nombreux mathémataires. Soit dit que si les enfants du peuple recevaient leur instruction dans les écoles "publiques", ceux des riches Phanariotes, des princes, des boyards Roumains et des riches bourgeois avaient leurs précepteurs privés.

Ainsi les mathémataires sont les fruits de cette éducation si originale mais si efficace et si importante tant pour les Grecs que pour les autres peuples balkaniques, puisqu'elle a forgé peu à peu la conscience nationale de ces derniers. La plupart appartiennent au XVIIIe s. et cela s'explique aisément: c'est la période d'une sorte de régénération pour l'Hellénisme. L'instruction devient un souci incessant: la Nation doit s'instruire, elle doit imiter les nations libres et ne pas se priver de ce bien si précieux sur lequel repose sa survie et, en fin de compte, sa liberté. D'où la multiplication des écoles et par conséquent des mathémataires.

Le contenu de ces derniers (textes accompagnés de paraphrases et de commentaires, traductions interlinéaires, notices, dates etc.) fait l'objet de cette thèse, comme nous venons de l'annoncer. Pour des raisons de méthode, l'ouvrage est divisé en quatre parties, subdivisées en chapitres.

La première partie comprend un examen des textes que les élèves étaient obligés d'étudier. De cet examen il en résulte que les professeurs étaient plus ou moins en mesure d'enseigner non seulement les oeuvres des auteurs Chrétiens, mais aussi celles des "païens". Il est évident que le passé glorieux, représenté par les chefs-d'oeuvre de l'Antiquité hellénique, est mis sur le même pied d'égalité avec les oeuvres des grands Pères de l'Eglise Orthodoxe et des auteurs byzantins qui s'étaient servis de la pensée et de la langue grecque. Il en résulte encore que les professeurs choisissaient librement les textes qu'ils se proposaient d'enseigner, certains, comme Sévastos Kyminitis et Daniel Kerameus, imposant même leurs propres préférences. Pourtant le choix des textes a été influencé par la publication, en 1710, de l'Encyclopédie de Jean Patoussas, un florilège en quatre volumes, destiné par son auteur à faciliter le travail scolaire. Maîtres et élèves en profitèrent, sans pour autant se plier obséquieusement aux suggestions de Patoussas. D'ailleurs il s'agissait d'une publication coûteuse, inaccessible à la majorité des intéressés.

Les mathémataires transmettent donc une variété impressionnante de textes à travers laquelle transperce le but poursuivi par les professeurs: enseignement de l'Epistolographie, de la Rhétorique et de la Poésie au moyen de textes appropriés, en même temps que de la langue "hellénique"; l'enseignement de cette dernière reposait également sur la Grammaire et la Syntaxe.

Quels étaient ces auteurs dont les idées, le langage et le style contribuaient à la formation des élèves?

Théophile Corydalée avec son manuel sur les modèles épistolaires couvrait surtout le côté théorique de l'enseignement de

l'Epistolographie, complétée par l'étude des Lettres de Synésius de Cyrène, d'Isidore Pelousiotis et d'un recueil de lettres attribuées à Phalaris, Alciphron, Diogène, Aristote etc. que Patoussas avait inséré dans son Encyclopédie. Comme on accordait une place importante à l'Epistolographie, dont le rôle à la formation de futurs secrétaires des Patriarcats et des cours princières de la Valachie et de la Moldavie, ainsi que de toute personne cultivée, était incontestable, il n'y a rien d'étonnant à ce que tout professeur, respectueux de son nom, ait enseigné au moins les Lettres de Synésius. Les mathémataires révèlent que l'étude des Lettres de ce dernier débutait au milieu du XVIIe s. et s'est poursuivie jusqu'aux premières décennies du XIXe s. Des professeurs réputés comme Sévastos Kyminitis, Marc Porphyropoulos, Georges de Trébizonde, Daniel Kerameus, Bessarion Makris, Néophyte Kafsocalyvitis et d'autres n'ont pas manqué de faire étudier à leurs élèves l'Epistolographie et notamment les Lettres de Synésius.

La Rhétorique jouissait d'un grand prestige pendant la période 1453-1821, bien que le champ d'action des orateurs se bornait surtout à la prédication. Il fallait bien soutenir le peuple dans sa foi. Cette discipline ne pouvait donc être négligée, puisque la prédication entraînait pour une large part dans les attributions des professeurs. Les divers manuels de Rhétorique, et notamment ceux de Th. Corydalée, de Gerasime Vlachos, de Georges Sougdouris et d'Anastase Papavassilopoulos couvrant le côté théorique, en matière de textes les professeurs n'avaient que l'embarras du choix. L'Antiquité classique, aussi bien que l'ère chrétienne, constituaient un trésor dans lequel ils puisaient avec délices. Isocrate, au style élégant et aux idées nobles, aussi bien que la solide argumentation de Démosthène, servaient à souhait les buts de la Rhétorique. Le Panégyrique, le Plataïque, le discours à Nicoclès et l'Eloge à Evagoras, les trois Olynthiennes et les trois Philippiques sont transmis par un nombre considérable de mathémataires. "Monsieur Michel" à

l'Académie princière de Bucarest, Daniel Kerameus à l'école de Patmos, Jean Mamakis à Smyrne et sans doute d'autres ont fait goûter à leurs élèves la beauté des discours isocratiques. Un groupe de 14 mathémataires écrits entre 1782 et 1797 prouvent que Daniel Kerameus avait une préférence marquée pour Démosthène. Le grand Athénien était également apprécié à l'Académie de Bucarest, à l'école de Dimitsana, ainsi qu'à celle de Chio. Quant à Lysias, Antiphon et Eschine, malgré leurs qualités, ils étaient rarement dans le programme. Il n'en est pas de même de Thémistius, dont le discours sur l'Amitié était largement diffusé, ainsi que les "Etudes" de Livanus. Plusieurs professeurs, parmi lesquels Daniel Kerameus, Dorothe de Lesbos et Mathieu de Ganochora aimaient enseigner les harangues comprises dans les Histoires de Thucydide et de la Cyropædia de Xénophon, incités probablement par l'Encyclopédie de Patoussas.

Comme on vient de le dire, la Rhétorique chrétienne allait de pair avec la "païenne". Placer Synésius de Cyrène entre les deux, ce ne serait pas trahir l'une ou l'autre. Son discours sur la Royauté et son Eloge de la calvitie l'ont rendu très populaire, les mathémataires en sont la preuve. Quand même, il faut spécifier que l'Eloge de la calvitie n'est transmis que par une quinzaine de mathémataires, écrits par des élèves de Daniel Kerameus qui, parmi les professeurs de la période qui nous intéresse, est le seul à avoir choisi ce texte.

Une large part du programme était réservée aux Pères de l'Orient orthodoxe. Les homélies de Basile le Grand et surtout celle adressée aux jeunes - enseignée déjà en 1653 - étaient hautement appréciées. Marc Porphyropoulos, Callinique Phytianos, Basile Kyriakou, Daniel Kerameus, Néophyte Kafsocalyvitis, Panagiotis Palamas, Jean Marconis-Photiadis, Démétrius Hollandos ont enseigné plus d'une fois les homélies du grand homme. Un groupe de 19 homélies leur facilitait le choix qui, au XVIIIe s., coïncidait presque avec celui de Patoussas.

Grégoire de Nazianze est vraiment le Père le plus largement

diffusé. Son Oraison funèbre à son ami intime Basile le Grand était à l'époque un des textes préférés, paraphrasé déjà en 1655 par un maître dont nous ignorons l'identité. On enseignait encore l'oraison funèbre à son frère Césaire et celles à sa soeur Gorgonia et à son père. Outre ce genre rhétorique, apprécié à l'époque, les professeurs estimaient que les panégyriques et les apologétiques de Saint Grégoire étaient indiqués pour la formation des futurs prédicateurs. Ainsi Sévastos Kyminitis, maître réputé, dont l'activité (1674-1702) se reflète dans plusieurs mathémataires, avait entrepris d'expliquer et de commenter sept discours du Saint, et cela bien avant la parution de l'Encyclopédie de Patoussas, où l'on n'y découvre que cinq discours, différents de ceux de Kyminitis. Sans méconnaître l'influence que ces maîtres exercèrent sur le choix des oeuvres de Saint Grégoire destinées à l'enseignement, nous devons admettre qu'avec le temps la gamme des oeuvres en question devient plus variée, les professeurs choisissant à leur gré des discours hors du groupe de Kyminitis et de celui de Patoussas. Ainsi les mathémataires transmettent en tout 29 discours de Grégoire de Nazianze, mais en réalité l'étude était limitée à un peu plus de trois.

Après Kyminitis, Marc Porphyropoulos, Alexandre de Tyrnavo, Théodore de Drystra, Néophyte Kafsocalyvitis, Macaire Kalogeras, Daniel Kerameus, Gerasime de Byzance, Basile Koutalinos, probablement Jean Pézaros, Panagiotis Palamas, Démétrius de Kerassovo, Agapius le jeune et Agapius le vieux, Théophane Péristériotis, Gerasime de Corfou et Agathonikos Miltiadis ont enseigné des discours de Grégoire de Nazianze à Bucarest, Patmos, Tyrnavo, Messolonghi, Dimitsana, Trébizonde, Symi et ailleurs. On ne saurait passer sous silence le travail énorme de Constantin Vardalachos, professeur distingué (XVIIIe-XIXe s.), qui paraphrasa et interpréta toutes les oeuvres de Saint Grégoire, sans doute à l'intention de ses élèves.

Jean Chrysostome, le plus célèbre des orateurs chrétiens, fait son apparition dans les mathémataires grâce à l'Encyclopédie de Patoussas (1710), et l'on ne peut s'empêcher de penser

pourquoi un orateur d'une telle envergure n'ait attiré plus tôt l'attention des professeurs. Patoussas proposait cinq discours (de la prière, à Eutropius, à Saint Paul, à tous les Saints et sur le fils prodigue) que les professeurs adoptèrent, cependant que leur préférence pour deux de ces discours (à Eutropius et de la prière) est évidente. Les mathémataires prouvent que la plupart des écoles fonctionnant au XVIIIe s. (écoles d'Arta, Bucarest, Dimitsana, Jannina, Messolonghi, Symi, Vacaresti, Vytina) avaient compris dans leurs programmes les discours de Saint Jean Chrysostome, à l'exception de l'école de Patmos et des écoles de la région de Trébizonde et l'on se demande en vain sur les raisons de cette particularité.

Saint Grégoire de Nysse compte, comme Jean Chrysostome, parmi les Pères intégrés aux programmes pas plus tôt que le XVIIIe s. grâce à Patoussas. Trois oraisons funèbres (à Pulchérie, à Placille la reine et à Mélétius d'Antioche), un éloge aux Quarante Martyrs et un discours sur le Repentir constituent le choix de Patoussas. Les professeurs s'arrêtèrent sur les deux premières. Une douzaine de mathémataires, provenant de l'école de Bucarest, de celle de Symi et probablement d'autres non identifiées, prouvent que les oeuvres de l'évêque de Nysse n'avaient, aux yeux des professeurs, le prestige de celles de son frère Basile transmises par plus de cent mathémataires. Il en est de même de Saint Athanase, d'Astérius d'Amaseia, de Proclus de Constantinople, de Basile de Séleucie, de Théodore évêque de Cyrhe et d'Anastase d'Antioche dont les discours n'ont pas connu la diffusion de ceux des grands Pères.

Plutarque, dont les idées sur l'éducation des enfants étaient très appréciées à l'époque, était enseigné à l'école de Bucarest, à celle de Constantinople, de Patmos, de Symi, de Messolonghi, de Jannina, de Dimitsana, de Langadion, de Vytina, de Jérusalem et d'Argyroupolis. Les professeurs choisissaient surtout les trois essais suivants: sur l'Education des enfants, sur l'Obéissance et sur la Curiosité. Il est frappant que les Vies

Parallèles n'aient pas suscité l'intérêt des enseignants. Au contraire, plusieurs érudits tels que Nicolas Sofianos au XVIe s., Démétrius Darvaris et Antoine Koronios à la fin du XVIIIe s. ont paraphrasé l'essai sur l'Education des enfants à l'intention non seulement des étudiants, mais d'un public plus large.

Lucien, à l'esprit vif et piquant, n'a pas été exclu des cours, malgré la liberté de langage dont il fait preuve à maintes occasions. On peut même prouver qu'il débute dans les mathémataires pendant la seconde moitié du XVIIe s., bien avant la parution de l'Encyclopédie de Patoussas. Ce dernier suggérerait l'étude du Songe, des Dialogues des morts, de Timon, de l'Eloge de la patrie, du Tyrannicide, du Fils déshérité et du Traité contre la délation et les délateurs. Pourtant les mathémataires transmettent une gamme d'oeuvres de Lucien beaucoup plus variée. Avec le temps, le choix des professeurs se stabilisa et se fixa en particulier sur quelques oeuvres, bien que l'étude de trois ou quatre – rarement plus de cinq – d'entre elles paraissait suffisante: le Songe, les Dialogues des morts, Timon ou le Misanthrope, Toxaris ou de l'Amitié, le Tyrannicide, Contre la délation et les délateurs, Prométhée ou Caucase, Eloge de la patrie, Lettre à Nigrinos, Nigrinos ou du caractère philosophique, Le fils déshérité, etc. Il est donc évident que Lucien ne posait pas de problèmes par rapport à ses "libertés" et on ne saurait admettre l'opinion soutenue récemment, c'est-à-dire qu'aux temps des Lumières l'Eglise Orthodoxe nourrissait quelques appréhensions à l'égard de cet auteur: avancer une telle idée c'est méconnaître le pouvoir de l'Eglise autant que la réalité scolaire à l'époque. Les mathémataires, preuves incontestables des goûts littéraires des professeurs, ne laissent aucun doute; Lucien a été enseigné à Bucarest, Constantinople, Tyrnavo, Messolonghi, Dimitsana, Patmos, Chios, Smyrne, Argypolis. Néophyte Kaloutzis, Néophyte Christopoulos, Cyrille Kastanophyllis, Michel Frangoulis, Jean Spiliotopoulos, Grégoire Kanas, le diacre Méthodius, Antoine Petrokokkinos, Daniel

de Smyrne ne sont que quelques uns des élèves qui ont étudié Lucien.

Dans le contexte de la Rhétorique les "miroirs des princes" jouent un double rôle; celui de modèles rhétoriques et celui de textes moralisateurs. Inspirés par les discours d'Isocrate à Démonicus et à Nikoklès, certains auteurs ont composé des discours plus ou moins réussis à l'intention des rois ou de futurs rois. Ainsi Synésius de Cyrène a écrit le fameux Discours sur la royauté adressé à l'Empereur Arcadius, Agapète le diacre Les chapitres parénétiques dédiés à Justinien Ier, Basile Ier (?) Les chapitres parénétiques à l'intention de son fils et successeur Léon, Photius le Patriarche une Lettre à Michel, prince de Bulgarie et Théophylacte L'éducation royale pour son élève Constantin Doukas. Sujet commun des oeuvres ci-dessus est l'éducation du prince. Pourtant leur caractère moralisateur les rendant utiles pour la formation des jeunes, les professeurs n'ont pas hésité à les intégrer de bonne heure dans les matières scolaires, puisque, selon Sévastos Kyminitis, professeur réputé du XVIIe s. qui a paraphrasé plus d'un "miroir", à plusieurs égards la conduite qui convient au Prince, convient également à toute personne et surtout à tous les Chrétiens. Il est donc compréhensible que les mathémataires transmettent des "miroirs" depuis la seconde moitié du XVIIe s. (1653,1671,1674,1677-1699) et jusqu'aux premières décennies du XIXe s. A l'Académie Patriarcale, aussi bien qu'à Bucarest, Patmos, Dimitsana, Smyrne, Mesolonghi, Trébizonde, Symi, enfin partout où une école d'enseignement secondaire fonctionnait, on étudiait les "miroirs", de préférence ceux d'Isocrate, de Synésius et d'Agapète.

Une oeuvre à part est sans doute la Chrestoïthie d'Antoine de Byzance, professeur à l'Académie Patriarcale, mort prématurément. Il s'agit d'un manuel dans lequel l'auteur dispense des sentences morales et des conseils de bonne conduite. La jeune bourgeoisie grecque avait besoin d'un guide de bonnes manières. L'oeuvre est loin d'être originale, ce n'est qu'une

traduction qu'Antoine entreprit probablement avant 1700 et termina avant 1711. Le modèle de la Chrestoïthie est l'oeuvre d'Erasme, *De civilitate morum puerilium* (Anvers 1526). La traduction d'Antoine connut un succès unique, acceptée non seulement par les professeurs qui s'empressèrent de l'intégrer à leurs cours, mais admirée également par la société, désireuse d'améliorer les multiples aspects de la vie sociale. Il est surprenant qu'une oeuvre aussi prisée ne fût publiée qu'en 1780, insérée dans l'*Encyclopédie de Patoussas*. Depuis 1700 et même après 1780 elle a été copiée et recopiée par des professeurs, des élèves et toute personne soucieuse de sa culture. D'où les nombreux mathémataires qui transmettent la Chrestoïthie et prouvent qu'elle était devenue une matière scolaire des plus importantes. Parmi les professeurs qui l'ont enseignée on compte Dorothé de Lesbos, Stamatius Papas, Anthime, professeur à l'école grecque de Jérusalem et plus tard Patriarche de cette ville, Callinique Phytianos, David, Nikodème Péristériotis, Daniel Kerameus, Panagiotis Palamas etc.

La Poésie tenait une place importante dans le programme des études secondaires. Tous les genres poétiques y étaient compris: épique, dramatique, lyrique, épigrammatique, les sentences morales et les Canons byzantins. Bien entendu on enseignait la Métrique à l'aide du manuel de Gerasime Vlachos, largement utilisé dans les écoles. Parmi les poésies destinées à la formation des élèves, l'*Iliade* bien plus que l'*Odyssée* captait l'intérêt des professeurs. Une centaine de mathémataires transmettant l'*Iliade* contre quinze transmettant l'*Odyssée* en sont la preuve, mais il est impossible de discerner les motifs de cette préférence. Nous devons quand même spécifier que l'étude de l'*Iliade* entière exigeant du temps et des efforts dont les autres matières seraient fatalement privées, l'enseignement se bornait d'habitude à cinq rhapsodies, de A-E. Homère étant considéré depuis toujours comme le grand poète de l'Hellénisme, il n'est pas étonnant de le voir enseigné à Byzance et à partir du

XVIe s. dans les écoles grecques parsemées dans le Sud-Est européen et le Proche Orient. Pourtant l'Illiade et l'Odyssée n'étaient pas comprises dans le programme d'études de Daniel Kera-meus, professeur renommé, tandis que Georges de Trébizonde, Théodore de Drystra, Néophyte Kafsokalyvitis, Mathieu de Gano-chora, Photius, Agapius le jeune, Cyrille, Manassis Héliadis et autres n'ont pas manqué d'enseigner Homère.

A l'époque on attribuait au grand poète la composition de la Batrachomyomachia (La guerre entre les grenouilles et les rats), une parodie amusante, enseignée déjà au XIIIe s. et depuis lors paraphrasée par Théodore Gazis, Démétrius Zénus, Antoine Stratigos etc. Ce poème, transmis par une trentaine de mathémataires, a été étudié à l'Académie princière de Bucarest, à l'école de Symi, à celle de Dimitsana, à Strymon et ailleurs. Une autre parodie, la Katomyomachia, de Théodore Prodrornos (La guerre entre les chats et les rats), n'est transmise que très rarement par les mathémataires.

Les Travaux et les Jours d'Hésiode, dont l'"édition" byzantine due à Triclinius fut un succès, ont intéressé les professeurs à l'époque, grâce à leur caractère parénétique. L'oeuvre figure déjà dans un mathémataire de 1625. Plus tard, Sévastos Kyminitis l'enseigna à l'Académie Patriarcale et puis à celle de Bucarest. Néophyte Christopoulos l'étudia à l'école de Tyrnavo probablement à la fin du XVIIe s. ou au début du XVIIIe s. Le professeur Photius réserva une place à Hésiode à l'école de Zagora. Il en est de même de l'école de Vacaresti et de celles d'Argyroupolis et de Jérusalem. Pourtant on ne saurait prétendre qu'Hésiode a joui d'une diffusion particulièrement remarquable, la poésie épique l'emportant sur l'épos didactique.

Pindare, le fameux poète lyrique, bien que très apprécié par les érudits du XIIIe s., auxquels on doit des "éditions" de valeur, ne figure que très rarement dans les mathémataires. A l'exception de Kyminitis, les professeurs négligèrent complètement ce grand poète, bien que Patoussas ait eu soin d'insérer

une ode (à Iéron de Syracuse) dans le quatrième volume de son Encyclopédie.

Quant aux poètes dramatiques, nous aimerions de prime abord spécifier que le choix de leurs oeuvres relève du mouvement littéraire du XIIIe s. En 1290 et un peu plus tard, des philologues compétents, Manuel Moschopoulos, Maxime Planudis, Démétrius Triclinius et Thomas Magistros, préparèrent des "éditions" savantes classant les tragédies de Sophocle et d'Euripide, ainsi que les comédies d'Aristophane suivant la tradition ancienne, qui fut respectée plus tard, c'est-à-dire dès la parution des éditions imprimées; dans ces dernières Ajax et Héclectre de Sophocle, Hécube et Oreste d'Euripide, Ploutos et les Nuées d'Aristophane, étaient invariablement classées en tête des pièces de l'auteur respectif. Donc, les professeurs de la période 1453-1821 choisissaient justement ces pièces, sans se soucier d'aller plus loin, convaincus sans doute que le côté pédagogique était assuré. Les mathémataires dans lesquels Aeschyle figure rarement montrent que ces préférences datent au moins du XVIe s. Déjà en 1537, Manuel Galissiotis, professeur à l'Académie Patriarcale, donnait des leçons particulières au neveu du Patriarche Jérémie et lui faisait étudier les tragédies ci-dessus.

A propos de Sophocle il est évident que l'étude d'Ajax est liée étroitement à Kyminitis et à ses successeurs (Georges de Trébizonde, Marc Porphyropoulos) et élèves parmi lesquels le plus célèbre a été Georges Ypomenas. Le cas de Diamantis Rysios, grand père de Coray, qui a enseigné Héclectre à l'école de Chio en 1712, n'a pas été imité. Avec le temps les professeurs abandonnèrent cette tragédie. En 1819, Grégoire Constantas, érudit et professeur des plus distingués, a enseigné Sophocle (Ajax) à Miliès, probablement sous l'influence des tendances développées à la fin du XVIIIe s. et au début du XIXe s. qui incitaient les Grecs à se tourner vers l'Antiquité.

Parmi les tragédies d'Euripide on choisissaient presque toujours Hécube et Oreste, comme nous venons de le signaler.

Pourtant Patoussas suggérerait Hécube et Médée; cette dernière ne figure que dans deux mathémataires. Il faut spécifier qu'avec le temps – surtout au XVIIIe s. – les professeurs ont négligé Oreste au profit d'Hécube. A plusieurs égards l'enseignement de celle-ci rappelle celui d'Ajax; Sévastos Kyminitis et Grégoire Constantas aimaient également Sophocle et Euripide.

Nous avons déjà montré que les raisons qui expliquent le choix d'Ajax et d'Hélectre aussi bien que d'Hécube et d'Oreste sont valables pour le choix de Ploutos et des Nuées d'Aristophane. Patoussas se contenta de Ploutos et il est hors de doute qu'il influença les professeurs, ces derniers se bornant avec le temps à l'enseignement d'une seule comédie, Ploutos. Quand même les mathémataires transmettant Aristophane ne dépassant la quarantaine, on peut déduire que les professeurs étaient plutôt enclins à éviter un auteur au langage souvent indécent.

Christus patiens (La passion du Christ), tragédie composée après le XIe s., attribuée pourtant à Grégoire de Nazianze, complétait quelquefois l'enseignement de la poésie dramatique. Une trentaine de mathémataires provenant des écoles d'Arta, Messo-longhi, Dimitisana, Patmos, Symi et Vacaresti prouvent que certains des enseignants ne dédaignaient pas cette pièce si peu originale.

Le genre épigrammatique était bien servi par l'Anthologie de Maxime Planudis, moine érudit du XIIIe s. Sévastos Kyminitis, Marc Porphyropoulos, un de ses successeurs et leurs élèves à l'école Patriarcale et à celle de Bucarest sont à peu près les seuls à avoir étudié les épigrammes. Du moins c'est ce que les mathémataires attestent.

Au contraire, les épigrammes de Théodore Prodromos, inspirés par l'Ancien et le Nouveau Testament, ont connu une diffusion bien plus large que ceux de l'Anthologie planudéenne, bien qu'ils n'aient pas été compris dans l'Encyclopédie de Patoussas; c'en est encore une preuve de l'esprit d'initiative des professeurs.

À propos de Théocrite, dont quelques idylles sont transmises par une dizaine de mathémataires, on peut soutenir que malgré la grâce de son style, il n'a pas eu les faveurs des professeurs.

Le même sort a été réservé à Alexandra de Lycophrone. Il est même étrange que ce poème au style obscur ait été transmis par une douzaine de mathémataires.

L'étude de la Poésie comprenait en plus les Sentences morales et les Canons, destinés plutôt aux débutants dans l'enseignement secondaire.

Les sentences morales étaient très populaires à l'époque byzantine et l'on continuait à les apprécier pendant la période 1453-1821. Il n'est donc pas étonnant qu'elles soient largement diffusées, intégrées dans les programmes scolaires. Grégoire de Nazianze, Ignace Skevophylax, l'abbé Nil, Gennade Scholarios et parmi les anciens Pythagore, Phocylide, Théognis, Solon, Caton le Romain et Plutarque ayant laissé un riche héritage comprenant de centaines de vers au contenu plus ou moins utile à la formation de la jeunesse, les professeurs n'avaient que l'embarras du choix. L'enseignement des Sentences est bien attesté au début du XVIIe s. (1619-1625); il a duré pendant tout ce siècle et le suivant. Sévastos Kyminitis, Marc Porphyropoulos, Georges Daskalakis, Ananias Antiparios, Arsénus, Jean Dominos ont enseigné des Sentences à Trébizonde, à Tyrnavo, à l'école Patriarcale et à celle de Bucarest; ajoutons encore les écoles de Chio et d'Anchiale, d'Argyroupolis et de Patmos, de Dimitsana, Messolonghi, Symi et Saint Jean où, suivant les informations des mathémataires, les Sentences tenaient une place importante dans le programme.

L'enseignement des Sentences était souvent complété par celui de la Tabula de Cébès et des Fables d'Esopé.

La Tabula est une oeuvre en prose, écrite à l'époque Romaine. Il s'agit d'une allégorie présentant les bons et les mauvais côtés de la vie; les jeunes, désireux d'y tracer leur

chemin, n'ont qu'à étudier la Table et d'en prendre leurs décisions.

Les Fables ésopiques étaient aussi populaires que les Sentences, tant à l'époque byzantine qu'à la période 1453-1821, si l'on juge par les nombreuses éditions et traductions. On enseignait encore les fables de Babrios ou Babrias et très rarement celles de Nicéphore Basilakis. L'étude des mathémataires a montré que les Fables, soit d'Esope, soit de Babrias ont été étudiées à l'école Patriarcale, à celles de Bucarest, de Messolonghi, de Dimitisana, de Patmos, de Symi surtout durant le XVIIIes.

Les élèves étaient en général familiarisés avec les Canons, dont la plupart étaient en usage dans la vie liturgique, étant donné que les plus âgés ou les plus doués servaient aux offices comme chantres, lecteurs etc. s'ils n'appartenaient déjà au clergé. L'étude des Canons, chefs-d'oeuvre de lyrisme religieux, composés à l'honneur de grandes fêtes chrétiennes (Nativité, Pâques, Pentecôte, Assomption, Dormition etc.) était imposée non seulement par des raisons nationales et religieuses, mais encore par des raisons d'ordre pratique, les écoles formant les futurs membres du Clergé, qui, compte tenu des circonstances, était responsable de la foi et de la vie spirituelle de la Nation. Les enseignants montraient une préférence marquée pour les Canons de Jean Damascène et de Cosmas le Mélode, qui abondent dans les mathémataires. Patoussas ayant omis les Canons, on peut déduire que les élèves copiaient dans les Ménées, les Triodes et les Pentécostaires dont disposaient les églises et les monastères près desquels ou dans lesquels les professeurs tenaient leurs cours. L'étude de Canons est attestée depuis 1562 et a été poursuivie jusqu'aux premières décennies du XIXe s. Grâce aux nombreux mathémataires transmettant des Canons, nous avons la certitude que ceux-ci ont été enseignés par Bessarion Makris à Jannina, par Eugène l'Etolien probablement à l'école de Vraniana, peut-être par Sévastos

Kyminitis, par Georges de Trébizonde et Manassis Héliadis à Bucarest, par Macaire Kalogeras, Gerasime de Byzance, Daniel Keraueus et Cyrille Sgouromallinos à Patmos, par Stamatius Pappas à Adrianople, par Gerasime Manassis à Etolikon, par Athanase Nikopoulos et le "très érudit" Cosmas à Arta, par Athanase de Patmos à Mykonos, par Ignace Saraphoglou à Césarée, par Georges Kypriotis à Symi, par Pierre d'Ithace, Jean Mamakis, Anthime, plus tard Patriarche de Jérusalem; ajoutons encore qu'on a étudié des Canons à l'école de Dimitsana et à celles de Trébizonde et d'Argyroupolis. Il est donc évident que les professeurs attachaient de l'importance à ces poésies d'un genre tout à fait particulier, parce qu'elles constituaient à l'époque des éléments vivants de la tradition hellénique orthodoxe.

Les programmes d'études sont l'objet de la deuxième partie de cette thèse. Il est permis de penser que les études, surtout celles des auteurs "païens" et Chrétiens, suivaient un certain programme ou du moins qu'elles étaient effectuées par étapes. Pourtant, selon les sources (documents, circulaires, lettres, mémoires et mathémataires), la réalité était un peu différente. On ne rédigeait pas de programmes de la façon dont nous les entendons aujourd'hui. Surtout pendant les deux premiers siècles, on donnait des instructions générales au moment de la fondation d'une école, se fiant au professeur pour les détails. Aux XVIIe et XVIIIe s. les écoles grecques se multiplièrent, grâce à l'amélioration des conditions sociales et économiques de la Nation et il est important de spécifier qu'elles fonctionnaient dans les Balkans, l'Asie Mineure et le Proche Orient où l'éducation grecque était adoptée. Donc ce n'est que depuis la seconde moitié du XVIIe s. qu'on trouve des instructions un peu plus précises sur le programme que devrait suivre tel ou tel maître d'école. Ces instructions émanaient, selon le cas, ou des autorités ecclésiastiques (Patriarche de Constantinople, Patriarche de Jérusalem) ou bien du fondateur ou du donateur de l'école. Au moment de la réorganisation de

l'école Patriarcale (6 Janvier 1663) le Patriarche de Jérusalem Nectaire annonça en même temps le programme d'études dans ses grandes lignes. L'école a été réorganisée de nouveau en 1691. Cette fois le Patriarche de Constantinople Callinique IIe et celui de Jérusalem Dosithée sont plus précis, sans toutefois mentionner les auteurs ou les textes que les professeurs devaient introduire dans leurs cours. C'est en 1707, au moment de la réorganisation de l'Académie princière de Bucarest, que Chrysanthe Notaras, Patriarche de Jérusalem, chargé par le prince Constantin Brancoveanu d'élaborer le nouveau programme d'études de l'Académie, mentionne expressément les auteurs suivants: Isocrate, Sophocle, Euripide, Grégoire de Nazianze, Synésius, Pindare, Démosthène, Xénophon, Thucydide, Chrysoloras, Caton, Phocylide, Pythagore, Esope, Agapète, Homère et naturellement l'Evangile et les Actes des Apôtres.

L'année suivante, Georges Kastriotis, fondateur et donateur d'une école à Kastoria, suggère qu'on y enseigne entre autres Chrysoloras, Caton et Phocylide.

Beaucoup plus tard (1774), le prince Alexandre Ypsilanti qui entreprit sérieusement la réorganisation de l'Académie princière de Bucarest, régla par décret le fonctionnement de celle-ci et elabora le programme d'études, où il est question d'auteurs en général. En 1810 le métropolit Ignace établit pour la même école un nouveau programme; cette fois Xénophon, Isocrate, Lysias etc. y figurent expressément; en même temps, des instructions sont données sur la méthode d'enseignement.

En 1808, on a fondé à Smyrne une nouvelle école - la vieille école, fondée au début du XVIIIe s. existait toujours - nommée "Philologikon Gymnasion", dont la direction a été confiée à Constantin Koumas, professeur aux vues ambitieuses qui conféra au Gymnasion un éclat particulier. Koumas présenta un programme d'études dans ses détails et l'on peut dire qu'il l'avait rédigé selon les conceptions modernes. L'étude de la Littérature comprend Hérodote, Homère, et "autres poètes"; pour la

prose Les vies parallèles de Plutarque et les harangues de Démosthène sont considérées suffisantes; compte tenu des heures consacrées – toujours selon le programme – à l'étude de la Grammaire, de la Syntaxe, du Catéchisme, de la Chimie, de la Physique, de l'Astronomie et des Mathématiques, du Latin et de la Rhétorique. Il est évident que la vieille école ne pourrait rivaliser avec le "Philologikon Gymnasion" qui se prétendait moderne.

En 1820, deux missionnaires Américains, Levi Parsons et Pliny Fisk fréquentèrent l'école de Chio pour s'initier à la langue grecque. A l'époque, l'école de Chio était dirigée par Néophyte Vamvas, qui accepta les deux étrangers, dont les progrès rapides leur permirent de suivre sans grandes difficultés les cours de Littérature grecque. Leur correspondance, très révélatrice, nous apprend que Vamvas avait introduit à la deuxième classe Jean Chrysostome, Isocrate, Plutarque, Dionysius et Lucien. A la troisième la Poésie et notamment l'Iliade. A la quatrième Démosthène, Platon, Hérodote, Homère, Sophocle, Euripide et Pindare.

En dehors de ces programmes dus à des personnalités jouissant d'une grande autorité, on ne saurait ignorer les informations fournies par les érudits qui, à l'époque, se souciaient de l'instruction de la jeunesse. Leurs publications et leur correspondance sont à cet égard précieuses. Un des premiers a été Alexandre Helladius, érudit de la fin du XVIIe s. et du début du XVIIIe s. Ce personnage peu connu s'est fait un devoir de broser, à l'intention d'étrangers malveillants, une image de l'instruction offerte aux jeunes Grecs à l'époque; il prétend donc – et nous le croyons – que l'enseignement secondaire débutait avec la Grammaire de Lascaris et les Sentences de Chrysoloras; suivaient les "trois premiers" discours d'Isocrate et la Syntaxe; on passait ensuite à la Batrachomyomachia, aux Fables d'Esope, à la Tabula de Cébès. Une fois ces matières terminées, on continuait avec le Panégyrique d'Isocrate, l'homélie de Basile le Grand aux jeunes, et celles de Grégoire de Nazianze

contre Julien. Venait le tour des Lettres de Synésius, des Pères (Basile, Grégoire), de Phalaris et d'autres. Puis c'était la grande Poésie: Sophocle, Euripide, Aristophane, Pindare et Théocrite. On terminait avec l'Illiade. En même temps on étudiait l'Enchiridion (Manuel) d'Héphestion.

Athanase Vouthrondeus, contemporain d'Helladius, qui n'avait que 17 élèves à l'école d'Andrianople, enseignait Homère, Isocrate et la Batrachomyomachia.

Constantin Koumas, le brillant directeur du "Philologikon Gymnasion" de Smyrne, se rappelle bien que son vénéré maître Jean Pézaros, qui enseignait à Larissa, répartissait ses élèves en classes; ses auteurs préférés étaient Chrysoloras, Esope, Lucien, Démosthène, Hérodien, Synésius, les grands tragédiens et surtout Homère; naturellement il faisait usage de l'Encyclopédie de Patoussas.

En 1815, un professeur, Damascène Panagiotopoulos publia à Venise un Epistolaire, dont l'introduction constitue en quelque sorte un programme d'études conçu par lui. Panagiotopoulos voulait abréger la durée des études. Il suggère, pour la première année: Sentences (Chrysoloras), Fables (Esope) et la Chrétosthie d'Antoine de Byzance. Pour la deuxième année: Canons, y compris ceux de la Semaine Sainte; les vers de Grégoire de Naziance en même temps que la Grammaire et la Thématographie. Pour la troisième année: les auteurs du premier volume de l'Encyclopédie de Patoussas. Pour la quatrième année: les volumes 2ème et 3ème de cette dernière, toute l'oeuvre de Synésius et notamment le Discours sur la royauté et, pour terminer, les poètes du 4ème volume de l'Encyclopédie et Homère. Une fois ces études accomplies, on passerait aux études supérieures.

Un peu plus tôt Coray, personnalité éminente vivant à Paris, proposait de son côté une collection de textes qui pourrait, à la rigueur, tenir lieu de programme, sans toutefois être très original. Coray est au fond aussi traditionnel que les précédents.

Tous ces "programmes" prouvent que l'étude de textes "païens" ou chrétiens était d'une importance capitale, puisque avec le concours de la Grammaire et de la Syntaxe elle assurait la compréhension du grec ancien, but primordial de l'instruction. Pourtant, bien que précieux, ces programmes laissent à désirer; à l'encontre les mathémataires révèlent toute la gamme des auteurs et des textes enseignés, qui est beaucoup plus riche que celle annoncée par les programmes. D'ailleurs, grâce aux mathémataires, on ne saurait passer sous silence la contribution de certains professeurs à la planification des études, du moins en ce qui concerne l'enseignement de textes.

Un des plus importants a été Sévastos Kyminitis, successivement directeur à l'école Patriarcale, à celle de Trébizonde et à l'Académie princière de Bycarest. Son activité (1671-1702) contribua à l'expansion de la culture grecque en Valachie. En tant que directeur d'école, il se vit obligé de dresser un plan d'études qui, selon les mathémataires, comprenait les auteurs suivants: Grégoire de Nazianze (Sentences en vers, Discours), Synésius de Cyrène (Lettres, Discours sur la royauté), Sophocle (Ajax), Euripide (Hécube, Oreste), Pindare (Olympiques), Hésiode (Travaux et Jours), Isocrate (Discours à Démonicus et à Nikoklès), Agapète le diacre (Chapitres parénétiques), Théophylacte de Bulgarie (Education royale), Homère (Iliade), Epigrammes; on lui attribue encore l'explication de quelques traités de Lucien et des Sentences de Caton, de Pythagore et de Phocylide ainsi que La passion du Christ. Ce plan a été fixé bien avant la parution de l'Encyclopédie; il a exercé son influence sur les collaborateurs et les successeurs de Kyminitis pendant la seconde moitié du XVIIe s. et les premières décennies du XVIIIe s. Kyminitis a maintenu l'équilibre entre la littérature "païenne" et la littérature chrétienne, comme l'a fait un peu plus tard (1707) son éminent élève, Chrysante Notaras.

La parution en 1710 de l'Encyclopédie de Patoussas modifia

inévitablement le programme; de son côté elle offrait une gamme intéressante, toutefois pas très originale, puisqu'elle comprenait dans son ensemble des textes déjà adoptés et quelques autres dont le sort dépendait exclusivement des goûts littéraires des professeurs. Ces légères modifications sont évidentes dans les mathémataires écrits après 1710. Vers la fin du XVIIIe s., le choix des textes et par conséquent le programme d'études se vit plus ou moins stabilisé, toujours du point de vue des textes. Epistolographie, Rhétorique et Poésie forment le cadre dans lequel se déroule l'étude des auteurs, l'équilibre entre les "païens" et les chrétiens étant le souci des enseignants. D'autre part, programmes et mathémataires nous font comprendre que les élèves étaient répartis en classes, ce qui laisse entendre un échelonnement de l'étude des textes. On peut soutenir que les débutants dans l'enseignement secondaire étudiaient des Sentences, des Fables, des Canons avant de s'engager aux textes de Rhétorique et d'Epistolographie, qui constituaient un niveau d'études plus avancé. Ceux qui accédaient au niveau suivant, rompus déjà à la Grammaire et la Syntaxe, familiarisés avec la langue "hellénique", c'est-à-dire avec l'ancien grec, procédaient à l'étude des poètes; ainsi le cercle des études secondaires que l'on appelait d'habitude "cyclopédie" était clos.

La troisième partie de cet ouvrage est réservée aux méthodes d'enseignement.

La méthode la plus en vigueur était la "psychagogie", méthode très ancienne, qui consistait à expliquer les mots du texte donné - fut-il "païen" ou chrétien - par leurs synonymes, les mathémataires ayant été préalablement préparés à cet effet. Par là nous entendons que la première étape du travail scolaire était la copie. Les livres ayant été toujours plus ou moins coûteux en Orient, la copie était le seul moyen propice pour l'étude de la Littérature. Les élèves copiaient les textes laissant entre les lignes un espace assez large, dans lequel ils écrivaient ensuite les synonymes, l'un au-dessus de l'autre.

Aux temps des "Lumières", cette méthode fut blâmée par certains érudits, admirateurs de la méthode lancastérienne. Coray, reconnaissant envers les vieux professeurs pour leurs services à la Nation, fut cependant très sévère à l'égard de la méthode psychagogique, qui à son avis, ne donnait que de piètres résultats.

La paraphrase était une autre méthode d'enseignement. En langue vulgaire ou érudite, accompagnées de commentaires, les paraphrases interlinéaires abondent dans les mathémataires.

Nombreux sont les professeurs qui ont expliqué, commenté, paraphrasé et traduit des textes à l'intention de leurs élèves; ils ont accompli ce travail souvent ingrat avec érudition; ils ont respecté les originaux et se sont efforcés de faire comprendre à leurs élèves la beauté de la littérature "païenne" et chrétienne (idées, langage, style). Cette initiation présuppose, naturellement, la connaissance de la Grammaire et de la Syntaxe, comme nous l'avons déjà signalé.

Une fois la paraphrase ou la psychagogie écrite, l'élève était obligé de l'apprendre "par coeur". Ce procédé, jugé inutile et fatigant par certains professeurs "progressistes", était pourtant en vigueur pendant la période 1453-1821, aussi bien que la copie des textes. Seuls les plus fortunés parmi les élèves pouvaient se permettre de payer quelqu'un pour effectuer la copie à leur place ou de s'acheter des livres.

La durée des études secondaires n'a jamais été strictement fixée, les circonstances ne permettant pas pareilles mesures. Pourtant, grâce aux notices fournies par les mathémataires, quelques déductions sont permises. Nous pouvons donc soutenir que la durée moyenne exigeait cinq ans. Mais, compte tenu des difficultés financières de la plupart des élèves, il nous semble qu'un nombre restreint avaient la possibilité de parfaire leurs études.

Malgré ses points faibles, l'instruction dispensée dans les écoles grecques pendant une période si pénible pour la Nation a contribué à renforcer l'unité de l'Hellénisme, à améliorer son

niveau culturel, à préserver sa religion, sa langue et sa double tradition, païenne et chrétienne; elle a facilité ses rapports avec l'Occident et elle a été le facteur prépondérant au développement de la conscience nationale des peuples balkaniques.

Le contenu des mathémataires est présenté dans la quatrième partie de cette thèse. Naturellement, nous n'avons pas tenu à rédiger un catalogue de manuscrits proprement dit, mais plutôt à présenter une inventoriatio de textes qui, d'après les notices, les dates, les noms des copistes et des possesseurs dont ils sont accompagnés, nous ont persuadée qu'ils ont été l'objet d'étude dans quelque école grecque pendant la période 1453-1821.

Comme les mathémataires sont actuellement conservés dans les bibliothèques de divers pays, leur présentation posait de petits problèmes. Après réflexion, nous avons décidé de les présenter par pays, classant ces derniers par ordre alphabétique. En plus, les mathémataires ont été numérotés par nous de 1 à 998, pour la commodité des lecteurs. Compte tenu du fait que notre but était surtout de relever les auteurs et les textes dont la jeunesse grecque a été nourrie dans un passé pas très lointain, nous espérons que cette dernière partie de notre travail sera aussi de quelque utilité.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Ἀββακούμ Θεσσαλός	643 ὑπ.
Ἀβδάλη Ἀθανασία	82, 236
Ἀβρας Ἀναστάσιος	773 ὑπ.
Ἀβρας Ἀντίοχος	773 ὑπ.
Ἀβραάμ Χατζῆ Μιχαήλ	βλ. Χατζῆ Μιχαήλ
Ἀβράμιος Γρηγόριος Ἀντωνίου	307
Ἀβράμιος Ἱεροσολύμων	698 ὑπ.
Ἀβράμιος Ἰωάννης	26
Ἀβράμιος Σμυρναῖος	14, 25, 50, 52, 55, 71, 98, 121, 138, 142, 161, 249, 250, 714, 715, 716, 720
Ἀγαθάγγελος Ἱεροῦ.	ζ'
Ἀγαθάγγελος Σπηλαιώτης	619 ὑπ.
Ἀγαθόνικος Μιλιτιάδης	107, 835
Ἀγάπιος μαθητ. Βησσαρίωνος	228, 800
Ἀγάπιος Λεονάρδος ὁ πρεσβύτερος	βλ. Λεονάρδος
Ἀγάπιος Παπαντωνόπουλος ὁ νεώ- τερος	βλ. Παπαντωνόπουλος
Ἀγάπιος Ρόδου	419 ὑπ.
Ἀγάπιος	98
Ἀγγελούδης ἐξ Αἵνου	481
Ἀγγελάκης τοῦ παπᾶ Ἰωαννάκη (Ἰωάννου)	50, 121, 377 ὑπ.
Ἀδαμάντιος Κοραῆς	βλ. Κοραῆς
Ἀδαμάντιος Ρύσιος	βλ. Ρύσιος
Ἀδάμου Ζήσου Γεώργιος	463 ὑπ.
Ἀθανασιάδης Ἰωάννης Λιτοχω- ρίτης	41, 97, 114, 161, 629
Ἀθανάσιος ἐξ Ἀγράφων	70
Ἀθανάσιος Βουθροντεύς	ια' ὑπ., 211, 212, 214, 315, 325
Ἀθανάσιος ἐκ Βυθηκουκίου	128, 231, 706
Ἀθανάσιος διδ. Ἰασίου	287, 308
Ἀθανάσιος Καλλίνικος	438 ὑπ.
Ἀθανάσιος Κουτλουμουσιανός	120, 626

Ἰθανάσιος Μουνδανιώτης	701 ὑπ.
Ἰθανάσιος Νικόπουλος	βλ. Νικόπουλος
Ἰθανάσιος Παρασκευᾶ	161,659 ὑπ.
Ἰθανάσιος Πάριος	74,76,91,109 ὑπ.,122 ὑπ.,126,336 ὑπ.,667,834
Ἰθανάσιος Πάτριος	249,790
Ἰθανάσιος Πελοποννήσιος (Μπουσιόπουλος) διδ.	602 ὑπ.
Ἰθανάσιος ἐκ Ταταούλων ἱερομ.	373 ὑπ.
Ἰθανασίου Θ.	α'
Ἰθανασίου Μιχαήλ	136,789
Ἰκαδημία Νεαπόλεως	236
Ἰκίνδυνος ἱερομ.	138
Ἰλέξανδρος	781
Ἰλέξανδρος Βασιλείου	βλ. Βασιλείου
Ἰλέξανδρος Ἑλλάδιος	βλ. Ἑλλάδιος
Ἰλέξανδρος ὁ Μέγας	130
Ἰλέξανδρος ἐκ Σαντορίνης	763 ὑπ.
Ἰλέξανδρος ἐκ Τρίκκης	25,398
Ἰλέξανδρος Τυρναβίτης	ζ', 69 ὑπ.,102,658 ὑπ.,662 ὑπ.
Ἰλεξάνδρου Ἀπόστολος	23,128,137,244,245,647
Ἰλέξιος Α' Κομνηνός	36
Ἰμαντος Κων/νος	β',475
Ἰμβρόσιος ἱερομ.	468 ὑπ.
Ἰμβρόσιος μαθητ. Κυμινήτη	802
Ἰμβρόσιος Πάτριος	108,269,669
Ἰμβρόσιος Σιναΐτης	52,481
Ἰμφιλόχιος Παρασκευᾶς	659 ὑπ.
Ἰναγνώστης	111,120,427
Ἰναγνώστης	41, 85,426
Ἰναγνώστης ἐκ Γαργαλιάνων	41, 144,120,553
Ἰναγνώστης Πελοποννήσιος	274
Ἰναγνώστης ὑποδιδ.	97
Ἰναγνώστου Δημήτριος ἐκ Ρενδίνης	416 ὑπ.
Ἰναγνώστου Στέφανος	764 ὑπ.

Ἀνανίας Ἀντιπάριος	23,31,205,206,208 ὑπ., 255,722,802 ὑπ.
Ἀναστάσιος	31,455 ὑπ., 555
Ἀναστάσιος Βρουσίου Λότζου	624
Ἀναστάσιος Γόρδιος	βλ. Γόρδιος
Ἀναστάσιος ἡγούμενος	761 ὑπ.,
Ἀναστάσιος Παργαῖος	735 ὑπ., 736
Ἀναστάσιος Προικονήσιος	70,839
Ἀναστάσιος Σιναΐτης Κρής	349,350
Ἀναστασίου Ἰάκωβος	14,50,70,76,268,704 ὑπ., 718
Ἀνδρέας υἱὸς Ζαμφεῖρη	730 ὑπ.
Ἀνθιμος Ἀρσενίτης	720
Ἀνθιμος Ἰβηρίτης	317
Ἀνθιμος ἱερεὺς	641
Ἀνθιμος ἱερεὺς Πελοποννήσιος	554
Ἀνθιμος Ἱεροσολύμων	14,49,50,61,142,268,709 ὑπ., 710,713,714,717 ὑπ.
Ἀνθιμος Μυτιλήνης	92,204,766
Ἀνθιμος Σαλώνων	134,367
Ἀντώνιος	261,768,769
Ἀντώνιος Βυζάντιος	1,2,56,57,58,59,60,170,234,252,300,537,672,811
Ἀντώνιος διδ.	50,141,238,466
Ἀντώνιος Ζακύνθιος	ια' ὑπ.
Ἀντώνιος λογιστάτος	69,537
Ἀντώνιος διδ. Μολδαβίας	801
Ἀποστολάκης	ιβ' ὑπ., 107,128,748
Ἀποστόλης Μιχαήλ	33
Ἀποστολίδης Δούκας	βλ. Δούκας
Ἀποστόλιος Σμυρναῖος	196
Ἀραβαντινός Παν.	110
Ἀρκάδιος αὐτοκρ.	43
Ἀρσένιος	111,581
Ἀρσένιος διδ.	49
Ἀρσένιος Θαυμακοῦ	643 ὑπ.
Ἀρσένιος διδ. Κων/πόλεως	589
Ἀσάνης Ἰωάννης	518
Ἀσώπιος Κωνσταντῖνος	337

Αύγερινοῦ Βασίλειος	63,798
Αύγουστῖνος	677
Αὔξέντιος μοναχός	ε', 14, 63, 142, 267, 287, 699, 713
Βακαλόπουλος Ἀπόστολος	6, 335
Βαλέτας Ἰωάννης	437
Βαλέτας Σπυρίδων	437 ὑπ.
Βαλαμών	11
Βάμβας Νεόφυτος	199, 200, 201, 283
Βαρδαλάχος Κωνσταντῖνος	28, 85, 88, 107, 309, 312, 356, 357, 797
Βασιλάκης Νικηφόρος	27, 30, 31
Βασίλειος Ἀγχιάλου	414 ὑπ.
Βασίλειος Αὔγερινοῦ	βλ. Αὔγερινοῦ
Βασίλειος Κουταληνός	24, 70, 88, 104, 255, 262, 674, 768
Βασίλειος Κυριακοῦ	42, 97, 121, 649 ὑπ.
Βασίλειος Μακεδῶν αὐτοκρ.	36, 37, 51, 55
Βασίλειος Πουλάκης	βλ. Πουλάκης
Βασίλειος Συμαῖος	46, 68, 71, 279, 280, 304 ὑπ., 323, 347
Βασίλειος ὑποδιδ.	35
Βασιλείου Ἀλέξανδρος	107 ὑπ.
Βασίλης	161, 351
Βενέδικτος Ἱεροδ.	578
Βενέδικτος Κλημηώτης	433 ὑπ.
Βενιαμίν Λέσβιος	336 ὑπ., 432
Βενιαμίν Πελοποννήσιος	98, 111, 113-114, 409 ὑπ.
Βέρας Ἀνθιμος	66
Βεργίτης Ἀγγελος	286 ὑπ.
Βησσαρίων Μακρῆς	βλ. Μακρῆς
Βικέντιος Δαμοδός	βλ. Δαμοδός
Βλάχος	412
Βλάχος Γεράσιμος	75, 129, 731
Βόγορις ἡγεμ. Βουλγάρων	52
Βοέννιος Γεώργιος	643 ὑπ.
Βολταῖρος	126, 336
Βόλφιος Ἱερώνυμος	403
Βούλγαρης Εὐγένιος	ια' ὑπ., ιβ' ὑπ., ιγ' ὑπ., 208 ὑπ., 766 ὑπ.

Βούλαργος Νικόλαος	11
Βουλησμάς Δωρόθεος	567
Βουλησμάς Πέτρος	13
Γαβράς Παρθένιος	41,111,121,607,697
Γαβριήλ .	556
Γαβριήλ Βουρλιώτης	71,72,571,572,580
Γαβριήλ διδ. Χίου	177
Γαβριήλ Διδυμοτείχου	438
Γαβριήλ Θαυμαστός	382 υπ.
Γαβριήλ Ιεροδιάκ.	840
Γαβριήλ Σιναΐτης Κώος	813
Γαβριήλ Σιναΐτης	46,273
Γαβριήλ Συμωναΐος Ιεροδ.	98,752 υπ.
Γαζής Θεόδωρος	γ',33,131,132,315,322 υπ., 333
Γαλησιώτης Μανουήλ	ια' υπ., 147,148,152,174,221,222,227,359,360
Γγίνης Γεώργιος	439
Γεδεών Μανουήλ	α'
Γεννάδιος Γεώργιος	291,311 υπ.
Γεράνης Παρθένιος	βλ. Παρθένιος
Γεράσιμος	405
Γεράσιμος Ἀλεξανδρείας	356
Γεράσιμος Βλάχος	βλ. Βλάχος
Γεράσιμος Βυζάντιος	11,104,315,316,324,337,359,467
Γεράσιμος Κερκυραΐος	31,46,68,71,92,106,279,304,323,347-348,420,422
Γεράσιμος Μάνεσης	βλ. Μάνεσης
Γεράσιμος πρωτοσύγκελλος	23
Γεράσιμος πρωτοσ. Τραπεζοῦντος	827
Γεράσιμος Σπαρμιώτης	137,153,658 υπ., 662 υπ., 784
Γεράσιμος Τυρναβίτης	102
Γερβάσιος διάκονος	329,803
Γεργίδης Ἀντώνιος	110,748 υπ.
Γερμανός Ιερομ.	196
Γερμανός Κρητικός	102 υπ.
Γερμανός μοναχός	25
Γερμανός Περιστεριώτης	761 υπ.

Γερμανός Σιναΐτης Ζακύνθιος	357
Γερμανός Σπαρμιώτης	ζ', 72, 102 ύπ., 103 ύπ., 127, 659, 664, 665
Γεωργιάδης Ἀναστάσιος	98
Γεωργιάδης Κωνσταντῖνος	785 ύπ.
Γεώργιος	435 ύπ.
Γεώργιος Ἀγραφιώτης Ἱερεὺς	386
Γεώργιος Αἰτωλός	29
Γεώργιος Δασκαλάκης	βλ. Δασκαλάκης
Γεώργιος Δούκας	βλ. Δούκας
Γεώργιος Δρύστριος	76
Γεώργιος ἐλλόγιμος	417
Γεώργιος ἐξ Ἐφέσου	837 ύπ.
Γεώργιος Ἰθακήσιος	25, 690
Γεώργιος Ἰωαννάκης Ἱερεὺς	377 ύπ.
Γεώργιος Κυπριώτης	13, 280, 304 ύπ., 323, 421
Γεώργιος Κῶς	524 ύπ., 785 ύπ.
Γεώργιος Λέριος	449
Γεώργιος μαθητ.	440 ύπ.
Γεώργιος τοῦ Μουσελῆ	143, 231, 756
Γεώργιος πρωτοπαπᾶς Κυζίκου	153, 814
Γεώργιος πρωτοσ. ἀγ. Νικαίας	476
Γεώργιος (Γεωργάκης) ἐκ Ρεντίνης	416 ύπ.
Γεώργιος Τραπεζούντιος	10, 22, 49, 69, 102, 136, 149, 164, 165, 227, 240, 241, 303, 356, 397, 652, 734, 747, 754
Γεώργιος Ὑπομενάς	βλ. Ὑπομενάς
Γεωργόπουλος Ἀναγνώστης	600 ύπ.
Γεωργόπουλος Δανιήλ	111, 606
Γήτζας (Γεώργιος) ἐκ Βουκουρεστίου	119, 136, 266, 737
Γιακουμάκης δομέστικος	ε' ύπ.
Γιαλᾶς Γεώργιος	72, 621
Γιαννούλης Γεώργιος	828 ύπ.
Γιαννούλης Εὐγένιος	βλ. Εὐγένιος
Γκίκας Γρηγόριος Ἀλεξάνδρου	ιδ', 193

Γκίκας Γρηγόριος Β΄	187,193
Γκίκας Κωνσταντῖνος ἐκ Μοισίας	47,98,630
Γορδιανός Γ΄ αὐτοκρ.	167
Γόρδιος Ἀναστάσιος	70,106,272,397,536,583
Γουλιμῆς Πέτρος	206
Γραικοδακική Ἐταιρεία	190
Γρηγόριος Ἀδριανουπόλιτης	786
Γρηγόριος ἐξ Αἰτωλίας	347 ὑπ.
Γρηγόριος Εἰρηγυπόλεως	15΄
Γρηγόριος Εὐρίπου	766
Γρηγόριος Γεωργίου Ζάλα	121,576
Γρηγόριος ἱεροδιάκονος	12
Γρηγόριος ἱερομόναχος	207,369
Γρηγόριος Κανᾶς	βλ. Κανᾶς
Γρηγόριος Κωνσταντᾶς	βλ. Κωνσταντᾶς
Γρηγόριος Λυχνιδῶν	516
Γρηγόριος Πάρδος	5
Γρηγόριος ὁ καὶ Σωτήρης	202
Γρηγόριος διδ. Ψαρῶν	76
Γριτσόπουλος Τάσος	α΄
Δαβίδ διδ.	23,61,244,245,246,653
Δαβίδ Ἰωαννίδης	14,287,783
Δασασκηνός ἐξ Ἀδριανουπόλεως	412
Δασασκηνός Παναγιωτόπουλος διδ. βλ. Παναγιωτόπουλος	
Δαμιανός Σιναΐτης	105,259,323,326,358
Δαμιανός Σπαρμιώτης	14,72,658 ὑπ.,660 ὑπ.
Δαμοδός Βικέντιος	75
Δανιήλ	102 ὑπ.
Δανιήλ	582
Δανιήλ ἐκ Δημητσάνης	591
Δανιήλ ἱεροδιάκονος	590
Δανιήλ ἱερομ.	120
Δανιήλ ἱερομ. μαθητ.	623 ὑπ.
Δανιήλ Κεραμεύς	βλ. Κεραμεύς

Δανιήλ πρωτοψάλτης	ε' υπ.
Δανιήλ Σμυρναῖος	106,128,268,483,490
Δανιήλ Σπαρμιώτης	52,63,105,657
Δαπόντες Καισάριος	10,26,59,122,319
Δάρβαρης Δημήτριος	59,116
Δασκαλάκης Γεώργιος	22,416
Δαφαράνας Σπυρίδων	567 υπ.
Δενδρινός Ἱερόθεος	194,336 υπ., 567
Δενδρινός Προκόπιος	128,161,578
Δεπόρτο σινιόρ-	307
Δημητράκης μαθητ.	622
Δημήτριος	50,435 υπ., 495,556,592,661,685
Δημήτριος Ἀναγνώστης	643 υπ., 686 υπ.
Δημήτριος Ζυγοβιστηνός	24,600
Δημήτριος Λέσβιος	685
Δημήτριος μαθητ.	65 υπ.
Δημήτριος Ὀλλανδός	βλ. Ὀλλανδός
Δημήτριος Πανάγος	612
Δημήτριος παπα-, ἀπὸ Κεράσοβο	106,271,397
Δημήτριος Τρικλίνιος	βλ. Τρικλίνιος
Δημητρίου Σταμάτιος (Στάμιος, Στάμος)	31,110,473,474
Δημητρίου Χρήστος	128,231,706
Διαμαντῆς Ρύσιος	βλ. Ρύσιος
Διγενόπουλος Νικόλαος	24,53,62,120,161,273,384
Διονύσιος ἐπίσκοπος	122
Διονύσιος κανδηλάπτης	699
Διονύσιος Γ' Κων/πόλεως	179
Διονύσιος	84
Διονύσιος Σθαλατεινιώτης	4,22,49,69,80,102,127,136,153,160,240,241,303, 325,326,734,735,746,747
Διονύσιος τοῦ ἀπὸ Σερβίων καὶ Κοζάνης	623 υπ.
Δίων Χρυσόστομος	92
Δομνηνός Γεράσιμος	247

Δομνηνός Ἰωάννης (Χατζῆ Ἰωάννης)	ε', 23,247
Δοσίθεος Ἱεροσολύμων	179,292-293,703
Δόσιος Νικόλαος	366
Δούκας Ἀποστολίδης (καί Βενιαμίν)	109,834
Δούκας Γεώργιος	837
Δούκας Θάσιος	92,112,136,160,247,248,620
Δούκας Κωνσταντῖνος	36,54
Δούκας Νεόφυτος	ια' ὑπ., 87,309,312,336 ὑπ.
Δωρόθεος Λέσβιος	61,86,208 ὑπ., 436,776
Δωρόθεος Πρώιος	βλ. Πρώιος
Ἐλεαβοῦλας Θεοφάνης	174
Ἐλευθέριος	354
Ἐλλάδιος Ἀλέξανδρος	4,209,210,286,306
Ἑλληνική Νομαρχία	322,327,333,334
Ἑλληνικός Τηλέγραφος	132
Ἐπιμενίδης Κ.	788 ὑπ.
Ἐρασμος	56
Ἐρμῆς ὁ Λόγιος	28,87,119 ὑπ., 132,133 ὑπ., 150,190,194, 253 ὑπ., 310,311,331 ὑπ.,335,445 ὑπ.,632 ὑπ.
Ἐρμόδωρος (Μιχαήλ) Λήσταρχος	20,155,176,222,305,306 ὑπ.
Ἑρμονιακός	132
Εὐαγγελίδης Τρύφων	β', 413,415
Εὐγένιος Βούλγαρης	βλ. Βούλγαρης
Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός	10,12,529
Εὐγένιος Ἰθακήσιος (Καραβίας)	71,261,576
Εὐγένιος Ραδοβισδίου	413 ὑπ.
Εὐγένιος Σουμελιώτης	4,11,119,136,263,329,462
Εὐθύμιος	243,244,712,714
Εὐσταθιάδης Ἰωάννης	472
Εὐστάθιος	380
Εὐστάθιος ἐξ Ἀκαρνανίας	792
Εὐστάθιος ἐρμην. Κανόνων	5

Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης	133 ὑπ., 292
Εὐστάθιος ἱεροδιάκ.	25, 656
Εὐστάθιος μαθητ.	111
Εὐσταθίου Μιχαήλ	25, 451
Εὐστράτιος διδ.	167
Εὐστράτιος Κυδωνιεύς	432
Εὐφραίμ Ἱεροσολύμων	701 ὑπ.
Ζαχαρίας γέρων	658
Ζαχαρίας διδ.	142, 643 ὑπ.
Ζαχαρίας ἱεροδιάκ.	838
Ζερλέντης Περικλῆς	177
Ζῆνος Δημήτριος	33, 132
Ζηργάννης Ἰωάννης	815
Ζυγαδηνός Εὐθύμιος	58, 350
Ζυγομαλάς Θεοδόσιος	155, 174, 222, 305, 306 ὑπ.
Ζυγομαλάς Ἰωάννης	20, 82, 155, 174, 176, 222, 305, 306 ὑπ.
Ζωναῆς Ἰωάννης	300
Ζώσιμος Κύπριος	366 ὑπ.
Ἡλίας Κρήτης	103, 293, 301
Ἡλιάδης Γεώργιος	119, 392 ὑπ.
Ἡλιάδης Μανασσῆς	θ', λα' ὑπ., 10, 43, 49, 119, 136, 263, 267, 303, 392 ὑπ., 462
Ἡσαΐας ἱερεύς	672
Θαλασσηνός Ἀλέξανδρος	149, 622
Θέμελης Ἰωάννης	98, 281, 432
Θεοδόσιος Ἀδριανουπόλεως	25, 520
Θεοδόσιος διδ.	351
Θεοδόσιος ἱερομ.	654 ὑπ.
Θεοδόσιος Τραπεζούντιος	127
Θεοδόσιος ἐκ Τσίτης ἱερομ.	42
Θεοδοσίου Δημήτριος	309
Θεόδωρος Ἀναστασίου	403

θεόδωρος διδ. Βουκουρεστίου	323,377
θεόδωρος Γαζής	βλ. Γαζής
θεόδωρος Δρύστριος	45,52,54,102,119,136,266,267,647,737,768
θεόδωρος Μόσχου	751
θεόδωρος Μπογδιάνος	14,524
θεόδωρος Συμεώνος	ι' ύπ.
θεόδωρος Τυρναβίτης	777
θεόδωρος Ύρτακηνός	133 ύπ.
θεόδωρος Φυτιάνος	106,142,143,149,153,160,246,650,655,656
θεολογίτης Δανιήλ	425
θεοτόκης Νικηφόρος	ι' ύπ., 336 ύπ.
θεοφάνης Έλεαβοϋλκος	βλ. Έλεαβοϋλκος
θεοφάνης μαθητ.	46
θεοφάνης Περιστεριώτης	106,824
θεοφάνης προηγούμενος	401
θεόφιλος Άλεξανδρείας	66
θεόφιλος άρχιδιάκονος	653 ύπ.
θεόφιλος του Βερροίας	47,98,121,626 ύπ., 630
θεοφύλακτος Άχρίδος	36,37
θεοφύλακτος Βουλγαρίας	54,55
θεοφύλακτος καθηγούμενος	414 ύπ.
θεοχάρης	14,710
θωμά Παρθένιος	107,406
θωμάς Μάγιστρος	145,146,147,151,154,220,223,293
θωμάς παπα-	ι' ύπ.
Ιάκωβος Άναστασίου	βλ. Άναστασίου
Ίάκωβος Άργεΐος	ιγ'
Ίάκωβος Ιεροδιάκ. έκ Μυριοφύτου	25,309,798
Ίγνάτιος έξ Άνδρου	588
Ίγνάτιος Άργεΐος	472
Ίγνάτιος διάκονος	27
Ίγνάτιος Ιεροδ. Κρής	309,350
Ίγνάτιος έκ Κουλουμιδάτου	633 ύπ.
Ίγνάτιος Ούγγροβλαχίας	190

Ἰγνάτιος Σαράφογλου	βλ. Σαράφογλου
Ἰγνάτιος Φυτιάνος ὁ Χαλδίας	141,230,622,655 ὑπ.,803
Ἰερεμίας Α΄ Κων/πόλεως	147,148 ὑπ.,152,221,360
Ἰερεμίας Β΄ ὁ Τρανός	175,176
Ἰερεμίας Γ΄ Κων/πόλεως	203
Ἰερόθεος	268,718
Ἰερόθεος Δενδρινός	βλ. Δενδρινός
Ἰερόθεος Σινωπεύς	824
Ἰερώνυμος	128,751
Ἰλαρίων διδ.	46
Ἰλαρίων Σιναΐτης Κρής	65,86,272,273,459,812,813
Ἰμαράκης Μανουήλ	412
Ἰουστινιανός Α΄ αὐτοκρ.	36,38,47
Ἰσίδωρος (Ἰάκωβος) Μελιγιάννης ιβ΄ ὑπ.,11,259,668	
Ἰψάνος Σχολάριος	496
Ἰωακείμ	46,702
Ἰωακείμ γραφ.	804
Ἰωακείμ ἱερομ.	140 ὑπ.
Ἰωακείμ Κουταληνός	98,676 ὑπ.
Ἰωακείμ Κρής	97,138,616,617,618,623
Ἰωακείμ Σμυρναῖος	707
Ἰωακείμ Σουμελιώτης	46
Ἰωακείμ Φορόπουλος	βλ. Φορόπουλος
Ἰωαννάκης τοῦ Βασίλη Μπο(υ)ζίλα	396
Ἰωαννάκης (Ἰωάννης) παπα-	50,121,377 ὑπ.
Ἰωάννης	β΄ ὑπ.
Ἰωάννης	4,25,565,590,704,828 ὑπ.
Ἰωάννης Βασμουλιώτης	827 ὑπ.
Ἰωάννης Ἐλασσονίτης	105,836
Ἰωάννης ἱδρυτῆς σχολ. Π.Πατρῶν	207
Ἰωάννης Κρανιδιώτης	691
Ἰωάννης Κωνσταντῖνος βοεβόδας	396
Ἰωάννης Μαμάκης	βλ. Μαμάκης
Ἰωάννης Μαρκονῆς-Φωτιάδης	βλ. Μαρκονῆς
Ἰωάννης ἐκ Μυριοφύτου	699

Ἰωάννης ἐκ Νίδρας	432
Ἰωάννης Παργαῖος	448 ὑπ., 449
Ἰωάννης Πέζαρος	βλ. Πέζαρος
Ἰωάννης Ραιδεστηνός	50, 63, 91, 108, 111, 113, 121, 709
Ἰωάννης Θεοδ. Τραπεζούντιος	140, 780
Ἰωαννίδης Εὐστάθιος	196
Ἰωαννίκιος Γ΄ Κων/πόλεως	206
Ἰωαννίκιος Σουμελιώτης	62, 106, 248, 823 ὑπ., 824
Ἰωάννου Ἀνδρέας	759
Ἰωάννου Κωνσταντῖνος	729
Ἰωάννου Νικόλαος	107, 739
Ἰωάννου Στέφανος	82, 97, 119, 127, 263, 643
Ἰωάσαφ Ἀδριανουπόλεως	305 ὑπ.
Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης (Κοντός)	102 ὑπ., 161, 661
Ἰώσηπος Μοισιόδαξ	βλ. Μοισιόδαξ
Ἰωσήφ Σουμελιώτης	100, 153, 160, 229, 230, 645, 655 ὑπ.
Ἰωσήφ Τραπεζούντιος	25, 141, 149, 836 ὑπ.
Ἰωσήφ ἐκ Φουρνᾶ	691
Καβαδᾶς Μακάριος	794, 604 ὑπ.
Καβάσιλας Συμεών	29, 39, 40, 227
Καλαφάτης Γεώργιος	375
Καλλιάρχης Ἰωάννης	14, 72, 98, 232, 375
Καλλίνικος	63, 819
Καλλίνικος Β΄ Κων/πόλεως	179, 314
Καλλίνικος Καστόρχης	βλ. Καστόρχης
Καλλίνικος Ἀθηνίος	11, 97, 104, 325, 548, 556 ὑπ.
Καλλίνικος Φυτιάνος	ε΄, 13, 50, 53, 61, 96, 104, 246, 248, 323, 646 ὑπ., 653, 823, 825 ὑπ.
Καλογεράς Μακάριος	11, 50 ὑπ., 53, 65, 70, 75-76, 103, 104, 246, 248, 249, 268, 292, 293, 301, 337, 359, 418, 428, 467, 532, 548, 556, 567, 653 ὑπ., 677, 679, 701, 704, 823
Καλούτζης Νεόφυτος	θ΄, ιβ΄ ὑπ., 4, 35, 54, 62, 74, 75, 97, 103, 110, 127, 136, 160, 310, 321, 326, 377, 384.
Καμαριώτης Ματθαῖος	66, 174, 227

Κανᾶς Γρηγόριος τοῦ Πτωχαν- τώνικου	4,46,68,91,97,120,127,257,258,260,261,273, 288,312,460,484,509,514,680,681,687,702,724, 749,769,772,781,813,818
Κανδηλάπτης Γ.	245,646
Καντακουζηνός Κωνσταντῖνος	306
Καντακουζηνός Serbian	182
Καντακουζηνός Στέφανος	25,96,301,303,306 ὑπ.,398
Καντεμίρ Ἀντίοχος	192
Καραβελόπουλος Ἀναγνώστης	35,106,277,598
Καραβίας Ἐλευθέριος	268,567
Καραβίας Εὐγένιος	βλ. Εὐγένιος
Καραβίας Χρῦσανθος	106
Καραγιάννης Νικόλαος	ι' ὑπ., 186
Καραθεοδωρῆς Στέφανος	311, 338
Καράκαλ(λ)ος Πολυχρόνιος	46,85,127,161,595 ὑπ.,600 ὑπ., 601 ὑπ.
Καράκαλ(λ)ου Εὐφροσύνη	606 ὑπ.
Καραντζόπουλος Ἀναστάσιος	41,85,97,106,120,275,276,327,829
Καραντζόπουλος Δημήτριος	53,97,477,478
Καραπάνος Παῖσιος	797
Καραπατᾶς Παῖσιος	53,67,669 ὑπ., 684 ὑπ.
Καρατζᾶς Σταμάτιος	14
Καρμαλίκης Ἀντώνιος	174
Καρυοφύλλης Ἰωάννης	ια' ὑπ., 179,223,703 ὑπ.
Κασίμης ἢ Κασίμας	426
Καστανοφύλλης Κύριλλος	97,106,111,127,278,430
Καστόρχης Εὐθύμιος	599 ὑπ.
Καστριώτης Γεώργιος	ια' ὑπ.,185,186,187
Κατζικογένης Ἰωάννης	472
Κατζορχόπουλος Κανέλλος	13,161,277,602
Κατυλιανός Διονύσιος	344
Καυσοκαλυβίτης Νεόφυτος	βλ. Νεόφυτος
Καψάλης Ἀπόστολος	206
Κεμίζος Ἰγνάτιος	ιβ' ὑπ.
Κεραμεύς Δανιήλ	ιδ',11,24,42,44,49,62,67,68,70,74,80,84,86 88,91,92,93,97,103,104,112,113,120,127,167, 169,256,257,258,259,261,262,272,273,281,288 292,295,300,301,304,312,316,323,340,348,352, 353,355,358,362,363,398 ὑπ., 412,421,424,426,

	439,458,459,460,483,484,487,495,509,514,530, 544,545,546,578,579,589,627,634,636,669,680, 682,687,724,764,765,768,769,771,772,778,795, 807,813,820,821
Κεραμεύς Εμμανουήλ	722
Κινινή Κατερίνα	332
Κλεόβουλος Ν.Κ.	331 ύπ., 396
Κοκκινάκης Νικόλαος	682 ύπ.
Κοκκίνης Μιχαήλ	192
Κολοβός	412
Κολόμβος Σίλβεστρος	ιγ'
Κομμητᾶς Στέφανος	165,291
Κομνηνός Ἰωάννης (Ἰερόθεος)	26
Κομνηνός-Υψηλάντης Ἀθανάσιος	188
Κονιδάρης Βαγγέλης	463 ύπ.
Κονιδάρης Ἰωάννης	463
Κονομάτης Γεώργιος	438
Κοραῖς Ἀδαμάντιος	14,16,28,107,116,149,156,166,216,217,218, 220,283,294,303,308,333,334,337
Κορέσσιος Γεώργιος	292
Κόρκας Κ.	369 ύπ.
Κορυδαλεύς Θεόφιλος	64,75,311,323
Κορωνιός Ἀντώνιος	116
Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός	111
Κοσμᾶς διδ. ἐν (ἐξ) Ἄρτης	β' ύπ., 12,110,304,474,489
Κοσμᾶς ἀπὸ Γάνου	111,142,699
Κοσμᾶς Θεράπων κύρ Ματθαίου	63,696
Κοσμᾶς ἐξ Ἰβήρων	δ' ύπ.
Κοσμᾶς ἰδρυτῆς σχολ.Π. Πατρῶν	207
Κοσμᾶς κύρ-	12
Κοσμᾶς Λήμνιος	θ', 97,104,325,556 ύπ., 548
Κοσμᾶς μοναχός	25
Κοσμᾶς Φυτιάνος	23,128,245,246
Κότζικας Θεόφιλος	206
Κοτσελένης Κωνσταντῖνος Πάνου	160,767
Κουζάνος Διονύσιος	10,49,103,646

Κούμας Κωνσταντῖνος	ιβ' ὑπ., 103 ὑπ., 194, 195, 196, 197, 198, 213, 214, 215, 283, 294, 308, 310, 315, 322, 334
Κουνούπης Νικόλαος	163, 686
Κουντουρόπουλος Ὀνούφριος	24, 97, 120, 533
Κουριώτης Ἀναγνώστης	92
Κουριώτης Νικόλαος	50, 98, 121, 128, 729
Κουτζοῦκος Δημήτριος	476 ὑπ.
Κρετζουλέσκος Ματθαῖος	732
Κρουμπάχερ Κ.	ς', 130, 163
Κρούσιος Μαρτῖνος	39 ὑπ.
Κυδωνιάτης Νικόλαος	261, 590
Κυμινήτης Σεβαστός	θ', ια' ὑπ., ιβ' ὑπ., 10, 22, 23, 35, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 49, 54, 55, 68, 76, 100, 102, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 147 ὑπ., 149, 153, 159, 160, 164, 169, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 246, 247, 295, 300, 302, 307 ὑπ., 308, 317, 318, 319, 321, 329, 340, 366, 374, 403 ὑπ., 429, 452, 622, 631 ὑπ., 639, 640, 644, 651, 652, 656, 673, 703, 732, 733, 756, 777, 780, 799, 802, 803, 833
Κυπριανός ἐκ Γουμέντζας	795
Κυπριανός ἱεροδιάκ.	31, 42, 105
Κυπριανός ἱερομόν.	373
Κυπριανός Κρής	25, 97, 465 ὑπ., 490, 618
Κυράγγελος Γεράσιμος	411
Κυριαζῆς ἀνεψιός ἀγίου Ρόδου	42, 380, 462, 506
Κυριακίδης Ἐπαμ.	α'
Κυριακός	142, 144, 149, 153, 707
Κυριάκος Βαρναῖος (Βάρναλης)	14, 696, 710
Κυριακός τοῦ Εὐθυμίου	25, 31, 138
Κυριακός Εὐθυμίου τοῦ Καλλι- στράτου	242, 243, 326, 708
Κύριλλος διδ.	63, 137, 797
Κύριλλος διδ. Χίου	24
Κύριλλος Ε' Κων/πόλεως	205
Κύριλλος Ἰδρυτής σχολ.Π.Πατρῶν	207
Κύριλλος ἱερομόναχος	70, 549

Κύριλλος Λαυριώτης	69 υπ., 128, 547
Κύριλλος μοναχός	516
Κύριλλος Ξανθόπουλος ή Κυρια- κάκης	816 υπ.
Κύριλλος Πελοποννήσιος	88, 255, 548
Κύριλλος Ρόδιος	47, 675
Κύριλλος Σγουρομαλλινός	βλ. Σγουρομαλλινός
Κωνσταντῆς Ἀναστάσιος	424
Κωνσταντῆς Γρηγόριος	66, 69, 132 υπ., 149, 153, 165, 294, 514 υπ., 639, 768
Κωνσταντῖνος	52, 53, 550, 555, 684
Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος	βλ. Βαρδαλάχος
Κωνσταντῖνος Ἰθακήσιος	196
Κωνσταντῖνος Λέριος	763 υπ.
Κωνσταντῖνος Μοθωναῖος	454, 831
Κωνσταντῖνος Νασουαῖος	111, 380
Κωνσταντῖνος Νικολόπουλος	βλ. Νικολόπουλος
Κωνσταντῖνος Σιναΐτης	111
Κωνσταντῖνος ἐν Σιφνέου (;)	830
Κωνσταντῖνος σοφώτατος	445
Κωνσταντῖνος φιλόσοφος	434
Κωνσταντῖνος Φουρναῖος (παπᾶ Γεωργίου)	121, 469
Κωνσταντίνου Γεώργιος	64
Κωνσταντίνου Δημήτριος	441
Κωνσταντῖος	453
Κωνσταντῖος Σιναΐτης	98, 128
Κώνστας	23, 271, 788
Λάζαρος Κωνσταντῖνος	14, 98, 111, 128
Λάζαρος Σκρίβας	βλ. Σκρίβας
Λαζάρου Κωνσταντῖνος	685
Λαζάρου (παπᾶ) Κωνσταντῖνος	107, 688 υπ.
Λαμπίκης Γιάγκος	797
Λάμπρος ἐξ Ἄρτης (Ἄρτηνός)	22, 41, 44, 97, 126, 141, 149, 153, 241, 242, 416
Λάμπρος Φωτιάδης	βλ. Φωτιάδης

Λάμπρου Ευστάθιος μαθ.Κυμινήτη	35,40,141,149,153,321,329,366
Λαμπύρης Ἀγαθάγγελος	382 ὑπ.
Λάσκαρις Ἀλέξανδρος	788 ὑπ.
Λασσάνης Γεώργιος	291,311 ὑπ.
Λέκκας Δημητράκης	ιγ'
Λέκκας Εὐθύμιος	153,156
Λέκκας Ἰωάννης, ἔμπορος	ιγ'
Λεντούδης Δημήτριος	812
Λεονάρδος Ἀγάπιος (Χατζῆ Ἀγά- πιος)	24,46,63,106,128,268,483,593,691
Λεονταρᾶς Δημήτριος	495
Λεόπουλος Ἐμμανουήλ	207
Λέων ὁ Σοφός, αὐτοκρ.	36,51
Λήσταρχος Ἑρμόδωρος	βλ. Ἑρμόδωρος
Λίβιος Ἀνδρόνικος	130
Λιπανέσκουλου Ἰω.	763
Λιπανέσκουλου Νικόλαος	97,108,110,128,763
Λογάδης Κωνσταντῖνος	361,363
Λογοθέτης Κωνσταντῖνος	471 ὑπ.
Λοῦζος μαθητ.	622
Λούζης Νικόλαος	567 ὑπ.
Λουκάνης Νικόλαος	131,132
Λουκάς Συκινιώτης	617
Λουλουδάκης Κωνσταντῖνος	41,426,604 ὑπ.
Λωρανσόν	192
Μάγιστρος Θωμᾶς	βλ. Θωμᾶς
Μαῖώτας Γεώργιος	76,116
Μακάριος ἱεροδιάκ.	449
Μακάριος ἱερομ.	74,369 ὑπ.
Μακάριος Καλογεράς	βλ. Καλογεράς
Μακάριος Νατάλη υἱός	31,97,105,488
Μακάριος οἰκονόμος	42,620 ὑπ.
Μακάριος πρωτοσ. Παναγ. Τάφου	308
Μακάριος Σιναΐτης Κρής	347 ὑπ.

Μακρῆς Βησσαρίων	10,35,40,69,228,229,231,233,295,303,529,800
Μαλακάσης Σπυρίδων	466
Μαλανδράκης Μ.Η.	α΄
Μαμάκης Ἰωάννης	13,24,42,80,91,128,270,280,281,471,472
Μάμολα Κυριάκης	393
Μάμολη Παῖσιος	14,92,766
Μανάσσης Ἡλιάδης	βλ. Ἡλιάδης
Μανασσῆς Πλέσσας	βλ. Πλέσσας
Μάνεσης Γεράσιμος	12
Μανολάκης Καστοριανός	ι΄ ὑπ., ια΄ ὑπ., 177,178,179
Μανολάκης Νεντάλτζου	42,46,80,451
Μανουήλ Βυζάντιος	192
Μανουήλ Δρύστριος οὐρούμ όγλοῦ	98,113,455 ὑπ., 456 ὑπ.
Μανουήλ Κορίνθιος	174
Μανουήλος	25
Μανωλέσσος Ἰάκωβος	426
Μάξιμος	452
Μάξιμος μοναχός	477
Μάξιμος Πλανούδης	βλ. Πλανούδης
Μαργαρίτης	98,776 ὑπ.
Μαργαρίτης Μισαήλ	181 ὑπ., 815
Μαρκίδαι Πούλιοι τυπογρ.	116
Μαρκονῆς-Φωτιάδης Ἰωάννης	97,419
Μάρκος Αὐρήλιος, αὐτοκρ.	167
Μάρκος Κύπριος Πορφυρόπουλος	22,23,25,40,68,96,102,127,141,149,155,159, 211,227,231,233,300,303,306,319,320 ὑπ., 325 356,398,805 ὑπ.
Μαρμαρᾶς Ἀναστάσιος	449
Μάσχος Διόδωρος, Χῖος	480 ὑπ.
Ματθαῖος	10,414 ὑπ.
Ματθαῖος Γανοχωρίτης	12,87,111,136,415,696,699
Ματθαῖος διδ. Τυρνάβου	103 ὑπ., 659
Ματθαῖος ἱερομόν.	22,31,50,90,108,110,156,754
Μαυροειδῆς Γεώργιος	22,45,62,97,128,136,265,745,750

Μαυροκέφαλος Ἀναστάσιος	568
Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος	ιγ', 54, 75, 223, 306 ύπ., 356, 373, 397, 547, 703 ύπ.
Μαυροκορδάτος Νικόλαος	ιγ', 166, 192, 238, 306 ύπ.
Μαυροκορδάτος Σκαρλάτος	156, 167, 491
Μαυρομάτης Νεόφυτος	βλ. Νεόφυτος
Μεγαριτάκης Δημήτριος	42, 50, 128, 156, 390
Μεθόδιος Ἱεροδιάκ.	24, 128
Μεθόδιος Κων/πόλεως	806 ύπ.
Μεθόδιος Πελοποννήσιος Βατοπε- δηνός	484
Μεθόδιος Χίος	814, 817
Μεϊτάνης Γ.	311 ύπ.
Μελατιανός Ἀντώνιος	121, 232, 389
Μελατιανός Ἰωάννης	14, 232, 298, 329, 389
Μελέτιος Ἀθηνῶν (Μήτρου)	75, 319
Μελέτιος Ἱεροδιάκ.	163, 230, 655, 836 ύπ.
Μελέτιος Κρής	465
Μελέτιος Πελοποννήσιος	691
Μελέτιος Πηγᾶς	βλ. Πηγᾶς
Μελέτιος Σουμελιώτης	10
Μελιγιάννης Ἰσιδωρος	βλ. Ἰσιδωρος
Μητροφάνης Ἱερομόν.	752 ύπ.
Μήχου Ἀναγνώστης	128
Μήχου Ἀντώνιος	413
Μίλιας Σπυρίδων	64
Μισαήλ Ἱεροδιάκ.	196
Μισαήλ Βουλγαρίας	36, 52
Μισαήλ διδ.	153, 240, 241, 735, 747
Μισαήλ Ἑρμόδωρος Λήσταρχος	βλ. Ἑρμόδωρος
Μισαήλ Σκοπελιώτης	256, 682
Μισαήλ ὑποδιδ.	31, 488
Μιχάλης Δήλιος	793
Μιχάλης, κύριος	69, 80, 303
Μιχάλης μαθητ.	35
Μοισιόδαξ Ἰώσηπος	39, 81, 310, 317, 322, 331, 332, 334, 336 ύπ.

Μομτζής Ἰθανάσιος	405 ὑπ.
Μοσχόπουλος Μανουήλ	138 ὑπ., 139, 145, 146, 147, 151, 162 ὑπ., 221, 293, 364
Μουστάκων Δημήτριος	433 ὑπ.
Μπαλανίδης Κωνσταντῖνος	110, 775 ὑπ.
Μπαλάνος Κοσμάς	110, 775 ὑπ.
Μπαλάνος λογιώτατος	103, 558, 559
Μπάρκοσης Νικόλαος	18
Μπαρλαούτας Κωνσταντῖνος	137, 161, 411
Μπασσαράμπας Γρηγόριος	168
Μπέρκος Ἀναστάσιος	113, 839
Μπητζακτζής Δημήτριος	103, 558
Μπουδεσκάκος Ἰωάννης	434
Μπουνέλης Ἀναστάσιος	76
Μπραγκοβάνος Γρηγόριος	163, 761 ὑπ.
Μπραγκοβάνος Ἐμμανουήλ	127, 654 ὑπ.
Μπραγκοβάνος Κωνσταντῖνος ἡγεμ.	26, 37, 38, 49, 51, 54, 76, 182, 226, 306, 366 ὑπ., 761 ὑπ.
Μπραγκοβάνος Κωνσταντῖνος, υἱός	116, 117
Μπραγκοβάνος Στέφανος	76
Μυστακίδης Βασίλειος	α
Νεγρεπόντης Ἰωάννης	24, 255, 674
Νεῖλος ἡγούμενος	369 ὑπ.
Νεκτάριος	601 ὑπ., 691
Νεκτάριος ἐκ Δημητζάνης	22, 511
Νεκτάριος ἱεροδιάκ.	22, 255, 722
Νεκτάριος Ἱεροσολύμων	178, 179, 181
Νεκτάριος μαθητ.	110
Νεκτάριος Σιναΐτης	43, 640
Νεόφυτος ἁμαρτωλός	534
Νεόφυτος Βάμβας	βλ. Βάμβας
Νεόφυτος Δέρκων	779 ὑπ.
Νεόφυτος Δούκας	βλ. Δούκας
Νεόφυτος Ζ΄ Κων/πόλεως	181 ὑπ.
Νεόφυτος ἱερομόν.	113, 262, 552

Νεόφυτος Καυσοκαλυβίτης	θ', ιβ' υπ., 4, 31, 42, 45, 69, 87, 97, 103, 136, 266, 267, 294, 295, 299, 303, 310, 325, 337, 394, 402, 451, 481, 514, 552, 581, 625, 737, 741, 744, 750, 758, 762, 768, 777, 834
Νεόφυτος Λακεδαιμονίτης	435 υπ.
Νεόφυτος Μακεδών	701 υπ.
Νεόφυτος Μαυρομάτης	ι', 203
Νεόφυτος Νάξιος	580, 779 υπ.
Νεόφυτος Νοταρᾶς	37, 54, 317
Νεόφυτος προηγούμενος	636 υπ.
Νεόφυτος Χριστόπουλος Ἰβηρίτης	23, 127, 141, 162, 231, 514, 530, 535
Νικήτας τοῦ Δαβίδ	103, 300
Νικητής	495
Νικηφόρος μοναχός	14, 25, 128, 153, 156, 326, 660
Νικηφόρος Χίος	65
Νικόδημος ἱερομ.	73, 450
Νικόδημος Περιστεριώτης διδ.	23, 46, 62, 804, 823 υπ., 824
Νικολάδης Μιχαήλος μαθητ.	280, 420
Νικολαΐδης Ἰωακείμ	105, 589
Νικόλαος	402
Νικόλαος σχολ. Ἀγχιάλου	635
Νικόλαος Ἀλβανοχωρίτης	65
Νικόλαος Ἀναγνώστης	14, 360
Νικόλαος Βλατί	439 υπ.
Νικόλαος Βούλγαρης	βλ. Βούλγαρης
Νικόλαος γραφεύς	832
Νικόλαος Θησεύς	131
Νικόλαος ἱερεύς	ζ', 619
Νικόλαος τοῦ παπᾶ-Ἀλεξάνδρου	783
Νικολόπουλος Κωνσταντῖνος	14
Νικόπουλος Ἀθανάσιος	12, 73, 352, 353, 734
Νομικός Παῦλος	434
Νοταρᾶς Νεόφυτος	βλ. Νεόφυτος
Νοταρᾶς Χρῦσανθος	βλ. Χρῦσανθος Ἱεροσολύμων
Νούκιος Ἀνδρόνικος	28
Νταλόπουλος Γεώργιος	63, 80, 97, 107, 111, 528, 564

Ξανθόπουλος Κύριλλος	βλ. Κύριλλος
Ξανλής Έμμανουήλ	770
Οίκονομάκης Μακάριος	834
Οίκονομίδης Δ.Η.	52
Οίκονόμος Κωνσταντίνος ἐξ Οἰ- κονόμων	194,195,196,451 ὑπ.
Οίκονόμος Στέφανος	194,195,196
Όλλανδός Δημήτριος	97,269,670
Όστοβηκ Γεώργιος	33
Πάγκαλος Μιχαήλ	808
Παῖσιος	149,153
Παῖσιος ἱερομόν.	22,160,794
Παῖσιος ἱερομον. ὁ κατόπιν Χαλδίας	652
Παῖσιος Καραπατᾶς	βλ. Καραπατᾶς
Παῖσιος Φυτιάνος ἱεροδ.	653 ὑπ.
Παλαιόκας Κωνσταντίνος	286 ὑπ.
Παλαμάρης Ἀναστάσιος	206
Παλαμᾶς Γρηγόριος	41
Παλαμᾶς Παναγιώτης	24,31,41,62,91,92,97,106,111,120,127,161, 278,380,519,683
Παναγῆς μαθητ.	31,518
Παναγιώτης	111,120,797,260,407
Παναγιώτης Ἀγιασιώτης	52,53,97,633 ὑπ.
Παναγιώτης Ἀριτζανός (Μάντζαρης)	796 ὑπ.
Παναγιώτης Γεωργίου	150
Παναγιώτης κύρ-, γραμματικός	326
Παναγιώτης Λέσβιος	47,105,127,325,772
Παναγιώτης μαθητ.	85
Παναγιώτης μαθητ. Δημητσάνης	427
Παναγιώτης παπᾶ Παναγιώτου	42
Παναγιώτης Πελοποννήσιος	47,88,820,821
Παναγιώτης Φυτιάνος	97,142,245,246,653

Παναγιωτίδης Κοσμάς	47,779
Παναγιωτόπουλος Δαμασκηνός	28,66,215,216,312,313,327
Παναγιώτου Ἀναστάσιος	513
Παναγιώτου Νικόλαος	271,431
Πανάγος Ἀγγελῆς	42,108,111,517
Πάνος Τραπεζούντιος	98,697
Πάνου Ἀναστάσιος	63,98,111,121,464,832
Παπαβασιλόπουλος Ἀναστάσιος	75
Παπαγγελίδης Ἀναγνώστης	111,127,606
Παπαγεωργόπουλος Δημητζίνας	βλ. Φιλόθεος
Παπαγιαννόπουλος (Παπαϊωάννου)	
Γεώργιος	13
Παπαγιαννόπουλος Πανάγος	97,121,531
Παπαδημητρόπουλος Σπύρος	783
Παπαδόπουλος Γ.Γ.	α΄
Παπαδόπουλος Γρηγόριος	453 ὑπ.
Παπαδόπουλος Δημήτριος	477,478
Παπαδόπουλος-Κεραμεύς Ἀθαν.	226
Παπάζογλη(ου) Χρήστος	72,107,502,833
Παπαντωνόπουλος Ἀγάπιος, ὁ νεώτερος	24,53,85,92,106,120,137,169,273,277,327,383, 433,477,516,599
Παπαστένου Κωνσταντῖνος	142,752 ὑπ.
Παπᾶς Σταμάτιος	βλ. Σταμάτιος
Παρανίκας Ματθαῖος	α΄,203,294,295,413
Παρασκευᾶς τοῦ Χατζῆ Κωνσταντᾶ	25,409
Παρθένιος	440
Παρθένιος Γαβρᾶς	βλ. Γαβρᾶς
Παρθένιος Γεράνης	15,722 ὑπ.
Παρθένιος Δ΄ Κων/πόλεως	177
Παρθένιος Ἐλασσόνος	665
Παρθένιος Θεσσαλός	718
Παρθένιος Ιερομόν.	14
Παρθένιος Ἱεροσολύμων	255
Παρθένιος, κύρ-	156 ὑπ.

Παρθένιος Αίνδιος	25,50,63,554
Παρθένιος πρωτοσύγκελλος	25,834
Παρθένιος Τραπεζοῦντος	23
Παρούσιος Γεώργιος	351
Παυλῆς Παναγιώτης, ἔμπορος	307 ὑπ.
Παυλίδης Κυπριανός	726 ὑπ.
Παῦλος Κύπριος	196
Παχυμέρης Γεώργιος	133 ὑπ.
Παχώμιος ἱεροδιάκ.	819
Πέζαρος Ἰωάννης	105,114,168 ὑπ., 213,214,215,308,315,322,334
Πετροκόκκινος Ἀντώνιος	128,817
Πέτρος Ἰθακήσιος	13,111,380,829
Πέτρος λαμπαδάριος	ε' ὑπ.
Πηγᾶς Μελέτιος	175
Πίκκολος Νικόλαος	150
Πιτζιπιός Ἰωάννης	628
Πιτζιπιός Λουκάς	72,98,121,128,231,287,619,628 ὑπ.
Πλακίδας Συμεών	349
Πλανούδης Μάξιμος	18 ὑπ.,27,28,139,145,159,161,162 ὑπ.,220,223
Πλάτων	797
Πλέσσας Μανασσῆς διδ.	176
Πολλάνης Νικόλαος	411
Πολύζος μαθητ.	625 ὑπ.
Πόποβιτς Χαρίσιος	42,624
Πορφύριος Σάμιος	249
Πορφυρόπουλος Μάρκος	βλ. Μάρκος Κύπριος
Πουζουκίδης Χριστόδουλος	107,464,832
Πουλάκης Βασίλειος	105,783
Πουλάκης Ἰάκωβος	88,105
Πρόδρομος Θεόδωρος	5,11,34
Προκόπιος ἱστορικός	301,319
Προκοπίου Δημήτριος	223
Πρώιος Δωρόθεος	337,415,779
Πυλαιμένης	136,266,394
Πύρρος Διονύσιος ὁ Θεσσαλός	60

Ραδουλάνος	97,153
Ραζής Ἰωάννης	206
Ραϊσόπουλος Φιλόθεος	636 ὑπ.
Ράλλης Δημήτριος	97,269,670
Ραφαήλ λογιώτατος	558
Ρεΐση Κώνστας	111,419
Ρίζος Ἰάκωβος	357 ὑπ.
Ρίζος-Νερουλός Ἰακωβάκης	α'
Ρουσαΐτος Γεώργιος	801
Ρουσιάδης Γεώργιος	132
Ρύσιος Ἀδαμάντιος (Διαμαντής)	θ',70,149,475,524,672,673,768
Ρωμανίτης Κύριλλος	31,52,53,105,488
Ρωμανός ὁ μελωδός	5
Ρωμαντζᾶς Βασίλειος	ιγ'
Ρώτας Ἰ.	337
Σάββας	63,98,128,479,769
Σάββας Δημητρίου ἀπὸ Σαμοκόβι	128,516
Σάββας Νικόλαος	192
Σάθας Κωνσταντῖνος	87,294
Σακελλαριάδης Ἰωάννης	601 ὑπ.
Σακελλαρίου Ἀναγνώστης	607
Σακελλαρίου Ἰωάννης	277,599,601 ὑπ.
Σάμιος	128,817
Σαμουήλ Ἐφέσου	617
Σαμουήλ ὁ Χαντζερῆς	βλ. Χαντζερῆς
Σαράφογλου Ἰγνάτιος	12,786
Σγουρομαλλινός Κύριλλος	11,53,67,161,256,426,669,680,684
Σεβαστός Κυμινῆτης	βλ. Κυμινῆτης
Σεραφεῖμ ἀρχιερεὺς	112,248,620
Σεραφεῖμ κύρ-	ιγ'
Σεραφεῖμ Πισσίδειος	50
Σεραφεῖμ Τζερβενού	480 ὑπ.
Σερβάνου Ἰωάννης	69,121,648
Σερβάνου Παναγιώτης	45,97,103,323,648

Σεργίου Ἐμμανουήλ	743 ὑπ.
Σιδέρης Γεώργιος	206
Σίλβεστρος	616
Σίφνος Γεώργιος	84,266,690
Σίφνος (;) Καλλίνικος	105,424
Σκαπετορράχης Ἰωάννης	596
Σκρίβας Λάζαρος Φυτιάνος	653 ὑπ.
Σουγδουρῆς Ἀναστάσιος	161
Σουγδουρῆς Ἀνδρέας	98,743 ὑπ.
Σουγδουρῆς Γεώργιος	75,229,458
Σοῦτζος Κωνσταντῖνος	45,80,751 ὑπ., 779 ὑπ.
Σοῦτζος Μιχαήλ ἡγέμ.	737
Σοῦτζος Νικόλαος	207
Σοῦτζος Σκαρλάτος	45,751 ὑπ.
Σοφιανός Νικόλαος	20 ὑπ., 115,116,117,122
Σπαντωνάκης	153,626 ὑπ.
Σπαντωνῆς Ἀντώνιος	58,120,578,627
Σπαντωνῆς Γεώργιος	627
Σπαντωνῆς Δημήτριος	98,120,138,626
Σπηλιωτόπουλος Ἰωάννης (Ἱερό- θεος)	24,31,41,53,71,85,120,127,161,409 ὑπ., 552, 560 ὑπ., 561,562,565,566
Σταματῆνος Γιάγκος	63
Σταμάτιος Παπᾶς διδ.	11,57,61,76,515,811,813,814 ὑπ.
Σταγκίδης Κωνσταντῖνος	632
Σταγκίδης Στέφανος	161
Στάμκος Κωνσταντῖνος	608,625
Στάμος Κωνσταντῖνος	121
Σταυράκης καπικεχαγιᾶς	204
Σταυρῆς μαθητ.	120,797
Σταυρινός Χατζῆ	730
Σταύρου Κωνσταντῖνος	435 ὑπ.
Στεφανίτζας μαθητ.	734,747
Στεφάνου Κωνσταντῖνος	85,632
Στογιανέσκα Σουλτάνα	456 ὑπ.
Στουμπόπουλος Γεώργιος	829

Στούρτζας Δημήτριος	838
Στούρτζας Κωνσταντίνος	119
Στρατηγός Ἀντώνιος	33
Στυλιανός	423
Στυλιανός Μουλιανός	25,365
Συκαλλιός Μιχαήλ	13,97,108,111,279,419,420
Συμεών Θεσσαλονίκης	11
Συμεών Καβάσιλας	βλ. Καβάσιλας
Συρῖνος Μελέτιος	292
Σχινᾶς	471
Σωφρόνιος Ἀλεξανδρείας	131
Σωφρόνιος Βατοπεδηνός	482 ὑπ.
Σωφρόνιος ἡγούμενος	296
Σωφρόνιος Ἱεροσολύμων	175
Σωφρόνιος Καισαρεύς	424
Σωφρόνιος Ραιδεστηνός	14,25,46,50,55,142,267,716 ὑπ.,717 ὑπ.
Τέτελας Νικόλαος	825
Τζέπος	495
Τζέτζης Ἰωάννης	133,139 ὑπ.
Τζιρπιντόγλου Ἐμμανουήλ	573
Τριανταφύλλης Κ.	467 ὑπ.
Τρικούπης Ἰωάννης	41,91,97,278,683
Τρικούπης Σπυρίδων	41
Τσεχούλης Μακάριος	176
Τσούμπρου Μιχαήλ, ἔμπορος	307 ὑπ.
Υπατία φιλόσοφος	66
Υπομενᾶς Γεώργιος	141,149,160,309,319,329,802 ὑπ.,803
Υψηλάντης Ἀλέξανδρος, ἡγέμ.	14 ὑπ.,187,189,206
Υψηλάντης Ἐμμανουήλ	104
Υψηλάντης-Κομνηνός Ἀθαν.	βλ. Κομνηνός
Φαβωρίνος (Βαρῖνος)	292
Φαίδων	27
Φιλανθρωπηνοί	176

Φιλάρετος Ιεροδ.	349
Φίλιππος Χατζή-Ήνδρέου Κα- λαϊτζή	13,23,137,244,648
Φιλόθεος έξ Ήνδρου	137,636 ύπ.,637
Φιλόθεος Δημητσάνης	606
Φιλόθεος Παπαγεωργόπουλος	701
Φιλόθεος Περιστεριώτης	10,42,50,121,650,731 ύπ.
Φιλόθεος Ραϊσόπουλος	βλ. Ραϊσόπουλος
Φορόπουλος Ήωακείμ	177,203
Φραγκούλης Μιχαήλ	31,62,127,161,519,690
Φωτεινόπουλος Ήθανάσιος	476 ύπ.,600 ύπ.
Φωτιάδης Λάμπρος	θ',45,69 ύπ.,84,87,88,119,144,153,266,294, 303,452,761 ύπ.,768
Φώτιος διδ.	137,141
Φώτιος διδ. Ζαγοράς	610
Φώτιος Κων/πόλεως	36,52,53,55
Χαντζερής Σαμουήλ	166,193,207
Χατζή Γιώργης Ήπατζής	405 ύπ.
Χατζηδημητρίου Ήλευθέριος	22,61,98,111,776 ύπ.
Χατζή Ήλίου Ήάκωβος	142,719 ύπ.
Χατζή Θεοδώρου Παναγιώτης	46,539
Χατζή Θεολόγης	405 ύπ.
Χατζή Μιχαήλ Ήβραάμ	42,654 ύπ.
Χατζή Μιχαήλ, έμπορος	307 ύπ.
Χατζή Σταμάτη Νεόφυτος	105,778
Χατζή Τριανταφύλλου Νικόλαος	161,632 ύπ.
Χορμούζης Μανολάκης	405 ύπ.
Χουρμούζιος	57,58,144,372
Χρήστου Γεώργιος	762
Χριστόδουλος	479,828 ύπ.
Χριστόδουλος Τρικκεύς	196
Χριστόπουλος Ήθανάσιος	132
Χριστόπουλος Νεόφυτος	βλ. Νεόφυτος
Χρίστος	797

Χριστοφής	721
Χριστόφορος Έμποροκωμήτης	25,365,366
Χρύσανθος Αίτωλός	57
Χρύσανθος διδ.	12
Χρύσανθος Ήπειρώτης	734
Χρύσανθος Ίεροσολύμων ό Νο- ταρχς	ι' ύπ., ια' ύπ., 4,37,51,58,82,141,155,157, 159,162,163,182,184,185,186,190,192,193,197, 211,234,283,287,298,299,302,306 ύπ.,307,308, 315,317,320,321,325,658 ύπ.,706 ύπ.,798 ύπ.
Χρύσανθος διδ. Σμύρνης	572
Χρύσανθος Τραπεζούντιος	50,61,142,709 ύπ.,710 ύπ.,713 ύπ.,714 ύπ. 717 ύπ.
Χρυσοβελόνης Λαυρέντιος	470,816
Χρυσοβελόνης Νικόλαος	24,816
Χρυσοβέργης Κουροπαλάτης	52,271,458
Χρυσόσκουλος Τσιμησχής	764 ύπ.
Χρυσοχόος Μιχαήλ μαθητ.	13,25,279,323,420,421
Ψαλλίδας Άθανάσιος	334
Ψαρούλης Σταμάτιος μαθητ.	35,50,62,85,97,106,111,137,161,167,276, 277,592,593,597 ύπ.
Ψελλός Μιχαήλ	5
Ψιακής Γεώργιος	163,718
Ψύχας Γαβριήλ	588
Ψωμάς Πετριάδης Ίωάννης	107,835
Bosanquet S.	467 ύπ.
Brîncoveanu	βλ. Μπραγκοβάνος
Camariano-Cioran Ariadna	α',87,89 ύπ.,320
Chassiotis G.	α',324
Cziani Constantinus	771
Du Cange C.	285
Fisk Pliny	199,200
Hall, καθηγητής	199

Knös B.	33 όπ.,335
Lancaster	331 όπ.
Leak Martin	308 όπ.
Parsons Levi	199,200
Paynell Thomas	38
Pockoke Richard	322
Sevcenko Ihor	38,47

Πίνακας σχολείων

Άγκιάλου	23,52,153,271,458,635,788
Άδριανουπόλεως	ια',11,211,212,233,311,315,325,515,814
Αθηνών (σχολή Σωτήρη)	6,202-203,204
Αθωνιάς (σχολή Βατοπεδίου)	ια',ιβ',85,96,97,105,203,205,451,618,620,667, 683,741,766
Αιγύπτου	272,347,357
Αίτωλικού	12
Άμπελακίων	ιβ'
Άργυρουπόλεως (Κανείου)	13,23,41,42,50,61,96,97,106,112,121,128,137, 142,144,149,160,244-245,246,254,647,649,653, 654,823
Άρτιζοῦς (Ρυσίου)	691
Άρτης	ι',ια',12,31,73,157,233,239,240,303,326,352,353 474,734
Βαλτεσινίκου	606
Βουκουρεστίου Αύθεντική	θ',ια',ιβ',4,10,22,31,35,36,40,42,43,45,49,52,
Άκαδημία ή σχολή αγ.Σάββα	54,55,62,68,69,73,74,80,82,86,87,89,90,96,97, 102,110,117,119,121,127,136,141,149,160, 164, 182,184,185,187,190,201,206,223,226,227,233, 234,239-240,240,241,242,251,253,254,262-267, 282,294,302,307,310,317,319,320,321,325,326, 357,377,452,462,463,622,632,646,647,648,649, 652,653,690,730,734-735,737,747,750,768,777, 789,801,805,833
— — Φροντιστήριο	
Βακαρέσι	84,86,92,96,110,136,141,157,160,238,394,801
Βρανιανών	10,106,233
Βρασσοῦ (Κροναστάνδης, Στε- φανουπόλεως)	271,431
Βυτίνης	ζ',41,96,111,121,697
Δελβίνου	6
Δημητσάνης	ια',13,24,31,35,41,42,46,50,53,62,71,80,85,90,92, 96,97,106,111,114,120,127,128,137,157,161,215,254, 269,273-278,308,329,383,384,426,427,433,478,483,

	516,533,552,553,561,565,593,594,595,599,600, 602,604,607,615,829
Ζαγοράς	137,307,610
Θεσσαλονίκης	667,834
Ίασίου	ιγ',36,168,192,201,255,287,308,729,801
Ίεροσολύμων	13,25,49,52,55,71,96,98,121,138,142,157,254, 267-268,704,714,715
Ίου	46,272-273,459,812,813
Ίωαννίνων (Γκιούμα, Μπα- λαναία κ.α.)	4,6,10,35,40,69,103,110,120,228-229,233,303, 353,393,486,558-559,623,800
Καισαρείας	12,786
Καρπενησίου	71,74,96,106,120,127,254,271,397,413
Καστοριάς	ια',6,185,186,187
Κερκύρας	ι',392,604
Κοζάνης	ιβ',632
Κυθωνιῶν	98,150,281,432
Κυνουρίας (ἀγ. Ἰωάννου)	13,24,90,280-281,472
Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχική Ἀκαδημία ἢ Μεγάλη τοῦ Γένους	
Σχολή	ι',ια',ιβ',5,10,20,22,30,31,39,41,43,44,49,59, 61,66,68,70,82,86,87,96,97,119,120,126,136,138, 141,148,149,152,153,155,157,159,160,174,178, 179,185,201,205-206,223,227,228,229,230,233, 234,235,241,254,255,282,303,314,317,320,415, 416,627,628,640,673,696,703,722,797,800,802
Λαγκαδίων	96,97,121,517,531
Λαρίσης	ιβ',530
Λιβαδίου (Βλαχολίβαδου)	105,836
Μελενίκου	770
Μεσολογγίου	24,31,41,62,90,92,96,97,106,111,120,127,157,161, 203,206-209,254,278-279,380,430,519,683
Μηλεῶν	153,445
Μυκόνου	249,790
Μυστρᾶ	206-209

Μυτιλήνης	204
Ναούσης	137,411,688
Ναυπλίου (ἀγ. Ἰωάννου)	206-209
Νεαπόλεως Ἀκαδημία	236
Νικοδήμου σχολεῖον	824
Πάργης	593
Παταβίου Λύκειον	375
Πατριάς	ε', η', θ', ιβ', 4, 11, 13, 24, 31, 42, 44, 47, 49, 50, 52, 53, 62, 68, 70, 74, 80, 84, 86, 88, 90, 91, 93, 96, 97, 103, 104, 105, 106, 120, 127, 137, 246, 248, 254, 255-256, 257-262, 272, 281, 282, 304, 310, 312, 315, 322, 326, 349, 351, 358, 359, 418, 488, 532, 548, 549, 553, 556, 590, 653, 669, 674, 677, 680, 684, 768, 769, 815, 820, 823, 825, 839
Πατρῶν Παλαιῶν	206-209
Πέστης	624
Σαλώνων	6
Σιατίστης	ι', 688, 689
Σίφνου	58, 61, 437, 439, 551
Σκοπέλου	ι', 203-204
Σμύρνης Εὐαγγελικὴ Σχολή	46, 72, 96, 106, 128, 194, 268-270, 483, 551, 567, 572, 587, 670
— Φιλολογικόν Γυμνάσιον	194-198, 201, 283, 270
— Ἰωάννου Μαμάκη σχολεῖον	80, 471
Σουμελᾶ μονῆς	823
Σύμης	13, 25, 31, 35, 46, 63, 92, 96, 97, 106, 108, 111, 120, 157, 161, 254, 279-280, 304, 323, 347, 419, 420, 422
Τραπεζοῦντος	ι', ια', ιβ', 10, 13, 22, 23, 45, 89, 106, 112, 137, 223, 229, 233, 247, 317, 732, 824
Τρικάλων Κορινθίας	ι', 4, 186
Τριπόλεως (Τριπολιτσᾶς)	206-209, 606
Τσαριτσάνης	105, 659
Τυρνάβου	22, 23, 96, 97, 103, 114, 127, 137, 141, 213-215, 231, 233, 530, 662
Υῶρας	13, 471

Φλαγγερινό Φροντιστήριο	129
Χίου	ια', ιγ', 6, 24, 85, 98, 103, 127, 149, 177, 199-201, 233, 308, 327, 357, 358, 475, 619, 628, 667, 797, 816
Ψαρών	76, 206-209

ΑΓΓΛΙΑ, Λονδίνο

British Library

Addit. 8234, ΙΗ'αί. (άρ. 1), 344

Addit. 12182, ΙΕ'-Ις'αί. (άρ.2), 155,222,344

ΑΙΓΥΠΤΟΣ, Ἀλεξάνδρεια

Πατριαρχική Βιβλιοθήκη

82, (άρ. 3), 344

143, ΙΗ'αί. (άρ. 4), 344-345

207, 1508 έτ. (άρ. 5), 155,345

214, 1574 έτ. (άρ. 6), 139,345-346

221, 1742 έτ. (άρ. 7), 346

Ι.Μ. Σινᾶ

1195, 152

1356, ΙΗ'αί. (άρ. 8), 346

1357, ΙΗ'αί. (άρ. 9), 68,347

1358, 1791 έτ. (άρ. 10), 44,46, 67,68,71,279,347,420,422

1359, 1786 έτ. (άρ. 11), η',86,118,120,257,295,348

1360, ΙΗ'αί. (άρ. 12), 348

1362, ΙΗ'αί. (άρ. 13), 320,349

1363, 316

1366, ΙΗ'αί. (άρ. 14), 349

1378, 76

1381, 1741 έτ. (άρ. 15), 309,349-350

1391, ΙΖ'αί. (άρ. 16), 7,48,95,100,232,328,350

1392, 1707-1709 έτ. (άρ. 17), 229,351

1415, 152

1617, ΙΗ'αί. (άρ. 18), η',157,161,351

1658, 1789,1797 έτ. (άρ. 19), 7,351

1669, 1743,1744 έτ. (άρ. 20), 7,12,30,85,86,90,92,93,289,351-353

1680, ΙΗ'-Ιθ'αί. (άρ.21), 96,98,111,128,353-354

1681, ΙΗ'αί. (άρ. 22), 118,354

1702, 1782 έτ. (άρ. 23), η',40,41,42,44,78,80,85,120,256,295,304,

309-310,321,354-355.

1731, 1715 έτ. (άρ. 24), 355-356

1758, ΙΗ'αί. (άρ. 25), 356
1836, ΙΗ'αί. (άρ. 26), 300,356-357,797
1838, 1786 έτ. (άρ. 27), 357
1920, ΙΗ'αί. (άρ. 28), η',83,85,86,93,101,104,105,113,118,120,167
 259,297,323,327,357-358
1929, 1694 έτ. (άρ. 29), 21,233,358
1953, ΙΗ'αί. (άρ. 30), 359
 Νέων Εύρημάτων ΜΓ 26, Θ'αί., 130-131,296

ΑΥΣΤΡΙΑ, Βιέννη, Έθνική Βιβλιοθήκη

Vindobonensis, Philol. Gr. 161, ΙΕ'αί. (άρ. 31), 147,152,221,227,359-360
 Vindobonensis, Suppl. Gr. 87, 49

ΓΑΛΛΙΑ, Παρίσι

Bibliothèque Nationale

Suppl. Gr. 683, 139
 " " 902, 1797-1798 έτ. (άρ. 32), 161,360
 " " 912, ΙΕ'αί., 34
 " " 1141, 1788 έτ. (άρ. 33), 7,14,29,360-361
 " " 1143, 1786-1787 έτ. (άρ. 34), 95,101,104,257-258,301,
 361-362
 " " 1144, ΙΗ'αί. (άρ. 35), 49,80,85,118,120,363
 " " 1146, 1562 έτ. (άρ. 36) 6,364
 " " 1170, Ις' αί. (άρ. 37), 6,222,364
 " " 1229, Ις' αί. (άρ. 38), 139,143,147,162,222,364
 " " 1247, Ις' αί. (άρ. 39), 6,20,34,134,143,147,148-149,152,
 155,222,293,365
 " " 1254, 139
 " " 1307, ΙΗ'αί. (άρ. 40), 25,365-366
 " " 1348, 1690-1700 έτ. (άρ. 41), 34,35,141,149,153,224,
 292,321,329,366,632
 " " 1352, ΙΕ'αί. (άρ. 42), 134,366

ΕΛΛΑΣ, Αθήναι

Έθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

390, ΙΗ'αί. (άρ. 43), 367
392, ΙΗ'αί. (άρ. 374), 12,828

435, IH'αλ. (ἀρ. 44), 367
535, 52
1055, IE'-Ic 'αλ. (ἀρ. 45), 134,367,
1056, Ic 'αλ. (ἀρ. 46), 146,147,148,293,368
1057, IE'αλ. (ἀρ. 47), 152,368
1058, IE'αλ. (ἀρ. 48), 152,368
1059, IE'αλ. (ἀρ. 49), 147,148,369
1060, IE'αλ. (ἀρ. 50), 369
1061, IH'αλ. (ἀρ. 51), 163,369
1062, Ic 'αλ. (ἀρ. 52), 6,20,89,134,135,152,155,163,222,293,370
1063, 1627-1628 έτ. (ἀρ. 53), 34,35,134,155,162,232,371
1072, IH'αλ. (ἀρ. 54), 124,371-372
1076, IH'αλ. (ἀρ. 55), 144,372
1100, γ'
1102, γ'
1104, γ
1105, γ'
1112, γ
1116, IH'αλ. (ἀρ. 56), 101,102,373
1117, 1784 έτ. (ἀρ. 57), 9,62,95,99,125,300,373-374
1118, IH'αλ. (ἀρ. 58), 101,102,302,374-375
1119, 1705 έτ. (ἀρ. 59), 7,14,67,72,94,95,98,232,375
1120, 1758-1761 έτ. (ἀρ. 60), ζ',ιβ',4,34,35,53,54,60,62,74,95,96,
97,103,109,110,118,125,127,135,136,160,295,324,326,376-377
1121, IH'αλ. (ἀρ. 61), γ',50,73,101,121,377-378
1122, 1784-1787 έτ.(ἀρ.62),7,9,22,24,26,61,62,90,91,92,93,95,96,97,
101,109,111,378-380
1123, 1723 έτ., (ἀρ.63), 26,29,88,91,95,380-382,
1124, IH'αλ. (ἀρ. 64), 8,382-383
1125, 1783 έτ. (ἀρ. 65), 22,24,26,53,61,62,273,383
1126, 1758-1759 έτ. (ἀρ. 66), 67,68
1127, 1780-1790 έτ. (ἀρ. 67), 118,120,161,384
1128, 1799-1805 έτ. (ἀρ. 68), δ',7,8,13,26,30,384-386
1129, IH'-Iθ'αλ. (ἀρ. 69), 386-387
1130, IH'αλ. (ἀρ. 70), 298,387

1131, 1707-1708 էտ. (ձր. 71), 7,8,40,78,79,125,135,152,156,233,295,
 298,387-388
1132, 1706 էտ. (ձր. 72), 7,14,117,121,232,295,298,316,329,388-389
1133, 1740 էտ. (ձր. 73), 40,42,48,50,98,125,128,156,295,297,298,
 389-390
1134, IH'ալ. (ձր. 74), 98,298,316,390
1136, IH'ալ. (ձր. 75), 390
1152, 326
1153, 310,326
1154, 326
1169, 321,326
1173, IZ'ալ. (ձր. 76), Վ',124,287,391
1179, Վ'
1180, 1764 էտ. (ձր. 77), Վ',Ծ',79,118,135,327,391-392
1181, 1793-1794 էտ. (ձր. 78), 118,119,392
1202, 74,75,326
1232, 326
1252, 1712 էտ. (ձր. 79), 392-393
1295, 1792-1793 էտ. (ձր. 80), 93,96,109-110,125,393
1297, 1783 էտ. (ձր. 81), 135,136,266,295,299,303,394
1298, IH' ալ. (ձր. 82), Վ',102,343,394-395
1321, IH' ալ. (ձր. 83), 286,290,295,324,395
1325, Վ'
1329, 1783-1784 էտ. (ձր. 84), 91,95,101,118,125,396
1336, 1742 էտ. (ձր. 85), 324,396
1494, 1783 էտ. (ձր. 86), 95,96,98,101,106,118,120,271-272,397
1858, 348
1897, 1707-1708 էտ. (ձր. 87), 25,96,301,303,398
1924, IH'ալ. (ձր. 88), 101,104,297,398
2121, Ծ'
2122, 1770 էտ. (ձր. 89), 101,102,399
2123, IH'ալ. (ձր. 90), 99,400,403
2124, 1745, 1748 էտ. (ձր. 91), 60,124,125,400-401
2126, 310
2144, 1736 էտ. (ձր. 92), 401

2148, 1745 էտ. (ձր. 93), 157,401-402
2149, IH'ալ. (ձր. 94), 79,101,102,402-403
2150, 1730 էտ. (ձր. 95), 404-405
2151, ծ'
2152, 1736, 1746 էտ. (ձր. 96), 100,101,107,405-406
2156, 1671 էտ. (ձր. 97), 7,8,21,232,295,406-407
2163, 1754, 1782 էտ. (ձր. 98), 109,157,407
2198, 1491 էտ. (ձր. 99), 301,407-408
2252, IE'-IԷ 'ալ. (ձր. 100), 155,408
2289, I' 'ալ.(;) (ձր. 101), 134,143,408-409
2290, 1737 էտ. (ձր. 102), 21,25,409
2366, IH'ալ. (ձր. 103), 409
2371, IH'ալ. (ձր. 104), 93,98,109,111,113,291,297,409-411
2376, IH'ալ. (ձր. 105), 9,300,411
2719, 1803-1804 (ձր. 106), 135,137,161,411
2775, 1693, 1763 էտ. (ձր. 107), 58,95,98,412
2812, 1813 էտ. (ձր. 108), 125,128,412-413
2813, 1791 էտ. (ձր. 975), 13,828-829
2836, 1765-1768 (ձր. 109), 71,73,74,124,125,127,413
2858, IԷ 'ալ. (ձր. 110), 414
2871, IH'ալ. (ձր. 111), 86,87,414-415
2876, 1726,1728 էտ. (ձր. 112), 21,22,40,41,44,79,95,96,97,100,125,126,
 140,141,148,149,152,153,241-242,286,288,415-416
2880, 1793 էտ. (ձր. 113), 416
2888, 1815-1816 էտ. (ձր. 114), 135,138,417
2901, 1737 էտ. (ձր. 115), 21,52,53,100,103,104,248,417-418
2908, 1794-1806 էտ. (ձր. 116), 96,97,99,108,110,111,294,304,418-419,
 420
2909, 1803-1807 էտ. (ձր. 117), 8,22,25,30,31,34,35,61, 63,91,92,279-280,
 294,304,323,419-421
2910, 1798-1810 էտ. (ձր. 118), 96,101,106,118,120,157,161,279,304,
 323,421-422
2939, 1817-1818 էտ. (ձր. 119), 22,30,34,422
2977, IH'ալ. (ձր. 120), 111,113,422-423
3005, 1784-1786 էտ. (ձր. 121), 67,70,78,80,95,96,101,104,105,120,
 423-424

3026, IH'αί. (άρ. 122), 424
3039, IH'αί. (άρ. 123), 68,70,73,424
3040, 1804 έτ. (άρ. 124), 29,48,161,425
3049, 1789-1792 έτ.(άρ.125), 40,41,78,80,83,85,96,109,111,118,120,
 295,329,426-427
3057, IH'αί. (άρ. 126), 427-428
3058, IH'αί. (άρ. 127), 83,103,300,301,302,428-429
3065, 1788-1790 έτ.(άρ.128),48,53,95,96,109,429-430
3115, IH'αί. (άρ. 129), 96,97,106,109,111,125,127,278-279,430
3127, 1777-1784 έτ. (άρ. 130), 271,430-431
3181, 1818-1820 έτ. (άρ. 131), 96,98,281,431-432
3197, 1795-1796 έτ. (άρ. 132), 432-433
3243, IH'αί. (άρ. 133), 93,433-434
3274, IΘ'αί. (άρ. 134), 434
3329, 1697 έτ. (άρ. 135), 435
3342, IH'-IΘ'αί. (άρ. 140), 438
3367, 1805 έτ. (άρ. 141), 438
3388, IH'αί. (άρ. 142), 438-439
3429, IH'αί. (άρ. 136), 435-436
3449, IH'αί. (άρ. 137), 436
3496, IH'αί. (άρ. 138), 436-437
3505, IH'αί. (άρ. 139), 437
3541, 1788 έτ. (άρ. 143), 34,439
3556, IΘ'αί. (άρ. 144), 440
3569, IH'αί. (άρ. 145), 440
3977, 1793-1797 έτ. (άρ. 976), 40,41,83,85,91,92,96,97,106,118,120,
 275-276,327,829

Χειρόγραφα Ἀρχαίου Τυρνάβου

P8, 105,114
P11, 105
P13, 105
P15, 41,114,629
P38, 308,841
P105, 308,841
P704, 1785 έτ. (άρ. 146), 441

P705, IH'αι.(;), (ἀρ. 147), 165,441
P724, IH'αι.(;), (ἀρ. 148), 441
P726, IH'-Iθ αι. (ἀρ. 149), 441
P1190, IH'αι. (ἀρ. 150), 442
P1191, IH'αι. (ἀρ. 151), 442
P1192, IH'αι. (ἀρ. 152), 442
P1193, IH'αι. (ἀρ. 153), 442
P1194, IH'αι. (ἀρ. 154), 442
P1195, IH'αι. (ἀρ. 155), 442
P1196, IH'αι. (ἀρ. 156), 443
P1197, IH'αι. (ἀρ. 157), 443
P1198, IH'αι. (ἀρ. 158), 443
P1199, IH'αι. (ἀρ. 159), 443
P1200, IH'αι. (ἀρ. 160), 443
P1201, IH'αι. (ἀρ. 161), 443
P1202, IH'αι. (ἀρ. 162), 444
P1203, IH'αι. (ἀρ. 163), 444
P1204, IH'αι. (ἀρ. 164), 444
P1205, IH'αι. (ἀρ. 165), 444
P1206, IH'αι. (ἀρ. 166), 444
P1207, IH'αι. (ἀρ. 167), 444
P1208, IH'αι. (ἀρ. 168), 445
P1209, IH'αι. (ἀρ. 169), 445
P1210, IH'αι. (ἀρ. 170), 445
P1211, IH'αι. (ἀρ. 171), 148,149,152,153,445
P1212, IH'αι. (ἀρ. 172), 446
P1213, 1774 ἔτ. (ἀρ. 173), 7,446
P1215, IH'αι. (ἀρ. 174), 446
P1216, IH'αι. (ἀρ. 175), 446
P1217, 1774 ἔτ. (ἀρ. 176), 7,446
P1218, IH'αι. (ἀρ. 177), 446-447
P1219, 1774 ἔτ. (ἀρ. 178), 7,447
P1220, IH'αι. (ἀρ. 179), 447
P1224, IH'αι. (ἀρ. 180), 447
P1225, IH'αι. (ἀρ. 181), 447
P1226, IH'αι. (ἀρ. 182), 447-448

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

- 9, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 183), 448-449
17, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 184), 73, 156, 449-450
19, 1736-1739 ἔτ. (ἀρ. 185), 21, 25, 40, 42, 46, 48, 79, 81, 450-451
21, 1784-1786 ἔτ. (ἀρ. 186), 40, 42, 67, 78, 79, 451
23, 1801 ἔτ. (ἀρ. 187), ς', 83, 84, 266-267, 303, 452
26, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 188), 452-453
34, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 189), 52, 189, 299, 453-454, 830-831, 977
40, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 190), 163, 454
53, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 191), 454-455
57, ΙΖ'-ΙΗ αἰ. (ἀρ. 192), 58, 113, 455-456
62, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 193), 98, 456-457
86, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 194), 457
87, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 195), 458
88, 1778 ἔτ. (ἀρ. 196), 51, 52, 271, 458
91, 1784-1792 ἔτ. (ἀρ. 197), 272, 458-459, 812
106, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 198), 85, 120, 288, 304, 312, 459-460
133, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 199), 146, 151, 293, 296, 299, 460-461
187, 1771 ἔτ. (ἀρ. 200), 40, 42, 48, 50, 53, 60, 63, 78, 81, 118, 125, 461-462
215, 1765-1768 ἔτ. (ἀρ. 201), 4, 7, 11, 48, 49, 118, 119, 135, 136, 263, 303, 329, 462-463
219, ΙΗ'-ΙΘ αἰ. (ἀρ. 202), 463
243, 1758-1760 (ἀρ. 203), 118, 121, 125, 463-464
247, 1754 ἔτ. (ἀρ. 204), 464
248, 1714 ἔτ. (ἀρ. 205), 465
255, ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 206), 465
437, ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 207), 466
438, 1805 ἔτ. (ἀρ. 208), 466

ΓΕΝΝΑΔΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- 50, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 209), 466
51, 1768 ἔτ. (ἀρ. 210), 466
52, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 211), 467
53, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 212), 468
54, 1767 ἔτ. (ἀρ. 213), 468

Ίστορική καί Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος

- 32, 129
33, 1786-1791 ἔτ. (ἀρ. 214), 118,121,469
63, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 215), 101,469-470
121, 1804-1809 (ἀρ. 227), 328,477
144, 1804, 1809 ἔτ. (ἀρ. 216), 13-14,42,73,79,80,83,84,90,91,125,128,
270,470-471
170, 1808 ἔτ. (ἀρ. 217), 471-472
180, 1809-1811 ἔτ. (ἀρ. 218), 22,24,110,280-281,472
197, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 219), 473
215, 1734 ἔτ. (ἀρ. 220), 110,157,304,473-474
216, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 221), 474
217, 1712 ἔτ. (ἀρ. 222), 148,149,474-475
219, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 223), 475
242, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 224), 22,60,63,111,118,475-476
243, 1758-1760 ἔτ. (ἀρ. 978), 95,98,99,109,831-832
247, 1754 ἔτ. (ἀρ. 979), 100,107,832

Βιβλιοθήκη Λοβέρδου (πρ. Ἀλεξίου Κολυβά)

- 102, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 225), 476
108, ΙΕ΄αἰ. (ἀρ. 226), 146,147,152,476-477
121, 1804-1809 ἔτ. (ἀρ. 227), 53,97,477-478

Μουσεῖο Μπενάκη (Συλλογή Ἀνταλλαξίμων)

- 5, 1801 ἔτ. (ἀρ. 228), 61,63,98,125,128,478-479
24, 1815 ἔτ. (;) (ἀρ. 229), 479
224, 1670 ἔτ. (;) (ἀρ. 230), 479
225, (ἀρ. 231), 480

Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Σπουδαστήριο Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς
Φιλολογίας

- 44, ΙΗ΄αἰ. (ἀρ. 232), 480

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Συλλογή Ξ. Σιδερίδου

- 12, 1792-1795 ἔτ. (ἀρ. 233), 51,52,110,480-481
14, 1505 ἔτ. (ἀρ. 234), 152,481

- 33, ΙΕ'αἰ. (ἀρ. 235), 146,147,155,222,293,482
124, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 236), 482
153, 1783 ἔτ. (ἀρ. 237), 46,106,125,128,268,482-483
192, 1641 ἔτ. (ἀρ. 980), 6-7,832
215, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 238), 44,86,88,93,288,304,483-484
216, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 239), 65,118,120,484
217, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 240), 99,485
218, 1767 ἔτ. (ἀρ. 241), 109,125,485-486
219, 1689 ἔτ. (ἀρ. 242), 7,67,69,143,229,298,316,332,486
222, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 243), 486
223, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 244), 26,486-487
224, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 245), 487
225, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 246), 30,31,34,48,49,51,52,53,83,85,90,97,104,105,127,304,487-488
270, ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 247), 488
342, 1747 ἔτ. (ἀρ. 248), β',7,12,26,488-489
405, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 249), 26,489
445, 1756 ἔτ. (ἀρ. 250), 21,25,26,31,40,42,91,109,489-490
446, 1782 ἔτ. (ἀρ. 251), 106,125,128,490
447, 1745 ἔτ. (ἀρ. 252), 88,118,156,167,490-491
457, 1764 ἔτ. (ἀρ. 253), 491
458, 1691 ἔτ. (ἀρ. 254), 491-492
460, ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 255), 492
462, 1773 ἔτ. (ἀρ. 256), 492
463, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 257), 492-493
464, 1758 ἔτ. (ἀρ. 258), 493
546, 231
579, 319
591, 1733 ἔτ. (ἀρ. 259), 135,493
592, ΙΕ'αἰ. (ἀρ. 260), 493
642, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 981), 55,319,833
670, ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 261), 494
671, ΙΔ'αἰ. (ἀρ. 982), 152,833

686, 1724 $\xi\tau$. (άρ. 983), 55,319,833
710, $\text{I}\theta'\alpha\iota$. (άρ. 262), 494
729, 1762 $\xi\tau$. (άρ. 263), 83,90,100,494-495
730, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 264), 495
731, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 265), 93,104,105,297,304,495
732, 1799 $\xi\tau$. (άρ. 266), 95,101,157,495-496
733, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 267), 165,496
735, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 268), 496
736, $\text{I}\theta'\alpha\iota$. (άρ. 269), 83,85,146,497-498
737, $\text{I}\theta'\alpha\iota$. (άρ. 270), 118,498
738, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 271), 151,165,499
741, 1749 $\xi\tau$. (άρ. 272), 78,88,117,125,499-500
779, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 273), 500

I.M. Γρηγορίου

94, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 274), 500
100, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 275), 165,501
101, $\text{I}\text{Z}'\alpha\iota$. (άρ. 276), 124,135,501
105, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 277), 118,501-502
106, 1721 $\xi\tau$. (άρ.278), 67,72,107,135,502
108, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 279), 503
109, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 280), 503

I.M. Διονυσίου

323, $\text{I}\text{Z}'\alpha\iota$. (άρ. 281), 135,503
325, 1783 $\xi\tau$. (άρ. 282), 80,83,85,95,96,101,104,105
334, $\text{I}\text{E}'\alpha\iota$. (άρ. 283), 139,152,504
340, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 284), 505
345, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 285), 505
349, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 286), 505
351, 1787 $\xi\tau$. (άρ. 287), 40,78,118,506
356, $\text{I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 288), 506
357, $\text{I}\text{Z}'\alpha\iota$. (άρ. 289), 18,21,506-507
364, $\text{I}\text{Z}'\text{-I}\text{H}'\alpha\iota$. (άρ. 290), 507

I.M. Δοχειαρίου

- 262, IH'αί. (άρ. 291), 109,507-508
263, IH'αί. (άρ. 292), 80,83,85,88,91-92,104,508-509
264, IH'αί. (άρ. 293), 44-45,90,91,92,120,288,304,312,509
265, IH'αί. (άρ. 294), 510
269, IH'αί. (άρ. 295), 510
270, 1747 έτ. (άρ. 296), 7,21,22,48,109,110,511
273, IH'αί. (άρ. 297), 511
276, IH'αί. (άρ. 298), 511-512
285, IZ'αί. (άρ. 299), 512

I.M. Έσφιγμένου

- 274, IH'αί. (άρ. 300), 512
278, IH'αί. (άρ.301), 513
309, 1751 έτ. (άρ. 302), 40,513

I.M. Ζωγράφου

- 5, IH'αί. (άρ. 303), 95,513
6, IH'αί. (άρ. 304), 45,93,288,514

I.M. Ίβήρων

- 91, IZ'-IH'αί. (άρ. 305), 21,23,162,231,514
101, 1751 έτ. (άρ. 306), 7,60,61,76,515
105, IH'αί. (άρ. 307), 515
123, IH'αί. (άρ. 308), 137,515
124, 1786, 1789 έτ. (άρ. 309), 34,48,95,125,128,516
125, 1806 έτ. (άρ. 310), 40,42,79,108,110,111,516-517
127, IH'αί. (άρ. 311), 517
129, 1819 έτ. (άρ. 312), 31,90,91,92,517-518
132, IE'αί. (άρ. 313), 147,148,518
140, 1788-1789 έτ. (άρ. 314), 30,31,61,62,125,127,161,518-519
141, 1690,1708 έτ. (άρ. 315), 21,25,29,91,118,124,519-520
143, IH'αί. (άρ. 316) 520
145, IH'αί. (άρ. 317), 83,93,521-522
146, I ς 'αί. (άρ. 318), 30,134,135,522

147, Iϣ'αἰ. (ἀρ. 319), 143, 163, 522
148, IE'αἰ. (ἀρ. 320), 523
149, IE'αἰ. (ἀρ. 321), 222, 523
150, IE'αἰ. (ἀρ. 322), 143, 523
154, 1717 ἔτ. (ἀρ. 323), 7, 14, 21, 40, 78, 117, 523-524
155, IH'αἰ. (ἀρ. 324), 524
157, IH'αἰ. (ἀρ. 325), 70, 524
158, IH'αἰ. (ἀρ. 326), 136, 524-525
185, IE'αἰ. Iϣ' αἰ., IH'αἰ. (ἀρ. 327), 147, 148, 152
193, IE'αἰ. Iϣ' αἰ. (ἀρ. 328), 82, 89, 525-526
194, IH'αἰ. (ἀρ. 329), 526
195, IH'αἰ. (ἀρ. 330), 526
198, IH'αἰ. (ἀρ. 331), 527
199, 1773 ἔτ. (ἀρ. 332), 95, 527
200, 1788-1790 ἔτ. (ἀρ. 333), 96, 99, 101, 107, 111, 527-528
201, IH' αἰ. (ἀρ. 334), 528
203, IH'αἰ. (ἀρ. 335), 10, 228, 528-529
204, IH'αἰ. (ἀρ. 336), 529-530
234, 1705-1707 ἔτ. (ἀρ. 337), 125, 127, 140, 141, 231, 530
241, IH'αἰ. (ἀρ. 366), 544
360, 1799, 1804 ἔτ. (ἀρ. 338), 22, 96, 97, 118, 121, 530-531
361, IH'αἰ. (ἀρ. 339), 531
362, 1745 ἔτ. (ἀρ. 340), 44, 100, 103, 532
363, 1816 ἔτ. (ἀρ. 341), 101, 532
499, 1795 ἔτ. (ἀρ. 342), 22, 24, 96, 97, 118, 120, 533
521, 1691 ἔτ., IH'αἰ. (ἀρ. 343), 65, 124, 533-534
650, IH'αἰ. (ἀρ. 344), 534-535
653, IH'αἰ. (ἀρ. 345), 535
669, IH'αἰ. (ἀρ. 346), 108, 535-536
670, 1708 ἔτ. (ἀρ. 347), 7, 21, 30, 48, 50, 67, 69, 78, 79, 94, 95, 100, 233, 536-537
757, IZ'αἰ. (ἀρ. 348), 537
762, IZ'αἰ. (ἀρ. 349), 537
967, IZ'αἰ., δ'
1122, IZ'αἰ., δ'

1330, 1708 έτ. (άρ. 350), 157,233,537
1359, ΙΗ'αί. (άρ. 351), 538
1361, ΙΗ'αί. (άρ. 352), 538
1363, 1700 έτ. (άρ. 353), 44,46,67,538-539
1365, 1726 έτ. (άρ. 354), 135,148,539
1371, ΙΗ'αί. (άρ. 355), 83,539
1375, ΙΗ'αί. (άρ. 356), 540
1378, ΙΕ'αί. (άρ. 357), 20,29,47,540

Ι. Σκήτη Ἱωασσαφαίων

97, ΙΗ'αί. (άρ. 358), 540

Ι.Μ. Καρακάλλου

62, ΙΗ'αί. (άρ. 359), 109,541
70, ΙΗ'αί. (άρ. 360), 541-542
73, ΙΗ'αί. (άρ. 361), 542
235, ΙΗ'αί. (άρ. 362), 543
236, ΙΗ'αί. (άρ. 363), 543
237, ΙΗ'αί. (άρ. 364), 543
239, ΙΗ'αί. (άρ. 365), 90,543-544
241, ΙΗ'αί. (άρ. 366), 29,544

Ι. Σκήτη Καυσοκαλυβίων

5 (Ἱωασσαφαίων 121^α), ΙΗ'αί. (άρ. 367), 96,104,544-545

Ι.Μ. Κουτλουμουσίου

257, ΙΗ'αί. (άρ. 368), 545
478, 1674 έτ. (άρ. 984), 21,25,834

Ι.Μ. Κωνσταμονίτου

73, ΙΗ'αί. (άρ. 369), 546

Ι.Μ. Μεγίστης Λαύρας

H95, ΙΗ'αί. (άρ. 370), 546
H101, ΙΗ'αί. (άρ. 371), 547
I36, 1767 έτ. (άρ. 372), 128,547

K22, 1696 έτ., 140,758
K51, 139
K56, 1755 έτ. (άρ. 373), 88,255,548
K92, 1728 έτ. (άρ. 374), 7,11,548
K97, ΙΗ'αί. (άρ. 375), 67,70,255,549
K122, ΙΗ'αί. (άρ. 376), 124,549
Λ23, 139
Λ62, ΙΗ'αί. (άρ. 377), 550
Μ26, 1700 έτ. (άρ. 378), 7,58,60,61,117,233,550-551
Μ40, 1789, 1791 έτ. (άρ. 379), 7,98,124,125,128,269,551
Μ41, 1757 έτ. (άρ. 380), 113,262,551-552
Μ91, 1789 έτ. (άρ. 381), 31,127,552
Μ125, 139
Ο2, 1782 έτ. (άρ. 382), 167,256,553
Ο23, 1790,1796 έτ. (άρ. 383), 40,41,80,90,96,98,114,118,120,274-275,
 553
Ο37, 1725 έτ. (άρ. 384), 21,25,29,48,50,60,63,95,99,109,117,125,554
Ο40, ΙΗ'αί. (άρ. 385), 554-555
Ο54, ΙΗ'αί. (άρ. 386), 31,555
Ο115, ΙΗ'αί. (άρ. 387), 555-556
Ο116, ΙΗ'αί. (άρ. 388), 976,101,102,103,104,556

Ι.Μ. Ξενοφώντος

74, ΙΗ'αί. (άρ. 389), 557
75, 1783 έτ. (άρ. 390), 83,101,165,557-558
76, ΙΗ'αί. (άρ. 391), 558
77, ΙΗ'αί. (άρ. 392), 558
78, 1727 έτ. (άρ. 393), 100,103,558-559
79, ΙΗ'αί. (άρ. 394), 559
81, ΙΗ'αί. (άρ. 395), 559
82, ΙΗ' αί. (άρ. 396), 559
84, ΙΗ'αί. (άρ. 397), 560
211, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 398), 103,109,834
247, 1807 έτ. (άρ. 399), 101,107,835

Ι.Μ. Ξηροποτάμου

- 2, ΙΗ'αί. ((άρ. 398), 92,120,560
- 6, 1786 έτ. (άρ. 399), 22,24,30,53,560-561
- 9, ΙΗ αί. (άρ. 400), β',40,41,83,85,561
- 49, 1745 έτ. (άρ. 401) 40,95,117,118,561-562
- 50, ΙΗ'αί. (άρ. 402), 562
- 62, ΙΗ'αί. (άρ. 403), 409,562
- 63, ΙΗ'αί. (άρ. 404), 124,562-563
- 67, 1785 έτ. (άρ. 405), 101,135,157,563
- 68, ΙΘ'αί. (άρ. 406), 165,563
- 75, ΙΗ'αί. (άρ. 407), 564
- 83, 1788 έτ. (άρ. 408), 29,63,78,81,95,97,564
- 92, 1788 έτ. (άρ. 409), 161,564-565
- 93, 1586 έτ. (άρ. 410), 39,155,222,565
- 215, ΙΗ'αί. (άρ. 411), 71,566
- 218, ΙΗ'αί. (άρ. 412), 566
- 219, ΙΗ'αί. (άρ. 413), 566

Ι.Μ. Παντελεήμονος

- 186, 4
- 198, ΙΗ'αί. (άρ. 414), 567
- 199, ΙΗ'αί. (άρ. 415), 567
- 253, 1780 έτ. (άρ. 416), 88,268,567
- 254, ΙΘ'αί. (άρ. 417), 165,568
- 255, 1820 έτ. (άρ. 418), 165,568
- 502, 1738 έτ. (άρ.419), 7,568-569
- 503, 1737 έτ. (άρ. 420), 7,569
- 506, 1803 έτ. (άρ. 421), 8,569-570
- 507, ΙΗ'αί. (άρ. 422), 570
- 543, ΙΗ'αί. (άρ. 423), 83,90,570-571
- 544, ΙΗ'αί. (άρ. 424), 571-572
- 545, 1765, 1767 έτ. (άρ. 425), 7,91,101,107,113,572-573
- 590, ΙΗ'αί. (άρ. 426), 573
- 593, ΙΗ'αί. (άρ. 427), 573-574
- 596, ΙΗ'αί. (άρ. 428), 574

597, ΙΖ'αί. (άρ. 429), 574
598, ΙΗ'αί. (άρ. 430), 574-575
641, ΙΗ'αί. (άρ. 431), 575
643, 1803 έτ. (άρ. 432), 8,110,575-576
644, ΙΘ'αί. (άρ. 433), 121,576
645, ΙΗ'αί. (άρ. 434), 576
646, 1785 έτ. (άρ. 435), 125,577
647, ΙΘ'αί. (άρ. 436), 577
648, ΙΘ'αί. (άρ. 437), 577
687, ΙΗ'αί. (άρ. 438), 578
688, ΙΗ'αί. (άρ. 439), 92,128,161,578
689, ΙΗ'αί. (άρ. 440), 578
690, ΙΘ'αί. (άρ. 441), 579
691, ΙΘ'αί. (άρ. 442), 93,579-580
692, 1789 έτ. (άρ. 443), 86,101,580
694, ΙΗ'αί. (άρ. 444), 71,580
697, ΙΗ'αί. (άρ. 445), 95,109,111,581
698, ΙΗ'αί. (άρ. 446), 581-582
699, ΙΗ'αί. (άρ. 447), 582
784, ΙΘ'αί. (άρ. 448), 582

Ι.Μ. Παντοκράτορας

137, ΙΗ'αί. (άρ. 449), 583
138, 1713 έτ. (άρ. 450), 583,584
139, ΙΗ'αί. (άρ. 451), 584

Ι.Μ. Σύμωνος Πέτρας

181, ΙΗ'αί. (άρ. 452), 584
240, ΙΗ'αί. (άρ. 453), 584

Ι.Μ. Σταυρονικήτα

148, 1746 έτ. (άρ. 454), 100,585
150, ΙΖ'αί. (άρ. 455), 29,585
151, ΙΖ'αί. (άρ. 456), 586

153, ΙΗ'αί. (άρ. 457), 586
157, ΙΗ'αί. (άρ. 458), 586
206, 1781-1782 έτ. (άρ. 987), 101,107,835

Ι.Μ. Χιλανδαρίου

11, ΙΗ'αί. (άρ. 459), 586-587
13, 1764 έτ. (άρ. 460), 125,587

Άνδρος

Ι.Μ. Αγίας

51, ΙΗ'αί. (άρ. 461), 588
71, ΙΗ'αί. (άρ. 462), 588
75, ΙΗ'αί. (άρ. 463), 104,105,588-589
82, ΙΗ'αί. (άρ. 464), 23,49,589-590

Κορθίου Έλληνικόν Σχολεῖον

3, 1796-1797 έτ. (άρ. 465), 67,83,85,90,261,304,590

Ι.Μ. Βουλκάνου

7, ΙΗ'αί. (άρ. 466), 590-591

Δημητσάνα

Δημοσία Βιβλιοθήκη

20, ΙΗ'αί. (άρ. 467), 591
21, ΙΗ'αί. (άρ. 468), 71,591
23, ΙΗ'αί. (άρ. 469), 591
25, ΙΘ'αί. (άρ. 470), 592
30, 1804 έτ. (άρ. 471), 592
33, ΙΘ'αί. (άρ. 472), 85,157,161,294,592
35, 1779 έτ. (άρ. 473), 22,24,60-61,62,593
36, 1805 έτ. (άρ. 474), 22,25,48,50,92,110,111,167,593
39, 1787 έτ. (άρ. 475), 91,92,95,96,97,101,106,274,594
41, 1798 έτ. (άρ. 476), 40,78,79,80,96,127,595
44, ΙΗ'αί. (άρ. 477), 80,85,96,595-596
46, ΙΗ'αί. (άρ. 478), 596

51, 1783 έτ. (άρ. 479), 22,40,48,596-597
52, 1803-1805 (άρ. 480), 101,135,137,276,597
53, Ιθ'αί. (άρ. 481), 35,62,96,97,101,106,276-277,597-598
55, ΙΗ'αί. (άρ. 482), 598
56, 1804-1808 έτ. (άρ. 483), 53,161,277,598-599
61, Ιθ'αί. (άρ.484), 599
62, ΙΗ'αί. (άρ. 485), 600
65, 1805 έτ. (άρ. 486), 22,48,600
66, Ιθ'αί. (άρ. 487), 161,600-601
79, 1803,1805 έτ. (άρ. 488), 22,601
81, 1808 έτ. (άρ. 489), 8,13,161,277,602
85, ΙΗ'αί. (άρ. 490), 92,602-603
91, Ιθ'αί. (άρ. 491), 62,603
93, 1792 έτ. (άρ. 492), 44,46,603-604
95, 1775 έτ. (άρ. 493), 101,107,604
99, ΙΗ'αί. (άρ. 494), 85,96,97,157,604
100, 1785 έτ. (άρ. 495), 137,605
101, ΙΗ'αί. (άρ.496),605
105, 1817-1818 έτ. (άρ. 497), 22,80,96,110,111,124,127,605-606
110, 1806 έτ. (άρ. 498), 48,606-607
111, ΙΗ'αί. (άρ. 499), 607-608
114, Ιθ'αί. (άρ. 500), 608

Ι.Μ. Ζάβορδας

73, 1781 έτ. (άρ. 501), 7,608

Ζαγορά

Δημοσία Βιβλιοθήκη

64, ΙΗ'αί. (άρ. 502), 124,137,140,141,609-610
65, 1767 έτ. (άρ. 503), 67,610
66, ΙΗ'αί. (άρ. 504), 610
67, ΙΗ'αί. (άρ. 505), 611
69, ΙΗ'αί. (άρ. 506), 29,611
72, ΙΗ'αί. (άρ. 507), 611-612

Ι.Μ. Θεραπνών

15 (27), Ιθ'αί. (άρ. 508), 612

29 (59), 1730 έτ. (άρ. 509), 612
38 (65), ΙΗ'αί. (άρ. 510), 613
42 (56), ΙΗ'αί. (άρ. 511), 613
52 (60), ΙΗ'αί. (άρ. 512), 90,97,613-614
56 (61), ΙΗ'αί. (άρ. 513), 614
61 (55), ΙΗ'αί. (άρ. 514), 615
64 1789-1790 έτ. (άρ. 515), 40,50,61,62,78,80,615
65 (51), ΙΖ'αί. (άρ. 516), 615
66 ΙΗ'αί. (άρ. 517), 615
67 /57/, ΙΗ'αί. (άρ. 518), 616

Ίωάννινα

Άρχαιολογικό Μουσείο

6, 1791 έτ. (άρ. 519), 616

Καλάβρυτα

Ι.Μ. Μεγάλου Σπηλαίου

54, 1787 έτ. (άρ. 520), 138,617
63, 1787 έτ. (άρ. 521), 617
64, ΙΕ'αί. (άρ. 522), 147,148,152,293,617-618
66, 1776-1784 (άρ. 523), 8,66,83,85,95,96,97,99,101,105,618
69, ΙΗ'αί. (άρ. 524), Ζ',619
79, /63/, Ις' αί. (άρ. 525), 6,48,619
86, ΙΖ'αί., ΙΗ'αί. (άρ.526), 72,231,287,619
97, 1734-1737 έτ. (άρ. 527), 91,92,112,117,135,136,160,247-248,619-620
103, 1767 έτ. (άρ. 528), 40,42,67,72,620-621
119, ΙΗ'αί. (άρ. 529), 101,621
135, ΙΕ'-Ις' αί. (άρ. 530), 94,621-622
161, ΙΗ'αί. (άρ. 531), 141,149,622
169, ΙΗ'αί. (άρ. 532), 97,98,623
197, ΙΗ'αί. (άρ. 533), 118,623
228, ΙΗ'αί. (άρ. 534), 120,623

Κοζάνη

Δημοτική Βιβλιοθήκη

17, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 535), 624

- 18, 1802 έτ. (άρ. 536), 40,42,78,79,624
19, ΙΗ'-ΙΘ' αἰ. (άρ. 537), 125,624
20, ΙΗ' αἰ. (άρ. 538), 47,625
21, ΙΗ'-ΙΘ' αἰ. (άρ. 539), 136,299,625
25, ΙΗ' αἰ. (άρ. 540), 121,625
26, ΙΗ' αἰ. (άρ. 541), 625
27, 1745 έτ. (άρ. 542), 626
35, ΙΗ' αἰ. (άρ. 543), 80,98,119,138,153,626-627
37, ΙΘ' αἰ. (άρ. 544), 627
47, ΙΗ' αἰ. (άρ. 545), 627
50, ΙΘ' αἰ. (άρ. 546), 627-628
54, 1751-1755 έτ. (άρ. 547), 94,95,98,118,121,124,125,127,628-629
56, 1778 έτ. (άρ. 548), 40,41,96,97,114,161,629
61, 1732 έτ. (άρ. 549), 100,630
63, ΙΗ' αἰ. (άρ. 550), 47,83,98,118,121,630
74, 1715 έτ. (άρ. 551), 7,631
88, ΙΖ'-ΙΗ' αἰ. (άρ. 552), 40,124,225,319,631-632
112, 1821 έτ. (άρ. 553), 83,85,632
131, ΙΗ' αἰ. (άρ. 554), 632
136, ΙΗ' αἰ. (άρ. 555), 161,632-633

Λέσβος

Ι.Μ. Λειμῶνος

- 75, 1776-1778 έτ. (άρ. 556) 101,633
102, 1775 έτ. (άρ. 557), 51,52,53,60,95,96,97,300,633-634

Γυμνασίου Μυτιλήνης

- 21, ΙΗ' αἰ. (άρ. 558), 634
28, ΙΗ' αἰ. (άρ. 559), 634
30, ΙΗ' αἰ. (άρ. 560), 635
39, ΙΗ' αἰ. (άρ. 561), 635

Ι.Μ. Παναγιῶς Ἀγιάσου

- Α', 1793 έτ. (άρ. 562), 635
Γ', ΙΗ' αἰ. (άρ. 563), 636
ς, 1803 έτ. (άρ. 564), 135,138,636

Ι. Ναός Μεταμορφώσεως Πλωμαρίου

ΜΓ', ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 565), 636

ΜΕ', 1814 ἔτ. (ἀρ. 566), 125, 135, 137, 636-637

ΜΙς', 1773 ἔτ. (ἀρ. 567), 637

Μετέωρα

Ι.Μ. Μεταμορφώσεως

345, ΙΕ' αἰ. (ἀρ. 568), 139, 147, 148, 637

Μηλιές

Δημοσία Βιβλιοθήκη

17, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 569), 638

18, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 570), 638

19, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 571), 638

20, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 572), 638-639

29, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 573), 639

30, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 574), 639

32, ΙΗ'-ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 575), 165, 639

37, ΙΖ' αἰ. (ἀρ. 576), 639

41, ΙΖ' αἰ. (ἀρ. 577), 58, 161, 640

43, 1675 ἔτ. (ἀρ. 578), 43, 66-67, 68, 224, 640

52, 1757 ἔτ. (ἀρ. 579), 21, 641

63, 1764, 1765 ἔτ. (ἀρ. 580), 53, 95, 641

65, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 581), 641

66, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 582), 641

74, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 583), 642

80, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 584), 97, 153, 642

81, 1766-1767 ἔτ. (ἀρ. 585), 88, 89, 95, 96, 97, 118, 119, 125, 127, 263, 264, 642-643

88, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 586), 141, 643

Νάουσα

Ἑλληνικό Φροντιστήριο Ἀργυρουπόλεως

3, (ἀρ. 587), 644

5, (ἀρ. 588), 644

10/31⁷, ΙΖ' αἰ. (ἀρ. 589), 21, 25, 39-40, 66, 78, 140, 141, 148, 149, 152, 153, 160, 230, 644-645

12/47, 1671 έτ. (άρ. 590), 21,25,100,102,230,645
18, 1756 έτ. (άρ. 591), 49,100,645-646
20/377, 1749-1751 έτ. (άρ. 592), 10,100,101,103,646
30, ΙΗ'αί. (άρ. 593), 102,103,104,246,646
33, 1733 έτ. (άρ. 594), 21,23,124,125,128,135,137,244-245,647
34/657, 1768-1775 έτ. (άρ. 595), 44,45,67,69,95,96,97,101,103,118,
 121,323,647-648
37, 1731-1732 έτ. (άρ. 596), 7,9,13,21,23,135,137,244,648
43, ΙΗ'αί. (άρ. 597), 42,97,121,649
46/107, ΙΗ'αί. (άρ. 598), 140,142,143,148,149,152,153,246,649
47, ΙΗ'αί. (άρ. 599), 143,160,649-650
53, ΙΗ'αί. (άρ. 600), 42,50,121,650
57, ΙΘ'αί. (άρ. 601), 40,42,124,135,650
58, ΙΗ'αί. (άρ. 602), 650-651

Ι.Μ. 'Αγίου Γεωργίου Χουτουρά

2, ΙΗ'αί. (άρ. 603), 651
7, 1699, 1701 έτ. (άρ. 604), 21,22,135,136,148,149,152,153,160,224,
 227,651-652
11, 1734 έτ. (άρ. 605), 21,23,60,61,124,125,128,244-245,652-653
20, ΙΗ'αί. (άρ. 606), 7,48,50,60,61,95,96,97,97-98,140,142,148,
 245-246,323,653

Ι.Μ. 'Αγίου Γεωργίου Χαλιναρά

11, ΙΗ'αί. (άρ. 607), 42,654

Ι.Μ. Γουμεράς

9, ΙΘ'αί. (άρ. 608), 40,42,90,125,127,654

'Αργυρουπόλεως Μητροπολιτικός ναός

6, 1689' έτ. (άρ. 609), 10,134,163,230,655
7/217, ΙΗ'αί. (άρ. 610), 40,41,160,246,655
8, ΙΗ'αί. (άρ. 611), 102,106,246,656

Βιβλιοθήκη Γ.Θ. Κανδηλάπτου

2, 1675 έτ. (άρ. 612), 21,25,224,656

Ἄγ. Γεώργιος (ἢ Ἄγ. Τριᾶς) Ἀργυρουπόλεως

6, 1689 ἔτ. (ἀρ. 988), 163,836

Ι.Μ. Ὀλυμπιώτισσης

23, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 613), 657

36, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 614), 52,63,101,105,324,657

41, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 615), 9,14,124,658

45, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 616), ζ',658-659

47, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 617), 161,659

60, 1718-1724 ἔτ. (ἀρ. 618), 14,21,25,29,125,128,152,153,156,238,
326,659-660

64, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 619), 72,660-661

66, 1611 ἔτ. (ἀρ. 620), 155,232,661

74, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 621), 161,661-662

99, 1735 ἔτ. (ἀρ. 622), 100,101,102,662

114, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 623), 662

117, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 624), 99,662-663

125, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 625), 663

131, 1781 ἔτ. (ἀρ. 626), 40,91,95,99,109,112,118,125,663-664

141, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 627), 664

143, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 628), 664

175, 1782-1783 ἔτ. (ἀρ. 989), 101,105,836

192, 1783 ἔτ. (ἀρ. 629), 95,161,664

196, 1783-1785 ἔτ. (ἀρ. 630), 22,25,101,103,125,127,665

228, 1816 ἔτ. (ἀρ. 631), 101,665

229, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 632), 665-666

230, ἸΗ'αἰ. (ἀρ. 633), 124,666

Πάρος

Ι.Μ. Λογγοβάρδας

12, ἸΗ'-ΙΘ'αἰ. (ἀρ. 634), 666

Πάτμος

22, 58

433, 1421 ἔτ. (ἀρ. 990), 152,837

439, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 639), 86,87,292,669
529, 1792 ἔτ. (ἀρ. 640), ς, 96,97,108,269-270,669-671
579, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 641), 287,671-672
580, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 642), 672
581, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 643), 67,70,329,673
582, 1680 ἔτ. (ἀρ. 644), 67,68,163,224,673
583, 1750-1753 ἔτ. (ἀρ. 645), 24,45,255,674
584, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 646), 301,674-675
585, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 647), 675
586, 1769 ἔτ. (ἀρ. 648), 44,47,62,675-676
587, 1719 ἔτ. (ἀρ. 649), 95,98,676-677
588, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 650), 103,292,677
589, 1781 ἔτ. (ἀρ. 651), 67,95,101,677-678
590, 1730 ἔτ. (ἀρ. 652), 60,157,292,678
591, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 653), 93,679
592, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 654), 293,301,679
593, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 655), 93,297,680
594, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 656), 4,288,295,312,680,
700, 1795 ἔτ. (ἀρ. 657), 44,67,71,85,91,92,120,260-261,680-681
834, ΙΖ'αὶ. (ἀρ. 658), 134,681
954, 1774 ἔτ. (ἀρ. 659), 67,68,70,256,293,682
 Μαθ. 103, 1772 ἔτ. (ἀρ. 635), 90,91,667
 Μαθ. 161, 1722 ἔτ. (ἀρ. 636), 100,667
 Μαθ. 168, 1788-1789 ἔτ. (ἀρ. 637), ιβ',7,11,259,667-668
 Μαθ. 178, 1765 ἔτ. (ἀρ. 638), 11,88,225,668-669
 Σπάρτα, 1771 ἔτ. (ἀρ. 659), 125,682

Ι.Μ. Προυσοῦ

4, 1778 ἔτ. (ἀρ. 660), 40,41,90,91,92,95,96,97,118,120,278,682-683
9, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 661), 101,157,683
24, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 662), 683
28, ΙΗ'αὶ. (ἀρ. 663), 101,684

Σάμος

Ἱερὰ Μητρόπολις

- 17, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 664), 684
- 18, 1804 ἔτ. (ἀρ. 665), 53,684
- 19, 1758 ἔτ. (ἀρ. 666), 21,685
- 20, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 667), 50,685
- 21, 1768 ἔτ. (ἀρ. 668), 98,685
- 22, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 669), 685
- 24, 1810 ἔτ. (ἀρ. 670), 61,685-686
- 28, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 671), 686
- 34, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 672), 686
- 52/157, Ι ς' αἰ. (ἀρ. 673), 163,686
- 73 /367, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 674), 42,91,92,96,120,127,288,312,686-687
- 101, ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 675), 687
- 104, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 676), 687

Σιάτιστα

Δημοτικό Σχολεῖο Γερανείων

- 1, 1715 ἔτ. (ἀρ. 677), 100,688
- 2, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 678), 29,48,60,100,107,688-689
- 3, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 679), 7,8,14,21,40,90,98,100,111,128,689

Δημοσία Βιβλιοθήκη

- 18, 1801 ἔτ. (ἀρ. 680), 690

Σκιάθος

Ι.Μ. Εὐαγγελισμοῦ

- 19, 1789 ἔτ. (ἀρ. 681), 161,690
- 33, 1783-1785 (ἀρ. 682), 25,690
- 37, ΙΗ'-ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 683), 24,691
- 48, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 684), 691

Τύρναβος

Βιβλιοθήκη Πεζάρου

- 7, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 685), 691-692

8, ΙΗ'αί. (άρ. 686), 81,692
30, ΙΗ'αί. (άρ. 687), 692
36, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 688), 692
38, ΙΗ'αί. (άρ. 689), 693
46, 1714 έτ. (άρ. 690), 86,126,694
52, 1755, 1758 έτ. (άρ. 691), 694-695

ΙΣΡΑΗΛ, Πατριαρχείο Ἱεροσολύμων

Κυρίως Πατριαρχική Βιβλιοθήκη

87, ΙΗ'αί. (άρ. 991), 104,105,837
182, 1771-1780 έτ. (άρ. 692), 7,12,21,25,61,63,109,111,124,696
188, ΙΗ'αί. (άρ. 693), 696
228, ΙΗ'αί. (άρ. 694), ζ', 42,96,111,121,697
248, ΙΗ'αί. (άρ. 695), 98,697-698
249, 1775-1787 έτ. (άρ. 696), 698
254, Ιζ'αί. (άρ. 697), 698
283, ΙΗ'αί. (άρ. 698), 34,135,140,142,287,698-699
284, ΙΗ'αί. (άρ. 699), 124,699
301, 1787 έτ. (άρ. 700), 135,136,699
306, ΙΗ'αί. (άρ. 701), 700
329, 1788 έτ. (άρ. 702), 40,91,95,118,700
331, Ιζ'αί. (άρ. 703), 700-701
335, 1783 έτ. (άρ. 704), 53,274,701
353, ΙΗ'αί. (άρ. 705), 701
372, ΙΗ'αί. (άρ. 706) 702
373, 1786 έτ. (άρ. 707), 53,67,68,73,74,83,167,257,288,312,702
382, 1764 έτ. (άρ. 708), 44,46,702
394, ΙΖ'-ΙΗ'αί. (άρ. 709), 142,703
439, δ'
441, ΙΖ'αί. (άρ. 710), 22,224,703
453-454, 1740-1743 έτ. (άρ. 711), 40,60,135,703-704
455, 1724 έτ. (άρ. 712), 21-22,70,108,111,113,704
456, ΙΖ'αί. (άρ. 713), 704-705
463, 1785 έτ. (άρ. 714), 61,118,705
469, ΙΗ'αί. (άρ. 715), 163,705-706

- 424, ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 716), 706
426, 1697-1698 ἔτ. (ἀρ. 717), 124,128,231,706
437, 1769 ἔτ. (ἀρ. 718), 135,162,707
446, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 719), 707
452, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 720), 243,326,707
453, 1733-1735 ἔτ. (ἀρ. 721), 21,25,140,142,144,148,149,152,153,
 243,326,707-708
454, 1730-1732 ἔτ. (ἀρ. 722), 21,25,29,31,135,138,242,326,708-709
455, 1777-1779 ἔτ. (ἀρ. 723), 48,50,63,90,91,109,118,121,709
456, ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 724), 709-710
457, ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 725), 135,142,710
458, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 726), 710
459, 1754 ἔτ. (ἀρ. 727), 7,14,21,157,710-711
460, 1734 ἔτ. (ἀρ. 728), 21,34,40,48,60,78,95,100,140,711
461, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 729), 712
462, 1732-1734 (ἀρ. 730), 60,67,83,117,135,152,153,156,163,243-244,
 712
463, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 731), 713
464, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 732), 713
465, 1769 ἔτ. (ἀρ. 733), ε',7,14,60,63,95,267-268,713
466, 1724-1725 ἔτ. (ἀρ. 734), 125,714
467, 1750-1751 ἔτ. (ἀρ. 735), 71,95,98,250,714
468, 1749 ἔτ. (ἀρ. 736), 7,14,21,25,140,142,249,714-715
469, 1749-1751 ἔτ. (ἀρ. 737), 50,52,55,118,121,249,715
470, 1747-1749 ἔτ. (ἀρ. 738), 21,157,161,249,715
471, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 739), 138,142,250,715-716
472, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 740), 716
473, 1797 ἔτ. (ἀρ. 741), 7,100,161,267,716
474, 1760 ἔτ. (ἀρ. 742), 7,14,25,46,55,140,142,716-717
475, 1727 ἔτ. (ἀρ. 743), 48,50,60,61,717
476, 1760 ἔτ. (ἀρ. 744), 21,25,44,48,50,267,717
477, 1723 ἔτ. (ἀρ. 745), 163,718
478, ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 746), 718
479, 1789 ἔτ. (ἀρ. 747), 7,14,268,718

480, IH'αλ. (άρ. 748), 142,719
481, IH'αλ. (άρ. 749), 719
482, IH'αλ. (άρ. 750), 719-720
483, 1750 έτ. (άρ. 751), 60,74,125,720
484, IH'αλ. (άρ. 752), 250,720
485, 1747-1748 έτ. (άρ. 753), 7,95,109,720
486, IH'αλ. (άρ. 754), 721
487, IH'αλ. (άρ. 755), 149,721
488, 1727 έτ. (άρ. 756), 21,29,721
489, 1750-1752 έτ. (άρ. 757), 15,21,23,29,31,255,721-722
507, IH'αλ. (άρ. 758), 722
530, 311,323

I.M. Τιμίου Σταυροῦ

75, 1781-1789 έτ. (άρ. 759), 722

Νέα Συλλογή Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων

33, IH'αλ. (άρ. 760), 137,723

37, IH'αλ. (άρ. 761), 723

I.M. Ἀβραάμ

55, 51,55

ΙΤΑΛΙΑ

Βατικανή Βιβλιοθήκη

Vat. Graecus 946, 139

ΚΥΠΡΟΣ

Ἀρχιεπισκοπή

46, IH'αλ. (άρ. 762), 101,724

48, IZ'-IH'αλ. (άρ. 763), 724-725

57, IH'αλ. (άρ. 764), 725

58, 1772 έτ. (άρ. 765), 29,725

59, IZ'-IH'αλ. (άρ. 766), 726

64, IZ'αλ. (άρ. 767), 726

Ιαγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας

8, IH'αλ. (άρ. 768), 100,101,726-727

ΡΟΥΜΑΝΙΑ, Βουκουρέστι

Ρουμανική Ἀκαδημία

- 15, (657), 1788-1789 ἔτ. (ἀρ. 769), 40,48,50,78,91,92,95,98,121,125,128,140,727-729
- 16 (746), 1821-1822 ἔτ. (ἀρ. 992), 67,96,118,119,168,838
- 24 (227), 1783 ἔτ. (ἀρ. 770), 135,136,729
- 27 (660), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 771), 729
- 31 (655), 1796 ἔτ. (ἀρ. 772), 168,729
- 44 (640), 1761-1764 ἔτ. (ἀρ. 773), 60,62,730
- 64 (656), 1798 ἔτ. (ἀρ. 774), 22,84,730
- 69 (635), 1736 ἔτ. (ἀρ. 775), 7,10,731
- 85 (631), 1707 ἔτ. (ἀρ. 776), 731
- 90 (654), 1788 ἔτ. (ἀρ. 993), 154, 838
- 167 (616), 1683 ἔτ. (ἀρ. 777), 21,22,225,288,289,731-732
- 172, 57
- 179 (618), 1696 ἔτ. (ἀρ. 778), 76,224,732-733
- 208, (608), 1722-1727 ἔτ. (ἀρ. 779), 7,9,10,40,73,78,79,83,84,86,88,89,125,127,156,165,239,291,303,325,326,353,733-735
- 228 (685), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 780), 735-736
- 233 (686), 1787 ἔτ. (ἀρ. 781), 45,101,736
- 241 (579), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 782), 736
- 242 (651), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 783), 29,31,44,45,95,119,135,136,168,266,737
- 243 (688), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 784), 738
- 253 (568), 1712 ἔτ. (ἀρ. 785), 100,107,738-739
- 274, (636), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 786), 30,40,60,95,739-740
- 275 (692), 1738 ἔτ. (ἀρ. 787), 125,740-741
- 276 (693), 1760-1783 ἔτ. (ἀρ. 788), 103,105,741
- 300 (697), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 789), 742
- 316, (699), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 790), 165,742
- 322 (700), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 791), 93,98,108,112,114,124,743
- 354, (621), ΙΖ'αἰ. (ἀρ. 792), 744
- 364 (649), 1782 ἔτ. (ἀρ. 793), 101,265,295,744
- 373 (202), ΙΗ'αἰ. (ἀρ. 994), 88,838
- 402 (647), 1780-1783 ἔτ. (ἀρ. 794), 22,56,61,62,95,97,125,128,265,744-745

406 (709), 1726-1730 էտ. (ձր. 795), 4,22,48,49,69,78,80,100,102,
 127,136,152,153,160,164,240-241,303,325,326,745-747
408 (710), 1779-1780 էտ. (ձր. 796), 109,110,748
413 (712), 1776, 1780 էտ. (ձր. 797), ւթ', 101,107,125,128,748
423 (653), 1786, 1789 էտ. (ձր. 798), 44,67,83,85,91,258-259,268,749
424 (650), 1783 էտ. (ձր. 799), 45,135,136,265,749-750
427 (648), 1782 էտ. (ձր. 800), 4,135,136,299,750
451 (716), 1738,1740 էտ. (ձր. 801), 21,67,128,160,750-751
460 (719), 1740 էտ. (ձր. 802), 45,78,79,81,124,751
462 (720), IH'ալ. (ձր. 803), 751-752
472 (721), IH'ալ. (ձր. 804), 108,142,752
482 (723), IH'ալ. (ձր. 805), 98,752-753
503 (725), IH'ալ. (ձր. 806), 753
511 (726), 1729-1730 (ձր. 807), 7,10,21,22,29,31,48,50,90,108,109,
 110,156,296,753-754
517 (627), 1670 էտ. (ձր. 808), 232,755
519 (728), IH'ալ. (ձր. 809), 118,755
535 (628), IZ'-IH'ալ. (ձր. 810), 755
540 (730), IH'ալ. (ձր. 811), 110,755
542 (731), IH'ալ. (ձր. 812), 756
546 (225), 1670 էտ. (ձր. 813), 143,756
557 (734), IH'ալ. (ձր. 814), 54,319,756
591 (250), IH'ալ. (ձր. 815), 756
593 (271), IH'ալ. (ձր. 816), 757
672 (646), 1774 էտ. (ձր. 817), 40,60,62,78,79,96,113,264,757-758
692 (612), 1625 էտ. (ձր. 818), 21,140,758
712 (376), IH'ալ. (ձր. 819), 758
726 (742), IH'ալ. (ձր. 820), 44,45,67,163,758-759
737 (215), 1820 էտ. (ձր. 821), 81,95,759
806, IH'ալ. (ձր. 822), 759
807, IH'ալ. (ձր. 823), 759
864, 1821 էտ. (ձր. 824), 29,44,81,91,125,760
882, IH'ալ. (ձր. 825), 760
892, IΘ'ալ. (ձր. 826), 760
893, IH'ալ. (ձր. 827), 167,761

1021, 1797 έτ. (άρ. 828), 101,761
1022, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 829), 761-762
1023, ΙΗ' αί. (άρ. 830), 44,45,78,762
1024, 1778 έτ. (άρ. 831), 29,97,108,110,128,762-763
1025, ΙΗ' αί. (άρ. 832), 763
1026, ΙΗ'αί. (άρ. 833), 763
1027, ΙΗ'αί. (άρ. 834), 763-764
1090, ΙΗ'αί. (άρ. 835), 24,73,764
1174, 1701 έτ. (άρ. 836), 764-765
1201, ΙΗ'αί. (άρ. 837), 70,91,124,765
1209, 1751 έτ. (άρ. 838), 14,65,91,92,98,765-766
1210, ΙΗ'αί. (άρ. 839), 73,766-767
1230, ΙΗ'αί. (άρ. 840), 93,767
1289, 144
1304, ΙΗ'αί. (άρ. 841), 767
1360, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 842), 70,768
1376, 1792 έτ. (άρ. 843), 69, 70, 768
1397, 1799-1801 έτ. (άρ. 844), 67,70,96,97,261,288,768-769
1514, 1748 έτ. (άρ.845), 60,63,769
1516, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 846), 21,769-770

Ιάσι

Πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη

II-130, 1766, 1769 έτ. (άρ. 847), 90,770-771
II-131, ΙΗ'αί. (άρ. 848), 63,771
III-107, 1790 έτ. (άρ. 849), 40,42,44,47,49,70,78,80,85,96,97,101,
 104,105,113,124,125,127,260,288,304,312,771-772
III-110, ΙΗ'-ΙΘ'αί. (άρ. 850), 773
III-115, 1785 έτ. (άρ. 851), 22,320,773
III-126, 1771 έτ. (άρ. 852), 78,91,118,773-774
III-128, 1785, 1800 έτ. (άρ. 853), 125,291,774
III-285, ΙΗ'αί. (άρ. 854), 109,320,775
III-286, 1765-1767 έτ. (άρ. 855), 40,48,109,110,125,775
IV-89, 1745 έτ. (άρ. 856), 21,22,61,98,111,113,776-777

ΡΩΣΙΑ, Λένινγκραντ

F-287/10, ΙΗ'αί. (άρ. 995), 70,839

Ὁδησός

Ἑλληνική Σχολή

Ζ', ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 857), 136,299,777

ΤΟΥΡΚΙΑ,

Ἄγκυρα, Μουσεῖο Κάστρου

35, ΙΖ' αἰ. (ἀρ. 858), 778

Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως

4, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 859), 102,104,304,778

7, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 996), 113,839

16, ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 860), 86,779

19, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 861), 45,47,76,93,779

20, ΙΖ' αἰ. (ἀρ. 862), 135,779

46, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 863), 780

62, ΙΖ'-ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 864), 49,54,55,140,225,780

69, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 865), 45,90,91,96,97,101,104,780-781

71, 1783,1786 ἔτ. (ἀρ. 866), 34,781

72, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 867), 781-782

73, ΙΗ'-ΙΘ' αἰ. (ἀρ. 868), 7,8,14,287,782-783

74, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 869), 88,93,104,105,783

78, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 870), 135,137,783-784

79, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 871), 79,784

80, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 872), 784

95, ΙΗ' αἰ. (ἀρ. 873), 90,784

Ἀδριανούπολις, Γυμνάσιον

398/84/, 1713 ἔτ. (ἀρ. 874), 88,785

591/79/, (ἀρ. 875), 785

1043/104/, (ἀρ. 876), 109,785

1091/109/, 1707 ἔτ; (ἀρ. 877), 40,70,79,786

1105/115/, 1782-1783 ἔτ. (ἀρ. 878), 7,8,12,786

1145/126/, 1777-1781 ἔτ. (ἀρ. 879), 7,40,109,787

1281/40/, (ἀρ. 880), 787

1286/46/, (ἀρ. 881), 787

Κωνσταντινούπολις

Ζωγράφειο

- 1/19/, 1793 έτ. (άρ. 882), 23,48,148,149,152,153,271,788
5, 1737 έτ. (άρ. 883), 100,103,248-249,788-789
13, 1749 έτ. (άρ. 884), 135,789
14, ΙΗ'αί. (άρ. 885), 789-790
21, ΙΗ'αί. (άρ. 886), 790
26, 1740 έτ. (άρ. 887), 12,249,790
27, ΙΗ'αί. (άρ. 888), 791
36, 1711 έτ. (άρ. 997), 238,839

Μεγάλη του Γένους Σχολή

- 33, ΙΕ'αί. (άρ. 889), 791
43, ΙΗ'αί. (άρ. 890), 791

Οικουμενικό Πατριαρχείο

Ι.Μ. Παναγίας Χάλκης

- 149, ΙΖ'αί. (άρ. 891), 792
150, ΙΗ'αί. (άρ. 892), 792-793
152, 1747 έτ. (άρ. 893), 118,793
162, 1774, 1775 (άρ. 894), 74,793-794

Άγ. Τριάδος Χάλκης

- 144, ΙΕ'αί. (άρ. 895), 794
145/1367, ΙΕ'αί. (άρ. 896), 146,147,152, 795

Μετόχι Παναγίου Τάφου

- 55, 1801 έτ. (άρ. 897), 44,70,118,120,795
58, ΙΘ'αί. (άρ. 898), 48,63,83,85,118,120,167,796-797
64, ΙΗ'αί. (άρ. 899), 797-798
75, 65,76
95, 49,54
98, 1771 έτ. (άρ. 900), 25,309,798
109, ΙΗ'αί. (άρ. 901), 60,63,798
118, 318

143, IZ'-IH'ai. (đp. 902), 35,140,143,146,148,152,155,157,159,162,
 163,224,228,295,297,299,303,316,320,798-800,802
144, 1723-1727 էտ. (đp. 903), 83,86,92,95,96,100,109,110,136,140,
 141,157,160,238,800-801
290, IZ' ai. (đp. 904), 22,40,68,78,100,124,225,228,287,288,295,
 296,299,303,801-802
294, IZ'ai. (đp. 905), 802
299, 40,49,54,318,319
322, 1690-1691 էտ. (đp. 906), 140,141,143,148,149,160,224,309,329,
 802-803
361, IZ'ai. (đp. 907), 8,803
492, IH'ai. (đp. 908), 21,23,34,51,55,803-804
509, IE'-I'c'ai. (đp. 909), 152,804
539, IZ'-IH'ai. (đp. 910), 21,22,39,40,68,78,102,124,127,141,149,
 155,159,227,231,805
556, 1700,1710 էտ. (đp. 911), 29,40,44,68,73,113,233,237,805-806
567, 65
597, IZ'ai. (đp. 912), 148,806
604, IH'ai. (đp. 913), 146,806
612, 49
655, 1802-1803 էտ. (đp. 914), 44,67,70,807
662, IH'ai. (đp. 915), 807
669, IH'ai. (đp. 916), 124,807
672, IH'ai. (đp. 916), 124,807
672, 1692-1701 էտ., 37,44,49,54,300,302,317
767, IH'ai. (đp. 917), 8,808
824, I'c'ai. (đp. 918), 155,808-809
841, IH'ai. (đp. 919), 73,83,291,297,809
2,Ch.4, 1684 էտ. (đp. 920), 140,809-810
3,Ch.4, IZ'ai. (đp. 921), 810
29,Ch.4, I'c',IZ'ai. (đp. 922), 810
42,Ch.4, IE',I'c'ai. (đp. 923), 810
47,Ch.4, IZ'ai. (đp. 924), 811

Μετόχι Ι.Μ. Σινά

- 3, ΙΗ'αί. (άρ. 998), 163,840
17, 1711 έτ. (άρ. 925), 56,58,61,811
22, ΙΗ'αί. (άρ. 926), 65,83,85,86,272-273,459,812
28, 1786-1788 (άρ. 927), 44,46,67,273,812-813
29, 65
33, 1693 έτ. (άρ. 928), 152,153,813-814
36, ΙΗ'αί. (άρ. 929), 60,61,233,814
45, 1769 έτ. (άρ. 930), 125,128,814
46, ΙΗ'αί. (άρ. 931), 814
47, ΙΗ'αί. (άρ. 932), 814
48, 1779 έτ. (άρ. 933), 108,815
50, ΙΗ'αί. (άρ. 934), 815
51, ΙΗ'αί. (άρ. 935), 815
52, ΙΗ'αί. (άρ. 936), 815
53, ΙΗ'αί. (άρ. 937), 815
55, ΙΗ'αί. (άρ. 938), 118,816
58, ΙΗ'αί. (άρ. 939), 816
62, ΙΗ'αί. (άρ. 940), 816
64, ΙΗ'αί. (άρ. 941), 816
68, 1771 έτ. (άρ. 942), 21,24,816-817
75, 1761 έτ. (άρ. 943), 125,128,817
76, 1769 έτ. (άρ. 944), 128,817
77, ΙΗ'αί. (άρ. 945), 817
79, ΙΗ'αί. (άρ. 946), 817
82, 1784 έτ. (άρ. 947), 818
86, ΙΗ'αί. (άρ. 948), 45,818
87, ΙΗ'αί. (άρ. 949), 168,818
91, 1792 έτ. (άρ. 950), 44,818
93, ΙΗ'αί. (άρ. 951), 818
102, ΙΗ'αί. (άρ. 952), 819

Σμύρνη

Εὐαγγελικὴ Σχολή

- B-6, 1768 έτ. (άρ. 953), 56,60,63,101,819

B-7, ΙΗ'αί. (άρ. 954), 47,86,88,819-820
B-9, ΙΗ'αί. (άρ. 955), 65,820
B-10, ΙΗ'αί. (άρ. 956), 80,83,85,104,821
B-13, 1779 έτ. (άρ. 957), 821
B-48, ΙΗ'αί. (άρ. 958), 80,821-822
B-58, ΙΗ'αί. (άρ. 959), 822
Γ-17, ΙΗ'αί. (άρ. 960), 822

Ι.Μ. Σουμελά

6, ΙΗ'αί. (άρ. 961), ε',102,103,104,247,248,823,824
7, ΙΗ'αί. (άρ. 962), 101,823
20, 1770-1778 έτ. (άρ. 963), 44,46,60,62,88,89,106,824
23, ΙΗ'αί. (άρ. 964), 824
29, 1713-1714 έτ. (άρ. 965), 21,135,825
36, ΙΗ'αί. (άρ. 966), 53,101,247,825
55, ΙΖ'αί. (άρ. 967), 94,161,825
83, 287
84, 1691-1700 έτ. (άρ. 968), 22,40,48,49,84,224,246,319,825-826

Τραπεζοῦς

27, 1768-1769 έτ. (969), 135,826
29, 1766 έτ. (άρ. 970), 21,826
36, ΙΖ'αί. (άρ. 971), 10,827
55, ΙΗ'αί. (άρ. 972), 827
71 (Γεωργίου Δομνηνοῦ), 1742-1745 έτ. (άρ. 973), ε',8,13,21,23,135,137,247,827

ΑΡΧΕΙΑ

Ύδρας Κοινότητος, 841

Βρασσοβοῦ (Ρουμανίας) Κρατικά Ἀρχεῖα

Acte Ioan Leca, ἔγγραφα 77,78,79, εγ'841

Μιχαήλ Τσούμπρου Ἀρχεῖον, 307,841.

Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας

Φάκελος DCLXXXVI/57, εα',325,841

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΑΚΕΔΟΣ - ΧΑΡ. ΤΡΙΚΟΥΠΗ 103 - ΤΗΛ. 36.30.068

αὐτὸς ὁ ἴδιος ἡμεῖς
καὶ τὸ πνεῦμα ἁγίου

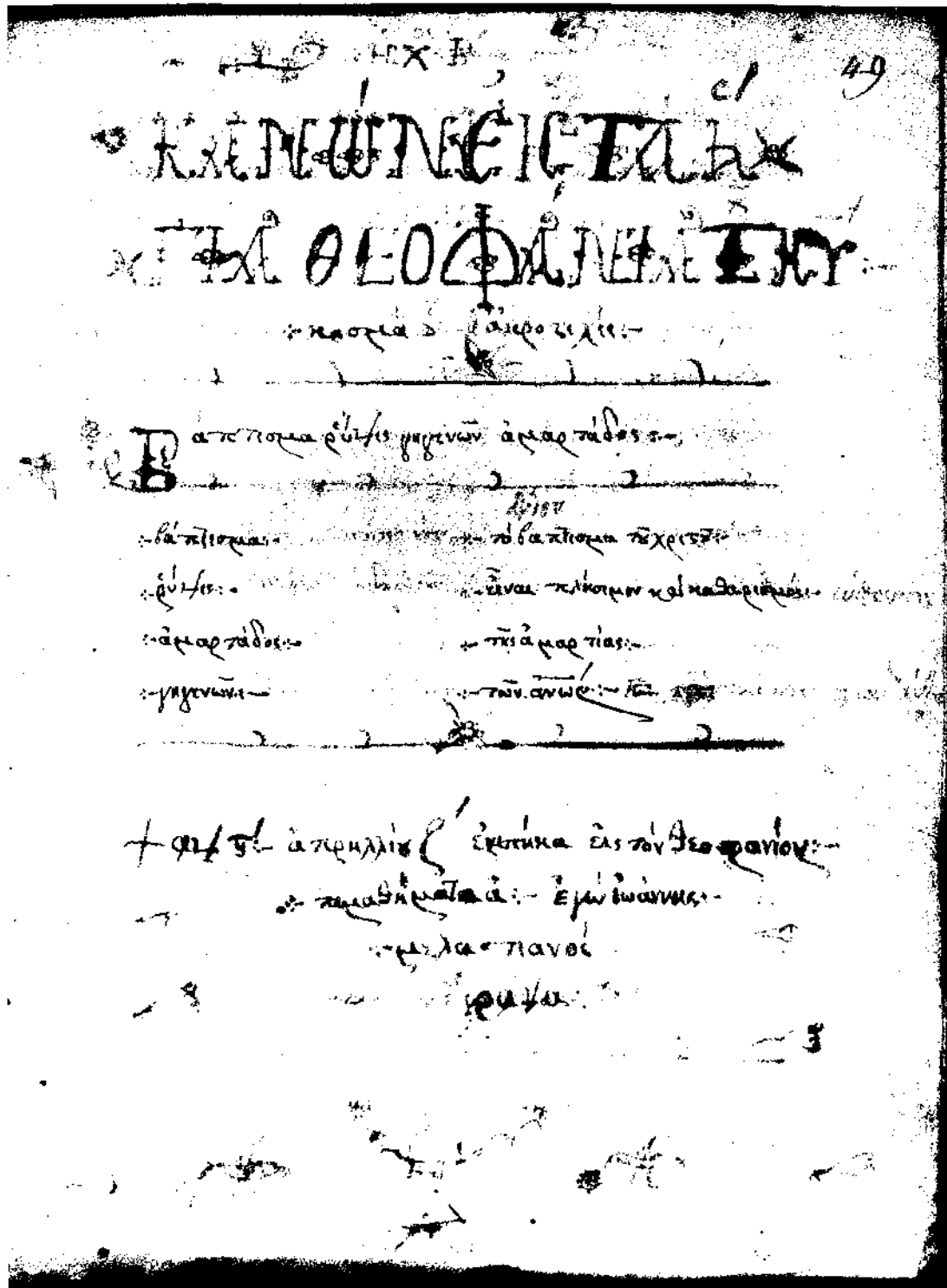
Ἰὼν δὲ φανερώνων, ἐν τῇ ἰουδαίᾳ λαοφρο-
νηθ. ὡς αὐτὸς ἐν τῇ ναυ^{τιλίας} αὐτοῦ πάντας λαοφρον-
εῖσιν. ποιήσθητε ἰσχυροὶ, ὡς οὐρανός. αὐτῷ
ἐν σοὶ ἰουδαίαν ἡμεῖς, μαθόντες δὲ δόξα
τῷ θεῷ ἱερὰ ἡμεῖς ἡμεῖς ἀπὸ τῶν
ἡμῶν ἐν τῇ ἰουδαίᾳ
ἰουδαίαν αὐτῶν

μελῶν

ἐν τῇ ἰουδαίᾳ ἐκείνῃ ἐκείνῃ ἐκείνῃ
ἐκείνῃ ἐκείνῃ ἐκείνῃ ἐκείνῃ
ἐκείνῃ ἐκείνῃ

ἐκείνῃ ἐκείνῃ ἐκείνῃ ἐκείνῃ

[illegible]

ΕΒΕ 1132 (ἀρ. 72), ἔτ. 1706, φῶλ. 49. Ὁ Κανὼν τῶν Θεοφανείων. Ἐγράψε δ Ἰωάννης Μελατιανός.

Θουκυδίδου ὁχόες ἐπὶ τῇ πόλει

^{ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις}
Θουκυδίδου ὁχόες ἐπὶ τῇ πόλει

μον ἰὼν σὺν ὁμοῖον ἢ ἀλλοτρίον
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις
ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις ἡ πόλις

Ἰάδου δὲ θυμὸς παρὰ δαίμονα

Ἰάδου δὲ θυμὸς παρὰ δαίμονα
 ἔπειτα δ' οὐρανὸν ἔχον ἀγορήν, ἣ νῆας ἀριστεύει.

ἄλλοι μὲν παρὰ θεοῖσι, ἡ δ' ἀντιόχῃ, ἰπποκορυσσῇ,

ἔνδον πάντοχοι. διὰ δ' ἐν ἔχον νηδύος ἵπποι.

ἀλλ' ὅγε μαρμαίρει κατὰ φρένα, ὡς ἀρχὴν

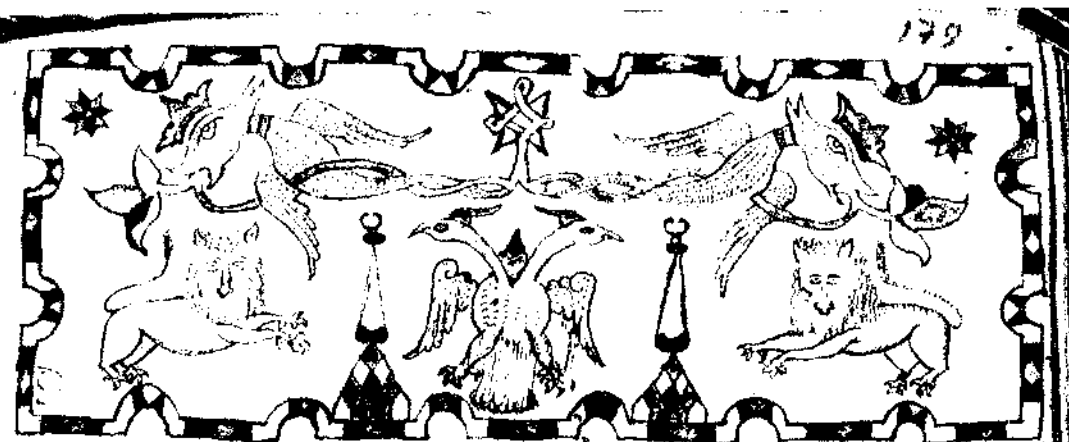
ῥυτίον, ὅρμον δὲ ποταμὸν ἰπποκορυσσῇ ἀχέων.

ἦλθε δὲ δὲ κατὰ θυμὸν ἀριστεύει γυνὴ βόη.

πρὸς αὐτὸν ἀφ' ὧν ἀγαμέμνων, ἔχον ὄψον.

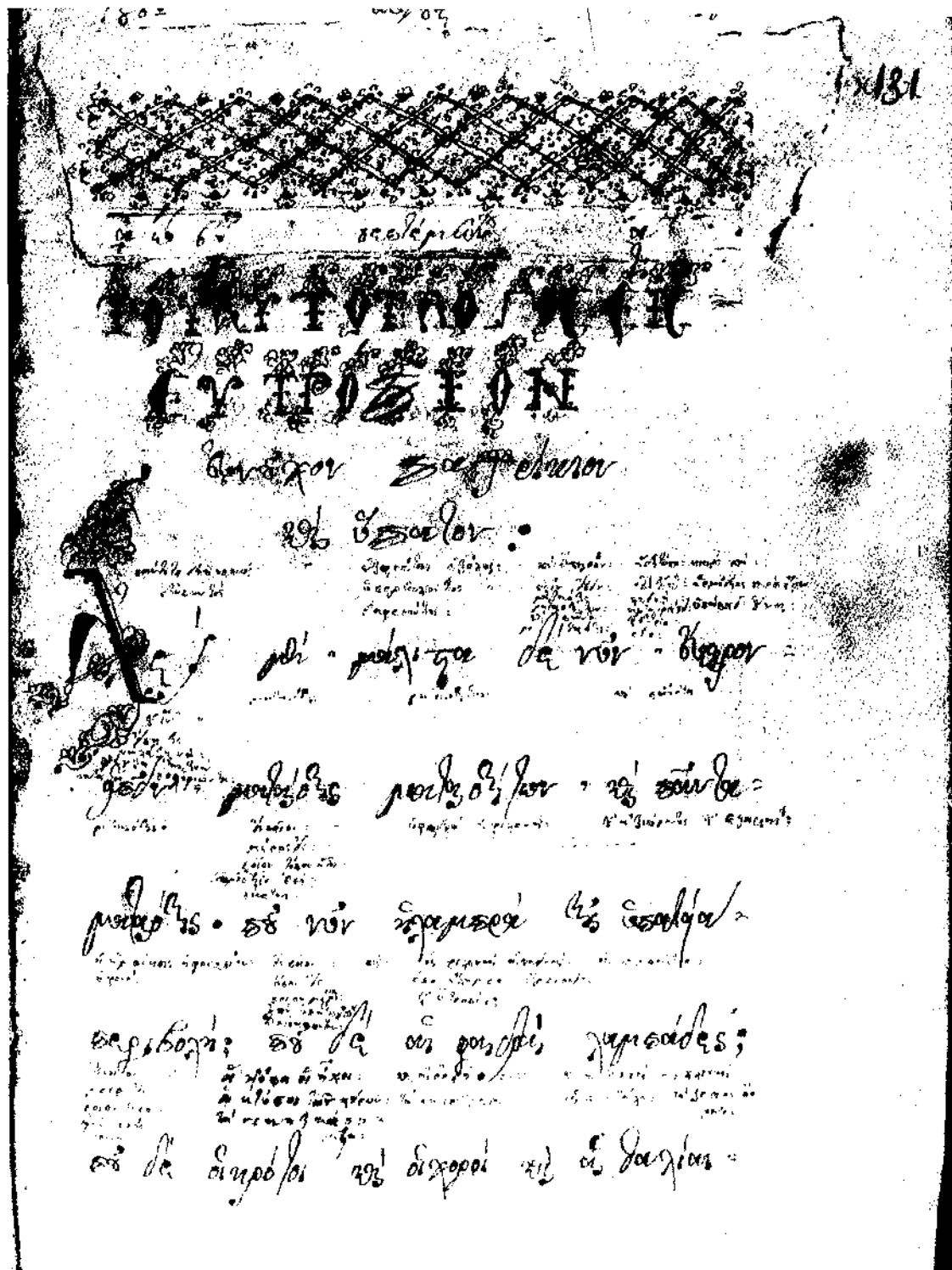
καὶ γὰρ φρονέουσι, ἔπειτα παρὰ δαίμονα προσέειπε.

ἰάδου

ΕΣΟΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ
ΛΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΑΡΑΙΝΕ
ΕΙΣ

[illegible]

EBE 2908 (άρ. 116), έτ. 1794-1806, σελ. 131, 'Ιω. Χρυσοστόμου πρὸς Εὐτρόπιον.
 Ἀπὸ τῆ σχολῇ Σύμης.